Knihovně reálné
věnuje
Fr. Janovský!

HLÍDKA.

Měsíčník vědecký

se zvláštním zřetelem

k apologetice a filosofii.

Ročník IV. (XVI.)

SPOLUPRACOVNÍCI:

FRANT. BARTOŠ, DR. ALOIS DVOŘÁK, J. FILIPI, DR. JAKUB HODR, LEOŠ JANÁČEK, FR. JANOVSKÝ, ALOIS KOUDELKA, ALOIS MALEC, DR. J. MATHON, DR. ALOIS MUSIL, DR. FR. NÁBĚLEK, JAN OLIVA, B. POPELKA, J. FR. RYPÁČEK, DR. JOSEF SAMSOUR, DR. JAN SEDLÁK, BŘETISLAV SKALSKÝ, FR. SNOPEK, JAN STANĚK, ALOIS SVOJSÍK, VINCENC VÁVRA, A. VRZAL, J. VYCHODIL, DR. P. VYCHODIL, JAN ZÍTEK.

V Brně 1899.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

OBSAH.

Články.

Písemnictví a umění

Nová díla, Směs a Rozhled v každém čísle.

Ročník IV. (XVI.) Číslo 1.

HLÍDKA.

Církevní věci v Syrii.

Dr. Alois Musil.

Porozuměti církevním poměrům syrským jest velmi nesnadno. Nově příchozí jest omámen velkolepou krajinou, novými zvyky a obřady, ohlušen různými názvy různých sjednocených i odštěpených církví a neznaje obyčejně domácího nářečí, neví, jak roztříditi Řeky, Maronity, Melkity, Jakobity, Nestoriany, Syry, Chaldejce, Armeny, Nusejrijje atd.

Vypadá to v jeho hlavě jako v bujné houštině firanské oasy, kde množství neznámých stromů, keřův a květin okouzluje diváka, jenž jest neschopen, není-li odborníkem, jednotlivé druhy rozpoznati.

Tu obyčejně po návratu do Evropy se snaží uspořádati chaos svých představ a dojmův, utíká o pomoc se ku svým předchůdcům, domnívaje se, že oni lépe porozuměli a posuzovali, důvěřuje zprávám některých orientalních hodnostářů, zapomínaje, že jest východďanům vlastním nadsazovati a přebarvovati, a podává o poměrech církevních zprávy, které jsou se skutečností v čirém rozporu. Do názorů svých vžije se tak, že jim sám uvěří — a navštíví-li ony končiny znova, ubírá se starou, vyšlapanou cestou a nechce jiného viděti ani slyšeti, a vidí-li přece lépe, ostýchá se své dřívější mínění poopraviti. Takových mužů, jako P. M., jenž se po letoší návštěvě Syrie a Palestiny v „L'ami du Clergé“ ku svému omylu přiznává a svůj dřívější úsudek opravuje, jest bohužel pořídku.

Nejlepší obraz by nám mohli podati oni svědomití missionáři, kterým nejde o šíření vlivu té oné říše, ale pouze o pravou víru, než ti mají ruce svázány, a J. E. patriarchovi Jerusalemskému ani apoštol-

skému delegatu pro Syrii se nevěří. Více víry našel jistý francouzský kněz, jenž dlel asi po tři leta uzavřen ve své cele v Jerusalemě a psal a píše úvahy o věcech syrských v „Revue de l'Orient chrétien", které se na Východě všude odsuzují. Úmysl jeho jest dobrý, jen že neličí Východ jakým jest, nýbrž jakým by býti měl, a lidé v Evropě myslí, že je skutečně takovým.

Nešel jsem na Východ studovat církevních poměrů, neočekávej tudíž nikdo, že podám celý, úplně vypracovaný obraz, nikoliv; píše tyto řádky, plním jen přání a žádost nejednoho vynikajícího muže ze Syrie nebo Palestiny, a snažím se prospěti dobré věci prostým náčrtkem toho, co jsem viděl a slyšel.

I.

Apoštolská delegace Syrie zaujímá ohromnou prostoru od jezera Tiberiadského až po Taurus a od moře Středozemního až daleko do pouště palmyrské. Hraničí na jihu s latinským patriarchatem Palestinským, na východě s apoštolskou delegací Mesopotamskou, kterou spravuje latinský arcibiskup Babylonský, a na severu s apoštolskou delegací Malé Asie, řízené arcibiskupem latinským ve Smyrně.

Z církví východních jsou nejčetnější: Maronité, Řekové, Syřané a pak Armenové s Chaldejci.

Maronité obývají hlavně osněžené stráně památného Libanonu a jeho severních výběžků. Řekové jsou v přímořských městech staré Fenicie, na jižních svazích Libanonu a Hermonu až po hory Ḥawrânské, jakož i v Coelesyrii a celém poříčí el-ʿaṣî, starého Orontu. Antilibanon se svými severními a východními podhořími patří Syřanům.

Můžeme říci, že drží Řekové veškerá hlavnější města a úrodné roviny, kdežto na západním horstvu se lopotí Maronité a na západním pokraji pouště Syřané. Z toho zřejma i povaha. Řekové jsou hladcí, domýšliví, vrtkaví měšťáci, Maronité jako ty jejich skály pevní, pracovití a přímí horalé, a horkým větrem pouště vysušení Syřané jsou lenivi a otevřeni jako ta poušť, na jejímž okraji se drží.

Mezi nimi jsou ojedinělé osady přistěhovalých Armenův a Chaldejcův a velké ostrovy různých odvětví mohammedanských a mohammedanskokřesťanských, jako Metawlův a Drûzů, sídlících hlavně na východním úpatí Libanonu, na Hermonu, Ḥawrânu, a Nusejrijských, v horách po levé straně starého Orontu.

Jazykem obcovacím jest v celé Syrii arabština značně porušená vlivem syrštiny jak ve zvuku samohlásek tak ve výslovnosti mnohých

souhlásek. Obchodníci a všichni, kdož vzdělanými býti chtějí, hovoří literní frančinou s arabským přízvukem.

Řečí úřední je turečtina, která je spolu jazykem armady a vyučovací řečí všech vyšších, vládou vydržovaných škol. Vyšší úředníci z pravidla arabsky neznají a jednají s členy správních sborů prostřednictvím tlumočníka.

Za času pradávných bylo zde podobně. Aramejština byla starou, oprávněnou řečí kulturní. Aramejsky se mluvilo od Egypta až k Medině, perskému zálivu a skoro po celé Malé Asii. Její literatura se volně vyvíjela ještě po Narození Krista Pána, jak svědčí nápisy palmyrské a pohanský spis o povodni z území Edessy pocházející. V hymnech Bardesânových,[1] jenž zavedl koncem 2. století hudbu a zpěv v církvi syrské, pozorujeme obtíže, jaké působil starý pravopis nové míře a stavbě veršů.

Byla tudíž aramejština jazykem vypěstovaným, spisovného života schopným, a byla-li přinucena ustoupiti řečtině, nevzdala se nároku na svá práva.

Řečtina byla od Seleukovců všemožně podporována a násilím zaváděna. Učilo se jí ve školách, vládní a vzdělanou slující třída ji mluvila, ale řečí lidu zůstala aramejština.

K tomu přibyla za panství Římanů ještě latina, která byla hlavně řečí armady.[2])

Svatí apoštolové a jejich učenníci hlásali radostné poselství ruznými řečmi a rovněž tak sloužili posvátné obřady. Byli muži katolickými, proto byli Syrům Syřany, Řekům Řeky, Latinům Latiny. Tak již za biskupování sv. Petra v Antiochii, tomto hlavním městě Syrie, hlásáno slovo Boží a sloužena nejsv. oběť pro obyčejný lid syro-aramejskou řečí, kterou ji sloužil i Pán a Spasitel náš a která byla sv. Petru jazykem mateřským. Obchodníci a třída vzdělaná obcovali službám Božím řeckým, a kruhy vládní a vojenské nepostrádaly ani zde světové latiny.

Řeči byly ruzné, obřady však stejné, a veškeří kněží ruzných národností podřízeni společnému, jedinému biskupu, sv. Evodiovi, jenž byl biskupem v plném slova smyslu katolickým a podřízen sv. Petru, sídlícímu v Římě, jehož byl v Antiochii nástupcem.[3])

---

[1]) *Assemani*, Bibl. Orient. I. p. 389 n.

[2]) *Cureton*, Spicil. syr. 43 n. — Srv. *Nöldeke*, Mommsen's Darstellung... ZDMG 1885, str. 332. — *R. Duval* v »Journal Asiatique« X. p. 58 n.

[3]) Srv. *Molkenbuhr*, Dissertatio de cathedris Petri Romana et Antiochena.

Národní jazyk byl spolu jazykem církevním a veškeří nové obrácení členové téže národnosti družili se ku kněžím přisluhujícím v jejich jazyku mateřském.

Když vzrostl jejich počet a jediný biskup všem pracím nestačil, posvětil kněze, jemuž od věřících i spolubratří vydáno nejlepší svědectví, na biskupa té oné národnosti, a vyhradiv si nad ním určitou pravomoc, byl jeho metropolitou.

Časem rozšířilo se křesťanství po celé Syrii, každá národnost měla velký počet biskupů podřízených prvnímu biskupu své národnosti, metropolitovi, a tito metropolité podřízeni biskupu metropolitovi Antiochenskému, jenž jediný nesměl býti metropolitou pouze jediné národnosti. Nazýval se patriarchou a podřízen římskému nástupci sv. Petra, jemuž aspoň své nastoupení oznamoval.

Takto zachována i při této ruznosti jednota církevní — a zachována též jednota učení, třebas v ruzném obalu. Při posvátných obřadech zůstaly základní rysy všem společny, ale provedení a vyzdobení si upravila každá národnost, jak se to právě s povahou její srovnávalo, a lpěla na těchto nepodstatných, nahodilých ozdobách jako na nejdůležitějším odkaze předku, vidouc v nich výplod ducha své národnosti.

Původně měly všechny národnosti liturgii společnou.

Přičítá se, a snad vším právem, sv. **Jakubu**, prvnímu biskupu Jerusalemskému,[1] neboť srovnáme-li nejstarší řecký rukopis (450[2]) této liturgie s pátou katechesí mystagogickou sv. Cyrilla Jerusalemského, který posvátné obřady vysvětluje,[3] shledáme, že bylo za jeho doby této liturgie v Jerusalemě užíváno, k čemuž ostatně ústní podání východňanů jednomyslně přisvědčují.[4] Má se za to, že byla původně sloužena v syrské aramejštině, mateřském jazyku sv. Jakuba a prvých židovsko-křesťanských obcí,[5] kdežto pro nově obrácené pohany převedena do řečtiny a též do latiny.

Jak vypadala puvodně, nelze přesně stanoviti, neboť, jak shora

---

[1]) *Renaudot,* Liturgiarum orientalium Collectio, tom. II. p. II. — *Daniel,* Codex liturg. eccl. orientalis, IV. p. 80.

[2]) *Assemani,* Codex liturgicus, Lib. IV. c. 2 str. 1.... pouze řecky: *Daniel,* l. c. p. 88.

[3]) Catech. Mystag. Rit. sacri lib. I. c. 3.

[4]) *Dionysius Bar-Ṣalibi* píše ve svém výkladě (Pušokô dkurbô) liturgie svatého Jakuba: Pravíme, že v neděli padesátou přišel Duch sv. na apoštoly, kteří druhého dne posvětili Chrisma, třetího dne posvětili stůl či oltář (tablîṭô awkîṭ madbḥô), čtvrtého dne obětoval Jakob, bratr Páně, oběť dle jeho jména nadepsanou, která počíná: »Bože všehomíra a Pane« atd. (*Assemani,* Bibliotheca Orientalis, II. p. 176.)

[5]) *Assemani,* Codex lit. l. c. p. 25; *Daniel,* l. c. str. 85 a str. 87 pozn.

řečeno, se doplňovala a upravovala, jak toho potřeba kázala, aby byly různé pravdy svaté víry proti bludařům tím jasněji vytčeny a hájeny.

Pokud se nám o ní nejstarší zprávy zachovaly, skládala se ze dvou částí, a to z liturgie katechumenův a z liturgie věřících.

V liturgii katechumenů kněz vyznává svoji víru, jáhnové střídavě s lidem se modlí, zpívají žalmy a různé hymny, čtou Písmo svaté Starého i Nového Zákona, načež nastává vlastní liturgie.

Obětují se dary, vyznává se víra a udělují si vzájemně políbek pokoje, čímž spolu se zpěvem a modlitbou se připravují k proměnění chleba a vína v Nejsvětější Tělo a Krev Páně. Slova konsekrační pronáší kněz hlasitě a lid odpovídá: Amen.

Následují překrásné modlitby, v nichž se obětuje Tělo Syna Božího nebeskému Otci za různé potřeby církve, za svatá místa, která božským zjevem Pomazaného svého oslaviti ráčil, vzpomíná se užitku vykoupení a přechází k tajemnému vzývání Ducha svatého.[1]

Připraviv se ku sv. přijímání, pronáší kněz převýznamná slova: „Svaté Svatému", ukazuje svaté způsoby lidu, láme způsobu chleba a přijímá i přijímati dává pod obojí způsobou, načež žehná lidu a propouští jej.[2])

Toto jsou hlavní rysy původní liturgie. Obsah byl stejný, stejná též forma, třebas pronášena v různých řečech, ale svou životní silou rozšiřovala se časem, a to nejen na různých místech, nýbrž i v témže městě dle různé povahy národnosti.

Výstřelky příliš bujné, které mohly ryzímu učení škoditi, byly od ostražitého, všem řečem svých věřících rozumějícího patriarchy mírně a dobrotivě odstraňovány. Ostatní výzdoby, které náhledům katolickým neodporovaly a zbožnému duchu křesťanů velkou radost působily, z rozumné shovívavosti ponechány.

Tyto utěšené poměry trvaly, pokud byli na biskupský stolec Antiochenský voleni patriarchové skutečně katoličtí, nenadržující žádné národnosti, milující veškeré své ovečky stejnou láskou, jako sv. Ignác († asi 112), jehož listy dýchají nebeskou vůni pravé lásky pastýřské.[3])

Ale čím více se vzmáhala soustřeďovací moc vládních patriarchů Cařihradských, tím více omezována samostatnost apoštolských patriarchův

[1] *Daniel*, l. c. str. 113—123.

[2]) Srv. *Assemani*, Codex liturgicus Eccl. Universae, IV., 2. 1.

[3]) *T. B. Lightfoot*, The Apostolic Fathers, II. London 1885. — *Cureton*, The Ancient Syriac version of the Epistles of St. Ignatius.

Antiochenských, z nichž se měly státi slepé a němé nástroje byzantsko-hellenských pletich.

Svobodná volba skoro úplně odstraněna a za patriarchu byl posvěcen Hellen, jenž nalezl milost před očima cařihradskýma, ať se již pro toto předůležité místo hodil nebo nikoli. Někdy byl ovšem řízením Božím dosazen pastýř skutečný, tento však nebyl nikdy na stolci Antiochenském spokojen, neboť nemohl pečovati o všechny.

Jak mocně dojímá myslícího čtenáře stesk věhlasného kazatele za patriarchy Flaviana a miláčka lidu, sv. Jana Zlatoústého (344—407), jehož milující srdce rozrývala v Antiochii vzpomínka, že nemůže býti pro neznalost řeči pastýřem všech svých oveček, že jest nucen část nájemníkům svěřiti.[1])

Než bohužel takových mužů bylo po skrovnu. Hellenští patriarchové neznajíce řeči lidu, starali se obyčejně pouze o své krajany, Řeky, rozšiřovali v Syrii názory, bludy v Cařihradě platné, a to k veliké škodě jak čistoty učení tak jednoty církve. Bylť dvůr byzantinský oddán bludům Ariovým, kdežto syrský lid, jemuž byla hellenská filosofie poměrně cizí, věrně stál při učení katolickém o božství Kristově.

Syrští horalé na zasněžených stráních libanonských, rybáři na jasných vodách mocného Eufratu i posvátného Jordanu, křesťanští beduini arabské pouště znali překrásné hymny svého krajana, sv. Efrema (306—379), v nichž vykládá Písmo svaté a obhajuje nauku o božství Páně, prohlášenou na církevním sněmu Nikejském, a byli proto řeckému Arianismu nepřístupni.[2])

Syrské dítky slýchaly nadšené tyto písně a nauky od svých rodičů, přinášely je s sebou do klášterních škol, jimiž byla Syrie, zvláště v okolí Antiochie naplněna, a oddávaly se s chutí studiu Písma sv. a obraně božské přirozenosti Páně. Tak vznikla proslavená škola antiochenská, která prvá Písmo sv. rozumně a vědecky vykládala.

Zakladatel vlastní školy exegetické, Diodor z Tarsu (378) prohlásil za prvý požadavek rozumného výkladu Písma sv. náležitou znalost mluvnice a dějin, na to pak stálý zřetel k původnímu textu a souvislosti. Dbal hlavně slovního a typického smyslu, zavrhuje výklad

[1]) *M. Jullien.* Synai et Syrie, p. 20. Veškeré jeho spisy vydal Migne: Patrologia graeca. XLVII—LXIV.

[2]) Téměř veškeré jeho spisy vyšly v Římě (1732—1746): *S. Ephraem Syrus,* Opera omnia, quae exstant, graece, syriace, latine. Tom. I—VI. Edid. var. lect. notis illust. J. S. Assemannus. — *Pohlmann,* S. Ephraemi commentariorum in S. Scripturam commentatio critica. (1864.)

allegorický. Za základ výkladu zvolena opravená Pešitto,[1]) Lucianovo († 311) kritické vydání Septuaginty[2]) a Hexapla Origenova.[3]) Škola tato je pro přirozenou exegesi katolickou velmi důležita, a jména jejích žáků, nejdůmyslnějšího exegetického kazatele, sv. Jana Zlatoústého, nejslavnějšího exegety starověku, sv. Jeronyma (331 - 420), a sv. Cyrilla Jerusalemského, jsou chloubou celé katolické církve.[4])

Učitel Antiochenský, spolužák sv. Jana Zlatoústého, vzdělaný a výmluvný Theodor Mopsuestijský, jehož výklad Menších proroků dosud jest vážen,[5]) však zašel ve svém obhajování božské přirozenosti Páně příliš daleko, a jeho žák Nestorius byl pak puvodcem bludu, jenž se stal Syrii osudným.

Nestorius († kolem r. 439) byl rodák ze severovýchodní Syrie, v Antiochii studoval, v nedalekém klášteře působil, a když byl sesazen pro své bludy s patriarchalního stolce Cařihradského, utekl se sem opět a našel ve svých spolužácích, spolumnišich a žácích nejhorlivější stoupence. Jeho sesazení přičítáno arianskému vlivu u dvora, jeho učení, jež výmluvně obhajoval, pokládáno za jedině pravé.

Marně napomínal hellenský patriarcha Antiochenský Jan k poslušnosti a k podrobení se sněmu Efesskému (431). Požíval již z duvodů dříve zmíněných málo důvěry u velké části svých syrských poddaných, a mnozí učitelé na škole antiochenské postavili se mu zřejmě na odpor.

Byvše vypovězeni, odebrali se do Edessy, která tehda patřila Peršanum, těmto nejnenáviděnějším nepřátelům Syrie, a založili zde r. 431. novou školu, která r. 489., kdy se císař Zeno (471—491) Edessy zmocnil, přenesena ještě dále na východ až do Nisibis. Škola tato byla kolébkou a střediskem nestorianismu, jemuž za krátko propadla celá severovýchodní Syrie, severní Mesopotamie, Persie a ostatní východní končiny. Veškeré tyto daleké kraje byly dosud podřízeny patriarchovi Antiochenskému, jenž sem vysílal svého zástupce, obdařeného plnou moci pro všechny případy, odtud se nazýval katholikos a sídlil v Seleucii-Ktesifontu.[6])

[1]) Vydána celá v Mosulu (1887—1891) péčí Dominikanu.

[2]) Srv. *P. de Lagarde*, Librorum V. T. canonicorum pars I. graece edita. (1883.)

[3]) *F. Field*, Origenis Hexapla s. veterum interpretum graecor. in V. T. fragmenta. 2 sv. Oxonii 1875.

[4]) Srv. *Kihn*, Die Bedeutung der antioch. Schule auf exeget. Gebiete.

[5]) *Maio*, Script. Vet. Nova Collectio. Tom. II. p. 1.

[6]) Srv. *Assemani*, Bibl. Orient. III. I. — *Neale*, A History of the holy Eastern Church. P. I. General Introduction p. 141 n. — *Funk*, Nestorius und die Nestorianer. (»Kirchenlexicon« B. 9.)

Že se dali v ochranu největších nepřátel křesťanstva a své vlasti, pohanských Peršanů, kteří pouze z vypočítavé politiky se Nestorianův ujímali, chtějíce se jejich pomocí zmocniti celé Syrie, vzbudilo hněv a opovržení prozíravějších křesťanů syrských, kteří teď hledali prostředek, jímž by další seslabování Syrie zamezili.

Pochybil-li Nestorius se svým učitelem Theodorem rozlišuje příliš božskou přirozenost od lidské, přijali mnozí zbylí učitelé radostně názor Eutychův, že nekonečná přirozenost božská úplně pohltila přirozenost lidskou, tak že vlastně ani nelze rozeznávati dvou přirozeností v Kristu. Blud tento, monofysitismus zvaný, při výkladě Písma svatého dokazovali a vysvětlovali žáci velikého přítele Eutychova, opata Barsumy († 458).

Tento učený a ctižádostivý muž byl představeným syrského kláštera a vůdcem syrského národního hnutí proti vlivu cařihradskému. Našel hojného ohlasu mezi mnichy četných klášterů syrských a vybídnut od Dioskura, patriarchy Alexandrinského, přivedl tisíc svých přívrženců na lotrovskou synodu Efesskou (449), kteří utloukli Flaviana, patriarchu Cařihradského. Patriarcha Antiochenský ze strachu, aby se mu nedostalo podobného údělu, přidal se aspoň na oko k nim, a za krátko byla skoro celá církev antiochenská monofysitskou.

Výnosům církevního sněmu Chalcedonského (451) nechtěli rozuměti, prohlásili je zaariansko-nestorianské, a Barsumas veškeré pravověrné jeho účastníky proklel.[1])

Bludy monofysitské se nezahnízdily ani v liturgii, ani v lidu, jenž si uchoval své staré, krásné hymny sv. Efrema. Bylo to spíše hnutí odstředivé, ochrana národní samostatnosti jak proti vlivu řeckému, tak proti perskému.

V Syrii nastal krutý boj mezi řeckými stoupenci vlády a sněmu Chalcedonského, kteří nazýváni Melkity, t. j. královskými, a mezi obhájci církevní samostatnosti syrské, kteří se družili ku kacéřovaným názorům monofysitismu.

Patriarcha byl bezmocným. Dosazován a sesazován dle libovůle cařihradské, mohl se nadíti podpory vlády potud, pokud její rozkazy slepě plnil, jinak byl jednoduše ještě za jeho živobytí ordinován od patriarchy Cařihradského nový patriarcha a vojenskou mocí na stolec dosud obsazený dosazen, jak se dělo od r. 450.[2])

---

[1]) *Assemani*. Bibl. Orient. II. Dissert. de Monophysitis II.: Barṣûmův životopis napsal Bar-Hebraeus, viz Assemani l. c. 295 n. Životopis Bar-Ṣaumô (Postitele) viz Assemani l. c. 1—10.

[2]) *J. Card. Hergenröther.* Antiochien v Kirchenlexicon str. 946.

Že tím autorita jeho nevzrustala, je zřejmo, i potkávaly se veškeré jeho snahy s odporem.

Místo dosavadní všem společné liturgie sv. Jakuba byla násilím zaváděna nová liturgie, která byla užívána v Cařihradě. Následek toho byl, že se biskupové a kněží syrské národnosti tím těsněji přimknuli ku své po otcích zděděné a počali se i zevně odlišovati od vládních, Melkitů, kteří novou liturgii přijali.[1])

Císař Zeno dobře nahlížel nebezpečí, jaké hrozí řeckému panství v Syrii, a věda, že násilím nic nepořídí, chtěl r. 482. odstraniti příčinu sporu výnosem „Henotikon" zvaným. Blud Nestoriuv i Eutychův odsouzen, ale též sněm Chalcedonský umlčen. Měly býti zapomenuty rozpory bouřící od 60 let Syrii, a veškeří obyvatelé měli se vrátiti ku starým názorům, staré lásce a spokojenosti.

Ale přilil pouze oleje do ohně; rozvrat byl již neodvratným, a on mu prorazil cestu i k pravověrným dosud svým spojencům arménským. Tito přijali r. 491. s katholikem Papkenem na synodě ve Walaršapatu Henotikon, zamítli sněm Chalcedonský jako přející nestorianismu, jehož se ze strachu před Peršany nejvíce děsili, a když byli později od Řeku týráni, bezděky se přimknuli k odpůrcům Peršanuv i Řeku — k monofysitům.[2])

Odstředivost vzrůstala. Po vítězství císaře Zenona nad Peršany krutě řádilo jeho vojsko proti dopadeným nestorianům v Edesse 489., načež tito, podněcováni od Peršanů, přerušili veškerý styk s patriarchou Antiochenským a ustavili se úplně samostatně roku 498. pod nezávislým katholikem.[3]) Tak odpadla prvá větev v severovýchodní Syrii, Mesopotamii a Persii od bujného někdy stromu patriarchatu Antiochenského.

Po celé východní polovici Syrie soustředili se krutě pronásledovaní monofysité a našli mocné ochránce v křesťanských knížatech Rassanovců.

Tito ovládali veškeré kmeny východní polovice syrské a arabské poušti, od krásných niv horního Eufratu až do vyprahlých končin Mekky a byli úhlavními odpůrci nestorianům a Peršanům přejících arabských králů z Hîry při dolním Eufratu, s nimiž závodili o nadvládu v Arabii.

---

[1]) *Neale*, l. c. 310.

[2]) *Silbernagel*, Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämmtlicher Kirchen des Orients. 1865. Str. 169. — *Félix Nève*, L'Armenie chrétienne.

[3]) *Assemani*, l. c. III. I.

Řečtí císařové vyznamenávali knížata ġassanovská nejvyššími dustojnostmi, dali jim i královskou korunu, neboť bez jejich pomoci byla by již dávno Syrie ztracena. Ale prozíraví synové pouště dobře prohlédli tuto vynucenou, při každé příznivé okolnosti odepřenou přízeň řeckou, a přilnuli tím více k usedlým obyvatelům východní Syrie, k monofysitům, s nimiž je slučovala velmi blízká řeč i snaha uchovati aspoň církevně samostatnost národní jak proti Peršanům, tak proti Řekum. Přidali se k nim se všemi poddanými kmeny, a král Arethos (al-ḥâret) vymohl r. 542/3 u císařovny Theodory, že byli dva monofysitští biskupové, Jakob a Theodor, uznáni pastýři jeho území.[1])

Biskup Jakob, zvaný Baradaeus, burdʿojô (bardô = variegatus, zaplatovaný, † 578) zachránil umírající církev v zemích syrsko-arabských. Po 33 let procházel jako ekumenický metropolita, metripîlîtô tibelojô, za žebráka přestrojen, veškeré kraje obývané monofysity syrského jazyka a světil biskupy a kněze. Podporován svým přítelem, králem al-ḥâretem, svolával v jeho území synody svých věrných a dal ústavu samostatné církvi syrské, posvětiv po vypuzeném Severovi mnicha Sergia (538) na patriarchu, jenž byl prohlášen úplně nezávislým od patriarchy Antiochenského.[2])

Druhá větev, celá východní polovice Syrie, od Eufratu až k Mekce a Medině, od Orontu, Libanonu a Jordanu až do nížin pravého pobřeží Eufratu odlomena od patriarchatu Antiochenského.

Zatím přinesla licoměrná, pletichářská politika byzantinská neutěšené ovoce rozkolu i v Armenii. Símě zaseto Henotikem a odsouzením sněmu Chalcedonského, a když Řekové od Armenů žádali nové a nové ústupky nejen náboženské, nýbrž i politické, poznali tito jejich pravý účel a z obrany své národní i politické samostatnosti přirozeně se blížili kacéřovaným monofysitům syrským.

V polovici 7. století jest armenská církev částečně monofysitskou a stojí úplně odděleně od mohutného kdysi stromu Antiochenského, v jehož stínu tak utěšeně vzrůstala.

---

[1]) *Cheikho*, Chrestom. arab., str. 350. — *H. G. Klein*, Jacobus Baradaeus, de stichter der syrische monophysietische kerk, str. 41—47. — *J. P. N. Land*, Johannes Bischof von Ephesus, der erste syrische Kirchenhistoriker, 3, 56 a reg. 147. — Srv. *Nöldeke*, Die Ghassânischen Fürsten aus dem Hause Gafnas, str. 21, 33.

[2]) Ber-Hebraeus v *Assemani*, Bibl. Orient. 227, 321, 326. — Životopis Jakuba Baradaea, *Assemani*, l. c. 62—69.

V téže době utvořila se nová církev v nešťastné Syrii.

Dvě hodiny severozápadně od Homsu, v kamenité, černé pláni levého břehu staroslavného Orontu, nyní el-ʿaṣî, jsem navštívil v září 1897 vraceje se z Palmyreny, vesnici dejr el-kebîr, vystavěnou ze zřícenin nejslavnějšího druhdy kláštera střední Syrie. Stával na protějším břehu Orontu a nezbylo z něho leda trochu stavebního kamene. A přece v něm bývalo až 800 mnichuv a byl tak lepým, že mu říkali dejr el-bellôr, klášter krystalový.[1])

Uctívány v něm ostatky velikého poustevníka syrského, rodáka z Cyru severně od Antiochie, sv. divotvorce Mârûna, jehož životopis sepsal Theodoret ve své „Historia religiosa". Mniši pěstovali pilně vědu, poučovali a vychovávali okolní lid, který k nim a k sv. Mârûnu přilnul láskou dětinnou. Úcta sv. Mârûna, moc jeho přímluvy se rozšířila daleko a opuštění horalé libanonští v celých davech k němu putovali.

Šlechetní mniši byli syrské národnosti, měli syrskou liturgii, ale nepřijali bludu monofysitských, nýbrž zůstali věrni původnímu učení. Za to trpěli od obou. Řekové jim brali liturgii a řeč, monofysité jim přezdívali zrádcuv a bludařuv, a při častých potyčkách mezi vládními Melkity a národními monofysity byl jejich klášter, jenž ležel na rozhraní, několikrát pobořen a vypleněn, ale žáci sv. Mârûna trpěli jako mučenníci a podnikali vše, jen aby rozvaděné bratry spojili ve prospěch církve i syrské vlasti, jimž počátkem 7. století největší nebezpečí hrozilo.

Hrdinní ochránci hranic, šlechetní králové ġassanovští, věrolomnou zpupností Řekuv uraženi, nestřehli průchodů pouští, a již se valily na Syrii od východu hordy ctiteluv ohně, Peršanův, a od jihu davy muslimské.

V této poslední hodině samostatnosti syrské donesla se do kláštera sv. Mârûna zpráva o monotheletismu Cařihradského patriarchy Sergia, s nímž i ubohý císař Heraklius (610—641) souhlasil. Vlastenečtí mniši přijali ji s jásotem; tak mohli spojiti nejsnáze melkity s monofysity, jimž teď původní samostatnost zaručována ze strachu, že se přidají k muslimům.

Ale bylo již pozdě. Nával muslimů přerušil další vyjednávání.

Dobří mniši vypuzeni, uchýlili se k svým duchovním dítkám na hory libanonské a odnesli si ze svého kláštera s ostatky sv. Mârûna též blud monotheletismu, jejž dále mezi horaly šířili.[2]) Jsouce

[1]) Al-Dawaihi, taʾrîḫu-l-ṭâifati-l-mârûnijjati; ed. el-Šartûni, str. 17 n. — *Abulféda*, Historia anteislamica, ed. Fleischer, str. 112.

[2]) Sv. Jan Damašský, Migne: Patrol. graeca, t. XCIV, t. 1432.

osamoceni, zvolili si dumyslného biskupa Batrunského (Botrys), Jana Mârûna, za svého samostatného patriarchu.[1])

Tak se odštěpila poslední větev, celá západní, hornatá Syrie, od puvodního patriarchy Antiochenského; z bujného, rozložitého stromu zustal olámaný kmen. (P. d.)

Dr. Ignác Hanuš a Dr. Jan Helcelet.

Příspěvek životopisný. Podává VINC. VÁVRA.

Dr. Ignác Hanuš narodil se v Praze 28. listopadu 1812, kdež také na akademickém gymnasiu za Fr. Svobody a Josefa Jungmanna vystudoval. R. 1831. vstoupil do kláštera praemonstratského na Strahově; tam sobě zvláště oblíbil studium filosofie a starožitností. Opustiv klášter, studoval práva a již r. 1835. stal se adjunktem filosofie na universitě vídeňské. Rok na to promovován byl na doktora filosofie v Praze a hned obdržel místo řádného professora na universitě ve Lvově, kam se se svou manželkou Laurou, roz. Nádhernou, odebral. Poněvadž se ani jemu ani manželce ve Lvově nelíbilo, usiloval o přeložení, což se mu také r. 1847. podařilo; dostalť se na universitu olomouckou.

Dr. Jan Helcelet, rodilý Moravan, narodil se 2. ledna 1812 v Dolních Kounicích, vystudoval gymnasium a filosofii v Brně, načež odebral se na medicinskou fakultu do Vídně a odtud do Padovy. Doktorem mediciny stal se roku 1839. Pobyv krátký čas v nemocnici brněnské, povolán byl r. 1841. na universitu olomouckou, kdež se stal r. 1846. řádným professorem vědy hospodářské a přírodopisu. R. 1847. osud oba tyto vynikající muže spojil v upřímném přátelství, jež trvalo až do smrti. Oba společně v Olomouci pracovali za stejným cílem — probouzeti v akademické mládeži vědomí české, sesilovati živel český a pracovati vůbec o probuzení lidu našeho. Než dlouho jim nebylo dopřáno pusobiti pohromadě; již na podzim r. 1849. přeložen byl Hanuš po smrti Exnerově za professora na universitu pražskou. Nezbývalo, než přátelství věrné udržovati čilou korrespondencí, jež se nám téměř úplně zachovala. Listů Helceletových Hanušovi je 196, jež nalézají se v Museu království Českého, dopisů Hanušových Helceletovi však pouze 24. Listy Hanušovy sahají od r. 1849. do r. 1851., načež je mezera do r. 1855., a pak jdou až do r. 1865. Dopisy má p. Dr. Ctibor Helcelet a jeho laskavostí a ochotou dostaly se mi do rukou. Poněvadž

[1]) Al-Dawaihi, l. c. p. 35.

jsou velice obšírné a zajímavé zprávy podávají o literarním, společenském i politickém ruchu našem na Moravě i v Čechách, neváhám laskavé čtenáře seznámiti s obsahem listů těchto.

V dopise I., jejž napsal Hanuš Helceletovi v prázdniny r. 1849., odebrav se do Prahy prozatím sám, bez rodiny, píše mimo jiné: „Muj drahý příteli! Teprv teď cítím, co jsem ztratil, zanechav Tě v Holomouci. Rád bych Ti byl již psal, ale nevěděl jsem, kde meškáš. Já v Chrustěnicích, sv. Ivanu a na Karlsteinu, potom v Hradci i v Chlumci předobře jsem žil a musím Tě upozornit, že krajinky mně již ode dávna známé znovu se mi zalíbily. Příteli drahý, musíš si mne v Praze představovati v národním kroji a s kloboukem slovanským, ačkoli ne vždy v kroji tomto vycházím. Nebylo by možno, abys i Ty letos do Prahy trochu si zajel ještě ve prázdninách? Místa máme dosti v příbytku mém, abys nemusel býti v hospodě. Život veřejný arciť není nyní příliš v Praze příjemný, všem je teskno a němci hlavičky své pozdvihují nestydatě. Havlíček je zavřen u profósa na hradě pražském a překládá tam dále své „Mrtvé duše". Já pracuji nyní na pokračování logiky české.[1] Duševědu[2] Ti spolu posílám; podivný a jak se mi zdá, i mylný titul — neviděl jsem na korrekturu. Buď tak dobrý a zajdi s přiloženými věcmi k p. Mošnerovi,[3] k Poláčkovi a Neugebauerovi.[4] Dojde-li remunerace za české přednášky,[5] zeptej se kasíra, zda-li by vzal kvitanci Tvou rukou pro mne vystavenou, jak mi to přislíbil... Děkuji Ti, že jsi po dvakráte rodinu mou navštívil; slyším, že prý již dosť dobře vypadá. Mezi 5. -10. zářím doufám, že ji do Prahy dostanu a pak započne blažený život. Dopisuji Klácelovi[6] někdy do novin; mužeš-li, čti je. Klučákovi[7] jsi ještě nic neposlal, jak on mi žaloval. Visit jsem ještě skoro žádných nevykonal a bojím se jich. U Willighu[8] jsi v předobré paměti od lonska (od slov. sjezdu)... Meškám, jak snad již víš, v Krakovské ulici, č. 1307., ve II. poschodí. Co v obálce je, ať Poláček a Neugebauer prodává tak, jako každý arch, po 4 kr. stř. Až do bibliothéky pujdeš, vzdej mou úctu Šilhavému a jestli ji uvidíš, zvláště jí. Tvůj věrný Hanuš."

II.

Po příjezdu manželčině psal Hanuš hned 9. září 1849 Helceletovi list velmi charakteristický, který dobře vystihuje povahu obou přátel. Píšeť: „Abych zase nezapomněl jako onehdá, začnu dnes hned s datum. Jest neděle překrásná dne 9. září, a včera Laura a předevčírem Roza[9]

[1] Vyšla r. 1850. v Praze pod titulem: Nástin logiky na základě metafysickém.

[2]) Nástin duševědy s pokusem o vysvětlení výrazu duševědných. V Brně 1849. Oba spisy po stránce jazykové korrigoval Dr. Helcelet.

[3] Dr. lékařství a professor porodnictví na universitě v Olomouci.

[4] Firma knihkupecká v Olomouci.

[5]) Hanuš, Helcelet a převor Kabeš založili při filosofii v Olomouci oddělení české.

[6]) »Moravské Noviny« v Brně.

[7]) Redaktor »Bohemie«, jež z belletrist. listu r. 1848. proměněna v polit. denník.

[8]) Přízeň s Nádhernými.

[9]) Roza Nádherná, sestra pí. Hanušové.

zdrávy do krásné Prahy přijely. Příteli. v Praze je převelmi blaze. když člověk má peníze! Ale já posud i bez nich šťastným se cítím. neb v naději žiju. že protekcí ještě tento měsíc k penězům přijdu. totiž ku platu svému. Patrně teď vidím. že obecenstvo jest prostředkem. aby ouředníci mohli žíti. ne ale naopak. Česká Staatsbuchhaltung s německou — odpusť. chtěl jsem říci s moravskou - strany osoby mé si korrespondují. a já zatím musím u všech přátel a sester si vypujčovati. abych živ býti mohl. Laura a Roza jsou s novým příbytkem velmi spokojeny. a jest také vskutku rozdělení pokojů pohodlné a všecko pohromadě. Ve psaní Tvém mnohého nepochopuji. za první již ne. že jsi nezajel k Emilii.[1] jak Ti mohl déšť zabrániti. abys zvědavosti zadost neučinil? Za druhé. že mě máš za velmi lehkověřícího. abych uvěřil romantice Tvé o lásce v Hranicích. o toužení po cestě. o srdci atd. Já jsem pln citů jen. když mě žaludek a hlava bolí. a Ty píšeš tak pořádné a dlouhé psaní, což mi bylo znamením. že Tě hlava nebolela. a tedy že uvnitř nejsi a nebyl jsi romantikem. Nesednu Ti tak lehce na lep a ujišťuji Tě. že Ti nevěřím ani slova. a ujišťuji to ještě jednou výslovně.

W dzień o piwě mysle. noc mi piwo kresli.
jest zawsze přitomné. w břiše mém i w mysli.[2]

Pivo je nejspíše τὸ ὕδωρ Thaletovo. po kterém z nemoci povstal. a kdybys Ty na místě vína. pobuřujícího mysl. pil pivo. ani by Ti nenapadlo mě romantikou balamutit. Neboť z piva vyrůstají myšlenky naturalistické a žádná „Mondumglänzte Zaubernacht. die den Sinn gefangen hat." Pivo se vypije a zaplatí. a potom je konec; člověk je ve skutečném okamžení šťastný. zamhouří oči a položí se do lužka ku spaní a vstane ráno znova ku práci Sisyfově. kterouž lidé životem zovou. Hodina pošty se blíží. dle vůle Tvé pošlu ihned psaní. Roza Ti odepíše. ale Laura má teď plné ruce práce. Piš, prosím. brzo a mnoho.

Vděčný Tvůj Hanuš."

III. IV.

V III. a IV. listě Hanuš žíravým svým sarkasmem líčí poměry na universitě olomoucké. zvláště na fakultě filosofické. kdež se právě jednalo o obsazení stolice, uprázdněné po Hanušovi.

Ze III. dopisu, dat. dne 15. září 1849, vyjímám:

„Tu Ti posílá Roza psaní své. Po trochu již jsme v bytě uspořádáni. Pepi a Lotty[3] z Chlumu jsou zde u nemocné Grünwaldové. Pomysli si jen, jak jsem šťastný. Za historii filosofie jest mi vykázána remunerace ročních 200 zl.. ale ještě jenom písemně. peněz jsem neobdržel ani haléře. Pracuji pilně o české logice. a Lepař[4] mi při tom

[1]) Koho myslí, není mi známo.
[2]) Parodie na verše z Malczewského »Marie«.
[3]) Sestry pí. Grünwaldové, choti justiciara v Litoměřicích.
[4]) Jan. jenž jako Helcelet práce Hanušovy po stránce jazykové piloval; zvláště

napomáhá a blechy chytá. Piš pilněji, prosím Tě, z Olomouce nežli posud; Kabeš mne zde ještě nenavštívil a já jej také ne. Je již něco rozhodnuto strany professury české, mathematické a filosofie? Já leta přednášeti budu jenom na universitě, nevím ale ještě co a kolik předmětu po česku. Šemberová je tu v Praze; přijela s nějakou přítelkyní z Mýta. Navštívila nás, ale nikdo nebyl doma. Šembera sám již asi 6 neděl je ve Vídni při komisi. Bratránek[1]) bude letos na brněnském lyceí přednášeti německou literaturu, protože filosofie pro rok 50. odpadne. Dopiš mi, zda-li Ti udal Čapka, kolik českých a německých logik jsem povinen poslati pro studenty do Holomouce. Nemůže arciť teď ještě o tisku býti zmínky, ale přece činím již nějaké přípravy. Tak tedy jistě leta do Prahy nepřijedeš? Piš. Tvůj Hanuš."

IV. list, ze dne 30. září 1849, vyličuje podrobně a názorně poměry na filosofické fakultě v Olomouci. U výtahu zní:

„Píšu dnes jen, abych Ti dosvědčil, že psáti chci, neb nemám ani chvíle pokojné ani chuti k tomu, jsa docela rozervan visitami a jinými titěrkami. U Lumbe[2]) byl jsem včera sám, ale ani on ani rodina jeho není doma, a také není určeno, kdy se asi z venkova do Prahy navrátí. Potom jsem šel do novinárny k Lepařovi; přislíbil mi pátrati po tom předmětu novém.[3]) Zná prý několik techniků. Grünwaldová je již proměněna v Brahmu, a on vyjel si jaku nový Višňu na venkov... Nejráznějším ze všech kandidátů jest Smetana[4]) Hegelian, ale vy pohltíte pro Holomouc buď Viktorina, buď Zimmermanna.[5]) Náhlovský, urputný Herbartian, nepřeje ani svobodě ani Čechům, hodil se předobře pro Kopeckého,[6]) kterého také v Holomouci jako „bystrou hlavu" poznal. Copy Šilhavého, Kopeckého, Náhlovského by se časem tak ve přátelství spletly, že by povstal koltoun, na kterém by se pevně mohla pověsiti universita Holomoucká. Dle vědění bych postavil Smetanu 1°, Zimmermanna 2°, Volkmanna 3° loco. Ale Volkmann i přítel jeho Cupr přináležejí již ku straně, která si nechce se žádným nic zkaziti. Bude to bídná volba, a Náhlovský vyplyne v této potopě světa bez pochyby na vrch, a druzi utonou.[7]) Že přijdeš do Brna,[8]) ulehčí velmi mému srdci; neboť často Tvá bída v Holomouci mě rmoutí, když ji porovnám se šťastným mým osudem v Praze. Důvěřuješ-li ve mně, dopiš mi více

---

z prvních listů Hanušových zjevno, že nebyl přesně mocen českého jazyka. Postupem času psal již dosti správně, jen fraseologie upomínala na vzdělání německé.

[1]) Dr., výborný esthetik; zabýval se hlavně literaturou německou a s velikou zálibou i polskou; byl knězem řádu sv. Augustina v Brně.

[2]) Hospodářský rada a ředitel techniky v Praze; napsal »Güterverwaltungslehre«, o níž je řeč v dopise VI.

[3]) t. Güterlehre, o kterou žádal Helcelet.

[4]) Dr. Augustin.

[5]) t. Robert Z., esthetik a filosof.

[6]) Ředitel a správce university.

[7]) Místo obdržel Zimmermann.

[8]) Na stavovskou techniku, zřízenou r. 1847. Universita olomoucká byla zrušena (mimo fakultu theologickou) r. 1854.

v podrobnostech, neb z takových Tvých výkřičníku málo lze pozorovati. V guberniu mi začali tady strhovati ouplných 400 zl. z 1200, jak bych ve Lvově nebyl zaplatil tax ze 1100. Nevím, zda-li to Nádhern nějak pod rukou spraví. Piš pilně a buď ubezpečen, že jsem a zustan s Tebou jedné mysli, ačkoliv někdy tuze hrubě po varhanách srdc sem a tam hraju. Psaní nedal jsem Kabešovi, abys je dostal ještě tý den. Převora a Mošnera pozdravuj srdečně. Jungmann prý se poděkuj a Mošner by přišel do Prahy."

V.

Již 24. října 1849 zaslal Hanuš Helceletovi obšírný dopis, týkají se universit jednak pražské, jednak olomoucké; v něm též zmiňuje s o poměrech vlastních a odporučuje Helceletovi tělocvik, jejž vžd s velikou oblibou pěstoval. Dopis ten podati lze pouze v úryvcích.

„Příčina delšího mého mlčení nebyla ta, již jsi byl tušil. Jak s asi věci Tvé spořádají, když budeš v Brně? Že budeš v Brně, to mn velmi těší, neb nenávidím Holomouc až příliš, a zdá se mi, že i Teb znovu získám, když odejdeš z proklaté Holomouce. Že plat podrže musíš, toť patrno... Skript Lepař ještě žádných nenašel, ačkoli mnoh techniků zná, a zdá se mi, že tentýž předmět býval jen na papí nemaje posluchačů. Ale nestarej se, nepřestanu hledati. V takový věcech mnohokráte náhoda převelmi pusobí: tak já hledám po ce prázdniny již explikace Exnerovy, ale marně. Zkoušel jsem žáky zkouším je ještě a nepoznám ani, co bylo přednášeno. Já nejspíš tepr 29. října započnu přednášeti, neb u nás žene jedno sezení druhé všechna jsou tak copy zapletena, že nikdy ani konce dojíti nelze. Oupln sbor professoru a docentu na fakultě filosofické je asi 25 mužu, ted každé rokování je „sine fine dicentes"... Přítele nemám mezi professor a také ne mimo ně... Na tělocvik nyní mnoho času vynakládám, ne jsem se vřadil přímo do tělocvičné školy MDra. Segena. Zustaneš- v Holomouci přes zimu, neopomeň ihned vstoupiti do nějakého ústav takového; učiň to na slovo mé a uvidíš, že to nejenom pro Tebe, nýbr i pro vychování dětí nevýslovně dobře pusobiti bude. Třikrát za týde ve společnosti medicinských professoru, mezi nimiž Curyšský profess Engel a několik doktoru, navštěvuju na večer ústav tělocvičný a dívá se, na jaký stupeň soustavné dokonalosti umělost tato se již dostal Cvičení pokračuje od svalu ku svalu, arciť jsem někdy unaven a k smrti. I děti mé pilně cvičí, ale jenom doma. Strany Fichra[1], jse tu slyšel, že prý i ostatní fakulty i gymnasium proti němu protestoval Je to pravda? Jak já mám býti příčinou, proč Kabeš se do Holomouc nedostal, ani nepochopuju a děkuju Ti, že se mne ujímáš, ačkoli ne r zum vubec jen sám sebe vypeskuje. Nevím, zda-li Kabeš již v Praz čili nic. My jej chtěli jen pro Slovanstvo a cessante causa cessat effectus. Co pak dělá filosofie v Holomouci, zkoušky, přednášky? Ficho

[1] Professor na universitě olomoucké.

pilně dopisuje Mathonovi a zaopatřil mu v Praze hodiny. Má ten člověk přece rozsáhlou činnost. Lepař není více v novinárně Havlíčkově, neboť přijat byl jenom na prázdniny: bude vyučovati do listopadu mé děti. Co pak se ještě nic nehýbe strany odplaty pro 2. oddělení loňější lyceálky? Rmoutím se, že nemohu dluhu mých zapraviti, a rmoutím se tím více, že peněz teď snad budeš potřebovati na odstěhování do Brna. V listopadu budu nouzi třiti. Mám čtvrtletní činži zaplatiti; od platu měsíčního mi odrazí 75 zl., jež jsem v srpnu obdržel v Holomouci, a ještě dříví na zimu bude třeba zakoupiti. Vidíš, toť jsou příjemnosti manželského stavu. Bratránek z Brna nic nepíše, co od nás z Prahy odešel. Klučáka jsi asi již na odpočinutí dal? Ale proč nedopisuješ někdy Moravským novinám? V Národních novinách můžeš obšírněji čísti, co budu přednášeti; stojí to v čísle dne 22. Češi na filosofii ale tak vždy pohlížejí, jako Trojanští na onoho zlopověstného koně Řekův. Na logice české pořád ještě pracuji; nemile vytržen budu Tomášem Štítným, nedám se ale příliš vytrhovati. Když máte 150 žáků, dala by se snad přece 2. třída lonského roku vzkřísiti. Snad si zajdeš na vánoce do Prahy? Šembera prý bude „novou Hromádkou“ ve Vídni a Macnár[1] Šemberou v Brně. Koubek má naději, že přijde do Vratislavi, ale Jungmann řádně přednáší; není tedy tak brzo naděje, že uvidím Mošnera. Pozdravuj ho uctivě ode všech.“ (P. d.)

[1] Matzenauer, později professor na realce v Brně a spisovatel známého díla „Cizí slova ve slovanských řečech“.

O nejbližších cílech vědy lékařské.

Dr. Jaroslav Mathon.

Mohutný vzmach, kterým se moderní chirurgie rázem vyšinula skoro ve vůdčí odbor celé vědy lékařské, má zajisté více ruzných příčin, ale nelze upříti, že hlavní asi byla ta, že chirurgové bystře prohlédli veliký význam rodící se bakteriologie a dovedli zručně použíti nejen této, ale i jiných nových vymožeností ku prospěchu a zdokonalení svého odboru. To, co Lister, zakladatel éry antiseptické, více jen tušil, bylo později vybudováno na zdravých základech experimentalní bakteriologie. A tím se vyvinula z antisepse — asepse; nestačilo již zárodky zhoubných nemocí v ráně samé ničiti, nýbrž zabraňovalo se vniknutí jejich v raněnou tkáň vůbec. Dnešní operativní chirurgie ví zcela jasně, co jí hrozí, a netápá již ve tmách. Pokroku, který by se jen z malé části mohl vyrovnati onomu za posledního třicetiletí, nyní snad na delší dobu očekávati nemůžeme. Potrvá ovšem ještě dosti dlouho, než blahodárné toto ovoce genialního bádání a mravenčí píle bude údělem co možná nejširších vrstev. Jen zřizováním veřejných ústavů, které by byly bez šetření hmotných prostředků opatřeny vším nutným, lze každému trpícímu poskytnouti toho, co na lékařské vědě dnešního dne žádati smí.

Zaznamenali jsme tímto netušený pokrok chirurgie a nechceme tím nikterak naznačiti, že zatím v jiných odvětvích mediciny panoval mrtvý klid. Nebylo-li v nich dosaženo ve stejné době stejných výsledků, tu by bylo přece nespravedlivé, kdyby se přehlíželo to, co za poměrů mnohem nepříznivějších bylo vykonáno. Jednotlivá odvětví vědy lékařské zasahují mnohými stránkami do sebe a nejsou tak přesně ohraničena. Náleží-li léčení srdeční vady jen vnitřní medicině, zlomenina kosti pak pouze chirurgii, mohli bychom již přijíti do rozpaků, komu máme přisouditi léčení zánětu slepého střeva, žlučových kamenů; a tak bychom více, ba mnoho bodů nalezli, ve kterých se dva i tři odbory stýkají. A tak ani na vnitřní lékařství nezůstal vývin hlavně bakteriologie a pak neméně snad lučby bez účinku. Zkrátka těžila z nového stromu poznání všechna odvětví mediciny dle poměrů jedno více nebo méně. Na zdravé základy se postavilo lékařství vůbec teprve, když bylo opustilo cesty spekulace a počalo se opírat o výzkumy věd pokusných. V první řadě to byla anatomie, jejíž počátky, pokud se těla lidského týká, nesahají ani do tak příliš dalekého středověku. Medicina tu teprve

seznamovala se s územím, na kterém jí bylo pracovati. Po prozkoumání mrtvé tkáně pak přišlo na řadu studium životních úkonů tkáně zdravé (fysiologie), později ještě tkáně nemocí změněné (pathologie). A teprve v nejnovější době přišlo se k poznání, že chemie i bakteriologie jsou neméně duležité obory, a v obou horlivě se dosud pracuje.

Samo zřejmo tedy, že dle dočasného stavu vědy lékařské, pokud se týká seznání příčin i pravé podstaty nemocí, se přirozeně měnil i náhled, jakým způsobem se tyto mají léčiti; dle toho tedy se řídila theraphie. Vždyť do dneška um lékaře pozůstává hlavně v tom, pravou povahu nemoci i její příčinu rozpoznati; cestu léčení nalezne snadno i v knize. Dokud věda naše neznala ani ústrojí lidského těla, ani úkonů jednotlivých organů, tu stály též prostředky therapeutické na slabých nohou, a bylo tehdy v léčení mnoho nádechu čarodějství, jak dosud u většiny národů méně civilisovaných neb úplně divokých nalézáme. Anebo pouhá náhoda dala tu neb onde naleznouti dobrý lék proti některé nemoci, a toto zdárné léčení se pak zachovalo, až do doby naší. Příklad toho jest užívání chininu při střídavé zimnici (malaria). Nikdo neznal pravé příčiny této nemoci, ač po staletí dobře se vědělo, že chinová kura jest neomylným prostředkem, a teprve před několika lety byla příčina malarie v nepatrných amoebách zjištěna. Dle pokroku ve vědě výzkumné ovšem se řídily i změny v therapeutických prostředcích; dle toho, jaké náhledy právě panovaly ve fysiologii a pathologii, měnila se i věda, která hledá také, jak léčiti.

Vedlo by příliš daleko jenom i naznačiti různé ty náhledy, které během let vládly a byly směrodatnými; vždyť se nám hlavně jedná o to, objasniti nynější stav vědy lékařské a udat asi nejbližší cíle, za kterými se ubírá. A tu nelze popříti, že dnešního dne skoro panuje neb aspoň silně v popředí stojí bakteriologie, která svým netušeně rychlým rozvojem udává směr v nejnovějším období mediciny. Tím již, že bylo jasně dokázáno, že mnohé bakterie jsou příčinou tak mnohé nemoci, ukázána cesta, kterou se nezbytně musí therapie ubírati. A nutno doložiti, že nemocí těch, které jsou puvodu bakterického, jest velmi mnoho, že jsou to nemoci zhoubné a, co nejvíce snad váží, že jsou to nemoci nákažlivé a epidemické. Bakteriologové se nikterak nespokojili tím, že seznali pouze jednotlivé druhy mikroorganismů a je roztřídili, oni s velkou péčí studují jejich vývin, vzrůst a podmínky životní, za kterých žijí aneb odumírají. Dnes stává úplná fysiologie bakterií: my víme, jak se rodí, v kterých látkách výživných se jim dobře daří, my známe ony produkty životního jejich processu, které jako jedy

pusobí na lidi i jiné živočichy; avšak bakteriologie zkoumá též podmínky, za kterých bakterie odumírají neb za kterých se účinek jejich na ústrojí zvířecí stává méně zhoubným. Ony bakterie, které poukazují životní jejich podmínky na tělo lidské, musí přirozeně nějakým zpusobem svou přítomnost v něm projevovati. Mnohé to činí ovšem jen zcela nevinně, jiné však zasahují svým vývinem i žitím tak mocně v pochod životních úkonů člověka, že úkony tyto ruší nebo přímo ničí. Příznaky pak, kterými se to stává, zjevnými jsou příznaky nemoci.

V každém živoucím organismu lidském nalézá se ohromně mnoho druhu ruzných bakterií, hlavně v dutinách na venek komunikujících, jako v nose, ústech, pak ve střevách. (Někdy i za jinak normalních poměrů možno naleznouti bakterie i v krvi. Jsou to ponejvíce bakterie hniloby, které hlavně v ústech ve zbytcích potravy nalézají výtečné podmínky životní. Nepříjemněji již se utvařuje věc, když vniknou do organismu bakterie pathogenní. Uvádíme jen několik málo, za to tím známějších a zhoubnějších nemocí, které povstávají vniknutím některých mikroorganismů do lidského těla a rozmnožením jejich: jsou to tuberkulosa, cholera, difterie, tyfus břišní, snět slezinná, tetanus, mor asijský, septicopyaemie (otrava krve) a tak mnoho jiných. Příznaky všech nemocí podmíněných vniknutím ruzných mikroorganismu do těla lidského řídí se hlavně dle toho, jaké druhy oněch jedu organických ty neb ony druhy mikroorganismů právě tvoří a jaký účinek na organismus lidský projevují. Jed, který nalézáme ve žlázi hadího zubu, neb který se konečně tvoří v buňkách rostlin jedovatých, jest stejně výsledkem životního processu, synthese neb rozkladu látek organických uvnitř těla živočichu neb rostlin. Týž pusobí taktéž ruzně na organy lidské, na žaludek, krev nebo čivy. Známo však na příklad, že někteří živočichové nepodléhají stejnou měrou otravě. Tak na ježka neúčinkuje uštknutí hadí jedovaté a někteří živočichové nepodléhají otravě belladony a pod. Zajisté jest chemismus vnitřního jejich ústrojí přirozenou ochranou proti některým jedum. Vniknou-li organismy pathogenní (choroborodé) do těla živočichu, pak má se věc arci trochu jinak. Tu jedy ony (toxiny) v těle samém se tvoří a přítomností bakterií vždy nové a nové dávky v oběh krve přicházejí. Rüzný pak jest vliv na organismus lidský neb zvířecí. Buď bakterie naleznou příznivou pudu pro vzrust a romnožení, toxiny pusobí zhoubně na tkáň a organismus, a pak v kratší neb delší době nabudou převahy, a individuum nutně podlehne; aneb ve tkáni, ve kterou vnikly, naleznou tolik nepříznivých okolností a se strany organismu, hlavně snad krve, tolik odporu, že ve svém

vzrostu jsou omezeny, toxiny paralysovány, až do úplného zničení bakterií samých.

Mnohdy však nalézají bakterie a priori nepříznivou půdu pro rozmnožování a toxiny jejich na organismus vůbec otravně nepůsobí. Tento stav nazýváme pak primerní immunitou. Jsou lidé neb živočichové, kteří vůbec jistými nemocemi nákažlivými neonemocní, neb kterých se tyto jenom nepatrně dotknou. Immunita taková má zajisté své příčiny ve zvláštním chemismu a vyšší životní energii buněk onoho organismu, který rozvoj bakterií činí nemožným. Vždyť známo, že i při umělém pěstění bakterií je třeba dbáti zvláštních podmínek výživy jejich, aby se nejen rozmnožovaly, ale i přeneseny v organismus živočichů pathogenními a virulentními býti se ukázaly.

Otázka o přirozené neb lépe řečeno vrozené immunitě dlouhou dobu zabývala a dosud zabývá kruhy vědecké. Již před několika lety se myslelo, že je rozluštěna Mečnikovem, který vystoupil se svou theorií o fagocytosi. Pozoroval totiž, že bílé buňky krevní u dafnií různé do krve vniklé bakterie do sebe pojímají, je pohlcují a ve svém nitru ničí. Avšak otázka o immunitě tím nebyla úplně rozřešena, neboť ukázalo se, že ovšem bílé buňky krevní při zničení bakterií tuto práci vykonávají, avšak ne u všech; a že proti bakteriím, které právě pro dafnie se ukázaly býti pathogenními, se chovají passivně. Ačkoliv tedy zjev fagocytosy jest dokázaným, přece není jedinou příčinou odumírání bakterií v krvi. Naopak mnozí jiní badatelé postřehli, že i v tekutině krevní, tedy v pouhém seru, bakterie stejně se mění a zanikají. Krásně to lze pozorovat ve váčku mizním skokana, do kterého se vpraví takové množství bacillu sněti slezinné, že leukocyty nebyly by ani s to, aby tolik jich pojaly a zničily, a přece možno seznat, že infekce nenastane, ale bacilly znenáhla v samé tekutině mizní se mění, až nabudou tvaru kulatých, nepravidelných, což důkazem, že odumírají, a to chemickým vlivem pouhého sera. A dokázáno též, že i mimo organismus lidský některé serum na některé druhy bakterií již a priori působí zhoubně.

Bylo tedy jen přirozené, když po takových nálezech Buchner nadhodil myšlenku, že by bylo snad záhodno použiti sera proti nemocem infekčním, a to sera oněch živočichů, kteří se ukázali býti proti oněm nemocem immunními. Tak lehce, jak by se snad zdálo, se z počátku ovšem pokusy nedařily, až konečně Behring soustavnou prací se dodělal kladných výsledků.

Dlužno však podotknouti, že již mnohem dříve, a to nejprve bez jakéhokoliv základu přísně vědeckého použito podobného principu, totiž

při očkování. Jenner, jak známo, pozoroval, že osoby, které náhodou se nakazily na kravách osýpkami onemocnělých, při epidemii osýpkové buďto byly později úplně ušetřeny anebo průběh nemoci byl u nich mnohem příznivější. Zrovna divinací pojal Jenner myšlenku očkování, každému známou, a tak maně razil cestu zvláštnímu druhu léčení, které se nyní vyvíjí na pevných základech pokusného bádání. Jeho následoval Pasteur, ovšem za poměrů již změněných a valně příznivějších, když použil při svých pokusech ochranného očkování proti choleře kuřat a sněti slezinné, principu seslabení virulence (jedovatosti a nákažlivosti) horkem. Teprve však nálezy Kochovy tvořily pevnější základ, na kterém Behring a jiní budují. Na počátku svých pokusů Behring též užíval sera oněch zvířat, která byla přirozeně immunní proti některé nemoci, tak na př. sera potkánů při sněti slezinné a sera králíků při tetanu (strnutí svalstva). Avšak značných výsledků nabyto teprve tehdy, když přikročeno k vyrábění sera zvířat, která zvláštním postupem teprve uměle byla immunisována.

Dosud jest v čerstvé paměti nález Kochův, tuberkulin, ve kterém byl zprvu spatřován jistý a vždy účinkující lék proti každému stupni tuberkulosy. Tak jako prvotné chvalořečení a vynášení, stejně tak pozdější zatracování tuberkulinu, které vzniklo po sklamaných přemrštěných nadějích, bylo nesprávné, neboť přípravou tuberkulinu vykonán kus ohromné, nad míru záslužné práce, která nám dala nahlédnouti v tak mnohé dosud neodkryté tajemství přírody. Objev Kochův jest jen etappou na cestě, kterou mladá generace v léčení infekčních nemocí nastoupila, a práce ta již dnes nese hojné ovoce. A konečně i v otázce léčení tuberkulosy není proneseno poslední slovo, jen že snad chybou bylo, že se chtěly léčit jen osoby, kde snad potřebí znenáhlým immunisováním, podobně jako při variole, léčiti generace.

Z pokusů Kochových vysvítá toto: předně, že uměle dosažená immunita jest jistý stav odporu proti infekci, který se dá stupňovat a dle potřeby sesílit, a dále, že jen část přirozené immunity se dá passivně serem přenésti na živočicha jiného.

Koch ukázal, že člověk tuberkulosní, který z počátku reagoval horečkou již na 1 miligram vstříknutého tuberkulinu, znenáhlým stupňováním dávky snese později dosi více než stonásobnou bez jakékoliv reakce. Je to podobný úkaz, jaký nalézáme při některých jedech rostlinných (jak Ehrlich při ricinu a abrinu ukázal) aneb, jak dávno známo, při požívání arseniku. Patrně se organismus tak dalece účinkům jedu přizpůsobí, že se utvoří cestou chemickou jisté protijedy, které

později i větší dávky jedu prvotného neutralisují. Že tyto protijedy skutečně potom v těle se nalézají, toho důkaz, že lze pozorovati jejich účinky na organismus, jakmile se přestalo podávati jedu prvotného. Nastanou tak zvané příznaky abstinence, které možno viděti skoro každodenně při alkoholistech neb morfinistech, kterým se zabraňuje zvyklou dávku lihu neb morfia požiti. Symptomy, které nastanou, jsou každému lékaři dobře známé a mnohdy přímo děsné; a jen znenáhlým odvykáním lze organismus zbaviti oněch protijedu, jejichžto účinek není méně prudký než účinek jedu, který onu podivnou reakci v krvi a organech byl vyvolal.

Dnešního dne používá se nejvíce sera proti difterii, ačkoli vyrábí se léčivé serum proti tetanu, septicopyaemii, choleře, moru, vzteklině a pod.; a není věru ani laiku nezajímavo hloub nahlédnouti, jakým způsobem podobného sera se nabývá.

Nejdříve bylo nutno stanoviti vhodný druh zvířat, která se svou vrozenou immunitou zamlouvala, a za druhé se jednalo o to, pokusem naleznouti tak zvanou základní dosis immunity, t. j. dosis, která se směla tak tak ještě vstřiknouti, aby nebyla smrtelnou. Po vtělení takové dávky však bylo třeba, aby uplynula jistá doba pro dávku další, neměl-li jed bakterií přece jen zhoubně působit.

Avšak i po rozluštění těchto otázek ještě bylo daleko k úplnému úspěchu. Není totiž lhostejno, zda immunisující neb léčivé serum se vstřikne do těla před nastalou infekcí aneb po ní, a tu opět závisí dobrý úspěch na době nastalé infekce až k použití sera. Tak pokusem se zjistilo, že stejná dosis sera při tetanu před otravou podána sice živočicha chránila před smrtí, po otravě však použita smrti už zabrániti nemohla, aneb muselo býti použito mnohem silnější dávky, která se stupňovala, čím delší doba od okamžiku infekce uplynula. Vyléčí-li se takové zvíře, kterému byla původně základní dávka jedu z čistých kultur bakterií nabytého podkožně vstříknuta, a byla-li mu popřána jistá doba k úplnému zotavení, tu pak lze u něho bez nebezpečí mnohem větší dávky použiti, dávky, která by jiného dříve neimmunisovaného živočicha jistě usmrtila. Tím se tedy zvíře toto stalo immunní, a to cestou umělou. Stupeň immunity pak lze postupným zvětšováním dávky jedu dle potřeby zvýšiti. Že skutečně příčinou této immunity je znenáhlé vtělování toxinů, toho důkazem, že kontrolní zvířátka zahynou, kdežto uměle chráněná otravu přestojí.

Po těchto předběžných pracích přikročil Behring a Ehrlich k tomu, aby i větší živočichy, totiž kozy, ovce, ba i koně dříve popsaným

způsobem immunisovali a z nich pak nabyli dostatečného množství sera k léčení lidí. K vůli jistému dosirování navrhnul a vyrobil Behring t. zv. „serum normalní", t. j. totiž serum, kterého 0·1 *ccm* dostačí, aby neutralisovalo desateronásobnou dosi smrtící u morčete, a 1 *ccm* takového sera nazval jednotkou immunisující. Při léčení difterie počalo se injekcemi několika set takových jednotek a stoupalo se až k 1500, dle toho, jak pokročilou a silnou byla infekce. Zkušenost pak ukázala, že sera tohoto se užívá opravdu s prospěchem, neboť jednotlivé případy difterie ukazovaly průběh mnohem mírnější a úmrtnost celková značně klesla.

Ovšem se vyskytly hlasy, které před unáhlením úsudku varovaly poukazujíce na to, že snad infekce difteritické v novější době jsou vůbec slabšími a méně zhoubnými. Tato výtka je snad nejzávažnější a opírá se nejen o pozorování ze života bakterií, ale nalézá snad některé doklady i v historii. Je známo totiž bakteriologům, že, ponecháme-li čistou kulturu bakterií svému osudu i za příznivých podmínek pěstění, znenáhla pozorujeme, že jim virulence, tedy i životní energie ubývá, slovem, že samým svým ohromným množstvím se ve svém vývinu udusí. Toxiny jejich již tak zhoubně nepůsobí a i morfologicky lze zaznamenati různé změny, které jasně ukazují jistou degeneraci. Něco podobného lze konečně právě tak pozorovati při velkých epidemiích. Vznik — kulminace a konečné vymizení i bez zasáhnutí lékařského. Reakce, kterou bakterie nalezly postupem v jednotlivých organismech, tedy jejich energii a virulenci přirozeně oslabila. To by ovšem mluvilo pro náhled shora vyslovený, kdyby v tom přece nebylo háčku. Je totiž právě tak dobře známo a experimentalně dokázáno, že i různými nepříznivými podmínkami seslabená kultura může opět dosáhnouti velmi silné virulence, byla-li jen opět, a to jen malou svou částí uvedena do příznivých podmínek vývinu. A tak tedy úplně zaniklá epidemie může býti příčinou epidemie nové, neméně zhoubné, ano snad mnohem zhoubnější. Jsou ovšem epidemie, které během staletí úplně vymizely, avšak faktum toto nemluví nikterak proti účinnosti sera, naopak ukazuje, že různými podmínkami, které znenáhla virulenci bakterií oslabovaly, až ji úplně zničily, lze dosáhnouti positivních výsledkův, a takovou podmínkou je přítomnost sera v krvi a organismu lidském.

A další výtka. Není léčení serem organismu lidskému nebezpečno? Byly ovšem někdy po vstříknutí sera pozorovány jisté známky, které ukazovaly, že organismus mnohdy více reaguje než snad záhodno avšak symptomy tyto nikdy nenabyly takové síly, že by snad mohly

nastati obavy pro vážnější porušení zdraví. Jediný případ smrti po injekci sera jest vědecky nevysvětlen; a kdyby i serum bylo bývalo přímo příčinou smrti, pak se jednalo zajisté o organismus předem zvláště praedisponovaný. Nikomu však nemuže napadnout, aby vzhledem k tomu šmahem zavrhoval užívání sera. Vždyť se užívá bez obavy chloroformu k narkotisování, ačkoliv se ví, že připadá na 3—4 tisíce narkos jedno úmrtí.

Mimo difterii dály se pokusy i u jiných nákažlivých nemocí, a to s menším nebo větším výsledkem. Serum, kterého se užívá při tetanu, pusobí dosti dobře, jak jsem sám při dosti těžkém případu zkusil. Méně se osvědčila sera proti zánětu plic a septicopyaemii; u sera proti nákaze morové a choleře schází dosud dostatečných zkušeností. Proti vzteklině se užívá praeventivního očkování, které zavedl Pasteur a které se osvědčuje v tomto případě lépe než serotherapie.

Zajímavé pokusy činil Calmette, zda možno též léčivě použít antitoxinu jedu hadích. Otázka tato však dosud nepropracována. Avšak i v mnohých případech, kde serem dosud nedosaženo kýženého výsledku léčivého, lze ho použiti jakožto duležitého, mnohdy jediného dokladu diagnostického. Již pokusy Kochovy ukázaly, že vstříknutí tuberkulinu u člověka úplně zdravého nemá na organismus pražádného účinku, kdežto tělo zachvácené tuberkulosou reaguje promptně na nejmenší dávky, a to hlavně horečkou a zrychleným tepem srdce. Při tyfu břišním a choleře nepodařilo se sice vyrobiti serum, které by pusobilo jako antitoxin, tedy jedy bacillerní neutralisovalo, ale bylo možno pozorovati, že pathogenní mikroorganismy samy serem tímto byly značně pozměněny, tak že změny tyto se daly pod drobnohledem dokázati. Zajisté je to znamenitou diagnostickou pomuckou pro toho, kdo ví, jak nesnadno je stanoviti i v čistých kulturách mnohdy pravý druh bakterií. Touto otázkou se zabýval hlavně Francouz Vidal, který nalezl, že serum krevní onemocnělých na tyf břišní zvláštním zpusobem pusobí na čisté kultury bacillu tyfových. Vliv ten jeví se v tom, že mikroorganismy ty pozbývají hned vlastního pohybu a že mění svou podlouhlou formu a kulovitě se sbalují. —

Z několika těchto poznámek seznal čtenář zajisté, že vlastně použivání sera, uměle v těle živočichu připravovaného, děje se zpusobem dvojím. Možno totiž buďto již po vypuknutí infekce zasáhnouti jím léčivě, anebo před možnou infekcí znenáhlým vtělováním stupňovaných dávek dosáhnouti jisté immunity proti některým nemocem. Která cesta povede ku kýženému cíli, dosud není rozhodnuto. Pravděpodobno jest, že se bude muset postupovat dle potřeby na obou, avšak dosud vykazuje

očkování praeventivní více zdárných výsledků. Cesty tyto, které postrádají spekulativní příchuti, ale za to odpovídají pravým poměrům životním, musí zajisté vésti k výsledkům uspokojivým. Dříve hledána byla pouze remedia proti jednotlivým, zvlášť vynikajícím symptomům nemoci, jako proti horečce, bolestem a p., causa morbi však zůstávala nepovšimnuta, poněvadž neznáma. Nyní se hledí přijíti věci na kloub, odstraniti ihned příčiny neduhu dle správného náhledu, že „cessante causa — cessat morbus." Výsledky až dosud jsou dosti povzbuzující, aby se v těchto kolejích pokračovalo.

Co se v interní medicině takto otevírají nové obzory, hledí chirurgie ještě co možno zdokonalovati, čeho v krátké době poměrně bylo dosaženo. Narkosa a anti- či asepse, toť vymoženosti moderní chirurgie operativní. Chloroform a ether ovládá nyní úplně pole narkosy. Mimo to používá se též hojně anaesthesie lokalní. Již dávno přikládáním ledu hleděla se zmenšit citlivost kůže a tkáně; později užíváno rozprašování etheru, který poutal tolik teploty, že kůže zmrzala a stávala se úplně bezcitnou. Nyní pak se vyrábí aethylchlorid, který se chová jako tekutina v uzavřených rourách, které zakončují ve vlasnici. Otevře-li se tato, tu vyprýská tekutina tenkým proudem a rychlým odpařováním na kůži zmrzá. K anaesthesování kůže a i jiné tkáně používáno též cutanních a subcutanních injekcí roztoku cocainu aneb i pouhé vody. Známo, že tkáň vodnatelná jest méně citlivou než tkáň normalní. Dostačí tedy pouhá uměle způsobená infiltrace tkaniva vodou, aby jeho citlivost značně byla seslabena. Podobného výsledku lze dosáhnouti uměle utvořenou bezkrevností tím, že se podváže úd pružnou ligaturou. Zatáhneme-li prst obyčejným provázkem, pozorujeme brzy, že se citlivost z něho ztrácí, tak že dotek nebo píchnutí méně nebo pranic není cítiti.

Mnohem větší význam ještě nežli narkosa měla a má dosud antisepse a asepse. Byla přirozeným následkem objevů v bakteriologii. Seznáno, že příčinou nemocí, které ruší hojení ran a podmiňuje hnisání, jsou jisté druhy mikrokokků. Pěstěny jejich čisté, totiž z jediného druhu pozůstávající kultury, a bakteriologové naučili chirurgy znáti, jakým způsobem možno tyto zárodky, které při každé operaci nezbytně hrozily, ničiti a neškodnými činiti. Jelikož jmenované mikrokokky se skoro všude nalézají, musí vše, co s ranou přijde ve styk, býti jich sproštěno. Toto čištění čili sterilisace děje se h o r k e m, a sice buď horkým vzduchem, parou nebo vařící vodou. Kůže pak se čistí mechanicky a omýváním roztoky, které ony bakterie ničí, jako sublimat, kyselina karbolová a mnoho jiných.

Tím, že narkosa zabezpečovala klidné operování, asepse pak vylučovala nahodilou infekci rány, vysvětluje se onen ohromný pokrok a rozvoj moderní chirurgie. Vždyť se jen jednalo o techniku, a chirurgové směle se pouštěli do operativních výkonů, které dříve znamenaly jistou smrt. Proto jsme v úvodě pravili, že v krátké budoucnosti v chirurgii nějakého nového pokroku asi očekávati nelze, jelikož co do stránky technické se moderní chirurgie leká málo kterého problemu.

Avšak jest i tu dosud pole, které leží většinou ladem, hlavně asi proto, že na něm rostou tvrdé oříšky. Míním ten oddíl chirurgie, který jedná o tumorech čili nádorech. Stavba vnitřní jejich sice drobnohledem dosti prozkoumána, avšak o příčinách vzniku a hlavně recidivě víme dosud velmi málo kladného. Jedná se arci hlavně o nádory zhoubné, tedy o rakovinu (carcinomy a sarcomy). Chirurgie dosud zná skoro jen jedinou cestu, kterak je zničiti; je to vyjmutí čili exstirpace. Činí se sice ustavičné pokusy, jak by se také jiným způsobem mohlo zabrániti vzrostu nádorův, aneb cestou jinou než ostrým nožem nebo žhavým železem je odstraniti. I nejnovější pokus Dra. Trunečka a Černého, léčiti carcinom roztokem arseniku, potkává se sice u malých povrchních nádoru se zdarem, avšak pohybuje se přece jen na půdě nejistého zkoušení a nestojí na pevných základech, kde každé proto má své proč. Schází zkrátka ten podklad, bez kterého se žádné zdárné bádání neobejde, totiž poznání pravých příčin vzniku a vzrostu některého neduhu. Dokud tato otázka nebude k úplné spokojenosti vyřízena, nelze očekávati také značných nálezu v ohledu therapeutickém. Zde se tedy chirurgům a vůbec badatelům ve vědě lékařské otevírá snad předem ne vděčné, ale nezměrně záslužné pole píle a práce.

Chladnému pozorovateli se jeví tedy stav rozvoje mediciny tak, že všude tam, kde badateli možno práce své zakládati na faktech dokázaných a přírodě odpovídajících, znamenati značný pokrok a utěšené výsledky, kdežto hledání therapeutických prostředků v oněch částech mediciny, které svou podstatou jsou dosud neobjasněny, zůstává daleko před kýženým cílem a málokdy, a to snad jen náhodou, uspokojuje.

Písemnictví a umění.

Co se rozumí sociologií?

Otázka tato často nyní se klade, poněvadž kde kdo mluví o „socialní otázce“, o opravení společnosti, a p. Avšak odpovědi na tuto otázku velice se rozcházejí. Pozoruhodnou odpověď dává spis Ludvíka Steina: Wesen und Aufgabe der Sociologie, eine Kritik der organischen Methode in der Sociologie. Bern 1898., z něhož tuto dle Revue internacionale de sociologie str. 853 a sl položím odpověď onu. — Oč vlastně jde? Určiti co možná přesně účel a povahu sociologie, aby dle toho se poznala pravá její methoda. Toliko nevědomost mohla by býti tím překvapena, že teprve nyní sociologie o to pracuje, vždyť ve všech oborech života socialního praxe předcházela theorii, cvičení zákon. To jest všeobecné pravidlo: grammatikové přišli hodně později po vzniku nářečí, vychovávání se provádělo dříve než nastala otázka vědy vychovatelské. Právě tak o sociologii jako vědě mluví se dávno, a posud se neví, která je jí vlastní methoda! Bylo by zpozdilé z toho usuzovati na nepotřebnost její, upírati jí práva existenčního. Neboť něco podobného je i při jiných vědách. Co je posud sporů o tom, je-li dějepis vědou nebo uměním! — Jaký jest tedy účel sociologie? Svým předmětem vstupuje sociologie do řady věd, jednajících o společnosti lidské (jako jsou: dějepis, dějepis kulturní, filosofie dějin, srovnávací ethnografie, politická ekonomie atd.), má tu však své zvláštní místo. Dle toho, že společnost lidskou možno studovati trojím směrem, máme rozdělení věd socialních vpravdě přirozené a hierarchické. Můžeme zajisté studovati společnost lidskou po stránce, směrem *statickým*, pozorujíce ji výhradně v tom, že trvá, má život, čili dle její existence: anthropologie, ethnografie, palaeontologie, demografie, statistika atd. Můžeme dále studovati společnost směrem výhradně *historickým*, v posloupnosti jevů, dle činnosti hromadné jednotlivých lidí spjatých k sobě svazky zájmů hospodářských, plemenných, rodinných, náboženských, právních atd.: ekonomie politická, historie osvěty, filosofie dějin, anthropologie zločinců, lékařství soudní atd. Můžeme konečně studovati společnost po stránce, směrem *normativním*, zkoumajíce, co jest jejím účelem, idealem, co jest *společenskou povinností*. Tím se zabývají v různých podobách: náboženství, právo, politika, mravouka a p. jež všechny jednají o *socialních imperativech*. Sociologie obsahuje v sobě všechny tyto různé směry, je nejen statikou a dynamikou, ale i normatikou. Tou všestranností se blíží filosofii, liší se však od ní tím, že obmezuje se toliko na společnost lidskou, je *filosofií spole-*

nosti, kdežto filosofie má účelem hledati zákony nejvšeobecnější, kterými vysvětluje celý svět. Dle toho sociologie může se zváti socialní filosofií, jak již Hobbes ji tak nazval. — Srovnáme-li nyní sociologii s vědami přírodními, můžeme říci, že sociologie plní úlohu anatomie socialní, když vymezuje základní útvary společenské a jich činnost; stává se pak dynamickou a sluje fysiologií socialní, když pátrá po příčinách těchto útvarů a jejich činnosti, a dle toho, jako každé vysvětlování některého fakta, užívá tu methody deduktivní. Idealem dynamické sociologie z tohoto stanoviska by byla astronomie: mohla by předvídati a předpovídati s určitostí mathematiky. Avšak idealu takového pro sociologii nemůže býti, mýlil by se tudíž sociolog velice, kdyby o něj usiloval, naopak, musí se ho varovati. To proto, že přírodověda jedná se zákony přirozenými, sociolog však se zákony socialními, tedy historickými, podrobenými často nevyhnutelným změnám. Jiná věc je příroda a jiná člověk a dějiny; něco jiného je fakt přirozený fysický nebo chemický a něco jiného chování jednotlivce nebo národa. To se nesmí nikdy spustiti ze zřetele. Ovšem je i v historii zákon příčinnosti, nemá však takové bezvýminečné, mechanické platnosti jako v přírodě. Ano i tenkrát, když jevy historické zdají se vycházeti ze stejných příčin, nevyvinou se stejným zpsobem, to proto, že vždy nějaké zvláštní vlivy účinkují na konečný výsledek. Co možno konstatovati dle návratu jistých zřízení a různých stavu vzdělanosti, dle jednotlivých období v náboženství, v umění, v právu atd., je toliko to, že stává jakýsi rythmus, posloupný rozvoj některých typu osvětových, jak to blíže ukazuje Spencer. Chceme-li mluviti přesně, musíme říci, že každý jev historický je vždycky něco jediného, specialního. Dle toho příčinnost socialní je relativní. V chemii můžeme říci, že *b* následuje vždy na *a*, ale statistika a počet pravděpodobnosti nedovoluje nám říci totéž v sociologii. To můžeme pouze říci, že ve většině případů tak bude, ne však nutně vždycky. To je základní chyba methody biologické, že považuje společnost lidskou jako nějakého přírodního, živočišného jedince. Tato chyba vysvětluje se z dějepisu. Touha po přehledu, jež jest nutností rozumovou, záhy se zosobnila a řeč filosofická poznala poznala makrokosmus a mikrokosmus, pojímajíc svět jako nesmírného člověka atd. U Aristotela slovo organismus ještě kolísá mezi metaforou a analogií; u Schellinga již má význam analogie; u Spencera by to byl přísný parallelismus; u Bluntschliho a školy organistické obraz se stal již identifikací! Kdo by však neviděl, že rozsah života socialního je nesčíslněkráte složitější, bohatší než rozsah jevů biologických? Tuto máme mnoho prostředků ku pozorování a zkoumání, tamto pouhé dohady. — Z předešlého zdá se vysvítati, že sociologie drží střed mezi historií, jež registruje jevy industrialní, jevy, jež se už nikdy úplně stejným způsobem neopakují, a mezi vědou o zákonech přírodních. Vědecky vyjádřeno zní to: nemá býti v sociologii řeči o zákonech, nýbrž jen o pravidlech: zákon předpokládá absolutní nutnost, pravidlo pouze nutnost moralní. Tvrditi opak, tvrditi, že jevy socialní lze

předvídati podobně absolutními zákony, jako tomu je ve vědách přírodních, značí předpokládati metafysiku po způsobě Spinozy a ostatních velikých idealistů pantheistických, značí to chtíti umístiti dějiny a společnost mimo čas, značí to popříti všechen vývoj, jenž je tu přece věcí hlavní, značí to nahraditi methodu historickou methodou mathematickou. — Vědy přírodní zabývají se životem, plemenem: druhy a zákony, jež stanoví, mají platnost všeobecnou; dějepis zabývá se jednotlivostmi. Co na př praví dějepis o povaze Caesarově, nemůže se applikovati na celé pokolení lidské. Sociologie pak snaží se rozřešiti problem tento: jaké jednotlivec má vztahy k druhu, ke skupině. Látku k tomu béře si sociologie z jevů historií podaných. Z toho jde, že methoda její nutně musí býti empirickou, induktivní, jakýsi druh srovnávacího dějepisu. Jest chybou u methody organistické, že neuznává tohoto empirického základu sociologie a že chce vysvětlovati život a dějiny dle schematů jevů biologických, metafysickými abstrakcemi, které u Spencera připomínají trojici hegelovskou. Příčinnost socialní není tedy prázdným slovem; jsou zákony, vlastně pravidla socialní, ale my je dedukujeme a posteriori, z pozorovaných jevů a fakt socialních. Sociolog si počíná jako grammatik. Dle způsobu, jímž se mluvilo nebo mluví, stanoví grammatik pravidla řeči a dle toho pak i návod, jak se má mluvit. Právě tak sociolog z jevů socialních stanoví návod, jak se má jednat. Sociologie má tedy stanoviti způsob veřejného chování, na což již Durkheim upozornil. Poněvadž však každá morálka socialní nebo individualní předpokládá povinnost (ein Sollen), vidíme z toho nejlépe pochybenost školy školy organistické, jež staví základem své methody biologii a zákony přírodní, jež jsou fatalní a mechanické. Naproti tomu my, praví Stein, známe nutnost pouze vnitřní a teleologickou; neposloucháme než své vlastní usouzení (rozhodnutí) a nutnosti není leč vzhledem k dosažení cíle. Co nazýváme závazkem nebo nutností socialní není nic jiného, než svědomí, jež stopujeme za tím účelem ve společnosti. Spinoza pronesl veliké slovo: „mravnost roste v poměru ku známosti významu a cíle života.“ Může-li nám methoda organistická vpravdě poskytnouti tuto známost svou biologií buněk a mozku socialního? Toliko methoda historická může nám dáti moralku socialní a to tím, že nám dává znáti směry a tužby socialní některého období, z nichž můžeme odvoditi jistá pravidla. Dle toho společnost nám není organismem, nýbrž organisací.

J. Oliva.

Křesťanská archeologie 1896—1897.

Veleučený badatel v křesťanské archeologii, jenž nedávno vydaným znamenitým svým dílem „Geschichte der christlichen Kunst“ velice přispěl k povznesení vědy církevní, univ. professor Fr. X. Kraus, uveřejnil v letošním „Repertorium für Kunstwissenschaft“ obšírnou úvahu s uvedeným nápisem. Mám za to, že se zavděčím čtenářům „Hlídky“, když jim dle této úvahy podám některá zajímavá data.

I. Italie. Činnost archeologův italských jeví se po výtce ve statích časopiseckých. Samostatné publikace objevují se zřídka. Na předním místě třeba tu uvésti sbírku křesťanských nápisů v Miláně, jež vydávají Forcella a Seletti (Iscrizioni christiane in Milano anteriori al IX secolo). Sbírka obsahuje 254 čísel, až do 9. století. Vydání samo neodpovídá však výši nynější vědy. Borsariho „Topografia di Roma antica“ měl by míti každý, kdo do Říma cestuje. (Vydána v Miláně u Hoepliho.) Nákladné dílo stejného účelu, ale ještě lépe provedené, je Lancianiho „Forma urbis Romae“, vycházející po sešitech velice pěkně vypravených. Pěkné jsou práce: vydání Ambrosianského pontificale od Magistrettiho a dějiny litanie Loretánské od Angela de Santi. Tento přišel k výsledkům: 1. litanie Loretanská jakožto napodobenina litanií ke všem svatým vyskytuje se teprve v 12. století, a to 2. jako soukromá pobožnost, která následkem živelních a společenských nehod (moru...) rozšířila se i do veřejné pobožnosti. 3. Formulář starší (praelauretanský) těchto litanií je z druhé polovice 15. století. 4. Formulář nynější povstal ze staršího v Loretě na počátku 16. století možná, že již ku konci 15. století za velkého moru) a byl r. 1576. poprvé tištěn. Mimochodem praví tu professor Kraus o domku v Loretě: Jak se podobá, našli nyní v Římě samém rukopisy ukazující, že přenešení Casa Santa do Lorety stalo se od rodiny de Angelis, což zavdalo podnět k legendě o přenešení domku skrze anděly. Doufáme, že tento nález nebude utajen. Dvě liturgické výstavy byly prospěšné pro poznání umění středověkého. Byly to eucharistické výstavy v Orvietě a Benátkách. Mnohé poklady umělecké posud neznámé tu vystaveny. Pro výstavu v Orvietě vydal Grisar S. J. zvláštní katalog, ve kterém zmiňuje se o obtížích, jaké působí místní patriotismus při kritickém oceňování starožitností. Tak na př. poslána byla do výstavy „scatola che servi al bambino Gesù.“ Předmět byl starý, zajímavý a byl by zasluhoval ocenění. Když však učiněno bylo několik poznámek o divném názvu, vzala kapitola předmět z výstavy. Při této příležitosti podává Grisar některé poznámky o tom, jak takové názvy povstaly, jak se objevily nepravé ostatky a pod.; stalo se to na př. tím, že bylo dříve zvykem sochy oblékati do šatů, nebo že užívalo se na oltářích jistému svatému zasvěcených určitých věcí, že při přenášení a převážení ostatků kosti nebo sarkofagy odívali a pod. K tomu dodává Kraus, že četné, ba nepočetné ostatky z oděvu Pána a Panny Marie, nástrojů při ukřižování a pod. jistě větším dílem mají svůj původ v tom, že bylo věcí těch užíváno při

duchovních divadlech a scenických představeních, jaká ve středověku se prováděla, a potom za ostatky byly vydávány. — Z vykopanin v katakombách za poslední tři leta nejznamenitější je nápis o Gelasiovi exorcistovi, jenž končí slovy: Deo gratias, jež posud nikde jinde v římsko-křesťanských nápisech se nenašla; podle všeho je to pendant k donatistickému Deo laudes, o němž se zmiňuje svatý Augustin. — Archivář na Montecassino, P. Ambr. Maria Amelli, vydal skvostný rukopis v klášteře chovaný po Hrabanu Maurovi s nápisem: „De universo" nebo „De originibus rerum". Je to jakási encyklopedie tehdejšího vědění, pravá studna pro kulturního dějepisce a v ohledu uměleckém jedno z předních děl středověku.

II. Francie. Dne 5. července 1897 umřel Edmond Le Blant, neznamenitější zástupce křesť. archeologie ve Francii. R. 1856—1865 vydány státem jeho „Inscriptions chrétiennes de la Gaule antérieure au VIII. siècle", v učeném světě velmi vlídně přijaté. Monumentalními jsou jeho „Sarcophages chrétiens de la ville d'Arles" (1878) a „Sarcophages chrétiens de la Gaule" (1886). Velkou zásluhu má o rozvoj „Ecole française d'archéologie de Rome"; od 1883—1888 řídil ji osobně s velikým prospěchem. Vedle Rossiho nejvíce přispěl k objasnění dějin pronásledování křesťanů. Vydal o tom 28 děl, z nichž některá jsou obsáhlá. Následovalo více důkladných prací z jiných oborův, a nejposlednější jest nadobyčejné ceny pro epigrafika: „Paléographie des Inscriptions latines du III. siècle à la fin du VII., Paris 1898." Je to prvá úplnější práce o paleografii lapidarní. Ztráta jeho tím větší, že se ve Francii hned tak nenajde nástupce. — E. Müntz podává dějiny papežské tiary. Z počátku čepice papežská úplně se shodovala s biskupskou, teprve ve 13. století dostala dole na okraji jeden kroužek, k němuž Bonifác VIII. přidal druhý a avignonský Clemens V. kroužek třetí.

III. Švedsko a Norsko. G. Lindström podal pěkný příspěvek k epigrafice středověku svým dílem „Anteckningar om Gotlands Medeltid" (Stokholm), v němž uveřejňuje 413 různých nápisů z Gotlandu.

IV. V Rusku vynikl J. H. Tikkanen dílem „Psalterillustrationen im Mittelalter", vydávaným po sešitech. Dílo jest velice cenným příspěvkem ku středověké ikonografii, k dějinám liturgie a kultury.

V. Nejvíce je v přehledě Krausově probráno ovšem Německo. Řadu otevírá J. Wilpert pěkně vypraveným dílem: „Die Malereien der Sakramentskapellen in den Katakomben des hl. Callistus." — Dr. Führer uveřejnil ve spisech bavorské akademie „Forschungen zur Sicilia sotteranea." Jsou to velice zdařilé studie o katakombách S. Giovanni, Vigna Cassia a S. Maria del Gesù u Syrakus. — Nádherným provedením vyniká „Genesis", vydaná Fr. Wickhoffem a v. Hartelem ve Vídni. — O dobré přípravě vědecké svědčí inaugurační dissertace Julia Kurtha v Halle „Die christliche Kunst unter Gregor d. Gr." — J. v. Schlosser uveřejnil v „Quellenbuch zur Kunstgeschichte des abendländischen Mittelalters" výňatky z básní a spisů Prudentia, Paulina z Noly, tituluv Ambrožových a z dob následujících až do Petrarky, Boccaccia atd., jednající o věcech uměleckých. Dílo opatřeno rejstříky velmi praktickými.

Pilná a zdařilá je práce Maxa Zimmermanna „Oberitalische Plastik im frühen und hohen Mittelalter." — Pro praktickou potřebu je dobré dílo H. Detzela: „Christliche Ikonographie". — Vzor vědecké monografie jest podán v díle K. Richtera: „Der deutsche S. Christoph". — Velice cíle si vede jak v nalézání starých děl uměleckých tak v jich popisu praelat Schneider. Příspěvky jeho jsou pravým obohacením středověké archeologie. — Z topografie umění nejvýznačnější jest dílo: „Kunstdenkmäler des Grossh. Hessen", jednající o uměleckých památkách ve Wimpfenech. — Krásným, poetickým slohem při vědeckém obsahu honosí se Rahnovy „Wanderungen durch zwei Bündner Thäler". — Pozoruhodnou publikací je „Katalog des bayrischen Nationalmuseums."

J. Oliva.

Jakub Petrovič Polonský

(narozen 6/18. prosince 1819, zemřel 18/30. října 1898).

Ruská poesie polovice 19. století charakterisuje se čtyřmi básníky: hrabětem Al. Tolstým, A. Fetem, Ap. Majkovem i Jak. Polonským, jenž ze svých vrstevníků poslední odebral se na věčnost. V básnickém osudu jejich je mnoho společného: rozměry nadání jejich jsou téměř stejny; shoda otázek, jež poutají tyto pěvce čisté krásy, pěvce lásky a přírody, shoda pohlížení na ně je překvapující; technická pravidla jejich jsou přibližně stejná. Ale temperamentem, osobností svou valně se liší od sebe. Hlavní tahy, jimiž Polonský liší se od svých druhů, jsou: široký, lidumilný názor a veliká rozmanitost motivů. Kdežto Tolstoj, Fet i Majkov psali variace na jedno, dvě themata, Polonský ozýval se na všecko, čím naplněn život lidský. Jestliže Fet i Majkov byli prosti publicistického prvku, nazývajíce se „žreci umění", hrabě Tolstoj pak vybízel vrstevníky k boji „proti proudu", Polonský byl prost i chladného poklonění se kráse a umění, jaké vidíme u Feta i Majkova, i bojovnosti Tolstého; ač také pevně věřil v sílu, nevyhnutelnost a důležitost umění, jež zavrhovala šedesátá léta, přece podle mínění jeho básník má žíti týmž životem se svým národem. Proto Polonský ozýval se na všecky současné politické události, společenské nálady a zloby dne, na všecko, co zajímalo ruskou společnost hlavně v posledních 15 letech. Jeho poesie poslední doby je charakteristikou společenských nálad na konci 19. století. Charakteristickým společenským zjevem poslední doby v Rusku jest obrat k mysticismu, založený na nespokojenosti se skutečností, a proto také mystický prvek, jenž nikdy nescházel v poesii Polonského, nejsilněji zazněl ve verších poslední doby života jeho. V té věci zvláště charakteristická jest lyricko-epická báseň jeho „Blouznivec". Charakteri-

stické pro současnost. prostou společenských zájmů. jest v ní již thema, láska k ženě, pak doba děje. přeneseného do let před reformou. kdy živěji i hlouběji věřili. konečně zbožnost hrdinova. jež ho přivádí až i k viděním a k blaženým. čistým. mystickým náladám. Významna je též satira „Razgovor“. kde autor vypoukle kreslí temné stránky současnosti. věrně kritisuje mladou školu básnickou. rozdrobení talentův a současné délce. vysoké úředníky. K básním. v nichž Polonský líčil náladu ruské společnosti. náleží báseň „V čtyřicátých letech“. kdež jemně zachycena nálada společnosti čtyřicátých let.

Ač Polonský ozýval se na společenské události. tu sympathicky. tu s něžným zármutkem. přece nemohl pro poeticky měkkou povahu otevřeně vystoupiti proti proudu šedesátých let. žádajících přinesení zájmův umění v obět prospěchům společenským. Jsa především básníkem. kladl otázky umění na první místo. A tak hlavní záslubou jeho jest. že obohatil ruské básnictví díly čisté krásy. v nichžto zračí se lidumilná, šlechetná duše jeho.

K takovým pracím jeho náležejí především ballady. v nichž autor předvádí historické nebo fantastické obrazy. povzbuzující k lásce. lidumilnosti a milosrdenství. Tak nejlepší ballada jeho „Kazimír Vel.“ opěvuje „selského krále“ polského, jenž své sýpky otevřel lidu v hodině nouze; v „Kassandře“ řecká královna nechce milovat boha. kdy hrozí nouze lidu jejímu; ve „Finském břehu“ líčí se starostlivost rybářův o bližní za bouře; v živém obrázku „Na ulicích Paříže“ s hlubokým zármutkem líčí Polonský záhubu jedné skromné oběti zvířeckosti v době kommuny.

Měkká osobnost básníkova. lidumilný názor jeho nejlépe jeví se v básních. věnovaných ženě a lásce. U něho není onoho úzkoesthetického názoru na ženu, tak lichotícího čtenářkám, ale spolu tak ponižujícího pro ně. jeho názor na ženu jest lidumilný. rovnoprávný. Mluvě o lásce, nemluvil o malinových rtech, o očích. lících. úsměvu. vůbec o vnějšku. o kráse těla. nýbrž o vnitřním životě žen. o oduševnělé kráse. svědčící o utrpení, šlechetnosti myšlenek. Ani v kresbě antických žen nezajímá ho krása vnější. nýbrž krása duše. V ženě neviděl koruny tvorstva, nezbožňoval žen. ale hleděl na ně se stanoviska všelidského. vida v ní především člověka. Polonský je pěvcem čisté. vznešené. idealní lásky. Hrdinové jeho skoro všichni milují čistou. vysokou. idealní láskou. idealisují předmět lásky své, milují svůj sen. aby našli soucitnou duši. s níž by sdíleli se o své sny. myšlenky a city. hledají v ženě nikoli rozkoš. nýbrž přítele. člověka. Ale předmět lásky takové nebývá obyčejně hoden lásky jejich, nerozumí čisté lásce. odtud láska jejich větším dílem nešťastna. Tím vysvětluje se něžná záduměivost. jež vane z básní Polonského. Nešťastna jest láska hudebníka koníčka ke koketnému motýlku. nešťastna láska nezkaženého mladíka k prodejné koketce Mimi (ve stejnojmenné básni). nešťastna láska Kamkova k okouzlující kněžně. jež nerozumí lásce jeho („Svěží podání“). nešťastna vznešená láska k blouznivce. k dívce. nehodné lásky té.

S přírodou nežije Polonský týmž životem jako Fet, ani není u vytržení nad krásou její jako Majkov, nýbrž vidí v přírodě živou hádanku, již chce rozluštit, analysovat, aby vyložil smysl její. Jsa náchylný k mysticismu, vidí v přírodě symbol čehosi hlubšího, i užívá popisů přírody místo abstraktních pojmů. Takový allegorický význam mají četné básně jeho („Na západě", „Ráno", „Už nad jedlovým hájem", „V jehličnatém lese"). Čistých popisů přírody užívá zřídka jen jako rámců pro dějiště romanu. Allegorický význam má i nejlepší epická báseň „Kuznečik-muzykant". Je to vlastně básnický popis luhu, obydleného hmyzem, ozdobený hravou fantasií básníkovou, jež opatřila hmyz lidskými vášněmi a city a vidí ve světě hmyzu celé drama lidské. Báseň tato neobyčejnou uměleckostí, podivuhodnou úchvatností, okouzlující čtenáře osudem hmyzu, graciosním, ostrovtipným, melodickým, hudebným veršem, napodobujícím slovy ruzné zvuky a pohyby hmyzu, náleží k nejlepším plodům ruské poesie.

V lyrických básních jeho všude pozorovati jeho půvabnou, lidumilnou, srdečnou osobnost. Měkký, nezlobivý, dobrosrdečný, snášelivý, upřímný charakter jeho kladl pečet na všecko, co napsal. Jakási srdečnost, vlídnost, „domáckost" vane z plodu musy jeho. Ve verších jeho není ani slavnostního, chladného lesku, ani ostrých tonů zoufalství a neútěšného zármutku, pouze něžná zádumčivost je známkou jejich. Básník neznal ani „biče satiry" jízlivé, zlomyslné; proto satiry jeho jsou většinou nezdařilé, na př. „Psi", „Kukly"; za to dobrosrdečný humor byl mu vlastní.

Verš jeho jest „domácí", měkký, ohebný, plynný, neobyčejně líbezný. Řeč prostá, ale poetická; pyšných, nádherných, hledaných, nucených obratů nemiloval, proto také rozhodně zavrhl nynější směr dekadentský.

Nám něžná, lidumilná poesie Polonského vedle poesie Puškinovy a Lermontova jest nejmilejší, i bylo by na čase, aby si jí naši překladatelé více všímali.

A. Vrzal.

České proudy hudební.

Píše Leoš Janáček.

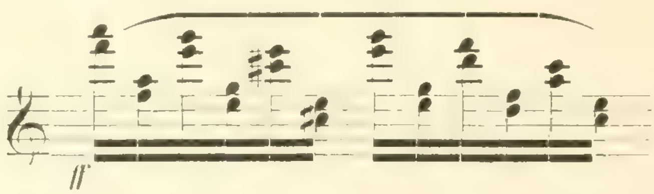
Šárka.

Zpěvohra o 3 jednáních. Slova od Anežky Schulzové. Hudbu složil Zdenko Fibich.

Velké, mohutné jezero, jež vichrem se zdouvá. Vlny nesčetné vlny v klín sobě podlamují, ale nikdy nemísí se jejich pěna s mrakem a neodlétá bouří! Tak asi na mne působila „Šárka".

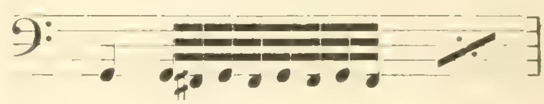
Všimněme si posledního obrazu opery, kdy Šárka je štvána a uštvána křičícími po mstě zjeveními ubitých její zradou družek. Čtyřiadvacet motivů hudebních zabřeskne se v jediném tom čísle!

Jako páska lásky s výše sváží se prvý motiv:

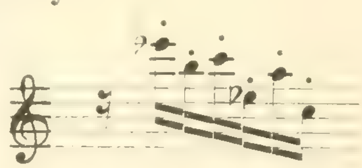

Z dálky ozývá se třesk zbraní a hučí blížící se bouře:

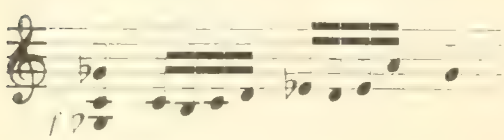

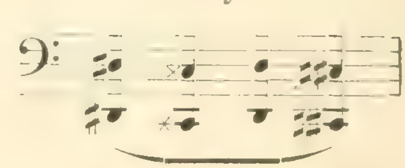

Blesk se sveze klikatým motivem:

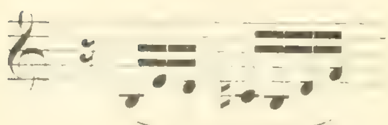

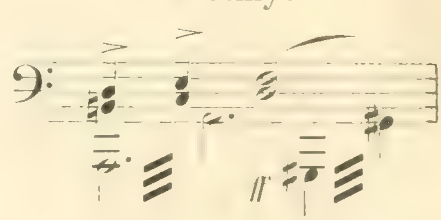
Dále kupí se motivy pátý: šestý:
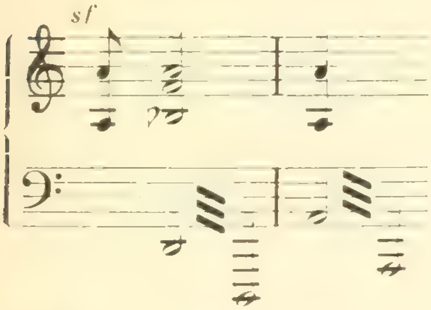

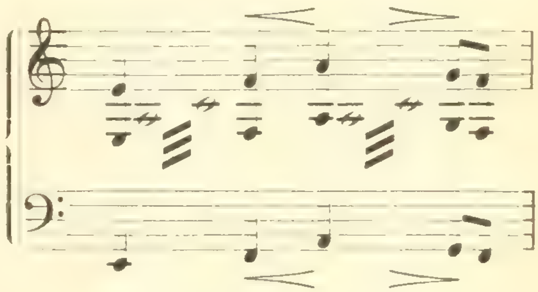
sedmý: a osmý:
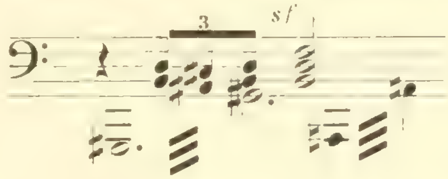

Třeba je uvádět ojediněle, neboť valí se za sebou, aniž se vyvíjejí a vážou ve větší organický celek:
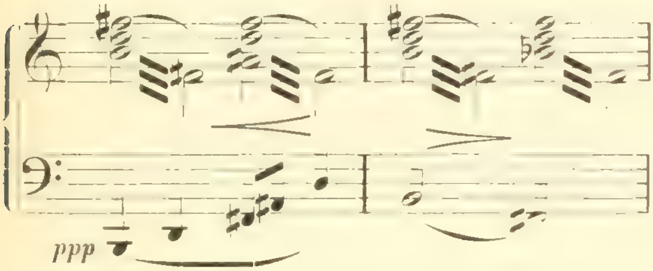

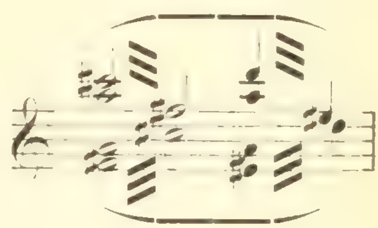
Mrak, z jehož temnot bleskem prosvítají zjevení, uvádí se:

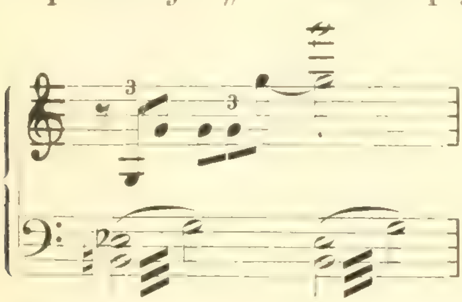
zsinalá a zkrvavělá plíží se očima po Šárce tímto motivem:
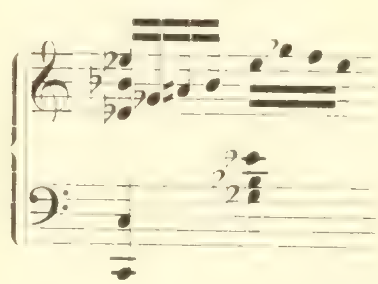

13. motiv:

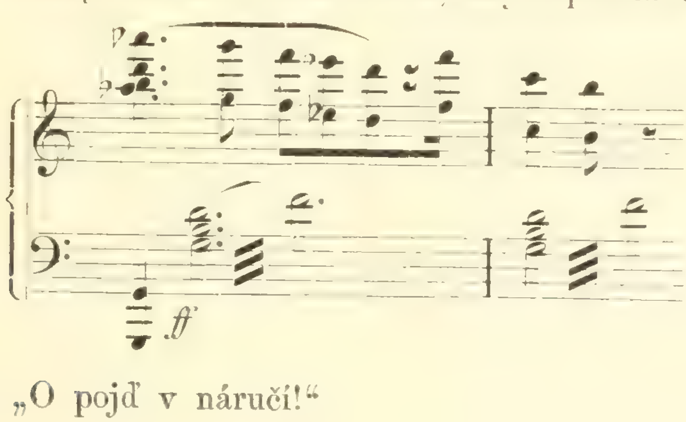
Zjevení pokřikují: „Již s námi pojď!“
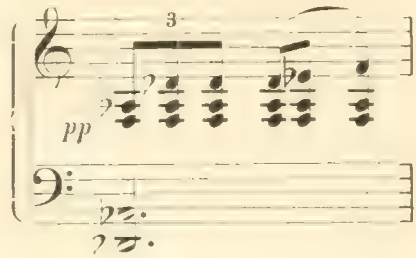

15. motiv:
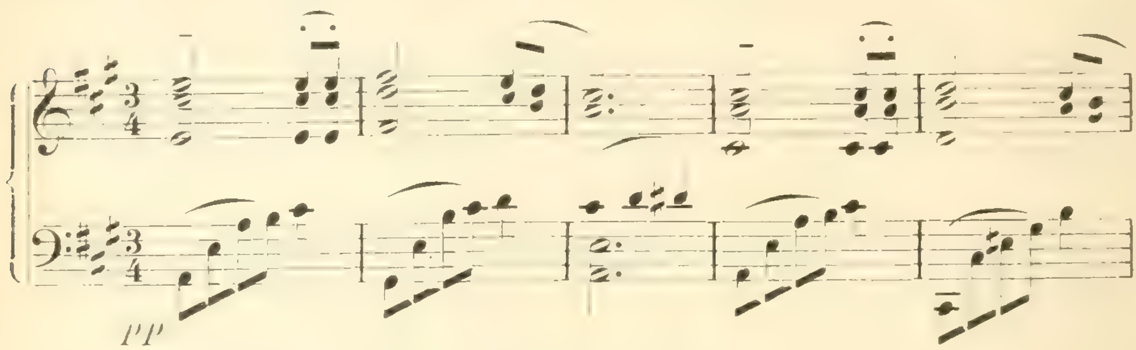

Svatým žárem lásky zaklíná Ctirad Šárku, aby zapudila chmury děsivé:
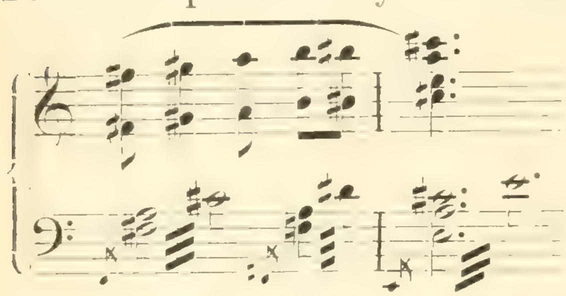

tklivě ji zve: „O pojď v náručí!“
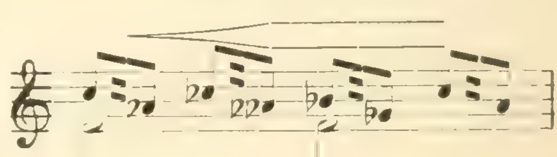

A teplým nápěvem, tak zdravé a bujné jako lidová píseň, vyrostlým v délku periody, vábí Ctirad Šárku lipami, jež květy své setřásat budou v jejich lásky sny:

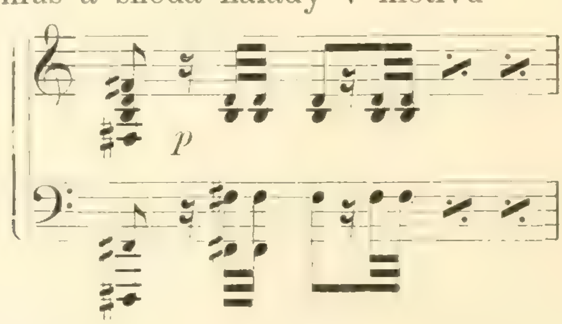
Podobně vzpomínkou vyzní z dřívějších jednání:

20. motiv:
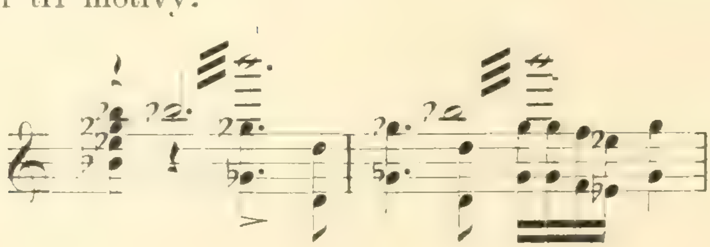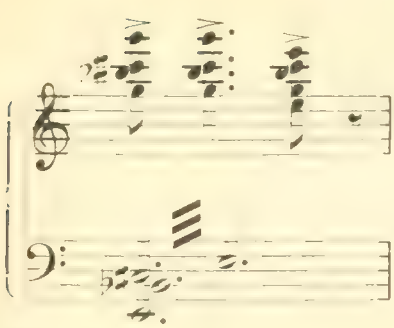

Úsečný rythmus a shoda nálady v motivu

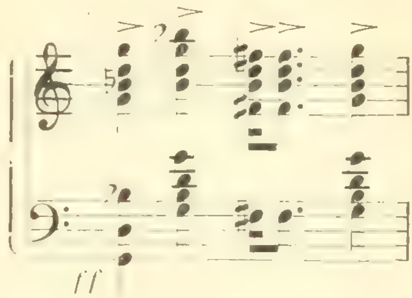

ukazují na Verdiho.

Poslední tři motivy:

uzavírají operu.

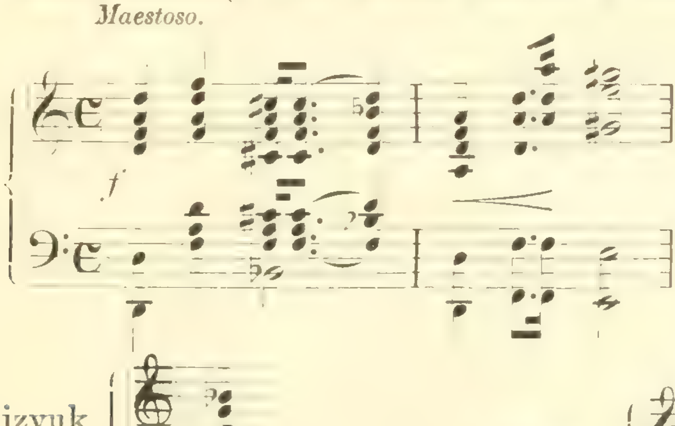
Skladatel všechny uvedené motivy osamocuje tím, že je buď popěvuje (imituje), nebo že je vytvářuje do malých sice, ale přece uzavřených, zakončených forem. Vystupují následkem toho ostře, účinkují však na posluchače poměrně kratičkou dobu, průměrně osmi rychlých taktů. Každá myšlenka zajiskří se, není však kdy, aby vzplanula. Nikdy nevyšlehne s jasem. Rozpěněna nedotkne se mrakův a bouří do výšin neodletí! Kolik set takových motivů jako podlomných vln jest asi v celé opeře, je-li jich v posledních neúplných dvou stech taktech opery tolik, kolik jsme jich notovali?

Třeba slyšeti operu, podlehnouti tomu účinu mnohosti myšlenek. Potom vysvětlí se všeobecný úsudek, že je „Šárka“ velkou prací.

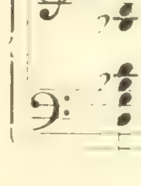
Příklady tyto objasňují snad i s dostatek skladebnou techniku Fibichovu. Ne k široké náladě, ale ku každému obratu myšlenkovému přikloňuje nový tvar hudební. Jelikož odstíny rázu spojů souzvukových sebe zajímavěji přibarvených instrumentací nevystačnjí na tak velkou práci, tu třeba celými osnovami spojů souzvukových přivoditi mohutnější dojmy tonin a jejich vztahů. (Viz „Hlídka“ 1897, č. 8.)

Jimi vládne Fibich s přepychem, ba plýtvá jimi a zakládá mnohé osnovy bezúčelné, jako v opojení — „vlna vlnu v klín si jen podlamuje“ — na úkor celkového účinu práce. Jen jako doklad uvádím takovou „blábolivou“ osnovu harmonickou. Spoutaného Ctirada vedou dévy, aby jej kolem usmrtily. Což zrovna nekřičí v úvodních taktech

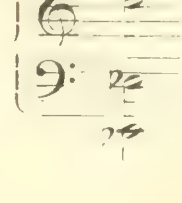
Maestoso.

zakončující trojzvuk na poslední souzvuk ve 4. taktě
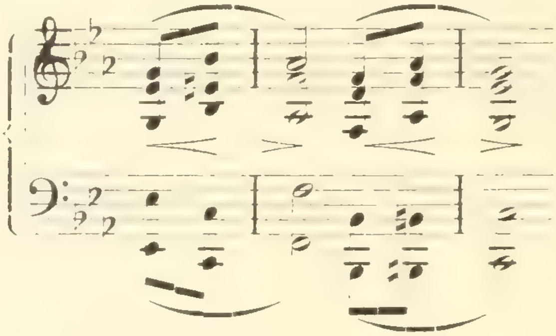

a v 6. taktě

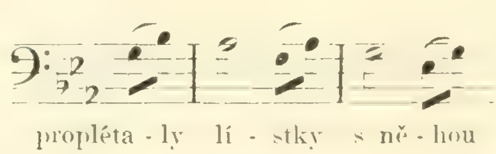
na malý trojzvuk na *D*, kterým perioda ukončuje, „tam nepatříte!“? Zde opomenuta logická spojitost; neboť vytknutý trojzvuk na konci 2. taktu vyžaduje buď I. nebo V. stupně toniny *D:* poslední souzvuk 6. taktu vyžaduje z prvu toninu *Hes.* Změna těchto význačných dob má v zápětí i jiné podřízené odchylky od originalu.

Souzvuk umístěný na významné době předem určuje celou další osnovu do délky překvapující.

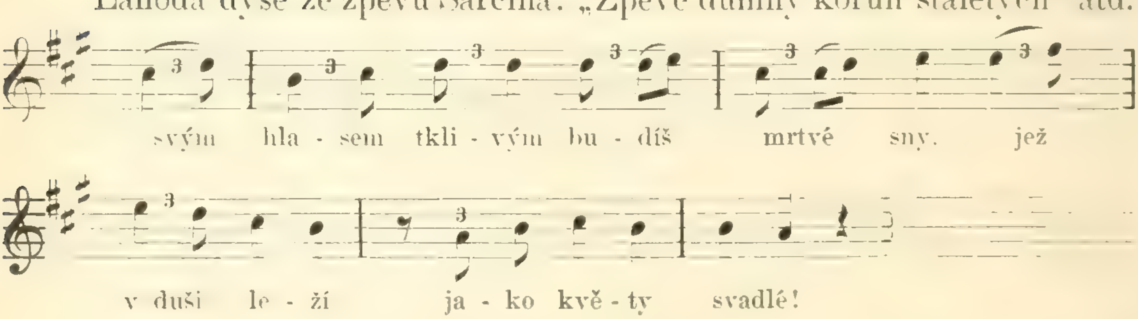
Není možná, aby vystačil duch lidský na tolik krásy, na tolik původnosti, kolik by sta užitých motivů spotřebovalo. Ze spousty toliko j i n a k ý c h drobků myšlenkových vyznívá několik, více však než v ostatních operách skladatelových, teplých, nevyumělkovaných nápěvů. Přemysl v zadumání zpívá: „Větve dvě, hle, úzce spolu“, prvý tklivý nápěv. Škoda jen, že článkování hudební nekryje se slovným:

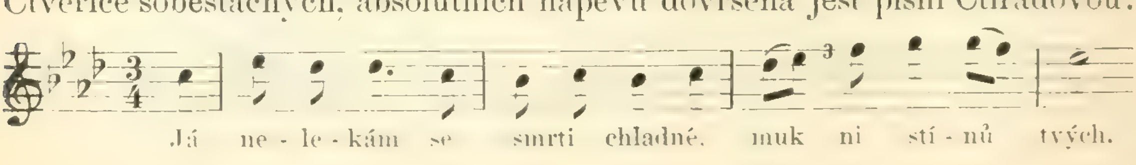
Slovo váže, co hudba dělí.

Lahoda dýše ze zpěvu Šárčina: „Zpěve dumný korun staletých“ atd.

Plno dramatického výrazu jest v dlouhé prodlevě na *D:* ukrývá se v tom drhnutém *ppp* celá tajená licoměrnost Šárky! (Druhé jednání; Šárka Ctiradovi: „Jsem v moci tvé“ atd.) Milostná scena dostupuje něhy již dříve vytknutým „bujným a zdravým nápěvem, jako lidová píseň.“ Čtveřice soběstačných, absolutních nápěvů dovršena jest písní Ctiradovou:

Fibich přiklonil se v této opeře k lahodným nápěvum složitějších forem hudebních. Otevřeně praví, kde hledá své vzory, po nichž touží: dává vyzněti ojediněle motivu Smetanovu z „Libuše" při slovech Přemysla: „Kde hledat tě má mé zoufalství, má láska, moje touhy?"

Fibich jest hloubavý duch; vtipu rythmického nezná.

Dr. Josef Müller:

Der Reformkatholizismus die Religion der Zukunft.

Würzburg 1899. Stran 102.

Spisovatel připojuje se projevem svým k Irelandovi a Schellovi. Od buršikosního, vášnivého a proto nespravedlivého Schella liší se nejen objektivností, nýbrž i výslovným odporem proti některým výrokum jeho.

Liberalní žurnalistika naše zaslechla něco o spisku Müllerově a zajásala, že Müller jde ještě dále, nežli Schell. Nuže, přál bych si skutečně, aby Müllerovu knížku přečetl si v celku každý vzdělanec český, zvláště nepřítel náboženství. Nelzeť si téměř ani představiti stručnější a pádnější obrany katolictví, než ji podává Müller na několika stranách, proti neznabohům vubec a proti protestantum zvláště.

Té části spisku jistě — a bohužel — si nevšimli[1], kdo s takovým povykem nám jej na hlavu házeli. Ale snad druhá část („Katholizismus und Protestantismus der Gegenwart") jest jim příznivější? Zásadně nikoli, neboť Müller chce totéž, co zajisté veliká většina z nás, aby se katolictví obnovovalo, kdežto oni chtějí, aby zanikalo. Co tedy praví Müller?

Jedná předně o „inferioritě" katolíků, kterou Schell přepínal. Z příčin zevnějších, většinou násilnických, tedy věru ne čestných, upadli katolici místy ve společenské a hmotné podruží. Co se týká inferiority duševné, souvisí ona — jest-li kde dočasně značna — rovněž s poměry oněmi (majetku, vlády atd.), ale nikterak s inferioritou věci neb lidí; vždyť církev vedla kulturu až do nedávna, a naše vzdělanost nespadla s nebe, nýbrž spočívá na předešlých stupních. Že katolictví místy a dočasně zůstalo v duchovém zápase pozadu za protestantsvím, toho hlavní příčinu shledává Müller v přílišném konservatismu jistých kruhů církevních; protestantismus, původem i zásadou revoluční, nebyl kladně činný, nebudoval, jen bořil, ale právě ve své nejistotě a negaci měl mocný živel pokrokový a obohacující, vrhaje se v nespokojenosti své (mit einer Art von Stoffhunger, dí Müller) na vše, co by účelum jeho posloužilo.

Müller příčiny ty správně naznačuje, ale nevyčerpává jich; snad příští spis (o reformách praktických) to doplní. Potřebí zajisté ještě

---

[1]) Brněnským „Lidovým Novinám" dokázal „Hlas", že spisku Müllerova vůbec ani neviděly, ačkoli se naň stále odvolávaly.

důrazněji vytknouti, že katolictví pracovalo a pracuje za poměrů mnohem nepříznivějších, že protestantismus tyl a tyje z práce katolické, vyhýbaje se práci elementarní, jakou bylo a jest katolictví konati, na příklad v missiích. Kromě toho pak jsou výsledky snah protestantských, i proti vůli jednotlivých činitelů snad, konec konců jen rozkladné. Země protestantské z katolických fondů dobyly sobě veliké kultury, blahobytu a všeho možného, ale duševný a duchovní život jejich jest ve hrozném rozkladu; a to cílem zdravého rozvoje býti nemůže.

Přes to však požadavek Müllerův o pokroku zásadně pokládám za správný; „zkoušejte všechno, nejlepšího se držte." Müller navrhuje některá desiderata, jež, myslím, s programu katolického již nezmizí. Předesílám jen poznámku, že Müller příkře odsuzuje scholastiku; tak, jak se nyní namnoze obnovuje, není časová a není schopna obrod vědy provésti, neboť 600 let nelze z historie vymazati. Opakuje stížnosti Al. Schmida na kongregaci Indicis a církevní censuru knih vůbec, pokud vykonává se dle strannického a často zcela obmezeného stanoviska referentů a to přece jménem náboženství a Církve. Určité návrhy Müllerovy jsou: 1. Využitkovati nové objevy vědecké i ve filosofii a theologii, neprotiviti se jim a priori. (Zde zavrhuje Schellovu nauku o „Selbstverursachung Gottes" a j.) 2. Theologům dáti širší vzdělání po způsobu universit a zvláště universitních seminářů, kde vlastní vědecká práce se pěstuje. 3. Konati synody, Tridentinem tak určitě předepsané; Müller uvádí vzorné příklady, my můžeme uvésti nezapomenutelného kard. Schwarzenberga. 4. Súčastniti se lidumilných podniků laických a vůbec s laiky se stýkati v dobrém.[1] 5. Dávati Písmo kněžím i laikům více do rukou. Slovutný náš jeden spisovatel-laik často mně opakoval návrh, aby byla vydána anthologie ze Starého i Nového Zákona — návrh to zajisté všeho pozoru hodný! 6. V kritice a polemice vystříhati se navzájem jizlivosti a podezíravosti, která „tak pěkně umí se tvářiti jako zápal pro víru". 7. Místo vzdalování hledati sbližování s protivnými stranami. Nietzsche prý řekl: „Církev více odcizuje, než láká". Vůči jinověrcům a pro zachování důstojného učení křesťanského bylo by skutečně záhodno mírniti na př. horlivost jistých lidiček o nové více méně pověrečné zvyky a pobožnosti a pod. Na konec píše Müller o překážkách smíru u protestantů. Jsou četné a velké, ale pro nás konečně nerozhoduje, co protestanté činí, nýbrž co my činiti máme.

Jak řečeno, píše Müller mnohem střízlivěji a rozumněji, nežli Schell. Nelze sice ani s Müllerem vesměs souhlasiti, ale ve mnohém má svatou pravdu. Nejméně se mně líbí slovo: Reformkatholizismus, které zní hodně renommisticky. Buďme jen dobrými katolíky, to postačí až do skonání světa!

P. Vychodil.

---

[1] Mimochodem podotýká tu Müller po jiných, a myslím právem, že probírati hříchy contra VI., jak bývá ve starších moralkách a také v nejnovější Göpfertově, je zcela zbytečno, ne-li pohoršlivo: tübingský kritik dokonce vyzývá biskupy, aby takových knih neapprobovali.

Nová díla.

Fr. v. Hummelauer: Nochmals der biblische Schöpfungsbericht. Freiburg i. Br. 1898. Str. 142. Cena 2·80 m.

Ještě před nemnohými lety sotva se kdo nadál, že ve výkladě zprávy Mojžíšovy o stvoření zvítězí theorie visijní. Nyní jesuita Hummelauer předkládá ji a háji v plném rozsahu: zpráva Mojžíšova o stvoření v šesti dnech nevypravuje, jak se stvoření stalo, nýbrž jak Adam ve vidění je zřel. Rozumí se tedy samo sebou, že s přírodovědou zpráva ta nemá docela nic činiti a že přírodozpytec může o vzniku všehomíra a země pátrati a zkoumati, jak mu libo, aniž mu zpráva Mojžíšova v čem vaditi bude. Filosof ovšem i theolog i přírodozpytec myslící upozorní jej konec konců vždy jenom na to, že samo sebou se to vše státi nemohlo, nýbrž jen od moci a moudrosti nekonečné.

Spis Hummelauerův poučuje důkladně o theoriích hexaemerních a odůvodňuje vlastní názor tak, že ani odpůrce jeho uznání mu neodepře.

M. O. Meňšikov: Dumy o ščastjě. *Týž:* O pisatělstvě. Petrohrad 1898.

Meňšikov náleží k oném spisovatelům, kteří nepohlížejí na spisovatelství jako na řemeslo, nýbrž jako na missi, „sloužení Slovu", jimžto „štěstí tvorby" jest jedinou odměnou za duševní námahu, již neprodávají myšlenek svých, nýbrž hledí jiným zpusobem, prací tělesnou dobývat si chleba. Myšlenky tyto vykládá autor v druhém spise. — Kniha „Dumy o štěstí" je důležitější a rozdělena je na sedm hlav: Rodina, lid, příroda, práce, civilisace, pokrok, Bůh, v nichž probírá spisovatel podmínky, elementy štěstí lidského. Hledaje prvky štěstí, Meňšikov jeví něžné, šlechetné, zbožné srdce, ale také vratkost, naivnost své logiky. Výbor i pořádek členu schematu toho nejsou ničím odůvodněny. Autor s nezkalenou vážností a sentimentalně blouzní o čistě vědeckých, filosofických thematech, obmezuje se aforismy, sentencemi, neopírá jich o vědu, neodvolává se na autoritu, pronáší hluboké vzdechy, prolévá hořké slzy nad „městskou kulturou". Jsou to vlastně „dumy o neštěstí" intelligence, jež prý nemá ani rodiny, ani vlasti, ani politického úkolu, ani pravých vědomostí, ani spojení s přírodou, ani zdravé práce, ani víry v Boha. „Pouze na venkově, ve volné a tiché přírodě, při organickém spojení se zemí, při chudé i skromné kultuře je možno obnovení duše lidské", praví autor. Meňšikov upřímně sice, ale nedůsledně, nelogicky, paradoxalně mluví o ruské vesnici, sentimentalně idealisuje venkov, prostý lid a velmi často odporuje si. Niemémé práce jeho jsou významny pro posouzení současného duševního hnutí v Rusku.

A. N. Pypin: Podděłki rukopisej i narodnych pěsen. Petrohrad 1898.

Znamenitý literarní historik ruský ukazuje tu na literarní falsifikace, na tendenci falsifikatorů národně-poetických děl, k nimž počítá také maloruského spisovatele Kuliše.

L. Sědov: Bělinskij o vospitaniji individualnom i obščestvennom. Moskva 1898. — *A. N. Salnikov:* V. G. Bělinskij ob iskusstvě. Moskva 1898. — *C. Baltalon:* Principy kritiki V. G. Bělinskago. Moskva 1898.

Z četných jubilejních spisův o Bělinském († 1848) vyniká kniha L. Sědova, napsaná na základě svěžích dojmů z četby spisů velikého kritika, plná teploty a upřímnosti. Autor líčí kolisání i přechody pedagogických názorů Bělinského, jejich význam v historii vychovatelství. — Salnikov zmatené, nesystematicky podává esthestické názory Bělinského a srovnává je s názory hraběte Lva Tolstého o umění. — Baltalon citaty ze spisů Bělinského chtěl dokázat, že veliký kritik pohlížel na otázky umění právě tak, jak on sám.

A. K. Borozdin: Protopop Avvakum. Očerk iz istoriji umstvennoj žizni russkago obščestva v XVII. věkě. Petrohrad 1898.

Biografická část práce Borozdinovy vyniká nad dřívější práce, týkající se života tohoto učitele ruských rozkolníků, s jehož životem těsně svázán začátek i první doba rozkolu. Autor sice slabě, mdle nakreslil obraz společenských nálad a duševního života v 17. století, a tím fysiognomie tohoto muže je také bledá, ani neklassifikoval společenského, náboženského a duševního hnutí doby té, nevšiml si názorů dřívějších badatelův o věci. Nicméně je to důležitá práce o dějinách rozkolu, jež snesla v celek mnoho dobrého materialu kolem života fanatického muže.

Dr. Ladislav Klicman: **Processus iudiciarius contra Jeronimum de Praga** habitus Viennae a. 1410—1412. Historický archiv České akademie č. 12. V Praze 1898.

Z knihovny vatikanské vydán tento zajímavý i důležitý příspěvek k dějinám hnutí Husitského. Ve formě notářského spisu je tu obsažen podrobný protokol o processu, který s mistrem Jeronymem Pražským z kacířství obviněným zaveden byl 29. srpna 1410 ve Vídni. Žaloba proti Jeronymovi zavírala v sobě 45 artikulů, známých pode jménem „artikulů Wiklifových“, 12 článků, týkajících se zvláště osoby a náhledů Jeronymových, a ještě 10 článků jím se zabývajících. Jeronym největší část všech artikulů prostě popřel a jen na některé dal odpověď, většinou vyhýbavou, někde i dosti podivnou. Potom byli vyslýcháni svědkové — počtem 15 —, kteří pod přísahou celkem nepříznivě proti Jeronymovi vypovídali. Mělo pak ještě mnoho jiných svědků býti vyslechnuto, ale Jeronym, ačkoli přísahou se zavázal, že se z Vídně pod pokutou křivopřísežnictví a exkommunikace ipso facto nevzdálí, začátkem září odtud uprchl. Nicméně formalně se v processu dále pokračovalo. Jeronym byl citován, aby se omluvil, ale nepřišel. Byla tedy písemná obsílka 20. září 1410 na dveře chrámu sv. Štěpána přibita, aby se buď osobně dostavil, anebo skrze zástupce ospravedlnil. Když se však ani to nestalo, byl prohlášen 22. října 1410 za křivopřísežného a exkommunikovaného jakož i z kacířství velmi podezřelého. Poněvadž však Jeronym

déle jednoho roku v exkommunikaci tvrdošíjně setrval, žádal 31. srpna 1412 veřejný žalobce, aby byl Jeronym prohlášen za kacíře. Byl tedy Jeronym zase veřejně obsílán a zároveň sestavena byla všecka akta, týkající se tohoto processu.

Process je platným příspěvkem k charakteristice Jeronymově. Zejména je tu svědky doličeno, jak zasahoval Jeronym do vzrušeného života pražského roku 1409, při disputaci de quodlibet mistra Matěje z Knína, kteráž se stala v lednu 1409, čímž také opraven omyl Tomkův (III. vyd. 2. str. 480), který ji klade do r. 1410. Rovněž zaznamenáno tu účastenství Jeronymovo při počeštění university v Praze, ale že by toto bylo „hlavním trumfem" prokuratorovým proti Jeronymovi, jak vydavatel míní, s tím se neshodujeme; vždyť všecek výslech směřoval k tomu, je-li Jeronym podezřelým z kacířství, čili nic.

Nesnadné vydání těchto akt obstaráno je se vší bedlivostí. Na str. 22. slovo Parisius, dvakráte uvedené, není chybou tisku?

Dr. Zdeněk V. Tobolka: **Hilaria Litoměřického traktát k panu Janovi z Rozenberka.** Historický archiv České akademie č. 13. V Praze 1898.

Již Palacký ve svých „Dějinách" upozornil, jakou cenu pro české dějiny za krále Jiřího z Poděbrad má traktat Hilaria Litoměřického, nyní tiskem vydaný. Je to polemický spis, jímž se proti králi Jiřímu dovozuje správnost bully papežské ze dne 23. prosince 1466, kterouž byl Jiří z Poděbrad prohlášen za kacíře a za zbavena království a pod tresty církevními nařízeno, aby ho nikdo neposlouchal. Psán je traktat tento k p. Janovi z Rozenberka za tím účelem, aby odstoupil od poslušenství Jiřího z Poděbrad.

Hilarius v devíti rozdílech ukazuje, že Jiřího z Poděbrad jako krále nikdo není povinen poslouchati. První rozdíl jedná o tom, že Jiří nestál k právu a protože byl odsouzen, druhý dokazuje, že papež mohl Jiřího sesaditi, třetí uvádí tři příčiny, pro něž byl Jiří sesazen a které podrobněji se probírají ve dvou následujících rozdílech, kde se líčí, že je Jiří křivý přísežník a svatokrádce. V šestém rozdílu se dokazuje, že papež má moc Jiřího v klatbu dáti, a že skutečně byl v klatbu dán, sedmý vysvětluje, proč papež nedal Jiřímu na jeho žádost slyšení, načež osmý dovozuje, že odvolání Jiřího v Praze učiněné není platné a nebylo dle práva učiněno, a konečně devátý vypočítává příčiny, proč páni a města i Čechové vůbec nejsou povinováni Jiřímu pomáhati, a vývody předcházející se krátce shrnují. Posléze napomíná Hilarius Čechy, aby odstoupili od Jiřího, aby země v záhubu neupadla a aby si vzali za pána věrného křesťana, „jenž by církve svaté byl syn poslušný a duchovenství miloval, panstvo, rytířstvo a města na cti, zboží, právech, svobodách i zachovával i rozmnožoval a tuto zemi v svatú jednotu a prvotní slávu zase uvedl šťastně. Daj to, Pane Bože, svatý Václave, ať tvá země i tvé plémě nezahyne!"

Vydání diplomaticky věrné líbiti se bude filologovi, ale jinak lépe by se zamlouvalo, kdyby bylo transkribováno. Předeslán je krátký úvod, v němž se pojednává o životě a spisech Hilaria Litoměřického;

vydavatel v něm zapříti a potlačiti nedovedl své nechuti k Hilariovi a k papeži Pavlu II., jehož nazývá „nevzdělaným náruživcem".

Hilarius stál pevně na stanovisku stolice papežské, jehož oprávněnost osvětluje se zřejmými slovy přísahy Jiřího z Poděbrad před korunovací: „Slibuji a přísahám, že věrně zachovám poslušnost a shodu, jako jiní králové katoličtí, v jednotě pravé víry, jak ji sv. římská církev chová, že katolické víry celou mocí chrániti chci a národ mi poddaný dle obezřetnosti Bohem mi dané ode všech bludů, sekt a kacířství a od jiných článků sv. římské církvi a víře katolické odporných odvolávati, k poslušnosti, souhlasnosti, sjednocenosti, k obřadům a bohoslužbě svaté římské církve nazpět přiváděti a přiměti chci."

Znění přísahy je zcela jasné a přetěžko, ba zrovna nemožno je vkládati do ní výklad, k němuž později král Jiří se uchýlil, a kterýž se posud u nás více méně uměle obhajuje. Co do věci samé je tedy boj Hilariův proti Jiřímu pochopitelný a nepovstal ze zuřivého horlení; ovšem však o způsobu boje, byl-li vhodný, možno se příti.

Václav Schulz: **Korrespondence hraběte Václava Jiřího Holického ze Šternberka.** Historický archiv České akademie č. 14. V Praze 1898.

Korrespondence tato obsahuje: I. Listy hr. Alžběty z Martinic z let 1638—1640. II. Listy vyměněné při jednání o restituci hrabat říšských pro celý rod z let 1662—1664. III. Listy Františka Maxm. Leopolda z Talmberka z let 1665—1666. IV. Listy Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka, arcibiskupa Pražského, z let 1668—1674. Jsou to listy přátelské, důvěrné i domluvné, které však celkem všeobecné důležitosti nemají. Jak formou, obsahem i upřímnou srdečností nejzajímavější jsou listy arcibiskupa Matouše Ferdinanda; z nich vytknouti možno jednání o zřízení biskupství v Plzni a Klatovech, které arcibiskup chystal pro Jaroslava ze Šternberka, a některé drobné zprávy. Mile pusobí listy česky psané od vysoké šlechty a vysokých hodnostářů; zdá se, že v příčině té bylo i v 17. století v Čechách snad lépe, než nyní. — Na str. 15. „Lyksička" zajisté poukazuje na Veroniku Polyxenu a nikoli na Lucii Otilii.

Růžena Jesenská: **Písně k tvé duši.** Kabinetní knihovny č. 99. Nakl. F. Šimáček v Praze 1899. Stran 66. Cena 30 kr.

Čistou, prostou a upřímnou báseň milostnou již nesnadno nalezneš. Jesenská tak ještě básní, řekněme: dovoluje si básniti. A pěje z upřímného, vřelého citu písně k duši mluvící radostí, touhou, zármutkem i obavou. Jen někde hlas selhává, kde totiž není původní, samorostlý, nýbrž naučený.

> Kam, živote můj, chvátáš?
> Já slyším ptáky pět
> a chtěla bych v své dlani
> zachránit jeden květ.

Co je to?

Nezpěvnost a nerythmičnost našeho moderního básnictví neminula se beze stop ani s básnířkou tak zpěvnou a hudební, jako jest Jesenská.

A cítíme: Je život krásný přec.
Linie před námi se zpěvně zlatí,
jak illuse, že bolest ve svou klec —
sem do prsou se více nenavrátí.

Nedeklamujeme, kde máme, a kde nemáme, tam deklamujeme!

Fr. Ad. Šubert: **Klicpera dramatik.** Jeho profil a místo v české literatuře. Nakladatel F. Topič v Praze. 1898. Stran 158. Cena 90 kr.

Práce pečlivá a solidní, dobře vyhovující svému účelu, ukázati místo Klicperovo v chudičké poměrně dramatice naší. Dle pana spisovatele jest Klicpera genrista a satirik, skromného, prostého slohu, ale jemného naivního humoru, závislý sice na vzorech, ale přece také původní, ne otrocký.

Po kratičkém životopise probírá pan spisovatel tehdejší poměry divadelní, zvláště v Praze, pak jednotlivá díla Klicperova. K českému literarnímu dějepisu je spis páně Šubertův cenným příspěvkem. (Výběr z dramatických děl Klicperových vychází, jak známo, péčí páně spisovatelovou u F. Topiče v Praze).

Stan. Tarnowského Studya do historyi literatury polskiej podávají v V. svazku (Kraków 1898, str. 364 m. j. pěkné pojednání o H. Sienkiewiczovi, zvláště o trilogii „Ohněm i mečem“, „Potopa“ a „Pan Wołodyjowski“. Kritik právem cení Sienkiewicze vysoko, poukazuje na bedlivé studium dějin spojené s plodnou vynalézavostí, na velikolepost komposice.

Dr. Hans Laehr: Die Darstellung krankhafter Geisteszustände in Shakespeare's Dramen. Stuttgart 1898. Str. 200.

V zevrubném rozboru chorobných postav Sh. snaží se spisovatel ukázati, kterak u Leara a Ofelie hlavně rozumová, u Hamleta a l. Macbethové volní stránka chorobou stižena. Líčení Sh. opírá se jednak o tehdejší vědomosti lékařské, jednak o vlastní intuici básníkovu, která sestrojuje nový svět dějstva a souvislosti jeho, takto zcela pravděpodobný, vědecky však dosud ne zcela vyšetřitelný.

Z dávné minulosti. Sbírka statí pro mládež dospělejší. Napsal *J. Soukal.* Nakl. Šašek a Frgal ve Vel. Meziříčí. Str. 100. Cena 28 kr.

V písemnictví pro mládež již udomácnělý spisovatel měl dobrý nápad. Napsal spisek, jímž velmi pěkně doplní se dějepisné vědomosti českého dorostu po stránce kulturně-historické. Zatím arciť píše jenom o stavech vyšších. Ale zdařilý pokus bude zajisté pobídkou k další práci, a tu bychom doporučovali pro příští svazek podobné obrázky kulturně-historické ze života lidu městského i selského. Látky najde se dosť a dosť, a jak zajímavé a poučné! Spisek „Z dávné minulosti“ se mi líbí jak obsahem tak i formou. Nerozpakoval bych se knížečku vřaditi do každé knihovny a jsem jist, že by šla z ruky do ruky. Je to práce cenná a řadím ji k nejlepším v „Knihovně“ uveřejněných. I obrázky jsou velmi případně volené a dobré. x.

K. Klostermann: **Hostinný dům.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 136.

Venkovský hostinec více než zámožného obchodníka Bořity s dvěma nad pomyšlení puvabnými dcerami, toť ten hostinný dům, kam se páni z města i z okolí rádi sjížděli. Mezi nimi byli též páni od soudu: sudí, adjunkt i diurnista. Sudí má dceru, adjunkt však raději chodí do hostinného domu; mrzutosti v domě sudího. Na Bořitu padne podezření vraždy, kterou prý spáchal v Uhrách na obchodní cestě; jeho přátelé to mají vyšetřovati! Rozumí se, že vše dobře skončí, nemalou zásluhou sudího; osobě jeho věnoval spisovatel veškeru sympathii i veškero umění, i podal skutečné postavu, kterou lze zařaditi mezi nejlepší figury naší belletrie.

Děj romanu je zajímavý, ba napínavý, jak u Klostermanna bývá; ovšem více ve smyslu poutavé fabule z napínavých příhod utkané, nežli ve smyslu příběhu vniterně se rozvíjejícího. Hlavní zápletka zní nám poněkud dobrodružně, jakoby nebyla z našeho života. Ani příroda nemá jaksi účastenství v obratech děje, neboť líčení p. spis., o sobě velmi pěkná, znějí v okolí svém jaksi akademicky, schválně. Ale přes to má kniha svou cenu a bude zajisté se zálibou čtena.

SMĚS.

Kristus Pán za krále přistrojen a od vojáku potupen docela dle posměšného zpusobu, jakým v Římě nakládáno při saturnaliích s králem saturnalií; tak upozorňuje Wendland ve filologickém časopise „Hermes“ 1898, 1.

Dogmatismus středověké filosofie, které se stále vytýká nekritičnost a slepá víra, nejlépe illustrován pojednáním „Impossibilia“ (autor?), vydaným nyní od Cl. Bäumkera v „Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters“ (Münster 1898). Sofista tam uvedený klade tyto věty: Není Boha. Vše co se nám jeví, jest jen obrazem jako sen, tak že skutečnou jsoucností věcí nejsme jisti. Představa času nemá ve skutečnosti základu; trojská válka je v této chvíli! Těžké těleso nejsouc ani udržováno nespadne. Vule není svobodná. Zákon protiřečnosti nemá věčné platnosti.

Jak viděti, jsou Kantovy antinomie proti těmto scholastickým smělostem z r. 1280—1304 pravými neviňňátky; s nekritickým dogmatismem tedy nebylo tak zle.

Veremundus německý („Steht die katholische Belletristik auf der Höhe der Zeit?“) poplašil povolané i nepovolané reformatory v Němcích i u nás, kteří mají náramnou radost, že zas jedenkrát někdo po katolictví hodil kamenem, zapomínajíce, že spisovatel ani v nekatolické literatuře ne-

nalézá ještě uměleckého románu; dle spis. se román vůbec dosud nedopracoval umělecké formy, vyšší sloh jeho náleží teprve budoucnosti. Jest-li komu Veremundus autoritou neobmezenou, ať si z něho zapíše také tyto věty; pak-li ne, nepotřebuje ani příkrý odsudek belletrie katolické býti na slovo pravdivý, a pak je zbytečno tolik se rozčilovati a posmívati. Jako jindy tak i tentokrát potřebí kritické úsudky zkoumati, a co dobrého z nich teprve si vybrati; a to platí oběma stranám, nám i nepřátelům. Bláznivý shon za každým takovým projevem autokritiky, ať pochází od Veremunda, nebo Schella nebo Müllera, sluší jen lidem nesoudným, kteří sami nic kloudného v positivní práci nesvedou.

O sebeodcizení osobnosti píše Gutberlet ve „Philosophisches Jahrbuch" (XI. 4.): „Je to abnormní duševní zjev, který byl v nejnovější době opět pozorován a přetřásán. Ribot nazval tuto duševní nemoc (psychosu) „šílenství pochybnosti", folie du doute[1]. Naproti tomu podotýká Taine: „Nemocný není šíleným; opravuje klamné domněnky, které mu vnukají cizorodost jeho dojmů; odporuje svým domněnkám, prohlašuje je za klamné; není klamán; i výkony jeho homosfér mozkových jsou pravidelné!" Nemocný dra. Krisbachera prohlašuje výslovně: „Nedal jsem se opravdu nikdy přelstíti těmito přeludy."

Po Krisbacherovi a Tainovi líčí Ribot duševní stav člověka, jemuž zmizelo vlastní já, takto: „Bytuji, ale mimo skutečný život. Moje osobnost (individualita) úplně zmizela; způsob, kterým věci vidím, brání mi přičítati jim skutečnost, cítiti, že bytují. I když je pozoruji a vidím, jest pro mne svět obrovskou halluvinací. — Jsem si dokonale vědom nesmyslnosti těchto úsudků, ale zbaviti se jich nemohu." Mohli prý bychom tento zjev nazvati „převráceným snem" (rêve renversé): podmět považuje své potřeby za hallucinace, kdežto snílek své hallucinace za skutečnost. Velmi nápadné jsou hallucinace řeči: nemocný vyslovuje slova bez vědomí, uvědomuje si je teprve, když je vyslovil, a velmi se tomu divil, co řekl. Jeho hlas zní mu cize, nepoznává ho jako svůj; jeden nemocný, poslouchaje svá slova, začal se třásti. Tento chorobný zjev svědčí ve skutečnosti vlastně mnohem méně proti podstatnosti, jednotě a stálosti úsoby, než rozdvojení úsoby ve snu; ve snu máme mnohem silnější obrazy slov cizích než v „převráceném snu." Celý děj odehrává se zde i tam v obrazivosti.

Zvláštní a dle mého soudu věcně případné vysvětlení podává Dugas[2]. Na základě vlastních a cizích pozorování zjistil u dotčených nemocných výlučně automatický ráz mnohých jejich výkonů. Následují po sobě tak mechanicky a samočinně, že vůle, „já" má při nich sotva jaké účastenství. Při tom vzniká necitelnost (apathie), nepozornost, přecházející někdy až ve ztrnulost (stupor). Pochod sebeodcizení osobnosti jest tedy tento: „necitelnost — zmizení pozornosti — uvolnění automatické činnosti v sensorické a ovšem i v rozumové oblasti, postřeha této činnosti jako podmětu cizí." Tento výklad potvrzuje Dugas pozorováním, konaným na nemocném. „Při záchvatu depersonalisace bývají smyslové ústroje podrážděny; vidění předmětu stává se jasným, určitým, podrobným, či přesněji řečeno, přestává

[1] Psychol. des sentiments 2. éd. p. 366.
[2] Un cas de dépersonalisation. Revue philos. par Th. Ribot. 1898. p. 500 dd.

býti abstraktním a schematickým. Tak nespokojí se M. vrhnouti pohled na les v celku, nýbrž spozoruje přesné obrysy každého jednotlivého stromu, tvar a zbarvení každého jednotlivého listu; jindy upoutají jeho pohled přihrádky knihovny; hřbet každé jednotlivé knihy, jakož i její relief a barevný odstín jeví se mu ve zvláštní fysiognomii. Nechová se tu oko jako fotografická deska? Nelze již činiti rozdílu mezi obrazem a zbytečnou podrobností: vše jest mechanicky zaznamenáno. Zraková nadcitlivost (hyperesthesie) vzniká tím, že rozumová, redukující zkoumadla (reagentia) pozbyla svého vlivu na čivé prvky... Ostrá prudkost sensorických činností nebrání snížení pozornosti, nýbrž naopak oznamuje, působí je. M. přišel po jídle, v obyčejnou dobu svých záchvatů, do knihovny nahlédnout do knihy; cítil tíži v hlavě, nemohl čtení sledovati. Tu oči jeho odvrátily se od otevřené knihy, bloudily po přihrádkách knihovny a byly tímto pohledem jakoby hypnotisovány. Necitelnost podmětu neruší tedy činnosti sensorické, nýbrž přetvořuje ji tak, že ničí nebo seslabuje vlastní reflektující a libovolné výkony a místo dává automatickým potřebám zrakovým: formy a tvary zůstávají, ba stávají se přízvučnějšími a živějšími, ale duch nemůže složiti z nich obrazu žádného. Ale zrak není jediný ústroj zrakový, který bývá takto porušován. Slyší-li nemocný slova, která vyslovuje, zdá se mu jeho hlas změněným, neboť následkem podráždění sluchu má silnější příznak a chvějící se zvuk. Nadcitlivost jest sice nápadným, ale skutečným následkem necitelnosti."

Dle tohoto výkladu ztráta citu osobnosti, úsobného vědomí jest v určitých duševních nemocech zcela srozumitelná. Nemocný v záchvatech proto nepoznává úkonu svých smyslů jako své, poněvadž opravdu nejsou libovolnými projevy jeho vědomého já. Vtírají se mu spíše se silou, kterou pozorujeme jen tehdy, když podléháme cizímu vlivu: bývají jeho vědomému já voktrojovány. Ovšem ani při pravidelné činnosti smyslové nemůže vliv reflektujícího chtějícího já tak zřetelně vyniknouti; ale jakmile dáme na sebe pozor, ihned poznáme, že my sami vidíme, slyšíme. Nemocný však spojuje s nadcitlivostí ještě velikou necitelnost, která nereflektuje, nýbrž oddává se bezprostřednímu přízvuku citovému: proto se mu zdají jeho úkony cizími. Kdyby reflektovala, tu by i on přes prvý dojem automatický poznal, že on sám vidí, slyší, mluví atd.

Nemocný ovšem, jak jsme již slyšeli, pokouší se někdy zbaviti se svého bludu, brání se dojmu neskutečnosti věci viděné; ale to jest zase pouze jiný druh přeludu, který méně se dotýká úsobného vědomí. Zde třeba ráz hallucinační, zdání zvláště vytknouti. Jako člověk výjimečně v rozličných psychosách a pravidelně ve spánku domnívá se, že skutečně něco vidí a slyší, čeho opravdu není, tak na obrat také zdání může jej svésti, že prohlásí za klam věc viděnou skutečně. Toto zdání může býti tak silné, že vůbec nejsme s to zbaviti se ho, nebo aspoň nezbaví se ho duševně chorý. Ve spánku jest rozum tak vázán, že klamu obrazivosti nelze se zhostiti, i když snící se o to pokouší. Proto nepřekvapuje, nemůže-li psychosemi rozčilený duch zbaviti se zdánlivé neskutečnosti věci viděné. Neboť třeba by nebyl takový nemocný šíleným, přece v záchvatech duch jeho zdráv není. Ve skutečnosti jest hlubší obdoba mezi snem a sebeodcizením osobnosti, takže pojmenování Dugasovo — „převrácený sen" — zdá se

zcela oprávněno. Ve snu pokládáme představy své obrazivosti proto za skutečné, že se nám vtírají s takovou jasností, určitostí a nutkavou silou, s jakou obyčejně pouze skutečné potřeby zrakové a sluchové působí. Vázanost jak rozumu tak vyšších úkonů vůbec jednak jest příčinou, že obor nižší, život výživný a smyslný, může se osvědčiti činnějším, jednak brání spáči opraviti klam přemítáním v pravém stavu svém: zavřených očích, temnotě světnice atd. Podobně rozčilení života duševního působí ve mnohých psychosách nadcitlivost, která bývá příčinou vnému silnějších a podmětu proti jeho vůli a bez reflexe se vnucujících. Tak vzniká v podmětu cit, že tyto postřehy nepocházejí od něho, nýbrž od podmětu cizího. Rozčilení života citového, necitelnost nedovoluje přemítati o tom, jak se věc má ve skutečnosti, anebo, stane-li se takový pokus, nikdy se úplně nezdaří: zdání nelze se zbaviti naprosto. Tato okolnost náleží spíše do kapitoly o ideách nutkavých (Zwangsideen), které sebeodcizení osobnosti, ztráty úsobného vědomí nikterak se netýkají. Ale i tyto nutkavé představy, jako neodolatelný nátlak vyslovovati nebo počítati (arithmomanie) určitá slova (onomatomanie), nezřídka neslušná (koprolalie), přiházejí se i v obyčejném životě duševním. I zdravému člověku napadají takové domysly, ale poněvadž jest úplně při smyslech, t. j. užívá dokonale svého rozumu, odporuje se zdarem jejich nátlaku.[1])

Dugasovo vysvětlení sebeodcizení osobnosti automatismem činností, potvrzují pokusy, které Solomons schválně konal o pohybech automatických.[2]) Zvoliv opět příslušné pokusy Paulhana, Janeta, Bineta rozptýlil pozornost zkoušené osoby zajímavou větou nebo posloucháním, aby mohla konati nevědomě automatické pohyby. Tak bývá za čtení ramenem zkoušené osoby, spočívajícím na skleněné desce, sem a tam pravidelně pohybováno; tu vzniká náklonnost pokračovati v tomto pohybu. Takové automatické pohyby bývají uvědoměny teprve dodatečně po svém provedení, a ježto nepředcházejí představy pohybu a popudy, zdají se „mimoosobními“ (extrapersonal).

Při jiném pokusu bývají zároveň se čtením méně zajímavého textu ne příliš hlasitě diktována slova jiného textu. Tu reagent jest znenáhla pohnut k tomu, že diktovaná slova při čtení píše, avšak nerozumí jim. Nejprve mizí pocity a city napjetí při psaní, pak také vědomý hybný popud. Slova bývají alespoň začata, částečně také dokončena, ale smysl jejich nepochopen. Složitý akustický popud mění se bez jeho vědomí v příslušné složité pohyby; proto pohyby při psaní zdají se opět mimoosobními. Chybí také více méně vzpomínka i na činnost vůbec. Čten-li text potichu, tu vlastní slova zdají se býti vzdáleným, cizím bubláním nebo docela rachotem. Předčítá-li reagent svůj text potichu a diktát píše zřetelně, zatím co diktující experimentator poslouchá předčítané, stává se snadno oboustranná činnost tak automaticky nevědoma, že příležitě zdají se cizími prvému vlastní pohyby, druhému vlastní slova.

[1]) Srv. D. Hack-Tuke, Zwangsvorstellungen ohne Wahnideen. Zeitschrift f. Psych. u. Phys. d. S. 1890. 2. Bd. S. 37 ff. u. Philos. Jahrbuch 1891. S. 192. ff.

[2]) Ledon M. Solomons and Gertrude Stein: »Normal Motor Automatism«. Psychol. Rev. 1896. S. 492—512. Zeitschr. f. Psych. u. Phys. d. Sin. 16. Bd. S. 450 ff.

Tak tedy cit sebeodcizení vlastní činnosti, zakládající se na snadno dokázatelných klamech, nemůže nikterak svědčiti proti úsobnému sebevědomí a pravdivosti jeho".

O Prokopu Divišovi podal prof. Nušl České Akademii zprávu, že rukopisy jeho uloženy v knihovně studijní v Olomouci a v knihovně Frant. Musea v Brně. Je to hlavně „Magia naturalis", jejíž theoretický díl nedošel přízně olomouckého ani vídeňského censora a vydán po německu ve Frankfurtě (1768). K praktickému dílu již nedošlo. Prof. Nušl soudí, že filosofickopřírodnický traktat onen „von der meteorologischen Electricitate" nestojí za nové uveřejnění, leč ve výňatcích, jež podávají zprávy o veleceпných pokusech jeho praktických.

K otázce školních lékařů. V hygieně leccemus dobrému přiučili jsme se od Angličanu. Instituce školních lékařů, kterou obec pražská roku tohoto zařizuje, přišla k nám z Ameriky. Ve skutek uvedena ponejprve v Bostonu, a když se osvědčila, zřízena dle vzoru bostonského v New-Yorku pod jménem „denni lékařský dozor ve škole", jenž všímá si netoliko zásad zdravotních v budově školní a její zařízení, nýbrž zároveň a v přední řadě zdravotního stavu dítek školu navštěvujících. „Dobrá věc, a to jest také lidské zdraví, musí býti člověku vnucována", pravil na sněmu království českého Dr. Záhoř. A vskutku ani v Americe ani u nás instituce školních lékařů neujala se bez dlouhého boje. Již v roce 1890 autority lékařské odporučili v Bostonu denní lékařskou prohlídku školních dítek hlavně se zřetelem na vyhledávání dítek nemocných a z nemoci podezřelých. Nebylo poslechnuto a epidemie skutečně vracely se vždy s počátkem roku školního. Po třech letech, totiž v listopadu r. 1893, povstávala zase školní epidemie záškrtu, jež rychle nabyla hrozných rozměru. 878 dětí záškrtem zemřelo, a 1. listopadu 1894 zavedena denní lékařská prohlídka. Za první rok denní inspekce vyšetřováno z nemoci podezřelých dítek 1466, z nichž shledáno 9188 nemocných. Nemocné dítky stiženy byly hlavně záškrtem, spálou a spalničkami, tedy nejkrutějšími vrahy útlého mládí, a rychlou isolací nemocných dítek zajisté rozměry hrozicí epidemie valně omezeny. Podrobný výkaz uvádí, že v Bostonu v r. 1896 shledáno: nakažlivou nemocí stižených 267, nemocí úst a dýchadel 3934, nemocí ušních 66, chorob očních 382, nemocí kožních 628, chorob různých 3687. Přesnou statistikou dokázáno, že hned v prvních letech počet nakažlivých nemocí zřetelně byl snížen. Povzbuzen výsledkem zavedl New-York denní prohlídku v březnu 1897. Příkladu toho následovala rychle i jiná města americká. — V Praze dála se prohlídka školních dítek dosud jen na počátku roku. Dle zprávy Dra Záhoře shledáno v letech 1890—1892 ročně pruměrně: krátkozrakých 854, nedoslýchavých 290, „jinými nemocemi stižených" 952, celkem 2096. V rubrice „jiných nemocí" vězí veliké procento nemocí infekčních, jimiž ve zmíněném třiletí zemřelo v Praze 600 školních dítek. Uvážíme-li, že jen denní prohlídka z nemoci podezřelých dítek muže v čas zabrániti zhoubným hekatombám, že vhodná a časná pomoc lékařská muže předejíti ztrátu zraku a sluchu, zabrániti pohyb končetin u dítek nemocemi kostí a kloubů stižených, a tudíž snížiti počet mrzáků sobě i společnosti obtížných, musíme zajisté uznati oprávněnost

denní lékařské prohlídky dítek, především ovšem ve velkých městech. Užitečná instituce tato zavedena již v některých německých městech, v Lipsku, Karlsruhe, Drážďanech, Wiesbadenu, Norimberce a Darmštadtě. Každému lékaři svěřeno k dozoru 1000—2000 dítek. Zdravotní komisse města Prahy přikročila r. 1898 ku zřízení šesti školních lékařů. Rozumí se, že i v městech venkovských instituce školních lékařů nebyla by zbytečnou a zavedení její za obtížné nepokládám. Že denní prohlídkou vyučování ani v nejmenším netrpí, dokázala praxe v městech amerických i německých. Proto není zapotřebí, aby proti zřízení školních lékařů bojovali pedagogové.

Dr. J. Svítil.

Letoší **úbytek v loterii** jest asi 90.000 zl. Nejen, že bylo vypláceti letos nápadně mnoho větších výher, ale také sázek mnoho ubylo. Úbytek jest nyní, bohudík, pravidelně větší a větší.

Vascottiho církevní dějepis (Institutiones historiae ecclesiasticae), dle kterého se v některých bohoslovných ústavech přednáší, podrobil nový professor církevních dějin ve Vídni, Dr. A. Ehrhard zdrcující kritice v „Oesterr. Litteraturzeitung". Předně je to (až do r. 1517) plagiat stejnojmeného díla Ruttenstockova z roku 1834. Dále zanedbává kniha téměř úplně všech nových výzkumů v dějinách církevních, nevšímá si pramenů, stojíc dokonce i za svým vzorem. Kritik končí: „Vascotti musí ze řady našich theologických učebnic zmizeti". — Kniha vydána již po šesté, což zajisté není pěkným svědectvím pro theologické studium v Rakousku. V naší vlasti bohudík razí sobě pomalu sice, ale jistě cestu dílo Dra Fr. Zeiberta, upravené prof. Dr. Hodrem; snad onen hlas kritika, nedávno teprve z Würzburku k nám dosazeného, zase popožene věc o krok ku předu.

Vejdovského Zoologie posouzena velmi nepříznivě ve Věstníku České Akademie od Mareše a Janošíka. Onen se stanoviska fysiologického píše: „Pojednání fysiologická v ‚Zoologii' jsou nepřesná obsahem i formou". Tento vytýká mnohé poklesky proti anatomii a dodává: „Od odborníků chemie a botaniky sděleny mi podobné horendní ukázky." Vejdovský byl na soukromý posudek Akademii podaný odpověděl brošurou „Příspěvek k dějinám české literatury biologické".

Kdo vynalezl paroloď. Parník se obecně pokládá za vynález nejnovější doby. Francouzský časopis „Science Française" však nedávno uveřejnil článek, v němž zcela vážně se dokazuje, že první parník byl zbudován již r. 1543. a zkoušku plavební dobře obstál. Tuto zprávu čerpá časopis jmenovaný z díla Španěla Don Martina Fernandeze de Navatette, kteréž o španělských vynálezích vydal r. 1820. Podle těchto pramenů prý jakýs španělský kapitán Blasco de Garay vynalezl stroj, jímž by lodě i největší bez plachet a vesel daly se pohybovati. Svůj vynález předložil cís. Karlu V. s prosbou, aby veřejně směl vykonati pokus. Novinka vzbudila nedůvěru a velký odpor. Na rozkaz císařův však učiněn byl pokus v přístavě Barcelonském, dne 17. června roku 1543. Svědkové vypravují, že stroj pozůstává s přístroje na zahřátí velkého množství vody, kol, jež měla vesla nahraditi, a přístroje k převádění síly páry na ona kola. Pokus učiněn s lodí 200 tun obsahu mající, jménem „Trinidad", jež byla obilím zatížena. Lodi oné velel kapitán Pedro de Scaza. Mezi účastníky byl císař, jeho syn Filip,

Jindřich z Toleda, guverneur Pedro Cardona, kancléř pokladu Ravajo, vicekancléř Gralla a jiní. Všichni byli výsledkem pokusu překvapeni. Kapitán Garay obdržel náhradu za výlohy a ještě slušnou odměnu, ale stroj byl rozebrán a věc upadla v zapomenutí.

Časopis, z něhož tuto zajímavou zprávu čerpáme, tvrdí, že doklady k tomu nalézají se v královském archivu. Stálo by za práci zjistiti, zdaž tato netušená zpráva je zcela spolehlivá. x.

Z říše automatů. V německých časopisech koluje zpráva, že v Americe slečny telefonistky nahraženy automatem. Nové stroje podobají se dosavadním, jen že z předu mají kotouč, na němž půlkruhem je deset knoflíků s číslicemi 0—9. Chce-li někdo mluviti s předplatitelem čísla 65, stiskne napřed knoflík 6, pak knoflík 5. Je-li náhodou obsazeno, neslyšeti jest při stlačení knoflíku žádných zvuků, je-li volno, ozve se dušené zvonění, jež ozývá se také na stroji volaného a tak spojení dosaženo. Stroje ústřední jsou tak zařízeny, že vsunutí příslušného čísla děje se v tom okamžiku, když někdo knoflíky svého stroje stiskne. Automat však stačí jenom do 1000 abonentů.

„Slavica non leguntur“, dí v 1. čísle svém tohoto ročníku „Český Lid“, uváděje při tom vlastně stížnost redaktora mezinárodního archivu pro lidovědu („Internationales Archiv für Ethnographie“) dra Schmeltze. Dr. Schmeltz a „Český Lid“ vztahují výčitku tuto hlavně na svuj obor, ale platí to všeobecně. Tak zvané „mezinárodní revue“ jsou toho nejlepším dukazem. Francouzské „Revue des Revues“ i „Revue des Revues catholiques“, snaží se aspoň. Druhá má stálou rubriku z polských časopisův a Revuí. Anglická „Review of Reviews“ o slovanských listech mlčí úplně. — Římská „Rivista internazionale“ věnuje ze svého revualního přehledu, jenž zaujímá 2 třetiny čísla, 4 až 5 archů, tak asi 2 až 4 listy. A při tom nemá ani výběru. Z českých referuje o Hlídce, Vlasti, sem tam Osvětě, a „Dělnických Novinách“ a „Vychovateli“. Divnou náhodou právě o polských nemívá ani zmínky, ač s polskými listy ještě nejčastěji lze se setkati v tisku západním. Oddíl, v němž ony časopisy uvedeny, nadepsán: Riviste greche, slave e russe (!!)

Trojího literarního jubilea připadšího na r. 1898, vzpomíná Mnich. „Algemeine Zeitung“ (ze 7. pros.) Je to 150letá památka důležitých směrodárných děl ve třech západních literaturách. V německé vyšly r. 1748. tři první sešity Klopotockova „Mesiáše“. Ve Francii Montesquieu vydal svuj „Esprit des lois“ (Duch zákonů) nejznamenitější státovědecký spis minulého století, jehož názory vtiskly svou pečeť politice Francie i německých států. V Anglii toho roku vydány tři romany, jež na dlouhou dobu značily nejlepší plody toho druhu v anglické literatuře: totiž Richardsonova: „Clarissa Harlowe“, Fieldingův „Tom Jones“ a Smollettův „Roderick Random“. A právě ta díla, jež tehdy byla epochalními, jež stvořila nové směry, dnes zapadla v zapomenutí: Montesquieu-ovo, Klopstockovo i Richardsonovo. Záživnými a dodnes zajímavými pro četbu širokého čtenářstva udržely se jen roman Fieldinguv a Smollettův, protože nehledaly nových cest, ale že líčily realisticky život všední svých hrdin z lidu. —P

Nejen anatomii, ale i pathologii má znáti malíř a sochař umělec, praví fysiolog, dr. C. K. Stratz, ve své nedávno vydané knize: „Die Schönheit

des weiblichen Körpers" (Stuttgart, F. Enke). Uvádí také celou řadu klassických dokladů, jak umělec neznající pathologie zobrazuje nemocné ženské! Florentinská Venuše Sandra Botticelliho jest souchotinářka, třebas s pěknými tahy, ale přec jen souchotinářka. Napodobitelé Botticelliho právě tak jak on neznali pathologie a souchotinářské příznaky vzali spolu za odznak zvláštní Botticelliho originality, jíž pak následovali. Stuckova Eva z „ráje vyhnaná" jest ženská, jež jako dítě byla rhachitická a Stuck právě těm příznakům stálého rhachitismu dal vyniknouti. Též v Kleinově „Soudu Parisovu" Afrodita nese zřejmě známky téže anglické nemoci, „proto asi dostala cenu Parisovu" podotýká posměšně Stratz. Dnešní umělci tedy nedovedouce rozeznati zdravé tělo od nemocného, nemohou činiti si nároků, že by zobrazovali přirozenou a pravou krásu těla lidského. Stratz mimo to upozorňuje umělce, že nejsou to prvotní pohlavní známky těla lidského, jež jsou pro krásu těla ženského a mužského význačny. Hrubé pohlavní známky muže umělec bez újmy krásy těla pominouti. Teprv druhotné známky, jimiž se tělo ženské a mužské rozlišují postupem vývoje, jsou pravými prvky esthetickými. —P.

O nahotě v umění píše Dr. Jos. Müller z Würzburku ve své „Philosophie des Schönen": „V zájmu pravdivosti třeba zavrhnouti také nahoty. Užasnete snad vidouce útočiti na zobrazování přirozeného těla ne z duvodu stydlivosti a mravnosti, nýbrž pravdivosti; vždyť právě na své pravdivosti a přirozenosti si milovníci nudit mnoho zakládají; a přece mám pravdu. Neboť nahota jest u člověka nepřirozenou; šat není přívěskem tak nahodilým, že by jej bylo lze beze všeho sníti; vzdělanost je také přirozeností, druhou přirozeností, a způsoby její jsou člověku podstatné. Šat je stydlivostí ducha, jest výrazem, že údy těla nejsou stejně cenné a duležité, že ony údy, ve kterých nejprudší žádosti a nejnižší úkony se projevují, nejsou sourodé obličeji, oltářnímu obrazu ducha lidského, který jako listinu šlechtictví člověk veřejně vystavuje, kde duše v pohledech se maluje a ve slovech pronáší; proto pociťuje se obnažování a veřejné pohledum vystavování oněch částí těla i při národech nejníže stojících jakožto hluboký úpadek mravní osobnosti. I zvíře má tyto části zakryty srstí a na skrytých místech. Ba ještě více: i mimo zřetel ethický šaty nejenom zjevu tělesnému nepřekážejí nýbrž naopak jsou „ohlasem postavy", jejímiž tvary a pohyby se řídí; je to rozšířený tvar těla. Oděv má dokonce tu výhodu, že pohyby již vykonané jako dozvukem zpřítomňuje, kdežto tělo již je v klidu nebo v jinakém pohybu; proto třeba záhyby bedlivě studovati — jako na pěkných tvarech oděvu u starých tvoří draperie ladný celek jako báseň. Konečně jest oděv, kroj, výtvorem a sebekresbou ducha národního, jako řeč; oděvem kreslí umělec nejen dobu a národnost, nýbrž i povahu svých postav; jak prázdnou, bezvýznamnou byla by řada nahých figur!

Co idealní umění pusobí v každé jednotlivé stránce, že totiž chudobu těla živočišného v jeho podrobných částech, jako jsou žilky, vrásky, chloupky na kůži ničí a duševné pojetí formy v životných obrysech vytýká, to pusobí zde oděv. Zakrývá přebytek ústrojí, která k zachování těla, zažívání atd. ovšem jsou potřebná, pro výraz ducha však zbytečná. Řeky vedl zde správný, jemný cit. Děti, jejichžto tělesný zjev jest docela nelišný, mladíky, hrdinné bohy, heroje jako jsou Paris, Herakles, Theseus, Iason, zápasníky, u nichž

ne duch a individualita povahy, nýbrž pouze tělesnost činu, síla, obratnost, volná hra svalu a údů měla zajímati, tvořili nahé: podobné fauny a satyry, bakchanty v šíleném tanci, Afroditu, pokud smyslná vnada je hlavní. Kde však vyšší významnost, vniterná vážnost ducha vyniká, vubec pouhá příroda převládati nemá, vyskytuje se oděv. Tak již Winkelmann podotýká, že z desíti žen sotva jedna bývá neoděna. Pallas, Juno, Vesta, Ceres, a Musy jsou vždy v oděv zahaleny, z bohů hlavně Juppiter, bradatý Bakchus. Též Afroditu opovážili se teprve v druhé periodě řeckého umění (od Praxitela) ukazovati v nahé kráse, ale i tu motivována nahota lázní a s výrazem stydlivé líbeznosti. Tak Afrodita Knidská a polooděná v Louvru. V úpadku ovšem vystupuje místo něžna a líbezna smyslnost a koketnost bez obalu v popředí, na př. u Afrodity Medicejské."

Tak Müller, nyní v jiné věci mnoho na slovo braný. Poznámky jeho sou zajisté případné, ač důvodů nevyčerpávají. Dobře však odbývají obyčejnou výmluvu pravdivosti a realistické věrnosti. Pro koho pak je nahota tak přirozená a obvyklá? Pro mravného člověka jistě ne!

„**Užité umění.**" u nás snad stále ještě spíš jen heslo, v nejbližším sousedství našem stává se už denní potřebou. Ovšem myslí se tu jen „užité moderní umění". Neboť toto přes všecko kaceřování stává se v nejrůznějších směrech svých uměním par excellence. „Moderním" v tomto umění začíná býti hlavně jeho všestranné pronikání všech oborů životních. Dává se „užíti" ke všemu. Nejradikalnější „použití" nalezlo v otázce obydlí moderního člověka. Od zevnějšího vzhledu domu až do nejmenší podrobnosti vnitřního zařízení proniká vše jednotným slohem svým. Jeden umělec svou invencí uměleckou diktuje všem: staviteli, stolaři, klempíři, zámečníku, čalouníku, všem těm, kdož při stavbě a zařizování lidských obydlí jsou súčastněni. Zmínili jsme se v létě o vlivu tohoto moderního „užitého umění" na dvou výstavách: na pražské stavitelsko-inženýrské a na vídeňské prumyslové. Vystavené na obou „interieury" ještě byly ve valné své většině moderny vzdáleny, víc v Praze než ve Vídni. Za to při výstavě letoší ve skleněném paláci mnichovském zaujala moderna cele svých 8 salonů, kdež vše do posledního ve vzorných uměleckých pokojích a domácnostech zastoupeno moderním „použitým uměním". — P.

Praha v Paříži. Poslední malebná stará ulice vnitřní Paříže rue Galande určena ku zbourání, ač to byla v poslední leta ulice nejhledanější a literarně nejpověstnější. Nic nespomohlo, musí ustoupit modernímu vzhledu města, jenž špíny a těsnosti netrpí.

Michel-Angelo lékařem. Ve Vatikanském archivu nalezena kniha psaná vlastnoručně všestranným umělcem italským Michel-Angelem. Obsahuje velký řad receptů proti očním nemocem. Tedy ke slávě: malíře, sochaře a stavitele přibyla nová, sláva lékaře, jež ovšem dřívější sotva zastíní.

První řád ruský. řád sv. Ondřeje „pervozvannoga" slavil 10. pros. dvoustoletou paměť svého založení. Car Petr Veliký na své pouti západem převzal stanovy „podvazkového řádu" a 30. listop. (10. pros.) 1698. založil dle něho první ruský řád „za víru a věrnost", jak zní heslo jeho, udělovaný. Car Pavel o sto let později stanovy řádu změnil a řád znovuzřídil (5./16. dubna 1797.).

Perutě slovo Paříže jest tuto saisonu anglické „smart". Pařížský boulevardní svět musí míti stále něco nového, čímž by označoval svůj vybraný vkus. Těchto slov je za poslední leta už celá řada. Opotřebovaná vyjdou v Paříži z mody a počnou svou cestu kolem světa. Rozmáhající se anglomanii, v níž boulevardy a jejich šviháci opičí se dle prince Walesského, v Paříži stejně jako v Londýně, má asi i nové perutě slovo — jinak bezvýznamné slovo anglické — „smart" děkovati svou intronisaci. Puvodní i přenešený výraz kryje se s francouzským „piquant" = bodavý, ostrý. Dnes tedy je v Paříži vše „smart", „very smart", tak jako nedávno to bylo: „rupin", „vlan", urf", „pchut", „fin de siècle", „copurchic", „chic" atd., z nichž zvláště „chic" a „fin de siècle" staly se symboly celého světa.

„**Česká šlechta.**" V nedávno vydaném romanu francouzském Gustava Kahna „Le Cirque solaire" hlavního hrdinu hraje český šlechtic. „Le comte Franz" nazývá autor tohoto šlechtice „de Bohème". Blaseovaný, vyžilý hejsek, který se zblázní za cirkusovou jezdkyní Lorély. Tato ho „léčí", na konec po mnoha bláznivých kousích ho opustí. Přihlouplý zhýralec s německým jménem! Skoro to dopadá. — Čestné výjimky se ovšem do romanu nehodí.

Padělané starožitnosti. Sháňka po pozůstatcích klassické kultury vytvořila v Italii a hlavně v Římě nové odvětví výživy, ovšem odvětví nepracující veřejně, — padělatele starožitností. Padělky tyto nejsou ovšem vždy určeny pro zuřivé snad sběratele, dilettanty a soukromníky z Anglie a Ameriky v celých zástupech sem se hrnoucí, ale nejpodařenější i pro musea, a musea nejlepšího jména. Tak berlínské museum nedávno napáleno jistou starožitností . . a padělek tento není první berlínským museem koupený! Na trhu římském objevila se posledně padělaná hlava s poprsím bojovníka z aeginského štítu chrámového. Padělek je vyhotoven se vší raffinovaností padělatelskou: ku padělku jest vzat starý řecký mramor zvětralý, takže po jedné straně, netesané, kámen skutečně vykazuje stáří dvoutisícleté, po druhé straně, jež vytesána býti musela, zvětralý škraloup nápodoben. Falšovatelé jsou konečně už tak zruční ve svém řemesle, že dovedou i nejzkušenějšího znalce starožitností aspoň v první chvíli omýlit. — Přehnané honby za starožitnostmi nejlepší kura!

„**Griensteidl**", proslulá literarní kavárna, jež po 50 let byla shromaždištěm mladých i starých vídeňských „bojeů péra" letos zbořena. Na rohu „panské ulice" vznáší se nyní krásný palác Herbersteinuv a v něm nová s moderním komfortem zařízená kavárna, na níž ze starého „Griensteidla‹ zůstalo jen jméno. Bude-li i v nových místnostech proudit literarní život jako ve starých —?

ROZHLED.

V Brně, dne 26. prosince 1898.

Církevní zprávy. „Cyrillomethodějská idea" najednou došla ztělesnění svého v české církvi starokatolické, zakládané Drem Iškou. Tak pozdravují hnutí toto na Rusi! Nejhorlivější ruský obránce starokatolicismu a mluvčí pro přijetí jeho mezi „pravoslavné" „autokefalní" církve, A. A. Kiréjev, píše duchovenské revui „Strannik" (Poutník) z Viesbadenu následovně: „Ve vřavě politických vášní zaniká v Rakousku i hlásání starodávné cyrillomethodějské církve od stoupencův jejích ve slovanských zemích. Leč přes tyto nepříznivé okolnosti „cyrillomethodějská víra" — jak nazývají Čechové starokatolicismus (!?) — dobývá nepochybných, třeba že pomalých úspěchů . . ." Po vylíčení agitační činnosti Dra. Išky a katolické protiagitace i úředních těžkostí, Kiréjev pokračuje: „Dle hodnověrných svědectví, jichž jsem o Čechách nabyl, bude Čechům mnohem snáze odřeknouti se římských bludů, než jiným národům západu, poněvadž pravoslavné cyrillomethodějské podání, snaha po nezávislosti od Říma, snaha uchovati svou řeč a bohoslužbu projevilo se v Čechách dříve, než u jiných římsko-katolických národů. Ještě jsou svěží stopy husitstva pravoslaví příbuzného mezi Čechy! . . . V nynější dobu Čecho-Moravané mohou opět vstoupiti v blízké styky s námi, s pravoslavným Východem. Nesmíme propásti tento historický okamžik, jenž snad budoucně už nebude se opakovati. Dnes starokatolicismus začíná vštěpovati se Slovanstvu a to jest už bez odporu vážný krok pro sblížení s námi . . . Věc jde, třebas pomalu, přece neustále v před. Dojde to k žádanému konci (ku spojení obou církví, totiž československé starokatolické a východní pravoslavné), jenom když my sami nebudeme klásti překážek veliké té události. A takové umělé překážky kladou se u nás i těmi, zvláště, kdož své osobní mínění rádi za dogma povyšují a z obřadu zcela zevnějšího dělají svátost . . ." Kiréjev dále poráží tato povýšená osobní mínění a hájí starokatolíků, zvláště pokud užívají slova „proměnění", místo „transsubstantiatio" „předpodstatnění", že tím nevyznávají něco jiného, než římská i řecká církev svým výrazem (rusky: „presuščestvlenie" i „preloženie").

A. A. Kiréjev už dříve hájíval starokatolíkuv proti jejich odpůrcům v pravoslavné ruské církvi. Zvláště v loni a letos velmi je v tom ohledu činným. Na lonském mezinárodním sjezdu starokatolíků ve Vídni byl přítomen a starokatolická hierarchie jako jediného zástupce pravoslavné církve velmi si ho všímala. V „Bogoslovském Věstníku", organu „Duchovenské Akademie" (bohoslov. ústav) moskevské v č. 10. přeložil s prof. G. A. Voskresenským „českou mši" starokatolickou do

jazyka církevně-slovanského a v předmluvě, již překladu tomu předeslal, praví: „Liturgie“ (mše sv.) spracována a sestavena pod vedením starokatolického biskupa švýcarského vdp. Herzoga s pomocí vikáře jeho Dra. Išky, Čecha rodem, a schválením bohoslovecké starokatolické fakulty v Bernu. Dne 7. července poprvé byla sloužena v Curychu mše svatá (starokatolická) v českém jazyku na památku smrti „slovanského hrdiny-mučenníka“ Mistra Jana Husi: mši bylo přítomno na 50 Čechu poutníkův, kteří se zároveň přiúčastnili sv. přijímání pod obojí spůsobou . . .

„Nutnost zřízení národní starokatolické církve v Čechách a na Moravě pociťována už dávno a vždy víc a silněji; právě že církve té nebylo, od času prohlášení papežské neomylnosti, mělo pro Čecho-Moravany velmi zhoubné následky (?). Lidé myslící nemohli se konečně smířit s tímto dogmatem; ale útulku pro svuj náboženský cit nenalezali v okolí svém: protestantismus, jak jej Chomjakov dobře karakterisoval: „křesťané to bez církve“ (katolicismus dle téhož jest „církev bez křesťanů“), sám nachází se ve stadiu rozkladu a nemá už pusobivé přítažlivosti. Pokus nebožtíka Sladkovského a Braunera přenésti do Čech pravoslaví v pravém jeho spusobě se všemi podmínkami života jeho, nezdařil se. Pochopitelno tudiž, že mnozí Čechové, ba i takoví, kteří velkým vzděláním vynikají, stali se lhostejnými k náboženským otázkám a bezúčastně patřili na to, jak prostý lid je sváděn atheistickou propagandou socialní demokracie. Jenom hlásání starokatolické víry, spoutané se starodávnými velikými tradiccemi IX. a XIV. století, může probuditi Čechy z jejich náboženského spánku a indifferentnosti! . . . Obhájiv západní obřad mše svaté, u starokatolíkuv jako nedotýkající se podstaty a dogmat pravoslavné církve, praví na konec své předmluvy Kiréjev: „Jaký osud čeká hnutí českých starokatolíkův, těchto pokračovatelu slovanských prvních apoštolu? Zahyne-li ono znovu právě tak, jako zahynulo dílo IX. století pod ranami Říma? (!) To bude záviseti u veliké míře od toho, jaké my Rusové a pravoslavní zaujmeme stanovisko k tomuto hnutí, od toho, pochopíme-li my veliký význam tohoto hnutí, dovedeme-li my rozeznati pravoslavného křesťana pod zevnejškem křesťana západníka!“

Tak máme tedy u nás mohutné hnutí nábožensko-národní! Hnutí, po němž celý národ celou duší už dávno toužil! Jak nás ruští církevníci málo znají. To je spíš možné, že socialistický atheismus a liberalní indifferentismus nás všecky pohltí, než že se kdy staneme — celý národ — starokatolíky! Nedá snad Buh tomu ani tomu, ale tohle jest dle lidského úsudku spíš možné. Výtečný Dr. Iška, vikář švycarského starokatolického biskupa, sotva zemře jako „preosvjaščennyj“ v nějaké českomoravské „eparchii“ pravoslavně-katolické!

Němci v Čechách ve své dnešní náladě spíš mohou něco provésti — nějaký ten přemet ku protestantismu nebo starokatolictví, jež obojí se z nacionalního vzdoru u nich poslední dobou hlásá. Ale i tu odvane vítr jen plevy — je-li těchto plev snad v přítomné době mnoho, zustane přece pro budoucí setbu zrno tím jadrnější. Ti němečtí

kněži druhu Opitzova v litoměřické diecesi, kteří štvaním proti českým svým bratřím a svým hypernacionalismem chtěli vše napraviti, budou-li vůbec, budou trpce vyléčeni.

Leč starokatolicismus nepotkává se v Rusku se samými Kirějevy. General-filosof musí často lámat oštěp v žurnálech duchovenských proti ruzným a všelikým nepřátelům jeho mezi pravoslavnými. Mezi ty patřila ostatně celá komisse, jež ex offo zkoumajíc nabídku církve starokatolické z r. 1892., jednotu s ní odmítla na dnešních věroučných základech starokatolictví. Jeden z lepších znalců starokatolictví v ruském kleru, berlínský biskup pravoslavný Malcev dívá se na starokatolíky německé národnosti ne kirějevskými brejlemi. Probíraje dle spisů a dle novin starokatolických mínění různých bohoslovců jejich, na konec vývodů svých přichází k tomuto závěru: „Sloučení starokatolíkův se svatou pravoslavno-katolickou církví východní musí se pokládat za úplné nemožné do těch času, dokud nebude souhlasu mezi oběma v bodech uvedených (transsubstantiatio, neomylnost církevních sněmů, celý názor o církvi). Pravoslavná církev nemůže ustoupiti ani v jednom z nich, ježto nemuže se uchýliti od pravdy, a zvláště že tu učení její i s učením církve západní se shoduje, kdežto starokatolíci překlánějí se k protestantům . . . A možno-li vůbec vážně žádat, aby východní církev, trvající už skoro dva tisíce let, měnila své učení dle fantasií sotva padesát let staré církve, jejížto členové do nynějška druh s druhem nejsou ve mnohých míněních svých vůbec za jedno . . . A má-li konečně dojíti ku spojení obou církví, to starokatolíkům nezbude nic jiného, než podrobiti se nezměnnému učení pravoslavné východní církve. Této nutnosti nezbaví jich veškerá jejich učenost . . .“

Starokatoličtí theologové konečně na tyto odmítavé odpovědi mají ve své nauce o církvi hojivou odpověď: oni vůbec do žádné církve vstupovat nemusí, oni v církvi jsou. Zůstali v té církvi katolické, jež byla před koncilem vatikánským. — Tohoto theologického jejich mínění o církvi přidržel se i spolkový soud švycarský v rozepři obce svatohavelské s tamními starokatolíky. Soud přiřkl starokatolíkům právní podíl na kostelním jmění katolické farnosti ve Sv. Havlu. Podepřel rozsudek svůj duvody, že prý starokatolíci nemohou za novotu na vatikánském koncilu zavedenou, přes neuznávání této novoty zůstávají členy církve a ti, kdož novotu tuto přijali, nemají právo vylučovat z podílnictví na jmění ty, kdo jí nepřijímají.

Otázka protektoratu přece ještě nemíní umlknouti. Chování katolíků německých ve věci té očividně ve Vatikáně rozladilo. Vidět to z jiných dřívějších už okolností i z odpovědí listu řím. „Voce de la Verità“ na řeč poslance katol. něm. středu Fritzena (12. prosince): „Není potřeba z národního zájmu stavět zrovna na hlavu náboženskou a historickou pravdu, a dopouštět se takových zřejmých upřílišeností — abychom se přísněji nevyslovili. Všichni vědí, že francouzský protektorat na východě celé Evropě dlouho byl po chuti a i k užitku a že mnohé katolické národy i v budoucnosti z něho budou prospěch

míti.“ — Vztahuje se ta výtka na slova Fritzenova, jenž mezi jiným pravil: „Jistý s poměry obeznalý katolický duchovní hodnostář pravil: francouzský protektorát na východě není žádná protectio, ale persecutio (ne přízeň, ale trýzeň). I když tato slovní hříčka je poněkud přehnaná, přece němečtí katolíci jak z národních, tak i z církevních ohledů tento francouzský protektorát odmítají a těší se i jsou pyšni z toho, že mohou své zájmy svěřit říšské vládě své, jejíž vznešený nositel v posledních dnech právě opět tak slavnostně a bez obalu se přihlásil k pověčným zásadám křesťanství . . .“ Tentýž list rovněž přísně odsoudil slova vůdce kat. středu Liebera, jež tento však popřel, že by byl pronesl. „Voce de la Verità“ konečně však denníkem vatikánským „Osservatore Romano“ desavonována, jako list neinspirovaný. V prohlášení listu tohoto (Oss. r.), jež vyšlo ze samé kurie římské, prosloveno přání, aby listy politické nerozšlapávaly dále už otázky protektorátu a nejitřily tak mysli věřících věcí, která už rozhodnuta.

Ostatně z Francie samé dopisovatel listu „Civiltà Cattolica“ v quadernu 1164 ze 17. prosince píše této revui vatikánské: „Na cestu Viléma II. na východ díváme se už dnes s větším klidem. Vůbec se přiznává, že cesta ta přispěla poněkud ke zvýšení vážnosti západu na východě, že však nikterak neotřásla postavením Francie, postavením, jež založeno jest na dlouhé historii, na trvalých stycích a široké činnosti náboženské a sociální. Francie vydržuje tisíce škol a dobročinných ústavů na východě, jakož i jinak veliký počet řeholníkův a řeholnic, jimž ústavy a školy ty nikdo z rukou vyrvati nemůže. Ochrana nad hrstkou ústavů německo-katolických, jež teď připadne císaři německému, není s to, aby zatemnila postavení Francie na východě. Katolíci všech národů jsou přáteli Francie, zvláště katolíci v Palestině, kde Francie všecky hájí a chrání bez rozdílu původu a příslušenství, zvláště když stát jejich sám se o ně nestará. Čím lépe tam budou ostatně zastoupeny jednotlivé národy katolické, tím lépe se bude moci čeliti propagandě protestantské a schismatické. A zvláště tato padá na váhu, ježto Rusko tu velmi úsilně pracuje. Konec konců všichni katolíci v Palestině jsou podrobeni autoritě patriarchy a biskupův, kteří se ustanovují Svatým Otcem, a všichni katolíci, kde se bude jednati o společnou věc, vzájemně při sobě budou státi a jeden druhého chrániti. Řevnivost Německa a Rakouska, chrániti své vlastní ústavy katolické na východě a posíliti i rozšířiti tam tím způsobem vliv svůj, bude též našim vládcům dobrou pobídkou, aby nezůstali pozadu, ale co nejvíc možno podporovali naše ústavy a naše chráněnce . . .“

Jak „Germania“ berlínská tvrdí opětovně proti všem „dementi“, vláda francouzská se míní prostřednictvím svého římského (vatik.) vyslance Poubelle zasaditi o sesazení jerusalemského patriarchy Piaviho, jenž příliš snad dle zdání francouzského poklonkoval před Vilémem. Patriarcha Piavi byl si pro instrukce v Římě před císařskou poutí a jistě se choval jen podle těchto instrukcí. Ostatně známo jest císařovo slovo: „Dokud já budu císařem, bude Piavi patriarchou v Jerusalemě.“ — Mocný vliv Vilémův tedy asi vytrucuje i Francii, chce-li vytrucovat

zrcvna i smrti, která, dokud on bude císařem, nesměla by dle jeho výroku monsgn. Piaviho sklátiti!

Dne 22. listopadu posvěceno třetí knihkupectví katolické v Římě, „Desclée, Lefebvre & cie“, vedle Pusteta a Mame. Nová firma společníku tvoří „Společnost liturgickou sv. Jana Evangelisty“ (Società liturgica di S. Giovanni Ev.).

Vídeňská „Politische Correspondenz“, dobře informovaný orgán zahraničního úřadu, přinášívá poslední dobu zprávy z ruchu amerikanistuv a protiamerikanistů ve Vatikáně. Dle poslední její zprávy z konce listopadu jednalo se v kongregaci indicis (seznamu zakázaných knih) o Kleinově francouzském překladu života P. Heckera. V kongregaci byla většina pro to, aby životopis P. Heckera položen byl na index. Svatý Otec však záležitost tuto vyňal zatím z pravomoci kongregace a svěřil ji zvláště k tomu cíli sestavenému sboru kardinálu. Sám zabývá se myšlenkou vydati encykliku, v níž by prý prudké útoky některých horlivých protiamerikanistu odsoudil a vybídl ku větší snášelivosti s amerikanismem. Také na známé proudy německé proti Schellovi a Müllerovi a stoupencům bylo by prý poukázáno v listě tom a to ve prospěch těchto. ?

Náboženské časopisectvo rusko-pravoslavné dochází velmi nepříznivého ocenění v jednom z nich samých (Strannik 11. č.): „Duchovních žurnalu je velmi málo a ani netěší se velkému rozšíření a široké popularnosti u současné pravoslavné společnosti . . . Jakékoliv by byly příčiny lhostejnosti našeho společenstva k duchovní literatuře, nepochybno je přece to, že tato lhostejnost mstí se a zlo jeví ve všech odvětvích bohoslovných věd. Jako poptávka má vliv na nabídku, tak i tu poptávka by měla a má vliv na bohatství a propracovanost duchovních otázek. Málo jest duchovních časopisuv, málo dle všeho i sil obdělávajících široké pole církevně-náboženských otázek. Málo sil obdělávajících široké pole a mnoho asi míst na tomto poli buď zcela neobdělaných, nebo vzdělaných neširoko a nevšestranně. Nejzřejměji vynikají známky opuštěnosti duchovní literatury ve třech hlavních oblastech bohoslovného vědění: v patrologii, exegetice a dogmatice.“

Pokud víme a známe, jsou vědecké žurnaly duchovní pravoslavné na ruském jazyce tyto: měsíčníky čtyř duchovních akademií petrohradské, moskevské, kyjevské a kazaňské. První dvě vydávají: „Christijanskoje Čtenije“ (Petrohrad) a „Bogoslovskij Věstnik“ (Moskva, Sergiev Posad), kyjevská „Trudy duch. ak. kyj.“, kazaňská „Věstnik“. Mimo akademie jako organ duchovenstva stojí „Strannik“, též pro širší kruhy intelligence určený (Petrohrad). Apologetický ráz má měsíčník „Věra i rozum“, více lidový je „Pravoslavnyj Sobesědnik“. Církevně-politického rázu je týdenník petrohradský „Cerkovnyj Věstnik“. Bibliografického a musealního rázu je petrohradský „Vizantijskij Vremennik“, jenž vychází ve dvou svazcích ročně a slouží nejen theologii východní, ale i archeologii, historii a částečně i ethnografii a filologii.

Rus pravoslavná má dvojí druh škol: ministerské (státní) a církevně-farní školy. Školy ty nejsou sice ještě v žádném ná-

božensko-politickém soupeřství. obojí jsou přísně náboženské, ale už i tohoto soupeřství se jeví počátky. Prozatím je to jen řevnivost; jeví se v životě ruského venkova oba zjevy: některé okresy a obce přecházejí k ministerským školám, některé své autonomní školy předělávají na církevně-farní a dávají je v ruce duchovenstva. Případů prvních jest ovšem více. Leč tím neubývá pole ani jedněm ani druhým: pro školy jest na Rusi ještě hodně prázdných mezer. V některých místech obojí školy působí vedle sebe. Školy církevně-farní („prichodskije“) podřízeny jsou ve všem „svatému synodu“ po stránce materialní i pedagogické i didaktické i disciplinarní. I pedagogia pro oboje školy jsou oddělená. Dle statistiky vydané „svatým synodem“ za rok 1898, (dne 1. ledna 1898 bylo škol církevních na Rusi (Kavkaze i Sibiři) 38.456, z těch pak učitelských a vyšších bylo 239, dvoutřídních majících už takovou asi vážnost, jako naše měšťanské 236, jednotřídních 16.274, vzorných při seminářích a eparchialných učilištích 107, škol gramoty (jen pro čtení, psaní, počítání a náboženství) 21.600. V 35 diecesích (eparchiích), jež zaujímají Rus se zemskou samosprávou, bylo těchto církevních škol 22.535. V ostatních 27 eparchiích nezemské Rusi (západ, jih, východ se Sibiří) bylo škol církevních 15.921. Počet žáků byl 1.337.501, z toho hochů 1.058.072, děvčat 279.479. Co se týká Kavkazu a Sibiře zvláště, tu bylo na Kavkaze 1338 škol s 50.717 žáky, v Sibiři 1993 škol s 49.357 žáky.

Opravy v životě církevním církve řecké pod Cařihradským patriarchou i Athenským metropolitou jdou volným krokem ku předu, ale stavu rozháranosti, nepořádku a pokleslosti mnoho dosud nezlepšují. Jak už jsme minule jednou sdělili, bídné materielní postavení kněžstva řeckého na venkově v Turecku a Asii bylo příčinou, že kněžstvo toto sbíhalo s míst svých a přicházelo do Cařihradu, kdež živilo se teprv bídně. Leč s tímto zjevem sloučeny byly těsně i jiné. Nedostatek kněžstva a tím i pastorace vůbec na venkově; v nedostatku obce i biskupové sahali k prvnímu, kdo přišel a bez náležité přípravy a bez patřičného vzdělání posvěcovali na kněze. Pod takovými kněžími pak ovšem stav církve mravní i náboženský stále upadal; kněží pozbývali vážnosti a tím i hlavního zdroje hmotného pro své živobytí v lidu. Z nevzdělanosti kněžstva plynuly pak i nesprávnosti v bohoslužbě a úřadě, tak zvláště častým bylo lehkomyslné sezdávání snoubenců, tak že přicházely velice časté sňatky osob už dříve sezdaných, jež však z domova svého se vystěhovavše, v cizině v nové sňatky vstupovaly.

Všem těmto nedostatkům cařihradský synod řecký chce čeliti dvěma nařízeními, jež v podobě oběžníku rozeslal na podřízené biskupy. V příčině sňatku nařizuje přísné šetření, a zvláště u cizinců odložení sňatků do té doby, dokud dokumentarně není zjištěno, že oba snoubenci jsou sňatku schopni. V druhém oběžníku obrací se synod hlavně na biskupy samy. Přísně zakazuje každé svěcení na jáhna nebo kněze bez potřeby a nutnosti v diecesi pocítěné. Bez titulu určité farnosti nemá se ani jáhen ani kněz vysvěcovat. Farníci nesmějí si vybírat kleru po libosti bez souhlasu a vědomí biskupa, a posílat lidi na vysvěcení (!).

Co nejpřísněji zakazuje se vysvětit jáhna před 25. a kněze před 30. rokem věku. Biskupi a metropolité v prosinci každého roku ať pošlou synodu cařihradskému soupis všech svých kleriku s místem jich určení. Biskup a metropolité ať přísný vedou dozor nad životem a činností své diecese. Klerikům a kněžím přísně se zakazuje opouštět svá místa ve farnosti bez dovolení biskupova. Bez dovolovací listiny, v níž musí býti udáno, od kdy, do kdy a proč dostal klerik dovolení odejíti ze své farnosti, nechať se takový nikde nepřijímá, neusazuje a na místo nové ani k jakékoli funkci nepřipouští.

O moralním a pastoralním životě kněží rozesláno rovněž dlouhé napomenutí; o náboženském povznášení stádce svěřeného atd. —

Dne 28. listopadu až do 5. prosince konán v Paříži národní sjezd katolíků francouzských, na němž zastoupeno na pět odstínu politicko-náboženských, v nichž v politickém životě však vystupují hlavně tři: křesťanští demokraté, liberalni katolíci, konservativní katolíci či royalisté. Jako na německém sjezdě, tak i tu podán přehled katolického missijního života a snažení. Ze 300, a to sotva, katolických missionářu r. 1789, rozmnožil se počet této kohorty dobyvatelů na 80.000 hlav dnešního dne a zřízeno od té doby na 450 nových diecesí, vikariatův a prefektur. — Katolický tisk ve Francii má dnes 561 organů, z nichž 31 vychází v Paříži. — Pod konec sjezdu, kdy došlo k politickému okamžiku, začaly na sebe divoce narážet různé ty proudy politické mezi francouzskými katolíky. Konečně však zachována jednota a celistvost katolického hnutí aspoň přijetím nic neznačící resoluce a uchováním společného přípravného výboru sjezdového.

* *
*

Věda a umění. Lidové kursy na české universitě v Praze, pro něž senát žádal povolení u ministerstva, jak se ani jinak nedalo očekávat, povoleny. Budou tudíž po novém roce ihned uspořádány silami fakulty lékařské a filosofické. — Přednášková moda letos ostatně silno se projevila na všech stranách — přicházíme tím ovšem jen tam, kde už naši západní sousedé byli dříve: to co se jinde koná s větším apparatem, u nás přirozeně musí se vykonat skromněji. Navyknou-li si lidé na „zábavy“ tohoto druhu — aspoň jistá část toho „lidu“, jenž se k nim zve — bude to zase pokrok v osvětovém i společenském životě. Socialní demokraté pražští pořádají si po vzoru podzimních národohospodářských kursů svůj podobný běh. Chtějí býti spokojeni, bude-li účastenství na něm aspoň takové, jako na podzimním (180 osob). Přednášeti budou titéž čeští učenci, co přednášeli v říjnu.

Výlučně pro ženy pořádá přednášky pražský ústřední spolek českých žen, v Brně v tom ohledu mnoho letos jakož i minulá léta činí „Vesna“. Vzpomeneme-li nad to přednášek v zimním období i po celý rok namnoze, v různých úředních i svobodných spolcích, společnostech, družstvech pořádaných, přednášek, jež vymykají se z rámce a úrovně hospodských řečí spolkových, objeví se nám ruchuplný obraz, jímž značí se hospodářsko-kulturní doba našeho života velmi výrazně.

V Praze zamýšlejí zříditi — společnost akciová — velkou **zoologickou zahradu**. Byla by i okrasou a zábavným místem procházkovým, i ústavem vzdělavatelným pro město.

Mezitím, co začínáme tak náhle veřejně mluvit, přestáváme jak se zdá psát — psát „krásnou" literaturu. Povídkoví a **romanoví naši spisovatelé** — toť pět prstů jedné ruky. A všichni už vlastně v zenithu nebo k západu života se klonící. Východní strana obzoru je prázdná — leda tam dole v bahně několik bludiček a v křoví několik světlušek. Hvězd není! Zůstaneme neplodnými — bez spisovatelů, jak básníků, tak romanopisců? Zvláště těmto žádný dorost nedorůstá! Naše listy zábavné jsou dnes k pláči — bez překvapení, bez nových pružných sil. Na náš Parnas dlouho rosy nepadlo, je vyprahlý, pustý! Snad je to také znamení našeho probuzení k hospodářským snahám — k hospodářské emancipaci!?

Leč přes to vzmahá se **denní a novinářská literatura**. Od nového roku budeme asi bohatší o tři denníky — a socialistické „Právo Lidu" rovněž jim zůstane, přes všechen ohlašovaný krach. „Soudruzi" se jali sbírat — a „Právo Lidu" slibuje tak ještě rozhojnění svého obsahu. Nové „denníky" budou jen starými listy rozmnoženými: tak „Plzeňské Listy" z týdenníku budou vycházet třikrát za týden, aby se během roku ještě proměnily v denník. Zároveň budou přeneseny do Prahy. Rovněž tak „Radikální Listy" z týdenníku začnou třikrát za týden, aby možno-li skončily rok jako denník. Mimo to stranou od radikálů stojící Al. Hajn sbírá podílníky na svůj list denní. — A periodický tisk náš plní se též hojněji nyní vážnějšími věcmi, hospodářskými články, dle místních a časových poměrů ovšem. Jeden český novinář při císařském jubileu dokonce byl vyznamenán: vídeňský redaktor „Nár. Listů" **Penížek** — za to „Národní Listy" z obchodní politiky své musily ho nechat padnout — aby jim císařský řád před jejich „královským" „opozičním" čtenářstvem neškodil!

Dne 3. prosince hrána poprvé v Národním divadle „**Neznámá pevnina**", drama trojaktové od Boženy Vikové-Kunětické — jež neučinilo ani takový dojem, jako první pokus na prknech téže spisovatelky před dvěma lety 1akt. „V jarmu". „Neznámá pevnina" jest rozvleklé, novellisticko-náladové povídání šroubovanou řečí a nevyhraněnými osobami. — Švandovo divadlo smíchovské vedle svých večírků „Máje" zavedlo též dělnická představení v pondělí, jimiž snaží se rovněž vyhověti vkusu mladých, nebo aspoň mladších sociálně nadchnutých. — Spolek spisovatelů „Máj" kandidoval do výboru družstva Nár. divadla svého člena, p. Václ. Štecha, ale propadl!

Rozdílením cen literárních v České Akademii dne 2. prosince obdařeny a vyznamenány známé práce — výběr byl snadný, ježto uchazejících děl nebylo množství. Literatuře dostalo se 1900 zl. premie, z nichž 1000 zl. obdržel Jar. Vrchlického „Bar-Kochba", po 350 zl. Jos. V. Sládka sbírka: „V zimním Slunci" a K. V. Raise: „Pantáta Bezoušek", 200 zl. pí. Vikové-Kunětické román „Paní Medřická". — Mat. Havelkovu cenu 300 zl. obdržel Klášterský Ant. za sbírku básní:

„Tmavé růže". — Z hudebních skladatelů obdrželi ceny: Jos. Förster (za jubilejní mši), Oskar Nedbal (serenáda D-dur), J. R. Rozkošný (Satanella), J. Kaan z Albestů (za balet Bajaja). — Z malířů dána cena 1000 zl. Jul. Mařákovi za obrazy „Křivoklát" a „Praha".

V měsíci listopadu pořádal v Salone Topičově výstavku spolek „Manes". Je to druhá toho roku; nevíme, zdaž hmotný výsledek byl pro mladé také takový jako na jaře.

Ctitelé umění zemřelé letos herečky Marie Bittnerové hodlají jí zříditi pomník. K tomu cíli uspořádati zamýšleli řadu přednášek tuto zimu.

Stoletou paměť narozenin Adama Mickiewicze, 24. prosince připadší, oslavila Polska a vzpomněl jí i ostatní slovanský svět už dříve. Den sám, vyjma Varšavu, uplynul tiše; tu v den 24. prosince odhalen byl básníku polskému pomník. Slavnostní řeč H. Sienkiewiczova byla však ruským ministerstvem vnitra zakázána. Dne 8. prosince vzpomněli si na velkého básníka vídeňští socialisté a pořádali schůzi na jeho oslavu. — Dne 15. prosince zemřela nejlepší ruská malířka Pavlína Couriardova.

V záhřebském „Vienci" navrhl srbský spisovatel Dragutin Iljić ne novou myšlenku, ale dosud neuskutečněnou, o sjednocení literatur srbské a charvatské a o svolání k tomu cíli jihoslovanského sjezdu spisovatelů. Výzva došla u charvatských spisovatelů příznivé odezvy.

„Východní mys" na nejvýchodnějším konci Asie u Behringova průlivu pojmenován z rozkazu carského „mysem Děsnevovým" na památku ruského plavce Děsneva, jenž první tu proplul už r. 1648 — tedy před 250 lety. Po ruském plavci ve světové geografii stopy nezůstalo, ruský svět teprv jméno jeho světu podává. Na západě dle prvního známého plavce Dána Behringa, jenž úžinou asijsko-americkou proplul roku 1727., nazvali moře i úžinu onu.

Goncourtova „Akademie deseti" konečně po vyřízení pozůstalosti testatorovy bude se moci ustaviti. Ze dvou milionů franků postoupila budoucí Akademie dědicům 400.000 franků tak, že pro ni samu zbývá ještě základní kapitál 1·6 mil. franků. Po souhlasu státu ještě vyžádaném vstoupí tedy v Paříži soupeřka Richelieuovy Akademie čtyřiceti v život.

Francouzská Akademie čtyřiceti svou poslední volbou na místo zemřelého spisovatele veseloherního Henri Meilhaca doplnila se 9. prosince na 40 členů — vzácná to událost, že dnes počet čtyřiceti jest právě úplný. Volba za Meilhaca konána podruhé. Dne 26. května akademikové nemohli se přes několikateré hlasování rozhodnouti mezi třemi uchazeči: Lavedanem, Hervieu-em a Faguetem. Také tentokrát teprv až při čtvrtém hlasování naklonilo se štěstí Lavedanovi, pro něhož ze 33 přítomných akademiků hlasovalo 19. Tím tedy Henri Lavedan počten mezi nesmrtelné. Jména všech tří uchazečů jsou snad v cizině méně známa; nejsou to žádné dobyvačné talenty a zvláště ne reklamní, přes to však pozoruhodné. Emile Faguet jest výborný kritik, Paul Hervieu jest romanopisec, Henri Lavedan dramatik

Způsob a ráz tvorby těchto dvou jest si v mnohém podobný — nejvíce ovzduším a pojímáním úlohy spisovatelské: oba břitce šlehají a usvědčují vysokou pařížskou a francouzskou společnost. Romanopisec Hervieu činí to vážně, Lavedan satirou. Hervieu obrací se k nynější měšťácké zbohatlé společnosti, Lavedan k aristokracii se svým usvědčováním. Lavedan svými novellistickými prvními pracemi nevzbudil tolik zájmu pro sebe, až drama jeho „Prince d'Aurec" vyvolala svou břitkou satirou a šlehy po zhýralé aristokracii, silné hnutí ve společnosti i v literárním světě francouzském.

Akademie čtyřiceti dnes skládá se ze dvou professorů, 10 historiků, 5 politických řečníků, 5 básníků (Sully-Prudhomme, de Hérédia, François Coppée, de Bornier, Theuriet), 5 dramatiků (Victorien Sardou, Pailleron, Legouvé, Ludovic Halévy, Lavedan), 4 romanopisců (Paul Bourget, Loti, Cherbuliez, Anatole France), 4 kritiků (Brunetière, Jules Lemaitre, Guillaume, Gaston Paris), 2 žurnalistů (Ed. Hervé, J. Claretie), 1 biskupa (kardinál Perraud), 1 učence přírodovědy (Bertranda) a 1 advokáta (Rousse).

Paříž si otevřela (7. prosince) nové specialní divadlo „Opéra Comique", jež věnovati se bude kusům toho rázu, jaký jméno divadla už naznačuje. — Na „divadle republikánském" (Théâtre de la République") dáváno nedávno poprvé drama „Kosák", zpracovaný to Gogolův „Taras Bulba" od Silvestrea a Moranda. Drama mělo veliký úspěch.

Německá vláda hodlá vyhověti kultu sixtinských fresk německých umělcův a professorův a svým počinem i podporou vydá dílo, jež by shrnulo vše, co kde o sixtinské kapli psáno, a všecka vyobrazení, jež kdy kde podle fresk nástěnných zhotovena. Dílo rozvrženo proto na dva díly: textový a obrazový. Za spolupracovnictví nejznamenitějších historicko-uměleckých spisovatelů bude dílo to připravováno ihned, jakmile rozpočet s příslušnou položkou (75.000 marek) bude schválen. První svazek textového i obrázkového dílu má vyjíti už r. 1900. Do 5 let bude prý celé dílo hotovo. Náklad převezme berlínský „Verlagsanstalt für Kunst und Wissenschaft".

Ruský malíř Vereščagin uspořádal v Moskvě výstavu obrazů poslední tři léta dohotovených, jež tvoří pokračování známého cyklu Napoleonova. Výstava 4 nových těch obrazů přenešena z Moskvy do Petrohradu. Na jaře hodlá umělec uspořádati v Londýně všeobecnou výstavku všech dosavadních prací svých.

„Německá společnost pro křesťanské umění" ve své poslední (V.) výroční zprávě vykazuje počet členů 1871. V posledním roce samém přibylo členů 412. Na provedení uměleckých děl poskytla společnost podpory roku minulého 750 marek. V četných případech vedla a sprostředkovala uměleckou výzdobu chrámů. I o schválení a dobrozdání plánů pro nové chrámy byla požadována. Valné shromáždění letoší bylo 8—9 srpna v Ravensburgu, o němž jsme tím časem zprávu přinesli.

Ve Vídni odehrál se v létě a na podzim zákulisní boj dvou uměleckých spolků: „rakouského musea pro umění a průmysl" a „Umělecko-průmyslového spolku". Onen jest ústavem státním, tento soukromým. Jednalo se o umělecké intence — jež soukromý ústav podřizoval obchodním. Státní ústav dosud byl ochoten a poukázán i vládou vypomáhati ústavu soukromému. Nový ředitel ústavu státního, dv. rada Scala, sotva nastoupil, kramaření uměl. prům. spolku si zakázal. Odtud sočení, žaloby, rozladění nahoře (protektorem byl arciv. Rainer), konečně naprosté vítězství p. Scaly — veškerá vzájemnost mezi oběma ústavy přerušena, soukromý spolek vystrčen státním ústavem — do slova vzato — na ulici.

Frýburská katolická universita po letošním útoku liberal. i neliberal. professorstva německého, zaznamenává sic malý úbytek žactva: máť 314 posluchačů (v letním semestru bylo 338, v lonském zimním 331 immatrikulováno), jinak však pohromy neutrpěla. Na zprávu, že německé university vypoví frýburské katolické universitě vzájemnost (ač toho neučinily, jen z Lipska tím pohroženo), ohlásil ihned francouzský ministr vyučování, že naporučil všem státním universitám francouzským vzájemnou výměnu spisů s universitou frýburskou. I v takových věcech jeví se ta řevnivost francouzsko-německá. — Jednotlivé fakulty university frýburské takto navštíveny: bohoslovi 136, jus 73, filosofie 44, přírodovědy 61 studujících. Dle příslušenství jest 144 Švycarů, 93 Němců z říše, 77 z jiných zemí.

Na hřbitově městečka New-Ross v Irsku nalezena nedávno plotna kamenná, na níž ve vypouklém způsobě zobrazeno Jezulátko. Toto zavinuto celé v peřince, jen hlava usmívavá z celého těla vyčnívá. Střih kučeravých vlásků i způsob zavinutí poukazují na 12 až 13 století. Vedle hlavičky Jezulátka nalézají se dvě andělské pouhé hlavičky. Obraz sám zaujímá jen polovici plotny na zdéli, ostatní plocha jest prázdná — plotna sloužila asi místo nynějších jesliček, prázdná její plocha pak k umístění květin a světel.

Mladý italský hudební skladatel Lorenzo Perosi dobyl v úterý 13. prosince velikého úspěchu v Římě svým oratoriem „Risurrezione di Cristo" (Vzkříšení Kristovo), s nímž hodlá nyní podniknouti cestu po Evropě. První představení vyhradil si Berlín. Několik dní před tím dáváno v divadle „Costanzi" jeho první oratorium „Vzkříšení Lazarovo". Též „Vzkříšení Páně" mělo v divadle tomto provedeno býti, které chtělo se tak zhojiti přitažlivostí děl nadaného skladatele za nedávno propadlou operu Mascagniho „Iris". Poněvadž však P. Perosi měl sám říditi provedení oratoria, generalní vikář kard. Parocchi měl Perosiho k tomu, aby provedení se stalo ve chrámu sv. Apoštolů. Tak basilika „Dei Dodici Apostoli" stala se jevištěm nadšení, jaké vznešené oratorium vyvolalo. Přítomno bylo 16 kardinálů, 50 biskupů, královna italská, poslanci a senatoři, nesčetné množství kněží, šlechta a vznešené kruhy římské vůbec. Vstupenek vydáno 3000, a vstupného vybráno na 16.000 lir, čistý výnos věnován dobročinnému účelu. Perosi ve slovné části oratoria držel se přesně textu jak v evan-

geliu stojí, bez veršování a bez úpravy jiné. Oratorium „Vzkříšení Kristovo" počíná smrtí Kristovou dle evangelia sv. Matouše — a to vyplňuje první díl; druhý díl líčí z mrtvých vstání dle sv. Jana. Rozdělení rolí řídí se textem: vypravovatelem je úloha tenorová. Chory jsou hlavními přednostmi díla — a ty jsou — některé z nich — jediným slovním dodatkem k evangeliím. — Perosi narozen 20. prosince 1872. v Tortově u Alexandrie, kdež otec jeho jest varhaníkem. Perosi musikální dráhu počal v benediktinském klášteře na Monte Cassino. Tu rozhodl se státi se knězem. Jest žákem ústavu sv. Cecilie v Římě. Také v Německu Řezně se dále vzdělával. Poslední čas byl ředitelem sboru pěveckého u Sv. Marka v Benátkách. Nyní po svém římském úspěchu jmenován kapelníkem sixtinské kapelly.

Autor „Divošky", Nikolaj Jakovlevič Solovjev, zemřel 3. (15.) prosince v Juchnově, Smolenské gub.; vedle „Divošky" známy jsou ještě dramata jeho: „Ženitba Belugina", „Na poroge k dělu", „Světit da na gréjet". S A. N. Ostrovským společně sepsal též několik kusů divadelních.

Dne 26. prosince zemřel v Paříži Georges Rodenbach (* 1855), jeden z lepších básnické moderny francouzské.

V nově připravovaném díle objevu tak zvaných „papyrusův oxyrrhynšských", jak oznamuje „Egyptian Exploration Fund", budou uveřejněny vedle zlomků z opisů různých řecko-klassických děl také zlomky evangelia sv. Jana (z 3. století opis), z první epištoly sv. Pavla ke Korintským a z apokryfního evangelia.

Snaha německé vědy archeologické strhnout na sebe ne-li primat, tož aspoň slávu čestného účastenství v aegyptologii, vedle vydání hieroglytického slovníku, jenž za podpory samého císaře Viléma se osnuje, projevuje se i novým záměslem vlády říšské zříditi v Egyptě říšsko-německý ústav ku zkoumání starožitností egyptských. Úřad zahraniční žádá na zřízení tohoto ústavu 10.000 marek pro budoucí rok, jež by zatím věnovány byly hlavně jako služné pro jednoho učence egyptologa, který by byl přidán jako vědecký příruči konsulatu německému v Kairu. Dosud výzkumy Egypta se týkající uveřejňovány hlavně v Anglii a ve Francii, která od 15 let rovněž zřídila tu svůj vědecký výzkumný ústav. Anglie má tři společnosti výzkumné: „Egypt Survey", „Egyptian Exploration Fund" a „Egyptian Research Account". Po zřízení ústavu výzkumného by ovšem pak i v němčině vycházel příslušný organ tohoto ústavu pro aegyptologii.

Elektrotechnika kráčí obřími kroky na dráze překvapujících nebývalých objevů rychle v před. Smělými návrhy zanáší se Nikola Tesla, naturalisovaný ve Spojených Státech Charvát, jenž smělostí a hloubkou svých plánů dávno už Edisona zastiňuje, tak jako před Teslou už zase chvátají v před sami jeho žáci. Idea Marconiho telegrafovat bez drátu, čili hnát proud elektrický zpříma vzduchem nebo zemí od místa k místu — v pozměněné způsobě vyskytuje se i v novém návrhu Teslové: přenášet elektřinu přímo bez vodičů prostorem od místa k místu. Tesla pracuje s proudy oscillačními, jež

jež objevují oku našemu netušené vlastnosti a mohutnosti. Takovýto oscillující elektrický proud Tesla chce vésti vrchními silně zředěnými vrstvami vzduchu beze všech jiných vodičů — přímo vzduchem. Oscillující proud sálá svými „paprsky“ tak jako teplo nebo světlo. V rozředěném vzduchu „prozařuje“ prostorem jen s malou ztrátou síly své. Stačí tedy na jednom místě postavit stanici proud vysílající (napřed ovšem oscillaci přetvořující v proud s dlouhými vlnami,[1]) na druhém zřídit receptor, či stanici přijímací a převod elektřiny jest připraven. Jelikož nutno proud vésti vrchními vrstvami vzduchovými, bylo by k oběma stanicím užito balonu, připoutaných mohutnými lany, jimiž by se proud zároveň nahoru vyváděl a dolu svaděl. Tesla činí projekt tak dalekosáhlý, že chce od vodopádu Niagarského posílati tím způsobem elektřinu na světovou výstavu pařížskou r. 1900.

Žák Teslův Moore se svým „studeným světlem“ přiblížil se prý realisaci tohoto světla v životě obecném. Jest to opět světlo silně oscillujícího proudu (chvějícího následkem častého přerušování — až 6000 za minutu), jež září v prázdném prostoru. Jen že skleněné roury vzduchoprázdné musily být pro délku vln elektrických příliš dlouhé a tím i pro užívání v životě světlo to činily nepraktickým. Podařilo se mu tedy učiniti proud oscillující zářícím i v menších rourách. Studeným se světlo to nazývá proto, že veškerá energie elektrická využitkuje se jen na vydávání světla (do 70%), kdežto naše obyčejná světla všecka více hřejí než svítí. V elektrických žárovkách na př. 98% síly proudu ztráví teplo (rozžhavení drátků) a jen 2% síly elektrické upotřebují se k výrobě tepla. Ohromná tedy úspora síly! Jen jak draho ta úspora přijde?

Mezi tím, co Amerika vymýšlí nové způsoby světel elektrických, Evropa uvádí najednou v život světlo plynové — tak zvaného „acetylenu“. Už i v Rakousku budují se tři továrny najednou na výrobu „calcium-carbidu“, z něhož tvoří se acetylen, svítící světlem, jež nejlepšímu elektrickému v ničem nezadá. V Německu řada měst, drah, nádraží, i vlaků, soukromých i veřejných závodů, jež acetylenové světlo zavedly, zavádějí nebo zavedou, jest už nespočetna! Acetylen ovšem v první řadě tvoří soutěž plynu — ale i petroleji, dosavadnímu to svítivu chudých. A nepřijde o mnoho dráže při dosavadním stavu výroby než petrolej — v Německu, nota bene! kde jest petrolej o polovičku lacinější, jak u nás. Lampa o světlosti 25 sviček stojí za hodinu — při dodávce z továrny — 3 pfenniky! To už svítivo petrolejové dnes u nás přijde mnohem dráže!

Acetylenu ($C_2 H_2$) povstal však sok — v bratru nejbližším, mladším, jejž přezvali aethylen ($C_2 H_4$). Podařilo se to zase Američanu chicagskému, majiteli hutí a sice ze strusek uhelných ve vysokých pecích; tím zároveň nalezeno upotřebení těchto ostudných strusek, s nimiž si hutě rady nevěděly. Strusky rozemleté totiž se v „elektrické peci“ připraví v tekutou massu, jež nazvána „carbolit“ a jež v přístrojích podobných

[1] Při 925 přerušeních za sekundu udává Tesla délku vlny na 200 angl. mil.

lampám acetylenovým plodí uhlovodík aethylen, tak jako kalcium karbid plodí tu acetylen. — Vedle aethylenu má Amerika už od dřívějška jiný svítiplyn, ještě tak zvaný „aerogen". Vzduch se tu žene do přístroje uhlíkovodíkatou massu obsahujícího — buď aether petrolejový, gasolin, nebo jiné, a vyluzuje jej tu prouděním svým z plodivé massy, a míchá se s ním ve svítiplyn. Jest to nejjednodušší a nejlacinější světlo plynové, jen že nemá dostatečné síly a jasnosti, aby opanovalo nad četnými soky.

* * *

Z národního hospodářství. Jubileum císařské 2. prosince připadší dalo vznik mnoha případným a prospěšným ústavům v celé říši. Tvořeny různými korporacemi tak zv. jubilejní fondy, zakládány dobročinné ústavy a pod. Spolu ve veškerém tisku vyhrabáno mnoho vzpomínek z let padesátých, podáváno srovnání doby oné s dnešním časem v ohledu politickém i hospodářském. Z reminiscencí historických uvedeme jen něco z řeči sv. p. Chlumeckého, již měl v rak. „obchodním museu" ve svatvečer jubilea.

„Nejvelkolepěji a nejzřejměji jeví se ohromný rozdíl mezi dneškem a tehdejškem ve vývoji našeho dopravnictví. Sotva by člověk věřil, že před 50 lety ještě dostavníky byly hlavním dopravním prostředkem po souši; z drah jen Severní dráha a kratší tratě státních drah Praha-Brno, Olomouc-Praha, Vídeň-Hlohnice, Mürzzuschlag-Celje bylo vše co Rakousko nynější mělo drah železných; listovní a jízdní pošta byla tak drahá, že střední a chudší stavy jen málokdy jí mohly používat; telegrafní spojení pak bylo soukromníkům vůbec nepřístupno a zakázáno! Velkých dopravních parníků v moři jaderském, ač pobřeží tehdejšího Rakouska bylo o mnoho větší, vůbec nebylo; dopravu mezi přístavy obstarávaly malé lodě plachetní.

A dnes! Železniční síť vzrostla z délky as 1000 km. na 17.000 km., doprava osobní proti tehdejšku vstoupla 33krát, doprava zboží však dokonce 170krát! Pošta stala se vzorným ústavem, jenž láci svou dnes i nejchudšímu je přístupen a listy i věci do celého světa vysílá a dopravuje. Také dnes doprava listovní vzrostla 400krát, peněžní zásilky 200krát. Dnes mimo to poštovní ústav doplněn výtečnou spořitelnou poštovní, chekové a částečně i clearingové spojení obstarávající. Doplněn nad to 100krát rozšířenější sítí telegrafní a rozsáhlou sítí telefonní. Relativně nejmenší pokrok jeví se v mořské dopravě, ač i tu pokrok jest velmi znatelný."

Obchodní spojení s cizinou spočívalo na libovolné soustavě prohibitivní. Obchodní smlouvy byly jen s Neapolskem a — Tureckem! Také mezi Uhry a Rakouskem byly celní hranice — jež ovšem volnými sotva i dnes se dlouho udrží.

Srovnání r. 1898. s rokem 1848. s ohledem na národní naše poměry vůbec jest nemožno — ježto pro rok 1848. veškerý substrát porovnávací schází. Ty kulturní, ty hospodářské ústavy, jež tehdy

stávaly, byly jen topograficky českomoravskými a i když věcně snad sloužily oběma národnostem, našimi nebyly.

O školství českém může se mluvit jen při národních školách a tu bylo r. 1848.: německých 528, českých („slovanských“) 1029, utraquistická 1. Roku 1898. však škol národních bylo 745 něm., 1725 českých a 15 utrakvistických. Čili přibylo škol německých o 41%, českých o 68%. O jakosti tohoto školství českého v r. 1848. praví ve svém spisku „Mährens Zustände vom Standpunkte der Statistik“ vydaném r. 1848. Dr. Beda Dudík: „Na otázku: odpovídají naše národní školy požadavkům doby? Rozhodně odpovídáme: Nikoliv. A sice když pro nic jiného, tak už proto, že nemají vůbec žádného národního rázu. Našim dítkám nedostává se vyučování ani o mateřské řeči, ani se v nich nebudí láska k vlasti poukazováním na domácí historii: příčina to neslýchané lhostejnosti národa našeho ve všech národních záležitostech!“

Na oslavu jubilea císařského otevřeno v Praze obchodní komorou nově vystavené umělecko-průmyslové museum a technologické museum jako výstava pokroku řemeslného a průmyslového. Umělecko-průmyslové museum dosud bylo umístěno v Rudolfinu, kamž dovolila pražská Spořitelna uchýliti se i v r. 1885. umělecko-průmyslové škole. Nyní po 13letém úspěšném působení štědrostí státu, země a komory oba ústavy umístěny budou ve vlastním domě a zvláště museum rozhojněno. Po stránce umělecké škola a uměl. prům. museum, po stránce technické a po stránce zručnosti a strojové výroby má povznášeti řemeslo zase technologické museum.

A ježto Liberec hrá si na druhou metropoli království českého, otevřeno i tu téhož 8. pros. technologické museum, zároveň s výstavkou výrobků řemeslných a učebnými kursy pro mistry. Tak Čechy najednou ve dvou velikých střediskách průmyslových nadány ústavy ku povznesení řemesla a průmyslu vůbec směřujícími. Oba, zvláště uměl. prům. ústav pražský, dopomohou snad jednou českému řemeslu zase k jeho bývalé slávě.

K chystanému prozatímnímu zasedání zemských sněmů (od 28. pros. předloženy už zemské rozpočty na rok 1899. Zemská finanční mizerie křičí z nich víc než kdy dosud. Zvláště nepoměr mezi potřebou a prostředky u českého rozpočtu je nápadný. Jediná země rakouská má postavení závidění hodné, to jsou Dolní Rakousy. Vídeň jako shrabuje z celé říše finační síly, tak pro zemi dolnorakouskou jest nevyčerpatelným zdrojem. Země ta pouhou 20% přirážkou získává tolik, co celá Halič 47—61 procentní přirážkou. Zemské náklady všeobecně vzaty uchovávají u porovnání se státním rozpočtem stejný krok — tvoří stále tak asi devitinu rozpočtu státního. V popředí zemí s velkými potřebami jdou Čechy, Halič, Dolní Rakousy, Štyrsko, Morava. Těchto pět zemí rakouských, jež mají dohromady na 20 milionů obyvatelů, čili slabší čtyry pětiny všeho obyvatelstva, v nákladech zemských mají procento o něco vyšší. V jednotlivých zemích ovšem poměr zemských potřeb zase jest různý. V roce 1895. připadalo v rakouských

jednotlivých zemích poměrného nákladu na jednoho obyvatele dle výše sestupné: v Korutanech 6·00 zl., Štyrsku 5·12 zl., Dolních Rakousích 3·63 zl., Solnohradsku 3·20, v Čechách 2·56, na Moravě 2·14, Krajině 1·80, Bukovině 1·76, Haliči 1·70, Tyrolsku 1·42, Slezsku 1·30, Istrii 1·26, Hor. Rakousích 1·20, Gorici 1·07 a Dalmacii 1·00 zl. — Tíže zemského nákladu neležela však na obyvatelstvu dle této stupnice, jak vidět ze zemských přirážek roku toho. Korutany jdou ovšem napřed i tu se svou 60% přirážkou, ale ostatní země už v jiném pořádku. Za Korutany je Halič s přirážkou 47—61%, Bukovina 42—64·5%, Solnohrady 50%, Morava, Slezsko, Štyrsko stejně se 46%, Dalmacie se 45%, Horní Rakousy a Krajina se 40%, Čechy s 39%, Istrie 35%, Tyrolsko 32%, Dolní Rakousy 20% a Gorice s 8—12% přirážky zemské.

Ze srovnání obou řad nejlépe vysvitne síla jednotlivých zemí nésti i stálé zvyšování zemských potřeb v budoucnosti. Mezi silné už Morava nepatří. Kdyby chtěla opatřiti potřeby své na př. tím stupněm jako Štyrsko, v mnohém ohledu jí podobné, musila by dnešní tíži přirážkovou zdvojnásobiti. Rozpočty Moravy a Čech na rok budoucí vykazují od posledního pětiletí zvýšení nad poměr vzrůstu obyvatelstva. Tak český vzrůstá skoro o 50% — moravský vzrůstá jen o 20%. Kdyby se vzrůst bral stejným krokem, došli bychom brzy summy závratné výše a poplatnictvem nezdolatelné. A můžeme se těšiti myšlenkou, že jsme u konce tohoto nepoměrného zvyšování? Sotva. I pro Čechy i pro Moravu zbývají právě v budoucnosti veliké a nákladné práce, v minulosti zanedbané: jsou to hlavně příspěvky zemské na úpravu řek, na průplavy, na další vývoj nemocnic a jiných dobročinných ústavů, hospodářské zvelebení země vůbec — a nezbytné zvýšení platu učitelských a mimo to zdokonalení školství — všecko to sice nepatří k trvalým nákladům, ale — trvalým nákladem se to stane proto, že země na nepoměrný vzrůst svých potřeb si — vypůjčují. Zvláště v Čechách jest nevysvětlitelno a neodpustitelno dlužební hospodářství zemské, kdež sněm, jen aby 39% přirážky nemusil zvyšovat, nové a nové dluhy stále rok co rok dělal, a tak neproduktivním břemenem úrokovým sám k možnému zlepšení si cestu zatarasil. Tutéž cestu míní nastoupiti zemský výbor i nyní: ze zemské potřeby per 22 mil. zl. třeba sehnati neuhražených $20\frac{1}{4}$ mil. zl. Přirážkou 51%, již jako letos míní zemský výbor ponechati, sejde se as 15·7 mil., po příspěvku státním z daně příjmové, zbylo by ještě neuhraženo 3·8 mil. zl. A tyto se vypůjčí, ježto přirážkou je hradit vyžadovalo by zvýšení této přirážky na 64%. Na Moravě už do této výše přirážkové nebudeme míti daleko. Moravský zemský výbor ve zvyšování přirážky není tak úzkostlivý. Při úhrnné potřebě per 7·24 mil. zl. (vyšší než vloni as o 350.000 zl.) přirážka vloni zvýšená na 48—55% má letos vstoupnouti na 52—59%.

Týmže nepoměrným vzrostem jako zemské rozpočty vyznačuje se i státní rozpočet na r. 1899. Tento 6. prosince ministrem financí Drem. Kaizlem předložený vykazuje $760\frac{1}{4}$ mil. zlatých úhrnné potřeby

vůči letošním rozpočteným 723 mil. zlatých, čili vzrůst proti loňsku o 5%, proti r. 1895. o 19%, proti r. 1889. o 37%. Není divu, že toto vzrůstání výdajů státních nehradí se vzrostem příjmův, a že se musí pak sahat buď k výpujčkám nebo k novým daním na úhradu schodku. U nás teď přišly v oblibu oba způsoby. Výpůjčky se činí sice už jen pod jménem investičních výpujček, ale dluh státní jimi vzrůstá a s ním břímě úrokové stejně jako dřívějšími prostými výpujčkami.

Při výkladě, jímž ministr doprovázel svůj rozpočet — první rozpočet ministra Čecha! — zmínil se o výsledcích nově zavedené daně osobní z příjmu. Tato „socialní" daň, jak ji nazvali proto, že provedena v ní zásada obtížení pravého, užitelného majetku jednoho každého občana, svým prvním obrazem neukazuje na příliš utěšené poměry socialní. Úhrnná summa přiznaného příjmu je celkem malá, příjmový průměr vysoký, vyšší na př. než v sousedním Prusku, podíl velkých příjmů nepoměrně veliký — známky to špatného socialního roztřídění příjmů. Poplatníků, kteří značí šťastné jednotlivce vznášející se nad existenčním minimem ročních 600 zl., jest poměrně velmi málo. V porovnání s Pruskem, dle něhož naše nová daň příjmová zavedena, jest poměr tento 7 : 4, čili u nás blahobyt nadšestistový dá se vyjádřit zlomkem ¹/₇, v Prusku ¹/₄; až zlomky tyto vzrostou na 1 celou, nastane socialní vyrovnání — souhrnně vzato — na 600zlatovém či 900markovém základě ročního příjmu. Kdo je tomuto socialnímu vyrovnání blíž, je zřejmo. My v Rakousku to nejsme.

Průmyslová politika naší říše má dnes dvě vlastní bolesti: zákulisní praktiky železářské společnosti pražské, totiž její správní rady, a řevnivost mezi malými a velkými cukrovary. Oboji cukrovary doručily finančnímu ministru svá memoranda, jedny proti druhým. Jedná se o vracení vývozních premií, jež přebrány budou cukrovary našimi přes určenou úhrnnou summu 9 mil. zlatých. Vracení těchto přebraných premií mělo se díti dle škály vstoupající, dle síly výroby roční. Nerovnost této stupnice odůvodňována tím, že se jí má vyrovnati nerovnost nákladů výrobních mezi malými a velkými cukrovary. Proti této předloze, jež jest jednou z vyrovnávacích předloh, podaly velké cukrovary nedávno ohražení, že nerovnost výrobních nákladů jest bajkou vymyšlenou malými cukrovary. Tyto však stojí na svém. Předloha ostatně sotva bude změněna v neprospěch malých. — Afféra železářské společnosti pražské jest vlastně spekulačním skandálem, neboť nejedná se o nic jiného, než o ujmutí větší části čistého výtěžku této společnosti a uložení její stranou pro pány správní rady, kteří zatím bursovními manévry pracovali k tomu, aby většinu akcií dostali do rukou svých a pak se o své zvláštní dva reservní fondy rozdělili. Reservní tyto fondy obnášely už přes 9 mil. zlatých. Akcionáři nic z těchto šmejdů netušící dostávali přece své roční slušné dividendy — vidno z toho, jak hříšné výtěžky zaručuje clo na železo a železné výrobky železářům našim. Ježto vláda sama vynesla špinavé toto prádlo na veřejnost, lze se nadíti, že nejen zabrání kartellu veškerých železáren rakouských, jenž po zdařeném díle chystán, ale že též ono nepatřičně

vysoké clo s železa sejme, neboť toto „hospodářské" clo přestalo býti zatím „hospodářským" a proměnilo se ve spekulační. Naopak nejhospodářštější zájmy naše v prumyslu i zemědělství jím jen poškozovány. Všecko, co u nás železné, je téměř dvakrát tak drahé, jako v Německu!

Při letošním sjezdu delegatuv okresních nemocenských pokladen, jež vláda ročně svolává předkládajíc sjezdum ruzné správní věci k posouzení a vyřízení, český sjezd opět se přidržel politiky abstinenční. Je to nátlak na uspíšení reformy nemocenského pojišťování.

České lékařské komory odvolaly svuj zákaz, vydaný dne 31. března 1897, že žádný lékař nesmí přijati pausalované místo u nemocenských pokladen jakéhokoliv druhu. To znamenalo, že lékaři jsou s pausalováním nespokojeni a chtějí dosíci příjmu vyšších jednotlivým účtováním. Leč mnozí lékaři zákazu komorního neuposlechli a nemocenské pokladny se rovněž opíraly tomuto zvyšování nemocenských nákladu. Bylo to také skutečně místo ku zvýšení příjmu lékařských nevhodné. Komora lékařská, obě sekce její tedy koncem listopadu na své valné hromadě usnesení to zrušily; ponechán jen v platnosti zákaz nepřijímati paušalovaných míst u mistrovských nemocenských pokladen. Boj podobný v Prusku letos s jistou pokladnou podniknutý, jak jsme nedávno na tomto místě sdělili, podobně skončil vítězstvím pokladny.

Na statistický úřad práce v rozpočtu budoucího roku nachází se položka 65.050 zl. Dle rozpočtu vidno též, že vláda zanáší se myšlenkou rozmnožiti a rozšířiti opět ústav živnostenského dozoru. Jedná se totiž o utvoření nižšího druhu inspekce, tak zvaných „inspicientu", kteří by bráni byli z řad dělnictva továrního samého. Inspicienti, kteří vedle odborné znalosti jako přední dělníci vykázali by se i školským odborným vzděláním, budou míti přiděleny takové odbory lehčí a snazší, k jakým nevyžaduje se vyššího odborného vzdělání. Tito inspicienti zatím ustanoveni celí tři.

Hospodářská politika všech našich sousedu, zvláště čtyř mohutných velmocí evropských, zustává nadále upjata k osadním zájmum. Osadní válka španělsko-americká skončena zatím mírem, jehož smlouva podepsána v Paříži 10. prosince a jímž vydává se hlavní a nejznamenitější kolonialní bohatství španělské ve správu anebo v přímý majetek Spojeným Státum. Slibovaný protest proti annexi Filipových ostrovu nevyšel odnikud: ani Německo ani Rusko, o nichž se nadáno, že protest takový vydají, nepodaly ho. Při zápletce anglicko-francouzské o Fašodu, když Anglie jala se tak zuřivě strojit se k válce, lekli se politikové francouzští, že Anglie chystá Francii osud Španělska. Francie se této obavy dosud nezhostila. Známý politik francouzský Cassagnac proto nerozpakoval se radit dokonce i ke smíru s Německem, k zapomenutí na odvetu za minulost a radil raději k zabezpečení budoucnosti. Anglie prý neustane, dokud ví, že skutečně jest nepřemožitelnou na moři, hledat záminku, aby nejsilnějšího osadního soupeře svého zničila. Proto hospodářská budoucnost Evropy nutně vyzývá ke spolku Francie, Německa a Ruska. Všecky tři státy tyto přicházejí už teď a budou i dále tím více přicházeti do srážek s Anglií pro-

zámořské zájmy své. — Z Anglie stále ještě se doléhají k sluchu spojovací anglosaské kombinace, ale politikové angličtí spolu vysílají nabídky dlianení k Německu i Rusku i Francii. Hrají politiku přátelství na všecky strany. Rusko má s Anglií sporných čar několik na hranicích asijských. Vliv ruský a anglický potýkají se v Persii, v Afganistanu, v Číně a nejnověji i na Rudém moři. Čína zatím jest nejvetrnější a nejbouřnější stranou ve stycích obou států. A tu Rusko, dobyvši velmi pevné vojenské posice v Port-Arturu, snaží se ji doplniti i zabráním protilehlých ostrovů, takže by pak úplně mohlo vojensky uzavříti záliv petilský, bránu to k Pekinu. Tak by potom vojensky opanovalo Rusko v Číně. — Anglie, která dle všech svých projevů stále jen obchodně v Číně se zajistit chtěla, s velkou rozčileností sleduje i všecky ty vojenské úspěchy Ruska, ač toto přes všecky své vojenské úspěchy zřejmě nemůže obchodním zájmům Anglie škoditi, samo doma podléhajíc hospodářské přemoci kapitálu, průmyslu i obchodu anglického.

V „Torgové i Promyšlenné Gazetě“ nedávno č. 256. uveřejnil redaktor M. Fedorov materiály k posouzení tohoto náplavu cizího kapitálu hlavně německého, belgického, francouzského, anglického. Fedorov popírá akutnost tohoto zjevu, že by vzbuzoval obavy a podobně. Uvádí dle statistických pramenů, že vývoj akcionářských společností jest sice dnes rychlejší než dříve, ale přes to ne neodůvodněn vnitřním domácím rozvojem kapitálu. Ovšem přítomnosti cizího kapitálu neupírá ale přisuzuje mu význam jen podružný. V akciových společnostech, jichž na Rusi 15. dubna 1898 stávalo 990, bylo uloženo základního kapitálu 1686 milionů rublů. Roku 1886. bylo akciových průmyslových závodů 462 s kapitálem 594 mil. rublů. Roku 1895. ještě bylo jen 784 závodů s 890 miliony rublů. Roční přírůstek tedy hlavně v posledních letech začíná vstoupat měrou netušenou: r. 1896., 1897. a 1898. teprv vyznačují se přílivem cizího kapitálu, jímž odůvodněn hlavně nadpoměrný vzrůst nad léta minulá. Ježto však kapitál budí práci a práce je základem blahobytu všech národů, není proč na tento cizí kapitál pohlížeti úkosem. V roce 1885. v padesáti ruských guberniích (bez Král. polského) činno bylo v závodech akciových průmyslových 613.598 dělníků čili 0·7% obyvatelstva těch gubernií. Roku 1893. už číslo dělnictva vzrostlo na 1.213.084 a procento vystouplo na 1·3% obyvatelstva. A roku 1896. konečně počet dělnictva byl 1.404.527 čili 1·5% všeho obyvatelstva. V celé Rusi počet samého dělnictva továrního byl 1.742.181 duší, čili 1·8% všeho obyvatelstva při sčítání r. 1897. napočteného. Největší procento obyvatelstva zaujímá dělnictvo v carství polském, totiž 2·1%. — Fedorov vyvrací zvláště poplašné letos uveřejněné vývody Karyševa, který z nedostatečné nebo nepochopené statistiky činil úsudky ruskému průmyslovému životu nepříznivé, jež kolujíce časopisy mnoho rozruchu spůsobily a též poplachu o úpadku ruského domácího průmyslu nadělaly.

* *
*

Školství. „Hlas" uveřejnil tyto dni velmi časovou myšlenku o revisi knihoven školních, zvláště oddělení pro mládež školé odrostlou, v nichž leckde buď nedopatřením anebo nedbalostí povolaných strážců octly se knihy naprosto nevhodné. Pověstný „Doktor Johánek" a podobné škváry zajisté nemohou býti považovány za četbu zušlechťující a vzdělávající mládež věkem a rozumem nevyspělou.

Učitelstvo moravské od let se domáhalo práva, aby z c. k. studijní knihovny olomoucké smělo si vypůjčovati knihy tak, jak to je dovoleno professorům středních škol. Výnosem ministra kultu ze dne 2. listopadu 1898 č. 20.500, konečně přání ono splněno. Nyní si může každý učitel knihy ze studijní knihovny ex offo vypůjčovati. Bližší o tom ve Věstníku Vládním 1898 č. XXII.

Velmi zajímavý je letošní výkaz o absolventech měšťanských škol vzhledem k dalšímu jich zaměstnání. Z 1307 absolventů věnovalo se učitelství 134, do průmyslových škol vstoupilo 100, do obchodních škol 117, k různým živnostem 289, do odborných škol různých 59, k obchodu 128, hospodářství 53 atd., kdežto za písaře jenom 25, na gymnasium odešli 4, na reálku 20. Celkem tedy obracejí se absolventi k povolání praktickému, což lze jenom schvalovati a doporučovati

Panovnické jubileum císařské slaveno ve školách tichým sice, ale velmi srdečným způsobem. Zvláště české školy všude vykonaly píně, což velí jim vděčnost a křesťanská povinnost. Ne tak dálo se jinde. Tak na příklad žáci evangelického lycea v Soproni nesúčastnili se kostelní slavnosti. Bylo arciť provedeno disciplinarní řízení a několik demonstrantů vyloučeno, jiní pozbyli stipendií a různých výhod.

Učitelé škol měšťanských domahají se zajistiní postupu tím způsobem, že chtějí zameziti, aby na příště nebyl jmenován ředitelem měšťanské školy naduciteI obecné školy, který na škole měšťanské nevyučoval.

Prvním professorem universitním z řad učitelstva stal se cvičný učitel z vídeňského ústavu pro vzdělání učitelek Hugo Zukal, jenž jmenován mimořádným professorem fytopathologie na vídeňské universitě. Snad by prospělo věci, kdyby pro praktickou pedagogiku bráni byli vůbec zkušení praktikové vynikající, jakých jest mezi učitelstvem dosti.

Nepěkných zbraní chápe se liberalní učitelstvo v boji proti katolickému směru v učitelstvu. Když nemohli proti pražskému sjezdu najíti věcných důvodů, chápají se denunciance. Na důkaz doslovný citát z „Národu a Školy" č. 1., r. XX., str. 13.: „Na klerikálním sjezdě v Praze ústy učitelskými bylo prohlášeno, že ta nynější škola není takovou jak o ní naše dozorčí orgány ve svých ročních zprávách píší. Je to podivné, že podobné výroky naše školní úřady ignorují, vždyť tím ve veřejnosti přímo se zlehčují." Jak jemná to denunciace! A jak ušlechtilá! Zvláště uvážíme-li, že takového výroku nikdo nepronesl. Takový boj ani liberalům nemůže sloužiti ku cti.

„Česká Škola", která — dle „Besedy Učit." — chtěla již s „Českým Učitelem" předpisovati „Besedě Učitelské", co může

uveřejňovati a co nikoliv, zanikla. Za red. Mrazíka — praví „Komenský“ — byla „Česká Škola“ již hodně radikalní, dobou poslední neznámý redaktor chtěl učitelstvo mermomocí vehnati do tábora socialních demokratů. To prý bylo „České Škole“ hrobem.

Jak vážně se u nás přemýšlí a posuzuje objektivně, tohoť příkladeček z 1. č. „N. a Sk.“ Píšeť v „Bes. lit.“ mezi jiným: „Česká Škola“ za nové redakce nabyla rázu převahou časového. V otázce školské zaujímá totéž stanovisko jako „Český Učitel“ gratulujeme! Je to jeden z nejlepších našich listů učitelských“ — a za několik dní po tom čteme, že tento „výtečný“ list přestane vycházeti. Buď tedy časopis nestál za mnoho, neboť jinak by přece osvícené učitelstvo nedalo zahynouti „jednomu z nejlepších“, anebo v učitelstvu není pochopení pro „výtečný“ list — Taková nabubřelá žvastavost bohužel všeobecně se ujímá a dokonce za vyškolenou důkladnost se považuje. Schází na všech stranách střízlivá rozvaha, klidný, nepředpojatý úsudek a spravedlivý posudek přítele i odpůrce.

Hmotné poměry jsou nyní předmětem rozprav všech stavů Také v učitelstvu otázka chleba na chvíli zatlačila ostatní, ba v této věci dokonce sjednotilo se veškeré učitelstvo bez ohledu na smýšlení a národnost. U nás domáhá se učitelstvo uvolnění občanského, zrušení názvu „podučitel“ upravení bytného, zvláště na venkově, kdež jsou poměry přímo nelidské. Tak v jisté obci učitel nenašel vůbec bytu. Přestěhoval se do sousední, hodinu vzdálené osady, odkudž dochází do „své“ školy. Snížení služebné doby na 35 let a konečně zvýšení služného tak, aby se v tomto ohledu učitel rovnal úředníku v nejnižších třech třídách platebních. V německém učitelstvu dokonce jest silný proud pro sestátnění školy obecné a české učitelstvo celkem se k tomuto přání přidává. Spolek „Lehrerbund“ ve Vídni usnesl se podati císaři pamětní spis, v němž vylíčí se existenční poměry a uvedou se tužby učitelstva. Zároveň vyzval všechny spolky učitelské, aby následovaly jeho příkladu.

Opravu školních zpráv žádá „P. z B.“ Rozhodně odsuzuje vydávání čtvrtletně a bičuje po zásluze velikánskou řadu známek. Navrhuje známky tři: prospěch, píle a mravy a to povšechně dle stupnice velmi dobře, dobře a nedostatečně. Tak vida! Dokud podobné úsudky z nás vycházejí, je to zpátečnictví, pokrokem však se ihned stanou, jakmile po nás je opakují liberáli. Časem, až v učitelstvu opět se uhostí klidná rozvaha, mnohé, nyní kaceřované myšlenky z našeho tábora vyšlé, budou přijaty a provedeny.

„Ped. Rozhledy“ uveřejňují pozoruhodný článek Mrazíkův „Obrat v německé paedagogice?“, v němž podává se přehledně obsah knihy Lindéovy a žádá změnu v soustavě školského výchovu a učby nyní všeobecně platných. Učitelská revue tato vedle prací vážných uveřejňuje statě tak mělké, přímo frivolní, že klesá tím na úroveň obyčejných plátků. Zvláště v rubrice „Rozhledy po vědě, politice a životě socialním“ píše tak buršikosně, že čtenář lepšího zrna s nechutí odloží knihu. Tak referuje ku př. o sjezdu katol. spolku vídeňského: „Jaká

nálada se dělá pro nutnou úpravu, pro nutné zlepšení příjmu učitelstva v následcích znamenitého zvýšení služného státním úředníkům, nejlépe vystihnouti lze z řeči prince Lichtenštejna, kterou měl ve Vídni v jakémsi zpátečnickém spolku. Pustil se tam s takovou ráží do učitelstva, že nám čtoucím tento výlev zbožné šlechtické duše bylo, jako bychom už všichni lítli do povětří . . . .“ Tak se ve článcích vážného listu nepíše ani když se jedná o odpůrce — zejména však neměl se podobný posudek otiskovati z německého listu nejposednějšího zrna.

Reorganisace ústavů učitelských chystá se v ministerstvu kultu a vyučování. V jakém směru, dosud však do veřejnosti neproniklo.

Lidové přednášky zavedeny letos na české universitě pražské. Konečně tedy i v Praze dosaženo, co v jiných městech dávno se provádí

Odborné školství stále se rozšiřuje nejen počtem, ale i jakostí. Znenáhla bude míti každé řemeslo speciální školy a stará soustava učňovská zanikne. Nejnovější v tom směru je u nás koželužská škola v Hradci Králové, jež v únoru p. r. bude otevřena. Škola má odchovati důkladně theoreticky v koželužství, v průmyslu kožním, obchodě ním i jiných potřebných naukách vzdělané dílovedoucí, jimž se má poskytnouti také řádného výcviku praktického.

K uhájení vážnosti stavu učitelského usnesl se učitelský spolek v Mistlbachu, aby při obsazování míst rozhodovalo v první řadě stáří. Jakékoliv představování má příště odpadnouti a kde třeba dotazu na místě samém, díti se musí způsobem taktním, a nesmí nikdy míti ráz představování. Při udělování míst nemá rozhodovati žádný jiný vliv než zákon a kdo se proti tomuto usnesení prohřeší, budiž ze stavu vyloučen.

Podobně i zemská školní rada korutanská vydala normální výnos k okr. šk. radám, dle něhož mají při obsazování míst se říditi: 1. schopnostmi kompetenta, 2. služební dobou, 3. úspěchem ve službě a chováním mimo službu, 4. zvláštní způsobilostí ku prospěchu obecnému, 5. při stejné kvalifikaci rozhodují osobní poměry, ku př. aby dítky ucházečovy mohly nabýti vzdělání vyššího a p.

Školu nynější zcela vážně za školu konfessionální prohlásil „P. z B.“ Všude prý je kříž, všude se děti modlí, všude prý chodí do kostela a přijímají svátosti, v čemž učitelé předcházejí příkladem — ano, měli by předcházeti, majíce na paměti úkol svůj vychovatelský. Kolik pravdy na tom patrno z výnosu dolnorakouského ordinariatu, o němž podle nařízení zemské školní rady tamnější okresní šk. rady mají se vysloviti, chtějí-li se dle něho říditi. Ordinariat žádá: na počátku a ku konci vyučování Otčenáš a Zdrávas, od 3. šk. roku Vzývání Ducha svatého a v pátek modlitbu „Scheidung Christi“ a po modlení kříž. V neděli a ve svátek mají děti od 3. šk. roku společně choditi do kostela — když není tuhých mrazů — a škola má působiti k tomu, aby také odpolední služby Boží děti navštěvovaly. Kde v neděli děti společně do kostela nechodí, ať ve všední den

jednou neb dvakráte chodí na mši sv. od 3. šk. r. počínaje. Pokud vyučování tím netrpí, mají žáci do kostela jíti též na Škaredou středu a na Dušičky. Svátosti přijímají čtyřikráte do roku a průvodů súčastní se děti od 3. šk. roku na Boží Tělo, sv. Marka a křížové dny. Kde to dosud nebylo zvykem, alespoň jednou, netrpí-li tím vyučování. Učitelé ať vykonají při všem příslušný dozor a vše konati se má ve shodě farního úřadu a správy školy. Když takových samozřejných věcí ordinariaty teprve se musí domáhati, lze tu mluviti o škole konfesionalní?

Ve prospěch žáků chudobných navrhuje jistý učitel závazné zřízení školních stravoven pro chudou mládež v době zimní a udílení potřeb školních dětem nuzných z obecních příjmů.

Katolický spolek českého učitelstva na Moravě zasazuje se o zřízení útulen pro zcela spustlou mládež, jež v Německu velmi dobře se osvědčují. V této věci snad akce katol. spolku učitelského nalezne podporu všech lidí dobré vůle.

Útulny pro děti nemajetných rodičů zřizuje vídeňský spolek „Jugendhort“. V těchto útulnách školu navštěvující děti tráví volný čas. Opakují, pracují úkoly, baví se hrou a jiným způsobem krátí si dlouhou chvíli, čímž se odvracejí od potulek po ulicích a chrání před mravní zkázou a spustlostí. Pro děti rodin chudobných jsou takové útulny pravým rájem. Kdy v našich městech a zvláště v prumyslových střediştích takové útulny budou zřizovány nejen pro školáky, ale i pro učně? Zde by hlavně učitelstvo mělo spolu s kněžstvem ujati se iniciativy, aby zakládány byly jednoty svatojosefské a podobné, jež mají takový účel.

Výplata služného poštovními úřady se ve Vídni dobře osvědčuje. Nyní jedná se o to, aby v Dol. Rakousích byl zaveden tento způsob výplaty učitelů. Bude-li tato věru velmi časová novota provedena v Rakousích, pak se v jiných zemích zajisté také provede a tím se učitelstvu ušetří mnoho mrzutostí i výloh, aniž tím zemský fond utrpí, ba naopak ušetří remuneraci, jíž nyní vyplácí berním úřadům.

Na katolickém sjezdě v Solnohradech velmi účinně promluvil o školství odborný učitel Moser z Vídně, jenž velmi šťastně obhájil nutnost katolických škol pro katolické děti a důrazně odmítil rozkladné theorie liberalistické, jež ve výchovu naprosto se neosvědčují.

Polské školství ztratilo výtečného vychovatele Mečislava Baranowského, jenž v Pánu zesnul 25. listopadu t. r. Baranowski byl spoluzakladatelem učitelské organisace v Haliči, napsal nepřehlednou řadu výtečných článků vychovatelských do „Szkoły“, jež po mnoho let řídil, jakož vůbec přední zaujímá místo mezi soudobými polskými paedagogy. Posledně řídil časopis „Rodzina i szkoła“, byl ředitelem učitelského ústavu, členem školní rady, členem městské rady. Školské museum lvovské a tamnější „Towarzystwo pedagogiczne“ ztrácí v něm hlavní podporu.

Ročník IV. (XVI.) Číslo 2.

HLÍDKA.

O pokroku v katolictví.

Jan Staněk.

Slovo „pokrok", samo v sobě významu tak velikého a vzácného, má nepříjemnou příchuť, jako mnohé jiné, takto velice pěkné heslo, na př. osvěta, svoboda; i není divu, že se ho hrozí nejen laudator temporis acti, zakrsalý konservativec, nýbrž i muž opravdu pokrokový, právě proto, že přeje opravdovému pokroku a ne pokrokářskému mluvení. Bojí se „pokroku" právě v zájmu pokroku.

Náboženství a zvláště katolictví, vyjadřujíc jakýsi pevný a ustálený poměr, zdá se živou protivou pokrokářství, vtěleným konservatismem, reakcí atd. Konstatuji jen faktum, se kterým počítají přátelé i nepřátelé. Nepřátelům jest náboženství souznačné s konservatismem, tak že ztrnulosti nemají za zlé ani tak osobám jako věci samé; kde je řeč o pokroku, nových snahách, tam se s osobami náboženství oddanými nepočítá, poněvadž je předsudek, že jinak nemohou, že náboženství jejich tak káže. Přátelé pak s téhož stanoviska klidně snášejí výčitku zpátečnictví, majíce za to, že nepadá na ně, nýbrž na nevinnou věc; proto také k pokrokovým snahám s nedůvěrou pohlížejí jakožto věci jejich škodlivým.

To jest faktum. Zda správné či nesprávné, chci ukázati alespoň v jedné stránce, totiž věroučné. Celkem myšlenka pokroku není katolictví tak cizí, jak se zdá. Věčný velkolepý program veškera náboženství a života, Otčenáš, jest rozhodně pokrokový: posvěť se jméno Tvé, přijď království Tvé! A i jinak rozhodně sympathickou je základní myšlenka pokrokářů: Katolicismus jest pln životní síly, má v sobě dosti

schopnosti, aby pronikal a živil duševní život lidstva všech věků, tedy i doby naší. Nesmí se však katolicismus lekati nových poměrů životních, musí se spřáteliti s požadavky a názory nové doby. A vůbec nejde v naší otázce o věc, o myšlenku samu, ale o její extensi a výklad. Aby však právě v této snaze se nepřekročovaly meze dovoleného, jest nutno postaviti myšlenku na pevnou basis: **stanoviti a uvědomiti si pojem pokroku v katolicismu vůbec a v katolické theologii zvláště.**

Mimo hraběte L. N. Tolstého není snad ani jediného z nesčetných zakladatelů moderních filosofických soustav, který by nebyl za svou přijal nauku o nepřetržitém, do nekonečna jdoucím pokroku lidstva ve vědách a uměních, nauku, kterou hlásal již Cartesius a jejíž zárodky objevují se již u Campanelly a Bacona Ver. Nauka tato, či lépe theorie, vnikla dnes již do všech vrstev a poměrů společenských. Progressismus jest jakýmsi palladiem moderního muže, je to přítažlivé heslo, které si píše na svůj prapor každá „moderní“ strana politická i socialní, každý stát i spolek, každá literarní i umělecká škola — vše ovšem „moderní“. Není tedy divu, že theorie o nekonečném pokroku přenesena záhy i na pole náboženské. Po Lessingovi, Kantovi a Hegelovi hlásali progressismus náboženský zejména t. zv. francouzští eklektikové: Cousin, Jouffroy, Leroux, Lerminier, Saint-Simonisté a j. Dle nich žádné náboženství — tedy ani křesťanství — nemá do sebe absolutní pravdivosti a proto nemá ani práva věčně, nezměnitelně trvati. Jednotlivá náboženství postupují a zdokonalují se s obecným pokrokem člověčenstva. Primitivní náboženské představy na prvním stupni lidské kultury, fetišismus nebo animismus, polytheismus, mosaismus a konečně křesťanství — to vše prý není nic jiného než dlouhá řada stupňů, po kterých stoupá lidstvo k dokonalejším a dokonalejším formám náboženského a ethického vývoje, dlouhý to řetěz nepřetržitých proměn, ve kterých se projevuje ona „bezvědomá pravůle“ soustavy Hartmannovy. Proto každé náboženství, vyrůstajíc na půdě soudobé kultury, vyhovuje poměrům své doby, lidé mu sami vtiskli svůj ráz a své názory — jsou s ním spokojeni, a více od něho žádati nejsou ani schopni; neboť se nedovedou vžíti v budoucí staletí, v dobu pokročilejších a čistějších názorů. Jinými slovy: každé náboženství obsahuje jen relativní pravdu, pokud totiž lidstvo dle svého stupně vývoje a panujících názorů za pravdu uznává to, co mu předkládá jeho náboženství. Avšak s intellektualním pokrokem lidstva přežije se i staré náboženství, aby ustoupilo jinému, lepšímu, které se více srovnává s dokonalejšími názory pokročilého

lidstva. Také křesťanství, ač dnes představuje nejdokonalejší náboženskou formu, podává nicméně pravdu jen relativní, odpovídající požadavkům doby, proto i ono jest podrobeno dalšímu nepřetržitému vývoji. Přijde jiná doba, jiní lidé, jiné názory a s nimi také jiné, čistější náboženství — až jednou v nedozírném budoucnu ocitne se lidstvo v dlouho očekávaném Kantově ráji.

Tak hlásá o křesťanství theorie progressistů. Co říci o těchto theoriích? Lze mluviti o nepřetržitém, nekonečném pokroku či zdokonalování náboženství křesťanského, po případě katolického? Či zustává křesťanství v každém vzhledě na jednom a témže stupni, beze vší známky života, ztrnule a nehybně, nic se neohlížejíc na ony nesčetné a dalekosáhlé proměny, které s sebou přinesly dějiny v době dvoutisícletého trvání náboženství Kristova?

Jde především o to, vytknouti pravou známku pokroku. Názor progressistův o pokroku náboženském zbudovaný na theorii o relativní pravdě, padá sám sebou, přihlédneme-li blíže k podstatě pravdy. Jest v tom zajisté zjevná protiva, hlásá-li se, že dnes jsou pravdivy věrouky a mravní zásady některého náboženství, kdežto za 1000 let že pravdivy budou tytéž sice články a zásady, ale zdokonalené a v podstatě proměněné. Změna pravdy znamená tu zdokonalení, pokrok. Avšak každá jestota či pravda metafysická jsouc odleskem věčné ideje v božském rozumu, je tak jako její pravzor věčná a nezměnitelná. A taková je také vzhledem k lidskému rozumu pravda logická, t. j. pravda, kterou člověk poznává předmětenstvo. Ale poněvadž lidský rozum jest nedokonalý, jsou tu dva možné případy. Pojem, který sobě tvoří rozum lidský poznávaje předmět, buď se shoduje s tímto předmětem, a pak je to pojem pravdivý; anebo se s ním neshoduje, a tu jest pojem nepravdivý, lichý. Pravda však metafysická, jestota věci sama zůstává vždy jen jediná, nezměnitelná, nezávislá na soudě lidského rozumu. Křesťanské učení o jediném Bohu bylo pravdivo i tehdy, když je polytheismus popíral. Zde není stupňování, evoluce, pokroku; zde jest buď pravda nebo nepravda. Pravda však jest nesmiřitelna, ona se nikdy nespojuje se lží. Lichý, nepravý pojem ani za miliony let nižádným pokrokem lidské kultury nemůže se zdokonaliti tak, aby představoval nějaký vyšší stupeň pravdy, a to proto, že vůbec nikdy pravdy nevyjadřoval. Avšak duch lidský muže buď vlastní silou nebo pomocí vyšší odstraniti roušku, která mu dříve zahalovala buď zcela nebo z části zářné slunce pravdy, a takto získanou pravdu postaviti na místo starého bludu. Stalo-li se tak, nastal sice

pokrok poznání rozumového, avšak nelze mluviti o pokroku pravdy samé. Neboť kde jest pokrok, tam musí býti t ý ž podmět, který pokračuje, a ne, jako v uvedeném případě, podměty dva, které se zaměnily: blud a pravda. Vždyť jako každá mohutnost člověka tak i jeho mohutnost poznávací je schopna vývoje. A jako u jednotlivce tak jest i u celého lidstva: výsledky vyššího poznání rozumového dědí pokolení za pokolením, a tím uskutečňuje se v lidstvu idea pokroku. Z toho všeho viděti, že jednota a souvislost podmětu jest hlavní známkou pokroku.

Nyní však applikujme tyto zásady na pravdu zjevenou, na náboženství křesťanské. Mám tu na mysli křesťanství jako předmět křesť. víry, t. j. nauku Kristovu, pomíjeje zatím theologické vědy.[1]

Co jest obsahem křesťanství? Je to souhrn všech pravd Kristem zjevených, či krátce řečeno: je to katolické dogma. Řekl jsem: pravd zjevených. Neboť vše, co bylo Kristem zjeveno, má věčnou platnost, je to absolutní, metafysická pravda, a to proto, že jsou to principy opírající se bezprostředně o autoritu samého Boha. Proto křesťanské dogma bylo pravdou na počátku stvoření, bylo pravdou za času Kristova tak jako nyní i v nejzazší budoucnosti. Kristus zjevil lidstvu všechny pravdy nadpřirozené, které Bůh ve svém věčném úradku vůbec ustanovil člověku zjeviti. A čemu Kristus učil, to bylo zjeveno pro všechny věky a národy. Aby však byl uskutečněn tento vznešený úkol křesťanství, proto Kristus založil církev a odevzdal jí celý poklad své nebeské nauky, aby ona byla strážkyní toho pokladu a aby veškero lidstvo pod vrchním vedením církve čerpalo z něho božskou pravdu. Kristem jest božské zjevení ukončeno a nikdo na světě, ani sama církev nemá práva něco k němu přidati nebo něco z něho ubrati. Církvi dána jest nadpřirozená pomoc Ducha sv., ale jen proto, aby neomylně mohla hlásati a authenticky vykládati pravdy zjevené — nebo, abych užil výrazu theologického: křesťanské depositum fidei, křesťanskou nauku.

A dějiny církevní dokazují zřejmě, že církev vždycky plnila svůj úkol. Kdykoli se v církvi objevili heretikové, kteří předstírali nová, Bohem jim zjevená dogmata, ať to byli Montanisté, Manichejci, Fraticellové, Swedenborgiani nebo Irvingiani, církev vždy se postavila proti nim veškerou svou autoritou nepřipouštějíc ničeho, co by nebylo obsaženo v nauce Kristem jí svěřené, v depositu fidei.

Ale netoliko rozsah pravd zjevených zůstal podnes a zůstane

[1]) V úvaze této nečiním rozdílu mezi křesťanstvím vůbec a katolicismem. Mám-li na mysli ryzí, původní křesťanství, rozumí se taková identifikace sama sebou.

na věky nezměněn, také obsah křesťanského učení musí zůstati nedotknut. Křesťanské dogma jsouc metafysickou pravdou, není podrobeno změnám. Jakákoli změna, která by se podstatně dotkla dogmatu, není zdokonalením pravdy, jak hlásají progressisté, nýbrž znamená dekadenci, úpadek: kde byla pravda, tam nastoupil blud. To zřejmě dosvědčují dějiny heresí. Církev s krvácejícím srdcem raději vyvrhla ze svého lůna tisíce, ano miliony svých synů, než by jim byla povolila vztáhnouti smělou ruku na věčnou pravdu dogmatu. Dokladem toho jsou dějiny anglikanismu. Je tedy dnes téměř po 19 stoletích náboženství křesťanské rozsahem i obsahem totožno s učením, které na svět přinesl Kristus a které hlásali apoštolové. A že tak bude i v budoucnosti, toho záruku podává neomylný úřad učitelský v Církvi řízený Duchem svatým. Křesťanské depositum zůstane na vždy uzavřeno nepřijímajíc nových pravd, a křesťanské dogma zůstane na věky nezměnitelno! Zde není nijakého pohybu, a proto tu nemůže ani řeči býti o pokroku.

A přece i v křesťanském náboženství můžeme, ano musíme mluviti o pokroku. Starý křesťanský učenec, sv. Vincenc Lerinský, uvažuje o nezměnitelnosti křesťanských pravd, táže se sama sebe:[1] Nebude tedy v církvi Kristově žádného pokroku? A ihned odpovídá: Ale ovšem, a to co největší... Ale tak, aby to byl skutečně pokrok víry, ne změna. K pokroku totiž náleží, aby věc sama v sobě rostla, ku změně, aby se v jinou obrátila. A dále pokračuje sv. Vincenc týmiž slovy, která později za svá přijal sám Vatikanský sněm:[2] Ať roste tedy co nejvíce jednotlivcův i celé církve vědomost, ale jen ve svém druhu, v témže totiž dogmatě, v témže názoru.

Těmi slovy jasně jest vyjádřeno, kde hledati skutečný pokrok náboženství křesťanského: nepokračuje p r a v d a s a m a, nepokračuje dogma, ale pokračuje p o z n á n í p r a v d y u člověka. Člověk zajisté, má-li živou věrou přijati pravdu zjevenou, musí nejprve znáti předmět své víry; musí poznati, že víra jeho je rozumná, že je člověka důstojná. A při tom má křesťanství eminentně všeobecné, universalní poslání:

---

[1]) »Nullusne ergo in ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur plane et maximus... Sed ita tamen, ut v e r e p r o f e c t u s sit ille fidei, non p e r m u t a t i o. Siquidem ad profectum pertinet, ut in semetipsam unaquaeque res amplificetur, ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur.

[2]) Crescat igitur et multum vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu eademque sententia.«

je pro všechny lidi všech věkův a národů, musí všemu lidstvu odpověděti na nejdůležitější otázky životní. Jednu a tutéž pravdu hlásal Kristus prostým rybářům, žijícím v idyllickém zátiší na břehu jezera Genesaretského, avšak hlásal ji též učeným zákonníkům v židovských synagogách; tutéž pravdu hlásal sv. Pavel filosofujícímu Řeku i praktickému Římanu, hlásala ji církev národům barbarským, hlásala ji v době vzniklého a zmohutnělého protestantismu, hlásala ji ve století 18., v době bujícího rationalismu a revoluce, hlásá ji i ve století našem, v době materialismu, liberalismu a revolučního socialismu. Kolik tu stupňů vývoje prožil duch lidský ve staletém postupu dějin, kolik velikých processů duševních, kolik roztodivných theorií jednou zavržených a přece opět a opět ohřívaných a hýbajících lidstvem! Slovem: jak různy byly stupně civilisace, ve kterých se pohybovalo křesťanství! A přece rozum lidský, ať stojí na jakémkoli stupni vývoje, ať žije v jakémkoliv ovzduší myšlenkovém, přece vždycky musí býti upokojen naukou Kristovou.

A taková jest božská pravda. Nebyla apoštolům odevzdána ve formulách mathematicky vyjádřených jako mrtvá litera, která by musila býti jen věrně do paměti vštěpována ve věčně stejných formách. Naopak. Je to pravda plná života, proto Bohem zjevená, aby prostřednictvím církve založila v lidstvu nový, zdravý myšlenkový život a aby je i mravně obrodila. Bylo to z počátku ovšem jen símě, ale v tom semeni byl ukryt celý živoucí strom s nejkrásnějšími květy a nejhojnějším ovocem. Dogma nebylo ihned do podrobností vymezeno; v pravdě jedné, určitě — explicite — vyslovené bylo často obsaženo implicite mnoho jiných pravd. Křesťanské depositum podobalo se vzácné drůze nejčistějších krystalů. Každý krystal, který vynikal nad povrch drůzy, vábil člověka svým oslňujícím leskem. Člověk s obdivem hleděl na duhové barvy krystalu nic nedbaje, že pod ním jest ukryto mnoho jiných vzácných drahokamů — jemu stačilo to, co jasně viděl, více nehledal. Ale netrvalo dlouho a křesťanské učení přešlo ve známost antických filosofů. Hluboké spekulaci nakloněný Orient nechtěl se již spokojiti prostou formou, ve které mu bylo podáváno křesťanství. Myslitelé snažili se vniknouti až v hlubiny křesťanských tajemství. A skutečně podařilo se mnohým vniknouti hluboko do pravd křesťanského náboženství, poznati ty krystaly ukryté ve hlubinách drůzy — ale bohužel mnozí z nich zabloudili také na bezcestí. Tak povstaly v církvi první bludy. Vyznavači křesťanství rozděleni na dva tábory: na jedné straně orthodoxie, na druhé straně herese. A nyní teprve pozvedla svého hlasu neomylná autorita církve, repraesentovaná buď

náměstkem Kristovým „ex cathedra“ mluvícím nebo všeobecnými sněmy ve spojení s hlavou církve: zjevené dogma, které posud bylo otevřeno nejrůznějším výkladům, bylo jasně formulováno, určitě vymezeno, objasněno. Jedině pravá strážkyně víry, církev, vložila povolanou ruku v tajemné záhyby krystalové drůzy, aby odtud na světlo vynesla drahokamy skryté v lůně pokladu. Nebyly to nové pravdy, které definovala církev, ale pravdy Bohem zjevené, však do té doby málo poznané, bludně vykládané. Když sněm Nikejský proti arianismu popírajícímu božství Kristovo prohlásil slavně, že vtělené Slovo je stejné podstaty s Otcem — ὁμοούσιος τῷ Πατρί — nebylo to nic jiného než prostá pravda, vyslovená v evangeliu sv. Jana: „Já a Otec jedno jsme.“ (Jan 10, 30.) A podobně dálo se i na ostatních všeobecných sněmech od sněmu Nikejského až po sněm Vatikanský: z popudu vnějšího byla tam církví slavně prohlašována čistá křesťanská pravda, určitě vymezená a objasněná hlavně s té stránky, proti které se nejvíce stavělo ostří herese nebo zvrácených myšlenkových proudů. Co již dříve bylo v církvi všeobecně věřeno jsouc materielně obsaženo ve formulovaných již věroučlánciích a v starém, apoštolském podání, to bylo nyní slavně prohlášeno: dogma dříve materialní stalo se po prohlášení dogmatem formalním.

V tomto pohybu a vývoji nemění se ani zjevená pravda ani subjektivní víra, která stále musí obsahovati celou pravdu zjevenou, ale zdokonaluje se poznání pravdy zjevené. Lidské poznání je tu obohacováno a prohlubováno — ne sice novými pravdami, ale tím, že jasněji poznává rozsah i obsah dogmatu. Jinak řečeno: je to pokrok rozumového poznání vzhledem k pravdám zjeveným, pokrok směrem extensivním i intensivním. A to jest onen pohyb, který se všeobecně nazývá historií dogmatu. V boji s bludem obhajuje církev božskou pravdu, a každá posice, které se zmocní v tomto boji, jest jí pro všechnu budoucnost nedobytnou tvrzí proti novým útokům.

Než vše, co posud bylo řečeno o pokroku našeho poznání vzhledem ku pravdám křesťanským, týkalo se jen mimořádného učitelského úřadu v církvi, kde totiž církev dle potřeby času vystupujíc jako nejvyšší strážkyně pravdy uložené v pokladě víry slavně definuje a authenticky vykládá dogma. Avšak nejen mimořádný, nýbrž i řádný, obyčejný učitelský úřad v církvi nemálo přispěl k dokonalejšímu poznání křesťanských pravd. „Jděte do celého světa a učte všecky národy“, tak přikázal Kristus apoštolům zakládaje církev. A organové církve plníce příkaz božského Mistra, hlásali a hlásají po všem světě

pravdu zjevenou. Kazatelna a škola jsou ona místa, kde vykonává církev svůj čestný úřad učitelský neunavně pečujíc o náboženské vzdělání kleru i lidu. Organové církve vyjímajíce pravdu z bohatého pokladu víry, podávají a vykládají ji věřícímu lidu ve formě takové, jakou vyžadují povaha doby a stupeň civilisace. Je tedy samozřejmo, že také tato, mohl bych říci praktická učitelská činnost církve valně přispívá k subjektivnímu pokroku křesťanství.

Tímto však přicházím k dalšímu činiteli pokroku na poli náboženském. Jestiť řádný učitelský úřad v církvi pevně spojen s theologickou vědou, od jejíhož stavu v té neb oné době jsou v jistém smyslu závislí organové církve učící. — Katolická theologie jest věda, jejíž materialní předmět je týž jako předmět víry, t. j. pravda zjevená. A tuto pravdu přijímá theolog opíraje se o autoritu zjevujícího se Boha, a hledí ji z pramenů zjevení Božího dokázati, v soustavný celek uvésti, pokud možno rozumu lidskému přístupnou učiniti a všechny námitky, které se buď proti samým jejím principům nebo proti jednotlivým jejím naukám činí, vyvrátiti. Proto i rozum theologův musí býti osvícen světlem víry; neboť principy, na kterých buduje theolog svoji vědu, po většině nejsou v sobě evidentní, ale theologie musí je přijati jako výsledky jiné, vyšší vědy, kterých již sama nedokazuje. A touto vědou jest věda Boha. Patrno tedy, že jen ve světle víry mohou býti theologu jasny principy jeho vědy. Proto je první povinností theologie dbáti toho, aby pravdy, které přijímá, ve všem se shodovaly s dogmatem církve. Nikoli theologie, ale církev sama má záruku neomylnosti ve stálé pomoci Ducha svatého.

A je snad zdržován rozvoj theologické vědy proto, že bezpodmínečně věřiti musí tomu, co věřiti káže neomylná autorita církve? Nikoli, naopak. Církev jest jí nejspolehlivějším vůdcem, který vede theologii bezpečně ku zřídlum pravdy. Zpustiti se tohoto vůdce znamenalo by úpadek a zkázu theologie. Theologie má v křesťanství úkol toliko výpomocný, úkol však stejně vznešený jako důležitý. Ona jest výtečným prostředkem, kterým organové církve vštěpují v ducha i srdce lidu nauku zjevenou, je prostředkem, který se snaží vyčerpati božskou pravdu vědeckými distinkcemi až do nejjemnějších nuancí a pak přirozeně, methodicky a soustavně ji podávati lidskému duchu dle stupňů jeho intelligence. Již z toho viděti, že nutný je pokrok theologické vědy v dějinách, pokrok analogický s pokrokem dogmatu. Pravdy implicite obsažené v depositu theologie svými prostředky odhaluje v pramenech zjevení a božské pravdy jasněji a hlouběji vykládá —

ovšem vždy jen ve smyslu, který přijímá a schvaluje církev. V této snaze jsou theologii po ruce všechny vymoženosti lidské vědy: vědy přírodní i historické, filosofie, psychologie, kritika a j. — to vše jest bohatá pokladna, ze které čerpá theologie posilu ku svému zdokonalení. Vše, co dobrého nalézá theologie v těchto vědách, přijímá ve své služby k jasnějšímu poznání božské pravdy a k boji proti bludu. Proto s každým pokrokem věd profanních kráčí v před také theologie. Klassický toho doklad podává filosofie Aristotelova. Když ve středověku Arabové obraceli ostří peripatetiky proti učení křesťanskému, naši theologové záhy poznali svuj úkol. Osvojili si sami soustavu velikého Stagirity, očistili ji z některých bluduv a do jejích přesně logických forem vkládali božskou pravdu, budujíce takto vznešenou stavbu scholastické theologie. Tím dostalo se křesťanské bohovědě mezi jinými i veleducha Aquinského. Podobně děje se i v jiných vědách, jestliže se nevloží zlá vule jako klín mezi theologii a vědy profanní. A když theologie přijímá výsledky profanních věd ku vznešeným účelum bohovědným, povznáší a posvěcuje tím zároveň vědu profanní. Tak ruku v ruce u věčné harmonii kráčí v před theologie i věda profanní za společným cílem, kdykoli světlo křesťanské víry osvěcuje myslící duchy. Avšak přes všechen pokrok lidského poznání na poli náboženství křesťanského zustane na věky nezměněna věčně stejná pravda dogmatu!

P. V. Theologie není a nemuže býti učitelkou církve, nýbrž naopak, ale vědecké bádání v theologii jest i církvi na výsost potřebno, právě proto, aby, co v ní lidské píli a snaze ponecháno, také skutečně dle pravdy církevní a zjevené provedeno bylo. Říci, že theologie nesmí učiti než čemu Církev učí, je formule velmi jednoduchá, ale nedostatečná, protože zhusta právě o to jde, č e m u církev s k u t e č n ě učí. To zjistiti, náleží také a hlavně theologii. Ve vzájemných výčitkách, jimižto theologové t. z. přísnější a volnější se stíhají, přesnadno kolikrát rozhodnouti, kdo více chybuje: zda ten, kdo svá zbožná přání a fantastické nápady za nauku církevní vydává, či ten, kdo počínání takové za pověrečnost vyhlašuje. Jisto jest, že i této druhé straně, domněle liberalní, nejednou připadla již úloha, hájiti církev a učení její proti dobře míněným, ale neoprávněným snahám theologu domněle nejpravověrnějších, dle předpisu daného Církvi apoštolem: sapere ad sobrietatem (Řím. 12, 3), přeneseného na tento obor, neoddávati se přemrštěnostem. Jestliže ve věcech taktických a disciplinarních i mezi apoštoly zavládala na čas ruznost mínění, a podobně po všecky věky až do dneška s nejlepšími úmysly muže býti spojena ruznost názorů, nesluší se

ukvapovati v úsudcích o tom, co je církevní a co není. I dogmatika, pokud neobsahuje skutečných dogmat, je schopna a potřebuje opravy ve mnohých částech, ať se starší škola brání jakkoli.

Naopak nemůže pokrok theologie spínán býti tak těsně s denními změnami ducha času, aby z jakýchkoli domněle vědeckých důvodů podvrátil i základy, jejichžto budování i theologie sloužila a slouží: základů života bohulibého, církevního. K takovýmto neoprávněným snahám čítati třeba na př. nacionalismus, pokud jest výlučný, nesnášelivý a podmanivý. Spočívá-li náboženský život na samorostlých základech národních, dovede-li je náboženství proniknouti a posvětiti, je dobře, ba je to poměr nejlepší; neboť tentýž Bůh, který mne chtěl míti katolíkem, chtěl mne také míti Slovanem, Čechem, a žádná církev, žádný papež nemá práva dělati ze mne Němce nebo Vlacha. Ale právě proto nemá ani žádný kmen, byť sebe pokročilejší, práva, usurpovati církev nebo theologii pro sebe a vnucovati ducha svého jiným. V tom jest universalní povolání církve, tak staré jak ona sama, udržovati lásku a ctnost mravní mezi všemi, vyšší nad veškeren učený pokrok, nad veškeru superioritu plemene neb jednotlivce.

Dr. Ignác Hanuš a Dr. Jan Helcelet.

Příspěvek životopisný. Podává VINC. VÁVRA.

VI.

Jako listy předešlé tak i tento, psaný asi v druhé polovici října nebo v listopadu roku 1849., dotýká se poměrů na filosofické fakultě v Olomouci a zvláště obsazení uprázdněných míst. Některých vět nelze uveřejniti, ač výborně vystihují povahu Hanušovu.

„Příteli, byla to honba po té Güterlehre. Lepař nemohl nic nahnat, málo žáků ji poslouchalo a z těch ještě málo kdo v Praze byl. Lumbe také asi před třemi dny přijel a obklíčen jsa množstvím studentů, nebyl k dostání. Darmo jsem tam byl dvakrát a dnes teprv náhodou jsem ho na ulici chytil a více nepustil, až mně všecko pověděl. Pracoval prý již mnohá léta na této ‚dobrovědě' a chystal ji do tisku. Měla býti pět svazků silná! Ale žádný knihkupec nechtěl mu na udici. Z větší části, jak pravil, obsahovala nařízení, jak panství politicky a soudně byla zřízena a spravována. Teď práce jeho je docela mimo potřebu, a sám mi pravil, že již patří ‚do dějinstva'... Lituji, že oekonomickou část obšírněji nevypracoval, neb ta zustane nyní jedinou. V ni též pracuje, a jak mi řekl, drží se při pracování: R. Veit, Handbuch der Landgüter-Verwaltungslehre, Augsburg 1838, tři dosti silné svazky. Jak jsem mu porozuměl, jest nová Güterlehre, nic jiného než-li obyčejná oekonomie, potřebná pro statky větší, tudíž oekonomie ve zvláštním smyslu. Skripta jeho musela býti kratší (neb kdo by 5 svazků mohl za rok přednésti?), a Lepař neustane u vyhledávání jich. Toť by byl dnes § 1. — § 2. jednati bude o návrhu na professuru filosofickou. Mrzí mne, že jste se dali direktorem od zásady rovnoprávnosti odehnati, ačkoli jist jsem, že jsi odporoval. Direktor či zvláště direktorkyně dobře si to navlikla, že Zimmermannem prorazila. Jestli on to dostane, budu ještě spokojen; pakli Viktorin aneb Pompe vyvázne, potom si Holomouc dala... Ale nezapomeň a piš mi i řadu druhých mimo terno, jak jste je navrhli. Co dělá Kabeš? Piš i to, a piš vůbec všecko, co víš o universitě. Poměry naší university Tě nezajímají, neboť je Ti cizí, ale já ještě jednou nohou visím v Holomouci. Jen to Ti povím, že v pátek se svrhne direktorat a vyvolí nové děkanství. Jakého šilhavého[1] děkana asi vy vyvolíte? Co je s Fikrem? Byl dlouho v Praze a s Mathonem vyjednával; doufá, že celá věc padne pod stul a že zustane Fikrem. Německá logika se dotiskuje; jak bude hotova, pošlu ji studentům do Holomouce. Českou doporučuju. V Duševědě mé české zůstalo dosti chyb tiskových a jiných chybiček. V domácnosti své žiju příliš šťastně, ne sice příliš, abych si nepřál ještě více, aneb

[1] Narážka na Šilhavého, professora universitního v Olomouci.

abych neměl svědomost nedostatku na všech stranách. ale přece příliš v tom smyslu. že mi méně času a chuti ku práci zbývá. než-li bych si přáti měl. Pepi a Lotty jsou každý den večer u nás. a já za týden málo více než jednou v besedě. Sedím. zdá se mi někdy, tuze doma jako filistr; ale co dělat. sedí se mi dobře doma. a pivo se mi zdá co den býti lepší. Přál bych si. abych se mohl asi měsíc buď oddati úplnému dolce far niente. buď úplné práci. tak ale rozkoš zapuzuje práci hlavní a tato onu. Dětem se také dobře daří. Od Laury a Rozy dostaneš tyto dni psaní. já spěchám. abych poštu nezmeškal. Jsme Ti všichni srdečně oddáni."

VII.

Dne 12. prosince 1849. kdy Dr. Helcelet už do Brna byl jmenován. ale v Olomouci ještě dlel. psal Hanuš dlouhý list. ve kterém podrobněji zmiňuje se o literarních a společenských poměrech v Praze. o svých pracích a plánech. nezapomínaje ovšem dosud Olomouce. Píše:

„Psaní Tvé poslední. drahý příteli. trochu mrzutosti zplodilo v rodině tím. že jsi v jednom psaní psal i Rose i Lauře. Psaní. jež píšeš Rose. nečtu nikdy… Všecka psaní. jež dostává Laura. čítám. neb velí to pruhlednost tak nutná v manželství. i já netajím nic před Laurou. Pepi Kalinovic[1] již odjela. jest tomu asi tři neděle. do Chlumu; matka Kalinovic zemřela předešlý týden… Kalinovic Mari přijede zítra k nám do Prahy. neb jede k tetě do Plzně. nebude však meškati u nás. nýbrž u příbuzného svého. prof. Krále. Nebude též dlouho v Praze. Těším se velmi na ni. Zaneprázdněn jsem až hanba. ačkoli nepodléhám tolika hodinám. jako Ty. bidný. Čtvero v Praze přednášet jest příliš. protože posluchači žádají nyní více namahání professorova než jindy. Příprava k přednáškám stojí mne mnoho hodin. A potom ta nesmírná sezení v Praze! Sbor professorů jest asi 25 osob: můžeš si tedy pomysliti ty náramné debatty shromáždění. složeného z tak ruzných živlů. Přitele jsem však ještě žádného v Praze nenalezl. Čelakovský libí se mi velmi. je ale pro mne tuze pořádný a starý. K Vocelovi chodívám každou neděli ráno v 10—12 h. na rozhovor a literarní čtení. Je nás asi 9. „mírná to česká strana". Však v divadle ve čtvrtek a v besedě někdy na večer jsme pohromadě všichni. Není nikde nic idealniho. trampot všude dosť. Žáku mám všech všudy asi 90. Piš. jak se skončila veselohra s Feilerem a smutnohra Tvého příchodu do Brna. Filosofie již obsazena? Nepochopuju Tě někdy. Jednou jsi mi psal. že jste 3° l' dali Pompeho či Weschého. podruhé že Volkmanna. potřeti že ostatní byli řaděni v pořádku alfabetickém a posléze píšeš. že Náhlovský byl dán ultimo loco od Vás. Zimmermann i do Prahy psal. že nemá naděje. ale i Náhlovský prý naděje nemá. třetí kdosi má Holomoucí býti

[1] Z rodiny té byl též bývalý místodržitel moravský Kalina rytíř z Urbanova; pocházela z Jindřichova Hradce.

obdarován. Náhlovský tu sedí již pátý měsíc; má plat professora Přemyslského a neprofessoruje nic... Švanda Tvá s arcimamlasem[1] se mi líbí, jsou to přece darebáci nestydatí. Však dobře máš, že se tím cítíš svobodnějším.

Malíř Manes skutečně kreslil Riegera, a je to spolek ten „Jednota výtvarných umělců“ vší podpory hoden; má i stálou výstavu a každému přístupnou, na nábřeží. Jsem v Praze spokojen, jen peněz je málo. Je tady všecko drahé a mnoho bylo třeba do hospodářství zakoupiti, co bídou Holomouckou bylo pominuto. Rmoutí mne to velmi, že až podnes nemohl jsem zapraviti Ti dluh tak velký a tísní mne to, že vláda tak dlouho s odměnou za lubem drží. Nepochopuju, že nějaké promemoria nezašlete na ministerium, neb to není žádná milost, toť je právo vaše. Plat můj Holomoucký za srpen teprv v lednu mi odrazí, to je rozkoš! Nežadáte-li Vy brzo promemoria, žadáme my, Kabeš a já, jako odloučení údové university Holomoucké.[2] Proč se převor na mne durdí, jak píšeš, nepochopuju, a Kabeš mi to říci nechce. Však se vidíme s Kabešem málo kdy. Pracoval jsem tyto dny velmi pilně, neb jsem spěchal ku konci české logiky. Teď ale nemám peněz na tisk, a knihkupci vše do hrdla vhodit? Je to s těmi penězi zpropadená věc; Tys v té příčině velmi šťastným. Německou logiku Ti co nevidět zašlu, abys ji rozdal. Kdybych věděl, jakých archů Sloboda[3] ještě pohřešuje, přiložil bych je. Jak se vede Mošnerovi? Jungmann zdá se, že se zotavil křížem Leopoldovým a dosti živě si vykračuje po městě. Vzkřísila se Lipa[4] v Holomouci, ačkoliv pod jiným jménem? Jak se má Vodička,[5] Bříza,[6] Otto[7] a jak pravoslavný Ficker, Kopecký a Šilhavý?[8] Vidíš, že ještě visím v Holomouci a že mi milo o Vás zvěděti. Palacký se hněvá trochu na Čechy, že píší *ou* a *v*, co teď i Šafařík přijal. Já nejenom sám se cvičím v tělocviku, nýbrž pilně, čemu jsem se naučil, s dětmi opakuju, z čehož ony mají velkou radost. Piš brzo a mnoho, příteli! 74 exempl. logiky pošlu Ti. Zbude-li jeden, dej ho Šilhavému pro bibliotéku. Snad uvidíš Slavíka v kavárně, zeptej se, co dělá zavřená u něho historie filosofie. Skoč i k Paslavskému a k Neugebauerovi a zeptej se na archy dějinstva vzdělanosti.[9] Dej si po novém roce účty předložiti a vezmi, co ostalo archů, k sobě, nechtějí-li to knihkupci déle v komisi podržeti, což, jak se mi zdá, již bůhdarmo jest.“

---

[1]) Koho míní, jest mi neznámo.

[2]) Jednalo se o remuneraci za zvláštní české přednášky na universitě olomoucké.

[3]) Daniel, spisovatel známého díla »Rostlinnictví«.

[4]) slovanská, studentský spolek.

[5]) František, kaplan v Olomouci, později děkan a poslanec v Konici.

[6]) Krist., továrník v Olomouci.

[7]) Max, zdravotní rada.

[8]) professoři university olomoucké.

[9]) Hanušovy spisy: »Geschichte der Philosophie von ihren Anfängen an bis zur Schliessung der Philosophen-Schulen durch Kaiser Justinian. Mit Beigabe der Literatur vom allgemeinen kulturhistorischen Standpunkte.«

VIII.

Dr. Helcelet velice si rozhněval Hanuše pro odpověď na list VII. Je krátký a úsečný, a také v dopisování nastala mezera tří čtvrtí roku. Počátek listu týká se dcery kroměřížského učitele, Františka Mirovíta Lorenze, uvědomělé Češky a divadelní ochotnice, o níž také Němcová s pochvalou se zmiňuje v dopise na Veroniku Vrbíkovou v Brně.[1] List Hanušův zní:

„Žádosti Tvé strany Lorenzové vyhověl jsem ihned, obdržev list Tvůj. Tyl hodlá do Vídně v záležitostech českého divadla, při kteréž příležitosti i Holomouc navštíví. Nestane-li se tak, dopíše prý Tobě sám tyto dny. Ústně mi řekl, že Lorencové v Kroměříži ani neviděl ani o ní neslyšel, čehož lituje. Pozvati ji prý do Prahy nemůže, protože neví, zdali by se obecenstvu zalíbila a že by jí potom cesta nazpět nemohla býti vhod. Začátečnic prý mají mnoho v Praze, ale málo dobrých herkyň. Mluvil jsem i se Strakatým. Ten řekl mi, že závisí vše od Tyla. Tedy posečkejme. Tyto řádky chtěl jsem Ti psáti a zaslati hned ten den, jak jsem se o tom dozvěděl, nebyl jsem však s to pro pobouřenou mysl mou. Tys mne až do kořene bytí mého urazil, obviňuje mne bez důvodu z ‚policajtství domácího‘ a musím velkou a dlouhou dobu času nechati uplynouti, než se citové vděčnosti k Tobě a hněvu u vnitřnosti smíří. Nemohu pochopiti, jak jsi s to dopisovati člověku, který by tak ničemným byl, jak mne v listu svém kreslíš. Ostatně Ti přeju k povolání Tvému statečnému do Brna štěstí.

3. ledna 1850. Hanuš.“

IX.

Roku 1849. přičiněním předních vlasteneckých mužů moravských i českých založena byla „Národní jednota sv. Cyrilla a Methuda“, jejíž účel byl: vydávati knihy směru vědeckého a zábavného, podporovati knihovny, čítárny, přírodozpytné sbírky a umělecká díla. Stanovy schváleny 10. listopadu a za sídlo Jednoty ustanoveno Brno. Mezi zakladateli čteme jména mnohých a mnohých, kteří u vděčné paměti národa trvají, jako: Dr. A. Beck, min. konc. ve Vídni, Eg. hr. Belcredi, Jan Ev. Bílý, Dr. T. Bratránek, bratří Břízové, Petr rytíř Chlumecký, Dr. Fryc v Jihlavě, Dr. J. Hanl v Třebíči, Dr. I. Hanuš, K. Havlíček, Dr. Jan Helcelet, Matouš Klácel, Dr. Jan Kozánek, Dr. Jan Lachnit, M. rytíř Manner, A. Marek, děkan v Libuni, Dr. Mošner v Olomouci, Jan Ohéral, Fr. Palacký, Fr. Poimon, Em. hrabě Pötting, tehdy kaplan ve Velkém Meziříčí, Dr. Alois Pražák, Jan hrabě Serényi, Fr. Sušil,

[1] Viz Časopis Č. Musea, r. 1896. Nové dopisy B. Němcové.

T. Šimbera. Fr. Škorpík. K. Šmídek. Bedřich hrabě Sylva-Taroucca. Dr. L. Teindl. Prav. Trojan. F. Vodička. major Fr. Zach v Bělehradě a j.

Starostou hned prvního roku zvolen byl Dr. Jan Helcelet, kterýž se takto postavil v čelo českého ruchu, zvláště po stránce buditelské a vědecké.

Veškera práce Jednoty rozdělena na odbory, a to historický, filologický, přírodovědecký, umělecký, humanitní, hospodářský a pro vydávání kalendáře. Též v kalendářním odboru předsedou byl Helcelet, z jehož podnětu měl vycházeti od r. 1851. kalendář, který by vyhovoval i lidu obecnému i intelligenci české na Moravě. To bylo ovšem nesnadné stanovisko a působilo mnoho starostí Helceletovi, jenž se stal redaktorem. Nicméně podařilo se Helceletovi skupiti kolem sebe přední literaty, tak že kalendář jeho „Koleda“, jehož vyšlo osm ročníkuv, až do dnešní doby je zajímavým zjevem v naší literatuře a velmi cenným příspěvkem literarním.

Do I. ročníku „Koledy“ Helcelet dostal příspěvky: od Fr. Palackého „Přehled dějin moravských“, od Dra. Fryce „Člověkosloví a životozpráva“, od M. Mikšíčka „Děje- a životopisné zlomky“[1], od Dra. Ignáce Hanuše „O vzdělanosti dávnověké Slovanů“, od Hon. z Wišnowských Zapové „Obrazy ze života Huculův“, od F. Škorpíka „Nezvaný host“, od V. Furcha „Kupec benátský“. Helcelet sám mimo jiné podal důkladnou stať „O průmyslu a hospodářství“ na Moravě, z níž uvádím na paměť laskavým čtenářům tato jeho slova o brněnské technice, která, jak známo, z usnesení stavovského sněmu z roku 1849, jako *rovnoprávná* byla zřízena:

„Aby se budoucně naše nadějná mládež nepotřebovala broditi mořem cizích zvuků, když si připravené i konečné vzdělání k vyššímu řemeslnictvu a obchodnictvu, pak k rozsáhlejšímu hospodářství, jakož i v oněch dílech veřejné služby — státní i soukromé — které povšechné aneb zvláštní technické známosti a zběhlosti vyhledávají, přisobiti chce; aby i dále nižšímu prumyslníku a dělníku prostonárodní vyučování v předmětech k zdaru jeho živnosti potřebných v mateřském jazyku poskytnuto bylo, zkrátka, aby se ona hluboká mezera vyplnila: odevřela vláda vynešením nadřečeného sněmu z počátku roku předešlého[2] polytechnickou školu v Brně, při jejíž založení z obou stran za výslovnou podmínku ustanoveno bylo: „*že tuto oboje panující řeči,* **slovanská i německá, rovného ve všem práva užívati mají, jakmile tomu okolnosti dovolí.**“

[1] velmi zajímavé z pohnutého roku 1848.

[2]) 1850.

Budiž osud brněnské techniky výstrahou pro ty, kteří by snad pro utrakvistickou universitu na Moravě chtěli horovati.

Rozvaděné bratry, Hanuše a Helceleta, smířil Zap. Alespoň list IX. na Helceleta připsán byl k dopisu ze dne 3. října 1850, jejž Zap poslal Helceletovi. List Hanušův je kratičký, ale charakteristický tím, že o příčinu sporu ani nezavadil.

„V neděli (píše Hanuš) podal mi Zap list ten v divadle, abych jej příležitostně zaslal, což tedy činím. Rvačka J... s Klácelem líbila se mi nad míru, ač Klácel příliš důstojně se hájil proti šílenci, kterému bych snad ani slova nebyl odpověděl. Havlíček si též drbal ruce radostí, vida darebáctví V. D.[1]) Věci své z Holomouce jsi bez pochyby již obdržel, a také já mám svou košili; co chce tedy člověk více? Mého Štítného posuzuje v Matici Nebeský a Čelakovský, má-li býti hoden vejíti ve království nebeské; nevím však ještě nic. Koledu bych rád již viděl, není ještě v Praze; odeberu mimo svůj exemplář ještě jeden a dám ho řečnickému spolku. Buď zdráv. U nás nic se nezměnilo. Pan Zamastil byl bez pochyby u Tebe. Je to statný kolec a slovutný turner a též půvabných mravů. Hleď, aby zůstal v Brně.

Hanuš.“

[1]) snad »Vídeňského Denníka«.

Církevní věci v Syrii.

Dr. Alois Musil.

II.

Z řečeného je patrno, jak se rozpadlo jediné stádce patriarchy Antiochenského v pět různých církví s pěti samostatnými patriarchy, i jest nám pojednati o vývoji církve syrské-nestorianské, syrské-monofysitské, armenské-monofysitské, syrské-monotheletské a řecké.

Prvotním střediskem Nestorianů byla Edessa, z níž se utekli po r. 489. do Nisibi, kde pod ochranou prozíravých Peršanů rozvinuli mohutnou činnost vědeckou. Učený Narsai usadil se zde se svými žáky a založil školu, která byla po dlouhou dobu jedinou pochodní osvěty v říši perské. Narsai zabýval se dědictvím rozpadlé školy antiochenské, výkladem Písma svatého[1] a poučným básnictvím. Z jeho žáků vynikal Mâr Aba,[2]) jenž přeložil z řečtiny liturgii zvanou Nestoriovu a snad též liturgii Theodora Mopsvestijského, a zvolen byv r. 536. patriarchou-katholikem, založil jinou školu v Seleucii. Památným je též svou snahou, aby vymítil z Pšittô chyby zaviněné špatným opisováním. Za tím účelem přeložil z opraveného vydání řeckého celé Písmo svaté do syrštiny, z něhož se však zachovaly pouze některé úryvky.[3]

V 6. století byl ředitelem školy nisibenské Jan, jenž popsal hrozný mor řádící v Nisibi roku 579., kdy zařízeny tři dni kajicné, zvané rogationes Ninivitenses, které se u Nestorianů podnes konají.[4] Po něm řídil ústav veliký znatel syrštiny, Josef Honzaja, jemuž se přičítá syrská punktace a vokalisace jakož i nejstarší mluvnice syrského jazyka. Při vokalisaci syrské je patrný vliv židovských grammatiků, massoretů, kteří též měli v Nisibi svou školu.[5])

Tehda se počal při výkladě Písma sv. jeviti směr čistě katolický. Ředitel Hanan 596 přidržoval se věrně výkladů sv. Jana Zlatoústého, ač se proti němu brojilo a r. 596. jej synoda odsoudila, ale jeho nástupce, Josef z Hazzy, zůstal mu věren, a jeho se přidržela většina žáků.[6]

---

¹) *Assemani,* Bibl. Or. III. I. p. 55.

²) *Assemani,* l. c. p. 75.

³) *P. Bedjan,* Histoire de Mar Jabalaha... Paris 1895.

⁴) *Wright,* Syriac literature, 2. vyd. p. 115.

⁵) *Assemani,* Bibl. Or. l. c. 928 a II. p. 407. — Srv. též *J. B. Chabot,* L'école de Nisibe, Jour. As. 1896, p. 59.

⁶) *Assemani,* l. c. III. 81; *Wright,* l. c. 128.

Vzniklé takto různice a ještě více pronásledování Nestorianů v letech 607—628 od Kosrau II. značně ohrožovaly bytí slavné školy nisibenské. Ale učený a zbožný Barbai Starý, přední učitel, udržoval a posiloval hlouček věrných uchýliv se s nimi do hor, kde v klášteře očekávajíce slunko svobody, pilně pracovali. Barbai sepsal veliký počet knih a byl tak ctěn u svých krajanů, že ho chtěli roku 628. zvoliti katholikem, kteréž hodnosti z pokory nepřijal.[1]) Zvolen tedy Ješu'jab, oblíbený u dvora perského, jenž r. 630. vyjednával o mír s císařem Herakliem, a mnozí vypravují, že on mu odevzdal svatý kříž. Doba jeho byla velmi důležitá, neboť narazily na říši perskou v Mesopotamii první hordy muslimské. Chytrý katholikos zavčas počal vyjednávati s Mohammedem a jeho nástupcem Abû Bekrem a vymohl pro Nestoriany zvláštní diplom, jímž jim byla zaručena svoboda náboženská a ponechány chrámy.[2])

Škola trvala i za vlády muslimské, žáků neubývalo, učitelé pilně psali a vzdělání se rozlévalo po celém východě. Zde studovali též muslimové, zde se obeznamovali s výplody literatury řecké a latinské v syrském překladě a odívali je v roucho arabské. Jen této škole děkujeme, že se nám uchovala mnohá ztracená díla řecká aspoň v překladě arabském.

Ale sotva se usadili halifové v Bardâdě, hrnuli se tam, lákáni dvorskou přízní, nejpřednější učitelé, za nimi šli žáci, založili zde novou školu, a stará „matka věd“ 'emô djulponê, jak říkali Nisibi, ztrácela svou důležitost, až r. 832. zanikla.[3])

Škola nisibejská byla školou klášterní a měla přísný řád. První řád vypracoval Nisibejský biskup Bar Sawmô a přísně dohlížel na jeho dodržení, trestaje propuštěním všechny přestupníky. Tak bylo všechno v nejlepším pořádku, pokud měl otěže ve svých přísných rukou, ale po jeho smrti nijak nebylo možno dosíci klidného spolubytí na základě starého řádu, i byl roku 496. od biskupa 'Ozea vypracován nový řád.

Za bouří vzniklých pro katolický výklad Písma sv. ředitele Hanana, kdy měla škola přes 800 žáků, byly stanovy opět přepracovány a počátkem 7. století za metropolity Nisibejského, Ahadabûhy, důkladně obnoveny. Tento doplněný řád se zachoval a byl vydán v původním textě v „Giornale della Società Asiatica Italiana“ IV.[4])

---

[1]) *Assemani*, l. c. III. 94; *Wright*, 168; *Chabot*, l. c. 80.

[2]) *Budge*, Thomas of Marga II. 124; *Chabot*, l. c. 85.

[3]) *Assemani*, l. c. 507, 939; *Chabot*, l. c. 83.

[4]) Gli Statuti della Scuola di Nisibi, p. 165—195.

Život a zařízení tohoto předního učeliště východu, jak se nám jeví z těchto stanov, byl nemálo pestrý. Škola umístěna v klášteře, kdež bývali jak učitelé tak žáci tvoříce korporaci, která se sama řídila a mohla nabývati majetku.

Hlavou školy byl ředitel, rabban, jenž byl vyvolen z doktorů, kteří sluli rabb. Ředitel měl vrchní dozor na vyučování i na správu vnitřní, ale byl odpovědným biskupu, jenž mohl školu prohlédnouti a stanovy pozměniti.

Správa vnitřní úplně odloučena od vyučování a svěřena pánu domu, představenému, rabb bajtô. Tento měl nejtěžší postavení, neboť se mu bylo starati o knihovnu, obživu a pořádek mezi chovanci různých stavu, různého stáří a různých vědomostí, kteří se často bojovně postavili jak proti sobě, tak proti představenému a bitím se snažili uskutečniti svá přání. Proto býval představený volen pouze na rok a vyžadovala se na něm celá řada ruzných dobrých vlastností, ale při nejlepší vůli nebylo mu často možno vyhověti všem, i byl snadno usvědčen, že překročil meze své moci, neřídil se stanovami, a odsouzen k pokutě 10 zlatých dînarův a jako bezectný vyhnán z města.

Představený neměl moci neobmezené, nýbrž byl povinen říditi se radou vynikajících bratří ahê jdî'ê. Řediteli rabbanu podřízeni všichni učitelé. Z těchto měli nejvyšší vážnost: vysvětlovatelé mfašķonê a předčítatelé mķarjonê, kteří se zabývali výkladem Písma sv. a naukami bohoslovnými.

Církevnímu zpěvu, jenž má takovou duležitost pro literaturu i liturgii syrskou, věnována veliká péče a ustanoveni samostatní učitelé zpěvu msarjonê, podobně jako pro výklad posvátných obřadův a liturgických knih.

Nejvíce péče však věnováno výkladu Písma sv., který spočívaje na rozumných základech školy antiochenské, byl nejlepší pobídkou ku stálé práci vědecké a zachránil Nestoriany, že neklesli ještě do větších bludů.

Z exegetův antiochenských sledovali hlavně methodu Theodora Mopsvestijského, jenž má u Nestorianu čestný název exegety-vykladatele mfašķonô, a přidržujíce se jeho výkladu, chybovali pouze tam, kde pochybil on, aniž jeho poklesky rozvinovali a z nich další vyvozovali.

Studia trvala tři leta.[1])

Prvý rok opisovali a vykládali část žalmů mawtbê, z kněžských

[1]) *Assemani*, l. c. 939.

hodinek psanou, pak listy sv. Pavla, patero knih Mojžíšových a z liturgie obřady pohřební.

Druhý rok se zabývali druhou částí mawtbê žalmů breviře, studovali ostatní žalmy v oddílech mawtbênem vedených jakož i proroky Starého Zákona. V liturgice vysvětlovali překrásné posvátné hymny, jimiž literatura syrská tak oplývá.

Hymnům říkají Syřané madrôšê, t. j. poučení o náboženských pravdách. Skládají z delších a kratších strof. První strofa dlouhá vykládá, poučuje, kdežto druhá kratší tvoří její refren, opakuje hlavní myšlenku nebo vysílá prosbu k Bohu. Každý hymnus má svůj nápěv, jenž bývá udán na počátku tím, že se uvádějí první slova hymnu všem známého. Na sjezdě orientalistů v Londýně r. 1891. uvedl Lamy 66 různých nápěvů, dle různých rozměrů hymnu.[1]) Sv. Efrem sám jich složil přes 300 a z ostatních spisovatelů není snad jediného, jenž by nebyl své přesvědčení, ať pravověrné, ať bludné, hymnem vyslovil.

Nejkrásnější hymny sv. Efrema zpívány v kostele při čtení homilie tak, jak on to v Edesse zavedl. Shromáždil totiž zbožné panny a klášternice, naučil je zpěvu, rozdělil na sbory a takto vycvičené přivedl do chrámu, a božské nauky přednášeny od něho s průvodem harfy, opakovány ve sboru od zpěvaček a hukotem rozbouřeného moře opakoval refreny shromážděný lid.[2]) Až dosud se zpívají nadšené a mnohé skutečně krásné tyto hymny, a jim děkuje bohoslužba nestorianská, že se do ní nezakořenily Nestoriovy bludy. Je tak čistá a katolická, jak byla před vystoupením Nestoria, a to právě usnadňuje návrat do pravého ovčince.[3])

Ve třetím roce probírána třetí část mawtbê žalmů z kněžských hodinek, mimo to Nový Zákon a vysvětlovány písně, ody. Ody sûrîtô syrské poesie mají zvláštní půvab prostých a přece vřelých líčení. V rozmluvě se líčí nejdůležitější události ze života Krista Pána, Panny Marie a jiných světců. Tak v překrásné odě Narození Páně vykládá lepým slohem Matička Boží, co viděla a slyšela, dotazuje se sv. Tří Králů, kteří líčí své příhody. Tento způsob mocně připomíná naše středověké hry náboženské.[4])

Kdo dokončil s dobrým prospěchem tři leta, dostal vyšší svěcení a býval poslán na venkov, aby nějaký čas vyučoval. Nechtěl-li po-

[1]) *Lamy,* On syriac prosody.

[2]) *Bar Hebraeus,* Hist. eccl. I. 41.

[3]) Srv. článek *Rubense Duvala* v »Jour. Asiatique«, X. p. 64.

[4]) *Feldmann,* Syrische Wechsellieder von Narses. 1896.

slechnouti, nebo se při svém úřadě nedobře choval, byl ze svazku školního vyloučen. Přijat mohl býti pouze tehdy, když veřejným pokáním ukázal, že se doopravdy polepšil, ale veřejné pokání bývalo tak těžké, že se mu málo kdo podrobil.

Školného nebylo. Učitelé byli povinni přednášeti zadarmo. Ku své obživě dostávali příspěvek z majetku školy, mohli provozovati v Nisibi nějaké čestné řemeslo, nebo mohli soukromě po domech vyučovati dítky. Bylo jim však zakázáno bráti na sebe mnoho práce, poněvadž to rozptyluje mysl, tak že nesměl ani nejlepší professor dávati více než 2—3 hodiny denně.

Do školy mohl býti přijat každý syrský jinoch, jemuž dáno dobré svědectví od rodné obce. Měl však míti tolik jmění, aby se mohl sám živiti. To byla pro chudé ovšem těžká podmínka, ale řád školní nahlíží, že jsou mezi chudšími hlavy bystré a nadané, proto jim poskytnuta příležitost, aby si mohli zaopatřiti peníze na studie potřebné. Chudí mohli v prázdninách opustiti ústav, rozejíti se po zemi a pracovati někde tak dlouho, až si zahospodařili na budoucí školní rok.[1]

Prázdniny byly v srpnu, září a říjnu, ale chudobným a pilným bývaly někdy prodlouženy.

Před prázdninami předčítány některé statě stanov a studenti vybídnuti, aby dbali na pořádek, pamatovali na své povinnosti a závazky k ústavu a nedělali v práci škole a učitelům hanby.

Chudobní žáci, kteří pro churavost prací rukou svých si obživy vydělávati nemohli, byli podporováni od představeného, a bylo všem přísně zakázáno žebrati pod trestem vyloučení.

Představený s poradním sborem nedůvěřovali často vysvědčení o mravní zachovalosti kandidatů, proto nebyl každý hned definitivně přijat, nýbrž zůstal po nějaký čas v ústavě na zkoušku. Býval bedlivě pozorován jak od představeného tak od spolužákův, a teprv když se ukázalo, že se dobře chová, když se vyjádřil, že stanovy dobře zná a slíbil, že je chce zachovávati a pokud bude v ústavě, že se neožení, byl prohlášen řádným chovancem školy.

A věru bylo třeba dobře vše poznati a uvážiti, než se kdo rozhodnul, že se stane žákem ústavu, v němž byl život tak přísný.

Den se končíval pěním žalmů; přede dnem již při prvém kuropění se všichni shromáždili ve studovně, usadili se na svá vykázaná místa a byli povinni studovati. Pilnost se vyžadovala železná. Kdo by byl

---

[1]) *Assemani*, Bibl. Or. III. p. 929; Gli Statuti l. c. I. 5.

lenošil, bez nutné příčiny studium zameškal, byl citelně potrestán v soukromí od studijních dozorců každé síně a pak ještě od představeného. Kdo zanedbal svévolně hodinky za mrtvé nebo jiné modlení a tím všechny pohoršil, byl potrestán přede všemi.

Ostatně se professoři neměli lépe. Zameškal-li některý přednášku nebo ji svědomitě nepřipravil, nedostal po nějaký čas žádného příspěvku na živobytí z majetku školního a vyloučen z poradního sboru. I bylo se mu dobře míti na pozoru před žáky, kteří na neoblíbeného učitele pilně pásli.

Při společném životě bylo se zvláště obávati krádeže, proto byl žák, jenž nalezenou věc hned neodevzdal představenému, jenž nevrátil vypůjčené knihy nebo si přivlastnil knihy zemřelého spolužáka vyškrabav jeho jméno, vyloučen netoliko z ústavu, ale vypovězen i z města. A rovněž tak byl trestán, kdo o tom věděl a představenému neoznámil.

Žáci si půjčovali navzájem peníze, což dovoleno, ale zakázáno bráti více než jeden ze sta.

Ve školním roce nesměli vésti obchodu, ani se zabývati nějakým řemeslem, ani vyučovati soukromě. V prázdninách jim to dovoleno všudy, vyjma v Nisibi samé, která vyhražena professorům, a vyjma území Řekum patřící. Do tohoto nesměli pod žádnou podmínkou vkročiti, sic byli okamžitě vyloučeni. Ani na pout ani za obchodem nesměl jíti řeckými krajinami bez trestu, a vždy jindy býval snadněji přijat, než po tomto přestupku. Byl veřejně několikrát pokořen, ztratil jmění a teprv, když to vše pokorně snesl a písemně se zaručil, že se nikdy tímto způsobem neprovinί, bylo mu odpuštěno. (P. d.)

Pověry pedagogické a jinak praktické.

Podává F. BARTOŠ.

Hvízdá-li si chlapec, ať si hvízdá, když ho to těší; hvízdal-li by v nečas nebo na obtíž, okřikne se prostě a přestane. Ale děvče vůbec a nikdy hvízdati nemá, jemu se to nesluší. Avšak řekněte malému děvčátku venkovskému, že se nesluší, aby hvízdalo: ten důvod je mu příliš abstraktní, slabý, nepůsobí na ně. Venkovské naše matky vychovatelky mají v tom případě důvod mnohem působivější: „Když děvče hvízdá, Panenka Maria pláče." Které dítě chtělo by tak velice zarmoutiti Panenku Marii, již chová v posvátné lásce a úctě?

Takové odůvodňování příkazů nebo zákazů příčinami a účely vyššími, protože jsou příčiny a účely tyto samy o sobě lichy a nepravdivy, můžeme ovšem v nejširším toho slova smyslu pokládati za pověry; ale jsou to zajisté pověry nevinné a užitečné, a můžeme je pro účel jejich nazvati pedagogickými. A takových působivých pověr domácí naše pedagogika užívá hojně. Na vnímavou mysl a čilou obraznost dítěte takové příčiny vybájené působí mnohem mocněji než sebe jasnější a určitější důvody rozumové.

Klátí-li dítě, sedíc na lavici, nohama, mohlo by snadno s lavice spadnouti. Ale důvodu takovému dítě neuvěří, dokud se nepřesvědčí o pravdivosti jeho na vlastní škodu. Oč mocněji působí důvod „vybájený", že takové dítě kope svým rodičům hrob! Které dítě neustalo by z takového duvodu okamžitě od „neslušného" klácení?

Drnká-li dítě nožem o stůl, nebývá to pokaždé příjemno poslouchati. Než důvod takový dítěti neplatí, když je samo taková muzika těší. Pakli se mu řekne, kdo drnká nožem, že přivolává bídu, ustane ihned, třebas o bídě nemělo jasného pojmu a představovalo si slovem tím jakéhosi bubáka.

Tančiti v advent zapovídá se nejen dospělým — o těch se to rozumí samo sebou, tanečních zábav v advent beztoho nikdy nebývalo — nýbrž i drobným dětem, jež provázívají své hry zpěvem a tancem. Těm platí pověra pedagogická: „Kdyby kdo v advent tančil, opadalo by ovoce."

Aby mělo posvátnou úctu k „Božímu daru", k tomu vede se dítě od malička. Upadne-li dítěti kousek chleba na zem, má ho zdvihnouti, políbiti a snísti. Na drochýtku (odrobinku) nesmí se šlápnouti. „Zdvihni

tu drochýtku", napomíná matka dítě; „když na ni šlápne, drochýtka pláče, že ji slyšet až do nebe."

Dítěti jest od malička krotiti své žádosti, držeti na uzdě svou chtivost, opanovávati svou vůli. K tomu je vedou naše pověry pedagogické. Dítě má rádo květiny, trhá je, kde je nalezne; přijde-li na hřbitov, třebas i na hrobě. Že tak činiti nemá, nesnadno je dítěti vštípiti důvody rozumovými. Jistě však se toho štítiti bude, uslyší-li: „Kdo ovoní květinu s hrobu utrhnutou, pozbude čichu."

Zdá-li se dítěti jídlo málo mastným a prosí-li matky, aby mu přimastila, matka zkrotí jeho mlsotu důvodem vybájeným: „Kdo jí příliš mastné, oslepne."

Pedagogickými pověrami chráněno je ptactvo, jmenovitě takové, které si obydlí rolníkovo za své bydliště vyvolilo neho práce jeho na poli svým líbezným zpěvem provází a zpříjemňuje. Tu na prvním místě jmenovati sluší milou vlaštovičku, která k člověku se zvláštní důvěrou přilnula a jemu jako pod ochranu se dala. „Ve kterém domě vlaštovička hnízdí pod střechou, ten nevyhoří, ani hrom tam neuhodí." „Shodil-li by kdo vlaštovce hnízdo, krávy v tom domě dojily by krví." Proto vlaštovička jest našemu lidu ptáčkem posvátným, ani největší nezbeda neublíží jí aneb jejímu hnízdu.

Podobným chráněncem v některých krajinách je také čáp. S radostí vítají ho děti, když se po delším rozloučení objeví zase na domácí střeše. Jeho hnízdu, zbudovanému za komínem, nikdo neublíží; neboť když se chytnou v komíně saze, čáp sedne na komín a rozmachem svých křídel oheň udusí. Kdyby mu však mláďata vybrali, vletí komínem na ohniště, vynese žížlivý uhlík a z pomsty zapálí.

Lásku ke skřivánku, tomuto nejlepšímu a nejvěrnějšímu pěvci polnímu, rodičové slezští vštěpují svým dětem způsobem velmi srdečným. V neděli velikonoční odpoledne hospodář s hospodyní a s dětmi do osmi let jdou na pole. S křížky ze svěceného dřeva nesou zároveň v šátku perník, cukroví a malovaná vejce. Křížky zapichují do žita a ke každému, co děti nevidí, položí na zem určený jim dárek. K dárkům těmto zavolají pak děti od nejmladšího počínajíc, kážíce jim vzíti si svůj dárek, který prý jim skřivánek s nebe shodil.

Nejlepší náš pěvec, slavíček, je ptáček příliš důvěřivý, dá se snadno polapiti a hnízda svého neumí náležitě opatřiti a skrýti. Proto i jeho berou „pověry" v ochranu od nástrah nezbedných chlapců: „Vyberou-li se slavíčkovi vajíčka, samička se oběsí na halouzce žalem a hořem."

Důvěřivým a rolníkovi milým ptáčkem je také čiperná pliska (třasořitka), která hnízdí na kalenici jeho domu a za oráčem v patách poletuje, sbírajíc v brázdách rozmanitý hmyz. Ani jí nemá se ubližovati: „Kdo oraje kravami, hodí po plisce kamenem, budou mu krávy krví dojiti."

I tu nehezkou, ale užitečnou ropuchu pověry vzaly ve svou ochranu. Aby jí děti netýraly, hrozí se jim, že jim ropucha zuby sčíce, a ty jim pak vypadají, a kdo ropuchu trýzní, na toho prý přijde v noci.

Jak je leckterému zvířeti, nechráněnému takovými pověrami, toho smutným důkazem ubohý netopýr. O netopýrovi není žádných takových pověr, a není tvora týranějšího, od mladých starých ukrutněji a nezaslouženěji pronásledovaného nad tohoto ubožáka.

Avšak nejen dětem, i dospělým posloužila tato zvyková a pověrečná pedagogika lépe než sebe krásnější pravidla o „slušnosti" a důvody rozumové. Sednouti na stůl, položiti naň zapocené kloboučisko, rozložiti na něm děcko holým tělem, je věc nejen neslušná, nýbrž i ošklivá, zvláště povážíme-li, že se na venkově obyčejně jídá na stole nekrytém. Ale lidu je to nejen neslušno, nýbrž přímo hříchem, neboť stůl je místem posvátným, protože na něm nebo v něm bývá chléb, tento nejvzácnější dar Boží. (O. p.)

Písemnictví a umění.

Tři chorvátské osady na Moravě.

Popisuje Jan Herben v »Časop. Matice Moravské« r. 1882. — »Rozhleda« AL. MALEC.[1])

Pan Herben jsa přesvědčen — mylně ovšem — že Hrváti „nevstupují ve svazky pokrevní, leč mezi sebou“ (str. 13.), vyvozuje odtud nesprávné důsledky. Píšeť na str. 13. uvedeného článku: „Následek těchto vzájemných sňatků je přirozeně ten, že všechny tři chorvátské osady jsou jedním velikým rozvětveným příbuzenstvem. Jsou samí strýci, bratranci, vlastníci, švakři a kmotři.“ Třeba tu mnoho mezi nimi pokrevního příbuzenstva, jako všude téměř na menších osadách, přece více tou větou tvrzeno, než jest pravda. Ze dvanácti sňatků čistě hrvátských v Gutfjeldě bylo v pěti letech pouze při dvou sňatcích třeba dispense církevní, a pokrevnost stopuje se před sňatkem vždy až do čtvrtého kolena! Dle tvrzení p. spisovatelova bylo by dispense potřebí ke každému téměř sňatku. Ale tak tomu není. A pouhou smyšlenkou p. spisovatele jest, co vypravuje dále: „Co zvláštního jest, že blízcí pokrevní příbuzní jako bratranec a sestřenice nepotřebují prý dispense biskupské ku sňatku. Bylať jim — z nezbytí — udělena jednou na vždy“ (str. 14). Takové velice pravdě nepodobné „prý“ nemá ve vážném článku státi místo pravdy přístupné. Hned z r. 1880., tedy pouze dvě leta před tím, co p. spisovatel naše osady shlédl, mohl na př. v oddávací matrice gutfjeldské tom. II. na téže pag. 67. čísti dva případy dispense. Ale p. spis. ani té práce si nedal, volil raději veřejnosti napsati slova svědčící o mladistvé troufalosti, jež mluví o věcech, kterým nerozumí.

Jiným následkem toho, že „Hrváti nevstupují ve svazky pokrevní leč mezi sebou“ jest dle p. spisovatele rozšířenost stejných rodinných jmen mezi moravskými Hrváty. „Odtud lze si také vysvětliti rodinná jména osadníků. Rodin téhož jména je v některé osadě pět i deset“ (str. 14.). Že by právě odtud bylo jména ta si vysvětlovati, nepochopujeme; my si je dobře vysvětlujeme tím, že Hrváti obyčejně se žení mezi sebou; ostatně nespouštějme s mysli, že se stejnými jmény rodinnými potkáváme se téměř všude na menších osadách a že nejsou vždy důkazem pokrevního příbuzenstva, a pak, těch rodin o stejných jménech není tu tolik jak by snad někdo za to míti mohl dle dalších slov p. spisovatelových: „Aby se rozeznávali od sebe, když se o nich mluví, jmenuji se hlavy rodin křestným jménem, anebo se užívá přezdívky.“ Aby se některé rodině na rozeznanou od jiné stejnojmenné, dala pře-

[1]) Srv. »Hlídka« r. 1898.

zdívka, na to stačí začasté jen dvě tři rodiny. Pan spisovatel těchto přezdívek neuvádí, ač někdy nebývají bez významu. Doplňuji jej aspoň z Gutfjeldu; jednomu Šićovi říkají: „Šić-cigán“; Hajmle jmenují jednoho „zelni Hajml“, druhého „mali Hajml“. Než názvy ty mohly snadno p. spisovateli ujíti, ale, že přehlédl jméno rodiny v Gutfjeldě nejrozšířenější, to dokazuje, jak pečlivě p. spis. svoji rozpravu pracoval. Píše: „V Gutfjeldě je nejvíc Andrešiťův a Supariťů“ (str. 14). Na prvním místě měl uvésti Šiće; ale nejmenuje jich, ani ne mezi ostatními zdejšími hrvátskými rodinami. Ti jsou v Gutfjeldě původní, nejstarší a nejrozšířenější hrvátská rodina, a potom teprve přijdou Supariéi a Andrešići. Šićů narodilo se za 26 let (1860—1885) 78, zemřelo v též době: 59. Andrešićů přišlo na svět: 26, zemřelo: 23. Číslice ty mluví jasně. Šićů je 10 rodin, Supariéů 7, Andrešićů 5. „Vedle toho rodiny chorvátské mají (v Gutfjeldě) tato jména: Bureš, Budiť, Drobeliť, Čehovský, Granditť, Gregor, Havlíček, Hubený, Húlek, Knod, Ryšánek, Slaviť, Sitek, Slunský, Štěpánek, Švend.“ (Str. 14.) P. spis. některých nepíše správně, jiných pomíjí. Chybně píše: Bureš místo „Buriš“, Budiť místo „Budin“, Drobeliť místo „Drobilić“, vynechal pak jména rodin: Balaš, Hajml, Humr, Halavić, Kuzmić, Mai, Müllner (Malinar) č. 78., Nebyla, Procházka, Petřík, Rybárek, Ričica, Stadler — jež jsou vesměs krojem i řečí hrvátské. Také ve Frjelištorfě nejmenuje se nikdo Jurbiť (str. 14), ale „Jurdić“, nikdo Vranašić, ale „Vranešić“. K tomuto jménu připojuje p. spis. pod čarou poznámku: „Nebude nezajímavo, srovná-li si čtenář uvedené rody chorvátské s těmi, jež A. V. Šembera zaznamenal. V Gutfjeldě: Drobiliť, Supariť, Malinár, Čehovský. V Preravě: Skokaniť, Orbes, Stavariť, Vuk, Sičan, Jurtiť, Mikuliť, Gregor, Vranišiť, Slunský, Kuzmiť, Štefanák, Križaniť. Ve Fröllersdorfě: Kulašiť, Godeniť, Jurtiť, Sičan.“ Ano, zajímavo to! P. spisovatel napsal nesprávně jmen pět, kdežto Šembera jen tři: Vranišić místo „Vranešić“, Kulašić místo „Kulešić“ a Godenić místo „Godinić“ (— nynější: Regeni, od: godina = déšť); nad to Šembera správně uvádí jméno „Sičan“, na něž p. spisovatel nepřišel; lid skutečně rád jmenuje Šiće: Sičany. Vůbec rozprava Šemberova vyniká daleko nad Herbenovu pravdivostí, střízlivostí, správností. P. spisovatel opravuje i Šemberu napsav o jméně „Jurtiť“, jím uvedeném: „. . . . Jurtiť bude tisková chyba místo Jurbiť.“ (Str. 14.) Sám také je tak uvádí mezi jmény Frjelištorfskými. Proč chce p. spisovatel slyšeti mermomocí „Jurbiť“, nevíme; ve Frjelištorfské matrice z r. 1687. psáno: „Jurtich“, z r. 1688: „Jurich“. — není toto nejsprávnější od křestního, hrvátského jména, velmi rozšířeného: „Jure“ — „Jurić“ (Jiří)? — „U nás bránívá se sňatkům blízkých pokrevných, protože prý pokrevenství má záhubný účinek na dítky, jež bývají churavy, slaby a celý život neduživy. O těchto Chorvátech aspoň nauka neplatí.“ (Str. 14.) Co pravdy na slovích těch, snadno domysliti si ze svrchu řečeného. Ani Hrvát nečiní výjimek od zákona přírodního, jenž neúprosný jest; že mu Hrváti nepodlehli, děkují tomu, že uvolňují tu a tam pouta, jimiž p. spis. je váže pravě, že „nevstupují ve svazky pokrevní leč mezi sebou.“ (Str. 13.) Ani

u nich blízké pokrevní příbuzenství nemíjí se v manželstvech beze zhoubných vlivů na potomstvo. Matriky úmrtní podávají dosti dokladů.

Všeobecně vzato jsou Hrváti naši lid pěkný, zdravý, silný, svalnatý; dvojku vína zvédnouti v „pivnîci"[1] se země a položiti na kantnýře nejednomu Hrvátu hračkou. Tak je popisuje také p. spis. na str. 14—15.; připadné jsou mu dítky „praví buclatí andílci", hoši „rovní jako prut", děvčata, pan spisovatel „nehleděl jen leda bylo". — krev a mléko, dodáváme jen, že ani mužný věk krásy netratí jímaje tvary těla plnými a ladnými, a že i bílý květ na hlavě kmetské pěkně sluší lícím, nachem prokvetlým. Tuto krásu s našich Hrvátek trhala prý zloba a závist lidská nízkou pomluvou. „Sličná tvář a sněhobílá líčka s kvetoucím ruměncem zavdala podnět k podezřívání, jakoby se dívky chorvátské líčily. Této pomluvy dopouští se i náš ctihodný topograf Volný." (Str. 15.) Tak beze všeho Volný slov těch nenapsal; — nebyl spisovatelem, jenž bral do spisů svých vše, co mu pod ruce přišlo, a co kde zaslechl! Sbíral látku s pilností v pravdě mravenčí, pytval ji břitkým nožem zdravé kritiky, a může v té příčině posud býti vzorem mnohému spisovateli, jenž píše a o věcný podklad slovům svým se nestará. Volnému nebylo zvykem pomlouvati, a nepomluvil ani Hrvátek. Nepsal o Hrvátkách nyní žijících, u nichž zvyk ten nikde nepozorovati, ale slova jeho platí minulosti, a z té k nám skutečně zaznívá zpěv „Hrvatice" - Čakavky, n e s i c e n a š í, a l e Č a k a v k y s n a š i m i Č a k a v c i k r o j e m, ř e č í, z v y k y, a n e k l a m o u - l i n á s v š e c k y z n á m k y, i v l a s t í a s n a d i k r v í s p ř í z n ě n é. — zpěv, jímž Hrvátice potvrzuje slova Volného želíc v něm ztracené, bývalé své krásy:

Ja sam cvala[2]) i procvala	S črljenimi sad žužnjami
kot črljena[3]) roža,	sede vlasi kinčim;[7])
sad[4]) odhajam ter[5]) prohajam	i n o s č r l j e n u m k r e d i c u m
kot[6]) jutrnja rosa.	b l e d a l i c a l i č i m;[8])

Slova Volného, jež p. spisovatel prohlašuje za pomluvu, jsou na vysost důležita pro dějiny našich Hrvátův a ukazují s ostatními ještě známkami spolehlivou cestu, po které dojíti lze až na místo ve staré vlasti našich Hrvátů, z něhož na Moravu přišli.

Touto starou vlastí není „chorvátsko-slavonské pomezí", jak mylně tvrdí p. spisovatel na str. 5., — ale krajina na čisto jiná, jak svým časem zde anebo v „Českém Lidu" dokázáno bude.

---

[1]) Pivnica = sklep. [2]) kvetla. — [3]) červená. — [4]) nyní. — [5]) a. Odhajam = odcházím, zacházím. — [6]) jako. — [7]) zdobím. — [8]) Fran Kurelac, »Jačke«, str. 243., jačka 555. Zagreb 1871. »Jačka« = píseň.

Ruská literatura v roce 1898.

Podává A. Vrzal.

V minulém roce slavil *Alexander Konst. Šeller*, známější pod pseud. *A. Michajlov*, pětatřicetileté jubileum své literarní činnosti. Narodil se 1838 v Petrohradě. Otec jeho byl Estonec, byl vychován v divadelní škole v Petrohradě a stal se hudebníkem při dvorním divadle. Matka jeho byla žena něžná. Vychován v chudobě, Šeller navštěvoval německou školu a odnesl si mnoho těžkých dojmů ze svých školních let. Ukončiv studia, Š. pohyboval se hlavně v kruhu petrohradského intelligentního proletariatu, uprostřed lidí píšících, učících i učících se. Lidé ti uprostřed horečky společenských reform šedesátých let obraceli zrak svůj od společenských potřeb své vlasti na sebe samy, na otázky individualně mravní, na své vlastní jednání, na duševní i mravní rozvoj osobnosti v duchu nových idei. Individualně mravní idealy, jimiž byli nadšeni lidé tito, měly charakter čistě plebejský. Nositelem idealu těch byl raznočinec, muž z t. zv. střední třídy, drobné šlechty, duchovenstva, měšťanstva neb úřednictva. Idealy jeho byly: ustavičná pracovitost, úporná energie v dosažení předsevzatého cíle, prostota v životě a mravní čistota. A tak hrdinou romanů Šellerových stal se právě tento plebej, raznočinec v boji se zastaralými prvky ruské společnosti.

V kruhu těchto lidí, již od společensko-praktických otázek obrátili se k otázkám filosofickým a psychologickým, vzniklo také ono pedagogické hnutí, jež jevilo se horečkou zakládati nedělní školy, v belletrii pak objevilo se řadou usvědčovacích popisů staré školy, před reformou. Šeller, unesen otázkami vychovatelskými, založil 1861 školu pro vychování chudých dětí, jež však 1863 byla zavřena. A tu Šeller vystoupil na pole literarní jako spisovatel-vychovavatel, moralista, podávající obrazy duševního a mravního rozvoje současné mládeže. Autor tento ve všech svých dílech s neobyčejnou energií hlásá myšlenky, že charakter člověka skládá se hlavně výchovem v rodině a škole, že osobní mravnost je potřebnější než všeliký „pořádek věcí“, že nemravní lidé v životě osobním nemohou býti mravnými společenskými činiteli. Aby potvrdil tyto myšlenky své, čerpá příklady ze života skutečného, jimiž je illustruje.

První roman jeho „Zhnilé močály“ (1864) má v sobě množství autobiografické látky: hrdina, předvedený v romaně, prožívá něco podobného tomu, co prožil Šeller sám, a mnohé události ze života hrdinova shodují se událostmi života spisovatele, jenž napsal roman svůj ve formě rodinných vzpomínek. Hned zde autor provedl své náhledy o mravně otužujícím vlivu chudoby a zhoubném vlivu bohatství. Život jevil se mu tehdy bojem dvou nepřátelských prvků, s jedné strany třídy lenošných aristokratů, s druhé strany poctivých pracovníků, nejprve pro vezdejší chléb, později za účelem rozšíření světla, vědomostí, pravdy a dobra kolem sebe. Kořistí, o niž vede se boj, je hrdina

romanu, jejž obě bojující strany hledí vlákati do svého táboru. Nejprve vítězí zlý prvek aristokratického lenošení, poněvadž poctivá, těžká práce jeví se v očích nezkušeného mladíka čímsi nepěkným, kdežto aristokratický svět láká ho rozkoší a leskem veselého, beztarostného života i svůdnými požitky. Ale prvek poctivé práce energicky vystupuje proti chybným krokům jinochovým, představuje mu ošklivost jednání jeho a připravuje v duši jeho mravní krisi, jež vede ho k duševnímu obrození a vstoupení na půdu světla, dobra a pravdy. Zlý prvek pozbývá své kořisti v osobě znovuzrozeného mladíka a hyne před očima čtenářů. Takový dlouhý boj duševní, kolísání hrdiny mezi dobrem a zlem, tu pod blahodárným vlivem poctivých a v práci neunavných rodičů Rudých, tu pod škodlivým vlivem babičky se strany matčiny s jejím starým panským zakvašením, kolísání, korunované konečným východem na cestu světla, dobra i pravdy, vidíme ve „zhnilých močálech", povstávajících tam, kde není spasitelné práce, kde se žije na cizí útraty.

Tytéž prvky a týž optimistický názor o vítězství dobra nad zlem opakuje se ve všech dalších romanech Šellerových, majících týž moralně-pedagogický význam, jako roman prvý. Tak v druhém romaně, nadepsaném: „Život Šupova (1865), vidíme tytéž dva prvky, dva hrdiny: Šupova, potomka šlechtické rodiny, a Kolku Ljuljušina, čistokrevného raznočince. Šupov podobně, jako hrdina Zhnilých močálů, než vyšel na cestu dobra i pravdy, pod zhoubným vlivem okolí rodinného, školy i špatných druhů, hluboko poklesl, v sedmnácti letech už byl pijákem a prostopášníkem. Došed na poslední stupeň mravního úpadku, Šupov pod vlivem přítele Kolky Ljuljušina a hlavně idealního učitele Antona obrodil se a dosáhl „rozumného štěstí" cestou duševního i mravního rozvoje. Kolka drže se idealu, který si utvořil v dětství, idealu poctivosti a pracovitosti, sám byl beze vší podpory se strany rodiny, v níž nenašel lásky, vypracoval a utužil v sobě vlastními silami onu železnou pevnost vůle a všecko pokořující lásky, s níž podporoval i mladého Šupova, obměkčil i mravně předělal vlastní matku.

Obě dvě díla tato mnoho místa věnují otázkám vychovatelským. Šeller pohlíží v nich do rodin, kde mají se nejen roditi, nýbrž i mravně vychovávati budoucí společenští činitelé, a vidí, že právě tu není mravního prvku, není řádného života rodinného, založeného na vzájemné a hluboké lásce manželův. Aby manželství bylo řádné, má sňatek býti korunou naší první, čisté, jediné lásky. V životě obyčejném však autor vidí, že první láska bývá první prostopášností, prvním mravním pádem, sňatek pak ukončuje druhou, druhdy desátou lásku. V novelle „Naše první láska" líčí autor ono znesvěcení lásky, jež předchází před manželstvím, líčí zvrhlost mladíkův a smutný konec obětí první lásky, „našich Nataší", svedených zkaženými jinochy. Ještě určitěji následky předčasné lásky před sňatkem líčí autor v novelle „Nešťastné manželství", kde vidíme ženu, jež v mládí často jezdila do lázní, a mladíka, jenž oženil se s ní k vuli dítku, jež měli před sňatkem. V manželství trápí druh druha, a drama manželské končí se smrtí

dítka i samovraždou nešťastné ženy. V „Trnité cestě“ při zdavkách lehkomyslného mladíka s hodnou dívkou přiběhne do kostela jeho bývalá láska s dítkem, dívka pak, zvěděvši o četných jeho milenkách, nenávidí muže, jenž prohýřiv věno manželčino, končí samovraždou, zanechav ženu s dítkem po sobě. Často mladí hrdinové nežení se z vypočítavosti, dávajíce přednost spojení s vdanými ženami před sňatkem, jako učinil na př. Šachov v romanu „Pád“ a Dmitrij Andrejevič Orlov (v rom. „Chudoba“), žijící s odkvetající kráskou kněžnou, manželkou svého dobrodince knížete Russova. Zřídka nalézti lze rodinu normalní, šťastnou. Třída, živící se prací, která jí nezabezpečuje, je právě tak daleka pravé, normalní rodiny jako třída boháčů. V rodinách bohatých, nemajících spasitelné práce, jež krotí bujné vášně, tyto předčasně z nadbytku vybuchují; mladík musí se před sňatkem vybouřit, musí užít svobody, a pak teprve se ožení třebas bez lásky. V takových rodinách boháčů nebývá tedy lásky manželské, nebývá lásky rodičů k dětem, jejichž postavení je hrozné. Děti nevidouce lásky a přívětivosti ani u otce, jenž pro službu a karban rodiny si nevšímá, ani u matky, jež stará se jen o šaty a oddává se prostopášnosti, hledají lásku, přívětivost a veselí jinde, prchají z rodného hnízda. V rodinách chudých, prací nezabezpečených, sňatek jeví se zhoubným pro své následky, pro dítky, jež není čím živiti. Ač tedy v kruzích, živících se prací, jsou spíše šťastné rodiny než v kruzích boháčů, přece často děti v rodinách chudobných považují se spíše za kletbu Boží než za požehnání a proto jsou nespokojeny životem domácím. A tato nespokojenost mládeže v rodinách boháčův i chuďasu životem domácím je hlavní příčinou mravní zvrhlosti nynější mládeže. Rodiče s radostí odstrčí děti do učebných ústavu, nestarají se o ně dále, jak tráví volný čas, a děti, rodinou zkažené, ve škole se nenapraví.

Zkažených dětí nenapraví ani opatrovny, založené aristokratickými lidumily, vylíčené autorem v rom. „Les kácejí, třísky litají“, nespasí jich ani soukromé školy (na př. paní Sokolové ve Zhnilých močálech), založené lidmi, nemajícími povolání k vychovatelství a lásky k dětem, ani ústavy pro šlechtické synky, kde byl vychován Šupov, ani cizozemské školy, popsané ve Zhnilých močálech, kde děti nemilosrdně bijí a škaredě jim nadávají, ani ústavy státní, kde učitelé čistě úředně, řemeslnicko-byrokraticky zacházejí s dětmi. Nespasí jich ani oni šablonovití pedagogové, kteří objevili se s nastoupením nové doby obrození, ani samozvaní liberalní vychovavatelé, kteří učili děti pouze zavrhovati všechen řád společenský, posmívati se všemu na světě, kteří svým žákum nepodávali nic positivního, nýbrž jen jed pessimismu, umrtvujíce v nich energii k životu, vystavujíce jim na oči domnělou bezúčelnost života, měnice je v chodící mrtvoly, za živa hnijící. Nespasí jich ani oni patentovaní pokrokoví pedagogové (Levašov, Starcev, Mědnikov) z rom. „Les kácejí, třísky litají“, z jejichž frasí žáci nic si nevybrali. Proti takovým učitelům a vychovavatelum Seller staví učitele idealní a pravé vychovatele, na př. prostosrdečného Meyera a Nosoviče ve Zhnilých močálech, pod jejichž

vlivem mladíci starali se o osobní sebezdokonalení. idealního učitele Antona Šupova. štábního kapitána Procharova (Les kácejí) nebohatého učitele Timčenku ve „Rtiščevu“ (1890). starého mládence. námořního kapitána Chlopku („Osamělé“) vychovávajícího svého synovce a pečujícího o jeho chudé druhy, Lampadova. učitele Orlova (Chudoba) starou slečnu v „Cizích hříších“. pečlivě vychovávající cizí děti. Podobnou vznešenou, obětavou, všecko pokořující láskou k dětem vyznamenávala se sympatická hrdinka novelly „Kvočna“. Kateřina Markovna. jež žije pro děti své nebožky sestry a pro cizího chlapce, sklízí pak za to jen nevděk. a ovdovělá macecha Naděžda Dmitrijevna („Nè nam sudiť“), jež láskou mateřskou miluje lásky té nehodného pastorka. poslední prostředky věnuje. by nepřišel na lavici obžalovaných a je šťastna tím. že pastorek umírá na rukou jejích. Takovou vznešenou, všecko pokořující lásku nalezáme u Volodi Teplicyna. vychovaného jmenovaným kapitánem Chlopkem. jenž láskou překoná zatvrzelého otčíma Bubnova. Touž vysokou láskou miluje v témž romaně („Osamělé“) učitelka Nataša ženatého muže. jemuž žena utekla. i dítě jeho, jež matka opustila. o něž Nataša stará se jako matka. Ale dívka tato opět ochotna ustoupiti ženě, když vrátila se k muži, s kterým vstupuje ve sňatek teprve tehdy, když smrt stihla první ženu jeho. V romaně „Špinavé cesty“ vidíme muže, jenž nechce jíti vstříc ženě, nešťastné v manželství a hledající spásu v osobní lásce k němu, poněvadž uznává, že člověku třeba nikoli lásky. jež vede k úzkému osobnímu štěstí. nýbrž lásky vznešenější, sebeobětavé. lásky k bližnímu.

Zchudlá šlechta ruská ani v rodině. ani ve škole před reformou nenabyla pevných zásad mravnosti a politických názorův i ustoupila brzy místo své vítězoslavné bourgeoisii. Šeller dobře pochopil, že tato nová aristokracie připravuje pokolení. které ještě méně odpovídá ideám pokroku, než čistokrevné vrstvy dřívější. Úpadek idei vzdělané třídy, jejích vkusův a duševních vlastností oplakává Šeller v romanech z let osmdesátých a devadesátých. Mravní zchátralost pokolení novějšího jeví se u Šellera s jedné strany celou řadou samovrahův a neurastheniků („Konec Birjukovského letohrádku“. „Bezdomníci“. „Pád“. „Rodina Muratovů“). s druhé strany hrabivými. lakotnými a praktickými typy. zasobněnými ve Rtiščevu 1890, v Orlovu („Chudoba“) a v „Hladových“ (1888.) Hlavní dva hrdinové romanu „Chudoba“ náležejí k dvěma rozličným vrstvám společenským: Russov je z rodu knížecího. Orlov je raznočinec. Oba pod vlivem ne již školy. nýbrž života nejprve mravně padají. potom však mravně se obrozují. Ale autor zde nedává přednosti raznočinci před šlechticem. kníže Russov je sympathičtější než Orlov. pocházející z chudé rodiny úřednické. a iniciativa obrození přísluší knížeti. a nikoliv Orlovu. Russov sice klesl, ale dojmy z cizí rodiny zachránily knížete z oné hlubiny mravního pádu, v níž brodí se velkosvětská mládež; Russov stal se hodným manželem. horlivým činitelem zemským, zastancem lidu. Přítel jeho. Dmitrij Orlov. z dojmů chudé rodiny dostal se do knížecího domu se svůdnou kněžnou

v čele, a dobré zárodky v duši jeho ustoupí před kouzlem sličné, ač proti němu staré ženy. Smyslná láska změnila ho v pokornou oběť vlastní vášně, klesl hluboko jako milenec kněžny, jejíhož muže si váží, jež však muži byla nevěrna hned v prvním roce po sňatku a s jiným měla dítě, mladého Russova. Svými názory je Orlov prototyp zvrhlého měšťáka. Také v rom. „Rtiščev“ vystupují rovnoběžně vedle sebe dva hrdinové z ruzných vrstev společenských. Rtiščev, syn moskevského protodiakona a matky z rodiny knížecí, a Ždanov, nemanželský syn chudé ženy. Mateřská krev táhla Rtiščeva na cestu hýření, karbanu a prostopášnosti, ale později zvítězila v něm krev otcovská. Rtiščev stal se karrieristou jako otec a oženil se s chudou dívkou, již surovostí utrápil, až skončila samovraždou. Ale ani raznočinec Ždanov není bezvýminečné idealní osobnosti, jakými bývali raznočinci v prvních románech Šellerových, nýbrž pouze hodným člověkem, jenž není bez chyb a poblouzení.

Šeller zustal dosud nadšeným idealistou a bodrým optimistou, věřícím, že dobro nad zlem dříve neb později zvítězí. Autor rád kreslí positivní typy, idealní, světlé osobnosti, a proto romany jeho hodí se zvláště pro mládež dospívající, jež potřebuje jako manny obrazu lidské statečnosti a hrdinství, jež by jí byly vzorem a příkladem pro život. V současné pessimistické belletrii ruské romany jeho, ač mají četné nedostatky umělecké, vyplňují duležitou mezeru, předvádějíce positivní, idealní typy mládeži za vzor a příklad k následování. Tím vysvětluje se vychovatelský vliv jeho na čtenáře. Za umělecká díla nemá ani Šeller sám své romany, říká o nich ve „Zhnilých močálech“, že nejsou propracovány, že není v nich effektních, milostných zápletek, že nejsou psány slohem vybroušeným. Je tu pozorovati chudobu barev, unavují množstvím úvah, stálým moralisováním a jakousi strojeností a nuceností v technice. (P. d.)

Současné divadlo v Rusku.

A. Vezal.

„Rus. Mysl“ obšírným článkem vyličuje stav ruského divadla. Doufám, že se ct. čtenářům „Hlídky“ zavděčím, když hlavní obsah rozpravy oné jim předložím.

V březnu r. 1898. konal se v Moskvě pod předsednictvím Alex. Potěchina všeruský sjezd asi z 1300 činitelů na jevišti, nedávno pak vyšly dva svazky prací sjezdu toho, jež podávají bohatý material k charakteristice současného ruského divadla. Sjezd byl podle slov herce Lenského „shromážděním lékařů, jež obstoupili postel nemocného umění.“ Všichni souhlasili, že divadelní umění prožívá těžkou nemoc, že venkovské divadlo je v úpadku, ve smrtelném tažení, že v chrámu, kde dříve přinášely se oběti čisté bohyni umění, nyní hrají se hloupé

frašky, nesmyslné kusy, oplzlé operetky, jež jsou politování hodnou parodií umění; místo žreců, zbožně konajících své dílo, vidíme na jevišti ubohé řemeslníky, lidi, odjinud vyhnané, pro něž jeviště je posledním útočištěm po nezdarech na jiných místech. Hlavními příčinami úpadku divadla v očích členů sjezdu jsou hmotná nezabezpečenost herců, nedostatečná umělecká příprava jejich na jeviště a nízký mravní stupeň většiny z nich. Zpravodajové dobře poukázali, že smutné postavení herců stojí v těsném svazku s úpadkem divadla. Sjezd odsoudil jak soukromé podnikatele, tak i nedávno vzniklá artistická družstva. Soukromí podnikatelé divadel vykořisťují obecenstvo i herce, ničí národní blahobyt i dramatické umění. Vydřidušský podnikatel — obyčejně bývalý restaurateur — nemá obyčejně nic společného s uměním; uzavřev smlouvu se sborem herců v Moskvě a dav jim zálohy, přijede do venkovského města a rozšíří veleslibné divadelní ohlášení. Sjedou se herci, první kus je pěkně vypraven a má úspěch. Uplyne však nějaký čas, vybrané peníze upotřebeny na potřeby herců, na dluhy, jež si podnikatel nadělal, a na vypravení nových kusů, na nové obleky nezbude ničeho. Aby přilákal přece obecenstvo, podnikatel dává hloupá melodramata, plná vražd, otrávení, potom frašky, v nichž hercům je choditi třebas i po hlavě, pak operetky. Hladoví herci, aby hladem nezemřeli, musejí hráti takové hloupé kusy, podrobit se vydřidušskému podnikateli. Jistý referent uvedl tento zajímavý dialog mezi hercem a podnikatelem: „Chcete žrát?“ — „Chci.“ — „Hrejte tedy v té frašce.“ — „Ale, vždyť to je paskvil na umění!...“ — „Nechcete-li, táhněte!“ — „Kam?...“ Volky nevolky nutno hrát, neboť třeba jíst. — Společnost konečně pozbyla důvěry k sobě, příjmy padají, herci trpí hroznou bídu, podnikatel skřípe zuby, a herci stěží dostanou se zpět do Moskvy. Jsou i podnikatelé, kteří na divadlo hledí jako na kulisy, zakrývající podnik zcela jiného druhu, kde ženské hrají velice ponižující úlohu, baviti osvícené milovníky „umění“. — Horší ještě je činnost divadelních družstev, kde ředitelé jsou úplnými pány. Obyčejně herec, mající knihovnu i obleky, najme divadlo, zařídí družstvo, většinu příjmu shrábne do své kapsy jako ředitel, jako pořadatel, jako herec, jako náhradu za obleky, a o nepatrný zbytek teprve dělí se družstvo. Repertoir družstev je rovněž hrozný, od tragedie nesmyslné přechází se k melodramatu, frašce, operetce. V družstvech vládne úplný nepořádek, „hlad, zima, žebrota je — údělem herců.“ A tak provincialní herci, trpíce hlad i zimu, rozzlobeni na všecko, hledali příčiny svých neštěstí hlavně mimo sebe, ve vnějších okolnostech, v podnikatelích, ředitelích družstev, v obecenstvu, jež prý chce jen zábavu v divadle, frašky a operetky, v pohostinských hrách herců hlavních měst, kteří prý podkopávají zájem obecenstva ke hře místních herců, v ochotnických divadlech, která prý dělají zbytečnou konkurenci hercům z povolání. Však vyskytli se na sjezdu i zpravodajové, kteří vinu nešťastného postavení herců hledali též v hercích samých, malujíce třídu hereckou tmavými barvami. Herec Lenský ukázal, hyne-li divadlo, že vina je v tom, že většina herců nemá nic společného s uměním, že

herci nemilují umění, že $^{8}/_{10}$ herců jsou praktičtí samolibci, cyničtí opilci, kteří místo talentu a práce vyznačují se drzostí a nestydatostí, nadšení pak čerpají z láhvičky koňaku. Zhoubný je vliv takové atmosféry intrig, závisti, boje samolibosti, a sháňky za úspěchem, společnosti k práci neschopných darmochlebů na mladíka, jenž blouzní o sloužení svatému umění: z idealního mladíka ve společnosti, jež stojí na velmi nízkém stupni vzdělání a mravnosti, jež nedbale pohlíží na své zaměstnání, stává se záhy všední provincialní herec řemeslník bez lásky k umění.

A jak žijí, jak pracují venkovští herci? Jakmile skončí saisona, herci odjedou do Moskvy na divadelní tržiště. Tu začnou bezúčelné návštěvy agentů, vysedávání v hostincích a kavárnách. Nepatrné hmotné prostředky vyčerpají se, a herec se vztekem čeká, až ho pozvou k nějakému divadelnímu sboru a dají mu zálohu. Sjíždějí se divadelní podnikatelé, na něž se vrhnou herci; začnou pletichy a klepy za tím účelem, by konkurent byl ponížen v očích podnikatelových. Mnohý herec učiní smlouvu s dvěma, třemi podnikateli, přijme od nich zálohy, jichž nikdy nevrátí, a podnikatele ještě nechá na holičkách. Podnikatelé vybírají si zvláště herečky podle podobek, jež chovají divadelní agenti. K jistému zpravodaji obraceli se podnikatelé a ředitelé družstev se žádostí, by odporučil jim herečky pro operetky a frašky, „jichž potřebují ne tak pro jeviště, jako pro některé zástupce měst a představené, kteří rádi jezdí s herečkami za město.“ Divadlo a krčma tak se zmíchaly, že těžko rozeznat, kde začíná ono a končí tato. Není tedy divu, že divadla nenavštěvují. „Který pak mravný otec rodiny“, praví Aleksandrov ve své zprávě, „poveze svoji ženu a děti k nemravným lidem v nemravný dům? A v takové nemravné domy mění se naše divadla s jedné strany správci krčmáři, kteří v poslední době ustavičně víc a více vstupují do popředí v divadle, s druhé pak strany nemravnými herci.“ U herček necení se tak talent, jako spíše tělesná krása a hojnost obleku. Podle zprávy Paninovy $^{9}/_{10}$ herček jsou padlé ženské, jež padly pod vlivem těžké hmotné nouze.

V září odjede herecký sbor z Moskvy na své působiště do venkovského města; ubytují se, počnou se učit úlohám. První představení dopadnou dobře, herci jsou v ružové náladě. Brzy však příjmy klesají, herci nedostávají platu, mizí horlivost jejich, ze zlosti oddají se pití, nedbalé provedení úloh přivádí další úpadek příjmův, a herci stěží přečkají divadelní dobu i odjíždějí do Moskvy, aby příštího roku totéž opakovali.

(Příště dále.)

P. Izák Tomáš Hecker.

Měsíčník „Stimmen aus Maria-Laach“ přinesl v posledních dvou číslech minulého ročníku obraz a posudek činnosti i života slovutného konvertity severoamerického P. Heckera, jenž svým individualismem a demokratismem, jakož i některými jinými zásadami, jež hlásal, dobyl si mnoho stoupenců nejen v Americe, ale poslední dobu i v Evropě, zvláště Francii a Německu. Jesuita Otto Pfülf, na základě literatury „pro“ i „proti“ z ruchu tohoto vzniklé, podává nestranný obraz tohoto apoštolského muže, který Jesuity odsoudil, jako řád v církvi dnes už nepotřebný.

Izák Tomáš Hecker narodil se v Novém Yorku 18. prosince 1819. Rodiče jeho s obou stran byli potomky přistěhovalých Němců, protestantů. I. Hecker jako druhé pokolení v Americe vychované německy už ovšem neuměl. Otec po stránce náboženské byl vlažným ba lhostejným, matka v 20ti letech přestoupila k metodistům. Izák o 10. letech musil nechat školy a jít za živobytím. Dělal poslíčka v nakladatelství jistého metodistického časopisu, potom byl učněm ve slévárně písmenek, ale po roce už se svými staršími bratry pekařil. S nimi súčastnil se jako chlapec 12 a 13letý ruchu dělnického, jenž tehdy v roce 1820. začal se šířit v Novém Yorku. Dělnický ruch tento byl ovšem utvářen dle tehdejších socialisticky komunistických theorií francouzských. Tu setkal se mladý Hecker s vůdcem hnutí toho drem Brownsonem, potomním slavným konvertitou katolickým. Až do svého obrácení o radu i o poučení obracel se Hecker k Brownsonovi, z něhož čerpal první své poznámky a idey a na nichž i později setrval. Brownson tudíž ducha necvičeného snivého mladíka samouka vyškolil. Snění a visionářství a při tom dychtivá touha probuzeného, ale ničím se ukojiti nemohoucího ducha, učinily z mladého Heckera až do obrácení jeho bludnou duši. Doma nemoha vydržeti na radu Brownsonovu obrátil se do společnosti založené na nových společenských zásadách rovnosti, do associace zvané Brookovou Farmou, kdež na 70 lidí vzdělaných žilo venkovské práci a sebeušlechťování. Leč pobyl tu sotva půl roku; doznal sic mnohého poučení a vzdělal se obcováním s muži učenými s duchaplnými, ale po čem toužil nenalezl. Odtud odebral se tedy do jiné podobné „associace“ Alcottovy v Concordu, kdež život byl však těžší a prostší než v Brookově Farmě. Ani tu nedoznal ukojení. Už v Brookově Farmě začal přemýšleti o katolictví. Koupil si knihy o katolické víře jednající a zvláště katechismus Tridentina. Byl však ještě dosti vlažným ke všemu a trvalo rok, než si katechismus ten přečetl a nauky jeho jakž takž promyslil. Po nezdařených pokusech v associacích žil opět v Novém Yorku, a tu zanášeje se plány státi se knězem, buď anglikanským nebo katolickým, začal se učiti latině. V březnu roku 1844. začal v nejistotě své zkoumati a rozmýšleti mezi oběma církvemi, anglikanskou a katolickou. Biskup katolický v Novém Yorku přijal jeho výjevy dosti chladně a upozorněním na přísnou autoritu církevní jej zastrašil. Obrátil se k anglikanům, ale ti chybami a nedokonalostí

svou, jež se tu před ním objevila, nemohli ho uspokojiti. Nerozhodnut mezi oběma, ale více přece se odkloňuje od anglikanské církve, usídlil se znovu v Concordu a pustil se tu opět do latiny a řečtiny, mině už nezvratně státi se knězem. Tu dočetl tridentský katechismus a bojuje v duši o rozhodném obratu dopsal Brownsonovi do Bostonu o nepokoji svém a svém úmyslu státi se katolíkem. Tou dobou Browson sám (v květnu 1844) zanášel se myšlenkou vrátiti se ke katolictví a rozmlouval o tom s biskupem Bostonským Fenwickem. S radostí proto přečetl dopis o podobných úmyslech svého mladého přítele a žáka, a odepsal mu, pro ně oba že není jiného upokojení duševního leda v katolické církvi. Hecker obdržev dopis, ihned se sebral a jel do Bostonu. Tu biskup Fenwick odkázal Heckera na svého koadjutora světícího biskupa Fitzpatricka. Ani tento nepřijal Heckera s nijakým enthusiasmem, nýbrž zkoumal a pátral po jeho úmyslech. Zvláště Heckera zabolelo, že tak přísně pátral v duši po zbytcích socialismu a kommunismu. Konečně však přece úmysl Heckerův schválil a poslal jej do Nov. Yorku, aby tu v rodné diecési své vstoupil do církve katolické. Tu světící biskup Dr. Mac Closley přijal jej a vycvičil a 1. srpna 1844 byl Hecker znova s podmínkou pokřtěn a 2. srpna přiúčastnil se stolu Páně. Dne 20. října náledovala pak konverse Brownsonova.

Pohotovost biskupa Closleye, s jakou vyvracel námitky a bludy všech sekt nekatolických a obeznámenost jeho se všemi velikány duševními toho věku, první čas stačila úplně k upokojení ducha Heckerova. Nedovedl jen z duše své vypuditi ty zbytky trpkosti, jakou zažil, když tak suše a přísně zkoumali jeho samého, kdy pln ohně a touhy hlásil se o přijetí do církve. Už tehdy umiňoval si, že ze všech sil přičiní se o nápravu tohoto způsobu, přemýšlel, že nutno jinak se chovati ku vracejícím se protestantům do luna církve, jinak je vítati a jinak jim vycházeti vstříc. Na tomto dojmu svém a na tomto svém poznání založil pak P. Hecker celou svou činnost pozdější, činnost missionáře a apoštola Ameriky.

Za Izákem Heckerem přestoupil též ihned bratr jeho Jiří ku katolictví. Ostatní rodina zůstala jak byla: otec lhostejným ke všemu a k žádnému vyznání se nehlásícím, matka metodistkou a starší bratr anglikanem. Přece však první čas bylo Heckerovi od známých zakoušeti mnoho. V té době bylo katolické vyznání ve Spojených Státech nejposlednějším a nejopovrženějším. Bylo tudíž třeba odvahy před veřejností přihlásiti se v té době k tomuto vyznání.

Konvertita I. Hecker pojal zprvu plán chud vydati se na cestu do Říma. Ale vzdal se toho plánu a připravoval se na prvotní svou myšlenku. Začal se opět učiti latině a řečtině. Leč ze všeho toho soukromého studia mnoho mu nezůstalo. Myšlenka původní státi se knězem ho neopustila, brzy však změnila se v ten způsob, že umínil si vstoupiti do řádu. Po nějakém váhání vybral si řád redemptoristů, jenž se právě v Nov. Yorku byl usadil. Rozhodnutí však přišlo náhle při dané příležitosti, kdy dva konvertité do řádu

vstoupivší měli se plaviti do Evropy do noviciatu. Ve dvou dnech vymohl si Hecker přijetí od provinciala v Baltimore a vydal se hned s dvěma krajany na cestu do Evropy. Dne 2. září 1845 dorazili do St. Troudu v Belgii, kdež nastoupili noviciat. Hecker vrhl se s celým zápalem duše své na mystiku. Zakladatel řádu svatý Alfons a svatý František Saleský, kteří mu představováni v noviciatě jako vzor, nedovedli ho cele upoutati. Táhlo jej to více ke spisům sv. Terezie, sv. Jana z Kříže; četl mimo to Taulera, Ruysbroeka, Susa a pozdější askaty Surina, Lallemanta a Scaramelliho.

Život při tom vedl velmi přísný, plný odříkání a umrtvování sebe samého. Jeho novicmistr zkoušel jej dlouho a přísně, není-li to vše u Heckera jen sebeklam, zvrácená snivost a fanatičnost povahy a mládí. Přesvědčil se však, že plyne to vše z odhodlané zbožné mysli, hledající spočinouti v Bohu. — Dne 15. října 1846 složil Hecker slib řeholní a poslán do Wittemu v Hollandsku na studium. Ježto však Hecker školního vzdělání neměl, a ve všem byl jen samoukem, musil dvě leta se podrobiti filosofické připravce, než by začal bohosloví. Při tom měl se doučovati latině. Leč Hecker ukázal se brzy ke všemu studiu neschopným: jeho vnitřní rozdrážděnost, nervosa a stálé rozčilení činily mu veškero studium nemožným. Uložen mu proto jiný úkol, stal se obsluhovačem nemocných. Stav jeho duševní se stále přes to horšil, tak že konečně prosil sám své představené, aby buď ho nechali laikem v řádě, nebo mu dovolili přestoupiti k nějakému řádu kontemplativnímu, nebo konečně připravu a studium ke kněžství ponechali jeho privatní pilnosti. Po dvou letech marného snažení konečně představený pod poslušností mu kázal, aby řekl, k čemu se myslí od Boha býti povolán a určen. Přiznal se, že cítí v sobě povolání k tomu, aby obracel Spojené Státy severní Ameriky na katolickou víru, a že doufá, bude-li studium svěřeno jen jeho svobodné volbě, v daných okamžicích pokoje a klidu duševního tolik nastudovati, aby mohl úřad kněžský dobře zastávati. Představení tedy svolili a poslali ho k dalšímu privatnímu studiu do Anglie do Claphamu. Tu však nesnáze a neklid duševní dále trvaly, tak že představení začali opět o Heckerovi pochybovati. Konečně za přispění zpovědníka svého dosáhnuv důvěry u nich i síly a důvěry v sebe, nejnutnější nastudoval a 23. října 1849 vysvěcen od biskupa Wisemana na kněze. Jako mladý kněz pomáhal v duchovní správě, jednou též v malé osadě kázal. Život jeho plynul teď tišeji. Zatím P. Hafkenscheid stal se provincialem v Americe a ten vyžádal si Heckera a dva jeho krajany, aby mu byli přiděleni k missiím v Americe. Roku 1852, přesídlil tedy P. Hecker konečně nazpět do Ameriky. Dne 6. dubna 1851 začali noví redemptoristé svou práci. Ale P. Hecker nebyl s to, aby zastával úkol kazatele i při velkých kázaních večerních. Scházelo mu i řečnické i jazykové vyškolenosti a theologické zdatnosti k tomu; míval proto zprvu jen ranní krátké 5 minutové promluvy při mši, většinou katechetické. Ale i ty s ním od slova k slovu napřed pracovával P. Hafkenscheid. Tu teprve nastala pro něho pravá škola, jež uzpůsobila ho k pozdější blahodárné

činnosti. Řečníkem výtečným nikdy ani potom nebyl, ale stal se z něho přece přesvědčivý a velmi schopný kazatel a poučovatel.

Tak setrval P. Hecker šest let v missijní práci redemptoristy. Těšila ho tato činnost mezi lidem katolickým v Americe, ale časem přece opět se v něm vynořovala myšlenka, že povolán jest vlastně k tomu, aby protestanty Unie přivedl opět do lůna církve katolické. Myšlence této dal nejdříve výraz ve spisku svém „Questions of the Soul" („Otázky duše", Nový York 1856), v němž dovozoval, že touha duše po Bohu ukojena býti může pouze přiúčastněním se svátostí katolické církve. Spisek vynikl hlavně tím, že ve mnohém přizpůsobil se potřebám protestanta hledajícího Boha, a těžkosti obratu rozbíral a vysvětloval. — Za prvním spiskem vydán r. 1858. druhý: „Aspirations of Nature", v němž dovozoval, že jen katolické náboženství je náboženstvím lidstva, že ono jediné „přirozené touhy" člověka a přirozenost lidskou milostí Boží povznešenou spojuje s Bohem.

Účinek spisku druhého byl lepší než prvého. Do r. 1868. vydáno ho čtvero vydání. — Už při dokončení tohoto druhého spisku uspořádal P. Hecker konferenci pro nekatolíky v Norfolku a to s velkým úspěchem. Jeho spolubratři se dosud o plány jeho mnoho nestarali, teď však přikládati jim počali pozornost a věřiti v poslání jeho. (O. p.)

Nová díla.

Sljapkin: Carevna Natalja Aleksějevna i teatr jeja vremeni. Petrohrad 1898.

Sljapkin nalezl rukopis, který nás seznamuje s charakteristickým repertoirem carevny Natalie Alexějevny, jenž vynikal pestrotou: bylať v něm i školní dramata, i zpracování populárních pověstí, na nichž viděti vliv školních představení Polockého i německého divadla Gregori a Kunšta. Smíšení to charakterisuje literaturu za doby Petra Velikého. Kniha Sljapkinova jest důležita pro dějiny ruského divadla.

Smirnovskij: Istorija russkoj literatury devjatnadcatago věka. Vypusk I. Karamzin v do-Aleksandrovskuju epochu. Petrohrad 1899.

Je to kniha, určená hlavně pro studující a širší obecenstvo. Autor příliš ze široka (na 300 str.) líčí činnost Karamzinovu před nastoupením Alexandra I., do jehož panování spadá hlavní doba činnosti jeho. Kniha má četné nedostatky. Bledě nakreslen evropský sentimentalismus, mdle podán světový názor mladého Karamzina, nejasnými tahy nakreslen charakter doby tehdejší. Sloh je těžkopádný.

Eine Reise nach China und Japan. Von *J. Müller.* Nákladem vlastním. Str. 109. Cena 60 kr.

Mladý cestovatel, rodák frýdecký, slohem prostým a nehledanými slovy líčí lehkými črtami roku předešlého vykonanou cestu a dojmy

i příhody zajímavé. Více národopisné látky by spisku nemalé bylo dodalo ceny. Zajímavý cestopis opravuje mnohé mylné názory naše o Číně a Japansku. x.

Iv. Feoktistov: Svod mněnij Bělinskago o dětskoj literaturě. Petrohrad 1898.

Názory Bělinského († 1848) o výchovu a dětské literatuře jsou těsně svázány s jinými názory jeho, jsouce výsledkem individualního i společenského vzrostu jeho. Bělinský jako Schellingovec žádá, aby v dětech rozvíjel se cit nekonečného, aby se vychovával náležitě esthetický cit, mluví o požitku, jaký děti mají z arabských pohádek i z Hoffmanna, radí účinkovati na děti prostřednictvím fantasie: Bělinský jako realista nazývá fantasii škodlivou schopností duševní, Hoffmanna má za škodlivého spisovatele pro děti, nevidí poesie v pohádkách, za nejlepší knihy pro děti pokládá ty, které děti seznamují se zemí, přírodou, myslí, že přírodní vědy nejvíc poutají děti. Brzy měl čtení životopisů pro děti za užitečné, brzy za škodlivé. Vůbec jeho názory o dětské literatuře měnily se s jeho všeobecným názorem světovým. Feoktistov správně vystupuje proti oněm recensentům dětských knih, kteří odvolávají se na jednotlivé výroky Bělinského, nevšímajíce si dějin názorů jeho na dětskou literaturu a zneužívajíce takto jména velikého jinak kritika.

Tugan-Baranovskij: Russkaja fabrika v prošlom i nastojaščem. Istoriko-ekonomičeskoje izslědovanije. Petrohrad 1898.

V 1. svazku obšírného díla svého podává autor dějiny rozvoje ruského továrnictví v 19. století pod vlivem změny společensko-hospodářské třídy. Se vzrůstem hnutí továrnického autor sleduje i rozvoj továrnického zákonodárství. Kniha tato je vůbec cenným vkladem v hospodářské literatuře.

Sborník historického kroužku. Majetník, vydavatel a nakladatel: Družstvo „Vlast". Odpovědný redaktor Dr. M. Kovář. R. 1898, sešit 7. Str. 174. Cena 1 zl. 20 kr.

Čilý historický kroužek „Vlasti" vydává ročně svůj „Sborník" jehož 7. svazek za rok 1898. byl právě dotištěn. „Sborník" přináší delší články, delší i kratší drobnosti a podrobnější i kratší posudky hlavně o pracích historických.

Delších článků 7. svazku je šest. Professor J. Vávra, jenž už v loňském ročníku podal pěkný životopis Hanuše z Oppersdorfu, horlivého pána katolického, přidává „Doplňky k životopisu Hanuše z Oppersdorfu" dle listin a kopiářů na zámku v Horním Hlohově. Doplňky těmito ještě více vyniká pracovitá snaha pánova o zachování katolické víry ve Slezsku. — Dr. Fr. Krásl pojednáním „Opat Anselm Vlach ve sporu s arcibiskupem pražským Ferdinandem hrab. z Khüenburka o exempci" podává archivní příspěvek k dějinám benediktinského kláštera sv. Mikuláše na Starém Městě

pražském a k životopisu opata, který svěřil vystavění nového opatství s kaplí a s příslušenstvím i s bibliothékou slavnému mistru Kilianu Ign. Dienzenhofrovi. Týž autor druhým pojednáním svým rozvinuje podrobný spor, ovšem starší, ve článku „Arcibiskup pražský Jan Josef hrabě Breuner a opat u sv. Mikuláše Maurus Roučka ve sporu o patronát kostela v Hrnčířích". Obě práce Kráslovy, jsouce kusem dějin kláštera sv. Mikuláše na Starém Městě, jsou založeny na pramenech a proto cenné. — V obšírné a archivními prameny doložené úvaze „Z dějin zápasu katolického náboženství s jinověrstvím v Čechách v letech 1700—1756" líčí Dr. Ant. Podlaha kus kulturních dějin našich za prvé polovice 18. století; hlavním pramenem byly autorovi Litterae annuae, rukopisné paměti jesuitské, listiny z knížecí Lobkovické knihovny a z archivu arcibiskupského v Praze. Týž autor z literarní zůstalosti k tisku připravil „Václava Františka Kozmanecia spisování historická", z nichž v Čas. Č. Musea již dávno před tím Vinc. Zahradník vyňal a doplnil „Krátké vypsání třicetileté války". Dr. Podlaha uveřejňuje Kozmaneciovo vypravování o zimním králi a o náboženství jeho, jakož také o obnovení náboženství katolického a pokutování odbojných, pak krátké vypsání války třicetileté a úvahy o téže válce (z ruk. v bibliothece Strahovské). V uveřejňování pamětí Kozmánkových bude spisovatel pokračovati. — Jakožto jubilejní vzpomínku na oslavu Fr. Palackého Fr. J. Rypáček píše „O ‚Úvodě' do ‚Dějin národu českého'", kterýžto „Úvod" je prací mistrovskou.

V drobných zprávách P. Fr. Teplý podává dobrý historický nástin Vrcholtovic. Fr. Štědrý referuje o dvanácti zaniklých osadách v okrese Lounském, redaktor Dr. M. Kovář vzpomíná rušení klášterů za císaře Josefa II., A. Vetešník píše pěkný příspěvek k životopisu Jungmannovu archivním obrázkem „Josef Jungmann a vyučování jazyku českému v seminářích", Dr. Ant. Podlaha podává zprávy o poustevnicích na panství Lyském z počátku 18. stol., o české knize proti křesťansko-židovské sektě v Čechách, tištěné r. 1749., a o pohnutkách, které vedly kněze z Tovaryšstva Ježíšova k práci literarní. J. Hamršmíd (z matriky bývalé fary u Matky Boží pod řetězem v Praze) referuje o čtyřicetihodinné pobožnosti z r. 1622.

Posudků jest 28 a týkají se různých prací a spisů historických a literarních.

Obšírná kniha končí se nekrologem, věnovaným P. Petrovi Špičkovi, záhy zesnulému spolupracovníkovi „Sborníku hist. kroužku", a svědčí o čilé snaze i práci téhož kroužku. FR. J. RYPÁČEK.

Musaeum Francisceum. Annales MDCCCXCVII. Brunae 1898. Sumptibus Musaei Francisci.

Třetí svazek Annalů Františkova musea (za rok 1897.), vydaný roku 1898., výpravou svou, illustracemi i vzhledem svým překonává prvější dva svazky. S latinskou svou firmou přináší pět prací německých

a pět českých mimo jubilejní článek v obou zemských jazycích sepsaný. Kniha jest objemná o 307 stranách veliké osmerky.

Svazek je zahájen vzpomínkou na jubileum panovnické: „Das Jubiläum der 50jährigen Regierung Seiner Majestät des Kaisers" — „Padesátileté jubileum panování Jeho Veličenstva císaře". Článek jest psán vzletně a líčí hlavně kulturní snahy za vlády J. V. — Professor A. Rzehak podává „Beiträge zur Kenntnis der karpathischen Sandsteinzone Mährens". Práce Rzehakova je druhým pokračováním geologicko-palaeontologických zpráv z musea Františkova a jest doložena pěti vyobrazeními. Professor Dr. František Dvorský pojednává novým příspěvkem „o vltavínech (moldavitech) moravských", nalezených podél toku Jihlavského od Třebíče po Ivančice. K důkladnému pojednání jsou přidány obrazy 12 typických vltavínův a přehledná mapka nalezišť vltavínských u Slavic, Kožichovic, Dalešic, Lipňan, Dukovan a Senohrad. — Karel Schirek článkem „Der Sližaner Fund" referuje o uměleckých nálezech na allod. panství Morkovském ve vsi Sližanech (z r. 1840.) a podává krásná vyobrazení těchto nálezů. — Professor J. Hladík široce popisuje praehistorické hradisko a pohřebiště u Obřan, obé velmi důležité pro srovnavací archeologii. K dukladnému popisu jsou přidány mapky hradiska i pohřebiště a pěkné obrázky předmětu vykopaných, na 14 listech. Dr. B. Bretholz popisuje a oceňuje „Brünns Stadtbilder" až po rok 1750.; obrazy jsou dílem ve Františkově museu, dílem v městském archivě v Brně, dílem ve sbírkách soukromých. Přidána jsou čtyři vyobrazení města Brna v otiscích velmi zdařilých. — Ředitel J. Klvaňa pokračuje v líčení „Kroje lidu slovenského na Moravě", líčí kroj Kunovský, Vlčnovský, Hradšovský, Uherskobrodský, Nivnický, Bánovský. V poutavém národopisném svém pojednání bude autor pokračovati v Annalech budoucích. — Dr. Vilém Schram píše o moravských akvarellistech ve článku „Mährische Aquarellisten"; jsou to Em. Stöckler, Fr. X. Rektořík, J. Ethler, J. Ed. Teltscher, Emil Moser, J. Uprka, prof. A. Rzehak, přírodopisec a archeolog, a A. Mucha. Autor bude později pokračovati. — Professor Dr. Fr. Šujan podává podrobný seznam „starší literatury české ve Františkově museu v Brně", z doby staré 14 spisů, z doby střední 153 spisů, některých velmi vzácných, a hodlá později upozorniti na české rukopisy v knihovně musejní. — Vrchní inženýr A. Franz článkem „Mährische Zunftsiegel" podává cechovní pečeti moravské s pěknými vyobrazeními v textě, s 19 tabulkami na konci svého pojednání, na kterýchž tabulkách jsou velmi pěkné otisky 254 různých pečetí cechovních. — Professor Dr. Frant. Kameníček referuje o „rukopisné sbírce Josefa Valentina Zlobického" a podává seznam listů týkajících se Brna, jichž jest 57.

Třetí ročník Annalů musea Františkova jest nejen cenný, ale i vskutku skvostně vypraven. Fr. J. Rypáček.

Pěknou, nepřímou apologií celibátu katolických duchovních jest nový roman známého Eduarda Roda: „**Le ménage du pasteur Naudié**“, česky: „Domácnost pastora Naudié.“ (Fasquelle 1898.)

Jevištěm romanu jest hlavní sídlo francouzských protestantů La Rochelle, hrdinou pastor v prostředních letech, vdovec a otec několika malých dítek. Týž zamiluje se do bohaté kokety, ožení se s ní, a nyní líčí Rod mistrně, jak žena pastorova odcizuje svého muže poznenáhlu různými intrikami Bohu, svěřené osadě a konečně vlastním dětem. Děj propleten mnoha vážnými úvahami filosofickými a náboženskými, hlavně v místech, kde líčí duševní boje pastorovy, jenž voliti má mezi Bohem a ženou.

Guillermin: „**Les voix consolatrices**“ („Hlasy útěchy“). Paris, Blond et Barral, 8°, str. 360.

V bouře a rozháranost jak nitra jednotlivce, tak i celé společnosti moderní vnésti trochu útěchy a posvátného klidu jest účelem, jejž si autor vytkl. Veškerá francouzská kritika, i liberalní, dotvrzuje slovy velmi pochvalnými, že cíle svého spisovatel nikterak se neminul. Knížka dělí se na 3 díly, o tajemství utrpení, jak utrpení snášeti a balsam na rány duše, nese se vesměs duchem katolickým a obsahuje mnoho krásných citatů kněží i laiků. A. Sv.

Družba sv. Mohora (Společnost sv. Hermagory, sídlem v Lublani), která je pro Kraňsko tolik, co pro Moravu Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, přichystala letos členům svým za podíl šest knih. První z nich jsou „Zgodbe sv. pisma“ (Dějiny sv. písma), které píše Dr. Fr. Lampe. Vydán svazeček 5., v němž obsaženy jsou žalmy s výklady, a sice žalm 11.—133. Spisovatel upozorňuje zvláště na spojitost žalmů s Novým Zákonem v žalmech Messianských tak řečených. Spisek opatřen 23 obrazci. Druhou knihou je „Veliki katekizem“, zaujímající 244 stran. Je to vlastně týž katechismus, jejž dle originalu schváleného všemi biskupy rakouskými vloni vydala lublaňská katolická knihtiskárna, společnost sv. Mohora přidala k němu jenom předmluvu, ve které vytýká důležitost knihy této a podává stručně jeho dějiny jakož i návod, jak jí používati na různých stupních vyučovacích. — Za příčinou vladařského jubilea panovníkova napsal professor J. Apih příležitostné dílko „Naš cesar“ (Náš císař), jehož předností jest, že neoplývá přílišným byzantinismem. — „Slovenských Večernic“ (4. kniha) vydán sv. 51., v němž umístěno několik menších statí různého obsahu. Vytknouti z nich sluší životopis kněze-vlastence Dra. J. Muršece. Přeložená povídka „Strašen božični večer“ (5. kniha) není z nejzdařilejších; hrajeť v ní velikou úlohu náhoda. — Šestou knihou je „Koledar družbe svetega Mohorja“ (Kalendář společnosti sv. Hermagory), obsahující mimo jiné v kalendářích obvyklé statě tři povídky a zajímavý poučný článek o dobytčích nemocech, jež přecházívají také na člověka, dále článek „Grob papeža Pija IX.“, životopis knížete-arcibiskupa Gorického Zorna a j. B. P.

Družtvo sv. Jeronima jest charvatským „Dědictvím" čili společností pro vydávání dobrých a laciných knih, které má na 48.000 členů. Za podíl na r. 1898. určeno členům pět knih, zaujímajících 45 tiskových archu. Kalendář „Danica" přináší mimo několik kratších povídek rozpravu o 60letém kněžském jubileu Ďakovského biskupa, Josefa Jiřího Strossmayera, o banu Jelačićovi a o Záhřebském biskupu Borkovićovi. Druhá kniha je „Život bl. djevice Marije" (Život bl. Panny Marie), díl I., od Dra. J. Pazmana. Nejzajímavější knihou však jest asi J. Gollnerův spis „Stari Slaveni" (Staří Slované), v němž líčen život, mrav a náboženství pohanských předku slovanských. „Pripovijesti iz bosanskoga života" (Vypravování z bosenského života) budou všem členům svatojeronymským vhod jakož i knížečka „Domaće ljekarne" (Domácí lékárny). Roční příspěvek členský je pouze 50 kr. Sídlem Dědictví je Záhřeb. B. P.

Dr. Fr. Bačkovský: **Přehled dějin písemnictví českého z let 1848—1898.** V Praze 1898. Str. 228. Cena 1 zl. 20 kr.

Dobrá pomůcka k dějepisu nejnovější české literatury, podávající celkem spolehlivě hlavní data životopisná i knihopisná. Spis slibuje každého roku dodatky. Nezáleží-li na tom, vydal-li kdo samostatnou knihu či ne, bude záhodno jmenovati též spisovatele vynikající rozpravami časopiseckými. Při filosofii bylo uvésti ještě Dra Fr. Cádu, spisovatele velmi cenného díla „Noetická Záhada", atd. Bohosloví s naukami technickými a hospodářskými do jednoho odstavce zařazovati, je nedůsledné. Bohoslovná literatura na př. je zajisté méně „odborná", širšímu obecenstvu cizí, než mathematika, i není správno odkazovati ji „odborníkům".

Professor Alois Slovák: **Bitva u Slavkova.** Druhé vydání. V Brně 1898. Str. 157. Cena 30 kr.

První vydání zdařilé monografie rychle bylo rozebráno, našedši zvláště mezi venkovany vděčné čtenářstvo. Druhé vydání, obsahem značně rozmnožené a kromě mapky bojiště též podobiznu tří císařů podávajíc, najde jich zajisté ještě více. S charakteristikou Napoleonovou snad ani tentokráte každý nebude souhlasiti; p. spis. vzhledem k účelu spisu svého mnohé věci zahalil rouškou milosrdenství. Hlavní cena ostatně spočívá v dějepisném líčení bitvy, místních vzpomínkách na hrozné drama slavkovské, a ty podány velice pěkně. Mimochodem budiž podotknuto, že spis vydán také německy, péčí P. Kl. Janetschka.

Jan Tenora: Život Sluhy Božího **P. Martina Středy.** Nákl. Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně 1898. Str. 658.

Dílo Tenorovo vyhovuje všem požadavkům, které na zdařilou knihu z církevních dějin našich pro lid klásti lze. Na podkladě přísně vědeckém rozvinuje slohem pěkným i prostému čtenáři přístupným názorný obraz vlasti naší za doby reformační, poměru náboženských i politických; na obraze tom vyniká světlá postava P. Martina Středy

s blahodárným pusobením na obnovu katolictví v národě našem. P. spis. zasáhl hluboko do pramenů, nespokojuje se prostým vylíčením života Středova, nýbrž hleděl objasniti ducha a proudy celé doby; v líčení jeho je zároveň působivá obrana věci naší.

Podíl tento náleží mezi nejlepší, jež zasloužilé Dědictví údum svým podalo.

Al. Klášterský: **Včely.** Selanka o 3 jednáních. Nakl. V. Kotrba v Praze 1898. Str. 157. Cena 30 kr.

Pro ochotnická divadla vhodná to hra, vyjímaje poněkud dlouhé řeči a sloh snad nad potřebu vysoký. Julie charakterisována v naivní nevinnosti své — naprosto neví nic o lásce! — nedosti pravdě podobně. Obrat spočívá ovšem v náhodě, včely pomohou jí od nemilovaného nápadníka, který jim nerozumí, k tomu pravému.

J. M. Kadlčák: **Včelařské besedy.** Nákladem vlastním. Str. 160.

Zkušený včelař podává tu přátelům nejen ušlechtilé ale i výnosné zábavy četné pokyny a poučení, které jim včelaření usnadní i zpříjemní. Vzpomínky dějepisné a úvahy hospodářské dodávají spisu rozmanitosti a zvyšují jen obsažnost a cenu jeho.

Z luhův a lesů. Zábavné čtení ze života živočichů. Napsal *J. J. Váňa.* „První Moravské obr. knihovny" r. IX. č. 16—17. Nakl. Šašek a Frgal ve Val. Meziříčí. Str. 110. Cena 28 kr.

Zkušený pozorovatel svižným slohem a věcně správně, pěkně vypravuje zajímavé příhody ze života chroustu, tchoře, špačka, straky, psa a krahujce. Známá látka, ale spisovatel dovedl ji učiniti zajímavou ruznými novinkami. Knížečka pobaví i poučí každého čtenáře a vzbudí zájem pro němou tvář. Do školních knihoven se dobře hodí pro vyšší stupeň. x.

R. J. Kronbauer: **Na pranýři.** Povídky. Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 333.

Sneseno tu v jedno několik drobných povídek, majících společný kronbauerský sensační ráz, rozdílných jinak dějištěm i postavami. Porodnice a cynické ovzduší její, polepšovna a krčma, úřady a soudy se svými předpoklady, vražda a sebevražda, světská hanba a pokání, tak to jde jedno za druhým; líčeno někdy dosti zdlouhavě (Z polepšovny na př.), častěji zase příliš úsečně, z pravidla pro effekt, jenž ovšem neselže skoro nikdy. Ale hlubší není.

G. d'Annunzio: **Dítě rozkoše.** Přel. V. Hanus. Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 453.

D'Annunzio libuje si v postavách, jejichžto životním zaměstnáním jest hýření a kousky, které jen eufemismem lze nazvati milostnými. Lidé to zbyteční, ba na výsost škodliví, ošklivost budící. Spisovatelům některým záleží na tom, aby je co nejdukladněji vylíčili. Nepozorují

asi, že tím knihy jejich sdílejí osud svých hrdin: stávají se zbytečnými, ba hnusnými. Nic platno. Ani virtuos, jakým jest d'Annunzio, nemůže mírněji býti posuzován.

Jan Kabelík: **Povídky ze Shakespeara.** Nakl. E. Šolc v Telči. Seš. 2archový po 12 kr.

Studentstvo naše má dosud velmi málo příručních pomůcek, jež by školské studium jeho doprovázely, doplňovaly a podporovaly. Zdařilé dílo prof. Kabelíka skrovnou řadu jejich platně rozmnoží, poskytujíc nejen zábavné četby, nýbrž také instruktivního výkladu sujetů Shakespeareovských. Nyní, když Akademie vydává opravené překlady děl Shak., bude pomůcka ta dvojnásob vítána.

Edmund a *Julius Goncourtové:* **Germinie Lacerteusova.** Roman služky. Nakl. J. Pelcl v Praze 1898. Str. 211. Cena 1 zl. 20 kr.

Často jmenované dílo dvojice rovněž slavné nebo pověstné je snad prototypem moderního chef-d'oeuvre. Nemyslím „moderního" ve smyslu dekadence, neboť Germinie L. má již třicítku hodně daleko za sebou, ale ve smyslu moderních celebrit belletrických, jež prý jsou studiemi, rozbory, či jak Goncourtové svou knihu zovou, „romanem pravdivým" místo falešného, „klinikou lásky" místo „dekoletované podobizny Rozkoše", jakou prý obyčejné romany podávají. Obligatní předmluva ohražuje se proti možnému odsudku romanu, který uloživ sobě povinnosti vědy má prý právo též na její výsady, který má vyznávati náboženství Humanity.

Co tedy je vlastně? Velmi mnoho a velmi málo. Služka Germinie Lacerteusova posmýkána spisovateli tak dukladně po všech spádech tělesnosti i hovadství, že je vám té obmezené osoby již v polovici líto, a přejete si, aby jí pp. spisovatelé dali již pokoj a nevláčeli jí déle ukrutnými situacemi. Avšak Humanita jejich jest bez milosrdenství, tak že zapomíná i na pravděpodobnost a možnost; taková služka jest možna jen jakožto výtah fantasie bezohledně nízké a kruté. Překladatelce sl. Pavle Moudré nelze negratulovati k pevným nervum.

O **hudební literaturu** vyššího slohu i cvičnou u nás dosud málo postaráno. Velmi šťastný jest podnik J. Otty, vydávati při „Zlaté Praze" hudební přílohy. Je to zajisté nejlepší cesta, jakou lze drobnější skladby domácí dostati hojněji do širšího obecenstva. Nejsou ovšem skladby ty pokaždé stejné ceny, ale většinou podány ukázky cenné a zajímavé. Nejnovější náladový kus pro klavír (Vzpomínání od J. Kličky) náleží mezi lepší příspěvky. Pořádání příloh svěřeno osvědčeným rukám K. Kovařovice.

— Vilímkovy „Hudební Květy" (3. ročník) a „Mladý Houslista" (IX. ročník) za redakce K. Weissa zdárně prospívají. Obojí hledí podati ukázky domácího umění již začátečníkům, aby přirozený cit pro naše motivy též výcvikem byl pěstován. V „Hudebních Květech" snad by bylo dobře všímati si více harmonia a přinášeti také skladby umělejší.

SMĚS.

Sienkiewicz v Americe. Sienkiewiczův roman „Quo vadis“ z dob Neronova Říma našel v Americe největší své zbožňovatele, ale i nejpřísnější své soudce. Sienkiewiczovo realistické líčení římských neřestí za Nerona a Neronova bohapustého řádění vyvolalo zvláště v katolických listech severoamerických prudký odpor. Z počátku i v katolických kruzích přijat s nadšením, neboť hleděno zprvu více na celý ráz a úmysl spisovateluv — leč po prudké kontroversi přidaly se nejlepší listy katolické americké k zamítavému úsudku. Konečně po novinářských polemikách shrnula „The Rewiew“ svuj dukladný úsudek v tato slova: „Muži střízlivého úsudku nyní otevřeně přiznávají, že roman obsahuje místa velmi neslušná. Pravíme i my, bylo by lépe, kdyby celé kapitoly romanu toho nebyly vůbec napsány, ježto nezbytně cit každého slušného člověka urážejí. Jsou totiž věci, jež dle slov sv. Pavla nemají se ani vyslovovati mezi křesťany a toto vylučování necudnosti a kluzkosti musí přece platiti i pro 19. století . . . . Vše vrcholí konečně v tom, že Lygia a Vicinius se za sebe dostanou, a všecky velké a rozčilující události z posledních dnu Nerona i svatých Petra a Pavla a jiné musejí k tomu přispívati, aby konečný cíl tohoto moderně sensačního romanu buď podporovaly nebo zdržovaly. Ovšem tato historka milostná přivedena sem, aby udržovala jednotu mezi těmi scenami dvojího od sebe odlehlého života tehdejšího Říma, ale tato historka milostná při tom vystupuje tak do popředí, že se zdá, jakoby vše to ostatní, ty světodějné události jí podřízeny byly . . . . Dvojí druh lidí dílo bude čísti: předně onino smyslní požitkářští mladí a staří lidé. kteří jen, aby se pokochali na smyslných orgiích a mysteriích starého Říma, vezmou knihu do ruky a zvědavostí poznati život starých křesťanů, budou zakrývati vlastní úmysl svůj. Za druhé oni mužové a ženy ji budou čísti, kteří poněkud sice ve mravnosti výše stojí, ale jsou sentimentalní povahy, jejíž měkkost a unylost jim nedá dílo jinak s uměleckou mistrností psané odsouditi s náležitou křesťanskou přísností a rázností . . . — Německé katolické listy, nechtějíce zavrhovati díla, jež koná svou výbojnou cestu kolem světa, a nechtějíce je též čtenářum zakazovati, přece však nemínice pohoršení dávati, přinášejí dílo to v přiměřeném výtahu a oklestění. — Něco pravdy, jak jsme již podotkli, ve výtkách je.

Papež na ochranu Kolosea. Prof. Lanciani v pátém svazku zpráv akademie lycealné (Rendiconti della Reale Accademia dei Licei) přináší list papeže Eugena IV., jejž poslal svým úředníkům z Florence do Říma, když uslyšel, že dali povolení k rozbourání jedné části Kolosea na vystavění několika domů. Píše: „S velkým žalem jsme se dověděli, že od jednoho z vás dáno bylo dovolení, aby jistá část Kolosea, jíž lid „Cosa“ říká, stržena byla na opravu jakýchsi občanských domu. Vždyť strhovati památky města nic jiného není, než města samého a s tím i celého světa chloubu a slávu ničiti. Protož vám tímto rozkazujeme a pod trestem své nemilosti poroučíme, abyste ihned a docela odvolali, naporučil a dovolil-li z vás kdo co takového, a

žádným způsobem nedovolovali, aby i nejmenší kamének ze jmenovaného Kolosea anebo z jiných památných budov se ztratil.“ — Přes tento příkaz papeže Eugenia ovšem brali Římané stavivo ze starých památek dále, jako činili před tím, a i po tom ještě dlouho. Jest i to důkazem ohromnosti a velkoleposti starých staveb římských, že přes to ještě nějaké zbytky se nám z nich dochovaly až podnes. Tak na příklad z Kolosea samého odveženo za papeže Mikuláše V. na 2500 mramorových balvanu, za doby aviňonského vyhnanství pak dokonce z mramoru Kolosea pálili vápno! Od 12. století až podnes byl starý Řím ohromnou zásobárnou staviva, pravými lomy kamennými pro Řím na troskách starého vznikající. „Excellentia urbis et orbis“ zachovala se proto jen tak v schátralých troskách, ač při Koloseu samém na příklad i troskám v ohromnosti jejich se ještě podivujeme.

„Konec století“ a jeho pokolení. Každá doba jest dobou přechodní. Ale snad nikdy ještě na konci nějaké epochy nebylo žijícímu v ní pokolení tak jasno jako nám právě, že budoucí století bude míti jiný ráz, a to především ráz určitější, na vše strany vymezenější, než jej mělo toto století, či konec jeho zvláště. A tak žijeme nejen opravdu v přechodní době, ale — a to je právě smysl „konec století“ — my se též cítíme jako přechodní lidé. Ale doba přechodní jest vždy dobou neblahou, zvláště proto, že v ní mysli a duchové jsou rozdvojeni. A tak též i my rozdvojeni, dvojací jsme; dvojací ve státě a v politice: na jedné straně napjetí nacionalního smýšlení až k chauvinismu, na druhé straně oživení humanitních a utužení socialních snah, jež jeví se namnoze jako protinárodní nebo mezinárodní. Kultus herou, jenž se mění v byzantinismus, kde heroa není, a na druhé straně demokratisování společnosti, jež vynáší na povrch znovu myšlenky o absolutní rovnosti všech lidí. Dvojací jsme dále vůči církvi a náboženství: nové hnutí a zájem pro věci náboženské se rodí, ale na druhé straně odvrací se svět od církví a od křesťanství. Dvojací jsme i v mravním ohledu: socialní duch, jenž po všech žádá stejné sebeobětování ve prospěch celku, uchvacuje srdce i mysli všech, mezitím však Nietzscheho individualismus, jenž žádá pro ženialní osobnost právo bezohledného využitkování a odvrhá proto všechny positivní postuláty mravnosti, nachází nadšené stoupence. Dvojací jsme na poli umění a poesie: klasicismu užíváme stále jako prostředku vzdělávacího, ctíme je aspoň historicky, ale při tom odvracíme se od klasického idealu jako vnitřně nepravdivého a přikloňujeme se k umění, jež ve svém realistickém pudu pěstuje pravdu na úkor uměleckosti a krásy. Dvojací konečně jsme i v samých základech společnosti a její celé kultury: křečovitě upínáme se na vše stávající, jako by to bylo bezvýminečně dokonalé a trvale cenné, a na druhé straně nebylo větších útoku nikdy na všechen stávající pořádek nežli dnes, jako by už vše nynější a staré zděděné bylo od lepších druhu společnosti opuštěno a jako bezcenné odhozeno. Tak kvasí to a kypí kolem nás a strhuje nás to ve vír svuj. Světem plným odporu jest tento „konec století“, v němž pospolu pomíchán víře a vlní se masopust a popelec zároveň, plná nové síly renaissance a pessimisticky unylá dekadence; doba bezoddechu a dráždivosti, ale i unavení a předráždění, potopení v rozmanitostech zevnějšího světa, a spolu touha po znovudobytí svého vlastního nitra a duševní jednoty i klidu. (Th. Ziegler: „Das 19. Jahrhundert in d. Entwickelung“).

„Le Mois littéraire et pittoresque“, jmenuje se nový francouzský měsíčník, jejž právě začalo vydávati čilé nakladatelství „Maison de la bonne presse“ v Paříži 8. Rue François Ier. „Maison de la bonne presse“, jest velkolepým ústavem kongregace Augustinianů Nanebevzetí Panny Marie, z něhož šíří se po celé Francii dobrá křesťanská četba. Vedle politického denníku „La Croix“, jenž vychází asi ve 300.000 exemplářích, vydávají Augustiniani týdenník „La Croix“, illustrovaný list Pélérin, časopis pro mládež „Noël“, četné časové publikace, brožury, atd. Ústav má ovšem vlastní velkou knihtiskárnu, v níž zaměstnány jsou místo sazečů sazečky řeholní sestry Augustinianky Nanebevzetí Panny Marie. Celý ústav řídí neunavný organisator a podnikavý šiřitel dobrého tisku P. de Bailly. K četným publikacím starším přibyl nyní nový časopis „Le Mois“, illustrovaný měsíčník rodinný. Časopis je bohatě vypraven formou i obsahem. Formát jeho jest poněkud větší než naší „Hlídky“, básně střídají se s povídkami, články cestopisnými, vědeckými, rozpravami uměleckými a literarními. Neschází ani hudební příloha ani pro damy příloha modní, s příslušnými illustracemi; různé rady pro domácnost, humoristické obrázky domácí i z ciziny, úlohy šachové, hádanky a šarady ukončují list. Vynikající prácí v čísle prvním jest znělka akademika Fr. Coppée a „Après une visite au séminaire de Beauvais“ a téhož pěkná vánoční legenda „Le Charpentier“ s illustracemi od Luciana Métiveta. Abbé G. Marchall líčí mládí a dobu sv. Jana Zlatoústého. Pěkná jest studie o slavném malíři Puvis de Chavannesovi; ukázky jeho obrazů velmi připomínají práce našeho Jeneweina. Článek M. L. Christianův pojednává o bojích Francouzů v Sudanu s odvážným Samorym, práce Louis Coldrova líčí život v Japansku. Povídka Dernières Fleurs od Charlesa Vincenta, provanuta je duchem vlasteneckým a křesťanským, román „La grande Amie“ od Pierra l' Ermita čerpá látku ze života moderní vyšší společnosti a současných poměrů socialních. V části literarní přináší „Le Mois“ podobiznu a krátký život Mickiewiczův, v části hudební podobiznu a život slaveného nyní abbé Perosiho. Stran má první číslo 128 a přes 90 illustrací. Při tom jest cena úžasně mírná, frank a 21 centimů, 60 kr., předplatné na rok do ciziny 14 franků. Zajímavo jest, že obálku kreslil náš krajan Alfons Mucha; obálka představuje allegoricky znázorněný leden něžně kreslenou zahalenou ženskou postavou. Týž umělec pro všecky další sešity nakreslil allegorické postavy všech ostatních měsíců v roce. Jako křesťanský rodinný list má „Le Mois“ velkou úlohu a velká bude i jeho zásluha. P. de Baily v předmluvě vystihuje účel nového časopisu slovy: „Moderní publikace užívajíce všeho kouzla hmotného pokroku poskytly intelligenci dychtivé po zábavě, v povzneseném slova toho smyslu, bez politiky literarní a uměleckou stravu, ušlechtilou na pohled. Avšak lehkomyslnost, frivolnost a zvláště lhostejnost, někdy také současná bezbožnost, učinily z tohoto nového daru stravu bez síly, ač není-li otrávena materialismem. Tyto sbírky minuly se částečně svého účelu; lepší z nich neodvažují se vyznati víry, aby neztratily nevěřícího odběratele; neurážejí mravnosti, aby zachovaly odběratele křesťana; snaží se často, aby nebyly ničím. „Le Mois“, syn dobrého tisku, nebude míti těchto obav, užije všech vnějších prostředků, všech nástrojů pokroku, aby přivedl srdce a intelligenci

na cesty dobré, vynasnaží se plniti slovo apoštolovo: „všecko obnovit v Kristu". — Podobný stesk a podobné přání mohli bychom i my pronésti o našich tak zvaných rodinných listech obrázkových. Křesťanského časopisu illustrovaného v rozměru a směru „Le Mois" dosud nemáme. On jest šťastným sdružením snah, jaké u nás mají „Nový Život" a „Náš Domov", které však, bohužel, v našich skromných poměrech tak brzy nebudou moci ho dostihnouti. Doporučujeme „Le Mois" všem, kdož o frančtinu a francouzskou literaturu se zajímají. *T.*

Napoleon a náboženství. „Revue de Paris" uveřejnila hovory stolní, jež Napoleon měl na ostrově svaté Heleny. General Gourgaud je pečlivě zaznamenával. Dotýkají se ponejvíce themat politických. Pozoruhodný jest výrok Napoleona o ústavě a parlamentu: „Francie nepotřebuje ústavy, jsouc zemí naskrze monarchickou. Kdo chce revoluci vzbuditi, zavediž jen sbor zákonodárný (parlament). Hned jsou tu dvě strany — a teprv kolik zášti a vášnivosti! V Rakousku bych byl snadno revoluci zanítil, kdybych byl chtěl: bylo jen svolati poslance ze všech stavů."

Opravdu napoleonský názor jest co čteme o náboženství a lidstvu. Aspoň se to úplně shoduje s charakteristikou Napoleonovou, jak ji podává Taine, svědek nad všeliké podezření povýšený. (Srovnej Atheneum ročník čtvrtý.) „Mám za to, že člověk jest hlína a bláto sluncem vyhřáté, jímž probíhají elektrické proudy. Co jiného jsou zvířata, na příklad vůl, než hmota organisovaná? (Ale od koho?) Zřejmo-li tedy, že máme tak zhruba podobnou konstituci (t. tělesnou), nejsme-liž oprávněni za to míti, že člověk jest lepší, zdokonalená, organisováná materia? Snad se jednou vyskytne bytost, jejíž látka bude ještě dokonalejší. Všecka náboženství, Jupiterem počínaje (! teprv?) káží moralku. Věřil bych rád v náboženství, kdybych které znal, jež tu bylo od začátku světa. Vidím-li však Sokrata, Platona, Mojžíše (třetí místo! Což i chronologicky?!) a Mohameda, tož v ně nevěřím. Všecko to jest dílem lidským!" — Filosofie vznešená — právě tak pro toho vola!

Z toho čiře materialistického názoru lze vysvětliti, jak něžně Napoleon smýšlel o pohlaví ženském: pěkná illustrace té moderní ženské emancipace. General Gourgaud zaznamenal, jak se Napoleon vyslovil o ženách k paní Staëlové: záleží mu prý na nich výlučně potud, pokud rodí děti (a vojáky). — Děla jeho i nepřátelská něco už spotřebovala! — „Ve Francii se vzdává paním přílišná úcta. Nelze je považovati za rovny, stejnorody mužům: vskutku nejsou nic jiného než stroje, aby rodily děti." — Možno čekati více cynismu od ryzího nefalšovaného socialního demokrata?

Jsou-li tyto ukázky authentické, — a jak řečeno, Napoleonovu smýšlení i jednání podobají se jako vejce vejci — je tedy jistě žádoucno, aby se jménem Napoleonovým příště tak příliš neplýtvalo: na kazatelnách, ve školních knihách (hlavně na školách středních), ve spisech popularně apologetických a pod. V apologii vzdělancům psané lze ho ovšem citovati — za účelem negativním. Arnošt Dostál.

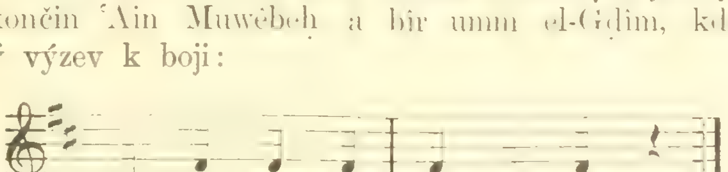
Myšlenková povaha středověku od Dr. Fr. Drtiny oznámena v „Pedagog. Rozhledech" nějakým *Dr. B.*, který na konec delší parafrase zmiňuje se též o naší polemice a praví: „S potěšeným můžeme konstatovati,

že z polemiky vyšel p. Dr. Drtina jako vítěz i myšlenkový i mravní a že značně pošramotil jak pravdivost p. Ehrmannovu, jemuž ukazuje (na str. 5. a nn.) úmyslnou nepravdu, zatajované překrucování, pomluvu a zlehčování, tak na druhé straně zase vědeckou kvalifikaci p. Šrámka." Kdo četl jen brošurku p. Dr. Drtiny a věci tak málo rozumí, jako Dr. B., mohl by mluviti o vítězství Dra Drtiny; tento však zajisté povzdechl si: ještě jedno takové vítězství, a... Že se referent Dr. B. do něčeho plete, o čem nemá ponětí, viděti mimo jiné z domněnky jeho, že polemika točila se kolem stinných stránek křesťanství nebo protikřesťanského smýšlení p. Drtinova. O tomto vůbec nikdo nemluvil a o stinných stránkách nebylo takéž proč jednati; šlo jenom o opisování z protestantského německého díla a věcné nesprávnosti. Dr. B. lépe učiní, když se podruhé lépe poučí o věci, o které chce poučovati druhé.

O výzkumné cestě **Dra. Aloisa Musila z Olomouce**, kterou po Skalnaté Arabii vykonal podporou J. E. knížete-arcibiskupa Olomouckého Dr. Th. Kohna a vídeňské císařské Akademie věd, předložil sekretář téže akademie předběžnou zprávu. Pojednání samo přijato do akademických „Sitzungsberichte". Ze zprávy vyjímáme toto:

Počátkem března 1898 opustil jsem Beirût, jel jsem podél moře do Akky a Nazaretem a Nablusem do Jerusalema, kde jsem očekával nejvyšší doporučení sultanovo – firman. Dne 28. března jsem odejel z Gazy, určil el-Kenîse jako klášter Petra Iberského,[1] Ḫirbet ʿAg'wa jako Beth Agutha,[2] Ḫirbet ʿAsan jako biblické Ašan Asan,[3] Wâdi el-Ḳênî a el-Ḳênijje jako památky na Bʿnê Ḳênî Písma svatého.[4] V Ḫirbet G'erâr jsme neviděli žádných střepin,[5] ale našli jsme na podemletém, sesouvajícím se břehu dlouhou, prostě pracovanou mosaiku. V Umm et-tût jsem poznal vesnici Mezdel tûtô (Θαυθα[6]) a v Dêr el-belaḥ klášter sv. Hilariona.[7] Ḫirbet sûḳmâzen jest Συκαμαζών.[8] Ḫirbet Abeṣân klášter ʿΑβεσάνων a v arḍ firân se uchovalo jméno biblické.

Dne 2. dubna 1898 jsem jel z ʿAriše údolím k jihovýchodu do nebezpečných končin ʿAin Muwêbeḥ a bîr umm el-Gḍîm, kdež jsem občas slyšel vášnivý výzev k boji:

V ʿAin Ḳdês ani v širším okolí jsem nenašel zříceninu, za to však

---

[1]) Petrus der Iberier, ed. Raabe, S. 40, 50, 54.

[2]) *Dr. Stark*, Gaza... p. 619.

[3]) Jos. 15, 42, 19 7; I. Paral. 4, 32, 6, 59.

[4]) Soud. 1. 16 etc.

[5]) Mnozí popírali totožnost Hirb. Gerâr s biblickým městem Gerara, tvrdíce, že se ono zbořeniště zove Gerâr po střepinách.

[6]) *Sozomenus*, Hist. Eccl. III., 13.

[7]) Srv. *Dr. Musil*, Atâru ḳadimaton lin-nuṣrânijjati fi ġazza wadawâḥihâ. Al-Mašreḳ. Beirûth. I. p. 112.

[8]) *Relandi*, Palaestina II. 1023.

[9]) Viz! nepřítele ohlašuje (stráž) na kopci! Mužové! Jízdné velbloudy sem! Osedlejte je!

jsem přišel dvě hodiny jz. od tell ʿArad ke studni bîr el-Kdêsijje. Nejjižnější hranice Palestiny jsem našel v ǵebel hlâk a v pahorcích hlekîn.[1])

Z ʿAbde jsem se dal 9. dubna směrem jjv. územím úplně neznámým, v němž nikdy neutichá válečný pokřik: ʿannak jâflân neb brâd illâh, bisubjân es-saʿîdijjîn a dospěl jsem 13. dubna údolím el-bejâne do el-ʿAraby jjz. od ústí W. Mûsa, které se zde zove el-Gmejd. Tu jsem našel ʿAin tâba[2]) a dorazil jsem 14. dubna do ʿAkaby (na Rudém moři). Zdejší místodržitel prohlásil můj firmân za padělaný a mne za egyptského vyzvědače. Jako vězeň jsem byl pod přísnou vojenskou stráží veden do Maʿânu, na kteréž cestě jsem objevil římské mílníky. Byv v Maʿânu opět šťastně na svobodu propuštěn, navštívil jsem různé biblické, ǵassanidské a křižácké stavby sv. od Maʿânu a v staroslavném pohoří eš-Šerâʾ. V končinách W. Mûsa, zvláště pod jv. stěnou Ḳasr Negr, jz. od Wâdi en-Nmêr (nikoliv el-Mêr) a sv. od ed-Dêr jsem otisknul četné úplně neznámé nápisy nabatejské.

Z pevnosti Ouaïra, jejíž jsoucnost mnozí popírají,[3]) udrželo se nejen jméno el-Wʿejra, nýbrž i gothická kaple.

Z fênân[4]) jsme vystoupli údolím el-ʿebr[5]) ku Bsêra, našli údolí el-Mezâred,[6]) ʿAjj AIA (mappy Maʾdabské), ḫirbet Hbêle, Holebet křižákův a mnohé jiné. Při tom jsem zaznamenal mnohé náboženské, politické a společenské zvyky, jako na př. jak uděluje čtyřicetidennímu chlapci, který dosud sluje ḫrajjân — velbloudek — šťastný muž (sâheb baḫt) jméno řka: „Vem si z mých slin a kráčej mou cestou a nazývej se imrâhîl, syn Zaʿalûv.“

V západním pohoří moabském jsem našel ḫirbet dimne[7]) a hirb. danne, Eusebiovo Δαμνεβα. Mimo to vedla od Rabby stará silnice na Bejtîr (Batora[8]), W. el-ǵrâbî, ard Ḥôra dolû k poloostrovu Mrtvého moře a dělíc toto dále k Hebronu.

Mutassaref kerakský mne zajal, ale podařilo se mně utéci s mými bratry z benî saḫr východně od derb el-ḥagg, kde jsem objevil mnohé zámky s překrásnými, jemně provedenými frescami ze starého způsobu života. Tak pozorovali při práci písaře, kováře, zámečníka, tkalce kozí srsti a hotovitele velbloudích sedel, jinde nakládají na velbloudy, vedou karavany a podobné.

Po mnohých nebezpečných půtkách, při nichž bitevní hesla tak děsně zaznívají, když jsem byl na válečném tažení onen divoký život sám prodělal a tak vše dobře seznal, vrátil jsem se dne 17. června do Damašku.

Své nabatejské, kûfické, latinské a řecké nápisy jsem uložil v Orientalním institutě c. k. university ve Vídni a dá-li Pán Bůh, uveřejním je spolu s nahromaděnou látkou místopisnou, kulturní, národopisnou a dialektologickou v úplné zprávě o své nebezpečné cestě.

---

[1]) V »Anzeiger« nedopatřením vysazeno ḫlâk a hlekin místo správného ḫlâk a ḫlekin.

[2]) Velmi důležito pro Exodus. Num. 33, 33 Deut. 10, 7.

[3]) Srv. *Hugues Vincent* v »Revue biblique« 1898 p. 434: jsoucnost el-Ouʿaireh v Wâdi Mûsa jest nemožno dokázati.

[4]) Srv. *Dr. Musil*, Al-bašîr, listopad 1897.

[5]) Num. 21, 11; 33, 44.

[6]) Num. 21, 12. Deut. 2, 13, 14. Num. 33, 43. Tyto poslední nálezy jsou pro kritiku Exodu velmi důležity, neboť pozmění dosavadní náhled o cestě Exodu.

[7]) Is. 15, 7.

[8]) Tabula Peutingeriana Itineraria, segm. IX.

Z „českého" humoru. V „Básních" Ad. Heyduka (str. XXIX. n.) čteme:

Ach já jsem do Říma až putoval,
aby mně papež rozhřešení dal,
že líbáním jsem tebe miloval!
Líbání, praví papež, není hřích,
když hezkým dal jsi oheň ze rtů svých;
leč hřích to velký, věčně žhoucí plamen,
nehezké líbal-li jsi, synu. Amen.

A jinde:

V zpovědi páteru jsem žaloval,
že dívce v cestě hubičku jsem dal,
on zamysliv se »absolvo« děl zchladna,
buď. hochu, rád — mne nesmí potkat žádná.

„Švanda Dudák" 1898 IX. str. 136.:

Kdo hřeší, svatá církev ráda
jej pošle světa ve jarmo;
jeť jediné to místo, které
dá ona lidem — zadarmo.

Lidičky, lehtejte se a smějte se!

K řešení otázky macedonské. Ku konci minulého roku počali v Záhřebě vydávati zajímavý časopis, jemuž dali jméno „Macedonija". Je to 14denník psaný trojím jazykem, bulharským, charvatským a německým, úkol jeho pak jest přispěti k rozřešení otázky macedonské ve smyslu bulharském. Vydavatelem je mladý Bulhar a rozený Macedoňan Kapčev, známý hojnými články o krásné a nešťastné zemi této, uveřejněnými v různých časopisech slovanských.

Namanuje se otázka, proč si mladší intelligence macedonská zvolila zrovna Záhřeb za své pusobiště. Neučinila tak bez příčiny. Záhřeb, hlavní město staroslavného „trojjediného království charvatsko-slovansko-dalmatského", není Bulharům cizí. Už po drahně let docházejí do Záhřeba mladí Bulhaři, by se vzdělali na tamní charvatské universitě. Mnozí z bývalých bulharských posluchačů vysokého učení tohoto zaujímají nyní ve své vlasti čestná a čelná místa, jež jim poskytují příležitost buditi v srdcích krajanů svých sympatie k pohostinnému a bratrskému národu charvatskému a ku hlavnímu městu jeho, královskému Záhřebu. Mimo to Bulhaři vědí, že intelligence charvatská dávno už s potěchou sleduje duševní i hmotný rozvoj jejich a že Charvaty k Bulharům vážou také dějiny, a tož dějiny staré, už z let charv. krále Tomislava (912—930), jakož i jednakost politických snah: viděti svoji vlast zcelenou a svobodnou. Pan Kapčev však kromě toho počítal ještě, že v Záhřebě nebudou na dílo jeho pohlížeti tak urputně a nebudou mu klásti na cestu překážky takové, jaké by mu bylo překonávati ve vlastních zemích balkanských. Tak na př. bylo by v Macedonii samé za nynějších poměrů politických zrovna nemožno vydávati list, který chtěje plniti úkol sobě vytčený nevyhnutelně psáti musí proti Turecku, ba ani v knížectví bulharském neměl by list podobného směru dosti volnosti, ježto bulharským politikům záleží na tom, aby si udrželi přízeň chorého muže nad Bosporem. Konečně i to padá na váhu, že o Macedonii prou se netoliko Bulhaři, jimž země ta po právu náleží, nýbrž i Srbové a Řekové, ba i - Rumuni. Srbům řešení

otázky macedonské ve smyslu bulharském není po chuti, a list, který se o to zasazuje, nikdy by nedošel u nich přízně. Viděti to už z toho, jak se srbské časopisy obořily hned na první číslo „Macedonije“ vytýkajíce mu, že není podnikem opravdu vlasteneckým, ale spíše herostratským, a že zakladatelem jeho jest správce Bosny a Hercegoviny Kallay! —

List praví, že mu neběží o nic než o to, aby se Macedonii dostalo samosprávy, tak jak jí byla zajištěna smlouvou berlínskou, t. j. aby sama rozhodovala o sobě a svém osudu podle své vůle a svého dobrého zdání. Až bude samosprávnou, potom teprv může býti jednáno o tom, ku komu se má připojiti, zda ke knížectví bulharskému nebo ke království srbskému, nebo konečně — Bůh milý ví, jaká na Balkaně nastane konstellace, až starý neduživec, evropské Turecko, shasne.

„Macedonija“ stojí ročně 8 zl. B. P.

ROZHLED.

V Brně, 25. ledna 1899.

Církevní zprávy. V českém katolickém táboře vedly se nějaký čas spory o organisaci zemskou, má-li totiž strana a spolky křesťansko-socialní a strana křesťansko-národní splynouti ve společné ústřední organisaci, či státi i na dále samostatně vedle sebe. Tento rozpor, který dosud jen mezi několika osobami se vedl a vyřídil, přece není bez významu. Zdá se nám předzvěstí příštího rozlišení v katolickém táboře. Není možná, aby v Čechách katolická politika dělala se jednotným způsobem: zřejmě už teď se v ní vyznačují vrchní a dolní proudy. Bude-li ruch na obou stranách mohutněti, jest obava, aby co nejdříve nenastala nová srážka — ne osobní, ale zásadní. České poměry nejsou nepodobny belgickým, jen že jsou ještě nevyvinuty. Aby to nedošlo tam, kam v Belgii, bude na vrchních kruzích, aby ukázaly více popochopení pro nové vyrůstající proudy času. Ježto podařilo se stoupencům neodvislosti na obou stranách tuto neodvislost na tolik uhájiti, že jen fakultativní a v čas příhodný žádoucí společné vystupování a společné úrady obou výborů výkonných usneseny (4. ledna), zůstal i podklad pro další rozlišování a vyhraňování obou proudů. Leč jen tehdy, budou-li oba tábory rychle mohutněti, a každý se cítiti dosti silným své politické zásady uplatniti i na druhé straně, nastane srážka; při dnešní slabosti na obou stranách je to nemyslitelno, neboť obě strany jsou na sebe odkázány, slabost jejich je dnes slučuje. — Tím ovšem nemyslíme, že by ruch katolický, jak zmohutní, a zmohutní-li, musil pro rozmíšky a snad i skandalní boje znova poklesnouti. Nikoliv, ale myslíme jen

na zdravé tříbení a prosévání a zacelení zásad i osob. A to se nemusí odbýti všude tak jako v Belgii.

Česká národní církev má už 80 duší ve svém lůně — pardon 81 — neboť p. dr. Iška k ní přec také patří. Dne 8. ledna měla totiž svou ustavující schůzi. Ustavila se, poněvadž je česká a národní ve — Švycařích, v Curychu. P. drovi Iškovi v agitaci v Curychu sice překážejí socialisté, ale přece jeho první zápis vypadl dosti skvěle. Ze 300 Čechův asi v Curychu žijících hned 80 na poprvé, to je dosti. Kdyby takové procento získal p. dr. Iška v našich pravých českých zemích, musila by církev jeho čítati na 1 milion vyznavačů. — Letos tedy už konati se budou národní české služby Boží národní české církve v curyšském starokatolickém chrámě sv. Augustina. Biskup této české národní církve je starokatolík Němec, sídlící v Bernu. Kdo by to byl kdy tušil, že historie — teď už vyvrácená — o 14 leších v Němcích pokřtěných a Čechy v německou církevní závislost přivedších — bude se ještě jednou opakovati — opakovati po 1050 letech! Těšme se, že toto nové vydání nebude míti tak znatelných stop v budoucí historii české!

Hnutí německých nacionalů pro odpadnutí od Říma šíří se dále — zatím ovšem u těch jen, kteří vnitrně k „Římu“ už dávno nepatřili. Protestanté, jimž má tento přírůstek „en masse“ připadnouti, zdají se vítati příležitost tuto a přičiňují se též pokud na pastorech je kouti železo, dokud je žhavé. Známka velké kultury to ovšem není, měniti náboženství jako plášť pro politický truc.

Rozhovor o francouzském protektorátě po nedávném napomenutí listu „Osservatore Romano“ už jakž takž umlkl. Značné uklidnění ve věci té nastalo také odvoláním vyslance Poubelle — „der diplomatische Grobian“ titulovaly ho německé listy — z Vatikánu, a dosazení na jeho místo vysl. Nisarda. Poubelle to byl, jenž kladl příkré a stále příkřejší požadavky vzhledem k protektorátu francouzskému. On také postavil požadavek odvolání patriarchy jerusalemského Piaviho. Vyhrožoval zmenšením petrského haléře, ba zcela zabavením jeho francouzskou vládou. — Leč, jak listy německé francouzskou vládu podezřívají, ani teď za Nisarda nejsou prý francouzské požadavky odstaveny, jen mírnější cestou se jich má dosáhnouti; k požadavkům těm náleží též jmenování francouzského delegata apoštolského v Číně. — Francouzské listy ještě se zadostučiněním přinesly zprávu orleanského biskupa mons. Touchet, jemuž prý Svatý Otec při audienci pravil: „Pro velikou přízeň, jakou chovám k zemi vaší, bylo mi rozkoší, že jsem mohl znova potvrditi ochranné právo Francie nad východními zeměmi. Vlastně, to není žádná milost, jíž jsem tím Francii prokázal, nýbrž jen právo, právo nepochybné, jež jsem musil uznati, jsem prohlásil. Musím dodati, že německý císař při té příležitosti choval se velmi důstojně. Znáte psaní, jež mi poslal ze své cesty. Pochopil postavení věcí velmi správně. Jest to velmi znamenitý panovník, jenž zná své povinnosti, jaké mu úřad císařský ukládá.“ — Tato diplomatická

slova upokojila už, jak se zdá, obě strany — než se zase vyskytne nějaký živý případ, jenž by vyvolal nové zápletky.

O otázce reorganisace petrského halíře, či lépe papežských financí rozhovořil se ve svém lednovém přehledě v Münch. Allgem. Zeitungu „Spectator". Úvahu svou připjal na výzev svět. bisk. Schmitza z katol. sjezdu v Krefeldě. Z rozpočtu papežského dvora, jejž udával mons. Dr. Schmitz na 7 mil. marek ročně, jsou prý 3 miliony zajištěny a 4 miliony musejí se sháněti jinak — poplatky různými a petrským halířem. Příjem z tohoto petrského haléře se však stále zmenšuje. Nejvydatnější byl dosud z Francie, leč i ta popustila se štědrosti své poslední dobu. Španělsko tato léta také úplně vypadlo, na Rakousko nebylo nikdy spolehu, to bylo vždy nejskoupější. Biskup Schmitz popíral také, že by papež měl uloženo 40 milionů někde u bank v Paříži a v Londýně. — Spectator považuje to za samozřejmé a obezřetné se strany papeže, že v dobách, kdy příjmy byly hojnější ukládal, a zvláště Pius IX. prý takovýto fond pro budoucnost založil (zanechav 60 mil. lir po sobě). Sp. má za to, z toho že plyne ta část úhrady rozpočtu papežského, o níž se praví, že je zajištěna. Odkudž by jinak byla zajištěna? Rentu italskou, již mu stát po zabrání Říma ve výši 3,225.000 lir nabídl, papež nepřijal a dosud nepřijímá. Rozpočet papežský ostatně není 7 mil. marek, ale 7½ milionů franků. Tak na tento rok rozpočteno dle návrhu kardinála Mocenniho: k soukromému použití Svatého Otce 500.000 fr.; pro kardinály 700.000 fr.; příspěvek chudým diecesím 460.000 fr.; pro praefekty papežských paláců 1.800.000 fr.; státní sekretářství 1.000.000 fr.; služné úředníků 1.500.000 fr.; na školy a almužny 1.2 0.000 fr. — Leč tyto všecky položky jsou prý vzaty mnohem výše nad skutečnou potřebu. Znalci prý tvrdí, že papežský dvůr neztráví ročně více než 3½ až 4 miliony franků. A tento rozpočet skutečný prý je rok co rok hražen úroky uložených kapitálů, tak že papež není tak nutně na petrský halíř odkázán. Leč smutný zjev, že katolíci ve štědrosti své vůči papeži svému ochabují, dal by se dle Spect. napraviti tím, kdyby papežská kurie předkládala rok co rok veřejný rozpočet a zjednala nápravu ve svém finančnictví. Že papežský dvůr potřebuje mnoho a že jest nutno, co se mu ze zajištěných příjmů nedostává, složiti dobrovolnou sbírkou věřících, uzná každý. Při dosavadní tajnosti právě se snadno na potřeby kurie zapomíná — a zasvěcení ochabují často i proto, že dovídají se o různých přehmatech úředníků, jimž finančnictví kurie svěřeno. Nouze v pokladnách kurie nastává i dnes hlavně tehdy jen, když třeba hraditi nějakou takovou velkou zpronevěru. — To by se všechno při veřejném účtování nedálo a katolický svět by aspoň věděl, kolik mu třeba ten rok hraditi dobrovolnou daní pro Svatou Stolici. Veřejnost financování ročních rozpočtů konečně mohla by se obmezit, bylo-li by žádoucno, jen na zasílání dotyčných zpráv biskupům, jejichž rukou beztoho petrský halíř se sbírá a odesílá.

Počet kardinálů nedávným úmrtím ztenčil se teď na 55, z nichž 30 jest Italův a 14 cizích. Jest tudíž uprázdněno 17 míst do plnosti počtu. Konsistorium, v němž čeká se nové jmenování několika

kardinálů, má se konati v březnu. Nejstarším z kardinalů dle rodu i dle hodnosti jest kard. Theodor Mertel, summista apošt. listů, stár totiž 93 roků a kardinalem jest už 41 roků.

Koncem prosince odeslán kard. arcib. baltimorskému Gibbonsovi ve Spoj. Státech Sev. Amer. apoštol. list sv. Otce, o němž už zvěstováno dříve, že hlavním obsahem jeho bude „amerikanismus“ a stanovisko Svaté Stolice k tomuto směru individualistickému a republikanskoliberalnímu v církvi. Leč list neobsahuje takové odsouzení, jakého se nadáli evropští nepřátelé „amerikanismu“, ba vůbec prý zřejmými slovy o něm nemluví. Sv. Otec varuje jen před chybnými extremy směru P. Heckerova, jako jsou už víc protestantské než katolické názory o samovolném určování svého svědomí a pouhé sobě odpovědnosti, jež snadno přechází k pohrdání veškerou autoritou. Na pokud individualistický princip P. Heckera v listu tom odsouzen jest, vysvitne až z doslovného znění listu papežského.

Mnoho psáno poslední dobu o zřízení papežské nunciatury v Petrohradě. Myšlenku tuto podporoval prý v Římě hlavně francouzský vliv, jenž i v Petrohradě se vynasnažoval o příznivé rozřešení. Zatím rozhodnuto o věci nebylo. Z posledních ukázek ruské politiky v Polsku zdá se, že dnes právě nunciatura tato v Petrohradě nemá místa a doby příhodné.

Úprava církevních poměrů v nově zabraných zemích španělských, hlavně na Kubě, svěřena mons. Chapelle, biskupovi novoorleanskému v Americe. Kněžstvo kubské většinou docházelo dosud ze Španělska. Stát přispíval na vydržování jeho. To nyní odpadne. Církev kubská bude ponechána sama sobě tak jako katolická církev v Americe. Rovněž jest samozřejmo, že Spojené Státy nebudou nyní trpěti přílivu kněží ze Španělska; ten ostatně přirozeně ustane sám. Vláda Spoj. Států ukázala se jinak ostatně ve všem velmi ochotnou — zvláště vlivem bisk. sv. pavelského Irelanda. Proto i zvěstováno, že ablegatem papežským na Filippinách jmenován přítel Irelandův, mons. Keane, pro úpravu církevních poměrů v této části ztraceného panství španělského. Tu však ještě poměry nenáhlí. Neníť dosud jisto, čí Filippiny vlastně budou.

P. Daëns, jenž, jak jsme minule pravili, jmenován byl spiritualem Visitantek v Brusselu, brzy odtud vyštván konservativními nepřáteli svými. Klášter je zároveň pensionátem dívek z bohatých a šlechtických rodin a bohatí Woestovci neustali, dokud P. Daënsovi místo odňato nebylo. To už tedy bylo osobní mstou, ne politickým nepřátelstvím. Biskup nabídl pak P. Daënsovi místo podobné v jiném mužském klášteře, leč toho P. Daëns nepřijal. Tak zůstal beze vší sustentace. Na poštívání gentských Woestovců konečně biskup gentský ho i suspendoval. Přes to P. Daëns neporušil dosud nijak důstojnost stavu svého a zapřisáhl se též, že jí neporuší ani v budoucnosti. O vánocích pořádal politickou schůzi, po níž političtí nepřátelé jeho opět s infernalní zášti na něho se vyřítili. Ani jediný list konservativní neposlal na schůzi zpravodaje svého, přes to však po schůzi dle socialistických a liberalních

zkroucených zpráv nepřestávají ho očerňovati. I titulu abbé už mu ve zprávách svých nepřikládají. Pověst, že by se P. Daëns pro budoucí volby chtěl spojiti s liberály a socialisty, on sám vyvrací. Na schůzi nic takového neřekl a s nepřáteli církve se nikdy nespojí. Tam, kde strana jeho má stoupence, vystoupí též se svými kandidáty proti konservativcům. Celým škandálem tím vinna je bez odporu staro-konservativní kapitalistická strana Woestova. Vidno to z toho, že jiný vůdce téže demokraticko-křesťanské strany, který v názorech svých zašel mnohem dále, lutyšský abbé Pottier, přece vyšel beze vší srážky se svou církevní vrchností. P. Daëns kromě svého demokratismu (tolik co u nás asi křesť. sociál) se jiného ničeho nedopustil. Vše co o něm rozhlašuje protivný konservativní tisk je špinění osobní — kteréž už samo též dokazuje, jak vysoko tato strana stojí! Největší neštěstí v tomto vášnivém boji politických stran katolických jest, že biskupové sami jsou nesvorni a nad to více se kloní ku vládnoucí straně mocných, než ke straně lidu, který jde za Daënsem a Pottierem.

Volba pelplinského biskupa, jímž 22. pros. zvolen bývalý rektor semináře dr. Augustin Rosentreter, Poláky mnoho nepotěšila. Listy katol. centra vyhlašují jej za spravedlivého a nestranného Němce, který třeba že rozený Němec, přece polsky dobře umí a dosud byl vždy dbalý náboženských zájmů obou stran stejně, do politiky se nemíchaje. Leč polské listy volbu jeho trpce nesou — ne pro osobu nového biskupa samu, ač i tu vzpomínají zákazů jeho v semináři, kdež zakazoval zpívati nábožné písně národními polskými nápěvy, ale hlavně vytýkají vládní míchání se do volby. Vláda jak známo první kandidátní listinu, že na ní byli rození Poláci, zamítla docela a zpříma kapitole ohlásila, že jiných kandidátů jako dobrých rozených Němců nepřijme! Takovým způsobem tedy dostal se dr. Rosentreter na pelplinsko-chlumský stolec biskupský — v diecesi ze tří čtvrtin s lidem polským. Polské listy žalují při tom vůbec, že nejen u jiných úraduv, ale i v církvi němečtí rodáci mají všude přednost a se všech stran strkáni jsou ku předu. Proto synkové katolických osadníků německých mezi Poláky tak často se věnují stavu duchovnímu, vědouce, že němectví samo bude jim zárukou postupu. — Myslíme ostatně, že s ohledem na dnešní poměry v polských končinách Pruska jest pro Poláky výhodnější, je-li biskupem spravedlivý Němec. Aspoň bude v jednání svém volnější, a nebude tak pronásledován a tak spoután na všech stranách jako na př. rozený Polák, arcibiskup hnězdenský Stablewski. Postavení tohoto není věru závidění hodné ani vůči vládě ani vůči vlastnímu polskému lidu. Podezřívají ho obojí a ani té ani těmto se dosud nezavděčil!

Výbor pro zavedení maďarského bohoslužebného jazyka mezi řecko-katolíky uherskými chystá letos za tím účelem velkou pouť do Říma. Předsednictvo zemského výboru vypracovalo k tomu konci celý spis pamětní, v němž sv. Stolici hodlá vysvětliti a vyložiti všecky okolnosti, doufaje, že po tomto rozkladu svatá Stolice přece žádosti Maďarů vyhoví. Maďarská bohoslužba vztahovala by se na 300

osad ode dávna prý Maďary osedlých, kteří už po mnoho let též užívali maďarského bohoslužebného jazyka beze svolení Říma. Jedná se tedy jen o potvrzení starého zvyku. Maďaři prý při tom nijak nepomýšlí na vnucení tohoto maďarského bohoslužebného jazyka sousedícím s nimi Rusínům nebo Rumunům sjednoceným. — Počet řecko-katolických Maďarů činí as 140.000 duší. Konečně dalo by se i odvrátiti nebezpečí maďarisace i vyhověti přání Maďarů, kdyby se ve smíšených krajích těch omezila právoplatnost té které národní liturgie na jednotlivé osady a zvláště Rusínům a Rumunům zabezpečila tak jejich bohoslužba v jejich dosavadních sídlech, bez ohledu na budoucí převraty. V Uhrách ovšem by ani to nebylo ještě pravou zárukou.

Listem k biskupům jihoamerickým („latinské Ameriky" 25. prosince vydaným, sv. Otec vyhovuje přání b i s k u p ů j i h o- a s t ř e d o- a m e r i c k ý c h sejíti se tento rok k s y n o d u církevnímu. Biskupové měli na vůli vybrati si místo sjezdu, i vyvolili si Řím. Zatím se má sestoupiti přípravný výbor a připraviti k jednání předměty, týkající se disciplíny a správy církevní i povznesení náboženského krajin latinské Ameriky. Kongregace pro výklad dekretu koncilu Tridentského pověřena úkolem připravovati, co potřebno ke koncilu v Římě, a tato už biskupy svolala ku sjezdu na den 28. května.

Dne 24. prosince zesnul p a t r i a r c h a s y r s k ý c h m a r o n i t ů mons. Jan Petr Haš, dříve biskup Baalbecký. Patriarcha maronitů jest vrchním pastýřem stádce 500.000 duší čítajícího, 12 biskupů a as 2000 kněží. Zemřelý vynikal hlavně spořivostí, z úspor pak stavěl potřebné ve své církvi ústavy a budovy k účelům církevním. Sídlo patriarchy maronitů jest na Libanonu v Bekerke u Beirutu. Maronité usedlí jsou v Syrii kol pohoří libanonského a na ostrovu Cypru. Dne 6. ledna zvolen od přítomných biskupů ve zvláštním konklave novým patriarchou mons. Elias Hauajjsk, dosud ředitel semináře maronitského v Římě, sám žák a odchovanec Jesuitů, muž nadaný a řádný. — Vedle maronitů bydlí melchité as 120.000 duší silní, rovněž se svým patriarchou, jemuž podřízeno 11 biskupství.

Dle posledního a n g l i c k é h o s c h e m a t i s m u c í r k e v n í h o „Catholic Directory" má Anglie s Walesem 17 katolických arcibiskupův a biskupů a 2769 kněží; kostelův a kaplí jest 1509. Skotsko má 6 arcibiskupství a biskupství, a 3212 kněží, kostelův a kaplí 1854. — Mnoho rozruchu učinila v Dansku záležitost učitele Munka, který své dítky dal převésti k vyznání katolickému. Když úřední a ministerské hrozby nespomáhaly, sesazen z úřadu a dán do pense. Munk sám nemůže zatím, ač vnitřně jest o pravdě katolictví přesvědčen, státi se konvertitou, poněvadž by odnětím pense zůstal úplně bez výživy a prostředkův — leč hledá si zatím přiměřené jiné zaměstnání, aby přání duše své mohl vyhověti přes úřední persekuci. K o n v e r s e v D a n s k u jsou poslední léta velmi četné. Za minulý rok vrátilo se ke katolictví na 100 osob. Letos zařídili si redemptoristé v Kodani první svou stanici o dvou knězích. Od těchto úspěšných obyčejně pracovníků mezi nekatolíky možno si slibovati ještě většího pokroku věci katolické.

Z katolických kruhů německých vydány dva spisy o tak zvané „paritě“ obou vyznání v Prusku. „Die Parität in Preussen“ vyšel v druhém už vydání. „Die Imparität in Volksschulwesen“ od Dasbacha vyšel teprv díl první. Jsou to statistické doklady toho, jak katolíci němečtí v Prusku jsou všude tam, kde vliv má vláda, odstrkováni, z míst úřednických a jmenovitě z vyšších úřadů vystrkováni, a při obsazování jich úmyslně pomíjeni. I v krajích čistě katolických zaujímají protestanté nejvyšší úřady buď výlučně, nebo mají tu většinu. Tak v obvodu vrchního zemského soudu kolínského soudních úředníků nejnižšího stupně (Amtsrichter) jest 196 katolických a 56 protestantských; druhého stupně (Landrichter) 55 katolických, 46 protestantských; třetího stupně (Landgerichtsdirektor) 13 katolických, 8 protestantských, nejvyšího stupně (Landgerichtspräsidenten) 4 katolíci, 4 protestanté. Kdyby ovšem v protestantských okresích byl poměr obrácený, nedalo by se proti tomuto nic namítat, ale v protestantských okresích úředníků katolických obyčejně vůbec není. Ostatně jinde je hůř. Tak ve Vestfálském soudním zemském obvodu Hammském (město Hamm s 28.000 obyv.) jest první stupeň obsazen 124 katolíky, 65 protestanty, druhý stupeň 35 katolíky, 23 protestanty, třetí stupeň 3 katolíky, 11 protestanty, nejvyšší stupeň samými protestanty. Pak se řekne: „inferiorita“!

V ministerstvech, tedy ústředních úřadech pruských nejsou také ovšem místa dle „parity“ obsazena V ministerstvé železnic, jež má největší počet úřednictva, třebas po dlouhý čas ministrem tu byl své doby katolík, přece živel katolický není nikterak zastoupen dle parity, tedy jednou třetinou aspoň, když už ne polovici míst. Dnes je tu: chef (ministr) protestant, podsekretář protestant, ze šesti direktorů 5 protestantů, 1 katolík, ze 43 radů ministerských 35 protestantův a 8 katolíků, z pomocných sil 19 protestantů, 2 katolíci.

Proti ritualismu v Anglii vydán biskupem yorským zase zákaz, nezaváděti z obřadů církevních v kostele nic víc, než co jest obsaženo v „Common Prayer Book.“ Leč takový zákaz svrchu konečně mnoho nepomáhá. Anglikanští biskupové nemají tolik moci ani co se věrouky ani co se discipliny týká, aby jich kdo musil poslechnout. Biskup anglikanský nemá práva předkládat nějakou nauku jako pravou nebo pravděpodobnou. Každý se proti tomu může ozvat, že on toho neuznává. Tak nedávno vyčinil odstouplý právě vůdce liberalní strany William Harcourt arcibiskupovi Canterburyskému Dru. Templeovi za to, že chtěl rozhodnouti nebo aspoň lidu předkládal na své visitační cestě své mínění o „eucharistii“ — otázka to, jež v anglické církvi jest velmi nerozhodná. Arcibiskup klonil se ku konsubstanciaci, leč mínění jeho nedáno sluchu. Biskupové anglikanské církve ostatně při veškeré své nechuti k ritualismu bojí se zcela otevřeně proti němu vystoupit, bojí se, že by ritualisté hromadně pak začali přestupovat k církvi katolické. Proto hnutí proti ritualismu vede se z lidu, z dola. Antiritualisté hodlají letos věc předložiti parlamentu, jenž jest nejvyšším tribunálem pro všecky záležitosti církve. Není pochyby, že ritualismus v parlamentě bude odsouzen a ritualisté míst zbavováni, nepodrobí-li

se. — Návrh lorda Halifaxa (vůdce ritualistů) na posledním sjezdu, aby svolána byla porada zástupců obou směrů, staré přísné observance protestantské i churchunionistů, nedoznal ohlasů u starých. Tito se bojí částečně, částečně vůbec nechtějí s nikým smlouvat a nic nového zavádět. Novotářství však si vytýkají obě strany. Ritualisté praví o sobě, že jen oživují obřady církve a staví se na všeobecné od obou stran přiznávanou kontinuitu církve anglické, protiritualisté však drží se reformní tradice a knih „establishmentu", kam ritualisty odkázal i sám biskup yorský, bývalý přívrženec „Church Unionu." Minulé vánoční svátky zase zavdaly podnět k půtkám mezi oběma stranami v kostelích samých. Nářky biskupů na rozdvojení v církvi nedaly na sebe proto dlouho čekat. — —

Diecesanní věstníky ruské pravoslavné církve z konce minulého roku jsou většinou plny výtek a návrhů na zavedení nápravy v tom či onom oboru. Tak podolský „preosvjaščenný" (veledůstojný — titul biskupa) nespokojen byl zvláště se svými „blahočinnými" (děkany) vytýkaje jim, že nestarají se o povznesení své vážnosti u lidu a u duchovních, nedosti pečlivě dohlížejí, nesprávné zprávy podávají. Duchovenstvo následkem toho jest často nevázané, nepořádné, nechce poslouchati. Nikdo se o mladého duchovního, když vyjde z bohoslovských síní, nestará; jest zůstaven sám sobě, tehdy právě, když potřebuje nejvíce rady a poučení. — Děkani sami žalovali ne tak ani na duchovenstvo jako zase na „psalomščiky." Tito jsou neposlušni, drzí a když je děkan při visitaci napomíná, ještě hrubě ho odbývají. Vědí, že se jim nic nestane, i když děkan to na ně udá. Hejtmanství obyčejně žalobu nechá ležet nevyřízenu. Stává se také už, stěžoval si podolský preosvjaščenný, že venkovská „intelligence" nosí nevážnost a vzpouru proti duchovnímu do obce. Takový intelligent, — třeba písař obecní — potkav duchovního už neprosí za požehnání, ale jde mu kamarádsky potřást pravicí! Do kostela chodí zřídka a přijda tam nedbale se požehná a to málo, mnohdy ani rukavic z ruky nesvleče, roztržitě je přítomen „službě Boží." Takový obecní písař si konečně myslí: „a co, já jsem víc než farář a všeci kněží dohromady, já jsem v celé obci sám jediný písař, a duchovních je tu víc!" Mimo to nevážně ba nepřátelsky chovají se k duchovenstvu staršinové, starostové, zbohatlí šenkýři, a nejvíce štvou lid proti kněžím židé! — Na tuto stížnost biskupovu pravil jeden z děkanů, že kněží sami mnohdy nemají dosti taktu a šetrnosti v obcování s farníky svými, sami se o vážnost připravují ba i soudy s osadníky vyvolávají. Tak přemnohým kněžím škodí, že přebírají sedlákům pachty z panského pole.

V tulské diecesi děkani stěžovali si, že mají ze vzdálenosti mnohdy až 30, 40 i 70 verst sjížděti se ke shromážděním, a to pro maličkosti, ať tudíž menší záležitosti vyřídí jeden děkan s přibráním dvou sousedních duchovních. „Vladyka" (biskup) odvětil, že jedná se beztoho o změnu statutu pro shromáždění blahočinných a tak že se vezme zřetel na to, aby jen důležité věci se ve shromáždění vyřizovaly.

Zvláštní poměry asi panují v ufimské eparchii (diecesi). „Preosvjaščenný“ ufimský aspoň v „eparchialných vědomostech“ dává svému knéžstvu toto napomenutí: „Neužívejte lži ani pochlebnictví. Lež mimo to že je hříchem, za krátko vždy vyjde na jevo, a následky pak jsou smutné. Pochlebenství vašeho já pak vůbec nepotřebuji. Nenazývejte mne „vysokopreosvjaščenným“, já titulu toho ještě nezasluhuji. ani mně nenazývejte „kavalírem“ (!) to je vůbec nevhodno a nezákonno. Leč nejen lež a lesť (pochlebenství) vyskytují se mezi duchovenstvem, ale jsou i tací, kteří schopni jsou svému biskupovi i nadat — ovšem „okolo rohu“, z úkrytu anonymity. Vydav se minulý srpen a září na visitační cestu dostal jsem najednou z Ufy hanopis od známé mně a bohužel, duchovní osoby, kterou jsem nevzal ve svůj průvod, a proto smrtelně pohněval; hanopis ovšem anonymní, v němž mi spílá slovy hnusnými, z ulice sebranými, a vyhrožuje mi, že mi vžene kulku do hlavy, anebo vyžene mne z diecese jako psa. Psaní jsem poslal na ředitelství četníkův a o případu tom zpravil sv. synod. Ostatně se odevzdávám do vůle Boží. Jsou u nás i takové exempláry mezi duchovenstvem!“ — končí svou žalobu ufimský biskup.

Jinou potíž se strany duchovenstva mají censorové kázaní. V některých diecesích, jako na př. donské, v každém děkanství ustanoven jest jeden duchovní censorem kázaní; děkan označí řadu kázaní podřízeným duchovním, kteréž tito musí podrobně vypracovat a poslat censorovi k censuře. Jeden takový censor stěžuje si na nedůtklivost a urážlivost autorů censorovaných kázaní. Nedají si nejmenší věci vytknouti, a na výtku odpovídají nevrlými a urážlivými dopisy, pravíce, ať si censor zkoumá, odpovídá-li „propověď“ (kázaní) duchu pravoslavné církve, po ostatním, formě a slohu kázaní, že mu nic není. — Tambovská konsistoř sama vytýká duchovním své diecese, že kázaní jejich jsou velmi abstraktní, suchá, neživotná, málo se odvolávají na příklady svatých, nevšímají si krásy církevních písní, modliteb a obřaduv, neozývají se dostatečně k mravním potřebám a k životním otázkám farníků.

Většinou diecesanních sjezdu děkanských projednávána otázka bibliotek pro duchovenstvo ruské. Jest to jeden z nejdůležitějších prostředků kněžského sebevzdělání a dalšího pokroku, jak pravil vladyka podolský. Jedná se jen o to, mají-li knihovny tyto býti při každém děkanství či hned v každé farnosti. Většina eparchií vyslovila se pro to, aby knihovny byly farní, ježto tak budou duchovním přístupnější a prospěšnější, budou moci býti i specialnější, dle potřeb té které farnosti — a pak knihovny ty nebudou jen pro samé duchovní, ale i pro lid a tudíž musí býti i lidu přístupnými. Knihovenské fondy skládaly by se z dvou částí. Částečně by přispívaly obce a farní jmění, částečně děkanské fondy.

Ruská církev dostala nabídku z přední Indie. Žijících tu zdávna asi 15.000 křesťanu, ještě prý církev sv. Tomáše apoštola, jež dosud podřízeni byli antiochenské církvi, žádají, aby církev ruská poskytla jim možnost, aby mohli přijati býti do lůna jejího a spojiti se s ní.

Jistý ruský cestující přinesl věst tu od biskupa těchto 15.000 křesťanů hlavně na jihu přední Indie žijících. Hlavní nesnáz malé odloučené církve té spočívala v tom, že v Antiochii neznají, koho vhodného vždy za biskupa vyvolit, dostatek kandidátů nebývá a biskup prý se bojí, že by stádce někdy bez pastýře zůstavši propadlo snad pokatoličení. Žádají proto, aby ruská církev jim poslala nějakého svého duchovního, jenž mluví též anglicky a od něho že chtějí teprv blíže se seznámiti s naukou a obřadem církve pravoslavné a pak se rozhodnouti.

„Vestnik Srpske Crkve" přináší dodatečně zprávu o pravoslavné deputaci srbské z Bosny a Hercegoviny, jež nemohouc ničeho vynastěžovati si ve Vídni, obrátila se do Cařihradu k patriarchovi řeckému Konstantinovi. Pravoslavná církev bosenskohercegovská náleží dosud církevně pod pravomoc Cařihradu. Správce Bosny p. Kallay rád by podřídil však církev tu pravomoci Karlovského srbského patriarchy, čemuž ovšem i patriarcha Brankovič přeje. Věc by nebyla zlá, kdyby se za ní neskrýval zálusk jiný, oslabiti samosprávu pravoslavné církve a učiniti ji závislou na vlivech vládních. Pravoslavné Srbsko má špatné zkušenosti s tímto vládním vlivem z Uher a z Charvatska, proto netouží po něm ani v Bosně a Hercegovině. Bosna přes to, že poddána Cařihradu, přece pomoci se tam nedovolala. Patriarcha cařihradský odkázal stěžovatele na metropolitu sarajevského a biskupy v Mostaru a Tuzle, slíbiv, že přikáže jim, aby přísně dbali kanonických usnešení církve pravoslavné a že vydá o tom ještě pastýřský list. Moc patriarchy jest ovšem příliš slabá na to, aby co zmohla za hraniční čarou Pazarska. Deputace předložila patriarchovi pět bodů, jež žádala míti zachovávány ve správě církve pravoslavné v Bosně a Hercegovině. Požadavky tyto jsou: Biskupové volí se duchovenským shromážděním spolu i národními zástupci a takto zvoleného kandidáta schvaluje cařihradský patriarcha (dnes jmenuje biskupy vláda!). Biskupy a duchovenstvo vydržují si pravoslavné obce samy (a ne rakousko-maďarská vláda!); pravoslavné duchovenstvo ať má právo voliti ze sebe pravoslavný církevní soud, který by řešil církevní otázky a záležitosti. Duchovní správce si volí obec sama, volbu potvrzuje biskup (toto dosud zachováno). Církev pravoslavná v Bosně a Hercegovině prohlašuje se za neodlučitelnou součást východní církve cařihradské.

Letos objevily se v bulharském tisku i dříve už rozběhnuvší se věsti, že ruské vyslanectví v Cařihradě zasazuje se u patriarchy cařihradského Konstantina V. o to, aby sňal s Bulharů exkomunikaci, jakou na ně uvalil synod cařihradský v roce 1872. Bulharům se pod touto exkomunikací, v tomto schismatě dobře vedlo i nastalo mezi nimi vzrušení pro toto snažení ruské, aby exkomunikace s nich byla sňata. Jest to také zvláštní zjev v církvi východní tato exkomunikace. „Všesvětový" patriarcha cařihradský se svým synodem vyobcuje celý národ a celé jedno území pravoslavné z církve východní. Autokefalní církev, jíž on stojí v čele, tedy s touto částí církve obcování přeruší. Ale jiné autokefalní (samosprávné) církve tuto exkomunikaci neuznají a dále popřávají církvi ve schismatě žijící obcování a společenství. Tak

autokefalní církev srbská. ruská, a církve asijské toto vyloučení nevzaly k vědomosti a neuznaly ho. Exkomunikace, jak se vyjadřují i církev ruská i jiné, byla rozhodně přenáhlením a chybou, jíž se patriarchát řecký dopustil, doufaje tím zameziti odtržení nové této vznikající národní církve od své pravomoci a od svého poddanství — a od svých příjmů. Bulhaři tedy brání se, aby za tuto svévolnou exkomunikaci musili nyní pokání činiti oni! Aby jim se ukládaly nějaké podmínky smíření, za to že nechtěli nic jiného leč vymaniti se z grecisace církve cařihradské! Hlasy otázku tuto projednávající žádaly proto, ať Rusko též vymůže na patriarchovi, aby exkomunikaci prostě odvolal a uznal chybu synodu a patriarchy v roce 1872. učiněnou; bulharská církev rumelská a macedonská že nehodlá podrobiti se nějaké podmínce pokání.

* *
*

Věda a umění. Dne 1. ledna zemřel ve Vodňanech český spisovatel a básník Otakar Mokrý. — 6. ledna v Praze zemřel městský diurnista Jan Knotek, básník mladistvý, jenž dobyl si jmena hlavně překlady z češtiny do němčiny. Od něho pochází německé přebásnění Čechových „Písní otroka". — Dne 10. ledna zemřel v Hradci Králové advokát Josef Baše, básník mnohých zpěvů evangelicko-náboženských; jinak nesporé byly plody musy jeho. R. 1883. vydal sbírku ballad „Silhouetty". — Dne 16. ledna zemřel v Praze Josef Mocker, stavitel domu svatovítského, jehož stavbu vedl po 25 let. Z loňského roku známy jsou ještě stížnosti a protesty umělecké besedy a uměleckých kruhů proti němu, že vůbec podporoval málo české domácí umění. — Dne 6. února připadá 50tiletá památka úmrtí zakladatele českého rostlinopisu a učence přírodověd. Jana Svatopluka Pressla (zemř. 6. února 1849).

Dne 21. prosince rozhodla porota divadelní o soutěži libret českých, již vypsalo národní divadlo pražské. Za hodna cen uznána tři libretta a tři za hodna aspoň čestné zmínky. Ceny byly 500, 400 a 300 zlatých. První cena přiřknuta librettu Ad. Weniga (učitel na Král. Vinohradech), jež zpracováno dle národní pohádky „Čert a Káča"; druhá cena připadla librettu „Kostnice Sedlecká" od Josefa Havlíka, officiala magistrátu pražského; libretto toto sděláno dle povídky Šubrtovy „Kostnice Sedlecká". Třetí cena připadla librettu „Hadrian z Římsu", dle stejnojmenné frašky Klicperovy zhotovenému; původcem tohoto jest red. „Národní Politiky" Karel Kádner. Čestné zmínky hodná libretta jsou Karla Dostála-Lutinova (red. „Nového Života) „Náš Hrdina", „Babička" (dle Boženy Němcové) rovněž od Ad. Weniga a „Před západem slunce."

Dle Boženy Němcové zpracováno i jiné libretto: „Na starém bělidle". Libretto toto — práce K. Šípka — vzal do práce už skladatel Karel Kovařovic. A pokročil už k jednání druhému. — Ze soutěžících librett vzata do práce dvě Wenigova „Ovčák" od Dvořáka, ale název se změní v původní národní „Čert a Káča". — „Babička"

vzata od A. V. Horáka, který už před zadáním libretta na skladbě pracoval, tak že koncem ledna opera prý bude moci býti zadána.

Dne 1. ledna sehrána na Národním Divadle pražském nová opera Förstrova „Eva“ — ve 3 jednáních, slova dle G. Preissové „Gazdiny roby“ upravil si skladatel sám. Nová opera má přednosti i vady či spíše obtíže hudby Förstrovy. Samovolným upravením libretta si Förster mnoho neposloužil. Opera „Eva“ náleží ke třem soutěžícím operám o cenu vypsanou družstvem Národního Divadla (ostatní dvě jsou: „Šárka“ a Kovařovicovi „Psohlavci“).

„Sbor ku zřízení druhého českého divadla“ ke své soutěži vypsané 21. dubna 1898 na dramata z života českého dostal celé — dvě práce soutěžící: „Mozartovo requiem“ o 3 děj. a „Panuše“ o 4 dějstvích. O známou cenu „Grabovského“ ucházejí se rovněž 2 dramatické práce: „Spojenci“ a v „Záři kalicha“.

Pro dlouhé protahování myšlenky zřízení druhého českého divadla v Praze, pomýšlí se už i ze soukromých kruhů na zřízení tohoto divadla. Plány „Sboru pro zřízení č. d.“ už se mají za nejdalší od skutečnosti. Za to ředitel výstavního divadla zanáší prý se myšlenkou zříditi ještě letos divadlo na Vinohradech. Také se ustavil nový zvláštní výbor ku zřízení divadla.

Minulým rokem rozloučili se dva členové ensemblu činoherního s Národním Divadlem pražským: Karel Šimanovský a herečka Adéla Wolfová, onen po 53leté, tato po 33leté činnosti herecké vůbec. Dne 15. ledna na zkoušku vystoupila operní pěvkyně Kubátová jako Jitka v „Daliboru“; jedná se o angažmá mladé umělkyně (ze školy pěvecké Lukesovy) k Nár. Divadlu.

Spisovatelský spolek „Máj“ měl dne 7. ledna svou valnou hromadu. Jednalo se na ní především o založení pensijního fondu. Spolek složil už vloni fond tento u „Zemského jubilejního fondu“ a dosud má tu uloženo 22.278 zl. — Spolek dostává zemské podpory 500 zlatých, město Praha, ač požádáno, nedalo dosud spolku nic! Leč přes to finance spolku zkvétají — vlastními silami i štědrostí veřejnosti. Před 11 lety měl příjmu 550 zlatých, roku 1897. však už 6268 zlatých. Celkem je v „Máji“ 79 zakládajících, 226 přispívajících příznivců, a 47 přispívajících a 69 činných členů. Předsedou opět zvolen Ignát Hermann, náměstkem K. V. Rais, jednatelem Jaroslav Kvapil, pokladníkem Václav Štech, zapisovatelem F. S. Procházka, do výboru dále Šimáček, Klášterský, Antoš a Konrád.

V městské radě pražské jednáno 10. ledna zase o „umělecké komissi“. Zahájeno s ní v listopadu loňského roku vyjednávání, aby úkol svůj dále plnila. Komisse podala podmínky, za něhž činnost převezme znovu: aby se stala poradním sborem městské rady; aby směla do schůzí městské rady vysílati svého zástupce; aby měla právo navrhovati nové členy komisse ona sama; aby konečně jí městská rada vždy písemně sdělila, jak návrhy komisse vyřídila. Městská rada čtvrtou podmínku nepřijala; ostatní přijala, třetí toliko obnovila na polovic. V umělecké komissi však členové na pány z radnice jsou asi rozhořčeni

ovšem že právem — a nedají se dle všeho ani do smlouvání. Tím se stane asi, že městská rada si stvoří uměleckou komissi „zedníkům“ a „sládkům“ z radnice stejnorodou.

Česká spořitelna týrá slavnou radu zase jiným způsobem: nabízí městu „královské dary“, ale klade také své podmínky, buď pokořující, buď nemožné. Tak městská rada donucena zříci se daru na vodovod s pitnou vodou, a také f o n t á n y p ř e d R u d o l f i n e m. Na tuto už vypsán během 9 let třetí konkurs, žádný české spořitelně nevyhovoval. Konkursy vypisovala ovšem rada městská a sama dávala ceny. Toto trojí „hrozné“ a marné vydání konečně radu dopálilo, a když česká spořitelna žádala za vypsání čtvrtého obmezeného konkursu, nechtěla však zajistiti, že to bude poslední — městská rada všeho nechala.

V Brně se měla založiti „u m ě l e c k á b e s e d a“; pracováno k tomu cíli „zaslány“ v listech denních; akci začal a vedl professor obchodní akademie Holman. Čekáno a strojeno vše s nadšením. Umělci se všech stran poslali pozdravní přípisy a telegramy — na schuzi dne 14. ledna dostavili se pak tři — celí tři účastníci — to bylo na založení „umělecké besedy“ přece jen málo. — V průmyslovém museu brněnském uspořádána výstavka některých slovutných s p e c i a l i t u m ě l e c k é h o m o d e r n í h o p r ů m y s l u. Zvláště sklo proslulou technikou Tiffanyho[1]) zdobené (napodobení lesku starého malovaného skla nanášením barvy na horkou tekutou massu skelnou) zaujímá čestné místo ve výstavce. Rovněž sklo z dílny Gallého v Nansy a majolika s kovovým leskem Massiera jsou vynikajícími svého druhu.

Causeur z literarní přílohy „Národních Listů“ dozlobil se (30. prosince a 6. ledna) na pisatele článku v „Preussische Jahrbücher“ — „die čechische Literatur“, že pro srovnání české a německé literatury vzal za poklad číslice — suché externí č í s l i c e o p r o d u k c i l i t e r a r n í. Na počet prý tu nemožno hleděti, ale na vnitřní váhu to přijde v literatuře. Hlavní vada článku je ne tak pochybený základ srovnání, ale zkomolená a neúplná statistika a příliš daleko nazpět sahající až v leta Bachova útisku. Co se týká srovnávání na základě pouhých číslic, nemožno vlastně ani jinak, má-li se jaké vážení a rovnání provésti. A tu my bychom při pouhém počítání nedopadli bledě — ovšem musilo by býti provedeno na stejných základech. Jsme psavý národ a naše literatura, jakkoliv mladá a při své mladosti tedy většinou ještě stále a stále budující — ne jako starší literatury přerovnávající a upravující — nemusí se počtem svým a nota bene poměrným počtem svým k obyvatelstvu a k počtu škol českých schovávati za žádnou literaturou světa. „De internis non iudicat praetor“ a ani statistik ne. V takových velikých skupinách vnitřní hodnoty nutno považovat za poměrné. A konečně soudí-li se o nějaké produkci, nutno vzíti ohled ještě na jednu okolnost nejen na kvantitu a kvalitu její, ale i na způsob a poměry výroby. Čím těžší okolnosti práce, tím více nutno diviti se, není-li produkce těmito těžkostmi dotčena, aspoň ne valně.

[1]) O Tiffanym a jeho technice viz čís. 6. lonského ročníku.

Srovnáním těchto nesnadných okolností, nedostatečnosti nástrojův a prostředků (ústavy vzdělávací, umělecké, kulturní a jiné všeho druhu) a stupněm a stářím vývoje se i při pouhé statistice převrátí váha tak silno na naši stranu, ať už Němce vezmeme jen z Rakouska, či z Rakouska i z Německa, že máme i při pouhých číslicích nač býti pyšni.

Jen na příklad obyčejný poštovní seznam časopisu a periodických publikací stojí za srovnání. Pro 6 milionů Čechů (Slovácké listy jsou tu čítány zvláště) zaznamenáno tu na 600 listů, pro 75 milionů Němců rovným číslem vzato na 4000 listů. Kde je poměr vyšší? A při tom my úředního tisku nemáme! A tento úřední tisk činí v seznamu značné procento. Dnes se literarní živost po zásluze měří úrovní a hojností časopiseckou. A tu by literarní ruch náš vlastně dle tohoto čísla listů (jež se dle zevrubného seznamu vzato v náš neprospěch poněkud pozmění) byl skoro dvakrát tak živý a čilý jak u Němců!

„Nový Život" přináší vylíčení návštěvy u Františka Bílka a intimní drobty ze života jeho. Vylíčení toto jest zajímavé a podává živý názor o tom, jak žije a tvoří tento nejrázovitější z moderních umělců našich. O Frant. Bílku právě strhla se polemika mezi „mladými" a „starými" po lonské listopadové výstavě spolku „Manes". Kritik K. M. Čapek ve Světozoru vyslovil se nepříznivě o poprsí Kristově, jež tu Bílek vystavil, a jež „Manes" na první místo dal, ceně si ho nejvíce. P. Čapka urazila „raffinovaná prý vypočítavost" a upřílišněná modernost na takovém právě sujetu. Také pí. Renáta Tyršová v Osvětě zdá se s tímto úsudkem souhlasit. P. Čapek přes ohražení mladých ve „Volných Směrech" a odmítnutí takové kritiky trvá na svém. Stará kritika při té příležitosti projevila jednomyslně téměř: „Bílek je mohutný umělec, ale až se zbaví podivností té moderny."

Dne 27. prosince konán v Radvani na Zvolensku slovenském pohřeb vdovy po básníku Sládkovići — Braxatoris-Sládkovičové. Sládkovič zemřel 20. dubna 1872 pochován taktéž v Radvani. — Dne 5. ledna zemřel v Krakově Jan Badeni, z tovaryšstva Ježíšova. Zesnulý redigoval „Przeglad Powszechny" nějaký čas, zabývaje se hlavně otázkou socialní. Napsal celou řadu spisků zabývajících se otázkou touto. Ač bojoval proti Stojalovského straně, a odmítal socialní názory její, přece nebyl úzkostlivým v uznávání potřeby oprav a reforem socialních v Haliči; na četných missiích svých měl příležitost poznati postavení lidu haličského a svědomí kněze nedalo mu zamlčeti černé ty stíny, jež v životě jeho pozoroval, ať padaly z které koliv strany. V roce 1892. a 1893. cestoval mezi rakouskými Slovany.

16. prosince zemřel moskevský milionář a velký mecenáš umělecký Pavel Michaljovič Tretjakov. V jeho obrazárně, již odkázal městu Moskvě, sebráno vše, co v Rusku od domácích umělců zhotoveného sebrati se dalo. Jest to nejúplnější obraz ruského výtvarného umění. Přes tyto hojné podpory umění i dobročinnosti zanechal ještě

veliké jmění, jež rozporučil dobročinným a idealným účelum, členům rodiny své odkázav jen legaty po 400.000 rublův.

Z větších literatur slovanských je to ruská poslední, jež přichází s uměleckým měsíčníkem nového umění. Od nového roku vydává se v Petrohradě čtrnáctidenník umění a kritice věnovaný „Mir Isskustva" (Svět umění) nazvaný. — Poláci vedle „Zycia" jež z týdenníku vychází 2krát týdně, hodlali si od nového roku ve Lvově založiti umělecký „mladého směru" list „Iris" — na počest Mickiewiczovi pojmenovaný měsíčník. — Předsedou bělehradské akademie věd zvolen 16. ledna Jovan Ristič, bývalý vladař srbský za nedospělosti krále Alexandra.

Dne 4. ledna zemřel v Paříži člen Akademie (za novinářství zvolený) Eduard Hervé (nar. 1835). Byl po 25 let vudcem a duší monarchistické strany konservativní, jíž založil 5. února 1873 list „Soleil" a jejž do své smrti vedl. V Akademii byl nástupcem Chénierovým a Chateaubriandovým, bezprostředním nástupcem vévody z Noailles. Počal pracemi historickými. Byl také zvolen do obecní rady pařížské, kdež se opíral zvláště laisaci škol a nemocnic. — V Dessavě v Německu zemřel 16. ledna konserv. něm. politik a spisovatel agrarní Rudolf Mayer. — Dne 10. prosince zemřel William Black (v 57. roce), znamenitý skotský romanopisec, byl redaktorem lib. gladston. listu „Daily News." Z romanu jeho lepší jsou: „A Princess of Thule", „A Daughter of Heth", „Shandon bells", „Kilmeng", „Briseis", „Wild Celin." — Dne 29. prosince zemřel Chr. M. Egidy, německý humanitní spisovatel, horlitel pro jednotné křesťanství.

Grillparzerovu cenu vídeňské akademie 2400 zl. dostal tento měsíc přisouzenu G. Hauptmann za nejnovější své drama „Fuhrmann Henschel", jež dáváno téměř už na všech jevištích německých a rovněž i na našem Národního Divadla (11. ledna). G. Hauptmann jest dnes nejoblíbenějším a nejmodernějším dramatikem německým — ač stojí tu ještě nehotov, ale s výrazným silným rysem socialního pojímání života (sám je synem podkrkonošského slezského tkalce). — Sudermannuv nejnovější kus „Drei Reiherfedern" dáván tyto dny (21. ledna) poprvé v Berlíně, Stuttgartě a Drážďanech. Sudermann po svých realistických kusích zahloubává se teď teprve v ideové snění. Hauptmann po fantastickém kusu „Versunkene Glocke" částečně z něho vybředl, ač i tu proniká idea osudu jako mystická neznámá mocnost veškero to realistické dění v domě Henslově. — Hauptmannuv „Potopený zvon" v knižném vydání právě pro svou mohutnou poetičnost dočkal se nejvíce vydání: 44 — socialně-realističtí „Tkalci" jen 22 vydání. — Nad Sudermanna vyniká Hauptmann jasností a průhledností. Sudermann právě těžkostí svých vidinových posledních prací odráží si obecenstvo. Tak i „Tři volavčí péra" zarazila obecenstvo spíše než strhla a uchvátila. Shakespearovskou mohutností jednotlivých scen však Sudermann přece i dnes stojí nad Hauptmannem.

Dne 22. března připadá trisetleté jubileum narozenin Van Dyckových (1599). Rodiště jeho město Antverpy hodlá za tou při-

ležitostí uspořádati výstavu mistrových děl. Vláda a král belgický budou působiti k tomu, aby i cizí gallerie, mající díla Dyckova, zapůjčila je na výstavu. — Benátská mezinárodní umělecká výstava určena na 22. ledna až 31. října. V poslední chvíli ustoupila nátlaku nových směrův a spojí s výstavou též výstavku děl dekorativních nejnovějšího slohu. Na práce kritické o výstavě samé vypsána soutěž.

*

Nový prvek vzduchový amerického professora Brushe, o jehož objevu jsme se také už zmínili, nazvaný Brushem samým aetherion a od něho vyhlášený za onen hypothetický ether světový prostor vyplňující, dle nových zkoušek chemika prof. Williama Crookesa není nic jiného než „vodní pára", velmi zředěná. Brush nejvíc ovšem na lehkosti plynu toho stavěl své dohady, shledalť jej 10.000krát lehčí vodíku, ač tento sám jest nejlehčím všech plynu. Tak otázka aetheria nerozřešena.

Vedle drobných objevu hvězdářských, nově objevených planetoidu, několika komet, což vše patří ku všedním pracím několika specialistu, na hlavních hvězdárnách světových pracuje se tiše o veliké mapě nebes. Části oblohy rozděleny mezi jednotlivé hvězdárny. Každá pracuje fotografickou cestou na své určené části. Celkem třeba bude zhotoviti na 20.000 fotografií, jež pak ústředním výborem sestaveny budou v jeden mohutný atlas hvězdné oblohy. Dosud skončeno prý přes polovic práce.

V objevech planetoidů či asteroidu slavil 8. prosince hvězdář z Nizzy, A. Charlois, jubileum objevu svých: objevil totiž stou planetu. Tím dosáhl ovšem prvního místa mezi objeviteli těchto malých tělísek v prostoru za Marsem kroužících. Po Charloisovi přijde teprv vídeňský astronom Dr. Palisa, který do roku 1892. objevil 83 těchto těles nebeských, prof. Wolf v Heidelbergu na 50, C. H. F. Peters z hvězdárny Clinton v severní Americe (✝ 1888) 48, prof. R. Luther v Düsseldorfě 24 atd. Posledních asi 200 těchto planet objeveno už jen od oněch třech hlavních: Charloise, Palisy a Wolfa. Leč mnohost objevu těchto tři převýšil hvězdář berlínský Witt duležitostí a vzácností objevu svého, kdy v srpnu podařilo se mu objeviti silně výstřední planetoid označený, označený číslem „1898 DQ", jenž první seznán jako hvězda zemi bližší než Mars sám. Není divu, že proto na tuto „raritu" nebes obrátily se zraky kvězdářů. Na Harwardově hvězdárně v Cambridgi (sev. Amerika) podrobili fotagrafickou a spektralní cestou planetu DQ novému měření, hlavně co do světlosti. A tu kolem 10. září shledána světlost její fotografickou cestou 12·74 velikosti, fotometrickou cestou 11·39. Menší světlost fotografická pochází od červeného světla, jež odráží, tedy světla se slabě chemickými paprsky. Z velkých rozdílu v excentricitě dráhy a z ruzné blízkosti planety DQ od země hodlají hvězdáři získati potvrzení ruzných hypothes o světlosti hvězd vůbec. Planeta bude v nejbližší opposici k zemi až r. 1924., poslední její největší blízkost byla v lednu 1894, kdy však zustala nepozorována a neznáma. Dle výpočtu, jež hvězdář pařížský Fayet o prvcích dráhy planetoidu toho, jakož

i nedávno objevené Hungarie, nejbližší za Marsem, sestavil, jeví se od země na venek tyto nejbližší planety:

země	s oběhem	1 roku	vzdálenosti od slunce	20 mil. mil
planeta DQ . .	„	1·76 „	„ „	29·1 „
Mars	„	1·88 „	„ „	30·5 „
planeta Hungaria	„	2·72 „	„ „	39·9 „
„ Brucia .	„	3·17 „	„ „	43·2 „

Hungaria (DR) i Brucia objeveny heidelbergským professorem Wolfem, ona 11. září 1898, tato r. 1891.

Známý avšak nevysvětlitelný zjev z povrchu Marsova tak zvané „kanály“ a „zdvojování“ jich snaží se v „Astronomische Nachrichten“ vysvětliti heidelberský prof. dr. N. Herz. Bere obdobu z jistého pokusu s okem lidským, kdy do něho dopadají rovnoběžné paprsky. Na sítnici oční zjeví prý se tu tentýž zjev co na Marsovi. V oku jsou to žilky, jež jeví se ohraničeny — samy jsouce světly dvojitým tmavým pruhem. Dr. Herz z toho usuzuje: dvojité kanály Marsovy nejsou leda zdánlivé linie temné, jevící se oku našemu na Marsu podle ostře osvětlených hřebenů vysokých pohoří jeho. Mezi tmavými kanály leží jasná linie, osvětlený onen hřeben. Rovnoběžné paprsky, silně lámané hustým ovzduším Marsovým, tvoří tento optický klam. Dle obdoby žilek očních dr. Herz vypočítává už i výši pohoří Marsových, klam zdvojených kanálů působících: jsou prý až 13 km. vysoké, tedy o 4 až 5 km. vyšší než nejvyšší pohoří na zemi.

Letos v listopadu od 13. do 23. očekává se velké pádání létavic za příležitosti průchodu země drahou rozptýlené komety „Bialé“ (srážkou s dráhou „Jupitera“) a drahou shluku létavic nazvaných „Leonidami“. Vědecká akademie vídeňská hodlá proto za tím účelem vyslati výpravu výzkumnou do Indie v Asii, ježto létavice ty u nás těžko by bylo pozorovati pro jasnost měsíce a při průchodu jádrem létavic pro jasnost denního ještě světla.

Rak. výprava výzkumná, jež na podzim odebrala se do Hadramautu do jižní Arabie, nějakou neshodou mezi zkoumateli se rozbila a rozštěpila a rozešla na dvě strany. Ve vídeňské akademii čteny v polovici ledna první její zprávy. — Z Londýna vydala se počátkem roku vědecká výprava dvou anglických učenců Dobsona a Cavendishe do Patagonie za zvláštním oním druhem zvířeny, nedávno stvrzeným nálezem F. Ameglima. Druh tento podivný a velmi ostražitý před zrakem lidským žil dosud jen jako v báchorkách patagonských Indiánu. Živého nepodařilo se dosud dostati jej. Dle všech předzvěstí jest to vzácný pozůstatek vymřelých druhů z rodu megatherií, lenochodů. Darvinistickou výzkumnou cestu podniknouti hodlá Wilson, prof. novoyorské university „Columbia.“ Hodlá pozorovati v Nilu v Egyptě život ryby „polypterus bichir“, jež tam jako vzácnost nalezl vloni anglický prof. dr. Hunt — ryba ta považuje se za pozůstatek pratvaru, který činil přechod od ryb ku plazům.

V jednom z posledních sezení akademie věd v Paříži podával dr. G. Bonnier, professor fak. medic., zprávu o svých výzkumech

o vlivu temperatury na četnost obojího pohlaví u rostlin i u zvířat. Při dvojdomé konopi na příklad za nízké teploty, jíž osev a vzrůst rostliny byl vydán, bylo ženských rostlin (hlavatých konopí 86 na 100 mužských; při teplé temperatuře 99 ženských na sto mužských. Podobný úkaz shledán i při jiných dvojdomých. Leč nejen u rostlin i u zvířat shledán podobný zjev: tak známo to je u včel, u vos: v teplých letech ženských jedinců se rodí více, ve studených zase mužských více. Prof. Molliard, jenž s Bonnierem pospolu výzkumy pracoval, dovozuje z toho, že tím se dá vysvětliti i známý zjev: v severních krajinách jest počet žen menší než počet mužů. Národové na pohoří Himalaje a kol v drsném podnebí usedlí žijí v polyandrii — podobně nedostatek žen panuje mezi národy domorodými v Sibiři. Jih za to přirozeným způsobem při nadbytku ženského pohlaví zavedl polygamii.

* * *

Z národního hospodářství. „Wiener Abendpost“ — úřední organ vlády — slavil ve svém čísle z 31. prosince rok uplynulý jako rok obratu, obratu k duchu průmyslovému. Toho roku přerod ve státu našem dokonán: stali jsme se ze státu zemědělsko-průmyslového, státem průmyslovým či průmyslově-zemědělským. Známky tohoto přerodu byly: ankety průmyslové, výnos ministerstva vnitra hleděti průmyslu spíš všude pomoci než jej zdržovati; rada průmyslová, obchodně vývozní akademie, a jiné i jiné ústavy toho roku zřízené. „W. Abendpost“ klade důraz hlavně na přerod v úřednictvu. Naše rakouské úřednictvo dostává porozumění pro průmyslové potřeby kraju. „Duchové se probudili, dobrá vůle se na všech stranách dostavila, skutek bude už následovat: byl to rok hojné setby!“

Jen to rakousko-uherské vyrovnání nezaseto a nezasazeno ještě. Vstoupilo 1. lednem do stavu jakému v Uhrách říkají „exlex“, u nás § 14. Teď už se na žádné straně „Litavy“ nejedná o obsah tohoto vyrovnání, nýbrž jen o jeho termín a slůvko „ano.“ Tak zbahnělý a upadly poměry veřejné u nás, že nejeminentnější zájem hospodářský zvrhl se násilím obou stran v nejprázdnější politiku a jen politiku. Mezitím co v jiných státech „politika“ v tom běžném slova smyslu ustupuje hospodářským zájmům a snahám a jen pro tyto snahy nabývá ještě nějakého smyslu, u nás je to naopak: Jen politika a pro politiku všecko. Pokrokem toto zplanění není. Ale doufáme, že uspané násilně teď snahy a zájmy hospodářské ohlásí se, až bouře politiky pomine, tím účinněji. Letos to asi ještě nebude!

Průmyslová rada měla druhou svou schůzi 13. ledna. Prvou zahajoval a vyvíjel na ní program svůj tvůrce její ministr dr. Bärnreither. Druhou zahajoval a na ní program svůj vyvíjel už jeho nástupce baron Dipauli. I on vřelými slovy sliboval průmyslu všelikou podporu. Referát o úpadku našeho vývozu a povznesení jeho měl rada Hallwich. Tento spatřuje příčiny průmyslové krise v nadvýrobě. Churavíme stále hypertrofií; svou nadvýrobou průmysl nejen

sebe sama k smrti soutěží vzájemnou odsuzuje ale i řemesla ochromuje. Řemeslo proto míti má právě takový zájem o povznesení vývozu jako velkoprůmysl sám. Jiná příčina jest to nepopíratelné faktum, že Rakousko nemá žádného vlastního kupeckého, obchodního stavu, jenž by se průmyslu postavil po bok svou četností i zdatností. Náš průmyslník musí si sám býti obchodníkem v cizině — neboť obchod sprostředkující chybí. — Návrhem referenta bylo zřízení vývozní akademie, na základě svépomoci a s podporou státu. — V téže schůzi podávána zpráva o stadiu opravy akciového zákona. K zákonu tomuto poslány všem komorám dotazníky a na základě odpovědí těchto oprava se podnikne. — Staré nevyřízené předměty a nově přikázané budou nyní ležeti na bedrách jednotlivých ze tří oddělení rady průmyslové, aby k příští schůzi o nich podány byly referaty. Z nejdůležitějších dnes jsou: příprava obchodních smluv a kartellový zákon.

K jubileu císařovu vydáno několik přehledných prací o jednotlivých oborech práce a ústavech veřejného hospodářského i státního života. Jednou z nejvelkolepějších publikací a zároveň asi nejcennějších jest historie a popis rakouského průmyslu. Spisu vydán v nákladné úpravě s illustracemi předních umělců první díl. Zajímavý moment vyjímáme tu dnes zatím ze stati Alexandra Peeza, zkušeného národohospodáře a bývalého poslance komorního. Setkáváme se tu se zmínkou, že Rakousko za Josefa II. bylo už státem kolonialním. „Haider Ali, sultán Maisurský, dobyvatel Kalkuty a zapřísáhlý nepřítel ‚východoindické společnosti‘ (angl.), kteráž tehdy jen velmi malou část Indie v držení měla, dal císaři Josefu II. na pobřeží malabarském ostrov Baljapatnam a kus pobřeží protilehlém darem. Na ostrově i na pobřeží dal Josef II. ihned zříditi obchodní domy. Roku 1778. Rakousko uchopilo se též panství nad souostrovím Nikobarským, rozlohou asi 2000 čtverečných mil jakož i severní pobřeží Sumatry. Ba i v Africe se usadil dvojhlavý orel rakouský, zabráno totiž Delagoa-Bai, sporný oříšek dnešních zájmů mezi čtyřmi státy: Transvaal, Portugalsko, Anglie, Německo. Na ostrově ležícím před ústím řeky Ducha Svatého založena rakouská osada. Dnes Delagoa-Bai jest nejdůležitějším a pro svůj příhodný přístav s bohatým územím v pozadí nejžádanějším místem v Africe, ale, to dnes není rakouské. Všechny tyto významné počátky a známky velkého osadního panství zmařeny dvěma odvěkými nepřáteli Rakouska: finanční mizerií a zbytečnými kontinentalními válečnými zápletkami za cizí nebo malicherné zájmy . . . .“

Tedy před sto lety měli jsme to, po čem dnes marně toužíme: bohaté a příhodné zámořské osady. Dnes už je svět rozdělen: Rakousko k tomu dělení přišlo pozdě. Bez srážky s jinou mocí nelze už kouska půdy uchvátit — i ta Sahara už je připsána: Francii. Prázdny evropského panství a k zadání jsou dnes jen země antarktické, ani arktické už nejsou bez pána. Tu ovšem máme též „silnou“ državu: „zemi Františka Josefa.“ A země antarktické budou dle theorie o přelévání moří od polu do polu k obývání a snad i k užitku až za nějakých 12.000 let.

Předběžná závěrka obchodní tržby naší z cizinou dopadla po lonském hladovém jaře nad očekávání: skončili jsme úbytkem. Vývoz náš převýšen byl dovozem cizího zboží. Tak bilance zní: dovoz 830·9 milionů zlatých, vývoz 808·8 milionů zlatých — čili výsledek je schodek 22·1 milionu zlatých u porovnání s výsledkem roku 1897., jenž skončil přebytkem 10·9 milionu zlatých — rozdíl v neprospěch vývozu o 33 milionech zlatých. Zvýšení dovozu[1] bylo 75·6 milionů zlatých, vývozu jen 42·6 milionů zlatých. Vina toho passiva, jak jsme už podotkli, padá na lonský hladový rok. Také vývoz a dovoz specialně ve výrobcích zemědělské a lesní těžby dosvědčuje, že tu je veškerá příčina neobyčejného zjevu toho. Doveženo zemědělských plodin a výrobků roku 1897. za 368·4 milionů zlatých, roku 1898. za 427·4 miliony čili + 59 milionu zlatých. Vyveženo týchže plodin a výrobků roku 1897. za 282·1 milionu zlatých, roku 1898. za 295·6 milionů zlatých, tedy + 13·5. A obilí samo vykazuje při dovozu obnos 81·6 milionu zlatých (+ 41·4 proti 1897!), při vývozu obnos 31·7 milionů zlatých (— 8·3 proti 1897! Tedy dovoz obilí samého se zdvojnásobil, vývoz téhož ztenčil však o pětinu. Při obilí samém toto passivum činí 50 milionu zlatých. Vloni obě položky byly v rovnováze. Z tohoto případu už zřejmo, jak jsme přestali býti státem po výtce zemědělským i se zemědělskými Uhrami a zemědělskou Haličí! Vedle poživatelných věcí, jejichž dovoz se u všech skoro zvýšil, byly to hlavně suroviny nebo polotovary, jakých se vloni více dovezlo. Takovýto zvýšený dovoz jest jen známkou zvýšené výroby domácí, která potřebuje hojněji materiálu a surovin. A v těchto druzích zvýšil se dovoz hlavně u: uhlí (+ 3·7 milionu = 10%), bavlny (+ 3 miliony zlatých = 5·5%), lnu, konopí, juty (+ 2·5 milionů zlatých = 13%), ovčí vlny a příze (+ 6·8 milionů zlatých = 17·6%), hedbáví (+ 4·2 milionů zlatých 12·7%), mědi (+ 1·8 milionu zlatých = 18%). Při vývozu byl přírustek značnější jen při cukru (+ 5·7 milionu zlatých = 93%), luštěninách (+ 2·7 milionů zlatých = 63%), ovoci (+ 3·2 milionu zlatých = 57%), porážkovém dobytku (+ 4·3 milionů zlatých = 21%), dřeva (+ 12 milionu zlatých = 14.5%), uhlí (+ 4·9 milionu zlatých = 14.3%), vlněném zboží (+ 2·2 milionu zlatých = 12%) a železném zboží (+ 2·3 milionů zlatých = 15·5%).

Naše hospodářská práce pokud se jeví ve vývozu do ciziny dělí se na takovéto skupiny:

---

[1]) Statistika vývozu a dovozu za poslední desítiletí jeví se takto:

			mil. zl		mil. zl.		mil. zl.
roku 1889	obnášel	vývoz	766·2	dovoz	589·9	výsledek	+ 177·0
r. 1890	„	„	771·4	„	610·7	„	+ 160·7
r. 1891	„	„	786·7	„	612·9	„	+ 173·8
r. 1892	„	„	722·7	„	621·8	„	+ 100·9
r. 1893	„	„	805·5	„	670·1	„	— 135·4
r. 1894	„	„	794·9	„	700·1	„	+ 94·8
r. 1895	„	„	741·8	„	722·5	„	+ 19·3
r. 1896	„	„	774·0	„	705·8	„	— 68·2
r. 1897	„	„	776·2	„	765·3	„	+ 10·9
r. 1898	„	„	808·8	„	830·9	„	+ 22·1

vyvážíme surovin: za 346·3 milionů zlatých čili 42·8% všeho vývozu
polotovarů: 120·5 „ „ „ 14·9% „
celotovarů: 342·0 „ „ „ 42·3% „

Tento vzájemný poměr práce ve vývozu našem mění se sem tam poslední léta totiž — o malé procento a to hlavně při polotovarech. Veliké dvě skupiny: surovin a celotovaru jsou skoro stejny (roku 1897. obnášely každá 41·9% veškerého vývozu). Při dovozu k nám však dovoz surovin obě ostatní skupiny značně převyšoval. Obnášel roku 1897.: 56·8% veškerého dovozu (dle ceny) a 1898 už 59·6%. Dovoz celotovarů čili hotového zboží tvoří jen menší část celého dovozu, sotva třetinu, spíše jen velikou čtvrtinu dle ceny: roku 1897. poměr ten byl 29.1%, roku 1898. jen 27·5% z veškeré sumy dovozu. Zase jedna známka, že tržební základ našeho státu jest po výtce průmyslový. Do ciziny posíláme peníze hlavně za bohatství přírodní, méně za práci lidskou, sami však z ciziny tržíme z větší polovice za vlastní práci, z menší polovice za bohatství přírodní říše své.

Státem průmyslovým tedy už jsme, přestoupili-li jsme však též lonským rokem ve skupinu bohatých států průmyslových, jež si mohou rok co rok dovolovat schodky v tržební bilanci své, čili víc dovážet než vyvážet, víc kupovat a prodávat, a tudíž se dáti cizí prací ještě živiti — to je jiná otázka. Aktivum minulých let jeví náklonnost ku změňování, a vloni tedy už změnilo se v pasivum, ale dle všeobecného téměř mínění, jest to spíše známka nevýhodních obchodních smluv z roku 1892, než známka bohatství, zámožnosti a blahobytu, jaký si může dovolit stát-kapitalista.

Z dalších podrobností statistických o nové osobní dani příjmové vyplývající některé důležité momenty pro jednotlivé stavy a skupiny poplatníků, jakož i pro jednotlivé země. Dle původu a pramenu příjmův osobních rozděluje se celková summa (hrubého nadšestistového příjmu 1.336.922.031 zlatých takto:

z pozemkového majetku . .	plyne	110·7	milionů zlatých čili	8·3%
z domovního majetku . . .	„	138·6	„ „ „	10·4%
z podnikův a samost. zaměstnání	„	383·9	„ „ „	28·7%
ze služného	„	458·5	„ „ „	34·3%
z kapitálu uloženého	„	216·0	„ „ „	16.1%
z jiných pramenů	„	—29·2	„ „ „	2·2%

Z tohoto roztřídění vidno, že příjmy oceněné vloni za základ nové daně jsou skutečně jen příjmy tříd bohatých: průmyslově-kapitalistických; neboť služné a činžovní příjem není nic jiného konečně, než kapitálová renta; při služném ovšem ne tak samočinně jako při činži a úroku, plynoucí. Na vlastní výrobní třídy počítáme-li k nim i různorodou poslední skupinu připadá poměrně málo ze všeho obnosu příjmového: 523·8 milionů zlatých čili 39·2%. A z této výrobní skupiny zase mnohem menší částka odpadá na těžbu zemědělskou: jen 8.3% veškeré summy příjmové.

Dle zemí zase výše příjmu rozdělena nerovně: centrum říše Vídeň s okolím uchvacuje skoro polovici některého příjmu. Dosti

	Dol. Rak.	Terst,	Solnohr.	Hor. Rak.	Čechy	Štyr.	Morava	Tyr. Vor.	Slez.	Korut.	Gor. Grad.	Istr.	Kraj.	Bukov.	Dalm.	Halič	
Podíly příjmů nad úrovní obyvatelstva	*10·6%*	*2·0*	*0·9*														
Úroveň podílu ze všeho obyvatelstva.	11·2%	0·7	0·7	3·3	24·3	5·3	9·4	3·8	2·7	7·5	0·9	1·3	2·1	2·8	2.32	7·7%	Úroveň podílu ze všeho obyvatelstva.
				3·2	*2·77*	*4·9*	*7·5*	*3·0*	*2·0*	*1·0*	*0·5*	*0·7*	*0·9*	*1·0*	*0·7*	*8·4%*	Podíly příjmu pod úrovní obyvatelstva.

dobře postaveny jsou země alpské, méně dobře země české, nejhůř ovšem jako ve všem země východní Halič a Bukovina, jakož i jihoslovanské: Krajina, Istrie a Dalmacie. Podíl na příjmech přesahuje podíl na počtu obyvatelstva v Dolních Rakousích — účinkem Vídně — v Terstu a Solnohradsku. Skoro se oba poměry kryjí, ač procento příjmové o něco je nižší ve Štyrsku, Horních Rakousích, Tyrolsku a Korutanech. V českých zemích poměr je zase nejpříznivější v Čechách, nejméně příznivý ve Slezsku — zemi tedy, jež jinak pokládá se za průmyslovější a bohatší než Morava. Jak vyznačiti se dá názorným schematem tento poměr podílu na příjmech a podílu na obyvatelstvu viz na str. 156.

Dne 23. svolala vláda železářskou anketu: súčastněné totiž industrie, s jedné strany hutě a slévárny, s druhé strany všecky odbory průmyslu železo přerábějící a zpracovávající sešly se, aby na vzájem vyměnily názory o tom, nutno-li clo na železo surové a polozpracované (v plech a pod.) snížiti a jak nutno je snížiti. Střetly se tu tedy dva zájmy: jedna industrie materiál prodávající, a druhá tentýž kupující. Zájmy kupce a prodavače jsou vždy protivné. Přes to vláda svolala anketu těchto dvou protilehlých interessentů, ježto jedna strana stala se svou nestydatostí nesnesitelnou a vláda si dle všeho netroufá tuto nestydatost po zásluze odsouditi a potrestati odnětím toho privileje, jenž přivodil ono zbujnění železářské prvovýroby. Jednodenní porada, v níž druhovýrobci mnohé závažné stížnosti přednesli, skončila zatím výsledkem nerozhodným — rozhodnutí je totiž na vládě a ta se nijak nevyslovila.

* *
*

Školství. Z manifestační schůze veškerého učitelstva, jíž liberalní listy ohlašovaly, zatím a možná, že úplně sešlo. Za to však katolický spolek českého učitelstva, kterýž pracuje tiše, bez okázalé reklamy, pořádal schůzi v Brně dne 27. prosince, tedy bezprostředně před zahájením zemského sněmu. Schůze tato zasluhuje pozornosti hlavně proto, že zde svorně kněží, učitelky i učitelé klidně pronesli svá přání a způsobem taktním požádali jak poslance, tak i moravský episkopat a náměstka zemského hejtmana, aby podporovali oduvodněné požadavky učitelstva veškerého. Klidný, ve věci obsáhlý, formou umírněný referát o požadavcích učitelstva podal nadučitel Apetaur. Z jeho zcela věcných vývodů budilo údiv sdělení, že hlavní příčinou nepopíratelného odporu zástupců českého i německého venkova jsou protináboženské směry v jisté části učitelstva se jevící. V resoluci jednomyslně přijaté prohlašuje se katol. spolek českého učitelstva bezpodmínečně pro veškeré požadavky, podané zástupci učitelstva českého i německého. Požadavky katechetů tlumočil p. kaplan Holba. Navrhl 60 zl. remunerace za každou třídu, a sice v tomto smyslu: kde jest jeden kněz, 2 třídy bezplatně, ostatní remunerovány. Kde dva kněží jsou, 4 třídy bezplatně a ostatní remunerovány. Ve farnostech větších a obtížnějších přísluší katechetovi povoz nebo přiměřená náhrada pro školy venkovské. Přání učitelek

přednesla odborná učitelka Hoffmannova. Žádajíť: na dívčích školách přísluší také správa učitelkám, na smíšených školách více než trojtřídních ať je třetina míst učitelských obsazena učitelkami, a industrialním učitelkám přísluší služné přiměřené a po 30leté službě výslužné. O potřebě „ochranoven" pro mládež opuštěnou vážně jednáno a sněmu podána přiměřená petice za zřizování okresních ústavuv ochranných. Také o „filanthropické společnosti", jež se na Moravě zakládá za vedení zemského inspektora Lošťáka, věnována pozornost náležitá.

Učitelstvo středních Čech konalo také manifestační schuzi v Praze. Účastníků bylo hojnost; i mnozí poslanci byli přítomni. Řeči referentu byly však tak bezohledné, že místo sblížení nastal veřejný rozpor mezi učitelstvem a poslanci Nejvíce poškodilo si učitelstvo neomaleným projevem pro poslance Bernera, jehož návrh na změnu § 55. učitelstvo pojímá vážně jakožto podporu svých požadavku, kdežto ve skutečnosti je to praobyčejný taktický manevr socialních demokratu. Chtějí tím lacino získati nemyslící jednotlivce z učitelstva pro své snahy. Koketování českého učitelstva s nečeskou socialní demokracií jest povážlivým zjevem, jenž vymstí se zle na veškerém učitelstvu a odvrátí od něho přízeň všech, kdož mají smysl pro spořádaný výchov mládeže. České učitelstvo zabočilo na šikmou stezku, jež končí v bezedné propasti. My tohoto pobloužení upřímně litujeme dobře vědouce, že jest vše dílem nečetné hrstky vášnivých terroristuv, otrávených nesprávně pojatými myšlenkami nečeské a nekřesťanské socialní demokracie.

Zástupcové německého učitelstva chtěli ve zvláštní audienci odevzdati císaři pamětní spis, v němž oduvodněny požadavky. Kabinetní kancelář však žádost o audienci zamítla poukázáním, že petenti se měli obrátit na ministerstvo vyučování jakožto představený svůj úřad. Pamětní spis obsahuje také stížnost na vládu, o níž tvrdí, že všechny snahy učitelstva přiměti sněmy zemské k upravení služného, době a poměrum přiměřeného, rozbily se na odporu vlády, kteráž někdy ani schválené již sněmem usnesení ve prospěch učiteluv učiněné nepředložila k sankci. Vším právem tudíž ve schuzi katolického spolku učitelského poslanec dp. farář Ševčík prohlásil, že upravení platů v první řadě závisí od vlády.

Změny říšského zákona školního velmi důrazně se domáhá rolnictvo dolnorakouské. Zemskému sněmu podalo 750 obcí 23.500 podpisy opatřenou petici, v níž se žádá: 1. plná sedmiletá návštěva a propuštění žáku jenom na konci školního roku, 2. kde škola příliš vzdálena, polodenní vyučování prodloužené, 3. stejné učebnice pro všechny školy, 4. počátek školního roku na jaře, 5. připustnost tělesného trestu ve škole, 6. zřizování hospodářských pokračovacích škol nedělních a zimních, rozmnožení hospodářských škol a vzorných statkuv, a 7. zmírnění branné povinnosti pro selské syny na statku otcovském zaměstnané v ten zpusob, že se zařadí do zálohy náhradní, **odbyli-li s prospěchem hospodářskou školu.**

Ve Vídni obohatili prostředky vychovávací — Ronacherem. V pověstné této zábavní místnosti pořádají se nyní představení pro

děti. Když mají děti choditi do kostela, tu aby u každého stál lékař, ale k Ronacherovi se pustí bez prohlídky a bez dohlídky; tu nikdo se nestrachuje, že mohou utrpěti když ne na těle, tož jistě na duši. A pak se divíme samovraždám nedospělých dětí!

Proslavený § 24. nesmí býti změněn, tím by strašně utrpěl moderní výchov, ale zadními dvířkami smí trest tělesný se do školy vpašovati. Upřímně a otevřeně doznati: bez metličky na mnohých místech se neobejdeme, to je reakcionářství, tomu se příčí humanita, ale policajt smí nezbedovi nepolepšitelnému napráskat na základě § 11. císařského nařízení ze dne 20. dubna 1854, kteréž ustanovuje, že se drzé chování na veřejných místech trestá buď vězením, peněžitými pokutami a u nedospělých také bitím pod úřední dohlídkou vykonaným. Ve smyslu tohoto zapomenutého předpisu vyzvalo c. k. okresní hejtmanství ve Florisdorfě u Vídně správy škol, aby učitelé v každém případě se obrátili na starostu, který povinen jest dítě dáti i tělesně potrestati příslušným organem.

Opravu disciplinarního řádu žádá německé učitelstvo dolnorakouské. Německý radikal Dötz učinil v tom směru tento návrh ve sněmu zemském: 1. Disciplinarní řízení nechť provádí senat sestavený po způsobu soudu z polovice členů jmenovaných a z polovice členův učitelstvem volených. 2. Předběžné vyšetřování a ústní jednání má říditi úředník soudu; obviněnému přísluší právo k nahlédnutí do všech spisův a zastupování může svěřiti advokatu. 3. Jenom po řádně vykonaném disciplinarním řízení smí býti ustanoven trest a smí následovati přesazení z příčin služebných. 4. Vykonávání občanských práv a činnost ve spolcích nebo žurnalistice nesmí býti podkladem disciplinarního řízení.

Jaké křivdy trpí národ náš, nejlépe dokazuje rozpočet Ústřední Matice školské, která do svých škol zásadně dětí německých nepřijímá. Vykazujeť vydání na tento rok rozpočtené celkem 331.906 zl., kdežto příjimů je toliko 38.815 zl., tak že sbírkami dlužno uhraditi schodek 293.091 zl., o kteroužto sumu vlastně máme národní daň zvýšenou následkem nedostatku veřejných škol českých nezbytně nutných. O rozsahu agendy Ústřední Matice svědčí výkazy kanceláře matiční, dle nichž podáno celkem 10.950 čísel a expedováno 49.414.

Národní školství v Dol. Rakousích vyžadovalo celkem 1,668.072 zl. nákladu. Škol tam měli 1686 s 385.089 žáky. Všech dětí školou povinných je 403.157, z nichž bylo 987 pro vady těla neb duševní nedostatky osvobozeno, ostatní byli na soukromých neb vyšších školách. Roku 1897 bylo 7564 systemizovaných učitelských míst, z nichž bylo 7543 obsazeno. Mezi učiteli jest 198 židů, a z těch 188 vyučuje ve Vídni. Židovských žáků bylo 17.661 a z nich 15.489 ve Vídni. Samostatných katechetů je 174; kromě těch vyučuje náboženství 1268 kněží a 760 světských učitelů. Industrialních učitelek mají 1585, školních zahrad 1061, tělocvičišť 1495 a 2439 školních knihoven. Z 88 soukromých škol je 50 katolických, 8 protestantských, 2 židovské a 28 bezkonfessionální; tyto měly celkem 13.000 žáků, mezi nimiž 8640 dívek. Na soukromých školách mezi 584 vyučujícími

osobami bylo 390 učitelek. Zameškaná návštěva obnáší 7·9% a trestu bylo 15.744, a sice: 4839 pokud peněžných a 8813 trestu vězením.

Bavorské školství obecné vykazuje v r. 1896. celkem 7291 škol, mezi nimiž jen 54 soukromých. Katolických škol je 5139, evangelických 1915, simultanních 144, židovských 89. Smíšených škol je 6292, dívčích 444, chlapeckých 437 a 118 částečně smíšených. Všech učitelů je 24.815, z nichž je 4531 odborných a 6353 katechetů. Učitelek je 2150, učitelů 11.781. Katolických učitelů vykázáno 18.426, evangelických 6209, židovských 174 a 6 jiného vyznání. Nedělní školy měly 290.004 žáky.

Rolnické školství v pruském Slezsku jeví podivuhodný rozvoj. Mají hospod. školy v Břehu 124 a Lehnici 176 žáků; rolnická škola v Popelové 54 a 6 zimních škol rolnických 297 žáků, a sice: Dolní Svidnice 70, Nisa 61, Opolí 33, Zhořelec 69, Přebenice 34, Habelschwert 25 žáků.

Nový školský zákon švýcarský předpisuje, že učitelem může se státi jen ten, kdo žije zbožně a mravně, dokončil 21. rok a vykonal předepsané zkoušky a jest i jinak k výchovu dítek způsobilým. Úřad učitelský může býti spojen s úřadem kněžským, učitel laik zase může býti varhaníkem a zvoníkem. Dozor nad školami koná duchovenstvo. Zprávy o školství podává učitelstvo, školní rady a dozorcové kapitolám a tyto církevním departementům. Školní povinnost trvá 7 let, a sice od 7. do 14. roku. Když však žák nevykáže náležitý prospěch, musí choditi do školy i dále, kdežto zvláště pilní žáci se propouštějí před 14. rokem. Chudým dětem dává chudinský úřad obuv i šatstvo. O školní budovy a pomůcky pečuje školní okrsek, o knihách po návrhu učitelů rozhoduje školní rada. Školní zahrady jsou obligatní. Pravou specialitou švýcarskou jsou kočovné školy v krajích, kde usedlosti jako ptačí hnízda po stráních jsou rozhozeně. V takových místech vyučuje učitel hlouček dětí v některém salaši 80—90 dní, načež putuje dále. Po čase zase přijde, zadá nové úkoly, přehlédne úlohy dřívější, zkouší děti, zase je poučí a nevrátí se do téhož údolí třebas až na rok neb za dva. Takoví „kočovní“ učitelé konají v pravdě apoštolské dílo.

Již i Černá Hora zřizuje si pravidelné školství podle západnického vzoru a lid tamnější dětem svým snaží se poskytnouti nejnutnějšího vzdělání. Černá Hora má nyní 120 škol, tak že jedna připadá na 3000 duší, poměr to zajisté dosti příznivý. Rovněž i Dalmacie se ve školství činí. Za uplynulého čtvrtstoletí zřízeno tam 400 škol. Celkem však školství tamnější dosud nevyhovuje hlavně vinou vlády, která proti Charvatům podporuje školství italské a německé více než je potřebno a spravedlivo, kdežto zvláště vyšší školy charvatské zanedbává.

Ústřední Synoda petrohradská po návrhu svého oberprokuratora Pobědonosceva nařídila, že děti rozkolníků a jiných sektářů ve školách se musí učiti pravoslavný katechismus, skládati zkoušky před pravoslavným katechetou a vykázati se známkou z pravoslavného

náboženství, bez níž nesmí postoupiti. A toto násilí duchovní považuje se za zkutek státní moudrosti a ruské svéráznosti.

Proti němčině se prohlásili učitelé budapeštští žádajíce, aby na školách městských bylo vyučování němčině zastaveno. Boj proti němčině odůvodňují tím, že škola obecná má sloužiti národu.

„P. z B.", jenž s odběrateli zašlé „Č. Šk." převzal i ton její, velmi zle se kasá na poslance mladočeského proto, že podepsal známou interpelaci opata Treuinfelsa proti „Freie Lehrerstimmen" namířenou, když list ten činil si posměch frivolní z nového katechismu a katol. náboženství. Dotaz onen podepsali poslanci Dyk, Hájek, Šrámek, Rozkošný, Svozil, Seichert, Dr. Šílený, Dr. Pražák, Dr. Žáček, Dr. Naxera, Udržal a Kulp.

Radostnou zprávu zaznamenává ze Slezska Opavské gymnasium více než 15 let vydržované Ústř. Mat. Konečně 1. lednem t. r. sestátněno a sbor učitelský převzat do státní služby. Gymnasium opavské stálo Matici přes 200.000 zl. Do číše radosti nad sestátněním přimíchala však vláda hodně pelyňku nepříznivými podmínkami převzetí, na př. že professorům nepočítají se dosavadní služebná léta do pense aneb že „Ú. Matice šk." bylo tolik (prý 10.000) dopláceti na rozšíření budovy kromě toho, že celý fundus instructus státu ponechán.

Za to ve Vídni české školství živoří. Ačkoliv českých dětí je tam několik tisíc, přece dosud jedinou mají soukromou školu českou, jíž dusledně odpírají právo veřejnosti. Jinojazyčné školy se trpí bez odporu, ano i právo veřejnosti se jim neodepře, když jinak odpovídají normám zákonitým. Jenom česká škola, byť sebe více vyhovovala všem předpisum, nesmí práva toho obdržeti proto, že prý by tím utrpěl německý nátěr Vídně. Než by připustili, aby dítky řádně vychovány a vzdělány na základě mateřského jazyka, raději ať otupují ve školách německých. Než by z nich měli býti řádní občané s českým uvědoměním, nechť raději jsou z nich zněmčilí socialisté: toť heslo ve Vídni dnes vládnoucí. Proto není divu, že zemská školní rada odepřela povolení k otevření čtyr českých škol obecných.

Varšavská universita má letos 1037 posluchačů, a to 475 juristů, 356 mediků, 176 fysiků a mathematiků a 32 filologů. Dle vyznání je 624 katolíků, 204 pravoslavných, 43 protestantů, 165 Židů a 2 Armenci.

Do nedávna jediným v celém Rakousku c. k. professorem židovského náboženství byl učitel náboženství na německo-židovském gymnasiu v Brodech v Haliči, ústavu to, jenž také v té příčině byl unikem v Rakousku, že zcela officielně místo neděle svěcena tam byla sobota a všecky ostatní svátky židovské. V prosinci jmenovala vláda druhého c. k. professora židovského náboženství, a to na učitelský ústav ve Lvově.

Ročník IV. (XVI.) Číslo 3.

HLÍDKA.

Pověry pedagogické a jinak praktické.

Podává F. Bartoš. (O.)

Chléb se má krájeti pěkně na rovno, se všech stran stejně. Příčina toho je zcela přirozená. Nesluší se zajisté, aby někteří domácí po sobě krájeli si s jedné strany chléb čerstvý anebo každý po krajíčku, ostatní pak okoralinu nechali druhým, nehledíc ani k neúhlednosti pecnu tak nesouměrně rozkrájeného. Ale naše hospodyně mají pro to důvody podstatnější: „Kde se chléb pořádně nekrájí, tam není ani pořádku v domě", a „Kdo se nesrovnává s chlebem, nebude se srovnávati ani s lidmi.“ Proto nemohou tomu chtíti, aby kdo z jejich pecnu nepořádně krájeného usuzoval všeobecný nepořádek v jejich domácnosti, aneb aby se jejich domácí nesrovnávali mezi sebou a s jinými lidmi.

Pověrečné názory a zvyky prospívají druhdy i soukromému a veřejnému zdravotnictví. Už dávno před farářem Kneippem lid náš znal účinek studené lázně na dobrý spánek, jak dokazuje pořekadlo všude známé: „Spal jsem, jakoby mne do vody hodil.“ Studených lázní lid užívá odhodlaně, i kdy nejsou nazbyt příjemny, jsa k tomu puzen pověrečným názorem, že lázeň v tekuté vodě v jisté dni přivodí zdraví na celý rok a tělu krásy dodává. Tak hned na Boží narození časně zrána chasa chodí se myt na potok, „aby byli pěkni a červeni“, ba otužilejší i koupat se chodí do struhy mlýnské, do „šťastné vody“. Na veliký pátek, někde i zelený čtvrtek a na bílou sobotu před sluncem východem spěchával kde kdo k proudné vodě umyt se i okoupat, říkaje:

„Studená vodičko proude, poslal mne Pán Kristus k tobě, abys ty s mého těla všecky neduhy zmyla.“ Tak i kdo se na 1. května vykoupe v proudné vodě, bude celý rok zdráv.

Ve veřejnosti pověry zastupují zdravotní policii. Přešel-li by kdo přes mydliny, stopky z peří, skořepiny z vajec a p., onemocněl by rozmanitými neduhy. Proto se takové nečistoty a odpadky nevylévají a nevyhazují před dům a na veřejnou cestu, nýbrž uklízejí se někam stranou ku plotu, kudy se nechodí. Škoda, že mezi tyto škodlivé nečistoty pověra nepojala také hnojůvky; lépe by zajisté bylo, kdyby se jí polévala zahrada, louka, role, než aby se kalužinami roztékala po celém návsí.

Hojné a přerozmanité jsou pověry, jimiž starostlivý rolník napomáhati se snaží svému domácímu i polnímu hospodářství, tolika škodlivým vlivům a nehodám vydanému. I z těch jsou mnohé rázu pedagogického. Nebylo to zajisté na škodu dobytku, dokud ještě chasa věřila, co jí hospodář o štědrém dni připomínal, že totiž toho dne o půlnoci dobytek mluví a si stěžuje na čeládku, kolikrát ho náležité nenakrmila, pro nic a za nic bila — ale tomu jest ovšem už velmi dávno!

Na Tři krále přede dnem na Brněnsku hospodář vychází do zahrady, volaje kolikrát místem: „Kašpare, Melichare, Baltazare!“ Jak daleko se ten hlas rozlehne, tak daleko zloděj nemá práva k domu. Kdyby takto častěji v noci z domu vycházel, ztenčilo by se to právo zlodějům ještě více!

Veliký pátek je dnem všeobecného čištění v domácnosti. Přede dnem vyvěsí se ven všechen oděv a peřiny, aby se do nich nedali moli. Toť zajisté velmi užitečno, ale kdo ví, dělo-li by se, kdyby toho nevyžadoval právě veliký pátek.

Na našem venkově je zvykem, a bývalo za stara ještě více, že si hospodáři a hospodyně kde co navzájem půjčují, čeho se právě v domácnosti a hospodářství nedostává. Mnohý hospodář by ani nevěděl, kde co má, a s ledačím by se tak hned neshledal, kdyby „pověra“ nevelela, že na bílou sobotu musí býti všechno doma, nic nesmí býti „na požčaji“.

Práti se nemá v sobotu. Příčina toho je zcela přirozená. Jednak je v sobotu jiné práce dosti mytím a uklízením v domácnosti, a pak by prádlo často do neděle ani náležitě neuschlo. Ale pověra činí sobotu dnem „zapověděným“ pro tuto práci, a proti tomu není dišputátu.

Nežli se staré povřislo pod dobytek podestele, má se v něm suk rozvázati, prostě z té příčiny, že by neshnil. Netečný lenivec, jemuž

tento přirozený důvod nestačoval, byl snad spíše k tomu pobádán pověrčivou představou, že takovým rozvázáním suku vysvobodí dušičku, která v něm přestává svůj očistec.

I právní cit podporován a sílen býval leckterými pověrami. Ničeho se lid tak nehrozil jako křivé přísahy, neboť „kdo křivě přísahá, ztuhnou mu pozdvižené ku přísaze prsty tak, že jich jakživ neohne.“ Jinde věří, že křivopřísežník do dne do roka zemře a tělo jeho po smrti zčerná.

Polní meze bývaly našemu lidu svaty a tak i mezníky, jimiž byly označeny. Přesadí-li kdo svévolně mezník, musí ho po smrti každé noci po poli nositi. Koho potká, ptá se: „Kam s ním?“ Odpoví-li mu tázaný: „Kdes ho vzal, tam ho posaď“, dá mezník na své místo a jest vysvobozen.

Slabá žena samodruhá a koutnice ničím nebyla tak chráněna jako přečetnými pověrami. Vše, co by jí jakkoli škoditi mohlo, bylo jimi účinně zapovídáno a zabraňováno. Samodruhá žena nemá trhati ovoce, takový strom by už nerodil. Ani nohou nemá nikomu umývati ani bot čiditi (totiž násilně se ohýbati a pohybovati), dítěti by páchlo z úst. I nejchudší žena vybyla si celých svých šest neděl v klidu a pokoji. Celý ten čas nesměla holou nohou šlápnouti na trávu, spálila by ji. Šla-li by na pole, bouřka by se strhla a kroupy by potloukly. V hospodě, kdyby tam přišla koutnice, strhla by se hádka a bitka. Do šesti hodin ráno, v poledne od 11—12 a před západem slunce měla býti v koutě u dítěte, sice by jí divé ženy vyměnily dítě atd.

I mstě slouží mnohé pověry, a tyto jsou ze všech nejspozdilejší a nejsměšnější. Jaké neřesti, nemoci a p. posílá člověk uražený nebo poškozený rozmanitými čáry a pověrečnými obřady na svého protivníka! Abychom se jen o jednom zmínili: Chce-li oklamaná dívka vymstíti se své šťastnější sokyni, když jdou snoubenci od zdavek, hodí psa s kočkou do bečky a nechá jich tam rváti se spolu, až dojdou novomanželé domů. Celý život budou prý mezi nimi bývati hádky a rvačky. Symbolická tato msta pomstěným neuškodí, nepřičiní-li se sami o ty hádky a rvačky, a mstitelka svou záhu jak tak schladila. Aspoň neškodnější je taková msta nežli vitriol, který leckterá oklamaná nyní své šťastnější sokyni i nevěrnému milenci za takové příležitosti do tváře vchrstne.

Význam apologetů-laiků.

Alois Svojsík.[1])

Ve jménu moderní všemohoucí vědy nastalo jakési pronásledování křesťanství a církve dle starého, osvědčeného vzoru. Císař Julian Odpadlík upustil od tehdejšího krvavého boje proti křesťanství, věda dobře, že krev mučenníkův je semenem křesťanů. Čím více mučenníků, tím více nových a nadšených vyznavačů Kristových. Započal boj tichý, nekrvavý, ale svou promyšlenou taktikou tím nebezpečnější. Netrestal křesťanů smrtí, ale vzal jim školy, zbavil je vzdělání a vědy, aby mohl na křesťany ukazovati: Hle ty hlupce, ty zatemnělce — každý nevzdělanec toť křesťan, a z učených, vzdělaných ani jeden není křesťanem! To byla promyšlená a hrozná zbraň v rukou Julianových!

Téže taktiky chopili se i moderní nepřátelé křesťanství. Věda, rodná dcera víry, jež v lůně víry a církve se zrodila, vlastní své matce odcizena, postavena v boj proti víře. Prapor do boje toho nekrvavého nesla v předu filosofie, pak přišel dějepis, a když ani ty nestačily, přibrány na pomoc vědy přírodní se všemi svými odvětvími. Ba i nejmladší vědy, jako srovnávací věda náboženská, anthropologie atd. ještě téměř v plenkách obracely se proti učení Kristovu. Každá zbraň byla dobrá, i podvod, každá theorie vítaná, jen když byla namířena proti církvi a zjevení. Vedlo se tu církvi právě tak, jako často rodičům se stává, že na vlastních dětech nevděku a pohrdání se dočkají. Než i věda sama, právě jako takové nevděčné děti, za svůj čin přísně potrestána. Ztratila v mnohých svých odvětvích kredit, a dnes na západě Evropy veřejně, nikoli snad kněžími, nýbrž právě vysoce učenými laiky hlásá se úpadek, „bankrot“ vědy, a elita učené a umělecké společnosti vrací se tam, odkud ji zloba a předsudek tak dlouho zdržoval — ku Kristu a ku křesťanství.

Bohužel však nejsme tak rychlými v napodobení západu ve věcech dobrých, jako zlých. Potkáváme se tu obyčejně s velikým předsudkem. Říkává se kněžím — obyčejně s přídechem jakéhosi výsměchu — „ecclesia militans“ církev bojující, totiž polemicky a obranně proti nepřátelům víry zevnějším. Jméno to má sice širší význam, ale konečně jest i onen užší v něm zahrnut, i není docela žádnou

[1]) Srv. ref. professora *Dra. Lva Walęgy:* »O potrzebie i znaczeniu świeckich apologetów« ze sjezdu katolického ve Lvově r. 1896.

hanbou, že onen přívlastek každého křesťana dává se kněžím po přednosti. Jen že povinnost tato, hájiti víru, není svěřena jen kněžím, nýbrž každému charakternímu muži, zvláště pak těm, kteří s úspěchem to činiti mohou.

Týká se to obrany náboženství v životě soukromém, ale ještě více týká se to apologie náboženství pérem a slovem, ať již v žurnalistice nebo literatuře vědecké, v belletrii nebo na kathedře professora, učitele, tribuně řečnické a p. Známo, jak jediná jízlivá poznámka o náboženství z úst na př. nevěreckého professora dovede otřásti, ne-li zcela zničiti víru mladičkého, dosud samostatně málo myslícího posluchače. Neméně však jest jisto, že slovo uznání o církvi s kathedry učencovy pronesené působí na posluchačstvo mocnou silou, daleko mocněji, než kdyby táž slova pronesl kněz. A což dokonce slovo uznání z úst nikoli věřícího, svých náboženských povinností dbalého katolíka, ale z úst člověka vynikajícího postavením nebo věděním, ale při tom buď jinověrce nebo vůbec nevěrce. Obrana církve a jejích institucí z úst takového laika je častokrát lepší apologií, než celé obranné články a díla z rukou kněze. Je to také přirozené. Tím větší váhu má obdivující slovo uznání od jinověrce nebo nepřítele církve katolické, ježto uznání takové vynutila jistě jen vynikající vnitřní hodnota a objektivní cena té které katolické nauky neb instituce.

Ostatně základ a důsledky zjevu tohoto nutno hledati hloub. Dnešní společnost křesťanská skládá se ze dvou částí: Jedna, bohužel někde snad menšina, jsou věřící křesťané povinnosti své znající a plnící; druhá — dle jména katolíci, ve skutečnosti však a přesvědčením buď zcela chladní indifferentisté, nebo moderní pohané, atheisté. První kupí se kolem kazatelny a poslouchají slovo Boží — těm třeba dávati a předkládati evangelium Kristovo, kázati božské Jeho učení. Druzí do chrámu nejdou, kázaní a výstrah evangelia i církve neslyší, a slyší-li nedbají, jejich jedinou a nejvyšší autoritou je rozum. A nemysleme snad, že většina lidí z toho druhého tábora k otázkám náboženským jest vůbec hluchá, že se o podobné otázky vůbec nestará. Mnozí z nich jako Pilát v duši své volají: „Co jest pravda?“ či spíše: „Kde jest pravda?“ Uvedu jen na př. úvod článku Karla Pelanta „Potřeba náboženství“ ze zaniklého časopisu „Salon odmítnutých“ (Praha 1897): „V této době šíleného myšlenkového proudu, v době do krajností vyhraněného boje o život materielní i duševní, sta a sta hlasů znících na kathedrách vědců, v redakcích listů, v mansardách bohémův a vůbec všude tam, kde mozek nezahálí, sjednocuje se v jediný souzvuk hřmící

do nitra ostatnímu vegetujícímu lidstvu: Potřebujeme náboženství! Tisíce obmezenců prošedších bezmyšlenkovitě řadou škol a nabyvších tak práva nazývati se vzdělanci, shlédnou na tento výkřik mučených duší s útrpným úsměvem a hrdě pohlédnou na mizerný barák svého filosofického přesvědčení, slepený bez slohu i komposice a navzájem se vylučujícího materialu a udeří se v prsa říkouce: Jaký to palác! Jak nádherný a jak praktický! K čemu do něho stavět zbytečnou kapli náboženství? Toť hloupost, které vzdělaný a intelligentní člověk nepotřebuje! A dodají ještě několik napapouškovaných frasí o vědě a umění hluboce litujíce naivního hlupáčka, který vykřikl: Potřebujeme náboženství!“

Tak píše, prosím, ne snad theologická revue nějaká, nýbrž organ laikův a valnou částí lidí mladších. Nuže, třeba jen předstoupiti a ukázati: Hle, zde jest, co hledáte! Třeba ukázati jim to, okolo čeho denně kráčeli neznajíce vnitřní ceny a významu jeho — katolicismus. Ovšem takovým lidem nemůžeme kázati tak jako katolíkům věřícím. Těžko dovolávati se evangelia, Krista, Jeho božství, Písma, církve a její autority, když tomu všemu ani nevěří. Jak kázati tedy takovým, u nichž jedinou a nejvyšší autoritou je rozum? Třeba se přizpůsobiti, jako sv. Pavel, a kázati jejich vševládnoucímu rozumu zas — ve jménu rozumu. Nutno jim ukázati, že i rozum sám víry vyžaduje, že víra s vědou a rozumem si neodporuje, ukázati jim krásu a vznešenost idejí křesťanských. Obyčejná cesta vyučování náboženství to ovšem není, ta kráčívá spíše od dogmatiky k moralce a pak teprve k praktickým institucím náboženským; než u nevěrce jak často potřebí jest užiti pochodu obráceného. Na př. velký počet konvertitův anglických udává, že první impuls k obrácení daly jim vznešené instituce katolické praktického života. Tato forma apologie není ovšem nikterak novou. Hned první doby křesťanské užívaly jí s nejlepším úspěchem, zvlášť vůči pohanům vzdělaným, a Eusebius nazval ji: Praeparatio evangelica.

Než jedná se nyní o osobu kazatele, kdo má těmto moderním nevěrcům odhalovati krásné stránky křesťanství? Kněz je vždycky podezřelý z touhy po proselytství, a krom toho — bohužel — málo kdo z lidí otřesené víry hledí na kněze bez předsudků. Tu není opravdu lepšího kazatele nad věřícího laika, ovšem laika, jenž s tím, čemu nevěrce učiti má, důkladně jest obeznámen. A nepřímo, často ještě s větším úspěchem vyhoví účelu tomu i vynikající laik nevěrec, jehož citatů křesťanství a katolické církvi příznivých ať již kněz nebo věřící laik dovedně k apologii použijí.

Ani tato methoda není novou. Genialní apoštol sv. Pavel sám v Písmě sv. užil citatů z profanních pohanských spisovatelů. Tak ve Skutcích Apoštolských 17, 28, kde líčena řeč Pavlova před areopagem athenským, praví sv. Pavel: „Nebo v něm živi jsme, a hýbáme se i trváme, jakož i někteří z vašich básníků pravili (následuje doslovný citat z Fenomen Aratových): Jeho zajisté i pokolení jsme.“ Týž svatý apoštol užívá jinde, v epištolách, citatů z jiných básníků řeckých, Epimeda (v epištole k Titovi 1, 12) o obyvatelích kretských: „Řeklť jeden z nich, vlastní jejich prorok (t. j. básník Epimed): Kreťané jsou vždycky lháři, zlá zvěř, břicha lenivá“ — a z Menandra (I. Kor. 14, 35).

Účel sv. Pavla při citování autorů profanních a pohanských byl týž, jaký má dnes podobné citování současných laiků neb i nevěrců ve prospěch otázek náboženských. Sv. Pavel chtěl se zavděčiti a získati si hned a priori oblibu u svých čtenářův a posluchačů tehdy pohanských tím, že citoval pohanské jejich spisovatele. Dnes — v době moderního paganismu — je taktika tato stejně mnohoslibná; i dnes slyší hlavně intelligence ráda svého některého oblíbeného spisovatele promluviti o předmětu víry nebo mravův, a poslouchá ráda, s uspokojením i dosti perné pravdy, jichž snad mnohdy od kněze nerada by slyšela (na př. Tolstoj). Všimneme-li si s tohoto hlediska i naší české literatury laické, jistě že shledáme tu mnohé vzácné perly nadšeného uznání pro jednotlivé články nauky křesťanské, a slova plná obdivu pro katolické instituce, jež mnohdy vyřkla ústa spisovatele nevěrce, moderního pohana. Sbírka takových výroků dovednou rukou zhotovená byla by jistě vítanou pomůckou všem těm, kdož mluviti mají k lidem bez víry neb víry otřesené, kteří čím méně klaní se před jedinou nejvyšší autoritou, Bohem, tím více v prachu se sklánějí před rozumem vlastním a vynikajících svých současníků. Tím ovšem, že cituje katolický spisovatel nebo řečník pochvalný výrok odpůrce katolicismu nebo vůbec nevěrce, tím ještě neschvaluje jeho činnosti ostatní, jež v mnohém případě snad cele směřuje proti křesťanství a jedinému oprávněnému jeho representantu, církvi katolické.

Nejlépe pro důležitost sbírky podobných výroků mluví faktum, jak jinde význam toho pochopili. Není mi sice známo, jak v ostatních cizích literaturách všímáno si citatů laikův a odpůrců církve, jak za té neb oné příležitosti sympathicky zmínili se o církvi katolické, jejím učení, zákonech, obřadech a společenských zařízeních, mohu však uvésti příklady z literatury francouzské. Už hned roku 1846. vyšel v Paříži objemnější spis pod názvem: „Le Christianisme et les philosophes“

(Librairie Gaume frères). Autor Louis Lahure probírá systematicky nejprve články dogmatické, po té mravouku, a vyloživ vždy stručně positivní nauku katolickou, uvádí souhlasné výroky filosofů starých i novějších pro tu neb onu vykládanou pravdu.

Velmi cennou a zajímavou je snůška citatů z antických spisovatelů řeckých a římských, kteří vystupují tu jako apologeté zásad a učení, jež sta let později Syn Boží na zemi hlásal. Z těchto antických spisovatelův obsahuje kniha citaty z Aischyla, Archyta, Aristotela, Attika, Cicerona, Demokrita, Epikteta, Epikura, Heraklita, Hesioda, Homera, Horatia, Laktantia, Platona, Plutarcha, Pythagory, Seneky, Suetonia, Tacita, Tita Livia, Vergilia a Xenokrata.

Z novějších nejvíc citatů připadá na nejúhlavnějšího nepřítele církve — Voltaira. Vrhá to ovšem podivné světlo na charakter Voltairův, jenž jeden den zuřil proti církvi a vybízel celý svět k tažení proti ní, a podruhé užívá nejlichotivějších slov obdivu a uznání pro učení a význam téže „infame“ (potvory), jak ji Voltaire zval. Z ostatních uvádím jen jména důležitější: D'Alembert, Balzac, Byron, Cuvier, Descartes, Diderot, Hobbes, Hugo, Hume, Leibniz, Locke, Mirabeau, Molière, Napoleon, Newton, Pascal, Robespierre, Rousseau a m. j. Jedinou chybou této jinak výborné sbírky jest místy nedostatečné, povrchní citování míst uváděných.

Na výši doby a nejpřísnějších požadavků stojí druhá podobná nepřímá apologie křesťanství: „L e s a p o l o g i s t e s l a i q u e s a u XIX. s i è c l e“ par l'abbé E. Duplessy. Paris 1893, Delhomme et Briguet éditeurs. O účelu objemné této knihy (575 str.) praví sám spisovatel v úvodě (str. 7.): „Probrati z dogmatiky katolické jeden článek za druhým, projíti přikázaní mravouky, vysvětliti obřady náboženské; ukázati, že není v nich nejmenšího, co by nebylo bývalo pochopeno a obdivováno vynikajícími veleduchy, největšími vzdělanci doby naší; vyhledávati citaty nikoli kněží, jichž úřad činí je v očích čtenáře podezřelými z předpojatosti a touhy po proselytství, ale citaty laikův, a to i laiků věřících, i laiků co se víry týče lhostejných a nevěřících... ze všeho pak dojíti závěru: Vy nevěrci nemáte práva zavrhovati ve jménu rozumu a vědy ono náboženství, před jehož vznešeností skláněli se největší veleduchové — toť úkolem této knihy“, zároveň zajisté pěkné ocenění důležitosti světských apologetů. Jistý prelat francouzský poslal spisovateli vřelý přípis, kde píše také: „Nechati mluviti ve prospěch víry ty, kteří obyčejně na ni útočí, toť jistě výborná taktika!“

Ježto kniha tato v plné míře zaslouží, aby i u nás mezi příslušnými kruhy v širší známost vešla, zmíním se o ní ještě dále. Rozdělena jest na tři díly: věrouku, mravouku a bohoslužbu; každý díl opět na množství pododdělení. Ze 437 citovaných spisovatelů, většinou Francouzů, vesměs 19. století uvádím jen známější: Ampère, Augier, Autran, Bach, Baudelaire, Beethoven, Louis Blanc, du Bois-Reymond, Bourget, Chateaubriand, Cherbuliez, Chopin, Comte, Coppée, Darwin, Daudet, Draper, Droz, Dumas (père et fils), Faraday, Octave Feuillet, Flaubert, Gautier, Goethe, Goncourt (Edmond et Jules), Gounod, Halévy, Hugo, Humboldt, Kant, Lamartine, Laplace, Laprade, Rochefoucauld, Leconte de Lisle, Leibniz, Lemaître, Linné, Littré, de Maistre (Joseph et Xavier), Maupassant, Meilhac, Milton, Moleschott, Mozart, de Musset, Napoleon I., Ohnet, Pasteur, Pelletan, Proudhon, Quatrefages, Rénan, Richepin, Rollinat, Rossini, George Sand, Sardou, Shakespeare, Jules Simon, Spencer, Spinoza, Strauss, Sully-Proudhomme, Taine, Thiers, Veuillot, Virchow, Zola atd. atd. Celý francouzský Parnass a věda s nejvyšší aristokratickou svou elitou sešly se v této knize, ne aby jako obyčejně křesťanství a katolicismus urážely a bagatelisovaly, nýbrž aby je obdivovaly a hájily. Jak nezvyklý a přece povznašející to dojem slyšeti největší veleduchy nejkulturnějšího národa velebiti učení křesťanské a církev katolickou.

Týž autor l'abbé Duplessy vydal již dříve spis téhož směru a účelu: „Victor Hugo apologiste“. (Abrégé du dogme et de la morale catholiques, extrait des oeuvres de Victor Hugo.) Paris, P. Oudin. Zdaž a kdy dočkáme se my Čechové podobné sbírky?

(P. V.) Prozatím bylo by dobře *látku porůznu sbírati a redakci „Hlídky“ posílati, jež by ji po něčem uveřejňovala* a časem ve sbírku sestavila. Byla by při tom ta výhoda, že by se učinil opravdový výběr výroků cenných o sobě i původci svými, jakých především potřebí. Neboť bezcennými se nikomu neimponuje. Nesmíme zajisté zapomínati, že nepřátelství mnohých lidí je křesťanství k větší cti než by bylo přátelství jejich. A tak také mohou býti pochvalné výroky, o které netřeba státi. Autority se nejen počítají, nýbrž i váží.

Dr. Ignác Hanuš a Dr. Jan Helcelet.

Příspěvek životopisný. Podává Vinc. Vávra.

X.

List, psaný asi 29. prosince 1850, jest neobyčejně dlouhý, patrně aby nahradil, co nemilou roztržkou mezi přáteli bylo zanedbáno. — Nejprve ovšem Hanuš podrobuje kritice Helceletovu „Koledu“. Ročník první, aby vyhověl účelu Národní jednoty, měl připojeno několik obrazů, jež tiskl Fr. Šír. Jako obraz titulní je „Cyrill a Method“, k textu připojeno „Oslepení Rastislava v Řezně“, obraz to skutečně neesthetický, dále „Dobeš a Jaroslav z Boskovic“ a konečně tabulky k Helceletovu článku o průmyslu a hospodářství. Kalendář měl 258 stran textu, tak že byl neobyčejně objemný a tím také poměrně „drahý“.

Toho roku Klácel založil „Bratrstvo“, sdružení osob stejně smýšlejících, směru vlasteneckého. Členové i osobně se neznajíce si tykali, nazývajíce se bratry a sestrami. K němu přidal se Helcelet, dále Němcová a Veronika Vrbíková (Mikšíčková). Hanušovi bylo „Bratrstvo“ proti mysli z příčin, jež udává.

Z Domažlic Němcová s manželem svým dostala se do Všerub, kam se přestěhovala v létě roku 1847., rok pak na to do Nymburka, v prosinci roku 1849. do Liberce a za rok zpět do Prahy. Dle tohoto listu Němcová z Liberce přijela na stálý pobyt do Prahy v druhé polovici prosince 1850; manžel její musil do Miškovce v Uhrách. Byt si vyhledala na Václavském náměstí „u Greutlerů“ v třetím poschodí, kdež měla dva malé pokoje.

Hanuš psal Helceletovi:

„Přistupuji pozdě — máme již 29. — k odpovědi na psaní Tvá dvě; započnu s druhým, týkajícím se Koledy. Třikrát jsem vyhledával Růžičku[1]) o svátcích..., hledal jsem ho darmo doma. V Besedě však Jehova mi k němu dopomohl, a sice tak, že nakloněn byl k návrhu Tvému strany astronom. části kalendáře. Máte sami s ním vyjednávati. Buď Vám zašle vypracovaný text, aneb — co se mi zdá nejrozumnějším býti — vytiskl by se text společně i pro moravské bratry[2]) i pro koledníky, a oba by platili polovici výloh. O Koledě jde tu mínění, že by měla v příštím roce býti lacinější a tedy i menší vyjíti nežli letos. Návrh „Koledníčka“ je vedle Koledy nešťastný nápad, či její umíráček. Obrazů prý netřeba.

[1]) katolický kněz, blíže mi neznámý.

[2]) t. pro odběratele »Moravana«, kalendáře založeného v Brně též r. 1851.

Ad parenthesin. I strany obrazů mluvil jsem jednou před potopou o dojmu jich krasovědeckém, zvláště těch vypíchaných očí[1]; Tys ale zmátl v poučení svém stanovisko toto se stanoviskem otužení se proti nepříjemnostem vnějšího světa. Myslím, že český národ má nepříjemností takých dosti v živobytí a že není třeba, aby Koleda ho chtěla otužovati ještě více na vlastní útraty a ku prospěchu takového.... jako se zdá býti Šír. Tu se loučí parenthesis.

Teď přikročuji ku psaní prvnímu. Musíš býti přece ještě nešťastný, že tak dlouho dovedeš filosofovati, jako jsi v onom psaní byl učinil, či snad šťastný, že tak dlouho vydržíš; já již nefilosofuji, leč když musím, a hledím co možná chladně a prosaicky na svět, aby mne nepohltil úplně. „Bratrství“ mám za časů našich v širší míře za věc nemožnou, ježto se mi zdá, že egoismus již tak se vedral v poměry lidí, že se málo kde v manželství nalézá, tím méně v obyčejném a veřejném životě. Bratrství dále mezi mužskými a ženskými, nemá-li též různou barvu pohlaví, je mi vždy jakási abstraktnost a polovičatost. A i v bratrství nemohl bych uznati stejné poměry všech, nýbrž vždy obzvláštní každého jednotlivce ku každému jinému jednotlivci i jednotlivčině, což by bratrství stejně oprávněnému bylo velmi nebezpečné. Frajmaurerství[2] vždy mne nechalo chladným a každá společnost vůbec, jež nemá jistý určitý cíl; kosmopolitické účely mám za nepraktické, a sice pro pouhou všeobecnost jejich.

Boženu jsem ještě neviděl, ač již více než 8 dní mešká v městě a ač převelmi se na ni těším. Nezašel jsem k ní, poněvadž si pořádá teprv domácnost novou v Praze, a ona nebyla u nás snad pro nemoci u nás panující. Neboť věziž, že Klemeňa naše 6 neděl bojuje již se smrtí a není dosud rozhodnuto, kam se vrhne osud její. Začalo to jako psotník, potom to jevilo barvu tyfu, až posléze lékaři prohlásili to za zánět blan mozkových, a teď téměř tři neděle již čeká na výsledky tělo vždy víc a více ochabující. Někdy má to také pohled pakostnice. Dnes ještě k tomu přistoupilo dávení nemilé. Je Ti to radost žíti uprostřed rodiny z rány neustále krvácející, aniž by bylo pomoci jakési, leč zdlouhavého a traplivého čekání na nejistou budoucnost. Laura nebyla 5 neděl téměř v posteli a zdá se, že od včerejška znovu jakési zhoršení se jeví v nemoci. K tomu se roznemohly jeden čas všecky děti najednou na rýmu a kašel, tak že jich všech pět asi dva dni leželo. Vašek[3] již více než 8 dní nemůže do školy pro tyto nehody. Já mám práce plné ruce a jsem událostmi těmito tak rozdroben, že málo pracuji. Při tom schází mi peněz, kde jen pohlédnu, a jestli mi ministerstvo, jak doufáme, brzo nezvýší plat můj, nucen budu znovu někde si vypůjčiti asi 100 zl. Vidíš, toť jsou radosti mnou ještě neslýchané.

---

[1]) Týká se obrazu: Oslepení Rastislava v Řezně.

[2]) O něm obšírný článek do »Koledy« r. 1852. napsal pod názvem »Děje volného zednictví« Leopold Hausmann, jenž byl od počátku pilným spolupracovníkem Helceletovým a Klácelovým v Brně. Zemřel r. 1863.

[3]) Vladislav, nejstarší.

Nepozbyl jsem ovšem ještě příchuti mé humoristické a chladnou krev, ale za příjemný stav jistě žádný toto mé postavení nevyhlásí.

Tělocvik velmi dobře působí na mne neustále... Jakmile zdlouhavý p. Staněk zaopatří či vlastně vydobude od truhláře venkovského bradla, ihned je obdržíš. Zamastil chce se na jaře do Brna odebrat, by stále tam přebýval. Tyto dny byl tu Zavadil z Klatov (vyučuje tam české řeči) a povídal, jak hanebně se tam měl Šilhavý..., horlil pro rozšíření francouzštiny a založení herbářů. Avšak slyš, už se nepíše Szylhawi, nýbrž co v Čechách je, pravidelně Šilhavý; viděl přece účinkovati český duch, a učinil ho úplně Šilhavým. Zeptej se Klácela (o to jsem Tě ostatně již dávno byl požádal), zda-li jednou, jednou — jest tomu již dlouho — byl dostal ode mne dopis o reformách na fakultě filosofické; věděl bych rád, zda-li ho má, neb byly připojeny též soukromé řádky k němu, týkající se Boženy, a dále táži se ho, zda-li chce, abych mu dopisoval od nového roku zase. Po boji mezi Klácelem a J.... (dle jiných T...) znechutilo se mi dopisování nad míru, ježto jsem se domníval, že ti k.... ve Vídni si libují cestujícího pohazovati blátem. Besedníci však a řečnický spolek vybídli mne opět k tomu; táži se tedy, zda-li to možná a vůle Klácelova. Má-li však Ohéral nejmenšího vlivu na časopis, nově ostřihaný, vzdaluji se od něho na vždy.

Koledě zašlu článek jistě, nevím však, jaký ještě.

(Později připsáno.) Lotty z Berouna byla u nás tři dni na svátky, dílem stran pobytu Marie[1]) na hradě pražském, přinášejíc pro Z. nějaké vánočky. Ostatně byla dosti nepodjata a přívětiva. Přislíbila, že Ti dopíše, jak přijede do Berouna. Hodlá až do srpna toliko pobyti u Grünwaldů, potom do rodinného města Hradce Jindřichova přesídliti a u Kalinů pomeškati. Pozdravuj co nejsrdečněji Klácela. Hš."

XI.

Národní jednota v Brně zakoupila hlavně pro své členy českou mapu Moravy a Slezska, jejíž zpeněžení dosti starostí nadělalo Helceletovi. K tomu vztahuje se počátek listu Hanušova, jejž psal asi v lednu 1851. Té doby již Němcová dopisovala si s Helceletem z podnětu Klácelova, osobně však ještě se neznali. Němcová mluvila poprvé s Helceletem dne 21. května 1851 v Brně, kde se zastavila jedouc do Uher. V bratrstvu Klácelově měl Hanuš jméno „Hynek", Helcelet „Ivan". Na vysvětlenou poměruNěmcové ku Klácelovi jsou vedle těchto listů Hanušových vysoce zajímavy listy Němcové na Helceleta a Veroniku Vrbíkovou, jež jsem uveřejnil v „Časopise Českého Musea" r. 1896.

Hanuš píše:

[1]) Kalinovic.

„Přece jednou dostalo se nám knih Jednoty, t. Koledy a mapy. Platili jsme každý 5 kr. stř., což Ti píšu, byste o všech okolnostech věděli, které buď podporují, buď omezují rozšíření působnosti Jednoty. Stran článků pro Koledu piš, co bys měl za nejvhodnější pro budoucí rok; vyberu cosi z toho.

Matice vzala mého Štítného ode mne k vydávání; jeť však tolik věcí do tisku připravených a také tolik monopolistů, že sotva ještě v roce 1851. na světlo boží vyjde.[1] Prošlo to jednohlasně, ač Nebeský a Čelakovský byli posuzovateli; Nebeský namítal arci, že prý celý Štítný by se měl vydati a můj rozbor že by měl k tomu se připojiti jako poznamenání. Druzí však i s Čelakovským byli pro nezměněné vydání, ku kterému se posléze i Nebeský přidal.

Za peníze, ku kterým jsi se byl nabízel, děkuji Ti srdečně, ač jich zapotřebí mám, neb vypůjčil jsem si od prefekta 60 zl. a doufám, že čas jimi vystačím. Naděje má na povýšení platu se rozplynula, neb strčili mi starého Macka z techniky napřed, tak že budu na drahný čas nejmladším professorem. Vidíš, co to za slast býti nejmladším! Witz a Presl jsou povýšeni a já teď jediný mladý na učilišti nepovýšený. Však jsem přece v Praze, a to oslazuje vše nepříjemné.

Poslední můj list jsi tak dalece nepojal, ježto já nejsem proti sbratření a tím méně ještě proti sestření; odporoval jsem úmyslnému toliko hledání bratří a sester na našem sobeckém světě, nikoliv proti přichytání se našlých. Spojení Klácela a Boženy se obdivuji, ač mu docela nerozumím; možná, že snad proto, že mu nerozumím, docela se obdivuji. Těší mne velice, že Laura a Božena tak dobře souhlasejí; ona je u nás již jako doma a na místě romantiky vyjevilo se mezi námi, t. mezi bratrem Hynkem a sestrou Boženou, ustavičné pokoušení a satirické vtipkování, někdy až hanba.

Tak objektivní ženštinu jsem nebyl ještě viděl, a až ji uvidíš, sfanfrníš se do ní docela. Prožila trpký kus živobytí a zkusila asi dosti trampot, ba dílem i sprostoty, avšak přece si zachovala jemnost těla i duše. Klácel výborně na ni působil a nepotřebí u ní více vymetati pověr; Klácel všecky pavučiny duševní již odstranil, a ona je s Pánem Bohem tak dobře známa, jako Ty a já. Škoda, že nemá jiného manžela, ba lépe by bylo, kdyby neměla vůbec žádného. Ale viď, to jsou pia desideria. Až se ještě jednou narodíme, budeme — zase tací.

Klemeňa je tak, jak byla již dávno, a zdá se, že nemoc dokonce zdlouhavý ráz p. doktora Staňka[2]) na sebe byla vzala; den co den to stejné, vždy stejná vyzáblost. Lotty z Berouna psala, že teď teprv pouta svá cítí; až do podzimu je dlouhý čas.

Z Vídně nevím nic, dopisuji obyčejné věci, neb jest psaní pod censurou matky. Mezi Rozou a námi panuje vždy ještě napjetí nepřátelské, a nezdá se, že toho kdysi bude konec. O Marii též nic;

[1]) Vyšel r. 1852.

[2]) t. Dra. Václava Staňka, přítele Hanušova.

prefekt se vzdaluje ode dne ke dni více rodiny té. V Jičíně se jim dosti špatně, t. nepříjemně daří. a tak vůkol a vůkol je růženec nepříjemností; v Praze toliko je dobré pivo.

Mrzím se, že nyní páni Češi nechtí vykládati pivo za slovo původu českého, vydávajíce je za institut germanský.

Sekcí math. je nyní oddělena (mým přičiněním) od filosofické, a stojíme teď páni filosofi sami, ale jací! V... je V... pomatený, nemaje ani jednoho jasného pojmu, paní má však dosti hezkou a blahý! jen jedno dítě. Nad V... však stojí Leonhardi, jediný Němec této sekcí, potom ještě Čupr a Štorch; též Purkyně přicházívá někdy a risum teneatis i Zap, neb dopisuje pilně Denníku. Toť jsou rázní chlapíci!...

Koubek prý dědil 14.000 a složí professuru, tak se tlachá v Praze; skutečně na svátky odejel a podnes nepřišel. Zamastil sbírá si vysvědčení od magistratu a hodlá na jaro Brno navštíviti a tam se usaditi. O bradlech Tvých ani zmínky ještě. Čekej však jako na království věčné. Amen.

Lístek přiložený odevzdej s pozdravením Klácelovi.“

XII.

List tento, psaný dne 8. února 1851, zmiňuje se obšírně o Dru. Augustinu Smetanovi, sděluje podrobnosti zajímavé pro charakteristiku Smetanovu i Hanušovu; proto nevynechal jsem z dopisu nic.

Dr. Aug. Smetana narodil se v Praze 1814 jako syn kostelníka u sv. Jindřicha. Byl neobyčejného nadání a když vystudoval s vyznamenáním gymnasium, vstoupil do řádu křižovnického s červenou hvězdou. Na kněze byl vysvěcen r. 1837., r. 1841. stal se doktorem filosofie. jíž věnoval všechny síly svého genialního ducha. R. 1844.—1847. zastával Exnera na universitě pražské. Počátkem roku 1850. vystoupil z katolické církve a dne 23. dubna t. r. byl z ní vyobcován. Činnost jeho v oboru filosofie vylíčil a ocenil Dr. J. Dastich v „Kroku“ 1865.

Dr. Antonín Springer (nar. 1825 v Praze) do r. 1850. jako jiní rodilí Němci oné doby, na př. básník Egon Ebert, Alfred Meissner, nebo známý žid David Kuh, byli příznivi snahám našim podporujíce je slovem i písmem. Než jak vzrůstala moc a vážnost naše, tak přibývalo nám i nepřátel, a všichni právě čtyři jmenovaní naši příznivci stali se nám nebezpečnými protivníky. Springer, bývalý spolupracovník Riegrova „Naučného slovníku“, životopisec Dra. A. Smetany, napsal jsa professorem v Bonně známé dílo „Geschichte Österreichs“, nám úplně nepřátelské. Ještě hůře ovšem proti nám si vedl bývalý český žid, David Kuh, ve svém „Tagesbote aus Böhmen“.

Hanuš píše:

Litovala velice Laura Tebe, Helcelete, že osud novou jednu ratolest a Tobě milou[1]) Ti odňal a že takové pohromy s dětmi máš i dále. Zlobila se však velmi na dopis Tvůj, že muž nesvědčí do čeledníku a že ženy se vypláčou z takových okolností. Pykej, pykej nad výrokem tímto, ač má dosti pravdy do sebe. U nás je vše ve starém nepořádku; Klemeňa má co den horečku, která téměř $^2/_3$ dne zaujímá, a to již 13. neděli! Bojí se teď lékaři tuberkul mozku či vodnatelnosti a ubezpečují, že slunce jarní vše přivede do pořádku. Slunce jarní je od Prahy ještě téměř 4 měsíce vzdáleno. Toť útěcha! Na místě konsilií přichází teď Löschner jako ordinarius...

Za bradla jsi mi ještě 45 kr. dlužen, neb Staněk dal je... schválně přivésti, a sice pro Tebe schválně, potom pro Purkyni a posléze pro Malého.[2]) Těch krejcarů však nech, až přijde příležitost. Že se cvičíš s K..[3]) divím se; nebo co dává + a — dohromady? Avšak budiž už, v nouzi Honza dobrý. — Zamastil zadal již v Brně prosbu svou o přijetí a hodlá ku konci března přijíti. Na bradla svá musíš si dáti železných hřebíčků; ty nepřišly z venkova.

Kde Lotty mešká, nevím sám; když píšu, píšu Grünwaldovům; že je „klugou Elsou," toť sám vím dobře, ač jsem, jak byla u nás, o příčel jeden na žebříku lásky k ní postoupil.

Stran Smetany byl to rámus. Arcibiskup byl dvakrát u něho, onť ale se nepodal. Arcibiskup chtěl býti s ním sám, k tomu však matka nepřivolila jsouc hrda, že zrodila takového syna. Viděl jsem Smetanu dvě hodiny před smrtí, vypadal již hrozně a byl morfiem velmi podrážděn. Potom ochabl a usnul.

Universita je nyní ve vyšetřování, proč poslala pedella[4]) na pohřeb a proč dala zlatý řetěz doktorský na vuz. Já jsem se musil včera u rektora zodpovídat za to, že jsem nedal kollegium v čas pohřbu; nevím, jak to ještě dopadne. Jsou to hanebnosti, nechtíti, by se doktor a děkan slavně pohřbil. Byloť i kněží katolických na pohřbu, i sám Šafařík přišel. Pedell 73letý nechtěl jíti za vozem, dokud nebude vykropena mrtvola, třeba prý i od protestantu, a když ho rodina ujišťovala, že nepřijde nikdo, udělal sám tři velké kříže, potom to šlo. Smetana tvrdil před Švarcenbergem, že není osobního boha a mimosvětného, z čehož povstaly bajky o atheismu v novinách roztroušené. Dr. Springer, jenž ho poslední dny neopouštěl, píše životopis obšírný. Nával lidí při pohřbu byl ohromný, celý konský trh nacpán. — Psaní na Klácela beztoho si přečteš, nebude tedy potřebí zvláště psáti o věcech v něm podaných. Vysvětlíš snad mnohé Klácelovi o mém jednání, co mu snad je podivno.

Že bych byl pochytil vlastnosti Boženiny úplně, netvrdím ještě, a zdá se mi někdy, že miluji v ní, co by se dalo v jiných okolnostech

---

[1]) nejmladší dcerušku, Olgu.

[2]) J. Malýpetr, učitel tělocviku v Praze, zemřelý 1899.

[3]) patrně s Klácelem.

[4]) Smetana zemřel 30. ledna; pochován byl na evang. hřbitově v Karlíně.

příznivějších z ní vyvésti. Není v manželství šťastna, toť jisto, to však není nic neobyčejného. Hezká je ještě a byla asi hezká nad míru. Bratránek mi psal, co tomu říkáš? Já neodepsal ještě a nevím ještě, půjde-li to a má-li jíti. Zapová Ti prý zapošle cosi z Haliče; budou-li to však hatlaniny jako vloni, odlož to; měl jsem ji za vzdělanější a zhrozil jsem se jejích Huculů.[1]) Neměli jste takových věcí přijímati. Koleda kdyby bývala u menších prodavačů v Praze, byla by se ještě více odprodala, v knihkupectví zůstalo něco ležet; jak by se to mělo zavésti, aby se to dostalo kramářům, nevím. Ani Špot[2]) ani spolek[3]) nedostali slova od Vás, já jsem obdržel Koledu a mapu, jak jsem Ti oznámil, v psaní, bezpochyby ztraceném či zachyceném na poště.

Jestliže by to s Bušákem a Ehrlichem[4]) jaksi nešlo, uvážu se rád v rozdávání, nemáte-li nikoho jiného, nebo to vadí hrozně. U Ehrlicha leží několik knih od Vás, avšak adresy jsou jiné než na Špota a spolek, a Ehrlich nerozesýlá ničeho. Co pak, Helcelete, konečně uděláme s mapami? Kolik jich máš? Co pak, kdyby se připojily ke Koledě? Snad bych je měl v Praze prodat, i třeba za nízký peníz, ač jich je škoda dosti. Těch, co jsem dostal nazpět od Winikera,[5]) je mnoho pomazaných a porouchaných tak, že nejsou více k potřebě. Počtů ještě nesložil ani z nich ani z mé Kulturgeschichte. Půjdeš-li jednou okolo bývalého sklepa Wimmerova,[6]) poptej se laskavě, zda-li po kridě ještě něco na mne přišlo; mámť právo vybrati knih asi za 40 zl. stř.

Nevím, psal-li jsem již, že Matice přijala můj Rozbor filosofie Štítného, ač před počátkem nového roku 1852 sotva vyjde. Universita chystá nyní nového či vlastně jiného Štítného k tisku.

Piš mi brzo o Boženě a mnoho.

$^9/_2$. Boženě bylo včera lépe, dnes však je zase hůř; Cejka má to nyní za obyčejnou zimnici chladnou. Ich kenne dir, Spiegelberg! — Ruka, jež tenkrát korrigovala Koledu na malé ceduli, byla Lepařova. Ty's ji nepoznal?"

---

[1]) Národopisný článek Zapové v I. ročníku »Koledy«.
[2]) Dr. Jan, lékař a professor university pražské.
[3]) t. řečnický.
[4]) [5]) firma knihkupecká v Brně.
[6]) bývalá firma knihkupecká v Brně.

Církevní věci v Syrii.

DR. ALOIS MUSIL.

Nestoriani.

Nikdo nesměl bývati v městě, nýbrž všichni žáci bývali pospolu ve škole, v různých světnicích, z nichž každá měla svého dozorce roš mlîṭô, který měl mezi spolužáky přednost.

V téže světnici studovali i jedli všichni pohromadě, a bylo zakázáno stravovati se po hospodách nebo zahradách. Byl-li kdo pozván, mohl za dne pojísti občas i ve městě, ale k večeři nesměl jíti leda se zvláštním dovolením představeného, sice byl beze všeho vyloučen.

Proti trestu uloženému od správy školy nebylo odvolání leda k biskupovi. Kdo by se trestu nepodrobil nebo se odvolal k světskému soudu, byl okamžitě vyhnán. Podobně nesměl na svého spolužáka žalovati — bez výslovného dovolení od představeného — světskému soudu, neboť škola měla vlastní od světských úřadů nezávislou pravomoc, která se vztahovala i na závět žáků, tak že byla závět neplatna, nebyl-li přítomen představený s několika bratřími. Umírající žák byl povinen odkázati část svého majetku škole.

O nemocného se starali spolužáci obývající touž světnici, a když později zařízena zvláštní nemocnice, ustanoven v ní dozorce, jenž měl o nemocné pečovati s celou účinnou láskou, jinak mu bylo vše zabaveno a nejen že byl vyloučen ze školy, nýbrž vypovězen i z města.

Škola měla též vlastního lékaře, který však příliš dobře na chovance nepůsobil, neboť jim byl zakázán veškeren styk s lékařem.

Každý žák byl povinen slíbiti, že se po dobu studií neožení. Kdo se proti tomuto slibu provinil, byl vyloučen. Na koho se proneslo, že má důvěrné známosti s osobami druhého pohlaví, vyloučen ze školy a vyobcován z města. — Udavačům se nepřálo. Kdo donesl něco představenému na svého spolužáka, aniž mohl pravdivost svého udání svědky dotvrditi, byl vyloučen a z města vyhnán jako bezectný.

Aby se lišili od jiných, nosili žáci tonsuru, stříhali vlasy a nosili vždy slušný šat. Vousů neholili, což jest dosud zvykem na východě, kde se oholí brada pouze knězi suspendovanému.

Přísně bylo zakázáno vkročiti do dívčích škol nebo ženských klášterů, jak ve městě tak i jinde v zemi, a kdo byl přistižen, že déle hovořil s ženskou, byl bez milosti na vždy vyloučen a z Nisibi vyhnán.[1])

[1]) Srv. *J. Guidi*, Konûnê d'eskûlô kadištô dnîsibîn mdînṭô. »Giornale della Società Asiatica Italiana«. IV. 169—195 passim.

Tato přísná kázeň nemálo pokroku ve vědách prospívala a svědčí o bystrém důmyslu vychovatelském, jenž chce mysl žáků co nejvíce na předmět studií soustřediti a zamezuje pokud možno vše, co by mohlo mysl rozptylovati.

Pokud kázeň zachovávána, nesla škola nejkrásnější ovoce. Slavní učenci, o nichž dříve byla zmínka, byli po většině žáky této školy, a veliká zachovaná literatura svědčí nejlépe o spisovatelské činnosti Nestorianův.

Z Nisibi šířila se osvěta nejen po říši perské, ale též monofysitští a monotheletští Syřané čerpali z hluboké zdejší studnice a vědychtiví a nadaní Arabové děkují svým syrským křesťanským učitelům za celé své písemnictvo. Až v daleké Indii nalézáme stopy vlivu školy nisibenské.

Škola bardadská založená r. 837, byla vlastně dcerou a pokračovatelkou školy nisibenské v jiném ovšem semitském nářečí a v jiném též duchu.

Arabština příbuzná syrštině jak původem tak tehdejším písmem opanovala východ, a syrština zůstala pouze řečí obřadní a vědeckou pro obory ryze křesťanské. Jako jazyk obcovací vyhynula skoro úplně, ale jako jazyk posvátný rozšířila a udržela se i mezi nestorianskými Peršany a Indy, jimž se pouze evangelium předčítá v řeči mateřské. V syrštině též psáno o předmětech sv. víry, a bylo v ní psáno mnoho, ale díla pozdější nemají již oné lehké pružnosti a jasnosti, ba vidíme, že mnozí pozdější spisovatelé mnohým slovům ani nerozumějí.

Vliv arabský od 10. století jeví se zaváděním rýmů, čímž přestává u Syrů pravé básnictví a nastává doba veršovnictví. Na úkor myšlenky vyhledává spisovatel všeliké hříčky slovní, zavádí různé stavby veršů, ba snaží se v každé sloze vynecháním některých slov a písmen podati jinou slohu samostatnou, čehož důkazů máme mnoho v ʿEbedješûʿově: Pardîsô daʿden.[1])

ʿEbedješûʿ, metropolita mḥîlô ze Sûby († 1318) pokládá se po sv. Efrémovi za nejlepšího a nejplodnějšího spisovatele Syřanův. Z přečetných jeho spisů nejpamátnější jsou pro nás Dějiny literatury Syrské, vlastně pouhý výpočet spisovatelův a jich děl,[2]) které Assemani vykládá a doplňuje.[3])

---

[1]) Výběr vydal Gismondi S. J., Paradis de l'Éden.

[2]) Mimrô daʿbedješûʿ metritûlîtô dasûbô wefirmenijâ dît beh menjonô dkulhûn ktobê ʿidotnojê.

[3]) *Assemani,* Bibl. Orient. III. I. 3—362.

Neméně důležito jest pojednání o pravé víře: Kniha o Perle, Kṭôbô dmargonîṭô, kde jedná postupně I. O Bohu. II. O Stvoření. III. O Vykoupení. IV. O Svátostech. V. O tom, co patří k budoucímu životu (dʿal ʿolamô dʿṭîd mbadkon). Vykládá-li v tomto díle věro- a mravouku nestorianskou, určuje jejich církevní právo a kázeň ve Sbírce Synodalních nařízení kûnošô fosîkojô dkonûnê sûnodîkî.[1])

Aby obhájil syrštinu proti výtkám arabských spisovatelů, že jest chuda, neohebna a naprosto neschopna vytvořiti dílo jako proslavené Makâmât el-harîrî, dekadenční, nejasnou hříčku z úpadku poesie arabské, napsal ʿEbedješûʿ veršované dílo Edenský ráj, Pardîsô daʿden, kde se nejlépe jeví úpadek syrské literatury.

Pachté se po slovech, tvarem podobných, ale významem různých, po nápadných obratech a cizím slohu, tvoří si nová slova nebo pokládá za puvodní syrská rčení poklesky starých opisovateluv a píše tak nejasně, že sám přičiňuje na mnoha místech výklad.

Jeho příkladem se řídili mnozí pozdější spisovatelé, a neznámá, nesyrská slova a rčení se těšila takové oblibě, že byla sebrána ve slovník, o čemž nám podává důkaz slovník BarʿAlîho nebo Bar Bahlula.

Z podaného náčrtku zřejmo, že se Nestoriani pilně obírali písemnictvím a velikou věnovali péči svému jazyku. Zvláště když poznali, že přestává býti syrština jazykem živým, snažili se zachrániti, co se zachrániti dalo, aby aspoň věděli, jak vyslovovati jazyk mrtvý. V této věci si počínali jinak než Jakobité.

Roztržka náboženská zavinila též odloučenost v písemnictví, a společné puvodně všem Syřanum spisovné nářečí edessenské přirozeně víc a více podléhalo ruzným dialektum při Tigridu, mluvnickým názorum školy nisibenské, a ustálilo se konečně ve spisovné řeči nestorianské, která se liší od západní, jakobitské jak písmem tak výslovností a mnohdy i mluvnickou stavbou.

Nestoriani si zachovali starší písmo, které se značně blíží puvodnímu Estrangelo ([illegible]), kdežto západní užívají písma Sertô, známého z našich syrských učebnic. Zachovávají správně výslovnost begadkefat, kterou Jakobité opomíjejí. Mají temnější výslovnost samohlásek, stahují dvojhlásky, tak že jest dosti nesnadno jim porozuměti. Tak na př. zní ʿEbedješûʿ u Nestorianů: ʿAvdîšôʿ.

Kdežto západní Syřané zavedli pro hlavní zvuky samohláskové značky řeckým samohláskám podobné, mají Nestoriani znaménka i pro

[1]) *Assemani*, l. c. 352—359.

jemnější odstíny samohlásek, na př. ă, ā, e, ē, ĭ, ī, ū, ō. Znaménka tato sestávají z teček různým způsobem pod nebo nad souhláskou položených, které jsou pouhým vývojem nejstarších dvou bodův, určujících souhlásku se samohláskou (stojí-li nad ní) nebo bez samohlásky (pod ní). V důkladnějších mluvnicích syrských se teď obojí značky spojují a tak vzájemně doplňují.[1])

Spíše než pojednáme o liturgii nestorianské, třeba připomenouti, že byly na východě dvě původní liturgie I. svatého Jakuba (západní), II. sv. apoštolův Adî a Agî (východní).

I. Z původní liturgie sv. Jakuba, jak jsme ji shora poznali, se vytvořily veškeré ostatní nynější liturgie východní, a sice:

1. Řecké *a)* sv. Basilia, *b)* sv. Jana Zlatoústého.

2. Jakobitské (syrsko-monofysitské) počtem na 38.

3. Nestorianská, zvaná liturgií Nestoriovou.

Liturgie armenská jest částečně odvozena z řecké liturgie sv. Basilia a liturgie maronitská jest totožna s liturgií jakobitskou.

II. Ve východních krajinách Syrie, v Mesopotamii a Persii bylo užíváno původní, staré liturgie sv. apoštolův Adî a Agî, která zkrácena a pozměněna od učitelů nestorianských dostala jméno liturgie Theodora Mopsuestijského.[2]) a spojuje liturgii svatého Jakoba s liurgií sv. apoštolů.

Řečené sloužiž za přehled všech liturgií východních, o nichž budeme postupně hovořiti.

Nestorianští učitelé, kteří Antiochii opustili a v říši perské ochrany hledali, přinesli sebou přepracovanou liturgii sv. Jakuba, ale našli v zemi jinou, starou liturgii, která byla připisována sv. věrozvěstům Adî a Agî. Tato byla všeobecně zavedena, i nemohli jí vykořeniti, užívali však vedle ní liturgie, které počali říkati Nestoriova. Do syrštiny ji přeložil učený žák Narsajův, pozdější patriarcha Mar Aba (536), kterému ostatně přičítá se též zkrácení liturgie sv. apoštolů v liturgii Theodora Mopsuestijského.[3]) Že jest liturgie Nestoriova ze společného pramene východních liturgií, je zřejmo, srovnáme-li ji s liturgií cařihradskou, že pak je starší než r. 431 jest jisto, neboť po onom roce by nebyli Nestoriani od nenáviděných Řeků ničeho přijali.[4])

---

[1]) Srv. *Nöldeke*. Kurzgefasste syrische Grammatik. 2. vyd. 1898.

[2]) *Neale*, A history of the Holy Eastern Church. I. 317—355. — *Danielis*, Codex liturgicus IV. p. 40—41.

[3]) *Assemani*, l. c. III. I. p. 75. — *Wright*, Syriac literature. 2. vyd. str. 117.

[4]) *Neale*, A history of the Holy Eastern Church. Pars I. General-Introduction, 319.

Liturgie sv. apoštolů Adî a Agî jest úplně samostatna. Spisovatelé nestorianští vykládají, že byl sv. Adî učeníkem Krista Pána a od sv. Jakuba vyslán do Mesopotamie hlásat slova Božího. Jeho žáky byli sv. Marin a sv. Agî, který sepsal liturgii svého mistra.[1]

Skládá se ze dvou částí; přípravy a vlastní oběti. Celá část přípravná koná se na stole v severní apsidě. Kněz zanotí „Sláva Bohu" a Otčenáš a následují modlitby za odpuštění hříchů. Na to přináší kadidlo, čte z Písma sv. a modlí se pokorně ku sv. apoštolovi, by byl omilostněn předčítati sv. evangelium. Když bylo slovo Boží přečteno, vybídne všechny nekřtěné k odchodu a počíná vlastní obět.

Jáhen přináší mísku s chlebem a kalich s vínem na oltář.

Užívají kvašeného chleba, který připravují z čisté mouky, do níž se přidává sůl, olivový olej a tři kapky vody. Chléb má býti čerstvý, připravený od hodných osob ku každé mši sv. Berou nejméně dva chleby, neboť má při mši sv. přijímati nejen kněz, ale též jáhen, bez něhož kněz obětovati nesmí.

Víno bývá přirozené, obyčejně červené. Přilévají polovici, ba až tři díly vody, poněvadž prý jest východní víno tak silné, že zustane ještě i po tom vínem. Ostatně v takovém poměru se přilévá vody do vína na východě všeobecně při stole.[2])

Teprv teď opouští kněz postranní stul a ubírá se k oltáři, před nímž se třikrát hluboce pokloní a políbí oltář u prostřed, pak v pravo i v levo. Prosí všechny přítomné za přímluvu, aby mohl řádně vykonati posvátný úkol svůj, načež říká různé modlitby. K lidu se obrací slovy: „Pokoj s vámi," načež mu odpovídají: „S tebou i s duchem tvým" a udělují si vzájemně mužové s muži polibek pokoje se slovy: „Za všechny katolíky" s odpovědí: „Vyznávejme, prosme, orodujme!"

Když byl kněz pořikal dvě modlitby za pozornost a pokoru, volá jáhen k lidu: Bedlivě a pozorně, načež kněz odhaluje větší záclonu, kterou miska s chlebem a v menší velum zahalený kalich s vínem jsou přikryty.

Jáhen mu podává kadidlo, které žehná, řka: „Milost Pána našeho Ježíše Krista, láska Boží a účastenství na Duchu svatém budiž s námi všemi nyní . . ."

Žehná též obětní dary. Lid odpoví: „Amen".

---

[1]) *Renaudot,* Liturgiarum Collectio, II. p. 592.

[2]) Srv. Nařízení patriarchy Ješûʿjaba Ḥadjabojô (kolem r. 900.) v *Assemani,* Bibl. Orient. III. I. p. 242, 243, 251.

Kněz vybízí lid: „Pozdvihněte myslí svých!“ „Jsouť k Tobě, Bože Abrahamův, Isakův a Israelův, králi slavný.“

„Obět se přináší Hospodinu, Pánu všech.“ „Což slušno a spravedlivo jest.“ „Pán s vámi.“

Teprv teď vkládá kadidlo, ponechá kaditelnici jáhnovi a vkládá modlitby za milost Boží, při čemž říká tiše modlitbu naší praefaci podobnou. Následuje nejbližší příprava ku proměňování, a tajemné vzývání Ducha sv.: „Přijdiž, Hospodine, Tvůj Duch svatý spočiniž na této oběti sluhů Tvých, požehnej a posvětiž ji...“

Žehná dary, klání se až k zemi, líbá třikráte oltář, modlí se za pokoj a svornost a okuřuje celý oltář. Povzbudiv vzletnými slovy sebe nehodného, skládá křížem ruce na prsa a políbiv oltář, chápe oběma rukama chléb proměňuje a dí: Toto je tělo mé, které se vám láme na odpuštění hříchů... atd.... a podobně proměňuje též víno. Děkuje Hospodinu, líbá nejsv. Tělo Páně ve způsobě kříže, aniž by se ho rty dotknul, a velebí dobrotu a slávu Boží.

Na to láme oběma rukama sv. hostii, levou polovici pokládá na misku, pravou namáčí s polovice do nejsv. Krve Páně, a požehnav jí část na misce ležící, spojí obě pospolu. Žehná palcem oba díly od dola, a vylomiv z dílu v nejsv. Krvi Páně namočeného malou částku, vpustí ji do kalicha. Skloniv se čelem k zemi, žehná jáhny na čele a rozlamuje Tělo Páně na malé částky ku sv. přijímání.

Zanotiv hlasitě „Otčenáš“, modlí se s lidem a pozdvihuje oběma rukama nejsv. Tělo i Krev Páně, volá: „Svaté svatým patří v dokonalosti“, načež lid odpovídá: „Jeden Otec Svatý, jeden Svatý Syn, jeden Duch Svatý. Sláva Otci i Synu i Duchu Svatému na věky věkův. Amen.“

Kněz přijímá a přijímati dává a poděkovav Pánu, končí mši sv.[1]

Liturgie sv. apoštolů jest velmi stará, neboť jest velmi jednoduchá a modlitby patřící k vlastní oběti jsou tak prosty a jasny jako všechny památky z prvých dob církve svaté. Pamětihodno jest, že se děje tajemné vzývání Ducha svatého před proměňováním a slovy mnohem jasnějšími než v liturgiích od sv. Jakuba odvozovaných, kde je vždy až po proměňování a zahaleno ve slova, jichž smyslu těžko náležitě porozuměti. Dále máme v naší liturgii dvojí lámání sv. hostie, původně na dva díly, na to na neurčitý počet částek dle potřeby.

V celé liturgii, ba ani v zkráceném vydání, které nese jméno liturgie Theodora Mopsuestijského,[2] není ani jediného místa zavánějícího

[1]) *Danielis*, Codex liturg. IV. p. 171—193. — *Renaudot*, Liturg. collect. II. 578—610.

[2]) *Renaudot*, Liturg. coll. II. p. 610—619.

Nestorianismem, což jest novým důkazem její starobylosti, neboť taková již byla po roce 431. k této liturgii vážnost, že do ní nemohli ani bludařští učitelé nic vpašovati, a tak zůstal Nestorianismus pouze na povrchu, byl skořápkou, jádro zůstalo zdravé katolické.

O třetí liturgii Nestorianů, zavedené po roce 431. od učitelu z Antiochie přišlých a pojmenované liturgií Nestoriovou nebudeme se zvláště šířiti, neboť je to pouze syrsky upravená liturgie církve řecké, o níž promluvíme později.[1])

Ostatně není ani v této liturgii bludných míst, leda nejasná věta v praefaci, která — ač správný výklad připouští — přece v ústech Nestorianských učitelů jiný má význam.[2])

Jak Nestoriani po čtení sv. evangelia při mši svaté kázali a káží, poznáme z následující ukázky, vyňaté z knihy patriarchy Eliáše III. († 1190[3]).

Ve jménu Boha Milosrdného, Milostivého!

Homilie o Maří Magdaleně a Simonu Fariseji, přednesena v neděli druhou sv. apoštolů.

Chvála Bohu, jenž zanítil srdce kajicníkův ohněm svého milosrdenství a odstranil z rozumu hříšníku temnotu provinění, tak že ozřejměly stopy Jeho milosti. Seslal déšť odpuštění na srdce pokorných z mračen svého smilování! Dal vypučeti stromům šlechetných skutků v nitru těch, kdož se pokořili ku slávě své velebnosti a důkazu své moudrosti.

Chvalme Ho tím spíše, poněvadž se bojíme vznětu Jeho hněvu a zasažení Jeho kázně.

Děkujme Jemu, jak děkovali vyznavači vyhlašujíce Jeho dobrodiní a velebnou moc.

Ó věřící!

Spadne-li dubnový déšť na zemi, vypučí z jejího nitra květiny. Osvěžuje-li severní vítr stromy, obsypou se jejich ratolístky plody. Spočine-li milosrdenství Boží na hříšnících, přivede je na chodník spásy, a zasvitne-li světlo lítosti ve svědomí hříšníkově, odvede jej s cesty zkázy.

Dotkl se dnes vašeho sluchu příběh o Maří Magdaleně a Simonu Fariseu, jak jej vykládá nebeský učenník Lukáš řečí jistou a prostou

---

1) *Renaudot*, l. c. 620—642.

2) *Renaudot*, l. c. 572, 657.

3) Přeloženo z rukopisu university bajrûtské (15. stol. str. 86 n.) Abû-l-ḥalîmi bni-l-ḥadîti, at-tarâǵimu-l-marânijjatu.

Pozorujte milosrdenství Vykupitelovo, nad něž není hojnějšího. pozorujte výron Jeho péče o hříšníky, nad niž není opravdovější ani úsilovnější.

Vrací se hříšnice z bludných toulek a zakotvila loď své naděje v přístavě svatém a u břehu dobrých skutků. Roztrhla na sobě šat hříchův a provin. Svrhla se svého srdce břímě vin a pokleskův. Určila si pevně, že se bude káti a že vkročí do stanů poslušnosti z úhoru neposlušnosti a proviny. Dostaví se do obydlí Fariseova a zpozoruje závojem lidskosti světlo Boží. Sklání se před Ním jako květina uvadlá, jako ratolest uschlá.

Přichází jako zraněná, potřísněná krví, jejíž tělo zasáhl meč nebo kopí.

Upřel na ni Svůj zrak, zazářil a ve výrazu Jeho tváře zazářil paprsek spokojenosti. I pochopila z jasnosti Jeho obličeje, že dosáhla cíle její touha a mocná naděje atd.

Tímto slohem jest provedena celá homilie. Liší se sice stavbou od našich, ale bohatstvím myšlenek jistě ani nejlepším našim vzorům nezadá.

S obřady mše sv. úzce souvisí též obřady ostatních svatých a posvátných úkonův.

Přívrženci Nestorianismu našli po roce 431. v Mesopotamii též starodávné, od řeckých odchylné obřady při svatých svátostech a nemohli ani do těchto zanésti nového bludu. Při výkladě různých obřadův ovšem přiměšovali své chybné názory, ale obřady samy zůstaly netknuty, sic by se byl lid, který již za tehdejších pohnutých dob úzkostlivě střežil odkazu odtců, hned proti tomu ozval. Důkazem našich slov jsou původní Pontificale a Rituale, z jejichž obsahu ostatně též patrno, že nebylo a dosud není u Nestorianův určitého pojmu o svátostech.

Veliký spisovatel, metropolita ʿEbedješûʿ tvrdí sice ve vzpomenutém díle Ktobô dmargonitô podobně jako patriarcha Timotheus II. († 1317 [1]), že je sedmero svátostí, ale oba se různí při vypočítávání.[2] Můžeme sice po příkladu Assemanově (Bibl. Orient. III. II. 241—337) dokázati z rituale obřadních knih nestorianských, že mají sedmero svátostí totožných s našimi, ale lépe řekněme, že jsou u nich veškeré od Krista Pána ustanovené a od církve svaté uznané svátosti jako v zárodku, aniž by se byly tak

[1]) Ktobô dʿeloltô šbaʿ drôʾzê ʿidôtnojê — v *Assemani* B. O. III. I. 572.

[2]) Srv. *Assemani*, l. c. p. 352—359 a p. 567.

jasně roztřídily a objasnily jako u nás. Odštěpila se ratolest brzy od kmene a neměla životní síly k samostatnému rozvoji.

Myslíme, že posloužíme nejlépe utvoření samostatného úsudku o nestorianských svátostech a obřadech, uvedeme-li obsah starého nestorianského Pontificale a Rituale, nalézajícího se ve Vatikanské knihovně (CCCVI, A. 49).

Rukopis rozdělen na tři díly. I. díl obsahuje:

1. Posvěcení oltáře chrismatem nebo bez něho.

2.—10. Rozné obřady při svěcení lektorů, podjáhnův a jáhnu. Svěcení na kněze, na biskupa, obřady při svěcení na biskupa konané od patriarchy-katholika, svěcení patriarchy, pořad patriarchův okrsku zemského, obřady při oblékání roucha klášterního, při svěcení na představeného kláštera, na arcijáhna.

11. Rozhřešení kněze od suspense.

12. Rozhřešení laikův od interdiktu a exkomunikace.

13. Modlitba nad energumenem.

14. Modlitba nad nemocným.

15. Žehnání obilí.

16. Vkládání rukou na kostelní strážce, svěcení kněži a jáhnu.

17. Vkládání rukou na chorepiskopa.

18. Svěcení metropolity od patriarchy katholika.

19. Díkůčinění a rozhřešení.

20. Jak žehná biskup městu, které opouští.

21. Svěcení přenosného oltáře.

22. Naučení o používání oltáře přenosného.

23. Veršované požehnání, které udílí nový biskup lidu své diecese při inthronisaci.

24. Co říká biskup, umyv si ruce.

25. Příprava hnônô, t. j. prachu z ostatku svatých mučenníku smíšeného s olejem a vodou, kterého užívají k uzdravení nemocných.

26. Rozhřešení, které se pronáší při hostině pohřební.

27. Poučení o bohoslužbě nedělní a sváteční v roce, v němž připadá Neděle nedělí (Velikonoční) na 22. března.

28. Požehnání stolu.

29. O tonsuře mnichů.

30. Svěcení oltáře bez chrismatu.

31. Svěcení kalicha.

32. Jiné obřady při udělování postřižin.

33. Obřady při postřižinách klášterních.

34. Obřady při svěcení jáhenek.
35. Nařízení o svátostné zpovědi.
36. Modlitba nad nemocným.
37. Jak žehná biskup městu, do něhož vchází.
38. 39. Jak žehná biskup klášteru při vjezdu a odjezdu.
40. Modlitby nad opatem.
41. Požehnání učících se.
Ve 42. připsána z římského pontificalu nižší i vyšší svěcení.
Ve II. dílu:
1. 2. Obřady sv. křtu, jedny od Ješu'jaba, druhé od patriarchy Josefa I.
3. Obřady při zásnubách.
4. Jiné obřady při zásnubách s připomenutím, že nesmí býti snoubenka mladší 12 let pod trestem věčného zlořečení a vyobcování.
5. Žehnání snubních rouch.
6. Obřady při žehnání sňatku.
7. Obřady při vkládání korunky na hlavy novomanželů.
8. Požehnání ložnice novomanželů.
9. Jiné obřady sňatku.
10. Požehnání roucha novomanželů.
11. Žehnání korunek.
12. Rozhřešení odpadlíků.
13. Obřady při obnově chleba obětného.
14. Poučení o církevním kalendáři.
15. Žehnání před jídlem a po jídle.
16. Žehnání darů za zemřelé.
17. Žehnání chleba darovaného ku vzpomínce za zemřelé při pohřbu.
18. 19. Žehnání vína.
20. Rozhřešení a žehnání, jak se pronášejí mezi oltářem a lidem.
21. Žehnání znečištěné vody.
Ve III. dílu:
1. Obřady při pohřbu všech stavů světských.
2. Zpěvy pohřební, když se mrtvola vynáší.
3. Zpěv při liturgii za zemřelé.
4. Narsî Malomocného tři zpěvy za zemřelé.
5. Zpěv při pohřbívání.
6. Pohřeb pokřtěných hochův až do 7. roku.
7 Pohřeb hochů nekřtěných.

8. Hymny při pohřbech různých osob stavu duchovního.
9. Hymny při pohřbech osob světských různých stavův a povolání.
10. Obřady potěchy druhého a třetího dne po pohřbu.
11. Obřady za zasypané, zadušené nebo zavražděné.
12. Obřady při přenášení mrtvol z jednoho hrobu do druhého.
13. 14. Modlitby a zpěvy za zemřelé.[1])

Zvláštní mše sv. za zemřelé nemají.

Památným je zvyk ve mnohých krajinách, který ostatně nalezneme i u Armenů, že dovedou po pohřbu dobytče před kostel, dají mu olizati požehnanou sůl, načež je zabijí, část dají knězi a chudým, ostatek pak připraví pro příbuzné.

O očistci určitého, vytříbeného učení nemají, ale liturgie i ostatní knihy obřadní jsou plny modliteb za zemřelé, kterými mohou býti vysvobozeny z časných muk posmrtných.

Při modlitbě se obracejí k východu.

Z obrazův uctívají nejvíce Ukřižovaného. Visí v prostřední apsidě každého kostela, a toto místo jest jim nejsvětější.

Církevní rok počínají spolu s hodinkami církevními (rîš perkîtô) na svátek Zvěstování Narození Páně. Následují čtyři neděle po Zvěstování, pak slavnost Narození Páně s jednou nedělí a Zjevení Páně se svými nedělemi.

Šest neděl postních končí nedělí Hošonô (Palmarum) a nastává poslední pondělek, poslední úterek . . . Velkonoční Čtvrtek, Tajemství Velkonoční, Velká Sobota a Neděle Nejpřednější (Neděle nedělí — Hod Boží Velikonoční) s Nejpřednějším Téhodnem a pěti nedělemi, kteréž uzavírá Nanebevstoupení Páně se svou nedělí.

Na to se počíná čítati šest neděl sv. Apoštolů, které končí Slavností všech sv. Apoštolů na první neděli letní, a po sedmi nedělích letních přicházejí neděle sv. Eliáše, které berou po Povýšení sv. Kříže jméno této slavnosti. Těchto bývá neurčitý počet, neboť dvě neděle Mojžíšovy a čtyři neděle Posvěcení chrámu Páně (v listopadu) zakončují církevní rok.

Středa, pátek a sobota jsou dny postní.

Mimo to mají velký půst sedmi neděl před Velikonocemi,

půst sv. Apoštolův od pondělka po sv. Duchu až do slavnosti sv. Apoštolů,

půst 14 dnů před Nanebevzetím Panny Marie,

velký půst sv. Eliáše a sv. Kříže po sedm neděl od 1. neděle sv. Eliáše až do pátku 4. neděle po Povýšení sv. Kříže.

[1]) Srv. *Maio*, Script. Vet. Nov. Collectio. Tom. V. II. 20—23.

p ů s t po Z v ě s t o v á n í od 1. neděle Zvěstování až do Narození Páně,

p ů s t P a n e n s k ý po tři dny po Zjevení Páně,

p ů s t N i n i v s k ý od pondělka do čtvrtka třetího téhodne před nedělí postní.

Nejvíce svátků bývá v pátek a počínají již ve svatvečer. Sobota se považuje skoro za den sváteční, neboť pouze v sobotu a ve svátky sloužena bývá mše sv., a to v době postní až na večer.

P ř i m š i s v. užívají nejčastěji l i t u r g i e sv. Apoštolů. Podle liturgie Theodora Mopsuestijského slouží se od 1. neděle Zvěstování až do neděle Ḥašonô (naše Palmarum), kdežto liturgie Nestoriova přichází na slavnost Zjevení Páně. Nejpřednější Neděli (Velikonoce), sv. Jana Křtitele, na slavnost Řeckých Učitelů (Diodora z Tarsu, Theodora Mopsuestijského a Nestoria) jakož i v prosební dny Ninivské.[1])

Jak z uvedeného obsahu Pontificale zřejmo, mají Nestoriani jasně roztříděné d u c h o v e n s t v o. K duchovním řádům se čítá: 1. předčítatel (ḳorûjâ), 2. podjáhen (hûfodjḳônâ), 3. jáhen (šamšâ), 4. kněz (kašîšâ), 5. arcijáhen (arkîdjḳûnâ), 6. biskup, 7. arcibiskup (mîtrûfûlîtâ nebo zkrácené mêtrân), 8. patriarcha (batrak[2])).

Na kanonické stáří se příliš nehledělo a nehledí. Vyžadují sice pro jáhna věk 18 let,[3]) ale najdeme i čtrnáctileté jáhny, osmnáctileté kněze a dvacetileté biskupy.

Obec dala svědectví o mravném životě a způsobilosti, a biskup navrženého posvětil. Jáhen i kněz se mohli oženiti před svěcením, ba i po svěcení, umřela-li jim manželka. Pouze mniši a biskupové nesmějí býti ženati. Vlivem ženatého organisatora církve nestorianské, biskupa Bar Sawmo (koncem 5. století) bylo sice dovoleno i biskupům se ženiti, ale hned po jeho smrti byl tento nález odvolán jako protivný starým nařízením.

Za biskupa byl navržen vhodný kandidat od kněžstva a lidu a od metropolity potvrzen a posvěcen.

K volbě patriarchy se sešli původně čtyři metropolité, z nichž každý přivedl tři biskupy.[4]) Později měli shromážditi se všichni metropolité a zvoliti nejhodnějšího hlavou své církve a národnosti. Byli

[1]) Srv. *Danielis,* Codex liturg. IV. p. 40 n.

[2]) Srv. *Assemani,* Bibl. Orient. III. II. 788 . . .

[3]) ʿEbedješûʿ ve Sbírce synodalních nařízení. Vyd. Maio, Script. Vet. Nov. Coll. tom. X. p. 112.

[4]) ʿEbedješûʿ l. c. v původním syrském textě p. 318.

sice svobodni, ale mocné rody nemálo svobodu omezovaly, tak že konečně bývali patriarchové voleni z téže rodiny, ba vědělo se již napřed, kdo bude patriarchou, neboť byl již od početí k této nejvyšší důstojnosti připravován. Matka nesměla od té doby, kdy dítě na patriarchat určené počala, až k jeho odstavení, požívati masitých pokrmu, měla žíti zbožně a dohlížeti na dítko, aby dbalo všech platných předpisův.[1])

Vážnost patriarchy byla veliká a moc jeho nesmírná. Bylť nejen duchovní, ale i světskou hlavou své církve, která se rozkládala od Číny až do Malé Asie, od Kawkazu až do Indie, tak že se mohl právem nazývati hlavou křesťanské Asie a celého východu.

Nedomnívej se nikdo, že nestorianští Syřané brzo ztrnuli ve svém území. Nikoliv. Až do 14. století nalézáme u nich velikou činnost missionářskou. Věrozvěstové syrští založili kvetoucí církve v Číně, Mongolsku, Indii, v Malé Asii, Palestině, ba i v Egyptě. Patriarchovi podřízeno 25 metropolitu s velkým počtem biskupů.

Tomuto rozvoji nemálo napomáhala vážnost, jakou požívali patriarchové nestorianští u ḥalifů muḥammedanských, zvláště bardadských, kteří viděli v Nestorianech přirozenou hradbu proti Řekům. Teprv koncem 14. století, když Timur-lenk (chromý Timur) se zmocnil Mesopotamie a Persie, nastaly Nestorianum kruté časy. Pronásledováni, týráni a mučeni doma, zanechali styků s dalekým východem, neměli škol, přestala vědecká činnost a omezili se na pouhou obranu nejdražšího odkazu otců, náboženství a obřadů.

Polozbořené kostely zůstaly jediným útulkem náboženství a řeči, liturgie jedinou páskou těchto nešťastných, pobloudilých, velenadaných dítek svaté církve. Říkáme jim u nás v Evropě Nestoriani, kterýž název oni odmítají, jmenujíce se pouze křesťany.

Proč nám říkáte Nestoriani? Vždyť Nestûr nebyl naším patriarchou, ani nebyl z naší národnosti,[2]) a nemáme od něho leda jednu liturgii, a ani v té není skoro ani památky jeho bludů.

[1]) *Assemani,* Bibl. Orient. III. II. 860 n,

[2]) ʿEbedješûʿ v Kṭôbô dmargonîtô: *Assemani,* Bibl. Orient. III. I. 355.

Písemnictví a umění.

Giov. Marković: Gli Slavi ed i Papi.

Ref. Dr. Al. Dvořák.

V druhé části spisu svého líčí autor vzájemné styky papežů, předně s Ruskem. Styky ty počínají smrtí velkoknížete Jaroslava, po němž nastoupil syn jeho Izjaslav. Ten byv bratrem Svjatoslavem zahnán, utekl se k Boleslavu II. i Jindřichu IV. a konečně k papeži Řehoři VII., jemuž odevzdal velkoknížectví v ochranu a poddanost (1073). Řehoř nabídku přijal a Izjaslav dostal se s vojskem v Polsku sebraným do Kijeva, kdež však brzy v boji padl (1078).

Za Urbana II. (1088—1089) zavedl velkokníže Vsevolod přeložení svátku sv. Mikuláše i v Rusku a přijal legata římského, jenž mezi jiným mu přinesl ostatky svatých.

Když za Hadriana IV. a Alexandra III., papežů (1154—1181), vyjednávalo se o smír s Cařihradem, poslal Alexander také do Ruska biskupa vyjednávat s metropolitou Janem IV. Ten papeži sice odepsal, ale vytýkal mu v listě svém schisma.

Klemens III. (1187—1191) vyzývaje veškeré křesťanstvo k dobytí Svaté země, poslal legata i k velkoknížeti Vsevolodu a metropolitu Nikoforu II. Než žádost jeho byla zamítnuta.

Roku 1204. poslal Innocenc III. k Romanovi, knížeti vladimírskému a haličskému a na Červené Rusi, vyjednávat o spojení s římskou stolicí, kterýž návrh odmítnut byl. Podobný osud stihl asi také snahu téhož papeže, když roku 1207. vypravil na Rus Řehoře, kardinala, s listem biskupům, kleru a celému národu ruskému, vyzývaje v něm ku spojení s Římem. Pravím asi, poněvadž nevíme vlastně, jak poselství to dopadlo.

R. 1222. poslán byl do Ruska sv. Hyacint, dominikan, s několika bratry a podařilo se jim založiti konvent v Kijevě, odkudž však za 11 let zase byli vypuzeni. V té době také jmenován byl prvním katolickým biskupem v Rusku Gerarcho, provincial dominikanský, a po něm obyčejně nějaký dominikan biskupem Kijevským od papeže byl ustanovován, ač se v Kijevě zdržovati nemohl.

*

Až do toho času vlastně papežové to byli, kteří se snažili navazovati s ruskými schismatiky, jak vidno bez výsledku, nyní pak počali sama knížata vyjednávati s Římem o spojení. Tak obrátila se na papeže Honoria III. (1216—1227) republika Pskov, nabízejíc, že stanou se katoliky, jestli jim papež pomůže; učinili tak, poněvadž hrozilo jim nebezpečí od knížete novgorodského Jaroslava. Honorius

s nimi začal jednati a poslal jim, jakož i všem knížatum ruským list o smíření, ale jakmile nebezpečí minulo, nepomýšlel již nikdo na návrat do lůna pravé církve.

To se opakovalo za Řehoře IX. (1227—1241), kdy kníže pskovské státi se chtěl z politiky katolikem a svuj lid převésti k Římu. Papež mu poslal list, ale se spojení sešlo. Poněvadž pak tenkráte Rusové rádi si brali katoličky v manželství, ale je nutili k odpřisáhnutí víry římské a je znova křtili, zapověděl týž papež podobné sňatky.

Větší naděje skýtal Daniel, kníže vladimírský a haličský; on, chtěje státi se králem pomocí papežovou, obrátil se na něho a jevil touhu přejíti k Římu. Innocenc IV. vešel s ním ve spojení a smír přijat byl r. 1247, arcibiskupem, biskupy i klerem a národem. Avšak Daniel r. 1255. zase odpadl a s ním ovšem celé knížectví a nic nepomohlo napomínání a hrozby Alexandra IV.; odpadlí již se nevrátili.

Velice dobře pusobil tenkráte ke smíru minorita Giovanni da Pian Carpino, jenž poslán byv pracovat o obrácení Mongolův a Ruskem se ubíraje, s Danielem vyjednával; podařilot se mu obrátiti i velkoknížete Jaroslava II. Vsevolodoviče, jenž však brzy zemřel, dříve než mohl spojení uskutečniti. I syn jeho Alexander přijat byl od Innocence IV. v lůno církve katolické; než i jemu smrti zabráněno v díle smíření.

I za Jana XXII. počal Gedimin, kníže lituanský, jednati s Římem r. 1323. Když však němečtí rytíři příliš jej pronásledovali, nechtěl již slyšeti o katolictví a legaty římské zahnal.

*

Stoletím 15. počala pro snahy papežu po sjednocení a pro církev katolickou v Rusku na malé výjimky doba nezdaru a pronásledování. Ještě když na církevním sněmu Kostnickém jednalo se o sjednocení Řeků s Římem, vyslán tam byl metropolita Kijevský, Řehoř, ano i na církevní sněm Florentský dovoleno r. 1439. metropolitu Isidorovi jíti, ačkoliv Vasilj II., velkokníže, míru nikterak nepřál. Když však Isidor podepsal „decretum unionis" a vrátiv se do Ruska, církev ruskou k jednotě přivésti se snažil, byl od velkoknížete a schismatiku zahnán a na stolec metropolitní nastoupil nepřítel sjednocení, moskevský Jonáš. Kijevská metropole však patřila k sjednoceným a papež Pius II. jmenoval metropolitu Řehoře, jenž jakož i jeho nástupcové potvrzeni patriarchou Cařihradským trvali až do r. 1517. ve spojení s Římem. Toho roku však i kijevská metropole přidala se znova k schismatu, poněvadž Ivanu III. podařilo se dosaditi tam rozkolníka metropolitou.

Ivanu III. roku 1472. dal Sixtus IV. za manželku Zoe, neteř posledního císaře řeckého, jíž se byli papežové ujali, domnívaje se, že ona jej nakloní ke smíru a nadchne k boji proti Turkum. Sňatek ten však nic nepomohl a naopak Zoe přešla sama k rozkolu. Se synem Ivanovým, Vasiljem III., vyjednávali papežové r. 1513. za pomoci Jana, krále danského, o to, aby obeslal koncil Lateranský. Vasilj již již svolil, když úmrtím Janovým a Julia II. se všeho sešlo. Nástupce Juliuv, Leo X. (1513—1521) třikráte s ním počal jednati, ano nabízel mu i titul „cara", ale marně, až teprv s Klementem IV. (1523—1534)

sám poslal Vasilj vyslance do Říma; než vyjednávání omezil jen na věci turecké, nechtěje o sjednocení nic začínati.

O Ivanu Hrozném (1533—1584) rozšířila se nepravdivá zpráva, že chce smířiti se s církví západní, a Julius III. i Pius V. a Řehoř VIII. na základě toho k němu vysílali vyslance; jichž však Poláci a Rakušané z nepřátelství k Rusum nepropustili. Když pak jej Poláci u velikou tíseň přivedli, žádal na papeži zprostředkování míru a sliboval pomoc vojenskou proti Turkovi. Vyslanec svaté stolice pobyl v Rusku dvě leta, ale stran náboženské jednoty nemohl nic dosáhnouti. I s nástupcem Ivanovým, Feodorem, vyjednávali Řehoř VIII., Sixtus V. a Clemens VIII. bez výsledku. Za to však metropole kijevská, jež roku 1517. se stala rozkolnou, vrátila se zase r. 1596. tak zvanou unií bretskou k jednotě, tvoříc takto rusínskou církev sjednocenou. Clemens VIII. psal dvakráte Boris Godunovi, ale marně. Za to však Dimitr (zv. Lžidimitrij) stal se katolíkem a žádal pomoci na papeži, aby dobyl svého práva na trůn ruský. I Clemens i Pavel V. mu podporu slíbili, a když se stal velkoknížetem a carem jmenován býti chtěl, svolil papež k tomu. Dimitr dosáhnuv co chtěl na Řím již nedbal, ano ku konci i protestantskými rádci se obklopil. Teprv car Alexej zase poslal r. 1673. ku Klementu X. vyslance s prosbou, aby podporoval jeho snahu o utvoření ligy protiturecké; papež byl ovšem ochoten, chtěje cara naklonsti k Římu, ale věc se rozbila o vnitřní poměry evropských států. Za panování Alexejova pracoval v Rusku mnoho o smíru Křižanič, jenž s ideou jednoty náboženské spojoval ideu politického sloučení všech Slovanů — první panslavista.

Alexejův syn, Feodor, udržoval jenom politické spojení s papeži proti Turkům, o upravení náboženských poměrů nechtěje slyšeti. Carevna pak Žofie přála dosti jesuitům, kteří při vídeňském vyslanectví zaméstnáni byli, a dovolila jim zaříditi tam kollej. S ní i Innocenc X. vyjednával, avšak bez výsledku.

*

Petrem Velikým (1689—1725) začíná Rusku nové období pro veliké opravy, jež car tento zavedl. I v ohledu náboženském se poměry částečně změnily — ale k horšímu. Nepřáli-li jeho předchůdci církvi římsko-katolické, byl on jejím nepřítelem zapřisáhlým, a od jeho doby se datuje systematické ne utlačování, ale pronásledování živlu katolického. Petr Veliký byl liberalem nejmodernějšího rázu; prohlásil sice svobodu vyznání, ale tak, že jiným mimo pravoslaví svázal úplně ruce, zvlášť ovšem katolickému, z pravoslaví pak udělal církev státní, t. j. caru úplně podřízenou — ostatně smíchy a žerty nejapné a sprosté si udělal jak z katolictví tak i pravoslaví. Hned na počátku své vlády zahnal jesuity; později ovšem jim dovolil zase pobyt v Petrohradě a i kostel postaviti, ale listiného stvrzení jim nechtěl dáti ani na žádost Klementa XI. Později jesuity zase zahnal, též zakázal zakládati konventy v Rusku a při smíšených manželstvích poručil, aby dítky vychovány byly v pravoslaví, a jiné podobné vydal úkazy. Zajímavo je, že cara hleděli si nakloniti anglikani a jansenisté, kteřížto poslední ještě za nástupců Petrových propagandu hleděli činiti v Rusku, ač nadarmo.

Za Kateřiny II. prováděl se dále „liberalní" system Petrův; jako za něho v celém Rusku nesmělo býti více katolických kněží než 6, tak Kateřina jich nepovolila víc než 9. Zvláště však pronásledovala sjednocené Rusíny a z té příčiny velice krutě si počínala proti nim v urvané části království polského, až se za ně Pius VI. — ovšem bez výsledku — u ní přimlouvati musil. Na něho se obrátila z nekalých záměrů žádajíc, aby biskupství mohilevské povýšil na arcibiskupství, v čemž papež jí vyhověl doufaje, že i ona vyhoví prosbám jeho.

Ale špatně se mu odměnila. Ač se byla při třetím dělení Polska smlouvou zavázala, že ani sjednoceným ani katolíkům získaného území u vyznávání víry překážeti nebude, vzdor tomu vypuzením biskupův a farářů, rušením far, ukrutnostmi ohavnými, vojenskou mocí a podobným způsobem 8 milionů katolíkův a sjednocených s 10.000 farami a 150 klášterv přinutila přidati se k církvi státní.

Za nástupce jejího, Pavla I. (1796—1801), si pronásledovaná církev katolická poněkud oddechla: neboť on, znaje Pia VI. osobně, žádal sám o nuntia, jenž by poměry církevní katolické upravil, což se i stalo. Mimo to byl též příznivcem jesuitův a žádal po Piovi, aby řád ten obnovil.

Alexander I. (1801—1825) udržoval z počátku také spojení — ovšem jen ve věcech politických — s papeži, ale brzy je přetrhl a jesuity vyhnal, zakázav zároveň, aby poddaní ruští posílali do cizozemí k nim syny na vychov. Založené Collegium ecclesiasticum romanum pod vrchní mocí carovou mělo získati úplnou moc na Římu neodvislou ve správě církve katolické v Rusku, proti čemuž ovšem papežové vždy protestovali. Ku konci vlády své se Alexander napravil a vyjednával i o spojení obou církví — než v tom náhle zemřel; někteří tvrdí jako katolík.

Mikuláš I. (1825—1855) stavěl se přítelem Říma, ale doma krutě pronásledoval církev latinskou i sjednocenou, hledě to ovšem před západem zakrýti a vinu svaliti na vzpouru polskou v roce 1830. Ale pronásledování to počalo již r. 1827. V diecesích biskupů katolických ustanovil sám biskupy schismatické, mnohá biskupství zrušil, založil pro sjednocené „Collegium pro unitis" od cara odvislé, jež mělo spravovati místo Říma sjednocené Rusíny, rušil fary nebo je obsazoval násilně schismatiky, kdo se poddati nechtěl, donucoval vojenskou mocí, knutem a Sibiří, zrušil semináře, poručil posílati bohoslovce na akademii petrohradskou, kde schismatici přednášeli, a zakázal všeliké spojení s cizinou, zvláště pak s Římem. Řehoř XVI. konečně vše prohlédl a r. 1847. celému světu katolickému si stěžoval. Mikuláš odvážil se i do Říma přijíti, byl však velice nemilostivě přijat od papeže. Konkordatu uzavřeného r. 1845. nedodržel.

Alexander II. boje se z počátku, aby na kongressu pařížském nejednalo se o náboženství v bývalém Polsku, zavedl vyjednávání se svatou stolicí a Pius IX. jmenoval biskupy pro osiřelé diecese na základě konkordatu. Jakmile však strach pominul, ukázal pravou barvu a pronásledoval Poláky a katolíky jako jeho předchůdce — rušil další semináře a kláštery, nedovolil voliti biskupu, zaváděl v katolických

kostelech missaly na jeho rozkaz tištěné jakož i katechismy a založiv „kommissi kultu“, zničil tím moc biskupů. Hůře ještě si vedl po revoluci polské r. 1863., za niž trpěli nejvíce kněží a biskupové a šmahem na Sibiř odsuzováni i proto také, že raněným povstalcům přisluhovali svátostmi umírajících. Pius IX. několikrát se dovolával práva, ale hlasu jeho nedbáno; konečně roku 1866. zrušil car konkordat a ustanovil „Collegium eccl. rom.“ pod svou vrchní správou za jediného správce církve katolické v Rusku, načež roku 1867. přerušeno bylo úplně diplomatické spojení s Římem. Zatím pracovaly organy státní dále, až r. 1875. prohlášeno odpadnutí celé diecese chelmské od unie, a tato diecese vzdor protestům biskupův a věřících přivtělena v církev ruskou. Alexander II. r. 1881. podlehl atentatu nihilistů.

*

Ze stručného tohoto vylíčení poměrů pravoslavného Ruska s Římem můžeme poznati, jak velice pravdu má autor, když tvrdí, že nesmíme oddávati se příliš růžovým nadějím stran sjednocení a smíru obou. Kdykoliv se velkoknížata a carové obraceli k papežskému stolci, činili to, až na skrovné výjimky, jen z politiky a otázce smíru náboženského buďto se vyhýbali anebo ať potají, ať zjevně, zvlášť v poslední době, příkře proti Římu se obrátili.

Současné divadlo v Rusku.

A. Vrzal. (O.)

Mladí herci s talentem i schopnostmi často přicházejí z povolání na jeviště, plni nadšení sloužit svatému umění, uměleckým i mravným idealům divadla, ale ponecháni sobě samým, nenalézajíce nikdy přívětivosti, rady ani pomoci, začínají raziti si cestu, přinášejíce v obět úspěchu všecko „až do ztráty lidské pořádnosti inclusive“. Úplný nedostatek společných zájmů, společné práce, podpory vzájemné, sobeckost je známkou vnitřního světa provincialního jeviště. Aby vybojoval si postavení cestou úspěchu, herec osmělí se ke všem kompromissům se svědomím: aby nabyl protekce, nestydatě lichotí a ohýbá hřbet před mocnými, předchází si novinářské referenty, utíká se k hrubé reklamě a mravně padá. Pod vlivem těžkého postavení hmotného a pro dosažení úspěchu z 10 herček padá 9, a tímto pádem vinni velmi často herci sami. Mnohý herec „s postavením“ pod rouškem zvláštní protekce přivádí začínající herečku k pádu. Vůbec v divadelním světě je velice nízký pojem o mravnosti, a postavení ruské herečky není daleko postavení veřejných ženštin. Žena na jevišti je více předmětem dotěrnosti mužů, než jiné ženy, jest obklopena více pokušeními, než jiná: $^5/_6$ herček těší se protekci různých don-juanů, kritikův a liberalů, vidoucích v nich přístupné ženštiny.

„Skutečné“, praví Panin, „tolik neutěšených obrazů je v tomto divadelním bahně, že světlé, utěšené zjevy tonou v blátě.“

Jelikož tedy příčinou úpadku divadla je hmotná nezabezpečenost herců a nízký stupeň vzdělání i mravnosti většiny z nich, snahy referentův obráceny byly na tyto stránky; jako prostředky k povznesení divadla navrhovali zlepšení hmotného postavení a povznesení umělecké přípravy i mravnosti herectva. Provincialní herectvo snažilo se, by hájilo se před všelikou, často domnělou konkurrencí, přálo si všelikých zákazův, obmezení. Tak přálo si, aby hercům císařských divadel z hlavních měst bylo zakázáno vyjížděti na pohostinské hry na venkov, ponévadž pohostinské hry přinášejí prý místním hercům hmotnou ujmu a vyčerpávají umělecké zájmy obecenstva. Ale spíše než zakazovat pohostinské hry, jež obecenstvu přinášejí zdravé a vysoké umělecké požitky, mělo by zakázati se dobré polovici provincialních herců ukazovati se na jevišti. Nevysvětlitelna je roztrpčenost sjezdu proti ochotnickým divadlům, jež prý podkopávají blahobyt herců z povolání. Zápovědné prostředky navrhli zpravodajové také proti divadelním recensentům, kteří prý přivedli divadlo k úpadku.

Ale vedle těchto nesympathických prostředků, různých obmezení a zákazů, jež sjezd navrhoval k povznesení divadla, navrženy positivní prostředky, jež skutečně mohou povznésti divadlo. Sem patří návrh, aby řízení divadelních podniků místo jednotlivců převzala městská zastupitelstva, by vystavěla divadla nová, nebo koupila soukromá, vybrala si ředitele i zkušeného pořadatele; města spíše mohou řádně vypláceť herce a slušněji vypravovat kusy, než soukromí podnikatelé, jimiž bývají často bývalí restaurateuři, nemající prostředkův ani lásky k umění. Město by si vybralo stálý sbor herecký, a nikoli na saisonu; herci dostávali by roční plat, a tím by se zlepšilo jejich hmotné postavení, povznesla by se i mravnost, na niž zle pusobí potulný život a nezabezpečenost jejich. Takové zařízení divadla více by odpovídalo jeho vzdělávacím a mravným účelům. V jiné resoluci sjezd uznal, že hmotné zabezpečení herců nestačí k povznesení divadla, nýbrž třeba lásky a umělecké přípravy herců k jevišti. K povznešení vzdělání herců navrženo zařídit stálé školy a popularní kursy veřejných přednášek o tom, jak nakresleny od spisovatelů projevy radosti, smíchu, hoře, zármutku, o historických osobách, o dramatické literatuře atd. Dále sjezd přimlouval se, by byly zrušeny přísné censurní prostředky, které nedopouštějí na jeviště ničeho, co by aspoň trochu kreslilo život ruské společnosti se všemi nedostatky. Kdyby censura tak nemilosrdně neobmezovala výbor themat, spisovatelé psali by lépe a zajímavěji; ať censura stará se jen o to, by nic opravdu nemravného nepřišlo na jeviště. Sjezd přimlouval se také zvláště za zrušení nemilosrdných obmezení pro maloruské divadlo a za podřízení maloruských kusů společné censuře.

Se živou sympathií byla uvítána sjezdem myšlenka divadla pro lid, což je největší zásluhou sjezdu toho. Pp. Karpov a Timkovský poukázali na objevení se v divadle nového diváka, lidu, jenž pohlíží velice vážně na divadlo ne jako na zábavu, nýbrž jako na školu, kam

jde učit se. K lidu musí tedy divadlo obrátiti čelo své: až umění pro lid nabude v Rusku práva občanského, nastoupí nová doba pro divadlo ruské. Lid, toužící po vzdělání, lid citlivý, schopný hluboko cítit — toť nové posluchačstvo, jemuž vstříc musí jíti divadlo. Jestliže úkolem umění jest učit a vychovávat, prosté posluchačstvo přinese herci nejvyšší duševní uspokojení. Kusů, zvláště přizpůsobených k chápání lidu, není třeba; lidový repertoir má býti umělecký, přístupný chápavosti lidu, a má se skládati z uměleckých dramat ruských i cizích. Rozumí-li lid dílům uměleckým, netřeba podávat mu různé surrogaty umění v podobě rachotivých melodramat a hnusných frašek.

Malý vliv na směr prací sjezdu měla myšlenka asi tří referentů, že úpadek divadla nalezá se v souvislosti nejen se specialními podmínkami jeviště, nýbrž i s všeobecnými okolnostmi současného života, jehož spolehlivým tlakoměrem je divadlo. Přede vším úpadek divadla stojí v těsném svazku s úpadkem literatury vůbec, s nízkým stupněm vzdělání většiny obecenstva, s oněmi příčinami, které přivedly úpadek literatury i narození obecenstva s hrubými vkusy, obecenstva, jež dává přednost hloupým fraškám a dráždícím melodramatům před vážným repertoirem, obecenstva, jemuž jsou cizí zájmy umění. Rozkvět divadla nastoupí s rozkvětem literatury, s povzesením společenského života vůbec.

Ruská literatura v roce 1898.

Podává A. Vrzal. (Č. d.)

Veliký spisovatel země ruské, hrabě Lev N. Tolstoj, při jisté příležitosti nazval *A. Pavl. Čechova* (nar. 1860) talentem, převyšujícím o hlavu všecky současné ruské spisovatele. Jisto, že po Lvu Tolstém je Čechov nejpopularnějším a nejnadanějším spisovatelem, jehož díla vyvolávají nejživější zájem. Důkazem neobyčejného nadání Antona Čechova jest umění na několika stránkách nakreslit neobyčejně vypoukle celé obrazy, podati celou psychologii toho neb onoho typu, miniaturními kresbami učiniti na čtenáře veliký dojem, přinutit ho zadumat se, umění, málo slovy pověděti mnoho. Čechov začal literarní činnost svoji drobnými povídkami v humoristických časopisech, proniknutými bezstarostným, veselým humorem. Ale v povídkách těch bylo něco i kromě zábavného: jakkoli byly směšny historie, které vypravoval, po přečtení jejich nechtělo čtenáři smáti se, nýbrž tesknota pojímala srdce. Tento zvláštní humor, budící v duši truchlivé nálady, je charakteristickou známkou talentu Čechova. Ve všech povídkách jeho zvučí humoristická nota: autor vypravuje sebe hroznější příhody, užívá humoristických srovnání, vyvolávajících úsměv, ale povídky jeho zůstávají při tom elegiemi, plnými teskllivosti.

Ačkoliv Čechov má neobyčejné umělecké nadání, ačkoliv těší se mezi čtenáři neobyčejné popularnosti, ačkoli je nejvíce čten se současníků (veškeré sbírky jeho povídek vyšly již v 11. vydání), přece měl dosud jen slaboučký vliv na utvoření těch neb oněch názorů, panujících ve společnosti, nezanechal určité stopy v duších čtenářů, ve světovém názoru ruské společnosti. Při čtení dřívějších děl jeho čtenář velmi rozčiloval se, mnoho přetrpěl, ale nezamyslil se: ona působila na cit, ale myšlenkám nedávala obsahu. Jedni vysvětlovali malý vliv povídek Čechova na světový názor čtenářů nedostatkem určitého směru, světového názoru u samého Čechova, lhostejností jeho a bezzásadností, s jakou kreslil objektivně hnusnost života; jiní — neobyčejnou hloubkou děl jeho, dotýkajících se samých základů života, tak že mu dlouho nerozumí čtenářstvo, dokud spisovatel dostatečně nevypoví se; opět jiní hledali příčinu malého vlivu na čtenáře v manýře jeho psáti drobným slohem, v úryvkovitosti obrazův. Ale poslední díla Ant. Čechova působí nejen na cit, nýbrž pobízejí i k hlubokému přemýšlení, působí nejen silný dojem, ale mají silný, hluboký vliv na názor čtenářů, nutí je netoliko kochati si překvapující krásou obrazu, nýbrž i zamyslit se nad přečteným. V dílech těchto Čechov pozoruje různá chorobná místa ruského života, maje k životu určité požadavky; v nich prohlouben obsah, v nich plno trpkosti, rozčilující čtenáře, ony mají veliký společenský význam. Když vyšli jeho „M u ž í c i", nastal poplach v časopisech, napadali autora, že v životě venkovském vidí jen temné stránky a nechce znáti světlých, že chtěl venkov ponížit před městem, že v lokaji Čikildějevu podal příklad plodu osvětného vlivu města proti typům nevzdělané vsi. Tu však autor vydal povídku „M ů j ž i v o t", kde život města a intelligence nakreslil ještě temnějšími tahy. Obě povídky jsou hrozné ve své nemilosrdné pravdivosti. Autor nefalšuje jednostranně kreslené jím skutečnosti, nýbrž líčí ji věrně, ale nemilosrdně jako lékař odhaluje její nemoci. V povídce té maluje všeobecně ruský život, život vzdělané třídy, otravovaný hrozným nesmyslem, ničemností, malicherností, jež mění lidi, přinucené žíti tímto životem, v chodící nesmysl. Hrdina povídky, syn architekta Polozneva, chtěje dobře prozkoumati život svých ušlechtilých spoluobčanů, stal se prostým dělníkem, malířem, a pozoruje život se stanoviska prostého dělníka i vidí, že spoluobčané jeho schopni jsou všeliké nelidské ukrutnosti k padlým lidem, mrzkosti, taškářství, úplatnosti, tak že v celém městě není poctivého člověka. Není tedy divu, že na takové půdě rodí se pochmurné názory na život, pochmurné nálady v duši člověka, jenž odhodlal se ohlédnouti se na život. A tak v dílech Čechova je mnoho hrozného, beznadějného p e s s i m i s m u. Čechov kreslil by snad rád světlé obrazy společenského života, mohutné postavy, ale mravy, obyčeje, pojmy současného života nedávají materiálu k nim, k jasnému názoru světovému. Autor vidí, že všude vládnou ustanovené formy, a jakmile někdo chce žíti jinak, než jak žijí ostatní, chce žíti podle svého rozumu a svědomí, hned mají ho za „podivína", nedovolí mu tak žíti. Většina lidí žije, nestarajíc se o uvědomělé

zařízení svého života, o cíl života a motivy jednání svého, žije v ustanovených jinými formách, jde po stopách jiných, nepřemýšlejíc, žije-li tak, jak nutno, jedná-li tak, jak třeba. Takový neuvědomělý život upokojuje mnohé, je podmínkou štěstí a pohodlí jejich, ale staví je na stejný stupeň se zvířaty. Ale člověk nespokojí se takovým neuvědomělým životem, zvířecím štěstím. A tu Čechov odhaluje před námi nemilosrdně pravý význam zjevů života, učí nás uvědoměle pohlížeti na zjevy ty, by nás přinutil vypracovati si vlastní uvědomělý názor světový, systém uvědomělého mravního chování se k sobě, bližním i k celému světu. A v tomto probuzení uvědomělosti, povznesení neuvědomělého zvířecího života na stupeň uvědomělého života, záleží zásluha Čechova. Myšlenky ty illustroval posledně v povídečce „Člověk v pouzdře“, předváděje typ člověka, pro něhož ustanovené formy života zaslonily skrývající se pod nimi podstavu. U Bělikova, professora řečtiny, přednášejícího mrtvé schema živé kdysi řeči, bylo pozorovati snahu, obklopit sebe obálkou, utvořit si pouzdro, jež by ho chránilo vnějších vlivů. Pro něho existovaly jen oběžníky a články z novin, v nichž něco se zakazovalo. Všeliké odchylky od ustanovených pravidel rmoutily ho. Svojí podezřívavostí tísnil okolní, měl takový vliv na všecky, že se ho báli, a pod vlivem jeho báli se v městě všeho. Bylť to lidé bez vlastní vůle, nemající svého „já“, lidé bezosobní, passivní, nemající svých citův a přání, neschopní jíti svojí cestou, neschopní ani k úporné práci, ani k dosažení určitého cíle, lidé, kteří se stejným klidem vykonají i dobrý skutek i největší darebáctví. Lidé ti svojí passivností podporují ty, kteří zastávají se zastaralých forem života. Tu však přijel do města nový učitel se sestrou, do níž zamiloval se Bělikov. Nový professor má svou vlastní vůli, chce žíti dle svého rozumu, a když Bělikov chce ho podrobiti svému vlivu, vyhodí ho z domu, načež Bělikov brzy zemře. Čechov snaží se typu Bělikova dodati všeobecného významu a ústy vypravovatele své povídky hlásá o nemožnosti žíti dále uprostřed podobných lidí. Čechov, jenž byl dřív velice lhostejný ke svým hrdinům, nyní nemůže se zdržeti, by místy nevyřkl svých myšlenek i názorův ústy hrdinů, jako zde, nebo v povídce „Angrešt“, pathetický výzev k dobru, vložený v ústa zvěrolékaře Ivana Ivanyče, kdež dí, že smysl a cíl života nezáleží v našem osobním štěstí, nýbrž v konání dobra. Hrozná ohyzdnost zjevů, jež Čechov maluje, vyzývá sténání z duše jeho: on nemůže zůstati jenom umělcem a bezděčně stává se moralistou a usvědčovatelem. Tím přiblížil se Čechov k dřívějším velikým ruským umělcům, kteří nemohli nikdy udržeti se na čistě objektivní tvorbě. (P. d.)

P. Izák Tomáš Hecker.

(Ostatek.)

V řádovém domě Novoyorském během času přibyli dva rodilí Američané. Tato skupina 5 amerických redemptoristů začala se brzy odlučovat od ostatních a přemýšlet o založení svého nového domu řádového, v němž by jen Američané byli zastoupeni a z něhož němčina by byla vyloučena. Leč víc než tento národní popud vedla je k tomu myšlenka nové působnosti odlišné od redemptoristických missií, myšlenka Heckerova státi se apoštoly katolicismu mezi americkými protestanty. Umlouvali se napřed s několika americkými biskupy a ti myšlenku jejich schvalovali. Členové řádu ostatní a zvláště představení nebyli však tomuto návrhu rádi a těžce nesli, že obejitím ustanovení řádových američtí horlivci vyjednávají o založení nového domu bez svolení představených. Když o svolení zažádáno, nedali ho, nechtějíce, aby se síly štěpily dřív než řád jak se patří se zakotvil. Američané tedy se usnesli vyslat P. Heckera s listem biskupův amerických zpříma do Říma k generálovi řádu. Stanovy řádové sic takovouto přímou apelaci člena zavrhují a trestají vyloučením, leč toto usnesení stanov tehdy ještě kongregací římskou schváleno nebylo, ač v řádu už dle něho se řídili. P. Hecker byl také od generalního řádu odmítnut a vynesen proti němu rozsudek vyloučení z řádu. To stalo se 29. srpna r. 1857. P. Hecker přičiňoval se nyní v Římě, aby exkomunikace byla s něho sňata. Mnozí myslence jeho, zvláště v propagandě, byli nakloněni. Tak prefekt propagandy kardinal Barnabò se za něho přimlouval, leč marně. General trval na svém. Konečně papež Pius sám 6. března 1858 sňal s P. Heckera a čtyř jeho soudruhů závazek slibu řeholních a dovolil jim, aby pod dohledem diecesanním věnovali se jako zvláštní missijní kongregace duchovní správě lidu. Po dvojí audienci u papeže, v níž Sv. Otec dal mu žádanou plnou moc a požehnání pro jeho dílo missijní, vrátil se P. Hecker do Ameriky (v květnu 1858). Nová kongregace ustavila se pod jménem „missijních kněží sv. apoštola Pavla“ nebo „Paulistů.“ Arcibiskup novoyorský Hughes 7. července 1858 potvrdil prozatímní její stanovy. Dne 19. července 1859 položen základní kámen k domu nové kongregace; tento 24. listopadu dokončen a posvěcen a 27. posvěcen i nový chrám Páně k němu patřící. Ke kongregaci připojil se nový člen, dosud oratorian a rovněž konvertita.

Jako první a nejdůležitější cíl postaven nové kongregaci úkol: obrácení americké Unie ke katolictví. Aby byl s tento úkol, měl každý Paulista snažiti se o křesťanskou dokonalost nejdřív sám na sobě, avšak tak, jako to jeho přirozená povaha a stupeň kultury jeho země spolu přinášely — a pokud ovšem se tyto individualní tahy s vírou a náboženství spojiti daly. P. Hecker proto odporučoval přijetí všech zvyků a obyčejů americké kultury. Jen touto cestou může se katolicismus státi náboženstvím Unie. Duch a ráz národa našeho — píše — a jeho zařízení musí v katolické církvi býti jako doma, tak jak jest tomu i u jiných národů. — Členové kongregace nezavazovali se žádnými

sliby. Jen láska a horlivost apoštolská měla je spojovati. Při přijímání členu mělo se hledět ne tak na to, aby se velký počet členstva dosáhl, jako spíše, aby všichni členové byli hodni a schopni. Pokud se to se společenským životem srovnati dalo, měla býti dána volnost každému, aby žil dle své individuality. „Jedenkaždý v svém smyslu se rozhojňuj“ — toto napomenutí sv. Pavla k Římanům (15. 4.) bylo heslem nové kongregace.

Aby však duch přece jednotným zustal, proto měli členové žíti pohromadě, míti svého představeného a v případě kollise ustupovala osobnost všeobecnosti.

Od roku 1858. do 1865. měla kongregace Paulistů 81 missií lidových. Velký dojem missií těchto spočíval právě v rázu a duchu Paulistů samých, v jejich volné a přece vzorné disciplině a pak, že při řečech svých kladli důraz na rozumovou stránku, rozum měl city vzbuzené při řeči dále říditi. Pevnost a volnost, jakož i náboženský účinek nové idey u Paulistů samých mimovolně se přenášel i na posluchačstvo. Kázaní, která měli Paulisté ve svém farním chrámu v Novém Yorku, dával P. Hecker do tisku. Podobně mešní 5minutové promluvy sebrány a vydávány. Roku 1865. zemřel první Paulista a úbytek tento dlouho nenahražen zustal, takže po sedm let následkem tohoto úbytku musilo býti od missií venkovních upuštěno a zbylí členové věnovali se jen duchovní své správě a škole. Dnes po 40 letech kongregace čítá členů 32 ve dvou domech; studijní ústav má při katolické universitě ve Washingtoně, kdež na podzim r. 1897. studovalo 20 kandidatů.

Vedle mluveného slova staral se P. Hecker i o pusobení slovem psaným. Tak založil 1865 měsíčník „The Catholic World“ (Katolický Svět), jenž dosud vychází, zvučného jména požívaje. Úmysl, založiti veliký katolický denník se Heckerovi samému nezdařil, podobně, jako ne založení katolického tiskového družstva. Za to však ujaly se malé nábožensko-polemické brožurky jeho, jichž v 50 číslech rozšířeno hned první leta přes 2½ milionu. Založen mimo to missijní spolek pro obrácení protestantů „The Catholic Missionary Union“ a čtvrtroční list „The missionary.“

Přednášky pro protestanty výlučně pořádané jsou i dodnes úkolem a hlavním zdrojem úspěchů v činnosti Paulistů.

Koncem roku 1871. P. Heckerovy síly byly vyčerpány. Trpěl bezsenností, nervosní předrážděností a bolestmi hlavy. Roku 1870. byl na koncilu Vatikanském v Římě a tu vystoupil jako kazatel. Jméno jeho jmenováno vedle nejslavnějších tehdy jmen světa katolického. Leč ani onen pobyt na jihu Evropy ani nový nucený v letech 1872. a 1873. nepřinesl mu tělesné úlevy. Roku 1874. opět vydal se na cestu po Francii, Německu do Italie, hledaje v mírném podnebí evropském osvěžení.

Tu z pozorování života náboženského v Evropě vznikly v něm myšlenky, jež uložil v malém spisku, který při pobytu v Římě chtěl vydati se schválením propagandy jejím tiskem. Ale tu mu dána rada,

aby myšlenky ty uveřejnil někde v Anglii a beze jména. A tak spisek tento vyšel na jaře 1875 v Londýně pod názvem: „An Exposition of the Church in view of recent difficulties and controversies and the present need of the age" („Rozklad o církvi s ohledem na nejnovější těžkosti a rozpory a na přítomné potřeby věku"). Pojednání vycházelo spolu v „The Catholic World." Spisek a myšlenky v něm uložené vyvolaly rozruch po Evropě a posuzovány hojně, z části jen vyslovován s některými nesouhlas.

Ve spisku tomto P. Hecker vysvětluje úpadek katolického života z chybných směrů v církvi samé: dává se přednost „passivním" ctnostem před aktivními, zanedbávají se ctnosti přirozené a důraz velký kladl jen na život milosti a modlitby. Ale i z těchto chyb, jež zvláště k úpadku přivedly katolictví v Evropě, se církev vymaní a už vymaňuje. Nová doba svítá. Keltoromanské kmeny, jež nemají smyslu pro vnitřní duchovní život, ale jen zevnější autority dbají, začínají ustupovat. Dle úradku Prozřetelnosti jest vůdčí role v církvi pro budoucnost svěřena teutonské a anglosaské, zvláště ale smíšené anglosaské race. Pro církev přestal Vatikanským koncilem onen „stav obležení", nepřirozené ono omezování, jež jí vnutil boj proti protestantismu. Tím také úloha řádu jesuitského vypršela, a řád tento spolu s ostatními starými řády v budoucím životě církve ustoupí zřízením novým způsobu kongregace Paulistů. Tím více však církev i vnitřnímu životu a působení Ducha Svatého v duši jednotlivců bude moci péči věnovati. Následkem nového života církevního bude: nové dokonalejší vylití Ducha Svatého v nás a uvedení protestantů do církve zpět.

Na podzim r. 1875, povolán P. Hecker z letního pobytu svého ve Švycarech náhle domů. Ale do domu kongregace Paulistů se nevrátil, netroufaje si, že by tu ve svém nemocném stavu nervosy vydržel. Ubytoval se tudíž u svého bratra Jiřího. Teprv po 4 letech vrátil se zase do kongregace jsa odhodlán, že tu už vyčká smrti. Ale 8 leta ještě od toho okamžiku usýchal a ztrácel se pomalu. Zřídka kdy byl tak silen, že mohl sloužiti mši svatou. Dne 15. září 1887 už zaopatřen sv. svátostmi, ale ještě o rok později slavil čil poměrně své 70leté narozeniny 18. prosince 1888. Byly to však poslední. Den na to raněn mrtvicí a 22. prosince 1888 tiše skonal.

Jeho zásady a jeho činnost přispěla skutečně ku dnešnímu rozkvětu a vážnosti katolické církve ve Spojených Státech — ne-li všechno, aspoň mnoho. Zásadami jeho odchováno několik znamenitých mužů, kteří dnes v americké církvi hrají vynikající roli. Také v Evropě a zvláště Francii a Německu zásady jeho o křesťanské demokracii, o individualismu a v Německu zvláště o povýšenosti a poslání germanské racy nabývají čím dále více stoupenců. Hnutí tomuto, jež západ Evropy už dělí namnoze ve dva velké tábory v církvi, přezdělí „amerikanismus", v Německu na tomtéž základě se buduje tak zvaný „Fortschrittkatholicismus" nebo „Reformkatholicismus." Pozdní proniknutí zásad Heckerových do Evropy vysvětluje se tím, že zásady tyto ve známost širší vešly vlastně teprv až po vydání životopisu Heckerova. Za života

Heckerova samotna neměly ještě té výbojnosti, jaké jim dodal teď enthusiasmus vychovanců a učeníků Heckerových. Životopis P. Heckera sepsán žákem jeho W. Elliotem a vydán v Novém Yorku 1891 pod názvem „The Life of Father Hecker" — životopis tento, dle zápisků Heckera samého sepsaný, do Evropy přenesen francouzským překladem abbé Kleina r. 1897. („La Vie de P. Hecker"), jenž ne tak sám svým životopisným líčením jako panegyrickou předmluvou rozpoutal literární hnutí po Francii. Dnes se tam právě nejtužší boj vede o „amerikanismus" na zásadách P. Heckera vytvořený, namnoze snad i přetvořený. V Německu obdobného ruchu toho v posledních debattách o Schella a Müllera byl teprv učiněn počátek. —P.

Tři chorvátské osady na Moravě.

Popisuje Jan Herben v „Časop. Matice Moravské" r. 1882. — „Rozgledal" AL. MALEC.

Leporostlé tělo našich Hrvátů šlechtí bystrá, zdravá duše. V její hlubiny, pokochav se krásou těla, noří se p. spis., doluje v nich a vychvaluje její „skvělé nadání" (str. 15). „Jako každý bude chváliti jejich tělesnou povahu, tak i schopnosti ducha." Viděti je hned na drobných ve škole jim cizí, nepřirozené, německé. „Či nejsou to vzácné dary, když učitel, s lidem necítící, musí přiznati, že chorvátské děti převyšují na konci let školních věděním rozené děti německé"? Rád slova tato ze své vlastní zkušenosti potvrzuji. Když žák Hrvát, jemuž němčina tvrdým je soustem na měkký jeho jazyk hrvátský, jemuž po dvě, tři i čtyry léta zápasiti je s vyučovacím jazykem a překonávati nesčetné překážky odtud se rodící a prospěch jeho ve škole stavující, když na konec přece vynikne nad soudruha svého německého, jemuž mateřská řeč vyučovací usnadňovala rozvoj duševní, pak zajisté předčí nad něho duševním nadáním, silou ducha neobyčejnou, neboť překážky překonati a ještě vyniknouti, na to třeba síly dvojnásobné. Toto „skvělé nadání", jak p. spis. dobře podotýká, jeví Hrváti také tím, že „téměř každý Chorvát vedle jazyka mateřského mluví též německy, slovensky[1]) a česky." Zná vskutku většina jich trojí řeč: mateřskou hrvátskou,[2]) německou a českou, a patří v té příčině mezi nejvzdělanější lid na Moravě! Ale je to všecko, čím jeví se „skvělé nadání" našeho lidu hrvátského? Je z těchto dvou stránek již zřejma a dokázana skvělost jeho nadání? Panu spis. stačily zprávy ze školy a mluvení trojí řečí, aby nazval nadání jeho skvělým; my ku skvělosti jeho žádáme, aby do očí bilo i ve věcech jiných, co nejčetnějších, a zářilo ze všeho, čím činnost ducha u prostého lidu na odiv se staví, ztělesňuje. A na tom

[1]) Co má p. spis. za „slovenštinu", je čeština. Viz „Hlídku" 1898, 10, str. 758—761.
[2]) Nářečí čakavské.

všem nás skutečně překvapuje. Citelnou tuto mezeru v rozpravě páně spisovatelově snadno vyplniti. Pohlédni do duševní dílny lidu našeho kam pohlédni, nikde ztrnulosti, všude ruch a život jarý! Či nepatří k tomu „skvělého nadání", síly ducha vzácné, když lid cizotou se všech stran svíraný, posměchem stíhaný,[1] nenávistí zahrnovaný a všelijak jinak utlačovaný uhájil svou v každé příčině svéráznou existenci, zachoval si své národní písně s nápěvy ze staré své vlasti přinesenými,[2] své překrásné, významné národní zvyky a obyčeje, jež mnohé posud nalézáme v jeho pravlasti,[3] na níž kromě řeči a zvyků jinak mezi ním se zachovaly skrovné jen památky, svůj národní kroj, lišící jej v nejednom kuse ode všech ostatních větví velikého kmene slovanského, svoje bohaté vyšívání,[4] na němž můžeš oči nechati, svoje namnoze původní malování, jež na první pohled jako individuální, našim Hrvátům vlastní, padá do očí, svoje knihy staré, jež tak rády se čtou, svoje rozmanité opisy písní duchovních, pořizované s pílí neúmornou a zápalem nadšeným — nezáří ze všeho toho, pravím, skvělost nadání lidu našeho jasem téměř slunečním, když vším tím on zachoval, prohluboval a na výši neobyčejnou povznesl svou svéráznou, křesťanstvím produševněnou vzdělanost, většinou dosud nepoznanou a po zásluze neoceněnou! Jak jemným vládne lid náš vkusem! Každý kus z jeho národního kroje makavým toho důkazem! Srovnej s jeho krojem kroj „německý", jakoby Němec ani vkusu neměl, kdežto Hrvát!? A jak praktický je Hrvát ve kroji svém? Jak vynalézavý při pracech svých? Důmyslně si práci usnadní, dovedně pořizuje správky v domě a drobné domácí nářadí! Obzvláště v malování a vyšívání Hrvát mistrem! Co tu vyšitých košil, „kuolarinův", „opljecí", „fěrtochu", každý jinačí a jeden krásnější než druhý. Jaká to bohatost rozmanitých tvarův a jak mistrno seskupení jich! Jen jedné věci tu nedovede Hrvát: totéž znova podati, tu nesnese pout, tu mu nejednou bývá nevolno, má-li se pohybovati v mezích předem určených. Zřejmá tu tvůrčí síla ducha, jeho plodnost, tvořivost. Doklad! Minka Kochova, „Hrvatica", měla mi okresliti na papír vyšitý „kuolarin". S patrnou chutí, jakoby jí nebylo nic snadnějšího, dala se do práce. Arch papíru, tužka a pravídko jí stačily. Kreslení šlo jí, jakoby pérem po papíře psala. Držela se vzorku, ale ne dlouho! Oko nestačilo obrazivosti. Odchýlila se od vzoru, kreslila dál a dále, za půl hodiny měla nakreslený kuolarin jiný, nový, od vzorku odchylný, a přece neméně krásný, jako vzorek jí předložený. Podruhé měla vyzdobiti „gvelbu"[5] novým malováním na místě sešlého, starého. Dala se do práce, chtějíc znova vnésti na zeď staré, původní malování; pracuje, ale pod rukama vyrůstá jí malování nové, jež krasou a provedením uměleckým překvapuje tak, jako podiv budilo malování

---

[1]) »Český Lid« VII., 1898, 3, str. 190.

[2]) »Hlídka« III., 1898, 11, st. 844; 12, st. 897—899.

[3]) Viz »Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena«. Sv. I., str. 163—170. Ivan Milčetić. Zagreb 1896.

[4]) Viz »Český Lid« VII., 1894, 4, str. 273 a 275.

[5]) »gvelba« = výklenek, výstupek přede dveřmi.

staré. — Jen letmo a téměř mimochodem všímá si p. spisovatel tohoto národního umění našich Hrvátů: „Stavení jsou úhledná, vkusná. Zvenčí liší se od německých divotvorné pestrými arabeskami kol oken a dveří malovanými jako na Slovácku všude" (16), ač právě jím měrou tak povýtečnou osvědčuje se „skvělost nadání" lidu našeho: ukazuje se bujná obrazotvornost, důmyslná komposice, krasochut a jemnocit lidového umělce. (O. p.)

Srbský car Lazar v národních písních srbských.

Podává B. Popelka.

I. Kterak se srbský car Lazar dostal na trůn.

Po smrti slavného cara Dušana Silného (1355 nebo 1356), který se od r. 1348. zval „carem Macedonie a samodržcem (samovládcem) Srbů, Řeků, Bulharů, Přímoří a západních končin," nastoupil na srbský trůn syn jeho Uroš, ještě jinoch, člověk srdce „měkkého", povahy jemné, ale neenergický. Srbská historie proto jej jmenuje Slabým („nejačak"), a srbské písně národní jej zovou „dijete nejačko" (dítě slabé). Uroš však nevládl sám; za poručníka a zástupce jeho s právem vladařským car Dušan na smrtelné posteli ustanovil ctižádostivého Vukašina, jednu, jak praví i sám Kallay, z nejtragičtějších osobností, jaké historie srbská zná. Vukašin pocházel ze staré šlechtické rodiny zetské, jejíž členové, známí v dějinách i v písních národních jménem Mrňavčevići, dobyli sobě smutné pověsti a slávy v národě. Vukašin, a ne méně i bratři jeho Uglješa a Gojko, domohli se v carství srbském za vlády Dušanovy veliké moci a vysokých důstojností. Vukašin, jenž takto pevně držel jménem svěřence svého otěže vládní mocnou rukou a nepřátele z jihu i od severu na carství srbské dorážející potřel, zatoužil konečně sám po cti carské, a aby tužbě své vyhověl, slabého Uroše, kterému tehdy bylo kolem 30 let, počátkem prosince r. 1367. na lovu buď sám usmrtil neb aspoň usmrtiti dal. Jím vyhynul rod Nemaničův po meči. Vukašin po násilné smrti Urošově vstoupil sice na trůn Nemaničův, ale netěšil se z něho dlouho: již po 4 letech, r. 1371., poražen byv od Turků v Bulharsku na břehu řeky Marice na útěku byl buď sluhou svým nebo nějakým Turkem jej pronásledujícím zabit.

Po něm po mnohých bojích občanských, v nichž vyhuben rod Mrňavčevićů, r. 1377. dosedl na trůn srbský kníže Lazar Grbljanović, příbuzný po přeslici vymřelé rodiny Nemaňovy, o němž i historie praví, že osobními vlastnostmi svými byl hoden trůnu. Mimo spřízněnost s rodem Nemaňovým pohnulo velmože srbské, aby Lazara volili za panovníka, nejvíce asi to, že Lazar, věren jsa rodu Nemaňovu, stál v čele opposice proti usurpatoru Vukašinovi, na něhož mnozí velmožové

závistivým okem pohlíželi už za života Urošova, tušíce, kam as jeho snahy směřují, po smrti nešťastného Uroše však teprve na něho zanevřeli.

Srbské bohatýrské písně národní, jimž, pokud se týkají Lazara, Srbové říkají „Lazarice“, nepřidržují se přesně pravdy historické, což také není účelem písní národních. Dle jedněch ustanovil Lazara za nástupce svého „car Štěpán“, dle jiných však, pravdě bližších, byl na trůn povolán volbou. Všimněme si napřed první.

Žádný vážnější a duležitější děj v životě srbských bohatýru nekoná se bez vína. A tak i srbský „guslar“ pěje:[1])

Vino pije srpski car Stjepane
U Prizrenu na bijeloj kuli,
A služi mu jedna prava sluga,
Prava sluga, Nemanjić Lazare.[2])
Kad mu prvu čašu natočio,
Dade čašu u careve ruke,
Pred njime se smjerno poklonio,
Poljubi mu ruku i koljeno,
Ruke previ, natrag se istupi,
Pa ga dvori kako gospodara.
Car Šćepane čašu prihvatio
Pa je slugu očim' pogledao,
Ovako je njemu govorio:
»Slugo moja, Nemanić Lazare,
Bog ti dao i ko te rodio
I pameti takoj naučio,
Tvoja pamet more carovati.
Kada budem mrijet, po zemanu[3])
Na tebi će ostanuti carstvo,
Jer ja nemam od srca evlada.«[4])
Gospodi se Lazo poklonio:
»Hvala tebi, moja kruno zlatna,
Nije carstvo za mene kozara,
No za takog slavnog gospodara.«
Pak mu drugu čašu natočio,
Dade čašu u careve ruke,
Pokloni se, poljubi mu ruku,
Ruku previ, natrag se istupi.
Opet care njemu govorio:
»Bog ti dao, i ko te rodio
I pameti takoj naučio.
Ako Bog da, moja prava slugo,
Valjaće se meni postarati,
Gdje ću tebi prositi djevojku,
Slugo moja, da te oženimo.
Kada budem[5]) mrijet po zemanu,
Na tebi će kruna ostanuti,
Tako naše knjige pokazuju.

Víno popíjí srbský car Štěpán
ve Prizrenu na svém bílém hradě,
a slouží mu jeden pravý sluha,
pravý sluha, to Nemanić Lazar.
Když mu první číši byl natočil (nalil),
odevzdal ji do carových rukou,
před ním slušně poklonil se Lazar,
políbil mu ruku i koleno,
ruce složil, nazpět poustoupil,
obsluhoval ho jak hospodáře.
Car tu Štěpán uchopil se číše,
a na sluhu očima pohlížel,
takto jal se k němu promlouvati:
»Nemanići, sluho můj, Lazare,
Bůh ti žehnej, i kdo tě porodil
a moudrosti takové naučil,
tvoje moudrost musí carovati.
Když já budu mrtev, po zemanu
na tobě spočine moje carství,
neb já nemám od srce zrozence.«
Pánu Lazo učinil poklonu:
»Díky tobě, má koruno zlatá,
není carstvo pro mne ledačinu
než pro takého slavného pána.« —
Potom druhou mu natočil číši,
odevzdal ji do carových rukou,
poklonil se, políbil mu ruku,
ruku složil, nazpět poustoupil.
Zas jal se car k němu promlouvati:
»Díky tobě, ty můj pravý sluho,
Bůh ti žehnej, i kdo tě porodil!
Dá-li Pán Bůh nám, můj pravý sluho,
potřeba mi bude postarat se,
kde bych tobě poprosil o dívku,
sluho můj, bychom tě oženili.
Když já budu mrtev, po zemanu
na tobě má spočine koruna,
takto naše knihy ukazují.

---

[1]) Цар Лазар у српским народним песмама. У Новоме Саду 1883. — Z důvodů praktických podáváme text písmem latinským.

[2]) Nemanić, ježto byl s Nemanići z přízně.

[3]) Zeman, turecké slovo, tolik co čas; po zemanu = časem.

[4]) Tur. slovo = porod; od srca porod, od srdce zrozenec, vlastní dítě.

[5]) V originalu: »bude mrijet«, patrná chyba tisková místo budem mrijet. Ve výslovnosti chyby té ovšem neznamenati.

Lazo caru tiho odgovara:
»Hvala tebi, slavni car Ščepane!
Nije carstvo za mene kozara,
No za tagog slavnog gospodara.«
Pak sa glave kapu ukinuo,
Pak mu treću čašu natočio,
Dade čašu u careve ruke,
Pokloni se, poljubi mu ruke.
Onda care njemu govorio:
Poslušaj me, moja prava slugo,
Što će tebi care besjediti.
Danas petak a sutra sobota,
Preksutra je sveta nedjelica,
Nedjelica i vaskrsenije.
Ako Bog da, te na zdravlje dodje,
Ti ćeš, slugo, dobro učiniti,
Kad pitome tice zapjevaju:
Ti otidi konjma u podrume,
Opremi mi golema sivalja,
Štogod ljepše znadeš i umiješ,
Pa ga uzmi za oba dizgina,
Izvedi ga iz topla podruma,
Dovedi ga na mermer avliju,[1]
Pa ga podaj slugam' pomladjijem,
A ti hajde na bijelu kulu,[2]
Pa donesi bošču zavezanu
I u bošči[3] ćuzel djeisiju,
Uzmi mene za bijele ruke,
Pa me svuci, te me preobuci,
Obuci mi crkvene haljine,
Što ih nosim u bijelu crkvu,
Uzmi mene za bijele ruke,
Odvedi me konju na avliju,
Posjedi me na konja golema,
Podaj meni nekolike sluge,
Ja ću otić' prebijeloj crkvi,
Ti ostani kod bijele kule,
A mi ćemo služit liturgjiju.[4]
Kad s' odsluži časna liturgjija
I kad narod izidje iz crkve,
Mladina je silna i pomamna,
Zaturiće igru svakojaku.
Ja to ništa ni gledati neću,
No eto me od bijele kule,
A ti ćeš me dobro dočekati,
Susresti me u polju pod kulom,
Prihvati mi bijesna paripa,[5]
Odvedi ga u mermer avliju,
Skini mene sa konja golema,
Pak me uzmi za bijele ruke,
Vodi mene na bijelu kulu,
Posjedi me za punu trpezu,[6]
Posluži mi vino i rakiju.[7])

Lazo caru ticho odpovídá;
»Díky tobě, slavný car — Štěpáne!
Není carství pro mne ledačinu,
než pro takého slavného pána.«
Potom Lazo s hlavy čapku smekl,
třetí číši carovi natočil,
odevzdal ji do carových rukou,
poklonil se, políbil mu ruce.
Tu jal se car k němu promlouvati:
›Poslouchej mě, můj pravý sluho,
co ti bude car tvůj povídati:
Dnes je pátek a zítra sobota,
pozítří je svatá nedělička,
nedělička i slavnost vzkříšení.
Dáli Pán Bůh a my zdrávi budem,
Ty, můj sluho, předobře učiníš:
Když schočení ptáci zazpívají,
Ty odejdi ke koním do stájů,
Ohromného přistroj mi siváka,
co nejlépe víš a nejlíp umíš,
pak jej vezmi za obojí stihel,
vyvediž jej ven z teplého stáje,
zaveď jej pak na dvůr mramorový,
mladším sluhům jej potom odevzdej,
a ty pospěš do bílého hradu,
a dones mně plachtu zavázanou,
v plachtě zavázené lepé roucho,
vezmi potom mě za bílé ruce
a svlekni mě a zase převlekni,
oblekni mě do kostelních šatů,
co nosívám do bílého chrámu,
za bílé mě potom vezmi ruce,
zaveď mě pak na dvůr ke koňovi,
posaď mě na koně ohromného,
přichystej mi i několik sluhů.
Já odejdu do bílého chrámu,
ty zde zůstaň u bílého hradu,
my budeme sloužit liturgiji.
Když se odslouží ctná liturgije,
a když všechen lid vyjde ze chrámu,
mládež naše bujná i divoká,
pustí se ti do hry všelijaké.
Já se na to ani nepodívám,
nýbrž honem ku bílému dvoru,
a ty dobře nechť mě tu přivítáš:
v ústrety mi vyjdi ven před kulu,
uchop mého běsného paripa,
odveď pak jej na dvůr mramorový,
i sesaď mě s koně ohromného,
potom vezmi mě za bílé ruce,
veď mě, sluho, do bílého hradu,
a posaď mě za plnou tabuli,
obsluhuj mě vínem i rakijí. (O. p.)

[1]) Tur. slovo; mramorový dvůr (nádvoří) = kamenem vydlážděný. — [2]) Turecké slovo = věž, hrad. — [3]) Bošča, tur. slovo — srbské marama, plachta, do které se něco zamotává. Ćuzel = lepý, djeisija = roucho. Obě slova turecká. — [4]) Pravoslavné dopolední služby Boží. — [5]) Turecky kůň. — [6]) Řecké slovo trapeza = stůl. — [7]) Kořalka z ovoce pálená.

Z literatury srbské a charvatské.

Nákladem H. Šulmana v Brodě na Sávě vydány Мирисни цвјетићи за дјецу (Vonné kvítky pro dítky), jež „z anglických sadu květinových" na srbskou půdu přesadil učitel Nikola T. Gjurić. Knížečka obsahuje 11 menších povídek vypravovaných pěkným slohem a jazykem. Cena 40 kr. — Потурченица (Poturčenka) je pravdivá (prý) povídečka z Hercegoviny, kterou vypravuje učitel Sava N. Semiz v Mostaru. Zaujímá všeho všudy 4 listy. Práce slabá. — Svet. Ćorović napsal a v Mostaru vydal Разорено гнездо (Rozbořené hnízdo), povídku to, k níž material vzat z Mostaru. Věnována jest kn. Mirku Petrovičovi. Zaujímá 146 stran a stojí 40 kr. Ćorović je mladý nadaný spisovatel, ale práce tato se mu valně nezdařila. — Pjesme Mihovila Nikolića. Zagreb 1898. Str. 64, cena 60 kr. Sbírka básní (30) nadaného, skutečného básníka charvatského, jemuž kritika předpovídá, že zaujme místo mezi prvními lyriky charvatskými. Všemi básněmi ve sbírce této umístěnými vane duch skutečné poesie. — Mladý (tušíme medik) Vladimír Jelovšek vydal sbírku svých „básní" pod jménem „Simfonije", o nichž nesnadno říci, kam je zařaditi. Obsah jejich (celkem 14) je rozjímání o různých stránkách lidského života, víra v obrod a šťastnou budoucnost národa, tu i tam i satira („Stara bajka"). Třeba poznamenati, že básní těch tištěno jenom 333 exemplářův a že se neprodávají. Časem autor podati může pěkné věci. — Myšlenky i skutky černohorského knížete Nikoly I. vyličuje pěkně „neveršovanou básní" prof. Alex. Sandić černohorskou legendou Отац-песап лавор-зимзелен, již ještě r. 1898. vydali bratří Popovičové v Novém Sadě.

Srbská knihtiskárna Risty J. Saviče v Sarajevě počala vloni vydávati „Srbskou zábavně-poučnou knihovnu" (Српска забавно-поучна библиотека), v níž známý už srbský spisovatel Branislav Nušić počal uveřejňovati řadu povídek pod jménem Рамазанске вечери (Ramazanské večery). Knihovna tato má za účel — dle svých zakladatelu — obrození a sjedinění národa srbského a proklestiti sobě cestu i ku „bratřím Mohammedanům". První svazeček „Ramazanských večerů" hemží se zrovna slovy tureckými, tak že ho bez tureckého slovníku skoro ani čísti nelze. Jednotlivé svazečky se prodávají po 10 kr.

J. M. Dostojevského „Bílé noci" přeložil do srbštiny Radoslav. Překládal-li p. Radoslav z originalu, nevíme, ale výrazy jako „без да" (ohne dass), „фалити" (fehlen) a j. nasvědčují tomu, že p. Radoslav si pomáhal překladem německým.

Zajímavá humoreska ze života pravoslavných kněží je vypravování Stevy Sremce Поп Ћира и поп Спира (Pop Ćira i pop Spira), jejíž hrdinové hrají úlohu svoji v jednotvárné dědině banatské.

Čecha by mohl zajímati cestopis Dra. Alex. A. Mitroviče Са Влтаве на Нишаву (Od Vltavy na Nišavu), otisk to ze Српскога Гласа. Kniha vydána v Zadru, má 169 stran a stojí 70 kr. Dr. Mitrović, redaktor „Srbského Glasu", súčastnil se sjezdu slovanských novinářů v Praze

za příležitosti oslavy stých narozenin Fr. Palackého. V knize (I. díl) je popsána cesta ze Zadru do Prahy a Praha zvlášť. Kapitola Народна захвалност (Národní vděčnost) věnována je výhradně jubilejní slavnosti samé. Dílko psáno je lehkým, květnatým slohem. B. P.

Nová díla.

Velikolepý „**Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea Jeho Veličenstva atd.**" vydala „Česká Akademie". Je to, myslím, největší kniha česká; vyniká však nejen velikostí, nýbrž i obsažností. V samostatných oddílech a statích vylíčen povolanými odborníky rozvoj české práce za posledních padesát let ve všech oborech vzdělanosti, školství, literatury, umění a techniky. Někteří velikáni naši zvěčněni zde též podobiznami. Pokud se bylo lze přesvědčiti, bude dílo dobrým repertoriem. Škoda, že již do něho nepojaty též nižší obory, jako průmysl, živnostnictví, zemědělství a pod., aby obraz byl úplný.

Velikou vadou díla jest, že theologii nevykázán zvláštní oddíl; což nebylo v Akademii nikoho, komu by napadlo, že veliká díla na př. Sušilova zasluhují zvláštní rubriky? Dr. Gustav Zába, jenž referuje o filosofii, zařadil mezi „filosofické hnutí katolické" všechny možné věci jen proto, že vydány od kněží. Či rádi bychom věděli, jak jinak souvisejí Vychodilovy překlady a výklady děl Aristotelových s katolickým hnutím? To měla býti tedy také rubrika: Nekatolické hnutí, protože prof. Masaryk jest odpadlík A jak vůbec všechny ty knihy spisovatelů kněží přijdou do rubriky o filosofii, týkajíce se odvětví jiných? Jsou ovšem předměty fakulty theologické, jež třeba zařaditi mezi stejné obory profanní, ale se všemi to nejde.

Vilém Sladomel: **Revoluce, její původ, vývin a cíl.** V Praze 1898.

Spisovatel dovozuje tuto, že původcem a zdrojem revoluce jest pohanský caesarismus, jeho obnovení pomocí renaissance, reformace v Anglii, protestantismus a Voltairianismus a illuminatismus a dospívá k závěrku, že revoluce jest obnovením starého pohanství. Dotýkaje se pak příznaků budoucí revoluce v lidstvu, ukazuje, že jedinou ochrannou hrází proti revoluci jest obnovení pravého křesťanství. Líčí to hlavně na základě šestidílného spisu Gaumeova o revoluci, ačkoli přihlíží bedlivě také k jiným spisum v důsledcích k témuž předmětu se odnášejícím. Látky je sneseno hojně, vadí však celku přílišná roztříštěnost; právě pro veliké rozčlánkování je spis málo přehledným. Spisovatel chtěl příliš mnoho stěsnati najednou a tak se stalo, že celkový obraz dohromady splývá i se rozplývá; kostra je tu, ale životným tělem není obalena. Některých nedopatření věcných nelze si vysvětliti (na př. str. 39., že by byl sv. Bernard psal papeži Eugeniovi o *Gravinovi*). T.

Fr. S. Procházka: **Písničky.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. Stran 80. Cena 50 kr.

Pěkně originelně vypravená knížka obsahuje 30 popěvků milostných, v nichžto dosti šťastně vystižen ton lidový. Někde vadí přeplněnost, někde zase rozházenost myšlenek, páté přes deváté. Jinak jest forma plynná a rázovitá. Pěkné nadání spisovatelovo, bohužel několikrát tak nedustojně užité, projevuje se zde zcela příznivě.

Karel V. Rais: **Západ.** Pohorský obraz. Nakladatel. F. Šimáček v Praze 1899. Stran 376. Cena 2 zl.

Tklivý obrázek ze života kněžského a učitelského, fary a školy se všemi slastmi a bědami chudobného zapadlého horského hnízda. Na faře stařeček devadesátiletý dosluhuje, vida kolem sebe již všechno odumírati, konečně i svou sestru, která jej tak ošetřovala; ve škole poctivec s četnou rodinou, pronásledovaný učitelskou byrokracií, s bídou se protlouká, maje ve stařičkém faráři jedinou, takto ovšem velice slabou oporu. Vzájemné styky a starosti, domácí život na faře, v kaplánce a ve škole, výjevy z lidu, tu a tam nějaká návštěva, zvláště oddaného souseda faráře, vyplňují obsah pěkné knihy, kterou všem srdečně doporučujeme. Buděť Rais beztoho brzy jediným z lepších spisovatelů, jehož knihy lze dáti každému do rukou.

Spisovatel je do hlavních postav svých zamilován. Obírá se jimi snad až příliš mnoho, tak že stejný ton nálady při nevelmi pestré scenerii prodlením poněkud až unavuje. Ale duch, jímž dílo provanuto, duch upřímného ušlechtilého citu bliženské lásky, ten povznáší a osvěžuje. V drobných projevech ukryto mnoho velikého, šlechetného.

Justus van Maurik jr.: **Figurky z Amsterodámu.** Přeložil V. Kuneš. Nakladatel J. Otto v Praze. Stran 180.

Pět humoresek nevynikajících ničím než prostotou. Amsterodamského v nich asi mnoho není, neboť „znalci vína" na př. (z nichž každý spleten známkou haní své víno, maje je za protivníkovo) proběhli tuším již i kalendáři, a domnělý pacient, nesoucí si uriášské doporučení lékařské, také je figurkou zcela známou. Ale pěkně se humoresky ty přece čtou, i lze je každému doporučiti.

H. R. Haggard: **Kleopatra.** Přel. Jos. Bartoš. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. Stran 359.

Spis. snaží se splésti osudy Kleopatřiny s nároky a úklady egyptského domorodce, potomka faraonů, Harmachisa. Jeho tajemná náboženská příprava líčena fantasticky v prvém díle, vlastní belletrická skladba zaujímá druhý a třetí díl čili, dle spisovatele, druhý a třetí svitek papyrusový. Tato směsice pravdy a fantastiky nepůsobí osvěživě, nýbrž jaksi tísnivě: zvláště z příšerných mysterií prvního dílu utíkáme jako ze sklepení na čerstvý vzduch. Jinak osnova děje i líčení jest duchaplné, časově a místně charakteristické, ovšem nikoli bez zmodernisování. Širšímu čtenářstvu se kniha nehodí.

B. Viková-Kunětická: **Neznámá pevnina.** Hra o 3 jednáních. Str. 103. 11 obrazů. Cena 1 zl. 20 kr. — **Silhouetty mužů.** (Dohra. Po všem.) Str. 188. Nakladatel F. Šimáček v Praze 1899.

Viková-Kunětická pustila se statečně do mužův, a dobře má; zasloužíť vlastně mnohem víc než jemné léky, kterých jim podává. V „Neznámé pevnině“ a v „Dohře“ vyžilý měšťák nalezne útočiště ve sňatku s ušlechtilou bytostí, „Po všem“ jsou tak trochu rozjímání člověka, který prý svou samobytnost ztratil ve své manželce a rodině.

V předmluvě k veselohře čteme: „Jasná myšlenka mé hry, jasná nálada, kterou budí, mají právo postaviti se proti obvyklým tradicím veseloherním; pak doufám, že bude porozuměno mé snaze napsati veselohru s novým zbarvením a s novým pojetím . . . Hlasy kritiky o mé hře se různily snad právě proto, že nemožno před premierou napsati úvod, v němž by autor mohl podati svoje vyznání.“

Nechápeme však, proč to napsáno. Tak radikalně nového, co by nějak nápadně překvapovalo, není ve veselohře pranic. Přítel dovedl vyžilého úředníka, jemuž poměry dovolují se oženiti, na venkov ke strýci, vlastně k hezké a duchaplné sestřenici. A tak se potom spolu domlouvají, ona nabízí se jako léčitelku, on mrzoutsky a zoufale odmítá, až na konec přece svolí. Družka této nevěsty nepojímá lásky tak vážně, možná, že bratranec onen (který jest regisseurem hry, mimochodem řečeno) se s ní v tom shodne.

Nálada hry jest ovšem jasná; ale vždyť veselohry si jinak nepředstavujeme! Spisovatelka domnívá se asi, že také něco svojí veselohrou „řeší“, jako ti nesčetní proroci mužští, kteří o sobě sami prohlašovali neb nechávali a nechávají prohlašovati, že řeší bůhvíjaké záhady. Tomu ovšem není tak, ale proto přece jest veselohra její zcela slušná, ba snad právě proto je snesitelná, ač je v ní mnoho vypočítanosti a schválnosti. Ze i ona končí vdavkami jako jiné veselohry, kdož by měl za zlé. Jen třeba na paměti míti, že zde pak vlastně život teprve začíná, a problem že tím ještě ani z polovice nerozřešen. Spisovatelka má správnou myšlenku, kterou i ve dvou uvedených povídkách rozvinuje, že žena může zhýralému pokolení státi se zachranitelkou; zda-li však ta žena, jak si ji ona představuje, jest jiná. Ze nevěsta v určitém případě ženichu extravagance mladosti odpouští, chápeme; ale činiti to zásadou bylo by velice nebezpečné!

K veselohře pořízeny obrázky dle výjevu na jevišti Národního divadla v Praze. Na mne obrázky ty neučinily pranic pěkného dojmu, ač nemohu jinak pochopiti, proč se někteří kritikové nad nimi tolik pozastavují a proč vubec spisovatelku tolik stíhají; vždyť práce její nejsou horší než tucty výrobků spisovatelů mužských, snad i kritikářských. Páku třeba nasaditi jinde.

SMĚS.

„Mluví-li se sliby, které nelze vyplniti, k širším vrstvám lidovým, **není to sice mravné, ale politika také někdy posvěcuje prostředky.** Souhlasu mass totiž nevyhnutelně je potřebí k posílení nějakého manevru politického a nelze ho někdy jinak docíliti než nadsázkou, aby se vzbudilo nadšení. Než učitelstvo nelze považovati za massu . . .“ Podepsán *Z.* v „Poslu z Budče“ (č. 23.), jenž není vydáván ani řízen — jesuity. Zřetelněji to zní asi takto: někteří poslanci při kandidatuře napálili liberalní učitelstvo lacinými sliby, kterých splniti nelze. Napálen sice také lid — „massy“ — ale to nic nedělá, tam někdy politický manevr posvěcuje lež a balamucení. Avšak u liberalního učitelstva, to je něco jiného! „Služby jeho (agitační?) jako intelligentního stavu musí se ceniti jinak a jinak nutno také k němu mluviti. Klamati jej je svrchovaně neprozřetelno a nebezpečno.“ „Posel z Budče“ zdá se míti mezi spolupracovníky mnoho umravňovateluv, ovšem husitsky bezvadných a bezúhonných, soudíc aspoň dle toho, jak se na „nemravné“ kněžstvo kasává; k tomu p. *Z.* nelze negratulovati za jeho — upřímnost, podle níž by jejich theorie mravnosti nebyla právě tak docela nevinná.

Národní Album uveřejňuje na str. 30. podobiznu a životopis Fr. Sušila. Podobizna, ačkoli dle rozšířeného vzoru zdělaná, je naprosto nevěrná; ale za to konečně vydavatelstvo nemuže, ač bylo na nejlepší podobiznu upozorněno. Co však napsáno v životopise, je nestydatá urážka památky Sušilovy. Již data jsou nesprávná: Sušil narodil se 14. (ne 10.) června a zemřel 31. května (ne 1. června). Nač pak vychází životopis Sušilův od Dra. Vychodila, kde první datum výslovně opraveno? Páni v Praze nemají asi kdy moravské knihy čísti. Moravica sunt, non leguntur. „Činnost Sušilovu dlužno rozděliti na dvě části: S—a spisovatele a S—a paedagoga. Význam jeho je v druhém případě daleko větší a hlubší. Jako literat nevytvořil sice věci stežejné, **měl více vůle než síly.** Přes to děkuje mu literatura mimo četné náboženské spisy a básně různého obsahu velkolepou sbírku národních písní moravských. Prosím, to je vše! „Náboženské spisy a básně různého obsahu“! Škrabal, který tohle uveřejniti si troufal podepsal se Nč.

Voda času nevrátivá. Doufáme, že také taková ta „voda nevrátivá“ spláchla už ty minulé časy našeho milého Velehradu. Jak musí býti trpko moravskému člověku čtoucímu slova (v čísle 355. víd. „Vaterlandu“ v nevinném jinak popise Velehradu a jeho minulosti): „Bald nachdem Bischof Robert sein Hirtenamt zu Olmütz angetreten, wurde in Welehrad das erste mährische Kloster seines Ordens (byl Cisterciák) ins Leben gerufen, das durch Jahrhunderte ein Culturträger, ein Bollwerk der Kirche und des Ordens und eine Grundfeste des Deutschthums an der mährisch-ungarischen Grenze sein sollte und auch thatsächlich war, um endlich 1784 ein Opfer des Josephinismus zu

werden.“ Tak je to s tou naší minulostí, kde se církevní osoby nebo sbory postavily do necírkevních služeb germanisace. V zájmu náboženství jest, aby církevní vrchnosti činily přítrž germanisaci, pokud se ještě kde, na příklad některými ženskými kláštery provádí. Prvé s ohledy! Suum cuique!

Catholicum. Vedle nedávno začatého listu „Vox urbis“, latinské to týdenní revue zcela v duchu moderním novinářském ale latinskými pojmy vyjádřeným psané, má Řím od Nového roku jinou všesvětovou revue „Catholicum“ zvanou. Tato jest pětijazyčná, ale jazyky nesmíchány tu jako na příklad v zanikající už „Kosmopolis“ v jednom a tomže sešitu. „Catholicum“ má jen patero vydání, každé v jiném jazyce. Původní jest přirozeně italské; druhá vydání jsou: německé, francouzské, anglické a španělské. Ostatní vydání nejsou však jen pouhým překladem. Ale všechna majíce hlavní věci společné slibují každé zvláště míti své specielní části. „Catholicum“, alespoň dle prvního sešitu soudíc, vyšlo na svět zcela ve formě moderní, modernější než na příklad náš „Nový Život“ — tak aspoň obálky „Nového Života“ u porovnání s obálkou „Catholica“ jsou pravé starošosácké obrázky. A hned za touto prachmoderní obálkou jest obraz papeže Lva XIII. žehnajícího všem čtenářům a všem šiřitelům této moderní římské půlměsíční revue. „Catholicum“ jest bohatě illustrováno, zprvu přináší jen reprodukce starých mistrův italských.

Sv. Otec žehnající čtenářům „moderního“ katolického časopisu!

Jak zvláštní!

Hudba Perosiho. Veliké chvály, jaké z Italie vloni rozlétly se do světa o oratoriích dona Perosiho, schlazeny sprchou, jaká se snesla kritikami na první produkce v jiných končinách Evropy. Dne 23. ledna provedeno totiž „Vzkříšení Lazara“ v Haagu a 24. ledna v Amsterodamě. Na popeleční středu pak dáváno při královské pěvecké produkci v Drážďanech. Kritika na všech třech místech odešla od produkce sklamána. Nenašla v Perosim to, co čekala. Není bez zajímavosti, že to byla protestanská místa nejprvnější, jež Perosiho přijala a přijala nemilostivě. Jest zvláštní, co se na Perosim nelíbí! Jeho dovednost a genialnost komponisty každý uznává, ale sloučení církevního rázu hudby s moderním se všeobecně nelíbí! Kritik „Dresdener Nachrichten“ praví: „Hudbě Perosiho schází jednotný ráz, známka osobnosti. . . . Její bezeslohovost nemůže se líbiti ani starým ani mladým“. — Zajímavější a pronikavější jest úsudek, jejž o hudbě Perosiho podává znamenitý hudební kritik professor Dr. Franz Bachmann, protestant v „Münchener Allgemeine Zeitung“ (18. února) na základě italských produkcí, jimž byl přítomen. Podáme z něho některé výňatky: „Stránku hudebně technickou ovládá Perosi s dokonalou mistrností . . . Orchestrace a harmonisace jsou ukončené v sobě útvary, jež jako takové k lepšímu zdokonalení už ničí mistrovské ruky nepotřebují . . . Se zvláštní láskou studoval Bacha, ač velký tento protestantský církevní skladatel naň, katolického kněze, trvalejšího dojmu neučinil . . . Richard Wagner jest bez odporu onen mistr, jenž na mladého italského hudebníka kněze největší dojem učinil . . . V harmonisaci vyrovná se Perosi nejmodernějším. (Kritika podivem naplňuje zvláště ta smělá krajní disharmonie, tato známka moderního ducha i táže se odpovídá-li této smělé disharmonii v tonech také snad nějaký základ v duši mladého

kněze?) . . . Leč co nám praví tato hudba Perosiho, kněze katolické církve, toho „dirigente designato“ v „sixtinské kapli“ římské? Hudba ta značí předně úplnou rozluku s katolickou církevní hudbou a její minulostí. Značí dále úplné obrácení se k duchu modernímu přemáhajícímu vše – umění hudebním. Souvislost s duchem gregorianského choralu jest uměním Perosiho úplně odmítnuta. Či chtěl by kdo v tom, že tu a tam nějaký gregorianský choral anebo i palestrinská fuga vpletena, hledati spojení mezi přítomností a minulostí? A právě gregorianský chorál, tato skvostná drahá koruna katolické církevní hudby vypadá v hudbě Perosiho zcela cizím živlem; jsou tu vedle sebe postaveny prvky, jež přirozeně spojení svému se příčí. Nejblíže rázu církevní hudby Perosi se přibližuje v jednoduchých, jednohlasých chorech svých; v chorech fugovaných už vystupuje duch moderního bouření a cítění. Zdá se, že Perosi nedovedl jinak tento konflikt než takovouto mesalliancí rozřešiti . . . To však je jisté, Perosi s hudbou onou opustil posvátnou půdu církevní hudby. Ani formou, ani obsahem, ani původem ani účinkem není to duch té „musica sacra“, onoho gregorianského chorálu, jenž tvoří „firmus cantus“ katolické hudby.

Jak se nyní „Caeciliani“ postaví vůči tomuto mladému bojovníku nového snad? — církevně hudebního života? Nemohou jej považovati za „svého“, oni, kteří snaží se čistou palestrinskou církevní hudbu před změlčením a rozplíznutím světské hudby 18. a 19. století chrániti. Co učiní oni, kteří i ze mší Mozartových jen dvě uznali za čistě církevní hudbu? Co učiní s tímto revolucionářem, jenž třebas byl katolickým knězem hlásí se jako jeden z nejmladších? Jak se k němu zachovají, když̌tě hudba jeho obdržela takové mohutné „placet“ od samého papeže, ač hudba tato jen tak volně a mimotně navazuje na velkou církevně-hudební minulost katolickou? — Na konec zmíniv se, jak obecenstvo italské Perosiho nepochopilo, a jak neuvědomilo si toto „revoluční“ v hudbě Perosiho, toto opuštění veliké tradice církevní hudby katolické, končí kritik protestantský touto elegií: „Jest nám bolestno viděti, jak člověk s takovým nadáním, zevními, mimo náboženské umění a náboženský život ležícími ohledy sváděn jest na nepravé cesty, tak že vlastního vývoje nedbá a mimovolně klesá na nižší stupeň umělecký (před tím kritik Dr. Bachmann byl totiž dolíčoval vyvýšenost náboženské hudby Palestrinovy a Bachovy). Chce-li býti Perosi tím, k čemu jeho postavení jej určuje, pak ať si nalezne svůj vlastní výraz, ale ať nenapodobuje po druhých, — anebo ať se stane operním skladatelem, k čemuž má veliké nadání, ale nemusí nám nebe světskými barvami malovati. Jen tak bude plnou uměleckou povahou. Chce-li zůstati věren církevní hudbě, pak k tomu náleží zcela jiné prohloubení než jak Oratoria je prozrazují.“ [1])

Adam Mickiewicz, jehož stoletá památka narozenin připadla na 24. prosince 1898, dosud netěší se přízni ruské policie, jež při slavnosti odhalení pomníku velikému básníku tak nápadně dala na jevo své nepříznivé smýšlení k němu. Ale nejen úřední svět ruský, nýbrž i literarní svět chová

[1]) O »Vzkříšení Lazara« podáme budoucně rozbor p. řed. L. Janáčka. Redakce »Hlídky«.

se většinou nepřátelsky k polskému velikánu. Tak z pražských slavností Palackého známý general Komarov, jenž v Praze horoval pro slovanskou vzájemnost, mír Poláků s Rusy, napsal do Světa neslušnou stať o Mickiewiczovi, líče jej skoro jako idiota. V lednové Knižce Neděli dosti povrchně píše se o přednostech Adama Mickiewicze, jemuž vytýká se strannická vášnivost a nepřízeň k Rusku. Tím příjemněji působí článeček *V. Kallaše* „Pamjati Mickewiča“ v Russké Mysli. Spisovatel článku toho dokazuje, že M. miloval ruský lid i intelligenci, že po celý život zastával se národní snášenlivosti a proto musil od krajanů slyšeti hořské výčitky pro „moskvofilství“. Sobolevskij, jenž dobře znal Mickiewicze, tvrdil, že „M. po celý život miloval národ ruský a pronášel se o něm sympathicky.“ Ve svých pařížských přednáškách, pro něž Rusové tak ho nenávidějí, vyslovil se o Rusích jako národu velmi schopném. Posluchačům ruským, kteří ho vinili, že tendenčně líčí ruské dějiny, odvětil v době přednášky: „Slavnostně protestuji proti tomu, že by účelem mých přednášek bylo — živit a zvětšovat nenávist Poláků k Rusům . . . Ve veřejných listech (Poláci) vytýkají mi zcela protivnou snahu.“ Podle slov Mjakotinových Mick. neustále dokazoval Polákum, že „dřívějším duchem nenávisti nelze působiti na Rusku, že nutno změniti taktiku k Rusku, proniknouti se bratrskou láskou k Rusům.“ Čím tedy vysvětliti si tu nenávist Rusů k bratru Poláku?

Záhřebský belletristický časopis „Vienac“ přinášel dosud různé illustrace, ale jak nyní oznamuje, nebude tak, aspoň zatím, činiti, aby si „materielně pomohl“. O programu svém praví list, že i na příště sloupce svoje uzavírati bude „oněm literarním školám a proudům, které jsou v rozporu s cíli a s idealy národně-kulturních snah, a které by mohli mladou charvatskou literaturu svésti na scestí, kde by přestal její idealistický, blahopřejný vliv na život národně-kulturní.“ P.

O nehybnosti našeho drobného ozdobného průmyslu pronáší několik vzdechů a stížností kronikář „Zlaté Prahy“ v čísle 12. „Není města na světě poněkud jen historicky nebo jinak zajímavého, obdařeného jakoukolivěk památnosti, jež by nehledělo využitkovati svojí svéráznosti co nejvydatněji v ohledu umělecko-průmyslovém. V nesčetných variacích setkáváme se, abych jen namátkou uvedl příklad s půvabnými malými padělky okřídleného lva benátského . . . sotva kdo z návštěvníků luzného města na lagunách neodnášel si domů v nějaké podobě toto souvenir, ani nemluvě o přemnohých jiných ryze benátských motivech dovedně zpracovaných a do celého světa vyvážených. . . . Jen v Praze oplývající tolika vzácnými památkami dějinnými, o tomto vděčném odvětví umělého průmyslu téměř ničeho neznamenáme. Jenom na nejlevnějších výrobcích, vulgarnějším účelům sloužících setkáme se s levnými okrasami nezdařilými obyčejně pražskými pohledy.“ — Vedle všeobecného stavu uměleckého průmyslu v zemích našich, jenž teprv před nedávnem začal pomalu se v moderních nuancích probouzeti a zkvétati — leží hlavní asi příčina toho zjevu v tom, že Praha nemá svého přílivu cestovatelského. Je jakoby boykottována od mezinárodních cestovních kanceláří. Podívejte se na kterýkoliv cestovní plán, jež z Anglie vycházejí a někde na jihu Evropy končí, na všech těch „routách“ leží Praha stranou. Angličané, s nimiž se přece setkáte ve voze rychlíku z Vídně do Prahy, řeknou Vám,

že jedou dál — do Drážďan, do Lipska — v Praze nestaví. Proč, nevědí! Je to spiknutí.

Umělecko-průmyslové snažení v Anglii. Ředitel uherského zemského královského musea šlechtic Radišić vyžádal si od londýnského ministerstva věd a umění, aby zapůjčeny byly premiované práce při lonském konkursu umělecko-průmyslových anglických škol uherskému museu k výstavce. Anglický úřad svolil a tak se práce ty octly na výstavce v Pešti a odtud přestěhovaly se do rakouského uměleckého musea do Vídně, kdež výstavka otevřena 15. ledna. Výstavku tu doprovodil ředitel musea rakouského šlechtic Scala zajímavou zprávou o umělecko-průmyslovém snažení v Anglii. Ze zprávy té vyjímáme nejmarkantnější: „Je tomu několik desítiletí, co ještě nebylo na uměleckém průmyslu anglickém nic víc chvály hodného, než dobrý material a poctivé provedení. Celý svět a zvláště Francie znevažovala vkus anglický a v Anglii samé v přemnohých kruzích se také podobná nevážnost k domácí umělecké řemeslné práci zahnízdila. A také anglický průmysl chtěje vyvážeti do ciziny byl nucen povolati si kresliče z ciziny, zvláště z Francie. Dnes však věci stojí v Anglii docela jinak. Dnes anglický umělecký prumysl stojí spolu s francouzským na vrcholku všeho umělecko-prumyslového snažení. Francie už dnes cítí, že na druhé straně „rukávu" povstal ji mohutný soupeř, který nejen v cizině jí odbytu ubírá, ale i ve vlastním domově jejím se uchycuje. Dnes patří i v Paříži k „bontonu" kupovat anglické umělecko-prumyslové výrobky, tak jako to druhdy všude platívalo o francouzských. A nejen veliké závody a společnosti anglické jako „Maple", „Liberty" a jiné, ale i menší závody a dílny anglické vystupují v Paříži velmi dobyvačně a zvláště jsou to anglické tisky hedvábné a kretony, gobelinové tkaniny, poterie, kovové předměty a jiné všelikého druhu, jež hojného odbytu v Paříži a ve Francii nacházejí.

A kdo skutečně nezkalený zrak má pro barevnou harmonii a zvláště, co nejvíc padá na váhu, pro účelnost zařízení domácího příbytku, ten musí dnes dáti přednost anglické domácnosti tříd prostřední zámožnosti přede všechmi „domácnostmi" jiných národuv a zemí. Ale právě „domácnost", kdež se veškeré druhy umělecko-prumyslových výrobku v jeden harmonický celek slévají. Není také divu, že tento umělecký vkus domácího zařízení stojí tak vysoko dnes právě v Anglii — vždyť nikde se na mravní a rodinný i společenský význam domácnosti tak velká váha neklade, jako v Anglii. „Home" a „Home-life" nikde se tak nepojímají tak vážně a vřele jako právě v Anglii.

Tento rozmach umělecko-prumyslový v Anglii, vyšel jen z národní školy — z té národní školy anglické, jež rok co rok přes 2 miliony dítek nejvážnějším způsobem vyučuje v kreslení a pracích toho druhu. Už tato škola tolik dovede, že ve všech stavech naleznete dnes v každé rodině aspoň jednoho člena, jenž se v kreslení dosti dobře vyzná, a to z národní školy ještě. Nad národní školou stojí v tomto snažení řemeslnické školy kresličské, odborné školy všeho druhu a umělecko-průmyslové školy. Škol odborných a umělecko-prumyslových jest ve Velké Britannii 278 (Scools of Art), řemeslných škol kresličských 438 (Art classes). Nad školami těmito je akademie umělecká při museu Kensingtonském „Royal College of Art".

Školám těmto ústřední a jednotné organisace dodává „Science and Art Department“, ministerstvo věd a umění, ač jednotlivým školám při tom popřává se co největší samosprávy a místního rázu. Ročně pořádány jsou výstavky („National-Competition“) při nichž udílejí se nejlepším pracím žákovským ceny. Vloni těchto prací sešlo se 6515, a z těch vyznamenáno 1259. V porotě zkušební zasedají z menší části učitelé umělecko-průmyslových škol, z větší části však praktikové z oboru průmyslového, kritikové proslulí, sběratelé vytříbeného vkusu a podobní. Dnes Anglie zásobena jest kresliči, dessinisty, uměleckými upravovači a navrhovači ve všech odvětvích průmyslu. Tak nottinghamská „scool of art“ vychovala tamnímu krajkářství už na 1500 kresličův, kteří nottinghamské krajky také povznesli na první stupeň jakosti a hledanosti. Průmyslníci sami dbají o hojný a četný dorost škol umělecko-průmyslových a odborných. V Nottinghamu na př. továrníci sami pro své učně zavedli „nucenou“ návštěvu školní třikrát v týdnu. Velký je počet stipendií, jež se na školách udílejí. Za každého stipendistu dostane i ústav premii (3 až 5 liber šterl.) aspoň při jistých stipendiích. Stipendia jsou státní i místní (obecní). Do škol povolen přístup i ženským: a ženské se také velmi četně studia umělecko-průmyslového súčastňují a doznávají i pochvaly, že na prostředním stupni předčí o mnoho mužské své kollegy. Jsou pilnější a vytrvalejší, a tak třeba že muži dopracovávali se v několika případech genialní vyspělosti, ženy na prostředním stupni dokonalosti opanovaly.

ROZHLED.

V Brně, 25. února 1899.

Církevní zprávy. Dne 30. ledna přinesl „Osservatore Romano" dva dekrety z kongregace obřadní, z nichž jeden prohlašuje, že možno se vší jistotou na základě provedeného beatifikačního processu přistoupiti ku blahoslavení ctih. Marie Magdaleny Martinengo, jeptišky brescijské; druhý pak potvrzuje, že ctih. sestra klariska Maria Antonia Belloni vynikala heroickými ctnostmi v životě svém. — Ke konci se mimo to blíží, jak „Germania" sděluje, process, týkající se beatifikace Jana Kašpara Kratze, Jesuity a missionáře, jenž r. 1737, při konání díla missionářského v Tonkinu umučen byl. Tělesné pozůstatky jeho přeneseny do jesuitského chrámu v Makao, kdež dosud uloženy.

V sezení kongregace obřadní ze dne 11. února jednáno dále o věcech týkajících se processu: kanonisačního processu o blahoslaveném Josefu Diego z Cadixu z řádu Kapucínů; beatifikačního processu Služebnice Boží Alexie Le Clerc, zakladatelky školních sester Notredamských.

Gregorianská universita v Římě v tomto zimním semestru měla 1127 posluchačův a 25 professorů. Z posluchačů bylo na theologické fakultě 665, na fakultě kanonického práva 118 a na filosofické fakultě 344. Z professorů jest jich 19 Italů, 3 Němci, 2 Francouzi a 1 Belgičan. Z posluchačů jest dle národnosti nejvíc Italů, po nich nejčetněji zastoupeni Němci a Francouzi, ostatně všechny národy mají tu své zástupce mezi studujícími. Posluchači jinak náležejí 37 různým řádům a 19 seminářům a kollegiím.

Frýburská katolická universita octla se opět na veřejnosti. V první polovici ledna švýcarké a bavorské listy katolické přinesly přípis kardinala Satolliho, prefekta kongregace studijní, jejž poslal rektorovi zmíněné university. Mezi jiným kard. Satolli píše: „Jest mi známo, že v záležitosti university frýburské a ve příčině všech těch útoků na ni poslal J. Em. kard. státní sekretář Rampolla přípis p. Pythonovi, správci veřejného vyučování (v kant. frýb.), a tu s tím větším potěšením zmocněn zvláště k tomu od sv. Otce vyslovuji vám za kongregaci studijní dík upřímný a uznání všem oněm professorům, že vůči těm několika, kteří zadali za propuštěnou, tak bezúhonně se zachovali a zároveň vyslovuji všem vám plné uspokojení a nejvyšší blahosklonnost Jeho Svatosti za vřelou a účinnou horlivost, s níž vznešený úřad svůj zastáváte a zvláště za tu věrnost a oddanost, již zachovali jste a zachováváte původnímu směru čistého a pravého katolictví. Nechať toto slovo uznání jest útěchou a povzbuzením pro

veškerý professorský sbor a pro správu mladé vaší university, ale zvláště pro výtečné Otce Dominikány. Když té oni s velikými obětmi a i peněžními zřídili a udržují dva internaty pro studující, aby je uchránili nebezpečí volného pobytu v městě, a když tyto posluchače ve svých internatech na požádání samé správy universitní nedělními a svátečními konferencemi ku pravému křesťanskému vzdělání vychovávají, to není žádnou přepjatostí a žádným fanatismem nějakých klášterníků, kteří z posluchačů by chtěli nadělat noviců a z university klášter — ale jest to povinností vychovávací nejen jejich, ale všech těch, kdož nad svěřenou sobě mládeží bdíti mají." — „Germania" nechtěla věřiti zprvu v pravost tohoto dopisu, ale přesvědčila se k veliké své mrzutosti, že je skutečně pravým. Datován byl už 23. května 1898 na rektora university professora Dra. Kowalského, a uveřejněn nejprve v prosincovém sešitě „Analecta ecclesiastica", odkud vzaly jej listy švycarské. — „Germania" to vše svádí na špatnou informaci, jakou vloni o Velkonocích v Římě podali o záležitosti frýburské university rektor její s dvěma Dominikány. Lituje, že touto falešnou informací svedena sv. Stolice a kongregace studijní učinila takový projev, jímž zlořádům universitní kantonalní správy vtiskuje pečeť čistého katolictví, a vystouplé professory prohlašuje za zlomyslné agitatory a nespokojence, vtiskujíc jim všim tím znamení vlažného nebo nesprávného stanoviska náboženského.

Koncem ledna (28.) vydalo pak osm professorů frýburské university, právě nově nastouplých (1896—1898) projev, jímž dotvrzují proti výtce jisté university německé, že volnost vědy a učení se ve Frýburce nijak neobmezuje a nově nastouplým professorům zvláště že se výslovně jako nezadatelné právo položilo, že nikdy v ničem jejich svoboda učení omezována nebude. Podepsáni jsou: Bistrzycki, Detter, Jüthner, Kathariner, Koszembar-Lyskowski, Lenz, Ruhland a Zycha.

Projev tento ovšem professoři vloni na jaře vystouplí zle přijali. Prý z 60 professorů jen osm jich projevuje, že má zaručenu svobodu učení. A což mají prý svobodu učení i professoři Dominikáni, kteří řádu skládají přísahu, že budou se držeti jen a jen ve všem principu sv. Tomáše Akv.? Uvádějí znovu ta omezování, jež snášeti bylo vystouplým professorům Wolffovi, Heinemannovi, Beckovi, Grimmeovi, uvádějí nařízení dominikánské z r. 1896., kdy přikázáno, že principy filosofie sv. Tomáše nejen pro theologickou, ale i pro ostatní fakulty musejí býti směrodatnými. Už prý statutem university samým svoboda učení jest obmezena, ježto universita právě vydána jest vlivu Dominikánů a mimo to podřízena kongregaci studií v Římě. — Dle všeho ani novými těmito projevy a protiprojevy záležitost katol. university frýburské neskončena.

Divno je, že toho ducha, který asi k roztržce ve Frýburku vedl, ducha Schellovského pokrokového katolicismu, tytéž listy katolicko-německé doma potírají a ve Frýburku hájí!

Schellovy útoky na seminářský výchov bohoslovců přivedly nedávno dva bohoslovce německé k tomu, že se se stížnostmi na správu

a ducha seminářův utekli do liberalních novin německých „Kölnische Zeitung" a mnichovské „Allgemeine Zeitung". Otázka, zda semináře či university, dostala se tudíž za tou příležitostí do proudu rozhovoru časopiseckých.

Mezi katolíky a protestanty německými začíná nová kontroverse, protestanté domáhají se totiž uzákonění Velkého Pátku za den sváteční, závazně sváteční pro celé Prusko. Katolíci závaznosti tohoto svátku odporují, že pro katolíky Velký Pátek ráz svátku neměl nikdy a nemá ani dnes. — V panské sněmovně pruské podána 20. ledna ministrem kultu k tomu cíli případná předloha zákona. V odůvodnení k této předloze zákona, jenž obsahuje jen jeden paragraf o 10 slovech, odvolává se ministr na to, že Velký Pátek jest posvátným dnem protestantům i katolíkům a vesměs všem sektám křesťanským. Také prý v Prusku už staršími zákony zemskými v ruzných krajích i v celém státě pruském byl povýšen za den sváteční, ač během času zvyky jednotlivých krajů nad zákon se povznesly a přikázanou svátečnost poněkud snížily na den polosváteční. Jako takové předloha uvádí kraje zvláště později Prusku připadlé, levé Porýní, Poznaňsko, Westfalsko. Vláda viděla se nucena zákon tento podati pro útoky proticírkevních a nábožensky odcizených vrstev lidu na svatost toho dne. Proto státním zákonem den tento prohlašuje jako sváteční, se všemi dusledky takového svátečního dne pro úřady a ustavy státní. Církevní ustanovení o dni tom nemají tím nijak býti dotčena; církevní ráz dne toho v jednotlivých vyznáních zustane nepozměněn. — Listy katolické však prohlašují velmi určitě nemožnost katolíku při zákoně tomto spolupusobiti, neboť jím stát dotýká se výslovného práva církve. Katolík státním zákonem o svátku ve svědomí vázán býti nemuže. Hrozí, že rozpoutá se nový boj kulturní, kdyby vláda a protestantská církev stála na svém.

Boj o protektorat na východě mezi Francií a Německem má v časopisech své další dusledky. Jsou to zprávičky, jimiž zvláště německé listy píchají Francii; francouzské katol. listy ovšem odpověď dlužny nezůstávají. Tak volbu patriarchy Maronitů prohlásily německé listy za zřejmý výsledek francouzského vlivu: mar Eliáš El-Hauajik je prý vrelý a veřejný přítel Francie a francouzský vliv pracoval pro jeho volbu na všech stranách. Podobně prý patriarcha řecko-sjednocených Melchitů mar Butros Džerajdžiry vloni zvolený je přítelem Francie. Na počest tohoto, jemuž vláda turecká dlouho ferman potvrzující nevydává, pořádal koncem ledna v Kairu francouzský tamní agent hostinu. — Francie právě prý v Palestině ochranou svou katolíky vydává na pospas pravoslavným a Řekum. Tak zpravodaj „Germanie" z Palestiny klade francouzskému konsulovi v Jerusalemě za vinu, že jeho indolencí letos opět Řekové na svou slavnost Zjevení Páně prodrali se do kaple Narození Páně v Betlemě severním jim zakázaným a katolíkům pouze povoleným vchodem. Tak prý to dělají dusledně po leta už, aby výhradní právo katolíku na severní vchod do jeskyně takto zmařili. Svůj jižní vchod však uchovávají výhradně pro sebe. Katolíci, kteří práva toho často i násilím brániti musí, letos prý fran-

couzskou vládou úmyslně zdrženi, dali Řekům volný průchod jejich násilné akce. Tito tedy narazili jen na slabý odpor turecké vojenské stráže, která konečně též ustoupila. — Celý tento spor, jak je malicherný, zdá se nám ostatně i dle mylných předpokladů vylíčený.

První rozběh proti ritualistům v parlamente anglickém učiněn 9. února návrhem Smithovým. Tím tedy laická kampaň Harcourtem ohlášená započala. Smithův návrh směřoval k tomu, aby se v trůnní řeči stala zmínka a vyslovila nelibost nad nezákonitostí, jakou jistí kněží v „establishment" zavádějí. První náraz odrazila vláda sic v dolní sněmovně skvěle 221 proti 89 hlasům. Pro další případy však ritualisté v dolní sněmovně snadno mohou přijíti k úrazu. Leč sněmovna lordů, jak se zdá a za to má, každý prudší náraz, jímž by laický živel chtěl uskrovňovati pravomoci biskupské, aby sám se chopil potlačení neposlušných ritualistických kněží, asi odrazí.

Dobrou přípravou na příhodnou chvíli, když by spory v lůně anglikanismu měly dosáhnouti vrcholu, je v Římě zbudované a papežem právě nadané (400.000 fr.) „Kollegium Bedovo". Má se za to, že i dnešní hnutí jako druhdy „puseyismus" povede k četným konversím, a jako tehdy nejslavnější muži katolické církve tohoto století v Anglii, Manning a Newman, do lůna jejího uvedeni, tak že teď rovněž bude třeba příhodného útulku pro duchy těch, kdož ze společnosti sváru a hádek vystoupí, aby měli v katolicismu jistý přístav míru. „Collegium Vener. Bedae" (učeného světce benediktinského staré Anglie) má pro četné konvertity anglické býti tímto přístavem. Leč i tak „Collegium" nebude prázdné, jsouť konverse anglické stále četné.

Spisek abbé Kleinův o P. Heckerovi, jenž vyvolal právě všecky ty bouře pro „amerikanismus" v Evropě a hlavně ve Francii a v Italii, v novém vydání od nakladatele pařížského Lecoffrea z části pozměněn a zvláště ostrá místa vymýcena.

* * *

Věda a umění. Zemřeli: 24. ledna Antonín Frant. Rybička, dle rodného města Skutečský se píšící. Byl sekretářem nejvyššího soudu ve Vídni. Proslul jako literarní historik. Narozen 30. listopadu 1812. — Dne 9. února zemřel Boh. Čermák, skriptor universitní knihovny, známý jako básník let sedmdesátých. — Dne 10. února zemřel Josef Emler (narozen 10. ledna 1836), professor české university, vynikající český dějepisec, proslulý hlavně pracemi archivalními.

Dne 7. března připadá stoletá památka narozenin Frant. Lad. Čelakovského.

Dne 3. února zemřel znamenitý malíř polský Julius Kossak (* 1824), výtečný malíř bitev, nevyrovnatelný malíř jezdců. Co se rázu maleb týká, staví se svým vlasteneckým nadšením historickým vedle Matejky a Grottgera. — Pro své výtečné malby vojska a bitev byl J. Kossak oblíbeným malířem císaře Viléma II. (!), jenž časté objednávky u něho činil a výjevy z života svého o lovu a vojenských cvičeních mu zadával.

Dne 2. února slavil Pavel Országh „Hviezdoslav", slovenský slovutný pěvec, po Vajanském dnes nejcenčnější, své padesátileté narozeniny. Na některých místech na Slovensku oslavy jeho zakázány a právě v rodišti jeho Horním Kubíně.

Dne 12. února oslavil srbský studentský kroužek v Pešti padesátiletou památku spisovatelské činnosti srbského básníka Jovana Jovanoviča Zmaja.

Praha má dostati první svou čistě literarní a uměleckou revue. Jen aby to bylo něco skutečně vědeckého, povýšeného nad dosavadní pražské publikace reklamně-klikové. Název bude „Obzor literarní a umělecký", nakladatelem má býti Bursík a Kohout. Red. J. Vlček hlásí se silně k realistům, tím je dána barva nového toho rozhledu.

Dne 5. února sděleno městské radě pražské, že stavba české malířské akademie už zadána. Tak asi tímto rokem už by došla svého dokončení.

Na poslední své valné hromadě sdělila „Královská česká společnost nauk", že počet členstva koncem roku 1898 vykazoval 190 členů. Knihovna společnosti má 30.000 svazků. Základní jmění a jmění jubilejního fondu činí 35.000 zl. Výdajného jmění má společnost 4179 zl. Nových členů přibylo domácích 5, cizí 4 (2 z Paříže, 1 z Vídně, 1 z Královce). Přednášek konáno 33 v první třídě (filosofických, historických, filologických) a 39 v druhé třídě (matematických, přír.).

Výroční valná hromada spolku žurnalistů českých konána 12. února. Předsedou zvolen opětně Emil Bretter, chefredaktor listu „Politik". — Družstvo zoologické zahrady pro Prahu konalo 12. února svou ustavující valnou hromadu. Družstvo emittuje podíly 100zlatové. Do té doby bylo přihlášeno 112 podílů.

Dne 5. února postaveno ve foyeru Národního Divadla poprsí dramatickému umělci a řediteli divadelnímu J. K. Tylovi.

Pro druhý sjezd slovanských novinářů, jenž se má letos pořádati v Krakově, konány dvě předporady, 27. ledna v Praze připravné komité polské s českým, 8. února pak ve Lvově zřízený už zatím výbor polský. — Minulý připravný výbor, jenž zůstal v permanenci, vypracoval zatím už organisační návrh budoucí slovanské korrespondenční kanceláře. Tato má sestávati z národních kanceláří ústředních pro každý národ a tyto navzájem pak mají si zprávy své vyměňovat prostřednictvím jednoho říšského ústředí, jež však jest ještě velikou otázkou. — Polský výbor připravný převzal od českého celou agendu a povede ji až do ustavení se budoucího výboru třetího sjezdu. Úřadní řečí sjezdových výborů má býti vždy řeč onoho národa, v jehož středu se pořádá sjezd. V této řeči činí se prohlášení a sdělení, v ní se připraví též resoluce. Pražský sjezd konán na útraty města Prahy, budoucně sjezdy slovanských novinářů mají si zříditi svůj fond sjezdový.

Otázka postavení druhého divadla pražského vyřízena tak dalece, že vláda prostřednictvím místodržitelství dala svolení městské radě pražské k odstoupení stavebního místa v městském sadě. Tu však,

když technický výbor u místodržitelství návrhy schválil, opřel se zdravotní výbor, že se má ubrati novou budovou právě sadů pro budoucí Prahu tak potřebných. Sbor obecních starších v Praze rokoval dvakrát o sboření domů č. 931., 932. a 933. na Staroměstském náměstí. Ve schůzi 20. února konečně se usnesl přes všechny protesty přátel Staré Prahy domy zbořiti. Ale zboření domů má se zatušovati dvěma návrhy odporučenými městské radě: návrhem architekta Münzbergra, aby plán nové budovy, jež tu má státi, co do os a průčelí starých domů byl zachován. Druhý návrh Dra. Scheinera pak zní, aby prostřední dům, nejčistší po stránce slohové, barokní a dobře zachovalý byl jen adaptován. Tři tyto domy dnes jsou z nejpamátnějších a nejzámluvnějších v assanačním rayoně. — Kommisse zemským výborem zřízená pro zachování rázu staré Prahy podala 2. ledna své dobrozdání o oněch budovách městské radě, a toto dobrozdání zní asi ve smyslu návrhu Dra. Scheinera. Dům č. 932. chce míti kommisse zachován v přední i zadní části, protože má façadu i nádvoří krásné. Čísla vedlejší 931. a 933. ať se zboří, ale plány budov na nich vyrůsti majících ať jsou vázány na podmínku použití motivu façad nynějších nebo starších. Tyto dvě façady mají mimo to souhlasiti s celým rázem severní strany Staroměstského náměstí. Průčelí těchto dvou domů je renaissanční, a při č. 933. už všelijak znešvařené. — Teď, když krásnou čistou barokní stavbu Dienzenhofrovu, prelaturu u sv. Mikuláše, zbořili bez milosrdenství, najednou hýbá se svědomí i v obecních radních při objektech menší ceny. Ale lépe ovšem později než nikdy. — Zakročením zemskéko výboru se assanační práce zdržely v té části; co se pánů z radnice týká, ti už by byli bývali i s těmito domy hotovi. Zachová-li se aspoň tu něco ze starobylého vzhledu, náleží tu zásluha jen zemskému výboru.

Za zaznamenání stojí též padlý už návrh (zrozený ve hlavě „husitské“), aby domy před týnským kostelem se zbořily, a sem se postavil marianský sloup ze staroměstského náměstí. Návrh padl proto ovšem, že týnský pohled jest i takovým lidem, kteří stavby Dienzenhofrovy bourají, přece jen vzácným.

Nový útok chystá se z místodržitelství zase na jiný rozkošný „pohled“ pražský, samou přírodou vytvořený — na zničení ostrova střeleckého. Varovný hlas zdvihl tu první architekt Balšánek, aby se nepovolovalo praktickým a zcela zbytečně všedním názorům z místodržitelství, jež chce stromoví na jižní straně ostrova úplně vymýtiti a zříditi tu výtah ledu.

Koncem ledna a počátkem února uspořádána v saloně Topičově výstavka obrazu mladého českého malíře Jaroslava Špillara, zaujavšího pozornost hlavně svými obrazy ze života Chodu. „Obchodní“ výsledek výstavky nebyl skoro žádný.

Vloni v čase, kdy se zřizovaly různé „rady“ při ministerstvech, zřízena též při ministerstvě osvěty „umělecká rada“. Úřední „Wiener Zeitung“ přinesl 29. listopadu stanovy této rady a jmenování 44 jejích členů, mezi nimiž jest jich 13 vůbec slovanských (polskočeských) a z těch 6 českých. Nejvíc členů je z pochopitelné příčiny z Vídně.

Ve stanovách se praví o členstvu rady: „Umělecká rada sestává se změnného počtu umělcu, učencu, přátel umění a úředníku, jimž svěřena péče o umělecké záležitosti. — Členové se jmenují od ministerstva osvěty nejdéle na dobu 5 let. — Rada se sama muže sesíliti kooptací odborníkuv. — Předsedou rady je ministr. — Do působnosti rady náleží: zadávání prací uměleckých od státu; zákup uměleckých děl státem; zkoumání a projednávání roční položky umění věnované v rozpočtu ministerstva vyučování; ustanovení programu na použití této položky v každém příštím roce; dobrozdání o mimořádných výdajích uměleckých; pořádání a podpora výstav uměleckých, publikací a jiných uměleckých podniku; udělování stipendií; zodpovídání otázek týkajících se vyučování na ústavech uměleckých, jakož i případných předmětu na obecných školách a ústavech státních, a vlivu umění na vyučování školní vubec; otázky uměleckých musei. — Rada zasedá pravidelně jednou (! do roka. — Z celé rady zřídí si ministr pro menší běžné záležitosti, zvláště udělování cestovních stipendií menší sbor poradní, tak zvanou „stipendijní komissi." Z Moravy do umělecké rady nepovolán nikdo, z Čech pak z Prahy jsou to: Hlávka, Hostinský, Hynais a Myslbek, dále Lanna a Ohmann. Za Moravu snad platí jmenování Jana svob. p. Chlumeckého.

První schůzi měla umělecká rada rakouská dne 16. února. Sekční radové z ministerstva vyučování podávali zprávy o tom, jak stát podporoval umění v posledních letech, a jak naložiti se má s rozpočtem r. 1899. a o tom jak minist. hodlá se súčastniti pařížské výstavy 1900. Členové sami podávali pak návrhy, z nichž uvádíme: aby se zvětšila podpora na vydání sbírky školní „Obrazy pro školu a dům", jež před několika lety započata a dostatečného rozšíření nenašla; aby se zřídila rakouská moderní obrazárna; aby se pořádaly kočovné výstavky dobrých reprodukcí, zřizovala místní musea umělecká z fotografických reprodukcí a sádrových odlitků a jiné méně důležité.

Z vědeckých poradních sborů ministerských touže dobou nebo nedávno zřízených sluší ještě jmenovati radu archeologickou vlastně ústav (Institut) a radu archivní.

Archeologický institut měl první schůzi dne 15. února. Ministr vnitra podal obraz rozvoje vědy archeologické v Rakousku na staré památky tak bohatém. O úkolu ústavu pak pronesl se ministr takto: Nejdřív má věnovati péči svou vědeckým bádáním, na východě pak pokračovati v započatých podnicích, jež už tak skvělých výsledku, zvláště v Efesu se dodělaly; provésti má sbírku antických nápisu Malé Asie, jež dosud pod vedením cís. akad. věd se provádí, má přispívati pomocí svou při větších publikacích, a zvláště mladým silám vědeckým dávati v tom oboru příležitost k práci. Doma bude řídíti ve spolku se „společnosti pro zachování starých památek uměleckých a historických" státní sbírky antik, dozor povede nad kopáním státem podporovaným. — Členové ústavu archeolog. jsou skoro všichni z Vídně. Z Čech jmenován jediný ryt. Lanna.

R a d a a r c h i v n í zřízena počátkem r. 1895. Ve svém sezení dne 28. ledna podávala zprávu o všech minulých 16 schůzích za leta 1895—1898. Po ta tři leta táhlo se vyřizování návrhu ministerstvem podaného, jakým způsobem zajistiti staré archivní listiny, jak uchovávání úředních listin zjednodušiti, státní archivy na jeden způsob upraviti a vydati seznam všech archivů rakouských, tak aby bohatství archivní na jeden pohled zřejmo bylo, a pro historické práce se tak hledání pramenův usnadnilo. Archivy soukromé špatně opatřené mají se svěřiti nejbližším klášterním správám archivním s jejich svolením. Při sdělávání inventáře mají se též samostatné archivy odjinud přenešené, tak na př. archivy zrušených klášterů, samostatné vésti, a v archivních sbírkách má se jim ponechati oddělené místo. Katastrální kartografický materiál má se svěřiti zemským archivům úředním a v nich z celé země sloučiti.

V sezení rak. anthropolog. společnosti ve Vídni dne 14. února podával prof. brněnské techniky Makovský zprávu o m a m u t í c h n á l e z e c h m o r a v s k ý c h a o dotvrzené domněnce těmito nálezy, že mamut byl vrstevníkem diluvialního člověka na Moravě.

Knížete Nikoly černohor. „B a l k a n s k a c a r i c a“ vyšla podruhé v italském překladě; prvý překlad byl z německého nesprávně pořízen v r. 1896.; nový zdařilý překlad vyšel v Zadru od proslaveného už srbsko italského překladatele poetického Jovana Nikoliće.

Ruský general Bogoljubov podal ve „Slov. dobročinném spolku“ petrohradském návrh, aby spolek zřídil „v š e s l o v a n s k o u M a t i c i“. Úkolem Matice by bylo: zříditi všeslovanskou biblioteku; zříditi museum výrobků průmyslových i domácích všech slovanských národů; zříditi museum národopisné, archeologické a numismatické; pořádati schůze, zábavy a koncerty, divadla, vystavy týkající se jen života slovanského. Matice nechať vystaví si svůj slovanský dům v Petrohradě, nechať zařídí gymnasium slovanské a upraví v domě svém všeslovanský útulek pro hosti z krajů slovanských do Petrohradu zavítavší. Biblioteka a musea nechať se zřídí odděleně pro každý národ zvláště. Biblioteka by obsahovala ovšem jen „slavistika“, to jest spisy o Slovanech a toho kterého národa slovanského se týkající, nejdřív v tom kterém jazyku slovanském, ale i v cizích jazycích. Střed nechať tvoří národ ruský se svými pododdíly: velkoruským, maloruským a běloruským. Vedle tohoto střediska nech se pak umístí jednotlivé národy slovanské. A mezi těmito národy čteme: Čechové, M o r a v c i! — Nevíme, je-li to původní roztřídění Bogoljubova, nebo chyba našeho pramene (srbského). Ale byla by to divná „všeslovanská Matice“, měla-li by začíti s takovou znalostí národů slovanských!

Vedle nového uměleckého časopisu „moderny“ („Mir Iskusstva“, založen už v loni v říjnu) v Petrohradě též umělecký měsíčník p r o u m ě n í v ž i l é a u m ě l e c k ý p r ů m y s l („I s k u s s t v o i i s k u s s t v e n n y j p r o m y s e l“), jakých cizina už od let hojnost vydává. Nám časopis tohoto druhu rovněž dosud schází. Ani Poláci ho nemají, o jiných ani nemluvě

Víděň měla vedle výstavky secesse v lednu a v únoru též soubornou výstavu: akvarellů a skizz, mimo to specielní výstavku děl italského malíře Michettiho, nejsilnějšího z moderny italské, a specielní výstavku proslulé krajinářky německo-rakouské pí. Tiny Blauové.

Dne 13. března připadá stoletá památka první produkce Haydnova „Stvoření“. — Dne 22. ledna v Mnichově dávána první opera Wagnerova syna, Siedfrieda Wagnera („Bärenhäuter“), jež dle všeobecného mínění, které čekalo ovšem dílo otcovým rovné nebo podobné, sklamala.

V Mnichově-Paříži založen půlměsíční list pro německo-francouzské umělecké a literarní styky pod názvem „Revue franco-allemande“.

Jedním z výsledků mezinárodní konference berlínské proti malomocenství má býti mezinárodní časopis malomocenský: „Lepra. Bibliotheca internationalis.“ List povede kodaňský prof dr. Ehlers.

Dle Puškinovy „Poltavy“ zpracované od francouzského dramatika Pierre Collinse libretto „Matrena Kotchoubey“ určeno akademií francouzskou za hodno ceny Rossiniho, ročně nejlepším librettům udělované.

Dne 7. prosince položen a posvěcen základní kámen domu určeného pro uměleckou rodinu v Ligugé založenou J. K. Huysmansem. „Familia sacra“ při opatství benediktinském v Ligugé dospěla zatím svého ustavení. Pamětní nápis na domě pro „rodinu zasvěcených“ určenou zní doslovně: „Ve středu 7. prosince 1898. dom Bluté, mnich benediktinský z Ligugé, požehnal první kámen tohoto domu zasvěceného Nejsvětější Panně a svěřeného ochraně Sv. Martina a Sv. Benedikta, založeného návodem nebožtíka Gabriela Ferreta, kněze z kongregace Sv. Sulpicia, pro J. K. Huysmansa a jeho přátele, péčí a vedením p. Boutauda, stavitele diecesanního; za doma Bourigauda, opata v Ligugé, doma Chamarda, převora; doma Bouleaua, faráře; p. Hambisa, starosty. — Visita, quaesumus Domine, habitationem istam et omnes insidias inimici ab ea longe repelle.“

Členové společnosti „Familia sacra“ budou žíti v domě tom jako v konventě svém, volni ovšem od závazku přísného řeholního života. Budou to „oblati“ benediktinského kláštera v Ligugé, tvořící třetí řád sv. Benedikta. V den přijetí a zasvěcení oblečeni budou ovšem řeholním rouchem laickým, ale nemusí ho nositi stále. Jako členové každého jiného „třetího řádu“ tak i oni v životě nebudou se rozeznávati od jiných osob světských. — Leč „familia sacra“ v Ligugé bude něco zcela jiného než umělecký útulek v drážďanském klášteře benediktinském. Sem přicházejí umělci jen jako k odpočinku, na zotavenou, v ústraní k oddechu i k načerpání nových dojmův a myšlének a tu za pohostinství kláštera malují obrazy svatých, pro kostel, řád a jeho potřeby a účely se hodící. V Drážďanech jsou to jen hosté umělci, jež klášter benediktinský k sobě vábí, v Ligugé však mají to býti umělci světa se zřekší ke klášteru bene-

diktinskému úžeji se přivinuvší a v blízkosti jeho novým životem žijící, žijící svým očištěným novým snům uměleckým.

„Familia sacra“ v Ligugé pod vůdcovstvím Jorise-Karla-Huysmansa staví si ihned vysoký cíl: obrod umění náboženského. Tak jako z benediktinské kongregace beuronské vzešla škola malířská zvláštního směru a rázu — „beuronskou“ zvaná, tak má ve stínu opatství Ligugé povstati též nová škola umělecko-církevní, umění slovesné především reformující. —

Dne 7. února zemřel v Nizze zakladatel ústavu, jejž sám nazval „Musée social“, ústavu to sociologického v nejlepším slova smyslu, hrabě Oldebert de Pineton de Chambrun (* 1821). Ústav založen r. 1893. Chambrun mu věnoval polovici svého ohromného do desítek milionů jdoucího jmění. Chambrun zprvu zajímal se uměním a uměleckou kritikou, šířil mezi prvními úctu k hudbě Wagnerově ve Francii, později teprv mysl svou obrátil k socialním snahám dne. „Musée social“ dnes vydává svou vlastní ekonomickou knihovnu, jejíž svazky prodávají se po 4 francích; a má svůj vlastní sociologický časopis.

Pro slovník hieroglyfický a staroegyptský vůbec, jenž, jak jsme oznámili už, z počinu samého císaře Viléma II. má pojistit německé vědě primát v aegyptologii, zhotoveny a dopraveny do Německa odlitky a fotografie „textů z pyramid“.

Dne 21. dáván na Lessingově divadle v Berlíně nový kus Maxa Halbeho „Die Heimatlosen“ tragedie z života „emancipované“ samorostlé proletářky. Kus měl dosti obstojný úspěch, vzhledem k předposlednímu vystoupení Halbeho aspoň.

Věhlasný esthetik anglický na universitě Oxfordské John Ruskin, jenž od let šedesátých do osmdesátých celé dvě generace ušlechtilých mužů Albionu odchoval, slavil 7. února dovršené své 80tiletí. (* 7. února 1818.) Stařičkému učenci dodáno do zátiší jeho na jezeře Conistonském mnoho projevův a adress uznání a vděčnosti.

Amsterodamská akademie věd usnesla se na tom vydávati práce a zprávy své též v anglickém jazyku. Zpráva tato značí kapitulaci malého sebevědomého národa na mezinárodním zápasišti duševním. Úmyslně, pyšná zvláště na své zeměpisné práce o ostrovech asijských (Java, Sumatra), zdráhala se jakýmkoliv jiným jazykem své objevy světu sdělovati. Proslulý zeměpisec Javský Veith zpříma pravil, kdo chce ze spisů jeho čerpati, ať se učí hollandsky a ani právo ku překladu do cizí řeči nepovolil. Leč konečně svět šel svou cestou i bez bližší známosti o pracích učené akademie hollandské. A tak potrestavši sebe samu přichází konečně akademie k tomu náhledu, že dnes třeba světu učenému usnadnit přístup ku pracím malých národů, nemají-li výsledky prací takového národa bez ohlasu a bez známosti zaniknouti v hluchotě malých obzorů národních. Vidno to také u všech jiných akademií menších národů, že se starají samy o šíření známosti svých prací a spisů. Tak naše akademie v Rakousku krakovská, pražská i pešťská, jako akademie malých národů utíkají se ku vydávání aspoň částečnému — ve výtahu — svých zpráv v jazyce německém a francouzském. —

Amsterodamská akademie uchýlila se k nejrozšířenějšímu jazyku, jazyku anglickému, ač jest jí kmenově vzdálenější než němčina.

V malé vesničce italské Zerme u Conegliana objeven starý obraz kostelní představující P. Marii; obraz uznán za dílo slavného malíře z počátku cinquecenta, Giovanniho Battisty Cimy (1460—1518). Nový objevený dlouho postrádaný „Cima" ihned kolossálně zpeněžen.

Výzkumy a práce na antických nalezištích staly se od několika let závodištěm národův evropských. Zvláště je to nynější Řecko, Turecko, Malá Asie, Palestina, Egypt, Mesopotamie a Syrie, jež lákají starovědce národův evropských. Anglie, Francie a Německo mají v Řecku nynějším a starých jeho částech své ústavy archeologické, jež horlivě súčastňují se kopání a výzkumů. V Římě mají své historické kroužky, v Egyptě své ústavy. Rakousko připojuje se k tomu závodění teprv v době poslední. Zvláště pokud se prací v řecké antice týče, tu před málo lety ještě vše na soukromou pilnost a horlivost bylo poukázáno; od dvou let i tu stát projevuje ochotu podpory a pomoci.

První výsledek rakouské archeologické výpravy do antického světa řeckého jest vloni objevené staré řecké divadlo ve vykopaninách efesských. Kopání toto a objevy ty dály se ještě počinem, vedením a nákladem císařské akademie věd ve Vídni. Staré toto divadlo objeveno pod ssutinami na svahu hory Panadžirdagu a jeví se jako dvojí přestavba a přístavba pozdější k původní jednodušší stavbě. Objevem efesským potvrzena domněnka, že v starém řeckém divadle orchestr i herci „hráli" v orchestře. Teprv později a hlavně za římských dob orchestr a herci odděleni a přistaveno nové oddělení proskenia, jež ozdobeno a rozšířeno.

V Thermách, hlavním městě Aetolie, objeven prastarý chrám Apollonův ze dřeva, okrášlený terrakotovými reliefy. Věci tu nalezené cení se stářím svým až z doby 900 př. Kr. pochozí, chrám sám má býti ze 7. století př. Kr. — Řecká archeologická společnost, vlastně „eforos" její Stais, odhalili vloni část chrámu Poseidonova a Athenina na předhoří Sunion (dnešní mys Kolonnais). V pracích, které vedly k překvapujícím výsledkům, bude se pokračovati. — Na ostrově Rheneji u Delu objevil „eforos" arch. spol. ř. Stavropulos, zbytky starého pohřebiště; Delos sám Apollonovi posvátný nesměl pojímati v lůno své mrtvoly lidské, tyto tudiž odváženy na sousední pustou Rheneji. Věci tu nalezené, zvláště vasy obohatily známosti vědecké o malbě keramické v Řecku před r. 426. př. Kr.

Anglický archeologický ústav v Athenách ve své zprávě o loňských pracích, na jedné z posledních schuzí svých podané, zmiňuje se o hlavním objevu školy anglické, o vykopaném starém praehistorickém městě na Milu. Město toto nedaleko Fylakope ležící jevilo tři vrstvy při kopání, i od nejstarší až do novější stavební periody města zračí se sice skoro tentýž duch a tentýž ráz, ač stále dokonalejší, umělejší a pokročilejší. Svědčí to tudíž o nepřetržitosti jednoho a téhož kmene, jenž v městě na ostrově obýval, zabývaje se obchodem, k jakému volný dobrý přístav sám navádél. Jedním z nejpozoruhodnějších objevů

jsou hmoždíře čtyřhranné z doby předmykenské. a pak objev pěkně zachovalé nástěnné malby ze střední vrstvy. Jedna z těchto maleb představuje moře, na jehož vrchní části modré a žluté ryby plovou. na dně pak houby a mušle znázorněny jsou.

V roce 1897. učiněn v obci Mâdabâ. východně od Jordanu v Palestině. při stavbě nového kostela na sbořeništi staré basiliky znamenitý a důležitý objev. Při kladení dlažby přišlo se totiž na starou dlažbu. která na první pohled zdála se obyčejnou mosaikou. Leč při bližším ohledání zjištěno. že mosaika je zvláštního druhu a skvělým dědictvím starého věku: objevila se totiž jakožto mosaiková mapa Palestiny. jež Germer-Durandovým a též Müllerovým (Mappae Mundi) vydáním lonským v širší známost uvedena. Část mosaiky už byla zničena. než se k tomuto objevu došlo. Mapa sahala od Nilu až po Dan a od moře až k poušti arabské. Středem mapy bylo sv. město Jerusalem. Mapa byla zdělána tak. že u vchodu leželo pobřeží Středozemního moře. a uprostřed lodi od leva k pravu tekla řeka Jordan k Mrtvému moři. Mapa tudiž má polohu východní (naše mapy mají polohu severní. o starých mapách římských je domněnka. že měly polohu jižní). Původ mapy klade se do 6. století po Kristu. Je to tudíž nejstarší zachovaná mapa. jaká tu v Madabě nalezena. nepřihlížíme-li k cestovní mapě říše římské „Itinerarium pictum“. jež sice podává obraz říše. jak byl ve 4. století. ale dochovala se v kopii až z 8. století pochozí. (Viz Hlídka 1898. Dr. Fr. Kyzlink.)

Po slavných objevech anglo-francouzských v Ninive zatoužili Němci dobýti si podobné slávy archeologů badatelů v jiném městě staroasijském. v Babyloně. V r. 1897/98. poslána sem výzkumná deputace berlínské východní společnosti. jež Babylon za místo prací překopných určila. Na rumovišti Babylonu kopali už sice od let padesátých francouzští a angličtí archeologové. ale nesystematicky. jen místy. Podařilo se jim mnohé cenné památky objeviti. ale německá společnost chce nyní podniknouti úplné odkrytí Nabuchodonosorova města. jehož ssutiny v podobě pahorků rozkládají se na několik mil v objemu. Německá výprava začala tedy vloni se svými pracemi v pahorku „El Kasr“ čili „zámek“ řečeného. jenž ukrývá trosky mohutného paláce Nabukadnezarova. snad i s poklady literarními ze 600. století před Kristem i z dalších století. až po Alexandra a pozdější doby římské. Celý podnik rozpočten na pět let. Vůdcem celé výpravy zvolen Dr. R. Koldewey.

* *
*

Z národního hospodářství. V prosinci zadány stanovy nového družstva hospodářského na Moravě. jež má býti ústředím pro všechny družstva hospodářská všech druhů na Moravě. Družstvo v lednu povoleno a 9. února konána jeho ustavující schůze. Nese název: Ústřední svaz českých družstev hospodářských na Moravě. Stanovy dávají možnost utvořiti čtyři odbory družstevní: úvěrní, mlékařský. nákupní a dobytkářský. Vedle těchto spolkových odborů může se připojiti pátý osobní, tak zvaný organisační. Podíly peněžní.

na něž ústřední svaz organisován jako banka jednotlivých družstev, určeny na 25 zlatých. Prozatím na schůzi ustavující organisovány jen dva odbory, mlékárenský a nákupní. Ježto svaz tento ústřední zamýšlen jest právě jako ústřední kancelář i pokladna našich hospodářských družstev, bude asi ještě dlouho trvati, než při dnešní nehotovosti spolkové družstva v sobě shromáždí a sám úspěšně účinkovati začne. — Hlavní úvěrní spolky rolnické, jimž by bylo místo bývalo v odboru úvěrním, totiž Raiffeisenovy záložny, do svazu nepozvány.

Ze statistiky našich záložen sjednocených v ústřední jednotě pro Čechy, Moravu a Slezsko vyplývá tento obraz o našem úvěrnictví „národním" v roku 1897. Celkem uvádí se počátkem roku 1898., nepočítaje naše moravské kontribučenské fondy, 918 úvěrních ústavů záloženských. Z těch bylo jich 567 v Čechách, na Moravě 329, Slezsko 15, Vídeň 7. Raiffeisenových pokladen českých bylo v Čechách 138, na Moravě 41, ve Slezsku 3. Další podrobná statistika podána jednotou jen u záložen v jednotě sdružených. A těch jest 509. V Čechách 272, na Moravě 229, ve Slezsku 8. Tedy v Čechách z občanských záložen (Českých) nepřistoupilo dosud 25, na Moravě 57, ve Slezsku 2. Většina záložen v jednotě zastoupených jsou svépomocné, to jest jen členům půjčující, nečlenům jich půjčuje v Čechách 27, na Moravě 45. Se záložnou spojena je zastavárna v Čechách v 15 případech, na Moravě ve 3, ve Slezsku v 1 případě. Členstva vykazují záložny v jednotě seskupené 323.745 členů se 613.006 podíly, na něž složeno 9.156.536 zlatých. Průměrem jednotlivý podíl obnáší v Čechách 17·53 zl., na Moravě 11·63 zl a ve Slezsku 13·54 zl. Na člena připadají asi dva podíly. Celkem tedy vidno, že to nejsou podniky kapitalistů, ale malých lidí, kteří skrovným majetkem se súčastňují jen za úkolem svépomoci. Jmění vykazovaly záložny ty (508 jich do počtu vzato) vlastního 31·589 mil. zl., cizího 266·327 mil. zlatých. Tedy jmění vlastní činí asi jednu necelou devítinu jmění svěřeného. V roce 1894. činilo jmění vlastní jen slabou desítinu. Od té doby roste vlastní jmění záložen větším procentem než jmění svěřené. Vidno z toho asi, že hotové peníze obracejí se už jinam ne jen do záložen, že i náš lid začíná podnikat a nejen ukládat. — Půjček poskytly záložny obnosem 157·3 mil. zlatých, splaceno jim půjček 149·2 mil. zl. Hůř bylo dle všeho na Moravě než v Čechách, neboť při menším obnosu pujček (54 mil. zl.) zůstal právě tak velký schodek ve splácení (50·2 mil. zl.) jako v Čechách (vypůjčeno 102·5 mil. zl., splaceno 98·6 mil. zl.). Veškerých půjček z minulých let i z r. 1897. mají záložny „mezi lidmi" 218·88 mil. zl. Ježto svého jmění 24·3 mil. zl. a svěřených peněz 233·6 mil. zlatých, tu přebývalo jim v pokladnách ještě 38 milionů zlatých. Pro tyto peníze musily hledat tedy záložny občanské, jiné uložení v jiných ústavech. Pro náš národ bylo těchto 38 milionův (nebo odčítajíce nutnou hotovost, tedy asi 35 mil.) mrtvým kapitálem — nebo kdož ví, kdo s ním těžil v těch ústavech, kde byl uložen. — Co se druhu úvěru týká, tu měly záložny rozpůjčeno na osobní úvěr 92 mil. zl., na hypoteku 124 mil. zl. a na zástavu

2·7 mil. zl. Rozdíl je tu mezi českými a mezi moravskými záložnami. V českých záložnách osobní úvěr obnáší jen 38% rozpůjčené summy, hypoteční úvěr pak 60% téže summy. V záložnách moravských obojí úvěr drží si rovnováhu: Osobní 49·6%, hypoteční 49·7%. — Třeba se ještě zmíniti o úrokové míře. A tu záložny samy platily ze vkladů: 2 po 3·5% a 2 po 3·75% — 240, tedy skoro polovice všech popisovaných tu záložen 4% — 28 záložen po 4·25% a zase veliká část totiž 214 po 4·5%, — konečně 65 po 5% a 4 po 5·5%. Platilo tedy ze 555 záložen po 4 až 4·5% 482 záložen. — Při úvěru osobním (směnečném) bralo úrok 4·25 až 5% 134 záložen, od 5·25 až do 6% bralo 359 záložen a od 6·25% do 7% ještě 50 záložen. — Při úvěru hypotečním bralo od 4·25 do 5% úroku 361 záložen, od 5·25% do 6% 189 záložen a od 6·5 do 70% ještě 12 záložen. Ježto drahost úvěru nespočívá tak ve výši procenta úrokového jako v rozdíle úroku braného a dávaného, tu vidíme, že při osobním úvěru 110 záložen bralo ještě víc než o 1% vyšší úrok než samy dávaly. Při hypotečním úvěru pak bralo 117 záložen úrok míň než o 1% větší než samy dávaly. — Záložny moravské poměrně mají vyšší úrok, vyšší úrok berou i dávají než české, ale rozdíl v procentech braných a dávaných je poměrně menší než v Čechách, jest tudíž zisk záložen moravských též poměrně menší.

Ze socialních a průmyslových anket letos se připravují: anketa o podomácké práci, vedená z úřadu pro statistiku práce; nejdřív vyslýcháni mají býti súčastnění z odborův oděvnických (hotovení šatův a prádla); počátek ankety by byl v dubnu. Po loňské anketě velkoprumyslnické v Praze, Plzni a ve Vídni má letos pořádána býti v Praze anketa malého průmyslu, řemeslnická. Loňské tři ankety pomohly, vzbudily zájem i úřadův i širšího obecenstva, a následkem jich bylo ihned nařízení, aby úřady vůči podnikům velkoprůmyslovým nebyly tak úzkoprsy.

Zpráva ministerstva obchodu o stávkách za rok 1897. vyznamenává se opět pečlivostí a důkladností. Rok 1897. byl zase příznivější v ohledu stávkovém než jeho předchudce. Stávek bylo 221 v 819 závodech, práci zastavilo nebo nuceno bylo zastaviti 27.456 dělníku ze 54.333 dělníků v oněch závodech zaměstnaných, činí to 69%. V r. 1896. bylo sice stávkujících také tolik, ale stávek samých a postižených závodů bylo více (oněch 294, těchto 1403). Dní promeškáno stávkami 400.000. Ve stávkovém ruchu zajímavo je to, že v silně prumyslových centrech stávkového ruchu ubývá, za toho přibývá v krajích méně průmyslových. Příčiny leží na snadě: tuhá organisace v centrech vydobývá si úspěchů i bez stávek, a mimo to v centrech prumyslových poměry jsou mnohem lepší. V kraji méně prumyslovem dělnictvo začíná se organisovat, a ve své nevyspělejší organisaci také snadnéji se pouští do stávky. Mimo to bídné poměry samy ke stávkám donucují. Úspěch stávek byl poněkud lepší než v letech minulých. Byloť bezúspěšných stávek jen 46%, plného úspěchu dodélalo se sice jen 17% stávek, za to však částečného 37% všech stávek. Důležito

jest rozeznávání stávek na útočné a obranné. Ony dávají nejlépe nahlédnouti v socialní postavení průmyslu i dělnictva. Útočné u nás dosud převládají, ale i obranné dostupují stále velké výše. Tímto rozlišením tratí stávka asi v očích tak mnohého na své „hrůze“ a „zadržitelnosti“. Útočných bylo roku 1897. 143 stávek, obranných 55, ostatní nedaly se tímto způsobem určiti.

V říšském sněmu německém počato projednávati vládní předlohu o opravě pojišťování na stáří a neschopnost. Předloha vyvolala nesouhlas u všech stran sněmu říšského. Odkázána komissi, v níž dojde asi velkých přeměn, proto zmíníme se až o jejím konečném rázu a směru. Vládní opravě vytýkáno, že není pronikavá, že nářků na nedostatky dosavádní vubec málo si všímala. Zdá se jakoby vláda byla ji podala k vuli velkostatkářum na východě, kteří si stěžovali, že musí na stáří zaopatřovat dělné síly v městech prumyslových ve středu a na západě říše se strhavší.

Anglické odborové spolky dělnické „Trades Unions“ sešly se 24. ledna v Manchestru, aby provedly usnesení ze sjezdu lonského v Bristolu, zvláštní pozdější poradě odkázané, o zřízení totiž společné všem federace. Zastoupeno tu bylo 986.495 dělníků v 93 odborech sdružených a sice 288 delegáty. Stanovy ústřední federace jednotlivých odborů schváleny. Tato ponese název „general Federation of Trades Unions“. Bude to jakási ústřední pokladna pro všeobecné zájmy dělnictva anglického, k posílení jednotlivých bojů dělnictva určená. V poslední veliké stávce strojníkův anglických, ukázala se samotná organisace těchto přece jen slabou. Proto jednotlivé odbory přišly k tomu názoru, že musejí se seskupiti ještě úže v ústřední organisaci se společnou pokladnou, aby v případě velkého podobného boje proti sorganisovanému už rovněž zaměstnavatelstvu obstály. Jednotlivé odbory budou platit za 90% svého členstva příspěvky „všeobecné federaci“. Příspěvky takové budou dvojí, odpovídající též dvojí podpoře v čas stávky: 6 pencí nebo 3 pence (30 nebo 15 kr.) za člena čtvrtročně. Prvnímu příspěvku odpovídá podpora týdenní 5 šilinku (3 zl.), druhému 2 šilinky 6 pencí (1·50 zl.)

Organ belgického ministerstva práce uvádí čísla z vývoje výrobních společenstev za posledních pět let. R. 1894. bylo jich 311, r. 1895. 394, r. 1896. už 564, r. 1897. 873 a koncem roku 1898. vzrostl počet ten už na 1128. Belgie po Anglii myšlenku kooperace nejúčinněji pochopila a napodobí ji, a dodělává se jí též úspěchu na poli socialní organisace podobných jako Anglie.

* *
*

Školství. V učitelstvu čím dál tím povážlivěji to vře a víří. Mnoho bylo mu slibováno od liberalních zástupců českého lidu, a proto prohlášeno za příkaz stavovské disciplíny všemožně podporovati svobodářství — v Čechách mladočešství, na Moravě lidovectví — a kdo se ozval nedůvěřivě a radil k opatrné politice vyčkávací, byl ukřičen a udupán. Teď nastává nepříjemné vystřízlivění a proto v učitelstvu

takový chaos. Jedni slepě se vrhají v náruč socialní demokracii, jiní rozpačitě stojí na rozcestí a nevědí kudy kam. Učitelstvo ztratilo pevné základy určitého přesvědčení a kolísá nyní jako mladý štěp vichřicí bičovaný. Až vybředne z toho labyrintu pochyb, nedůvěry, sklámané obětavosti a planých hesel, pak zase nastanou jasnější chvíle a osoby i věci budou jinak posuzovány a také věcněji a správněji oceněny. Červánky takového obratu objevují se již na obzoru. Organ nejkrajnějšího levého křídla v učitelstvu, roudnický „Školský Obzor“ uveřejnil nedávno dopis z Moravy, v němž velmi ostře vytýká moravskému učitelstvu, že se do krajnosti exponovalo proti kandidatuře naduěitele Kadlčáka, jenž prý přes jiné „credo“ přece jenom je učitelem a zajisté by zcela jinak hájil zájmy svého stavu než nespolehlivý mladočech.

V učitelstvu vůbec začínají se jeviti silné proudy proti mělkému svobodářství mladočeskému a na mnohých místech vypukl již veřejný boj proti nedávným miláčkům. Jak daleco již dospěl tento rozpor mezi liberalním učitelstvem a liberalními poslanci patrno z hrozeb, jež ve všech listech učitelstva liberalního se vyskytují. Již i nejrozvážnější ostře poslance kárají a varují. Na doklad citujeme „Ped. Rozhledy“ (č. 4., str. 179.), kdež píše referent: „... nedomnívejte se už více, že bychom dnes jakýmkoliv slibem se dali upokojiti. Nevykonáteli upřímně a náležitě to, co učitelstvu jste povinni, anebo budete-li snad chtít zase „opravovati“ naše platy „po koščalovsku“, tož vězte, že vzbouříte lavinu nespokojenosti, kterou nebudete s to zastaviti a která řítíc se nadělá národu škod na dlouho neodčinitelných. Nechte mentorování a zjednejte náležitou nápravu nejen ve hmotných, ale i v právních poměrech našich, jež jsou křiklavé, nelidské a nezákonné, a potom mužete býti bez starosti o nás a o naše působení...“ a dále: „... a co se týká toho státního práva, kterým šermujete proti Bernerovi, což myslíte, že jsme tak neprohlédavými a že nevidíme, kterak sami jste to vaše bývalé palladium státního práva hezky sbalili a uložili do koutka jakožto veteš, zrovna jako jste učinili se svobodomyslností a pokrokovství.“

V učitelstvu vubec nyní veškeré snahy směřují k zlepšení poměrů hmotných i právních. Tento proud je tak mocný, že překlenul i rozdíly národnostní. Tak v Čechách na společných schůzích rokují Čechové i Němci a do Lobosic měla býti svolána manifestační schůze učitelstva bez rozdílu národní příslušnosti, z čehož však zatím sešlo. Učitelstvo v Gradisce však jednomyslně prohlásilo se pro požadavky rakouským Lehrerbundem německým vytčené a přijalo memorandum onoho Bundu.

Tyto snahy pochopitelné velmi chytře k svým účelům chce využitkovati socialní demokracie. Proto učinil Berner (!!) a soudruhové návrh v minulém zasedání, aby § 55. říšského zákona školního byl změněn v ten smysl, že nejnižší platy učitelů ve všech zemích musí se rovnati všude platům státních úředníků XI.—VIII. třídy dietní s přídavky a bytným příslušným.

Ve Slezsku chystá zemský výbor upravení poměru učitelských. Navrhuje, aby každý učitel po zkoušce způsobilosti ustanoven byl definitivně se služným 600 zl. a postupuje pak do vyšších platebních

tříd vyměřených na 700 a 800 zl. Učitelé na školách měšťanských mají 900 a 1000 zl. Nejvýš 30 hodin musí každý učitel vyučovati; každá další hodina se honoruje 33 kr. Tresty disciplinarní jsou peněžná pokuta, zadržení quinquenalky a funkčních příplatků, přeložení na jiné místo a propuštění. Do pense může býti dán učitel, když po bezúhonném působení pro přílišné stáří, pro duševní neb tělesnou chorobu k plnění svého úřadu stane se neschopným. Učitelky smí se provdati s dovolením zemské školní rady. Učitelské listy prohlašují tento návrh za hrob svobody, jakou dosud měli slezští učitelé.

Nedostatek učitelstva na Moravě již mizí a není doba daleká, kdy bude nadbytek kandidatů. Podle výkazu úředních neobsazeno dosud již jenom 28 míst a mezi těmi zajisté mnohé, které jenom v principu jest povolené.

Právo veřejnosti udělil ministr vyučování matičným středním školám (po případě třídám) v Místku, Ostravě a Zábřehu, polskému gymnasiu v Těšíně a učitelskému ústavu školních bratří v Strebersdorfě. Tento ústav jest již pátý soukromý ústav katolický, jemuž dáno právo veřejnosti. O polském gymnasiu těšínském se proslýchá, že bude roku budoucího sestátněno.

Boykot liberalním listům prohlásily katolické spolky učitelské v zemích alpských. Usnesly se, že členové nebudou odbírati liberalních listů a nestrpí, aby v síních školních byly vyloženy.

Konkursy na uprázdněná místa mají býti ve smyslu zákona vždy na plných šest neděl vypsány a veškeré lhuty k podání terna přesně dodržovány. Kdyby místní školní rada v době ustanovené návrhu nepodala, má okresní školní rada učiniti presentaci bez návrhu místní školní rady; tak nařídila zemská školní rada. Bylo by velmi prospěšno, kdyby odstranila zlozvyk ve mnohých okresích zahnízděný, že na místa učitelská i naďučitelská posílá okresní školní rada vyvolené své miláčky a pak teprve pro forma vypíše konkurs. Místo však již předem zadáno onomu designovanému, i kdyby pak se hlásil sebe lepší kompetent.

Universitní spolek pro zřízení katolických vysokých škol v Solnohradě konal 15. ledna svou XV. valnou hromadu, při níž zjištěno, že má spolek 340.328 zl. kmenového jmění a veškerý majetek obnáší již 500.000 zl. Spolek má 23 akademických odboček s 2000 členy.

V Dolních Rakousích, kdež prý je školství nejlépe organisováno, mají jenom 3% učitelů, za to však 30% podučitelův. Aby tento nepoměr se odstranil, žádají tam učitelé přeměnu podučitelských míst v učitelská na dvoutřídních školách.

Vyznamenání vrátili někteří učitelé nejsouce spokojeni s tím, že byli zařaděni do nejnižší kategorie vyznamenaných. Neobyčejně ostentativně učinil tak učitel Jan Bielecký v Byczyně haličské, jenž podle „Öst. Volksztg." nepřijal stříbrný kříž záslužný přípisem, v němž prohlašuje, že před 10 lety již obdržel od kolleguv adressu uznání a zlatý prsten, a toto vyznamenání že si výše cení. Nad to prý učitel po 40 letech směle se může rovnati vojákovi, který byl 40krát v bitvě.

O americkém školství a ústavech učitelských velmi instruktivní články píše v „Ped. Rozhledech“ Fr. Pátek, bývalý chovanec ústavu v Drainu. Dovídáme se tu, že v Americe může každý vyučovati, kdo složí příslušnou zkoušku. Také na ústav učitelský od 15. roku může kdokolvěk studovati bez rozdílu pohlaví a studenti smí se studentkami uzavírati sňatky manželské. V I. ročníku se učí arithmetice, geologii, ethice, dějepisu Unie, vybrané čtení, fysický zeměpis, anglickému jazyku a skladbě, rozboru slov, hudbě a účetnictví. V II. r. mají občanskou vládu, algebru, zoologii, dějepis starověku, zákony školní, dějepis středověku, astronomii, filosofii, dějepis novověku a dějiny vychovatelství. V III. r. je psychologie, geometrie, chemie, vychovatelství, botanika, retorika, anglická literatura, methody i praxe a literatura americká. Kdo míní vstoupit později na universitu nebo do vyšších kollejí, studuje od I. ročníku latinu, řečtinu a němčinu a vynechá vychovatelství, methodiku a psychologii, anebo může navštěvovati dvouletý běh „port-graduate-course“, kdež se učí vyšší mathematice, jazykům, trigonometrii, školní správě, politickému hospodářství, obchodním zákonům, logice, moralní filosofii, strojnictví, plavectví, rozborné geometrii, ethice, dějinám civilisace, ústavě Unie, Butlerově analogii, křesťanským svědectvím, mezinárodním zákonům a řečnictví. Ústavy jsou společné pro obě pohlaví.

Na obzoru výchovu se vynořují první obrysy vědecké hygieny duše, jež vedle techniky vyučovací v budoucnosti bude míti velký význam (viz „Unterricht und Ermüdung“ od L. Wagnera v Greiz). Nejnovější tato věda dokazuje, že tělocvik nepřináší dětem zotavení, ba ani hry nemají takových účinků, jak se dosud myslí. Odpoledne vědecký předmět je naprosto nevhodný. Nejvíce a nejintensivněji pracuje žák první dvě hodiny. Dítě do 10 let nejvýše 4, přes 10 let nejvýše 5 hodin vyučování snese a ještě potřebuje delších přestávek k oddechnutí. Ergografický pořad vyučování dle hygieny duše je prý tento: 1. tělocvik, mathematika, 3. cizí řeči, 4. náboženství, 5. mateřský jazyk, 6. přírodopis a zeměpis, 7. dějepis, 8. zpěv a kreslení.

Pěknou novinku pozorujeme v „Ped. Rozhl.“ Uveřejňují přehled nejdůležitějších článků časopiseckých z listů francouzských, německých, anglických, italských, španělských, skandinavských a hollandských. Pěkná illustrace se v tom jeví k té tak zvané slovanské vzájemnosti. Což pak ruské, polské, charvatské a srbské časopisy nepřinášejí pranic, což by stálo za čtení? Jsme to podivný národ!

Oprava. Na str. 155. ve středním řádku čísel má býti: Korut. 1·5 (místo 7·5), Dalmacie 2·3 (místo 2·32), Halič 27·7 (místo 7·7); dále v dolních číslech obnáší procento Čech 22·7 (místo 2·77).

„Potměšilý a nepoctivý plagiator“ Dr. Robert Neuschl „Naší Době“.

Jakýsi zakuklený stoupenec školy Masarykovy chtěl podati v »Naší Době« kritiku I. dílu mé »Křesťanské Sociologie«.

Pravím chtěl, poněvadž zdá se, že pouze 7. sešit dílu I. v rukou měl, ve kterém našel, co jistotně hledal, a co se ho jako liberála a protestanta týkalo, statě totiž o souvislosti socialní otázky s reformací protestantskou a stať o liberalismu; obsah však již jediného 7. sešitu tou měrou t. zv. kritika rozčílil, že zapomenuv na kritiku i tohoto jediného sešitu zove šmahem celý I. díl (z něhož pouze ze 7. sešitu něco četl) prací úplně bezcennou, snůškou a prací mosaikovou, bezduchou, naprosto nepropracovanou, **plagiatem svrchovaně potměšilým a nepoctivým** — a místo kritiky dokázati se snaží, že reformace česká a německá a její zplozenec liberalismus nebyly a nejsou příčinou neštěstí, nýbrž spíše zárukou štěstí a blaha národa českého a společnosti lidské vůbec. Toť punctum saliens celé t. zv. kritiky „Křesťanské Sociologie“ v „Naší Době“.

I vyzývám kde koho, by přečetl si zmíněnou „kritiku“ v „Naší Době“ a pak vyznal, zdali neučinila naň hned na první stránce dojmu „apologie protestantismu a liberalismu“ od nějakého liberálního, helvetského zuřivce, či řekněme to zkrátka, nevěrce školy Masarykovy, proti katolicismu. Toť compositio loci, zde bojiště.

Poněvadž tedy s této stránky vlastně na mne se útočí, chci též já zakuklenému *F.* s téhož stanoviska čeliti, ponechávaje si na konec, z čehož mne zakuklený liberál *F.* vlastně jen mimochodem viní a směšným učiniti chce.

Předně upírám rozhodně a naprosto škole Masarykově a stoupencům jejím, chtějí-li důslednými býti ve svých liberalních a protestantských zásadách, možnost a kompetenci posouditi nestranně a příznivě práci zbudovanou na zásadách kladného křesťanství, na zásadách eminentně katolických. Sociologie moje je kniha katolická, tedy „snůška“ (když se to p. *F.* tak líbí) principu katolických, tedy zásad náboženství nadpřirozeného, jehož škola Masarykova dávno již nemá. Škola Masarykova je školou rationalistů, stoupenců přirozené, náboženské filosofie, školou mužů, kteří si tvoří náboženství sami a rozum svůj soudcem činí zjevení Božího.

Tím stojí kniha má katolická v zásadním, nesmířitelném rozporu se školou Masarykovou, čili stojím já jako pravověřící katolický theolog naproti straně nevěrců čili mužů, kteří kladného, zjeveného náboženství nemají. Mezi zásadami knihy mé a zásadami liberalní protestantské školy Masarykovy je naprosto nemožný každý smír a vyloučeno každé a jaké-

koliv smlouvání. O protestantismu a zplozenci jeho, liberalismu platí slova sv. Tomáše Aquinského: »Qui errat circa principia, est impersuasibilis", kdo bloudí v základních zásadách, toho přesvědčiti nelze. My se rozcházíme v zásadách. Liberalismus je atheismus, a protestantismus k němu vede a dávno již náboženstvím křesťanským není, protože z velké části již popírá božství Kristovo. Z toho důvodu stojí mnozí pp. pastoři též u nás již mimo křesťanství a sloupové protestantismu německého jako Dr. Schramm, Sydow, Harnack, Brückner, Raupp, Ziegler atd. dávno již hotovi jsou se základem křesťanství. Z toho plyne dále, že, chtěla-li škola Masarykova býti důslednou v zásadách svých, knihu moji katolickou odsouditi musila, a že by jen tehdy střízlivě a spravedlivé o ní souditi mohla, kdyby zásady katolické přijala nebo aspoň rozumem, záští a předsudku proti katolicismu prostým souditi chtěla. Toho však u zapřisáhlých odpurců, školy liberalně-protestantské Masarykovy, brojících proti všemu katolickému, očekávati nelze, a proto ujišťuji p. *F.* a školu Masarykovu, že jsem od ní příznivé kritiky nikdy a naprosto neočekával a očekávati nemohl a předem již říkával, že pro stať o protestantismu a liberalismu jistě napaden budu.

Posudek knihy mé školou Masarykovou příznivý byl by patrným jejím odsouzením a pro partie eminentně katolické kriteriem téměř jistým, že nepsal jsem katolicky, nýbrž protestantskohelvetsky. Žádati a očekávati od školy Masarykovy příznivé recense knihy katolické je asi tak nemožno, jako žádati po Wolfovi a Schönererovi, aby uznali státní české právo a rovnoprávnost národa českého s německým.

A proto panu *F.* za jeho vynesení o knize mé co nejuctivěji děkuji, poněvadž nadávkami svými spis muj kruhum katolickým a všem, kdož ještě zdravý rozum si zachovali, nejlépe doporučil a velikou reklamu mu učinil.

Zároveň však již napřed oznamuji mu, že ještě mnoho a velice se zlobiti bude pro věci, které ještě v II. díle přijdou, když již tolik rozčilil se jenom pro kousek odhalené tváře lživého liberalismu.

Spolu ujišťuji p. *F.*, že plné toho vědomí mám, že i tehdy, kdybych pouze byl snesl správné zásady katolické k řešení otázky společenské, již konal jsem dílo záslužné, že posloužil jsem věci dobré, ti však, kdož obhájiti chtějí liberalismus a protestantismus, konají služby věci lživé, že jsou největšími škůdci společnosti lidské, poněvadž po soudu Stolice Apoštolské šíří mor na výsost zhoubný. Já vypisoval jsem a snášel jsem pílí mravenčí po 9, po případě po 12 let z výtečných spisů katolických pro knihu svoji zásady pravdivé, jistí však páni professoři (neuvádím žádných jmen) nedovedou za celé století napsati o katol. církvi pravdivého řádku, poněvadž jsou buď příliš hloupi anebo, což pravidlem bývá, příliš mizerní a bezcharakterní.

Nyní však dovolím si říci katolické české veřejnosti a všem, kdož ještě úctu mají před pravdou, proč vlastně upadl jsem v nemilost školy Masarykovy. Inu, opovážil jsem se říci o protestantismu a liberalismu to, čím dle svědectví dějin a každodenní zkušenosti skutečně jest. Sociologie křesťanská, jakouž kniha moje jest, musí v první řadě ukázati na zdroje, na kořen otázky společenské čili anarchie a miserie všech

řádů společnosti nynější, a má-li úctu a respekt před pravdou historickou, musí naprosto přesvědčiti se a vyznati, že celá otázka socialní není nic jiného než apostasie od starého křesťanského, společenského řádu mravního a právního a veliké apostasie té počátek že učiněn byl protestantismem, který podryl a podkopal základy dřívějšího křesťanského řádu společenského právního a mravního a tak otcem se stal moderního liberalismu a socialismu a zřídlem všeho zlo, které společnost nynější tak něšťastnou činí.

Škola však Masarykova je sloupem liberalismu a spolu nejvyšší stolicí ve věcech protestantismu v Čechách, — a já jsem se jí dotkl, toť můj přečin, hinc illae lacrymae. Zde trefil jsem do živého. Pravdu jistí lidé nerádi slyší. A přece je nezvratně jisto, že každá správná sociologie reformaci protestantskou naprosto odsouditi musí, poněvadž protestantismus celou bytostí svojí je sama negace, sama destrukce, sama revoluce, sám odpor a rozpor, sama lež!

Ó, ať mnoho nechlubí se reformace protestantská ovocem a požehnáním, jež společnosti lidské, zvláště lidu pracujícímu přinesla! Neboť nikdy a nikdy nevymaže z dějin hrozných následků učení svého a nezacelí hlubokých ran, jež zasadila křesťanské společnosti, zvláště lidu chudému. Marx, jemuž p. Masaryk v době poslední zvláštní věnuje péči, nazývá reformaci „adaptací" křesťanství ku kapitalistickým potřebám bourgeoisie. Věru, že to kompliment málo lichotivý.

1. Důkladnými pracemi historickými autorit závažných, jako jsou: Janssen, Arnold, Maurer, Mone, v. Weech, žid Sugenheim, Jakub Grimm, poctiví protestanté Roscher, Dr. Rud. Meyer, Dr. Endemann, Arnošt Denis a j. dokázáno je, že právě reformací nejvíce kolísati se začaly poměry agrarní, že postavení sedlaku před reformací bylo příznivé, po ní velmi nepříznivé.

Toho všeho škola Masarykova neví? Pak je to velmi smutným svědectvím pro ni; ví-li to však a přece se proto zlobí, pak je to ještě smutnějším znamením.

2. Reformací smutně utvářily se věci dělníku. V té věci doporučujeme škole Masarykově k uvažování výroky z Ratzingra, dále professora oxfordského Rogersa, socialisty Hyndmana, uvedené v Sociologii na str. 505 nn. A čeho dopouštěla se protestantská Anglie na dělnictvu, zvláště dětech, kterak na odstranění otroctví jinde peníze sbírány a doma otroctví nové zaváděno, o tom ať čte p. Masaryk H. de B. Gibbinsovy The Industrial History of England 1890 a Memoirs of Robert Blincoe.

Je nezvratně jisto, že protestantská reformace byla obhájcem a zastavatelem absolutní monarchie, že hájila a zastávala nemírného politického absolutismu a regalismu. Odtud ta blahovule a přízeň moderních států k blahovolnému protestantismu. Tohle by přece p. Masaryk jako universitní professor měl věděti!

3. Přirozený následek neobmezené moci panovníkovy i v záležitostech církevních byla saekularisace, bylo zabrání čili krádež majetku církevního, majetku to také chudých. Čím byl veliký majetek církve ve středověku pro chudinu, ukazuje poctivý učenec protest. R. Meyer, a vyzniívá posud z přísloví: ›Pod kropáčem nebo berlou biskupskou dobře je bydleti‹. A opět je to Marx, jenž píše, že zabráním majetku církevního lid na statcích

církevních rozmnožil řady proletariatu a že majetek církve tvořil baštu spořádaných poměrů majetkových. Zabráním majetku toho že ucpán byl pramen dobročinnosti katolické a učení protestantské o zbytečnosti ba škodlivosti dobrých skutku že sotva lásce křesť. novou pružinou bylo. Nechť poděkují se chudí reformaci za její velikou péči o ně. Toho také p. Masaryk neví a je universitním professorem!?

A zabráním církevního majetku, tedy krádeží majetku posvátného stavy reformovanými že zásadně prohlášena revoluce proti všem osobním právům a proti právu vlastnickému každému a tím proti základům každého řádu církevního, společenského a politického, také snad škola Masarykova uzná.

4. Je jisto, že reformace útokem svým na ústrojí budovy církevní čili na hierarchii povážlivým způsobem otřásla zřízením stavovským a smrtelnou zasadila ránu zřízení cechovnímu a tím řemeslu; učením, že všichni lidé úplně si rovni jsou. dávno již uchystala moderním social.-demokratům oblíbenou zásadu jejich; je jisto, že reformace zásadou, že mezi křesťany není třeba úřadů, ukázala cestu moderním anarchistům, je jisto, že reformace popřela svátostný ráz manželství a jeho nerozlučitelnost prohlasivši je za pouhou smlouvu občanskou, čímž cestu upravila modernímu „sňatku občanskému“ a „svobodné lásce“ socialistické — je jisto, že protestantismus autoritou církevní pohrdnuvší pochoval a povalil každou autoritu vůbec a zřídlem se stal všech theorií revolučních, což přiznávají sami historikové protestanští jako Jindřich Leo, Jan Gustav Droysen a spisovatel socialistický Blanc.

5. Je nezvratně jisto, že Kalvin a jeho žák Salmasius a Molinaeus otci jsou moderní, železné soustavy lichvářské popírajíce takové zásady, jichž pravdivosti ani rozum pohanských Římanů popříti se neodvážil.

Protestantismus zcela důsledně vede k rationalismu, materialismu a pantheismu, z nichž opět důsledně plyne učení liberalismu a socialismu.

Toho také p. Masaryk neví? a je universitním professorem!?

Protestantismus zove se dle slov Perronových „haeresí nejhorší“ a to vším právem, poněvadž základním principem protestantismu, že každému je volno a svobodno ve věcech víry přijmouti to, co jeho rozum uzná, schváleny jsou všechny a jakékoliv bludy a lži minulé, přítomné a budoucí a dvéře dokořán otevřeny náboženskému indifferentismu, který zvláště v naší době u jistých pánů tak oblíbeným je.

Zplozence pak protestantismu, liberalismus nazvala hlava křesťanství Pius IX. „morem národy hubícím“ — já pak na sjezdu katolickém v Brně řekl jsem: — Liberalismus je lež a tkanivo samých lží a sama nespravedlnost a ukrutnost — liberalismus je největší potupa, která myslícímu duchu lidskému vůbec mohla býti učiněna, je to quintessence zloby zvrhlé vůle lidské, je to syfilitická nákaza, nákaza nezhojitelná, věstící smrt jistou tomu národu, v jehož ústrojí jednou se objevila . . . a řekl jsem a posud tvrdím, že nemohlo již ani býti nauky mizernější, škodlivější, nebezpečnější, bídáčtější, prolhanější nad učení liberalismu.

Já dotkl jsem se nemilosrdně, avšak po zásluze v Sociologii své jak protestantismu tak i syna jeho liberalismu a odhaluji jich obou pravou tvář

a jejich požehnanou činnost ve společnosti křesťanské — p. Masaryk však je protestantem a liberalem a jeho služební duchové při své či pro svoji duševní chudobu hudou podle noty jeho, totiž po protestantsku, lépe řečeno po helvetsku a po liberalsku; hinc illae lacrymae, toť můj přečin, a ne citování, odtud ten vztekavá ta zdrcující kritika „Křesť. Sociologie". Neníliž pravda, p. Masaryku, že jsem uhodl, že jsem dobře trefil.

A nyní ještě něco o názvu jedině pravém knihy mé: plagiatu svrchovaně potměšilého a nepoctivého, že opsal jsem celých 10 sloupců z Kirchenlexikonu a 10 listů z Denisova díla „Konec samostatnosti české" bez udání pramene. Článek Gruberův v Kirchenlexikonu má asi 45 sloupců, z nichž do slova přijal jsem 10 o genesi liberalismu a to proto, že velmi instruktivní je, což i sám p. F. tvrdí. Článek Gruberův však cituji; že to činím teprv na str. 544. 7. sešitu, proto se stalo, že tam vykládám slovo „liberalní", kterýmžto slovem článek Gruberův začíná. Že nemínil jsem ho zamlčeti a potměšile učiniti svým duševním majetkem patrno z toho, že opět citován je v díle II. sešitu 6. a ještě jedenkráte citován bude na konci celého díla, kde uvésti míním všechny spisy a články, jichž jsem ku své práci užil.

Co se pak týče listů z Denisa, pravím o nich na str. 503. proloženým písmem: „Celé toto líčení smutných poměrů u nás, zvláště přežalostného postavení stavu selského v zemích našich po válkách husitských, čili po tak zvané reformaci české až k reformaci německé a k bitvě Bělohorské čerpali jsme a **doslovně** uvedli z autora zajisté katolíkům nejméně strannického, z díla protestanta a přítele upřímného národa českého, Arnošta Denisa na doklad, jak mýlí se posud u nás tak mnozí, když v reformaci české a válkách husitských nejslavnější dobu národa našeho spatřují" atd. (Viz Arnošt Denis „Konec Samostatnosti České", přeložil Dr. Jindřich Vančura v Praze 1893, str. 5. n., 168. n., 182. n., 185. až 203., 342., 529., 593.—603.).

Ano, tak to je pane F. Jste snad stoupencem a nějakým potomkem Magdeburských centuriatorů, snad dokonce Matěje Vlačiče (Flaccia)? Inu proti papežencům je pp. protestantům a jejich stoupencům vše dovoleno. Když pak se tolik durdí p. *F.* pro výroky p. Denisovy o české reformaci, ať si to spraví s Denisem, já jsem jich nepronesl, nýbrž pouze je citoval.

Co do názvů »blasfemie« a »svatokrádeže« radím panu *F.* a škole Masarykově celé, by si přečetla nějakou morálku katolickou, by nabyla správných definicí a pojmů o slovech těch; nevědomost v té věci jim odpouštím, poněvadž protestanté žádné správné morálky nemají a míti nemohou.

Rouhání po názoru našem dopouští se také ten, kdo popírá vlastnosti Boží a potupně o Bohu mluví. A kdo pak popírá božství Krista Pána? já ne. Učení rouhavé je atheismus, materialismus, liberalismus, indifferentismus atd., které všechny z protestantismu plynou. A blasfemie jest zlořečiti svatým, sv. svátostem, víře katolické, církvi katolické, a kdo to činí? já ne. Kdo pak dělá si posměch z neomylnosti nejvyššího učitelského úřadu v církvi katolické. P. Masaryku, nevíte nic? A kdo pak komolí Písmo svaté a zle

ho užívá k obhájení lží, což jedním druhem jest reální svatokrádeže? já ne, velmi však protestantismus a jistá škola.

Za čestný konečně název „tartuffe" a tartufferie, jímž nazvala mne škola Masarykova, dávám škole Masarykově helvetsko-liberalní název jiný, ale vlastní všem, kdož šíří v národě svém zásady lživého liberalismu, název totiž „šiřitelů moru", jež dlužno naprosto ze společnosti lidské vyloučititi a neškodnými učiniti. Navazuje na výrok Pia IX. o liberalismu, mohu ukončiti zcela klidně větou: Vynesla nad knihou mojí soud svůj zdrcující jedna kathedra, k mé však útěše je to jenom „cathedra pestilentiae". Žalm 1, 1.

Ještě něco „Času". V posledních dnech přiklusal zakuklenému *F.*, jenž dlouho s odpovědí ode mne nepřicházel, na pomoc druhý zakuklený rytíř, jakýsi „Johann" Nesmělý, jenž přibral si na pomoc a zveličení své autority „jakéhosi sazeče". Pravím na pomoc a zvýšení autority, poněvadž ten Johann Nesmělý zdá se těžko chápati; vytýká mně, že tvrzení mé na str. 5. odporuje tvrzení na str. 24. Kdo těžko a pomalu chápe, musí čísti pomalu a pozorně a vícekrát, aneb nemá se plésti do věcí, na které rozoumek jeho nestačí.

Výrok o Wagnerovi a Schäfflovi objasním mu příkladem: Wagner a Schäffle jsou stoupenci školy historické a zároveň socialními oekonomisty čili stoupenci státního socialismu, jako muže někdo v Praze býti stoupencem školy Masarykovy realistické a zároveň členem klubu »anarchistů«.

Co se týče mé zamlčené citace radím p. Nesmělému aby, chceli souditi o knize, nedíval se pouze na hřbet, nýbrž přečetl si vždy aspoň jednu celou stať a pak se přesvědčí, že cituji během práce a pak ještě jednou na konci celou literaturu.

Tomu »najatému sazeči« radím, by si za své »důmyslné« poznámky dal vysázeti od svého principala zvláštní premii nebo podíl ze zisku podnikatelského (industrial partnership) »Času«.

Ročník IV. (XVI.) Číslo 4.

HLÍDKA.

První tři kapitoly Písma.

Jan Oliva.

Nemálo jsem byl zaražen, když jsem v „Hlídce" 1898, str. 38. v referátě pana Dra. Musila četl o vynikajícím exegetovi katolickém, P. Lagrangeovi O. Pr., představeném biblické školy v Jerusalemě, že nepovažuje první tři kapitoly Genese za zprávu o událostech historických. Později ve spise v. Hummelauerově: „Nochmals der biblische Schöpfungsbericht" 1898, na str. 77. a násl. dočetl jsem se blíže, co vlastně Lagrange vylučuje z historičnosti oněch 3 kapitol. Rozeznává v oněch kapitolách události a jich písemné podání. Události jsou skutečné, historické, po případě Bohem zjevené, podání čili forma, písemné proslovení je čistě lidské, do kterého snadno mohly se vlouditi leckteré omyly, forma mohla se časem měniti a p. Bližší, obšírnější rozčlenění a ocenění celého tohoto názoru podáno bude níže. Zde však hned pravím, že ani toto vysvětlení nemohlo mne zbaviti nedůvěry k tomuto náhledu. Vždy znovu vtírala se mi myšlenka, kterou jsem později také našel u Hummelauera l. c. 81—82: „Jestliže se připustí výklad Lagrangeův pro zprávu o stvoření světa a o pádu prvých lidí, pak nemůže býti žádné překážky, výklad podobný připustiti i pro zprávy o potopě, o tabulce národů, o dějinách patriarchů a o mnohých událostech na poušti, o době soudců a králů. Tím by se octnula exegese v bezmezném oceanu domněnek bez možnosti, zachytiti se někde o pevný bod."

Proto jsem si předsevzal, podrobněji otázkou tou se zabývati. Výsledek podávám tuto. Čtenáři pak sami poznají, pokud s Lagrangem se shoduji a pokud mu odporuji.

Tato okolnost nebyla však jedinou příčinou vzniku této práce. Příčina jiná byla pro ni již dříve. Za naší doby všeobecně ve vědě se uznává methoda vývojová, historická, hledí se do posledních nitek vystihnouti, jak vše na světě se vyvíjelo a vyvilo z nepatrných počátků. Heslem popularním pro tuto methodu je darwinismus. Nemám nic proti methodě samé, ale mnoho musím namítati proti jejímu přeceňování a nadužívání. Častokráte totiž ti, kteří jí užívají, nedbají hlavního logického pravidla, o kterém praví prof. Dr. L. Rabus ve své „Logice" 1895, str. 285 . . . . že přece nemůže se vyvíjet nic jiného, než co je v zárodku již vloženo, že tedy vývoj sebe větší podstatou svou podává jen tolik, co bylo vloženo do prvního členu vývojové řady. Proti tomu chybují v theologii nejvíce učenci protestantští. Avšak i v dosavadních našich katolických pracích o počátku lidstva není náležitě projádřeno a oduvodněno, že již v prvních lidech hned v ráji bylo v podstatě všechno, k čemu jsme posud kulturou dospěli a ještě dospějeme.[1] A tu právě ony tři první kapitoly Genese dávají nám věrný obrázek všech schopností a začátečního života prvých lidí. Střízlivou exegesí těchto kapitol se ukáže, že lidstvo hned v prvém počátku svém projevovalo v zásadě a v podstatě všechnu činnost, kterou koná až posud, s tím toliko rozdílem, že tenkráte ji konali lidé jen dva, nyní však ji koná lidí mnoho, v mezích společností daných.[2] Mám za to, že tímto vysvětlením se nejlépe ukáže, že kapitoly ony jsou historické a musí jimi býti, nemá-li všechno učení naše katolické přijíti o svůj základ. Tím se zároveň ale také ukáže, že kapitoly ty nemohly býti psány po způsobu jiných kosmogonií pohanských, že naopak při tom byl činný Duch Boží, jenž netoliko hlavní události zjevil, ale také pisatele oněch tří kapitol vedl i při spisování, po stránce zevnější, slohové, v tom totiž smyslu, že mu přispíval radou, vnuknutím, aby věděl, co má napsati a jak to má napsati. Jinými slovy vyjádřeno, co předesláno, zní: První tři kapitoly Genese jak svým obsahem, tak svou formou slohu ukazují nám nevyrovnatelný příklad, jak třeba

[1] Nevědomky počínají si mnozí katol. spisovatelé, i v dogmatikách, po darwinisticku. Odbudou ráj několika slovy, počátek a vývoj činnosti kulturní vylíčují teprve později.

[2] Z toho také vysvitne, že lidé v ráji byli úplně uschopněni pro život společenský nejen vzhledem k sobě, ale i vzhledem ku všem svým potomkům, a že tedy zprávy o ráji není jen výtvorem mythu, fantasie a p.

psáti kulturní dějiny lidstva hned od jeho počátku. Z tohoto důvodu myslím, že práce tato osvětlí, že Písmo svaté je knihou i po stránce vědecké velice důležitou a že poklady v ní uložené neztratí ceny své nikdy, vyhovují všem dobám. Přispěti k tomuto poznání jest hlavní příčinou a hlavním účelem této práce. — Vím ovšem, že o původu lidstva psáno i v naší literatuře dosti se stránky náboženské, připomínám jen obšírnou knihu Dra. Lenze: „Anthropologie katolická" 1882. Přes to však doufám, že nepodnikám práci zbytečnou, neboť kniha posledně jmenovaná a jiné při učení o prvých lidech všímají si i jiných výroků Písma svatého, kdežto já zde omezuji se výhradně na ony 3 kapitoly, abych z nich ukázal, jak Písmo již na samém svém počátku ukazuje původce myšlení nevšedního.

Při vší lásce ku zprávě biblické budu však hleděti pečlivě k tomu, abych jen tolik podal, co skutečně v oněch kapitolách je. Na to také se leckdy u spisovatelů katolických zapomíná. Čtenáři „Hlídky" budou se pamatovati na polemiku o prvotném hříchu v I. ročníku. Tenkráte mohl jsem odpověděti jen stručně a slovy cizími; v přítomné práci podám odpověď více svou. Výslovně připomínám však, že to nečiním z nějakého úmyslu proti p. pisateli onoho zaslána, nýbrž proto se k věci vracím, že z onoho zaslána jsem seznal, že názory o věci nejsou všude přesny.

Stav prvních lidí v ráji a jejich pád se namnoze vylíčují v nepravých barvách a tím se věci naší ubližuje. V té příčině chce působiti přítomná práce k umírněnosti na obou stranách. Podotýkám však výslovně, že tu mám na mysli hlavně názory učenců katolických, neboť o názorech učenců protestantských se rozepisovati, na to by nestačil celý foliant! Práce sama není snadná, zvláště pro obyvatele venkova, kde není knihoven, aniž možno si knihy snadno opatřiti. Přes to hleděl jsem dle možnosti míti přehled o tom, co již k výkladu oněch kapitol vykonáno, hlavně ovšem ze strany katolické, ač i výsledků učenců protestantských si všímám. Více však spolehnouti jsem se musil na své úvahy a přemítání. Čtenář nebude na rozpacích, co je jistého, co pravděpodobného a co je mým zvláštním náhledem. Budu svědomitě prameny uváděti a mínění své vždy dle potřeby zřejmě vyznačím.

Aby vývody následující byly co možná pevny, třeba především podati správný text. Tím přirozeně dělí se celé pojednání na dvě hlavní části: úprava textu, výklady, k čemuž přijde třetí oddíl, respektující dva předešlé oddíly.

A) Úprava textu.

I. Text oněch 3 kapitol, jakož vůbec celého Starého Zákona, je především původní, hebrejský. Z něho činěny překlady do rozmanitých jazyků hned před Kristem, mnohem však více po Kristu. Jeden z těchto překladův, a to latinský, Vulgata, byl od církevního sněmu v Tridentě prohlášen za authentický pro katolickou církev. Sněm tím naporučil, ut haec ipsa vetus et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus et expositionibus pro authentica habeantur; et ut nemo illam reiicere quovis praetextu audeat vel praesumat. Dle tohoto nařízení zhotoven i u nás v Čechách český překlad bible dle Vulgaty a překladu toho se držíme v oborech sněmem výše uvedených. A není nijaké pochybnosti, že pro obyčejnou potřebu, jak říkáme, tedy ve škole, v kostele a p., překlad ten úplně postačí. Nemožno však na druhé straně upříti, že pro vědecké práce, má-li se na ně přiložiti měřítko naší doby, nikterak již nepostačuje; potřebujeme nového překladu, jenž by v sobě zužitkoval výsledky bádání biblického za posledních 200 let, a zejména více přihlížel k původnímu textu hebrejskému. Z této příčiny podávám zde překlad nový, vhodný pro vědecké bádání. Že se tím neprohřešuji proti nařízení sněmu Tridentského, dokazuji takto: 1. Authentičnost byla přiřknuta sněmem Vulgatě vzhledem k mnohým jiným latinským překladům, quae circumferebantur, a předpokládá authentičnost puvodního textu. Proto exegeta má nejen volnost, ale přímo povinnost přihlížeti k původnímu textu. S durazem na tuto okolnost poukazují Jeronym (Ep. 112 ad Aug., 106 ad Sun. et Fret.), Augustin (De doct. 2, 15, 22), Cassiodor (1, 15) a jiní. Bellarmin theoreticky i prakticky dovodil nutnost podobného jednání. Mimo to v polemice proti exegesi jinověrců toliko původní text poskytuje společnou půdu.[1] 2. Dekretem sněmu nebyly nikterak oslabeny význam a užívání textu puvodního, aniž snížena cena ostatních starých překladův, aniž konečně vyloučena snaha, kritickou činnosti opravovati a zdokonalovati text Vulgaty.[2] 3. I původní text jest authentický, právě tak jako Septuaginta. Jak z puvodního textu tak ze starých překladů možno získati pádné důkazy pro jednotlivá dogmata. Z dekretu sněmu jde jen tolik, že učení víry a mravů v původním textě obsažené i ve Vulgatě je zachováno neporušeno; nejde

[1]) Kirchenlexikon ²4, 1083.

[2]) *Kihn*, Encyklopaedie und Methodologie der Theologie, 1892, str. 147.

z něho však, že každé dogmatické místo původního textu je také vždy nejlépe podáno ve Vulgatě.[1])

Při tom však opět třeba pamatovati, že puvodní hebrejský text v prvotné své podobě je posud vědeckým idealem, poněvadž nemáme pro něj nižádné, církví přijaté a schválené definitivní normy.[2])

Za takových okolností katolický exegeta, chce-li vyhověti jak vědě tak církvi, musí si při překladě a výkladě počínati dle návodu „Kirchenlexikonu" (²4, 1107): „Musí vycházeti od textu původního a při všem důležitém přihlížeti na text Vulgaty." Při tom nesmí ovšem, jak z hořejšího vysvítá, zanedbávati ani ostatních starobylých překladů, neboť ty leckdy mají čtení správnější než text nyní za původní pokládaný nebo text Vulgaty. — Jako druhé pravidlo, rozumějící se ostatně samo sebou, musí vykladač stále míti na paměti, aby do textu nic nevkládal, co v něm není. Musí hleděti postaviti se na stanovisko ne snad jen doby nynější, ale i dob dřívějších, až k samému počátku té které knihy biblické. — Třetí pravidlo: dlužno hleděti na ducha obou řečí, jak řeči původního textu tak řeči v překladě.[3])

II. Dříve než podám dle uvedených pravidel zpracovaný překlad, uvádím užité pomůcky a jich zkratky:

B. č. = Biblí česká, podíl údů Dědictví Svatojanského na rok 1889.

D. B. = Dictionnaire de la bible... publié par F. Vigouroux. Paris, Letouzey et Ané, 1891 n.

H. = Nochmals der biblische Schöpfungsbericht von Fr. v. Hummelauer S. J. Freiburg, Herder 1898.

Hh. = Dr. J. Schuster's Handbuch zur biblischen Geschichte. Neu bearbeitet von Dr. J. B. Holzammer. 3. vyd. 1877. Herder.

K. L. = Kirchenlexikon, Freiburg, Herder. 2. vydání 1880 n.

K. S. = Die Genesis mit äusserer Unterscheidung der Quellenschriften, übersetzt von E. Kautzsch und A. Socin. Zweite, vielfach verbesserte Auflage. Freiburg 1891, J. C. B. Mohr.

L. R. = Die heiligen Schriften des Alten Testaments nach der Vulgata mit steter Vergleichung des Grundtextes übersetzt und erläutert von Dr. Valentin Loch und Dr. Wilhelm Reischl. Neue illustrirte Ausgabe. 1884.

R. = Über die Entstehung der Welt. Zwei Briefe an den Freidenkerbund in Böhmen von Professor Dr. A. Rohling. Prag 1889. Cyrillo-Method'sche Buchhandlung.

RE. = Realencyklopaedie für protestantische Theologie und Kirche, herausgegeben von Dr. Albert Hauck. 3. vydání. Leipzig 1896.

V. = Die fünf Bücher Mose. Hebrew et Germ. Pentateuch. Druck von Adolf Holzhausen in Wien 1879.

---

[1]) Názory Cornelyho S. J. v Introductio ad sacram scripturam dle referatu universitního professora Dra. Fr. Fraidla v »Theologisch-praktische Quartalschrift« 1888, 411. »Caveant concionatores, ne sensum et explicationem s. Hieronymi tanquam vaticinium Spiritus sancti vendant«, píše Cornely doslovně ve výkladě k Isaiášovi.

[2]) Kirchenlexikon ²4, 1083.

[3]) *Kautzsch* und *Socin*, Die Genesis, 1891, str VIII.

Kapitola I.

1. Na počátku stvořil Všemohoucí vesmír (nebe) a zemi. 2. Země však byla [pustá a prázdná], úplná tma ležela nad....[1]) a duch Všemohoucího jako tvořitel a rozmnožovatel vznášel se nad [vodami[2]]. 3. Tu řekl (přikázal) Všemohoucí: buď světlo, a bylo světlo. 4. A viděl Všemohoucí světlo, že bylo dobré, a oddělil světlo od temnosti. 5. I nazval Všemohoucí světlo dnem a tmu nocí. A stal se večer a jitro, den jeden. 6. Přikázal také Všemohoucí: povstaň obloha uprostřed [vod], a odděluj vody od [vod]. 7. I učinil Všemohoucí oblohu, aby oddělovala vody pod oblohou od [vod] nad oblohou. I stalo se tak. 8. A Všemohoucí nazval oblohu nebem. A stal se večer a jitro, den druhý. — 9. Tu přikázal Všemohoucí: shromáždi se vodo, kteráž pod nebem jsi, v jedno místo, aby se ukázalo sucho. I stalo se tak. 10. A nazval Všemohoucí sucho zemí a shromážděnou vodu nazval moři. A viděl Všemohoucí, že to bylo dobré. 11. Rozkázal také Všemohoucí: zploď země jemnou zeleň, rostliny nesoucí semena, a dřeva plodná, z nichž každé podle svého druhu vydává plody, ve kterých se nalézají semena k dřevům plodným (= k vytvoření nových dřev = k jich rozmnožování) na zemi. I stalo se tak. 12. Země zplodila jemnou zeleň, rostliny nesoucí semena dle svých druhův, a dřeva plodná, která přinášela ovoce, držící jedno každé v sobě símě podle svého druhu. A viděl Všemohoucí, že to bylo dobré. 13. I stal se večer a jitro, den třetí. — 14. Přikázal pak Všemohoucí: Nechť povstanou zdroje světla na obloze nebeské, aby viděly den a noc a byly na znamení ruzných věcí[3]) a pro počítání (hodin), dnův i let, 15. a aby sloužily jako světla na obloze nebeské a osvěcovaly zemi. I stalo se tak. 16. Všemohoucí učinil dva veliké zdroje světla: zdroj světla většího, aby panovalo nade dnem, a zdroj světla menšího, aby panovalo nad nocí, i hvězdy. 17. A Všemohoucí vykázal jim místo na obloze nebeské, aby shůry osvěcovaly zemi, 18. a panovaly nade dnem a nocí, a dělily světlo i tmu. A Všemohoucí viděl, že to bylo dobré. 19. I stal se večer a jitro, den čtvrtý. — 20. Rozkázal také Všemohoucí: nechť se hemží

---

[1]) Obyčejně se překládá zde položené původní slovo tehôm: propast, má však ještě významy: hučící vlny, oceán, moře a p. Vlastní význam na tomto místě není znám a proto v překladě nechána mezera. Tentýž důvod platí pro ostatní vynechaná slova a doložen je vždycky ve vysvětlivkách, které sledují za překladem.

[2]) Slovo vody dáno do závorky, poněvadž výraz původní nekryje se úplně se slovem tím.

[3]) Slova v závorce bez = položená jsou k lepšímu vysvětlení překladu, neboť podávají překlad učiněný se stanoviska poněkud jiného než je překlad hlavní.

vody hemžením (houfy) všeho druhu zvířat, živých, dýchajících tvoruv, a létavé nechť poletuje pod oblohou nebeskou. 21. I stvořil Všemohoucí (veliká zvířata mořská = veliké netvory mořské) a všeliký tvor živý a hemžící se ve vodách, podle určitých druhův; a všeliké létavé podle druhu jeho. A viděl Všemohoucí, že to bylo dobré. 22. I požehnal jim Všemohoucí a řekl: rosťte a množte se, abyste naplnily vody mořské, a ptactvo ať se rozmnožuje na zemi. 23. I stal se večer a jitro, den pátý. — 24. Potom přikázal Všemohoucí: zploď země živé, dýchající tvory, podle určitých druhu, zvířata krotká (domácí) a malé živočichy a zvířata plachá (divoká) podle určitých druhův. I stalo se tak. 25. Všemohoucí učinil zvířata plachá podle určitých druhuv, a zvířata krotká podle určitých druhův, a všechny malé živočichy na zemi podle druhů jejich. A viděl Všemohoucí, že to bylo dobré. 26. Tu řekl Všemohoucí: učiňme člověka v našem obraze dle naší rovnosti, a ať panují nad rybami mořskými i nad ptactvem nebeským a nad zvířaty krotkými i divokými, i nad všelikým živočichem, kterýž se hýbe na zemi. 27. A Všemohoucí stvořil člověka ve svém obraze: v obraze Všemohoucího stvořil ho, ploditele i ploditelku stvořil je. 28. I požehnal jim Všemohoucí a řekl: rosťte a množte se, abyste naplnili zemi, a podmaňte ji a panujte nad rybami mořskými i nad ptactvem nebeským i nad všemi zvířaty, které se hemží na zemi. 29. I řekl Všemohoucí: Hle, dávám (dal jsem) vám všechny rostliny nesoucí semena, kdekoliv na zemi rostou, k tomu všechny stromy, na nichž jsou plody, mající v sobě semena pokolení svého — to bude vaše potrava! 30. Naproti tomu všem zvířatum polním a všemu ptactvu nebeskému a všemu, co na zemi se hýbe, všemu, v čem je dýchání života, všechnu trávu (zelenou bylinu) a zelinu ustanovuji (dal jsem za pokrm). I stalo se tak. 31. A viděl Všemohoucí vše, což byl učinil, a bylo velmi dobré. I stal se večer a jitro, den šestý.

Kapitola II.

1. Tedy dokonána jsou nebesa i země i všechno uspořádání (pořádek, zákony) jejich. 2. A dokonal Všemohoucí sedmého dne svou tvůrčí práci a odpočinul dne sedmého ode vší tvůrčí práce. 3. I požehnal dni sedmému a posvětil ho, neboť v něm byl přestal ode vší práce na dílech svých, která Všemohoucí učinil na počátku.

4. Tyto jsou rody (dějiny povstání) nebe a země, když utvořeny jsou. Když (= den, v němž) učinil Věčný Všemohoucí nebe a zemi,

5. nebylo (nevzešlo) posud žádné proutí na zemi a žádné rostliny ještě nerostly na nivách, neboť Věčný Všemohoucí nenechal ještě pršeti na zemi a nebylo tu ještě lidí, aby vzdělávali půdu. 6. ale ...[1] vystupovala ze země a svlažovala celý povrch země. 7. Tu učinil Věčný Všemohoucí člověka z prachu (z ornice) země a vdechl v chřípí (tvář) jeho dchnutí života a učiněn jest člověk v duši živou. 8. Štípil pak byl Věčný Všemohoucí zahradu (ráj, park) v Eden (v místě rozkoše), v dalekém východě, v němž postavil člověka, jehož byl učinil. 9. A vyvedl Věčný Všemohoucí ze země všeliké stromy k pohledění pěkné a k jídlu chutné, strom také života uprostřed zahrady, i strom vědění dobrého a zlého.

10. A ....[2] vycházela z Edenu ku svlažování zahrady; od té doby však se rozdělila a dala vznik čtyřem řekám. 11. Jméno prvé řeky Pišon (Kur); ta jest, kteráž protéká všechnu zemi Chavila (Kolchis), kdež se nalézá zlato. 12. A zlato země té výborné jest; tu se nacházejí také perly a kámen onyx (beryl). 13. A jméno řeky druhé Gichon (Aras); ta jest, kteráž protéká všechnu zemi Kuš. 14. Jméno pak řeky třetí Chiddeqel (Tigris); ta teče na západní straně Assyrie. Řeka pak čtvrtá, ta jest Perat (Eufrat).

15. Pojal tedy Věčný Všemohoucí člověka a postavil jej do zahrady Edenské, aby ji vzdělával a ostříhal jí. 16. I přikázal mu řka: s každého stromu v zahradě můžeš dle libosti jísti; 17. naproti tomu se stromu vědění dobrého a zlého — s toho nesmíš jísti; neboť jakmile s něho jísti budeš, staneš se smrtelným. 18. Povážil (řekl) také Věčný Všemohoucí: není dobré, aby člověk byl tak sám, chci mu učiniti pomoc, která by byla jako jeho protějšek, která by se k němu hodila. 19. Když tedy vytvořil Věčný Všemohoucí ze země všechny živočichy při zemi a všechno létavé (ptactvo) pod nebem, způsobil, že přišly po párech k člověkovi (Adamovi), aby viděl, jak by je pojmenoval, neboť zcela tak, jak by člověk pojmenoval každého ze živých tvorů, měli se jmenovati. 20. I dal člověk (Adam) jména všem krotkým zvířatům, všemu ptactvu pod nebem, i všem divokým zvířatům; pro člověka však nenašel žádného pomocníka, jenž by se k němu hodil (jemu vyrovnal). 21. Pustil tedy Věčný Všemohoucí hluboký spánek na člověka: a když usnul, vyňal ...[3] jeho a vyplnil tělem místo to. 22. I vytvořil Věčný Všemohoucí .... kteréž vyňal ze člověka, na ženu a přivedl ji k člověkovi. 23. I řekl člověk: toto jest konečně kost z kostí mých a tělo z těla mého; tato slouti bude mužice (žena), neboť z muže vzata jest. 24. Protož opustí

[1]) Původní slovo êd אֵד obyčejně se překládá mlha, pára.

[2]) Původní nâchâr překládávají slovem veletok, řeka.

[3]) Původní slovo צֵלָע célâh obyčejně překládají kost, žebro.

člověk otce svého i matku svou a přidrží se ženy své, a tak budou dva k jednomu tělu (jedno tělo). 25. Byli pak oba nazí, totižto člověk i žena jeho, a nestyděli se.

Kapitola III.

1. Had pak byl lstivější než všichni ostatní živočichové země, kteréž byl učinil Věčný Všemohoucí. Řekl pak k ženě: řekl skutečně Všemohoucí, že nesmíte jísti se žádného stromu v zahradě? 2. Jemužto žena odpověděla: z ovoce stromu v zahradě smíme jísti (jíme); 3. ale z ovoce stromu, kterýž jest uprostřed zahrady, z toho, řekl nám Všemohoucí, nesmíte jísti ani se ho dotýkati, jinak musíte umříti. 4. Řekl pak had k ženě: zcela jistě neumřete; 5. neboť Všemohoucí ví až příliš dobře, že kdykoli (v kterýkoli den) z něho jísti budete, otevrou se oči vaše, tak že budete jako Všemohoucí, vědouce dobré i zlé. 6. Když tedy žena shledávala, že ovoce stromu je vábivé a pro oči pravou pastvou a že stojí za to, po něm toužiti, když se skrze ně může státi chytrou (moudrou, rozumnou), utrhla z něho i jedla i dala muži svému, kterýž při ní byl, a on jedl také. 7. I otevřeny jsou oči obou a poznali, že jsou (byli) nazí. I navázali listí fíkového a udělali sobě zástěry. 8. A když byli zaslechli ohlas kroku Věčného Všemohoucího, procházejícího se v zahradě při chládku večerním, hleděli se skrýti, člověk i žena jeho, před tváří Věčného Všemohoucího uprostřed křovin zahradních. 9. I zavolal Věčný Všemohoucí na člověka a tázal se ho: kde jsi? 10. Kterýž řekl: kroky tvé slyšel jsem v zahradě; tu zmocnila se mne bázeň, že jsem nahý, a proto jsem se skryl. 11. Jemuž řekl (Věčný Všemohoucí): i kdož ti prozradil (oznámil), že jsi nahý? Jistě jsi jedl se stromu, s kterého jsem ti jísti zapověděl! 12. I řekl člověk: žena, kterou jsi mi dal za tovaryšku, podala mi se stromu a jedl jsem. 13. I řekl Věčný Všemohoucí k ženě: Cos to učinila! Kterážto odpověděla: had podvedl mne, že jsem jedla. 14. I řekl Věčný Všemohoucí k hadu: že jsi to učinil, zlořečený budeš mezi všemi krotkými i divokými zvířaty země; po břichu svém polezeš a zemi jísti budeš po všecky dni života svého. 15. A nepřátelství bude neustále mezi tebou a ženou, mezi semenem tvým a semenem jejím; ono potře hlavu tvou a ty potřeš patu jeho. 16. Ženě také řekl: rozmnožím bídy tvé a početí tvá; v bolesti roditi budeš děti a po muži svém mocně toužiti budeš, on však panovati bude nad tebou. 17. Adamovi pak řekl: že jsi uposlechl hlasu ženy své a jedl jsi se stromu, s kterého jísti jsem ti výslovně

zapověděl. zlořečená bude (orná) země pro tebe; v krušné práci budeš se z ní živiti po všecky dni života svého. 18. Trní a hloží tobě ploditi bude a přece musíš se z toho živiti, co na poli roste. 19. V potu tváře své budeš si dobývati chleba svého, dokavad se nenavrátíš opět do země (nestaneš se opět zemí), z které vzat jsi; vždyť zemí (prachem) jsi a do země (v prach) musíš zpět (zemí se opět staneš). 20. I nazval člověk jméno ženy své Chavva (= dárkyně života); protože byla máti všech živých. 21. Udělal také Věčný Všemohoucí Adamovi a ženě jeho sukně kožené a zobláčel je. 22. A Věčný Všemohoucí řekl: hle, člověk jest učiněn jako jeden z nás, věda dobré i zlé; jen aby se nyní snad také neosmělil i ovoce se stromu života trhati a jísti a tak se nestal nesmrtelným! 23. Proto odstranil jej Věčný Všemohoucí ze zahrady Edenské, aby vzdělával zemi (= Eden), z kteréž vzat jest. 24. I vyhnal člověka a postavil na východní straně u zahrady Edenské cherubíny a mimo to meč bleskotný k ostříhání přístupu ku stromu života.

III. Podaný překlad třeba na mnohých místech oduvodniti nebo blíže, co do významu slov, vysvětliti. Učiním to pořadem kapitol a veršů.

Kapitola I., verš 1. Slovo stvořil podává překlad puvodního slova בָּרָא. V Písmě sv. ještě mnohokráte přichází (viz II. 7). Jest výrazem pro činy specificky božské, užívá se ho „nur vom göttlichen Schaffen, nirgends mit einem Accusativ des Stoffes“ (Gesenius-Mühlau). J. Wellhausen (Prolegomena zur Geschichte Israels [Berlin 1883] S. 321) sám vyznává, že toto slovo k tomu jest „um lediglich die göttliche Schöpferthätigkeit zu bezeichnen und sie dadurch aus der Aehnlichkeit menschlichen Thuns und Bildens herauszuheben, ein Wort, das in so exclusiver Bedeutung weder im Griechischen noch im Lateinischen oder im Deutschen wiederzugeben ist“. Ovšem neznamená vždycky stvoření z ničeho. Avšak v tomto verši v Genesi Židé tak mu rozuměli, jak viděti ze slov matky makkabejské (II. Mak. 7, 28): „Prosím tě, synu, abys pohleděl na nebe i na zemi, a na všecky věci, kteréž v nich jsou: a poznal, že z ničehož Bůh učinil je, i lidské pokolení“. II. 7—8. Mimo to souvislost sama ukazuje, že se tu míní stvoření z ničeho, neboť porovnáme-li následující verše až 2, 3, shledáme, že celé toto vypravování chce nám vštípiti do paměti pravdu: Bůh stvořil hmotu světovou a uspořádání této hmoty na jednotlivá tělesa ve vesmíru bylo dílem dalšího rozvoje = od Boha je vše, i látka i její forma. R. 13.

Výrazem Všemohoucí překládám slovo אֱלֹהִים, jež v naší B. č. se vyjadřuje slovem Bůh. O významu slova elohim psáno mnoho,

ale celkem většina výkladů shoduje se v tom, že základem jeho je slovo אֵל „moc“, odvozené buď od אֵיל nebo od אלה „býti mocný“; plural elohim znamená pak „moci“, „náplň veškeré moci“, což my vyjadřujeme složeninou vše-mohoucí. R. E. 5. 316—319. R. 11—12.

Místo obyčejně užívaného slova „nebe“ položil jsem „vesmír“, ponévadž lépe vyjadřuje obsah jeho, který na tomto místě je širší než obyčejně slovu nebe přikládáme (scházelyť na př. hvězdy). Tu platí zásada položena u K. S. VI.–VII., že nemusí vždycky stejný výraz původní stejně se překládati, nýbrž že třeba dbáti na význam, jaký požaduje souvislost textu. Dle toho, když přijmeme slovo bara ve významu „stvořiti z ničeho“, pak musíme tuto položiti výraz „vesmír“. A výraz ten = prostor světový, výšiny nad zemí atd. Obratem vesmír a zemi = nebe a zemi naznačeno „všechno stvoření viditelné mimo Boha“. R. 15. D. B. 2, 750—1, K. L. 5, 2112. R. 13. H. 6.

Význam celého prvého verše je dle podaného tento: Bůh stvořil svět a tak mu dal vznik od nejprvnějších počátků. R. 12. Slova „na počátku“ mohou zajisté mimo význam hlavní, časový, bráti se zvláště vzhledem ku slovu bara i materialně, co do látky = od nejprvnějších elementů (hmotných).

Verš 2. Slovosled původní, položením slova země na první místo, ukazuje, že další vypravování týká se země, vzhledem k zemi že je vše vylíčeno, skladatel, autor (buď si on kdokoli) že na vše pohlížel ze země H. 10, Hh. častěji.

Slovo תְהוֹם nevyjádřeno v překladu, ponévadž posud neznáme pravou jeho představu. Ocean, moře, propast a jak se obyčejně vyjadřuje, ukazují nejlépe, že význam jeho není nám zcela jasný, tak že si nemůžeme ještě správně představiti, jak ve skutečnosti země za stavu slovem tím vyjádřeného byla; to zůstaveno dalšímu bádání. Sr. K. S. 4 (poznámka). H. 12. K lepšímu objasnění slova odvolávají se na assyrské tihamtu, ale to nic nedokazuje; víme dobře, že slovo stejně znějící má mnohdy i v sousední vesnici jiný význam.

Původní מְרַחֶפֶת merachéfeth jedním slovem nelze nám přeložiti; užil jsem opisu „jako tvořitel a rozmnožovatel“. Ve slově tom se chce říci, že duch Boží počínal si na počátku země jako pták, když sedí na vejcích: působí, aby povstali noví tvorové a pak se dále rozmnožovali. Je tu tedy řeč o tom, že duch Boží kladl tu na povrch tehdejšího tvaru zemského zárodky živých bytostí a přiváděl je k vývoji. H. 13. R. 21—22. Hh. 14. K. S.

Verš 3. První tři verše možno překládati též takto: „Na počátku, když Všemohoucí nebe (vesmír) a zemi tvořil (země pak byla pustá a prázdná, a úplná tma ležela nad . . . a duch Všemohoucího jako tvořitel a rozmnožovatel vznášel se nad vodami), tu řekl Všemohoucí: Buď světlo a bylo světlo.“ H. 9, K. S., R. 11. Překlad tento je však osamocený, tradice celá je pro překlad v textě podaný a proto dále se jím nebudeme zabývati.

Verš 7. „Vody“ tu jmenované nemají vždy stejný význam; něco podobného tu jest, jako výše u slova „nebe“. Bližší vysvětlení podáno bude v části další.

Ve verši 11. jest obtíž překladatelská potud, že někteří rozumějí tu tři členy věcí podstatně různých, druzí jen dva členy. Prvnímu názoru se kloní K. S., D. B. 1, 888, 2, 1034, Hh. 22, druhému H. 24, R. 26. Držím se náhledu prvého, v překladě však jsem částečně respektoval výklad strany druhé. Rozdíl vzniká tím, zač kdo považuje původní výraz דֶּשֶׁא, zdali za samostatný druh nebo jen za všeobecné pojmenování bylin.

„Znamení“ (různých věcí), o nichž mluví verš 14., jsou dle H. znamení dávaná hvězdami rolníkovi, cestujícímu, plavci atd. Slovo „hodin“, odpovídající původnímu מוֹעֵד, znamená vůbec čas mimo dni a léta, zvláště hodiny.

Překlad ve verši 21. „veliká zvířata mořská“ není zcela zabezpečený, spočívá na dohodu a analogii jiných míst Písma sv. Co zde vlastně míněno, určitě nevíme. D. B. 1, 606.

Velice různé překlady podávají se pro verš 24.; přidržel jsem se toho, jenž je poměrně nejjasnější.

Ještě více překladův učiněno pro verš 26. A není divu při jeho důležitosti. Hleděl jsem ho podati věrně dle původního. Aby čtenář mohl porovnati jiné překlady, stručně je tu uvádím. B. č. má: „k obrazu a podobenství svému“. L. R. „dle našeho obrazu k našemu podobenství“. H. „dle našeho obrazu a podobenství“. K. S., R., V. „jakožto obraz náš, který se nám úplně vyrovná“. D. B. „k našemu obrazu dle našeho podobenství“ a jinde opět: „k našemu obrazu a k našemu podobenství“. Překlad svůj opírám o KL. 4, 66, H. 38, R. 30. — Překlad upozorňuje na množné číslo „ať panují“ ačkoli dříve stojí „učiňme člověka“.

Dle překladu verše 26. řídí se překlad verše 27. Proto překládám „ve svém obraze“, poněvadž je v původním textě stejný obrat jako v. 26. Slova „ploditel“ a „ploditelka“ tohoto verše jsou vlastně eufemické, význam pravý je „samec a samice“ D. B. 1, 171.

Kapitola II., verš 1. Velikou různost vykazují překlady tohoto verše. Jde tu o význam původního slova צבא. B. č. dle Vulgaty má „okrasa". Septuaginta κόσμος. H., V., Zapletal v „Čas. kat. duch." 98. 481 mají „vojsko". K. S. „všechno, co k nim náleží". Přes důkaz Zapletalův, že slovo to dlužno vykládati na „vojsko", držím se překladu Septuaginty, neboť tito zajisté znali dobře pravý význam slova a podali je řeckým κόσμος, znamenajícím, dle Zapletala samého, „předně a především pořádek, soulad a krásu jen potud, pokud se v ní ten soulad a pořádek jeví, jako v životě, ve státě, nebo i ve stvoření, zvláště ve hvězdách." Důkazem toho, že jinde opět překládají δυνάμεις (mocnosti, moci), παντοκράτος (vševládný). Sv. Jeronym tedy daleko od původního slova neodešel, uživ v překladě svém ornatus, okrasa.

K verši 2. třeba poznamenati, že Septuaginta, Pešito (syrský překlad) a text samaritanský místo „sedmého" čtou „šestého". H. 44.

Konec verše 3. přeložen dle konjektury H. 48. na základě čtení Septuaginty ὧν ἤρξατο ὁ θεὸς ποιῆσαι; puvodní čtení je tu nejasné.

Ve verši 5. setkáváme se s novým výrazem pro jméno Boha יהוה. Výkladů podáno více. Držím se obecněji přijatého a překládám „Věčný". Výraz sám nevystihuje ovšem úplně pojem původní, kde prokmitá i idea spasitele, dárce milosti a p., ale chceme-li překládati jedním slovem, musíme voliti slovo věčný, neboť z něho lze snadno ostatní významy odvoditi K. L. 6. 1274—82. Obyčejně dříve jméno to vyslovovali Jehova, ale musí se čísti Jahve.

Neznáme posud správný význam êd ve verši 6. Jak u verše tohoto podotčeno, obyčejně překládá se „mlha", „pára", ale jisto to není. Proto lépe vyznati na ten čas, že nemůžeme ho přeložiti.

Verš 7. Látku, z níž člověk učiněn, nazývá B. č. „hlínu země", K. S. „hlínu ornou". R. E. 1. 159 a D. B. 1. 172 „prach zemský". V. „hroudu zemskou". Slovo „člověk" (adam) znamená vlastně „červený, rudý" dle země, z níž byl vzat. D. B. 1, 171.

Verš 7. Co nyní jmenujeme všeobecně rájem, bylo vlastně zahradou, parkem K. S. 9. 1457. „Eden" pak znamená „místo rozkoše" (ib. 1461). Co o ráji překladem podáno, spočívá na KL. 9. 1457 . . ., kterýžto článek čtenář najde v „Hlídce" I. 463.

Překlad ve verši 17. „staneš se smrtelným" zdělán dle překladu Symmachova (řeckého): θνητὸς ἔσῃ D. B. 1, 174.

Verš 18. podán dle K. S. a R. E. 5, 649.

K verši 21. učiněna poznámka hned při překladě; překládati slovem „žebro" není bezpečné, lépe s překladem definitivním počkati.

Ku kapitole této výslovně poukazuji, že nepřekládáno původní adam dle Vulgaty všude vlastním jménem Adam, nýbrž jen výrazem „člověk", protože v puvodním textě je všude člen. Beze členu, jako vlastní jméno, přichází poprve kapitola III, verš 17.

Kapitola III., verš 6. Upozorňuji, že v překladě podána dobře příčina, pro kterou Eva „toužila po ovoci".

Právě tak ve verši 10. zachycena správněji než v B. č. duševní nálada Adamova.

Verš 15, jak jest obsahem svým důležitým, tak je pro exegetu nesnadným. Překlad můj podán dle KL. 8, 1341. Jde tu o to, jak překládati slovo זַרְעָהּ, zdali souborně či jednotlivě nebo obojím způsobem. K. S. překládá souborně takto: „a nepřátelství bude neustále mezi tebou a ženou, mezi tvými potomky a jejími potomky; oni (potomci) potřou hlavu tvou a ty jim potřeš paty." V. opět překládá: „...a ženou, mezi semenem tvým a jejím, ono potře hlavu tvou a ty bodneš je do paty." Vulgata a dle ní B. č. „....jejím, ona... a ty úklady činiti budeš patě její."

Ve verši 18. místo „musíš se z toho živiti, co na poli roste" mají obyčejně překlady „a budeš jísti bylinu země"; „bylina země" tu značí všeliký druh bylin (zelin) a luštěnin D. B. 1, 176. P. d.

Dr. Ignác Hanuš a Dr. Jan Helcelet.

Příspěvek životopisný. Podává Vinc. Vávra.

XIII.

Od pohřbu nešťastného Dra. Aug. Smetany stahovaly se nad Hanušem a jeho rodinou černé, zlověstné mraky. Byl ostře pozorován a každý jeho krok bedlivě sledován, což ovšem nemile naň působilo, an si nebyl ničeho vědom, zač by měl býti stihán. Stálý nedostatek peněz, vzniklý u Hanuše nemocemi v rodině, pak těžká choroba a tíseň přítelkyně celé jeho rodiny, Němcové, znepokojovaly ho a činily nešťastným, tak že si v listě následujícím, zaslaném dne 12. února 1851, Helceletovi trpce stěžuje:

„Lamentací Jeremiášových kdybych měl u sebe jeden otisk, poslal bych ho Tobě, abych si uspořil dnešní psaní. Nejdříve o Boženě. Ležiť chudák ustavičně ještě, ba není vyhlídky, aby brzo se povznesla. Má prý hydrothorax a studenou zimnici najednou. Čejka však teď působí hlavně proti zimnici. Němec jí vyhledal nepřiměřený příbytek, zvláště pro zimu. Jeden pokoj nelze vytopiti, hlavně snad pro peněžitý nedostatek, a tak Ti je celá rodina ve dne v noci v jednom pokojíku pohromadě. Tři hoši a dosti nezbední, že křiku nadělají mnoho, toť víš sám ze škol ještě, a chce-li tedy míti pokoje, musí je Božena do kuchyně vyhnat! Toť jsou, jak vidíš, poetické poměry! Ona snáší vše se stoickou trpělivostí, ač nevrlost proti okolnostem nechce vždy se dát ukrýti, není tomu divu. Marie, služka její, je velmi rozumná a hodná holka a umírní jí dosti trpkosti osudu jejího, ale co je kapka proti moři? Píšu to vše i Tobě i Kláceloví najednou, týká se to Vás obou, a jsem velmi rád, že jste se přiblížili k sobě přátelsky. Klácel poslal Boženě podporu, což dobře bylo, ač se jí to trochu bolestně dotklo. To jsem jí vymluvil a dokázal, že její povinností je bráti pomoci od bratří, sice že celý poměr pouhou by byl lží. I zapresil jsem jí, ba požádal přísně od ní, má-li čehosi třeba nakoupiti a uvařiti, aby vždy poslala k nám, že Laura to ráda učiní. Přislíbila mi to, ač nevím, jak dalece dostojí svému slovu. Jak vidím, nejraději by měla, kdyby, aniž by cosi požádala, se jí to ono přinášelo, neb zvláště při zimnici třeba, by si potravou trochu přilepšila, a zdá se mi, že nad míru jednoduše žijí v její rodině. Hrozná i věc je však ta, že Lauře nyní tak jsou ruce vázané, že i domácnost naše časem úpí pod břemenem neštěstí a že mě nedostatek peněz tak tiskne, že jsem skutečně již týden ani piva nepil, abych něco uspořil. To však jak Laura pozorovala, chtěla se i ona kávy zdržovati, což úplně při nočním jejím bdění věcí nemožnou je; musil jsem se tedy navrátiti k pivu, ač Tě ujišťuji, že mi ani nechutná za takových poměrů... Laura teď skutečně neví,

kudy kam. Klemeně bylo též tři dni huře než obyčejně. dnes zase je trochu při sobě.

Mé ospravedlnění strany smrti Smetanovy neprospělo ničeho; dva dni po zadaném spisu přišla dutka písemná. vytýkajíc mi. že jsem měl dávat collegium při pohřbu. Pedel s řetězem a v slavnostním oděvu — žezlo v ruce — šel za rakví. a fakulta neměla jíti. Známí mě ubezpečují. že jsem střežen odevšad a vyhlášen buhví za co: a já jsem tak přesvědčen, že stojím úplně na legalní půdě a že jsem nepřekročil meze zákonní ani trochu. Snad jsou to jen povídačky. jak obyčejně proskakují městem. že lidé více mluví než vědí. ač zapříti nemohu. že nemile pusobí na mne. ježto touha má zároveň k tomu se nese starati se ve svém pusobišti o blaho společnosti i s obětmi dost značnými. Nebyl jsem poznán ve Lvově od tehdejší vlády. a narovnalo se vše, jak blíže přikročili ke mně a nevěřili utrhačným pověstem; nebyl jsem v Holomouci poznán od studentů. jak jsem se přehmatum jejich naproti postavil. a později též to se vyrovnalo. Doufejmež tedy. že i v Praze to nemilé kolotání se ustálí a že budu moci pracovati tiše na pracích svých literarních. a není pohříchu jiného. čehož bych si přál. Požádal jsem ministerstvo. bych mohl přednášeti v létě krasovědu. a dovolilo mi to. což mne velmi těší. ač mi to nových prací přineslo. Letos to budu po německu a na rok česky čísti.

Přicházím teď k nejmilejšímu předmětu. totiž k penězům. Zaplacení činže zabralo vše. co jsem dostal od prefekta. a já sedím zase na holičkách. Nabídl jsi se jednou přátelsky. že mi můžeš zapůjčiti knížku na 100 zl. Jestli ji nebudeš potřebovati v prázdninách. mohl bys mi půjčit těch 100 zl., avšak s tou výjimkou. že Ti smím nahradit i úroky. jako kdyby ležela. Přines mi tu malou obět přijmouti úroky spořitelny. neb jsem tím svobodnějším a mohu si je déle podržeti. co jinak mne vždy trápi myšlenka. že sám mou nehodou ještě muky trpíš. Kdybys však potřeboval peněz v prázdninách. nemohl bych jich vzíti. neb až do prázdnin nebude mi lze zapraviti je. Jedinou výhlidku na neobyčejné peníze podává mi muj Štítný. který snad asi 250 zl. přinese. avšak pohříchu na začátku teprv budoucího roku. a jak se do toho dokulhám, toť skutečně nevím. Kdybys sám nemohl mi peněz zapujčiti. táži se Klácela. nemá-li on uložených pokladů. kterými by mi mohl pomoci z bláta vybřísti. Tak by se naše bratrství započalo ihned žebráctvím. ježto je moderní kommunismus. V Praze skutečně nemám nikoho ještě, ku kterému bych mohl v té záležitosti přátelsky přilnouti. k cizímu nemám dosud chuti dojíti. Otaž se při příležitosti Pražáka.[1] zdali by bylo radno veřejné nutiti Winikera, aby mi počet kladl. Víš. že ani za mapy ani za mou „kulturu". ježto od r. 1849. v komisi má. počtů žádných nekladl. ač k tomu povinen již byl v předešlém roce v červenci. Vymlouval se. že pramálo prodal a že škody utrpěl při komisi; buď si to pravda či nic. přece mám právo žádati. by účty složil. a to. co vytěžil. se mnou dělil. Byla by mi teď každá i sebe menší suma

[1] Dr. Alois Pražák.

ku př. 30. 40 zl. velmi vhodná a tu přece doufám, že mi je dlužen. Na poslední psaní ani mi neodpověděl. Také mi je dlužen knihkupec v Praze: včera mi zaslal Calve konto, abych mu zaplatil 63 zl. stř. za knihy r. 1850. zakoupené. V těch 63 zl. je 16 zl. stříbra agia! — neb počítají nyní v Praze 31½ agia.

Rodina[1]) Tvá bezpochyby je již na cestě uzdravení, a i ty bezpochyby zase v rovnováze mysli: tuť jsem si dosti ještě zachoval. Psaní tak dlouho zadržené mělo pečeť porušenou či nic? Laura ku podivu duševně statně se chová, ač tělesně je velmi zesláblá a stínu podobna. Co jsem dnes Vám o Boženě psal, to jí nepište zvláště teď, mrzela by se z toho. Teď tam k ní Laura zaskočí a večer trochu já. Mluvíme někdy hrozných hloupostí spolu a žertovných, a praví Božena, že zapomíná tím někdy na okolnosti své nynější.

S pánem Bohem páni bratři a dejte podíl na pozdravení mém i polosestře Verunce."[2])

XIV.

Z listu tohoto, psaného dne 20. února 1851 již jasně viděti, že byl Dr. Hanuš pod tajným policejním dozorem, a že dozor ten netýkal se pouze soukromého jeho vystupování, nýbrž že rozšířil se i na působení jeho jako professora filosofie na universitě. O Němcové podává opět zprávy důležité a zajímavé.

„Dnes v noci ponejprv spala trochu Božena, avšak stýská si na bolesti v slezinách, a i Čejka nyní má za to, že vodnatelnost vězí v slezinách, ač kašel a dušení ještě ani za mák nepřestalo. Zimnice včera trochu znovu se ukázala a zahnána byla dvěma prášky chininovými. Hoši trápí Boženu velmi, zvláště Jarouš a Karel, a musila si na ně dát udělat metlu, kterou schovává v posteli. Toť je ovšem divné vyražení pro nemocnou, zvláště před spaním večer, neb tu hašteří se ti hoši, kdo s kým spáti má, nad míru. Vyřkla jednou Božena, že kdyby opravdivě se roznemohla, že by šla do špitálu; teď upustila od toho. Měla by ovšem více pokoje, nežli tu. Toť jsem již i v zdravém jejím stavu nemohl pochopiti, jak se mohla s hochy a se vším v jeden pokoj vměstnati, anť takto ani ona jimi, ani oni visitami pokoje nemají k vypracování úloh. Radil jsem jí, aby Hynka a Karla jako dříve dala k Frantovi,[3] aby jí ulehčeno bylo, nechce však o tom ani slyšeti, a tak se to den co den velmi nemile a neblaze dere do obyčejnosti. Nebeský přichází hojně a ulevuje dosti dobře humorem svým. Když se Ti můj jízlivý humor nelíbí, což bys asi řekl onomu Nebeského! Toť se mi zvláště nelíbí na literátech českých, že oni dobří jsouce spolu na pohled, jak jsou sami, jeden druhého tepe až na poslední nervy jsoucnosti jeho bez milosrdenství. Toť jsem já ještě anděl proti

[1]) Tento konec listu patrně později připsán.

[2]) Vrbíkové (Mikšíčkové).

[3]) Franta Šumavský byl dávným přítelem Němcových.

ním, ač jsem se již mnohému přiučil. Jest to zimniční jakýsi stav, vím to, nelze však se sprostiti toho najednou a zvláště i proto, že člověk tak mnohých hloupostí musí snášeti a sežrati tolik mrzutosti tiše do sebe.

Teď takořka dokončiv list svůj odeslaný Vám totiž oběma, již obracuji se zvlášť k Heleceletovi. 100 zl. jsem obdržel, kterými jsem Calveho dílem zaplatil, dílem ostatek na budoucí účty v červenci zanechal, kdy povinen bude platiti mně, co byl sebral rozkoupením logiky mé české. Tedy s té strany byl by pokoj. Než proti Winikerovi zakročím: napíši mu ještě psaní jedno, což přikládám zde. Poukázání kontraktu není třeba, neb jedná se tu o pouhou komisi Kulturgeschichte a map., a že té stává, dokáže každé knihkupectví knihami svými. Kontraktu úplného ani nemám, jen ve psaní jednou to stojí, jako v knihách Winikerových též; nenapadne mu také zapírati to, co by se psaními vlastními dokázati dalo nad míru. Děkuji Dru. Pražákovi za ochotnost jeho. Dej mu psaní mé na Winikera přečísti, než-li je zapečetíš a laskavě odevzdati dáš.

Dora mohla psáti Tvé Božence,[1] jak vidíš v příloze. I jinou ještě přílohu spatříš. Zaměstnává se prý paní Staňková v Praze překládáním známého Ti spisovatele[2] a na důkaz posílám Ti jednu z bájí jeho. Nejsou-li to mysterie jakés?

Náhledu Tvých strany dopisování s Bratránkem sdílím úplně, a jak vidíš, leží tu pro něho cosi přiloženo.

Když vláda zavádí restauraci, proč bychom my nenásledovali trochu jí? Onehdy byl úředník jeden u mne a sděloval mi přátelsky, že nedělám dobře, že se zevně, totiž kloboukem, tak liším od obyčejného a že to může býti nebezpečné pro mne atd. Zpívá se známou notou! Uzavřeno je v komoře srdce mého několikrát za týden si posadit cylindr na hlavu a několikrát demokrata (či jak to jmenují?), že nelpím na vnějšnosti co také. Roubal také onen úředník polouředně proti bradě, ale brada je posud bradou a čeká na vyšší ještě rozkaz.[3] — Jsem, jak vidíš, dosti dobré mysli, ač vidím i špiclu docházet do přednášek mých: onehdá se jeden trochu opozdil, a jakmile větší část již byla vyšla, pustil jsem se do něho, tázaje se, je-li zapsán. Ulekl se tak, že až s..... (skutečně, nikoliv eufemismem řečeno); řekl, že je jurista, jména však neudal, že prý přijde ke mně domů. Že nepřijde, to patrno.

Ještě vídávám jednoho pilně psáti a jednoho hrbatého malého; číhám na oba, ne však abych myslel, že tím cos prospěji, ale abych také já honbu měl a oni hanbu. Dověděl jsem se o jednom Anti-Densteinu[4] ve Wiener Neustadt; že prý tam kdosi přednáší kadetum

---

[1]) dceři Dra. Heleceleta, provdané potom Fandrlíkové, choti Dra. J. Fandrlíka, advokata a poslance.

[2]) Boccacia.

[3]) Hanuš měl „plnovous“. — Také Němcová psala Heleceletovi téhož roku dne 20. prosince: „Ano, slyšim, že přijde na Vás rozkaz proti nošení vousu. — ach, Ivane, Tvé krásné vousy nedávej pryč!“

logiku mou a dal si skutečně značnou část tam zavésti, jak mi sám Calve vypravoval.

Od jednoty pensionovaných,[1] jak se zdá, Cyrilla-Methoda, nic jsem ještě neobdržel; rád postarám se o rozeslání knih na údy pražské.

Mapy[2] bychom mohli snad přece darovati nižším školám, aby neupotřebeny nezahynuly; bylo by přece škoda. Daruj Tvou část v Brně školám venkovským, já bych mou daroval Budči.[3] Co tomu říkáš? Že jsou naše jména na nich, nedělá nic, neb stojí též, že jsme je vydali v Holomouci, a to jméno spláchne všechnu hanbu s nás. Wegen dem Bissel!

U Wimmra měl jsem asi 45 zl. ještě k vybrání a vybral jsem si je v knihkupectví, avšak Dräse[4] myslím, že se jmenoval nedal mi jich a zůstaly tam. Dal mi tenkrát jen 3 obrazy či 4: Čecha, Karla IV. a p. v ceně asi 2 zl. stř. Dobrých 40 zl. vázne tedy ještě tam, ač i Dräse tenkráte řekl, že celých pro kridu nemohu dostat; ptal jsem se tedy, co přijde ještě na mne. Pana Hauptmanna[5] ani neznám; kde pak je nyní Draese. Bratránek o tom bude věděti, jako ví o tom, že jsem nevybral knih. Honorár jsem dostal již r. 1848. úplně.

Článek pro Koledu Vám vybral čert pro mne, neb bude to státi mnoho práce, a kdyby to mělo býti věcné, bylo by to přece cosi pro mne, ale to lízání po povrchu není příliš libé, avšak jsem se již do toho pustil a uvidím, jak to asi pološeně vypadne.[6] . O Verunce[7] bych také já rád psal, ale již teď chce se mi do pláče, a divím se, že's vydržel tolik řádku bez „mokrofousu". Piš, stojí-li Mikšíček za zastřelení ještě a má-li ještě cosi v sobě, co by se dalo zastřeliti."

XV.

List tento, psaný dne 21. února 1851, je pokračováním listu předešlého, a také s ním zároveň Helceletovi byl poslán.

„Včera spala Božena trochu v noci a byla ve dne čilejší. Zapověděl jí Čejka vodu píti, a pije tedy pivo a někdy i vínko. Čtla též pilně včera Tristrama Immermannova[8] a líbí se jí velmi. Božena není tak plačtivá jako Vaše Verunka a nerada by umřela, ač dosti laje na svět a na manželství.

[1]) Narážka na malou činnost Jednoty sv. Cyrilla a Methoda v Brně.

[2]) Týká se jednak mapy Moravy a Slezska, jednak národopisné mapy Rakouska.

[3]) Škola, kterou založil K. Amerling; ženské oddělení řídila do provdání se za Fr. L. Čelakovského Boh. Rajská.

[4]) knihkupec v Brně.

[5]) bývalý knihkupec v Brně.

[6]) Na rok 1852. Hanuš napsal do „Koledy" velmi cenný a zajímavý článek „O svěcení výročních svátků starých Slovanů a o jich pozůstatcích mezi námi". Božena Němcová Hanušovy této studie použila v »Babičce«.

[7]) Že byla Veronika Vrbíková (Mikšíčková) povahy velmi jemné a měkké, vysvítá též z jejích dopisů Němcové.

[8]) Známý básník německý z první polovice tohoto století, jejž si také Klácel oblíbil. Přeložil jeho píseň „Tulitäntchen" pod jménem „Tulipánek", tiskem však nevyšla.

V Lumíru[1] jsou šprýmy pod *H.* z mého vzácného péra vzaté; byly pro Neue Zeit[2] určeny, jak jsem ještě tak šťastný byl řiditi „novým časem". U nás je pořád stejná bída, toť k závěrku.

Brauner pozdravuje Klácela. Bude se ženit a řekl, že by se jeho milá líbila Klácelovi. Měl jsem Braunera za trochu příliš nadutého; těšil jsem se, že tak jemně mluvil o „pobratimství" svém s Klácelem z mládí. Tak vězí taková zatracená skořepina snad na každém, jež nedá patřit do pravých vnitřností jeho.

Kláceli, Ty bys mohl jednou nějakou práci do učené společnosti zaslati; já bych ji četl jmenem Tvým." — —

Ač jest jisto, že Hanuš od r. 1851. stále dopisoval Helceletovi, není od onoho roku do 1855. v papírech Helceletových ani jediného listu Hanušova.

V prázdniny téhož roku Hanuš byl s úřadu svého jako professor filosofie na universitě Pražské složen, jsa podezřelý z hegelianismu; že valné asi k propuštění jeho přispěla „demonstrace" Hanušova při pohřbu Smetanové, dá se vystihnouti z listů XIII. a XIV. Ačkoliv Hanuš podržel celý plat nejmladšího universitního professora, přece zápasil dosti s nesnázemi peněžnými, tak že byl nucen soukromě vyučuje mladíky a dívky dospělejší ve vědě své, si pomáhati.

V Čechách vůbec nastávaly poměry přímo zoufalé, a neobyčejná stísněnost mysli zavládla všude. Roku hned následujícího Kollár a Čelakovský klesli v hrob, s Čelakovským i nezapomenutelná jeho choť, Bohuslava Rajská. Akademické gymnasium v Praze, jediné od r. 1849. poněkud české, opět poněmčeno, Klicpera, jeho ředitel, proti své vuli dán na odpočinek a professor Cupr propuštěn. I v literatuře české nastal hrobový téměř klid, jediný Mikovcův „Lumír" stále se držel. „Bohemia pacata" — řekl by Caesar. — Dr. Helcelet do roku 1855. stále stejně byl zaměstnán jednak jako professor techniky v Brně, jednak jsa předsedou Národní jednoty ss. Cyrilla a Methuda, jejíž jmění obezřelým řízením utěšeně rostlo.[1]

Jako redaktor řídil „Koledu" vždy pečlivě a obětivě, sám pokračuje v důkladné své studii o „Prumyslu a hospodářství" v dalších ročnících. Hanuš podal roku 1853. do „Koledy" podrobný životopis Tomáše ze Štítného s rozborem jeho spisů, Němcová pak krásnou

---

[1]) v r. 1851. — Ukázkou vtipu Hanušova podávám následující šprým z Lumíra: »Pythagoras, jemužto počtářství mnoho důležitých důkazů děkovati má, obětoval bohům vděčně sto hovad, jakmile byl jednu z nejhlavnějších sad počtářských vyzkoumal. Toť uleklo celou říši těchto nevinných tak důtklivě, že prý i u nás ještě, jakmile nového cosi se bylo vynalezlo, celá říše hovad, strachujíce se toho, bučí.«

[2]) v Olomouci; redaktorem byl Hanuš.

svou povídku „Barušku". R. 1854. čteme v „Koledě" poutavý článek Hanušův „Poslední doby živobytí Fr. L. Čelakovského" a esthetickou stať jeho „Několik slov o tom, co krásou není, a o tom, co jest krásné". V době nucené prázdně Hanuš samostatně vydal „Literaturu příslovnictví slovanského a německého", roku pak 1855. „Život a působení Fr. L. Čelakovského". Téhož roku podal v „Koledě" stať „Jak patří Slované v příslovích a pořekadlích na ženské pohlaví vubec a zvlášť". — Ježto r. 1855. stanovy Národní jednoty v Brně účelu svému již nevyhovovaly, přeměněna Národní jednota v Matici Moravskou s nově upravenými stanovami. Jmění Jednoty 5368 zl. 45½ kr. přešlo v majetek Matice. Jaké obliby těšil se rozvážný, pilný a obětivý Dr. Jan Helcelet, patrno z toho, že byl ihned zase postaven v čelo Matice Moravské, stav se jejím prvním předsedou.

Ze života pro život.

Příležitostné poznámky.

Mlčíme prý o tom a onom, o čem by se mluviti mělo. Neodpovídáme, kde bychom prý odpovídati měli. Ignorujeme prý, co sice samo v sobě za víc nestojí, ale v širší veřejnosti přece pozornost na sebe obrací a zmatek působí.

Možná! Ba k některým mezerám co do registrování současných událostí českých bez nucení se přiznáváme. Ale, věřte, unaví konečně člověka, stále naříkati, stále totéž opakovati a vyvraceti, stále polemisovati, ba s odbornými útočníky-rváči se rváti — opravdu, to unaví. Je v tom sice kus obranné taktiky, nenechati se škádlením a znepokojováním takovým unaviti; avšak, dejte si jinou náturu! A nad to dostalo se nám nejnověji znamenitého mentora v „Novém Životě", jenž maje se nápadně ku kdekteré veličině, přese vše odkopávání, pokládá se za povolána censurovati[1] naše mravy; tu pak ovšem rozumí se samo sebou, že takové napomínky nám jdou k srdci.

[1] Vytýkal nám nesmířlivost, že neumíme „odpouštěti", totiž člověku jako je Dr. V. Řezníček, dále vyslovil nám politování nad jednáním vůči p. J. Svozilovi, ač o

Protož ani tyto aforistické poznámky, jež ze své a cizí zkušenosti tuto jak se namanou zařazujeme, nebudou výhradně polemické; jenom někdy, a to zas jen, aby lépe bylo, nikoli pro boj sám. Kdo chceš přispěti, jen přijdi.

* * *

Rozumí se samo sebou, že začneme sociologií. Neví sice dosud nikdo určitě, co vlastně jest sociologie, kam sahá a nesahá, ale sociologem bude pomalu kdejaký švec, od mistra až po učně. Bylo by tedy zajisté hanba, kdybychom my zustali pozadu za tímto moderním, pokročilým proudem. Nemáme sice pro dnešek žádné puvodní úvahy, překypující učeností, theoriemi a číslicemi, přichystány, ale snad zavděčíme se několika cizími slovy, dotýkajícími se sociologie praktické. Goyau napsal prý, dle „Przegl. powszechného“, v „La Quinzaine“ nedávno něco o socialním duchu a smyslu, na který se pro samy reformní studie, kritiky a návrhy zapomíná.

Častým stykem, praví, s nešťastnými ve všedních životních poměrech nabývají teprve studia socialní náležitého oživení a pusobivosti. Neboť dlužno míti na paměti, že ona studia ve vlastním významu nejsou zaměstnáním přebytečným, majícím za účel jen obohatiti obor myšlenkový nebo paměť, nýbrž mají bezprostředně a stále pusobit na vnitřní život těch, kteří se jim věnují, mají nejen rozum, ale celou bytost a život upravovat a vzdělávat podle idealu křesťansko-socialního. Ani sebe skvělejší konference a učené schuze ekonomistu nedovedou vyčerpat vlastní úlohy křesťanské mládeže. V době přechodných let, která uvádějí člověka ze školních lavic do vlastního, svobodného života, mladíci mají vyhledávat ne slavných učencuv a znamenitých ekonomistu, nýbrž něco skrytějšího a dražšího, obecnějšího a ne tak vymezeného: mají zjemňovati vlastní svědomí zdokonalujíce v sobě smysl socialní.

A v čem vlastně záleží tento socialní smysl? Snáze lze určit jeho požadavky než samu podstatu. Následkem společenského smyslu hlava domu a rodiny odkládá v neděli rozvrh další práce na příští den z obavy, že by nebylo dopřáno klidu rukám a mozkům, kterým určil Pán každého téhodne den k oddechu a odpočinku. Týmže smyslem

věci dle doznání samého p. redaktora Dostála nebyl úplně zpraven, a Dru Neuschlovi vytýká dokonce — vztek. Manevrování toto, jež velmi chytře za jistým účelem se provádí, **nestačí však — na to zase my si dovolujeme upozorniti — na to, aby založilo nějaký** fond větší slávy neb větších zásluh: lépe dobývati si jinde a jinak rytířských ostruh; **zde to asi nepůjde.' — Toť naše první a poslední upozornění »Novému Životu«; ne**milujeme dětinského štípání a štychování.

jsa pobádán, snaží se katolický prumysl zavésti pátkové výplaty, aby usnadnil křesťanským rodinám již v sobotu nákup, který dosud příliš často se konává ve dny sváteční. Pusobením smyslu socialního muže dustojník v kasárnách dovolené zařídit tím zpusobem, který by zabezpečoval počestné a mravné užití volného času. V oboru esthetiky chrání nás socialní smysl od okouzlujícího vlivu „umění pro umění", hříčky to slov a myšlenek, od všelikých zručných umělustek, které snižují díla literarní — humaniora, jak je druhdy nazýváno — na chorobné vylévání jen vlastního „já", od onoho slepého sobectví, které pohrdá všemi výsledky myšlenkové a literarní práce jiných.

Míti socialní smysl — to znamená býti venkoncem proniknut zásadou, že činy naše mají vliv a vztah k jiným, znamená umrtvovati v sobě absolutismus individualní vůle pro věc jiných a v jejich prospěch tím, že na ně pamatujeme. Neboť socialní smysl je především umrtvováním: schopnost k onomu umrtvování jest ctností nabytou a kulturou se rozvíjející. A když jednou v nás vyroste a rozkvete, tu stává se instinktem křesťanské duše, aby nejprve hledala a nalézala, potom aby i bez hledání nacházela v proudu všedních okolností skromné prostředky spolučinnosti k uskutečnění království Božího na zemi. V době, kdy tolik lidí bývá vyrváno z kořene a z kolejí pravidelného života, socialní smysl je základem jakési ustálenosti: neboť tkví v něm zjevné a jasné, nutkavé a rozkazující vědomí svazku spojujícího člověka s křesťanskou společností a také závazku, vyplývajících z tohoto dvojitého svazku.

Úlohou tedy konferencí a studií socialních má býti: rozšiřovati v duších mládeže takové ovzduší, v němž by víra sama nalezla příbytek: tak pochopeny, musí ještě zdokonalovati své účastníky: a jestli ovládnouce mladého intellektualistu, strhnou jej do kouzelného kruhu bádání a záhad společenských, tu třeba nám pamatovat, že jedním rázem učí jej sestupovati k lidem a povznášeti se k Bohu. n.

*

V učitelských časopisech nejednou se četlo a čte, že neschopnými vychovateli jsou kněží a — učitelky, jelikož odsouzeni jsouce k bezženství a bezmužství (sit venia verbo) nemají rodin, neznají rodinného života a postrádají tedy onoho vychovatelského citu, který kořeny svými tkví v citech a funkcích rodinných. Nehájím těch dvou stavu — toť věc jejich skutku — ale dovolím si násadku obrátiti. Člověk by totiž dle toho se domníval, že učitelé, jediné povolaní to vychovatelé.

jsou samí tatíci. Zatím však je pravdou, že učiteli stávají se kosi 18—20-letí, kterým dosti dlouho jest vyučovati, nežli založí svůj rodinný „krb“. Je tu tedy trojí myslitelná možnost: buď to vyučování a vychovávání jejich vesměs za nic nestojí, což zajisté rozhodně popřeme, aneb — —

Surový název „bezpohlavních“ bytostí nedolétá tedy ani v této příčině tam, kam jest posílán, nýbrž vrací se k „bezhlavým“ původcům svým. P.

*

Učitelstvo obecných škol vyniká prý velikým sebevědomím. A dobře tak, pokud nezabíhá v neskromnost a nadutost. Snad je to náhrada za učitelské mrvařství let šedesátých a sedmdesátých. Sami zákonodárci říšské rady a zemských sněmů se učitelstva bojí, poněvadž mandaty přijali namnoze z rukou jeho. Jak se časy mění!

Ovšem není pšenice bez koukole. S jedné strany je mrvařů ještě dosť, s druhé pak zaráží — aspoň z projevu časopiseckých i zde někdy uváděných — pýcha, která předchází pád. Prý v některých ústavech učitelských pěstuje se tak improportionalní „sebevědomí“, že právě ani tam se dle něho nejedná, neboť bylo by samým vštěpovatelům nepohodlné a nepříjemné. To jenom naproti jiným, zvláště kněžím! Všeho moc škodí, zde také. Aspoň jest nebezpečno, neboť přeceňování není vzpružinou k lepšímu, nýbrž naopak.

Není téměř ani možno mluviti o této bolavé stránce a nezavaditi o požadavek akademického vzdělání. Nevím, kdo by ho učitelstvu nepřál nebo kdo by mu v něm vadil. Vždyť jest každému volno. Ovšem bylo by třeba změn v učení universitním, neboť čeho by tam učitel dnes hledal, nesnadno věru říci, anyť právě odbory jemu potřebné jsou tam nejslaběji zastoupeny.

Jiná arciť jest, má-li ta společnost, která si učitele pro své účely ustanovuje, pečovati o to, aby byl akademicky vzdělán. Nazývají sice někteří učitelé školu „svojí“, ale toť očividně nadsázka v horkokrevnosti a suverenních aspiracích. Škola jest učitelova potud, pokud tam má také své děti a pokud je sám členem církevní a státní společnosti, pro kterou škola jest — nic víc a nic méně. Non scholae sed vitae discimus. Učitelé přicházejí a odcházejí, společnost trvá. Jinými slovy: žádá obecná škola akademického vzdělání či ne? Neboť jen tento účel může rozhodovati, nikoli soukromá touha po vzdělání, jež ovšem také jenom na soukromé cesty a příležitosti může odkázána býti. Kolik

vzdělanců moravských, kněží neb úředníků na př., by si bylo přálo navštíviti universitu!

Že akademické vzdělání samo sebou lepším učitelem a vychovatelem nečiní, je přece věc právě učitelům, kteří si ze svých akademicky vzdělaných inspektorů rádi právem i neprávem smích tropí, až příliš dobře známá a jistá. Tak jak nyní obecná škola jest, naprosto ho potřebí není. A škola ta neporoste již co do rozsahu vzdělávání, spíše naopak, neboť nepraktičnost a přecpanost její uznává se všude, jen že se to všude neříká. A čeho jí má akademické vzdělání jinak poskytnouti? Snad více hloubky? Učitel má ovšem vždy více věděti než koho v tom vyučuje, ale o to snad je dosti postaráno! A představuji-li sobě akademické vzdělání jinak než nyní jest možné, totiž úkolům obecné školy a učitelstva jejího více přizpůsobeno, pak je to ovšem jiná. Avšak na to stačí opraviti učitelské ústavy, které jsou pedagogicky pravé monstrum horrendum. Aspoň by to byla snadnější a rozumnější práce než upravovati university tak, aby se na nich vzdělávati mohli odborní učenci, učitelé universit, gymnasií, reálek a obecných škol zároveň! Toho kumštýře bych rád viděl, který by takovou universitu vymyslil a zařídil.

To jsou důvody ryze školské, jichž ničím vyvrátiti nelze. Tvrditi, že obecná škola žádá po učiteli akademického vzdělání, je farisejství. Toto pak ukázalo by se ještě větším, kdybychom uvážili důvody ze života učitelského, jaký na venkově skutečně jest. Kdo ze samých učitelů by se tu požadavku onomu neusmál?

Jak řečeno, budiž každému přáno i toho vzdělání, i toho většího platu, jenž by na to následoval, i vyššího společenského postavení atd. Ale mají se věci vždy nazvati pravým jménem. v.

*

Sdružením a protivou vybavuje se tu představa učitelů středních škol. Sdružením, jelikož byla řeč o akademickém vzdělání, protivou, jelikož jsou to proti učitelům venkovským společensky praví ubožáci. Nemluvím o hmotné stránce, která nedávno upravena, ačkoliv i tu jsou poněkud v nevýhodě, pokud se týče nepoměru míst ředitelských a nadučitelských. Ale to snad jinak nejde a ani penězi se docela vyvážiti nedá, neboť býti „šéfem“ je přece jenom věc nezaplatitelná. Horší je však, jak se s nimi nakládá od úřadu, zvláště některých c. k. inspektorů, kteří jsou přece z téhož těsta, někdy jen trochu špatnějšího, jen když „loyalnějšího“. Praobyčejných pravidel společenské zdvořilosti se tu

kolikrát nešetří. Mnohý si již povzdechl: kdybych já takhle opovážil se nakládati se svými žáky a byli mezi nimi nějací z těch „lepších“ rodin, to bych si nadrobil! A ozvati se? Z bláta do louže! A to ukazuje se ruznými zpusoby, vlastně nezpusoby, na ruzných místech, ve škole před žáky, v síni konferenční, ano i zábavní.

To je jedna věc, elementarního požadavku sice, ale proto tím bolestnější. Člověk by nevěřil, kdyby nezkusil.

Druhá věc týká se práv veřejných. Není dobře, když učitel středních škol jest jiného přesvědčení než toho času vláda. Lépe, když je trochu více liberalem než klerikalem. Ale běda, kdyby jakožto klerikal učinil nějaký projev, který toho času by mohl býti pokládán za nezcela upřímně loyalní. Byrokratismus otrávil celé ovzduší školní, a to, které je výšinám byrokratismu bližší, to nejvíce. Pak se divte, že nám vyrustá tak málo celých povah, charakteru. Škola, která je má nejvíce pěstovati, škola střední, stojí takořka pod knutou liberalistické a byrokratické libovule. Neb co je to jiného, když inspektor celému sboru professorskému opováží se přísně uložiti mlčení o křiklavých zlořádech ústavu, poněvadž by to snad vládě bylo nemilé?!

Tlakem tímto trpí náš život náboženský i národní, neboť když výkvět intelligence naší musí se tak ukrčovati, ký div, že pusobnost jeho jest ochromena a za to vládnou na jevišti veřejného života všelijací demagogové? V.

Církevní věci v Syrii.

Dr. Alois Musil.

Jakobité.

Monofysitští Syřané zváni po svém největším organisatoru, Jakobu Baradeovi, Jakobity ja'kûbojé, měli ve své moci celou východní polovici Syrie až k Tauru a Eufratu s menšími osadami v krajinách okolních.

V Cařihradě jim nepřáli, ale mocní králové arabští, Rassanovci z rodu Gafna, se zbraní vymáhali svobodu náboženskou. Císař Justin 518—527 donucen Rassanovci, v mnohém jim ulevil,[1] ale Justinian 527—565 a většina jeho nástupců pronásledovali je neustále tajně, a jakmile nebylo strachu před Peršany, i veřejně.

Což divu, že přáli Jakobité Muhammedánům, svým pobratimům po řeči, kteří jim udělili svobodu náboženskou, vážili si křesťanských chrámův a dopřáli jim většího rozvoje národního než despotičtí Řekové. Egypta, Palestiny a východní Syrie nebránilo domorodé obyvatelstvo, nýbrž placené řecké vojsko.

Za prvých dob muhammedanské nadvlády dařilo se Jakobitům dobře. Měli v rukou skoro všecky nejvyšší úřady, a zakladatel slavné dynastie Ummajovcův uložil na smrtelné posteli svému synu a nástupci, aby si vážil Syřanů jako základu své moci. Teprv až byla vláda muhammedanská upevněna, až četní křesťané svou víru zapřeli, počali dávati halifové přednost Muhammedánům před křesťany, vylučujíce je z řadového vojska a ukládajíce jim větší poplatky.

Tak platí křesťané syrští od r. 692. daň z hlavy, kdežto dříve platili pouze daň z pozemků.[2])

A halifa Jazîd zakázal r. 725. křesťanům svědčiti proti Muhammedánům a ustanovil za zabitého muslima dvojnásobnou pokutu.[3] Ale při tom byla křesťanům ponechána samospráva náboženská, nebyli nikde násilím donucováni opustiti svou víru, a bylo šetřeno jejich osobní svobody, čehož Řekové nikdy nečinili.

[1]) *Assemani*, Bibliotheca Orientalis, II. Dissertatio de Monophysitis, cap. II. dí, že se Bar Hebrea zaměňuje chybně Justina s Justinianem. Srv. Ta'rîḫ muḫtasiri-l-duwal, vyd. Ṣâlehâni, Bajrût 1890, str. 147.

[2]) Dionys Tellmaḥrojský v Syrské kronice; *Assemani*, Bibl. Orient. II. p. [illegible].

[3]) Dionys Tellmaḥrojský l. c. p. 1?7.

Tito se mohli několikrát zmocnit Syrie, mohli vypuditi za rozmíšek mezi Ummajovci a 'Abbasovci a za slabé vlády posledních muslimské vladaře ze Svaté Země, ale zdá se, že na nich spočívala osudná kletba obsažená ve slovech, přičítaných císaři Herakliovi. Když prý prchal z Edessy do Samosaty, aby odsud ujel do Cařihradu, vystoupil na pahorek a obrátiv se k Syrii, zvolal: S Bohem, Syrie, s Bohem na vždy! Řek se do tebe nevrátí nikdy — leda se strachem, pokud se nenarodí osudný zrozenec — kéž by Pán Bůh dal, aby se nikdy nenarodil! Podnik jeho bude lákavým, ale výsledek dolehne na Řeky.[1]

A také že dolehl, neboť si ještě více odvrátili syrské křesťany, když dobyvše r. 750. Syrie, trýznili a do zajetí odvlékali Jakobity, chtějíce je přinutiti k přestoupení.[2] Podobně si počínali i r. 969., kdy majíce skoro celou Syrii v rukou, na cestě do Jerusalema místo aby si získali přízeň obyvatelstva, zajali jakobitského patriarchu, Jana ze Srîrțô, odvlékli do Cařihradu, kde byl uvězněn, když nechtěl přijmouti řeckého rozkolu. Ještě huře se dařilo patriarchu Janu 'Abdûnskému, který byl do Cařihradu přiveden se šesti biskupy a 20 kněžími a mnichy nucen k rozkolu. Patriarcha odepřel, i byl vypovězen do Bulharska, z biskupuv a kněží mnozí usmrceni, mnozí ve vězení zemřeli, a kterým se podařilo uprchnouti a do vlasti se vrátiti, ti se stali hlasateli nejprudší nenávisti proti ukrutným Řekům.

Jakobité opouštěli krajiny Řekum podrobené, utíkali se do území muhammedanského, kde byli mnohem bezpečnější před lstivými nástrahami věrolomných Řekuv,[3] a kdykoliv se Muhammedani zmohli a na Řeky útočili, našli v nestorianských a jakobitských křesťanech nejvěrnější pomocníky.

Za tohoto bouřlivého života nezapomínali Jakobité starého odkazu sv. Efrema, a kdykoliv byly doby příznivější, oddávali se pilně krásným vědám, pěstujíce horlivě národní literaturu syrskou na základech stanovených školou antiochenskou. Různé kláštery staly se ohnisky syrské osvěty, a divíme se množství a kráse literarních plodu, kterými se Jakobité honosí.

Tak hned v počátcích věnuje monofysickému hnutí své péro jeden z nejlepších spisovatelů syrských, Mar Aksnojo (Filoxenus), biskup z Mabbûgy († kolem 522), který zasílal přečetné

[1] Z díla: Zabadatu-l-halabi min tárîḫi-l-halabi, uver. Lammens, Cours gradué de traduction française-arabe, I. p. 78.

[2] Dionys Tellmahrojský, l. c. p. 109.

[3] Assemani, Bibl. Orient. II. p. 355; srv. též Dissertatio de Monophysitis cap. VI.

listy různým vynikajícím mnichům a poustevníkům, kteří pak jeho názory dále šířili. Od něho pochází též základní vylíčení monofysitského bludu u Jakobitů, jak je popsal v knize: Mimrê tlotô 'al tlîtojûtô w'al metgašmonûtô, Tři pojednání o Trojici a Vtělení. Věnuje-li se v těchto dílech polemice, zabývá se klidnou, pravdivou vědou ve svém: Pûšokô daktobê kadîše, kde kriticky a stručně Písmo svaté vykládá.[1])

Obzvláštní péči věnovali Jakobité dějinám.

Po Janu, biskupovi Asie, který zaznamenal události své doby, t. j. od Theodosia Mladšího (408—450) až do r. 564.,[2]) byl to několikrát již jmenovaný patriarcha Dionys Tellmahrojô, jenž napsal Dějiny od stvoření až do r. 774. Celé dílo zahrnuje dobu 6000 let, kterou rozděluje I. od stvoření po Konstantina Velkého, II. až po Theodosia Mladšího, III. po Justiniana, IV. až po rok 774.[3]) Od Adama do potopy čítá 2242 let, od potopy do Abrahama 942, od Abrahama do Narození Krista Pána 2016 let. Zajímavo je, že se odchyluje při určování věku patriarchův i od překladu Sedmdesáti i od syrské Pšittô.[4])

Ve 12. století vyniká Amidský biskup, Dionys Bar-Slîbî († 1171), jenž okouzluje jak lepostí řeči, tak hlubokou učeností ve svém Výkladě Písma sv. Starého i Nového Zákona: Pûšokô d'urojtô wdanbijê..., kde bedlivě uvádí starší výklady.[5])

Ale palma mezi spisovateli jakobitskými přísluší Řehoři Bar-Hebreovi, jak mu říkají Syřané, poněvadž byl synem lékaře Arona, kdežto u Arabů jest znám pod jménem Abû-l-farag. Narozen r. 1226., vycvičil se brzy v hebrejštině, syrštině a arabštině, znal dobře umění lékařské a jevil při velkém nadání takovou bezúhonnost mravní, že byl ve 20. roce zvolen za biskupa a r. 1264. za mafrjána Východu.

Svou hlubokou vzdělaností a rozumnou snášelivostí získal si o církev jakobitskou v pohnutých dobách tehdejších zásluhy nesmírné. Není snad oboru tehda pěstovaného, v němž by nebyl býval činným.

Ve výkladu Písma sv., jímž se Syřané se zálibou obírali, dbá

---

[1]) *Assemani*, Bibliotheca Orientalis II. p. 10—40. Vyd. E.A.W. Budge. The discourses of Philoxenus, bishop of Mabbogh 485—519.

[2]) *Assemani*, Bibliotheca Orientalis II. p. 83—90. Vyd. Cureton. The third part of his eccles. history in Syriac. Oxford 1853.

[3]) *Chabot*, Dionys de Tell-Mahré. Chonique IV. partie.

[4]) *Assemani*, l. c. 98—116.

[5]) *Assemani*, l. c. 156—202.

přísně rozumných zásad školy antiochenské a zastiňuje tak své současníky západní. Dukazem toho jest jeho Awsar rôzê. Sýpka tajemství, jak pojmenoval svuj obšírný výklad Starého i Nového Zákona.[1]

Za základ béře syrskou Pšittô, ale všímá si též textu hebrejského, zvláště však řeckého překladu Sedmdesáti, který dotvrzuje ukázkami z bible samaritánské, překladu armenského, koptického, Symmachova, Aquilova, Theodotionova, jakož i V.—VI. Origenovy.

Někdy uvádí druhé dva překlady syrské, Ḥarķlejtô — heraklejský a Karkfojtô — karkafský a bedlivě zaznamenává ruznou punktaci nestorianskou.

Mluvnici venuje velikou pozornost, ruzná čtení kriticky rozebírá a pak stručně a jasně vykládá, dbaje starších Otcu syrských i řeckých.[2]

Duležit jest též jeho Svícen Svatých o základech církve — Mnorat ķûdšê metul šetêsê ʿidtnojotô, kde píše v základě I. O vědě vubec ve II. O přirozenosti všehomíra ve III. O bohovědě (metul mmallût Alohûtô) ve IV. O Vtělení Slova Božího v V. O poznání bytostí nebeských, to jest o andělích v VI. O kněžství pozemském v VII. O zlých duších čili ďáblech v VIII. O rozumné duši v IX. O svobodné vůli, o svobodě, o osudu a nutnosti, o konci v X. O zmrtvýchvstání v XI. O skončení, soudu a odplatě dobrým i zlým v XII. O ráji edenském.[3]

Napsal též syrskou mluvnici Knihu skvostu ktobô dsemhê pro žáky, kteří se učili syrštině ve školách, když byla vytlačena z veřejného života. Pojednává o slově, slovese, spojkách a příčestích. Též ve verších sedmislabyčních sestavil kratší mluvnici. Gramatîķî bamšûhtô Afrêmojtô.[4]

Jako dřívější spisovatelé zabývá se Bar Hebraeus též dějepisem. Pro Araby a pouze arabsky rozumějící Jakobity napsal kitâbu-l-duwal Knihu dynastií, kde líčí stručně dějiny od stvoření až po rok 1276.[5]

Mnohem cennější jest Syrská kronika maktbonût zabnê, dílo pro dějiny jak církevní tak světské preduležité. Popisuje v I. kronice

[1] Částečně vydali: R. Schwartz, In evangelium Iohannis commentarius syriace. Klamroth, In acta apostolorum et epistolas cathol.

[2] *Assemani*, l. c. p. 278—283.

[3] *Assemani*, l. c. 284 n.

[4] *Assemani*, l. c. p. 307.

[5] *Assemani*, l. c. p. 309. Vydal ji: Ṣâlḥâni, Taʾrîh muhtasiri-l-duwal. Bajrût 1890.

Otcuv a králuv světové dějiny od počátku až do r. 1289. V II. kronice patriarchu antiochenských a jakobitských, zaznamenává v prvé části velekněze Starého Zákona, ve druhé pak hovoří o sv. Petru, stolcích patriarchalních a vypisuje děje patriarchuv antiochenských až po Severa a na to jakobitských až do r. 1285. V III. kronice líčí posloupnost a dějiny primasuv, patriarchuv a mafrjanu Východu, t. j. Mesopotamie a Persie jak pravověrných tak nestorianských a jakobitských od sv. Tomáše, apoštola a jeho žákuv, apoštolu těchto krajin, Adi a Agi až do r. 1282.[1])

Všichni spisovatelé dosud uvedeni zabývali se výkladem a úpravou liturgie — jak při úzkém sloučení života národního a náboženského ani jinak býti nemohlo, a setkáváme se u nich se zjevem, který nenajdeme u žádné církve východní.

N á p a d n ý j e s t t o t i ž v e l i k ý p o č e t l i t u r g i í v c í r k v i j a k o b i t s k é.

Jak dříve řečeno, byla původně užívána po celé vlastní Syrii pouze jediná jerusalemská liturgie sv. Jakuba, a to ode všech národností a na veškeré svátky. Než časem počala se vkládati ve svátky světcuv o Syrii zvláště zasloužilých zvláštní významná místa, liturgie pozměněna, upravena dostala jméno určitého světce — ba byla mu připisována. Později, když byl výklad liturgii zvláště pěstován, sestavil mnohý učený biskup neb patriarcha dle liturgie sv. Jakuba liturgii novou, které se prvotně užívalo třeba jen v jeho klášteře nebo biskupství, ale časem se rozšířila po celé vlasti jakobitské. Ba když byl za nadvlády muslimské vymizel odpor proti Nestorianum, přijali Jakobité edessenskou liturgii sv. apoštolu, která mohla býti ostatně od pradávna v užívání Jakobitu sídlících po pravém břehu Eufratu a sestavovali též dle ní nové liturgie.

Tak možno říci, že jest liturgie sv. Jakuba pokladem asi 38 liturgií, kdežto kolem 10 jest vytvořeno dle oné sv. apoštolu. Přesně stanoviti tento počet nelze, ba nelze ani jistě udati, zda brána za poklad ta či ona liturgie.[2])

Kdežto při naší mši sv. se pozměňuje dle libosti a potřeby část připravná, vlastní pak mše zůstává až na nepatrné částky nezměněna, je při liturgiích jakobitských a maronitských pravý opak. Část připravná bývá obyčejně stejná, ale vlastní mše se všemi téměř modlitbami se mění.

[1]) *Assemani*, l. c. p. 311—462. Vyšla v Paříži r. 1890.: Chronicon syriacum, E codicibus manuscriptis emendatum ac punctis, vocalibus adnotationibusque locupletatum.

[2]) Srv. *Renaudot*, Lit. Or. Col. II. cap. XIII. N. 5. l. c. 325—335.

Obřady při mši sv. jsou skoro všem liturgiím jakobitským a maronitským společny.

Chrám se dělí na čtyry části: kanké zoyyz, t. j. apsida, v níž stojí uprostřed oltář našemu podobný, bývá oddělena stěnou se třemi otevřenými branami od vlastního chrámu, hajklô — jak sluje naše loď. Zadní nebo postranní část lodi jest přepažena dřevěným mřížovím, za nímž jest ženský dům, a konečně jest na východní straně lodi zvláštní místo pro křtitelnici, která tvoří čtvrtou nezbytnou část nevýstavného, světnici podobného chrámu jakobitského.

Na témž oltáři možno sloužiti pouze jedenkrát za den mši sv.[1]

Kněz vloží na hlavu masnaftô bílý šátek, jak se na východě nosí, obleče si národní široký, bílý, naší albě podobný šat šadôjô, přepáše jej pestře vyšívaným, dosti širokým pasem, znorô, který se na předu zapne, na ruce si navleče našim manšetám podobné, pestře vyšívané manipule — zendô a konečně na ramena vezme široký plášť. Na to si připraví hlubokou misku patenu, kalich, větší a menší záclonu, lžičku a utěrák.

Jáhen mu podává kvašený chléb, který má býti čerstvý, nově pečený. Maronité užívají nekvašeného chleba, a zdá se, že to bylo zvykem v 6. století i u Jakobitů, neboť patriarcha Dionys Tellmahrojský vytýká ve své kronice, že počali mnozí nešlechetníci kolem roku 510, užívati kvašeného chleba při oběti mše svaté, a to v takové hojnosti, že nepožívali žádných pokrmův a chlubili se, že žijí samým Tělem Božím.[2]

Jako Nestoriani mísí též Jakobité sůl a olej s pšeničnou moukou, z níž připravují obětní chléb, a neberou-li pouze dva chleby, jeden pro kněze, druhý pro jáhna, mají vždy lichý počet, kdežto Maronité nepřimišují nic a počtu, zda lichý či sudý, nedbají.

Přijav od jáhna chléb, okouří jej, položí na misku, okuřuje menší záclonu a přikryje jí misku za stálých modliteb.

Na to leje do kalicha víno, přilévá polovici vody, okuřuje a přikrývá i kalich i misku větší záclonou.

Při východních obřadech jest veliký styk oltáře s lidem. Kněz nebo jáhen zanotí modlitbu nebo zpěv a lid pokračuje. Obřady trvají mnohem déle než u nás, přece zůstává veškerý lid pozorným, sleduje

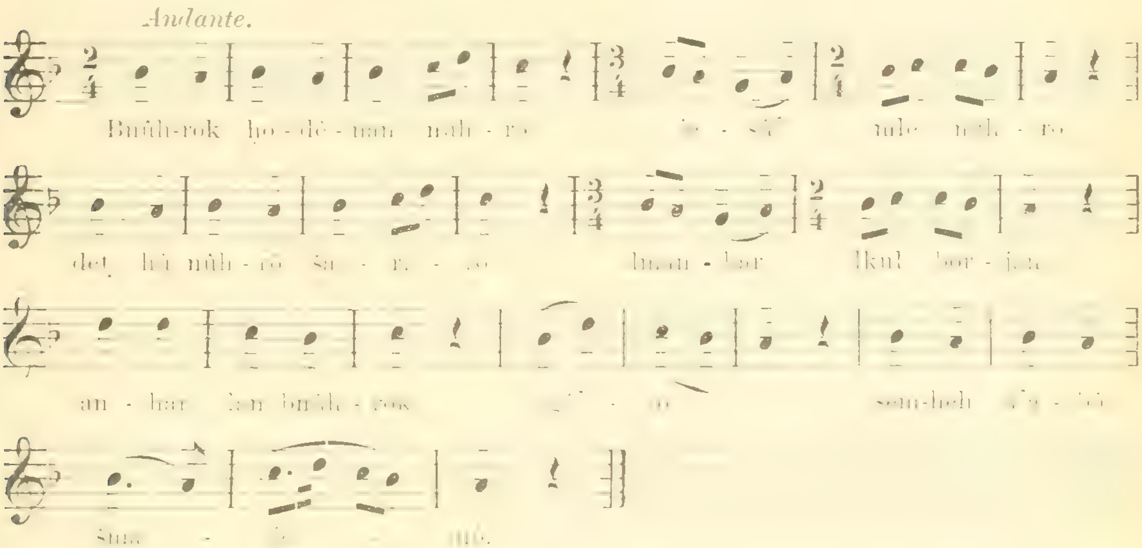
---

[1] *Dionys Bar Slibi* ve své Pûšokô dkûrbô: *Assemani*, l. c. II. 176—199.

[2]) Srv. *Assemani*, Bibl. Orient. I. p. 411; II. Dissertatio de Monophysitis. Srv. též *Neale*, A History of the Holy Eastern Church. I. p. 1051—1076.

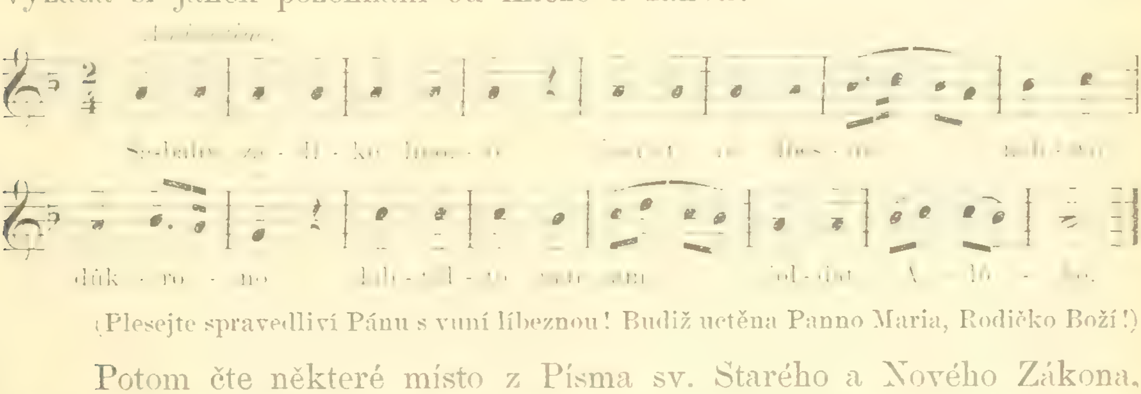
[3] Srv. Nomocanon Bar Hebreuv, latině přeložil Josef A. Assemani, vyd. Maio, Script. Vet. N. Col. X. str. 13.

bedlivě každý posvátný úkon, žije a obětuje s knězem. Hned se modlí, hned zpívají. Zpěv jakobitský a maronitský rovněž má své půvaby, které bude možno z některých ukázek aspoň poněkud poznati. Tak se zpívá na počátku mše svaté:

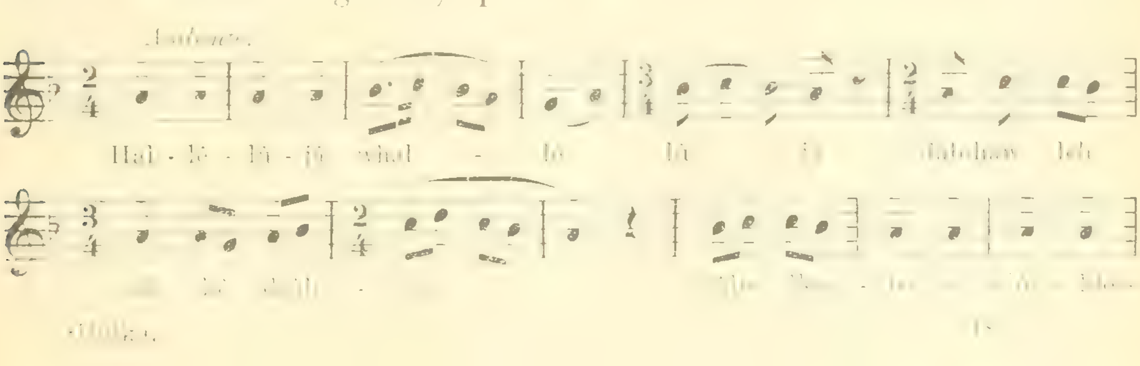
(Pro Tvé světlo těšíme se ze světla. Ježíši, zřídlo světla. Odstraňte světlo bludné, aby každého osvítil Tvou [illegible] nás. Osvěť nás světlem svým vznešeným, Ty odlesku [illegible] Otce nebeského!)
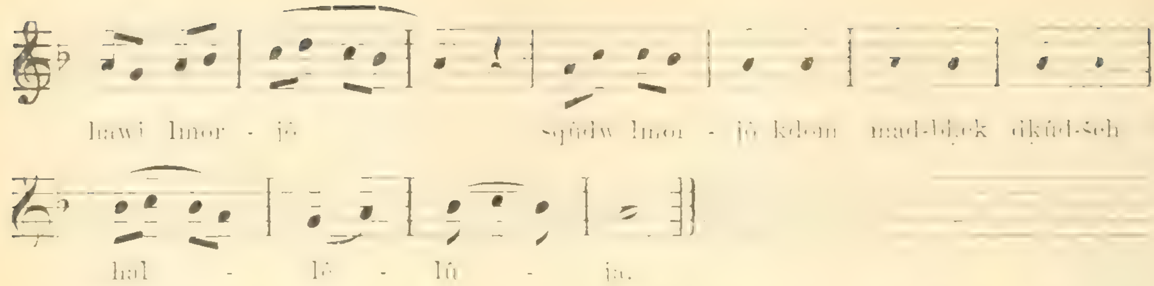
Když byl kněz obětní dary připravil, obrací se k lidu se slovy: Modlete se za mě, a okuřuje lid i oltář. Po mnoha modlitbách i zpěvech vyžádá si jáhen požehnání od kněze a zanotí:

(Plesejte spravedliví Pánu s vůní líbeznou! Budiž uctěna Panno Maria, Rodičko Boží!)

Potom čte některé místo z Písma sv. Starého a Nového Zákona, po němž následují opět různé modlitby přípravné k evangeliu. Spíše než se říká sv. evangelium, zpívává se:

(Chvalte Hospodina, chvalte Hospodina! Obětujte Jemu oběti chvály! Připravte dary a vstupte v síně Páně! Korte se Pánu před Jeho svatým oltářem! Chvalte Hospodina!

Před čtením sv. evangelia vyzývá jáhen lid: Přistupte ke mně, bratři, mlčte a poslouchejte zvěstování Spasitele našeho ze sv. evangelia, které se vám předčítá.

Kněz: Pokoj s vámi! I s duchem tvým!

Kněz: Ze sv. evangelia, jak je zvěstoval Pán náš Ježíš Kristus, pravý Bůh, podle sv. N. apoštola a hlasatele života věčného, slyšíme zprávu o životě i spáse duší našich.

Jáhen: Buďte tiše, posluchači, neboť toto, co se čte, jest evangelium svaté. Pospěšte, bratří, poslyšte a vyznávejte slovo Boha živého.

Kněz: Tedy v době, kdy prodléval Pán a Spasitel náš, Ježíš Kristus, na zemi, řekl učenníkům svým: . . . a čte evangelium dle pořádku na ten den připadající.

Po evangelium volá lid: Požehnej nás, otče! A kněz žehná delší modlitbou.

Když byla dokončena, volá jáhen: Odejděte, slyšící, v pokoji, odejděte v pokoji! Vy pak pokřtění přistupte k nositeli pokoje! Dvéře zavřete!

Ve vyznání víry, které se teď říká, vkládají za: člověkem, učiněn jako my. Na to konají tři modlitby za pokoj, kněz žehná lid třikrát: Milost Boha Otce atd. a počíná vlastní obět.

Kněz si myje ruce, líbá stupeň oltáře a oltář sám, na to líbá přisluhujícího jáhna a tento přináší polibek míru věřícím. Kněz oddělá větší záclonu, postaví kalich na pravou a misku na levou stranu oltáře, žehná obě překřiživ ruce, zvedá oboje najednou a říká, za koho mši svatou obětuje.

Vzývání Ducha sv. jest až po proměnění. Před ním pronáší jáhen slova: „Jak hrozna je tato hodina“, neboť přirovnávají příchod Ducha sv. jeho sestoupení v nejsv. Pannu Marii. Svatou hostii láme kněz na dvě částky, pravou namočí do nejsv. Krve Páně, a žehná ji levou dotkna se jí, aby naznačil, že byl Kristus Pán proboden. Naše po-

zdvihování je teprv před samým přijímáním.[1] Tu zvedá kněz najednou jak misku s nejsv. Tělem tak kalich s nejsv. Krví Páně a volá: Odpusť nám, Pane, a smiluj se! Na to obrácen k lidu praví: Svaté Svatým, a volá: S námi jest jediný sv. Otec, jenž spasil lid slitováním svým. Lid hluboce se koře, odpovídá: Amen.

S námi jediný sv. Syn, jenž spasil lid svým vlastním utrpením. Lid: Amen.

S námi jediný sv. Duch, jenž zdokonaluje a ukončuje vše, co jest nebo bylo. Budiž jméno Páně pochváleno teď i na věky. Lid: Amen.

Při sv. přijímání nikdy lid nepije z kalicha. Chce-li biskup přijímati, přistoupí k oltáři, který kněz opustí, a sám přijímá Tělo i Krev Páně.[2] Po sv. přijímání požehná kněz věřící, propustí je a teprv potom čistí misku a kalich a umývá si třikrát ruce.[3]

Jediné jest místo v liturgiích jakobitských, které připouští bludný výklad. Před modlitbou Páně při prvém lámání svaté hostie říká se modlitba hokanô šarirôit, kde stojí: „A jeden jest Emmanuel, aniž se rozděluje po nerozdělitelném spojení ve dvě přirozenosti. Tak věříme a tak vyznáváme, že toto je této Krve Tělo a tato tohoto Těla Krev.“ Sjednocení Jakobité zaměňují: Jeden jest Emmanuel, aniž se rozděluje ve dvě osoby, ale jediná jest osoba a dvě přirozenosti. V missalu maronitském je toto místo vynecháno.[4]

Ostatně je těžko vyrozuměti, co a jak si Jakobité pod jednou přirozeností představují. Největší jejich učenci a spisovatelé hned pronášejí názory úplně katolické, a hned si odporují. Tak píše Bar-Hebraeus ve svém vyznání víry, hajmonûtô: Jeden z osob nejsvětější Trojice, Bůh, svou přirozeností (Alohô bakjoneh) sestoupil s výšin nebeských a z milosti své stal se člověkem, narodil se z Panny, vtěliv se, jak víra apoštolův učí. Dvě jsou tudíž přirozenosti v Pánu našem (trên enûn modên kjonê dabmoran), božskost a lidskost. A sjednocení jeho božskosti s jeho lidskostí jest podivné, nevyslovitelné, aniž se prostoupily nebo zamátly, aniž se proměnily, zaměnily nebo smísily, nýbrž neporušeny zůstaly vlastnosti obou přirozeností (elô kad ntîrin šûhlofê datrajhûn kjonê) v jediném Synu a v jediném Kristu. Jedna podstata, jedna osoba, parsûfô-persona Christi, jedna vůle, jedna moc.

[1] *Neale*, l. c. 516, 517.

[2] Srv. Nomocanon Bar Hebreův (Mai, Script. Vet. Nov. Collectio, X. 24).

[3] Srv. *Renaudot*, l. c. 1—28 a 16 n. Srv. též *Neale*, A History of the Holy Eastern Church, I. 530—725.

[4] *Assemani*, l. c. p. 176.

jedna činnost. jak dí Atânasiûs a Kûrîllûs: Jediná jest vtelená přirozenost Slova atd.[1])

Nejčastěji shledáme ve spisech jakobitských učenou slova. v Kristu jest dvojnásobná jedna přirozenost had kjonô ʿfîfô. z čehoz patrno. že by dorozumění v tomto bodě nebylo nesnadné. nebot možno uvésti celou řadu výroku spisovatelu syrských. kteří mají v podstatě názor katolický, ale ve slovech se různí.

Rovněž tajemné vzývání Ducha sv. až po promenení se též mnohým nelíbí. ale že mělo a má dobrý smysl. možno tvrditi. Ku proměnění není nutno. což zřejmo z liturgie sv. apoštolu. kde jsou jiná slova a koná se před proměněním. že pak jest pod zpusobami chleba a vína již po konsekračních slovech Kristus Pán přítomen. zřejmo z učení celé církve jakobitské. Dionys Bar Salibi dí na př. ve svém výkladě mše sv.: Jakmile byly obetní dary konsekrovány. bývá v nich Slovo. právě tak jako bývalo Slovo Boží v Panne. jakmile byla zastíněna Duchem svatým.[3])

Modlitba. jíž se vzývá Duch sv., je starší než z 5. století. nebot se nalézá ve všech liturgiích majících za základ liturgii sv. Jakuba. nalézá se ve všech i nejstarších rukopisech. a nikdy nebylo mezi východňany domněnky. že by nebylo proměnění dokonáno pouhými slovy konsekračními.

Podobné modlitby byly i v liturgii gallikanské. gothické a mozarabické.[4] Nepřikládá se jim jiný význam. než jaký klade církev katolická do modliteb. které koná před nebo po pronešení slov svátostných.[5]) (P. d.)

[1]) *Assemani*, Bibliotheca Orientalis II. p. 276—277.

[2]) *Assemani*, l. c. 25.

[3]) Srv. *Assemani*, l. c. 199—202; *Renaudot*, Liturgiarum Collectio II. c. XIII. IX. *Neale*, A History of the Holy Eastern Church. Part I. p. 492—506.

[4]) *Renaudot*, Liturgiarum Collectio II. p. 91—92.

[5]) *Neale*, l. c. 497, 498. *Assemani*, l. c. p. 202.

Písemnictví a umění.

Tři chorvátské osady na Moravě.

Popisuje Jan Herben v „Časop. Matice Moravské“ r. 1882. — „Rozgleda“ AL. MALEC.

Obecné pozornosti těší se národní kroj našich Hrvátů. Pan spis. věnuje mu necelou stránku 17 své rozpravy připomínaje, že „sebe lepší popis nenahradil by názoru; dostačí udati, že kroj velice málo se odchyluje od slovenského u Lednice, u Břeclavy a Cahnova.“ Po našem soudě měl p. spisovatel šíře se o něm rozepsati, podrobněji jej vylíčiti a rozebrati zvláště v kusích, kterými se liší od kroje slováckého, aby rozdíl mezi oběma kroji sobě příbuznými nejen makavě vynikl, ale i ozřejměla nezměrná důležitost, hluboký význam a cena jeho pro národní život ničím nenahraditelná. Národní kroj výrazem jest nitra lidového po řeči a zvycích nejvýmluvnějším a nejsrozumitelnějším, národní kroj toť „já“ lidu viditelné, toť duše jeho oku badatelovu dokořán otevřená. Pan spisovatel nepraví nic o tomto významu kroje národního, třebas ani nechtěl nic říci, rozdíl krojový mezi Slováky a Hrváty vidí pouze „ve výběru látky na šaty a v některých drobotinách“, pokouší se jen stručně jej popsati, ale pokus ten dopadl mu tak nešťastně, že nesprávnějšího popisu kroje našich Hrvátů dojista nikdo dosud nikde nečetl. Popisoval jej Šembera,[1] Brandl,[2] Kuten[3] i jiní, všichni více méně správně, ale popis p. spisovatelův chybami se jen hemží. Kolik řádků, tolik chyb! Vizme jen! „Muži, ještě lépe řečeno, mladíci nosí týž okrouhlý klobouček, za nímž vlají kosárky kohoutí nebo péro pštrosí“ (17). Správně má tato věta zníti takto: „Muži i mladíci nosí týž okrouhlý klobouček, jen že mladíkům za ním vlaje peří kohoutí nebo „péro“, někdy oboje zároveň, a přes „žnorice“ visí lesklé, bílé třepení.“ To ovšem zní jinak. Muži nikdy nemají za kloboukem peří nebo kosírkův, a péro, jež p. spis. a s ním pokud známo všichni, kdož o kroji hrvátském psali, mají za péro pštrosí, není pérem pštrosím, ale z ptáka jiného. Hrváti říkají mu „pero režarovo“ nebo krátce „pero“. Nápadno je svojí tíži. Proto tak krásně se ohýbá. Ani pět per pštrosích nevyváží jedno „pero režarovo“. Přihlédneme-li blíže, viděti, že jest bílé, ale s nádechem popelavým, ano, je-li kratší, bývá na konci hodně tmavé. Aby zbělelo, potírá se bílou barvou; čím péro tmavší, tím vrstva nátěru silnější, odtud ta tíže jeho. Kdyby nebylo na něm natřeno barvy, neohýbalo by se a neneslo by se hezky za kloboukem. Péro, jež právě po ruce mám, je 40 *cm* dlouhé, chmýří má 6—8 *cm* dlouhé, jednoduché,

[1] V Ohéralově „Týdenníku“ 1848.
[2] „Kniha pro každého Moravana“ str. 57, 1863.
[3] Vienac 1887, XIX., str. 140; 152—153, Zagreb.

jako je na pérech kohoutích nebo husích; na koncích jen nepatrně se kroužkuje. Stálo 2 zl.; delší bývají dražší a bělejší. Toto péro, a ne jiné, nosí se od nepaměti. Liší se od pštrosího. Péro pštrosí je čistě bílé, mnohem hustší a kadeřavější, má chmýří silnější a daleko delší, vláknaté, jen u prostředně dlouhého péra až 12 *cm* dlouhé, od kořene péra až k vrcholu pěkně se kroužkující a ohýbá se vlastní tíží dlouhých, jemným chmýřím porostlých vláken. Vše to schází péru našemu. Jména ptáka, z něhož pochází, nebylo dlouho možno se doptati a dopátrati. Ani hlohovečtí poslováčtělí Hrváti nemohli si na ně vzpomněti. Teprve po čase psal mi „junak" hlohovecký Štěpánek, že je to péro z „troba". Rázem oživlo toto zapomenuté slovo v paměti našich Hrvátův a kde kdo přitakoval, že to je to jméno, na něž nemohl si vzpomenouti. Je to tedy péro ne ze pštrosa, ale z dropa (otis tarda), péro dropí; kupuje se z Uher, kde na rovinách drop velký žije. Péra z jeho křídel (snad i ocasu? barvou natřená!) toť kosírky Slovákům i Hrvátům oblíbené!

„Na krku uvazují si muži lehký hedbávný šátek, hoši jen lehoučkou, nad levým ramenem zavázanou mašli" (17). Ne! Jak muži tak hoši i hošíci nosí na krku hedbávný, černý šátek, červenými pruhy lemovaný, a kromě šátku mají nejen jednu mašli na rameni, nýbrž mašle dvě: pod bradou jednu a na pravém rameni jednu buď ze tkanic bílo-červených nebo hedbávných, bílých. Ale mašle ty nejsou zvlášť na krk a rameno uvazovány, nýbrž tkanice nebo pentle přišity jsou ke košili, jimiž pod krkem a na pravém rameni místo aby zapínala se na knoflíček, zavazuje se, a z visících konců tkanic nebo pentlí se udělá mašle. Hrvátská košile totiž jinak je šita než košile naše. Levá prsní strana její je širší než pravá, překládá se přes pravou, aby prsa pěkně kryla a vyšívání na ní tím více vyniklo a krásněji se neslo, a jsouc pod krkem podstřižena, vybíhá cípem až k rameni pravému, kdež s pentlí na košili přišitou se zavazuje, a z konců visících se udělá mašle. Odtud ty dvě mašle: jedna pod bradou a druhá na rameni.

Proto také nepravda, co píše pan spisovatel dále: „Košile . . pod krkem zapíná se přiléhlým límcem červeně nebo modře lemovaným" (17). Límec u krku má košile jen uzounký a vždy bílý! Je „bělostná nad míru", „má rukávy otevřené, volné", ale p. spisovatel nepřipomíná, co důležito jest, že u junáků sváteční košile mívá z pravidla u pěstí skvostné, na píď široké vyšívání! Naprosto však nepravda, že „na ramenou pyšní se smělé vyšívání" (17), nýbrž junáčská košile má jen dvoje vyšívání: na rukávech u pěstí a na prsou.[1] „Kordulka mužská je stejně skvostně vyšívaná jako ženská" (17). Není vyšívána ani tato, ani ona! Sluje „lajbl", a látka na něj kupuje se protkaná květy, kytičkami, lístky . . . a nikdy se nevyšívá. „Nohavice jejich, kterým říkají lače, jsou z červeně-fialového sukna a mají modré šňůry po švu." Nejmenují jich lače, nýbrž „hlače", při čemž *h* dobře slyšeti, a nejsou pořízeny z červené-fialového sukna, ale hoši mají je zhotoveny výhradně ze sukna červeného, a muži jen ze sukna fialového. Pravda, že „při-

[1] Viz fotografii v „Českém Lidu" VII., 1898, s. 4, str. 273.

léhají k tělu" a že „také na nich bývá cifrování čili vyšívání" (17). „Obuv p. spisovatel měl dodati: sváteční lehounká, pravidelně čižmy nebo kordovanky"; p. spisovatel výslovně měl připomenouti, že také ženské, svobodné i vdané, nosí boty, lehké, pěkné „faldovačky"; „s holínek visí" (hochům v předu!) „také střapec" červený, hedvábný) „a na opatcích přibity drobné ocelové podkuvky, sekavičky", k čemuž připomínám, že slovo toto Hrvátům jest neznámo. Pro lepší přehled měl p. spisovatel části kroje junáckého vypočísti: čižmy, „hlače" („cimazinki"), košile se širokými rukávy u pěstí a na prsou vyšívaná, facnov,[1]) „lajbl", za chladna místo „lajbla" „rekl" podobný našemu špenzru, a klobouček s dropím pérem. — „Muži starší" nejen starší, nýbrž muži všichni!) „jako všude na světě kroj svůj zjednodušili." „Nechodí „bez obleku" (výraz u nás neznámý!) to jest v kordule a v košile, nýbrž oblékají si modravý kabát." Pan spisovatel neuvádí jména jeho „mentije", nepopisuje ho, že má stojatý u krku límec, dlouhé šosy, úzké rukávy, na prsou podšívku z červeného sukna; výslovně tu podotýkám, že se nese velmi elegantně a každému muži že pěkně sluší. — „Hlava ženská, zvláště dívčí, jest" (bývala!) „upravena velmi vkusně." Před časem „divičice sluobodne", jak nám pravili, „imale su glave drugačije (jinak) spravene (zapletené) nek žene" (17). Výraz „spravene" neznamená zapletené, nýbrž upravené! Nosily totiž „slovenku", jak ji dosud nosí hlohovecká děvčata, kdežto ženy nosily „škofiju" čili „portu." „Slovenka" jest lepenkový pás asi 15 *cm* široký a 35 *cm* dlouhý. Kryje témě hlavy splývaje po stranách do polou uší. Položen jest hedvábným šátkem a na hlavě v zadu, kde bývá závit z vlasů, udělána jest velká mašle z červených a bílých pentlí, jejichž konce vlají přes šíji na záda. „Škofija" podobala se burse ke mši svaté; mohla se rozevříti až na pravý úhel. Byla z lepenky a uvnitř ze všech stran jemným, bílým plátnem pošita, by všechny vlasy přikryla. Čtyřmi tkanicemi bílými, na plátno přišitými, uvazovala se na hlavu. Zevně byla zadní strana potažena bílým, tenkým plátnem, přední trojími portami: hedvábnými, žlutými a strakatými tureckými a zlatou portou. Tato šla po šířce strany středem jejím, turecké po stranách jejích, jsouce odděleny od ní a okrajů portami žlutými. Na hlavu kladla se tak, že strana zadní kryla témě hlavy, strana přední, vyzdobená, pak splývala v zadu na hlavě ke krku dolů. Nevyzdobená strana pokrývala se pěkným, hedvábným šátkem, jenž složen jsa na délku, t. j. dvěma cípy do vnitř, v zadu na krku pod škofijí se zavazoval a škofiji těsně k čelu přitahoval. Strana portová byla nad to velmi bohatě vyšňořena, obzvláště nepravým zlatým třepením pokryta tak, že celá jen jen se leskla a třpytila. Škofija byla pravou pýchou ženy; škoda, že z kroje se vytratila; nyní jen na Preravě ji berou k čepení nevěsty. U děvčat i žen „teď obecně viděti na hlavě hedvábný lehký facno" (17). Nejen jeden šátek, nýbrž na hlavu vážou se šátky dva: spodní, obyčejný, jímž vlasy ze všech stran se obvážou, čemuž

[1]) facnov = šátek (na krk).

říkají „hanačka“, a svrchní, obyčejně hedvábný. Pan spisovatel si i mate jednotlivé části kroje. „Též hedvábné, ač jiné barvy bývá opleté (kordulka) a rukávce bohaté i draze vyšívány“ (17). 1. „Opljeće“ není kordulka, nýbrž ženská košile s baňatými rukávy na ramenou a v nadloktí na okraji bohatě a vkusně vyšívaná, a 2. co p. spisovatel nazývá kordulkou, to jest „lajbl“, jejž také děvčata jako hoši nosí na prsou, ovšem ne volný, ale sešněrovaný, ne vyšívaný, ale květy, lístečky atd. protkaný; konečně 3. rukávce p. spisovatelem uváděné, to jsou ony baňaté rukávy „opljeća“! „Okolo krku ženy“ (nejen ženy, i děvčata!) „bez rozdílu zapínají si kuolarin, jenž kryje šíji a přes nějž padnou ručeje vlasu“ (17). Pan spisovatel ničím nezmiňuje se o skvostném jeho vyšívání; ani „opljeće“, ani mužská košile, ba ani ne fértoch nebývá tak nádherně vyšíván, jako „kuolarin“. P. spisovateli přihodilo se, co všem, kdož psali o kroji hrvátském: Kuolarin ostal jim méně povšimnut, než jak zasluhuje svojí uměleckou cenou. „Na pestré kartounce neb z jiné látky sukni těžký firtuch (zástěrka) sám ohnivý květ, drahými krajkami lemovaný.“ Fértoch býval za starodávna obyčejně vyšíván; vyšívaly se i fértochy modré a černé, nyní, kdy továrny zaplavují svět látkami rozmanitými, Hrvátky rády si kupují květované fértochy a vyšívají jen fértochy bílé. Části kroje ženského jsou tedy tyto: faldovačky, krátké sukně, svrchní tibetová, hedvábná nebo atlasová, barvy bílé, červené nebo modré, fértoch květovaný nebo vyšívaný, červená nebo modrá pentle kolem pasu, opljeće, lajbl, kuolarin pod bradou, mašlí sešpendlený a na hlavě hanačka a svrchní šátek, obyčejně hedvábný. Za chladna místo lajblu obléká se „rekl“, jako u mužských. „V zimě muži“ (nejen muži ale i chlapci velcí i malí!) „nosí kožichy“ (jen bílé!) „a ženy lehčí“ (krátké, na rezavo barvené) „kožíšky, rasňáky zvané.“

Vyšívány jsou: „Kuolarin“, „opljeće“, „fjertoh“ a „rekl.“ To jest kroj sváteční, parádní! Na všední den mají mužští v zimě obnošené kusy oděvu svátečního, v letě široké plátěné gatě a košili; ženské v zimě teplé sukně živých barev, kacabajky nebo kožíšek, v letě lehké sukně červené nebo „šare“[1] a opljeće. „Jiná otázka jest, či tento kroj byl puvodně? Všichni, kdož o Chorvátech našich psali, jsou za jedno v tom, že kroj uvedený je původu chorvátského“ (18). Je-li skutečně, a jak liší se od kroje slováckého, ukážeme jindy ve zvláštní stati.

[1] šar (-a, -o) = pestrý, strakatý.

Srbský car Lazar v národních písních srbských.

Podává B. Popelka. (Č. d.)

Kad se, slugo, napijemo vina,
Staće jeka polja širokoga.
Hoće naljeć' stari Jug-Bogdane
A za njime devet Jugovića.
Jugovići silni i bijesni,
Sve uz polje konje priječaju,
Niz bedrice pokazuju ćorde.
Na prsima toke pozveknuju,
Svaki momak fesić nakrivio.
Ja ću na te okom namignuti,
A ti ćeš se hitar dogoditi.
Otici ćeš u polje široko,
Uhvatićeš konja pod Bogdanom,
Ovako ćeš njemu besjediti:
»Zlatna brado, stari Jug-Bogdane!
Pozdrav ti je slavna car-Šćepana,
Da s' uvratiš na bijelu kulu
Su tvojijeh devet Jugovića,
Da se hladnog napijete vina
A stari će tebe poslušati.
Povedi ga do careva dvora
Kad uvedeš u mermer-avliju,
Uzmi njega za bijele ruke,
Skini njega sa konja golema,
Povedi ga uz bijelu kulu
A za njime devet Jugovića,
Dovedi ga meni u odaju,
Sjedi njega uz moje koljeno,
Slugo moja, uz desno koljeno,
A do njega devet Jugovića,
Sve mladjega niže starijega.
Pa donesi vina i rakije,
Obredi nas jednom i dvaput
Kada trećoj čaši reda dodje,
Ti poturi čašu i maštrafu,
Pak otidji u novu odaju
Te donesi zlatnu kupu vina,
Koja drži četrdeset oka,
Zamedjenu i zašećerenu,
Pak je podaj starom Jug-Bogdanu,
A stari će rukom prihvatiti,
Ovako će stari besjediti:
»Vidite li, moja djeco draga,
Što me sada sluga darovao,
Carska sluga Nemanić Lazare!
Čime ću ja njega darovati,
Što bi bilo prema ovom daru?
Da mu damo nebrojeno blago,
A u cara ima dosta blaga;
Da mu damo čohu nederanu,

Když se, sluho, napijeme vína,
vřava vznikne od pole šírého
Jug-Bogdan se přihrne sem starý
a za ním všech devět Jugovičů.
Bujní Jugovičové i běsní,
po všem poli koně řehotají,
pod kyčlemi ukazují šavle
na prsou brnění pobřinkuje,
každý chlapík nakřivil si fezík.[1])
Já dám tobě okem pokynutí
a ty rychle budeš mi po ruce,
pak odejdeš na pole široké,
pod Bogdanem uchvátíš hnědáka,
takto k němu budeš promlouvati:
»Zlatá brado, starý Jug-Bogdane,
pozdravuje tě slavný car Štěpán,
bys obrátil se do bílé kuly
i s devíti tvými Jugoviči,
studeného napíti se vína.«
A starý tě, sluho, uposlechne,
pak jej zaveď do carova dvora,
když uvedeš na dvůr mramorový,
za bílé ho, sluho, vezmi ruce
a sesaď jej s koně ohromného,
ke mně doveď ho na bílou kulu
a za ním všech devět Jagovičů,
dovediž jej ke mně do komnaty,
vedle mého jej posaď kolena,
vedle pravého, sluho, kolena,
a po něm všech devět Jugovičů,
mladšího vždy níže než staršího,
potom dones vína i rakije,
pořadem jednou i dvakrát podej,
když na třetí číši řada dojde,
ty mi zahoď číši i maštrafu,[2])
pak odejdi do nové komnaty
a dones nám zlatý pohár vína,
který drží do čtyřiciti ok,[3])
omedovaný i ocukřený,
pak jej podej starému Bogdanu,
a stařec se ho rukou uchopí,
takto bude stařec promlouvati:
»Víditeli, moje děti drahé,
co mi nyní podaroval sluha,
císařský sluha, Nemanič Lazar!
Čím pak já ho zase obdaruji,
co by bylo podle toho daru?
Dáti jemu nečítaný poklad —
však u cara je dosti pokladů;
dáti jemu čohu[4]) netrhanou —

[1] To jest dal si fez na stranu.
[2]) Pohár.
[3] Oka, míra i váha velikosti měnlivé. Vuk udává 2¼ libry (asi starý mázl).
[4] Čoha, vlastně sukno; potom také svrchní roucho na způsob kabátu.

A u cara više čohe ima:
Da mu damo konje ne jahane,
A u cara više ima konja!
Kad to reče stari Jug-Bogdane,
Zgledaće se devet Jugovića,
Zgledaće se jedan na drugoga
A zastidjet' jedan od drugoga.
Ondar ću ja njima besjediti:
»Zlatna brado, stari Jug-Bogdane,
Ako ćete cara poslušati,
Ja ću vaske za to svjetovati,
Čime ćete njega darovati.
Nedajte mu nebrojeno blago,
Jer u mene dosta ima blaga,
Da ga troši, potrošit nemore,
A da zoblje, pozobat nemore:
A nedajte čohu nederanu
A nedajte konja nejahana.
No cu li[1]) me, moja zlatna brado,
Podajte mu Milicu djevojku,
Tvoju šćercu za vijernu ljubu,
Ti ćeš njega tijem darovati
A ja ću ga krunom darovati,
Da caruje i da gospodnje,
I na njemu hoće ustanuti
Zlatna kruna srpskog car-Šćepana
Kad to čuje stari Jug-Bogdane,
On će svoju djecu pogledati,
A oni su ljuti i uporni.
Od zemljice na noge skočiće,
Od bedrice sablje povaditi,
Pak će na te juriš učiniti
Ti pobjegni u novu odaju,
Pak pritvori na odaji vrata
I prevuci čelikli mandale,
A zatvori brave dubrovačke,
Do vrata će braća dolaziti
I u vrati nogom udariti.
Tvrda vrata salomiti neće,
Onda će se na me povratiti
Jugovići šilni i bijesni,
Na cara će sablju okrenuti,
Ja ću molit' starog Jug-Bogdana:
»Zlatna brado, stari Jug-Bogdane,
Ti uzapti do devet sinova,
Da vam dadem knjige carostavne,
Da vidite, što vam knjige kažu.
Ako naše knjige ne kazuju,
Da Milica nije za Lazara,
I da Lazo carovati neće,
Pogubite i mene i njega,
Pak carujte, koji vama drago.«
On će onda djecu uzaptiti,
Daću njemu knjige carostavne.
Kada vidi, što nam knjige pišu,
Dáće[2]) tebi Milicu djevojku,

však u cara takových čoh více:
dáti mu koně neobjeté —
však u cara takových je více!«
Když to pověděl starý Jug-Bogdan,
vzhledne na se devět Jugovičů,
vzhledne na se, jeden na druhého,
zastydí se jeden jako druhý.
Tehdy budu já k nim promlouvati.
»Zlatá brado, starý Jug-Bogdane,
jest-li chcete cara vyslechnouti,
já vám o tom míním poraditi,
čím byste jej mohli obdarovat.
Nedávejte nečítaný poklad,
neboť u mne je pokladů dosti,
byť je mrhal, rozmrhat nemůže,
byť je zobal, pozobat nemůže;
nedávejte čohu netrhanou
nedávejte koně neobjeté,
než poslyš mne, moje zlatá brado:
»Milici mu dívku podarujte,
tvoji dcerku za věrnou manželku.
Ty jej, starý, tímto obdaruješ,
já zas korunou jej obdaruji,
by caroval i aby byl pánem,
by na jeho spočinula hlavě
zlatá koruna cara Štěpána.
Když to zaslechne starý Jug-Bogdan,
rozhledne se, starý, po svých dětech,
a oni jsou liti a vzpurnělí,
od země hned na nohy vyskočí,
od beder budou tasiti šavle,
pak útokem na tebe poženou.
Ty však utec do nové komnaty,
potom zavři od komnaty dvéře,
zatáhni závoru ocelovou
a zavři na zámky dubrovecké.
K dveřím bratři budou docházeti
a do dveří nohama kopati,
ale pevných dveří nevypáčí.
Tehdy zase ke mně se navrátí
bujní Jugovičové a běsní,
na cara svého napřáhnou šavli,
já poprosím starce Jug-Bogdana:
»Zlatá brado, starý Jug-Bogdane,
ty mi ukroť devět Jugovičů,
abych vám předložil knihy carské,
ať vidíte, co vám knihy praví.
Jestliže nepraví naše knihy,
že Milice není pro Lazara,
a že Lazo carovat nebude:
zahubte si i mě i Lazara,
a carujte, komu z vás je vůle.«
Tehdy Jug-Bogdan ukrotí děti,
a já mu předložím knihy carské.
Když uvidí, co nám knihy píší,
podaruje tě Milicí dívkou,

---

[1]) Zde je patrná tisková chyba; dle smyslu má zníti: »no čuj ti me«.
[2]) V originále srbském chybno da će místo daće.

Pa će posjest' jedan do drugoga.
Onda ćeš ti otvoriti vrata
Pa ćeš svakom poljubiti ruku.
Ponajprije svog cara Šćepana.
Pa ćeš onda starog Jug-Bogdana
Pa sve redom devet Jugovića.
Svi ćemo ti blagoslov činiti
Kad je tako slugu svjetovao.
Sluga se je smjerno poklonio.
Te carevu poljubio ruku.
Od očiju suze protočio
Ovako je caru govorio:
Hvala tebi, naša kruno zlatna.
Ja ću tebe dobro poslušati.

pak usednou zas druh vedle druha.
Ty tehdy otevřeš, sluho, dvéře,
a každému z nás políbíš ruku,
nejdřív svému caru Štěpánovi,
potom starci Jugu-Bogdanovi
a po něm devíti Jugovičům.
Všichni tobě dáme požehnání.«
Když takovou sluhovi dal radu,
sluha pokorně mu se uklonil
potom carovu políbil ruku,
z očí po líci vycedil slzy,
takto jal se k caru promlouvati:
Díky ti, naše koruno zlatá,
já tě budu dobře poslouchati.

Co „car Štěpán“ předpovídal, všecko se právě tak zběhlo. Starý Jug-Bogdan i synové jeho si dali říci. Lazar s Milicí zasnouben a obdařen korunou carskou, již nosil až do bitvy na Kosově. Zajímavo je, kterak pěvec zakončuje píseň. Vytýká výslovně, že car za života Lazarovi korunu daroval, aby mu jí nemohl nikdo upírati.

Jak řečeno, lidový pěvec tu mluví o „caru Štěpánu“. Kterého „cara Štěpána“ měl na mysli, nelze určitě říci. Lidový srbský pěvec (guslar) nestudoval dějin svého národu, opěvuje, či lépe řečeno, opakuje, čemu se naučil od předchůdců.

V rodině Nemaňů bylo jméno Štěpán obecné; říkalo se Štěpán Uroš jako Štěpán Dušan. Poněvadž však pěvec výslovně praví, že car „nemá od srdce zrozence“, a poněvadž z celé písně vyzniává jemná mysl, jakou vynikal Dušanův syn Uroš, bezdětný, a konečně uvážíme-li, že skuteční carové srbští byli jenom dva, Dušan a Uroš, možno za to míti, že skladateli této rapsodie tanul na mysli Uroš Dušanovič. Předchůdce Lazarův, Vukašin, který sám zavraždil nebo dal zavražditi Uroše Dušanoviče, nejmenoval se Štěpán.

V písni se praví, že Lazar „po zemanu“, t. j. až nadejde určitý čas, stane se vládcem, nemusil tedy následovati hned po „caru Štěpánovi“ na trůně, a tím si vysvětlíme i anachronismus v písni zřejmý.

Správněji a historicky věrněji líčí, jak se Lazar Grbljanović stal panovníkem srbským, píseň druhá. Dle ní dostal se Lazar na trůn volbou sněmovní. Aby se však věci dobře rozumělo, nebude od místa zmíniti se o tehdejším sněmu čili národní skupštině (sabor čili narodna skupština) aspoň stručnými slovy.

Car Dušan sám se nazval „samodržcem“ (samovládcem), ale ve skutečnosti, ač silnou rukou vládl, byl přece podle starého zvyku, kotvícího v zádružním zřízení slovanském vůbec a srbském zvlášť, jistou měrou závislým na radě (nikoliv usnesení) sněmu.

Sněmy či národní hromady nacházíme už za času Štěpána Nemaně, zakladatele panovnického královského a potom carského čili císařského rodu Nemaňovského (r. 1165). Na jednom sněmě přičiněním Nemaňovým schváleno, aby pronásledováni byli „Bohomilci“ tak zvaní, kteréžto sektářství tehdy právě bujelo na Balkaně, na jiném sněmě pak (r. 1195) se Nemaňa zřekl prestolu na prospěch svého prvorozence Štěpána. V tu dobu však

sněm nebyl nežli shromážděním či sborem (= sabor) poradním, svolávaným za tím účelem, aby **vyslechlo** vůli vládcovu a ji „jménem národa“ tak říkajíc schválilo. Panovníkovi sněm předpisovati nemohl. Časem však sněm nabyl větších, určitých práv. Za doby Nemaňovy chodili na sněmy mimo světské vyšší i nižší panstvo (velika i mala vlastela), vojvody (hodnost, později i titul) a válečníky také vysocí hodnostáři církevní, za časů pozdějších, zdá se, docházeli na sněmy i lidé nepožívající výsad stavu panského a duchovního, jak vidno z jednoho ustanovení zákonníka Dušanova, že „sebar“, t. j. člověk bez panských privilegií, nesmí choditi na sněmy.

Za Dušana chodili na sněm: panovník sám, synové jeho, **panovníkova manželka**, vyšší kněžstvo (nižší nejspíše vysílalo zástupce) a šlechta čili světské panstvo (vlastela)[1]. Šlechty v našem smyslu čili šlechty titulové v Srbsku tehdy nebylo. Šlechtu západoevropskou (titulovou) představovali „zemští páni“ (žemaljska gospoda), t. j. větší i menší statkáři, asi jako za starých dob u nás „leši“ a „vladykové“ či „páni“ a „zemané“.

Obor působnosti sněmu není nám přesně znám, ježto se přímých psaných svědectví o tom na dobu naši nezachovalo, zdá se však, že předmětem jich porad bývaly nejdůležitější státní záležitosti. Tak se na sněmích řešívaly (ale **ne vždycky**) otázky míru a války se týkající, na nich konána korunovace králů (později carů), sněmové rokovali i o záležitostech církevních (církve pravoslavné), sněm později volíval i „vladyky“ (biskupy) a konečně i patriarchy. Krom toho, zdá se, že i královské nadace klášterům a jmenování některých vyšších úředníků musily býti potvrzovány od národní skupštiny.[2] Právo sněmy svolávati a místo (ročiště), kde se měly sejíti, ustanovovati bylo právem panovníku.

Vedle těchto skupštin omezoval však královskou moc ještě i jiný, užší sbor poradní, jejž panovníci svolávali za důležitých okolností a v čas náhlého nebezpečí. Zvali na tyto užší porady velmože, kterým bezpodmínečně důvěřovali. Byl to jakýsi druh „státní rady“, s jakou se přibližně shledáváme nyní na Rusi. Ale zákonodárné čili abych tak řekl imperativní moci ani tento sbor neměl, ačkoliv se panovníci srbští na úrady jeho častěji odvolávají, ba i zodpovědnost se sebe na něj svalují. Tak na př. král Milutin dal syna svého Uroše (jako panovník se jmenoval Štěpán Uroš III. Slepý), když se proti němu vzbouřil a jej o trůn připraviti chtěl, zbaviti zraku na základě usnesení této „státní rady“, a car Dušan sám z usnesení rady té připustil, aby otec jeho, přílišně pro Řeky horlící, byl zabit. —

Když usurpator Vukašin přišel o život, bylo potřeba postarati se o nového panovníka. Dle písně níže uvedené panstvo srbské se tedy sešlo na sněmě v Resavě[3] (= Rasa, nynější Novi Pazar čili také „Staré Srbsko“), aby vykonalo volbu. Volba padla na Lazara.

[1] Б. Калај: Историја српскога народа, str. 102.
[2] Tamtéž, str. 101.
[3] Středištěm říše či hlavním městem byl tehdy Prizren.

Ruská literatura v roce 1898.

Podává A. Vrzal. (Č. d.)

V prosinci minulého roku bylo tomu 25 let, co *K. S. Barancevič* * 1851 vystoupil na jeviště literární s divadelním kusem „Opričina“ a od té doby neustále obohacuje ruskou literaturu obrázky všedního života středních i nižších vrstev petrohradských. Autor hledá ustavičně lidskou osobnost v jejích lepších snahách u ponížených a uražených. Zvláštnost nadání jeho záleží v podání nálad: on neshání se po složitých fabulách, jeho úlohou je přinutit čtenáře, aby prožil a pocítil, co prožila ta neb ona osoba jednající. Nejraději kreslí nálady truchlivé v četných povídkách, sebraných v 11 sbírkách, i v románech („Čužak“, „Raba“, „Dvě ženy“, „Borcy“). V nejnovější sbírce „Skazki žizni“ polovice povídek podává episody ze života dítek a mladických studentův. Autora patrně zajímá otázka o výchovu dětí. „V nečas“, tak nadepsána jedna z povídek, nešťastná v manželství žena otvírá duši bývalému známému, jejž milovala, a stěžuje si na to, že mezi ní a dětmi roste širší a širší propast nepochopení vzájemného, nespokojenosti a odcizení, ač ona celý život věnovala dětem a pro ně zničila v sobě požadavky vlastního štěstí. V povídce „Gusik“ v podobném postavení octl se otec, který celý život pracoval pro děti, jež nyní žijí bohatě, ale otci odcizily se, a on nemá kam by se uchýlil, leč do chudobince; otec sám viní sebe, že v dítkách vypěstoval instinkty samolibosti, sobectví. Ostatně nejsou vždy rodiče vinni, že děti se pokazí. Nákaza nosí se ve vzduchu, děti kazí se ve společnosti, jak viděti z povídek „Deň Vasi“ a „Vesna studenčestva“.

P. P. Gnědič * 1855 v románě „Noša mira sego“ předvádí řadu obrazů z ruského života, spojených jen vnějším způsobem, v nichž dobře zachytil současnou náladu společnosti, nespokojenost skutečností, hledání nových ideálů, nových dojmů, nových forem života, nové víry. Autor vede hrdinu svého, spisovatele Makšanova, jako pozorovatele do „Věčlého koutu“, osady nových křesťanů, ruských vzdělanců, již opustivše město, usadili se na vsi, vidouce v rolnictví, vzdělávání půdy první stupeň k sebezdokonalení, sebeočištění, spojujíce křesťanství s rolnictvím v jediný pojem. Nespokojeni životem, utvořili si abstraktní ideál a jménem jeho chtěli předělati i sebe i život, obroditi lidstvo, ale neměli dostatečné přípravy k postavení intelligentních dělníků. Makšanov vidí všude vnitřní odpory, různice i bez lítosti opustí zklamán osadu, vzav odtud příbuznou duši, Natašu, s níž octne se v Petrohradě, kde blouznivá idealistka hraběnka Velkotová chce obnovit lidstvo pomocí dětských útulen, kdežto Nataša, již hrdina chtěl již již opustit k vůli kněžně, věnuje se blahodárné drobné práci ve škole, jež je přípravou k obrození lidstva. Makšanov konečně pozná, že práce Natašina jest jediné prospěšná, i vrátí se k ní. Živě nakresleny typy blouznivé kněžny i milionáře Zotova, jenž hledaje pravdu, oprostil se a zaopatřoval V[illegible] koutě v [illegible] potřebném. [illegible] charakteristické [illegible]

V novelle „Slépyši", uveřejněné v „Sěv. Vestn.", nakreslil Gnědič typ mystika, mladíka Nikodima, zastávajícího se šílené, chorobné dívky proti „slepcům", proti milence jejího zemřelého otce i jejímu manželu. Po smrti šílené dívky mystická nálada přivede Nikodima k smíření se s nepřáteli a vstoupení do kláštera, aby se tam modlil za „slepce", lidi, jíž se zavřenýma očima tápají v tomto světě. Autor nešetřil temných barev, maluje „slepce".

Postup duševního rozvoje za posledních 30 let v Rusku lze vyjádřit takto: od idealistického národnictví skrz dekadentství k marxismu, t. j. jinými slovy: od vášnivé lásky k lidu i vroucí víry v lid — skrz lhostejnost k témuž lidu — k úplnému zavržení historické osobnosti lidu, k opovržení jeho idealy, formami jeho života. Kdežto idealističtí národníci let sedmdesátých viděli v mužíku idealně krásného člověka, jenž dávno našel a uskutečnil idealní formy života, dekadenti, zaujati hledáním nové krásy a nových forem umění, mužíka si nevšímali, marxisté devadesátých let opovržlivě pohlížejí na lid ruský, jemuž radí, aby opustil své hospodářství, historické „sloupy" života svého a změnil se v továrního dělníka. Aby prý lid došel do ráje svobodného a šťastného života, není mu třeba školy, ale továrny, kdež v kotle vyvaří se na způsob západoevropský a dojde blahobytu — svýma rukama. Tak hlásají marxisté, a lid ruský žene se do továren, stává se otrokem kapitalistův.

O této krisi, jíž prožívá ruský mužík, octnuv se mezi zemí a továrnou, jež obě ho k sobě táhnou, zajímavě vypravuje *P. D. Boborykin* (* 1836) v románě „Tagar", kde v belletristicko-dialektické formě mluví o processu mezi vsí a továrnou, o rozkladu vsi a prohnilých sloupův a vlečení obyvatelstva venkovského do továren. Dvě protivné nálady současného selsko-továrnického obyvatelstva vtělil Boborykin ve dvou osobnostech dělníku, v kresliči Meňšovu, jenž docela odtrhl se od země a přilnul k továrně, a v mírném progressistu, tkalci Spiridonovu, v němž dosud „sedí mužické zakvašení", jenž vlastně zastupuje jaksi opačné vlečení, z továrny do vsi, k jejím sloupům. V Meňšovu, zástupci pracujícího lidu, jenž docela odtrhl se od vsi, vtělena zuřivá nenávist ke vsi a závist i zlost na vyšší. V něm zachytil autor negativní proudy v současném životě továrnickém; je to poloviční anarchista, otřásající základy manželství, jejž nevázaný život přivedl do nemocnice, kde si sáhne na život. Spiridonov, přející nenáhlým reformám ve smyslu liberalním, byl výborným dělníkem, ale byl nešťasten v životě manželském i oddal se pití. Bez úmyslu zabiv těhotnou zlou ženu, jíž chytli jako zlodějku, oddal se náruživému pití lihovin, přišel do nemocnice, kdež stal se s ním duševní převrat. Obrodiv se duševně a na vsi vyléčiv se tělesně, vstoupil znova do továrny, založil tu továrnický spolek střídmosti, snaže se při tom o vlastní sebezdokonalování, a konečně vstoupil v sňatek s vážnou dělnicí, aby si založil nové štěstí rodinné. Spiridonov je představitelem opáčného vlečení do vsi, positivním hrdinou a vyjadřuje Boborykinovy sociologické názory. Přeživ duševní krisi, Spiridonov nadobro obrátil se ke vsi, ale neodtrhl se docela od továrny, poněvadž

za daných okolností nemůže od továrny docela se odvrátit. On chce jen oddechnutí a pokoj pro pracující lid v obnovené vsi, která není nepřátelská továrně, jakožto podpoře vesnice, nýbrž spojena s ní. Boborykin je bystrý pozorovatel, jenž vybírá ze života prvky důležité pro budoucí rozvoj života, z prvků těch skládá čistě schematické postavy, nemaje talentu, aby vnikl v složitý duševní život člověka, aby vtělil společenské nálady v určité typy. A tak Spiridonov a Meňšov nejsou typy, ani živé osoby, nýbrž akstrakce bez těla i krve, jež hýbou se a mluví po vůli autorově. Ale přes to, že osoby jeho jsou strojeny a jednotlivé výjevy nejsou spojeny, každá z nich překvapuje svou realností a pravdivostí. Ale realnost ta není vyjádřena v pravdě vnitřního života osob; je to čistě vnější realnost, pravdivost spíše situací, než duševního života. Boborykin svědomitě a věrně líčí vybranou třídu a hrdiny ve všech všedních podrobnostech, ale příliš soustřeďuje se na vnějšku a rozplývá se v podrobnostech episodických; odtud rozplývavost thematu i obsahu. S čistě esthetického stanoviska má roman Boborykinův nepatrný význam, ale společenský význam jeho uznávají všichni kritikové ruští. Boborykin ukázal tu na sociologický význam továrny ve společenské evoluci, na vystoupení nové společenské třídy, proletářů výrobníků na jeviště dějin, což je výsledkem rozkladu zchudlé vesnice, zničení samostatného selského hospodářství, ukázal na osvětově-kulturní činnost vzdělaných raznočinců, Meňšova i Spiridonova, na pracovný lid továrnický.

Nové kvašení ve vsi, narození „mladé vsi", lidí s rozvitým citem lidské důstojnosti, toužících po vědomostech, snaží se charakterisovati *A. M. Pěškov*, jenž pod pseudonymem *M. Gorkij* vydal 1. sv. „Nártkův a povídek". Autor líčí novou vrstvu společenskou, předvádí nové typy, jichž literatura před ním si nevšimla, typy lidí, již vyskytli se v třídě pracujících lidí, již začali cítiti nespokojenost postavením svým a touží po novém zařízení života. Pod vlivem dosti povrchního vzdělání, čtení knih a práce vlastní mysli lidé ti poznali, že „tak žíti nelze", že nutno změnit něco, ale co, to nevědí. Hledají cosi nového, znají svoji sílu a schopnosti, ale nedovedou jich užít, přiložit je k něčemu prospěšnému, i trápí se v duchu. Intelligence, lidé s privilegovaným postavením nevšímají si jejich požadavkův od života, nezmění své nevšímavosti k nim v duševní, přátelský, bratrský poměr, nechtějí je povznésti k sobě, aby nehnili v nevědomosti, roztrpčenosti na všecko. Myšlenky ty vyjadřuje nejsměleji sazeč Gvozdev, jejž z práce propustil redaktor, s nímž rostl sazeč, chodil do školy (Ozornik). Neméně živý je typ roztesknělého mlynáře (Toska), jenž poznal nesprávnost života svého tím, že náhodou uslyšel řeč nad hrobem chudého literata, ale nemoha vyznat se ve svých myšlenkách, zabíjí tesknotu v hospodě. V „Manželech Orlových" podal výbornou illustraci mravně obrozujícího vlivu práce. Orlov byl piják, bil ženu, ač poznával hnusnost svého života a dobře vysvětloval jednání své těžkým životem. A tu v době cholery dostal se do služby v barák k hodným lidem i pracoval s podivuhodnou energií, obrodil se rozumnou prací i jasně poznal, že práce, má-li mravně povznésti dělníka,

musí se mu jeviti Božím. dobrým dílem. směřujícím k prospěchu společnosti. dělník musí býti pokládán za potřebného při díle tom: také třeba. aby práce nebyla jen mechanickou. nesmyslnou. nýbrž rozumnou. k níž třeba rozumu. Neodpovídá-li práce požadavkům našeho rozumu i svědomí. nejde-li k obecnému dobru. není-li dělník pokládán za potřebného člověka. nastupuje odpor k práci. nuda. nespokojenost životem a snaha utopit bol srdce v opilství nebo prostopášnosti. Talent Gorkého je silný. mužný. energický. mohutný. ale ne vždycky sympathický. Píše-li na př. pro časopis ruských symbolistův a dekadentů. „Sěv. Věstnik". snaží se dokázati. že dekadence pronikla ve všecky vrstvy ruské společnosti. i bere své dekadentské hrdiny z vrstev nedotknutých kulturou. Kultury a jejích vymožeností Gorkij vůbec nenávidí. vida ve vzdělaných lidech zvadlé srdce. nedostatek upřímného citu. sil: fanaticky věře v mohutnost. pravdu i krásu přírody a sil jejích. posmívá se slabocharakterním inteligentům. příliš spoléhajícím na rozum. pohrdajícím citem. mocí instinktu. jemuž podléhají. Tak v novelle „Vareňka Olesova" (je to vlastně píseň vítězné lásky pohlavní nad mdlým srdcem vzdělance) velebí přirozenou sílu instinktu. jenž popadl do své moci a do bláta uvrhl privatního docenta Polkanova. jakmile uzřel krásné tělo svůdné krasavice. jež podráždilo jeho smyslnost a změnilo jej v smyslné zvíře. Takové necudné a chorobně smyslné obrazy. jako je Malva a nenapravitelně zkažená Vareňka Olesova. necharakterisují nového hnutí ve vsi. V takové pornografii marno hledati symboly.

Podobně chorobnou smyslnost nalézáme v některých povídkách druhé sbírky paní *Merežkovské*. píšící pod pseudonymem *Z. N. Gippius*. V pí. Merežkovské jsou dvě osobnosti spisovatelské: jedna hledá jakousi novou krásu. píše umělkovaným slohem. podivným jazykem a předvádí ne zdravé. normální lidi. nýbrž šílené a pološílené podiviny: druhá píše prostě. kreslí malé obrázky ze života malých lidí. zvláště z nešťastné třídy prostého služebnictva v Petrohradě. a jest upřímná. pravdivá. srdečná. cítí s radostmi a utrpením lidí. Taková tklivá. prostá povídka je „Rodina". kde spisovatelka předvádí živou. typickou postavu starého vrátného v Petrohradě. jenž stále sní o tom. až nahromadí si tolik peněz. aby mohl vrátit se do domova. kdež by zřídil si domek a hospodářství a v tichosti idyllické dožil věk svůj. A když najednou pán jeho nabídne mu za věrnou službu taký obnos. aby hned mohl uskutečniti sen svůj. jest ražen a nemůže si ani představit. jak by žil beze služby. Podobná jest povídka „V rodnuju semju". V jiných povídkách pozorovati mystické. dekadentské prvky. Tak v povídce „Zerkala" (Zrcadla) vtělila autorka krásu. čistou duši ve zvrhlíka. jakoby čistá duše byla známkou zvrhnutí. Bytový kolorit a obrazy jsou bledy: je to jakási nejasná fantasmagorie. V novelle „Zlatocvet" slyšíme jakési nudné rozmluvy šílené dívky s dvěma mladými učenci. jež ona tu miluje. tu zase nemiluje. V povídce „Uprostřed mrtvých" vypravuje se o chorobné lásce citlivé Němky. dcery dohlížitele hřbitovního. k jakémusi dávno zemřelému a jí neznámému Albertovi: když dívka ta byla otcem nucena vdáti se za řezníka. prchla na hrob svého

zamilovaného nebožtíka a tam spojila se s ním šťastně pod sněhovým pokrovem, t. j. prostě zmrzla. Takový nejasný mysticismus a chorobnou smyslnost pozorovati též v povídkách „Živí a mrtví“ a „Luna“. Zcela bezcenny jsou básně, jež spisovatelka připojila ke sbírce své.

Ve svém romaně „Světlyj luč“ veleplodný *Ignác Potapenko* úlohu „světlého paprsku“ v říši tmy přidal šílenému doktoru Barvinskému, jenž ve chvíle, kdy je zdráv, pije a jezdí k cikánkám, onemocní-li, obírá se lidumilností pomocí své bohaté manželky, rozdává peníze žebrákům, hledá je, volá do svého bytu. Když ho odvezli do psychiatrické nemocnice, žena koupí dům pro chudé a zabezpečí jim šťastný život. Je to psychiatrická anekdota, nemožná ve skutečnosti. Slabší ještě jsou milostné romany „Dva sčastja“ a „Čerez ljubov“.

Typy alkoholika i prostitutky se známkami duševního zvrhnutí podal též *Mamin-Sibirjak* v novelle „U teplého moře“. Hrdinou novelly je doktor, jejž opustila hluboko jím milovaná žena, a jenž oddal se náruživému pití lihovin. Doktor s několika druhy, bosáky, odebral se pro teplo na Krym, kde setká se s manželkou, jež chce ho vyléčit z alkoholismu. Ale žena jeho je herečkou, obklopenou četnými ctiteli, a když doktor zví, že „před ženou jeho patentované koketky jsou hloupými dětmi“, změní se znova v alkoholika. Bosáci Maminovi jsou živé osoby, vzaté přímo ze života, kdežto bosáci Gorkého jsou postavy výminečné, buď hrdinové, neb osoby, vzaté v hrdinský moment života. Gorkij nemiluje obyčejných zjevů života, vyhledává něco neobyčejného, kdežto Mamin umělecky tvoří typy, každému pochopitelné. Vysoce umělecké jsou „Legendy“, v nichž Mamin-Sibirjak umělecky zpracoval sibiřské pověsti, zachovav ducha i ton Kirgizů, již je složili, a přidév je krásnou literarní formou. Výmysl lidové fantasie těsně proplétá se v nich s puvodním historickým podáním. Živě, jasně nakreslen život, mravy i obyčeje puvodního obyvatelstva sibiřského před příchodem Rusů na Sibiř, kterýžto příchod mistrovsky vylíčen v „Pověsti o sibiřském chánu, starém Kučjumovi“. Uměleckým puvabem vyniká typicky východní novella „Slëzy carievy“. Žle i v ostatních legendách nakreslen v uměleckých obrazích středověký život zvláštního asijského rytířství a mocných chánů s jejich podivnými příhodami a tragickými romany. Méně významny jsou jeho sbírky novell, povídek a náčrtků, nadepsané: „V glušï“ a „V doroge“.

Plodem škodlivého násilí nad fantasií, nezdravých, dekadentských výmyslů jsou povídky *Alexandra Smělova* ve sbírce: „Asket i drugije razskazy“. Autor předvádí nám tu abnormalního a fysicky chorobného hocha, jenž upadl v náboženské blouznění, hystericky se modlí, bičuje se a s divokým vzkřekem vrhá se na mladý párek za to, že se políbili v parku („Asket“), tu šílenou matku, jež zařeže nožem ženu syna za to, že jí odňala lásku jeho („Mať“), tu chorobnou lásku žárlivého muže, bez příčiny trápícího nevinnou ženu („Prizraky“), tu odporné výjevy ze „Hřbitova samovrahuv“, urážející ultrarealistickými podrobnostmi esthetický cit. (O. P.)

Nová díla.

Tajemství života vysvětleno! Professor *Dr. Oskar Löw* ve knize své právě v Mnichově E. Weltí vydané „Die chemische Energie der lebenden Zellen" domnívá se, že rozřešil starý spor mezi vitalisty a mechanisty ve smyslu těchto. Není žádné zvláštní životní síly, jež by život organický budila a udržovala, ale život tento jest výsledkem chemických sil v buňce působících. Biochemickou práci v buňkách probírá tu na základě četných pozorování a přichází konečně k tomu výsledku, že jím objevený změnlivý protoprotein čili změnlivá prvotní jakási bílkovina, jež chemickou energii cytoplasmy a vůbec energidu buňky se tvoří, jest nositelem životní energie. Právě tato labilita, změnlivost těchto protoplasmových proteinů to jest, jež sluneční energii chemickou cestou mění v činnost životní. Ona prý je to, jež je základem oné hlavní vlastnosti živé hmoty, irritability, vznětlivosti. — Tento nový a jak se zdá pozoruhodný „výzkum" monismu zasloužoval by odborného a důkladnějšího rozboru s našeho stanoviska.

M. O. Meňšikov: O ljubvi. Petrohrad 1897.

Meňšikov po příkladu Lva Tolstého ostře vystupuje proti hříšnosti a zhoubnosti pohlavní lásky a hlásá „bratrskou lásku" mezi mužem a ženou, úplnou, bezpodmínečnou čistotu. „Bratr i sestra", praví, „toť nejjasnější, nejnevinnější, nejpuvabnější svazek, jaký je možný mezi lidmi rozného pohlaví. Z toho ideálu nelze ustoupit ani joty." „Jediným prostředkem sňatku manželského má býti upřímná sympathie duší, jediným účelem — vzájemné spolupracovnictví." Zastávaje se tak bezvýminečné čistoty a odsuzuje pohlavní sblížení byť i jen na okamžik jako zradu Boha, snaží se Meňšikov naučit nás ještě jakési „svaté lásce", neprotivit se zlu (opět podle Tolstého). „Svatá láska", dí, „stejně miluje i dítě, i loupežníka, který vypíchne mu oči. Pro svatou lásku není ani dobra ani zla, ani mravní povinnosti bojovat proti zlu." Je-li vypíchnutí dítku oka od loupežníka dobrem, není-li to hříchem, není hříchu vůbec, netřeba bojovat proti hříchu a hříšnosti manželského obcování, jak to činí autor, tak často sobě odporující. Málo lidumilnosti je v knize jeho, jež chce mít ještě čistější ideál lásky, než jaký ukázal Kristus.

N. Kotljarevskij: Mirovaja skorb v koncě prošlago i v načalě našego věka. Petrohrad 1898.

Kotljarevskij drží se prosté methody, jednaje o světobolu konce minulého a začátku našeho století: vybral si několik jasných poetických obrazů z oné doby a beze všech důkazů představuje je jako nejtypičtější pro onu dobu, a duševní evoluci, jíž prožilo několik světových typův evropské literatury, stotožňuje s vnitřní historií idealismu doby oné. Podav charakteristiku ethických názorů Rousseauových, podává psychologickou analysu některých typů Goetheových, Schillerových a hlavně Byronových, jehož poesie byla nejúplnějším vtělením světobolu, ukazuje

na znovuzrození optimismu, kterak totiž světobol v jeho protisociální formě byl chorobou věku, a protilidské ideje jeho ustoupily něžnějším a měkčím. Vadou knihy je, že autor její nevšiml si poesie italské.

Ch. Rappoport: Filosofija istoriji v jeja glavnějšich učenijach. Petrohrad 1899.

V první části knihy podává autor rozbor všeobecných otázek filosofie dějin, v druhé podává názory Marxovy. Neurčiv dobře, co rozumí filosofií dějin, spisovatel obrací se proti těm, kteří pokládají vědu tuto, filosofii dějin, za nemožnou, ale nepřesvědčí čtenáře o možnosti její. Sloh knihy je těžký.

B. Brandt: Jinostrannyje kapitaly. Jejich vliv na ekonomický rozvoj země. Část první. Theoretické zásady. Petrohrad 1898.

Autor jedná v první části knihy své o příčinách stěhování se kapitálu z jedněch zemí do druhých, ze starých, ekonomicky vyvinutých zemí do mladých zemí, ekonomicky nevyvinutých. Tato část knihy má charakter kompilativní; více zajímavosti slibuje díl druhý, věnovaný studiu vlivu cizozemských kapitálů na ekonomický rozvoj Ruska.

A. S. Nezorov: Russkija birži. 1898.

Autor jedná o ruských bursách, jež vznikly za Petra Velikého r. 1723., o jejich rozvoji, o jejich vlivu na obchod a průmysl.

Dr. T. G. Masaryk: **Otázka sociální.** Základy marxismu sociologické a filosofické. Laichterův „Výbor nejlepších spisů poučných" kniha VII. V Praze 1898. (XIII., str. 701.) Cena 4 zl. 32 kr.

Svazek 7. Laichterova „Výboru" podává Masarykovu „Otázku sociální". Nápis praví příliš mnoho, obsahu neodpovídá. Lépe vystihuje obsah záhlaví druhé: Základy marxismu sociologické a filosofické či spíše naopak: filosofické a sociologické; neboť o zásadách filosofických jedná autor napřed, a také povahou předcházejí sociologickým. Tedy krátce: kritika marxismu.

Dr. Masaryk podává kritiku svou v šesti částech. Kritický úvod I. označuje socialismus jako otázku po výtce filosofickou a udává pomůcky ke studiu sociologie (ne pouze marxismu!) (str. 1.—18.) Mnoho tvrdí spisovatel, dí-li, že »v poměrech našich socialismus je hlavně marxismem.« Sám dokazuje, že naši socialisté nemají z marxismu již téměř nic a tedy jen per nefas se marxisty zovou. Srv. str. 575. V pomůckách nevidíme »Sociale Frage beleuchtet durch die Stimmen aus Maria-Laach« (posud 8 svazků) a Neuschlovy »Sociologie«. Část druhá (19—259) hledí filosofické podklady marxismu uvésti na jich prameny. Z Feuerbacha má Marx svůj protikřesťanský a protináboženský naturalismus, z Hegela dialektickou methodu; od obou positivismus, který sesílil Comtem, Saint-Simonem a positivismem anglickým. Autor podává rozmanité socialistické definice historického naturalismu a rozebírá materialismus ekonomický. Právem může činiti důsledek: »Materialismus je vědecky nemožný. Je nemožný psychologicky a noeticky..., také metafysicky« (144). »Důkaz pro materialismus ekonomický Marxem nepodán, je vůbec nemožný« (150). Specielně uvažuje theorii o »třídním boji«, poměr massy a individua v marxismu, historické zákony a theorii vývoje vůbec. Zajímavá jest otázka: Bude ve společnosti socialistické ještě vývoj? Bude dokonce i pokrok a v čem? (238.)

Část třetí (258—451) zabývá se zásadami Marxovými hospodářskými. Podává jeho theorii hodnostní, kritisuje ji, mluví o kommunismu prvotním, vývoji rodiny dle Engelsa (vlastně Morgana), o otázce ženské. Souhlasíme úplně s tím, co tu praví spisovatel o »fetišismu pohlavnosti«, zvláště kde vybízí zbaviti se »dekadentního, lživědeckého předsudku, že pud pohlavní je centrem životním, a že se mu musí pod ztrátou zdraví fysického a duševního hovět co nejdříve a co nejvíce. Třebas to říkají tak mnohé autority medicinské, je to lež« (446).

Část čtvrtá (452—611) uvažuje prvky ideologické dle marxismu: jeho poměr ke právu a státu, národnosti, náboženství, ethice, umění.

Část pátá (612—694) ukazuje nemožnost a odpor hlavního požadavku Marxovy politiky: revoluce a vztah socialismu k parlamentarismu.

Část šestá (695—701) dovozuje jako výsledek celé práce, že marxismus skutečně jest ve stadiu krise, či jak bychom lépe řekli, že marxismus dnešní již marxismem není a nechce býti.

Kritika marxismu je dnes všude na denním pořádku. Nám posud chyběla. Nedostatku tomu chce odpomoci „Vzdělávací bibliotheka“ překladem Cathreinova Socialismu, Laichterův Výbor tímto dílem. Myšlenka tedy šťastná. Jaké její provedení?

Masaryk operuje s důkladnou znalostí literatury marxistické a sociologické vůbec. Vhodně postavil celé pojednání na základ širší než bývá obyčejem. Uvažuje marxismus v jeho celku jako světový názor. Sociologové na to sice ukazovali již dříve (z katolických na př. Pesch ve „Stimmen aus Maria-Laach“; Cathrein v Socialismu kritisuje také napřed materialismus historický a vyvozuje Marxovy filosofické zásady z Hegela a Feuerbacha), ale Masaryk tak učinil plněji, dokonaleji. Všimněte si na př., jak z Marxova materialismu a extremního objektivismu vyvozuje jeho theorii hodnotní (str. 95. a str. 294. sqq.).

Kritiku, pokud zůstává na poli negativním — pokud ukazuje odpor a nemožnost marxismu, nutno nazvati zdařilou.

Povrchnost filosofická, jež přijímá methodu svým základním zásadám úplně protivnou (dialektickou), neshoda marxismu s přijatým darwinismem, vědecká nemožnost materialismu, nesprávnost tvrzení, že jedinou „ženoucí silou“ historie je boj třídní, špatné pojetí poměru individua k množství, úplná pochybnost theorie nadhodnotné, nepravdivost snu Morganových o vzniku rodiny, kmenu, státu kaleidoskopicky se nám předvádějí. Kritické poznámky — zvlášť některé — o poměru Marxově, vlastně marxismu, k prvkům ideologickým jsou trefné. Jen zdá se mi nutno podotknouti: Vývody Masarykovy, v nichž hlavní vliv na Marxa připisuje Hegelovi a Marxa Hegelovcem nazývá, zdají se mi upřílišeny, zvláště, když Masaryk sám naznačuje, že soustava filosofická u Marxa úplně je protivna Hegelově (extremní materialismus, extremní idealismus). Pouhé přijetí methody k onomu tvrzení nestačí. Potom kritika theorie nadhodnotní (str. 278 sqq.) je nedostatečna. Pravda, že odpor, jaký se jeví mezi I. a III. knihou Marxova Kapitalu, ukazuje, že autor sám theorii svou opustil, ale její objektivní nesprávnost tím dokázána není. Masaryk ji pouze několika vhozenými větami naznačil. A přece by přesné, soustavné, logické a hospodářské vyvrácení bylo u tohoto základního hospodářského článku

theorie Marxovy velmi na místě. Duvody Böhm-Bawerkovy Kapital und Kapitalzins. Innsbruck 1884. str. 418—446 a Antoinovy Cours d'économie sociale. Paris 1896. str. 258—262 jsou klassické. Také princip rozdělení výtěžku práce ve společnosti socialistické neprojednán úplně (str. 372; srv. Cathrein „Socialismus" 158—174).

Ale ostatně — pravíme — kritika je věcně důkladna.

Jinak však tomu, kde kritik se stává sám theoretikem sociologickým, kde — třeba ne systematicky (není to ani jeho povinností) — podává názory svoje.

Realistické stanovisko Masarykovo a determinismus jeho jsou s dostatek známy. Také zde vystupují v popředí. Chce býti theistou. Klade duraz na náboženství, na tvořícího Boha, který v duši sídlí (659 sq.), žádá mravnost, čistotu (449), podřizuje politiku (250) a ekonomiku (297—301) ethice. Ale — jaký to bude Buh v téhle soustavě? Co je to „theistický determinismus, který je Masarykovi synergismem nejen socialním, ale právě i metafysickým" (258)?

Mimo to je Masaryk úplně na pudě protestantské. Nepravím v táboře. Není ani protestantem, ale má proň zálibu, vynáší jej kde muže. Věty jako: „lidé s reformací počínají samostatně myslit a myslit na vlastní odpovědnost. Hus osvobodil svědomí", nebo „protestantismus zázračnost restringuje (!) a hlavně odstranil víru v transsubstantiaci a s ní moc člověka nad samým Bohem" se stanoviska protestantského chápeme, ale praví-li, že „k čistotě také směřuje vývoj zahájený reformací, zrušivší materialistickou (!) askesi . . ." jest to věru i od protestanta mnoho. Reformace že začala vývoj k čistotě! — Co píše Masaryk o vztahu katolictví a protestantství k socialní otázce, revoluci, parlamentarismu (str. 548 sqq. a zase 662 sq.), jest tím stanoviskem úplně ovládáno. Lidé objektivní — ne pouze katolíci, jako Dr. Neuschl, nýbrž i socialisté a protestanti sami soudí jinak. Ale pravda: Masaryk kritisuje „realisticky"! — Církev katolická tu ovšem přichází zkrátka.[1] Ani „raffinovaný jesuitismus" neschází (to prý je „katolická dekadence" (448), a „potridentský katolicismus se označuje podstatně jako jesuitismus" vůbec. — Paradoxní je, co dí autor o „recepci židovství" reformací (533), urážlivé, když praví, že „národ židovský charakterisují ne pouze čachráři, ale také Jeremiášové, Jobové (!), Spinozové a — Kristus". — Dukladnou znalost Starého Zákona ukazuje nazývaje Rousseauovo učení, že člověk je od přírody dobrý, starozákonným (365).

Ještě něco o formě. Kniha vznikla z přednášek universitních. Čitíte to všude, a autor vám to sám praví. Odtud také její velký objem. Člověk aby zrovna s hrůzou bral do ruky ty „přednáškové knihy". Vzpomínám Dr. L. Steina, Die sociale Frage, Stuttgart 1897: na 800 stran! A odezírám-li od objemu, trpí tím také obsah. V přednáškách se ovšem nelze vyhnouti opakování, upozornění, že o tom

---

[1] Tak píše: „Historie církve je historií sporu o pravomoc koncilu, jakožto církevního parlamentu, s papežem" (215); dovoleno historii sněmu Kostnického a Basilejského generalisovati? »Protestantismem katolicismus se rozpadl na církve menší« (215) — co se rozpadávalo, nebyl již katolicismus, nýbrž odštěpený protestantismus.

neb onom bylo již mluveno, mnohé statě suché, bezbarvé dostanou zase živým slovem vláhy a barvy (na papíře nedostatky zustanou, předností se nedosáhne). Tak i zde časté opakování (stať „Filosofie: marxismus“ 599—611), unavující zrovna upozorňování, že o věci již byla řeč (srv. na př. str. 362, 368), mnohdy nedostatek logického sečlenění, jakési „lose Blätter“. Nietzscheovská mluva aforistická (z části snad je následkem osvojené mluvy Feuerbachovy a Marxovy) se nám také nechce líbiti. Popularní zajisté není a vědecká také ne.

Bylo by si přáti, aby universitní professoři, podávajíce přednášky svoje širší veřejnosti, neobtěžovali si je k tomu cíli přiměřeně zpracovati.

V řeči by neškodilo trochu více českého ducha. Aspoň zbytečných výrazu latinských (restringuje, eliminuje a p.) by nebylo třeba.

Do textu vloudilo se několik chyb. Srv. 72: východiskem a bádání, poznatky se liší; 74: ani m. asi; 564: nespočívá m. spočívá; rebusovitá věta: »vedle Hegela největší vliv je Feuerbachův ale více hegelovské vůbec« (47). — Přehled na konci je velmi nepřehledný; specialní rejstřík věcný a osobní úplně schází. V knize takové nepochopitelno!

Myslíme, že sociologickému studiu v našich vlastech kniha Masarykova prospěje. DR. J. SEDLÁK.

A. N. Něčajev: Poezija A. N. Majkova. Kritická studie. Petrohrad 1898. — *M. Černikov:* A. N. Majkov. Literarní náčrtek. Tiflis 1897.

Obě knihy založeny na osobních, subjektivních dojmech, jež zpusobeny jednotlivými místy básní, a nikoli na spojení životopisných dat, zvláštností doby, na všech dílech básnikových, a tím konečné vývody obou autoruv o Majkovu velmi se rozcházejí a jsou často nesprávny.

A. Vjazigin: Očerki iz istoriji papstva v XI. věkě. (Gildebrand i papstvo do smerti Genricha III.) Petrohrad 1898.

Vjazigin je znám jako horlivý badatel v dějinách 11. století. Jeho práce o „Řehoři VII.“, o „Petru Damiani“ získaly mu dobré jméno mezi dějepisci ruskými. Práce jeho snaží se vyvrátiti některá tvrzení německého historika W. Martensa (Gregor VII., sein Leben und Wirken), na př. že prý Hildebrand nebyl mnichem. Práce Vjazíginova není prosta některých vážných nedostatkuv, ale celkem je záslužná.

Z přírody. Napsal *Fr. Hromádko*, emeritní professor v Praze, a věnoval panu dvornímu radovi Dru. F. J. Studničkovi, c. k. univ. professoru. 223 stran (19 × 13 cm.). Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. Cena 1 zl. 20 kr.

Autor pojednává v šestnácti kapitolách stručně, zpusobem poutavým a srozumitelným o duležitých částech z přírodních věd, zvláště z fysiky. 1. Vzduch, z čeho se skládá, nový prvek v něm, argon zvaný, tlak vzduchu, vzduchoplavba, výška jeho a měření výšek hor tlakem vzduchu, jeho teplota v různých výškách. 2. V čem záleží zdravý vzduch a jak se obnovuje v přírodě. 3. Jak povětrnost pusobí na člověka. 4. Jak působí na lidstvo podnebí různých pásem naší země. 5. Účinky tíže, spojitosti, chemické příbuznosti. 6. Poloha zemské osy k ekliptice jest co nejpříznivější životu organickému na zeměkouli. 7. Vysvětluje kola,

kruhy kolem měsíce a slunce. 8. Bouře a její účinky. 9. Krupobití. 10. Sníh. 11. Podzemní mocnosti: sopky, vřídla, zemětřesení. 12. Povětroně, co jsou, jak, kdy a kde zvláště se objevily. 13. Ledy. — Nejnovější vynálezy a výzkumy z oboru fysiky, jako: 14. Telegrafování bez drátu. 15. Živé fotografie (kinematoskopy). 16. Röntgenovy paprsky a Teslovo světlo.

O věci vždy povědíno tolik, aby čtoucí mohl si učiniti správné pojetí; doví se z knihy té i o mnohých věcech nových; zajímati bude jej všechno, zvláště kapitoly první a v kapitole 11. o výbuchu sopky Krakotva r. 1883. Mathematickými formulemi se nepočítá; jest to stručný přírodovědecký sborník. Obsah jest dobře sečlánkován; řeč jest jadrná a správná.

Pisateli příroda jest dílem bytosti nanejvýš rozumné a duch lidský něco vyššího než hmota a její vlastnosti (síly). — Str. 69. „Stálé vždy a všude stejné i spolehlivé působení přírodních sil čili jejich zákony jsou přesvědčivým důkazem, že původce jejich — jest bytost nanejvýš rozumná, ku které mysli i duchem radostně se povznášíme“. Na str. 79. „... Kdo si dovede mysliti rozumové dílo bez rozumného původce?“ — „Poznáváním zákonů přírodních povznášíme se k Bohu, který nejen naši zemi, nýbrž i veškerá nebeská tělesa v nekonečných prostorách všehomíra stvořil, je řídí a zachovává“.

Kniha jest dobrá a může býti doporučena. DR. FR. NÁBĚLEK.

Ostatní zprávy o nových knihách pro nedostatek místa odloženy do příštího čísla.

SMĚS.

Úsudek o Aug. Smetanovi. Ve stati: „Dr. Ignác Hanuš a Dr. Jan Helcelet“ napsáno m. j. (3. č. Hlídky na str. 174.) o Smetanovi: „Činnost jeho v oboru filosofie vylíčil a ocenil Dr. J. Dastich v „Kroku“ 1865.

Posudek Dastichův o díle Smetanově „Der Geist, sein Entstehen und Vergehen.“ Philosophische Encyklopädie von Dr. Aug. Smetana. Prag. Steinhauser. 1865. uveřejněn jest v Kroku r. 1865. na str. 52.—57. a 110.—117.; v prvé části dí D. mezi jiným o požadavku filosofování narážeje na S.: „Seznavše totiž zásadu naprosto pravdivou, že při filosofování vycházeti se musí od zkušenosti co podkladu, pouštíváme se často do filosofování na základě kusých vědomostí empirických, zapomínajíce, že filosofováním domoci se máme pravé vnitřní jednoty v poznání našem, jíž však domoci se lze jedině za bedlivých srovnávacích zřetelů ku veškeré obsáhlé empirické rozmanitosti.“ Po té podává rozvrh knihy S., jeho poměr ku Schellingovi, Heglovi a Herbartovi a jeho systém bez poznámek.

Ve druhé části svého posudku, přihlíží k jednotlivým bodům práce S., drže se postupu S—a. Píše o práci Smetanově na str. 110.—111. takto: „Důkladnost, svědomitost a obsáhlou známost pokroků o stavu věci, jichž mu se dovolávati nutno, čímž se vesměs na př. přírodnicko-filosofické spisy Kantovy chvalně vyznačují (nikoli ve všem, pozn. pisat.), marně byshledal ve spisu S. Naproti tomu najdeš v hojné míře kusých vědomostí přírodnických, pojatých obyčejně porůznu, bez patřičné vnitřní souvislosti se všemi sourodnými. Za to tím více libovolných výkladů, dělané souvislosti, neodůvodněných tvrzení, mezi nimi i takových, které se přímo příčí výsledkům bezprostřední zkušenosti, která prý jest mylná, — jelikož se nehodí do soustavních přihrádek S. — a budoucí zkušeností ve smyslu S. náhledů dojde prý opravení. Nejspíše se taktéž budoucím bádáním veškeré hypothetické náhledy astronomické a jiné, které vědy tyto, když podmínky k úsudkům nevystačují, velmi obezřetně toliko za méně více možné a pravděpodobné vynášejí, jež však S. buď nezměněné, buď poněkud soustavě své přizpůsobené co nutně pravdivé a nemylné do svého názoru všehomíra uvedl, dle úplného svého znění potvrdí, aby nebylo třeba bourati a opravovati umělou stavbu jeho tak zvané filosofie! Na místo nepředpojaté důslednosti přináší s sebou S. přistupuje k věci, hotový rámec, do něhož chtěj nechtěj stěsnati se musí obraz všehomíra, byť by se při tom třeba zhola zkřiviti měl: na místo rozborných úvah a synthesí nutných, jelikož na bytných a jasně seznaných podmínkách založených, staví S. dialektický proces, jenž opětovně znovu a znovu, na vyšších a vyšších stupních dle momentu **konečného, nekonečného a jejich přechodní rovnováhy** se dokonává. Vizmež na doklad povšechných těchto slov sled i povahu fasí procesu toho.

Nejprvnější ze všech je **proces astronomický**, „der Schauplatz des Naturlebens", o němž se ve spisu S. dočísti lze mnohem hojnějších, ovšem i mnohem podivnějších věcí, než byly známy Kantovi, Laplace'ovi, Littrovu a j., podaných vesměs s tak odvážnou rozhodností, že by u porovnání s ní i proslulá „méchanique céleste" co záhadná a neustálená jeviti se musela, kdyby jen spolu ihned nebylo patrno, že základem této hojnosti a rozhodné určitosti jest povrchnost vědění, a pohyblivá obraznost, a vědecká nedůkladnost, jež dle předpojatého názoru jednotlivé snoubí a dělí, neznajíc obtížné sice než jediné spolehlivé cesty vědy opravdové, cesty to nutných úsudků, spoléhajících na zevrubných, skutečných známostech, odkudž obecnějších názorů krok za krokem se domáhá. Ovšem, že jest způsob ten pohodlnější, letmo povznésti se k abstrakcím nejvyšším a v nepřístupné výši budovati soustavy; jen ať pak soustava taková nevydává se za nic jiného, než čím opravdu jest, totiž za dialektické exercitium, při čemž obraznost zaujala místo povážlivého rozumu a které právě proto nikdy podati nemůže věrný názor všehomíra, za nějž však chce býti považováno. Tak ale bohužel činil S., ovšem že ve svých dobách za příkladem mnoha jiných..." Na str. 112. píše D.: „...pro nás' totiž lidi na zemi nejdůležitější jest seznati osudy soustavy našeho slunce a musí se vyznati, že S. zvědavost naši hleděl úplně ukojiti." Jak to S. činí, podává Dastich opět ukázku. Stojí to za četbu.

Po slunci dochází na planety: str. 112.—113. „Emancipovaná planeta . . . vyhazuje ze sebe měsíce, které ovšem jednou opět s ní musí na novo se spojiti. Měsíc nedochází samostatnosti planety, jeho poměr k ní zůstává stále tentýž; proto také není s to, nová těla ze sebe vypouštěti, aniž se hodí za bydliště ústrojných tvorů, jichž také na kometách není — stručná to odpověď k otázce, zdali měsíc náš obydlen jest čili nic; jen že as astronomové a fysikáři jejímu odůvodnění se zasmějí. — Neméně či vlastně ještě více podivné jsou názory spis. o geologických a lučebných úkonech.“

Dastich podává toho ukázku a pokračuje na str. 113.: „V takovémto směru mluví spis. dále o boji vody a ohně při tvoření se planet, o vrstvení země a p., uváděje sice větším dílem všechny terminy geologické, avšak ve spojení, nad nímž by střízlivý geolog sobě zoufati mohl. Po té netřeba ani zřejmě dokládati, jakého výkladu ve spisu S. se dostalo f y s i k a l n í m úkonům světla i tepla, magnetismu a elektřiny . . .“

Podobné nešťastné ukázky práce S. podává D. i z o r g a n i c k é h o ž i v o t a, z pojmutí a výkladu f y s i o l o g i c k ý c h úkonů.

Ku konci svého posudku na str. 116.—117. praví toto:

Litujem upřímně, že spis ten byl vydán, památce S., jejž uvykli jsme ctíti co m u ž e p ř e s v ě d č e n í, kterýž za ně ni veřejného boje s autoritou se neštítil, neposlouženo jím valně: přávámeť si, aby, když se vede boj o mínění, mínění nové bylo r o z u m n ě j š í starého (o p ř e s v ě d č e n í t o n e p l a t í? Pozn. pisat.): kde toho není, tu litujem převrácenost mysli, třeba bychom upírati nechtěli úctu vytrvalosti při vlastním přesvědčení. (I my litujeme p ř e v r á c e n é mysli a přesvědčení nešťastného S. Pozn. pisat.) Však ve filosofii co vědě nevystačuje v l a s t n í t o l i k o přesvědčení, při němž v ž i v o t ě mužně kdo stojí, jdeť o to, aby bylo založené též na p r a v d ě a i j i n é přesvědčovalo. (v náboženství tato zásada neplatí? Pozn. pisat.). k S. názorům nebude ale se chtít znáti ni empirik ni filosof. Přírodozpytec věru nebude spokojen, poví-li se mu, že „die wunderbaren Übergänge der verschiedenen Familien und Ordnungen der Thierwelt“ nejsou nic jiného „als Hinweisungen auf die stetige Entwiklung im wahren Vorthierreich“ — z D a r v i n o v c ů aspoň nezíská S. četných přívrženců — ; tak i psychologu se nevyhoví, odkazuje-li se při v ý k l a d u jednotlivých vyšších úkonů duševních k n e z a r u č e n ý m přechodům ve „Vor- a Nachleben“ a co se konečně §§ týká, jež nám předmluva zvláště odporučuje, o p r a k t i c k é s t r á n c e člověka, pochybujeme, že uspokojí svým obsahem ethiku a vědeckou úpravou logiku. Čtemeť tu, že je „Gewissen eine Ahnung, ein dunkles Gefühl; deutlich gemacht Wahrheit“, že se rodí „die f r e i e Handlung aus zwei n o t h w e n d i g e n Faktoren, sowie in der Pflanze das Unendliche geweckt wird durch zwei wirkliche Pole;“ pak „was der Mensch w i r d, das s o l l er“ atd. Posléz bychom mohli opepřiti konec rozpravy své pikantními ukázkami o „geschlechtliches Wesen des Menschen“, jež klade S. mezi jeho „theoretisches a praktisches Wesen;“ dověděli bychom se, že jest muž „das endliche Unendliche“, žena „das unendliche Endliche“, že je „interessant, dass die Sprachen durch das Wort E r k e n n e n auch das s i c h B e g a t t e n ausdrücken“ a p. avšak nezdá se nám důstojno vědecké rozpravy užívati takových prostředků. — Jediná věc, jež nás po přečtení S. spisu těší, je

ta, že bohudík spisy podobné za našich dnů přece již řídkým jsou zjevem, že zdravější rozumování zjednalo si platnost, že proti jeho určitějším a spolehlivějším pojmům, názory spisu oněch mlhavými se jeví stvůrami, jež za jasnějšího světla dne v niveč rozplývají se. Že ale tento spis za dob jiného kvašení filosofického vznikl, bylo povinností vydavatele rozvážiti si svědomitě, jak dalece by byl sobě as zvěčnělý spisovatel sám přál a přáti mohl, aby za nynějšího stavu vědy „encyklopedie" jeho vydala se."

A tolik hluku o Smetanu! JAN ZÍTEK.

Velehrad baštou němectví? Člověk by neřekl, ale stojí to v č. 355. vídeňského „Vaterlandu" 25. prosince 1898 (jak i „Hlídka" 1899 str. 211. uvádí), že biskupem Olomouckým Robertem byl na Velehradě zřízen první klášter cisterciácký na Moravě, kterýž na moravsko-uherských hranicích měl býti a skutečně byl baštou němectví („und eine Grundfeste des Deutschthums an der mährisch-ungarischen Grenze sein sollte und auch thatsächlich war"). Člověk by nevěřil, co všecko Němci dovedou Slovanům vpraviti do dějepisu i také do mysli nyní žijícího lidu. S Velehradem pojí se vždycky vzpomínky na nejslavnější doby říše velkomoravské. Královský Velehrad Rostislavův a Svatoplukův i Velehrad cyrillo-methodějský jsou pro nás v nynějším Velehradě. A tak i za dřívějších časů tytéž vzpomínky byly na Velehradě panujícími a z Velehradu rozšiřovány slovem i tiskem. Zde některé důkazy:

1. Tiskem bylo vydáno r. 1668. v Praze zvláštní věnování chvalořeči o sv. Cyrillu a Methoději, apoštolech slovanských, se třemi památnými obrazy velehradskými, obrazy starými, na nichž kostkovaná orlice moravská jest označena i názvem: „Insigne Regum Welehradenz." (Znak králů velehradských.) Chvalořeč o sv. Cyrillu a Methoději věnována moravskému vrchnímu hejtmanu zemskému, hraběti Františku Karlovi Liebšteinskému z Kolovrat, velikému příznivci Velehradu, a ve věnování tom výslovně stojí o Velehradě tehdejší mínění a přesvědčení: „Wellehrad namque Apostolicae et Metropolitanae Ecclesiae nostrae Slavonicae Petra ac multorum Caput populorum . . ." (Velehrad zajisté apoštolské a metropolitní církve naší slovanské skála i mnohých národů hlava[1]).

2. Ve chvalořeči samé cisterciák velehradský, P. Christian Hirschmentzel (* 7. ledna 1638 ve Frýdku, † 26. února 1703 na Velehradě), mluvil po skončených vyšších studiích theologických v Praze před svými představenými, učiteli a vzácnými hostmi velmi nadšeně o sv. Cyrillu a Methoději jakožto o „nejzasloužilejších patronech našich, té nejvzácnější poctě nejhodnějších, kteříž první daleko široko v krajiny slovanské z Velehradu plynoucí toky vody vytryskující do života věčného vážili . . ." [2])

3. Týž cisterciák velehradský, P. Christian, byv na kněze vysvěcen r. 1670. dostal se do Bolatic ve Slezsku, a tu snažil se, aby slavnost

[1]) Rukopisné dílo v císařské bibliothece v Olomouci Feriae Christiano-Bacchanales item Feriae IV. Cinerum etc. s vloženým otiskem chvalořeči, věnování i starých 3 obrazů velehradských, péčí a horlivostí P. Christiana Hirschmentzela zachovaných.

[2]) Celou chvalořeč viz Sborník Velehradský II. p. 50.

apoštolů slovanských, sv. Cyrilla a Methoděje, i ve Slezsku slavně konána byla všude, a vymohl za tím účelem r. 1676. přísný rozkaz biskupa Olomouckého Karla II. hraběte Liechtensteina (1664—1695). Hle, ducha velehradského, cyrillo-methodějského, kterak přenesl do Slezska![1]

4. Na Velehradě až do dneška stojí velkolepý chrám Nanebevzetí bl. Panny Marie, v němž netoliko sv. Cyrill a Methoděj mají své kaplice s oltáři, nýbrž i jiní popřední slovanští světcové a světice byli zde od pradávna uctíváni ve svých kaplicích s oltáři. Toť úkaz velmi, velmi výmluvný, že svatyně velehradská od pradávna — nejméně od posvěcení kostela r. 1228. — byla i je svatyní slovanskou. Více o tom řečeno jinde.[2])

5. Slovanský duch na Velehradě jeví se i v tomto případě. Za prelata velehradského Josefa Malého, rodáka z Vyzovic (1724—1748), hlásil se do řádu r. 1735. Martin Zuri z Vídně. Nebyl přijat. Proč? Poněvadž prý jako rodilý Vídeňák nezná jazyka českého, bez jehožto znalosti žádný do kláštera přijat býti nemůže. Tak vyslovil se prelat Malý. Víme, že Martin Zuri studoval v Kroměříži a že česky uměl. A přece mu bylo jíti ještě znova do Kroměříže. Když po roce přišel opět a osvědčil dokonalou znalost jazyka českého, velehradského, byl přijat do kláštera velehradského, stal se pak i opatem a prelatem velehradským pod klášterním i svým jménem: Filip Martin Zuri. Byl opatem posledním od r. 1763. až do zrušení kláštera r. 1784. Umřel ve Vyškově 29. března 1800.[3])

6. V seznamech klášterníků velehradských vždycky se vyskytují řeholníci — P. Cyrill, P. Method. Jest-li tedy klášterními jmény na Velehradě byla jména Cyrill a Methoděj, a dávána-li stále tato jména klášterníkům, tak že Cyrillem nazván novic, jakmile zemřel P. Cyrill, a Methodem, jakmile zemřel P. Methoděj, patrno z toho, že i památka na sv. Cyrilla a Methoděje zachovávána byla na Velehradě. A nejen v klášteře, ale i mezi lidem obvyčejna byla jména Cyrill nebo Crha, Methoděj nebo Strachota, jak obšírněji dokázal jsem jinde.[4])

7. Ani na Velehradě ani v okolí velehradském není pražádné stopy o němectví pěstovaném a vypěstovaném. Velehrad i s okolím svým jest a bude vždy slovanským. Němectví žádné se zde neudrží. I panští úředníci Němci poddati se musí duchu českému, ať by si říkali třebas hodně troufale: „Wir müssen das Deutschthum wahren“ (Paniersky, Schmied). Faktum z novější doby.

Mezi lidem obrat ještě rozhodnější bývá. Příklad: Do Tupes u Velehradu nastěhoval se Němec Gottwald a lidé mu říkají: Kotvara; je Slovanem již úplně.

Cisterciák P. Christian Hirschmentzel a P. Engelbert Hermann a jiní přišli na Velehrad s německými jmény a s duchem zajisté z rodiště svého nebo ze svých studií, ale na Velehradě vssáli do sebe ducha velehradského, cyrillo-methodějského, slovanského. A ejhle, kterak v duchu tomto prospívali mnoho posv. Velehradu! Díla jejich pozustalá vydávají o tom svědectví.

---

[1] Obzor 1881 p. 270. — Středovský, Sacra Moraviae historia p. 473.
[2] Sborník Velehradský II. p. 47. — Obzor 1882 p. 66—70.
[3] Památky archeolog. V. p. 306. — Sborník Velehradský II. p. 52 a VI. p. 183 n.
[4] Obzor 1887 p. 180. Crha a Strachota.

třebas že nám, bohužel, nejsou dosti známa, ležíce klidně v zaprášených rukopisech sem tam po světě. Na denní světlo s nimi, ať lid náš pozná úplně svuj Velehrad slovanský, a Němec ať ustane z našeho Velehradu činiti baštu němectva!

8. Pilný Středovský (1679—1713) zachoval nám o Velehradě toto vzácné svědectví do své doby a o své době: „O velehradském u nás klášteře cisterciáckém celé Moravě známo, že zcela jest oddán úctě našich apoštoluv, ji pěstuje, pro ni horlí, ji rozmnožuje, ji zachovává a z vděčnosti zvláště 9. března uctívá i oslavuje své, té nejlepší pocty hodné, kdysi arcipastýře, nyní vydatné u Svrchovaného patrony, Cyrilla a Methoděje." [1])

Velehrad zajisté byl, jest a bude baštou Slovanstva!

JAN VYCHODIL.

„Slavica non leguntur". Pod tento nářek „Českého Lidu" možno zařaditi podobnou stížnost — „Slovanského Přehledu". Jen že tato se týká zpříma nás. „Český Lid" však tehdy u příležitosti podobného výroku něm. anthropologa poukazoval hlavně na cizinu. V poznámce redakční stěžuje si totiž „Slovanský Přehled", že v celé Praze jen čtyry veřejné místnosti jej odebírají. Celkem pak že má odběratelstva tak málo, že sám o své další existenci pochybuje. — A přece „Slovanský Přehled" tak sestoupil obsahem svým k širokým vrstvám a proudum v národě! A to je v roce či po roce všeslovanského nadšení! — V 2. čísle „Dennice", slovenského měsíčníku ženského pí. Terezie Vansové, promlouvá „Borovohájský" o svém návrhu sestavit rodinnou čítanku. Návrh učiněn jest zvláště pro Slovensko, kdež čítankou má se nahradit rodinám a širokým vrstvám lidu všeobecné vzdělání na základě mateřského jazyka a v duchu slovenském. Hovoře o obsahu čítanky, praví, že by musila obsahovati živý obraz o všech národech slovanských se záživným popisem a statistikou, vše co nynější člověk slovanský o svých bratřích věděti chce a má. Vzpomíná doby před 50 lety, kdy na školách tehdy slovenských učili se zvláště k tomu cíli sestavený „Slovanský Národopis" a každý skoro tehdy znal a věděl nejnutnější o Slovanstvu. A dnes?! — Hořekuje tak Slovák! To je pochopitelno při politické situaci na Slovensku. Co však máme my říkat? My u nás s tolika školami, po našemu vedenými a od našich lidí! A jaká je známost o Slovanech vubec nedím v lidu, ale aspoň v intelligenci? Taková, že intelligent absolvovavší střední školu nerozeznává Slovenku a Slovinku a o Bulharech neví, jsou-li vubec Slované! Fakt zaručen! — Jako na zavolání tudíž přichází návrh prof. Dra. Nábělka ve „Věstníku českých professorů", aby se na středních školách zavedla chrestomathie slovanská, jež by se četla a vysvětlovala tak, jako se čtou v němčině na př. ukázky staroněmecké a z ruzných nářečí německých. — Návrh velmi rozumný a vhodný a dávno na čase. Divíme se vubec, že pokus Erbenuv se „Slovanskou čítankou" 100 pohádek a pověstí nenašel následovatelů! Ta přece nebyla tak sbírkou folkloristickou, jako čítankou řečí slovanských — ovšem

[1]) Středovský, Sacra Moraviae historia p. 451.

poněkud těžkou, ježto bez dostatečného návodu a systemu. A dnes s lepší methodou sestavená podobná chrestomathie lidová, jež by zároveň i nejnutnější národopisné vědomosti obsahovati mohla — by snad nebyla na místě? — A naše noviny!? Ty se věty slovanské zrovna bojí! Sem tam ještě slovenský citat se propustí jak je — a to činí částěji jediné „Národní Listy“, ale ani to ne zásadně. Uvádění „původního znění“ ovšem nejčastěji neděje se proto, že v redakci vubec ze slovanských listu se nic „neuvádí“.[1] Nejčastěji se ještě potkáš s nějakým zpotvořeným po německu — i po anglicku! — jménem slovanským. — Řekne se, u jiných slovanských národů jest to ještě horší. — Ano, je! Ale my se stavíme vždy ve hnutí slovanském za vůdce! Tož hle, jakými jsme — vůdci!

Nový veliký obrázkový časopis počne vycházeti ve lhutách čtrnáctidenních na podzim tohoto roku v Praze. Bude to list, jenž po stránce literarní i illustrační státi má na výši doby, jelikož čestně representovati chce literarní a umělecký ruch doma i v cizině. V té příčině bude mu vzorem zejména nádherná revue „Catholicum“, jakož i výborně redigovaný list „Le mois littéraire et pittoresque“. Mezi jiným položil sobě nový náš časopis za úkol povznésti puvodní, moralně bezvadnou produkci v oboru umění výtvarných u nás. Bude to však zároveň také konservativní obrázkový list rodinný, jakéhož dosud v literatuře naší nemáme, ačkoliv na př. literatura německá honosí se dvěma takovými časopisy („Alte und Neue Welt“ a „Deutscher Hausschatz in Wort und Bild“). Že velikého illustrovaného listu naznačeného směru nanejvýše jest nám třeba, o tom zajisté nemuže býti pochybnosti. Veliký obrázkový čtrnáctidenník vyžaduje ovšem ohromného nákladu, jest však přece naděje, že nový rodinný list nalezne dosti přízně, aby se mohl nejen udržeti, nýbrž i vzkvétati. Nový list redigovati a vlastním svým nákladem vydávati bude Dr. Antonín Podlaha, jenž veškeré dotazy ochotně zodpoví (adressa: Praha, 128-III.). Věci administrační bude obstarávati Cyrillo-Methodějská knihtiskárna v Praze, 200-II. — Že podnik tento, za jehožto vnitřní cenu ručí jméno Podlahovo, upřímně vítáme, rozumí se samo sebou. Jen aby byl hojně podporován!

Boj proti plakátům. Pařížský „Journal des Débats“ oznamuje z Londýna, že více než 300 architektů tohoto veleměsta podalo veřejně

---

[1] Aby se nám s tou citací rozumělo! Nechceme, aby to bylo nějak ztřeštěné, upřílišené, zase nějaké horování po způsobu známého listu moravského, který se znechucuje svým plazením před carem baťuškou atd. Nejméně nápadně by se to mohlo státi tak, že by se uvedlo v původním znění sem tam nějaké „peruté slovo“, žert, slova významná té či oné znamenité osoby, »zrnko« takové ze spisu, řeči, básně, u významných slavností příležitostné básně lepšího druhu, v památný den toho či onoho muže, spisovatele zvláště úryvek nějaký, pěkně vybraný s doprovázející jej případnou redakční poznámkou atd. Každá redakce najde takových příležitostí do roka na tisíce, kde nepozorovaně muže vtrousit do sloupců listu svého velikou řadu slovanských myšlenek v původním rouše. — A co s azbukou pravoslavných Slovanů? namítne mnohý. Věru zlá bylino, »cos po Slovanstvu dosud ty psoty natropila«, hořekoval už Čelakovský ve svých epigramech na ty divné a různé abecedy slovanské, když každý národ má svou! Tu je dvojí možné! přepisovat vše (i polštinu a snad i charvatštinu!) českou abecedou, bez ohledu na přízvuk a přízvukem pozměněnou výslovnost slova (jak se to při ruštině a bulharštině obyčejně i dělává), anebo původní abecedy ponechati a za to dodati více vysvětlivek. První je pro čtenářstvo pohodlnější, ale třeba u redaktorů větší známosti jazyka, než při druhém způsobu.

protest proti zmáhajícímu se nešvaru plakátů, jimiž celé zdi a okna domů jsou polepena. Tak prý veliký čtverec domů Tottenhamcourt Road a Oxford Street je v celém svém průčelí úplně plakáty polepen, ani okna nevyjímaje, tak že ve vnitřních místnostech panuje po celý den temno. Proti protestu agitují majitelé domů, kteří častokrát z nájmu zdí pro plakáty mají větší výtěžek, než z pronajatých místností.

ALOIS SVOJSÍK.

O Husově pruvodním listě do Kostnice píše K. Müller ve zvláštním rozboru (Deutsche Vierteljahrschrift III. 1.) v tento smysl: nikoliv list sám, jenž byl pouhou formalitou, nýbrž ústní přípověď Zikmundova přiměla Husa k cestě do Kostnice, zaručujíc mu ochranu od pravidelného processu inkvisičního. Zikmund pokládal z počátku Husa za pravověrného a stál mu v slově potud, že zjednal mu výslech před celým sněmem, což se nesrovnávalo s právním řádem co do kacířů. Když se však Zikmund přesvědčil, že Hus skutečně kacířem jest, nemohl ho ovšem déle chrániti. Pohnutka církevnímu sněmu podkládaná, jakoby kacíři nebylo třeba státi v slově, jest dle K. Müllera holý výmysl.

Žena v Církvi a kostele měla by dle sv. Pavla, jak známo, mlčeti: mulieres in ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui sed subditas esse, sicut et lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in ecclesia. (1. Kor. 14, 34. 35.) Apoštol mluví o t. ř. charismatě proroctví a hlásání vnuknutého slova Božího. Z výroku toho učiněny právní důsledky co do úřadu učitelského v Církvi, z něhož jakož vůbec ze stupňů hierarchických ženy zákonem vyloučeny, ač bohužel do záležitostí církevních „mluví" kolikrát až příliš mnoho, dole i navrchu. „Ženský svět" chce však ještě více: aby totiž i zde ženy postaveny byly na roveň mužům. K tomu podotýká dopisovatelka M. M. v čísle 6. l. r. „Pavel rozumí slovem ‚muži' Syny Boží a slovem ‚ženy' Syny Přírody. Synové Boží jsou lidé žijící v Lásce, Pravdě a Moudrosti Boží, schopni řečniti, ať jest to dle těla žena neb muž. Synové přírody jsou lidé žijící ve smyslnostech tělesných na cestě zla a tudíž neschopni řečniti, ať jest to muž aneb žena. Písmo sv. jest zahaleno v symbolech, které nemáme jasně vysvětleny." Takové professorky exegese — kdyby chom jim ostatních funkcí dopřáli — by vědě biblické a náboženské vůbec mnoho neprospěly. Nový doklad pro zákon: „mulieres in ecclesiis taceant"!

New-Yorská revue „Appleton's Popular Science Monthly" přináší ve (12.) prosincovém čísle (1898) instruktivní článek z péra professora sociologie na technologickém ústavu v Massachusetts, Viléma Ripleye, nadepsaný: „**Židé v Evropě.**" Nejprve ptá se spisovatel, jaká jest příčina toho zvláštního fakta, že Židé zachovávají po věky svou existenci, ač jim scházejí ty hlavní podmínky života národu: Vlastní určité territorium, mateřská řeč a politická souvislost. Všecky tyto scházející podmínky nahražují Židům dle autora jednota víry a tradice s mocnou páskou společné racy.

Dle nejnovějších sčítání je v celém světě 8—8 millionů židů, z nichž 6—7 bydlí v Evropě, zbytek roztroušen po všech ostatních dílech světa.

V Evropě nejvíce obšťastněno jest potomky Jakubovými Rusko (as 4—5 millionů), pak Rakousko-Uhersko as 2 mill., mnohem méně ostatní státy, Německo as 600 tisíc, Rumunsko 700 tisíc, Britsko kolem 100 tisíc.

z nichž většina sídlí v Londýně. Holandsko také 100 tisíc — polovina v samotném Ghettu Amsterodamském, Francie 80 tisíc, Italie 50 tisíc. V Skandinavii je Žid velmi řídký, a ve Španělsku, ač tak často se mluví o španělských Židech, není vůbec téměř Žida. V Americe není také mnoho Židů, nejvíce ve Spojených Státech, as 500 tisíc.

Na to poukazuje spisovatel na fakta nám Evropanům z častějšího styku se Židy dávno známá, že Židé štítí se vesměs prací tělesných, hledajíce a také vždy nalezajíce vydatný pramen své výživy v obchodu.

Z fysických zvláštností Židů zasluhuje zmínky předně jejich poměrně malý tělesný vzrůst. Průměrná výška jejich jest 1 metr 63 centimetrů. Malý vzrůst nahražuje však jim dostatečně vysoký věk, jehož dosahují. Jeť úmrtnost Židů, jak autor hlavně pomocí statistik různých pojišťovacích ústavů pro případ úmrtí v Americe dokazuje, o mnoho nižší, než křesťanů za týchž podmínek ostatních. Zvláště nápadné jest, že Židé vykazují nejmenší procento mezi zemřelými na plicní neduhy a tuberkulosu. Mr. Ripley vysvětluje to jednak velikou střídmostí Židů zvlášť v příčině požívání nápojů alkoholických, mimo to čistotou těla a jmenovitě přísným výběrem požívaného masa. Jak opatrní jsou Židé v té příčině, dokazuje autor ukázkou z Londýna, kde Židé třetinu masa, jež do prodeje přijde, odmítají jako k požívání nezpůsobilého.

Za to však, jak dokazuje Lombroso, propadají Židé, aspoň prý italští, mnohem více šílenství než křesťané (v poměru 1 : 4). Alois Svojsík.

W. T. Stead. Dnes nejpopularnější žurnalista anglický slaví letos své padesátileté narozeniny. Udá-li se konference míru, bude i on míti na tom veliký díl zásluhy — aspoň pro země anglicky mluvící. Od prvopočátku návrhu carem učiněného postavil se Stead v čelo hnutí. Ve své „Review of Reviews“ měsíc co měsíc sbíral, vše nejdůležitější, co se v tisku anglickém o návrhu na odzbrojení vyskytlo. Vloni v září vydal se na cestu Evropou, interviewovat nejznamenitější muže Evropy ve všech státech o otázce míru. Od nového roku pak začal vydávati týdenník jen tomuto cíli věnovaný „War against war“ (válka proti válce), spolu zařídiv tak zvanou „křížovou výpravu“ („crusade“) proti válce. Členové této armády míru čítají už dnes do milionu. Mají povinnost bojovati slovem i písmem všude, kde se jim udá za myšlenku míru, zvláště tam, kde by se dalo tím docíliti projevu veřejného. Spolu sbírá podpisy na adressu pro cara, a podpisů má se docíliti nejméně milion. — W. T. Stead patří k těm žurnalistům, kteří od počátku své činnosti celí se postavili ve službu citů nejšlechetnějších. Stead, jako tak mnoho anglických výtečníků, jest „samoukem“ z nuzných poměrů vlastní silou se vyšinuvších. Jako syn chudého severoanglického pastora do 14 let ztrávil v domě otcovském, vzděláván a vyučován od svého otce, jenž neměl na to, aby syna dal do škol. Po 14. roce šel si vydělávat sám chleba svého do světa. V New-Castle stal se poslíkem v jakémsi obchodním domě. Co mu času zbývalo mimo jeho službu vše věnoval na své další vzdělání a zdokonalení. Už tehdy jako mladíček pustil se do spisování malinkých statí a zpráv a zasílal je do místních listů. Tyto prácičky, jež svědčily o velkém nadání pisatelově, obrátily pozornost vydavatele listu „Northern Echo“ na mladého „běhače“. Vydavatel nabídl

Steadovi místo při listu a tento jako 22letý vstoupil do redakce „Northern Echa". Prvního věhlasu dobyl si v celém světě anglickém svými články v letech 1877. a 1878., kdež plamennými slovy a přesvědčivě psal proti Turecku a vybízel na pomoc balkanským Slovanům. Politika Anglie byla tehdy právě opačná. Leč liberalní strana a její vůdce Gladstone rovněž vší silou zasazovali se o svobodu balkanských Slovanův. Články Steadovy v Northern Echu upozornily Gladstona na mladého žurnalistu; prostřednictvím Gladstonovým seznámil se Stead s pí. Novikovou, v jejíž salonech tehdy nejlepší rusofilská společnost anglická se scházela. Přičiněním pí. Novikové obdržel W. T. Stead později audienci u cara Alexandra III. a stal se od té doby propagatorem ještě větším smíru a přátelství Anglie s Ruskem. V roce 1880. přišel do Londýna do redakce listu „Pall-Mall Gazette", kterýžto list po dvou letech přijal místo Johna Morleye úplně ve své vedení. Od té doby počíná jeho vedoucí a reformatorská činnost v žurnalistice anglické. Zavedl illustrace do svého denníku a udomácnil v Anglii americký zvyk „interviewu" to jest „potazování" osob znamenitých o té či oné aktuelní otázce. V roce 1884. uveřejniv své rozmluvy s generalem Gordonem, byl příčinou pozdější anglické výpravy v Chartum, kdež general Gordon zahynul a výprava zmařena. Touž dobou svými články odkrýval nemilosrdně šlendrián a chyby ve válečném námořnictví anglickém a jeho zásluhou počaly opravy v loďstvu válečném, které loďstvo to dovedly dnes k jeho nepřemožitelnosti. V r. 1885. velmi prudkými články jal se odhalovati neřesti velikého světa londýnského na dívkách a dětech spáchané a nemilosrdně sešlehal všecky ty hříchy moderního Babylonu. Tyto stati však vynesly mu leda několik měsíců žaláře. Tento rok života svého klade však Stead mezi nejskvělejší, neboť tu za ctnost a pravdu trpěl. R. 1860. vystoupil z redakce listu „Pall-Mall Gazette" a založil svou měsíční „review of reviews", jež získala si ohromného rozšíření po celém světě a našla následování i v jiných zemích a u jiných národův. Myšlenkou tohoto časopisu bylo býti odleskem všeho duševního snažení v anglickém světě; k tomu cíli přináší „review of reviews" přehledy hlasů ze všech revuí anglosaských o aktuelních otázkách a ve svých vlastních článcích přináší pokyny a dává iniciativu v tom či onom směru duševního života a idealního snažení národa. V časopise svém zavedl tak zvanou mezinárodní korrespondenci. Sprotředkoval totiž listovní spojení mezi osobami cizích národův a národa svého; listy ve vlastním jazyku svém psanými vyměňovali navzájem náhledy své. Dnes k tomu konci zřízena v Paříži zvláštní kancelář, jež podobnou korrespondenci sprostředkuje. V r. 1895. podjal se myšlenky sprostředkovati v Anglii adoptování chudých dítek. Rodiče, kteří chtěli dítek svých pro chudobu se zříci, přiváděli mu je, a on s druhé strany staral se o to, aby v hodných rodinách zámožných, ale bezdětných našly dítky tyto nový domov a lepší vychování než ve starém. S dosti velikým úspěchem dílo toto prováděno, konec konců však zustalo Steadovi několik dítek, pro něž neměl už adoptivních rodičův. V r. 1893. navštívil Chicago a tu cestu a dojem svůj popsal v duchaplném spisku „If Christ came to Chicago" (— „kdyby Kristus přišel do Cikaga"), jenž nadělal tehdy mnoho rozruchu. — Poslední jeho znamenitý čin žurnalistický jest ona „international crusade of peace", mezinárodní křížová výprava míru. Vloni

v říjnu přijat carem Mikulášem II. v audienci v Livadii, tu car ve velmi srdečném rozhovoru vyložil mu zámysly návrhu svého a zámysly své smírné zahraniční politiky vůbec. Popis tohoto carského interviewu uveřejnil Stead v prosincovém čísle své „Review of Reviews" (1898. Nr. 108.)

Čínská a antická kultura. Náhodou sešly se před námi dva překvapující a shodné názory. Ruský cestovatel professor A. Krasnov v druhé Knižce „Neděle" přirovnává jihoitalskou a starou římskou kulturu s čínskou. Šat, dům, způsob života staořímského a dnešního italského nebo kteréhokoliv evropského moderního národa. A Krasnov shodnost tuto přičítá stejnosti podnebí a přirozených potřeb dávného člověka. Praví ť: Dům starého Římana a dům Kytajcův vytvořeny skoro týmiž podnebnými podmínkami; což tudíž divného, že stavěn jest obojí dle téhož plánu. Zvláště tato shoda ve stavbě domu, jak on praví, jest překvapující, jmenovitě přirovnáváme-li dům Římana prostého bez přístavkův a zvláštních okras a nádhery, s prostou „fanzou" čínského měšťana. — A německý kulturní historik professor Fr. Wickhoff v malém pojednání do pamětního spisu na oslavu sedmdesátin M. Büdingra uloženém tvrdí skoro totéž s jiného ovšem hlediska. Professor Fr. Wickhoff dokazuje, že starořecká kultura měla zřejmý a znatelný vliv na čínskou. Hlavní důvod shledává v architektonickém tvaru „meandr" zvaném, jenž vyskytuje se i na stavbách staročínských. Leč čínský „meandr" není pouhým převzetím řeckého, nýbrž přetvořením a zpracováním vlnité čáry meandrové v nové tvary čínské. Z vyskytování se „meandru", tohoto hlavního znaku starořecké architektury a ornamentiky, i v jiných krajích a v jinakém upotřebení, usuzuje Wickhoff na jeden pramen veškeré kultury lidské. Vývoj veškerého umění jest, dle něho, v historii lidstva jednotný, jednotného základu a puvodu. — Zajímavo jest, že smělá tato novota současně téměř ze dvou tak pozoruhodných stran pronešena!

Obyvatelstvo Říma. Dne 1. ledna 1899 napočítáno v Římě 500.028 duší. Od roku 1870., kdy se Řím stal hlavním městem „spojené" Italie, obyvatelstvo se zdvojnásobilo. Tehdy čítal Řím 226.022 duší. Řím za doby císařu římských byl milionovým městem a dle cenění Vossiusova tak velikým, že ho dosud žádné město nedosáhlo. Čítalť prý tehdy 8 až 14 milionu obyvatelstva silně fluktujícího; dle jiných však měl prý nejvíc $2^1/_4$ milionu duší. — Nejmenší počet obyvatelstva měl Řím po zajetí avignonském (roku 1377.), kdy čítal sotva 17.000 duší. Za Karla V., když tento Říma dobyl r. 1527., čítalo město 33.000 obyvatel. Ještě počátkem tohoto století, po vpádu Napoleonově Řím neměl víc než 47.882 duší. V této změnnosti a kolísavosti populace Říma zračí se i kus historie jeho.

Úspěch léčby serem Behringovým. V Nothnagelově veliké encyklopaedii pathologie a therapie vyšla právě obšírná monografie professora Ad. Baginského o difterii. — Kniha tato jest prvým celkovým dílem o difterii od zavedení Behringovy serotherapie. Baginski, jenž hned od počátku byl horlivým zastancem B. sera, jest střízlivý pozorovatel a vládne na poli dětského lékařství ohromnou zkušeností. Úsudek jeho, naprosto přesvědčivý a vždy dokonale odůvodněný, vyznívá rozhodně ve prospěch léčby B. serem. Tvrdí, že „není již té bývalé difterie. Vlivem sera utváří se obraz difterie vskutku jinak, než jaký býval dříve pozorován; ba stává se již nyní, že

mládež lékařská po těch několika letech od zavedení serotherapie jen tehdy nabývá pravého pojmu o difterii, dostane-li se jí do rukou případu zanedbaného nebo serem neléčeného. To jest mou zkušeností, získanou zvláštním pozorováním 1500 případů. Přesvědčením mým jest, že hříchem pro lékaře neodpustitelným by bylo úmyslné odepření léčby difterie serem Behringovým.“ Výmluvné je procento úmrtnosti: sníženo serem z 41 % na 8—9 %. sv.

ROZHLED.

V Brně, 25. března 1899.

Církevní zprávy. Odsouzení spisu Schellových a odsouzení „amerikanismu“ koncem února a počátkem března dalo podnět k četným debattám v listech všech stran. Rozruch obojím odsouzením vyvolaný jest pochopitelný. Jméno Schellovo a heslo „amerikanismu“ bylof tak říkajíc „modernou“ na theologickém poli. A „moderna“ dnes všude stává se směrem. Na poli theologickém tedy tato „moderna“ pochována. Označení „moderna“ jest míněno jen jako slovní hříčka — nemáť zajisté moderna umělecká se zásadami a naukami, jež tu odsouzeny, nic společného, leda novatorství a ten individualismus, jaký z moderny činí namnoze umění nezáživné, bezužitečné, čili jak tomu jinak lépe říkají aristokratické. Individualismus theologický v „Heckerismu“ a ve spisech Schellových, pokud se i tu jevil, nemohl by se nazvati však nijak aristokratismem — spíše opačné známky jevil.

V katolických kruzích nastalo odsouzením skutečné utišení, jako když oleje na rozbouřené vlny naleje. Odsouzení se vesměs podrobili. Podrobil se Schell, na něhož voláno se stran liberalních proticírkevních, i s řad jeho nepředložených ctitelů, aby vytrval, aby se nepodroboval. Schell však se podrobil. Skutečně pěknými slovy naznačil činnost katolického učence, jež ovšem by měla zdobit učence všecky: za poctivost svého bádání stojím, za výsledek ručit nemohu. Mužové pak, kteří jako vudcové „amerikanismu“ byli rozkřičeni, rovněž bez výhrady se podrobili: učinili to listem sv. Otci biskup Ireland, mons. Keane, bývalý rektor university katol. ve Washingtoně, a učinili to takže i Paulisté, představený jejich P. George Deshon. Také pařížský abbé Klein, překladatel „života P. Heckera“, v přípise kard. pařížskému Richardovi zaslaném se podrobil.

Tato světlá ukázka církevní discipliny jest při tom krásným a potěšitelným svědectvím pro církevně náboženský život náš: z toho, že poslušnost projevena bezvýjimečně, souditi můžeme na upřímnou

a poctivou snahu všech těch mužů ryze katolickou. Nebyli to tedy pyšní novotáři, kteří za osobním zájmem, ze strannictví seli koukol mezi pšenicí. Jest to příjemný a těšivý dojem, jaký z celé záležitosti máme: muži, kteří ve snaze své pro povznesení církve novými cestami a směry, od nepřátel církve právě stavěni v odpor a protivu proti ní, ukázali se jako silné mravné charaktery. Neboť nemyslíme, že větší síla spočívá v umíněnosti než v sebepokoření a sebeobětovnosti. Nemile se nás dotklo, že i některé dobře katolické listy zahraničné nemohly potlačiti projev jakési radosti nad tím, že jejich směr má vrch a protivník že pokořen. Jest to sice lidské, takový pocit, a byl by i šlechetný, kdyby byl výsledkem jen té vítězící pravdy, ale přece při odsouzení samém ještě žádný svědomitý katolík nemohl býti upokojen. Následovalo trapné čekání: co tomu řeknou ti, kterých se rozsudek týká. Proto vážné listy činily si reservu do té doby a zachovávaly pokud možno mlčení a klid. Až Schell a Ireland své projevy oddanosti a poslušenství učinili, nastalo teprv pravé ulevení.

U nás sice, jako bližší nám zjev, za důležitější považuje se usmíření Schellovského sporu. Ale pro život celé církve jest důležitějším rozuzlení sporu o tak zvaném „amerikanismu". Schellův pokrokový katholicismus byl beztoho jen odrudou onoho. Německé listy beztoho Schellovi nemohly odpustit ne jeho theologické bludy, ale jeho stranění směru Irelandovu, nativismu irskoamerickému, který v první řadě obracel a obrací se proti Němcům v Americe. „Amerikanismus" čili v užším slova „Heckerismus" už byl celým směrem, celou školou, který v Americe a ve Francii už rozdvojil církev a hrozil ji teď rozdvojiti i v Německu. Teď rozsudkem Říma sporné body odstraněny.

Zásady bludné, jež v tak zvaném „amerikanismu" odsouzení došly, jsou dle papežského listu ke kard. Gibbonsovi z části Heckerismem rozšířeny, z části i jinak liberalismem vůbec vneseny do kruhu církevních. List praví tedy, že není dovoleno: na získání jinověrců nepodávati jim zprvu celé pravdy, zvláště ne ty nauky, které je snad nejvíc odpuzují; tyto pravdy katolické buď podati zahalené nebo až později. Tedy tato „pia fraus", úskok tento odsouzen. Připustiti se může ovšem zmírnění discipliny církevní pro takové nově obrácené, ale nikdy nesmí se zatajit nebo zjinačit k vůli nim pravdy věroučné nebo mravoučné církve katolické. Není dále přípustno, aby k vůli úctě svobody zaváděn byl subjektivismus do církve, dle něhož by dovoleno bylo jednotlivci bez ohledu na disciplinu a nauku církve sledovati své osobní popudy a pohnutky jednání. Protož zavržení hodna jest také zásada, že v duchovním životě veškeré vedení jest zbytečno, ba škodlivo: ve snaze po dokonalosti že každý dle svých vnitřních popudů dospěje nejdále, veškeré zevnější duchovní vedení že jest jen na škodu. Nesprávná jest rovněž snaha, vše jen připisovati přirozeným ctnostem a přirozeným silám člověka; jakoby působení nadpřirozené bylo bývalo potřebné jen v prvních dobách církve a dnes jen v neobyčejných případech; jinak že by však mravně náboženský a duchovní život člověka nadpřirozených pohnutek a pomůcek nepotřeboval. Odtud

vyplývající rozlišování ctností na aktivní a passivní rovněž jest nepřípustné; passivních ctností vůbec mravouka křesťanská nezná. Z tohoto mylného rozrůznění ctností a znevážení ctností evangelických vyplynulo i znevážení života řeholního; že by dnes už řeholní život neměl místa v životě církve, že by hodil se jen jako pomůcka pro slabé duše, silným však a činným duším že by se protivil; že by řeholní život dnes církvi nijak neprospíval anebo jen velmi málo. Toto mínění sv. Otec vyvrací i poukazem na dnešní činnost řádů, zvláště v missiích a v charitativním hnutí.

Leč po „amerikanismu“ v Americe onen nativismus asi zůstane a potrvá dále na zlost a úkor Němcu katolíků. Poslední rok vynašli si v Americe pro německou rozpínavost nový název — „Cahenslysmus“ — dle předsedy něm. spolku vystěhovalců pod ochranou sv. Rafaela, jenž zažádal u sv. Stolice — prý — za národní rozhraničení církve v Severní Americe. Nejen pro Němce katolíky, ale i pro Italy a pro Slovany, hlavně Poláky. Nativisté američtí proti těmto národnostním snahám získali vydavatele franc. „Revue des deux Mondes“ Brunetiérea, jenž ve svých dojmech z Ameriky učinil též ostrou zmínku o národnostní rozpínavosti a nesnášelivosti německých katolíků v Americe. Cahensly, o jehož žádost za rozdělení církve dle národností tu šlo, poslal minulý měsíc opravu do „Revue des deux Mondes“. Leč ta ji odmítla a tak přinesla ji „Vérité“. Cahensly tu popírá, že by Němci byli původcové žádosti za národnostní rozdělení církve katol. v Americe. Je prý to původně požadavek italský, jejž v roce 1890. na sjezdu v Lucerně přijali pak i jiní národové, kteří své příslušníky v Americe mají. On pak ovšem jej podal v adresse Rafaelova spolku v r. 1892. svatému Otci zaslané. — Cahensly tedy prohlašuje požadavek jen za všeobecný v národnostech katolíků neanglosaských v Americe. Jinak požadavku toho však nepopírá, že by nebyl býval postaven, nebo že by dnes se ho Němci nedomáhali.

Národnostní ohraničení diecesí navrhl ostatně nedávno v solnohradském „Kirchenzeitungu“ i nějaký kněz německý severních Čech. Pro severní území německé přeje si dvě čisté národní německé diecese, očistěnou litoměřickou a nějakou novou ještě na západě, snad chebskou. Pro německé diecése pak měl by být společný ústav theologický při německé universitě v Praze. Ústav ten ovšem by nebyl „seminářem“, nýbrž volnou universitní fakultou pro bohosloví. Kdyžby prý pak biskupové chtěli k vůli asketickému zdokonalení kněží ještě seminářský výchov, mohl by prý při každém německém biskupství zřízen býti čtvrtý ročník, kde by absolvovaní posluchači theologie věnovali se pak ještě rok před vysvěcením asketickému životu a snad doplnění studia ritem atd.

Propuklá v německých krajích Rakouska agitace pod heslem „los von Rom“ začíná opravdové obavy a nepokoj vzbuzovati v knězích německých. Zvláště v našich sudetských zemích, kde německý lid prožrán byl už dříve liberalismem a socialismem, přivinulost k náboženství není asi veliká.

V pruském sněmu německém byla počátkem března malá kulturní debatta. Jednalo se o to, aby se starokatolické církvi přidalo ze státní pokladny k dosavadní podpoře ještě 6000 marek. Dosud dostávala starokatolická církev na svůj kněžský seminář podpory 48.000. Po ostré debattě na sněmu ponechána tato stará položka a přídavek škrtnut 133 proti 128 hlasům. Vláda ovšem přídavek hájila jako potřebný a slušný. Katolický střed však v přídavku tom musil spatřovat osten proti církvi katolické. Starokatolicismus se nijak nerozšířil, zůstává stále tím nepatrným hnutím, které vučihledě klesá a upadá. Dávat takovému společenstvu církevnímu za to tím větší podporu, znači tedy uměle je vydržovat. A protestanté se přiznali. Starokatolicismus byl vítaným bojovníkem proti ultramontanismu při vzniku svém, teď už ovšem většina veň naději neskládá, ale přece ještě jsou vrstvy protestantské, které by rády tohoto vlka na katolickém stromě dále uměle udržovaly a pěstovaly, že by snad přece ještě zmohutněl a soku ubíral. Ministr Bosse sám toto zklamání vyslovil a na oko ovšem i popřel, že by vláda v nové vzpružení tohoto hnutí doufala. Společnost církevní však prý už je teď tu a jako taková uznána a má prý tudíž právo na podporu. Dnes sic jen 15.000 vyznavačů v Prusku se ke starokatolictví hlásí, ale proto není tato společnost nepatrnou. Hnutí starokatolické prý však upadá následkem nedostatku kněží. Proto prý není možno, aby vláda uznávajíc společnost tuto, odpírala jí prostředky k další její existenci. Jenom z tohoto duvodu slušnosti prý vláda podporu nedostatečnou zvyšuje. Poslanci katol. poukazovali právem na bojovný ráz tohoto přídavku. I teď prý činí stát dosti pro starokatolíky, vynakládá-li na každého theologa starokatolického 1000 marek.

Dne 1. března v říšském německém sněmu posl. Lingens (kat. stř.) vyvolal svým dotazem ke zdravotnímu úřadu odpověď na otázku, zda pohřbívání mrtvol shledáno v pokusech úřadu toho zdraví nebezpečným. Ředitel úřadu zdravotního popřel na základě výzkumu, jež úřad z uložení sněmu konal, že by pohřbívání mrtvol obyčejným způsobem a na odlehlém místě bylo zdraví nebezpečným. Zárodky všech nemocí, jimiž osoba pohřbívaná byla postižena, v krátkém čase zhynou v mrtvole samé, tím více při rozkladu mrtvoly v zemi. Při dosavadním způsobu pohřbívání vyloučena prý tudíž možnost jakékoliv nákazy z toho důvodu.

Spalování mrtvol zůstává ostatně i na dále „sportem posmrtným“ a dosud sportem velmi drahým a proto i neobyčejným. V roce 1898. spáleno ve všech čtyrech německých spalovacích ústavech (Gotha, Hamburk, Heidelberg a Jena) jen 423 osob. Rok před tím spáleno ve třech ústavech 373 osob. Nejvíce mrtvol dosud spaluje se v Gothě (188—179).

Ritualistické hnutí v Anglii se asi přiostří ještě víc než dosud tomu bylo. Ritualisté „církevní jednoty“, „Church-Unionu“, posledního února měli v Londýně svou slavnostní schůzi, na níž přijato memorandum, které v zájmu jejich věci má se podat královně,

biskupům, sněmovnám a ministrům. Memorandum obsahuje důvody pro oprávněnost ritualismu v církvi anglikanské a slavnostně prohlašuje své právo na svobodu výkonů obřadních, právo svobody proti biskupům i proti sněmovně, kdyby se z těch činitelů odvážil některý vynášet ortel nad ritualisty. Oprávněnost obřaduv katolických v protestantské církvi anglikanské podpírají ritualisté těmito zvláštními důvody: „Mužové, kteří v XVI. století Anglii spravovali, neměli společenství s reformatory jiných zemí, nenásledovali jich, ač mohli. Jednohlasně odmítali myšlenku odloučiti se od katolické církve a přerušiti spojení s církvemi tehdejšími ve Francii, Italii, Německu a Španělsku. Jen v některých bodech odchýlili se od těchto církví, kdež ony samy už neshodovaly se s prvotní praksí církve. Důvod, že tyto obřady církve šestnáctého století vyšly ze zvyku v církvi „katol." v Anglii, neplatí; právo, které by si tu koruna, parlament nebo biskupi osobovati chtěli v ustanovování obřadu církve, se neuznává..." Ježto Church-Union má ve svých řadách množství kněžstva a i biskupy církve anglikanské, jest tento projev ritualismu jednomyslně přijatý na pováženou pro trvání jednoty v církvi anglikanské.

* * *

Věda a umění. Dne 20. února zemřel v Praze prof. českoslov. obch. akademie Ph. Dr. Karel Plischke, mladý ještě (* 1862 $^{26}/_{11}$) učenec v oboru geografie, ethnografie a anthropologie. Specialitou jeho, v níž dobyl si věhlasu i v cizině, byly země a osady nizozemské u jižní Asie s obyvatelstvem svým. — Dne 21. února zemřel Fr. Göbl-Kopidlanský, redaktor „Nár. Listů" (* 1829). Sepsal řadu povídek a romanů. — Dne 1. března zemřel Bedřich Havránek, pražský malíř-krajinář (* $^{5}/_{1}$ 1821).

Dne 10. března slavil Fr. Ad. Šubert, ředitel Nár. Divadla své 50leté narozeniny. — Dne 11. března oslavena ve Vídni 25letá akademická činnost prof. chir. na vídenské universitě E. Alberta.

Ke stému výročí Čelakovského uspořádána výstavka rukopisuv a knih jeho v Museu král. českého, podobná jako u příležitosti jubilea Kollárova, Komenského a Palackého. — V městském museu uspořádána od 15. března posmrtní výstavka prací Mároldových. Výtěžek výstavky věnován na vychování synka Mároldova. Z piety k zesnulému umělci, jakož uměleckou cenou vystavených prací přiváběno nejen mnoho návštěvníkuv, ale i kupců na obrazy. — Tento měsíc pořádána mimo to ještě jedna výstavka obrazů, jež i po finanční stránce měla skvělý úspěch — v odporu s obyčejným fiaskem výstavek takových. Byla to výstavka malíře-krajináře Václava Radimského v salonu Topičově. Umělec a moderní umělec každým coulem, ale přece díla jeho pro vnitřní cenu jich šla rychle na odbyt. Už první týden hned prodáno za 6000 zl. obrazů jeho.

Jiný český umělec pořádá výstavku soubornou prací svých ve Vídni — Hanuš Schwaiger. Umělec, jemuž uznání moderních umělcu vídeňských a hlavně listu jejich „Ver sacrum" pomohlo

k opravdovému uznání i v širokých kruzích mimo národ český. Jen že po vídeňské výstavce své Hanuš Schwaiger nebude už patřit nám, ale Němcům. Němci ho reklamovali při výstavce s celým jeho uměním pro sebe. Kotví v německé půdě i manýrou i náměty svými. Tak jsme zas chudší. A ne o muže ceny nepatrné! Ovšem je zcela pravda, že jen rodem byl náš — do nedávna. Duše jeho tvorby kotvila v dřevně německém světě. Teď teprv poslední léta Valašsko a Slovensko začíná nám jej získávati. — Kritikové vídeňští jako předchůdce Schwaigrovy v německém umění označují Luku Cranacha (jehož výstavka letos bude se pořádat v Drážďanech), staršího Petra Breughela a Hieronyma Bosche. Z přítomných srovnávají jej se svým berlínským malířem Jos. Sattlerem, jenž však se více — formou — blíží starým rytcům, především Dürerovi. Schwaiger ale ve své zálibě sáhl ještě dále k primitivním dřevořezbám.

Nástupcem Mockerovým při stavbě chrámu svatovítského neustanoven zatím nikdo — zastávati jen ho má dosavadní zástupce jeho architekt Živný, který pracovati bude dle plánů Mockerem samým zhotovených dále. Tyto vystačí ještě na půl druha roku.

Městská rada pražská, aby se vyhnula stálým výtkám o nešetření památných budov Prahy, dala si zhotoviti od stavitele Polívky model celého staroměstského náměstí v souladném stylu, jak bylo před bouráním, a kde třeba, umělecky doplněném. Model tento bude jí pak vzorem — shledá-li jej za vhodný totiž!

Křesťanská akademie v Praze uspořádala v zimě cyklus přednášek o umění církevním a o umění vůbec. Přednášky, jež byly každou sobotu, skončeny pro toto období 18. března.

Porotou, jež měla rozhodnouti o ceně Nár. divadla pro nejlepší operu českou, uznáni 28. února za nejlepší operu Kovařovicovi „Psohlavci", přes veškeru kontreminu, jaká se proti této opeře ve vlivuplných divadelních kruzích pražských provozuje. Obecenstvo samo je operou nadšeno a pokud na obecenstvu bylo, byl úsudek ustálen už před hlasem poroty. „Psohlavci" od Smetanových oper mají se za nejpozoruhodnější dílo české skladby operní.

Druhé české divadlo dále rozdmychává neshody a sváry mezi soudným obecenstvem a družstvem dnešního „Národního divadla". Na schůzi, již 15. března uspořádali příznivci myšlenky nového samostatného divadla, přijata v tom smyslu i resoluce. Leč zazněla na schůzi i pohružka, již výbor Nár. divadla vyslovil už v dotazníku svém na redakce a spolky o téže otázce zaslaném koncem února: že by totiž družstvo Nár. divadla v případě oposice z obecenstva musilo požádati zemský výbor, aby na základě privileje (stavovským divadlům pražským za Marie Terezie udělené) hájil výlučnou privilej zemských divadel pražských proti novým soupeřům a na nové divadlo koncesse neuděloval. Družstvo i správa Nár. divadla nynějšího pracuje všemi silami — i takovými! — k tomu, aby zabránila vzniku nového divadla samostatného, od správy nynějšího Národního nezávislého.

Na Národním divadle zaveden vedle činoherního dramaturga nyní také dramaturg operní. Představen 26. února obecenstvu v osobě hudebního skladatele Zdeňka Fibicha. Operní dramaturg má pravomoc velikou, on je vlastním ředitelem veškerého operního repertoiru divadelního.

Návrh na zřízení literarní společnosti podal nedávno prof. Jakubec. Společnost měla by se zanášeti kritickým rozborem a vydáváním správným spisů z novočeské literatury, hlavně z doby probuzení našeho.

Spolek rak.-uherských knihkupců na své poslední schůzi ve Vídni usnesl se vydávati rakouskou bibliografii. Předně má vyjíti bibliografie německá, tedy popsání všech děl, sešitů, časopisů atd., jež v německém jazyku v Rakousku kdy vydány byly. Za německou bibliografií pak mají následovati bibliografie i národů jiných. Ale i tu omezena zůstane hranicemi mocnářství.

Návrh víd. vládního redaktora Jindř. Adlera v umělecké radě podaný a přijatý, aby se zřizovala u nás maloměstská musea a galerie umělecké budí na mnohých stranách už obavy. K provedení jest ovšem ještě daleko, také jest nemyslitelno, že počet těchto maloměstských museí, jichž náklad páčí se na 6 až 8 tisíc zlatých, byl by v dohledné době veliký. Solnohradský „Kirchen-Zeitung" však už ohražuje se, aby nějaká hyperumělecká komisse ve Vídni rozhodovala pak o obsahu těchto maloměstských obrazáren a pašovala na venkov nějaké klassické nebo moderní nahotiny, nebo umělecké blasfemie, jakých v moderním umění dosti nalezneme. — Takovéto obrazárny, poněvadž samy sebou by neměly toho umělecky vzdělávacího účinku, provázeny by byly kočovnými přednáškami vynikajících umělců a kritiků, kteří by obraz živým slovem doplňovali. I takovéto přednášky zmíněný list podezřívá, že zavdají asi mnohdy příčinu k protestum z náboženského stanoviska. — Zatím větší obavu mohou míti sami navrhovatelé, že z věci nic nebude, než ti, kteří se bojí liberalní a ne-li nemravné tedy mravně indifferentní propagandy.

Říšská ústřední komisse pro zachování uměleckých památek jednala v posledních schůzích svých také několikrát o moravských a českých památkách. Povolena ještě dodatečná podpora pro dokončení stavby a výzdoby chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře; za to však zamýšlené zřízení malé vížky na kostele P. Marie v Sedleci odstaveno, ježto ministerstvo zatím podporu odřeklo. — Centralní komisse zasadila se u brněnské městské rady o to, aby při assanaci města jesuitský kostel, který buď celý nebo jeho kaple vyčnívající dle návrhů městských měl s okolím svým padnouti, byl zachován, jakožto jedna z nejkrásnějších renaissančních staveb Moravy. — Pro úpravu kostela v Králově Poli zasadila se komisse o to, aby zatřené nástěnné malby se opravily v původní podobě, jakož i štukový mramor se vyleštil a oltáře pozlatily.

Kostel Palavský, zajímavá to stavba z r. 1660., má dle návrhu komisse dostati novou malbu uvnitř, oltáře mají býti renovovány

a hlavní oltář dostati nový obraz. Také zevně má býti chrám upraven. Pro kostel sv. Mikuláše ve Znojmě vypracoval stavitel Wächtler podobný plán na celkovou rekonstrukci, jejž komisse přijala. — Ministerstvo vyučování a kultu jakož i centr. komisse schválila dohotovené nyní už skoro zcela opravy chrámu P. sv. Michala v Olomouci, také pro zbytek oprav ještě nutných dala schválení. Obavy její dříve proti návrhům opravy a přestavby vyslovené se nesplnily; zvláště akustika kostela dvěma zástavbami předsevzatými neutrpěla, ale za to aesthetický vzhled chrámu získal. — Na podnět daný prof. konservatorem Klvaňou, usnesla se komisse dáti vyšetřiti starobylý zvon v Petrové z bývalé tamní modlitebny českých bratří pocházející, jakož i přesvědčiti se o desolátním stavu chrámu P. Marie ve Žďáru, pěknými freskami po vnějšku ozdobeného, a co třeba k nápravě podniknouti.

Spolek maďarských malířů, kterýž zreorganisoval se v poslední době a přijal mezi sebe sochaře, podal nedávno k ministerstvu protest proti uměleckému senatu zemskému. Při letoší zimní výstavě umělecké v Budapešti zakoupila totiž vláda a král uherský za 27.400 zlatých 51 obrazů — vůbec prodáno obrazů 168 v ceně 41.700 zlatých. Umělci však nebyli s touto koupí spokojeni. Státní koupě jest zajisté též přisouzením jakési prémie umělci, a tu prý státní koupě nevztahovaly se vůbec na obrazy ceny té hodné. Ježto návrh dává senát zemský, obracejí se umělci proti tomuto a žádají, aby místo svého dosavadního zcela laického složení měl budoucně tři čtvrtiny umělců a jen jednu čtvrtinu laiků. Tak by se pak odborný úsudek v budoucnosti pojistil. — Jako zajímavost, jak Maďaři-umělci jsou maďarští, podáváme tu výbor tohoto reorganisovaného spolku výtvarných umělců maďarských; předsednictvo a výbor tvoří: Basch, Kocián, Kacziány, Karlovský, Zala a Šulek. To jsou všichni, a dle jména ani jeden čistokrevný Maďar ne, za to samí Slované až snad na Basche — dle jména soudíc.

V „Rakouském Museu" má býti letos uspořádána od května do září výstavka tisku a maleb na tkaninách starých i moderních.

Vdova po Dostojevském darovala moskevskému museu historickému sbírku památek a rukopisů po slavném spisovateli-muži svém. Vedle poprsí, fotografií, odlitku tváře z mrtvoly Dostojevského, jsou tu všecky spisy jeho, rukopisy spisů, pokud jsou uchovány, mnohé rukopisy dosud netištěné, nábytek pracovny, péro a jiné maličkosti k osobě Dostojevského se vztahující. Památky tyto budou tvořiti v museu síň Dostojevského.

Zemřeli minulý měsíc: A. A. Chovanskij, red. „Filologických zápisků," ruský filolog, spisov., slovutný historik a znatel městských starožitností ruských; M. J. Pyljaev („Starý Petrohrad", „Stará Moskva", „Zabytoje okrestnostej Peterburga" zapomenutá minulost okolí Petrohr. a jiné.); Vladimír Osipovič Michnovič, jeden z předních ruských novinářů z „Novostí", kdež podpisoval se pseudonymem „Kolomenský Kandid"); — spisovatel polský Henryk Lisicki.

V Anglii zemřel zakladatel telegrafické zpravodajské kanceláře. baron de Reuter 25. ún. rodem Israelita; tamtéž zakladatel mezinárodní cestovatelské kanceláře Cook. jenž pro svou znalost světa a zemí skoro všech často i vládami na poradu přibírán. — Ve Štyr. Hradci zemřel 8. břez. prof. J. B. Weiss. slovutný historik v duchu katolickém.

V Německu mají divnou uměleckou afféru. Stavitel říšské sněmovní budovy Pavel Wallot měl svěřeno ještě i další vnitřní vyzdobení budovy. Nástropní malbu jednu zadal malíři a prof. mnichovskému Frant. Stuckovi. Tento na návrh obrazu už bral silné závdavky. když pak návrh byl hotov. sněm se všeobecně vyslovil odmítavě o takové výzdobě. Nelibost byla téměř všeobecná bez rozdílu stran. Příkrým projádřením kritiky pánu poslancuv uražen prof. Stuck. stavitel Wallot i celý sbor mnichovských umělců. Tito pozdvihli protest proti takovému chování se vuči umělci prvého řádu. jakým je Stuck. a poslali své vyjádření předsednictvu sněmu. Wallot se vzdal svého úřadu. a Stuck prohlásil. že on návrh obrazu svého nijak měnit a předělávat nebude. — Obraz byl určen pro stropní malbu předsednického sálu. Fr. Stuck vymaloval pro ten účel „honbu za štěstím". Poslanci vytýkali. že už námět je nevhodný. tím více však provedení. Honorář za obraz určen byl 30.000 marek.

Spor mezi umělci a to velmi vášnivý propukl v Italii. V Benátkách utvořil se nedávno spolek největších umělců italských pod jménem „Cooperazione dei pittori e degli scultori." Leč stanovy této kooperace. jež jinak je dobrou svépomocnou a stavovskou organisací. mají tu chybu. že obmezují počet členstva na 40. Ve spolku tom vznikla tedy pro italské umění výtvarné jakási samozvaná akademie čtyřiceti. Členové se doplňují volbou. Hned první výběr zpusobil mnoho nespokojenců. Neboť mnozí opravdoví znamenití umělci zustali mimo počet 40. Nespokojení založili tudíž nový spolek proti kooperaci a sice „Associazione dei pittori..." jejíž příslušenství je volnější. nevázané počtem. Malíř Corcos podal pak jménem tohoto spolku protest a zároveň žádost k ministrovi vyučování. aby pomohl Associaci proti Kooperaci. sic že ostatní umělci italští. mimo benátský spolek stojící. budou zničeni na vždy. Mezi lepší vyloučené z Kooperace italské umělce patří mezi jinými: Bianca. Corcos. Grosso. Joris. Lancerotto, Oca, Passini, Vannutelli, Vighi a j.

Brusselská demokratická universita zavřena. V r. 1894.. když liberalní universita brusselská nepřipustila přednášky pařiž. geografa a anarchisty Eliséea Reclusa. odštěpili se socialističtí a radikalní studující od university brusselské a založili si svou demokratickou universitu spolu jako ústav pro „svobodné vysoké vědy". V radik. a social. kruzích myšlenka došla i hojné peněžní podpory. Učenci povoláni z celého téměř světa. a to bez výběru kvality a přesvědčení. Když universita stávala se čím dále bezohlednějším pařeništěm všech podvratných učení. počali liberálové i konservativci a i vláda dělat nové universitě obtíže. Vláda konečně odepřela universitě právo udělovat doktorské diplomy a senáty belgických universit posluchačuv

z demokratické university ke zkouškám k doktorátu nepřipouštěly. Mimo to i prameny finanční vyschly a tak v polovici března rektor university Greef ohlásil professorum i studentum, že universita musí se z těchto příčin uzavříti. Studenti i professoři protestovali — ale správní rada přece jen své usnesení vykonala.

Nový obraz Rembrandtuv našel náhodou v pohostinském dvorním pokoji carského paláce v Carském Selu A. Somov. Pochází z r. 1659.; námět jeho jest Kristus a Samaritánka. Obraz byl přelíčen a přemalován několikrát, takže nebyl na první pohled k poznání, jako dílo mistra Rembrandta. Teď kdy puvodní malba po očištění vynikla, zustal rovněž ještě příliš nezřetelný. Obraz uložen v carském museu Erémitage, kdež přibyl jako 42tý Rembrandt.

Vicomte Melchior de Vogüé dobývá si teď slávy i na poli romanovém. Ale ne uměleckou krásou, leč zajímavou časovostí. Jeho „les Morts qui parlent" v „Revue des deux Modnes" uveřejňovaní zpusobili mnoho hluku svými narážkami na skutečné osoby a poměry a ostrým líčením tábora, k němuž Vogüé stojí v oposici: protestantismu, judaismu, a Dreyfusistu. Zvláště zpusobilo zlou krev, že prý zatáhl do nepěkné sceny jméno bývalého ředitele ženského paedagogia Félixa Pécauta, protestanta, jehož si však učený svět vysoce vážil, jako šlechetného vychovatele.

Podle příkladu vídeňské dvorní knihovny vydává nyní přičiněním praefekta P. Frant. Ehrleho i vatikanská knihovna své nejstarší a nejcennější rukopisy tiskem pro verejnost vědeckou. Rukopisy jsou reprodukovány cestou fotochemickou a co do formy a tvaru velmi věrně napodobeny. Každý rukopis provázen bude vědeckým výkladem. První taková publikace obsahuje rukopis Virgila s vysvětlivkami P. Nolhaca. Jako druhé číslo vyjde „Josua". Takovýmto zpusobem stanou se vědecké poklady vatikanské knihovny co nejšíře přístupny každému učenci.

Od 11. do 14. dubna konati se bude v Karlových Varech v Čechách XVII. sjed pro vnitřní medicinu lékařu německých. Referáty převzali nejlepší specialisté mezi lékaři německými.

Letoší XII. mezinárodní sjezd orientalistu má se konati v Římě počátkem září. — Tutéž konati se má mezinárodní sjezd žurnalistu, jenž však pro vnitřní zápletky italské, zvláště pro nepovedenou amnestii žurnalistum v lonských milanských bouřích odsouzeným, bude asi musit býti buď přeložen, buď zcela odkázán. V Budapešti má se konati mezinárodní sjezd a výstavka acetylenového osvětlení od 20. do 24. května. Poslední podobná výstavka byla v Berlíně. Acetylen tímto zpusobem nejvíc přátel a ctitelu dobývá. Ve dnech 4. až 9. dubna koná se sjezd mezinárodní proti alkoholismu v Paříži. V referátech jednati se bude především o vhodném zpusobu, jak všemi druhy škol pusobiti proti alkoholismu; a jak vzděláním a poučováním vubec. Duležitou bude otázka o zřízení mezinárodní jednoty všech státu na ochranu domorodých plemen v nekulturních zemích mimoevropských proti

alkoholismu. Leč docílí-li jen takové akademické jednání jakého účinku ve skutečnosti! Rovněž alkoholismus a otázka socialní bude předmětem rozprav.

Na počest objevu článku Voltova bude od 15. května do 15. října mezinárodní elektrotechnická výstavka v Komu v Italii spolu s mezinárodním sjezdem učeného světa elektrotechnického. Výstavka dle přihlášeného účastenství bude asi velmi úplná a rozsáhlá, aspoň pokud Evropy se týče. — Na počest výročí památky Guttenbergovy pořádati se má velkolepá slavnost Guttenbergova v Mohuči od 23. do 26. června. Spolupořadatelé slavnosti jsou nejslovutnější osoby v oboru knihovnictví: ředitel „British-Musea" v Londýně M. Thompson, ředitel národní knihovny pařížské L. Delisle a ředitel vatikanské knihovny P. Fr. Ehrle. — Mezi tím co tak slavně budou v Mohuči slavit památku kutnohorského jmenovce, vynálezce knihtisku, připadne u nás rovněž výroční třistaletá památka úmrtí prvního slavného českého knihtiskaře D. Adama z Veleslavína.

V Anglii chystají sbírku nejstarších právních památek církve západní pod jménem „Ecclesiae occidentalis monumenta juris antiquissima", jež kritickým výběrem připravuje historik C. H. Turner. Vedle dekretů papežských, synod a sněmů církevních jsou to i jiné prameny sahající od nejprvnějších časů církve až po rok 511. Od této doby už sbírka ona obsažena v monumentalním díle: „Monumenta Germaniae historica".

Mezinárodní společnost pro zkoumání vrchních vrstev vzduchových koncem března na osmi místech Evropy vypustila balony ku vědeckému zkoumání, osazené i neosazené a samočinné. Místa, odkud balony se vznesly, jsou: Vídeň, Mnichov, Berlín, Petrohrad, Strassburg, Limoges, Trappes a Paříž. Balony opatřeny byly poučením pro obecenstvo, jak zacházeti s kleslým balonem a komu o něm zprávu podati. Samočinným způsobem měly neosazené balony trousiti lístky, jež nálezce měl vyplniti — udáním času a místa a poslati poštou ústřední komissi. Takové vědecké výzkumy meteorologické pomocí balonů konají se pravidelně od r. 1893. Na zkoumání vrchních vrstev vzduchových klade meteorologie veliký důraz. Velmi vhodného způsobu k tomu cíli hodlá použiti meteorologická stanice pruská (Tegelské hvozdy). V rozpočtu letoším povoleno 50.000 marek na zřízení stálé stanice balonové. Balon by byl upevněn a stále by se vznášel v různých polohách vrchního vzduchu samočinně registruje meteorologické záznamy. Balon k tomu cíli určený, či spíše dva stále se doplňující, spočívají na spojení balonu s drakem opatřeným samočinnými nástroji. Možno tím dosáhnouti výše 3000 až 4000 metru. Používání draků ke zkoumání meteorologickému dosud bylo možno jen na pobřeží, při silných větrech pobřežních, uvnitř země při mírných větrech bylo toto zkoumání nemožno. Poutaný balon sám pak pro zkoumání ve vyšších vrstvách se nehodil, ježto každý silnější náraz větru jej srážel k zemi. Spojením obou má se docíliti jistého stoupání za každého stavu povětrnosti.

Rok co rok vysílá carská ruská zeměpisná společnost v Petrohradě výzkumné vědecké výpravy do střední Asie a jiných končin

asijské Rusi i přilehlých krajin. Výpravy mnohdy rozděleny i na více okrsků. Výpravy podporuje stát, car, i jiní zámožní soukromníci. Ve zprávách zeměpisné společnosti petrohradské hromadí se tak nejcennější material ku poznání země a lidí celé ohromné severní polovice Asie. Letos nadána zvláště prostředky má býti poslána ze společnosti zeměpisné výprava, již určen čas dvou let ku vědeckým výzkumům. Jako lonská výprava pod vedením Komarova cílem měla Mandžursko, tak i tato pod vedením poručíka Kozlova vydá se s prvním rozbřeskem teplejších dnů do západního Mongolska, do stepi Gobi, pohoří Mandžu, aby podél jezera Kukunór pronikla až ku pramenům „Žluté“ řeky ve středu Číny. Území toto, jež tvoří sféru ruského vlivu v Číně, postupnými výpravami vědeckými nabývá pro Rusko stále většího významu, odhalujíc svá netušená bohatství.

Na lonském geografickém mezinárodním sjezdu přijalo Rusko se Švedskem úkol podníti se nového měření stupňového ve vzdálenějších od rovníku šířkách zeměkoule. Výprava vydá se letos na cestu. Oba státy přispějí značnými peněžními podporami, Rusko mimo to poskytne dvě lodi pro výpravu. Výprava vydá se ze severního pobřeží rusko-švédského na Špicberky, kdež se na celé léto zařídí.

Hlubomořská výprava německá do jižního oceanu vedle jiných zajímavých výsledků přinesla i vyvrácení dosavadní domněnky, že v protivě k severnímu ledovému moři jižní vykazuje jen malé hloubky, že tu dno mořské počínajíc od jižních pevnin ba už od samého rovníku stále stoupá. Domněnka tato novým měřením zvrácena: shledáno totiž, že jižní polární moře až k zemi Enderbyho (jižně od Afriky na již. polarním kruhu ležící) vykazuje hloubku 5000 až 5700 metrů.

V r. 1897. a 1898. podniknuto opětně rozsáhlé pátrání a kopání v bývalém táboře vojenském z doby římské u Dunaje ve starém Carnuntum (na hranici uhersko-rakouské na jižním břehu Dunaje). Odkopána stará silnice s hroby vojenskými po stranách v délce 650 metrů, táhnoucí se k římskému ležení. V hrobech nalezeny spálené i nespálené ostatky mrtvol vojínů XV. legie, u mnohých hrobů byly nápisy. Dále pracováno na odkopání všech čtyř silnic, jež z ležení vedly na všecky strany. Jedna ze silnic opevněna byla dvěma věžemi ve vzdálenosti 1200 metrův od sebe. Druhá táhla se až k amfiteatru na břehu dunajském; tato jde dnes až do prostřed městečka Hainburku. Při kopání v ležení samém přišlo se na východní straně na massivní věž, z níž jen přízemí a základy uchovány. Přízemí rozděleno na tři místnosti.

Na „Pfaffenbergu“ přišlo se na základy chrámu pohanského; chrám opatřen byl předsíní, za níž následovaly tři síně chrámové. Dle mramorových úlomků nalezených dá se souditi na překrásnou vnitřní výzdobu chrámu. Vedle tohoto chrámu nalezeny zbytky ještě jiného chrámu, jenž byl trojlodní a mohutným „portikem“ obklíčen; nalezena i místnost, odkudž chrám se vytápěl. Průčelí obou chrámů obráceno bylo k ležení. Mezi oběma chrámy nalezeno asi 12 základů obětniště bohatě zdobených.

Při regulačních pracích na Tibeře nalezen mosaikový plán antického Říma (22. února), po němž dosud marně se bylo pátralo. Plán ten byl ve starém Římě výzdobou chrámu Antoninova. Plán asi dal na ono místo odnésti papež Pavel III., neboť nalezen byl blízko místa, kde stával palác Farnese, z kteréhož rodu papež pocházel. Tam se asi plán zatím uložil a pak se naň zapomnělo. Nalezeno při kopání a pátrání nejdřív 347 úlomků, později ještě asi 150, takže nyní z plánu celého by bylo na 500 kusů; plán není celý, i zamýšlí se kopati dále poblíž kostela sv. Kosmy a Damiána, kdež jak se za to má, ještě i ostatek plánu někde uložen bude. Plán tento má pro historii Říma velikou důležitost. Osvětlíť mnohé místopisné záhady starého Říma.

Minulou zimu pracováno velmi pečlivě na upravení všech nálezů v basilice a katakombovém pohřebišti Domitilly v Římě. Úlomky sarkofagů, nápisy a jiné nalezené už dříve fragmenty, upevněny kol zdí basiliky a doplněny dle formy úlomků. Také kolem apsidy choru umístěny fragmenty, takže basilika proměněna nyní v pravé bohaté museum archeologické velmi pečlivě upravené.

Francouzský archeologický ústav (se sídlem v Římě) od nějakého času podnikal kopání a výzkumy na místě starého afrického města Lambaesis; na severu města objevena křesťanská basilika 20 metrů dlouhá a 12 metrů široká. Půdu kostela tvoří samy hroby mučenické z 3. století. — Ve Spartě nalezen nedávno velmi pěkně zachovalý, skvostný obraz mosaikový představující Achillea v ženském oděvu mezi dcerami krále Lykomeda, kdež skrýván byl, aby do války trojské nemusil. Provedení obrazu jest velmi živé a umělecké. Obraz má hojné arabeskové a květinové obroubení.

Anglická komisse výzkumná v Egyptě poslala nový nález do britského „Ashmolean Museum“; jsou to kamenné úlomky hieroglyfické z času prvních tří dynastií. Nalezeny byly v Hierakonpoli. Úlomky pocházejí ze sochy neznámého dosud krále Beš. Jest to jediná královská socha, jež doposud z oné dřevní periody egyptské historie nalezena. Hlava sochy je velmi pěkně a zdařile v ušlechtilém typu provedena; u nohou postavy leží pobití nepřátelé, jichž počet udán na 47.029. Žezlo krále Beše ukazuje podobu jiného krále jménem Nar-Mer, spolu i dobyté prapory, stáda a otroky. Úlomek jiného žezla reliefně představuje jiného krále nejstarší dynastie, jak prováděti dává práce zavodňovací. Ještě jiné věci, nůž pazourkový, hlava ze sošky dívky nějaké a pod. věci nalezeny, všecko to dle úsudku učeného archeologa anglického Evanse pochází z doby 4000 let před Kr. — V Dendeře nalezeny zase z doby jedenácté dynastie: socha krále Mentuhokepa s manželkou Nefermezut a úlomky alabastrových váz a pod.

Ruská archeologická společnost zabývala se několik let už kopáním na Krymu. Konečně dopátrala se velikého objevu. Několik mil od Sebastopolu objeveno celé antické město pod zemí. Jest to asi řecká osada na onom místě kolem r. 550 př. Kr. založená. Nad zasypanou osadou stojí nyní mužský pravoslavný klášter s kostelem na

památku pokřesťanění Chazarů ku cti sv. Cyrilla a Methoda r. 1888. vystavěným. — V antickém městě vše je velmi dobře uchováno: domy s celým vnitřním zařízením, výzdobou a známkami života tehdejšího.

V Hagenově v Mecklenbursku nalezena při kopání půl metru vysoká nádoba s víkem. Obsah její záležel s velkého počtu různých předmětů kovových (zlatých, stříbrných a bronzových ozdobných věcí i nástrojů. Dle archeologa dra Beltze nalezena tu výbava pohřební starého vendického knížete, jehož hrob v těch místech ležel. Věci odneseny do Schwerinského musea.

Pařížský professor Gustave Lebon po několikaletých pokusech dospěl k potvrzení svého objevu, jemuž před třemi lety při vstupu Röntgenova objevu do vědeckého světa, nechtěli dáti víry. Nazval objev svůj tehdy „černým světlem“, jež vyzařují prý předměty i neosvětlené, světlo to znatelno jest když i ne pouhému oku přece na plotně fotografické. Nyní zjevu tomu prohloubenému a prozpytovanému přiložil Lebon název „luminescence invisible“, neviditelné světélkování. Toto světélkování spočívá v tom: předměty nějaký čas osvětlení slunečnímu vystavené jakoby se nasytily paprsky světelnými; i ve tmě pak ještě paprsky tyto vssáté vysílají a působí tak na plotně fotografické obraz svůj, paprsky před časem vssátými. Tak sádrová soška Venuše milosské vystavena byla světlu slunečnímu několik sekund; na to uschována v tmavé komoře. Po 4 dnech v úplném temnu postavena před fotografický aparát a po tom čase zjevil se na plotně zcela ostrý obraz sošky. Obraz jevil se velmi přesně v tomtéž osvětlení na plotně, s tímtéž rozdělením stínů, v jakém soška na slunci stála. Dle pokusů Lebonových dává toto světélkování ještě znatelné stopy na plotně: po 15 dnech při 12hodinném vystavení plotny; po 25 dnech při 30hod. vystavení; po šesti měsících při 40hod. vystavení; a konečně ještě po půl druhém roce při 60hod. vystavení. Tedy půl druhého roku potřebovalo světlo v sádrové desce, již k pokusu použil, nahromaděné během několika sekund, než se úplně rozptýlilo a vysálalo z ní ven.

Ve fotografické společnosti londýnské přednášel F. H. Glew v poslední únorové schůzi o svém vlastním pokusu pomocí zvláště zařízené roury vnímající elektrické vlny, fotografovati elektrické výboje bouřky ještě velmi vzdálené. Roury jsou podobně zařízeny (kovovými úlomky vyplněny), jak jich užívá telegrafie bez drátu, na vnímání vln elektrických. — Röntgenovy paprsky dosud téměř lékařství posloužily a zas nejnověji na tomto poli k důležitému objevu přivedly. Jest to diagnosa tuberkulosy plic pomocí x-paprsků. Objev zakládá se na pozorování prof. Eschericha z hradecké university, že suché předměty dávají Röntgenovými paprsky prozářeny světlý obraz na plotně, vlhké předměty však zanechávají na obraze lehké stíny, jež jsou tím temnější, čím více vlhkosti předmět obsahoval. Dle toho soudí se i na ložiska tuberkulosní nákazy plicní podle těchto stínů, jaké na celkovém obraze plic povstávají. Tímto způsobem možno nejen tuberkulosu zjistiti, ale i vývoj a rozšíření její každý okamžik stopovati.

N o v é p l a n e t o i d y objevil v tomto roce první čtyry) fotografickou cestou prof. Max Wolf v Heidelberce (jsou p značeny značkami 1899 EF, EG, EH, EJ). Jsou to první v tomto roce. Jsou to většinou hvězdy 11 velikosti (dle světlosti své) a podařilo se je též přímým pozorováním ve hvězdárnách vypátrati.

Telegrafická centralní stanice pro objevy komet v Kielu sdělila v březnu dva nové rychle za sebou jdoucí o b j e v y v l a s a t i c. Dne 3. března sdělil hvězdář Swift v Rochestru v sev. Amer., že objevil vlasatici v souhvězdí Eridanus, nad jižní polokoulí, pro nás pod obzorem; ježto však kometa na dráze své stoupá k severu a prostým okem je viditelna, bude ji možno i na našem nebi pozorovati. — Dne 5. března pak prof. Wolf v Heidelberku fotografickou cestou objevil vlasatici v souhvězdí Andromedy. Tato prý bude totožná s kometou Tuttleovou, jejíž návrat se letos očekává (1790 od Méchaina pozorována, ztratila se, až v roce 1858. opět Tuttle v Cambrigdi ji objevil, načež i po něm nazvána.) Oběh její vrací se vždy v $13^3/_4$ letech. Komety obdržely značku: 1899 a, 1899 b.

Z téže stanice ústřední v Kielu sdělen 18. března objev nového S a t u r n o v a m ě s í c e. Dosud známo bylo 8 měsíců této planety, jež jest v naší soustavě z nejokrášlenějších a nejbohatších, a po Jupiterovi jest i největší. Měsíc devátý nalezen Williamem Pickeringem, hvězdářem na hvězdárně Harwardské (při Harwardské universitě) v Bostonu. Dle výpočtů Pickeringových, jenž našel měsíc ten cestou fotografickou, jest to měsíc nejvzdálenější od Saturna, skoro čtyřikrát tak vzdálený jako osmý měsíc, spolu však nejmenší ze všech měsíců Saturnových. Dle vzdálenosti mezi tímto nově objeveným a osmým měsícem, zdá se, že 9. měsíc není poslední a že v mezeře oné snad ještě jiní souputníci Saturnovi obíhají. Objev těchto devíti měsíců Saturnových rozprostřen jest v době 244 let. První objev Saturnova měsíce stal se 25. bř. 1655. (Huygens). Byl to měsíc pořadím šestý a nejjasnější i největší. Nejposléze objeven sedmý měsíc (v pořadí od Saturna) 19. září 1848 od Lassella v Liverpoolu. Tento dosud byl nejmenší. Všech předešlých osm měsíců má jména mythická, devátý dosud nepojmenován, či nesděleno aspoň dosud jméno jeho. Pořadí a prvky dráhy i velikost těchto 9 měsíců Saturnových jest takováto:

	Vzdálenost od Saturna v poloměreeh Saturn. (poloměr S. — 59.000 km [1])	Doba oběhu kol Saturna (dny)	Velikost měsíců či průměr jejich (km.)	Doba objevu a jméno objevitele
1. Mimas	3·01 (3·1)	0·91	470	$^{17}/_{9}$ 1789 (W. Herschel)
2. Enceladus	3·87 (4 0)	1 37	594	$^{28}/_{8}$ 1789 (W. Herschel)
3. Thetis	4·79 (4·9)	1 89	916	$^{2}/_{3}$ 1684 (D. Cassini)
4. Dione	6·14 (6 3)	2·74	871	..
5. Rhea	8·57 (8 8)	4 52	1197	$^{23}/_{12}$ 1672 (D. Cassini)
6. Titan	19·87 (20·5)	15 95	2259	$^{2}/_{3}$ 1655 (Huygens)
7. Hyperion	24 08 (24·8)	21·28	310	$^{19}/_{9}$ 1848 (Lassell)
8. Japetus	57 91 (59·6)	79·33	783	$^{2}/_{10}$ 1671 (D. Cassini)
9. Nově objevený	201·5	515·00	170	$^{15}/_{3}$ 1899 (W. Pickering).

[1]) Vzdálenost udána dle dvojího pramene: Müllerovy „Photometrie der Gestirne" z Grussova díla „Z říše hvězd". Grussova čísla udána v závorkách.

Při té hojnosti soudružnic a při svých čtyřech prstencích, jakož i své malé hutnosti, nejmenší to hutnosti v celé naší soustavě, jeví se Saturn jako hotová tříšť, jako shluk planetoidů na jednom místě poměrně nevelikém, podobných planetoidů, jaké na vnitřní straně dráhy souseda Saturnova Jupitera v obromné rozloze a rozmanitosti drah i vzdáleností kol slunce putují. Přec však tato nejlehčí planeta oku se jeví nejrozmanitější a nejpodivnější v naší rodině sluneční.

* * *

Národní hospodářství. „Otázkou dne" jest nyní u nás snažení za zvýšením vývozu zboží do ciziny. Teď se snah těch chytá účinně i stát sám — kdežto dosavad bylo to jen svépomocné soukromé spolky průmyslníků vývozců, jež přímo o zvelebení vývozu se staraly. Ovšem stát od dávna už pro své zastoupení obchodní v cizině měl konsuly, kteří hlavní péči měli nejen zájmy stávající už zastávati, ale i zájmy ty šířiti podáváním zpráv, radami, navazováním nových styků. Nebývaly řídké ty stížnosti, jimiž kladeno za vinu konsulům těmto, že málo starají se o zvelebení našeho vývozu, proto že vývoz tento vázne. Ale teď, kdy otázka lépe prohloubena, hlavní vina se shledává jinde, ne v konsulech našich. Ovšem i tu je možná náprava, zlepšení organisace, zlepšení způsobu v podávání zpráv a celé činnosti. Vždyť na zlepšení konsulské působnosti pomýšlí i Anglie, která přece v tom ohledu byla výtečně dosud zaopatřena. A vloni právě zreorganisovaly své zastoupení obchodní v cizině i mocně se vzmáhající Spojené Státy Severo-Americké.

U nás zatím náprava se hledá na jiném potřebnějším místě. Jak referent o vývozní otázce rada Hallwich 13. ledna vyvozoval: schází nám kupecký stav, dobře vyškolený kupecký stav doma a takový též v cizině. Vedle toho ovšem ještě více jest těch nedostatků — ale tento označen za hlavní. Tedy nejdříve tohoto se domáhati. Obrácen proto zřetel na pole vydělávací. Vloni zřízena ve Vídni „vývozní akademie", jež má býti dovršením obchodního vzdělání hlavně směrem ven, pro vývozní potřeby říše. Akademie vloni zahájivši první ročník s přípravkami, jest ústavem soukromým vídeňského vývozního spolku rakouských průmyslníků. V nedávno vydaném provolání svém správní rada akademie vyzývá k podpoře ústavu hlavně též z onoho důvodu, že nutno našemu vývozu získati nejdřív obchodníky praktické a vzdělané, kteří by byli ochotni vyjíti ven do ciziny, tu se usaditi a šířiti tu naše zboží.

Ministerstvo obchodu po projednání otázky o zvelebení vývozu v průmyslové radě (13. ledna) přiložilo ihned ruku ku sestavení podrobného plánu, jakým způsobem se věci ujati hodlá. Plán ministerstva předložen anketě znalců 8. března. Sezvaných šest dosavadních hlavních pracovníkův o zvelebení vývozu a znalcuv otázek průmyslových, částečně sami jsouce velkoprůmyslníky, vyslovilo se vesměs příznivě o návrzích ministerstva obchodu. Návrhy tyto směřují k tomu 1. podporami státními postarati se o to, aby na příhodných

tržištích v cizině usadili se dobří obchodníci naši; 2. spojení obchodníků těchto s domácími našimi firmami přivoditi buď přímou jejich obchodní praksí nebo pomocí vývozních spolků, jež by se zařídily buď pro jednotlivé kraje, buď pro jednotlivé prumyslové odbory; 3. pro tyto vývozní spolky postarati se o snadný úvěr založením exportní banky; 4. třeba však mimo to též vnitřního zvelebení průmyslu samého, aby uzpůsoben byl tím více pro vývoz; neboť dnes našemu prumyslu namnoze možnost úspěšného vývozu vůbec není dána pro úpravu a zařízení jeho pro domácí spotřebu. Pro vývoz radí se zvláště k největší specialisaci průmyslu. Tím, že se prumyslník obmezí jen na jistý druh zboží, a jen ten bude vyráběti, bude moci tím snáze s cizími průmyslníky na světovém tržišti konkurrovati; zmenšíť tak předně sám náklad výrobní a také zdokonalí lépe a snadněji i výrobek svůj. Závody v cizině pro vývoz pracující právě touto co největší specialisací dosahují svého úspěchu.

O těchto záměrech svých pro povznesení vývozu učinilo ministerstvo obchodu sdělení obchodním a živnostenským komorám celé říše ve zvláštním pamětním spise. Pamětní spis i přípis jej provázející rozváději šíře jen ony zásady svrchu zmíněné anketě znalcuv předložené. Z plánu, jaký v pamětním spise podrobněji se rozvinuje, uvádíme jen návrh státní podpory oněm kupcům do ciziny vysílaným. Stát neručí, jak se samo sebou rozumí, za jednání kupcovo; nejsou to jeho úřední zástupci. První rok platí mu podpory 5 až 8 tisíc zlatých, podle místa, na němž se chce zaříditi. Vyslaný obchodník má povinnost studovati poměry tržní místa a kraje, kde se usídlil, pro zboží, jež jest jeho odborem, má tu hleděti získati odbyt rakouskému prumyslu a podávati zprávy do Rakouska o stavu a podmínkách tržiště. Od vývozníku dostane vyslaný kupec provisi dle smlouvy s jednotlivým vývozníkem umluvenou. Nepracuje tudíž jen za podporu státní! Ovšem provise, jak se předpokládá právem, první rok nebudou příliš četny ještě. Druhý rok však už provise z prodaného zboží musí činiti hlavní jeho příjem. Přes to i druhý rok dostane ještě podpory státní 3 až 4 tisíce zlatých. Takový vyslaný státem obchodník musí se zvláštní smlouvou zavázati, že bude podporovati jen rakouský průmysl, že bude ve svém obchodě jen domácí rakouské síly zaměstnávati, jakož i jiné ještě nutné a příhodné podmínky s ním umluví.

Naskytá se tu proto obchodnictvu nová velmi skvělá vyhlídka. Bylo by velmi výhodno, aby zvláště absolventi našich akademií obchodních na rychlo hleděli zaměstnáním praktickým v tom či onom druhu zboží se zdokonaliti a k takovéto obchodní missii rakouské se vycvičiti. Absolventi těchto akademií potloukají se teď beztoho po prekerních místech všelijakých závodů německých i neněmeckých, bez vyhlídky na nějakou samostatnost v budoucnosti. Jest to také naší povinností zaujati i v tomto oboru patřičné místo, aby ta celá vývozní missie nevypadala zas, jako by byla z Berlína vyslána! A jedná se tu o celou řadu skvělých mnohoslibných míst, jež intelligenci s zdatností obchodně-kupecké tu kynou. Ne kramářský úskok, ale

široký hospodářský rozhled a znalost toho kterého druhu zboží jest tu hlavním požadavkem. Pro případ úmyslného odstrkování našich lidí poslanci naši už zajisté dovedou slovo též promluvit. Bude jen na nás vina, zůstaneme-li za pecí, v kancelářích a na služebnických místech v době, kdy ve světě kynou pravé zlatodoly.

V této všeobecné snaze po zvelebení vývozu našeho setkává se dílo ministra obchodu s jedné strany s nepřízní. Jisté kruhy spekulantův už zakládaly o své ujmě na honem banku vývozní Ale komisse koncessní jim jí nepovolila. Že se vztek jejich obrací nyní proti ministerstvu, které asi akce už z ruky nepustí, jest samozřejmo. Nebylo by nic divného, kdyby i tu proti intencím ministerstva utvořily se oposiční kliky v průmyslnictvu, jako se tvoří vždy proti jeho záměrům socialně opravným.

Při pokusu Italie poslední dobu učiněném usaditi se v Číně podobně jako to učinily už jiné čtyři velmoci evropské, zabráním či najatím si kusu území se sférou vlivu vlastního, vyskytly se návrhy a zjevna byla jakási chuť i u nás v Rakousku zmocniti se též části nějakého území v té rozsápané Číně. Udržovaly se v jižních listech, hlavně charvatských pověsti přes všecko vyvracení úřední, že vypraví se i rakouské lodi válečné k Číně. Oznámili jsme asi vloni, že vybrala se v zimě k břehům čínským skutečně rakouská loď vojenská, ale jen za vědeckou výpravou výzkumnou, jak tehdy se jistilo a právem. Zamýšlené rozmnožování loďstva válečného možná souvisí též s dalekým nějakým takovým úmyslem. V této chvíli sotva rozhodující kruhy takový úmysl budou chovati. Dnes jest Rakousko až příliš nehotovo a nepřipraveno. A zabrání nějakého území v Číně dnes jest pro nás úplně bezvýznamné, poněvadž styky naše obchodní s Čínou nejsou tak rozvětveny, a náhlého povznešení ani umělou cestou, ani násilnou okkupací by se nedočkaly. Zase pro vnitřní desorganisaci našeho vývozu! Zámořskou cestou bralo se z našeho vývozu v r. 1896. zboží za 97 mil. zlatých. Z toho na Čínu — a tam jistě suchozemím nevyvážíme — připadá 845.118 zlatých — to jest 0·87%, a z celé summy vývozu tehdejšího (774 mil. zl.) činí to pouze 0·10% — jednu jedinou tisícinu! Ovšem třeba doufati, že vývoz do Číny bude se tak stále vzmáhati, jako se dosud vzmáhal. V roce 1894. vyveženo tam zboží jen za 70.023 zl., v r. 1895. už za 342.437 zlatých (oba roky byly proto mimořádně malé, že byly válečné), a opět rok na to, 1896., už za 845.118 zlatých. Vývoz náš do Číny i v roce 1897. a 1898. stoupal a dosáhnul asi ještě značnější výše. Mezitím co vývoz náš do Číny jest tak nepatrný, jest dovoz z Číny mnohem značnější. Ve zmíněných letech však tak jak vývoz stoupal, dovoz klesal: z 2·97 mil. zl. r. 1894., na 2·46 mil. zl. r. 1895. a na 2·13 mil. zl. r. 1896. Přirovnáme-li náš tržební styk s Čínou s celým tržebním stavem čínského obchodu dovozního i vývozního, tu shledáme, že činí rok co rok tak asi 0·5% — půl jediného procenta. Anglie na celé tržbě Číny jest súčastněna 80%! Kdež jsme od ní my! Pro

Anglii už má to smysl i nějaký ten milion liber vyhodit na pojištění si této své tržní nadvlády v Číně — pro nás by to byl pokus načisto bezvýsledný — my zatím nemáme co v Číně pojišťovat.

Měříme-li účasť obchodní ještě dle průkopníků tržby toho kterého státu, tu vyplyne nám opět tatáž opozděnost Rakouska při tržbě čínské. Veškerých evropských příslušníků (mezi nimiž ovšem jsou i missionáři, tedy lidé, kteří s obchodem nemají co činit!) bylo v Číně r. 1897. 11.667 osob. Z tohoto počtu osob valnou většinou obchodem a obchodem s tím, kterým státem Evropy se zabývajících náleželo Anglii 4929, čili celá polovice téměř. Spojeným Státům 1564 (v tomto počtu jest velká část neobchodníků!), Japonsku 1106, Německu 950, Francii 698.... a konečně na konci téměř celé řady Italii 120 a Rakousku 106 osob; odpočítáme-li od toho osoby na vyslanectví, v konsulátech a v missích zaměstnané, zbude nám pro vlastní obchodníky velmi malá část. Nechybíme, řekneme-li, že z těchto 106 osob jen 70 zaměstnává se jich tržbou mezi Rakouskem a Čínou.

Ze zámořských mimoevropských zemí pro vývoz náš největší důležitost mají dnes Egypt a Indie asijská. Vývoz do těchto dvou končin obnášel v r. 1896. 15% veškerého vývozu, jenž šel z říše po moři, 2% z veškerého vývozu vůbec. Z mimoevropských zemí obě jmenované končiny v tržbě naší mají podíl největší. A obě jsou schopny velkého dalšího vývoje obapolných styků obchodních.

Také jednotlivé obchodní komory všímají si teď už více vývozních zájmů. Tak v plzeňské komoře zřízeno letos, jak předseda J. Houdek ve schůzi z 23. ún. oznámil, vývozní oddělení, které hodlá vývozcům v obvodu svém dodávati potřebné rady, pokyny a zprávy pro zdokonalení a usnadnění jejich vývozu; zvláště hodlá zpravovati vývozce o zahraničních spolehlivých firmách, o způsobu obchodování v cizině, o změnách v zákonech na tržbu cizích zemí se vztahujících; o změnách celních, o vypsaných dodávkách a pod. Rovněž zamýšlí pořizovati a sprostředkovati vývozcům spojení s cizinou, se zahraničními importeury a exporteury a komissionáři, vyhledávat vhodné zástupce mezi cizími kupci a dobré prameny surovin a vůbec všemožným způsobem podnikavost a odbyt závodů pro vývoz pracujících podporovati.

Uveřejněný předběžný výkaz naší zahraniční tržby za první dva měsíce vykazuje proti lonskému passivnímu roku značné zlepšení. Doveženo celkem v lednu a únoru za 128·2 mil. zl. zboží, vyveženo však za 130·3 mil. zl. Při tomto malém přebytku vystupuje už zas obyčejná tvářnost naší tržby. Zvětšil se náš vývoz surovin, hlavně výrobků zemědělství, ale zvětšil se i vývoz výrobků průmyslových, tento značněji ještě než onen. Zato dovoz zemědělských výrobků k nám se zmenšil. V loni o té době už měl rok svůj příznak roku hladového a dovoz výživných výrobků zemědělských nadobyčejně vstoupal. Leden a únor, jakož i další měsíce do žní bývají vůbec toho rázu, že tržba naše v nich nabývá vzhledu tržby státu silně prů-

myslového: poměrně silný dovoz surovin, silný vývoz hotového zboží. Vloni u surovin činilo plus dovozu: 34·4 mil. zl. čili 43% všeho dovozu surovin, letos jen 20·8 mil. zl. čili 28% všeho dovozu, u hotových výrobků plus vývozu činilo 12·2 mil. zl. čili 26% všeho vývozu výrobků hotových, letos však 20·1 mil. zl. čili 35% téhož.

„Pracovní rada" ve své schůzi dne 20. března usnesla se vypraviti do revíru ostravsko-karvinského komissi k vyšetření poměrů v hornictvu tamnějším vedle této hornické místní ankety, jak jsme se už minule zmínili, chystá též anketu o podomácké práci odborově i místně omezenou: na oděvní konfekce vídeňské. — V ministerstvu obchodu konána mimo to anketa, v níž zabývali se otázkou jak spomoci bídě mezi venkovskými rukodělnými tkalci, hlavně v Dol. Rak., na Moravě a v Čechách už několikrát s takovou ostrostí vystoupivši. Zamýšlí se státními podniky v postižených krajích zjednati lidu výdělek. To je odpomoc zase jen na rok na dvě léta, po dokončení prací těch bída objeví se asi s celou svou živelní mocí znova.

Česká lékařská komora byla dosud s nemocenskými pokladnami dělnickými v Čechách na křížkách. Zakázala předloni lékařům vstupovati do služeb pokladen na paušál. Leč lékaři na mnoha místech porušili její zákaz. Letos ve své nedávné schůzi navrhla anketu nemocenským pokladnám pro urovnání otázky pokladních lékařů. Zdá se, že povolí ve věci té ona.

Organisace odborová (sdružování dělnictva podle stejných nebo příbuzných druhů práce), jež pro Čechy, Moravu a Slezsko česky mluvící ustavila se před několika lety samostatně, a tudíž na rozdíl od centralní vídeňské nazvána československá vykazuje ve své zprávě za minulý rok počet členstva 18.318. Z toho je v ústředních spolcích v Brně nebo Praze sídlo majících 13.103, ve skupinách odborových po venkově 5.215 členů. Finanční rozpočet spolků těch vykazoval 68.349 zl. příjmů a 59.116 zl vydání. Rozruch odborového hnutí jde sice zatím značně do šířky, ale nikoliv do hloubky. Organisací přibývá, ale jsou bez života, chudy a slábv. Loni přibyly k odborové sdružavě nově se skupivší organisace kočí, kominíkův a uhlířů. Ze stávajících odborů přistoupily k ústřední jednotě tři: uzenářů, sladovníkův a pomocníků knihtiskařských.

Odborovému hnutí ani socialisté dosud nevěnovali té pozornosti, jaké zasluhuje, tím méně ostatní strany politické. A přece odborové sdružování jest základem budoucího vývoje otázky dělnické. Odborové sdružení jest nejpevnějším regulativem politických přehmatů socialnědemokratických. Odborové organisace učí nejlépe dělnictvo přemýšleti a počítati s možností a okolnostmi danými a nespolehati na vysněné možné i nemožné plány s budoucnosti. Mezi tím co v Německu a Francii socialní demokracie jen a jen na zásadách politických organisovala dělnictvo (a podle toho či onoho vzoru šlo to všude i v sousedních zemích evropské pevniny), vypracovali si dělníci v Anglii mohutné organisace dělnictva. Kdežto však socialní demokracie brzy se chopila

i odborových sdružení, stávající převedla na svou stranu a nové stále zakládá pomocí svých lidí — ostatní strany drží se toho, co na první namátku chytly: politiky. Už proto nemůže jejich úsilí mnoho prospěti, poněvadž politika a politické sdružování — dělnictvu nic nedá. Třídní politický boj jest sice vděčným polem pro „vůdce“, ale pokrok mass jím se neurychluje ani v moralním ohledu tím méně v materielním. Z politického vedení a seskupení hledí se dnes vymaniti i rolnictvo i živnostnictvo a organisovati se na stavovském základě, u dělnictva rozpor onen nevyniká však tak ostře, ježto obojí sdružování současně se rozvíjí a politická organisace dělnická, zvláště socialně-demokratická, mnoho ohledu béře na hnutí odborové a stavovské požadavky dělnické. Přes to povstávají tu často neshody, ne-li u nás, tož častéji a zřetelněji v sousedním Německu, kde odborové sdružování tak pokročilo, že čas od času setřásá se sebe už jho poručníkování strany politické.

Říšský svaz odborový měl roku 1898. všech členů 105.855. Příjem jeho byl 15.794 zl., vydání 15.337 zl., různé odbory zemské a místní ústřednímu svazu poplatné odvedly 7431 zl. Dle ústředí tohoto nesmí se souditi na celkové odborové sdružování v říši. Ústředí má vyhraženo jen nejvyšší společné záležitosti, jest více formalním úřadem, než dovršením organisací a nutným článkem jejich.

* *

Školství. Naznačili jsme v těchto listech, jak v učitelstvu se rodí nové směry, se stanoviska našeho ne právě potěšitelné. Již před lety, když české učitelstvo téměř všechno vrhlo se do proudů liberalistických, prozíraví přátelé rozumného a přirozeného rozvoje školství českého varovali. Než v učitelstvu nebylo porozumění. Ani ne tak z důvodů zásadních, jako více z příčin finančních, pro zdánlivý prospěch, z úzkoprsého sobectví stavovského prohlášeno bylo za příkaz solidarity všem příslušníkům stavu učitelského slovem i skutkem důrazně podporovati směr liberalistický a exponovati se pro osobnosti, které tento proud představovaly. Kdo z učitelů slepě neposlechl, kdo se odvážil pochybovati o tom, že jedině v táboře tak zvaných svobodomyslníků jsou skuteční přátelé školství, že jenom liberalní kruhy přejí učitelstvu, bezohledně byl prohlášen za škůdce svého stavu a potupně vyobcován, nectně vyloučen ze spolkův učitelských. Ani 10 let neminulo a události dokázaly, že neměli správný úsudek ti, již v mělkém svobodářství hledali a viděli spásu, nýbrž že byl zcela oprávněn názor oněch, kteří před domnělými příznivci varovali a radili k moudré opatrnosti. Dnes je zcela jasno, že Mladočeši buď nechtějí anebo nemohou splniti daných slibův, a proto v učitelstvu nastal opět ve smýšlení převrat dalekosáhlý. Pryč od Mladočechů! hlásá dnes učitelský tisk, pokud tlumočí názory mladších, a proud ten mohutní, strhuje opět téměř všechno učitelstvo do nedávna mladočeské. Pryč od Mladočechů! se všech stran se rozléhá povel, ale kam zamířiti, nikdo jasně a určitě si netroufá říci proto, že se i nejráznější z těch „nejmladších“ přece jenom ostýchají veřejně

prohlásiti, že zříkají se dosavadních tradic národních a přicházejí do táboru mezinárodní socialní demokracie. Dnes ještě mnozí zapírají, že tam míří, ano rozhodně odmítají podezření, že by snad vedli učitelstvo tímto směrem. Ale takové upejpání na věci nezmění ani vlásku. Jisto je, že učitelstvo z velké části již fakticky, byť i formalně ještě trvalo ve svazu dosavadní strany svobodomyslné, přísluší smýšlením a konáním do táboru mezinárodní demokracie socialní, a není doba daleká, kdy bude bezobalu prohlášeno dogma stavovské, že každý učitel musí podporovati snahy této strany; učitelstvo veřejně přejde do táboru socialní demokracie, jak již dávno učinilo v duchu svobodářskem odchované mladší učitelstvo německé. Vždyť již i učitelské listy vážně rozebírají tyto zásadní rozpory a dokazují, že je sklon k socialní demokracii odůvodněn. Tak na př. „Národ a Škola" zcela vážně tvrdí, že prý v učitelstvu proto jeví se nálada socialismu příznivá, poněvadž socialní demokracie má školní otázku propracovanou a rozvinutou dle potřeb současného života. Program socialistů v otázce školské prý nejlépe odpovídá tužbám učitelstva — rozumí se onoho duchem svobodářským odchovaného — neboť žádajíť úplné odloučení od církve, zrušení školného, bezplatné udílení školních potřeb všem žákům, snížení počtu žáků ve třídě na 30 (!?). Socialní demokracie chce prý rozmnožit řádně placené učitelstvo nezávislé, uvědomělé. Naproti tomu prý poselstvo české usiluje o přivtělení a podřízení školy církvi; školní plat mají odváděti právě ti nejchudobnější; chtějí rozmnožit počet žáků ve třídě hlavně zredukováním škol 2třídných na 1třídné; snížit chtějí úroveň vzdělání lidu navrhováním polodenního vyučování a zrušením osmileté školní povinnosti; zvětšují počet žáků na třídu, aby školy se nemusely rozšiřovati i usilují, aby učitelstvo bylo závislo na autoritách politických a jiných, a svou nevšímavostí dohánějí učitelstvo pod klobouk byrokratismu a klerikalismu. — Tak se učitelstvu v listech domněle seriosních plané frase z ledajakých letáku socialistických, určených pro nemyslící davy hlupců, předkládají zcela vážně jako pravdy nepochybné, a v učitelstvu se tomu všemu věří. Také příspěvek k pathologii naší doby. — Ukazuje se tedy zcela zřejmě, že byl správný úsudek těch, kteří již před lety prohlásili, že budou jenom dvě strany možné v učitelstvu: stoupenci Krista a přívrženci socialní demokracie protikřesťanské a protinárodní.

S tímto rozvojem souvisí také zajímavý úkaz, že v době, kdy učitelstvo je slepým nástrojem byrokratického aparatu, ujala se a zahnízdila frase o svobodné škole moderní, že se liché této lži soudobé zcela vážně věří, o ní jako vážné skutečné jedná, ba že tato fikce se hájí a brání proti vybájeným nepřátelům a zapomíná se zcela, že frase o svobodné škole moderní je výsledek liberalistické chytristiky, jíž vypočítaví liberali chtěli do svých sítí lapit nemyslící lidi.

P a m ě t n í s p i s německého učitelstva odevzdán byl minulý měsíc ministru vyučování zvláštní deputací. Žádá se v něm zařadění učitelstva do nejnižších tří skupin státních úředníků se všemi důsledky z toho plynoucími a dokázáno, že nejmenší služné dosavadní nestačí nikde na život takový, aby učitel prost starostí o vezdejší chléb plně se mohl

věnovati svému povolání. Tak zejména v Tyrolích prý v létě se musí učitelé živit jako pastevci dobytka na salaších alpských anebo odcházejí do Švycar nádeničiti k hospodářům. V Haliči dokonce zmírají tyfem z hladu a v Horních Rakousích nejlepší učitelé opouštějí školství a obrácejí se k povolání jinému.

Spor mezi učitelstvem liberalistickým a sedláky dolnorakouskými se velmi přiostřuje. Proti požadavku rolnictva, aby povinnost školní trvala jenom 7 let, žádá učitelstvo ono nejen 8letou návštěvu, ale chce, aby úlevy úplně byly odstraněny a povinné běhy pokračovací aby všude byly zavedeny. Rozpory stavovské v této zemi nabývají rázu velmi nepěkného.

Rovněž ve Vídni rozpor mezi vládnoucí stranou antisemitskou a učitelstvem z táboru Schönererova i demokraty je povážlivý. Starosta Dr. Lueger odpověděl na velkolepou manifestaci učitelstva onoho prohlášením, že ve Vídni ani demokraté socialní ani vlastizrádní Schönererovci nebudou ustanovováni neb povyšováni v úřadě učitelském.

Velmi pozoruhodný návrh učinila komisse pro správu živnostenského a řemeslnického školství v Baden. Žádala prostřednictvím zemské školní rady místodržitelství, aby učňům bezpodmínečně návštěva hospod byla zakázána. Což teprve u nás je naléhavé třeba podobného zákazu.

Pěkný doklad, jak církev je všude ochrankyní národnosti, oznamujeme z pruské části diecese olomoucké. Kněžstvo v tak zvaných „moravských" osadách duchovní správu řídící podalo vládě pruské žádost, aby se děti „moravské" ve školách učily čísti a psáti v mateřské své řeči. Podobnou žádost ve prospěch polské řeči podalo kněžstvo diecese Vratislavské.

Také z Opavy šíří se potěšitelná zpráva, že na tamnějším dosud úplně německém ústavě — kterýž odchovává české učitelstvo pro slezské školy!! — budou zřízeny české pobočky, kdežto v Těšíně zase polské paralelky mají býti pro učitelstvo polské.

Š k o l u h o s p o d y ň s k o u zřizují železářské závody vítkovské pro dívky z dělnických rodin tam zaměstnaných. Řádné vedení domácnosti má býti hlavním předmětem. Takové dívčí školy nevyhnutelně potřebny jsou všude, kde prumysl úplně absorbuje veškeré síly nejen otcu, ale i matek, takže výchov dítek, zvláště však dívek pro život praktický je zcela nedostatečný a pochybný.

Neméně pěknou myšlenku v Praze uvedli ve skutek. Zřídili tam útulny pro mládež školu navštěvující, jež v době volné je odkázána sama na sebe. V takové útulně je hrou anebo jinak zaměstnáno až 230 dívek pod dozorem obětavé a lidumilné paní, jež dobrovolně převzala čestný úkol matky. Že takovými útulky zvláště dívky budou chráněny před mravní nákazou, netřeba dokazovati.

Ročník IV. (XVI.) Číslo 5.

HLÍDKA.

První tři kapitoly Písma.

Jan Oliva.

B) Výklad textu.

I. Kdo pozorněji přečte uvedené 3 kapitoly, shledá brzy, že možno v nich dle povahy jazykové zcela přesně rozeznávati několik skupin, oddílu. Tak 1, 1—2, 3 celou svou stavbou slohovou (ovšem v originalu, což se předpokládá i v dalších oddílech) tvoří pro sebe jeden takový oddíl, jednu samostatnou skupinu. Z kapitoly 2. zase zcela jasně od ostatního se ruzní verše 10—14, v nichž se udává poloha ráje. H. 103. Tím kapitola druhá jeví se nám složenou ze 4 vrstev (verše 1—3 patří věcně ke kapitole I., verše 10—14 tvoří pro sebe skupinu a následovně dle toho verše 4—10 a 15—25 tvoří další dvě skupiny). Kapitola III. tvoří jeden celek.

Rozdělení zde podané je přijato všeobecně jak od nekatolických, tak od katolických exegetu. Proto jmen neuvádím. — Sporným je toliko 4. verš II. kapitoly. KS. polovinu jeho první přidávají ke skupině 1. 1—2. 3. Právě tak DB 2. 1035 de Gryse (H 91) a jiní. Naproti tomu jiní považují polovinu tu jako nápis následujících veršů: jmenuji z nich H 9. 40, 117. V. Přidávám se k tomuto mínění, protože je pro ně analogie ostatních podobných zpráv v Genesi, a to 5. 1; 6. 9; 10. 1; 11. 10. 27; 25, 12. 19; 36. 1; 37. 2 KL 9. 1785.

Z vedené kontroverse, kam vlastně nápis verše 4. patří, usuzuji, že se pociťuje nedostatek nějakého nápisu na počátku prvé kapitoly. Bohužel, že chybí: co by tu práce bylo učencům uspořeno!

II. Jde nyní o to, jak seřaditi k sobě naznačené skupiny. V Písmě sv. jsou sice již seřadény, ale netřeba dlouhého důkazu, aby se každý přesvědčil, že seřadění to není podáno dle původního rozvoje, nýbrž že bylo učiněno později. H 3. Písmo sv. zajisté dáno bylo hned od prvopočátku lidem, musili tudíž lidé již býti. První kapitola však začíná dějinami všehomíra a země, kdy lidí ještě nebylo, a proto vzhledem k dějinám lidí nemůže se takto začínati vypisování událostí týkajících se popředně lidí. Postavíme-li se pak na stanovisko dějin všehomíra, zase tu vadí druhá kapitola, v níž vypisuje se vznik lidí, ačkoli již v prvé kapitole o něm bylo zmíněno.

Z podaného krátkého rozboru vysvítá, že seřadění naznačených skupin možno provésti dvojím způsobem: pokud se týká dějin lidstva, a pokud se týká dějin celého světa. V prvé podobě seřaděné tyto skupiny ukazují nám člověka a jeho rozvoj na zemi, v druhé podobě seřaděné ukazují nám vznik a rozvoj všeho viditelného ze země. Teprve obojím způsobem provedené seřadění a řádně vyložené ukáže nám v pravém světle ony 3 kapitoly, způsob prvý doplněn bude lépe druhým a naopak.

α) Výklad dle dějin prvého člověka.

a)

Seřadění naznačených skupin dle dějin prvního člověka můžeme si lehce naznačiti, vmyslíme-li se v okamžik vzniku jeho života. Tu musí vycházeti všechno naše uvažování od té chvíle, kdy si byl vědom svého života, kdy přemýšlel, chtěl, cítil atd. To nás vede k verši 15. kapitoly druhé. Kdo verš ten dobře přečte, buď si i obyčejný člověk, snadno pochopí, že tímto veršem počíná se vypravovati, co prvý člověk sám viděl, slyšel atd., zkrátka počíná se vypravovati jeho zkušenost.

Když Všemohoucí prvého člověka do ráje postavil, zajisté jej při tom poučil o tom, co tam má dělat (jak výslovně ve verši tom udáno), ale také o tom, že mu to připravil z lásky, a aby tu lásku Boží lépe poznal, vylíčil mu stav té země, na níž ráj stál, před vznikem ráje. Toto dvojí poučení Boží (o stavu země před rájem a o vzniku ráje) obsaženo je ve verších 4—10. Držím se v té věci náhledu Hh 46. Jinak vykládá dobu vzniku těchto veršů H 24—25. Náhledu je tu možno ovšem více, na př. i tento: uvedené verše mohou býti volný výklad poučení Bohem daného, tedy jakýsi druh tradice. Myslím však, že výklad hořejší je pravděpodobný, alespoň každý, kdo dostává nový

úřad, musí býti dostatečně o něm poučen, tím více Adam potřeboval poučení takového jsa prvým člověkem na zemi.

Další seřadění je snadné; následují verše druhé kapitoly od 16 do 25. V nich vypisuje se rozvoj Adama za vedení Božího uprostřed přírody a uzpůsobení jemu pomocnice.

Myslím, že je zcela přirozeno, když nyní poukáži k tomu, že zajisté Adam o tom, co sám již věděl, poučoval svou pomocnici. Ukazují na to zcela jasně slova 3, 2, 3. Žena tu zcela jasně praví, že oba znají přikázaní o stromu a že oba vzdělávají ráj. Obsahem poučení Adamova, jak podotknuto, bylo to, co Adam sám zakusil a o čem byl poučen od Boha.

Avšak poučení Boží týkalo se více méně jen ráje a prvých dvou lidí. Bylo však třeba, aby byli poučeni i o celé zemi, o všem tom, co všem jejich potomkum jak dle těla tak dle duše je na výsost důležité. A tu mám za to, že jim Všemohoucí toto poučení udělil ve způsobě dochovaném nám v 1,1—2,3, které tudíž kladu jakožto dovršení vychovatelského pusobení Božího v prvé lidi. Ponévadž je to náhled odchylný od dosavadních, uvádím jako důkaz na jeho postavení na tomto místě toto: 1. Všeobecně se uznává, že 1,1—2,3 tvoří celek, skupinu, pevně sestavenou. V ní děje se zmínka o požehnání Adamovi a ženě jeho, a to slovy přímými, musili tudíž již oba býti na světě. Tomuto předpokladu vyhovují svým umístěním. Není tedy možno, jak činí H 123,[1]) klásti skupinu tu před stvoření ženy. H 98 sám praví: „Der Text gibt uns ganz unzweideutig zu verstehen, dass Adam um den Schöpfungsbericht gewusst hat. Er vernahm aus Gottes Munde die Worte Gen. 1, 28—30, welche das Gen. 1, Erzählte zur Voraussetzung haben etc.“ — 2. Svatý Jan apoštol píše (I., 2, 15—17): „Nemilujte světa, ani těch věcí, kteréž na světě jsou. Miluje-liť kdo svět, není lásky Otcovy v něm. Nebo všecko, což jest na světě, jest žádost těla a žádost očí a pýcha života, kteráž není z Otce, ale jest ze světa. A svět pomíjí i žádost jeho: ale kdo činí vůli Boží, zustává na věky.“ Nedá se mysliti, aby velice zkušený apoštol mluvil tu jen tak bez rozvahy. Naopak. Kdo pozorněji slova ta přečte, pozná v nich hluboký názor na svět, pravdu všeobecnou. Avšak pravda všeobecná bude se asi týkati i prvých lidí. Z toho soudím, že Bůh při svém poučování prvých lidí měl na zřeteli, aby je obrnil proti těm třem nepřátelům všeho lidstva, proti žádosti těla, žádosti očí a pýše života. A zajisté v udaném pořádku při svém poučování pokračoval, vždyť je úplně

[1]) Ovšem neklade tam skupinu celou, jen to, co předchází stvoření Adamovo.

psychologický. A hle, pořádek ten zachován umístěním mým. Vizme! Kapitola 2., verš 25. zcela jasně mluví o tom, že nebylo z dobrotivosti Boží v prvých lidech žádosti těla. Aby v nich nebylo ani žádosti očí, o to se postaral dobrotivý Bůh tím, že jim pověděl pravý význam všech věcí, které mohli viděti, jak to je naznačeno 1, 1—31. Následuje tu tedy zcela přirozeně, beze všeho skoku, vypravování biblické dle mého umístění za sebou. Proti pýše života namířeno jest to, co stojí psáno 2, 3. To však dle dřívějších vývodů tvoří s 1, 1—31 a 2, 1—2 jeden celek. Zase tedy beze všeho skoku dá se vypravování biblické harmonicky za sebou srovnati. — Myslím, že jsem odůvodnil náhled svůj o postavení vypravování biblického 1, 1 2, 3 v životě prvých lidí. Dodatkem jen připomínám, že třeba si tu uvědomiti ještě, jak se mají k sobě toto poučení Bohem prvých lidí a poučení ženy Adamem, o kterém jsem se zmínil výše. Následovala po sobě, anebo současně? Myslím, a dále uvedu důkazy, že současně, ačkoli dopodrobna celý způsob již naznačiti nemůžeme.

Nyní v životě prvých lidí následuje jakožto význačná událost to, co podáno v kapitole 3.

Myslím, že uvedené seřadění zpráv biblických ze života prvých lidí, hledíme-li k uvědomění si těchto věcí lidmi, nejlépe odpovídá skutečnosti. Chci tuto na potvrzení celkového svého pojetí uvésti ještě toto: 1. Uvedené seřadění při bližším ohledání postupuje od konkretného k abstraktnímu a tím vyhovuje všeobecně platnému zákonu lidského myšlení a jednání. Dá se a priori soudit, že Bůh při vedení prvých lidí zákonu tomu plnou měrou vyhověl. — 2. Uvádím jako analogii zprávu Písma sv. na jiném místě. Je to kniha Sirachova (Ecclesiasticus) kapitola 17. Nejlépe to vysvitne ze srovnání:

Gen.	Sir.
(2, 7	17, 1.)
2, 15—17; 2, 4—10	17, 3.
2, 19—20	17, 4.
2, 21—25	17, 5—6.
{1, 1—31	17, 7—8. }
{2, 1—3	17, 9—11.}

Schema toto ukazuje, že seřadění mnou podané není zcela libovolné, ale při nejmenším že má pro sebe analogii v samém Písmě sv. Při tom nic nevadí, chce-li někdo 12. a 13. verš Siracha vztahovati ještě na prvé lidi; třetí verš II. kapitoly Genese i tento obsah docela dobře může pojmouti.

b)

Nyní přistupuji k podrobnému výkladu seřaděných skupin biblických. Tu držím se pravidla samozřejmého: nesmí se do textu nic vnášeti, aneb nějakou kroucenou exegesí z něho vyvozovati důsledky. Text sám musí rozhodovati, měřítkem k jeho výkladu musí býti rozum člověka zdravě myslícího a potom poměry lidské všeobecně platné. To, co za poměrů všeobecně platných vždycky se osvědčilo a osvědčuje, může se zajisté bez váhání upotřebiti k výkladu o poměrech prvých lidí, třebas text výslovně toho neudával. Tím ještě se do textu nevnáší nic cizího, nýbrž jen vysvětluje, co text jako všeobecně platné předpokládal a proto vynechal.

2, 15. Zde počíná, jak již vzpomenuto, vypravování o tom, co prvý člověk z a ž i l, co v paměti jeho jako zažité na vždy utkvělo. Je tu tedy začátek života lidského na zemi vůbec.[1] — „Člověk postaven byl do zahrady Edenské", těmi slovy naznačuje Písmo krátce, ale dostatečně to, co nyní vědecky sluje „prostředí", „milieu", a tak udává nám zeměpisné podmínky dalšího rozvoje lidského. Zvláště pak můžeme usuzovati ze zprávy biblické, jakého druhu pojmy nejdříve vnímal prvý člověk; bylo to všechno to, co až posud v každé veliké zahradě (parku) sami pocítiti můžeme. Tím naznačeno, že poznávání člověka týkalo se věcí viditelných, přírody.

Avšak poznání naše věcí v přírodě, kdyby se omezovalo na pouhé nazírání, bylo by neúplným, povrchním. To předešel Bůh, když Adamovi přikázal, „aby zahradu Edenskou vzdělával", v ní pracoval a tak vědomosti své vždy novými zkušenostmi obohacoval. Tím zároveň z práce Adamovy měly povstávati věci nové, v přírodě posud nebývalé, ale látkou svou z přírody vzaté, měly vznikati výtvory dovednosti lidské v oboru přírodním, tedy to, čemu nyní říkáme technologie v nejširším smyslu. Tak nám slovíčko „vzdělával" udává prvý cíl Adamova přebývání v zahradě Edenské, vznik a rozvoj kultury hmotné.

O krok dále vede nás výraz „ostříhal" = bránil, chránil, hájil a p. Proti komu měl člověk ráj brániti? Proti Bohu ne, proti člověku

[1]) Přesněji řečeno, jak i v oddílu c) bude ukázáno, začátek vědomého života člověka (Adama) počíná se již veršem 8. této kapitoly, kdy dostal Adam od Boha dar nadpřirozený pro duši, m i l o s t B o ž í, tak že v okamžiku svého vstoupení do ráje měl tuto milost. Poněvadž však verš 8. v ě c n ě souvisí s tímto veršem 15. a milost Boží se viditelně jaksi ukázala dary mimopřirozenými, bude výklad o tom podán v souvislosti při tomto verši 15.

také ne, poněvadž jich posud nebylo aniž v budoucnosti proti nim ráj třeba bylo hájiti, jelikož všichni lidé v ráji měli býti; ani proti zvířatům nebylo třeba ráj hájiti, protože zvířata člověku úplně byla poddána. Proto nezbývá než říci se sv. Tomášem (Sum. theol. I. qu. 102. a 3.): „Custodia etiam illa non esset contra invasorem; sed esset ad hoc quod homo sibi paradisum custodiret, ne ipsum peccando amitteret.“ Tu se dá mysliti, že Bůh Adama poučil, co a kdo svádí, přivádí člověka k hříchu, tak že bychom tu nepřímo měli naznačeno zmínku o ďáblovi, hlavním původci zlého, hříchu. Poněvadž však všichni andělé nehřešili, mnozí zůstali dobrými, zajisté i o těchto dobrých andělech poučil Bůh Adama, an by jinak známosti takové neměl (viz Lenz 309), tím by však nebyl poznal jedno z nejlepších děl Božích, následkem čehož by vědomosti jeho byly bývaly neúplné a tím i příčiny ku chválení Boha menší. Jako analogii můžeme tu uvésti slova Siracha (17, 6): „dobré i zlé věci ukázal jim.“ Z toho soudím, že zde je nejvhodnější místo pro takové poučení, které bylo Adamovi v jeho úřadu jakožto ochránce ráje potřebné.

Tím však pojem slova toho „ostříhal“ není vyčerpán. Slovo to předpokládá pojem vlastnictví, majetku v nejširším smyslu. Kde však majetek, vlastnictví, tam vždy také pojem práva, zákona a p., ať si již pojem ten hned tu jest, nebo teprve časem se vyvine; základ pro něj vždy tu jest, jest dán jednoduše věcí, majetkem. Tak nám slovo „ostříhal“ otevírá perspektivu k druhému, obsáhlému cíli veškerého života lidského, ku vzniku a rozvoji kultury právně-socialní, to jest ku všemu tomu, co nyní nazýváme poměry společenskými, socialními, čili krátce sociologií. — Poměry společenské nutně vyžadují svobodu vůle. A i tato okolnost tu je dána. Neboť kdo něčeho ostříhá, činí tak buď že sám chce, nebo jiného v tom poslouchá, ale vždycky na něm záleží, bude-li ostříhati té oné věci čili nic. Tuto svobodu vůle lidské mimo to ukazují další dva verše, 16., 17., to přikázaní, které Bůh Adamovi dal. Toto přikázaní, srovnáno s veršem 15. právě vyloženým, ukazuje nám při dobrém výkladu veliký obsah. Především vidíme z něho počátek života mravního v lidstvu. Kruťme si pojmy jako jsou mravnost, ctnost a p., jakkoli, ze světa jich nesprovodíme. Žádnou sebe obratnější disputací a sofistikou nedokážeme, že by společnost lidská, poměry socialní, mohly obstáti bez mravnosti. Mravnost však čili spořádané poměry lidské společnosti nemohou obstáti bez dvou věcí: pokory (poslušnosti) a umírněnosti v požívání. A každý jednotlivec bez výminky musí je zachovati, má-li společnost lidská prospívati. Věci ty

svou nejvnitřnější povahou jsou individualní. Nyní již vidíme, jak hluboký smysl má do sebe přikázaní Boží dané Adamovi a v něm ovšem všem jeho potomkům. Přikázaní to tvoří základ zdravé společnosti lidské, základ spořádaných poměrů socialních. V něm zajisté Bohem samým přikázána člověku pokora (poslušnost), co se týká jeho duše, a umírněnost v požívání, co se týká těla. Jinak řečeno, člověk měl si zvyknouti přemáhati sebe, zapírati sebe, měl se učiti odříkání. Kdož nevidí, jak dalekosáhlý význam tím od Boha byl naznačen! Všechny veliké skutky kdykoliv od jednotlivců pro společnost vykonané mají svůj nejhlubší základ vždy v odříkání, sebezapření, obětavosti sebe samého. Z toho velice pěkně vysvítá, že toto přikázaní je podáno v Písmě sv. zcela na svém pravém místě. Jako z jadérka měly z něho pro celou společnost lidskou vyrůsti nejkrásnější ctnosti společenské. — Tím podán posud jen počátek života mravního. Vizme celý rozsah tohoto přikázaní, abychom poznali jeho další vliv na poměry společenské. Především v něm naznačena autorita, a to autorita nejvyšší, z které všechny ostatní plynou, autorita Boží. Bůh tu vystupuje jako nejvyšší pán a žádá poslušnosti od celého lidstva. Srovnejme nyní, co praví Ottův slovník naučný II. 1084: „Obyčejně se míní, že mezi autoritou a osobní samostatností stává nutně spor, což jest omyl. Samostatná mysl, rozum zralý a osvícený pochopuje autoritu, její nezbytnost ve společnosti i psychologický podklad její v člověku, a že jednotlivý věhlas neobejde se bez autority na žádném poli, ani na vědeckém. Jako úcta z prsou lidských tak i autorita ze světa je nevyhladitelna; bez ní by nebylo možným ani vychování, ani vedení plemene, aniž rodina a státní život. Autorita a samostatnost nejsou pojmy sporné, které se na vzájem ničují, nýbrž pojmy rozné, na něčem třetím sjednatelné... ne výlučně jedno nebo druhé (aut — aut), nýbrž souborně jedno i druhé (et — et) a vždy dle pravé míry; člověk obojího jest potřeben“; vzpomeňme, co výše pověděno o svobodě vůle u Adama, a musíme se věru podiviti, jak zpráva biblická odpovídá až na písmenko nejnovějšímu názoru vědeckému o potřebě autority a svobody vůle! — Autorita projevuje se hlavně zákonem (příkazem). Proto jsme ze zákona daného Bohem přišli k výkladu autority. Autorita však může býti jedna, ale zákony od ní vydané mohou býti mnohé. Třeba tedy nyní zkoumati blíže povahu daného přikázaní, není-li tu snad více zákonů daných autoritou Boží. Tu pak všeobecně se uznává dané přikázaní za zákon Boží a to kladný (lex positiva divina) KL 5. 544 Scheicher 27. H 131. O vhodnosti a výbornosti tohoto zákona pro prvého člověka

a pro všechny jeho potomky podává nám důkaz opět nejnovější věda. Vřešťál[1]) str. 27. pozn. 1. praví: „Lex positiva divina occupatur moralitate utraque", po česku: Zákon Bohem daný spojoval v sobě úkony života lidského vnitřní i zevnější, jinak řečeno, řídil, vedl myšlenky, řeči i skutky člověka a tak doplnil vhodně zákon přirozený, při stvoření člověku vštípený, neboť tento „lex naturalis respicit solam intrinsecam moralitatem, quam vero non plene exhaurit" (ib.).

Dr. Ignác Hanuš a Dr. Jan Helcelet.

Příspěvek životopisný. Podává Vinc. Vávra.

XVI.

Hanuš psal Helceletovi na rok 1856. do „Koledy" dva články jazykozpytné, výsledek to dosavadních svých studií sanskritských, totiž „Něco o příbuznosti a živobytí řečí indoevropských" a „Procházky po oboře mluvozpytu a starožitností slovanských". Těchto dvou článků týká se dopis Hanušův, poslaný Helceletovi r. 1855., krátce asi po vydání „Babičky" B. Němcové.

„Tak málo jsem věru málokterému z Tvých listu vyrozuměl, jako předešlému a slovům jeho, ‚že poklidné objektivní stání nad národními stranami bylo by článkům i ceny i lepoty přidalo' až podnes naskrz nerozumím. Neboť jest-li kdysi, tak stojí nynější slovozpyt nade všemi stranami, ukazuje, že to, co dříve se zdálo býti jměním jednoho jen národa, že to pospolitou je všech věcí. Pravíš ovšem rozumně, že bez takových, jak tam se uvádějí, pospolitých věcí málokterý, byť si i skrovnější národ nemohl obstáti: ale tušiti něco takového a fakticky to dokázati, ba dokázati to ze slov, která byla dříve jako zašpiněným zrcadlem, nyní pak slovozpytem skvělým sklem, to je zcela něco jiného. Mně se nyní zdá, že národ ve svých slovech jako nových očí našel, kterými on do sebe samého nahlížeti může, až se vytříbí více ještě takových skel, že lépe nahlédne a více též spatří v sobě než nyní. Co se týče čtenářstva, tuším, že povinnost to knihy, jakou je „Koleda", podávati lidem úkazy nového hledění na věci, a že porovnávací mluvozpyt novou je věcí, to přece patrno. Co se jednomu nevytrvalému nelíbí, líbiti se bude druhému, méně plachému. A nerad

[1]) V přednáškách z moralky 1898.

bych byl, aby jeden článek bez druhého otištěn byl, poněvadž oba se k sobě mají jako theorie a practica, a jedna bez druhé velmi na ceně tratí.

Co se abstrusnosti týče, to je věc relativní, a bylo v „Koledě“ abstrusnějších věcí mnohem více. Co do tenkosti „Koledy“, tu lehce možná pomoci: vyhoďte ty počty o východu a západu slunce a měsíce a dejte na místě těch slovanských jmen, která skutečně jako dětinsky stojí mezi jmény skutečnými, výtah z těch počtů, a bude lépe. Do celé té astronomické části nemám žádné důvěry, ale zhrozil jsem se, že již po několik let neznámý mně spisovatel kalendářský, tak letos ještě (str. 22.) jen 17 oběžnic čítá, kdežto jich teď už znají na 40! Považ, jaký škandál to po mnohá léta![1] Co mne ale nejvíce mrzí, je, že's se nedal v listě do trochu zevrubného rozjímání; neb to jisto, že na takové slovozpytné sklouzačce člověk někdy se zvrtne, ač málokterý výklad bys tam našel, který by se nějakou autoritou nedal hájiti. Proč jsi ku př. nenapsal, že se nekloniš a proč mým náhledům o pluhu?[2] Prosím Tě, učiň to a podobné, neboť jedná se mi o něco a ne o můj snad vrtoch, a prosím dále, polož sám nebo jiný, kdo tomu rozumí, pod čáru jiné své mínění redaktorské o té věci: získalo by to rozmanitostí, poněvadž by lid viděl, jak jiný jinak na tu věc hledí. Ostatně scvrknou se ty články v tisku tak, že nebudou obtěžovati ani ouzkou „Koledu“. Až podnes našlo se vždy lidí, kterým se mé články líbily, alespoň tak to praví. Bylo-li by ale cosi, co by se Vám tuze příčilo, piš a shledáš mne povolným.[3] Rád bych byl, kdyby kratší článek předcházel větší s těmi výrobky starožitnými, ač v tom větším konec, kde se ty knihy uvádějí, vymazati byste mohli[4]; stojí to tam tuze pedanticky, jak se mi nyní zdá. A tak vidiš, milý Hundtl-skope letnický,[5] jak se mohou i dva rozcházeti, kteří se i v těle i v duchu tak dobře poznali, ba poznávají ještě.

> Immerhin kann ich es leiden,
> wenn du schreiest und wenn du tobst,
> doch lass ich mich gleich von dir scheiden,
> wenn du meine Verse nicht lobst.

Kdybych byl věděl, že Tobě a Hundtlovi nepřijdu v nepohodlí, byl bych přijel někam na blízku hřebcům.[6] (Dále několik řádků skoro

[1]) Dutka Hanušova pomohla: v »Koledě« r. 1856. počítáno již oběžnic 43!

[2]) V »Koledě« r. 1856. Hanuš praví: »K této potřebě (totiž rozrývání půdy) ploužili Slované pehačem či radlem po roli, jmenujíce jej podle toho ploužení pluhem, což vidouce sousední národové, snad kopáním jen namahajícím zemi či kopaninu páchající, zalíbili si i pluh slovanský, jmenujíce jej až podnes slovanským jménem Pflug, a plužení to pflügen.«

[3]) Oba články vyšly dle přání Hanušova.

[4]) Stalo se.

[5]) ?

[6]) K tomuto místu podává pan Dr. Ctibor Helcelet toto vysvětlení: »V letech padesátých velel stanici hřebčářů v Brně major rytíř Platzer, kovaný Němec korutanský, jenž jako mimořádný posluchač navštěvoval hospodářské přednášky mého otce na technice brněnské a tak si ho zamiloval, že potom, když jezdil na inspekci hřebč. stanic, bral otce s sebou, zejména i do Šibic u Těšína, kde byl státní hřebčinec; tam s ním otec delší dobu pobyl. Tento major velice si oblíbil psy, jichž měl několik, a říkal jim ‚Hundtl‘, o čemž Hanuš věděl. Major Platzer zemřel v Celovci.«

úplně vytržených; týkají se Hanušovy cesty do Vídně.) Kdy to asi bude, nevím; neb jak dlouho Wehlové[1] v Praze setrvají, setrvám i já v příčině prázdné kapsy. Cestu pak do Vídně[2] mi Siny[3] zaplatí. Heindl[4] byl dlouhý čas churav, ba je ještě chorý a pojede snad někam do lázní...

Co říkáš „Babičce"? Částečně se mi zdá výbornou, ale genialní není, hlavně rozmluvy jsou nemotorné.[5])

Laura musí pro svuj kašel nyní Gleichenbergské vody užívati, ještě delší čas i lichen islandicum dle Tvého nařízení. Kašle skutečně i méně a dobře dosti při takových starostech vypadá.

Vladža[6]) je skutečně přijat k vojsku,[7]) ale za plat 150 rýnských ročně asi na 4 léta.

Co Ty míníš letos o prázdninách dělati? Pospíšila jsem konečně zaplatil, ale u Tebe vězím ještě a nevidím ani, kdy od Tebe odpadnu. Zde Ti posílám, jako na podmazání, abys oba články přijmouti ráčil, 5 zl., ale ne mých, nýbrž pana Vávry, posluchače techniky pražské,[8]) pro „Koledu". Životopis muj Čelakovského bude tisknouti společnost učená, ale bylo hrozných rozbroju s Vocelem, jenž to sice chválil, ale přece ponoukal, aby to netiskla společnost! Škoda, že jsi nepřijel trochu do Prahy, rád bych byl býval, kdybys to četl a sem tam snad opravil.

Franta se dal nyní do Hattaly veřejně, a ten ho chce vymydlit notně. Smál bys se, kdybys viděl, jak pobožně poslouchám a píšu sanskrit. Budu snad ještě Buddhú. Já H."

V listech Hanušových nastává opět mezera až do konce r. 1860., čehož tím více je želeti, že z oné doby od r. 1756. do 1860. není listů B. Němcové. Hanuš zajisté Helceletovi podával další důležité zprávy o Němcové.

Hanuš ze sanskritu přešel k studiu jazyka staroslovanského, jehož výsledkem byly spisy: „Svatý Kyril nepsal kyrilsky než hlaholsky", „Der bulgarische Mönch Chrabr"; vedle toho redigoval Kobrem vydávané „Kritische Blätter", jež zanikly však již r. 1859. Stále bedlivě a horlivě věnoval se bájesloví slovanskému a starožitnému hvězdářství, o němž dal Helceletovi poutavý článek do „Koledy" na rok 1857. s názvem: „Procházky po oboru starožitného hvězdářství a kalendářství". Jak rozmanita byla činnost Hanušova, o tom svědčí též jeho stať v „Koledě" r. 1857.: „Stručný přehled národů Rakouského mocnářství".

---

[1]) Patrně v té rodině Hanuš soukromě vyučoval.
[2]) k ministerstvu vyučování, jak z útržku viděti.
[3]) švakrová Hanušova.
[4]) notář v Jičíně v Čechách.
[5]) S úsudkem Hanušovým Helcelet naprosto se nesrovnával.
[6]) Vladislav, nejstarší syn Hanušuv, jenž zemřel jako zahradník v Bulharsku.
[7]) t. do vojenské školy.
[8]) Vojtěch, jenž byl také zakladatelem Národní jednoty v Brně.

Roku 1858. Hanuš má v „Koledě" obšírný článek „O vynalezení písma vůbec a slovanského zvláště", dále stať „Jak rozličným způsobem lidé se dívají na svět a na působení v něm", kterou zakončuje charakteristickými zajisté slovy: „Jaký duch bude as pohybovati dějinstvem budoucím? Odpověď na tu otázku jde nad síly lidské. Buďsi v budoucnosti jak buď: my však věřme vřele v mocnost ducha, doufejmež na vyšší moc, jež řídí osudy člověčenstva a přivádí ve skutek někdy to, proti čemuž bojovalo se v dějinstvě všemožně; předně ale milujmež se láskou neuhasitelnou pravého člověčenství, neboť ‚bude co bude, a bude, co Bůh dá'."

Z předešlého studia svého o příslovnictví podává ukázky přísloví a pořekadel Bělorusů, Bulharův a Lužičanů. Vrcholem pak bájeslovného jeho studia byl „Bájeslovný kalendář slovanský", jenž vyšel tiskem roku 1860.; menší toho druhu práce jsou „Děva, zlatovlasá bohyně" a „Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda".

Toho roku odebral se P. J. Šafařík jako bibliothekář universitní knihovny na odpočinek, a nástupcem jeho stal se Hanuš. Tím činnost jeho dala se opět novým směrem.

Helcelet r. 1857. vzdal se místa předsednického v Matici Moravské, ale setrval v ředitelstvě jejím. Předsedou Matice zvolen pak Dr. Josef Chytil, zemský archivář. Poněvadž „Koleda" neměla pro slabou organisaci v příčině rozprodeje dosti odběratelův a že také Matice brala se poněkud již jiným směrem než bývalá Národní jednota, vzdal se Helcelet r. 1858. také redaktorství, a „Koleda" — zašla. Články Hanušovy, Helceletovy a přátel jejich, uložené v „Koledě", mají cenu trvalou.

Němcová dokončivši „Babičku", odebrala se potřetí do uherského Slovenska a sbírala tam pilně pohádky. Do „Koledy" r. 1857. z nich podala Helceletovi pohádku „O Víťarkovi" a „O Kovladu". Zvláště cenným příspěvkem jejím pro „Koledu" byla ovšem její výtečná povídka „V zámku a podzámčí". Již od roku 1855. sbírala a překládala Němcová pohádky i jiných národů slovanských, zvláště srbského. Z těch podala do „Koledy" roku 1858. pět srbských, a to: „Proč není u lidí tlapa rovná", „Kopání pokladu", „Cár Trojan má kozí uši", „Řemeslo má zlaté dno" a „Úsud" (nejzajímavější z nich). Od r. 1858. Němcové ubývalo sil, nicméně horlivě dosud pracovala, zvláště ve svých statích o uherském Slovensku; jsou to zejména „Uherské město" (Darmaty), „Kraje a lesy na Slovensku" a „Obrazy ze života slovenského".

Již roku 1858. nastal v Čechách zase čilejší ruch v literatuře. Na kolbiště literarní vystoupili V. Hálek, J. Neruda, K. Světlá, Žofie

Podlipská; vůbec pozorovati bylo nový život, nové proudy. Nešťastná válka r. 1859. zlomila i pouta tuhého absolutismu, jež všecky národy říše naší svírala, a zdálo se, že též národu našemu nastává nový život...

XVII.

Tento list, psaný dne 2. února 1861, týká se téměř celý rukopisu Královédvorského. Roku předešlého Julius Fejfalik vydal proti RK. spis „Über die Koeniginhofer Handschrift", jenž po bojích Hankových proti D. Kuhovi v „Tagesbote aus Böhmen" znova rozvášnil obé strany, přívržence i odpůrce RK. Hanuš dílo Fejfalikovo bod za bodem podrobuje poutavé a ostré kritice.

Tak tedy Tebe, milý Jene Jeníčku, pohnula ta marná Morana[1]) k dopisu, kdežto já Tobě dlužen jsem byl ještě odpověď. Čiň ale jen tak i dále, máš k dopisování více chvíle než-li já, bidák. Dnes na „Očišťování" jsem odpoledne prvnikráte prost hodin, a to jen náhodou, ponévadž Adélka,[2]) které jsem měl dáti hodinu z Kulturgeschichte, dnes jde do nějakého bálu. Neb i v neděli dávám nyní dvé hodiny, a naznáš, jak jsem zaměstnán. Skládám Ti především díky za Tvou přátelskou ochotnost a korrigování a přál bych si vůbec Ti to říci ústně, ponévadž kdežto nikdy, nyní hlavně prací nepostačí zůstati duševně pohromadě. Vidím to hlavně na různosti domnění našeho o RK.[3]) Tebou hnul F.,[4]) mne naopak upevnil co možná. Těšil jsem se velice slyše, že F. se dává do zničující kritiky, neb i já bych rád jako Ty svrhl se sebe lež sladkou, kdyby jí vůbec bylo. Viděl's to z kritických listů[5]; viděl's tam, jak nedůvěřivě se mám k Čechům, k Museum, k Hankovi... Podezření mé bylo veliké, hlavně po odkrytí padělanosti písně milostné Václavovy. Ale zaradoval jsem se nad povrchností spisu Fejf., ať nedím nad špatností jeho, jako jsem se předešlého týdne humoristicky na to díval, jak též páni musejníci nafouknutou mrtvolou Hankovou strašili Němce v Praze a skutečně i ustrašili, neb i ten malý povyk byl a jest jen demonstrací a k tomu ještě hloupou, netrvanlivou, to víš tak dobře Ty jako já! Z Fejfalika měl jsem ale skutečné radost, neboť vidím teď slabost odhalenou všech důvodů proti RK.

Při této věci jednalo by se předně dokázat paleograficky podvod. Viděl jsem sám, jak častokrát Fejf. koukal se a díval i lupou na RK., aby nějaký důvod padělanosti shledal na něm, ale mlčel i tenkrát, jak byl v Praze, a mlčí i nyní, neb ty drobnustky, které pouští na konci své knížky, jsou jen směšné. Nenašel ničeho, a sám

[1]) Nevím, čeho se týká.
[2]) dcera notáře Heindla z Jičína.
[3]) Rukopise Královédvorském.
[4]) Julius Fejfalik.
[5]) Kobrovy »Kritische Blätter«.

Němec prof. Höfler,[1] zběhlý v rukopisech, jako snad nižádný jiný, an býval archivářem bamberským, vyjádřil se i přede mnou, že jestliže je RK. padělaný, nestává více žádných znaků diplomatických, kterými by se, co je pravé, rozeznávalo od padělaného. Kdo by byl uměl u nás r. 1816., 1817. padělati tak mistrně, kdežto později tak hloupě někdo byl padělal píseň Václavovu? Toť rozdíl, jako mezi nebem a zemí. Vše je tu v pořádku, a hlavně svědčí malá a drobná písmenka o puvodnosti, neb drobné psáti chová více obtížností do sebe, nežli hrubě, a plagiator nebyl by si ještě dělal nějakých nesnází nenutných. Mohl psáti tak hrubě, jako je psán „Libušin súd", a bylo by bývalo též dobře. Padělat bídné, když bylo odkryto již něco dobrého, to bylo snadné, ale padělat prvníkrát a v také hojnosti, to nejde. Prosím Tebe, kdo by se byl odvážil tolik básní najednou padělati při té nesmírné obtížnosti. Byla by stačila i jedna jen neb druhá báseň, nikoliv ale soubor jich, a byl by se jistě padělal epos celý, aby se postavil proti nenáviděnému Nibelungenlied, nikoliv ale sbor nesouvislých a tak ruzných básní.

Za druhé neví ničeho namítati Fejf. proti filologickému tvoření slov a vět. Takový mudrc a nepříznivec Čechu, jako je Miklosich, váhá vždy jen v úsudku svém o RK., v jednom spisu cituje jej jako autentický, v druhém pochybuje. Takové pochybování je dukazem, že formy mluvnické jsou dobré, neb bylo-li by naopak, vzrostla by pochybnost v jistotu. Fejf. ale neví ničeho proti starému jazyku v RK., a to, co opět na konci jen tlachá, jest dukaz proti němu, dukaz, že pochybuje o tom, co vyřkl. Prosím Tebe, vem si všechny pomucky, co máme jich nyní, vem si všecku svou zběhlost v básních slovutných jiných národu, a posaď se a napiš jen jednu staročeskou píseň, a uvidíš, jak uvázneš. Známost jednotlivých slov, jednotlivých forem nestačí napsati dobré věty, napsati básně tak rozličným duchem a slohem skvoucí. Stloukla by se snad jedna báseň, jako opět je Václavova, ale více nic. Špatnost její a snad i Vyšehradské je dukazem puvodnosti RK., neboť byl-li by ten padělán, bylo by se padělalo dále a padělalo dobře, ale po padělání jedné bídné básně nebásnilo se více, než opsal se Jelen z RK., aby jím se ukryla slabost písně Václavovy. Plagiator této byl tudíž sám přesvědčen o puvodnosti RK., a jeho plagiát je tedy i doklad pro a ne proti RK.; a proč se nepadělalo dále, když to tak dobře šlo? Poněvadž to nešlo! Rozvaž, kdo by se byl odvážil napsat zkráceniny Cmír místo Čestmír a p.? Plagiator byl by se držel obyčejného lineálu grammatikalního a nebyl by dělal tak odvážlivých skoku. Je-li ale ohled palaeografický a linguistický čist, musí vše jiné umlknouti, když není protiv patrných, makavých, jakýchž není, neb protivy Fejfalikovy jsou jen dělány a tudíž odstranitelny. Základ celého eposu je makavý omyl či lépe klam. Rejdí Fejf. totiž vždy až k hnusnosti na zásadě, že jsou básně RK. básně národní, prostonárodní, což je nesmysl, jak jej mohl tvrditi jen b.... Hanka. Myslíš Ty, že tomu Fejf. věří, jenž dobře ví, že větší

[1]) Dr. Konstantin Höfler, prof. univ. v Praze, známý odpůrce Palackého.

část jich je druhu uměleckého? Fejf. se jen uchopil rozšířeného po Hankovi domnění, aby jím jako rukověti mohl tepati Čechy před Němci — o to mu jediné šlo, a ti uvěří, ponévadž původnímu jazyku RK. nerozumějí. Padne-li prostonárodnost předpoložená, padá celý spis Fejf., neboť dokazuje nemožnost nemožností a nic více, a to není těžká věc. Druhého prostředku se dále zmocnil tím, že nad míru hrubě a bídně překládá před Němci, aby v kotrbě jejich utvořil hrubý obraz o RK. „Junoše mi vzechu“ překládá „den burschen haben sie mir genommen“! O Spiegelberg, ich kenne dir, neb jsem kousek psychologa. Měl-li bych jen trochu kdy, nebo kdyby byly Kritische Blätter ještě na živě, povstala by kritika milá, kritika, která by nešla jen do srdce jeho, ale i v střeva, ba ani chlupu by nezůstalo na něm celého. Věřím nyní, co jsem posud nevěřil, že jde Němcům jen o snižování Čechů prostředky kterýmikoliv. Vím, že mnoho podivného je v RK., ale to tak bývá ve starých spisech a musí býti — takových podivností byl by se opět plagiator zdržoval, aby právě podezření nevzbudil. Když krádeš, nebudeš křičet a bouřit! Jsi-li ale poctivec, jdeš cestou svou, jako my dva sonderlingi, jichž pochopit nemůže svět pro podivnosti naše, a přece jsme skuteční, a nikoli padělaní.“

Ze života pro život.

K poznámkám o **učitelstvu středních škol** minule uveřejněným došly projevy souhlasu i odporu. Tento týkal se hlavně otázky, mají-li se takové věci projednávati v časopisectvu, které i studentům jest přístupno; jest prý se obávati, aby netrpěla tím vážnost professorů mezi žactvem. Je to jako s tím pruským šulmajstrem, který nesmekl čepičky ani když hodnostář jakýsi, dle některých sám král vstoupil mu do třídy. Kdyby — vece na omluvu — kluci spatřili, že je ještě větší pán nade mne, neobstál bych s nimi. Tak prý ani tu není záhodno odstraňovati nimbus s osobnosti professorovy.

Je pravda, že by bylo lépe, kdyby nebylo třeba tak psáti veřejně. Ale není-li jiné pomoci, nutno upozorniti i širší vrstvy na to, jak se s výkvetem jeho intelligence nakládá, aby se ho po případě zastalo, jindy pak zase mu nezazlívalo věcí, za které nemůže. Veřejnost naše stihá často výtkami osoby a stavy, které za nic nemohou, kdežto na pravou adressu si netroufá neb nedbá.

Mezi těmi, kteří s mými poznámkami souhlasili, praví někteří: professoři jsou nedůstojnými poměry svými sami vinni; „mně se takového něco dosud nestalo a ani by nesmělo státi", píše ten a onen. Mnoho pravdy v tom asi jest, že chování jednotlivců, a snad většiny jich tím vinno. Ale právě o ten následek běží, že tím trpí celý stav, tedy o system jakýsi, kterému sice ten neb onen jednotlivec dovede se opříti, ale sotva kdy beze škody! A škodu tu odnese nejen jednotlivec sám, nýbrž jeho rodina a často jeho žáci.

Roztodivné jsou zajisté příčiny, proč se v našich školách decimovalo. Jednoho inspektora neb ředitele poslalo zrovna ministerstvo, aby od návalu do českých škol trochu pomohli, jiný se tak mstí na — učiteli, dávaje jeho žákům bez příčiny propadnouti. I to se stává!

Nic platno! Poměry takové by českou veřejností trpěny býti neměly, pokud vliv její sahá. A sahal by dosti daleko, kdyby jen byla vytrvalá a důsledná a uměla si zvoliti jak se patří zástupce.

Nápadno jest, že učitelé středních škol tak málo se objevují ve sborech zákonodárných, o jiných veřejných ústavech, kde přece též nezištné intelligence potřebí, nemluvic. Myslím, že to vše souvisí.

*

Akademické vzdělání učitelstvu! Nikdo vlastně neví, co s tím, co vlastně to má býti, jak se má zaříditi, ale křičí se dál. S podivem

opravdu jest, že se na to akademické vzdělání vůbec trochu bedlivěji nedohlédne, co vlastně ono jest a čím by býti mělo a mohlo.

Nemyslím soustavu a praxi universitního studia a života vůbec, ač by ani zde neškodilo trochu provětrati. Známoť, že tam nepoměrný počet mladíků zabředne a utone. Nevěra pak, jenž se i na našem českém učení roztahuje, jest pečetí toho.

Zmíním se pouze o negativní stránce akademického vzdělání, pokud se týká působení učitelského. Kdežto s jedné strany domáhají se vzdělání pro školu obecnou nepotřebného, zanedbává se s druhé strany v akademickém vzdělávání budoucích učitelů mládeže mezi 10.—20. rokem stránka didaktická a pedagogická. Všeučeliště ovšem věnováno v theorii hlavně úkolům ryze vědeckým; ale kdo by se tomu v praxi nezasmál? Zvláště ten ubohý „kantor" (bez urážky řečeno!), který v nižších třídách má naloženo maximum hodin a s tím hodně korrektur, ten zajisté spláče nad vědou, o níž kdysi blouznil! Ale didaktická průprava k učitelskému úřadu jest rozhodně nedostatečná; universita stará se sice s dostatek o to, čemu má posluchač kdysi učiti, ale velice málo o to, jak má tomu učiti. Na toto mají snad stačiti rozličné statuty a předpisy vládní, a hlavně asi „pokyny" v konferencích. Že to praktické a soustavné průpravy nenahradí, je samozřejmo. Je to zase jen kus byrokratismu od zeleného stolu, nic víc a nic méně. Čím jiní učitelé jsou trápeni až přes příliš, to se při učitelích střední školy a jiných jí obdobných zanedbává téměř docela. Nedostatek ten, jemuž se od nedávna hledí pomoci zvláštním, ne velice šťastným prostředkem, totiž obcováním při vyučování jiných professorů, je tím citelnější, že nejmladší učitelé a začátečníci bývají ustanovováni v nižších třídách, kde zajisté nejde tak o vědu jako o methodu vyučovací. Toť rozhodně mezera akademického studia. v.

*

Politický ideal náš soustřeďuje se v autonomii. Slovo obsahuje vlastně rozpor, neboť sám sobě zákonodárcem a zákonem nikdo býti nemůže, an zákon znamená jakousi autoritu a svrchovanost. Ale zvykli jsme si na slovo to, a rozumíme si, co jím chceme říci, ačkoli české slovo „samospráva" jest poněkud případnější a srozumitelnější. Rozumíme tím jakousi svéprávnost a samostatnost na př. obcí a okresů, posléze pak také t. ř. státní právo zemí koruny svatováclavské; i Církev konečně by měla v té věci leckteré zbožné přání, na př. aby se jí aspoň do správy vrátily fondy, které jí byly — doslovně — ukradeny, atd.

O pojmu a rozsahu možné a dožadované autonomie neboli samosprávy není tu proč se šířiti. Jenom několik poznámek o principu samém a jeho provedení, ovšem u nás.

Netěšme se, že se nám autonomie brzy dostane aspoň v rozsahu, jenž by za řeč stál. Ale přes to můžeme si pohovořiti, jak by asi u nás dopadla. Vždyť ukázky z ní máme v obcích, v městech, v ústavech a úřadech některých atd. Jsou to drobty jen, ale kdo v mále nalezen věrným, zaslouží postaven býti nade mnohým, jak Písmo dí. A ukázky ty nemluví v náš prospěch... Ani nahoře ani dole.

Začneme-li zdola: naše obce jsou vzorem nepořádku, tak že kdyby dozorčí organy přísně vykonávaly povinnost, bylo by potřebí celé legie komisařů, kteří by „prozatímně“ správu obcí vedli. Volby jakéhokoli druhu (obecní, do sněmu) liší se od maďarských jenom tím, že obyčejně není při nich vojska. Úplatnost a protekcionářství nepotismus má u nás své jméno od „strýčka“!, které se tu provádí, má ovšem ještě hrubou formu; čím výše, tím jest uhlazenější a rafflinovanější, a tím také nebezpečnější. Protekce, jež ovšem bude prováděna co svět světem a lidé lidmi budou, je z pravidla nespravedlivou, neboť velice zřídka pomáhá hodnému aspoň vedle stejných, neřku-li hodnějšímu, jak by vlastně mělo býti, aby druhým nekřivdila. Protekce křiklavě nespravedlivé je všude na světě dosť. U nás bývá však mrzuté, když odpůrci naši nebo vláda nucena mezi námi rozvaděnými bratry rozhodovati a nespravedlivosti příliš křiklavé odčiňovati. Povídají, že Rukopis Zelenohorský je nepravý, avšak ten verš, že nechvalno nám v Němcích dobývati si práva, zdá se mi klassickým, hodným, aby byl napsán v čelo historie české.

Jest přirozeno, že v užším kroužku protekcionářství také více kvete neb jest aspoň nápadnější; kde je více místa, více se jich přiživí. Ale také jisto jest, že nepotismem a protekcionářstvím nejenom nečestné, nýbrž i na výsost škodlivé poměry povstávají. A čím menší společnost, na sebe odkázaná, tím škodlivější, jelikož na každé posici a na každém muži mnoho záleží. A že bychom si předáky a zástupce své ve všem uměli vybírati, nelze právě říci, ať se podíváme do politiky neb do vědy a umění atd.; a běda, kdyby i do církevních věcí našich měla taková zásada se vetříti! Utlačovati neb odstrkovati nadané a přičinlivé lidi k vuli protežovaným jest veliká křivda na národě spáchaná, které později vyrovnati nikterak nelze. Nedivme se tedy, že ve mnohém ostáváme pozadu neb aspoň nepokračujeme tak, jak bychom mohli a měli. Mnoho našich nadaných a přičinlivých krajanův obohacuje cizinu všemi směry práce, protože nenalezli doma půdy! Dosti jest, že

se strany úřední se odstrkuje každý příliš „prononcovaný" — v národě upřímný vlastenec jakožto panslav, v Církvi upřímný katolík jakožto nesmířlivý fanatik; když ještě pak vlastní strana stejně jedná a prostřednost podporuje, tu ovšem těžko se sousedy závoditi.

Co řečeno o protežovaných osobách, týká se i věcí. Jak kormutlivé a zahanbující jest pro každého našince na př. to, že starobylé památky pražské má nám zachrániti vláda: a proti komu...? Jak zahanbující jest pro nás před protivníky našimi na př. to, že hlavní překážkou novostavby české školy místo dosavadní lidomorny jest — její ředitel, a to z důvodů zcela osobních! O kdybychom znali zákulisí všech našich neúspěchů, kterak bychom se mnohdy podivili, jaká to žába na prameni seděla, — ať užijeme prostého pořekadla!

Postoupíme-li pak do nejvyšších vrstev naší organisace národní, které by v autonomii ovšem musely zaujati vůdčí místo, nebylo by právě velice snadnou věcí nahledati dosť potřebných Aristidů a podobných mužů se zastaralými názory o nezištnosti, poctivosti atd. Jest až stydno člověku slyšeti o předácích národu věci, které pokoutnímu advokátu neb lazebníkovi nejsou ke cti. Je to sice velkosvětské neb velkoměstské, nyní se na to tak přísně nehledí. Ale kdyby v tom aspoň bylo něco kavalírského, co by velkosvět připomínalo. Nebylo by to ovšem proto lepší, avšak některým lidem aspoň to by imponovalo. Takto se však prozrazuje, že přece jenom jsme národem žebráků. A není toho třeba! J.

∴

Nepomůže zavírati oči před tím, že s osvětou a vzděláním našeho lidu mravnost nepokračuje. Míním mravnost nejelementarnější, na př. co se týká 7. přikázaní Božího. Nepoctivost se vzmáhá měrou úžasnou. Myslím, že se ve vychovatelství na tuto hlízu národní málo hledí. Jsme antisemity, ale právě v této praktické věci požidovštělí. Lid, zvláště kolem velkých panství, ať světských ať duchovních, velice málo rozeznává mezi mým a tvým. V obchodování počíná si náš rolník a živnostník hůře nebo vlastně nešikovněji nežli žid: špatné zboží hledí draho odbýti, maje za to, že bůhví jak dobrý obchod udělal, an druhého napálil. Nepočítá, že to byl snad již také poslední obchod s oním zákazníkem. Nesolidnost, nereelnost jest mezi našimi lidmi velmi rozšířena. Je sice pravda, že proti nim panuje často jakási předpojatost a přísnost, jíž se proti cizincům neozbrojujeme. U domácího člověka každé nedopatření se velice přísně odsuzuje, kdežto ku kšeftařům cizím býváme shovívavější. Ale přes to hořejší výtky ostávají platny. Našinci umějí se snad

více dřiti, ale neumějí dovedností závoditi s cizinci, neumějí těžiti z mála mnoho v poctivosti a vytrvalosti. Proto náš národní majetek, ať soukromý ať veřejný, tak málo roste.

Příklady z lepších vrstev nejsou tuze vzorné. Peněžní ústavy naše nedávno stiženy defraudacemi, které by ani v Uhrách nebyly k necti. Kdyby pak všechno, co se s ruznými sbírkami, podpůrnými družstvy a fondy děje, vyšlo na jevo, o kolik peněz naše školství a umění bylo dohromady okradeno, byla by z toho slušná řada panamiček. Jest podivno, jak obratně umějí se takoví a podobní darmošlapové všude vetříti za pokladníky neb vůbec za takové funkcionáře, kteří mají co činiti s penězi, kde tedy kyne nějaký výdělecek na útraty národa. Ten lid, který krvavý groš na národní podniky skládá, by nemálo užasl, kdyby mohl spatřiti, nač to vlastně sbírali! A nejhorší jest, že lidé již usvědčení opět a opět k takovým funkcím bráni bývají pro domnělou agilnost. Ovšem! Ale i šetrnost veřejnosti má meze; i nebylo by kolikrát na škodu prozraditi veřejně osoby takové i ty, kteří je podporují. Naše národní oběti jsou již ohromné. Tím trestuhodnější jest nesvědomitost, jak se s nimi nakládá. r.

Církevní věci v Syrii.

Dr. Alois Musil.[1])

Ve skutečnou přítomnost Krista Pána v nejsv. Svátosti oltářní věří veškeré církve východní, tudíž též Jakobité. Jasně to dokázal na eucharistickém sjezdě v Jerusalemě maronitský arcibiskup v Bajrutě, Mgr. Josef Debs,[2]) a že mají též o ostatních svátostech názory katolické, zřejmo i z bohoslovných i z obřadných knih. Stůjž zde obsah rituale a pontifikale, taksê dtešmšatô, který upraven byl na rozkaz patriarchy Michala († kolem r. 1190.[3]), dle syrského jeho rukopisu z Vatikanské knihovny (Codices Syriaci CCCIV. A. 47, 48).

V I. díle:

1. Svěcení sv. křižma (miron).
2. Svěcení sv. oleje před křtem užívaného a svěcení oleje nemocných, které koná biskup s kněžími.
3. Svěcení oleje nemocných, kterého možno užívati, kdykoliv třeba.
4. Svěcení chrámu.
5. Rekonciliace oltáře a kostela znesvěceného.
6. Svěcení oltáře.
7. 9. Napomenutí svěcencům na kněžství nebo jáhenství před jejich ručiteli, a to před i po svěcení.
10. Zpěvy při jednotlivých svěceních.
11. Zpěvy při svěcení psaltisty, lektora a podjáhna.
12. Čtení při nižších svěceních.
13. Svěcení psaltisty (mzamronô).
14. Svěcení lektora (korûjô).
15. Svěcení podjáhna (pelgût mšamšonô. Toto patří ještě k nižším svěcením a koná se před zábradlím oddělujícím loď od oltáře.)
16. Svěcení jáhna (mšamšonô).
17. Svěcení kněze (kašîšô nebo kohnô).
18. Volba arcijáhna.

---

[1]) Jest velká obtíž s různými tečkami a čárkami nad a pod jednotlivými písmeny, jimiž se přepisují semitské jazyky; při největší pozornosti vynechá se nebo přestaví některá značka a zaviní tak nepravý smysl. Laskavý čtenář ví, že má býti v syrském textě předešlého čísla str. 273. bnûh-rok (nikoli bnûh-roḳ), aṭ-hû nûh-rô ša-rû-jô (nikoli deṭ-hû nûh-rô šarirô). Na str. 274. sgûdw místo sqûdw a mad-bḥeh, nikoli mad-bḥeḳ.

[2]) Srv. *Jûsef Debs*, Ḫuṭbaton fi iṭâbati wugûdi gasadi-l-muhallisi... Bajrût 1893.

[3]) Viz *Assemani*, l. c. p. 154—156.

19. Volba chorepiskopa nebo opata.

20. Svěcení jáhenky, jak bývalo.

21. Stručné poučení Jakuba Edessenského o jáhenkách.

22. Přijímání bludařů nestorianských čili chalcedonských, julianských a ostatních.

23. Svěcení patriarchy (patrijarkô), metropolity a biskupa.

24. Výňatek z listu Jakuba Edessenského k Janu Stylitovi o zavření kostela při svěceních.

25. Řád nastolení biskupa, metropolity nebo patriarchy.

26. Dionys, metropolita Amidský, zvaný též Jakûb Bar-Slîbî, velebí Michala Velkého (patriarchu).

27. Výklad tajemství obsažených ve svěceních.

II. díl zahrnuje:

1. Obřady sv. křtu.

2. Jiné kratší modlitby sv. křtu, vypracované od patriarchy Severa.

3. Nejkratší v nebezpečí smrti.

4. Oblékání a postřižiny mnichů.

5. Výklad oněch obřaduv — od Mojžíše, biskupa armenského, zvaného Bar-Kîfô.

6. Postřižiny mnišek.

7. Výklad obřadů při svěcení vody v noci Zjevení Páně.

8. Opravené obřady svěcení vody na Zjevení Páně dle Jakuba Edessenského a kláštera Bar Sawmova.

9. Žehnání oliv.

10. Průvod ku přístavu v noci na poslední úterek před Velikonocí.

11. Obřady při mytí nohou v Tajemný Čtvrtek.

12. Památka na ukřižování či klanění se sv. kříži na Velký pátek o 9. hod. (3. po pol.).

13. Řád rekonciliace a rozhřešení v sobotu Zvěstování (Bílá sobota).

14. Řád pozdravení v neděli Nedělí po matutinu.

15. Jak se kleká v neděli sv. Ducha.

16. Přijímání odpadlíka a bludaře.

17. Jak se přijímají veřejní hříšníci.

18. Řád zpovědní, či jak se rozhřešují hřešící přistupující ku sv. pokání.

19. Rozhřešení různých hříchuv a modlitby při různých svízelích a nemocech: 1.—2. člověka trápeného od zlých duchů, 3. energumena, 4. křivopřísežníka, 5. kdo sebe neb jiného proklnul, 6. kdo slovo Boží nebo klatbu poruší, 7. při křivé přísaze, lžích a podvodech, 8. za ty,

kdo přestupují klatbu od kněze pronešenou, 9. za ty, kdo přestupují přísahu, 10. jiná za toho, kdo sebe sám aneb jiného proklnul, 11. šestnáct modliteb za smilníky, cizoložníky a vrahy, 12. čtyři modlitby za ty, kdo se kají z kteréhokoliv hříchu nebo bludu, 13. za ty, kdo jedí nebo pijí něco nečistého, 14. za kteroukoliv potřebu, 15. kterou říká kněz za sebe pro nějaké pokušení, 16. za rozhněvané, chtějící se smířiti, 17. za smír nepřátel. 18. za ty, kdo oblékají nový šat. 19. Modlitba při sňatku. 20. Žehnání semen. 21. Žehnání kteréhokoliv člověka. 22. Žehnání domu. 23. Žehnání hochu, které obětují rodiče. 24. Modlitba za cestovatele. 25. Za toho, kdo jest v nebezpečí smrti. 26. Žehnání vody, v níž se někdo utopil. 27. Modlitba na konci všech proseb odpustkových. 28. Žehnání znečištěného vína. 29. Žehnání znečištěného oleje. 30. Obřady při odívání mnichů dle řádu koptického. 31. Žehnání oltářních nádob. 32. Žehnání oleje zdraví. 33. Žehnání vody léčivé. 34. Žehnání sv. obrazu.[1])

V uvedeném obsahu obřadních knih jakobitských shledáváme množství modliteb užívaných při svátosti pokání, jejíž hlavní část tvoří zpověď soukromá čili ušní. Tato byla u všech církví východních od pradávna. Jakobité jí jistě, při své urputné setrvalosti při odkazu otcův, odjinud nepřijali. Dionys Bar Slîbî vypisuje její obřady v Teksô dʿal ajlên dṭojbîn wohofkîn men ḥtohajhûn — Nařízení o těch, kdož se probírají a kají z hříchů svých.[2])

Nebude nezajímavým zvěděti, jak Jakobité zpovídají. Kněz nesmí nic prozraditi, ani kajícníkem opovrhovati, ani odměny bráti. Sedí blízko vchodu do kostela, kajícník poklekne na pravé koleno s rukama na prsou zkříženýma a dívaje se na zem, vyznává se upřímně. Pokud se zpovídá, nemá naň kněz pohlížeti. Když se byl vyznal, dává mu naučení. Potom zanotí nad kajícníkem na obou kolenou klečícím: „Sláva Bohu“ atd. Kajícník odpoví: „Amen“. „Odvrať se, Hospodine, pro milosrdenství své od zlých skutků našich“ atd. a říká jednotlivé verše žalmu: „Smiluj se nade mnou, Bože“, a po každém odpovídá kajícník: „Zhřešil jsem proti tobě, jenž se nad hříšníky smilováváš.“

Po dalších modlitbách se čte z listu sv. Pavla k Efesským (4. 17 n.): „Bratří, toto pravím vám a osvědčuji v Pánu, abyste již nechodili jako pohané chodí v marnosti smyslu svého“ atd. Hallelûjâ.

Když bylo dočteno, říká kajícník: „Ó dej mi slyšeti radostnou útěchu a neodjímej ode mne svatého Ducha svého!“ (Žalm 51. 10a. 13b.)

[1]) *Maio*, Scriptorum Veterum Nov. Collectio. V. p. 18—20.

[2]) *Assemani*, l. c. p. 171—174.

Potom čte kněz evangelium: „Co se vám zdá? Má-li kdo sto ovec . . .“ a říká modlitbu za kajícníka, vloživ ruku na jeho hlavu, jakož i krátké modlitby za jednotlivé hříchy.

Na to dýchne na jeho tvář třikrát pravě: „Ať zmizí tento hřích z duše i těla tvého ve jménu Otce. Amen. Budiž posvěcen a od něho očištěn ve jménu Syna. Amen. Budiž ti odpuštěn (ṭeṭhassê) a prominut ve jménu Ducha svatého. Amen.“

Na to zpívají zkroušeným nápěvem hymnu sv. Jakuba: „Pojď, ubožáku, a přines slzy kajícné“ atd. A Otčenášem končí veškeré tyto obřady.

Obsah pontifikale jakobitského, které je totožno s maronitským, jasně ukazuje různé stupně při svátosti svěcení kněžstva. Bylo již dříve řečeno, že podjáhenství patří k nižším svěcením a uděluje se obyčejně po liturgii v lodi před kněžištěm. Tam též se konávalo svěcení jáhenky.

Jáhenka čistí za nepřítomnosti knězovy a jáhnovy oltář, rozžíhá lampy, přisluhuje při křtu žen dospělejších, znamenajíc je na rozkaz kněze sv. olejem a může podávati dětem do pátého roku a mniškám nejsv. Svátost, nalézá-li se tato ve svatostánku, který bývá ve zdi mimo oltář, kdežto s oltáře ji bráti nesmí. U jáhenky bylo předepsáno stáří 40 let a zakázány jí vdavky, kdežto jáhen se smí oženiti. Při svěcení se jí vložila na ramena široká, našemu palliu podobná štola, ûrôrô, odznak duchovní moci a částka národního kroje syrského. Dosti dlouho zůstaly jáhenky v církvi jakobitské, konečně však splynula jejich hodnost s důstojností abatyše ženských klášterů.[1]

(Otcem všech klášterů syrských se jmenuje sv. Abûn,[2]) jehož žáci rozmnoženi učenníky sv. Hilariona za krátko oživili veškeré opuštěné končiny od Sinaje až po Ural. K poustevníkům a mnichům známým z ostatních krajin druží se v Syrii ještě stylité, estûnorô, estûnojô, a zazdění. Na vysoké skále, na umělém pilíři, na věži žili mnozí zbožní a učení stylité syršti až do 15. století,[3] kdežto mniši zazdění udrželi se opodál slavnějších klášterův až dosud.

Mnichem se nemůže státi nikdo, pokud si neodbyl zkušebního roku a neslibil, že chce zachovávati coelibat, poslušnost a všecky stanovy řádové.

Život klášterní byl velmi přísný. Měli mnoho modlení a práce

[1] Srv. *Assemani*, Bibl. Orient. II. Dissertatio de Monophysitis. X.

[2] *Sozomeni* Historia ecclesiastica, lib. VI. cap. 33.

[3] *Assemani*, Bibliotheca Orientalis II. p. 462.

jak duševní tak tělesné, odívali se v hrubý, černý šat vlněný, oholenou hlavu přikrývali černou kapucí, spávali na holé půdě a zachovávali přísné posty. Masa nejedli a nejedí nikdy.

Ve čtyřicetidenní půst, který počíná již v pondělí po naší neděli Quinquagesima, nesmějí Jakobité a Maronité požívati před třetí hodinou odpolední nic, a potom jsou zakázána veškerá jídla, v nichž jest máslo, mléko, sýr, vejce, ryby, víno, ba též olej.

V soboty a neděle tohoto „velkého postu", ve které dny se slouží liturgie, jest dovoleno jísti, vyjma pokrmy uvedené, již v poledne. Ve středy a pátky celého roku a v ostatní posty se jí již v poledne a jest dovoleno víno i ryby. Velký půst se končí sv. přijímáním, a proto kdo nemůže přijímati v neděli velkonoční, nesmí postu přerušiti.[1]

Kromě velkého postu (sajmô rabbô) mají Jakobité jak Nestoriani ještě apoštolský půst (dašlîhê), který počíná v neděli svatodušní a končí ve vlastní Syrii a u Maronitů 28. června, kdežto u Jakobitů mesopotamských trvá podobně jako u Nestorianů po 50 dní. Podobně i ninivský půst trvá u Jakobitův i Maronitův až do soboty, kdežto ostatní posty jsou jako u Nestorianů. Jedinou zvláštnost mají Maronité, že totiž nezachovávají žádného postu, ba i maso jedí ve středy a pátky od Velkonoc do Nanebevstoupení Páně.

Veškeré uvedené posty jsou závazny pro všechny, kdož překročili 20. rok svého věku, a obzvláště přísně jsou zachovány v klášteřích. A přece byla celá Syrie kláštery poseta, a v nich se pěstovaly vědy, umění, v nich se uchovaly památky bohaté literatury národní.

Trpěly sice mnoho jak od řeckých tak od muslimských fanatiků, často se v pevném klášteře místo vypuzených mnichův usadily mocné rodiny, ale v příhodné chvíli podařilo se neunavným biskupům, jimž jsou veškeré kláštery podřízeny, vetřelce vypuditi a život klášterní obnoviti. Tak učinil ve 12. století šlechetný biskup Mardinský, Mar Jûhanon († 1165), v proslavených končinách tûr abdînských. Opravoval kláštery, shledával, sbíral a kupoval rozebrané rukopisy, zakládal knihovny, vybízel mnichy ku práci; za krátko zářila z nich opět křesťanská osvěta syrská.[2]

V klášterních školách se připravovali též jinoši ku stavu duchovnímu. Na knězích světských se mnoho nežádalo, nebylť ani na stáří příliš dbáno. Nalézáme často 10—12leté jáhny a 20leté biskupy,

[1]) Srv. Nomocanon Bar Hebreův. Maio. l. c. X. str. 25 n.

[2]) Ûhdonô w'elat 'emurjô awkit hûdotô ddajrotê dabmar 'it ... dmar Jûhanon v *Assemani*, Bibl. Orientalis II. 217—230.

dle vlivu rodiny, z níž pocházeli. — Jáhnové a kněží si mohou vzíti pannu, nikoli však vdovu za manželku, ale podruhé se již oženiti nesmějí. Jsou povinni říkati sedmkrát za den hodinky z knihy a na cestě z paměti kratší modlitby (bêt gazô).

Ženatý kněz světský nemůže býti zvolen za biskupa, neboť jest ve všech církvích východních prastarým požadavkem, aby byl biskup svoboden. Bývají tudíž vybíráni od zástupců věřících a kněžstva obyčejně mniši, patriarcha pak je potvrzuje i světí s přísluhou dvou nebo tří biskupů.

Svěcenec napíše před liturgií vyznání víry, které předčítá na levé straně oltáře po evangeliu, které čte patriarcha z knihy položené na jeho hlavě. Vkládají mu ruce na hlavu, a patriarcha jej žehná křížem na čele řka: „V církvi svaté Boží se posvěcuje N za biskupa církve svaté N". Oblékají mu biskupské odznaky, černou, kapuci podobnou čapku kûklûnô, lepě vyšívaný šat masnaftô, řasný plášť fajnô a kolem krku mu omotají známý odznak kněžské moci, široké, na prsa spadající ûrôrô. Když byl oblečen, čte na trůně evangelium a patriarcha s biskupy mu podává hadovitou hůl biskupskou.[1]

Postavení biskupa bylo a jest velmi těžké, neboť podléhali často násilnému vlivu mocných rodů jakobitských i muslimských, a jsouce po většině odkázáni na desátky, byli tím závislejší.

Biskupové východní, sídlící po pravém břehu středního a dolního Eufratu a na jakobitských ostrůvcích v Mesopotamii, Persii a částečně v Armenii, nebyli přímo podřízeni patriarchovi, nýbrž jakobitskému nástupci dřívějšího katolického zástupce patriarchy antiochenského v těchto dalekých krajích.

Známo, že tam měli převážnou většinu Nestoriani, kteří prohlásili katholika ze Seleucie-Ktesifontu samostatným, ale zůstaly přece ojedinělé osady pravověrné, zvláště v území podřízeném křesťanským králům arabským z Ḥîry. Tyto osady se svými biskupy uznávaly v biskupovi tagrîtském zástupce patriarchy antiochenského a svého primasa, mafrjana, jímž byl ještě r. 629. pravověrný Mar Marûtô s dvanácti diecesemi.[2] Později se přidaly i tyto diecese k Jakobitům, ale primas-mafrjan zůstal. Když byl r. 1089. Tagrît rozbořen, usadil se při kostele Mar Zajnô v Moṣulu a od r. 1155. sídlí v klášteře Mar Mattaj.[3]

Mafrjan měl původně ve svém území moc skoro neomezenou.

---

[1]) *Assemani*, Bibliotheca Orientalis II. Dissertatio de Monophysitis IX.

[2]) *Assemani*, Bibl. l. c. VIII.

[3]) *Assemani*, Bibliotheca Orientalis p. 448 a 362.

Časem jí ovšem pozbyl. ale má veliký vliv na volbu patriarchy. neboť bez něho není možna ani volba ani ordinace tohoto.[1]

Až do r. 1234. bylo u Jakobitů zvykem nevoliti žádného biskupa za patriarchu. Býval to obyčejně zbožný a učený klášterník ať bratr, ať kněz. kterému se pak udělila pořadem veškerá svěcení, neboť ordinatio per saltum jest na Východě neznáma. Od uvedené doby bývá zvolen obyčejně mafrjan.

Má býti zvolen za souhlasu všech biskupů. kteří se shromáždí na synodě. Předsedá biskup edesský. jenž také má právo sloužiti liturgii. při níž je zvolenec za patriarchu posvěcen.

Tento napíše a po evangeliu jako biskup přečte své vyznání víry, kde přijímá tři všeobecné sněmy církevní. sv. Otce a učitele a zavrhuje sněm Chalcedonský s listem papeže Lva. Toto vyznání odevzdá předsedovi synody. který je v archivě uschová. Při vzývání Ducha sv. vkládá mu na hlavu ruce mafrjan zároveň s ostatními biskupy. Když byl posvěcen, podávají mu berlu (muronîtô). kterou drží všichni biskupové zároveň jednou rukou, druhou pak zvedají pravici zvoleného. až uchopí nad rukama všech vrchol berle. Tím se mu podřídili. má plnou pravomoc (měštamlê). Teď posadí patriarchu na trůn. obličejem k západu. a všichni biskupové po třikrát ho zvednou a po třikrát provolá předseda: Šowê wzodêķ „jest hoden a spravedliv", po něm to opakují biskupové. a s východním nadšením pronáší shromážděný lid.

Od r. 878. počali si patriarchové zaměňovati jména. a od r. 1293. zavládl zvyk. že každý patriarcha přijímá jméno sv. Ignáce.

Moc patriarchova byla velmi značná. Byltʼ nejen náboženskou. ale jsa od sultana potvrzen. též světskou hlavou své církve či národnosti. kteréž pojmy se na Východě kryjí. Jemu výhradně přísluší světiti biskupy a svaté křižmo. on jest nejvyšším zákonodárcem a soudcem. Byl však značně omezen synodou. a neměl-li vlády na své straně. mohl býti i sesazen a zavřen. což se mu jistě stalo. dopustil-li se bludu nebo hrubého poklesku proti církevnímu řádu.[2]

Pokud byla Syrie v rukou řeckých. skrývali se patriarchové po ruzných klášteřích. nebo se utíkali ku svým velikým příznivcům, knížatům ġassanovským. Když pak se stali Muhammedani pány v Syrii, vrátili se do Antiochie. ale brzy byli pletichami řeckých císařů vypuzeni i usadili se v Amidě a od r. 1166. v klášteře Zaʿfarânu blíže Mardînu.

[1] Srv. co píše Bar Hebreus. *Assemani*, Bibl. Orient. 421.

[2] Srv. *Assemani*. Bibl. Orient. II. Dissertatio de Monophysitis VII. (nikoliv VIII.).

Veliký patriarcha Ignác XI. (Jan bar Šîlô. 1484) opravil klášter, založil velké zahrady, a od té doby je tam sídlo patriarchy jakobitského, ač je vlastně biskupem v diecesi diarbekîrské, kde má svého zástupce. Jsa hlavou všech Jakobitů v Syrii, Mesopotamii, Kurdistanu i v Indii, od nichž dostává podporu na živobytí, nazývá se úředně: Ignác, patriarcha města Božího, Antiochie[1] a celého Východu: Patrijarkô damdînat alôhô Antijûkijâ wadkulêh madhô.

Na konec nebude nezajímavo zvěděti, jaký byl koncem středověku poměr Jakobitů k ostatním církvím východním.

Z počátku jsme slyšeli, že byli nakloněni pouze svým severním sousedům, Armenum, kdežto ostatních nenáviděli. Ale čas, společná utrpení, společná liturgie a konečně společný obcovací jazyk arabský mnohý odpor vyhladil; nastal přátelský styk Jakobitu s Maronity, o čemž později více, a ponenáhlu se rovnaly též cesty spojující je s Franky, Řeky i Nestoriany.

Přední učenci nahlíželi, že jest jádro všech církví úplně stejné, že pouze zevně, mezi různými názory jsou rozdíly, že rozumným, přesvědčivým jednáním bude sjednocení nejen možné, ale i snadné. Tyto zásady hlásal ve svých dílech učený Bar Hebreus a nalézal ohlasu u veškerých křesťanu východních, čehož nám jasný důkaz podává Bar Hebreuv bratr Bar Sawmô ve zprávě o jeho smrti a pohřbu.

Roku 1286. navštěvoval zbožný, bedlivý a učený Mafrjan Bar Hebreus ostrůvky jakobitské, roztroušené po Persii, kdež byl v městě Marâga v sobotu dne 27. července zachvácen prudkou zimnicí, která za dva dny měla zničiti jeho činný a blahodárný život.

V pondělí odpoledne loučil se s učenníky svými řka: „Milujte se a neodlučujte se od sebe, neboť kdekoliv se shromáždíte v lásce, též já budu mezi vámi.“

Oni pak chudáci roztrhli svuj oděv, posypali prachem své hlavy, naříkajíce až do třetí hodiny noční, kdežto on neustále hovořil s tváří rozjasnělou a spanilou, a zhasnul jako svíce, ba jako svítilna slavná a zářící, jako veliký sloup nepatrného a ubohého národa jaʿkûbského. Odešel k Pánu v noci na úterek 30. července 1286.

Poněvadž byl Mar Jaballohô, velebný katûlîk nestorianský, tehda v témž městě Marâga, zakázal jíti na trh neb otevříti obchod, a dav udeřiti na zvon, kázal, aby se veškerý lid shromáždil v obydlí mafrjanově, kamž poslal své biskupy a mnoho velkých svěc.

[1] Císař Justinian prý změnil jméno Antiochie v Θεούπολις. Srv. *Neale*, A History of the Holy Eastern Church. The Patriarchate of Antioch, ed. Williams, 1873, str. 165.

Celá církev armenská a řecká, z našich pak (jakobitských) pouze čtyři kněží se slavnosti súčastnili. Když se bylo na 200 mužů shromáždilo, modlili se od rána do 9. hodiny.

O běda dni ztráty a ránu nemilosrdnému! Běda dni zlověstnému a noci smrti nešťastné, která skličila bratra tohoto světce, jenž, k andělům přidružen, zanechal nás ubohé bolu, žalu, pláči, nářku a lkání.

Když Nestoriani, Řekové a Armeni své hodinky jak se sluší vykonali a v pohřebních obřadech pokračovali, pochovali jeho tělo při malém oltáři, při němž se modlíval, na němž obětovával, kdykoliv zavítal do Marâgy.

Kdo by nezaplakal nad proslaveným národem Jakobitů, vida je zbaveny tohoto vynikajícího muže, věhlasného učence! Vždyť není teď mezi nimi jediný, jenž by poučil příslušníky jiné církve o některé otázce církevní nebo světské, byť byla nesnadná nebo zřejmá. Není jedinkého, jenž by psal listy tak promyšlené, jasné a bohaté, jako tento muž vyzdobený od Boha znalostí veškerých věd domácích a cizích, jenž od 20. roku nikdy neustal studovati a spisovati.[1]

[1] Viz zprávu Bar Sawmovu, *Assemani*, Bibl. Orient. II. p. 266—267.

Několik slov o literarní vzájemnosti slovanské.

Podává F. Bartoš.

O slavnostní hostině, konané dne 18. června 1898 na Žofíně na oslavu stých narozenin Palackého, když slovanští hosté pronášeli slavnostní řeči, soused můj Pražan netajil se svým potěšením, že řečníku Slovinci rozuměl všemu. Nebylo to ovšem nic namáhavého ani nesnadného, protože Slovinec mluvil jadrně a plynně — po česku. Mluví-li však Slovinec nebo jiný Slovan svým jazykem, nelze rodilému Čechu bez předchozích studií jazykových rozuměti mu náležitě. Než přes to má asi Blahoslav pravdu, pokládaje ve své Gramatice řeči slovanské za dialekty a ne za samostatné jazyky. Není zajisté mezi řečmi slovanskými takového rozdílu, jako mezi jazyky germanskými a romanskými, spíše mají se k sobě navzájem asi tak, jako nářečí německá mezi sebou. Kdyby se tak sešli krajané Frice Reutra, Elsasané, Bavoři a třebas i krajané našeho Kravařska a mluvili každý svým nářečím, myslím, že by si právě tak rozuměli, jako Čech s Polákem, Rusem a Jihoslovanem.

Lidová řeč všech kmenů slovanských je si dosti blízká; pohádkám a písním lidovým Čech porozumí bez velkého namáhání, a slovenský obchodník nevidí v ruštině než „zkaženou slovenštinu“, jíž se brzy a snadno naučí. Ale slovanské jazyky literarní se od sebe značně odchýlily hlavně tím, že daly v sebe pusobiti vlivům cizím, a to každý jinak a jinou měrou. Chceme-li je poznati, nezbývá než učiti se jim jako jiným jazykům cizím, ač se to díti bude s prací a námahou nepoměrně menší. A malá tato práce vyplatí se nám všem bohatě. Jde tu nejen o poznání bohatých literatur, zvláště polské a ruské, nýbrž i o zachování slovanského rázu našeho vlastního jazyka.

Literarní vzájemnost slovanskou pěstovati můžeme způsobem kolikerým.

1. Nejduležitějším místem, kde by se literarní vzájemnost ta pěstovati mohla a měla, je škola. Sám úřední „Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich“ z r. 1849. poukazuje k tomu takto na str. 150.: „Ob es für eine umfassende Kenntnis der böhmischen Sprache und Literatur, soweit dieselbe durch den Gymnasial-Unterricht gegeben werden kann, passend ist, einiges aus der altslavischen Sprache hinzuzunehmen, oder lieber einige mustergiltige Proben der verwandten polnischen Sprache, muss erst Versuch und Erfahrung lehren.“ Pokus

takový se posud nestal a tedy nenabylo se také žádné zkušenosti; ale měl by se konečně přece jen státi, ne však se staroslovanštinou.

Stará slovanština pro bohatost a starožitnost svých tvarů je jazyk dosti nesnadný, a mládež naše, namáhavši se s mluvnicí jazyka mrtvého, jaký by z toho měla užitek? Praktický žádný, neboť literaturou, jež by mladou mysl jímala, povznášela a šlechtila, jazyk ten vykázati se nemůže. Začíti by se mělo polštinou, a to v V. třídě tak, aby se aspoň některá díla klasická, jež se jmenují z polštiny při jednotlivých druzích básnických, na př. Věslav, Pan Tadeáš, četla v originalu. Přechod od češtiny k polštině nebyl by mnohem nesnadnější než-li jest od Xenofonta k Homeru v téže třídě. Za přípravu stačilo by probrati asi v 14 dnech prvních 40 stránek z praktické knížečky Vymazalovy „Polsky snadno a rychle" a přečísti napřed některou pohádku polskou, třeba dle sbírky Erbenovy.

Aby žáci co nejpohodlněji a co nejrychleji — ovšem i soukromě — čísti mohli, měla by se jim upraviti vydání polských spisů s výkladem a differencialními slovníčky, na způsob „Velhagen & Klasings Sammlung franz. und engl. Schulausgaben", ovšem také tak lacino!

Později, snad až ve třídě nejvyšší, mohla by se jim dáti do rukou chrestomathie z ostatních jazyků slovanských, hlavně z ruštiny. I tu by se předeslal stručný přehled hláskoví a tvarosloví. Vzhledem k ruštině mohly by se do chrestomathie pojmouti napřed některé kousky z ruského překladu „Babičky", z „Labyrinthu" a z Nového Zákona, několik pohádek a pak teprve výňatky z ruských spisovatelů.

Rozumí se samo sebou, že by pak i kandidatům češtiny na universitě pilně bylo pěstovati řeči a literatury slovanské, aspoň tou měrou, jak se děje na universitách ruských. Z toho pak zase vyplývá, že by obor tak rozsáhlý stačiti musil sám za předmět zkušební a nemohl se spřáhati s němčinou nebo jiným jazykem moderním.

2. Jakou takou známost jiných jazyků slovanských mohly by také šířiti naše rodiny a časopisy. Tak na př. adresy podané slovanskými vyslanci o slavnosti Palackého a slavnostní řeči na Žofíně měly se v našich novinách uveřejniti v původním znění buď s překlady nebo s výklady slov neznámých. Listy belletristické mohly by občas přinášeti ukázky nových, pozoruhodných plodů literarních jihoslovanských v původním znění s výklady atd. Či nemohl by se na to založiti nějaký zvláštní měsíčník na způsob německých „Interpreteurů" a p.?

3. Z map a zeměpisů slovanských měly by se vymýtiti nestvůry německé a nahraditi původními jmény slovanskými. Čísti na ruských

mapách a v ruských knihách i novinách: Brjun. Olmjuc. Pilzen. Oděrberg. Avstěrlitz. Kremnic. Troppau atd. atd. je pravou ostudou slovanskou.

4. Potřebujíce nových slov a výrazu, netvořme jich hned zbytečně a špatně ze svého, nýbrž pohledněme se napřed po jazycích slovanských, přebírejme z nich potřebná a důležitá slova, obnovujme jimi svůj slovník, přibližujíce se i tak svým bratrům slovanským.

Z polštiny převzali jsme už kolik slov, jež se všecka ujala a vůbec rozšířila, na př.: jakost, ruch, selanka, výraz (slovo), záměr, zásada, pomník, slovník, nudný, skromný (dříve bylo jen skrovný), vzájemný, baviti se, zábava (dříve vyrážeti se, vyražení), vymáhati (požadovati) a j. (Vymazal str. 3.)

Méně jsme jich vzali z ruštiny, na př.: korma, kormidlo, kormidelník, mluno (elektřina; dle molnija: blesk), mražené, příbor, příroda, vkus, věrojatný. Z těch zevšeobecněla pouze: příroda, vkus, příbor. Kormidlo a kormidelníka sice jsme si ponechali, ač i tu mudrováno, že by se vlastně po česku říkati mělo „krmidlo" (!), ale kormu jsme nahradili „zádí", snad proto, že z ní přece jaksi vycítiti německý „Hintertheil". O mluně učili jsme se už před 50 lety ve škole národní z II. čítanky, poznali jsme také „mlunné mraky" a „mlunidlo (mlunostroj)". Pěkná tato slova již vůbec ujatá musila časem uhnouti nepěkné elektřině atd. Za krásné a jedině správné mražené zavedli jsme si německou šeredu, zmrzlinu.

5. Nesmírně bychom naší vzájemnosti literarní posloužili a čtení vědeckých spisův usnadnili, kdybychom se dohodli o společnou terminologii a fraseologii vědeckou. Tuto vděčnou a předůležitou úlohu měly by na se vzíti naše akademie.

V Rakousku měli by všichni Slované společně překládati říšské zákony, úřední nařízení, vyhlášky a p. a dohodovati se o stejný překlad nových slov a terminův odtud plynoucích. Abych se jen o maličkosti zmínil, slovinská dopisnica a naše zálepka mohly a měly se přijmouti vůbec.

6. Překládajíce z cizích jazyku, přihlížejme k vykonaným už překladům jihoslovanským, zvláště polským a ruským, a spravujme se jimi. Tím si nejen usnadníme český překlad, nýbrž učiníme jej i správnějším a slovanštějším a budeme i takto slovanské jazyky k sobě více sbližovati.

7. Avšak i překlady ze slovanských jazyků jazyk náš by se platně obohacoval a zdokonaloval. Ale překladatel ať pozná napřed důkladně skladbu a fraseologii svého jazyka, aby se nedal másti

novějšími germanismy v češtině jakkoli rozšířenými, aby správných vazeb všeslovanských, a tedy i českých, co nejvíce šetřil, přirozeného, v pravdě slovanského pořádku slov ve větách zbytečně neměnil, a pokud možná, jenom mutatis mutandis překládal do slova. Jen z takového překladu vycítíme a oceníme originál. Že se u nás vždy tak nepřekládá, ukážu aspoň několika příklady z prvních 30 stránek Tolstého „Dětstva".

Čeština má právě tak záporný genitiv jako ruština. Proč tedy český překlad každý záporný genitiv mění v akkusativ? Ja rasporjaženij svoich ně pereměnu (str. 18.) — rozhodnutí svá nezměním (str. 13.). — Klassov ně budět (19) — nebudeme míti školu (13. = školy nebude). — Prikazal Jakobu ně kormiť sobak (20) — aby nakrmili psy (14). — Ach ně govori etogo (27) — ach nemluv to (20). — Sobak ně izvolté razdaviť (31) — nepošlapte psy (23). — V náhradu za to akkusativ chybně přeložen genitivem: Kak vozstanoviť meždu nimi soglasije (23) — jak bych mohl mezi nimi zjednati souhlasu (16). — Také genitiv přirovnávací, ve starší řeči zcela obyčejný, zná posud náš jazyk spisovný. Proč se tedy neponechá, nýbrž opisuje: Voloďa starše meňa, a ja menše všech (6) — Vláďa je starší než já, a já jsem nejmladší ze všech (3).

Solnyško veselo světilo v o k n a (7) — sluníčko vesele svítilo d o o k e n (5, proč ne: v okna?). — Německaja brošura ob unavoživanii ogorodov p o d kapustu (8) — vyhnojování zahrad k e kapustě (5, naši sedláci hnojí také pod zemáky, pod žito atd.). — Zagovoril on potom drožaščim o t slez golosom (25) — promluvil pak hlasem v slzách se třesoucím (18). — Vyjechav z a vorota, papa velěl ochotnikom (33) — když jsme vyjeli z e vrat, poručil otec myslivcům (24, pořádek slov!). — I ješče s o ščetkoj v r u k ě javilsja na jego zov (8) — d r ž e ještě kartáček v r u k o u objevil se na jeho zavolání (5, nač ty změny?). — Uděržaťsja o t směcha (6) — aby udržel smích (4). — Ja vysunul nos i z - p o d odělaja (5) — vystrčil jsem nos p o d pokrývkou (3, složeninu zpod zná čeština též).

Kogda d o š l o dělo do čistopisanija (21) — když p ř i š l o na krasopisy (14). — Izrědka c h o ž i v a l k babušké (25) — zřídka kdy zašel k babičce (18, = chodíval, docházel). — Za kotorym ili končajetsja svět, ili načinajutsja něobitajemyja strany (33) — za nimiž buď svět končí aneb počínají neobydlené kraje (24; naše začínati se, končiti se jsou právě tak slovesa zvratná jako ruská). — Poslal nas učiť sja (20) — abychom se šli učit (14; proč ne stručně jako v ruštině: poslal nás učit se?).

Oblekl frak, jenž krčil a sbíral se mu na prsou (8) — v ruském je tu: na plécach (12). — Čtoby zaščiščať svoi slabyje glaza ot jarkago světla (9) — aby chránil svůj slabý zrak proti ostrému světlu (6). — Vsě na odin pokroj (28) — jeden je jako druhý (20; proč ne též obrazně: všeci na jedno brdo?) — Čelověk s ryževatoju borodkoj (24) — s ryšavou bradou (17; bradka má zde svůj význam!) — Užasno byť v jego položenii (10) — jest to hrozné vmysliti se v jeho postavení (6). — Voloďa pokrasněl (19) — Vláďa se třásl (13; = zapýřil se, zapálil se, zčervenal). — Ja rěšitelno ničego ně mog dělať (20) — nebyl jsem s to něco udělati (14). — On veličestvenno spustilsja v svoje kreslo (23) — usedl majestátně do svého křesla (16; „spustil se" je tu významno!) — Potom zadal nam urok (23) pak nám uložil úlohu (15). — On zadaval novyje uroky (23) — dával nové úkoly (14; do nedávna se v našich školách také vůbec „zadávalo"). — No Karl Ivanovič i ně dumal o tom (23) — Karlu Iv. ani nenapadlo (17 = ani na to nepomyslil). — Maman s utra byla razstrojena (27) — Mama od rána nebyla při dobré mysli (19 — byla rozladěna). — Uslyšav, čto rěč idet o něm (27) — slyše, že se o něm mluví (19 = že je řeč o něm). — Matuška něchotěla sporiť (28) — nechtěla odporovati (20 — příti se, vzpírati se). — Volodina lošaď chromala (29) — Vláďův koník kulhal (21; proč ne: chromal?).

(P. d.)

Písemnictví a umění.

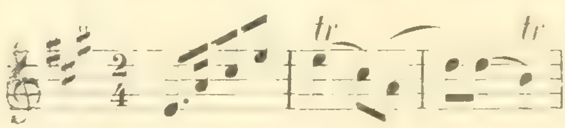
České proudy hudební.

Píše Leoš Janáček.

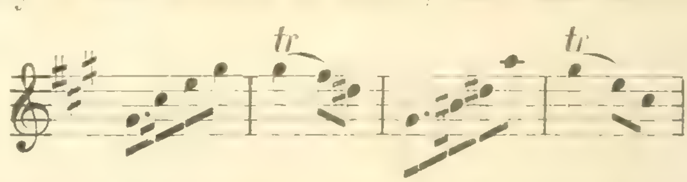
Psohlavci. Opera *Karla Kovařovic*. Dle Jiráskova románu slova napsal Karel Šípek. — *Perosi*, **Vzkříšení Lazara.** — *Josef Foerster*, **Missa iubilaei** solemnis Franc. Joseph I. Nakl. Fr. A. Urbánek v Praze. Cena part. a hl. 6 k 40 h.

Šerem stínů předsudků, přes kluzké a hluché frase klestí si svůj chodníček myšlenky skladatele. Zprotivilo by se mu do duše, kdyby každá jeho myšlenka nezanechala vlastní své stopy! Druzí ji jen rozšlapují v širokou cestu, po které mnohdy plna lesku a třpytivé nádhery prostá dovednost jede s triumfem!

Skladatel „Psohlavců" dovede s lehkostí si zahrát hned na počátku s národní písničkou „Zelení hájové, bejvaly ste moje." Dovede výtečně napodobit lidové časování popěvku dudáckého:

Tu do délky předvětí tři takty k třem taktum se vážou; dále časováním dvou taktů k dvěma taktům, a jednotlivých taktů k sobě, drobí se myšlenka na souzvuku III. stupně, až zase v široké lahodě vyzní po-
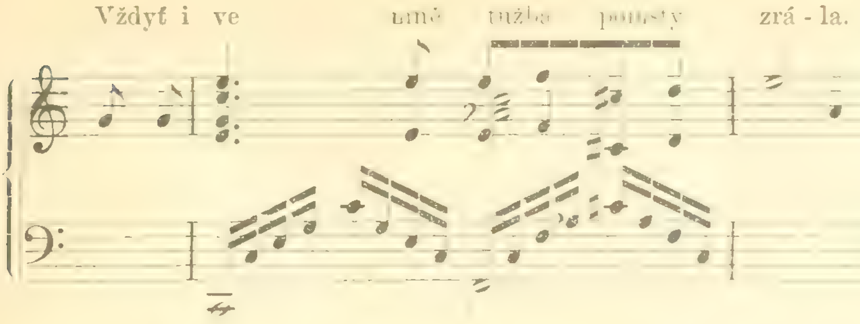

čátek, ovšem v této plnosti až na konci opery, když již zlopověstný Laminger k tomu mluví:
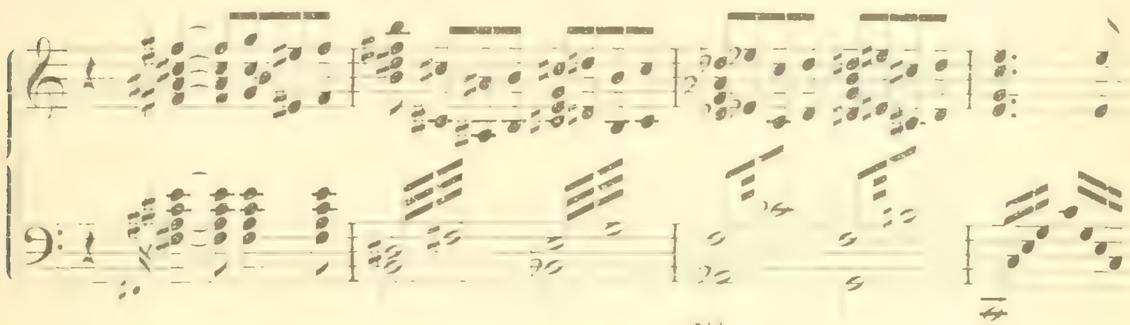
> Mes dames,
> jste v kraji dudáků —
> píšťala, skřípky, vzdutý měch,
> za to můj rob dá slední dech.

Ale nanejvýš obdivuhodná je dovednost skladatelova, s kterou odpozoroval logiku harmonických osnov. Velká sečtelost chvalně známého kapelníka otevřela mu zdroje celé hudební literatury světové.

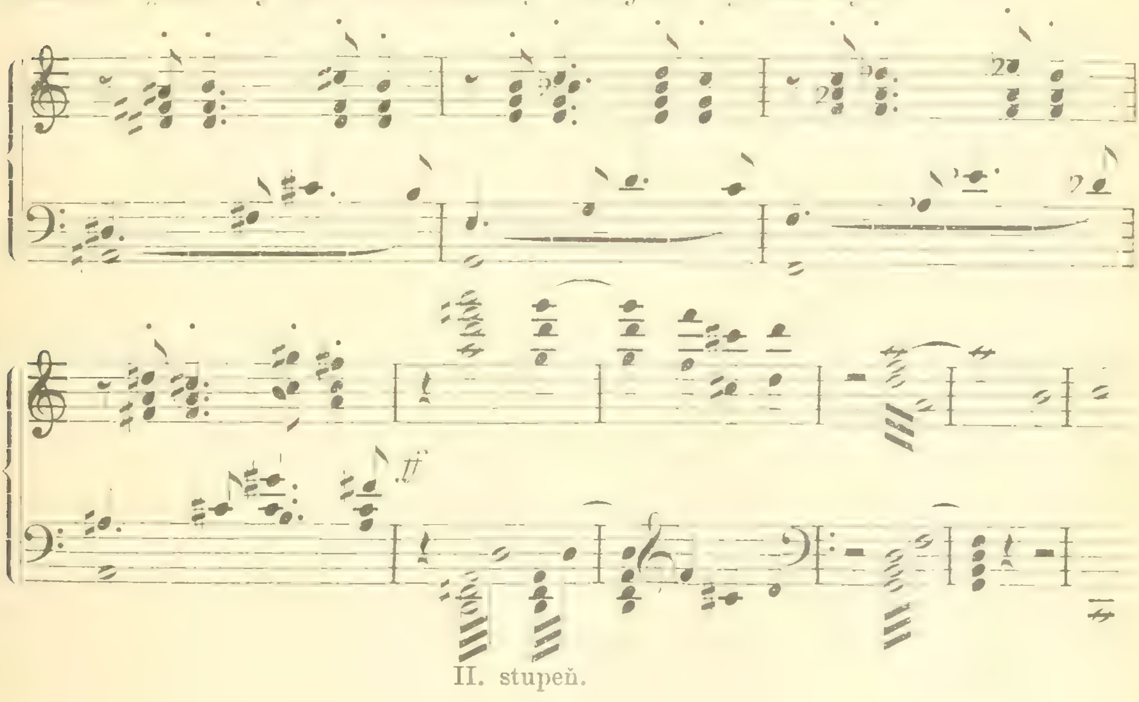
Jsme-li již na hladině určité toniny a pohlédneme-li zpět, najdeme zajisté na dobře odhadnuté době takový souzvuk, takovou vlnku, s jejíhož vrcholku jistě svezli jsme se v tišinu oné určité toniny. Na př. na jasné *C* tvrdé tonině vyznívají slova Kozinova:

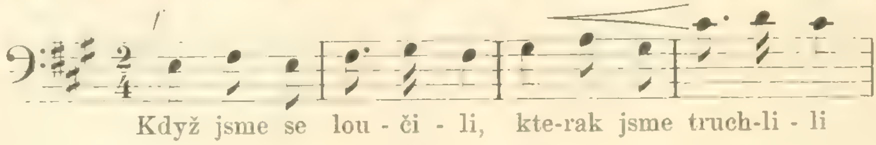
Ale v předcházející osnově souzvukův a obzvláště na souzvuku II. stupně a na době, ve které tento souzvuk II. stupně vyznívá, t. j. na výtečném časování kratičké osnovy, leží logiky celá váha, kterou ne jinam než v *C* tvrdé dopadáme!
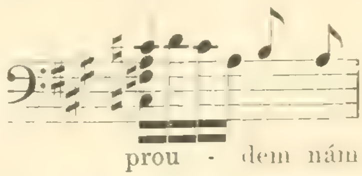

Podobných příkladů rozvážného časování, pravdivého vycitování rázu spoju souzvukových a seřaďování jich se zřetelem na tento jejich ráz, t. j. podobných příkladů logického myšlení harmonického, jež za jistých okolností jsou oním t. zv. „effektním“ zakončováním, jak se obyčejně praví, je tu řada velká. Je pojímá, což přirozeno, každý snadně, lehce. Jim přičítám úspěch opery. Aby zřejmo bylo, jak se kryje příklad s příkladem svou osnovou, uvádím ještě tato místa. Kozina: „Jak by žití cíl, souzený mi, jimi vyřčen byl.“

V polovici formy zase se dostupuje vrcholku souzvukem II. stupně; odtud sváží se osnova vlastní tíhou k souzvuku I. stupně v *C* tonině tvrdé. Skladatel jest v té věci jako pevná povaha, o které možno předpovědět, jak v kritickém okamžiku bude jednat. Na př. Brychta zpívá:
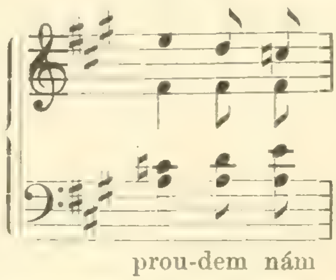

Teď vyzní souzvukem:

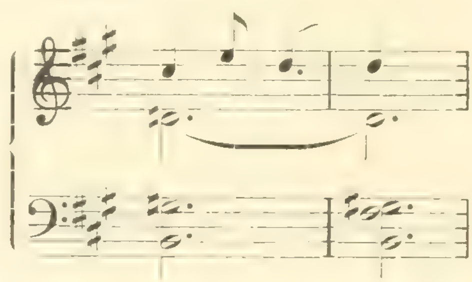
tu již pravděpodobně možno tvrditi o skladateli, že ukončí v tonině *C*.

Sbor opakuje totéž; ve význačném okamžiku vyzní však:

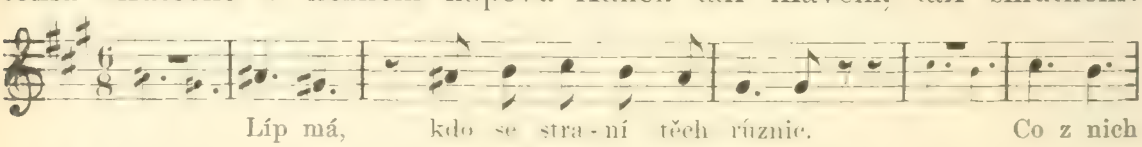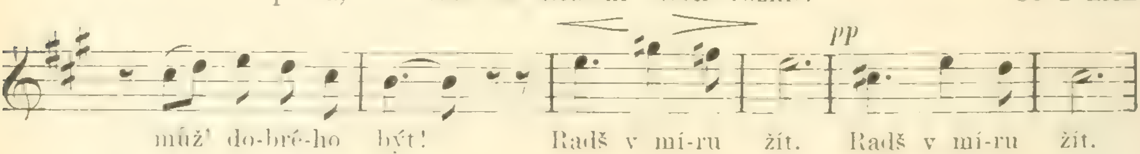

Dle tohoto souzvuku po pravdě bude, když napovíme toninu *E*, ve které skladatel zakončí.

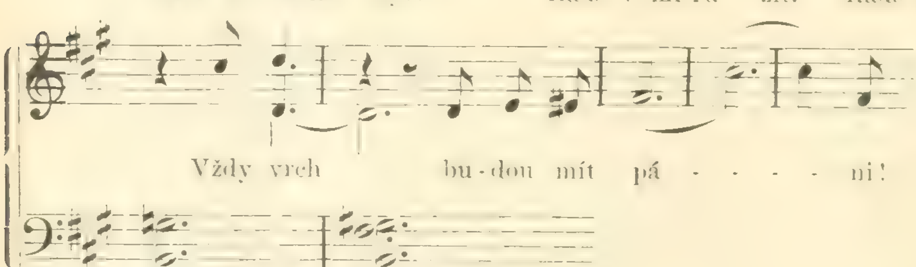
Ať s námi zatočí toninami *Fis, fis, A, a, C, A,* přece, jakmile vyzní ve význačném okamžiku
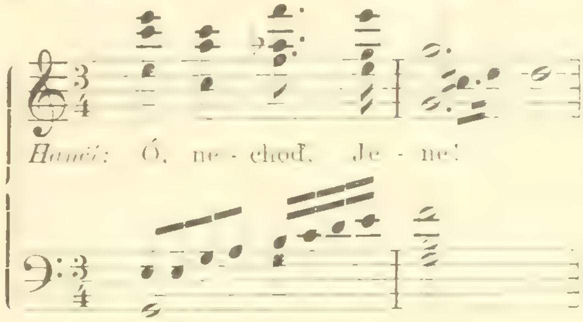

víme již předem, že v té a v té době zakončí toninou *Fis*. A tak je tomu skutečně v něžném nápěvu Hančí, tak lkavém, tak smutném!

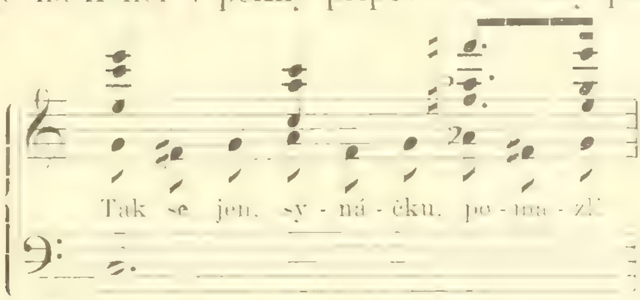

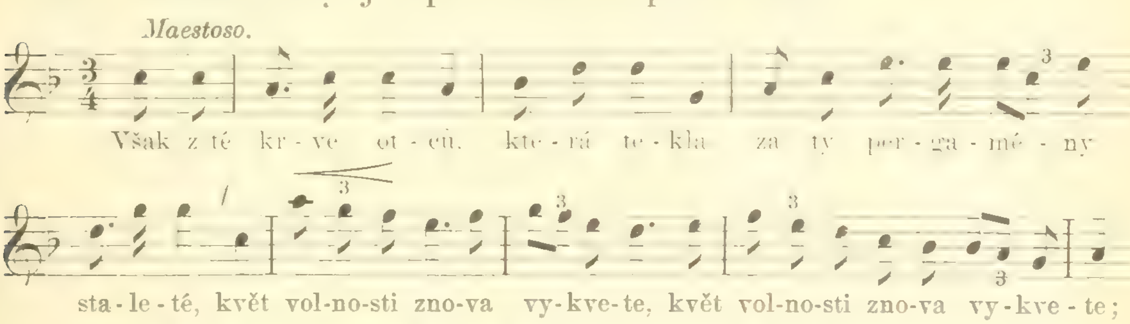
Lahoda a formová vyspělost nápěvu vábí v celé opeře. Tak zpěv Kozinův na počátku prvého jednání: „Vždyť i ve mně tužba pomsty zrála“ vyrůstá ve shodě s dramatičností ve velkou délku ronda. Podobně i vytčený zpěv Hančí: „Líp má, kdo se straní těch různic“ rozvinuje se ve dvojzpěvu s Kozinou na tutéž obsažnou délku ronda. Ba úvod k této formě

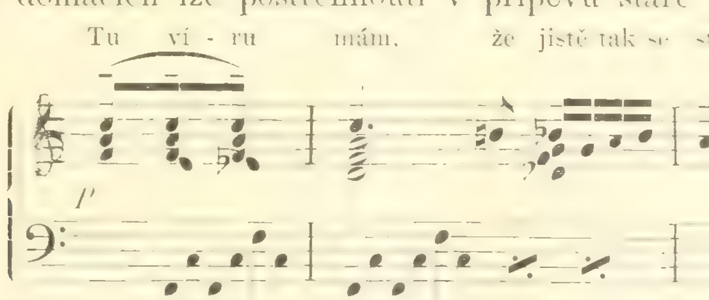
se ještě rozšiřuje na konci v pěkný připěv variovaný posměšnými slovy staré Kozinové:

Jak složitá forma a přece není na ujmu výrazu: nevtírá se sama sebou. Nadšený je zpěv Kozinův při slovech:

Všechen tento půvab nápěvný není však originelním. Nebylo by nám na čest, spíše na potupu, když by práce našich skladatelů byly jen pěnivým i když všemi barvami hrajícím šumem cizích proudů. Stopy vlivů domácích lze postřehnouti v připěvu staré Kozinové:

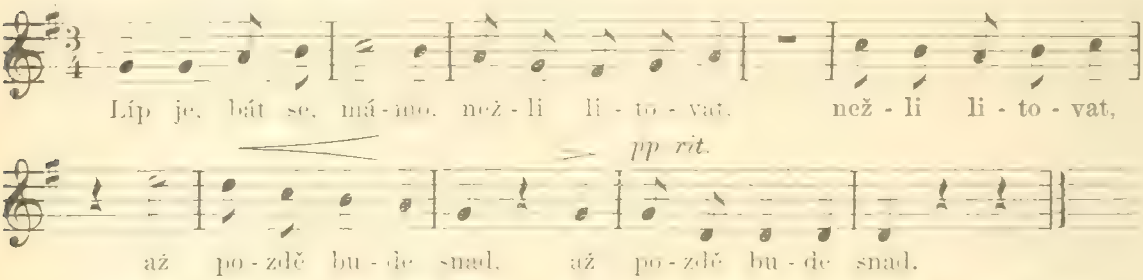

V „Hubičce“ Smetanově na slova Tomše „Tu víru měj“ daleko více se prohlubuje tatáž myšlenka.

Vtipné je časování zpěvu Hančina na slova „Líp je, bát se —“ Když bychom nápěv ten vtěsnali v pravidelnou délku formy, zněl by takto:

Je to ohlas písně „Zasvit mi ty, slunko zlaté“ (slova Villaniho, nápěv A. Jelenův). Hanči zpívá však takto:

Prvotnou tíhou vyniknou nyní slova „nežli litovat“ proti zředěnému obsahu počátku a konce. Zajímavý pohled do pracovny skladatelovy.

K realnému podkladu nápěvů dramatických přikloňuje se toliko zpěv staré Kozinové: „Têm dnes se stala čest“ a Dorly: „Muži! Jiskro! Řehoři!“

Sborové části opery jsou jako perličky ve skořápce; možno je snadno vyloupnout a jsou i pak pěkné.

Celá opera hraje živými a možno říci i novými barvami orchestru.

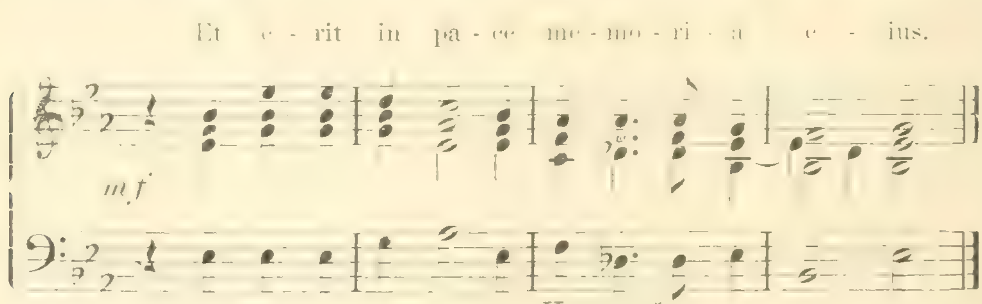
Při představení lid pláče, když se Kozina s rodinou loučí. Je to společnou zásluhou libretisty a skladatele.

* *
*

Tane mi na mysli G a l l u s o v o „Ecce quomodo moritur —“
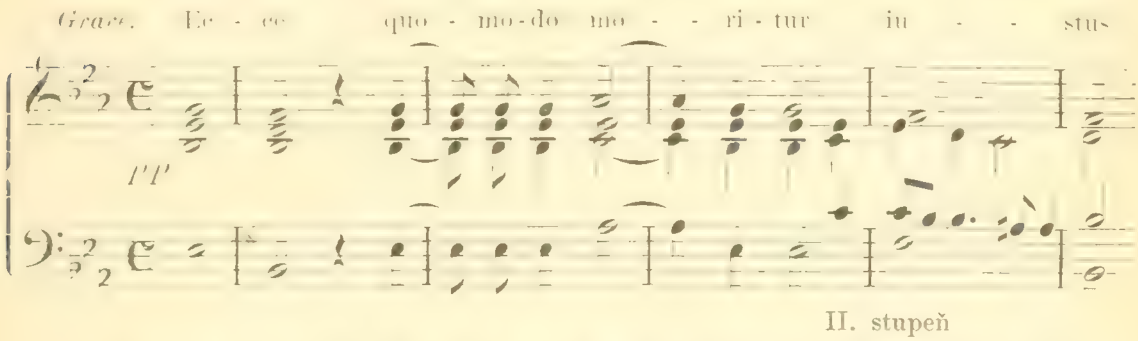
Přikloňuji míru časovou k prvnímu odstavci a uvažuji hutnost tonovou jednotlivých dílků, taktů. Stejným klassickým klidem, který dopřává času, aby psychologický účin každého tonu rozložil se v celé šířce po duši, plyne skladba. Dramatickým výrazem stlačena vlna nápěvná až na nejjednodušší nárys, citlivý však a lahodný, obzvláště při konci skladby, v každém ohledu.

A zdali jsou celé osnovy spoju harmonických logicky spořádané? Zajisté. Na př. těchto několik taktů ze zakončení:

Celá věta vyvinuje se v délce čtyř taktu zhuštěním tonového obsahu na dvojitou míru, na t. zv. délku předvětí. V *Es* tvrdé tonině se zakončuje; třeba, aby vyzněl na význačné době často vytknutý již souzvuk II. stupně, který psychologicky umožňuje účinné zakončení v *Es* tvrdé tonině.

S jakou milou opatrností, hned na počátku skladby, dotkne se skladatel v téže význačné době zase souzvuku II. stupně následné toniny, aby v ní v *Hes* tvrdé tonině zakončiti mohl celý tento oddíl:

Logické myšlení hudební, ovšem skladatelem jen vycítěné.

A jaký účin logické osnovy při slovech „Responde mihi“ a závěrečného „Miserere“ Vittoriova „Popule meus“! A velebný Palestrinuv hymnus „Vexilla regis“! S jakým klassickým klidem spočine se na konci prvého odstavce v *C* tonině logicky přivoděné souzvukem II. stupně v šestém taktě!

Ani staré skladby církevní nebrání modernímu myšlení hudebnímu: možno a třeba je studovat, obzvláště pro jejich dramatický výklad textu: ten jest historický a může býti historicky věrným.

Zde bylo třeba v našem století reformy církevní hudby. A takový měl býti programm i vůdcu českých reformatorů církevní hudby. Nemuseli choditi do Němec pro suchý varhanní sloh, vždyť umřel v Praze J. Gallus (1591)!

Význam Perosiho pro církevní hudbu bude snad teď jasný. Nevšímá si hluché, povrchní reakce Fr. Wittova směru, avšak mocen všech výrazů moderní hudby, učí se dramatickému výkladu textu na starobylé literatuře církevní hudby. Proto ta nevraživost v Němcích.

J. Foerstera op. 36 „Missa Iubilaei solemnis“ je čistá práce slohu Wittova, jehož dva příznaky, tvrdost a konvulsivní výbuchy v harmonisaci, budou teď srozumitelny.

Co probíhá v čase, podléhá neuprosně účinu jeho článkování. Jak možno tudíž opomíjeti nejjednodušší vztahy dob, průzračné tak zvané článkování periodické, i v církevních skladbách?

Toto opomíjení osudným se stalo obzvláště proto, že skladatelé toho směru navykli si lpěti na okamžiku, který právě tonem probíhá. Ujde skladatelům z mysli toho směru ona zář, která řine se z předchozího na to, co právě zní.

Či by se propadlo beze stopy, co před několika vteřinami nás dojalo až k zatajení dechu, až k slzám; co vehnalo nám krve ve tvář, že naběhla a oči zrosila?

Tím, že skladatel nesrovnává delší doby probíhající a co v nich zní, přihodí se mu zhusta, že na př. obrat harmonický, který teď zní, jest o sobě lahodný, správný, logický; ale totéž lahodné, logické ve vztahu ku předcházejícímu, kterémuž vztahu se už neubráníme fysiologicky, může býti největší tvrdostí! A tak je tomu ve skladbách směru Wittova.

A na př. v „Kyrie" Foerstrovy mše zarazí nás z téhož důvodu souzvuky *(a-cis-e)* v 10. taktě od počátku a *(es-j-hes)* v 14. taktě od konce.

Prostý, klidný spoj souzvukový nevzbouří mysl; „žabkou" když házíme po hladině, nerozvlníme jezero.

Potřebný rozruch hudební, k němuž nutkají mnohdy nanejvýš pohnuté texty církevní, má vyrůsti z celých táhlých osnov; a tu třeba věru dobře uvažovati čas. Bouře se seje, praví přísloví. Proto, lpíme-li toliko na kratičké době, nevzmůžeme se leda křiklavým souzvukem k většímu vzruchu. Příkladů takových konvulsivních výbuchů jest hojnost obzvláště v „Te Deum" Wittově.

České nadání hudební mírní podobné křiklavosti a možno právem říci, že směr Wittův vyspěl pěkným květem právě v Čechách — zásluhou J. Foerstrovou.

O theorii spánku a hypnosy.

Z knihy: L'hypnotisme franc., par le R. P. Coconnier, dominicain, professeur de dogme a l'université de Fribourg (Suisse) 1897.

podává Josef Filipi.

I.

Překvapujícím je skrovný pokrok, který učinila věda od Aristotela v příčině znalosti povahy spánku. Zde résumé náhledu velikého filosofa.

Když smyslové člověka vykonávají svou činnost, pravíme, že bdí, když jejich činnost je přerušena, pravíme, že spí. Spánek je tedy affekt citlivosti; není to tedy stav, který náleží pouze tělu, je to vlastnost bytosti složené.[1] Avšak bytost složená a citlivost sama jsou věci velice komplexní; kde je sídlo spánku? Poněvadž spánek zadržuje činnost smyslu nejen jednotlivého, ale všech najednou, musí míti určité sídlo své v té mohutnosti, která je pramenem nebo schránkou citlivosti. Nuže tato mohutnost je „sensorium commune"; proto jest pochopitelno,

[1] ΠΕΡΙ ΥΠΝΟΥ. z.

jestli ona spoutána a uvedena v nečinnost, že tím se zastavuje i všechna činnost v každém našem smyslu.

Je třeba tedy v ní hledati pravé sídlo spánku:[1] a spánek podle toho bude se moci definovati: immobilisování nebo spíše — právníci mi to odpustí a nebudou se mýliti málo užívaným významem, který právě dávám slovu — zabavení sensoria kommuního — „Τοῦ πρώτου αἰσθητηρίου κατάληψις πρὸς τὸ μὴ δύνασθαι ἐνεργεῖν".[2] immobilitas sensus et quasi vinculum.[3])

Zpusobiti je mohou příčiny ruzné: únava, nemoc, stáří; ale vlastní, obyčejná příčina spánku jsou výpary, jež rodí přijaté pokrmy a žaludkem a játrami zpracované: výpary ty stoupají k mozku, zhušťují se tam, vracejí se zpět a vzbuzujíce obstrukci v žilách, zaháněji teplotu a rozkládají životní podstatu[4] nutnou k činnosti organické, čímž immobilisují sensorium commune.[5])

Cíl spánku přírodou určený jest: obroditi síly organismu a bdění učiniti činnějším: „neboť bdění není prostředkem, ale cílem. Neboť vskutku co jest obdařeno cítěním a myšlením či schopností cítiti a mysliti, je to nejlepší, a co jest nejlepší, je cílem; βέλτιστα γὰρ ταῦτα τὸ δὲ τέλος βέλτιστον."[6] Tak smýšlel a soudil Aristoteles o povaze spánku a o jeho příčinách.

Že cíl, který mu připisuje, je týž, jejž diktuje přirozenost, tomu moderní fysiologové nebudou odporovati.[7] Nebude však týž, pokud se týká jeho příčiny produktivní. Ovšem připouští se ještě vliv potravy na spánek, ale vysvětluje se zpusobem, jenž, jak se zdá, jest nesrovnatelným s výkladem Aristotelovým. Zdá se vskutku, že Aristoteles svou theorii musí býti počítán mezi ty fysiology, kteří jako Bouchard, Pflüger, Herzen, Sergejev atd. vykládají puvod spánku nehybností a kongescí mozkovou: než tento výklad pozbyl již své platnosti.[8] Vzpomínáme si na zajímavý pokus Durhamuv, který trepanoval lebku psa a na místo odstranění vrchní kosti dal hodinové sklo, a pozoroval tak přímo mozek a viděl, jak bledne a ssedá se, kdykoliv pes usínal, nabýval však zase svého objemu i zabarvení, jakmile se pes probudil. Tento pokus velice pozorně opakovali Claude Bernard, Taršanov atd. a vždy s týmž výsledkem. Odtud se zdálo, že příčina spánku je spíše anemie než kongesce.[9] A tím by se také vysvětlil správně fakt, že požití určitého množství pokrmu podporuje spánek. Když přímé výzkumy fysiologu skutečně dokázaly, že každé přijetí potravy zpusobuje nával

---

[1]) Sv. Tomáš, Commentar. de Somno et Vigilia lect. 3.

[2]) ΠΕΡΙ ΥΠΝΟΥ, γ.

[3]) Sv. Tomáš, Commentar. de Somno et Vigilia lect. 2.

[4]) V. Albert Veliký, de Somno et Vigilia lib. I. tract. I. cap. VII.

[5]) ΠΕΡΙ ΥΠΝΟΥ, γ.

[6]) Ibid. β.

[7]) A. Maury, Le Sommeil et les Rèves p. 6, 4⁰ edit.

[8]) M. Duval, Cours de physiologie, p. 119.

[9]) »Tyto dvě theorie, anemie mozku a kongesce mozku, nejsou nesrovnatelné; krev může býti nestejně rozdělena: nahromaděná v středisku mozkovém zpusobuje kongesci, zředěná na periferii přivádí anemii.« Schneider, Hypnotismus, p. 112.

krve do sliznice žaludeční, myslilo se, že se může z toho konkludovati zároveň na anemii mozku, a že tedy potrava vzbuzuje spánek nebo alespoň k němu naklonuje. Co se týče tvrzení vztahujícího se hlavně k tomu, co jsem si dovolil pojmenovati „zabavení sensoria kommuního", tedy je to these důmyslná, a můžeme říci, na rozumu se zakládající, ale nijak nedokázaná.

Je pravda, že naši moderní učenci nemohou jí, pokud vím, ničím lepším nahraditi. Poslední, trochu neúplné dílo o spánku napsala žena.[1]) Ježto tato okolnost u autora snad by sváděla k nespravedlnosti, musím doznati, že práce je vážná, bohatá na pozorování, dobře provedena a a všímající si vždy v literatuře všeho, co se týče předmětu. Ale závoj, který zastírá nám povahu spánku, nebyl odhalen úplně. M. de Manacéine vyvrací snadno a dobrými důvody většinu theorií o spánku, jež před sebou měla: theorie lokalisující, theorie chemické, theorie o čivech cévohybných; potom hledí dokázati, že spánek ve své podstatě jest „odpočinkem vědomí".[2]) ale i kdybychom to celé přijali jako dokázané, že člověk ve spánku nemá vědomí a dokonalé vlády nad sebou, nenablížim, a spisovatelka také nepřesvědčuje tak, jak by bylo potřebí, aby i její definice byla bezvadná i reciprocita pravdivá. Aristoteles říkal: „Spánek jest přerušení činnosti smyslové; ale každé přerušení činnosti smyslové není spánek; neboť taková necitelnost se pozoruje také v deliriu, v mdlobě, v závrati."[3]) Já bych řekl o tom: spánek se charakterisuje ztrátou nebo odpočinkem vědomí, ale každá ztráta nebo odpočinek vědomí není spánek; ani tato definice nevystihuje jeho vlastní a specifickou povahu.

Pravdou je, že dosud ještě žádný nebyl s to, aby nám podal pojem přiměřený a přesný o spánku. Štěstí, že my jsme lépe poučeni o existenci přemnohých zjevů, vlastností či podmínek, jimiž jest provázen, a z nichž některé pro řešení našeho problemu mají zvláštní důležitost.

Především musíme připomenouti, že jestliže spánek omezuje naši činnost, nepotlačuje jí naprosto. „Při spánku", praví sv. Tomáš, „naše smysly zustávají nečinny, ale práce u našich organů nutritivních jest tím intensivnější, est tamen magis labor virtutum naturalium: et sunt virtutes naturales, quae operantur digestiones."[4])

Bylo by tedy správným tvrzení, že spánek spoutá smysly zevnější až k úplné nečinnosti?

Nikoliv, a Aristoteles nám první praví, že „někdy spící slyší hřmot, — ku příkladu: kokrhání kohouta, štěkot psu — vidí světlo, okoušejí nápoje, cítí dotek, ale slabě, a jako z dálky, ἀσθενικῶς μέντοι καὶ οἷον πόρρωθεν."[5]) Ano přiházi se, že slyší otázky, jež se jim kladou

[1]) Marie de Manacéine, Le Sommeil, tiers de notre vie: physiologie, hygiène, psychologie: traduit du russe par Ernest Jaubert.

[2]) P. 68, 69.

[3]) ΠΕΡΙ ΥΠΝΟΥ, γ.

[4]) Comment. de Somno et Vigilia lect. 1.

[5]) ΠΕΡΙ ΕΝΥΠΝΙΩΝ, γ.

a že na ně odpovídají. „ἔνιοι δὲ καὶ ἀποκρίνονται ἐρωτώμενοι."[1] Toto pozorování jest dnes stejně pravdivé, jako za času Aristotelových, a fysiologie je svým způsobem potvrzuje; dále pokusy Clauda Bernarda, Mossa a Taršanova nám ukazují, že mozek člověka spícího se zabarvuje a vzrustá při každém podráždění vzbuzeném v organech periferických: což předpokládá, že smysly zevnější zachovávají si dosti činnosti ke sbírání dojmů smyslových, světelných, hmatových a k přenášení jich do vnitřních ústrojí mozkových. Avšak vzhledem k této činnosti smyslů u osob spících jest důležito poukázati na fakt, že jejich dojmy jsou, jak se říká „vybrané", to jest determinovány na jisté kategorie předmětů s vyloučením všech ostatních.[2]

„Jistý kněz ve spaní pročítával si své řeči, opravoval je, nebo k nim poznámky činil. Viděl potřebné předměty, neviděl však přítomných osob. Podložil-li se mu kus čistého papíru téhož rozměru, na jakém před tím psal, neměl o tom ani potuchy, a opravoval a poznámky dělal na tomto novém listu jako to dělal na druhém."[3]

Toť případ „vidění vybraného". Zjev analogický povstává často i při dojmech sluchových. Z každodenní zkušenosti víme, že ošetřovatelka nemocných slyší ve spaní odbíti hodinu, určenou k podání nápoje nemocnému, ale zůstává necitelna vůči chození i křiku na ulici. - matka probouzí se při nejmenším pohybu svého dítěte, kdežto hřmot jakýkoliv ze spánku jí nevytrhne.[4]

Zbytečno by bylo při tom déle se zdržovati, fakty jsou dosti četné a všem známé. Zjev „dojmu vybraného" velmi zajímavého a důležitého v somnambulismu[5] lze konstatovati i ve spánku obyčejném; a jest naprosto dokázáno, že jisté osoby spící netoliko vidí a slyší, ale vidí a slyší pouze určité věci a určité osoby.[6]

Zbývá mi pouze říci, že rovněž imaginace, paměť smyslová, dráždivost nezůstávají nečinnými za spánku; naše sny, můry noční a hrůzy, o nichž si vypravujeme v jistých případech nás o tom dosti poučují. Nač však musím upozorniti, jest intensita, která často označuje u spícího činnost smyslů vnitřních. „Nejsou-li dojmy ve dne povstavší výminečně hluboké a silné, jsou vyhlazeny silnějšími, které bdění zrodilo; ale právě naopak jest tomu ve spánku: tu vskutku nejmenší podráždění zdají se býti velmi silnými. Tak zkušenost nás poučuje, že když hluk sotva slyšitelný začíná dorážeti k uchu spícího, bude mysliti na blesk a hromobití; malý výtok hlenu bude se mu zdáti jako mléko nebo nějaký chutný likér; vyvinutí tepla na té či oné části těla jeho utvoří mu představu, že běží přes řeřavé uhlí a že hoří." Tak mluvil Aristoteles.[7] U našich nejslavnějších fysiologů jsem četl:

[1] Ibid.
[2] Grasset, Leçons de Clinique médicale, p. 51.
[3] Ibid.
[4] M. de Manacéine, Le Sommeil p. 36.
[5] Grasset loc. citat.
[6] A. Maury, Le Sommeil et les rêves p. 205 et suiv.
[7] ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΥΠΝΟΝ ΜΑΝΤΙΚΗΣ. α.

Dojmy způsobené (ve spánku) nejsou tak přesné a nejsou v poměru k intensitě dráždidla. Silné podráždění nezbudí zajisté žádný účinek, kdežto naopak podráždění slabé probudí v jistých smyslech hrozné obrazy, a následkem kontinguity středisek a vzájemné irradiace zrodí se celá řada představ více méně nesouvislých: dáme svíčku k víčkám osoby spící a ta sní o požáru neb blýskání, hromu, bouři; otvíráme u jeho nozder láhev voňavky, a při svém probuzení vypravuje, že se mu zdálo o smrtelné mdlobě, otrávení, smrduté vůni a nebo opačně o vůni příjemné, kadidle, voňavce a o scenách orientalních.[1] Tento úkaz zveličování zvláště rád se dostavuje, když spící člověk ovládán jest nějakou vášní, ku př. bázní nebo láskou. „Nejjemnější tah podobnosti", praví Aristoteles, „činí v bázlivci illusi, že stojí tváří v tvář nepříteli, a v zamilovaném, že vidí milovaný předmět. Hněv a ostatní vášně rovněž více méně klamou, dle jejich větší nebo menší intensity."[2] Ale přepínání činnosti smyslové prozrazuje se způsobem zvláště překvapujícím v rapidnosti, s jakou se rozvinují scény před imaginací snílka. Bylo dokázáno, že asi ve dvou minutách může viděti úplně jasně a do nejmenších podrobností události, které vyžadovaly nebo vyžadovaly by několik hodin ke svému uskutečnění.[3] Jest tedy naprosto dokázáno, že smysly vnitřní jako smysly zevnější mohou býti v činnosti i za spánku s intensitou překvapující. (P. d.)

Tři chorvátské osady na Moravě.

Popisuje Jan Herben v „Časop. Matice Moravské" r. 1882. — Rozgleda AL. MALEC.

Podobnost hrvátského kroje se slováky zavedla p. spis. na řeč o Slovácích Dolnorakouských blíže Břeclavy, jimiž na str. 18. hlavu si láme, co vlastně jsou: Slováci či Hrváti? V odstavci prvém strany 18. píše, že jsou to Slováci. „Tato podobnost ... sváděla i svádí některé spisovatele (ovšem německé), že nazývají také lid na panství Lednickém, v Rakousích u Valčic a v Hlohovci (Bischofswart) Chorváty, ačkoliv jsou v pravdě Slováci". — a tři řádky níže: „kteřížto Slováci jen mylně pokládají se „za Charváty, časem poslovenčilé"." „Tomu názoru opírá se také A. V. Šembera, jelikož prý jména rodinná přes některé chorvátské výminky jsou naskrze slovenská. Při mnohých pak jménech prý slovenský jich původ je na jevě i tím, že rodové ti teprve před nemnohými lety z uherského Slovenska do Rakous se přistěhovali, jako Berkovičové, Vinkovičové, Šimkovičové a Koporičové v Cahnové." — V odstavci druhém však zdá se p. spis., že „ono mínění není mylné.

---

[1]) Mathias Duval, Cours de physiologie, p. 120.

[2]) περὶ ἐνυπνίων, β.

[3]) Taine, De l'Intelligence, I. note III.

Domnívám se, že osad chorvátských, které z Rakous do Moravy přecházejí, byl někdy hojnější počet nežli nyní a že vnikaly až k Břeclavě nebo Podivínu. Mínění to možná předně opírati o rodová jména a za druhé o tradici.“ Ani na duvod veleváżný, na řeč, nezapomíná a píše tři řádky doleji: „Taková slovenčina, jakou se pod Břeclavou mluví, mohla vzniknouti jen smíšením dvou jazyku. Že ten druhý jazyk byla chorvátština, viděti z výslovnosti a ze slov, jako: venac, mladenac, dyvičica; infinitiv: otevřici, rožnúci, propušćaci; imperativ: drzi, pusci (pusť) atd.“ „Konečně“, na dukaz své domněnky nejpádnější, ptá se: „i kdyby vše předchozí mohlo se vysvětliti jinak, jak se vysvětlí úkaz, že rodinná jména chorvátská rozšířila se tak hojně a tak daleko?“ Co tedy jsou, p. spis. přímo nepověděl; kloní se k názoru, že jsou to poslováčtělí Hrváti, snaží se to oduvodniti, ale dukazy své nemá jaksi za dosti jisté, přesvědčivé. – a ostavuje věc na sporu. Čtoucí jest neuspokojen; kdyby nepátral sám dále, nevěděl by, na čem jest, jako nevěděl p. spis., a kdyby spoléhal na duvod p. spis. z řeči uvedený: „infinitiv: otevřici, rožnúci, propušćaci; imperativ: drzi, pusci (pusť atd.“ zapadl by do tmy černější, než v jaké tápal tu sám p. spis.!

Jest tu skutečně tak veliká potíž o světlo? Nemožno tu skutečné pronésti slova jisté pravdy, konstatovati ji a všestranně odůvodniti? Jak by bylo, kdyžtě ji pronesl již sám Šembera? Třeba jen jeho se nespouštěti. Arci opírá se Šembera názoru, že osady ty bývaly ven a ven hrvátské, dovozuje, že i mnohá rodinná jména na ič jsou slovenská, ale tím nepopírá všeho hrvátského živlu v nich naobrat, právě o těch osadách, o než nám tu jde: „Hlohovec, Poštornou a Chorvátskou Novou Ves“. Šembera byl v jasných, právě o té domněnce, kterou p. spis. netroufale pronáší: „že chorvátské osady vnikaly až k Břeclavě“. Šembera již jako o staré pravdě přesvědčen byl. Napsalť: „K usazení se Chorvátu v Hlohovci a snad i Nové Vsi na Valticku dal nejspíše příčinu mor roku 1582., po němž i Krištof z Teuffenbachu, generál v Chorvátsku a Slavonsku a držitel panství Drnoholského, do blízkých pustých dědin Nového Přerova, Dobrého Pole a Frelavic (Frelešdorfu) Chorváty povolal“.[1] – a dále na str. 168. „Toliko Chorváti Hlohovečtí od soukmenovcu svých odtrženi a se Slováky smíšeni, prodlouženým časem mnohé slovo chorvátské potrativše slovenské místo něho přijali, tak že se mluva jejich takměř směsici z chorvátštiny a slovenčiny podobá.“ Šembera uvádí osady v Dolních Rakousích, v nichž Hrváti usazeni jsou, výslovně jmenuje: Hlohovec a Novou Ves, mluví o Poštorné, Ranšpurku, Cahnové, Pernitálu, že tam nosí týž kroj jako moravští Hrváti, zvlášť připomíná, že v Ranšpurku žijí Slováci a mezi nimi jednotliví rodové hrvátští. – slovem: ukazuje, jak živel hrvátský prostupuje osadami rakouskými až ku Břeclavě (Chorv. Nová Ves je malé pul hodiny od Břeclavy), a co Šembera na jisto postavil, místy číslicemi dokázal, to p. spis. teprve zdá se býti, o tom teprve domněnky pronáší! Ze Šembery mohl a měl

[1]) Časopis českého Musea r. 1845. Šembera, »O Slovanech v D. Rakousích« str. 166.

p. spis. poznati nejen pravdu, že Hrváti dotýkali se z Rakous samé Břeclavy, — z něho mohl poznati i řeč Hlohovčanův a učiniti z ní úsudek, jak pohlížeti jest na Hlohovčany okem historickým, a jak v přítomnosti! Neboť kdyby jen zběžně si byl přečetl příklad mluvy hlohovecké, jak Šembera ji podává na str. 171.: „Lučení . . .", „Moravski sedlaku", „Loza a sunce" a byl jen poněkud znalý hrvátštiny, nebyl by mohl ostati v pochybnostech o Hlohovčanech a také ne ani o Slovanech ostatních pod Břeclavou!

Než nečiňme p. spis. křivdy; on má se za znalce hrvátštiny, ano, právě na znalosti té staví svou domněnku svrchu řečenou a neváhá rozborem mluvy v prvky ojasniti její složení. „Pohledněme na řeč těchto Slováků! Taková slovenčina, jakou se pod Břeclavou mluví, mohla vzniknouti jen smíšením dvou jazyků. Že ten druhý jazyk byla chorvátština, viděti z výslovnosti a ze slov, jako: venac, mladenac, dyvičica; infinitiv: otevřici, rožnúci, propuščaci; imperativ: drzi, pusci (pusť) atd." Kdo se odvažuje na třídění dvou příbuzných jazyků psáti o výslovnosti v řeči a soud pronášeti o prvcích jejích, musí znatelem býti živých těch jazyků dobrým, ať již nedím důkladným! Kdyby jím nebyl a přece znalost tu si osoboval, stavěl by se u vědění svém nemoudře vysoko a snadno by se na něm mohlo osvědčiti přísloví: „Kdo vysoko létá, nízko sedá." Jest znatelem takovým p. spisovatel? alespoň dobrým? Mluví o výslovnosti! Zná ji? Zná-li, proč ji ničím neoznačil u tří slov skutečně hrvátských: „venac, mladenac, dyvičica"? Proč neoznačil délku slabik, proč ne přízvuk? Proč jedno slovo napsal špatně: „venac" místo vjenac? Proč neoznačil přízvuku zvláště při posledním, čtyřslabičném slově „dyvičica", přízvuk to tak důležitý a ustálený? Vyslovuje se: „vjènac, mládenac, divíčica", — jaký to veliký rozdíl ve přízvuku? — p. spis. ani z daleka se o něm nezmiňuje! Jazykový živel hrvátský ve slovenčině podbřeclavské ukázati mají p. spis. nejen tato tři slova, ale i následující „infinitivy: otevřici, rožnúci, propuščaci; imperativy: drzi, pusci (pusť) atd." Cituje p. spis. slova ta ze Sušilových písní,[1] kde nalezáme infinitivy: otevřici, rožnúci; imper. pusci v písni z Cáhnova v 24. na str. 796: Fialka s rozmarýnem:

> Dzi mu (šuhaju) dcerko otevřici
> ja pujdu světlo rožnúci,
> pusci si ho do síně
> daj mu slovo uprimné,

„propuščaci" v písni 18. na str. 794: „Mlynář a zeman": „počal zeman vodu propuščaci", imperativu citovaného „drzi" a jména „dyvičica" jsem nenašel; třeba jsem se přehlédl; hledal jsem však dvakráte! — Nuže, co jsou to za slova? Mají ukazovati živel hrvátský ve slovenčině podbřeclavské, zatím: 1. dvě z nich ani hrvátská nejsou a 2. všechna znějí nehrvátsky tvarem i výslovností! 1. Nehrvátská jsou: „otevřici", „rožnúci"; žádný Hrvát Čakavac[2]) ve své mateřštině neřekne „otevřici".

[1]) Moravské Národní písně, 1859.

[2]) Hrváti dolnorakouští jsou jako moravští: Čakavci.

nýbrž jedině „otprit“. — opak: „zàprit“, zaklópit“: „ani nisam mogla od tuge zaprit vrat“ „Hlídka“ 1878, č. 12., str. 897). žádný nikdy neřekne „rožnúci“, ale vždy jen buď „vàžgnut“ nebo „podpálit.“ — 2. Nečakavský jest tu infinitiv na *i*, který u všech sloves tu uvedených nikdy nevychází na *i*, nýbrž vždy na souhlásku (supinum), tedy: „vàžgnut“, „podpálit“, „propúšćat“, „pùstit“. — nečakavský jest také imperativ: „drzi“, „pusci“, jenž zní jedině: „dŕz“ a „pùst.“ Nedokazují tedy tato slova prostoupení slovenčiny hrvátštinou, ale dokazují neznalost čakavštiny u p. spis. Jak daleký jest čakavštiny svrchu uvedený verš Sušilův, poznati z překladu doslovného:

pŏj mu kćír otprit,
ja mu svitlo vàžgnut,
pust si ga va vježu
daj mu rič iskrenu.

P. spis. postavil tedy svoji domněnku po stránce jazykové na písku!

Srbský car Lazar v národních písních srbských.

Podává B. Popelka. (Č. d.)

V písni právě jmenované zajímavy jsou tři momenty, a to: 1. způsob, jakým královna Jevrosima manželka Vukašinova vypravuje („sprema“) na sněm syna svého Marka („kraleviče Marka“) a jak za nevěrnost stihl trest Boží celou rodinu Vukašinovu, 2. výpočet pánů, kteří se na sněm sjeli, a 3. průběh volby.

Píseň sama[1]) zní:

Sprema majka kraljevića Marka	Sílá matka kraleviče Marka
U Resavu na zbor medj gospodu,	do Resavy na sněm mezi pány.
Na pohodu stara progovara:	Než odcházel, stará promlouvala:
»O moj Marko, moj jedini sine,	»Ó můj Marko, můj jediný synu,
Moja diko, moje pouzdanje,	moje chloubo, mé uspolehnutí,
I obrano, što je više nema,	i obrano, jaké více není,
Neka bih te neželjela, sine,	kéž bych tebe neplakala, synu!
No te volim i ožalit tužna,	Než radš bych tě oplakala smutná
Nego za te ružna čuti glasa.	nežli zlý o tobě hlas slyšela.
Mojom hranom zaklinjem te, Marko,	Svojí krmí[2]) zaklínám tě, Marko,
I mojijem njegovanjem, sine,	i svou láskou, můj jediný synu:
Hodi pravo, tako bio zdravo,	Chodiž přímo, tak ti služiž zdraví,
Ne šali se, srcem neišteti,	nežertuj mi, srdce v škodu nevoď,
Drž' se Bož'je istine i pravde,	drž se Boží pravdy, drž se práva,
Ne gub duše, sreće neubijaj,	nehub duše, štěstí neubíjej,
Muka nije probitačna tudja.	cizí muka (starost o cizí) nebývá prospěšna,
Ugledaj se na nesretna baba,	příklad si vem z nešťastného otce,

---

[1]) Лазарице или догађаји за времена кнеза Лазара. из Србства Јоксима Новића Оточанина. У Новоме Саду 1882.

[2]) Mateřským mlékem.

Na stričeve, na rodbinu tvoju,
Kako ih je Gospod pokarao
Rad nevjere, za mučnu nepravdu!
Tebe vole mali i veliki,
A boje se silne gospoštine
Zbog junaštva i pogodne ćudi,
Te mogu te ponuditi, sine,
Da se primiš srpska prijestola,
Silna carstva krune Nemanjića.
No ti velju, ne primaj se, Marko,
Ne ujimaj tudje muke na se,
Tudja muka gotovo rasulo,
Svoja muka kuće neobara.
Neka traže zemaljska gospoda,
Nek' obere kruni i državi
Doličnoga pravog gospodara.
Nije lasno danas kmetovati.
Na kog spada po pravici vlada.
Van Božije tu presude nije,
Kol'ko ljudi, toliko i ćudi,
A po ćudi svako razgovara.
Ištuć' 'neko slavu i zahvalu,
Neko vajdu u drugom računu.
Zato ničeg ne laćaj se, sine,
No za narod, jadnu sirotinju,
Pobrini se, po nju razgovaraj.
Čedo Marko, brani glavom dragom
Krasnu pravdu, istinu Božiju,
Prav pogini bolje no kriv živi!«
Sluša Marko Jevrosimu majku,
Bijelu joj poljubio ruku,
I ovako reče svojoj majci:
»Hvala, majko, na tom razgovoru,
Uvijek sam i sam kail bio,
Štoj' ugodno Bogu i svijetu:
Krivo neću, ma me stalo glave,
A tako me očima vidjela.«
Tako reče na pohodu Marko,
I što reče junak, ne poreče.

ze strýcův i z vlastní rodiny tvé,
kterak Hospodin Bůh je potrestal
za nevěrnost, za těžké příkoří.
Tebe mají rádi malí i velicí,
ale bojí se tě bujní páni
pro junáctví tvé i jemnou mysl,
i mohou ti nabídnouti, synu,
bys se chytil srbského prestolu,
carstva Nemaničovy koruny.
Leč pravím ti, nechytej se, Marko,
neber na se cizí muku, synu,
cizí muka (starost o cizí) jistotná je zkáza,
vlastní muka domu nebořívá.
Nechať vyhledává zemské panstvo,
nechť vybere koruně i říši
vhodného, pravého hospodáře.
Není snadno dnes rozhodovati,
komu po právu přísluší vláda,
vedle Boží zde úrady není,[1])
kolik lidí, tolik je i myslí,
a podle své mysli každý mluví,
někdo hledá slávy a vděčnosti,
někdo prospěchu z cizího počtu.
Ničeho se nechápej, můj synu,
leč o národ, bídného sirotka,
starej se a pro národ promlouvej.
Dítě Marko, haj vždy hlavou milou
práva krásného, haj pravdy Boží;
lépe zhynout nežli žíti s křivdou.«
Vyslech Marko Jevrosimu matku,
běloučkou jí on políbil ruku,
takto jal se k matce promlouvati:
»Díky, matko, za tuto promluvu,
vždy jsem i sám k tomu hotov býval,
co je Bohu příjemno i světu,
křivdě nechci, byť mě stálo hlavu,
takého mě nechť okem uvidíš.«[2])
Tak pověděl odcházeje Marko,
a co řekl junák, neodřekl.

Z literatury srbské a charvatské.

„Matica Hrvatska" vydala pro své členy letos 9 knih, z nichž některé zasluhují zvláštní pozornosti. Jsou to tyto knihy: 1. *Hoić,* Slike iz obćega zemljopisa (Rusija). Peta knjiga. (Obrazy z obecného zeměpisu. Rusko). Pátá kniha. 399 str. — 2. *Rabar,* Povijest najnovijega vremena od g. 1815 do g. 1878. (Dějiny nejnovější doby od r. 1815. do r. 1878). 527 str. — 3. *Lobmayer,* Čovjek i njegovo zdravlje.

[1]) T. j. jiné úrady nežli Boží tu není čili stane se, co Bůh bude chtíti.
[2]) Vlastníma očima uvidíš, že jakým jsem, i takovým budu.

(Člověk a jeho zdraví). 190 str. — 4. *Nemčić*, Izabrana djela. Uredio i uvod napisao Milivoj Šrepel. (Vybrané spisy. Upravil a úvod napsal Mil. Šrepel). 404 str. — 5. *Sienkiewicz*, Pripoviesti. Preveo Ivan Gostiša. (Povídky. Přeložil Ivan Gostiša). 248 str. — 6. *Kranjčević*, Izabrane pjesme. (Vybrané básně). 244 str. — 7. *J. E. Tomić*, Zmaj od Bosne. Pripoviest. Drugo izdanje. (Drak Bosenský. Povídka). Druhé vydání. 196 str. — 8. *Malabdić*, Zeleno busenje. Pripoviest. (Zelený trávník. Povídka). 244 str. — 9. *Leskovar*, Sjene ljubavi. Pripoviest. (Stíny lásky. Povídka). 124 str. Za čtení stojí — ač všecky ostatní — zvláště knihy uvedené číslicí 1. a 2. — Mimo to Matica vydala a svým členům za sníženou cenu prodává: *Xenofon*, Izabrani spisi. Dio prvi (Kiropedija). Preveo i uvodom popratio Stj. Leve. (Vybrané spisy). Díl první. (Kyropaedie). Přeložil a úvodem doprovodil... 255 str. Pro členy za 1 zl. — *Šrepel*. Rimska književnost i latinski jezik. (Římská literatura a latinský jazyk). 147 str. Pro členy 60 kr. — Prvních devět knih dostane člen za roční příspěvek 3 zl. Zakládající členové platí 10 zl.

Slovinské katol. studentstvo ve Vídni vydalo 1. sešit V. ročníku svého věstníku „Zora". Z obsahu (40 str.) vytýkáme zvláště pěkné články „Materijalistiška vzgoja" (Vychování) od J. A. a Fosforičovu kauserii „Teorija suhih vaj" (Theorie suchých větví). „Zora" stojí ročně 1 zl., pro studenty 60 kr. Našince upozorňujeme na časopis ten, aby — třeba hned nerozuměli slovinsky — nepatrným příspěvkem 1 zl. ročně slovinskou katolickou mládež vídeňskou v díle záslužném podporovali. Peníze přijímá Bogumil Remec. Vídeň, XVIII., Theresiengasse 38.

Ze srbské literatury uvádíme tyto novinky: Иродот у српском преводу (Herodot v srbském překladě) vydáno od St. H. Popoviče v Kragujevci. — Приморска обличја (Přímořské typy). Nové výpravěnky S. Matavulja. Vydala srbská tiskárna Bratří M. Popoviču v Novém Sadě (v Banatě). Cena 60 kr. Matavulj slavil letos 25. ročnici svého spisovatelství. Srbská kritika spisy jeho chválí. V „Přímořských typech" je vyloženo 7 obrazů. — Pěkná vzdělávací povídka je Сеоска учитељица (Vesnická učitelka) od Svetolika P. Rankoviče, professora na pravoslavném bohosloveckém ústavu v Bělehradě. Za povídku tu dostal autor od Srbské Matice odměnu 100 zl. Rankovič je mladý ještě člověk, narodil se r. 1863. v Kragujevské Jasenici a Srbové si od něho ještě mnoho slibují. — Пропаст Јаничара 3. јуна 1826 (Záhuba Janičárů 3. června 1826), napsal Čeda Mijatovič, vydalo knihkupectví Svet. Djordjeviče v Bělehradě. Str. 67, cena 35 kr. Spisek zbudován jest na historických pramenech a tak je psán, že se čte jako povídka.

B. P.

Nová díla.

Dr. K. Krogh-Tonning: De gratia Christi et de libero arbitrio. Kristiania 1898. Str. 87. Cena 2·40 m.

Probrána tu stručně nauka Tomáše Aqu. a srovnána s názory protestantskými, které brzy od dob Lutherových nápadně se zase sklánějí ke katolickým. Hlas přírody tu zvítězil, neboť nazývati nauku o svobodné vuli a zásluze dobrých skutků pelagianským arcikacířstvem, jak Luther činil, je přece trochu silný nesmysl. Spisovatel uvedeného díla je protestant a hájí katol. církev proti protestantským nepravdám v této věci. Pojednání jeho předloženo a uveřejněno ve — vědecké akademii kristianijské.

Vynikající právník professor *Dr. L. Oppenheim* v Basileji vydal spisek Das Gewissen (str. 50), v němžto líčí vznik tohoto důležitého činitele mravnosti, zodpovědnost a poměr k rozumu. Rozbory jeho blíží se značně — ač s jiného konce — k názorům mravouky naší. Rozprava je důležita pro nauku o trestním právě.

Dr. M. Lazarus: Ethik des Judenthums. I. Frankfurt a. M. 1898.

Slavný se Steinthalem völkerpsycholog, jemuž ze všech vyznání nejvíce zamlouvá se židovské, podává tu ve volných rozpravách hlavní zásady židovské mravouky, hlavně dle S. Z. Proti ustavičnému hanobení zákonodárství starobiblického působí dílo toto, důkladné a znalecké, velmi příznivě, ač ovšem vzhledem ku křesťanství není prosto všech nedorozumění.

Dr. Beda Adlhoch: Res scholasticae apud Benedictinos in S. Anselmi de Urbe Collegio actae. I. Praefationes ad artis scholasticae inter occidentales fata. Brno 1896. Cena 2 zl.

Bývalý professor benediktinského lycea na Aventinu podává tu jakýsi úvod ke svým přednáškám a do filosofie vůbec, jednaje o dějinách filosofie, zvláště scholastiky, již zevrubně oceňuje a obhajuje. Zajímati snad budou principy, na kterých dle p. spisovatele scholastika spočívá: I. Principium organicum: Fides quaerit intellectum. II. P. iuridicum: Philosophia est ancilla fidei. III. P. criticum: Nemo sit nimis suspiciosus. IV. P. systematicum: Probate omnia, meliora tenete. V. P. methodicum: Sua cuique disciplinae methodus apte applicetur. VI. P. didacticum: Sapere ad sobrietatem.

Stručný, ale obsažný spis poučuje o hlavních otázkách scholastiky se týkajících velmi zdařile. P. spisovatel vládne velikou znalostí filosofické literatury, starší i nové, bystrým úsudkem a jadrným podáním myšlenek. Obrana jeho jest vážná a smířlivá; i když nedostatky některých scholastikuv omlouvá, není slepý k pokroku modernímu. Kdyby se spis více rozšířil, přispěl by zajisté k odstranění mnohého předsudku.

P. Kapterev: Novaja russkaja pedagogika, jeja glavnějšija ideji, napravlenija i dějateli. Petrohrad 1899.

Mezi knihami, věnovanými otázkám vzdělání, za poslední dobu pozornosti největší zasluhuje kniha známého paedagoga Kaptereva. Je to historicko-kritická studie důležitějších paedagogických směruv a ideí ode dne jich vzniku až do našich dnů. Poukázav, že před osvobozením selského lidu v Rusku nebylo škol, paedagoguv ani paedagogiky, autor vysvětluje význam doby osvobození na školu a vzdělání lidu. V „Morském Sborniku" 1856 paedagogické idealy, postavené Girogovem, Bemem, Davydovem, měly charakter všelidský, poněkud knihový a nejasný, a byly vypůjčeny hlavně od Němců. Jako reakce proti všelidským idealům, přinešeným z ciziny, vznikl v Rusku národní směr v paedagogice, jehož zástupci byli Ušinskij a V. Stojunin. Ušinskému nepodařilo se načrtnout jasně tvářnost čisté ruské školy, ale on rozvil dukladně jeden tah národní školy, význam mateřského jazyka pro vzdělání lidu. V. Stojunin uznal základy vychování a vzdělání za všelidské, jimž národnost dodává doplňujících tahu. Hlavními úkoly ruské školy národní Stojunin uznal: rozvoj citu zákonnosti v Rusích a vážení si osobnosti, probuzení lásky k vědám, přiučení k logickému myšlení, přiučení k práci. Tyto úkoly odvozuje z nedostatku, vlastních lidem ruským. Probíraje další autory, — Korfa Račinského — Kapterev dí, že otázka o národním vzdělávacím idealu je dosud málo propracována. Na to dotýká se Kapterev učení o „svobodném vzdělávání", jehož zástupci jsou: hr. Leo Tolstoj ve své „Jasné Poljaně", Skvorcov i Gisarev. Theorie ta hájila děti proti úkladum dospělých na neporušenost jejich tělesné i duševní osobnosti. Zvláštní hlava věnována otázce o poměru mezi státem a obecenstvem v zařízení národního vzdělání, a autor naříká na výlučně státní charakter ruského vzdělání a nepatrné účastenství obecenstva ve vyučování. Kapterev ohnivě zastává se myšlenky o těsném svazku mezi rozumovým a mravním rozvojem.

V. Ir. Šenrok: Učeničeskije gody Gogolja. Životopisný nástin. Moskva 1898.

Šenrok je nejlepší znalec Gogola. V přítomné knize mluví nejen o školních letech velikého romanopisce, nýbrž i o jeho předcích, rodičích, o jeho prvních literarních pracích, o národních jeho sympathiích.

K jubileu Čelakovského vydáno několik rozprav časopiseckých, ale nic závažnějšího. Ze známé fabriky na životopisné slátaniny vydána také knížka **Fr. L. Čelakovský** Modré Knihovny Dra. Václava Řezníčka (č. 46. Str. 164). Dovídáme se tam m. j., že Čelakovský již roku 1822 „náhle stanul na výši literarní vyspělosti." O slohu Řezníčkově napsal „Čas" nedávno při sporu s p. prof. Vincencem Vávrou o knihu „Božena Němcová": „Byť i v knize Vávrově byl vyhledal drobnohledem nějaké topografické chybičky, pravda je, že kniha Vávrova zustane pěknou, milou a mládeži vhodnou. Něco podobného dr. Řezníček by nesvedl, kdyby ho ozlatil. Pan dr. Řezníček sebevědomě praví, že celá česká

veřejnost smí žádati na něm, aby jako krajan Němcové znal místa života jejího, aby znal spisy její a literaturu o ní a Bůh ví, co všecko. Požadavek české veřejnosti k dru Řezníčkovi je mnohem menší, aby si totiž koupil nejlacinější českou mluvnici; aby nepsal boty à la „zavázala to do z truhly vytaženého šátku‘.“ Mutatis mutandis lze opakovati i jindy i tentokrát.

Jan Šafránek: **Za českou osvětou.** Nakl. J. Otto v Praze. Str. 267. Cena 1 zl. 20 kr.

Vydáno na pamět 50letého panování J. V. Františka Josefa I., císaře rakouského. V prvních dvou „knihách“ podává spisovatel obrázky z dějin školství středního z doby staré a naší a třetí knihu věnuje letopisům školským z Čech, Moravy a Slezska. Kniha vyzdobena jest na příhodných místech celkem 24 illustracemi gymnasií a realek, hlavně pak mužů o školy střední zasloužilých a p. Spis tento, první to pokus soustavného vypsání dějin českého školství středního vůbec, druží se čestně k dřívějším spisům Šafránkovým v oboru školském vydaným. (O obecném a měšťanském školství, vývoj soustavy obecného školství od r. 1769—1895 a j. Bez dlouhé, lichotivé a mnohoslibné předmluvy a „slova spisovatelova“ postupuje spisek tento tak krásně objektivně, že čtenáře nejen svou věcností upokojuje, ale skutečně nadchne. Každému jest v něm měřeno měrou spravedlivou a uznány zásluhy těch, kteří je skutečně měli. Zvláště povšimnouti by si mohl leckdo zmínky o bouřích husitských pro vývoj školství středního a na obrat zásluh řádu, zvláště jesuitského o školství střední ve století 16. a 17. Statistika o školství středním v letech 1849—1898 nejen velmi případně připojena, ale velezajímavou a významnou jest pro každého, kdo chce proniknouti aspoň poněkud cestou školství středního. Neméně důležitou jest i „matrika“ škol středních v zemích koruny české. Dílo celé venkoncem přesně objektivně psané zaslouží bedlivé pozornosti zvláště dnes, kdy bojujeme za školy vysoké na Moravě. K.

P. Viktor Cathrein T. J.: **Socialismus.** Které jsou jeho základy a lze-li je provésti. Autorisovaný překlad sedmého vydání z r. 1898. „Vzdělávací knihovny katolické“ svazek 11. V Praze 1899. Cena 1 zl. 50 kr.

Boj proti socialní demokracii není pouhým bojem agitačním, není zrozen jen řevnivostí, jež tak často je matkou politických půtek. Je to boj zásadní. Chceme zrovna tak zlepšiti poměry společenské, pomoci stavům trpícím jako socialní demokracie dělnictvu, ale nemůžeme s nimi souhlasiti v methodě, v celém systemu nauky. Proč? Protože je falešná, protože je to blud, který k cíli jmenovanému nevede, který naopak dosažení toho cíle činí nemožným.

To dokazuje Cathrein tak jasně, že myslícímu člověku, přečte-li jeho knihu (je to vlastně část jeho Moralphilosophie, jejíž III. vydání právě vyšlo), nezustane o pravdivosti našeho tvrzení ni nejmenší pochybnost.

Díl I. (1—54) obsahuje pojem a dějiny socialismu. Krátce, ale velmi jasně podány vědecké základy marxismu: filosofský = materialistické pojímání dějin (z Hegela a Feuerbacha!) a ekonomický = učení o hodnotě a nadhodnotě (18—32).

Díl II. (55—104) podrobuje tyto základy marxismu zdrcující kritice.

Chybno je materialistické pojímání dějin. Bludem jest materialistický monismus; nepravdou stálý vývoj; nezávisí vývoj ten jen od hospodářských poměrů, nýbrž daleko větší význam měly vždy ideje náboženské a mravní: o třídních protivách a třídném boji jako jediné ženoucí síle historie dějiny nevědí.

Chybnou je nauka o hodnotě a nadhodnotě. Práce není jediným zdrojem hodnoty; soustřeďování závodův a kapitalu a proletarisování v tom smyslu, jak mu chce Marx, neexistuje. Ani nauka o krisích a reservním vojsku dělnickém není správna.

Díl III. (105—146) rozebírá ostatní základy soustavy Marxovy. Rovnoprávnost všech lidí je frase, železný zákon mzdy je ekonomicky neodůvodněn. Autor ukazuje dále poměr marxismu k náboženství a zkoumá kořen socialismu: liberalismus.

Díl IV. ukazuje nemožnost praktického provedení marxismu. Organisace výroby, jak ji míní stoupenci Marxovi, je nemožna. Obtížno stanovení potřeb! Nemožno rozdělení pracovních sil! Rozdělení práce v povolání! Anarchie nebo otroctví!

V dalším pojednává Cathrein o výnosnosti práce v tomto systemu, o pokroku, o principu rozdělení výrobku; uvažuje vztah socialismu dem. k rodině a výchovu a vyvrací námitku činěnou z obdoby společného majetku, jak se jeví jinde.

Podávám obsah důkladněji, abych naznačil aspoň bohatost knihy.

Dílo Cathreinovo je opravdu klassické. Není posud lepšího (spolu objektivně psaného) vyvrácení vědeckého i praktického marxismu než spis tento. Věcně i formalně. Chválím zvlášť anatomicky přesné rozčlenění základních zásad, logickou správnost a úplnost důkazů, zrovna popularní jasnost mluvy.

Vzdělávací knihovna učinila tedy překladem Cathreinova Socialismu šťastný krok. Proč se jen překladatel nepodepsal? Či není překlad prací? Zajisté jest; překlad dobrého díla — práce záslužná, dobrý překlad — práce obtížná. A tento je dobrý.

Jen tu a tam — výjimkou — zachován příliš sloh německý, nám těžkopádný. Vzhledem k správnosti řeči bylo by si přáti, aby při superlativech nestvůrné »ti, ty« (na př. 117, 130, 165) a německý podmět »on, oni, ony« byl vynechán.

Budiž kniha tato čítankou našich spolků dělnických, dostaň se — toho bychom si zvláště přáli — do rukou četných — myslících — socialních demokratů!

Dr. Jan Sedlák.

Jiří Karásek: **Hořící duše.** Tragedie. Knihovna „Moderní Revue“ v Praze. Str. 92. Cena 50 kr.

Vzala si muže, totiž prý jeho tělo jen, duchem náležejíc jeho bratru. Tento nyní pozván zachrániti klesající statek jejich, a v „hořící duši“ Jiřiny rozpoutá se znova vášeň k němu; Jiřina jest (podle fraseologie autorovy) „hysterická. Bodnuté pohlaví.“ Ona sama a autor dělá z ní

víc než je. Úvahy, pochyby, vzpomínky, rozmluvy její nesou se jako štafáž místo toho, čeho tu není: ducha. Vilnost, praobyčejná, sprostá, je začátek a konec, nic víc; ostatní jenom navěšeno.

O díle, jež na jevišti propadlo a značně přepracováno vyšlo do světa ve 300 výtisku, dohotovených 17. února 1899, jak svědomitě udáno, rozpředla se ostrá polemika mezi bývalými přáteli — modernisty, kteří výtky ignorance, impotence, mělkosti atd. jak se všechny ty krásné tituly jmenují, jimiž každého nemodernistu stíhali, obracejí teď proti sobě navzájem. Veselá to vojna, ze které jinak literatura nemá nic leč to, že ti pánové aspoň sami si řeknou pravdu, jíž od jiných nepřijali, totiž že umění českému právě oni nejméně schopni jsou na nohy pomoci. Vítězoslavně vytáhli, schlípeně se vracejí, jeden jako druhý, celá ta rozmilá moderna. Škoda těch talentův a té práce!

Servác Heller: **Firma Stocký a spol.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 218.

Děj díla Hellerova, romanem nazvaného, hraje za chabrusu. Nehodami klesající firma a chef její Stocký nechce prodati statku německým voličům a uvede tím nejen hmotnou existenci, nýbrž i výhodný sňatek s dcerou boháče Wertheimera v nebezpečí. Elegantní pobuda Choborský dovede se mezi tím vlouditi do rodiny boháčovy a spekuluje na zasnoubení a odloudění dcery jeho. V rozhodné chvíli prozradí Stocký boháči úmysl Choborského i uskuteční tím rodinný a obchodní svazek Stockého s Wertheimerem.

Osnova díla jest velice jednoduchá a v hlavním bodě pravdě nepodobná; tak starý peněžník nepřijímá cizí papíry, tentokrát padělané, lecjakého zcela neznámého elegána, byť s jistotou sebe větší vystupoval. Již také nedorozumění mezi Stockým a Hermínou musí spisovatel velice tutlati, aby se neprozradilo a celý děj se nerozsypal. Panská herna v Praze a život na Příkopech líčen plasticky, nevím však, zdali pravdivě, jest-li totiž Praha i v tomto lumpačení tak velkoměstská, jak ji Heller líčí. Jinak jest obsah knihy nezávadný, ba jistým směrem, v postavách Stockého i Hermíny idealní.

A. Skramová: **Konstancie Ringová.** Přel. H. Kosterka. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 406. Cena 1 zl. 90 kr.

Mladá, krásná provdala se šťastně, totiž do blahobytu, nic víc. Byla příliš svou, nepřilnuli k sobě. Byla mu věrnou, ale dlouhá nechuť, jeho nevěrnost a svádění přece ji přemohlo; vdala se podruhé, opět zakusila jeho nevěrnost, z níž hledala útočiště u jiného, opět záletného.

Spisovatelka nemilosrdně trhá předsudky o mužské volnosti a maličkostech; ale ač budí soustrast s uštvanou bytostí, nestraní jí. Jsou to společenské poměry, kterými ovšem jsou vinni mužové i ženy, neboť i tyto se s nimi smiřují; Konstancie Ringová jest protestem.

Jedna otázka člověku zvlášť napadá při té celé pornografii, kterou nám teď tak hojně předkládají z Italie (d'Annunzio), z Francie i z přísného a cudného prý severu: je divné, že náš demokratický a pracovní národ nalézá tolik zalíbení v té lenošící a proto stále smilnící společnosti.

G. Preissová nedávno vydala dvě sbírky: **Povídky** (v „Knihovně našeho lidu“, Brno, str. 182, cena 45 kr.) a **Mládí a jiné novelly** (J. Otto, str. 305, cena 1 zl. 80 kr.). Jsou to staří a dobří známí, z české vlasti, ze Slovenska, z Korutan, ze života prostého i městského i uměleckého. Jedna z „Povídek“ je trochu protiobrázkem k Raisovu Pantátu Bezouškovi. Jsou celkem pěkné, ale některá stránka již nudí a unavuje.

Božena Svobodová: **Zamotaná vlákna.** Nakl. F. Šimáček v Praze 1899. Str. 308. Cena 60 kr.

Dvě chovanky setkají se později jako paní, jedna klidná, vyrovnaná, druhá bujná a výstřední. Jako kdysi, chce ona tuto napomínati, napravovati, ale marně; vlezl do toho umělec, malíř, rodinný rozvrat skončí se smutně. Zamotaná vlákna.

Hlavní děj hraje se v alpských lázních. Pravděpodobnost všech podrobností není právě největší, na př. pobyt Heleny, vdané za venkovského statkáře. Idealní Steinicová kde se vzala tu se vzala.

Knihy paní Svobodové nebývají povrchní ani banalní. I zde snaží se proniknouti k jádru, jež by dojalo. Ale je toho příliš mnoho. Nepravdivé osvětlení, nepřiměřené stínování. Malichernosti se nehorázně zveličují, a to falšuje náladu a přecpává obsah.

Na str. 189. hájí Helena ruskou, „barbarskou“ literaturu proti schillerské:

„Nezasluhujeme krásnou literaturu [čti: krásné literatury], když ošklivě a nízce žijeme. Ano, volají pořád po krásné lži ti, kteří žijou mnoho ošklivé pravdy, ale v tom vézí vztah realné a smutné práce k nám, že volá: Žijte ušlechtile, a i umění bude pak laskavým zrcadlem naší duševní krásy.“

Svěží praménky. Povídky pro mládež. Napsal *A. B. Šťastný.* První moravská knihovna č. 21—22 r. IX. Stran 127. Cena 28 kr. Nákladem Šaška a Frgala ve Vel. Meziříčí.

Takměř všechny spisy pro mládež psány jsou tendenčně. Nepodivíme se tedy, že i knížečka tato hovíc tomuto směru z velké části je tendenční. Láska k vlasti a člověčenstvu (viz povídka: Den alchymisty) jest vedoucím motivem. Škoda, že některé z nich, nejúčinnějších, jako „Pro Matici“ neb „Z lásky k rodnému jazyku“ místy mají ráz skoro polemický, až šovinistický a proto se méně doporučují. Jinak svižný sloh a plynné, živé vypravování se zamlouvá.

V proudech života. Sbírka povídek pro mládež. Napsal *Karel J. Zákoucký.* První mor. knihovna č. 23—24. Stran 103. Cena 28 kr. Nákladem Šaška a Frgala ve Vel. Meziříčí.

Sbírka obrázečků ze života dítek za cílem ušlechtilým lehounkou formou psaná. Pobaví a zajisté i poučí mladistvé čtenáře. Místy by trochu autokritiky nebylo na škodu. Není vždy to nejlepší, co ve spěchu z péra vyskočí. Obrázky šablonovité nás nijak neuspokojují. S takovými „illustracemi“ by se již mělo přestat.

Dr. Fr. Doubrava: **Čítanka dospívajícího jinocha.** 2. vyd. v Praze 1899. Str. 266. Cena 50 kr.

Obsah prakticky sestavené knížky je velmi, snad až příliš pestrý. Kromě poučných statí o rodinných povinnostech, práci a vzdělání, o nejdůležitějších dobách dějin našich, konečně pak o slušnosti, jsou tu zároveň i modlitby a náboženská naučení. Vybíráno celkem vhodně a prospěšně; sloh je srozumitelný, co do správnosti bude jej však tu a tam poopraviti. O podrobnostech netřeba snad se zmiňovati; mohou tu úsudky býti různé. Zvláště kapitola o slušnosti může ještě býti doplněna a poopravena. Tak na př. (str. 257.): „nůž jest toliko ku krájení, nikoliv k jedení“ (!!). Tamtéž: „nedotýkejme se pokrmů prsty svými“; ale jsou přece časté výjimky, při nichž hůře poraditi, co si má mladík počíti se zamaštěnými prsty! Předpis, že se nemá chléb krájeti, nýbrž lámati, není vždy praktický. Jinak zaslouží spisek býti co nejlépe doporučen.

SMĚS.

První tři kapitoly Písma od Jana Olivy. (Hlídka, IV. [XV.], str. 241). Pan pisatel mně ve zlé nepoloží následující poznámku k prvému odstavci svého článku. Praví dle v. Hummelauera „Nochmals der biblische Schöpfungsbericht“ 1898, str. 77. a násl.: (P. Lagrange) rozeznává v oněch kapitolách události a jich písemné podání. Události jsou skutečné, historické, po případě Bohem zjevené, podání čili forma, písemné proslovení je čistě lidské, do kterého snadno mohly se vlouditi leckteré omyly, forma mohla se časem měniti a p. Bližší, obšírnější rozčlenění a ocenění celého tohoto názoru podáno bude níže.

Byl jsem po 16 měsíců žákem P. Lagrangea, poslouchal jeho názory, čítal a čítám jeho články, nejednou jsem se s ním přel, ale názorů, jaké se mu uvedenými slovy přičítají, jsem nikdy neslyšel. Tak P. Lagrange o prvých třech kapitolách Písma sv. nikdy nesoudil a dosud nesoudí. U něho není zmínky o historičnosti oněch kapitol a trpce si stěžuje na v. Hummelauera v kritice spisku: „Nochmals der biblische Schöpfungsbericht“, kdež praví: „Il est douloureux de constater qu'un exégète de la valeur du P. Hummelauer s'est mépris sur ce système au point de lui faire dire que le récit de la création, indemne d'erreurs dans ses origines, n'en est pas exempt dans le texte biblique. C'est précisément le contraire qui semble résulter des explications du P. Lagrange. Faut-il donc répéter encore qu'autre chose est enseigner l'erreur, autre chose employer une forme allégorique qui n'exprime pas des objets réels?

— Un récit populaire a été corrigé, amélioré sous l'influence de la Révélation.[1])

Protisknutá místa ukazují zároveň pravý názor P. Lagrangeův, o němž se možno více dočísti v „Revue Biblique", V., str. 381 a n., l. c. VI., str. 341 (srovnej též l. c. V., str. 199, 485).

Dr. Alois Musil.

Fylogenese, ontogenese a — bláznovství. V „Životě", vydávaném „Rozhledy" píše Jos. Černý: „Aeschylos (!) a Sophokles (rozumí se ve věcně správných překladech), některé dialogy platonské, Hesiod, Ovid, Horác, Sallust, Caesar, Tacitus, Plutarch atd. hodí se vesměs pro tuto dobu před pubertou mnohem lépe než pro dobu, kdy nyní se čtou a jíž jsou vzdálenější... Demokritická atomistika jen tak mimochodem. Se zřetelem k Aristotelovi... mohla by se též cvičiti systematická vloha tohoto stáří." Člověk by myslil, že má před sebou nějakou persifláži vyučování antického, spis. však míní zcela doopravdy s Haeckelem: Vývoj jedince (ontogenese) rekapituluje vývoj člověčenstva (fylogenesi) a jako lidé kdysi lezli po čtyřech a požírali žaludy, pak se po něčem civilisovali, tak také jednotlivec par force proběhne těmito oddíly života. Doba asi od desíti let až do puberty je dle p. J. Černého obdobná klassickému starověku, a proto má mládež toho věku čísti ony klassiky. Mimochodem řečeno, zavrhuje p. Černý také vyučování náboženství v prvních letech obecné školy, mluví o „církevní potměšilosti", která prý vykřičela „tato léta krásna mladistvé síly [od desíti let k pubertě] jako cosi zcela nevázaného" [co je to, prosím vás?] a pod. Dle všeho p. Černý k této periodě ještě ani nedospěl, neboť kdyby byl aspoň některé z oněch filosofův antických s prospěchem četl, nemohl by takových nesmyslů napsati.

Na učitelském sjezdě v Praze „jako zlatá sprcha dopadla mezi shromážděné vážná, opravdová[2]) slova p. prof. Masaryka. To mluvil muž, jenž cítí bolest hlodající ten důležitý úd tělesa národního, jenž přemýšlel o nápravě, jenž zná příčiny choroby a jenž jest přítelem trpícímu. Co slovo, to perla pro posluchače, jichž uši zvyklé byly dosud pouze mámivým slovům falešných proroků, falešných přátel." Hrůza! A to vše napsal V. B. v „Čase" (č. 16.).

Zádruhový kommunismus slovanský odmítá a popírá *Jan Peisker* v zajímavém článku: „Východiska Meitzenova líčení agrarních dějin germanských a slovanských" (Český Časopis Historický, ročník IV. 1898, stran 26—59). Praví, že vypučel jen z Rukopisu Zelenohorského a proto prý requiescat in pace! Dle něho společenská minulost národu českého utvořila se u nás tak, jako jinde všude tam, kde obyvatelstvo bylo z kočovnictví do zemědělství na přechodu. I u nás bylo tedy hospodářství žďárové, které takto se popisuje: Les nebo křoví se vykluči, klestí, větve neb i kmeny se rozloží, když vyschly, zapálí, popel rovnoměrně rozdělí, půda rukou lidskou skope, jednou nebo dvakráte žitem neb ovsem oseje a pak na tak dlouho ladem za pastvu slouží, až křoví nebo les vzroste, že pastvu znemožní. Chov dobytka převládal nad zemědělstvím; pastýři tvořili šlechtu pastýřskou a jest pravděpodobno, ježto jednotlivý člen této šlechty

[1]) Revue Biblique, VII. str. 479.

[2]) To třeba konstatovati?

župan slul, že *župou* původně rozuměna byla tato šlechta pastýřská jednoho revíru pastevného, jakožto celek, a v druhé řadě pastevný revír sám — aneb naopak! Zchudl-li župan, ztrativ dobytek, pak nezbytím sáhl k motyce nebo rádlu, přestal býti nejen podílníkem na revíru pastevném, tudíž na župě, nýbrž i vystoupil ze svazku pokrevenského; přestal býti šlechticem a stal se poplatným nikoli županu jednotlivci, nýbrž župě celé — stal se *chlapem*, který směl síti jen tam, kde mu župa dovolila. Postupným chudnutím jednotlivých županů neb i celých skupin přibývalo stále sedláků poplatných a stejně menšil se počet županův a tak rostl číselný nepoměr mezi županstvem a sedláctvem (chlapstvem). Pohlavár županů, řídící pravidelný, nerušený průběh žďáru, slul snad *vladyka*; bděl ovšem v první řadě nad zájmy županstva a nad zájmy chlapstva jen potud, pokud bylo i županstvu na prospěch. Ale i chlapstvo mělo zájmy své a tu, pokud zájmy chlapstva zájmu županských se netýkaly, stálo chlapstvo župní jako celek s určitou autonomií: společně bylo žďářeno ohněm, jitřeno motykou, obůřeno plotem. To vše řídil přední z chlapstva — zvaný asi *kmet*, — který župě odpovídal za *obec* chlapskou. Chlapský žďár slul asi *země* a k tomu pojmu druží se pak pojem *zeman*, t. j. — původně — každý příslušník obce chlapské. Měli bychom tedy dvě vrstvy: šlechtu pastýřskou, župany, a nesvobodné zemědělce, chlapy, kteří sami sebe nazývali zemany, a tyto dvě vrstvy nebyly nad sebou, nýbrž — aspoň původně — podle sebe, territorialně a v souvislosti od sebe odděleny. Zemanů množením přirozeným a přírůstkem zchudlých županů přibývalo však tak, že žďáření propadal rok za rokem větší kus divočiny; čas, po který ponecháván žďár ladem, tedy: turnus hospodářský, stále se krátil; došlo k devastaci lesů, kterým nepopřáno dorůsti. Blížila se nezbytnost síti v údolích a týž žďár osévati po více než po jeden rok. Ale tím ohrožovány byly zájmy šlechty pastýřské, kteréž se zabírala píce z údolí a tučná pastva na žďáru hned po první sklízni. Konflikt mezi nezbytnostmi životními u pastýřské šlechty i u chlapů stále se přiostřoval, až okamžitá krajní nouze přivolala násilí. *I stala se kdesi v severozápadě Čech událost přepamátná, že v starosti o chléb zemané-chlapi svým županům se vzepřeli, zvítězivše je vyhladili nebo vypudili a selský stát zřídili.* Důkazem toho nezvratným je selský původ dynastie Přemyslovců: po vítězné revoluci zemědělců proti šlechtě pastýřské dosedl jeden ze sedláků na trůn český. Vlna vzpoury selské valila se ze župy do župy, tu vše srážejíc, tam sama jsouc odrážena, tak že státečky selské byly mezi županskými promíšeny. Mezi státečky obou kategorií byl stálý rozstrk: proti novotvaru selskému povstávaly zajisté celé koalice států županských. Ale též naopak v mnohých krajinách županė mohli jen tím uhájiti panství svého, že se poddali *osobě* knížete selského, čímž nastala unie pravzláštní: Jeden a týž kníže vládl pak v jedné krajině po demokraticku selskému lidu svobodnému, zemanstvu, v druhé pak krajině po aristokraticku šlechtě pastýřské, která i na dále panovala nevolnému chlapstvu: kníže selský stal se zároveň knížetem županským. Následkem takové ligatury bylo sesílení moci knížecí, a to v rodě již jen jednom, kdežto totiž dříve důstojenství knížecí nebylo dědično, stalo se teď dědičným. Kníže mohl však i použiti sedláků proti županům a županů proti sedlákům, a bylo oběma nevolno. Županė

krajišť županských jako vrstva národa vytopeni byli v proudech vlastní krve, které třísní první listy psané české historie. Jeden po druhém z té oné župy pro nějaké to crimen uražení chlapského veličenstva položili hlavu na špalek neb podlehli vrahum úkladným, a kníže selský stal se dědicem jich práv a zvůle. Avšak ani u chlapů všeobecná volnost, jež zasvitla po zániku županstva vítěznou revolucí chlapů, neměla trvání; nastala bouřlivá, neúměrná okkupace půdy, pánů prosté, a zezpod lidu svobodného vznikal ponenáhlu nesvobodný podrost, který snad byl ještě upoutanější, nežli bylo chlapstvo v službách županských. A během času kníže selský nedopřál chlapum toho, čeho dosáhli pro sebe a soudruhy v zápase vítězném vlastní jeho chlapští předkové; naopak, on jim ještě přitížil do nesnesitelna, oloupiv je o největší část půdy rodné. Měli totiž chlapi právo soustavného žďáření, jímž knížecí vlastnictví omezeno bylo na pudu nežďářenou nebo zvolně žďářenou, ale proti tomuto chlapskému právu obyčejovému postavil chlapský kníže český zvuli svou a vlastnickým právem svým omezoval, omezil, až zdusil chlapské právo soustavného žďáření vůbec a uvalil tím na široký dav národa pohromu ze všech, které jej stihly, nejhroznější. Kníže, ač sám původu chlapského usurpoval sobě nebo těm, kterým to povolil, ponenáhlu a snad po celých Čechách neobmezené právo vlastnické na půdu té chvíle nezdělanou i jal se brániti, aby jí nezdělávali občasně ti, kteří k tomu dříve měli právo nepokryté. Hromadně zabírali knížata čeští půdu chlapskou a tudíž řádili mezi těmi, z nichž sami pošli, jako v zemi nepřátelské, jakoby v zemi jimi samými osobně a pro sebe samy vybojované. Kde prukazně neměl neb si neosvojil kníže práva, chlapa prostě s půdy sehnati, tam zemi, kterou chlap měl právě pod radlem, jemu sice ponechal na trvalo, ale dále do lesa s pochodní vkročiti (žďářiti) mu zabránil. Kníže se tedy s lidem selským o pudu, de facto a na trvalo, násilně „rozdělil". Tak, v takové plastičnosti vystupuje tedy temný pravěk národa českého. (Srv. též obšírnou rozpravu J. Peiskera v Národopisném Sborníku 1899: „Slovo o zádruze" a opačného směru spis Dra. K. Kadlce: „Rodinný nedíl čili zádruha v právu slovanském." Praha 1898.) T.

Čím více pozorují se jednotlivé jevy v lidstvu, tím více je obyčejem poukazovati na **rozdíly mezi plemeny**. Naproti tomu Dr. Koeppen v „Correspondenzblattu für Anthropologie und Ethnologie" 1897, 42 ukazuje k podobnostem. Základem mu je jen to, co je vrozeno, zděděno a vše nabyté nechává mimo. Tři různosti, nejvíce se lišící: severozápadní Evropan, čistý Mongol a Sudanský černoch ukazují celou řadu vlastností, jež možno shledati v rozmanitém křížení, sesílení a seslabení i u ostatních plemen, aniž však proto tyto vlastnosti u těchto plemen podstatně nabyly obohacení nebo povznešení. Je tedy možno charakterisovati všechna plemena dle větší nebo menší shody s jedním plemenem výše jmenovaným. Koeppen to provádí dle 14 znaků na 45 různých skupinách národních a řadou příkladů vysvětluje svou methodu. 10 znaků náleží kůži a vlasům, 4 ostatní týkají se podoby obličeje a lebky. Tím dostává 3 velké oddíly lidstva výše jmenované, v každém z nichž převládá jeden základní typ; vedle toho je oddíl čtvrtý, neutralní, kde jednotlivé vlastnosti jsou v rovnováze. V tomto čtvrtém oddílu za europeoidní počítá: Hindy, Dravidy,

Turkestany; za mongoloidní: Ainy, Amerikany, Malaje; za negroidní: severní Afričany, Araby, Polynesany, Australce. Příčinou toho je buď nedostatek differencování na počátku nebo pozdější míšení.

Obyčejně se říká, že **Rusko je nejrozsáhlejší državou** na zemi. Proti tomu Gorlov ukazuje, že to není pravda. Vyměřuje se rozloha Ruska na 22,429.998 čtverečních kilometrů. V tom však je obsaženo též moře Kaspické o 438.687 km., Aralské o 67.769 km. a Azorské o 37.605 km. Mimo to tři čtvrti Sibiře jsou ledoviny, na vždy neobývatelné; z 12½ mil. čtverečních km. toliko 3 mil. možno počítat. Polovina ruského Turkestanu pokryta stepí beze vší budoucností a na severu Ruska tundry též nemožno obývati. Zůstane tedy asi 9½ mil. čtverečních mil. Anglie má naproti tomu 28,318.000 čtverečních mil prostory a to půdy celkem úrodné a bohaté na přírodniny.

Nejstarší „Hlídka" (revue) světa (dle článku P. d'Enjoy v „Revue Scientifique" 25. Mars.) Obyčejně považují se za počátek časopisectva „Acta diurna", „Acta publica" a „Tabulae publicae" starého Říma. Zárodek pak žurnalistiky v nynější její podobě klade se pravidelně do Benátek v 16. stol.

Než děje se tak neprávem. Čína, jež předešla Evropu u vynalezení prachu, kompasu, porcelánu, barvení látek a j., uhájí svou prioritu i ve vynalezení časopisů, takže ne Evropané 16. století, nýbrž Číňané již ve 4. století stvořili nynější velmoc-žurnalistiku.

V této době, kdy Evropa rozrušena divokými boji a v intellektuelním ohledu spala ještě panenský spánek, vycházel v Pekingu „Tsing-Rao" (Hlídka, revue), tisknutý pomocí dřevěných liter. List ten doznal hned z počátku veliké obliby a udržel se až dodnes.

Téměř současně s „Tsing-Rao" povstal nový periodický list „Kin-Pan" (annaly), důležitý hlavně tím, že nepočítal jako předešlý jen na čtenáře vzdělané, nýbrž i na širší, méně vzdělané publikum. I tento časopis existuje podnes. Nejprv byl měsíčníkem, později, v 16. století stal se týdenníkem, v 1830 denníkem, a konečně počal vycházeti a dosud vychází třikrát denně v různých barvách: ranní vydání jest žluté, polední bílé, večerní šedé.

Z počátku nebyl „Kin-Pan" časopisem politickým v našem smyslu slova. Referoval prostě o událostech ze všech stran Číny, Japanu, Annamu, Koree a Tibetu mu zasílaných, aniž k nim přidával vlastní svou kritiku neb kommentáře. V každém čísle mimo tyto zprávy o různých slavnostech, obřadech, shromážděních atd. uveřejňoval též povídky, novelly a básně vyhlášených básníků. Teprv později provázel zprávy politické svými kommentáři a stal se tak časopisem politickým; to vždy činil se vzorným taktem a opatrností, tak že „Kin-Pan" i „Tsing-Rao" za celou staletou dobu svého vycházení nikdy nedostaly se do konfliktu s úřady, ani na druhé straně neztratily obliby čtenářstva. Alois Svojsík.

„Russká Mysl" podává životopis indické romanopisky jménem **Krüpabaja Satianadgan.** Pochází z rodiny o 14 dětech; byla 13. Narodila se r. 1862. v Amednagarě. Rodiče její, byla z prvních v kastě brahmanské v okolí Bombaje, jež se dali pokřtiti, načež otec se věnoval missijnímu životu. R. 1867. vláda připustila dívky do lékařských škol. Satianadgan

byla z prvních přihlášených. Poslouchala lékařství 2 leta, načež výborně složila zkoušky. R. 1884., již provdaná, napsala roman Kamala, způsobem čistě indickým. Před námi je město Šivagunga s chrámy a proudy. Na kopci čeká dívka návrat otce askety. Nezůstane dívka dlouho u otce, provdá se a odejde s mužem na nové působiště. Další je líčení života domácího se všemi radostmi i žalostmi, povinnosti náboženské atd. Roman dopsán byl v Nilžirisu v Kanoru, kam spisovatelka se uchýlila hledat zdraví. Naděje její však nebyla splněna, zemřela r. 1894.

Oděv lidský. Ze všeho lidstva jest oblečeno 500 millionů lidí, 250 millionů žijí nazí a 700 millionů pokrývá jen některé části svého těla. 500 millionů lidí žije v domech, 700 millionů ve stanech neb jeskyních a as 250 millionů lidí žije vůbec bez přístřeší. Alois Svojsík.

Něco z naší pošty. Nynější poštovní ředitel v Brně, p. dv. rada Lier obnovil nařízení, aby všechny poštovní úřady měly a vydávaly tiskopisy dvojjazyčné, leč by kdo německých výslovně žádal. Jak strana promluví, jak adressa napsána, tak se má též úřadovati, slovem i písmem (dodací lístky a pod.). Na obecenstvu jest, aby se dle toho chovalo. České obecenstvo jest proti trafikantům a jiným prodavačům úředních tiskopisů příliš shovívavé, zvláště když jim „právě zásoba došla.“

— Mnoho se láteří na německá poštovní razítka a dává se jediná vina poštmistrům. Ti sice obyčejně nějakou vinu mají, ale ne vždy a ne vždy celou. Kdo chce poštovní razítko změniti, tomu jest o to zažádati c. k. poštovním ředitelstvím té které země až ve Vídni, kde mají otisky všech razítek. Co tu všecko rozhoduje, jakému nebezpečí se kolikrát poštmistr vydává, je samozřejmo.

I v těchto drobtech viděti nedostatek uvědomění a ráznosti dole, avšak také nečinnost nahoře, aby ten, kdo po právu žádá a jedná, pro právo netrpěl.

ROZHLED.

V Brně, 25. dubna 1899.

Církevní zprávy. Poslední dobu chodilo „zasláno“ za „zasláním“ v pražském sporu „mladých“ a „starých“. Boj tento více osobní než věcný, už z počátku hned, přešel konečně na zcela osobní pole. Nejednalo se už konečně o to, zda samostatná či nesamostatná křesť.-socialní strana! Osobní od věcného se sic v žádné straně a v žádném téměř lidském sporu přísně odloučiti nedá, ale malichernost našich poměrů přece to velmi okatě dosvědčuje, že se tak všude jen chumelí samými osobními jmény. Nejen v tom případě a tu, ale skoro vždy a všude, kde k nějakému sporu dochází. — Moravská křesť.-socialní strana, jež ve velikonoční úterý ve Vyškově pořádala svůj organisační sjezd, nabídla se oběma stranám za rozhodčího soudce. Návrh tohoto soudu přijat vlastně po přání našich moravských „mladých“, a „mladí“ z Čech s radostí s ním souhlasili. Z této ochoty, s jakou po tomto prostředku sáhli, zdálo by se, že jsou oni tou slabou utiskovanou stranou, která vyšla hledat svého Spytihněva Spravedlivého. Kdy tato druhá „konference míru“ bude zasedati, a bude-li vůbec zasedati, nevíme.

Organisace křesť.-socialní moravsko-slezské strany, tak jak na konferenci přijata, má podobu s organisací socialně-demokratickou. Totiž poměry donutily obě strany postaviti se na totéž stanovisko. Poměry ty utvořeny volebními kuriemi nového volebního řádu říšského. Dle toho i strana křesťansko-socialní bude míti hlavních organisací na Moravě sedm, dle sedmi volebních okresů páté kurie. Tato organisační kostra kuriatní má tvořit pevný střed nahoru i dolů. Nahoru připojí se zemský 7členný výbor spojivší organisace kuriatní, dolů pak budou se z moci kuriatní organisace tvořiti podřadné organisace okresní, třeba-li dle okresních měst, nebo je-li jinaká povaha kraje, dle jiných středisk místních. Nejmenší jednotkou organisační zůstává spolek křesť.-socialní. Počet spolků přibližně udán na 120. Nejbližším praktickým úkolem strany má býti: domáhati se starobního pojišťování, po případě je svépomocné zaváděti. Z Čech naléháno na svolání všeobecného československého sjezdu strany, z jedné části Moravy na svolání zemského sjezdu moravsko-slezského především. Konečně usneseno tento konati v srpnu na Velehradě a všeobecný, dojde-li k němu tentýž rok ještě, v září. Program základní a všeobecný jest jediný dosud, totiž ze sjezdu litomyšlského. Česká organisace zemská zatím na dvou sjezdech svých program tento dále vyvíjela a doplňovala, leč doplňky tyto nebyly všeobecně i pro Moravu a Slezsko závaznými.

Proti návrhu, minule sdělenému, rozděliti diecése na německé a české a utvořiti pro německé theology společný seminář,

vystupuje v témže listě „Katholische Kirchenzeitung“ (7. dubna) jiný německý kněz z Čech. Tento hlas dobře praví, že stálým popouštěním národnostnímu hnutí, stálým uhýbáním se, ba plutím s tímto proudem německý klerus jen dnešní protiřímské hnutí pomáhal vyvolávat. Jest to boj ne proti vlažnosti kleru, ale proti kleru právě, a čím více tento klerus bude své němectví vystrkovati, tím toho hnutí bude zacházeti na další a příkřejší scestí. O dvojích seminářích dle národnosti praví: „jsou-li dnes v seminářích třenice mezi alumny obou národností, pak prý je to znamením, že není v semináři jednotného vychování, nebo že vychovatel nemá schopnosti k úřadu svému. Jak pak se mají snášeti národnosti ve světě, když se snésti nemohou sami kandidáti kněžství, kteří jednou tyto národy vésti mají! Také učiněn návrh na zřízení německých diecesí. Tenť je právě nepochopitelný v době, kdy výlučný národnostní princip s takovou prudkostí všude je zastáván, v té době se kladou z kněžské strany požadavky, jež právě tomuto výlučnému principu hoví! — Žijeme v době, v níž na zevnitřní, na vedlejší, na nahodilejší, klade se hlavní váha, a to, co je vnitřní, prvotní, jediné nezbytné, to se opomíjí. Klerus by tomuto duchu neměl holdovat! Čím méně národy pěstují zásady, na nichž veškeren život lidský spočívá, a za to pachtí se jen za cíli čistě hmotnými, nebo honí se za přemrštěně idealními přeludy, měl by klerus svůj zrak nezkaleně a nepohnutě míti upřen jen a jen na ony neotřesné základy, jež mohou jediné řád světový založiti, na zásady náboženství křesťanského.“

O hnutí „tři o“, jak je kterýsi čtverák přezval dle allitterace slov německých: „los von Rom“ — stále se píše více a více. Pro i proti. Ale také se teď už soudí střízlivěji o prapagandě té, která zpočátku pozorována byla „velikýma očima“ na obou stranách. Rozplizá se, a protestanté sami, jimž měla přispěti k rozmnožení řad jejich, bojí se jí. Zcela zprávně psychologicky vystihuje následky hnutí toho evangelický farář vídeňský Dr. Johanny, v listu zaslaném mnichovskému „Allg. Zeitungu“. Praví, že hnutí to vzbudí v katolických kruzích tím silnější hnutí obranné, vzpruží ducha katolického, vytříbí život katolický, a tak konečně prospěch z něho bude míti jen katolicismus. Protestantismus pak, který odpatky katolicismu v sebe přijme, neztráví jich, tyto budou mu jen na obtíž a mimo to uvalí na sebe nenávist politickou i náboženskou většiny rakouského obyvatelstva. — Konečně uznati musí každý nepředpojatý, že takoví apoštolé, jací s heslem „los von Rom“ po kraji chodí, rozsáhlého hnutí náboženského vyvolati nezdolají, kdyby sebe více jim pomáhaly peníze a brošury z evangelických kruhů v „říši“.

Tento měsíc opět sešly se oba výbory pro uherskou samosprávu katolíků: devítičlenný i sedmadvacetičlenný. Užší výbor předložil širšímu své návrhy; zatím vše ještě uchováno v tajnosti. Že však z té samosprávy mnoho nebude přes všecky ty porady, možno souditi z toho vyjádření, jež předseda užšího výboru učinil širšímu: při sdělávání autonomie nesmí se nic ubírati: z práv biskupům náležejících, z práv hierarchie vůbec; nic z práv královských, nic proti zákonům státním a nic z práv státu. I táže se uherský zpravodaj

„Germanie“, odkud má tedy ta samospráva bráti vůbec obsah, když dosavadní držitelé práv, co v církvi rozhodují, ani nejmenšího z nich vzdáti se nechtějí! — Širší výbor však přece usnesl se z toho mála, co užší výbor předložil, vypracovati něco. Úzce obmezený kruh samosprávy bude tedy přece dle možnosti rozšířen snad proti vůli i vlády i — episkopatu.

Uherské kruhy episkopatu právě proto na několik stran jsou roztříštěny: mnozí asi bojí se zlých příkladů autonomie církevní v pravoslavné srbské a rumunské církvi. Leč právě lid srbský bez této své široké autonomie církevní, o niž tak houževnatý spor vede po několik let s vládou i s biskupy svými, dávno by se nábožensky ani politicky nebyl tak silným udržel. Vydati práva svá episkopatu, jemuž má všecku příčinu nedůvěřovat, jako nástroji korrupční vlády, ani tuhá opatření, jež rovnají se zastavení veškeré této samosprávy, nemohou jej donutiti. Episkopat srbsko-pravoslavný při své konferenci tento měsíc konané, se rovněž rozdvojil: a příčinu zavdala velmi smutná okolnost: nepřístojnosti, jakých ve správě církevního jmění dle výtek biskupa Zmejanoviče dopustil se patriarcha Branković. Tak po zmařeném sněmu srbsko-církevním zmařeny i synody biskupské, neboť za takých okolností poslední byla jen formalní.

V boji, jež vedou za svou samosprávu církevní některé pravoslavné obce bosenské, přidali se čeští návštěvníci Bosny tři poslanci mladočeští (Dr. Dyk, König, Hájek) ve spisku o cestě své nedávno vydaném, na stranu biskupu a vlády. Právě se svobodomyslných kruhů českých toho nečekáno. Ale poslanci oni odůvodňují to velmi dobře rozumnými náhledy, jaké mají jako katolíci a jako západníci o pořádku církve a v církvi. Výpady, jichž se jim proto dostává od protektorů pravoslaví a velkosrbské propagandy — hlavně N. Listů — odmítají též velmi ostře. — Že stěžovatelé bosenští ani v patriarchatu v Cařihradě nepochodili, zmínili jsme se minule.

Biskupové bavorští (arcibiskupové: mnichovský, bamberský, biskupové: řezenský, eichstättský, pasovský, špýrský, augsburský a würzburský) vydali společný list, jenž jako dozvukem rozhovořuje se ještě o případě Schellově. Vystupují, jak praví, listem svým proti onomu jistému proudu, který poslední dobu nejen ve vědeckých spisech, ale i v tisku denním se proti církvi a jejím zařízením obrátil. I dávají tyto pokyny knežím svým a věřícím: „Jen církev a učící úřad v ní ustanovený rozhodují o pravdách náboženských a ne jediný kterýkoliv učenec. — Všichni katolíci a zvláště kněži jsou povinni plnou a naprostou poslušností rozhodnutím církve. — Církev nezavrhuje svobodné bádání, ale bezuzdné hloubání, zvláště když by pod záminkou „pokroku“ mělo by vésti ku znetvoření a převrácení nauk církevních. — Pravda, již církev katol. hlásá, jest všeobecná; jest proto pošetilostí dávati katol. vědě národní výlučný ráz. — Biskupi bavorští se vší rozhodností prohlašují, že vychovávati budoucí kněze v seminářích přísluší jen a jedině církvi. Tisku nenáleží o těchto církevních záležitostech

prażádný úsudek, tím méně může mu přiznán býti jaký vliv při plnění těchto vrchnopastýřských povinností. — Není ovšem nikomu bráněno, aby upozorňoval strážce víry a mravu na nezbytné potřeby časové, ale musí se to díti s příslušnou skromností a pravým způsobem. Politické listy a zvláště protináboženské nejsou jistě místem pro to..."

Zřejmě sice není Schell a hnutí jím vyvozené jmenováno, leda že slovo „Fortschritt" vzato je z jeho „školy" — ale celý tenor listu vztahuje se na směr Schellem vyvolaný. Také první pokyn se vztahuje cele jen na jeho případ a osobu. List tento, k němuž biskupové bavorští nejen právo ale i povinnost měli po vyslovení rozsudku římského, nejen liberalním listům novou příčinu útoků, ale i rozjitřeným dosud ranám sražených učenců zbloudilých důvod nového roztrpčení dodal. Stručná apodiktická forma jeho sic prospěla jasnosti pokynu pastýřských, ale ubrala pastýřské opatrnosti a pečlivosti. Ostatně nepatřičné a ostré útoky v minulosti se strany odsouzené dostaly tak jen slabou odvetu.

Protektorát nad východní církví dosud nedá spáti vlasteneckým borcům z té i oné strany Rýnu. Tentokrát zavdán podnět ke vzbouření sporu z Italie. Prof. de Gubernatis cestovavší po Palestině uveřejňoval nepříznivé úsudky o protektoratu francouzském ve sv. zemi. Nechtěl sice těmito inkriminacemi pomoci Němcum, ale Italii samé, tvrdě, že „custodia" františkánská a i jiní italští mniši jsou francouzskou ochranou zanedbáváni. Když „Civiltà Cattolica" tyto výtky prof. de Gubernatis vyvrátila, přiskočil mu někdo jiný na základě článků jeho v „Rassegna Nazionale" na pomoc novými útoky a výčtem událostí, jež svědčí o nešetrnosti francouzské k zájmům katolíků a zvláště v poslední době o zaprodávání zájmů katolických řeckovýchodní církvi za úsměv ruského spojence Francie. Následkem těchto útoků, jež namířeny byly na tak zvaný „frankofilismus" papežské kurie, poslal patriarchat jerusalemský a spolu i „custodia" sv. země osvědčení, plné uznání a vděčnosti vůči Francii, jež francouzské listy otiskovaly ovšem s velkým zadostučiněním. Leč tu italské i německé katolické listy prohlásily osvědčení toto podvrženým, nepocházejícím od patriarchy Piaviho samého, nýbrž od sekretáře jeho Francouze mons. Legranda. Ať už zmíněné osvědčení je pravé či nikoliv, totiž od patriarchy samého a z jeho podnětu vydané, Francie při téže příležitosti doznala jiné velmi čestné obhajby v prvním dubnovém čísle římskovatikanské revue „Civiltà Cattolica."

Autoritativní tato revue s velikou vřelostí ujímá se francouzského protektoratu ve svaté zemi proti zmíněným útokům italským. Její obhájení jest neméně skvělým osvědčením pro Francii.

„Civiltà Cattolica" proti výtce, že protektorat nad církví katol. na východě vede dnes vláda vysloveně „massonico-repubblicana", praví, že největší nepřítel církve katol. doma ve Francii pres. Gambetta, když k němu přišel franc. missionář z Palestiny (1877) o podporu, dal mu obnos, jakého se nenadál, s ujištěním, aby jen vždy se na vládu

obrátil, že vláda pro katolíky učiní vždy vše, co bude moci. Také nefrancouzské mnichy a tedy zvláště františkány italské podporuje francouzská „massonico-repubblikanská“ vláda víc než na př. vláda italská; ta, když vláda italská jim jejich pense pobrala, vykázala jim ročních 6000 franků.

Ježto „Rassegna Naz.“ uvedla čtrnácte případů, kde francouzští zástupci nečinili svou povinnost, a jak praví všecky vzala z posledních 14 let, tu „Civiltà Cattolica“ vyvrací všecky ty případy jeden za druhým, usvědčujíc pisatele z překrucování a neznalosti ani dějin ani poměru. Všecky výtky sbíhají v jedno „ceterum autem“: Francie ustupuje k vůli Rusku před útoky církve řeckovýchodní. Výtka, že dali katolíkům odňat místo narození Páně v jeskyni betlemské stříbrnou hvězdou označené, padá sama sebou, ježto kaple v jeskyni betlemské odňata byla katolíkům už v r. 1757. Zůstala tam na znamení bývalého držení františkánského jen ta stříbrná hvězda s latinským nápisem. Řekové i tuto v r. 1847. odstranili, ale zakročením Napoleona III. musili ji r. 1852. opět na její místo upevniti. Františkáni mají právo mimo to v lodi chrámu před jeskyní na oltář a čtyři lampy, jež rozsvěcují. V bouři krvavé, již Řeci 26. dubna 1873 v jeskyni betlemské způsobili, rozbity a zničeny všecky věci latinské: obrazy, koberce, lampy i v sousedních latinských kaplích třech králů. Francie donutila Řeky k úplné náhradě a nápravě. Od té doby také vyžádala tureckou vojenskou stráž do betlemského chrámu Narození Páně. Hvězdu tehdy Řekové nevytrhli neboť nemohli. Ale od té doby snaží se, kde a jak jen možno odstraniti ji kousek po kousku. S velikou horlivostí ji stále utírají a leští, při tom ji hledí sedříti a otříti co nejvíc, hned tu hned tam nějaký hřebíček vytáhnou, kousek stříbrného plátku ulomí. Jest to zásluhou franc. konsula, že každé poškození ihned na místě reklamuje a donutí Řeky k restituci. Nerozhodnut je dnes jen ten sporný bod utírání a leštění hvězdy. Do roku 1886. měli to právo i Františkáni, ale toho roku Řekové je od něho odpudili a spor vleče se dosud; právo hvězdu v čistotě uchovávat osobují si zplna dosud Řekové. Zástupce francouzský stále musí nové a nové zlozvyky a usurpace řecké napravovat a zakazovat. To při řecké umíněnosti a vášnivé nenávisti je Sisyfova práce, kterou třeba stále znovu a znovu podnikat. Nevyřízeny jsou, co se kaple betlemské týče, jen dva požadavky dnes: ono umývání hvězdy a pak zákaz rozdávání chleba v jeskyni, což Řekové přes zákaz dosud činí. Ostatné stará i nové nabytá práva latiníků na tom místě jsou neporušena.

Výtka, že vinou Francie ztraceno právo na jeskyni pastýřův u Betlema, padá rovněž, neboť právo to ztraceno již r. 1757. — Výtka, že Řekové usurpovali si právo majetku na svatyni: „Muži galilejští“ na hoře Olivetské, rovněž není případná. Řekové právo to vždy měli — bylo to pouhé otevřené místo dřív, jež si před 25 lety ohradili a od té doby mnohdy zakazují vstup františkánskému processí. Spor není akutní, místo není tak důležité, ale pře čeká na zakročení Francie svého rozhodnutí.

Uváděje fakta vyvrací „Civ. Catt." nařknutí, že Řekové stálými usurpacemi ve svatyních Božího Hrobu a Božího Narození, čím dál více ubírají půdy a volnosti katolíkům, a naopak tvrdí, že právě působením Francie postavení Kustodie a katolíků na těch svatých místech, jež vlastní Řekové, jest mnohem lepší než bylo dříve zvláště před rokem 1852. Že Řekové se sice dále nových pokusů dopouštějí, aby latiníky vytlačili, toho nepopírá nikdo. Ale každý takový pokus je vždy zakročením zmařen. Tak už před 50 lety psal jistý konsul francouzský o této politice řecké: „Napřed někam zarazí jen hřebík; pak za nějaký čas na ten hřebík pověsí obraz; potom rozprostřou koberec před tím, dále zavěsí jednu, potom druhou lampu; to vše nenápadně v dlouhých mezerách časových, ale s tou politikou, aby mohli jednou říci, hle to vše je naše, my na to máme právo. Jmou se najednou s velkou horlivostí čistiti a zametati v kostele, nebo ve svatyni, vše to zevnější známky vlastnictví. Když se vše jim nechá a nikdo na stráži, najednou přijdou a na základě toho všeho si osobují, že jim patří to svaté místo. Ale ani tu nepřicházejí s brutalností. Velmi úlisně a s velikými výhodami pro latiníky začínají toto své usurpované vlastnictví. Dovolí latiníkům přístup. Konečně, když už se myslí v jistotě, poštvou proti latiníkům arabské nebo řecké poutníky. Začnou bitky holí, dýkami a zbraní. Tak konečně krok za krokem původní majitelé vystrčeni, když byli neopatrni, když si úskoků řeckých nevšímali. Teď ovšem latiníci začnou se svého práva dožadovati. Věc se přednese tomu kterému pašovi tureckému: tento je buď nevědomý a neznalý pravého stavu věcí, dá se svésti nepravým dokumentem, dá se podplatiti, a ztráta tak zaviněná těžko se pak dá už nahraditi."

Tak úskoky řecké a boje s nimi před 50 lety popsal bývalý konsul francouzský Famin ve svém spise „Histoire du Protectorat des Églises Chrétiennes en Orient". – A Řekové od té doby se nezměnili o nic. Je proto nemístné tyto řecké úskoky stále se opětující dávati za vinu lhostejnosti „massonico republikanské" Francie. Francouzští zástupcové i „Kustodia" sv. Země jsou všude stále na stráži a brání se proti takovým usurpacím. Dosud se jim to vždy podařilo práv katolíkův uhájiti. Že někdy nedají násilí odmítati násilím, jako v jednom případu „Rassegna N." má jim za zlé, toť jen rozumné, když cestou stížnosti věc se též napraví.

Tyto dni byl professor a poslanec katolického středu německého Hertling v Římě a měl prý dlouhou rozmluvu se sekretářem Rampollou, jež měla se týkati otázky protektoratu na Východě.

Táž „Civiltà Cattolica" svým číslem z 1. dubna vstoupila do padesátého roku svého trvání. Sešit zmíněný přináší žehnající a povzbuzující přípis svatého Otce a spolu historii uplynulých 49 let. Podnět k vydávání listu daly bouře a politicko-náboženské zámišky roku 1848. a 1849. v Římě a v celé Evropě. Papež Pius IX. dlel ve vyhnanství v Portici vypuzen z Říma. V prosinci roku 1849. předložen mu návrh vydávati takovou obrannou nábožensko-politickou revui a general Jesuitů nabídl se, že dá k podniku tomu své vhodné lidi,

kteří by časopis vedli. A tak, po skončených přípravách vyšlo první číslo v dubnu 1850. Myšlenka uvítána po celé Italii s nadšením a „Civiltà Catt.“ začala svou pouť z Neapole po všech státech a panstvích italského poloostrova. Obtíže dopravy a censury překonávala veliké. Přes to však počet odběratelů rostl. Za tři měsíce už měla 6307, koncem roku prvého 7433 až konečně po několika letech počet ten vyrostl na 11.807 odběratelů. V Neapoli list zůstal však jen tři měsíce. Zpátečnická policejní vláda neapolská, ač král Ferdinand ze srdce listu přál, činila stále obtíže, takže redakce a tiskárna se vším činem se koncem června stěhovala do Říma. Z Říma nejdříve měla zápletky s vládou Sardinskou, kde ostřejší zmínka o politice vlády vyvolávala co chvíle zákazy dovozu. Agenti a zastupitelé časopisu sdělovali zavčas redakci censorský zákaz a list pak pro dotyčný kraj se tiskl ve změněném vydání. Leč nejostřejší byla srážka s neapolskou vládou r. 1853. a 1854. Tato nechtěla trpěti vůbec žádnou zmínku o vládních akcích, o povinnostech panovníka k lidu a k církvi, a o právech lidu a církve. Redakce co chvíle pořádala nové vydání pro Neapolsko, ale konečně ani všecko to vyjednávání a ustupování nepomohlo: od r. 1854. „Civiltà Cattolica“ do Neapolska měla vstup zakázán. Ubylo jí tím na 3000 odběratelů.

Papež Pius IX. roku 1866. uznávaje prospěšné působení revue, založil pro ni zvláštní Collegium, jež od papeže Lva XIII. znovu potvrzeno a rozšířeny výsady jeho. Po vzetí Říma v roku 1871. odstěhovala se „Civiltà Cattolica“ do Florencie, kdež vycházela po 16 let, až do konce r. 1887. Od počátku r. 1888. vychází pak opět v Římě. List zmiňuje se také stručně o svých zásluhách při prohlášení dogmat Neposkvrněného Početí Panny Marie a o neomylnosti papežské, jakož i o přípravy ke sněmu Vatikanskému.

Vůdčím zdrojem a vědeckou studnicí křesťanskou byly listu vždy spisy sv. Tomáše Akvinského. Tohoto filosofa katolického sám dobrovolně si vybral; brevem sv. Otce Lva XIII. ze dne 8. července 1890 nově zřízenému a nadanému kollegiu redakčnímu filosofie sv. Tomáše Akvinského výslovně doporučena.

Ve dnech 18. až 21. dubna konán 16. kongres italských katolíků ve Ferraře. — Mezi italským ministrem kultu Baccellim a kardinalem Koppem z Vratislavi vyvinul se spor o kapli svaté Konstancie. Kaple náležela jako stavební památka sic ve vlastnictví a pod dozor státu; jurisdikčně však spojena byla s přiléhající basilikou sv. Anežky, jejímž titularem je kardinal biskup Vratislavský. Ministr Baccelli kapli přikázal jako domácí svatyni ku bohoslužebnému používání ústavu pro výchov chudých dítek. Když kardinal své jurisdikční právo reklamoval, ministr Baccelli své usnesení zvrátil; ale na ponuknutí z kruhů liberalních poslanců znovu právo to usurpoval a kapli znovu k ústavu přidělil. Kardinal Kopp dovolal se tu konečně zastání německého vyslance, který učinil vládě italské rozklad a vymohl na ní restituci práva kardinalova. Vláda musila povoliti. Ministr Baccelli musí znovu couvnout, dáno mu jen času, aby se cti mohl ustoupiti. — K vuli nedorozumění podotýkáme, že tím se snad ústavu onomu neod-

pirá možnost bohoslužby v pohodlné a blízké svatyni, jen se brání právomoc církevní na svatyni tu, která nařízením ministrovým, jež bez svolení církve učiněno, by byla přešla úplně v moc státu.

V posledním zasedání italské sněmovny přijat zákon, jímž se kongrua kněžská upravuje: navrženo plat duchovních správců zvýšiti na 900 lir, po případě na 1000 lir, až vláda uvidí možnost a příhodnou chvíli. Dosud příjem farních kněží v Italii obnášel 800 lir a nad 800 lir mělo 2236 farářů, pod 800 lir (asi 350 zl.) však 9245 farářů. Toto zlepšení duchovenských platů, k němuž vláda byla povinna, ježto duchovní a klášterní statky byla dříve konfiskovala, považuje se v ohledu politickém jako prostředek k získání kněžstva nižšího pro vládu. Je to tedy zjev toho boje mezi „bílou“ a „černou“ mocí v Italii.

Kardinalu Mezzofantimu zasazena pamětní deska na paláci Valentiniho, v němž zemřel 15. března 1849. O zvěčnění památky toho nevyrovnatelného znatele jazyků jednáno od r. 1885., teprv po 14 letech návrh dochází uskutečnění z moci a prostředku státních.

„Amerikanismus druhého stupně“ došel rozhodnutí slovem kurie římské po uspořádání sporu Schellova a Heckerova. Odsouzena totiž kniha francouzské sestry Marie du Sacré-Coeur o výchově učitelských sil řádových v ženských klášteřích a kongregacích („Les religieuses enseignantes“). Sestra Marie navrhovala tu zřízení normalního pedagogia ženského na modernějších zásadách založeného, než jsou dnešní řádové školy k výchovu sil učitelských. Podrobné návrhy nového moderního pedagogia ženských řádu zaujaly pro sebe 5 biskupů francouzských cele, 17 jim bylo nakloněno, 60 jim odporovalo. These předložené kongregaci o biskupských a řádových záležitostech zněly: sluší-li zříditi normalní ženské řádové pedagogium dle návrhů sestry Marie, a není-li toho třeba, má-li se dosavadní výchov sil učitelských opraviti. Otázka první popřena, na druhou odpověděno, že všeobecné reorganisace není třeba, od případu k případu však ať potřebné opravy zavede každý biskup sám. Po tomto rozhodnutí podrobili se postižení horlitelé moderní školy ve Francii tak ochotně, jako v případě „Amerikanismu“ i Schellově. Biskup Avignonský, nejhorlivější šiřitel myšlenky sestry Marie, i abbé Naudet, redaktor katolického listu „Monde“, jejž pokoušel se též v duchu moderního hnutí vésti, přípisy plnými ochoty a pokory se podrobili.

Odmítnuté dne 11. března v pruské sněmovně zvýšení dotace na starokatolický seminář bohoslovecký (6000 marek posuzují vážné listy německo-protestantské jako konec hnutí starokatolického. V debattě totiž vládě i stranám ji podporujícím vyklouzlo přiznání, že starokatolíky nemožno počítati k církvi katolické, jak to dosud činil zákon o starokatolících v Prusku. Zákon tento, jenž starokatolíky přisuzoval jako plnoprávné členy církvi katolické, byl velmi na ruku hnutí starokatolickému. Podle něho musili katolíci postupovati kostely starokatolíkům a děliti se s nimi o ústavy své. Tito tedy byli zaopatřováni na úkor katolíků. Doznání ministra i řečníků, že starokatolicismus přece jen jest novým, zcela jiným vyznáním zvrací úplně zásady a podklad onoho

zákona. Po tomto přiznání nebude prý vláda moci katolickému středu odříci jeho zrušení, až je opět co nejdřív navrhne. Vláda také doznala, že protestanté byli zklamáni v nadějích svých, jaké do hnutí toho kladli. A přestane-li toto přiživnictví, přestane i hlavní podpora starokatolicismu.

Ritualistické hnutí po projevu předsedy Church-Unionu, lorda Halifaxa, nazývá se nyní zřejmou vzpourou proti církvi episkopalní: proti státní i biskupské moci etablishmentu. Upřeli ve svém memorandu světské moci a parlamentu hlavně právo předpisovati jim, jaké náboženské úkony smějí konat a jaké ne, a biskupům odepřena poslušnost v tom případě, že by se stavěli proti ritualismu. Dokud půjdou s ním a budou ho trpět, dotud jen chtějí jim ritualisté poslušnost zachovávat. Proti ritualistům bojují jako proti „pořímštěným" — „Romanisers" — nejen liberalové církve státní, ale i všecky ty různé sekty od církve státní oddělené a protestantštější jak ona. Nonkonformist Dr. Guinness Rogers porovnává v březnovém „Nineteenth Century" hnutí „romanistické" (ritualistické) s francouzským hnutím protidreyfusovským, s hnutím pro všemohoucnost a nedotknutelnost štábu. Takový nedotknutelný, v ničem nezodpovědný solidarní stav chce zavésti kněžstvo ritualistické, bojující proti každé jakékoliv moci, jež by se snahám jeho napříč chtěla stavěti. Má se zříditi „klerikalní nedotknutelný štáb", jenž veškeru pravomoc ve věcech církevních strhuje na sebe, odnímaje ji od lidu a státu. — V dubnové „Contemporary Review" Rev. Canon Gore podle zmíněného projevu Church-Unionu vyvíjí hlavní cíle a zásady hnutí ritualistického. Klade předně důraz na známku „viditelnosti" církve, na její moc od Krista obdrženou, svazovati a rozvazovati. Biskupové jsou zástupci církve viditelné a božské její moci, ale i její učitelé (representativní a konstitutivní úřadové). Ve svém duchovním poslání církev musí míti právo sama říditi vše dle svého. Proto ideal ritualistů jest: „Církev svobodná ve svobodném státě." Stát ať se do věcí církevních nijak nemíchá. Svobodu církev musí míti ve věcech svých soudních (disciplinarní) i ve věcech legislativních (dogmatickou). Tím ritualismus stává se zároveň bojovníkem za osvobození církve z područí státu, do něhož všecky protestantské církve (schismatické rovněž) upadly.

* * *

Věda a umění. Zemřeli: 19. března Vilém Bukovský, prof. pražské techniky, inženýrský a stavitelský spisovatel; 13. dubna Dr. Bohdan Neureutter, prof. pražské university, zakladatel ústavu nemocničního pro děti v Praze, slovutný lékař dětský a spisovatel medicinský.

Dne 21. dubna slavil prof. Dr. Frant. Laurin, prof. církevního práva na vídeňské fakultě bohoslovecké, své 70. narozeniny.

Z katolických kruhů pražských pomýšlí se od nového školního roku na vydávání cenného listu umělecko-zábavného s tendencí ušlechtile náboženskou. Za vzor listu tomu mají býti nejlepší obrázkové

zábavné listy katolíků německých, francouzských a anglických. Myšlenku podpisuje svým jménem Dr. Antonín Podlaha, osvědčený znalec jak literarní tak umělecký.

Výstava Maroldova skončivší 16. dubna se skvělým úspěchem materielním má býti přenesena do Plzně. — V Rudolfinu zahájila 16. dubna krasoumná jednota svou výstavu roční českých i cizích prací malířsko-sochařských. — Socialně-demokratická dělnická akademie hodlá pořádati hromadné návštěvy do výstavy, při čemž postará se o živé slovo doprovázející a vysvětlující. První návštěva má být 30. dubna — před „svátkem dělnickým.“ Tentýž den večer zadáno Národní divadlo opět ku svátečnímu dělnickému představení. Bude to asi letos bez těch dozvukův i předzvěstí, jaké podobné představení mělo vloni. Neboť doposud vše je ticho.

Ve schůzi městské rady pražské dne 23. března jednáno o dotazníku Národního divadla rozeslaném v záležitosti nového (druhého) českého divadla v Praze. Městská rada nezaujala stanovisko, rozhodnutí si ponechávajíc na dobu pozdější, až jak věc se rozvine. — Táž rada městská dne 28. března přijala resignaci umělecké komisse s tím odůvodněním, že o hájení uměleckých zájmů při úpravě starých čtvrtí pražských dostatečně jest postaráno zřízením podobného poradního sboru, jenž do stavebního řádu samého položen (zemským sněmem projednáván).

Pro zachování starého rázu Prahy pořádána 16. dubna schůze veřejná v Praze v sále žofínském, jež však byla velmi slabě navštívena. Mluvili architekt Šterba, Dr. L. Jeřábek, spisovatel Vilém Mrštík, stud. Brabec a školní rada Tonner. Resoluce přijatá jednohlasně v 9 bodech vyslovuje požadavky přátel o starožitný ráz Prahy starostlivých. Obecnímu zastupitelství se vyslovuje nedůvěra, proti jeho dosavadnímu regulování Prahy se protestuje, a nový stavební řád se vítá jako příhodný; než zákon však nabude platnosti, ať se zvolí zvláštní komisse, jež by ve smyslu jeho cenné starožitné stavby hájila. Řád stavební ať se rozšíří na všecka česká města. Sněmu má se podat v tom smyslu pamětní spis. Pro budoucí volby má se ve hnutí hesel pro starou Prahu zorganisovat volební boj do obecní a městské rady.

Po vzoru vídeňském a odjinud zavedeny v Praze 29. března, 4. dubna a 12. dubna poprvé recitační večery pohádkové pro dítky. Recitovala pí. Hana Kvapilová, oblíbená umělkyně Národního divadla. Jen že bylo to jen pro bohaté děti, určenoť vstupné pro dítě 50 kr. Přes zdařilý úspěch a mohutný dojem, jaký recitace do pohádkové nálady upravená vyvolala, přece jen bylo prý příliš přihlíženo ke vzorům cizím a přizpůsobení se české duši dětské bylo by u větší míře ještě žádoucno. Ve Vídni podobné večery uspořádal už dříve herec Mitterwurzer.

Brněnské Národní divadlo rozvířilo veřejné hlasy poslední dobou: uspořádána o něm, jeho bytí, čili a nutných opravách anketa v „Moravské Revui“ našich mor. pokrokových. A 16. dubna svolána veřejná schůze do místností Vesniných v téže otázce. Už dříve (17. března)

svolána byla k tomu cíli schůze do Prahy. Jedná se opět o podpůrnou peněžní akci, k níž už vydáno provolání. Z podobné loňské akce, v níž rozesláno 1200 sběracích listin po vlastech českých, mnoho toho nevyplynulo. Vrátilo se na 200 listin, mnohé bez sbírky a bez peněz — 1000 celý zůstal nezodpověděn a dle všeho i pohozen. — Páni už na tuto „národní věc" vypiplali hromadu peněz a chtějí i budoucně asi vynaložit ještě víc na zábavní místnost tuto, jež v Brně dosud v té formě, v jaké by ji rádi měli, místa nemá. Čím výš a moderněji ji staví — dle svého domnění — tím ji mají prázdnější!

Na výroční valné hromadě herecké ústřední jednoty v Praze 31. března usneseno zvýšiti přístupné, aby se do jednoty nenahrnul herecký proletariat, který by chtěl snad využitkovati fondů v ní snesených. I tu už tedy v poměru k dřívějším nuzným stavům jsme o tolik napřed, že nastalo nutně třídění!?

Dne 5. dubna započaly lidové universitní kursy v Praze, jichž během dubna, května a června má se uspořádati sedm. Vstupné do jednoho kursu o šesti přednáškách stojí korunu. Ráz a předmět kursův udávají tato themata: „vývoj evropské společnosti v 19 století" (professor Dr. T. Masaryk); „světlo a teplo z elektřiny" (professor Dr. Č. Strouhal); „věda biblická a křesťanská apologie" (professor Dr. J. Sýkora); „o všeobecnosti původu náboženství" (professor Dr. Eug. Kadeřávek); „o nálezech a životě v Palestýně" (professor Dr. J. Sedláček) — tyto tři náboženské předměty tvoří jeden kurs; — „o některých příčinách nemocí infekčních" (professor Dr. Jar. Hlava); „František Palacký a náš národní rozvoj v tomto století" (Dr. J. Pekař); „o vzduchu, vodě a uhlí" (professor Dr. B. Raýman); „o skladbě a výživě těla" (Dr. Em. Formánek). — Proti bohoslovným přednáškám třetího kursu socialisté protestovali. Co prý tato themata mají co dělat mezi „vědeckými" kursy!? — Socialisté z počátku zahájili proti kursům tichý boykott, ač oni po nich nejvíc volali. Učinili tak proto, že denník jejich při všech vyhláškách kursu se týkajících byl opomenut.

Česká Matice technická měla 25. března svou výroční valnou schůzi, čtvrtou od založení svého. Matice jest sdružením nakladatelským pro vydávání českých odborně technických spisu. Čítá na 900 členů (59 + 823). V minulém třetím roce trvání vydány tři spisy (Müller: Výkonné měřictví; Novotný: Stavitelství mostní; Fialka: Vnitřní výstavba budov.) Dosud vydáno za ta tři léta na knihy 11.446 zl. Na tento rok rozpočteno 7500 zl., tak možná bude vydati dvojnásobný počet knih, než jako léta předešlá.

Velmi nepatrný počet členstva má společnost česká pro veřejné zdravotnictví — pouze 159, jak ve své valné hromadě dne 9. dubna sděleno, ač otázky jí zastávané jsou dnes z nejmodernějších a nejpopularnějších. Nám ostatně jest vysvětlitelno, proč tento spolek skomírá: jest zcela v proudu kruhů liberalisujících! Odstrašuje svými plány a návrhy, z nichž jeden z posledních jest: utvoření spolku a závodu pro spalování mrtvol. Jeť předsedou spolku posl. a městský fysik Dr. Záhoř, známý svými spalovacími návrhy z českého sněmu.

Ústřední komisse pro zachování uměleckých památek v říši ve svých minulých schůzích jednala mezi jiným i o památkách moravských a českých. Konservator professor Klvaňa slibuje, že v nejblíže příští době přesvědčí se o cennosti umělecké kostela tlumačovského, jenž se má bořiti, aby pak podal návrhy bude-li třeba. Konservator Radnický a Sterz, podávají zprávu o obnově chrámové v Jaroměřicích: nepodařené ve farním chrámu Páně, a prováděné v zámeckém. Konservator Rosmaël navrhuje státní subvenci 400 zl. na opravu dřevěného kostelíka ve Velké Hrabové, a komisse se k návrhu přidává. — Komissi předložen spis Šlechty-Křivoklatského o českém malíři 16. století: mistru Matéji Hutském a synovci jeho Šimonu. — Konservator stavitel Wiehl sděluje, že v sousedství kostelíku sv. Václava v Praze má býti zřízena škola, tak že pro zachování cenné této památky jest tím více naděje. — Konservator professor Schmoranz sděluje, že děkanský kostel v Hořicích, stavba to Dinzenhoferova, dle plánův komisse správně restaurován. — Konservator stavitel Boža Dvořák, podává zprávu o činnosti archeologické komisse v Pardubicích, jež pečuje velmi účinně o zachování starých památek v městě a už mnoho jich před zničením zachránila. Hrad na Kunětické hoře trpí velice tamními lomy kamennými a komisse zasazuje se o to, aby další trvání památky této bylo zajištěno. — Pro další úpravu chrámu Panny Marie v Sedleci povoleno 3600 zlatých. – Dopisující člen ředitel Dr. Jan Hraše zkoumal v předhistorických nalezištích u Dobřan v letech minulých a objevil tu stopy sídla kmene původu neznámého. Nalezené věci jsou kamenné nástroje a střepiny nádob. — Ve Strmilově nalezeno hojně mincí z 13. století, jak konservator professor Novák oznámil; nález jest veliké důležitosti pro poznání obchodních styků a poměrův oné doby. Ústřední komisse žádá, aby jí nalezené mince zaslány byly. Konservator J. Richlý sděluje, že v Dolní Cerekvi nalezena žulová soška Žižky s letopočtem 1476., jež odnesena do Mirešovic.

Z výroční zprávy za rok 1898. téže ústřední komisse vyjímáme tyto údaje: Předsedou jest Jeho Exc. Dr. J. Al. svobodný pan Helfert; členů jest 15, vyjma jediného radu J. Hlávku, všichni z Vídně. Komisse dělí se na tři sekce: praehistorickou a antickou; architektonických a jiných památek středověku až po naše doby; a archivalní. — Konservatorů jest v Čechách 40, na Moravě 14 (z nich 6 Čechů), ve Slezsku 4. Dopisovatelů jest v Čechách 45, na Moravě 26 (6 Čechů), ve Slezsku žádný. — Celkem jest konservatorů v celé říši 165, z nichž první sekci náleží 50, druhé 82, třetí 33.

„Vídeňské umění“ illustruje znamenitě referat z umělecké letošní výstavy jistého vídeňského listu, kdež se vypočítávají jména lepších krajinkářů: „Ribař jde po cestách Jettelových, jen ráznějším krokem... na to jmenováni Zoff, Ameseder, Wilt... dále se dí: „Také Tomec se pěkně rozvinuje. Brzy budeme míti mladou školu krajinářskou ve Vídni: Grmela, Holub, Kasparides, Supančič k ní též patří. Vésti bude Konopa... Konopa už má svou školu a své žáky“ atd.

Takhle tedy vypadá ta vídeňská umělecká obec! To se ví, že je to umění ryze německé!

Takový též ryze německý umělec vídeňský — dle referatů vídeňských listů — pořádal po Velkonoci svou specialní výstavku, totiž Antonín Hlaváček. Tento není německým umělcem ode dneška; už o výstavě r. 1873. psáno o něm: „Mezi staršími umělci, kteří ve svém německém pojetí a německé technice vytrvávají, zaujímají vynikající místa: Hansch, Halouska, Seelos, Hlaváček...“ Ovšem Hlaváček celou svou uměleckou produkcí kotví ve Vídni, v německých Alpách a v středoněmecké hornatině. Nejvídeňštější dílo jeho jest: „Pohled na císařské město s Kahlenbergu.“

Letoší sjezd slovanských žurnalistů krakovským přípravným výborem určen na 23.—25. září.

Polské listy a spolky začínají už letos opět slavit 50letou paměť úmrtí velikého pěvce polského Julia Słowackého.

Známý charvatský básník, plukovník Ivan rytíř Trnski, slaví 1. května osmdesáté narozeniny svoje. Družstvo charvatských umělcův a spisovatelů mu uchystalo slavnostní ovace.

Záhřebský odbor pro oslavu 50leté spisovatelské činnosti J. J. Zmaja vypsal soutěž na Zmajovu srbskou hymnu.

Zemřeli: ruská malířka N. V. Makšejová; věhlasný ruský umělecký kritik V. V. Čujko, vydavatel „Bibliotheky evropských spisovatelů“; srbský povídkář a redaktor „Dela“ Ilja Vukišević Ika; německý stavitel ulmského „münsteru“ Dr. Beyer; známý německý kartograf starého světa a zvláště Svaté země, Jindřich Kiepert; v Paříži člen akademie francouzské, věhlasný spisovatel dramatický Ed. Pailleron, jako pravý muž křesťanský, ve stínu kříže, s myslí zbožnou.

Zahájeny výstavy umělecké mezinárodní v Drážďanech, spojená s výstavkou staroněmeckého malíře Luky Cranacha, jež plní 14 světnic, a umělecká výstava v Benátkách. — Pařížský Salon už výstavku ukončil; specialitou v něm byl letos obraz 13letého malíře.

Pořádány sjezdy mezinárodní proti alkoholismu v Paříži, celní v Brusselu, novinářský v Římě. V Karlových Varech konán letos sjezd lékařů německých. Naše vláda jako vláda „kulturního státu“ ani nepomyslila asi na odvetu za Poznaň.

U Leydenu ve vsi Rysenburgu otevřen 21. března Spinozovi věnovaný dům za příslušné oslavy. Spinoza tu žil vypuzen byv z Amsterodamu. Domek starý ve své celé podobě zachován a restaurován zvláštním spolkem k tomu cíli zřízeným.

V červnu slaví Španělové 300letou památku narození svého slavného malíře Diega Silvy de Velasquez. Středem slavnosti bude odhalení pomníku Velasquezova v Madridě v nádherné čtvrti Pradomusea. — V Německu letos budou oslavovat 150leté narozeniny Goetheovy. — Dne 21. dubna připadla 200letá paměť narození znamenitého dramatika franc. Jeana Racinea. — V dubnu též připadlo 300. výročí narození angl. státníka Ol. Cromwella.

Literarní událostí francouzsko-anglickou byl Sardouův *Robespierre*. Drama to dáváno nejdříve v anglickém překladě v Londýně 16. dubna, kdež způsobilo ohromnou sensaci, ač dle všeho nebude ničím nad jiné práce znamenitého dramatika francouzského. Námětem práce jest událost ze života Robespierreova, kdy vlastní syn jeho odsouzen jest pod guillotinu pro odpor proti otcově hrůzovládě, a otec poznav, že syn má býti na smrt veden, chce jej osvoboditi, ale nemůže již.

Křesťanský spolek německých umělců hodlá letos vystoupiti samostatnou *výstavkou svého křesťanského umění*, aby dokázal životnost náboženských námětův a uměleckého (náboženského ovšem) jejich zpracování. Přidruží se k výstavě mnichovské, kdež mu vykázán specialní oddíl.

Drážďanští umělci dříve než přikročili k letošní výstavě, vypořádali mezi sebou dávný *spor mezi starými a mladými*, z něhož hrozila i v Drážďanech vypuknouti secesse, jako ji mají Vídeň, Mnichov, Berlín, Paříž i Praha. Spor urovnán závaznou smlouvou mezi třemi uměleckými spolky drážďanskými: před 1. květnem vždy se sejde komisse, která rozhodne, má-li se pořádat výstava. Usnese-li se o výstavě, zvolí se nová komisse, jež bude rozhodovat o připuštění k výstavě. Umělec, který chce býti připuštěn, musí se vykázat jednou z těchto podmínek: že v posledních čtyřech letech vystavoval někde v cizině, že má nabídku k nějaké umělecké monumentalní práci, že dostal v posledních 10 letech na německé nebo cizí výstavě medaili.

Z Anglie, Ameriky a Francie přešla i do Německa moda či pedagogický prostředek *dětských samovolných kreslířských prací*. Výstavou takových bezděčných pokusů „malířské“ schopnosti dětské má se pomocí dětské psychologii k novým poznatkům o vlohách a snahách dětské duše. V Německu uspořádána první taková výstavka v Hamburku. Z hamburské výstavky vyplynulo toto poznání: Dítě kreslí a maluje nejvíce a nejraději postavy lidské (75%), velmi zřídka ornamentalní a geometrické figury (2% — v pracích dítek pod 10 let). Vše co maluje, po svém personifikuje a oživuje. Dítě nekreslí dle předmětu, ale z paměti, tak jak se mu předmět do mysli vryl, a to i tehdy, když předmět je na blízku nebo před očima jeho. Kreslí v obrysech, popisuje linearně to, co ví. Vše bez proporce, bez perspektivy a velmi často vše průhledné. V domě viděti stoly i skrze zdi, vlasy viděti na hlavě i když klobouk ještě na nich přikreslen. Vedle očí, nosu a úst a mnohdy vlasu nebývá na hlavě už nic jiného zřetelně vyznačeno. Kdo stopuje tuto umělost dětskou zpozoruje i patrný rozvoj v ní. Dítě přechází od kreslení postavy en face ku kreslení jejímu v profilu. Zvíře kresleno vždy nejprv po délce těla, později i z boku a z předu. Zprvu se dítě obmezuje na jednotlivé předměty, později kreslí je ve vztahu vzájemném, kreslí celé děje, celé pohnuté obrazy.

* *
*

Národní hospodářství. Poslední dobou propukající mocný r u c h s t á v k o v ý — u nás skoro vesměs v Čechách — jest jakýmsi hnutím živelním nepřipraveným, neboť nestávkují zorganisovaní dělníci, a stávková komisse socialistická marně zrazovala, marně zakřikovala. Stávky takové bývají zpravidla bouřlivé — lid bez vůdců obezřelých a počítajících s okolnostmi končívá své boje obyčejně zoufale. A obezřelými vůdci stávkového hnutí naučili se u nás býti už i socialní demokraté. Je to tudíž zase velmi palčivé napomenutí pro všecky činitele jak společnosti tak státu, uchopiti se organisace těch rozbitých roztroušených dosud vrstev, jež ani pro socialní demokracii jak se zdá nejsou ještě zralé a přičiniti něco k povznesení jejich. Po takové ať zdařené nebo nezdařené stávce obyčejně přiroste řadám socialní demokracie, neboť ta jediná v době boje jest tu s pomocí svou. Ostatní vrstvy společenské na svou největší vlastní škodu buď se vzdalují, nebo dokonce zatracují boj ten jako projev třídního záští. Jsme už všeci ztheoretisovaní a kde bychom měli vstoupit do života, křičíme o vidinách a bráníme se theoriím.

Svolaná na 17. května do Haagu k o n f e r e n c e m í r u, jak zvláště v Německu soudí, jest otázkou ne politickou, ne vojenskou, ale kulturně hospodářskou. Významno jest prý, že volání po odzbrojení vyšlo z Ruska, hospodářsky nevyspělého. Toto leká se těch obnosů, jež musí vydávat na vojsko, kterého pro svůj postup ve svém rozvoji na venek skoro ani nepotřebuje. Rusku stačí to, co má dnes, aby na základě dnešního svého území stalo se první mocí budoucnosti. Nic nepotřebuje dále zabírat, jen hospodářsky a kulturně rozvíjet to, co už má. Jediné, co mu ještě schází, jest volný přístup k jižnímu moři nějakému, a toho doufá dosíci rovněž cestou smluvnou v perském zálivu. Persie jest dnes zemí v Asii ruským vlivem nejobleženější, ač i tu Anglie jest silným soupeřem, který hospodářsky v Číně už se zakotvil tak, že se Persie už také z vlivu Anglie nevymaní.

Ruská myšlenka proto dochází na západě tak málo ohlasu: zvláště u Německa, Francie a Anglie. Tyto státy snížiti svou ozbrojenou moc nikterak nemyslí, neboť další jejich rozvoj mocenský směřuje a směřovati může jen na venek. Doma už dostoupily vrcholu možného vývoje hospodářského a kulturního, doma už tedy práce téměř dokončena, a pro rozvoj na venek potřebují vojska a hlavně loďstva. Toto dnes tvoří vlastně údy těchto státních těles, údy, jimiž se ony na venek pohybují. Dnes pak směr opanoval, že obchodní dobyvačnost, nevědecká a kapitalová expanse nestačí, nestačí zvláště na osazení země a udržení její. V tom musí jí pomáhat vojenská síla. Onino pak činitelé obchodu, kapitalu a vědy (zvláště techniky) to, co vojenská moc dobyla a drží, dovedou tím lépe exploitovat.

Jsou to tudíž rozcházející se hospodářské zájmy a žádné difference politické, třebas by se i s ruzných stran tyto předstíraly, jež zabrání zdárnému výsledku konference míru. Má se tudíž za to, že nejpravděpodobnějším koncem konference bude nějaké zregulování mezinárodního válečného práva, zvláště námořního, a v nejlepším případě nějaký snad

rozběh k utvoření smiřovacího mezinárodního soudu. Po stránce odzbrojení zmenšení sil vojenských, ba i jen zastavení dalšího zbrojení bude asi konference bezvýsledna.

V tomto postavení je položení Ruska opravdu nepříznivé. Nedosáhne toho asi od západní Evropy, aby smělo víc kapitalu obracet na své hospodářsko-kulturní zvelebení na ujmu zbrojení. V Německu vidí v tomto právě největší úspěch politiky západních států nad Ruskem, že západ Rusku nedovolí tak rychle, jak ono by chtělo, hospodářsky vzrůsti. Rusko dnes už hlavní kulturní svůj úkol ani v evropském svém území nevidí, ale v asijských svých krajích. Nechávajíc evropskou Rus už přirozenému vývoji, mocí a všemi umělými prostředky přičiňuje se o větší polovici svou v Asii.

(Část Národního hospodářství pro nedostatek místa odložena do příštího čísla.)

* * *

Školství. Otázka školská vedle otázky jazykové stojí nyní v popředí a hýbe nejen veškerým učitelstvem, ale i politickým stranám způsobuje mnohé těžké chvíle, ba na Moravě debata o věcech školských stala se lučavkou, jíž z nenadání roztříděni duchové bez ohledu na příslušnost kmenovou. Při úpravě služného, jež jednomyslným usnesením sněmu alespoň z části provedeno a tak splněny naděje mnohých, nejdustojnější pan biskup Brněnský významnou řečí odůvodnil následující resoluci: Slavná vláda se vyzývá: 1. aby plnou pozornost věnovala snahám jisté části učitelstva, která směřuje k tomu, aby vyučování náboženství, náboženská cvičení a mravně-náboženský výchov z obzoru národního školství byly vyloučeny. 2. Aby učitelstvu na živou paměť přivedla, že školy zřízeny jsou k tomu, aby dítky také se mravnosti a náboženství vyučovaly. 3. Aby se postarala o takové záruky a učinila taková opatření, kterými by rodičům mravní a náboženský výchov jejich dítek ve škole a skrze školu plnou měrou byl zajištěn.

Resoluce tato hlasy německých a českých liberalů zamítnuta proti hlasům poslanců katolické strany národní, středu a liberalních velkostatkářů. Strana „národní“ před hlasováním odešla. Neočekávaným tímto výsledkem hlasování, jímž znamenitě objasněno stanovisko všech liberalů, byla překvapena veškerá veřejnost a není pochyby, že zásadní odpor liberalních poslancu proti nejmenší míře požadavků církve o otázce školské bude míti nepříjemné dusledky, jak patrno z projevu náboženství zděděnému dosud oddaného lidu moravského.

Správné stanovisko ve věci té zaujal katolický spolek českého učitelstva na Moravě, jenž ve schůzi dne 26. března v Brně konané vyslovil plný souhlas s resolucí a ujistil ndp. velepastýře, že bude dle zásad v resoluci uvedených působiti k tomu, aby smutné proudy, jaké na sjezdě německého učitelstva nabyly vrchu, také v českém učitelstvu se nezakořenily.

V téže schuzi učiněno důležité usnesení o pokračovacích školách hospodářských, jichž zřizování má býti všemožně podporováno.

Neméně pozoruhodné je usnesení katolického spolku učitelského, že letos o prázdninách pořádány býti mají hudební exercicie Cyrillské v Brně. —

Také v ostatních zemích hýbe otázka školská myslemi všech. V Haliči pilně jednáno o revisi školství a tu pozoruhodny jsou vývody poslance Kramarczyka, jenž oduvodňuje návrh na zřízení klášterních paedagogií pro venkovské školy prohlásil, že návrh takový proto učinil, aby zamezeno bylo znemravňování venkova učiteli v městech vychovaných. Výrok zajisté povážlivý.

Poměry industrialních učitelek rovněž pečlivě projednány ve sněmích zemských. V Čechách se navrhuje, aby industrialní učitelky, vyučují-li nejméně 16 hodin týdně, měly nároky na výslužné. Služné oněch učitelek, které vyučují 20 hodin týdně má obnášeti na měšťanských školách 500 zl., na vícetřídních obecních školách v platební třídě I.—IV. 450 zl., v V. třídě 400 zl. Učitelky platí do pensijního fondu přiměřený příspěvek a dostanou po 10leté službě 34% platu pak za každý rok 2·2% a po 40 letech plné služné jako pensi. Sňatek znamená tolik jako dobrovolné se zřeknutí služby, ale vdaná učitelka může opět býti ustanovena za jistou remuneraci bez práva na pensi. Učitelky s 8—15 hodinami týdenními mají jakožto indefinitivní roční remuneraci 160—360 zl. a nárok na podporu ve stáří, a to po 10 letech 30%, za každý další rok 2% a po 40 letech 90% služného. Odbytné po 5leté službě obnáší $^1/_2$ remunerace roční. Podobný návrh předložen ve sněmě dolno-rakouském.

Služné učitelů v Haliči upraveno v ten smysl, že zřízeny čtyři platební třídy. Veškeré vesnice zařaděny do IV. třídy. Z vesnických učitelu dostane $^1/_4$ 500 zl., $^1/_4$ učitelů 450 zl. a $^2/_4$ jenom 400 zlatých. Zatímní podučitel dostane nejméně 250 zlatých. To jsou u nás pacholci jinačí páni. Dostane 150—200 zl. a veškeré zaopatření. V Dalmacii zvýšeno služné učitelům měšťanských škol na 700—800 zl.

S úpravou služného není učitelstvo nikde spokojeno. Domáhá se dusledně toho, aby bylo postaveno na stupeň státního úřednictva nejnižších tří dietních tříd.

Pozoruhodný návrh poslance Dra. Perka, aby na vyšší zahradnické škole v Lednici umožněno bylo studium také českým posluchačům, českými a velkostatkářskými hlasy proti německé liberalní straně schválen. Podobně návrh poslance Štancla, aby na moravském Slovácku zřízena byla škola keramická, přijat dosti příznivě.

Ovocnářský a zelinářský kurs pořádán pro učitele v Lednici na tamnější zahradnické škole. Kurs trval od 13. do 18. března, a byl obmezen na určitý počet učitelů

Konvikt spojený s internatem zřízen v Králové Hradci s tamnějším Albertinem pro syny učitelu v katolickém spolku učitelském soustředěných. Celkem je od počátku příštího školního roku asi 20 míst volných. Snad časem i na Moravě ujme se podobná myšlenka.

Konference zemských školdozorců konána v ministerstvu vyučování ve Vídni zatím účelem, aby stalo se dohodnutí o reformě

učitelských ústavů a škol středních. V jakém směru bude reorganisace provedena, dosud není prohlášeno. Podle všeho asi bude studium na školách těch opět prodlouženo, čímž by chudobnějším žákům přístup k užšímu studiu byl ještě více stížen, ne-li znemožněn.

O jednání okresních školních rad se u nás nedozví nikdo. Jinak v Dolních Rakousích, kdež úřední listy uveřejňují zápisy o schůzích okresních školních rad.

Měšťanské školy v Čechách měly koncem r. 1897. celkem 58.934 žáků a žákyň, a to 36.637 českého a 22.283 německého původu.

V českém učitelstvu jeví se mohutný proud pro jednotu všeho učitelstva bez ohledu na řeč a původ, arciť jenom v otázkách stavovských. Tento směr velmi důrazně zastává radikalní listy učitelské, zvláště „P. z B." Snad blízké styky takové zmírní alespoň v učitelstvu národní protivy, zhladí krajní výstřelky šovinismu nacionalního a umožní klidné rokování také o jiných otázkách, zvláště však bude tím umožněno sblížení katolického učitelstva ze všech zemí.

Potěšitelným zjevem je také klidný a věcný referat Nár. Školy o brněnské schůzi katolického spolku učitelského. Věcným projednáním otázek třebas i sporných bez nízkých nájezdů osobních zajisté více se prospěje škole i učitelstvu než sebe prudšími a drsnějšími polemikami, jež nikoho nepřesvědčí ani nezískají, ale zbytečně roztrpčí a odpudí.

Z učitelstva pražského zvolen byl výbor ku prozkoumání spisů pro mládež, jenž určil si následující normy směrodatné: 1. Spisy pro mládež po stránce esthetické mají se úplně vyrovnati spisům jiným; totéž platí o stránce ethické. 2. Spisy pro dospělé původně napsané se nemají „upravovati" pro mládež. 3. Z cizích literatur jenom díla zvláště cenná se mají převáděti na jazyk český. 4. Spisy z dějepisu, zeměpisu a přírodních věd mají býti psány na základě vlastního názoru neb knih vědecky bezvadných. 5. Každý spis nechť vyniká zevnější úpravou, zřetelným tiskem, hladkým jasným papírem, úhledným formatem a obrazy dokonalými. 6. Spisy, jimiž mládež ani srdce nezušlechtí, ani povahy nevzdělá a rozumu nezbystří, se nemají schváliti.

Zajímavým zjevem byly společné schůze veškerého učitelstva v Opavě dne 4. dubna konané, jakož i současná schůze českého a německého učitelstva v Praze, kdež české učitelstvo zcela otevřeně vystoupilo ze strany mladočeské — bude prý nyní od všech stran neodvislé — německé učitelstvo prohlásilo se pro Wolfa a Adlera.

Spolek učitelského domu ve Vídni pořádá o prázninách společné cesty. R. 1895. do Tater si vyjeli němečtí učitelé, r. 1898. byli v Bosně a Dalmacii, r. 1900. pojedou do Paříže na výstavu. Celkem budou 18 dní na cestách, z těch 7 na výstavě, a veškeré výlohy obnášejí jenom 200 zl. Myšlenku podobnou pronesl předseda katol. spolku moravských učitelů Kadičák, ale zatím nedošlo k provedení. Snad časem i u nás více přízně věnováno bude podobným praktickým návrhům.

Katolických spolků učitelských je v Německu celkem 374, v nichž je soustředěno přes 10.000 členů.

Pojišťování studentů proti úrazu ve studiích zavedeno na vysokých školách vídeňských. Akademický senát a sbor professorský učinil smlouvu s jistou pojišťovnou, že za semestralní poplatek 2 zl. 53 kr. každý studující mediciny, chemie a fysiky obdrží 3 zl. denní podpory, když se mu přihodí nějaký úraz v budově školní při studiích, při odborných vycházkách a pokusech, a kdyby následkem úrazu navždy stal se ku práci neschopným, vyplatí mu pojišťovna 12.000 zl.

Nižší známku z mravů může dostati žák, kterýž zanedbává povinnosti svého náboženského vyznání. Tak rozhodla zemská školní rada česká výnosem ze dne 16. ledna 1899. č. 43.029.

Na německých školách středních nabývá protirakouský směr ve smýšlení studujících povážlivých rozměrů. Nemine semestr, aby z různých ústavů nepronikly zprávy o vyšetřování, a na mnohých místech chopila se školní správa státní nejkrajnějšího prostředku k zamezení nebezpečného hnutí pangermanského, jenž dosud velmi pečlivě se uměl tajit v pěstování německého nacionalismu wolfianského. Tak nedávno v Kremži bylo vyloučeno několik žáků proto, že v hospodě zpívali veřejně „nacionalní“, t. j. vlastizrádné písně.

Dle zpráv vojenských statistiku ze 100 nováčků pětina neumí čísti ani psáti a v celku je v Rakousku 30% analfabetů, kdežto v Německu, kde dosud mají školu konfessionalní, analfabetů takměř není. Zajímavý je také úkaz, že v Tyrolích a Vorarlberku, kde dosud nemají „svobodné“ školy a školství je prý úplně v rukou „klerikalů“, analfabet je vzácným zjevem.

V Uhrách nařídil ministr Vlassics, aby přes neděle a svátky nebyly dávány úkoly a vůbec domácí úlohy žáků obmezeny na míru nejmenší.

Zpráva o navrácení vyznamenání učitelem Bieleckým prohlašuje se za výmysl socialistických listů učitelských ve Vídni vycházejících. Tak alespoň tvrdí „Fr. Schulztg.“

Pro neobmezenou volnost studijní vyslovil se dvorní rada Dr. Max Burkhardt v řeči „Die Bildungswege von Mann und Frau“, konané ve vídeňské akademii žen a dokazoval, že na základě platných zákonů základních (zvláště § 2. před zákonem všichni občané jsou rovni a § 3. veřejné úřady všem státním občanům jsou stejně přístupny) mohou ženy domáhati se plné rovnoprávnosti s muži i pokud se týká připuštění ke studiu akademickému a vůbec vyššímu.

Spolek pro výchov úřednic v Berlíně vzdělává ve svých ústavech dívky tak, aby mohly konati kancelářskou službu v písárnách advokátů, notářů, u společenstev, v obchodech a p. V kursech těch se vyučuje těsnopisu, manipulaci s psacím strojem, pracím kancelářským, všeobecné praktické nauce právní a matematice. Nejmenší služné absolventky takového kursu smí býti 75 marek — za méně nesmí místa přijati.

Ročník IV. (XVI.) Číslo 6.

HLÍDKA.

Několik slov o literarní vzájemnosti slovanské.

Podává F. Bartoš.[1])

8. K poslovanění našeho slohu a tím i k očištění ho z hojných nesprávností syntaktických a barbarismů frastických velice by mohly přispívati překlady některých děl našich spisovatelů na jiné jazyky slovanské, zvláště polský a ruský. Naši spisovatelé, srovnávajíce pak svůj původní spis s takovým překladem, nejsnáze a nejmakavěji by poznali, jak měli správně po česku psáti.

V tom vzhledě velmi poučný jest překlad „Babičky" Boženy Němcové, pořízený paní Petrovskou.[2])

B. Němcová počítá se vším právem mezi naše nejpřednější spisovatele; ale sloh její je přece jen nebroušený diamant. Kdyby se vybrousil a vyleštil dle tohoto ruského překladu, zazářil by teprve svým pravým leskem. Poněvadž chyby a nedostatky vyskytující se ve vazbách a v úslovích „Babičky" společny jsou i mnohým jiným spisovatelům našim, nebude snad srovnání originalu s překladem bez důležitosti a bez užitku.

1. Našeho novověkého „cočka" ruština nezná, majíc zaň původní vazby slovanské, t. j. i staročeské: instrumental srovnávací anebo spojku

[1]) Do prvni části této rozpravy vloudilo se několik rušivých chyb tiskových. Str. 357. ř. 13. zdola čísti jest věru m. všem, str. 358. ř. 9. zdola noviny m. rodiny, str. 359. ř. 2. shora Kremsir m. Kremnic, str. 359. ř. 6. sh. obohacujme m. obnovujme, str. 360. ř. 12. shora nekrmili m. nakrmili.

[2]) Babuška, razskaz Boženy Němcovoj. Iz češskago perevela E. T. Petrovskaja. V Praze 1871. — Český original cituji dle pátého vydání Kobrova.

kak (jako): Viděla ji vždycky před sebou co veselé selské děvče (8) — ona viděla jejë vsegda vesëloju selskoju děvuškoj (6). Jiří přišel za rok domů se podívat co vyučený tkadlec (220) — čerez god Jiržik prišël uže tkačëm pogostiť doma (247). Jiří ho měl co vlastního otce (221) — on ščital jego rodnym otcëm (248). Barunka co nejstarší vždy nesla mošinku (32) — Barunka kak samaja sturšaja vsegda něsla sumku (34). Jakoužto barvu pan otec co mlynář miloval (33) — katoryj pan-otěc uvažal kak melnik (35). — Tak vždy, na př.: 32—34, 89—93, 94—104, 158—187.

2. Němcová, jakož i jiní naši spisovatelé, užívá často po způsobu německém jednotného čísla podstatných oko, ruka, noha, pata, kde oba ty údy těla lidského jsou stejně účastny děje. Toho v ruském překladě nikde není: Pan Beyer měl veliké, jasné oko (30) — u něgo byli bolšije světlyje glaza (31). Srna svým modrým okem mile na děvčátko hleděla (56) — serna svoimi golubymi glazami milo posmotrěla na nějë (61). Na plotě seděla kočka, dívajíc se chutiplným okem na vrabce (88) — na zaborě siděla koška, žadnymi glazami nabljudaja za vorobljami (97). Oko jí zvlhlo (272) — glaza jeja dělalis vlažnymi (306). To jste neměla, osobo, jaktěživa klokočový růženec v ruce (159) — tak vy věrno vo vsju svoju žizň ně iměli fistačkovych čëtok v rukach (177). Děti, vidouce na zmrzlém sněhu krvavou stopu její nohy, běžely za ní (19) — děti, uviďav na sněgu krvavyje slědy jeja nog, běžali za něj (19). Když vidím ten Boží svět pod nohou (31) — kokda že vižu mir Božij u sebja pod nogami (33). Na noze měla nové černé pantoflíčky (32) — na nogach u něja byli novyja čërnyja tufli (34). Prohlížely si ji od hlavy do paty (6) — ogladyvali s golovy do nog (4). Popsal dceru od hlavy do paty (81) — opisival doč s golovy do nog (89). — Podobně: zcuchaný vlas (274) — razstrëpannyje volosy (308).

3. Genitivu ruský překlad užívá z pravidla zcela správně, jako stará čeština a zachovalá nářečí východomoravská, nikoli však český original.

a) Genitiv záporný: I vždyť není žádný hastrman (19) — da věď voďanago sovsěm nět (19). Tenkráte ještě ten kostelíček tu nebyl (50) — togda ješčë něbylo etoj cerkvi (53). Ale ona nebyla ani ve světnici ani ve dvoře (78) — no jeje ně skazalos ni v světlicě ni na dvorě (88). Takové zvíře není (148) — Takogo zvěra nět (164). Není kapličky, by nebylo jednou do roka kázaníčko (151) věď nět i časovenky, v kotoroj by ně bylo propovědi choť odin raz v god (167). Nebyla ještě řeč o tom mezi námi (156) ješčë ob etom meždu nami ně bylo i rěči (173). To prý za jejich let nebývalo (157) — etogo, govorjat, v ich vremja ně

bývalo (175). Celý den nebyl pokoj (218) — celyj děň ně bylo pokoja (237). Ostatně tam nebyl nikdo (228) — bolše nikogo ně bylo (256). Divno je mi, že tu ještě pan myslivec není (236) — meňa udivljajet to, čto do sich por ješčë nět ochotnika (265). Nebyla tu ještě paní kněžna (261) — kňagini ješčë ně bylo (294).

Takovou babičku ony ještě neviděly (6) — takoj babušky ony ješčë ně vidali (4). Řekla matce, aby takovým paním chléb nepředkládala (29) — zkazala materi, čtob ona takim gospožam ně podavala chlěba (30). Kdo u mne nepřijme chléb a sůl (29) — kto u meňa ně prinimajet chlěba-soli (30). Rizenburský nenosil tak vysoké těžké boty (30) — Rizenburskij ně nosil tažělych sapog (31). Na dětech nebylo vidět jakou nouzi (36) — Na děťach ně bylo zamětno nuždy (38). Nemohla jsem ani oči pozdvihnout (44) — ja ně mogla glaz podňať (47). Dlouho už šla a ještě bílý dvůr neviděla (50) — Dolgo šla ona a chutora ješčë ně viďať (54). Jak matce umře dítě, nejí jahody (54) — to ona nejesť nikakych jagod (58). Jen když nebral jméno Boží nadarmo (57) — tolko on ně směl pomňať imeni Božiago vsuje (61). Nemají žádných dětí (108) — Dětěj u něja nět (120). Ruku políbit si nedala (114) — ruki pocělovať jej ně dala (126). On společnost nemiloval (130) — on ně ljubil obšestva (144). Aby žádnou škodu mi netropili (149) — čtoby oni ně udělali bolšago vreda (165). Proto si hlavu nelam (157) — Nad etim ně lamaj golovy (174). Víno vám nedáme (100) — Vina vam ně dam (212). Ty zase neuděláš takový klobouček (196) — i ty vot ně sdělaješ takoj šljapki (219). Děti neměly školu (212) — v etot děň školy ně bylo (238). Tři dni neprohlížela Barunka svoje panny (213) — tri dňa Barunka ně vidala svoich kukol (238). Já bych nemohla žádné zvíře zastřelit (234) — ja by ně mogla ni odnoj zastrělit (264). My nezařezujem drůbež (235) — my ně režem ptic (264). Babička neopustila malé údolíčko (292) — babuška ně pokinula dolinki (328).

b) Genitiv při slovesech pomnění, přání a p.: Naděju se, že na babiččina slova pamatovat budete (168) — ja nadějus, čto vy ně zabudětě slov babuški (187). Pamatuj na mne (224) — pomni meňa (251). Chlapci nezapomněli papírové draky (164) — malčiki nězabyvali svoich bumažnych změj (183). Nezapomenu já nikdy na lidi, kteří mi jsou milí (260) — ja nikogda nězabudu ljuděj (272). Prošková ničeho si nepřála u toho stavení než úl (190) — ničego tak ně želala v etom domě kak ulja (213). Každý jí smrt přál (271) — želal jej smerti (305). Žádáš moje svolení (280) — žděš mojego soglasija (315). Přejme jí věčný pokoj (269) — poželajem že jej věčnago pokoja (303). Děti poslechly babičku (7) —

déti poslušalis babuški (5). Poslechněte Barunku (206) — slušajtés Barunki (230). Zvířata hledala stín (264) — životnyja iskali těni (297). Mančinka již na ně čekala (207) — Mančinka ich ždala (231).

c) Genitiv celkový: My ti nasbíráme zase jahody (114) — My vam opjať naberëm jagod (126). Matka přinesla mu červená jablka (160) — mať priněsla jalych jablok (178). Po večeři vzala babička ode všeho po kousku (181) — babuška vzjala po kusku vségo (202). — Nesprávný genitiv přeložen správným akkusativem: Dobré slovo najde dobrého místa (150) — dobroje slovo najdët dobroje serdce (167).

4. Za pády předložkové (pro, na) má ruský překlad původnější a správnější dativ slovanský: Trefí se pro jiného (119) — prigodit sja drugim (131). Pro koho to všecko chystáte? (155) — komu gotovité vsë eto (172). Děti těšily se na vánočky (180) — Déti radovalis vanočkam (201).

5. Slovanského instrumentalu ruský překlad více šetří než český original.

a) Instrumental výrokový: Ale ona byla tenkráte mladá, svěží holčina (138) — No togda ona byla molodoju, svěžeju děvuškoj (153). Byla jsem děvčice vyrostlá již (217) — ja byla uže vzrosloju děvuškoj (244). Paní Liduška byla s t a r o s v a t a, Lhotský byl m l á d k e m, jeho sestra d r u ž i c e (228) — Liduška byla svachoju, Lehotskij družkoju, sestra jego družičkoju (256). Tolar teprv se jim stal znamenitý (46) — téper on stal dla nich zaměčatělnym (50). Nemohla chtít, aby se její dítě cítilo nešťastné (221) — čtob ono čustvovalo sebja něščastnym (248).

b) Instrumental srovnávací je v ruštině vůbec častější než v našem jazyce: Vletél mezi ně jako jestřáb (134) — jastrebom vletěl v ich tolpu (148). Jak šípka letěla po stráni dolů (192) — strěloj ponéslas vniz po kosorogu (215). Tu mi padl jiný kámen na srdce (103) — novoje gore lëglo mně kamnem na serdce (114).

c) České pády předložkové překlákají se puvodnějším a správnějším instrumentalem zpusobovým, místním, vztahovým a látkovým: Kavky, vrány, vlaštovice letí ve velikých hejnech (168) — galky, vorony, lastočky lětajut bolšimi stadami (187). Drůbež stavěla se v hromádky (264) — ptica kučkami stojala (298). Po cestě ptal se všude (81) — dorogoj vezdé spraśival (89). Mnoho jsem zakusila po cestě (102) — mnogo ispytala ja dorogoj (113). Děti povídaly si po cestě (170) — déti govorili dorogoj (189). Nevyvádějte na cestě (206) — né šalité dorogoj (230). Jan nedal mi pokoje na cestě (129) — Jan ně daval mně pokoju dorogoj (142). Děti nemálo se na svoji samostatnost pyšnily (212) — oni né malo gordilis svojeju samostojatelnostiju (238). On je na ni tuze pyšný (216) —

on jeju očeň gorditsja (242). Na nohy jsem také dost čerstva (280) — i nogami ja ješčě dovolno krěpka (315). Žila jen od chleba a vody (155) — ona pitalas tolko chlěbom s vodoj (172).

6. I pády předložkové mají v ruském překladě původnější ráz slovanský: Psi lehli do slunce (124) — sobaki ulěglis na solniškě (137). Když babička chovala malou Adlinku, ráda sedla ke klavíru (11) — ňaňča malenkuju Adelku babuška ochotno sadilas za fortepiano (10); srovn.: sedl za stav [tkalcovský], dělá za stavem). Lehotský nám přišel k pomoci (101) — Legotskij prišěl nam na pomošč (112). Ku příkladu (177) — na priměr (197). Že má přece jakési právo k němu (220) — čto imějet že na něgo kakoje-nibuď pravo (246). Ti povědí všecko od slova k slovu (104) — ot slova do slova (115); česky lépe: slovo od slova). Mezi dnem přišli všickni z myslivny (201) — dňěm prišli vsě i z ochotničjago doma (201). Mezi tímto napomenutím došel učitel se školními dětmi (125) — v eto vremja podošěl učitel (139). Důvěra, kterou na osudný věneček kladla, nesklamala ji (139) — věra v suženyj věnok ně obmanula jejě (153). Tatínek na nás německy mluví (210) — ťatěňka govorit s nami poněmecki (235; tak i na Moravě; „mluviti na někoho“ znamená tu někoho pomlouvati). Nač ostatní nevěřili (295) — vo čto drugije ně verjat (331; srovn. „věřím v Boha“). Okolo stavení vedly dvě cesty (22) — mimo doma prolěgali dvě dorogi (20). Pan myslivec šel právě kolem (25) — v eto vremja šěl mimo ochotnik (25). Jak šla babička okolo, sáhla do kapsáře (93) — babuška, pochoďa mimo, bralas za karman (103). Jeli okolo zámku (133) — tělěžka projezžala mimo zamka (147). V tom šel kolem pan mlynář (197) — v eto vremja pochodil mimo melnik (220). V tom zaskřípělo ostří po kůře (240) — v etu minutu zaskripěla pěla o koru (270). Řepíček pro bolení krku (17) — repejnik ot boli v gorlě (17). Pro celý svět nebyla by se od něho odloučila (132) — ni za čto na světě ně ušla by ot něgo (145). Orel celý den lítá po skalách v dešti i větru (247) — v dožď i větěr (272; akk. správnější!). Zpráva roznesla se rychle v celém údolíčku (271) — izvěstije bystro razněslos po vsěj dolině (305). — Podílné předložky po original skoro ani nezná; překlad ji má pravidelně: Každý rok dostaly děti od baby kornout čemerky (18) — každyj god děti polučali od staruchy po kartuziku čemericy (17). Myslete si, že mám 77 kapes a v každé mám jednu pohádku (176) — predstavtě sebe, čto u meňa 77 karmanov a v každom karmaně po zkazcě (196). Já udělám 40 čárek na dvéře a vždy, když ráno vstanu, jednu smažu (198) — i kak vstanu, budu stirať po odnoj (221). Když byla třikrálovou křídou

na všecky dvéře tři křížky udělala (202) — sdélav po tri kresta na každoj dveri (227). Každý uchvátil nasmolené koště (203) — každyj schvatil po nasmolénnomu věniku (227). Tu máte každý kudličku (205) — vot vam po nožu (230).

7. Náměstky a číslovky: No, já moje vojáky nechám také doma (244) — nu, tak i ja svoich sojčat ostavlju doma (275). Mila nechce ode mne čehož přijmout (216) — Mila ničego né choček priňat ot meňa (243). Nebyli bychom ani my oba dva s ní čeho pořídili (86) — v dvojëm my ničego né mogli by s néj sdělať (96). Byl jeden král (176) — žil byl korol (196). Šlo více známých (225) — šlo mnogo znakomych (252).

8. Sloveso. *a)* Original český má po způsobu německém chybné tvary trvací za správné končicí: Jen se posaďte. já tu jsem hned (225) — ja sejčas budu zdės (252). A já jdu s vámi až k mostu (87) — a ja pojdu s vami do mosta (97). Já jdu také (134) — i ja tože pojdu (149). Já jdu nyní rychle domů (198) — toropljus domoj (222). Budete vidět v okamžení (116) — i vy sejčas uviditě (129). Až jen budu veliký, budu ho také vidět (116) — kogda ja budu bolšoj, tak tože jego uvižu (129).

b) Děj opětovaný český original vyjadřuje často chybně slovesy končicími a trvacími: Panimáma s Mančinkou vyprovodili letního času babičku až k hospodě. Byla-li tam právě muzika, zastavily se trochu u plotu (47) — lětom panimama s Mančinkoj provožali babušku do gostinicy. Jesli v eto vremja tam byla muzyka. to oni ně nadolgo vstanavlivalis u plětňa (50). Dceruška kolikráte byla ve dvorci, ale to jela vždy s otcem (50) — doč mnogo raz byvala na chutorě, no vségda jezdila tuda s otcëm (54). Její matka, když v strachu a úzkosti je. vždy do své komurky jde (51) — kogda jeja matěri byvajet žutko i strošno, to ona vsegda uchodit v svoju komnatu (55). Však já se postarám. aby k vám nešel (141) — ja pozabočus o tom, čtob on ně chodil k vam (156). Ona stokrát raději pěšky šla než se vezla (135) — ona vo sto raz ochotněje chodila pěškom něželi jezdila (149). Děti se sotva dočkat mohly matky, neboť jim vždy přinesla nějakou hračku (172) — děti jedva mogli doždaťsja matěri. potomu čto ona im vsegda prinosila kakija-nibuď igruški (192). Chlapci se od něho nehnuli (178) — malčiki ně otchodili ot něgo (199). Komtessa neodpověděla (261) — Gortensia ně otvěčala (293).

c) Original český užívá nesprávně sloves prostých za slovesa předponová: Babičko. jen se dívejte, černá tu hrabe (214) — babuška.

posmotritě-ka (240). Poslední ránu střelil jsem po káněti (233) — ja poslědnij zarjad vystrělil v koršuna (262). Na lidi jazyk plazí (243) — vysobyvajet jazyk (273).

d) Za substantiva českého originalu ruský překlad užívá správnějšího slovanského infinitivu a přechodníku nebo vět: Můj nebožtík znal se i v písmě (107) — moj pokojnik uměl i pisať (118). Vorša zvyklá jsouc na ustavičné šukání, mytí a smejčení, dala se do poklízení prázdných chlívků (200) — Vorša, privykšaja postojanno čto-nibuď dělať, myť ili mesti, načala pribirať pustyja chlěva (223). Přinést něco teplého k jídlu (201) — prinesti pojesť čto-nibuď (225). Jiří dostal dovolení k ženění (208) — Iržik polučil pozvolěnije ženiťsja (233). Vilím měl na dveřích jen několik čárek ještě k zmazání (213) — Vilimu ostavalos smazať s dveri něskolko čertoček (239). Jiřík učil se tkalcovství (246) — vyučilsja tkať (247). Babička utírala fěrtochem čistou lavičku, dříve než by slečnu k posazení zvala (257) — priglašaja děvušku sěsť (290). Hortensie chystá se k malování (269) — sobirajetsja risovať (303). Když se k stlání postele sešly (291) — kogda sošlis stlať postěl (327). S napomenutím zase odešla (140) — uchodila snova napominaja (154). Pokračovala Kristla s usmáním (142) — prodolžala, ulybajas Kristla (157). No, nevím, doložil p. Prošek s nedůvěřivým povrtěním hlavy (253) — nedověrčivo kačaja golovoj (284). Děti pustily se do takového pláče, že sotva k uspokojení byly (201) — děti tak rozplakalis, čto ich jedva mogli uspokoiť (225).

9. Germanismy odlučných předpon nevyskytují se v ruském překladě: Já šla s sebou (mit) i s dětmi (100) — ja pošla tože (= č. též) i s dětmi (110). Poutníci odešli; strýc jim dal s sebou list (228) — bogomolcy sobralis domoj, i ďaďa poslal s nimi (= č. po nich) pismo (256). V tom přišla babička nazpět (215) — v eto vremja povorotilas babuška (241). Strýc poslal Jiříka ven (227) — Ďaďa vyslal Iržika (255). Chlapci vyběhli radostně s Orlem ven (233) — Malčiki veselo vyběžali s Orlikom (262).

(P. d.)

První tři kapitoly Písma.

JAN OLIVA. (Č. d.)

Lex positiva divina vhodně nás přivádí ku třetímu cíli, pro který člověk postaven byl do zahrady Edenské. Život lidský kulturou hmotnou a civilisací čili kulturou právně-socialní není vyčerpán. Je tu ještě veliký obor kultury tak zvané idealní. Má-li zpráva biblická býti skutečně historická, musí i o této kultuře při počátku činnosti lidské býti řeč. A tak tomu skutečně je a velice pěkně zpráva ta je podána. Kultura idealní a kultura právně-socialní jsou mnohem více spojeny, zasahují více jedna do druhé, než tomu je při kultuře hmotné. A tomuto stanovisku vyhověno ve zprávě biblické výtečně tím, že zpráva o vzniku kultury idealní vložena do zprávy o vzniku kultury právně-socialní, tím totiž, že v přikázaní daném člověku výslovně se děje zmínka o stromu „vědění dobrého a zlého." Dobré a zlé jsou pojmy odtažité, vyjadřují abstraktní vlastnosti věcí, tedy to, čeho nevidíme, o čem máme pouze ponětí v duši, ale ponětí takové, že buď po předmětu o takové vlastnosti toužíme, nebo od něho se odvracíme, tedy ideal a opak jeho, a souhrn takových snah jmenujeme kulturou idealní. Ke kultuře idealní náleží vědy, krásná umění, vubec vše, čím dobro a opak jeho si uvědomujeme a procitujeme. Cesta k osvojení si pojmu, obsažených v oborech kultury idealní, je dvojí: cesta samostatného bádání a cesta poučování od jiného, jenž obory ty již sám zná. První cestou byl by Adam dospěl sám svými vlohami a schopnostmi k osvojení si přiměřené kultury idealní, ale bylo by to šlo přece jen zdlouhavě, jako se děje až posud každému samouku. Mnohem rychlejší a také jistější je cesta poučování od jiného. A z dobroty Boží byla Adamovi popřána hlavně (vedle prvé) tato druhá cesta. Není pochyby, že byl Adam poučen od Boha důkladně o významu dobra a zla a tak v něm položen základ vzniku a rozvoje kultury idealní. Alespoň důkaz pro to máme v dalším jednání Adamově, kdež se všude jeví jako dospělý, přiměřenou vědomostí opatřený muž, jakž v dalším výkladě na svém místě bude ukázáno.

Zbývá povšimnouti sobě v přikázaní Božím slov „jakmile z něho jísti budeš, staneš se smrtelným." Dokud by tedy nejedl, měl býti stále nesmrtelným. To byla jaksi negativní stránka jeho nesmrtelnosti. Positivní stránkou bylo, že Pán Bůh dal Adamovi též zvláštní viditelný předmět, kterým měl přímo udržovati tělo své ve stavu nesmrtelnosti

a neporušenosti; tímto viditelným prostředkem k nesmrtelnosti byl strom života. I obyčejný čtenář a posluchač ze slov těch snadno uhodne, že tím Pán Bůh dal Adamovi něco zvláštního pro tělo, co jinak k němu nepatřilo. A tím nás text biblický přivádí k novému oddílu v životě Adamově, k darům Božím člověku podle jeho přirozenosti nepřináležejícím, nýbrž dobrovolně mu uděleným, uděleným proto, aby vynikl hned, a ne teprv po delší době, jak jeho přirozené síly by ho k tomu byly přivedly, aby tedy vynikl hned nad svou přirozenost, aby mohl hned v celém rozsahu rozvinouti celou kulturní svou úlohu. Těmto zvláštním darům (neboť, jak uvidíme, dostal Adam ještě jiné podobné dary mimo nesmrtelnost) říkáme dary mimopřirozené. Jejich vlasním podnětem, kořenem je milost posvěcující, kterou Adam již měl (viz verš 8.); dary tyto mimopřirozené nevyplývají ovšem přímo z milosti posvěcující, ale přece bez ní, jak nyní po výtce se drží, by nebyly bývaly dány člověku. Milost posvěcující ukazující se viditelně mimo jiné i těmito mimopřirozenými dary dává základ ke kultuře náboženské. Jako předešlé oddíly kultury vzájemně na sebe vplývají, tak i kultura náboženská má vzájemné styky s ostatními. Je sice nejvyšším druhem kultury, dává všem ostatním stupním kultury ráz a pečeť hlavní, ale musí se stále o ně opírati, musí o všechny pečovati stejnou měrou, neboť je jakoby kvasem, který všechny ostatní proniká a k činnosti vede. To všechno je velice pěkně naznačeno zprávou biblickou. Slova „staneš se smrtelným" ukazují, jakožto poslední členové věty, na největší duležitost toho, co jest jich obsahem (milost Boží), ale poukazují zároveň ku všemu předcházejícímu ke kultuře hmotné, právně-socialní a idealní, jakožto svému základu a podkladu, a tak velmi pěkně ukazují na všestrannou činnost a duležitost kultury náboženské, kultury „milosti Boží." — A v tomto svém celkovém pojetí ukazuje se nám zpráva biblická o milosti Boží ještě v jiném pěkném světle. Jako jsme výše poznali, že kultura právně-socialní, jakožto velice důležitá pro společnost lidskou, je ve zprávě biblické více označena než kultura hmotná (hospodářská) a idealní, právě tak pro svou duležitost je více označena i kultura náboženská, je označena co do svých pramenů milosti Boží v jejím rozdělení. Tu pak známo, že milost Boží dělí se na zevní (externa) a vnitřní (interna). Zevní milost Boží naznačena pro člověka rájem, přikázaním a poučováním od Boha samého. Vnitřní milost je opět dvojí: darem daná (gratis data) člověku v duši, aby prospíval tím svým bližním, a milost milým činící (gratum faciens), která směřuje výhradně k tomu,

kdo ji dostává, aby se Bohu líbil. Milost darem daná nemohla se posud v člověku projeviti, protože byl dosud sám, a proto bude o ní zmínka dále. Milost milým činící tu ovšem již naznačena, jak toho povaha věci žádá. Jest pak opét dvojí: stavová, posvécující (habitualis) a skutková, účinná, účinlivá (actualis). Prvá znamená stav duše, pro který se člověk Bohu líbí a k němu do nebe přijíti může, druhá je pomůckou člověku ku konání jednotlivých dobrých skutků. Že Adam milost stavovou v té době, o níž píšeme, na počátku v ráji měl, usuzuji takto: 1. Milost ta jinak sluje „svatost a spravedlnost.“ „Tu pak učení, že člověk v ráji byl postaven do stavu a spravedlnosti nadpřirozené podle duše... jde i z té okolnosti, že člověk v ráji ani podle těla nebyl ve stavu přirozeném, ale že byl nesmrtelný ‚beneficio conditoris‘, a proto není možné přijmouti, aby mimořádnému stavu, v němž se nacházelo tělo, neodpovídal mimořádný, zde nadpřirozený stav duše Adamovy.“ Lenz: Anthropologie 276. — 2. K témuž závěrku dojdeme rozborem slova Eden = místo rozkoše, život blažený a p. — Milosti skutkové Adam tolik nepotřeboval jako my nyní. Proto o ní výslovná zmínka není. Zdá se mi však, že alespoň nepřímo je naznačena ve slovech „jakmile z něho jísti budeš, staneš se smrtelným“, neboť tím dáno bylo Adamovi na srozuměnou, aby byl opatrný a nestal se smrtelným; znaje však dobře síly své, věděl, že k vyplnění toho náležitému potřebuje pomoci Boží a že musí za ni Boha prositi. Této pomoci Boží (auxilium Dei) říkáme nyní milost účinlivá. — Podaným vysvětlením ukazuje se, že ze zprávy o milosti Boží (kultuře náboženské) osvětluje se i stručná zpráva výše podaná o kultuře idealní. Jeť náboženství idealem nejlepším, idealem, který teprve k vrcholu přivádí ostatní idealy duše lidské, a z toho poznáme, jak hluboce promyšlená je zpráva biblická, jak několika řádky podává obsah všeho toho, co je základem, hybadlem a cílem všeho snažení lidského.

* * *

Tak poznal Adam poučením Božím velikou lásku, jakou Bůh k němu jeví, tak byl, jak říkáme, zasvěcen do svého povolání, poznal, proč na světě a zvláště v ráji je, poznal, co Bůh v budoucnosti s ním zamýšlí. Pán Bůh však nepřestal na tomto poučení, které se týkalo přítomnosti a budoucnosti. On doplnil poučení Adama ještě tím, co se týkalo minulosti ráje a jeho samého. Toto poučení, jak se domnívám, zachováno je 2, 4—10; proto nyní je vyložím. Připomínám jen ještě, že i tu viděti možno, jak výtečná je zpráva biblická dle požadavků

vědy nejnovější. Praví-li Masaryk (Konkretní logika str. 90. dole): „Veliký předmět studován býti musí ze stanoviska statického i dynamického. Studium statické bez dynamického a dynamické beze statického logicky je nedostatečné", pak myslím. že plnou měrou tomu vyhověno ve zprávách biblických, jak zde jsou seřaděny. Co posud vyloženo, je stanovisko statické, vyložením 2, 4—10 získáme stanovisko dynamické.

2, 4. 5. 6. Krátce, ale význačně popisuje tu text biblický, jak v jedné uplynulé době vypadalo místo (a s ním i ostatní země), na kterém nyní prvý člověk viděl takovou krásnou, pěknou zahradu, ráj. Tím zároveň názorně byl poučen, že vše to, co nyní vidí, je dílem Boha přelaskavého, který to právě pro člověka připravil. Kdy doba ta začala, jak dlouho trvala, jak mnoho času uplynulo od ní do stvoření člověka, to se zde blíže neudává, ale přece poněkud se doba ta označuje tím, že nebylo posud organismů na zemi, jen mlha (pára) vystupovala ze země a svlažovala celý její povrch. Dle celého rázu této zprávy mužeme říci, že se tu označuje doba, o které píše také kapitola I. mezi veršem 10. a 11., tedy buď konec dne druhého nebo začátek třetího. H. 24. 25. Že pak o jiných organismech mimo rostliny zmínky tu se neděje, dá se velmi snadno pochopiti. Adam posud ani zvířat zemských, ani ptáku, ani ryb neviděl, on viděl toliko nebe a zemi, vegetaci rajskou a sebe ve společnosti Boha, který dle všeho v podobě lidské se mu jevil, proto nepotřeboval k docelení svých známostí přírodních p r o z a t í m nic více, než poučení o tom, jak nebe a země a ty rostliny, které vidí, vznikly, a jak vznikl on sám. O nebi a zemi, a to o zemi, než na ní vznikly rostliny, byl poučen tím, co stručně, programmovitě je naznačeno ve v e r š í c h 4., 5. a 6. O vzniku pak sebe samého poučen byl opět Bohem, a jisté mnohem obšírněji, než my nyní v textu biblickém, zase jen jako programmovitě, máme naznačeno v

2. 7. Obsah tohoto verše všem je až příliš znám, než abychom musili dlouho se o něm rozepisovati. Jen vzhledem k účelu této práce považuji za nutné upozorniti na jednu okolnost. Je vyjádřena slovy „vdechl v tvář jeho dehnutí života a učiněn je člověk v duši živou." Tu vyznačen je charakteristický znak člověka. Všechny ostatní duše živé, jak ukazuje kapitola I., povstaly ze země a p., ale zde „duši živou" Buh sám bezprostředně vdychuje člověku. Tím zřejmé je označen člověk jako zvláštní, vynikající dílo Boží podle své duše. RE 1. 159[45]. Všechny přednosti, kterými duše lidská je označena, mají svůj nejprvnější pramen, svuj nejhlubší základ ve verši tomto;

v něm otevírá se nám daleká perspektiva k poznání ceny, důstojnosti a vznešenosti duše lidské. Jako jsme viděli při jiných slovech Písma sv., tak i zde je opět: při vší stručnosti přece jsou úplně podány všechny základní, prvotní stavy, mohutnosti a schopnosti člověka, jak na těle tak na duši, položen je základ, z něhož dají se vysvětliti všeliké pozdější útvary pusobení a přemýšlení lidského. Je tu tedy vývoj, ale vývoj logicky dostatečně odůvodněný, vyvíjí se v dalších dějinách jen to, co podstatou svou vloženo bylo již do prvního člověka; vývojem nebylo stvořeno nic nového, nebývalého, nýbrž jen rozvinuto, co od Boha hned prvému člověku bylo dáno. Jak lehce viděti, je tento vývoj velice rozdílný od vývoje, jímž darwinisté provádějí člověka učíce, že teprv dlouhými věky ze zvířete vyvinul se k nynější lidské své podobě. Text biblický naopak ukazuje nám, že člověk již tehdy, když jediný byl na světě, měl všechny podstatné mohutnosti a schopnosti lidské. A na tuto okolnost třeba ukázati důrazně. „Jest věc nad míru důležitá a významná, že člověk stvořen byl jako jedinec na rozdíl od druhového života zvířat; neboť tak stojí tu Bůh a člověk jako osoba naproti osobě, absolutní a stvořená osobnost v osobním poměru, což je základním jevem (základem) celých dějin spásy.“ RE 1, 159[55—59].

Zbývalo poučiti Adama o původu ráje, v němž se nalézal. To se stalo zpusobem, jehož ohlas máme ve verších 8, 9, 10[a]. Text sám sebou úplně srozumitelný, proto netřeba výkladu. Poukazuji jen zase na význačné momenty. Ráj především byl dán Adamovi pro jeho tělo, jak všeobecně známo. Avšak Bůh by jednal neúplně, kdyby byl nepostaral se stejně přiměřeně k tělu o duši Adamovu. Proto musíme zcela logicky souditi, že jako pro tělo dal Bůh Adamovi ráj jako dar mimořádný, k tělu lidskému nutně nenáležící, že podobně pro duši dal Adamovi nějaký mimořádný, k duši jeho nenáležící dar, aby byla harmonie mezi oběma, neboť Dei opera sunt perfecta. Tento mimořádný dar nazýváme, jak již výše vzpomenuto, milostí Boží. Tak přirozeně vede nás viditelný dar, ráj, k neviditelnému daru, milosti Boží. Jest tu tedy zmínka o milosti Boží jen nepřímá, ale logicky snadno poznatelná dle tohoto úsudku: Bůh miloval Adama a výraz této lásky je dvojí: zevnější, pro tělo: ráj, a vnitřní, pro duši: milost (amor affectivus — amor effectivus). Filosofické odůvodnění viz KL 5, 721—2, 724. Jako ráj byl stavem blaženosti pro tělo, tak byla milost Boží stavem povýšenosti pro duši; duše Adamova Bohu byla milá tak, že Adam byl přítelem Božím a Bůh s ním jako s přítelem, kterému přál všeho nejlepšího, dle zprávy biblické dále poznamenané také jednal.

Tím byl Adam povýšen do stavu nadpřirozeného. povýšen z pouhé dobroty a lásky Boží, jak snadno z celého poučení od Boha sobě daného poznati mohl. Mohl zajisté poznati. že milost Boží. kterou v duši své býti poznával. udělena mu byla v době předcházející. Jako nebe a země a ráj vždy nebyly. nýbrž od Boha jsou. tak ani on sám podle těla a duše vždy nebyl. nýbrž od Boha tělo i duši i její nadpřirozený stav milosti obdržel. Tím poučení Adama jako osoby lidské. jako jedince spásy schopného. bylo v podstatě a v dostatečné úplnosti ukončeno. Na základě tohoto poučení byl by mohl snadno a dobře jednati jako dospělý. úkonu svých v celém rozsahu dobře si vědomý člověk; byl by mohl také začíti alespoň některé oddíly kulturního života. Krátce řečeno: Adam byl takovým. jakým ho Bůh jako jedince míti chtěl. RE 1, 160[3].

* * *

Avšak Adam neměl tu býti na světě sám. nýbrž měl tu míti bytosti sobě souřadné. měl býti prvním článkem. praotcem celého pokolení lidského. RE 1. 160[3 f]. To bylo zřejmou vůlí Boží. jak jasně naznačuje verš 18.. který nás převádí slovy samého Boha k poznání toho. jak si Bůh Adama připravil za praotce celého pokolení. Byl sice Adam již dospělý a k samostatnému jednání způsobilý. nemohl však věděti sám od sebe. jaké úmysly Bůh s ním má v budoucnosti. potřeboval proto v této příčině ještě dalšího vedení Božího. A Bůh skutečně ho názorným způsobem vedl dále. aby poznal a uvážil v mysli své úmysly. jaké Bůh s ním má. by i v této příčině byl si vědom dalšího potom svého jednání. Jak ze zprávy biblické zcela zřejmě vysvítá. dával Bůh Adamovi v určitém pořádku rozmanité podněty k činnosti. KL 1. 204. O tom jednají verše 18—25. jež třeba nyní vyložiti.

Verš 18. naznačuje nám. jaký úmysl vedl Boha při všem. co následuje až do verše 25. Ať už slova ta zaznamenaná hned řekl Adamovi nebo teprv později mu je oznámil. na věci samé mnoho nemění. Neboť co dále Bůh Adamovi skutkem činí. jest jen provedením naznačeného úmyslu. a proto Adam dostatečně i bez zřejmého oznámení Božího mohl snadno poznati. kam cílí. směřuje to. co Bůh názorně mu ukazuje. A cíl ten byl. ukázati Adamovi nutnost a výbornost života socialního. Slyšeli jsme ovšem výše. že nutnost života právně-socialního již oznámena byla Adamovi daným přikázáním a výbornost jeho měla se ukázati v nesmrtelnosti těla. přes to však verš 18. není

zbytečný, neboť výše vzpomenuté týká se člověka více v jeho samostatnosti, svéráznosti, osobnosti, jakou měl ve společnosti ukazovati, zde však jde hlavně o jeho postavení, pokud se týká jednak doplnění, jakoby ucelení jeho osobnosti, jednak a hlavně pokud se týká pokračování v celkovém jeho díle, v udržování, v kontinuitě a zdokonalování všeho toho, co by bylo výsledkem jeho činnosti. Měl pak to udržovati a zdokonalovati skrze své potomky, a proto, co zde následuje, týká se hlavně rozplozování potomků Adamových a utváření jejich vzájemných, společenských poměrů. V tomto smyslu zpráva zde podaná vhodně doplňuje zprávu 2. 15.—17. Tato týká se člověka, pokud je samostatným individuem, ona pak týká se člověka, pokud je udržovatelem a rozmnožovatelem lidské společnosti. Není tedy ani jedna, ani druhá zpráva zbytečnou, naopak vzájemně se doplňujíce ukazují nám v pravém světle, pokud je pro člověka potřebná individualnost a pokud je mu potřebna socialnost. A poněvadž slova Boží o potřebě společnosti proslovená byla k prvnímu člověku jakožto praotci lidského pokolení, platí stejnou měrou o všech lidech, potřeba společnosti jest všeobecným, přirozeným zákonem. Pěkně to projádřil Dr. Ant. Brychta[1] těmito slovy: „Potřebu společ. života vložil sám Tvůrce v přirozenost lidskou slovy: ‚Není dobře člověku býti samotnému, učiňmež mu pomocnici podobnou jemu‘.“

Jako pak Adam mimo kulturu právně-socialní měl pěstovati již jako jedinec samostatný i kulturu hospodářskou, idealní a náboženskou, právě tak společnost lidská měla vždy míti podobné povinnosti, jak jasně vysvítá ze slov „chci mu učiniti (učiňme mu) pomoc, která by byla jako jeho protějšek (pendant).“ O tom není třeba dále mluviti, věc je sama sebou jasna. Jen tolik podotýkám, že jako v životě jedince, právě tak v životě celé společnosti měla se vždy ukazovati postupná řada, kterouž měla společnost docházeti cíle sobě vytknutého. A konečným tím cílem nemohla býti ani kultura hospodářská, ani socialně-právní, nýbrž idealní, obě předcházející měly býti jen prostředkem k cíli. To zcela jasně vysvitne při výkladu dalším. (P. d.)

---

[1]) Právo církevní, 1883 (lithograf.), str. 67.

Dr. Ignác Hanuš a Dr. Jan Helcelet.

Příspěvek životopisný. Podává Vinc. Vávra.[1])

XVIII.

Politický ruch, jenž u nás zavládl po pádě absolutismu a zvláště pak po vydání říjnového diplomu r. 1860., málo vyrušoval Hanuše z klidné práce vědecké; za to Dr. Helcelet účastnil se ho čile a živě, tak že byl z jara r. 1861. tehdejšími volebními okresy venkovských obcí okresů Dačického, Teleckého a Jemnického zvolen poslancem do sněmu a sněmem do říšské rady, na kteréž setrval až do r. 1864., kdy čeští a moravští poslanci říšskou radu opustili. Pak byl v týchž okresech opětně volen do sněmu až do r. 1872. Sněm do té doby několikrát byl rozpuštěn a volby se opětovaly. Roku 1868. Helcelet podepsal deklaraci, po které naši poslanci ze sněmu vystoupili a se ho vzdalovali až do 1871. Když se moravští poslanci odhodlali opustiti dráhu passivného odporu a vrátili se do sněmu i do říšské rady, Helcelet se vzdal další kandidatury pro chatrné zdraví.

Hanuš věnoval se mimo literarní svou činnost cele reorganisaci a uspořádání knihovny.

Dne 3. března 1861 psal Helceletovi:

„Milý Jene! Tuto Ti posílám 6 Dév zlatovlasých,[2]) abys je rozdal do haremů, kam jen libo; toliko to prosím, abys na p. d'Elverta[3]) a na sekcí historickou nezapomněl, jakož i na sebe. Můžeš-li nějaké oznámení učiniti, budiž to kdekoliv, učiň to. Z opozděného vydání a zasílání shledáš, jak v Praze v tiskárnách vše zaplaveno politikou, ba už hruza člověka obchází vidoucího, že těch bídných 5 archu tištěno od listopadu do března! Obálku samu nemohl jsem vymoci po 14 dnech.

Zaměstnán jsem až hanba; viz, že jsem nemohl ani k tomu přikročiti ještě, podívati se, co jsi druhdy vylepšoval ve druhém mém pojednání.[4]) Musí to čekati až na svátky. Ťof je přece pressura magna. V bibliotéce daří se mi alespoň na zdání dobře; působeno a organisováno již mnoho... Šafařík již téměř od r. 1856. neúřadoval, ba i dříve se veskrz dával říditi kustodem Dambkem, jemuž na úzkostlivě vedeném protokolu více záleží než na dobrých knihách a katalogech.

---

[1]) Na str. 338. ř. 12. zdola má býti 1856 m. 1756; na str. 339. ř. 12. zdola O Vítazkovi m. Vítazkovi a ř. 4. zdola Ďarmoty m. Ďarmaty.

[2]) Studie Hanušova ze slovanského bájesloví.

[3]) Christian, předseda vlast. hospodářské společnosti v Brně a známý historik tendence Čechům rozhodně nepřátelské.

[4]) »Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda«, kterážto studie Hanušova vyšla r. 1862.

Tři nejlepší ještě, t. j. vzdělanější lidi, t. Dambka, Glasera [1]) a Zeidlera [1]) vzal jsem nyní k novému popisování inkunabulí, jichž máme asi 4000. Kdy to bude hotovo, nevím. To půjde na léta, neb pracuje se to samo sebou těžce a mimo Zeidlera pohrávají si tito pánové více nežliby pracovali... Mám pak jen dva praktikanty a 3 sluhy (ale nestudované: jeden bývalý feldwebel, druhý kaprál, třetí sluha při uměleckém ústavě). Psal jsem tudíž i vládě, vyzývající mne již po dvou měsících, abych podal své „Bemerkungen." — Drei Invaliden, zwei Rekruten und ein (oft verdriesslicher) Soldat, das ist meine ganze Mannschaft.

Onehdy (předevčírem), když jsem odtrhnouti dal truhlářem jedno nepotřebné zapažení, abych z místnosti udělal skřínku, nalezl v prachu mnoholetém truhlář kus staré kroniky české v rukopise schválně potrhaném a zahozeném, na jehožto uspořádání již dva dny pracuju. Chová 67 listů (osudný to počet) 4° a jde od r. 1409 do 1480 (osudný to čas). Nebude to bezpochyby jediná zahozená věc, jichž nám tak mnoho schází. Podobá se nejvíce, ba někdy doslovně rukopisům G a H, o nichž Palacký v Scriptores rerum boh. tom. III. v předmluvě jedná. Mám již tušení téměř jisté, že to a kdo to pohodil mezi léty 1814—30. Chytila [2]) chudáka chytilo to již, lituju ho, neb domnívám se, že dosti šťastně byl žil. Kéž bys Ty jen mohl přijíti do Prahy na polytechnikum, měl bys se hlásiti jaksi u nového ministra; snad by tu i Helfert pomohl. V Brně, obávám se, nebude i budoucně pro Slovanstvo půda příznivá, ale v Praze snad ano, a to hlavně, že strany nyni mnohem mírnější jsou, než byly roku 1848. Kéž by jednou svorný rozum probleskl jim v hlavách."

XIX.

V létě 1860 Němcová byla na zotavenou u rodiny Josefa Daňka, sládka v Chlumci nad Cidlinou, ale vrátila se do Prahy churava. V té době vyjednával s ní A. Augusta, nakladatel v Litomyšli, o souborné vydání všech spisů jejích. Přes vše varování manželovo Němcová uzavřela s Augustou smlouvu a v létě roku následujícího odjela do Litomyšle, aby vydávání sama řídila. Tam pracovala nad své síly za ohromného nedostatku, ježto jí Augusta téměř ničeho neposkytoval, ač se k tomu zavázal. Od Němcové do Prahy nedocházelo vůbec zpráv. Manžel její tehdy, netuše nic dobrého, odjel před svátky vánočními do Litomyšle, kde nalezl choť svou nemocnou, sešlou a zešedivělou, ač jí nebylo než 41 let. Byla odvežena do Prahy do nového opět bytu u „Tří lip" na Příkopě, kde rodina její bydlela ve dvou skrovných pokojích do dvora. Za těžké nemoci velmi často navštěvovala ji paní

[1]) Kustodové universitní knihovny.
[2]) Zemský archivář v Brně.

Hanušová i Hanuš sám. Konečně v pondělí dne 20. ledna 1862 dokonala, dobojovala...

V listech Hanušových od r. 1861. již není nikde zmínky o Němcové. jednak že Němcová nebydlíc v Praze. neposkytovala mu látky ku zmínce. jednak že knihovnou příliš byl zaměstnán věnuje jí všude své myšlení.

Že Hanuš od XVI. listu nedotýká se ani slovem Klácela. není divu. Klácel „čím dále více se vzdaloval společenského života. tak že ani s vlasteneckými kruhy neobcoval a národních snah si nevšímal." [1]

Z listu, psaného dne 26. září 1861, vyjímám:

„Sláva Janovi. že dvakrát psal. Obraz druhý nás velmi těší. je poveden; až bude světleji v přírodě i v mysli mé. dám i já se ‚abreissen' a pošlu pak kůži svou Tobě. Prázdnin jsem. jak víš, neměl téměř žádných; teprve na začátku září. když přišly ‚staubferien' i na čítárnu. poslední to chlév, odjel jsem na dva dny do Veltrus, pak do Litoměřic. Teplic a Roudnice, to na tři dni — to bylo vše! Místo Alp vylezl jsem na Říp, kde bylo viděti brambor dosti dole. vrchův ale dalších nikoliv vor Überfluss an Mangel průhledného vzduchu. V dešti jsem přijel již domů, a od toho času nepřestalo téměř pršeti. Jakého tedy divu. že se i můj krk opět přihlásil k dešti. a nevím. bude-li kdy v něm opět jasno. Měl bych na rok někam do lázní snad studených, jak radí Arthur,[2] ovšem že na delší čas. ale kde brát peníze. když jsem v kapse letos více než na prázdno vyschl. Žádal jsem nyní vládu. aby mi buď vyšší můj plat professorský. jehož bych teď už požíval. dala. nebo aspoň příplatek, jako měl Šafařík a Špirk; je to ve Vídni snad u Helferta. nebo kdo to teď má, a jsem žádostiv, pobudu-li popelkou na vždy.

Doma nic nového... Pro sebe nepracuju od večera do rána a z rána do večera; pářu se s bibliotékařstvím, abych alespoň poněkud vybředl z té zmateniny dvou předešlých bibliotékářů. Radikální pomoci není, než ze začátku počíti. a poněvadž to není možná, nutno vždy jen flikovati a flikovati. Jsem již hezky u předu, ale konce nevidím nikde. Pracuju nyní pilně na vědeckém všeobecném a specialně astronomickém katalogu. O jednom ani o druhém není ještě tušení u nás v mém žaláři...

Jestli pak někdy vidíš Vojtěcha Šafaříka? Pozdrav ho, když tomu tak. Věci všecky, co ponechal u nás. jsou v nejlepším pořádku a čekají na něho, až jednou přijde do Prahy. Škoda. že jsi ještě jednou nepřijel do Prahy, kdež bys býval celý můj; tak rozdroben. jak jsi byl tehdáž, nevedlo k cíli. Bratránka čekali zde. nezdá se však. že by byl býval letos v Čechách.

A tak jsem se vyzpovídal Tobě — a prosím Tě. když jsi v čistějším a šťastnějším povětří ve Vídni, než já zde v Praze, abys nezapomněl na nás tu v očistci. Buď zdráv a vesel. V ž d y T v ů j H."

[1]) Vinc. Brandl v Ottově »Naučném slovníku« pod heslem »Klácel«.
[2]) Dr. Arthur Willigh, lékař.

XX.

Po přestávce téměř celého roku, dne 6. srpna 1862 Hanuš psal Helceletovi:

„Těším se velmi z Tvého plánu, přijeti s rodinou do Prahy, jen že hostince příhodného nebude na blízku, jelikož vše, co Platnýřská neb Poštovská ulice v tom ohledu chová, je velmi bídné, a „zlatý anděl“ [1]) by byl nejbližším hostincem. Škoda, že bída, jež mne pronásleduje již od r. 1852., ba i dříve, nedopouští, bych Vás přivítal v domácnosti své; neb nemám ani postelí, ni peřin, ni jiného nářadí dostatečného, poněvadž vše u nás je v nejskrovnějším počtu.

Do konce srpna odbudu velkou svou cestu, t. j. as na tři dni zajeti do Podmoklí a okolí, neb do Plzně; na delší čas nemohu se ni pro nedostatek peněz, ni pro úřad vzdáliti. Bez dovolení nemohu totiž na více než na 8 dní odjeti. Přijeď tedy, kdy jen chceš, čím dříve, tím lépe. Těším se velmi na Tebe a doufám, že i dětem Tvým Praha líbiti se bude. Marie, co máme jako stravnici již po dvě léta ze Šternberka moravského u sebe, působila nám letos horečkou, která ji trápí celé léto téměř, mnoho nesnází; ona odjede budoucí týden. I mé děti měly letos malé typhoidy, a to po povodni, která velkou část pražské vody byla pokazila a též až do Klementina se byla prodrala. Zadíval jsem se po loďce do Klementina několikráte.

Vždy Tvůj Hš.“

XXI.

V listopadu 1862 Hanuš psal:

„Milý Jene! Činím tu Ti své poklony a vzdávám Ti své díky za Tvé dobrotivé korrigování, které konečně dospělo ku konci žádanému. Jednou ale, tuším, musil jsi notně dopláceti, i na mne vlezli jednou z pošty chtějíce 18 kr. doplatku; já jsem však psaní nepřijal a napsal, že dobře markováno, jelikož to pouhá křížová zásylka, a ejhle! druhý den přikvapil listonoš, že takto dobře.

Kéž by i rozumná kritika řekla, že takto dobře, ale nastane opět boj, neb Erben prý, jak se samo sebou rozumí, durdí se na mne, chystaje se na porážku.[2]) Dychtiv jsem, jakou formou to dopadne, a není mi nemilý nějaký opět boj, když tak dlouho panovala mrtvá tichost. Vederemo.

Ty tudíž brzo do pohodlného poklidu odebereš se do Brna,[3]) ač nikoli na dlouhý čas. Tam najdeš Bratránka, jenž dostal dovolenou na půl léta, aby se od šrůtky polské zotavil. Psal mi dnes, posýlaje mi či vlastně mé polovičce manželské nejnovější svůj spis „Srovnání

---

[1]) Hôtel v Celetné ulici.

[2]) Týká se asi spisu Hanušova: O methodickém výkladu pověstí slovanských vůbec a o výkladu pověsti: »Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda« zvlášť, jenž vyšel r. 1862.

[3]) Z říšské rady.

Egmonta s Wallensteinem". Divím se, jak na takovou otřepanou cestu vstupuje; mně se hnusí takové stokrát již protříbené věci — já vyhledávám si rád, jsa již jednou podivínem, stezky neznámé. Psal mi zároveň, že hodlá o vánocích se vydati na cesty, a první město návštěvy že bude Praha. Nuže, nebude to příliš příjemné, an tak horlivě přidružuje se k Němcům, a v Praze obě strany co den příkřeji proti sobě povstávají, že myslím, že to bez nějaké srážky nemilé neostane.[1]) Kdo konečně a na jak dlouho zvítězí, to se však nerozhodne v Praze, než bezpochyby ve Vídni. Já, co se mne týče, žiji celý den jako pavouk pracuje a jen na večer, když t. rheuma tomu dovoluje, jdu na lov, t. j. na skleničku nějakého piva, jež je však v ten čas v Praze velmi nelahodné, tak že jsem sám několikráte večer — div se tomu — pil již víno. Se Ctiborem[2]) jde vše, jak se zdá, v pořádku; u nás mají ho všechny rády a žijeme veseleji či vlastně hřmotněji, jako již léta nebylo. On zachovává nenuceně formy vnější, je přívětivým a úslužným, a co se Lauře nejvíce líbí, velmi pořádným. Pokojík jeho je čist vždy a uspořádán jako salon, kdežto dva ostatní páni studenti jako v m... žijí. To pohnulo hlavně Lauru, vyměniti mu staré nářadí za nové, tak že skutečně pokojík ten malý a bídný vypadá jako proměněný. Píše si pilně explikace, tak že málo mu času zbývá k jinému čtení, jak se mi aspoň zdá. Slovanské literatury všímá si vůbec více, než světové, čemu se tím více divím, an mnoho znaků na sobě má dokazujících, že vzdělanější je mnohem, než bývá absolvovaný gymnasista, a patrně vidno působení Tvé na něm a v něm...

Buď tak hodný, lístek, jenž tuto přiložen, dodati Jos. Jirečkovi cestou, kterou chceš, buď přímě nebo nepřímě. Odporuč nás všecky rodině Tvé a piš, když máš k tomu jen nějaké chuti, zase brzo Tvému

H š o v i."

XXII.

Dr. Ignác Hanuš stav se ředitelem universitní knihovny nespokojil se pouze prací vykonávanou v úřadě svém, nýbrž i jako spisovatel věnoval se novému svému směru, t. literarně-historickému. Již r. 1863. vydal „Die lateinischen Osterspiele", dále „Malý výbor ze staročeské literatury" a pomocí vídeňské akademie „Zusätze zu Hansliks[3]) Geschichte der k. k. Prager Universitätsbibliothek".

List jeho ze dne 25. května 1863 u výtahu zní:

„Milý Jene! Poslední mé psaní nebylo ani dokončeno, jelikož Ctibor o den dříve odjel, nežli bylo prve ustanoveno. Chtěl jsem mnoho

[1]) Roku 1861. konečně Čechové dobyli většiny v obecním zastupitelstvě pražském, což ovšem rozčililo stranu německo-židovskou.

[2]) Syn Dra. Jana Helceleta, nyní doktor práva a advokat ve Vyškově, jako právník bydlel u Hanuše.

[3]) Josef Hanslik, skriptor universitní knihovny pražské (zemřel r. 1859.), vydal r. 1852. „Die Geschichte und Beschreibung der Prager Universitätsbibliothek".

ještě psáti, co sobě ponechám, až se shledáme. To se však nestane na letnice, a to za dvojí příčinou. První, že ve Vídni nic není ještě ustáleno co do ministerstva vyučování; vše se teprva vaří, a já čekám tudíž, až bude uvařeno či aspoň lépe připraveno. Druhá příčina je, že jsem byl předešlý týden v Jičíně...

Zítra chci asi 2—3 míle kdesi od Prahy do hor, bych tam ztrávil tři dni nevydávaje mnoho a přece se zdravým vzduchem zotavuje. Potřebuju změny poměrů více pro duši než pro tělo, jsa na mysli dosti utrmácen pro nejednu příhodu i rodiny i knihovny. Nevěříš, jaké břímě knihovna je, když starý a váhavý vůz má přijíti do jakéhosi vrchu, a koně jsou jen staří a vůz rozvrzaný. Chápám nyní veskrz quietismus Šafaříkův co do knihovny, neb pán Kristus byl již pověděl, že se nemá nové víno do starých vaků líti, co jsem přece učinil, a nyní to všude vytéká a se trhá.

Jestliže sám nepřijedeš do Prahy, pobude vše neurčito, kdy se shledáme, neboť nevím, zdaž budu moci jeti v prázdninách do Vídně. Rád bych si přece jednou zajel do Mnichova, a to netoliko pro umělecké věci, než i pro tamější knihovnu vzorně prý uspořádanou. Ale všude vadí přebytek nedostatků penežitých.

Za Tvé výčitky chyb děkuju slušně, i Jireček mi o několika jich psal; seberu je jednou všechny a vylepším se ve veřejné přednášce v učené společnosti."

XXIII.

Dne 21. července 1863 Hanuš poslal dlouhý list Helceletovi, z něhož lze podati jen malou část.

„Milý batjuško! Litoval jsem Tebe velmi slyše, že's byl nemocen. Že's však odjel do Luhačovic, mám více za potřebu dcery Tvé než Tebe samého, a doufám, že tam budeš míti hodnou dlouhou chvíli; než ta prý je právě zdráva. Dnes ráno odjel též již Ctibor do Brna. Kdo ví, jak to bude na rok, či vlastně snad již po prázdninách. Neb slyš! Je tomu as měsíc, přišel jednou večer Brauner a Braunerová k nám, jestli bychom vzali Zdenku [1]) k nám do vyučení a vychování. Švagr (vlastně strýc) její J... upadl do velkých dluhů, praví se o 80.000... Je to můj spolužák a velmi rozumný člověk a měšťan, pokrývač, jenž míval střechy veškerých dráh pod sebou. Bylť v městě té vážnosti, že byl tajným spolukandidátem pro měšťanostství, jak se prve volil Pštros,[2]) a propadl jen proto, že již tehdáž dluhy se počaly množit. Teď mu soud odňal poručnictví, tak pravil Brauner, jenž se stal poručníkem, nechtě, by Zdenka dále pobývala u J... Můžeš si pomysliti, jak mi bylo. Důvěra ovšem těšila mne, a vidíš, že se vyplnilo, čeho jsem si přál, že přicházejí opět ke mně a ne já k nim. Neodřekl jsem tudíž, než pravil, nebude-li toho, bude mi milejší, že

[1]) Jedinou dceru Karla Havlíčka: Havlíček i jeho choť Julie zemřeli r. 1856.

[2]) První český starosta v Praze po zpětném dobytí města r. 1861.

jsem ale ochoten pokusiti se dostáti důvěře i jeho i národa. Tak to bylo as 14 dní. Přišla pak ona, zvěstujíc, že J... nechce se vzdáti poručnictví, že bude protestovati u soudu, že jeho penežité stránky nejsou jeho rodinné stránky, že Zdenka, majíc svého vlastního jmění, jen rodinné stránky jeho se týká, a že i Zdenka sama s tím nejen souhlasí, než že si přeje zůstati, kde je, ač ni on ni ona neměli ničehož co namítati proti domu mému. J... protestoval hlavně proti poručnictví Braunerovu, žádaje, že když by mu již vůbec mělo býti vzato, aby mně dáno bylo, pak že by i proti odstěhování se Zdenky ke mně ničeho nenamítal. Já ale bránil jsem se proti poručnictví zuby nehty, jak zajisté uhodneš. Brauner však stojí na svém, a sbor, jenž vládne až do plnoletí s jměním Zdenčiným, je veskrz s ním srozuměn. Brauner doufá, že soud vrchní zajisté odmrští J... a že to pobude při návrhu jeho. Nyní zvou Braunerovic rodinu mou někdy do lože v divadle, co snad má býti před publikem jako dukaz smíření domu národních s mým. Při chladné mysli divím se věru, jak připadli rychle a tak úsečně jen na mne. Uvidím, co z toho ještě vyleze! Co tomu říkáš as Ty? batjuško můj milý, jenž se tam koupáš v běloskvoucí žinčici. Br! jde až mráz po mně... já živořím ve svém potištěném žaláři, jak posud. Že nepojedeš se mnou do Mnichova, dotklo se mne hořce, doufajícího v to pevně a přejícího si toho, jako ráje. Vidím, že nás poměry vždy víc a více vzdalují, a mělo by, aspoň dle mého přání, opak býti. Než nejsem pánem, ale bohužel! otrokem svých poměrů. Co udělám, ještě nevím, nechce se mi samému jaksi tam, ač se skoro již stydím neučiniti toho. Mám však ještě téměř celý měsíc na přemyšlenou. Z úředníků mých žádali a dostali též již tři dovolenou; než se aspoň dva navrátí zpět, není naděje, bych mohl odjeti. Vrátí se však před polovičným srpnem. A nyní budiž konec."

XXVI.

Jako zakončení svých bájeslovných studií Hanuš vydal r. 1864. „Nástin bájeslovných bytostí Báby a Děda"; k předmětu tomu již se nevrátil. Téhož roku samostatně vydal „Nástin slohovědy" a Erasima Roterdamského Encomium moriae, čili chvála bláznovství, s překladem Ř. Hrubého z Jelení.

V listech Helceletových jest ještě jeden kratičký dopis Hanušův ze dne 27. července 1865, jenž zní:

„Posýlám Ti krátké pozdravení s prosbou, bys ten sešit „Živy" i s přílohami Bratránkovi odevzdati dal. Šestého neb sedmého srpna odjedu — dostal jsem dovolenou na měsíc — někam do hor, kam, ještě s jistotou nevím, bude to však asi Šumava.

Přítomné přednášky podrž pro sebe. Buď zdráv a vesel! Hš."

Hanuš byl ještě stále literarně neobyčejně čilým a pilným, ač sil tělesných mu ubývalo. Roku 1868. vydal „Quellenkunde und Bibliographie der böhm.-slav. Literaturgeschichte“, „Literarní působení Josefa Dobrovského“; roku 1869. „Sulamitha či píseň písní v domnělé aesthetické její podobě staré“ a j. Podrobný seznam Hanušových prací od P. T. Nováka nalézáme ve „Věstníku bibliografickém“, r. IV.[1]

Záslužný a české vědě věnovaný život svůj Hanuš skončil v Praze dne 19. května 1869 v 57. roce věku svého.

Jak ze zajímavých těchto listů patrno, byly vědomosti Hanušovy neobyčejně rozsáhlé a důkladné. Kritický bystrý jeho duch stále jen hloubal a pátral po věcech ve vědě dosud záhadných a neobjasněných. Věci povrchní a na snadě jsoucí byly mu vždy proti mysli. Co Hanuš vykonal jako zakladatel české vědy filosofické, jako důmyslný kritik, jako folklorista a mytholog slovanský, jako pilný literarní historik a grammatik — to vše má cenu trvalou. Bohužel, literarní činnost jeho až do dnešní doby není oceněna řádně a plně, jak toho zasluhuje muž, jenž v dobách těžkých celý svůj život zasvětil národu, trpě a strádaje stále ...

Dopisy jeho Helceletovi živě charakterisují jeho povahu i Helceletovu a jasný nám podávají obraz doby, ve které tito dva vynikající mužové národa našeho žili, po stránce společenské, snah vědeckých i národních. Věrná družka života Hanušova, ušlechtilá a vysoce vzdělaná Laura, zvláště v listech těchto vyniká jako vždy obětivá, nezištná přítelkyně nešťastné B. Němcové, jako pečlivá, vše obětující matka svých dítek, jako milá choť, jíž jde blaho rodiny nade vše, jemuž věnuje všecky síly ducha i těla... Jsouc vždy přítelkyní a podporovatelkou chudiny, lidumilkou v nejkrásnějším smyslu slova, skončila blahodárný život svůj u vzácném věku 75 let dne 9. července 1892 v Čenkově v Čechách.

Trpký bol cítíme z nešťastného osudu vysoce nadaného přítele naší dvojice, Hanuše a Helceleta, vlastní vinou a neblahými poměry pronásledovaného a uštvaného Matouše Klácela. Co by za přirozených poměrů v Brně vykonati mohl muž tak neobyčejně nadaný a vzdělaný, rázný a nadšený pro národnost naši a vědu, dá se jenom tušiti. Takto jsa nespokojen, rozerván, poháněn s místa na místo, zhynul v daleké Americe zapomenut...

Jestliže dopisy právě uveřejněné oživí památku všech těchto osob, zvláště obou přátel vůdcův a buditelů českých, je to především zásluhou

---

[1]) Viz též Karoliny Světlé »Z literarního soukromí«, Ženské Listy, 1880.

pana Dra. Ctibora Helceleta, jenž nejen že ochotně svolil k uveřejnění listů Hanušových, ale i opatřil je poznámkami, bez nichž by na mnohých místech zůstaly temny, neobjasněny.

Přítel Hanušův, jediný cele oddaný a upřímný, Dr. Helcelet, po záslužné práci učitelské, vědecké, buditelské a politické zbytek svého neunavně činného života klidně trávil v Brně v kruhu drahé své rodiny, vážen jsa pro milou a klidnou svou povahu od každého, kdo ho znal. Zemřel v Brně dne 19. února 1876 u věku 64 let a pochován na městském hřbitově. Tělesné jeho pozůstatky s nádherným pomníkem, jejž mu postavila rodina jeho, převeženy po zrušení městského hřbitova na hřbitov ústřední, kde odpočívá na význačném místě vedle svého staršího přítele a spolupracovníka, Františka Sušila.

Právem hlásá epitaf jeho:

Dokonal život svůj
národu svému zasvěcený.

— — — —

Pokoj popelu jeho!

Písemnictví a umění.

Alexander Sergějevič Puškin.

Jeho život a literarní činnost.

K stoleté výroční památce narození napsal

A. Vrzal.

Největší národ slovanský, stomilionový národ ruský, činí rozsáhlé přípravy k oslavě stoleté výroční památky narození největšího básníka svého, Al. S. Puškina. Vědecké i učebné ústavy, učené i literarní společnosti, zemské výbory i městské rady šlechetně závodí, jak by co nejokázaleji uctily památku velikého básníka. Je to v Rusku první příklad tak širokého uznání a velebení národního genia. Nejrozšířenější formou oslavy budou slavnostní schůze universitní, přednášky o Puškinovi na gymnasiích i školách národních, podělování žáků vybranými spisy oslavencovými, zakládání stipendií pro studující. Zvláštní výbor při akademii věd v Petrohradě vypracoval jubilejní program, podle něhož oslava začne zádušními mšemi za Al. Puškina v Petrohradě i v Moskvě; v akademii věd bude pak slavnostní schůze s přednáškami a slavnostní kantatou a výstava věcí, jež kdysi náležely Puškinovi; v carských divadlech budou se hráti kusy oslavencovy. Dále má být podána žádost k carovi, aby ražen byl peníz na památku jubilea, dále aby vláda postarala se o důstojný pomník oslavenci, zakoupila statek Puškinův v Michajlovském a zřídila tam útulnu pro chudobné, staré spisovatele; konečně akademie věd vydá k jubileu prvý svazek klassického vydání spisů Puškinových. Kníže A. Urusov zamýšlí vydat „puškinský slovník“, jenž by byl slovníkem ruského umělecko-literarního jazyka. Dům v Petrohradě, kde zemřel Puškin, má být změněn v Puškinovo museum, v němž by uschovala se knihovna i věci Puškinovy.

Tak oslaví Rus století narozenin svého básníka. Ale také ostatní národové slovanští chystají se k oslavě, k níž chce přispět i tento nástin života i literarní činnosti oslavencovy.

* * *

Alexander Sergějevič Puškin narodil se v Moskvě 26. května (podle našeho kalendáře 7. června) 1799. Se strany otcovy náležel k starému šlechtickému rodu, o němž zmiňují se letopisové od dob Ivana IV. Matka pak Puškinova byla vnučkou Ibragima Petroviče Hannibala, křtěnce Petra V., jejž básník opoetisoval v povídce „Arab Petra Vel.“ Otec básníkův, Sergěj Lvovič Puškin, i strýc, známý básník Vasilij L. Puškin, byli lidé vzdělaní po způsobu své doby,

t. j. vzdělání jejich bylo čistě velkosvětské. Otec blýskal se vtipem ve vznešeném světě, nemiloval života rodinného i odevzdal hospodářství a péči o vychov dítek manželce, jež ovšem příliš nestarala se o děti, unesena veselostmi téhož vznešeného světa. Ostatně matka nemilovala ostýchavého i nehybného Alexandra i dávala přednost dceři a druhému synovi. A tak Alexander strávil dětství pod dozorem babičky, Marie Hannibalové, jež naučila ho číst a psát, i staré chůvy Ariny Rodionovny, jíž nejvíce básník byl zavázán za poetické prvky své. „Rodionovna", praví o ní životopisec Puškinův P. V. Annenkov, „náležela k typickým a nejšlechetnějším osobám ruského světa. Spojení dobrosrdečnosti a bručivosti, něžné náklonnosti k mládí s líčenou přísností, zanechalo v srdci Puškinově nevyhladitelnou vzpomínku. Puškin miloval ji nezměnitelnou láskou a v letech mužnosti a slávy rozmlouval s ní po celé hodiny. To vysvětluje se ještě také jinou důležitou předností Ariny Rodionovny: veškeren pohádkový svět ruský byl jí znám co nejlépe, ona pak podávala jej neobyčejně originalně. Pořekadla, přísloví nescházela jí s jazyka. Většinu národních bylin a písní, jichž Puškin mnoho znal, slyšel od Ariny Rodionovny."

O sedmi letech stala se s Alexandrem neočekávaná změna: z nehybného a ostýchavého dítěte stal se bujný, dovádivý a odvážný hoch. Za vychovatele bráni byli cizozemci, hlavně Francouzi, od nichž Puškin tak důkladně naučil se mluvit francouzsky, že vládl tím jazykem jako mateřským, ba napsal jazykem tím i první pokusy básnické. Tak v 12. roce věku svého napsal divadelní kus „Escamoteur" podle Molièrea, podle Lafontainea psal bajky a podle Voltaireovy „Henriady" napsal hrdinskou báseň „La Tolyade".

Roku 1811. Puškin byl přijat do nově zřízeného carskoselského lycea, jež mělo být vzorným ústavem; ale brzy zavládla tu nekázeň. Professoři po smrti prvního ředitele hádali se mezi sebou, nepřipravovali se na přednášky, ba dovolovali studentům tajné pitky v posluchárnách lycea. Žáci málo dbali učení, toulali se po lycejském sadě a začali záhy milostné pletky se služkami a herečkami, jimž Puškin psal i milostné verše. Již v té době jevila se u Puškina osudná náklonnost k jízlivým posměškům, pročež mnozí spolužáci počali se ho vzdalovat. V rukopisném časopise, vydávaném v literarním kroužku lycea, mezi básněmi P. byla hojnost takových štiplavých epigramův a erotických veršů, psaných pod vlivem anakreontských básníků francouzských, Chéniera, Gresseta, Grécourta, Chapellea, Parnya a j., od nichž Puškin přijal i onen lehkomyslný názor světový, vyznačující jeho první básnické pokusy, „lycejské básně". Na štěstí škodlivý vliv tento aspoň částečně byl seslaben ušlechťujícím vlivem čisté, ušlechtilé poesie ruského romantika Žukovského, jenž kromě Karamzina i Baťuškova byl hlavním učitelem jeho ve skladbě ruského verše.

První tištěnou básní P. bylo poslání „Příteli básníku", jež vyšlo 1814 ve „Věstniku Evropy". Od r. 1815., kdy P. při veřejné zkoušce předčítal báseň „Vospominanija v Carskom Selě", jíž nadchl i přítomného starého básníka Děržavina, rozšířila se literarní

sláva jeho také mimo lyceum. R. 1817. Puškin ukončil studia v lyceu ne právě skvěle a byl přijat do literarního spolku Arzamasu, kdež shromážděni byli mladí spisovatelé romantického směru, bojující proti zastaralému lžiklassicismu a jeho zástupcům v Besedě ljubitělej russkago slova, i dostalo se mu tu názvu „cvrček" (byloť obyčejem Arzamasu dávat členům žertovná jména). Ale Arzamas na neštěstí Puškinovo záhy rozešel se. Zatím Puškin seznámil se s Žukovským, jenž měl velikou radost z literarních úspěchu mladého básníka a zůstal po celý život jeho ochrancem, dále s historiografem Karamzinem, s básníky Baťuškovem a Dmitrijevem i znamenitým znalcem evropských literatur Kateninem, kteří veliké naděje skládali v genialního mladíka a s tím větší bolestí pozorovali, že náruživý Puškin upadá v nevázanost a prostopášnost ve společnosti důstojnických přátelův a velkosvětské mládeže. Puškin totiž zdědil po otci ješitnost, snahu blýskat se ve vznešeném světě, oddával se vášnivě velkosvětským zábavám, a když vznešený svět ho omrzel, vrhl se do polosvěta a vstoupil v orgickou společnost Zelené lampy, společnost mravních mrzáků, záletníků, pijanův a karbaníkuv. Ale Puškin nestýkal se pouze s hýřily velkosvětskými, nýbrž i s mladými civilními i vojenskými přáteli, liberaly dvacátých let, unesenými společenskými otázkami doby té a blouznícími o politických převratech, jako byli Iv. Puščin, Čaadajev, M. Orlov, A. N. Rajevskij, Rylějev, A. Bestužev, Pestel a j., kteří téměř všichni stali se později „dekabristy". Unesen oním kvašením, jež bylo pozorovat v ruské společnosti po válkách napoleonských a nalezlo výraz v množství tajných spolkův a politických jednot, Puškin poddal se vlivu těchto politických kroužkuv a ač nebyl zasvěcen do plánů jejich, přece chtěje zaujat v nich samostatné postavení, počal v liberalním nadšení psát satiry s politickým zbarvením, politické pamflety a epigramy, chtěje buď jak buď státi se politickým mučeníkem za ideu, touže po Sibiři. Pamfletické verše Puškinovy nalezaly u mnohých oblibu, šířily se v obecenstvu, a tu skutečně vláda pomýšlela poslat jej do vyhnanství. Ale na přímluvu Engelhardta, ředitele lycea, Karamzina a generalního gubernatora hr. Miloradoviče byl Puškin z Petrohradu, kdež sloužil v ministerstvu vnějších záležitostí, pouze přesazen do Jekatěrinoslavu do kanceláře generala Inzova, prokuratora osadníků jižní Rusi.

Ačkoliv tyto satiry, pamflety s politickým nátěrem a lehké epigramy, namířené na zájem minuty, získaly Puškinovi dosti ctitelů, přece hlavním tahem jeho genialního talentu byla umělecká tvorba. Puškin byl přede vším umělcem, básníkem, jenž obecenstvo okouzloval hned po svém vystoupení na pole literarní půvabem veršův, elegancí, krásou a lehkostí jazyka. Puškin-politik, jakým ho chtěli míti, je neskonale níže básníka-umělce, jehož básně okouzlovaly nikoli politickou narážkou, nýbrž básnickou krásou. Tak první delší dílo jeho, „Ruslan i Ljudmila", jež r. 1820. způsobilo velikou sensaci, je lehká fantasticko-romantická báseň na sujet národní pohádky bez všelikých společenských a politických narážek. Neobyčejný úspěch její byl úspěch čisté poesie, půvabu verše a kouzla jednotlivostí. Báseň zrovna ohromila: nebylo tu již onoho

nadutého tonu lžiklassiků, ani plačtivé citlivosti a nejasné blouznivosti romantiků, nýbrž hojnost vtipu, žertovné pohlížení na svět pohádkový, zdravý a živý realismus, prohlédající skrze zázraky, a prosté vypravování. Kdežto romantikové vynášeli báseň do nebe, klassikové vrhli se na ni se zběsilým vztekem. Žukovskij, uslyšev konec překrásné, okouzlující básně, daroval Puškinovi svou podobku s nápisem: „Žáku od přemoženého učitele.“

Sotva v květnu 1820 přijel do Jekatěrinoslavu, Puškin onemocněl, i pobyv tam pouze dvě neděle, odjel s rodinou N. N. Rajevského na Kavkaz léčit se. Z Jekatěrinoslavu zachoval si v poetické paměti obraz dvou loupežníků, již prchli z pevnosti tamější a v okovech plavali přes Dněpr. Příběh ten byl thematem „Bratři loupežníku“. Kavkazská příroda i lázně blahodárně účinkovaly na tělo i ducha, fantasii i tvorbu Puškina, jenž pod živými dojmy divokých krás kraje toho pojal plán k básni „Kavkazskij plěnnik“ (zajatec), v níž vylíčil život tamějších horalů. S Rajevskými po dvou měsících odejel na Krym do Jurzufa, kdež nadšen klassickými vzpomínkami, spojenými s Krymem, napsal několik anthologických básní a známou elegii: „Pogaslo dněvnoje světilo“. Prohlídka chanského paláce v Bachčisaraji přiměla ho napsat půvabný „Bachčisarajskij fontan“. Na Krymu Puškin kochal se rozkošnou přírodou a ožil duchem uprostřed milé rodiny Rajevských, s níž důvěrně se seznámil. Tu strávil nejšťastnější dni života svého, tu seznámil se též s Byronem, jenž měl mocný vliv na básnickou tvorbu, život a idey jeho. Společenské idey Puškinovy, v nichž jeví se občanský význam jeho, byly vychovány v kruhu liberalů dvacátých let: je to snaha po společenské samočinnosti a uznání osobní důstojnosti, po osvobození nevolnického lidu, po rozšíření osvěty, po svobodě ducha i poetické tvorby. Na jihu Puškin stýkal se s lidmi téhož liberalního kruhu, z nichž mnozí byli proniknuti též byronismem, který upevnil v Puškinovi vědomí osobní důstojnosti a básnické svobody, hrdé opovržení starými tradicemi, zvyky, obyčeji a touhu po nevázané svobodě osobnosti v projevu silných vášní. Ale politicko-filosofická stránka byronismu, jeho hluboký pessimismus a rozčarování, popírání zůstaly mu cizí. Této nové byronské náladě P. odpovídalo také okolí, do něhož se dostal. Zatím totiž představený jeho Inzov přesazen byl do Kišiněva, kamž odebral se i Puškin a dojížděl odtud na statek Rajevských do Kamenky. Obyvatelstvo kišiněvské, pestrá směs „plemen, nářečí a stavův“, evropské vzdělanosti a asijského barbarství, žilo velmi nevázaně, a život takový byl P. právě po chuti. Vmísiv se do společnosti, P. vedl život plný zábav, hlučných pitek, záletů, svárů, soubojův a všelikých dobrodružství; chodil neučesaný, neumytý, v pestrém obleku východním a nepořádností svou přiváděl v úžas vážnější obyvatele. Nemilosrdná posměvačnost a záliba ve rvačkách i škandálech způsobila, že od jakéhosi vtipkaře dostalo se mu názvu „běs arabský“. Dobrosrdečný Inzov otcovsky napomínal ho a konečně za trest poslal ho do Izmaila. Ubíraje se tam, P. setkal se s cikánským táborem i kočoval s cikány. Vzpomínky na toto kočování po bessarabských stepích zachovaly se v básni „Cikáni“.

Pobyv v Kišiněvě asi tři léta. P. přestěhoval se do Oděssy v kancelář generalního gubernatora hr. M. Voroncova, přísného byrokrata, jenž i na podřízených žádal byrokratickou „pořádnost“, vnější slušnost života i oddanost ve službě, kterýmž požadavkum P. nedovedl vyhovět. Jeho samolibost byla uražena tím, že Voroncov neviděl v něm proslulého básníka, nýbrž jen úředníka, začež P. zasypával svého představeného spoustou veršovaných i prosaických sarkasmů v oděsské společnosti. Voroncov obrátil se ke správci ministerstva vnějších záležitostí se žádostí, by Puškina odvolali z Oděssy. Zatím do rukou policie dostal se dopis P. k příteli, jemuž píše, že „bere hodiny čistého atheismu“ u jakéhosi Angličana, který prý „zničil slabé důkazy o nesmrtelnosti duše.“ Car kázal za trest P. propustit ze služby a vypovědět ho do Michajlovského, což se stalo v červenci 1824.

Při tomto dobrodružném životě P. napsal díla vysoké ceny básnické. V něm podle vlastního přiznání žily dvě různé od sebe bytosti: nadšený žrec Apollina a nejnicotnější z dítek světa, plodný básník, překvapující bohatstvím duševní činnosti, a nadutý, domýšlivý hejsek, svárlivý rváč, karbaník a záletník. Na jihu P. pilně vzdělával se, přečetl massu knih, sbíral legendy, národní písně, zaváděl rozmluvy o zajímajících ho věcech. Tvorba jeho v době té byla velmi plodná. Napsalť lyricko-epické básně v byronském slohu: r. 1821. „Kavkazský jatec“ a „Bratři loupežníci“, r. 1822. „Bachčisarajský fontan“, r. 1824. „Cikáni“ a r. 1823. první dva zpěvy „Jevgenije Oněgina.“ Mimo to napsal množství básní lyrických (na př. „Musa“, „Napoleon“, „Čaadajevu“, „Demon“, „Ptáče“, „Rozsévač“, „Píseň o divomocném Olegu.“) V zápalu byronského liberalismu začal psát politickou tragedii „Vadim“ v duchu mužných tragedií Alfieriho a pod čtením Voltairea báseň, pro kterou u pravoslavného duchovenstva upadl v nemilost.

Jakkoli v básních těchto znamenat ohlasy byronské nespokojenosti, přece básně ty neokouzlují bezbarvými, abstraktními charaktery hrdinů, nakreslenými pod dojmem typů Byronových, nýbrž živými, malebnými obrazy ruské přírody a života. Puškin měl hluboký smysl realní, a od počátku tvořil hlavně pod bezprostředním vlivem dojmů života: básně jeho byly spíše ohlasy dojmů životních než dojmů literarních, dojmů z četby. Pozorujeme-li život P. ve spojení jeho s tvorbou básnickou, vidíme, jak život bezprostředně vnukal mu díla jeho básnická. P. stavěli stále ještě v čelo romantikův, ale romantismus nebyl hlavní silou a předností nových děl jeho genia, nýbrž bezprostřední svazek s obklopujícím ho životem skutečným, realismus. Z P. stával se pomalu samostatný, národní ruský umělec, jenž sbližoval poesii s ruským životem. V Evženu Oněginovi již rázněji vstoupil na půdu realní, půdu ruského života se všemi jeho zvláštnostmi.

Rozloučiv se s jihem, P. rozloučil se také s tehdejšími idealy, s byronským liberalismem i lehkomyslným životem. Pro nevěrectví pronásledován, P. byl v rodině své v Michajlovském přijat s hrůzou a obavou, aby pro jeho bezbožectví nebyli trestáni také ostatní členové

rodiny. Otec přijal na sebe dohlídku nad synem, ale brzy vznikly mezi nimi nemilé výstupy, a tu otec ujel s rodinou do Petrohradu i vzdal se dohlídky nad P., jenž od té doby žil v Michajlovském sám pod dohlídkou maršálka šlechty Peščurova. Náboženský návod dával mu dobrosrdečný převor blízkého kláštera. V nevolné samotě Puškin přemítal o svých dřívějších společenských názorech a ideách i našel nové zájmy, jimž dříve nevěnoval tolik pozornosti. Byly to zájmy dějin a národnosti. Zimní večery trávíval v rozmluvách se starou chůvou, od níž slyšel ony krásné pohádky, které zpracoval ve verších. „Arina Rodionovna", praví o ní Annenkov, „byla prostřednicí ve stycích Puškinových s ruským světem pohádkovým, průvodkyní jeho v poznání pověr, obyčejův a způsobů lidu, s nimiž lid přistupuje k výmyslu a poesii. Puškin vyslovoval se o chůvě jak o posledním svém učiteli a říkával, že tomuto učiteli je velice zavázán za nápravu nedostatků svého prvního francouzského vychování." Hlavně pod jejím vlivem P. začal duševně se obrozovat a sbližovat s prostým lidem, sbírat národní písně, přísloví a vnikat v podstatu poesie národní. Kromě samoty k uklidnění vášnivé povahy jeho přispíval též přátelský svazek s tichou, šlechetnou rodinou sousední statkářky, P. A. Osipové, jejíž dvě starší dcery tvořily mezi sebou právě takový kontrast, jaký vidíme mezi Taťjanou a Olgou v Evž. Oněginovi, jehož 3.—6. zpěv byl napsán v Michajlovském. Tu zbavil se P. pout byronismu na dobro, byl unesen olympsky klidným Goethem a hlavně Shakespearem, pod jehož vlivem uvědoměle vstoupil na půdu realismu, prostého, skutečného života, i byl proniknut oním historicko-objektivním názorem na život, který nalézáme v dílech poslední doby činnosti jeho. Prvním pak výsledkem tohoto nového směru jeho ducha i poesie byla vysoce poetická „Komedija o carě Borisě", jíž konečně se rozloučil se starými směry a začal novou dobu své činnosti. V Michajlovském napsal ještě rozkošný žert „Hrabě Nulin", veršovanou část „Egyptských nocí", vynikající básnickou barvitostí a východní ohnivostí, a množství lyrických básní, jako jsou: „Prorok", „Zimní cesta", „Vzpomínám na čarokrásný okamžik."

Ale jednotvárný život venkovský počal konečně Puškina nudit, i pomýšlel na útěk do ciziny. V tom přišel 14. prosinec r. 1825., památný spiknutím tak zv. „dekabristu." Puškin zvěděv o nezdaru spiknutí, spálil vlastní autobiografii a mnoho dopisův od přátel, které by ho mohly uvésti v podezření ze styku s dekabristy, s jejichž nerozumnými, fantastickými plány ostatně nesouhlasil. P. zatím byl zvážněl, liberalní rozjařenost jeho ustoupila střízlivému rozumu. Pohyblivá povaha jeho hledala nyní východ z neurčitého postavení, v němž se nalézal, hleděla nalézti novou činnost ve změněných poměrech; z potřeby činnosti snažil přizpůsobit se nepřekonatelným okolnostem, stal se opportunistou. Zůstav věren svému přesvědčení o nevyhnutelnosti osvěty a osobní nezávislosti i básnické svobody, v květnu 1826 obrátil se s žádostí k novému caru Mikuláši, chtěje s ním „úplně a upřímně se smířit", lituje své lehkomyslnosti v úsudku o atheismu.

slibuje, že nechce náležet k žádnému tajnému spolku. V srpnu 1826 dostalo se mu dovolení, by se přestěhoval do Moskvy, kdež jej car velmi vlídně přijal, ale též napomenul k rozšafnosti a ustanovil, by posílal příště jemu své spisy, že on (car) bude jeho censorem. Zpráva o osvobození Puškinově a milostivé audienci rychle se rozšířila po Moskvě a s nadšením byla přijata vzdělanou i literarní společností. V salonech vznešeného světa i v literarních spolcích P. byl přijat s okázalými ovacemi. Veliké nadšení vyvolal „Boris Godunov", jejž básník předčítal ve schůzích u S. Šobolevského a Veněvitinova. Ale radostná nálada Puškinova pod prvním dojmem nabyté svobody netrvala dlouho. Neučinilť návštěvy mocnému tehdy náčelníku četnictva hr. Al. Benkendorfu, jenž od té doby mstil se básníkovi za tuto nepozornost k němu. Puškin měl všecko, co napsal, dříve než to někde předčítal nebo uveřejnil, předběžně předložit k censuře buď přímo carovi nebo prostřednictvím Benkendorfa. A poněvadž předčítal „Borise Godunova" bez předběžného svolení carova, dostalo se mu důtky od Benkendorfa. P. poznal, že více závisí na Benkendorfovi než na carovi. Aby tedy mohl dáti dílo své do tisku, poslal je i s některými básněmi prostřednictvím Benkendorfovým k censuře carovi, jenž přál si, by básník předělal drama v historický roman, což ovšem P. neučinil. Teprve když název „komedie" zaměněn byl v „drama", některá trivialní místa, prostonárodní výrazy a slova odstraněna, dovoleno „Borise Godunova" dáti do tisku r. 1831.

Koncem roku 1826. Puškin předložil Benkendorfovi objednanou „Zapisku o narodnom vospitaniji", kde odráží se tehdejší duševní stav básníkův, snaha podrobit se názorům Benkendorfovým a zároveň provést vlastní tendenci. Ale práce ta nezalíbila se carovi: v Puškinovi dosud viděli nebezpečného liberala. Když pak v době té začaly šířit se v opisech censurou zakázané verše z básně „André Chénier", napsané 1825 a vydané v první sbírce básní P. 1826, básník byl v sezení státní rady 29. srpna 1828 odsouzen k tajné policejní dohlídce. Tyto nepříjemnosti s censurou účinkovaly na jeho duševní rozpoložení: Puškin počal trudnomyslnět, vzpomínky na lehkomyslné mládí počaly ho trápit. Vyšší bytost, jeho poetický genius rychle rostl v lehkomyslném mladíku a začal tísnit „nicotné dítě světa". Puškin sám charakterisuje lehkomyslnou tvorbu svého mládí jako „rozmazlené zvuky šílenství, lenosti a vášní". K třiceti letům určitě pozorovat u Puškina „nejasný pud po čemsi toužící duše", nespokojenost hrou temných vášní a jejími světlými odrazy v lehkých obrazech i něžných zvucích. Puškin ve zralém věku „poznal hlas jiných toužení, poznal nový zármutek", poznal, že „sloužení musám nesnese marnivosti", že „krásné má být vznešené", t. j. že krása spíše má být důstojná než příjemná, že krása jest jen cititelná forma dobra i pravdy. A tento rozlad mezi poetickým idealismem a životní skutečností unavoval duši jeho, i zatoužil po činnosti tělesné a nevyžádav si ani dovolení, odejel v březnu 1829 na Kavkaz, kdež pobyl v ruském táboře u Erzeruma. Plodem cesty té bylo „Putěšestvije v Erzerum" a řada básní,

ježto lze nazvat perlami popisného básnictví, jako jsou: „Kavkaz", „Kazbek", „Don", „Klášter", „Sněžná strž". Na Kavkaze byla napsána též teplá elegie „V zadumání" (Brožu li ja v dol ulic šumnych) a vlastenecká báseň „Olegov ščit". Vrátiv se do Petrohradu, napsal úryvek „Galub", vynikající zbožnou náladou, označující i jiné básně doby té, a žertovnou povídku „Domik v Kolomně".

Unaven toulavým životem, P. počal vážně pomýšlet na tichý život rodinný. V březnu 1830 odjel z Petrohradu do Moskvy, kdež byl právě carský dvůr, a v dubnu zasnoubil se se sličnou Natalií Nikol. Gončarovou. Odtud přes Petrohrad odebral se do vsi Boldina, jíž obdržel dědictvím po otci. Tu strávil asi tři měsíce ve velmi plodné činnosti básnické: napsalť tu dva poslední zpěvy Oněgina, vysoce umělecké dramatické sceny: „Lakomý rytíř", „Mozart a Silieri", „Don Juan", „Kamennyj gosť" i „Pir vo vremja čumy", asi třicet drobných básní („Hrdina", „Básníku", „Běsi", „Podzim", „Šílených let zhaslé veselí"), dále prosou „Letopis vsi Gorochina" i „Pověsti Bělkina". Vrátiv se odtud do Moskvy, připravoval se k ženitbě. Oddavky slavily se 18. února 1831. V plodech jeho básnických z doby té pozorovat, že onen realismus, na jehož půdu vstoupil v Michajlovském, přivedl ho konečně k pokusům v oné formě, která nejvíce odpovídá tomuto literarnímu směru, totiž k formě povídky a romanu prosou. Tak 1827 Puškin napsal historickou povídku „Arab Petra V.", v níž podal vzor ruské umělecké prosy, dětsky prosté, bez dlouhých, ruskému jazyku nevlastních souvětí, bez hledaných metafor a jiných retorických ozdob, průzračné, stručné a zároveň obrazné. Týmž uměleckým slohem psány „Pověsti Bělkina". Studium doby Petra V. přivedlo ho na myšlenku, by oslavil tohoto miláčka svého i v epické básni, i napsal asi za 13 dní 1828 svou nejlepší epickou báseň „Poltavu", jejíž stručný, velebný verš však nelíbil se tak, jako skvělé, ohnivé verše „Bachčisarajského fontanu".

Po sňatku usadil se P. v Carském Sele, kde právě žil i Žukovskij, a oddal se rodinným radostem. Zde pod vlivem Žukovského i všeobecného stavu věcí, unaven pronásledováním censury, vstoupil na půdu úředního vlastenectví, jež zavinilo, že ruská společnost ochladla k jeho dílům. Tak napsal vlastenecké básně „Utrhačům Ruska" a „Borodinská výroční památka" i národní pohádky: „O caře Saltaně", „O kupcě Ostolopě", „O Mertvoj carevně" a „O zolotom pětušké". Vlastenecké básně způsobily, že Puškin byl přijat do služby státní s ročním platem 5000 rublův, a dovolen mu přístup do státních archivů ke sbírání materialů k dějinám Petra Velikého. Puškin přestěhoval se do Petrohradu, horlivě navštěvoval archivy. Tu dostalo se mu náhodou do rukou několik listin, týkajících se povstání Pugačevova, jež daly mu látku ke „Kapitanově dceři". Studuje Pugačevské povstání, navštívil 1833 Kazaň a Orenburg. Odtud navrátil se do Boldina. Zatím napsal pohádku „O rybáři a rybce", povídku „Dubrovský", báseň „Měděný jezdec", „Písně západních Slovanů", roman „Kapitanova dcera" a dramatickou scenu „Rusalka", jejíž námět

vzat ze starého života ruského, a jež uměleckou propracovaností a podivuhodnou věrností národního koloritu staví se po bok nejlepším dílům Puškinovým.

Přestěhovav se do Petrohradu, v prosinci 1833 předložil censuře „Dějiny Pugačevského vzbouření“, i obdržel půjčkou 20.000 rublů na vydání dějin těch a jmenován komorním panošem. Vyznamenání toto, jež otevřelo mu přístup do vyšších kruhů dvorních, lichotilo ctižádosti, samolibosti a ješitnosti básníkově, ale zvětšilo zároveň jeho peněžité nesnáze. Život při dvoře vyžadoval takových vydání, jež byla nad jeho prostředky. Smutné peněžní poměry odrazily se také na tvorbě jeho i stavu duševním. V duchu jeho i citu srazily se protivné snahy. Před zrakem jeho s jedné strany vznášel se vznešený ideal svobodného básníka-proroka, idealně smýšlejícího o důstojnosti literatury a povinnosti spisovatele, sloužícího osvětě, dobru i pravdě, a s druhé strany v praxi literarní činnost jeho zůstávala za idealy, přijala charakter spekulace, jak by co nejvíc vydělal literarní činností. Snaha ta, dobyt co nejvíce peněz, přiměla ho chopit se historických prací, nevlastních jeho geniu, prací velmi slabých, suchoparných. V téže snaze chtěl státi se úředním publicistou v duchu osvíceného konservatismu tehdejšího, a když nedostalo se mu dovolení vydávat noviny, počal v posledním roce života vydávat měsíčník „Sovremennik“. Ale tím hmotné postavení jeho nezlepšilo se.

Zatím v literatuře nastalo zřejmé ochladnutí pro Puškina, jenž znova ztrudnomyslněl a uražen v samolibosti, počal jizlivými epigramy pronásledovat nepříznivé osobnosti ve světě literarním i velkosvětském. Epigramy vůbec byly jeho velikým neštěstím. Mezi nimi jsou sice zlaté jiskry dobrosrdečné hravosti a veselého vtipu, ale mnohé jsou nedůstojny poetického talentu P., jsou zneužíváním poesie, nedůstojnými urážkami osobními, výlevy hněvu osobního. Takovým hrubým osobním utrháním na cti tehdejšímu ministru národní osvěty, Uvarovu, byla báseň „Na vyzdorovlenije Lukulla“, jež vyšla r. 1835. v zářijovém sešitě „Moskevského Nabljudatele“ a ve dvorních kruzích způsobila velikou sensaci, Puškinovi mnoho nepříjemností, a byla příčinou katastrofy r. 1837. Osobní charakter Uvarova nebyl sice sympathický, však ve veřejné činnosti Uvarov měl veliké zásluhy. K vážné satiře, vnuknuté společenským zájmem, nezavdal tedy Uvarov podnětu, osobní pak nedostatky nejsou úkolem poesie, a právě tyto tepe Puškin v hanopisné básni. Od té doby Uvarov a Benkendorf stali se tajnými podněcovateli osob, uražených básníkem, podněcovateli spiknutí pomluv, pletich a klepů, jimiž dráždili samolibost básníkovu, aby přivedli ho ke skutkům, jimiž postavení jeho ve společnosti stalo by se nemožným. Puškin víc a více oddával se vášni uražené samolibosti a mstivosti. Po prvním vyzvání na souboj barona Heeckerena, jenž dvořil se poněkud lehkomyslně, sličné manželce básníkově, Puškin dal slovo caru Mikuláši, že pro případ nové neshody napřed uvědomí o tom cara. Omylem uvěřiv, že anonymní hanopis, týkající se cti jeho rodinné, pochází od téhož Heeckerena, urážlivým dopisem vyzval ho znova na souboj, v němž

Puškin byl smrtelně raněn 27. ledna 1837, ale opřev se o levou ruku, v bouři hněvu ještě vystřelil na soka a lehce ho poranil. Třídenní smrtelná nemoc, jež roztrhla svazek se zlobou a marnivostí životní, osvobodila duševní síly jeho z moci zlé vášně, duševně jej povznesla, očistila, mravně obrodila. Puškin odpustil svému soku, smířil se s Bohem i světem, vyzpovídal se i přijal tělo Páně a zemřel 29. ledna jako pravý křesťan. Že v Puškinovi v posledních dnech života skutečně nastalo mravní obrození, o tom svědčí ti, kdo byli při něm v poslední době života jeho. Tak Žukovskij píše: „Zvláště pozoruhodno to, že v těchto posledních hodinách života (Puškin) jakoby stal se jiným: bouře, která před několika hodinami duši jeho rozčilovala nepřemožitelnou vášní, zmizela beze stopy; ani slovem nezmínil se o tom, co stalo se.“ A líče první okamžiky po smrti Puškinově, dí o něm: „Když všichni odešli, sedl jsem si před ním a dlouho sám hleděl jsem mu do obličeje. Nikdy na tom obličeji neviděl jsem ničeho podobného tomu, co bylo na něm v tuto první chvíli po smrti... Co odráželo se na jeho obličeji, neumím říci slovy. Obličej ten byl tak nový a zároveň tak známý... Jakási vážná, zvláštní myšlenka rozlévala se na něm, cosi podobného vidění, jakémusi úplnému, hluboko uspokojujícímu vidění...“ Taková byla smrt „velikého básníka země ruské“, jenž nebyl sice bez nedostatkův osobního charakteru, neudržel se vždy na výši, na niž postavilo ho vědomí vlastní genialnosti i vědomí náboženské, jenž však litoval ve zralém věku lehkomyslných kroků mládí svého a zemřel očištěn a duševně obrozen.

* * *

V rozvoji ruské literatury Puškin stál na hranicích mezi starou, přípravní dobou ruské literatury, a dobou novou: Puškin zakončil dobu, kdy literatura ruská osvojovala si pod vlivy západoevropskými nové básnické formy s oním obsahem, který podávala evropská vzdělanost, a otevřel novou dobu samostatné činnosti, kdy poesie ruská stala se samostatným výrazem ruského života, ovládla bohatství národního jazyka i začala kreslit originalní obrazy realního života ruského. Bezprostředně připojuje se k předchůdcům svým, Karamzinu, Žukovskému i Baťuškovu, kteří na místo dokonávajícího pseudoklassicismu uváděli do poesie ruské nové proudy sentimentalismu i romantismu a začali reformu básnického jazyka. U Puškina pouze v prvních básnických pokusech vidět ohlasy cizí poesie, ale ve zralém věku vidíme samostatnou tvorbu. Literarní romantismus přenesl na půdu ruskou v různých formách onu poesii, jež hledala potravu ve starém národním podání a dějinách, a Puškin uplatnil tuto poetickou restauraci starobylosti báječné, hrdinské i historické. Před ním ruští básníci ve verších svých blouznili o thematech z cizího života. Puškin počal uváděť poesii na ruskou půdu. Tak již v básni „Ruslan a Ludmila“, jejíž obsah vzat ze světa pohádek, jednající osoby jeví se živými lidmi, a nikoliv přízraky. V básních byronského směru romantismus smíšen s realismem, se současnou skutečností. V „Evženu Oněginovi“ P. líčí už všední život ruské

společnosti. Konečně v „Pověstech Bělkinových“, „Dubrovském“ a „Kapitanově dceři“ není už stopy po romantismu. Puškin, poslední romantik, stal se prvním realním, národním básníkem, ne sice v tom významu, jako je Kolcov básníkem národním, ale v tom, že začal obsah děl svých čerpat z okolního života, byť i života neveliké části ruského národu. Puškin otevřel před současníky nový, nevyčerpatelný pramen živé a kouzelné poesie v ruském životě skutečném. Proniknut sám duchem národním, hledal ducha toho nejen v životě současném, nýbrž i v historické minulosti vlasti, vybíraje si z dějin nejsilnější okamžiky vysokých projevů ducha národního, jako jsou doby samozvanců, Stěňky Razina, Petra Vel., Pugačeva, ba hledal ducha toho i v oboru národního eposu. — Bohatý jazyk jeho poesie uzákonil právo živé řeči lidu v literarním jazyku. Puškin přivedl ruský verš na vrchol dokonalosti, dodal mu oné živosti, lehkosti, plynnosti a prostoty, jíž před tím neměl, a jíž dosud nikdo ho nepředstihl.

Hlavní význam Puškinův pro současnou i pozdější dobu je význam jeho jako básníka-umělce a nikoliv jako společenského theoretika. Základním tahem genialního talentu jeho byla umělecká tvorba. Puškin vždy vysoko stavěl význam umění, jež jevilo se mu nezávislou svobodnou činností, posvátnou žertvou. Ale poesie jeho nesloužila pouze čistému umění, nezůstávala pouze v čistém oboru fantasie, nadšení, a ani sladké zvuky jeho nebyly bezobsažny. V předsmrtné téměř básni „Pomník“ (1836) Puškin sám vysvětluje, v čem záleží cíl poesie a čím postavil si pomník, an dí:

> A dlouho národu má paměť bude milá,
> že dobrých citů vznět má lyra probudila,
> že v krutém věku svém jsem volnost uctíval
> a milost k padlým vyzýval.[1])

Puškin byl přesvědčen, že sloužil poesií lidstvu, prospíval vnitřnímu rozvoji společnosti uměleckým „puvabem veršů“, vzbuzoval dobré city lidskosti. V tomto smyslu byl Puškin básníkem-občanem, že totiž verše jeho vyznačují se zvláštním lidumilným citem, právě tak jako básníkem občanským bývá každý pravý básník umělecké a lidumilné nálady. To stačí k jeho slávě, a marně bylo by hledat pro Puškina slávu básníka-občana ve smyslu básníka socialního, básníka-publicisty a politika.

Nejlepším výrazem vlivu Puškinova na ruskou literaturu byla činnost romanopisce Gogola i spisovatelů čtyřicátých let, Turgeněva, Grigoroviče, Gončarova, hr. Lva Tolstého, Dostojevského, Někrasova a j., která byla jen dalším a uvědomělejším rozvojem onoho národně realního směru, na který uvedl ruské písemnictví Puškin.

[1]) Cituji podle překladu El. Krásnohorské, jež ve »Sborníku světové poesie« vydala »Výbor menších básní« a »Některé básně rozpravné« Al. Puškina. Tamtéž vyšel překlad »Evžena Oněgina« od V. Junga. Užito pramenův: A. G. Stína »Historie literatury ruské«; P. V. Annenkova »A. S. Puškin« (materialy dlja biografiji), »A. S. Puškin v Aleksandrovskuju epochu« a »Obščestvennyje idealy A. S. Puškina«; Al. Skabičevského »A. S. Puškin«; Al. N. Pypina »Charakteristiki literaturnych mněnij«, Vlad. Solovjeva »Suďba Puškina«.

Srbský car Lazar v národních písních srbských.

Podává B. Popelka. (Č. d.)

Stihnuv do Resavy kralovič Marko zastal tam shromážděno už všecko ostatní srbské panstvo. Píseň jich valnou část uvádí jménem. Jsou to: z Prokoplje starý Jug Bogdan s devíti syny, Banovič Strahinja z Báňské („milého „zetě“ — chybně místo švakra — devíti Jugovičův), tři Vojnovičové (Petrašin, Vukašin a Miloš) z „bílého“ města Vučitrna, Leka kapitan z Dukadjina, Vasoj Momčilovič z Drobňáka v Hercegovině, vojvoda Vuk Brankovič, zeť Lazarův, vojvoda Altomanovič z Maglaje, vojvoda Jablonovič z Vysokého nad řekou Bosnou, Zlopogledja Srdja (Zlohledník Hněv) z Nov. Pazaru, Miloš Obilič z Pocerje, Kosančič Ivan z Kosajnice, Toplica Ivan z Toplice (také z „Toplika“), serdar Ognjan z Rudnika, vojvoda Lazar Grbljanovič z Debrce, Jakša Sretenovič z Bělehradu, Bijelič a Zlatokosič („Zlatovlasý“) z Braničeva, vojvoda stařec Vladislav („Vladisav“) z města Vidina a ostatní srbšti náčelníci.

»Što ih danas kazat' ne umijem	kterých dnes neumím vyjmenovat
Po imenu ni po prezimenu,	ani jménem ba ani přijměním,
Po riječi ni po pripovjetci.«	ani slovem anebo povídkou.

Panstvo schválně[1]) čekalo, až dojede Marko, z čehož jde na jevo, že už tehdy požíval veliké vážnosti mezi velmoži srbskými. Hned po příchodu počala rada. Píseň líčí poradu takto:

U naokrug sjede starješine,	do kola si sedli stařešini,
Da začelje ne gradi prvenstva,	aby nikdo nemoh' býti prvním,[2])
Da ne podje riječ po hataru,	by slovo nebylo zkracováno,
No da zbori, kako koji misli.	aby mluvil každý, jak si myslí.
Najpreča je sboru riječ bila,	Nejpilnější sněmu ta řeč byla,
Kome vladu da u ruke dadu	komu vládu by do rukou dali
I za cara koga da priznadu.	a koho by za cara uznali.
Neki hoće stara Jug-Bogdana,	Někteří chtí starce Jug-Bogdana,
Jeste Bogdan soja starodavna	starodávného jeť Bogdan rodu
Od župana i Srpskih kraljeva.	od županův[3]) i od srbských králův.
No mudro se Bogdan izgovara:	Ale Bogdan moudře se vymlouvá:
»U zemlji sam više neg' na zemlji,	»Pod zemí jsem víc už než na zemi,
Moja starost tome nepogodna	moje stáří k tomu nepříhodné,
A u mene devet silnih sina,	a u mne je devět bujných synů,
Nije puta u njih turat' kavge,	není třeba u nich sváru budit,
A po meni porad kraljevanja.	kdo by po mně z nich měl kralovati.
Zemlji vlada treba danas stalna,	Zemi je dnes třeba vlády stálé,
Dugovječna, a bez mučne kavge,	dlouhověké, bez trapného sváru,
Jer promjene zemlju potresaju.	neb proměny zemí otřásají.
Ne pazite soja ni bogatstva,	Nehleďte na hodnost ni bohatství,
Već gledajte, ko je za potrebe,	než hledejte, kdo je pro potřebu,
Prema zemlji i prema zemanu	pro zemi i pro nynější časy
Dajte kralja, dajte gospodara.«	dejte krále, dejte hospodáře.«
Tad istekar opet viječaše.	Tehdy znovu raditi se jali.

[1]) Što skupština na njeg i čekala — na něhož sněm čekal.

[2]) Vlastně: aby si z předsednictví (začelje) nemohl nikdo osobiti právo prvenstva.

[3]) Nežli Srbové byli sloučeni ve stát (království), rozděleni byli na rody (plemena) nezávislé, v jichž čele stáli župani.

Mínění byla různá. Kandidatův na trůn královský bylo mnoho, poněvadž bylo mnoho stran, z kterých by každá ráda byla prorazila se svým mužem, a kromě toho i ctižádostiví jednotlivci měli zálusk na korunu mínice, že za nesvornosti stran a jich vyhlednutých kandidatův mohou býti zvoleni. Píseň líčí další postup porady takto:

Neki hoće deli Strahinj-bana,
Neki hoće kraljevića Marka
(To su bili sve glavni junaci),
Neki hoće Grbljanović' Laza
(Sve popovi i sve kaludjeri.)
Ne će njima Strahinja riječi,
Čestit junak 'vako govoraše:
»Braćo moja, mene nepačajte.
Da sam za to, opet nije za me,
E poroda u me muškog nije,
Kome krunu na kom da ostavim,
Za ženskinje nije carovanje,
Te zetovi sinovi su tudji,
Te bi bilo po zemanu kavge,
I po zemlji jada svakojaka.
Starješinu valja nama naći,
kako reče stari Jug-Bogdane.«
I Marko se junak izgovara:
»Hvala vama, moja braćo draga,
Ja vam, braćo, carovat nemogu,
Po nekad sam samovoljne ćudi,
Te se mogu silan prevariti,
S veće vlasti žešće ištetiti,
Bez nevolje steći ime grdno.
Kogodj ište sjeta i pomoći
Gdje mu drago, u mene će naći,
Kome dodje do nevolje ljute
I dogusti, nek potraži Marka,
Badava se neće potruditi.
Gdje se tiče boja i mejdana,
Hoću vazda biti medj prvijem,
A u miru neka me na miru:
Poslušajte riječ Bogdanovu.«
Hotijaše Grbljanović Lazo,
Da se i on kako izgovori,
No ne dadu šure Jugovići,
I ne dadu mnoge surodice,
Navaljiše s riječi na Laza.
Da se primi silna carovanja.
E sojević i Lazar je bio,
Pak zazora nikako ne bješe.
No Bošnjaci silni Hercegovci
Zavikaše, vole Brankovića.
Opet riječ progovori Marko,
Milija mu od očiju pravda:
»Braćo moja, to nije za Laza,
Jer je Lazo odveć ćudi blage
Te nemože nikog okariti,
Pa ko će se njega pobojati?
Da su dobri pojednako ljudi,
Neb' trebalo njima starješine,

Někteří chtí reka Strachyň-bána,
někteří chtí kraleviče Marka
(toť byli samí hlavní junáci),
někteří chtí Grbljanovič-Laza
(samí popové a samí mniši)
Nechce jim Strachyňa vyhověti,
čestný junák k nim promlouval takto:
»Bratři moji, na mne nemyslete,
bychť byl pro to, však to pro mne není,
vždyť rozence mužského já nemám,
jemuž moh' bych zůstavit korunu,
ženským se nehodí carovati,
vždyť zeťové jsou synové cizí,
a bylo by časem mnoho svárů
a po zemi hoře všelijaké.
Stařešinu nutno nám nalézti,
jakož řekl už stařec Jug-Bogdan.«
I Marko se hrdina vymlouval:
»Dík budiž vám, moji bratři drazí,
já vám, bratři, carovat nemohu.
Někdy bývám umíněné mysli,
mohl bych se silně omýliti,
větší mocí více uškoditi,
bezděky si dobyt jména zlého.
Nechť si hledá rady a pomoci
kdo chce kde chce, u mne vždycky najde,
kdo se dostane do tísně kruté,
do nesnází, nechť vyhledá Marka,
marně se nebude namáhati.
Kde se týká boje a zápasu,
budu vždycky já mezi prvními,
ale v míru i já chci mít pokoj.
Poslechněte slova Bogdanova.«
Zamýšlel i Grbljanovič-Lazo,
by se jim také nějak vymluvil,
než nedali švakři Jugoviči,
a nedali mnozí z příbuzenstva,
řečí na Lazara útočili,
by se uchopil mocného carství.
I Lazar byl hodnosti nemalé,
nebylo naň žádné urputnosti.
Však Bosňáci, bujní Hercegovci
vykřikli, že chtějí Brankoviče.
Opět jal se promlouvati Marko.
Vlídných očí milejší mu právo.
»Bratři moji, to není pro Laza,
neb je Lazo mysli příliš jemné,
nemůže nikoho pokárati,
kdo pak se ho bude potom báti?
Kdyby všichni lidé dobří byli,
nebylo by třeba stařešiny.

No po zemlji ima svakojakih,
Te državi valja starješina,
Da od zlijeh dobre ljude brani,
I na Lazu to se i ne vidi.
E car valja da je i zapčija.
Nikom bolje nije pristanulo,
Da caruje, nego Brankoviću,
Na junaštvo ka' i na mudrinu
Malo brata biće mu prilika.
Svakojako jeste valjan Vuče,
A i on je soja Nemanjića.«
Kad to čuše srpski poglavari,
Evo jedni po Marku se vode,
Drugi za to ni da znadu ne će,
Treći misle i tamo i amo,
Čega bi se, ne znadu, držali,
No da vidiš stara Jug-Bogdana
Malo prije, što mudrijeg nije,
Kako pamet iznevjeri starca.
Voli zetu, voli šćeri svojoj,
Nego zemlji, svojoj postojbini,
Nego svojoj krasnoj carevini.
Na Marka se mučno osiječe:
»Jazuk vama, Srpske poglavice,
Što za Markom pristajete ludo!
Gdje je pamet i pametovanje,
Malo l' muke, malo l' jada bješe
Sa baba mu kralja nevjenorga?
On je sinak od njega otpao,
Iver neće daleko od panja,
Isto Marko babovim će tragom.
Može l' vjeru roditi nevjera?
Nevidite l', kud naginje Marko?
Otpira se, ka da krune ne će,
A nameće Brankovića Vuka,
U zanj misli ono učiniti,
Što mu babu za rukom ne dojde.«
Kad to začu od Prilipa Marko,
Da mu zrele ne bješe pameti,
Plemenita srca u njedrima,
Bi planuo junak, ištetio;
No Marko je, što ga više nema,
Od svačega jači od svačega,
Tek morade 'vako progovorit':
»Grdnu bruku čuste, braćo draga,
Gdje me Bogdan nevjerom naziva.
A tako me ne rodila majka
Jevrosima, sestra Momčilova,
Da ko drugi taku riječ reče,
Ne bih njemu lasno oprostio
Bez mejdana il' bez muke kakve,
Ali starcu kidisati neću.
Ne bojim se njegovih sinova,
Ni njegovih silnih surodica,
Po njima bih stopio Bogdana,
No mi britka sablja o pojasu,
Nije vična stare sjeći glave.
Kako znate, braćo, slušajte se,
Za to kavge zadjesti ne mojte,

leč v zemi jsou lidé všelijací,
proto říši třeba stařešiny,
aby od zlých dobré lidi bránil;
na Lazu však toho neviděti,
a car musí vše v kázni udržet.
Nikomu se lépe neshodilo,
by carem byl, nežli Brankoviči.
Co do moudrosti i do junáctví,
málo bratří bude jemu roveň.
Ať je, jak je, Vak se k tomu hodí,
vždyť i on je z přízně. Nemaničů.«
Vyslechše to srbští pohlaváři
ajhle jedni Markem se řídili,
druzí o tom ni slyšet nechtěli,
třetí myslili tak nebo onak;
čeho by se drželi, nevědí.
Ale viz starého Jug-Bogdana,
před chvílí nebylo moudřejšího,
kterak rozum opustil stařečka!
Raději má zetě, raděj dceru
nežli zemi, svoji domovinu,
nežli svoji krásnou carovinu.
Do Marka se Bogdan trapně pustil:
»Běda vám, srbští pohlavářové,
bláhově že s Markem souhlasíte!
Kde váš rozum, kde je paměť vaše?
Málo bylo trudu, málo strázně
s jeho tatínkem, králem nevěrným?
On synáček od něho vzal původ,
tříska od pně daleko nepadne,
tatínkovou věrú půjde drahou.
Může věrnost zroditi prorada?
Nevidíte, kam se kloní (co zamýšlí) Marko?
Dělá se, jako by carství nechtěl,
nastrkuje Brankoviče Vuka,
vedle něho myslí, že učiní,
co se tatínkovi nezdařilo.«
Když to slyšel od Prilipa Marko,
kdyby zralý nebyl míval rozum,
srdce šlechetné v junáckých ňadrech,
byl by vzplanul junak, byl by hubil.
Leč Marko je, jakého už není,
nad vše silnější, nad vše silnější,
takto musí Marko promlouvati:
»Ošklivou jste pohanu slyšeli,
kdy mě Bogdan zrádcem pojmenoval,
ale ať mě nezrodila matka
Jevrosima, sestra Momčilova:
kdyby slovo také jiný byl promluvil,
tomu bych tak snadno neodpustil,
bez souboje neb bez hádanice,
na starce však ruku svou nevložím!
Nebojím se jeho bujných synů,
ani jeho bujných přátel krevných,
přes ně všecky zničil bych Bogdana,
ale břitká šavle má za pasem
není zvyklá staré séci hlavy.
Jak umíte, bratři, snášejte se,
proto sváru nezačínejte.

A ja odoh u Prilipa moga.
Vi carujte, u me nedirajte,
Vrata su vam moja otvorena;
Kome bratu do nevolje dodje,
Nek potraži od Prilipa Marka;
Voli braći nego sebi Marko.«
Zbori Marko, diže se otale,
Te ostavi zbora u zbornici.
Ostadoše Srpske poglavice
U zabuni, u sjeti golemoj.
Mnogi hoće uz Marka da podje,
Ne da Marko, sve ih obustavi,
Neka braće u skupu i slozi.
Sa Strahinjom tek se poljubio
I sa mladim Miloš Obilićem,
A drugijem »s Bogom ostaj« viknu.
Kad gospoda ispratila Marka,
Uzmuči se Altomanoviću,
Osorljiv je, pak se pridrnuo,
Od pojasa potrgao noža,
S oštrim gvoždjem dogoni Lazara
Po zlu mjestu, posred ložičica,
I ugrabi od zbornice vrata.,
Gospoda se pobunila bila,
Jugovići na dvor ispadoše,
Da kidišu Lazovu krvniku.
Ali Bošnjo hitar junak bješe,
Dostigao kraljevića Marka,
Te odjezdi naporedo š njime.
Ali Marku ne smije da kaže,
Da j' prolio u zbornici krvcu,
E pravedan, pa ga s' boji, Marko.
Prepali se tome Jugovići,
Gdje im krvnik sa Markom otide,
Jera s [1]) Markom ne hoćahu kavge,
I tako se povratiše tužni.
No Lazaru dobra sreća bješe,
Lakorano g' udariše Bošnjo,
Te na brzo izvida se Lazo.
Srbi Lazu daše starješinstvo.
No Lazo se carem ne poziva,
A knez bješe od postanka svoga,
Od sve Mačve i ravna Srijema,
Te se knezom carujući zvao,
I tako se i danas poziva.

Já odejdu do Prilipa mého,
vy carujte, mne se netýkejte.
Dvéře jsou vám moje otevřeny,
kdo se z bratří ocitne v nesnázích,
nechť vyhledá od Prilipa Marka,
radš má bratry nežli sebe Marko.«
To promluviv zdvihl se odtamtud
a opustil sněm ve sněmovnici.
Zůstali tu srbští pohlaváři
zaražení, ve zmatku ohromném.
Mnozí chtějí Marka následovat.
Nedal Marko, všecky je zastavil,
by zůstali pospolu a svorní.
Se Strachyňou jenom se políbil
a s mladým Milošem Obiličem,
na druhé jen »s Bohem buďte« vzkřikl.
Když páni vyprovodili Marka,
znepokojil se Altomanovič,
vzkypěl hrdina a se rozběsnil,
z poza pasu vytrhl nůž břitký,
ostrým železem vrazil na Laza,
na zlé místo, přímo do hrudníku,
i vyrazil dvéře od sněmovny (utekl).
Páni se tím všeci pobouřili,
Jugoviči na dvůr vyrazili,
by ztrestali Lazarova vraha.
Ale Bosňák, ten byl rychlý junák,
dohonil vám kraleviče Marka,
odjechal s ním po boku mu jeda,
Markovi však pověděti nesměl,
že ti krev proléval ve sněmovně;
je spravedliv Marko, bojí se ho.
Ulekli se toho Jugoviči,
že jim vrah odešel spolu s Markem,
neboť s Markem znesvářit se nechtí,
proto zpět se navrátili smutní.
Leč Lazaru dobré bylo štěstí,
jenom lehce poranil jej Bosňák,
a rychle se uzdravil zas Lazo.
Srbi Lazu dali stařešinství,
leč Lazar se carem nenazýval.
Knížetem byl od původu svého
v celé Mačvě i na rovném Sremsku,
tož knížetem, ač carem byl, zval se,
a knížetem podnes se nazývá.

[1]) Špatně místo Jer sa.

Tři chorvátské osady na Moravě.

Popisuje Jan Herben v »Časop. Matice Moravské« r. 1882. — »Rozgleda«. AL. MALEC.

Jak obezřeleji a přesvědčivěji počínal si tu Šembera! Přečtěme jen jeho článeček[1] „Loza a sunce“, a nemůžeme pronášeti již domněnek žádných, z něho nabýváme nezvratného přesvědčení, že slovenčina tato vskutku je prostoupena hrvátštinou, čili jak p. spis. sám praví, ale nedokázal, že „taková slovenčina mohla vzniknouti jen smíšením dvou jazyků.“ Článeček ten zní: „Loza[2]) a sunce. Horekovali su si stromi lozi jednuč[3]) na sunce a su si velili[4]): ti svitiš na mjesta a i pole, neh[5]) lozu zuostavaš v smutne škurini.[6]) Oprosti,[7]) veli sunce, niste vi sami tomu pričina, že širuokimi haluzami a gustim listuom štráfom mim branite pristupit? Tako[8]) i ljudi sami stojiju v cesti svojej srići[9]), a govoriju[10]) proti prikazanju božjemu.“

Neméně než deset slov je tu čakavských po případě v naší čakavštině obvyklých, ohybání slov tu čakavské, ba co více: my tu vycitujeme hrvátštinu přibírající v sebe živel český, vycitujeme vnikání češtiny v hrvátštinu: poslováctění. Vypravujícímu vypadlo již z paměti „stugovat“ a užil českého „horekovali“, „škurina“ do nedávna ještě „tužna“ nebo „žalostna“ stala se mu jako Čechům již smutnou, dříve pátral po „uzroki“, zde již spřátelil se s českou „pričinou“, stromy mívaly mu ode dávna „kite“, tu již mají české haluze. Čakavcům nerozumní mluvili proti „zapovidim Božím“, zde již mluví proti „prikazanju božjemu“.

Jistější má p. spis. půdu pod nohama dovolávaje se při „domněnce“ své „hojného rozšíření rodinných jmén chorvátských s koncovkou na *it* nebo *ic* a *ič*, jako: Garšič, Rabušic, Zenkavič, Fabičović, Radković, Grbavčic“ atd.; nositelé jich nade vši pochybnost byli Hrváti, neboť některá z nich přicházejí i mezi moravskými Hrváty, jako: Fabičović, Radković a Grbavčić.

Z povědéného a ze spolehlivých zpráv Šemberových patrno, zač jest míti obyvatele osad Hlohovce, Poštorné a chorvatské Nové Vsi u Břeclavy; tu netřeba domněnek žádných, jako je měl p. spis., jenž pravdu tušil, ale nepoznal. V osadách těch usazeni byli Hrváti se Slováky; v Poštorné a Nové Vsi Hrváti podlehli již dávno živlu slováckému, tak že tam nyní již nikdo ani nepamatuje, že by se tam kdy bylo mluvilo hrvátsky, v Hlohovci zbytky posledních Hrvátu právě vymírají. Nyní jsou chorvátská Nová Ves, Poštorná a Hlohovec osady slovácké, v nichž Hrváti se poslováctili. O bývalých Hrvátech v Nové Vsi a Poštorné svědčí nyní pouze zachovalá přijmení. Tento soud svuj o těchto osadách mohu opříti také o slova znalce nad jiné povolaného, věhlasného professora Milčetiće na gymnasiu varaždínském, jenž r. 1898. osady tyto shlédl a jehož zpráva o nich mne dochází právě, an řádky

---

[1]) „O Slovanech v Dolních Rakousích“. Časopis Č. M. 1845 str. 171. — [2]) réva. — [3]) jednou. — [4]) pravili. — [5]) jen. — [6]) tma. — [7]) odpusť. — [8]) tak. — [9]) sriea = štěstí. — [10]) mluví.

tyto dopisuji.[1] Uvádí jména osadníků Nové Vsi a Poštorné: Mitrić, Janković, Mlatinić, Kopanić, Slunjski, Bartolčić, Mikulić, Sitek, Vlašić, Malinković (str. 73.), jména, s nimiž opět s většinou potkáváme se i mezi Hrváty moravskými, a píše na str. 74.: „U kući[2] Vymyslickoga nadjoh i starca Malinkovića, keji je prevalio 72. godinu.[3] Zapitam ga, jesu-li za njegove mladosti govorili ljudi u Poštornji i u Novoj Vesi hrvatski? On me pogleda začudjeno,[4] kao da i ne razumije, što ga pitam. Rekoh mu: ta vi ste starinom Hrvati, i vaše je prezime Malinković hrvatsko... On mi, zabezeknut,[5] odvrati: mi govorimo od vajkada u Poštornji i u Novoj Vesi moravski. Dakle ovdje nije sačuvana ni tradicija o podrijetlu hrvatskom, pa prema tomu sudim, da su se sela Poštornja i Nova Ves već prošloga vijeka sasvim poslovačila." — O Vlašiću pak hlohovském píše na str. 66.: „Na njegovu grobu mogao bi se postaviti napis: Ovdje počiva posljednji Hrvat hlohovački."

Pan spis. činí „některá připomenutí" ke každé osadě zvláště (19—23). Jak věcna a spolehliva jsou ta připomenutí, poznáváme hned z prvních řádků, kde sděluje, že v Gutfjeldě „farářuje páter Haas, mladý, bohužel churavý kněz. Chorvátsky posud neumí." Pan spis. nedal si ani té práce, aby dobře slyšel a zaznamenal jméno jeho; nejmenoval se Haas, nýbrž Hons; hrvátsky že neuměl, nikdo by se nedivil, kdyby p. spis. byl připomenul, že v Gutfjeldě byl v den 15. srpna 1881, když p. spis. tam zavítal, teprve čtvrtý měsíc investován byv na tuto faru dne 7. dubna 1881. Byl vlastencem ryzím, jemuž těžké bylo podstupovati boje na ochranu Hrvátů proti slepému násilí a zavilé zášti jejich nepřátel. — Na cestě z Preravy do Frjelištorfa potkali se s dívčinou, s niž dali se do hovoru (20). „Děvuška nám poví, jak daleko máme do Fröllersdorfu." Děvče se zardělo jako pivoňka, z očí však jí vykukovalo čtveráctví. „Do Fröllersdorfu", opakujeme. „Ja, jak daleko", zazvonila slověnštinou, „kúsek, co by kameněm dohodil a ostatek doběhl." A srdečně se nám zasmávši, hopkovala do Preravy.

Když naši Hrváti četli, co p. spis. napsal o nich, nad všeličím se pozastavovali, když však přišli k tomuto místu, posluchač jeden, slyše to, nemohl se zdržeti a pravil si: „To ni' jistina."[6] Tak by jim také žádné hrvátské děvče nebylo odpovědělo! Překvapena z čista jasna otázkou, kde by byla nabrala najednou tolik řízného vtipu, tak vybroušené, sobě cizí slověnčiny? Kde se vzalo v ústech jejích „co" místo denního „ča", kde slověnský „kúsek" místo známého „kusić", věru nepochopujeme; a kdyby nakrásně slov těch byla užila nade všechno naše očekávání, naprosto neznámo jí bylo slovo „ostatek". Tak slověnsky nezná ani nejčeštější, dospělý, světa zběhlý Hrvát, tím méně prostá, doma, v mateřštině jedině vychovaná „děvuška", jež češtinu slyší jen v kostele! Právě tato věta je to, která slovo za slovem jinak by zněla z úst naší divičice, než jak tuto podána. Zněla by: „Kusić, ča bis

[1]) O hrvatskim naseobinama u Moravskej, Donjej Austriji... Napisao Ivan Milčetić. U Zagrebu 1899. — [2]) kuća = čakavskomu: hiža = dům. — [3]) godina = rok; v naší čakavštině znamená gòdina: déšť. — [4]) začudjeno = udiveně; čudnovat = podivný; čuditi se = diviti se; čúda = mnoho. — [5]) zaražen. — [6]) to není pravda.

kámekom dobìtiv a tr drugo dobižav." Srovnejme to s odpovědí, jakou napsal p. spis., a nepodivíme se, že Hrvát si řekl o větě té: „To ni' jistina." Také o jiné větě, kterou jinde p. spis. klade do úst Siéovi: „Majú silu za kočku, neměl bych dvú na malíšek dost" (21), nemysli nikdo, že to hrvátština našich Hrvátů; řekl-li Sić slova ta, mluvil je snaže se mluviti česky a panu spisovateli srozumitelně; hrvátštinou naší zněla by takto: „Jáki su kot máčka; dvih bi nimav dost na prst najman'ji!" Celé to rčení: „Majú silu za kočku"[1] je snad obvyklo ve slováčštině, ale načisto neznámo v hrvátštině. Naši Hrváti, mluví-li o síle tělesné, nezapomněli ještě na gajduše; ti hrajíce, lichotili zpěvem nejednomu junáku našemu, že „unese Maďara i s koněm na hlavě."

Za humny Frjelištorfskými (20) neteče ani rameno Dyje, ani potok, ale zlá Jevišovka.

O Frjelištorfě píše, že tam nejvíce Němců (str. 21). Není; nejvíce jich v Gutfjeldě: čtvrtina, ve Frjelištorfě jich není ani šestina. Píše, že „Fröllersdorfu hrozí největší nebezpečí (poněmčení) ze všech tří chorvátských osad." Jak vidno, není tomu tak; tu jest nepřítel ještě za hranicemi, ale v Gutfjeldě jest již „Hannibal ante portas"; tu na výsost třeba, aby Hrváti vynikli mravní silou a zámožností nad sousedy své, aby pohromy nevzal jejich byt národní.

Nadšeným doslovem končí p. spis. stať o našich Hrvátech (23—25). Vhodně připomíná, že „tyto tři osady chorvátské jsou takořka miniaturním obrazem sídla i bytu českého národa v Čechách, na Moravě a ve Slezsku." Nemůžeme také než s p. spis. zplna srdce si přáti, aby kde který „český umělec dbal již českosti svých výtvorů" tak, jako Hrvátice naše nechodí za hranice pro vzorky na vyšívání nádherných, ven a ven „svých" kuolarinův, aby „za hudbou v pravdě českou šlo již kde které péro i štětec", jako Hrvátice naše malováním svým vykouzlují na zdích krásu svéráznou, aby „český průmysl zjednával české ruce čest za hranicemi", jako ji zjednává našim Hrvátům jejich národní kroj v rozmanitých museích na odiv vystavený a obdivovaný.

Ale zakončení p. spisovatelovo sebe vzletnější nezakryje nepravd a chyb v rozpravě měrou tak hojnou nakupených.

---

[1]) Kočka sluje hrvátsky (máčka); hrvátské (kočka) jest naše (kvočna).

O theorii spánku a hypnosy.

Podává Josef Filipi. (Č. d.)

Nervy motorické a svaly vůle nejsou také spoutány a k nečinnosti odsouzeny. Každý zajisté viděl některého spícího člověka, jak pohřížen jsa stále ve spánek, mění tísnivou posici v posici pohodlnější, jak odstrkuje rukou pokrývku, která mu překáží v oddychování, mouchu, která mu leze po obličeji! Ano, vykonáváme někdy ve spaní činy nebo podržujeme své zvyky, které předpokládají hru svalů stejně velice energickou jako vycvičenou. — Jednoho dne, když jsme jeli pouští Sin, usnul jsem za nesnesitelného vedra na svém velbloudu. Najednou slyším hlas našeho starého šejka Solimana, který na mne křičel: „Abuna daud!“ Probudil jsem se. Po čas svého spánku, který trval jen asi pět minut, stále jsem seděl pevně v sedle, aniž jsem upustil knihu, kterou jsem v ruce držel. A za několik okamžiků sám Soliman usnul před mýma očima, a zachovával na svém soumaru klidné rovnováhu. — Ještě podivnější případ jsem slyšel vypravovati od jednoho ctihodného kanovníka při kathedrale. Když byl tento duchovní ještě mladým knězem, chtěl se jednoho dne odebrati do sousední farnosti, aby tam při jakémsi obřadě náboženském assistoval. Vzdálenost, kterou měl přejíti, nebyla větší 6 kilometrův, a proto šel pěšky. Ale na cestě usnul; ale následkem okolnosti, které si nikdy nemohl vysvětliti, otočil se a přišel zase na místo, odkud vyšel, a velice byl překvapen, jak se dá mysliti, když se probudil a viděl, kde se nachází. — Mohl bych uvésti ještě za příklad vojáky, kteří podléhajíce únavě po dlouhém pochodě, na stráži usnou a přece stále drží svou pušku a jdou obyčejným krokem v předepsané prostoře jako ve stadiu naprostého bdění.[1] A co mám říci o zázracích, jež vykonávají svými pohyby praví somnambulové? Z té příčiny chci citovati pouze zajímavou stránku Alberta Velkého. V kapitole jedné z jeho děl, nadepsané: „O těch, kteří ve spánku vykonávají činy bdících“, čteme: „Jest nutno věděti, oportet scire, že, ačkoliv spánek spoutává smysly a mohutnost hýbací, jsou přece lidé, kteří ve spaní se pohybují a vykonávají mnoho činů, jež jsou vlastní stavu bdění, na př. procházejí se, sedají na koně, hledají a pronásledují své nepřátele, zavraždí je, naskytne-li se příležitost a navracejí se zase na své lůžko, aniž byli přestali spáti. A já sám jsem viděl a slyšel kohosi, jenž tak jednal, et vidi ego et audivi quemdam hoc facientem. Otázán byv jednoho dne, když spal, zdvihl se, odpověděl na dané mu otázky respondit ad interrogata, pak nestaraje se o ty, kdo se ho tázali, zase si lehl, et reposuit se, illis dimissis. Po celou tu dobu neustále spal, et continue dormivit, dum hoc faceret.[2] Mám mluviti ještě[3] a vy-

[1]) Dr. O. Vogt, »Zeitschrift für Hypnotismus«, Band IV., Heft 1., p. 45.

[2]) De Somno et Vigilia lib. I., tract. II. cap. V.: De his, qui faciunt in somno opera vigilantium.

[3]) V. Grasset, Leçons de clinique médicale, p. 4 n. — Dr. Engelbert Lorenz Fischer, Der sogenannte Lebensmagnetismus oder Hypnotismus, p. 14 n.

pravovati o putování tak neobyčejném u osob stižených nemocí, nazvanou „automatismus ambulatorní"?[1]) Postačí mi konstatovati, že i ve spánku obyčejném je daleko do toho, aby nervy motorické a svaly ztrácely úplně svou aktivní mohutnost.

A co děje se po tuto dobu s naším rozumem a naší svobodou? Užívání rozumu, praví svatý Tomáš, závisí v jisté míře na činnosti mohutností sensitivních: protože člověk nemá dokonalého užívání rozumu, a když sensorium commune jest upoutáno a různé smysly jsou ve své činnosti omezeny, unde ligato sensu et impeditis inferioribus viribus sensitivis, homo perfectum usum rationis non habet.[2]) A proto také, praví ještě svatý Doktor, co se přihodí člověku ve spánku nelze mu imputovati; poněvadž nemá takového užívání rozumu, jakého jest třeba, aby některý čin byl v pravdě lidský: id quod accidit in somno non imputatur homini, quia non habet usum rationis, qui est proprius hominis actus.[3])

Jest tím řečeno, že zůstává rozum u spících vždy a úplně nečinným? Nikoliv! Jestliže rozum není činným, není to snad proto, že by byl stižen impotencí, ale poněvadž smysly, na nichž do jisté míry rozum závisí, jak právě nám to řekl sv. Tomáš, nevykonávají svých funkcí. Avšak smysly nejsou vždy stejně spánkem influovány; a dle toho, do jaké míry jsou prosty jeho vlivu, může i rozum zase uchopiti se své práce. Poslechněme ještě svatého Tomáše. Místo, které ihned přeložím, i kdyby fysiologická theorie Aristotelova, která jest tam vyjádřena, měla pouze platnost relativní, ukáže úplně přesně se stanoviska psychologického pozorování, že: Smysly na spánku nejsou u každého stejně spoutány. Když výpary se valí hojně do mozku, nejenom sensorium commune, ale i sama imaginace jest svázána, takže žádný obraz se neobjeví; a to se obzvláště stává, když někdo usíná po tučném obědě a nemírné pitce. Je-li nával výparu o něco slabší, objeví se některé obrazy, avšak nesouvislé a bez pořádku, jako v horečce, apparent phantasmata, sed distorta et inordinata. Je-li nával ještě menší, obrazy objeví se spořádané, jak to pozorujeme obzvláště ku konci spánku, a u lidí, kteří jsou velice střídmí, a mají zároveň silnou imaginaci. Je-li však pohyb výparů slabý, tedy není svobodna pouze imaginace, nýbrž i samo sensorium commune částečně jest uvolněno, ipse sensus communis ex parte solvitur; takže někdy člověk ve spaní soudí, že to, co vidí, jsou pouze přízraky, a zdá se mu, že rozeznává mezi věcmi a známkami věcí, quasi diiudicans inter res et rerum similitudines. Nicméně sensorium commune zustává částečně upoutáno; a proto, byť i rozeznalo některé zjevy a předměty skutečné, přece se vždy u některých klame, et ideo, licet aliquas similitudines discernat a rebus, tamen semper in aliquibus decipitur. Z toho následuje, — ježto rozum jest svobodný ve svém jednání stejnou měrou jako smysly samy, — že ve spánku svobodný úsudek stojí v poměru k uvolnění

[1]) Citers, Leçons clinique sur l'hysterie et l'hypnotisme, t. II. p. 268–282.
[2]) Summa theolog. I., q. 101, a. 2.
[3]) Summa theolog. I., q. 94, a. 4, ad 4.

sensoria a imaginace, rozumí se částečně, ne úplně, non tamen ex toto. Proto ti, kteří dělají ve spaní závěrky, poznají vždy, po probuzení, že se v něčem zmýlili, unde illi, qui dormiendo syllogisant, cum excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse.[1])

Z tohoto místa i mnohých jiných, která bych mohl citovati, jest patrno, že rozum za spánku jest schopný každého činu. Ba, jest nutno dodati, chcete-li míti myšlenku svatého Tomáše úplně vysvětlenou, že rozum, když celá citlivost usnula, jest eo ipso schopnějším pro pojmy nejabstraktnější, tanto intelligibilium abstractorum fit capacior. A proto tedy praví, že ve spánku a ve vytržení božská zjevení jasněji lze pozorovati, unde in somniis et in alienationibus a sensibus corporis magis divinae revelationes percipiuntur.[2])

Přidám pouze jedno pozorování o spánku: a to se týká zajímavé mohutnosti, kterou mají někteří z nás, že se totiž zcela o své vuli probudí v hodinu, kterou si před spaním určili. „Mnozí z nás, praví M. de Manacéine, měli příležitost poznati, že si usínajíce můžeme dáti takřka rozkaz probuditi se v tu a v tu hodinu, a že tento rozkaz se naplní.“ [3]) Případ tento pozorujeme často, obzvláště u osob, které ošetřují nemocné, u matek, které chovají své děti, vojáků, úředníků na dráze. Řekli bychom, že když určuje se trvání spánku akcí mozku i vůle, že citlivost takých osob jest komplikována jako system díla hodinářského, a že v určitou hodinu se vzbudí zvláštní druh samovolného životního pohybu, který přivede probuzení.

U jiných zase vyskytuje se věc ještě podivnější, že totiž v plném spánku sledují a dávají pozor na hodiny. — Broussais vypravuje, že jakýsi Chevalier měl tuto schopnost velice vyvinutou: mohli ho probuditi v kteroukoliv hodinu noční, a zeptati se ho, kolik jest hodin: odpovídal na otázku, aniž byl pohlédl na své hodinky, a nikdy se nezmýlil.[4]) Jiný z těchto privilegovaných spáčů, věda, že jeho nástěnné hodiny se předcházejí o půl hodiny, rozhodl se, že se probudí, ne až budou bíti osm hodin, nýbrž až ručička bude ukazovati půl deváté. V minutě usnul. Ráno náhle se probudí, s obavou, že jest již pozdě.... ale nikoliv; stále spal, i když hodiny odbíjely osm hodin, byl však zcela přesně vzhůru v okamžiku, kdy ručička přišla tiše k půli.[5])

Zkrátka: spánek, ať jest jeho povaha specifická a pravá příčina jakákoliv, jest jistě výsledkem nebo podmínkou porušeného stavu citlivého. Když nastává, buď smysly, jak vnější tak vnitřní, přestávají úplně pracovati, buď jedny pracují, a druhé zůstávají v nečinnosti; a mezi těmi, které pracují, jedny to činí slabě, pod vlivem násilného dráždění, druhé odpovídají na slabé podráždění výbuchem činnosti intensivní; některé projevují docela i činnost „vybranou“ a jaksi strannicky. V tom smyslu docela správně praví M. Matěj Duval: „Co

[1]) Summa theolog. I., q. 84, a. 8, ad 2.
[2]) Summa theolog. I., q. 12, a. 11.
[3]) Le Sommeil p. 35.
[4]) De Manacéine, Le Sommeil, p. 36.
[5]) Ibid. p. 37.

jest v podstatě vyloučeno za spánku. jest i pravidelný výkon. který váže dojmy zevnější s prací mozkovou. a tuto s reakcemi vůle. i normalní coordinace funkcí relativních.“ [1]) — Tato exekuce smyslů. která zastavuje jejich činnost nebo ji pobuřuje. má za výsledek immobilisování rozumu nebo uvedení nepořádku do jeho činnosti: svobodný čin není již možný. plné vědomí. moc a panství nad sebou zmizely. To tedy jsem pokládal za prospěšné říci o spánku. Nyní můžeme přikročiti k výkladu úkazů hypnotických. (P. d.)

Z písemnictví polského.

Referuje dle různých pramenův ALOIS KOUDELKA.

Pomijím slavností za příčinou stoleté ročnice největšího básníka Polsky. Adama Mickiewicze. jakož i ztrát. které literatura polská v posledním roce utrpěla — bylť o všem tom ve „Hlídce“ referováno — a přistupuji hned k živoucím autorům.

Největším romanopiscem (žijícím) polským. ano. jediným. jenž znám a čten jest i za hranicemi své vlasti. jest *Henryk Sienkiewicz*. Před 25 lety vystoupil na veřejnost s několika drobnými realistickými povídkami, z nichž některé dýchaly takovou hloubkou a svěžestí citu. takovou samostatností a energií ducha. že se dalo tušiti, že se Polsko dočká v něm prvního mistra povídky. Kromě nadání uveřejnil nejprve mohutnou historickou trilogii ze 17. století („Ohněm a mečem“. „Potopa“. „Pan Wołodyjowski“), jež rázem proslavila jméno jeho. J. Brandes ve své poslední knize odbývá Sienkiewicze názvem napodobitele Dumasova a vyčítá mu psavost, ale tu p. Brandes ukázal. že buď polské literatury nezná nebo úmyslně tupí. Naopak od dob G. Sandové nemůže se žádný romanopisec vykázati takovou plastičností a živostí postav. tak bohatou a čistou obrazotvorností a takovým kouzlem líčení a řeči a takovou vroucí láskou k vlasti, což se vlastně rozumí u něho jako u Poláka samo sebou; slintati po lásce k vlasti. prohlašovati za macechu zlou domovinu, to vyhraženo pouze u nás jistým velikánům! Úspěch oné trilogie byl neobyčejný. Na to vydal ve stylu Bourgetova „Žáka“ psaný psychologický roman „Bez dogmatu“. Pak přišel na řadu roman „Quo vadis“. o němž se zmínila, a to zcela správně „Hlídka“. že by snad nebylo na ujmu bývalo líčení bezuzdného a prostopášného života Neronova dvoru — ač úmyslné smyslnosti hledati v tom naprosto nelze — trochu obmeziti. potom bylo by bývalo možno roman ten — a zasluhuje to — každému, i prostému čtenáři do ruky dáti. Poslední pak roman jeho „Křižáci“. vycházející v „Tygodniku il.“. líčí sytými

---

[1]) Cours de physiologie. p. 118.

barvami krvavé boje Polska s německým řádem křižáků. Český překlad vychází v Beaufortově knihovně.

Se Sienkiewiczem často srovnávají jiného spisovatele, *Boleslava Prusa* vlastní jméno: Alexander Głowacki, ale neprávem, neboť jsou si z míry nepodobni. U onoho drží vrch cit a fantasie, kdežto Prus je střízlivější a jaksi zabíhá v statistiku. Jeho humor nemá nic z humoru Sienkiewiczova, jenž je prostý vší blaseovanosti, pravý to humor polský, druhdy až hrubý; Prus je spíše vtipně kousavý a kloní se ke karrikování. Jeho pozorovací talent jest neobyčejně jistý a ostrý, ale skladba jeho romanů tu a tam rozervaná. Spočívá-li hlavní síla Sienkiwiczova v historické povídce, tož volí Prus hlavně náměty své z víru obklopujícího jej života. Jeho povídky a romany jsou buď humoreskami nebo karrikaturami nebo sledují socialní tendenci. Tak v „Płacówce" líčí zápas domorodých sedláků polských s německými kolonisty, ve „Fiałce" staví aristokratickou společnost proti řádným, výše se nesoucím kruhům obchodním; v „Emancypantkách" předvádí čtenářům ráznou a odvážnou dívku, ode všech zneuznanou, v krutém boji o existenci. Poslední jeho roman „Pharao" pojednává velkolepým způsobem o episodě z odvěkého zápasu mezi církví a světskou vládou. Dějištěm jest Egypt. Doba egyptského faraona Ramsesa II. Český překlad vychází v romanové příloze „Světozora".

Z dalších historických povídkářů dlužno uvésti *A. Krechowieckého* „Pokoj". Pokojem či klidem tím míní autor moralní klid, jenž v podobě slabé vule, chabého charakteru a zastaralých předsudků přivozuje osudný zmatek a sražení se jednajících osob v povídce. — Dále jmenuji *Th. Jeske-Choińského*, jenž jsa dříve znám jako duchaplný essayista, proslavil se též svými romany svědčícími o hlubokém studiu římského života. Roman „Hasnoucí slunce" odehrává se v době úpadku římské říše, jejížto podobnost s našimi poměry f i n d e s i è c l e pokusil se autor už v jiné povídce „Na konci věku" jak ostrovtipně tak i přesvědčivě dokázati. „Poslední Římané" rovněž vynikají pravdivostí a jistotou jak jednajících osob tak i podáním místa a času. „Hasnoucí slunce" líčí poměry za Marka Aurelia, tento roman pak spadá v dobu císaře Theodosia, vyhubitele pohanstva. Nyní pracuje Choiński o romaně „Tiara a koruna", jenž líčí dobu německého císaře Jindřicha IV. a jeho srážku s papežem Řehořem VII.

Zvláštní druh psychologie, totiž zvířecí, vypěstoval v četných svých povídkách všestranný *Ad. Dygasiński*. Poslední práce jeho „Vesnická dramata", „Zničený život" a „Bída života" líčí tklivě a pravdivě klopotný a trudný život nejnižší třídy společenské a lidu na venkově.

E. Orzeskowá líčí ve své sbírce desíti povídek „Jiskry", kterak jiskra vzpomínky, třebas se zdála už vyhaslou v prsou člověka mnoho let z otčiny vzdáleného a jí řečí a mravy odcizeného, přece jenom tam stále tlí a náhle — při dané příležitosti — v plamen vyšlehuje, jenž srdce očišťuje a od zlého chrání. — *Maria Konopnická* líčí ve své poslední sbírce povídek jako ve svých básních se zálibou stinné stránky společenských zásad. Z desíti povídek věnovány jsou tři soudnictví a

vězeňskému řádu. V jedné z nich používá vězeň náhodou otevřených vrat k útěku. Je však dohnán a od svých soudruhů na smrt sbit. Tu teprve vychází na jevo, že si už dávno trest odseděl a jen z nedopatření nebyl propuštěn. Žalářník pak je stále zasypáván otázkami vězňů, jak dlouho jest jim seděti „dle zápisníku". I druhé dvě povídky nesou se tím šerým ovzduším, ale upřímná soustrast autorčina s potlačenými propůjčuje jim neobyčejného kouzla. „Lidé a věci" obsahuje drobné, jen zlehka souvislé zeměpisné charakterní skizzy. Většinou jsou to cestopisné črty z okolí Benátek a jiných měst italských. Také básník *V. Gomulicki* podal několik obrázků z Benátek, hlavně vzatých ze čtvrti chudých, ve svých „Benátských obrázcích", kdežto jeho roman „Zázračné dítě" náleží historickému druhu. Předvádí v něm varšavskou dcerku patricijskou ze 17. století, jež čítala in originali Petrarkovy milostné sonety; ale posléze se stává modluší a od Petrarky k bl. Tomáši z Kempis se obrací. Dovedně nakresleny jsou zejména některé vedlejší postavy. — *M. Rodziewiczowa* napsala povídku „Klenot", *Deotyma* „Panna z okna" a *G. Zapolská* „Předtanečník". — *M. Jasieńczyk* vypravuje „W Wielgiem" realisticky a umělecky o nešťastném manželství, jež uzavřel venkovan poněkud už letitější s koketou, jež se domýšlí pro něco lepšího stvořena býti. *K. Łaskowski* líčí v „Kulturträgeru" zápas polského dělníka s německými dozorci v továrně na pomezí prusko-polském. — Z mladších zasluhuje zmínky *I. Dąbrowski*, jenž svou prvinou „Smrt", denníkem to mladého souchotináře, nemalou sensaci způsobil. Je však na práci té patrný vliv Hamsunova „Hladu". Za to však druhou prací svou, „Felka", denníkem to chudé šičky, jež v lásce své je zklamána, přílišným holdováním realistické drobnokresbě valně na sympathiích ztratil. Za to rozhodným talentem je *W. Sirko-Sieroszewski*, jehož obrázky ze Sibiře („W matni" kresleny jsou s uchvacující silou realistickou. Lze je přirovnati k proslulým sibiřským obrázkům Ad. Szymanského. — Mistrem slohu jest mladý básník *S. Żeromski*, jehož drobné povídky obestřeny jsou mlhou nejhlubšího pessimismu „Utwory powieściowe"). (O. p.)

Z italského písemnictví.

Referuje Alois Koudelka.

Že v posledním roce nic zvláštního a pro širší vrstvy významného se neobjevilo na knižním trhu italském, toho nejlepším důkazem, že v loňském „Athenaeu" ani referatu o italském písemnictví nebylo. Inu, nebylo o čem referovati. Co pozoruhodného, o tom stala se už dříve zmínka, totiž r. 1897. Nicméně chci tu vytknouti přece některé práce, třebas neznamenaly nových etap u vývoje toho kterého spisovatele. Na prvním místě uvádím nejslavnějšího teď italského básníka

Gabriela d'Annunzio. Pod titulem „I sogni delle Stagioni" (Sny ročních počasí) hodlá tento revolucionář a reformator vlašské poesie vydati čtyry dramata, jež arci pro jeviště nezdají se psána, ale jež jsou básnickými plody překypujícími opojnou hudebností a vzrušujícími vášněmi. D'Annunzio by rád povznesl vkus obecenstva ze rmutu oplzlostí a z apparatu výpravné pantomimy k antickému klassickému divadlu. Po „Sogno d'un mattino di primavera" (Sen jarního jitra) vydal „Sogno d'un tramonto d'autunno" (Sen podzimního soumraku), tragickou báseň, jak on ji nazval, ač psána prosou. Tu krátký obsah té tragedie. Gradeniga, vdova po dožeti, živoří ve svém nádherném paláci nad Brentou. Jako tigřice v kleci lomcuje mřížemi parkovní brány, zmítaná vášní a žárlivostí. Dogaressa miluje totiž sličného mladíka, který jí svou první lásku věnoval a jehož láska byla tak veliká, že přivedl ze Schiavony čarodějku, jejíž čary sprovodily starého dožete se světa. Potom však, nasytiv se asi jejích podzimních vnad, opustil Gradenigu k vůli Panteji. Dogaressa dovídá se od komorné, co se děje na řece v barce, Bucentoru, v níž Pantea svého milence odvádí v četném průvodu benatského lidu a šlechty a před zraky všech tančí v úboru — Evině. (To nepochybně má znamenati návrat k antickému klassickému umění!) Dogaressa ustanovuje v duchu smrt Pantejinu. Ještě jednou musí vypomoci čarodějnice ze Schiavony. Zatím co služebné, jež na zvědy vyslala, vypravují, co byly viděly, čarodějnice uhnětá z vosku postavu (hetery) a mumlá při ohni svá zaklínání. Pantea musí zemříti. Pojednou donikne z Brenty divý řev, viděti vyšlehovati plameny. Triumfalní loď kurtisany podobá se hořícímu moři. hořící mrtvoly pokrývají ji. „Bleskotají meče — tisíce mečů — oheň a krev!" Zrak dogarescin s hrůzou a bolem utkvívá strnule na tom divadle. A na jejím bledém, zoufalém obličeji, jenž plane v odrazu krve, zrcadlí se celá velikost a celá krása tragického vidění.

Edmonda de Amicis poslední roman, jenž napřed vycházel v „Nuova Antol.", zove se „Carrozza di tutti" (po česku asi: Na tramvaji). Není to jednolitý roman, nýbrž spíše řada studií odpozorovaných ze skutečného života. Vypravuje se, že Amicis po celý rok 1896. jezdíval v Turině po tramvaji konaje studia ona, jichž ovocem svrchu dotčený roman. Kdo zná Amicisův elegantní sloh, jenž při vší dokonalosti formy přece prostý, ba popularní zůstává, a přimyslí si sytost jak místního koloritu tak i různých dob — autor líčí osoby v jednotlivých měsících tramvají jezdící — dovede si představiti požitek, který četba knihy té čtenáři působí.

Luigi Capuana, jehož hlavní mistrovství spočívá v krátkých povídkách, — dokladem toho sbírka „Fumando", ztrácí jaksi pevnost půdy pod nohama v romaně. Totéž platí při vší až v zámezí ubíhající dokonalosti technické o poslední jeho větší novele „La Sfinge". Dramatický básník Giorgio zamiluje se do sličné a mladé vdovy, Fulvie, jež lásku jeho opětuje. Nelíbí se však Giorgiovi důvěrnost domácího přítele jejího Dr. Giulia. Přes podané vysvětlení nemůže se Giorgio zhostiti červa žehravosti. Nová vysvětlení — nový smír. Ale i Fulvia

začíná cítiti, že štěstí její nebude míti dlouhého trvání. A co Giorgio? Aby se snad nedožil skutečného sklamání v lásce, bere si život. Fulvia dovídá se o smrti jeho zjevením se jí ducha Giorgiova. Toť celý roman! —

Ze spisovatelů druhého řádu uvádím *Orazia Grandiho* „Novele“ a roman „Nube“. Na povídkách Grandiho chválí kritika malbu či líčení náladové, bohužel, že děj skoro žádný, a náměty hodně kluzké, což zejména platí o romanu. Dobře poznamenal Dr. W. Porte, referuje o „Mrazu“, že „předmětem poesie jest přece jenom člověk, a ne — hovado!“ —

Více v „rukavičkách“ a jaksi zajímavěji vede si *Mat. Serao* v romanu „L'indifferente“. I tu arci nevěrnost manželská činí osu, kolem které se vše točí, jenom že lhostejnost, se kterou p. manžel přijímá jednání své „životní družky“, přivádí nevěrnou zase do jeho náruče.

„Anima sola“ zove se povídka spisovatelky Anny Radiusové, známé všeobecně pode jménem „Neera“. Jsou to memoiry herečky, řada variací Horácova: „Odi profanum vulgus et arceo“ a jak spisovatelka ujišťuje, neurčené pro veřejnost. A věru k porozumění těchto vzpomínek třeba bylo by trochu více znáti ze života spisovatelčina, než z narážek lze vytušiti. Proto toto nakouknutí do duše ženy neupokojí čtenáře.

Technicky jako povídka nad „Anima sola“ vyniká *Enr. Castelnuova* „Il fallo d'una donna onesta“. (Klesnutí počestné ženy), za to však daleko za onou prací zůstává co do líčení nuancí a jemných odstínů citových.

Chorobným a naprosto nezdravým plodem jest *Luciana Zuccoliho* „Roberta“: jest to historie nemocné dívky, jež touží po užívání světa a jež při prvním do něho vkročení podléhá chrlení krve. Vedle snahy až do titěrnosti vésti si realisticky upadá autor, — snad právě následkem toho, — do nepravděpodobnosti a směšnosti.

Za to příjemnou četbou jsou „Lettere d'un Maritto alla moglie morta“. (Dopisy manžela mrtvé choti) *Antonia Caccianiga*. Není to vlastně žádný roman, ale je to cenná kniha, v níž hojně roztroušeno zajímavých a pozoruhodných úvah o náboženství, nesmrtelnosti, dějinách a politice. Z každé stránky patrno, že jednotlivá slova tryskají spisovateli ze srdce. Kniha nutká k přemýšlení.

Konečně zmínky zasluhují *G. Baffica* dvě větší novely, a to: „Il capolavoro di Don Domenico“ a „Fascino arcano“. V oné ukázal *B.* v postavě spustlého, stále opilého a za genia se pokládajícího antikváře, že vládne pravým humorem, mnohem opravdovějším než Salvatore Farina, jejž mnozí prohlašovali za italského Dickensa. Problemem druhé lze označiti touhu seveřana po slunci, po jihu.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

Professor kroměřížského c. k. gymnasia německého p. Dr. Karel Lechner podjal se práce zajisté velmi potřebné, ale také rovněž záslužné jako namáhavé a nevděčné, opraviti náš moravský diplomatář podle listin, které se chovají v kn. arcib. archivě kroměřížském.[1]) Byl jsem svědkem jeho neúmorné píle a neobyčejné vytrvalosti, i byl bych jemu již proto byl přál, aby úkol, jejž na se vzal, provedl co nejdůkladněji a co nejvíce spolehlivě. Než bohužel přesvědčil jsem se, že nikterak není zbytečno přehlédnouti jeho opravy a doplniti je.

Vím předobře, že mnohé neurčitosti a omyly připsati dlužno šotku sazeči,[2]) který, tím jsem jist, mnohdy divně sobě zahrál i s nebožtíkem Bočkem, a mohl bych toho uvésti příklady. Nejednou vadila ct. panu autorovi neznalost naší mateřské mluvy, také snad přece pracoval trochu kvapně.

Uznal jsem za svou povinnost v práci této pokračovati, na mnohých místech ji opraviti, doplniti a takto maličko přispěti k porozumění listinným památkám, mé péči nyní svěřeným.

Úmysl můj byl, badatele uchovati nových omylů a také poněkud ujati se muže o naše dějiny nemálo zasloužilého. Neomlouvám jeho chyb, ale nezdá se mi pravdě podobným, že by Boček sám jediný byl pořizoval sobě opisy listin pro tisk diplomatáře, a jestli tomu tak, pak mohu říci, že i jiní mužové ve čtení listin chybovali.

Zásadou jest mi, že listiny mají se opisovati diplomaticky věrně a též takový má býti jejich otisk. Nedůslednosti ve psaní substantiv počátečnou literou velikou (mimo jména vlastní) se vyhýbám; rozdílu mezi *i* a *j* na počátku a na konci slov nečiním, poněvadž listiny v prostředku slov znají jediné *i*.

Samo sebou se rozumí, že neopakuji, co opravil Dr. Lechner. Kopiářů užívám jenom kde podle nich i nejmenší úchylky byly uváděny, jinde jenom pro potvrzení svého čtení a kde kopiářem lze opraviti čtení diplomatáře.

V čele každé opravené listiny jest číslo dle diplomatáře, vystavovatel, datum a pak dosavadní signatura zdejšího archivu nebo určení, kde se jinde nalézá.

---

[1]) Beiträge zur Frage der Verlässlichkeit des Codex diplomaticus Moraviae. Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens. Redigirt von Dr. Karl Schober. II. III. Jahrgang. Brünn 1898. 1899.

[2]) Ovšem přál bych si, by sazeč v této práci byl svědomitým, by mi snad někdo nepřipomněl Mat. 7, 5. Eiice a Luk. 4, 23. Medice.

Codex diplomaticus. Tom. I.

I.

231. Biskup Zdik. R. 1131. — Kopiář I. fol. C. I. r.

Dle kopiáře I. uvádí Dr. Lechner seznam statkův jednotlivých kostelův, ovšem v pravopise jmen jsou úchylky. „Mancher Name wird erklärlich, wenn man die Ortsbestimmung „na“ vor derselben beachtet, z. B. Nachorini = na Chorin, Nabelowe = na Bielow etc. resp. den Umstand, dass die Namen im Local stehen.“ (l. c. II. pg. 127.) Mohlo právem zůstati v péře, neboť zní tak, jako kdyby někdo napsal latině: a d Vienna nebo c i r c a Parisii.

Přepis dle kopiáře není zcela správný. Rozdělena jest část listiny otištěná ve 12 odstavcův, podle toho budu citovati.

Odst. 1. ř. 2. 3. Vduba tota *v*illa;	kopiář: Vduba tota *u*illa;
ř. 3. Tuczapy tota;	„ Tucapy tota, *z* vepsáno později jinou rukou a jiným inkoustem nad řádek mezi písmena *c* a *a*.
ř. 4. Nemilan (z nad n)	třeba připomenouti, že *z* zde i při Virouaz jest vlasovou čárou přetrženo;
ř. 9. *I*zeuestonicih [1])	kopiář m y l n ě: *L*zeuestonicih:
ř. 10. *S*elci dole [2])	*Z*elci dole;
ř. 16. *S*yratine . . Ro*c*cucicih	*Z*yratine . . Ro*s*cucicih;
ř. 18. (str. 127 ř. 6.) *S*mersicih	*Ž*mersicih;
odst. 2. ř. 3. Medl*i*	Medl*y*;
ř. 6. Dobrat*i*n	Dobrat*y*n;
odst. 3. ř. 2. Goleso*u*ici	Goleso*w*ici, z *G* čárkou dolů učiněno *H*;
ř. 4. Droznowicih	jest v kopiáři podtrženo inkoustem, jakým psáno *z* nad Tucapy;
ř. 6. a 7. S*e*mitesicich	Samitesicich (nad *e* napsáno *a*);
ř. 9. Gnewotine	při počátečném *G* učiněn háček dolů, by bylo z něho *H*, též při *G*noici ř. 10;

Varhosti původně bylo Var*g*osci, pozdější rukou *g* přepsáno v *h*; při Ogrosimi napsáno *h* nad *g*;

Pre*y*aslawici	kopiář: Pre*i*aslawici;

Ř. předposl. před „et alia etc.“ *vynecháno: Vgricicich*, při čemž *g* přepsáno později v *h*;

odst. 4. ř. 2. Names*a*	kopiář: Names*ci*;
odst. 5. ř. 2. Dyl*h*onici tota	V kopiáři bylo patrně docela Dyl*g*onici, *g* přepsáno v *h*;
ř. 3. Vgezd*j* tota	V kopiáři Vgezdi (ci nad i) tota;
ř. 4. Pec*o*tul*t*en (sic!)	„ Pec*e*tul*c*en;

---

[1]) Zde čtena značka za I, jindy táž značka za *L* (*L*ucaz, *L*usici, *L*utotine, *L*oucicich).

[2]) Písmeno jedno Dru. Lechnerovi bylo při Selci, Syratine, Smersicih, Sanouici za *S*, jindy za *Z* (viz 10. 1. Zelidedici, 11. 6. Zatcane, 12. 2 Zouolusci).

ř. 5. Za*h*nosowich	V kopiáři bylo původně: Za*g*nosowich, ale z *g* uděláno později *h*;
ř. 10. Glupcicich	Glupcicich, *G* upraveno později v *H* jak i při „*G*lubocaz";
odst. 6. ř. 8. *Le*sici tota	kopiář patrně: *Cesici* tota, snad Těšice u Kelče (jako osada následující, Lechnerem vypuštěná *Zamrisc tota*, Zámrsky a brzo po tom Milotice), také
ř. 8.	„*Nemcei* tota" vynecháno a s tím bezpochyby celý řádek; následujeť v kopiáři i ve faksimile u Richtera: M i l o t i c i t o t a. B y c o u i c i t o t a. M e l i c i t o t a;
dále ř. 8. Dil*h*onici	bylo: Dil*g*onici, *g* přeměněno později v *h*;
ř. 9. Nemits*i*	Nemit*ci*:
ř. 10.	nad Opocen či Opacen jest ═, známka zkratku;

odst. č. 5. není ad marginem: kreczko*w*icz, nýbrž kreczko*u*icz;

odst. 9. ř. 1. bis*k*upici	biscupici;
ř. 3. biskupici	biscupici;
ř. 6. D*i*uocech	D*y*uocech;
ř. 7. Og*in*scowicich	Og*ni*scowicich;
odst. 12. ř. 2. B*i*scupici	B*y*scupici;
ř. 4. Sanouici	Zanouici:
ř. 6. Cer*nn*inoue	Cer*n*inoue.

II.

233. Biskup Zdik. 1132. — Kopiář I. fol. C. III. N. 16.

Pravopis změněn, nic jiného: místo *u* se na počátku zde v kopiáři píše vesměs *v* jako *v*ite, *v*acuus, *v*olui, *v*os, *v*el, *v*estre, *v*estro, *v*olente, *v*tilitati, *v*iriliter, *v*eritatis, *v*aleatis, *v*tilitatem.

Rovněž máme v tom případě v kopiáři zřejmě: obla*c*ionibus, deuo*c*ionis, scien*c*ie, sapien*c*ie, iusti*c*ia, iudi*c*io.

Místo aliquatenus u Bočka str. 209. ř. 18. jest aliquat*i*nus; místo i*m*petrare na téže str. ř. 6. i*n*petrare, a konečně ř. 14. místo si vestro fuerint máme „*Z*i vestro fuerint".

III.

247. str. 225. kníže Vladislav. 1144. — C. I. a 1.

Nejstarší záznam: Priuilegium W l a d i s l a *y* d u c i s B o e m o r u m s u p e r c a s t r o i n P o d w i n. XVI. Velká pečeť byla kdysi přelomena a jest nyní slepena, neznámo čím a jako menší biskupa Zdika připečetěna před nedávnem k listině. Nápis pečeti menší ze spodu listiné kdysi připevněné: † HENRICVS.

Za chrismon, jenž v kopiáři I. schází, v originale **není** kříže (†). Str. 225. ř. 3. má býti tištěno: quae.[1]) ř. 4. aecclesiarum 5. quae . . aequitatis 8. gloriae suae aecclesiis . . nostrae 11. iusticiae ř. 12. aecclesiam. 17. diuinae iusticiae 19. aecclesiae 20. aecclesiae 22. aecclesiae 23. dvakrát aecclesiae 24. antiquae 27. praedictae olomucensi ecclesiae Str. 226. ř. 1. aetatis 2. C$\overset{v}{\text{o}}$nradi 3. Moraviae 5. c*ae*te*ri*sque huiusmodi exactionibus grauari debeant (místo Bočkova neopraveného: ceterorumque) 6. terrae 7. quae . . . reaedificatione 9. quae 10. inpresentiarum 12. nostrae 15. caeterorumque 20. aecclesiae 21. $\overset{v}{\text{o}}$dalricus 24. C$\overset{v}{\text{o}}$nradus.

IV.

248. Kníže Vladislav. 1144. Kopiář I. fol. B. III.

Pravopis pozměněn v našem kopiáři. Poznamenati dlužno str. 227. ř. 6. *H*obezlaus ř. 19. Ozzla*w*a a str. 228. ř. 9. čtení: ducis Worywoy. Také str. 227. ř. 5. kopiář má neobyčejný slovosled: episcopi Henrici Olomucensis.

V.

249. Konrad král 1144. Kop. I. fol. B. II.

Pravopis pozměněn. str. 228. ř. 1. chrismon a † schází. Značnější úchylky ještě: ř. 1. In nomine zancte etc. 3. co*n*petit str. 229. ř. 4. Eapropter 5. i*n*maculate... ta*m*quam 12. *Z*ane 17. apu*d* (2krát) 21. La*t*islaus ř. 25. perpetue *et* quiete (místo Bočkova čtení perpetue *in* quiete 28.) ben*i*uolenciam; ř. 29. čte kopiář špatně: *ut* quis dux ř. 32. se*u* scripti*c*ii str. 230. ř. 1. vynechal písař v kopiáři: *successorum* ř. 5. *centum* co*n*ponat ř. 11. Wormat*y*ensis . . *Zy*fridus Spir*i*ensis ř. 12. Babenb*u*rgensis ř. 15. a 16. Br*a*denbur*k*. Conradus marchio de *Witin* (místo Bočkova: de Misin) ř. 16. D*y*epoldus. Nemá kopiář více podpisu králova: Signum domini Cuonradi etc. aniž co potom následuje.

VI.

310. Oldřich kníže. Olomouc. 1174. Kopiář I. fol. D. I. r.

Codex dipl.		Kopiář.
str. 287. ř. 1. *u*irtutis		*v*irtutis;
ř. 2. *u*ersabatur . . uoluntatem		versabatur . . voluntatem;
ř. 3. *u*niuersis		*v*niuersis;
ř. 6. *u*illam		*v*illam;
ř. 9. *u*elit		*v*elit;
ř. 12. *u*t		*v*t;
ř. 15. *u*enerabili		*v*enerabili;
ř. 18. Grad*i*censis		Grad*y*censis;
ř. 18. Trebecs	L. Trebets	Trebetss (**dvojí** dlouhé *s*);
ř. 19. archidiaconus		archid*y*aconus;

[1]) Kde sazeč klade *ae*, jest v originale značka asi jako polské ę.

	Codex dipl.		Kopiář.
ř. 19.	Preuoi	L. Prewouis	Prewoius;
ř. 20.	archid*i*aconus D*i*onisius		archid*y*aconus D*y*onisius;
ř. 21.	archid*i*aconus		archid*y*aconus;
ř. 22.	H*u*alco		C*hw*alco;
ř. 23.	*u*ero		*v*ero;
ř. 24.	Slauebor	L. Slawebor*us*	Slawebor*ius*;
ř. 25.	Jaross	L. Jarossio	Iarossio;
ř. 27.	Jaross	L. Jarossius	Iarossius;
ř. 28.	Tuirdsa	L. T*tu*rdsa	T*w*rdsa.

VII.

318. Soběslav kníže. 1176. Kopiář I. fol. D. V. v.

Další úchylky jsou: str. 292. ř. 2. *v*iuentibus, ř. 3. anathemat*y*zante; str. 293. ř. 1. *v*olens ř. 4. venerabilis Detleb*us* ř. 5. *v*t ř. 6. *v*ero ř. 8. *v*illam ř. 9. *v*el ř. 11. *v*ocatur ř. 12. Ko*y*ata ř. 15. i*ps*a (Codex dipl. má: *ista*). (P. d.)

Ruská literatura v roce 1898.

Podává A. VRZAL. (Č. d.)

Velice milý, zábavný, ale zároveň zlomyslný žert o ruských dekadentech napsal *Vl. Tichonov* s názvem: „O tom, kak ja byl dekadentom“. Hrdina této humoristické povídky hned na universitě určil svou životní karrieru: předně chtěl bohatství, potom vysoké administrativní postavení a konečně slávu. Po důkladné úvaze rozhodl, že cestou slávy nejspíše dojde bohatství a moci. Nejlehčí cestou ke slávě zdála se mu literatura. Aby se stal spisovatelem, hrdina poznal, že není třeba talentu, nýbrž prospěšných známostí. I seznámil se s ředitelem kanceláře velkého periodického listu, kdež uveřejnil pod pseud. „Kerri“ novellky, jichž nikdo si nevšiml. Tu zamyslil se o tajemství úspěchu, poznal, že nejlépe státi se symbolistou a dekadentem. Pozoruje, o čem mluvilo se v domech a společnostech, jež navštěvoval, uzřel zajímavý zjev: všude mluvilo se o Nietzscheovi a Maeterlinckovi. „Možno“, rozumuje hrdina, „že Nietzsche jest i duchaplný, možno, že Maeterlinck jest i nadaný, ale děl jejich nečtou a nerozumějí jim. Za to všichni mluví o nich... Zatím pak s jistotou bylo možno říci, že o prvním vědí pouze to, že vytvořil jakéhosi nadčlověka, o druhém pak, že neobyčejně drze opakuje jedny a tytéž kratičké frase...“ Z tohoto pozorování hrdina usoudil, že nutno dosíci toho, ne aby ho četli, nýbrž aby o něm mluvili, aby nadělal hodně hluku. I napsal pod pseud. Avenir-Gedonik „Vzdech čajové růže“. Časopisy vrhly se na nesmyslnou hatlaninu, ale časopis, kde vyšla, odpověděl, že jen

„tupohlaví a tlustokoží hroši nemohou pochopiti všeho puvabu, jemnosti a hloubky“ nového talentu. Hrdina byl vyzván redaktorem, aby napsal podobnou hatlaninu, že sice „Č a j o v á r u ž e je vrcholem nesmyslu, ale že to dělá škandál a zvětšuje předplatné... Dělejte hluk — to je hlavní, čeho třeba v literatuře.“ I napsal hrdina: „K ř i k I b y k o v a j e ř á b a“, „S l z y z e l e n é ž á b y“, „T ř e p e t a j í c í s e k o n v a l i n k a“. „I našli se kritikové“, praví hrdina, „kteří v nejasných obrazech mých uzřeli jasné symboly“, v „K ř i k u“ viděli armenskou otázku, v „S l z á c h“ pamflet na meliorační úvěr, v „T ř e p e t a j í c í s e k o n v a l i n c e“ viděli jedni článek o poplachu na burse, druzí hlásání buddhismu. Dále vydal knížku studií, nadepsanou: „L e n i m e t r y“, a kniha šla na dračku. Nikdo nechápal, co značí slovo „Lenimetry“, ani autor sám, ale nikdo neptal se po jeho významu, a každý dělal, jakoby mu rozuměl: dámy myslely, že je to bursovní výraz, pohlaváři považovali, že je to z Konfucia. A tak došel hrdina slávy; zbývalo dosíci moci a bohatství. Aby jich dosáhl, napsal stať „P ř e l e t a v í s l a v í c i“, v nichž viděli symbol rodícího se departementu, a autor dostal se do jistého ústředního ústavu, kdež všichni s úctou a bázní naň pohlíželi, pak stal se ředitelem akciové společnosti. Naposled napsal dva články, v nichž nebylo nic dekadentského. Hrdina přestal býti dekadentem, ale jméno „Avenir-Gedonik“ je velice popularní, slavné, a hrdina rychle kráčí k dvěma určeným cílům... V povídce je mnoho svěžesti a pravdy, upřímného smíchu a srdečného humoru.

Velice milé a sympathické svojí prostotou a vyjádřenými v nich dobrými city autora, milujícího lidi, hudbu a přírodu, jsou „N á č r t k y a p o v í d k y“ *V. Veresajeva,* jenž vystoupil nedávno na jeviště literarní. Náčrtek „Z a g a d k a“ líčí dojmy, jaké na vypravovatele v letní noci způsobila improvisace neviditelného hudebníka na houslích. V povídce „P o r y v“ autor kreslí rodinný výjev, jenž přivedl smutnou rozepři mezi otcem a synem, jenž neposlechl otce a ve šlechetném zápalu šel hájit cizí mlýn při záplavě. V novelle „B e z c e s t y“ předvádí spisovatel vzdělance, kteří odtrhli se od lidu, jdou „bez cesty“, nevědouce kam a proč, honíce se za osobním pohodlím, bezstarostným životem. V době cholery šli mnozí vzdělaní páni, oduševnění dobrými snahami, pomáhat zatemnělému lidu, ale lid vítá je s nedůvěrou, nepřátelsky, v sebeobětavých lékařích vidí traviče. Hrdina novelly naší po dlouhé námaze získá důvěru některých osob z lidu, ale i jej lid ubil.

V. Sěroševskij (Sirko) vydal novellu „V s ě ť a c h“. Sěroševskij vládne stejně dobře jazykem ruským i polským a v uměleckých dílech svých líčí život vyhnanců ruských v Sibiři uprostřed Jakutů. Povídky jeho vynikají prostotou, nenuceností, živostí a pravdivostí. Již v první povídce „C h a j l a c h“ projevil tvůrčí sílu v kresbě Jakutky, pronásledované osadníkem. V novelle „N a k r a j i l e s ů“ nakreslil s podivuhodnou objektivností všelidské typy uprostřed zvláštní, nám neznámé třídy, divokých obyvatelů jakutských. Tvůrčí síla jeho projevila se tu tím, že uživ prostých prostředků, dosáhl uměleckých cílů, vysoce uměleckých effektů. Není to prostý ethnograf, nýbrž umělec, jenž umí

individualisovat typy, umělecky vnikat v duši hrdinů. V novelle „V sítích“ živě, prostě a bez sentimentalnosti líčí se těžký osud ruského vyhnance uprostřed polodivochů jakutských.

V. Lysak napsal sbírku 27 povídeček s názvem „Podorožnik“, jež čtou se velmi příjemně. Je to talent svěží, originalní. Lysak líčí živě a lidumilně skromný život malých lidí. Místy kazí dojem zbytečná sentimentalnost, místy strojenost a přihrublost, jak znamenati v povídkách „Melancholik“ a „Arbuz i dyňa“. (P. d.)

Nová díla.

Mar. Couailhac: La liberté et la conservation d'énergie. Par. 1898.

Svobodná vůle dává nové popudy dějstvu, kdežto mechanika učí zákonu o stálosti a stejnosti světové energie. Spisovatel uvedeného díla, jesuita, pokouší se vysvětliti a odkliditi zdánlivý spor mezi oběma zákony, nechtě ublížiti žádnému. Základem jest mu skutek, že pohyb a dění nevzchází pouze z pohybu (hmotného), tedy z pouhé kolikosti, quantity, nýbrž také z jakosti, z quality, která na příklad udává směr, quantitou samou nikterak ještě nevytčený. Myšlenka tedy a úkon vule jsou tedy jakostnými součiniteli v dějstvu přírodním, jehož pouhou kinetikou, pouhou mechanikou vysvětliti nelze.

Dr. M. Kronenberg: Moderne Philosophen. München 1899.

Kniha podává hlavní myšlenky pěti filosofů, spolu souvislých a v moderním proudě významných. Jsou to Lotze, F. A. Lange, Cousin, L. Feuerbach a — Max Stirner. Spisovatel referuje dobře; ovšem třeba býti v kritice poněkud obeznalým, aby četba knihy byla s prospěchem.

JUDr. František Herman: **Ženská otázka,** socialní význam její a způsoby jejího řešení. V Praze 1899. Stran 109. Cena 50 kr.

Herman hledí na otázku ženskou okem křesťana. Správně soudí: Úkolem ženy, přírodou samou stanoveným, je mateřství, jež však jediné ve spořádané, pevné rodině může prospívati. Proto třeba ženě vzdělání, výchovu pro život rodinný, ovšem spolu i pro možné povolání jiné, jež však rodinného nesmí vylučovati a proto od něho nesmí příliš odbočovati (str. 64 n n.) Žádá u ženy znalost zásad hospodářských, všeobecného zdravotnictví, výchovu dětí. Ženské studium (85—95), politická práva ženy (95 n n.) posuzuje s téhož hlediska. Předesílá historické poznámky o manželství a rodině (trochu příliš morganovské), mluví o rodině a postavení ženy v přítomnosti (1—34) a staví správné program strany křesťansko-socialní a Bebluv socialně-demokratický proti sobě (39—62). —

Knížka nečiní nároků na jméno vědecké, chce jen „objasniti pravý podklad ženské otázky těm, kterým přístupna je látka tato pouze

z doslechu." Tím si vysvětlíte úplný nedostatek literatury, právě o tomto předmětu tak bohaté. Však tím nepochopitelnějším vám bude, že spisovatel zcela opomenul vnějšího přehledného rozčlánkování a leckdy i vnitřního logického sečlenění. Některé výrazy cizí lze snadno nahraditi našimi (práva agnatská, morbilita, program basirující, gynäkokracie). Účelu svému spisek vyhoví. Dr. J. Sedlák.

Dr. Karel Bücher: **Hospodářské úkoly moderního města.** Přeložil Jan Náhlovský. Knihovna Rozhledů XXV. Stran 38. Cena 24 kr.

Spisovatel podává napřed historický vývoj městských obcí se stanoviska hospodářského. Zde v miniatuře viděti celého mistra Büchera. Potom si klade otázku: „Jak vdechnouti pospolitý život nový" v moderní města? Přiznává, že cesta k tomu neleží výlučně na hospodářském poli (str. 16), ale hospodářské poměry k tomu mohou velmi přispěti. Činí příslušné návrhy. Věc sama je časová, myšlenky Bücherovy jsou velmi případné (viz: o provádění staveb, přetvořování města, o bytech, obecno-hospodářských podnicích, zvlášť o péči o pracující lid a účastenství obyvatelstva v obecních záležitostech), a návrhy praktické. Překlad je slušný. Dr. J. Sedlák.

M. A. Šimáček: **V novém životě.** Kabinetní knihovny č. 98. Str. 258. Cena 80 kr.

Z dusnoty světničky podzemní (či jak p. spis. píše souterrainní), z chudoby a ústrků života ve služebnosti zrozeného octla se na venkově jakožto učitelka. První kroky na této půdě, styky s přírodou a venkovskou společností, vzpomínky na boje a strádání, na rodinu a umírajícího bratra, vzpomínky to, jež bytost tak těžce zkoušenou plní ne soucitem, nýbrž odporem a bázní o nynější štěstí — toť obsah velmi pěkné povídky. Šimáček ze zvyku akcentuje soucit s utlačovanými poněkud ostře a jednostranně, ne zcela spravedlivě. Omamující ovzduší nového života vystiženo znamenitě, ba slohové přítěže je místy až příliš mnoho. Boj přirozeně vyrostlého sobectví, uniknouti všem stykům s ubohou rodinou, aby nový život byl úplný, úplně nový, taktéž pravdivě a účinně proveden.

Julius Diniz: **Svěřenky páně farářovy.** Přel. O. S. Vetti. Ottovy laciné knihovny národní č. 165. Str. 464. Cena 1 zl.

V Portugalsku přivítán tento „vesnický roman" velice příznivě, a zasloužil toho. Některé obraty zdají se nám sice nyní již staromódními a nepůsobivými, ale jinak máme tu znamenitou barvitost osob i příběhů, upřímné líčení a charakteristiku. Tklivý to příběh dvou bratří a dvou osiřelých sester; těchto se ujal místní farář a přes mnohá úskalí podařilo se je převésti. Vesnická šlechta — ducha i peněz — líčena znamenitě. Děj sice není nejbohatší, ale celkem zajímavý. Spisovatel (vlastním jménem Joaquim Quilherme G. Coelho, 1839—1871) na nejednom místě prozrazuje, že byl professorem chirurgické školy.

Stanislav Jarkovský: **Idyllky pana adjunkta.** Ottovy laciné knihovny národní č. 167. Str. 198.

Stárnoucí mládenec, soudní adjunkt, s matkou a starou služkou v rodinném domě malého města, celá ta prostota a houževnatost domácnosti takové, přerušení jednotvárnosti bezvýslednou jízdou na námluvy, návštěvou z Vídně a zvláště dárkem, psíkem Platonem, jehožto ctnosti a nectnosti až příliš podrobně popsány — idyllky opravdu prosté, nepatrné, tak že p. spisovatel vypomáhá si někdy i méně jadrným neb otřelým vtipem, po soudu mém zcela zbytečné, neboť i jinak obrázky jeho jsou dosti zajímavé a pěkné se čtou. I bez upozornění výslovného vycítil by čtenář tu milou vůni soběstačného, klidného života, jehož úryvky tu podány a cenny jsou zvláště mravním významem rodinné příchylnosti, byť i jinak nebyly idealem vzdělaného muže veřejnosti. — Dle str. 11. a 14. mohla by povstati topografická škrupule, jak daleko vlastně jel p. adjunkt za nevěstou: bylo to na protivném konci Čech či nebylo?

SMĚS.

Babylonská trojice. Znatel assyrštiny, professor Zimmern v Lipsku, vydal r. 1896. spisek: „Vater, Sohn und Fürsprecher in der Babylonischen Gottesvorstellung“, jímž měl býti dokázán babylonský původ katolického učení o Nejsvětější Trojici.

Nejlepší znatel babylonského náboženství, professor Jastrow, odepíral již v „The American Journal of Theology“ veškerý hlubší význam oné babylonské trojici a vykládá i ve své obsáhlé knize „The Religion of Babylonia and Assyria“ (Boston 1898, str. XIII a 780, 8⁰) politicky její vývoj od r. 4000.—539. před Kristem.

Ve starém Babylonsku byla nejmocnější města Nippûr a Eridu, a tu ovšem dle semitského názoru měli jejich bozi, nippurský Bel a eridské Êa přednost před ostatními. Obou se zmocnil v 23. (21.) století arabský dobyvatel Hammurabi a učinil hlavním městem své veleříše Babylon (Babîlu = brána Boží). Tím vzrostla vážnost tamnějšího boha Mardûka, jemuž ubohý nippurský Bel chtěj nechtěj odevzdal nejen veškeré své vlastnosti, nýbrž i své jméno Bel, t. j. Pán, ba i svého posla k lidem, Gibil-Nusku.

Nejstarší a nejlepší bůh eridský Êa byl tak hluboko v srdcích lidu, že zůstal na svém místě, ale neuděluje již dobrodiní bezprostředně, nýbrž prostřednictvím svého syna, babylonského Mardûka, a činí jej takto účastným své moci a vážnosti. Původně byl Mardûk povinen přijíti sám pro každé dobrodiní k Êaovi, ale když se trochu zmohl, opovážil se k němu poslati

svého sluhu, Gibil-Nusku, a ubohý Êa nechtěje si rozhněvati vládnoucího Mardûka, vyslechl Gibil-Nuskuovo poselství a splnil Mardûkovu žádost. A od té doby byl Gibil-Nusku prostředníkem mezi nejstarším eridským otcem bohův Êaou a babylonským Mardûkem, těmito nejdůležitějšími bohy veleříše babylonské. DR. ALOIS MUSIL.

Êa stvořitelem lidí. Dr. Scheil našel babylonskou tabulku, která vypravuje, jak bůh Êa či Êa-nunu udělal prvního krále, zvaného Arad-Êa. Dal mu bystrý důvtip, aby mohl dáti zákony zemi, dal mu rozum, ale věčného života mu neudělil. Po něm ustanovil správcem lidstva prince Mar-Uruduga, který se později nazýval Adapa. Tato zpráva souhlasí s vypravováním známého Berosa o mythických vladařích chaldejských. Dle něho ustanovil Oannes (náš Êa-nunu) prvním králem Arodosa (Arad-Êa), po němž následoval Adaparos, jenž není leč pořečtěný Adapa. DR. ALOIS MUSIL.

Listy a zprávy z let 3800. před Kristem. Vláda francouzská má vyhraženy kopaniny v Telloh, které řídí učený assyriolog de Sarzec. Tento zaslal pařížské akademii množství na tabulkách psaných smluv a zpráv zahraničního úřadu akkadského krále Sargûna a jeho syna Narâm-Sina, jenž vládl kolem r. 3800. před Kristem. Sargûn byl ještě před nedávnem od hyper-kritické školy prohlašován za osobu mythickou a jeho letopisy za padělek doby pozdější, podobně jako Abraham a jeho dějiny, ale nové a nové nálezy osvětlovaly dávnou jeho dobu, až teď již není pochyby. Pro palestinologa jsou velmi důležity jeho zprávy o různých městech, „země Amorejských", jak se tehda Kanaʿân úředně jmenoval. Sargûna si již kolem r. 3000. celou zemi kananejskou podrobil, domácí králíky v jednotlivých městech ponechal, ale ustanovil vrchního vladaře, ḫazannu, jenž měl podávati zahraničnímu úřadu zprávu o smýšlení a záměrech poplatných knížat. Uru-Malik, vladař Amorejských, měl všudy zaváděti školy s babylonským písmem a řečí, byla tedy již v této době assyrština úřední řečí přední Asie na úkor jazyků domácích, z nichž mnohé, jako ḫittitština, měly již své písmo i literaturu. DR. ALOIS MUSIL.

Nejstarší památky vzdělanosti egyptské jsou původu babylonského. Do nedávna se tvrdilo, že přišla veškerá vzdělanost z Egypta, což odporovalo Písmu sv., které činí často narážky na umění mesopotamské. Pravdivost Písma sv. i zde dokázána posledními objevy v kopaninách egyptských. Amélineau, který řídí práce v Abydu, našel hroby dvou prvních dynastií spojené říše, kdežto de Morgan vykopal v Negadě, severně od Theb hrob, který se přičítá předchůdcům prvního historického krále Meny. Pokud přečteny zachované nápisy, patří jedna z mumií nalezených v Abydu Usafaesovi, pátému králi prvé dynastie, a jiné prvému králi druhé dynastie. Nápisy se nalézají na malých hliněných kuželích, které mají známky původu babylonského. Písmo jest již hieroglyfické, ale značkou zbožnění zesnulého není pozdější sekera, nýbrž babylonská hvězda.

Zbytky nalezených ozdob v Negadě svědčí o vysokém stupni umění této předhistorické doby egyptské, neboť vzbuzují obdiv jemně řezané věci ze slonoviny a nádoby z obsidianu, který si již tehda přiváželi ze Santorinu.

Nejnověji se mnoho mluví o nálezech Quibellových, které však anglická vláda dosud bedlivě tají. Pokud známo, kopal Quibell na účet anglické vlády

v horním Egyptě ve zbořenisku Kôm-el-ahmar, starém to městě Nehen či Hierakonpolis. Za řecké doby bylo bez významu, ale 4000—6000 let před Kristem bylo hlavním městem kraje, což dosvědčeno nálezy. Nejprve vykopal starý chrám, jehož nápis praví, že byl obnoven od krále Pepyho ze šesté dynastie, a sice proto, že již tehda toho vyžadovala jeho starobylost. A v tomto chrámě byly celé poklady předhistorických památek. Na sta sošek různých posvátných zvířat a bohův, a mezi těmito jedna bronzová obložená tepaným zlatem, které samo váží více než 80 sovereignů. Dle všeho byl chrám rozbořen a zasypán již za králů dvanácté dynastie asi před 2000 lety před Kristem, a tak se nám zachovaly známky vzdělanosti nejstarších dob. Na mnohých soškách jsou nápisy zvláštního tvaru hieroglyfického, který prý se blíží klínovému písmu babylonskému. Přesné zprávy nám podá učený spisovatel a professor oxfordské university, A. H. Sayce LL. D., který mně právě píše z Luxoru v Egyptě, a bude vše na místě zkoumati. Dr. Alois Musil.

Los von Rom. „Gazeta Kościelna“, týdenník pro zájmy duchovenstva polského vycházející ve Lvově, mluví v 17. čísle ze dne 27. dubna t. r. o časovém thematě, o hluku způsobeném heslem „Los von Rom“ a o příčinách, jež zavinily odpadání německých katolíků v Čechách k protestantismu.

Považujeme za svou povinnost upozorniti na článek tento a odpověděti jménem duchovenstva v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na příkré výtky, jež mu neznámý anonymus v „Gazetě Kościelnej“ v tvář vmetl. Jsme nuceni učiniti tak zvláště proto, že časopis ten má veliký kruh čtenářstva, a kněžstvo polské bralo by za bernou minci to, co patrně špatně informovaný referent časopisu podává.

Uvedu pokud možno doslovný překlad dotyčného místa: „Těžké a dlouhotrvající byly hříchy nedbalosti se strany kleru i v čele mu stojícího episkopatu v některých provinciích této monarchie. Kde po delší dobu vládl biskup pracovitý, horlivý, daleký josefinismu a slabosti, tam se setba protestantsko-radikalní neujímá. Tak v Tyrolsku, kde Riccabona a Haller v Tridentu, Gassner pak v Brixenu zůstavili na dlouhá léta výsledky své neohrožené činnosti v obraně práv církve. Podobně v Linci, kde svatou jest dosud památka velikého Rüdigiera, a ve Štyrském Hradci, kde znamenitý Zwerger vychovav si kněžstvo, dovedl tím vytvořiti ochrannou hráz proti návalu liberalismu. Za to v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Korutanech šíří se ruch antikatolický, ježto nebylo v čas postaráno o náboženské uvědomění a odpor proti akci u lidu. Stačí ostatně nahlédnouti v statistická data týkající se severozápadních diecesí mocnářství, bychom si vysvětlili úspěchy pana Schönerera. Arcidiecese pražská má 2 miliony věřících, olomoucká 1,700.000, litoměřická a královéhradecká po půldruhém milionu, budyšínská (?) a brněnská každá více než milion. Připadá tudíž průměrně jeden kněz na 1500 duší, ale počítáme-li pouze duchovenstvo duchovní správy, poměr ten ještě se zhorší, tak že jeden kněz připadá na 2500 duší. Řeholí, zvláště dobrých a horlivých také není mnoho. V jediné arcidiecesi lvovské jest více řeholnic než v celých Čechách, a 3 miliony latinských katolíků v Haliči mají desetkrát tolik činných klášterů, než 6 milionů duší v Čechách . . . k tomu připočísti třeba josefinismus bující v plné síle od shora dolů, a národní šovinismus vítězící nad uvědoměním kněžským, ducho-

venstvo v kněžském svém působení (v kostele) ospalé, v životě veřejném vlivu pozbavené: jak potom na takové půdě nemá bujeti sedba starokatolicismu a lutheránství?"

Uvedli jsme schvalně skoro celý článek, aby naše duchovenstvo vidělo, jak o něm smýšlí organ duchovenstva polského. Všecky listy, i liberalní, uznávají, že pramen letošní apostasie jest dalek všech důvodů náboženských, a tu přichází list katolický, organ kněžstva, a svaluje vinu všeho na duchovenstvo a episkopat. Vytýkati těmto „těžké a dlouhotrvající hříchy nedbalosti", že „nebylo postaráno o náboženské uvědomění u lidu", napsati jen tak beze všech důkazů, že mezi klerem „bují josefinismus od shora dolů", a že „duchovenstvo v kněžském působení svém jest ospalé" — takové pomluvy o duchovenstvu našich diecesí šířiti mezi klerem polským jest nejmírněji řečeno nespravedlivé a nekřesťanské. Polský list křivdí tu nejen celému kněžstvu československému, jehož ze svých těžkých výtek nevyjímá, ale i velké části řádného kněžstva německého.

Nepodceňujeme nikterak kvalifikace kněžstva polského — rádi bychom však viděli, zda by bylo s to s větší horlivostí, přesvědčením a obětavostí na místech právě nejohroženějších konati své povinnosti tak, jak je naše duchovenstvo koná a vždycky konalo. A že na stolcích biskupských v našich diecesích seděli a dosud sedí mužové stejně horliví a povinností vysokého úřadu svého stejně dbalí jako episkopat polský, netřeba dokládati. Spíše záplava liberalismu v našich zemích žádala vždy jak od episkopatu tak od kněži zdvojeného úsilí a dvojnásobné námahy než v diecesích polských, zhoubnými naukami liberalismu dosud více méně ušetřených.

Nechceme hledati puvod přítomného článku „Gazety Kościelnej" v nějakém snad nepřátelství, jehož bychom si od bratrského národa polského nejméně zasloužili. Prosíme však, by zmíněný list katolický podruhé lépe se napřed informoval, než tak těžké žaloby proti katolickému duchovenstvu zemí sousedních vysloví, a očekáváme s důvěrou, že loyalně opraví, v čem referentem svým byl mystifikován. Aois Svojsík.

Ze slovanských divadel. Na novém zemském divadle v Lublani v sedmém období od 29. září 1898 do 20. března 1899 uspořádáno 74 představení, při nichž provedeno 19 novinek a to 15 činoher, 3 opery a 1 opereta. Puvodních novinek bylo 6: Medvedova jubilejní jednoaktovka „Cesar Friderik III. na Malem gradu o Kamniku", Ganglovo rodinné čtyraktové drama „Sin" (Syn), Jurčiče, Kersnika a Govekara, národní hra se zpěvy „Rokovnjači" (Pobudové), Stritara „Prešernov god v Elizeju" (Prešernovy jmeniny v Elisu) a Aškercova dramatická scena „Prešern v gostilni pri zlatem grozdu" (Prešeru v hostinci u zlatého hroznu) a opera „Stara pesem" od Viktora Parmy. Z cizích děl předvedeno 14 německých, 6 francouzských, 2 chorvatská, jedno české a jedno anglické. O císařských slavnostech pořádáno jedno bezplatné představení pro lublaňské školy, pěvecké a dělnické spolky.

Hmotná stránka duševní práce. Pensijní fond spolku žurnalistův a spisovatelů „Concordia" ve Vídni vyplatil v roce 1898, spisovatelům a vdovám po nich 65.177 zl. a za všech 27 let svého trvání 807.015 zl. — Spolek spisovatelek a umělkyň ve Vídni r. 1898/9 měl 75 řádných a

257 přispívajících členů, kteří zaplatili 1378 zl. příspěvků. Pensijní fond spolku obnáší 42.130 zl. — Společnost dramatických autorů v Paříži v období 1898/9 přijala za autorská práva tantiem: v Paříži 2,128.123 franků 64 ct., v předměstích Paříže 89.275·75 fr., z koncertů v kavárnách 209.299·70 fr., v kraji 950.203·33 fr., v cizině 288.316·58 fr., úhrnem 3,671.219 fr. Pensí r. 1898/9 vyplatila 125.750 franků.

Veřejné knihovny v Americe. Dle sdělení časopisu „Journal des Débats" počítá se ve Spojených Státech severní Ameriky na 2000 veřejných knihoven, ve kterých ročně se půjčí asi 300 milionů svazků. Velká veřejná knihovna v Chicagu umístěna je ve vlastním paláci, který postaven byl za 8 milionů dolarů. Ještě nádhernější palác má knihovna v Bostoně. Stál 10 mil. dolarů. Knihovna bostonská má 700.000 svazků a 250 úředníků.

Ondřej Carnegie (rodem Skot, jenž jako zcela chudý mladík přeplavil se do Spojených Států a dnes je mnohonásobným milionářem) věnoval již plných 30 milionů franků na zřizování bezplatných knihoven a čítáren pro lid ve Skotsku a Spojených Státech. K témuž účelu zamýšlí věnovati ještě 10 milionů franků. Carnegie vypravuje často s pohnutím, jak jsa chudičkým dělníkem na dráze v Pensilvanii, neměl většího potěšení nežli vypůjčovati si z veřejných knihoven různé spisy a knihy na čtení. A právě tomuto sebevzdělání z vypůjčených zadarmo knih přičítá největší zásluhu na svém neobyčejném zbohatnutí. ALOIS SVOJSÍK.

Jediným svého druhu jest jistě nedávný **sjezd dělnictva v Luzernu** ve Švycarsku, jehož se súčastnilo 320 delegatů různých spolků dělnických majících dohromady 160 tisíc členů. Zajímavým byl sjezd tím, že účastenství na něm měla nejen četnější strana socialně-demokratická, ale i strana křesťanských socialů. Jinde tak příkře proti sobě stojící strany spojily se tu k svorné působnosti na poli čistě socialním, a výsledek dopadl pro obě strany nade vše očekávání. Mluvili nejlepší řečníci obou stran; ze socialních demokratů vůdce jejich ve Švycarsku Grenlich, který mezi jiným prudce útočil na nesnášlivost protestantův a odsoudil dosavádní občasné zjevy „Kulturkampfu" ve Švycarsku, z katolíků řečnili vůdce křesťansko-socialní advokat Feigelwinter z Basileje, professor Frýburské university kněz Dr. Beck, a znamenitý sociolog Decourtins. Porady točily se hlavně kolem dávného přání dělnictva švycarského, aby veškeré dělnictvo organisovalo se v jediné pouze organisaci, z níž by vyloučeny byly úplně veškeré otázky politické a náboženské, tak aby spojenými silami tím spíše obrácen mohl býti celý zřetel na pole čistě socialní. — Kéž by i u nás v Čechách dělnictvo prohlédlo a seskupilo se svorně v jediný mocný šik pracující o blaho dělnictva na základě jedině pravém — křesťanství! ALOIS SVOJSÍK.

Při **zápasech s býky** ve Španělsku utraceno bývá rok co rok více než 5000 koní a 1000—1200 býků.

Podivná **novinka divadelní** zavedena byla v těchto dnech v Brusselu v „Théâtre de la République". Po desáté hodině večerní, as od polovice představení, snížen jest na polovici vstup pro zbylá místa v hledišti. AL. SV.

Ve Spartě nalezena byla nedávno veliká **antická mosaika** představující palác krále Nikomeda syrského. Ač není mosaika úplná, má přece přes 6 m^2. AL. SV.

Nové pěkné použití Roentgenových paprsků oznamují z Řezna. V tamnější pinakothece nalézá se obraz žehnajícího Krista, dílo to, jež kritika téměř jednohlasně připisovala velikému Dürerovi. Ježto obraz malovaný na hedvábí a připevněný na dubovou podložku byl velice temný, tak že nikde nebylo lze jména malíře nalézti, dán byl obraz před přístroj a pomocí paprsků X objeven v rohu zřetelný, malý podpis Albrechta Dürera. Zároveň ale poznána chyba, jíž se dopustili znalci čtouce letopočet malby chybně 1521 místo 1524. Jsme přesvědčeni, že podařený tento pokus nezůstane ojedinělým a že tímto snadným způsobem bez nejmenšího poškození uměleckých výtvorů rozluštěny budou mnohé záhadné problemy historie umění malířského. ALOIS SVOJSÍK.

Do **galerie v Louvru** nepřijímá se žádný obraz, jehož malíř není již aspoň 10 let mrtev.

Vědecké observatoře v missiích jesuitských. Katoličtí missionáři bez výjimky všichni s pravým náboženstvím rozšiřovali vždy též křesťanskou kulturu a civilisaci, aby tak tím spíše náboženství samo upevnili. V následujících řádcích chceme specialně to dokázati o řádu jesuitském. V dobré je paměti, jak návštěvou pruského prince Jindřicha obrácena byla pozornost vědeckého světa na ústav a observatoř v Zi-ka-wei v Číně. Stavba observatoře je provedena dle nejnovějších požadavků vědy a opatřena kupolí pro pozorování a nástroji výbornými, vše v Paříži zhotoveno.

Tato observatoř není jediná. Téměř ve všech nejdůležitějších stanicích missijních mají Jesuité podobné. Nejduležitějším toho druhu ústavem, ba „jedním z prvých v celém světě pro dokonalost svého zařízení a pro důležitost vědeckou i praktickou svých pozorování“ (Civiltà Cattolica, ser. XVI. vol. VII. fasc. 1108 pag. 462) je observatoř v Manile na Filippinách. Plocha jeho celková pro stavení a zahrady obnáší 54.000 m^2. Ústav založen r. 1865. Z počátku byla observatoř spojena s gymnasiem městským (Ateneo municipal), jenž rovněž náleží Jesuitům; PP. Federigo Faura a Colinos začali první pozorovati, zatím co P. Juan Ricart horlivě hotovil nástroje. R. 1880. byl Faura znova ředitelem. Za něho byly nástroje jednak zlepšeny, jednak rozmnoženy. Předpověďmi svými o blížení se taifunů, větrů to, jež přečasto přicházejí a hrozné škody působí, proslul jak v Manile, tak na celém archipelagu. V uznání vykonaných věcí byl ústav královským nařízením ze dne 24. dubna 1884 povýšen na stupeň officielních ústavů a dostal název: meteorologická observatoř v Manile. To dalo počátek k jeho slávě. Vždy četněji vstupovaly s ním ve spojení jiné ústavy podobné, což ovšem rozšiřovalo i práci. Brzy dosavadní místnosti nepostačovaly. Z toho, jak i z duvodů vědeckých, aby nástroje nebyly ničím rušeny ve svých výkonech, byla observatoř přeložena r. 1886. za město do skvostné normalní školy, načež vláda zařídila telefonní a telegrafní spojení s městem. Nynější observatoř skládá se ze 4 oddělení: meteorologického, seismologického, magnetického a astronomického. Každé oddělení má ředitele, celý ústav pak jednoho vrchního ředitele. — Oddělení meteorologické má nejlepší nástroje a je také nejdůležitější, poněvadž je praktické duležitosti pro plavbu. Má takovou pověst, že jeden muž výhradně je ustanoven pro vyřizování depeší s jinými ústavy. Oznámení, psaní, zprávy atd. posílá tam přes 100 observatoří

všech zemí. Jsouc ve spojení zároveň se stanicemi po celém ostrově oznamuje oddělení meteorologické změnu počasí mnohem dříve než ústavy v Japonsku, Číně, Tongkingu a Cochinchině. Dvakrát denně dostává ústav zprávu od pozorovatelen meteorologických v Nagasaki, Tokio, Kabe, Šanghai, Amoy, Hongkong, Haifong, z ostrova Formosy. Jaké vážnosti požívá ústav na př. v Číně, jde z toho, že císař čínský před několika lety nařídil, aby týdně posílány byly do Manily zprávy o pozorováních učiněných v celnicích, majácích a observatořích v celé Číně. Bylo to vděčným uznáním za důležité služby, jaké ústav prokázal svými předpověďmi počasí plavbě v čínském moři. Duší celého oddělení byl ředitel P. Faura. Mnohé nástroje jsou vlastním jeho vynálezem. On první vyzkoumal zákony, dle nichž se taifuny objevují. On je též vynálezcem zvláštního barometru, dle něhož každý plavec, byť z meteorologie nerozuměl ničemu, pozná blížící se bouři a dle toho v čas může učiniti potřebná opatření. Faura požíval i v Evropě velkého jména. Znaven neustálou vědeckou činností zemřel v lednu 1897 v 57. roce věku. — Seismologické oddělení, zabývající se pozorováním zemětřesení, je veliké důležitosti v archipelu filippinském, přečasto zemětřesením navštíveném. Nástroje má též výborné; mnohé jsou od P. Faury. Dlouholetý ředitel P. Miguel Saderra Maso je velice schopný. Zná důkladně geologii ostrovu, magnetismus a p. R. 1895. vydal v Manile dílo: La Seismología en Filipinas, které na základě desítiletého pozorování vykládá původ, povahu a pravidelnost zemětřesení na ostrově a vše vysvětluje názorně přehledy a mapami. R. 1895. vykonal tento učenec k rozkazu vlády španělské výzkumnou cestu po Číně a Japanu za příčinou přesného zmapování magnetických výjevů. — Oddělení magnetické má zvláštní pevný, elegantně zařízený pavillon a má výborné nástroje. Pavillon je vzdálen hlavní budovy 100 metrů, tak že nástroje nejsou rušeny ve svých výkonech. Vzorným ředitelem tohoto oddělení je P. Cirera, proslavený dílem: El Magnetismo terrestre en Filipinas. Dílo to staví ho mezi první vědce tohoto odboru. Observatoř byla zastoupena na světové výstavě v Chicagu P. José Alguém a P. Faurou a navázala při tom nové styky s mnohými učenci jiných zemí. P. Algué r. 1895. vydal větší dílo: Baguios ó Tifones de 1894 (orkány a taifuny v roku 1894). P. Algué je též vynálezcem zvláštního přístroje cyklonoskopu. Týž učenec píše zajímavá data o příhodách za poslední války v Manile, pokud se týkají observatoře. V červnu, červenci a srpnu minulého roku byl ústav velice ohrožován povstalci. Však škody neutrpěl, ba ještě mu přibylo významu. Především mile se všech dotklo, že Jesuité neopustili ústavu, nýbrž bedlivě vše vedli jako dříve. To zvláště bylo neocenitelno pro válečné lodě před Manilou. Časté návštěvy cizích námořníků a úředníků, neustálé poptávky po počasí nastávajícím, regulování chronometrů, vše to a podobné věci daly hodně práce P. Alguému a P. Doyleovi. Při tom konali i duchovní správu v jedné farnosti. Často při zpovědi kule lítaly až k nim. Avšak díky Prozřetelnosti z 1500 kajícníků jen 2 byli raněni. Když nebezpečenství stále rostlo, celý ústav až na 7 osob se přestěhoval do města. Tímto hrdinstvím byla observatoř zachráněna, kdežto jiné ústavy všechny zničeny, na př. nová hospodářská škola. Ani povstalci ani Američané ustavu neublížili. Admiralové německý, francouzský a japanský, kteří často i za obležení do ústavu

chodili, důtklivě domlouvali americkému admirálu Deweyovi, aby observatoř všemožně chránil. Dewey tak učinil. Když se Američané zmocnili města, prosili o zprávy o počasí a o blížení se taifunů. Zřídili si též v ústavě telegrafní stanici, což vše svědčí o přízni a náklonnosti k ústavu. (O. p.)

Cena výrobků jednotlivých průmyslových států. Departement of Labour ve Washingtoně podal nedávno ocenění výrobků průmyslových v nejhlavnějších zemích. Dle tohoto pramene obnáší cena výrobků v dollarech (udáno vždy po milionech): Spojené Státy 7000, Anglie 4100, Německo 2915, Francie 2245, Rusko 1815, Rakousko 1625, Italie 605, Belgie 510, Španělsko 425, Švycarsko 160. Příčinu největšího výnosu Ameriky vidí zpráva v lacinosti materialu, ve větším upotřebení strojů a ve větší dělnosti amerického dělníka. Dle téhož pramene obnáší roční výdělek dělníkův ve Spojených Státech 348 dollarů čili 18·4% ceny vyrobeného zboží. Pro ostatní země je poměr: Anglie 204 dollary, 20·6%, Francie 175 : 29·6, Belgie 165 : 27·9, Německo 155 : 26·2, Švycarsko 150 : 34·6, Rakousko 150 : 34·6, Španělsko 120 : 31·5, Rusko 120 : 31·5. Jak vzpomenuto, hlavní výhody poskytují Spojeným Státům stroje. Poněvadž nerozhoduje číslo strojů, ale jich pracovní síla, je i na tuto okolnost ve zprávě pamatováno a síla strojů udána v síle koňské. Dle toho disponují Spojené Státy 18 miliony koňských sil, Anglicko 12 miliony, Německo 9, Francie 5, Rakousko 2½, Rusko 2½, Belgie 1. Byť čísla podána byla jen okrouhle, podávají přece dosti přesný názor o provozovacích prostředcích jednotlivých států.

Statistické údaje o Japansku. Rozvoj průmyslu měl i v Japansku přírůstek obyvatelstva v zápětí. 1885 bylo ho 38 milionů, 1895 již 42,270.620. Povrh země obnáší 38,232.348 *ha*, přijde tedy na čtverečný kilometr 111 obyvatel (v Belgii 211). Sňatků bylo 1895 365.633, z nichž rozvedeno pak 110.838. Jistě hodně moderně! Obchod roste vůčihledě. R. 1885. byl vývoz 148 mil. marek, přívoz 130½ mil.; 1894 vývoz 453 mil., přívoz 486½ mil. Bylo dovezeno z Anglie za 168, ze Spojených Států za 43, z Německa za 31 a z Francie za 17 mil. marek. Příjmy státní v 1893—4 vynesly 356 mil., vydání 338½ mil. marek. Dluhy státní obnášejí 1316 mil. marek, hlavně následkem rozšíření drah. Z 4500 *km* drah je privatních 3225 *km*, státních 1275 *km*. Nejvíce staví tu Angličané. Počet odvodem povinných byl r. 1895. 385.342 mužů, stálého vojska bylo 257.217 mužů, nepočítaje císařkou gardu. Truhlář si vydělá průměrně denně 1 marku 40 feniků, krejčí 1 m. 24 f., horník 1 m. 36 f., tiskař 1 m. 12 f., dělník hospodářský ročně 80 marek. Škol obecných bylo 24.046 a v nich 3,501.081 dětí (⅔ chlapců) vyučovaných od 63.035 učitelů. Lékařů se čítalo 43.196; o každém úmrtí musí podati úřadům zprávu. Japansko vykazuje nyní n e j - v ě t š í p r o d u k c i l i t e r a r n í. Ročně 25.000 marků. Téměř dvakráte tolik co Anglie nebo Francie. Mají ovšem poměrně málo časopisů (800), ale denně jich přibývá. Po Japansku přijde hned Německo a pak Francie.

ROZHLED.

V Brně, 25. června 1899.

Církevní zprávy. Haagská konference míru přinesla, či vlastně vynesla na celý svět znovu malichernou žárlivost italské vlády na suverenitu papežovu, na suverenitu, již ostatně sama stvrdila garančním zákonem. Aby dobrá věc „odzbrojení" netrpěla, strpěli svolavatelé konference proti svému přesvědčení raději pominouti papežskou Stolici, než dočkati se abstinence Italie, jedné z šesti vojenských velmocí evropských. Sv. Stolice protestovala odvoláním svého zástupce z Nizozemí na čas konference. Je to pro konferenci samu zlé omen, že začala **nešetřením mezinárodně zaručených práv.**

Ve vatikanské revui „Civiltà Cattolica" ze 6. května odpovídají na inkriminace týdenníku vládního a sněmovní rivisty „Roma", jež tu někdo z „Montecitoria" vyčítal kurii římské. Příčinu zavdal domnělý či skutečný interview dopisovatele „Figarova" u jednoho z kardinalů římských. Tento prý se vyjádřil o budoucím rozřešení otázky suverenity a panství papežova takto: „Otázka římská může se rozřešiti jediné v budoucím republikanském federativním státě italském, v němž jednotlivé kraje dostanou opět svou samosprávu a svá stará práva, jež žádný z nich dosud neztratil. Za této hegemonie všech osvobozených měst a krajů, jež rozumný federalismus bude pojiti v jeden národní státní celek, také papež dobude svého nehynoucího léna („feudo") s nedotknutelným Římem, jenž bude městem representujícím národní pokrok v míře vyšší a nezcizitelné, právě pro ten jeho princip spirituality, na němž přednost jeho založena." — Politik z Montecitoria (návrší, na němž stojí sněmovna) se diví této troufalosti kurie, která prý má dnes spíše příčinu k veliké pokoře a poníženosti. Zastaralý církevní organismus dnes prý má vše, co moderně cítí a myslí, proti sobě. Tuto troufalost prý Vatikan čerpá z chyb dnešní liberalní politiky italské. Tyto chyby italské vlády a všech italských vlád politik z Montecitoria vypočítává a praví, z toho všeho že není nemožno, aby ve Vatikaně kuli plány pro budoucí státní převrat v Italii. — „Civiltà Cattolica" na to odpovídá též: Což by v tom bylo divného, kdyby některý z kardinalů pozoruje běh politiky v Italii, a vida tu stále se hromadící nespokojenost, postavil hypothesi, že spojená Italie přirozenou cestou se rozpojí a že přirozeně nastane pak příznivá doba k opětnému dobytí práv a samostatnosti římského papeže. Jsou-li premissy správné, a že jsou správny, potvrzuje sám politik z Montecitoria, proč by měl býti divný či docela zločinný hypothetický závěr z nich odvozený!?

Odtud prý i to pochází, — vypravuje římský dopisovatel Timesů, W. J. Stillman v National Review (May), že Vatikan se zaujímá pro

Francii a dvojspolek. Tíhne přirozeně prý v opačnou stranu, než kudy se ubírá politika přítomné vlády italské.

Jeden z posledních projevu sv. Otce pro Francii učiněný jsou slova, jež za příležitosti návštěvy francouzských poutníku, pronesl k redaktorovi „Matinu", Henrymu des Houx: „Francii vymínil jsem nejprvnější místo ve své lásky plné péči. Nelitoval jsem žádného namáhání, jen abych jí připomněl slavnou její minulost u věrnosti k víře. Uznal jsem, že republika jest dnes tou vládní formou, jíž většina občanstva jest oddána. Církev proti této vládní formě ničeho nenamítá, nestojíť tato forma v žádném odporu k naukám a zákonum jejím. Ba nebylo by vubec nic krásnějšího než taková v pravdě křesťanská republika, kdež lidé ne z musu ale dobrovolně zákonům společenským a rodinným se podvolují a svobodu svědomí a svobodu církve uznávají. Chtěl bych, aby katolíci přestali jmíni býti za nepřátele státu a ústavy, ať jsou věrní služebníci a obhájci zákonu od národa přijatých. Jen tak dobudou si patřičného vlivu na státní záležitosti. Poslední volby francouzské mě však zklamaly." — Neúspěch připisuje sv. Otec nejednotě katolíku. Připisuje mnoho zlého zednářským ložím, jež si Francii osedlaly a na konec praví: „Francouzští katolíci musejí za svou vlast a církev proti nim bojovati, zvláště za tu církev, jež byla vždy dobrotitelkou tohoto přede všemi šlechetného a slavného národa."

Protektorat francouzský dobyl úspěchu na Východě a to v Číně. Jak lyonské „Missions Catholiques" sdělily počátkem května na zakročení vyslance francouzského, uznáno katolické náboženské za náboženství v Číně svobodné a císařem chráněné, biskupi postaveni na roveň s místodržícími, všichni missionáři povýšeni do řad učencuv a úředníkú nižší (III.) třídy; papež pak nadán titulem „Kiao-huang" („císař nauky"), jenž jej staví na roveň císaři čínskému. — Tento úspěch ať skutečný ať zdánlivý zavdal zase příčinu ku škorpení německo-francouzskému. Silná missie německých katolíkú zanesla do Číny i známé německé „uvědomění" národní, a biskup Anzer zjevně vystupuje jako politický pracovník pro Německo. Dle sdělení německého katolického missionáře Piepera, „Germanii" berlínské zaslaného, úspěch francouzského protektoratu v Číně s německé strany se podceňuje, ba za zcela bezvýznamný prohlašuje; to vše prý už, ta práva a výsady přiznány katolíkům i dříve, ale přes to nic jim to neprospělo. — Biskup Anzer ve své výroční missijní zprávě za rok 1898, nedávno vydané také tvrdí, že smýšlení a chování vůči katolíkům změnilo se značně teprv od té doby, co německá moc dala se Číně pocítiti zabráním „Kiaočou". Před německou mocí Číňané prý teď jediné mají úctu, Francie pro její liknavost se vůbec nebojíce.

V záležitosti Schellově vydány další podrobnosti stran odsouzení knih Schellových. Vytčena místa a nauky, pro něž Schell odsouzen. Hnutí Schellem vzbuzené doutná v Německu ostatně pod povrchem i zřejmě plápolá dále. Poslední dobu proskakovaly též pověsti, že professor Schell z bohoslovecké fakulty würzburské hodlá přestoupiti na filosofickou, aby byl volnější. — Pověsti ty však ihned v zápětí vyvráceny.

Ve Francii hnutí „schellismu“ a „amerikanismu“ podobné hárá dále. Hnutí ovšem vede se víc mimo církev než v ní. Působit směrem reformním „abbés évadés“ — „vyklouzlí kněži“, jak jim říkají. Jeden takový „abbé évadé“, Bourrier v květnové „Contemporary Review“ popisuje toto „evangelické hnutí mezi kněžstvem francouzským“. Francouzské kněžstvo dnes prý se dělí na tři velké skupiny: 1. fanatikové ve všem pravověrní; 2. jen zevně s církví jdoucí pro materielní výhody, v srdci však víře odcizení; 3. značnou část ne však větším počtem, ač většinu svou váhou (prý dle Bourriera) tvoří ti kněží, zvláště z mladších se rekrutující, kteří se snaží o reformu katolicismu francouzského. Žádají omlazení církve zásadami a disciplinou prvních věků křesťanských, stavějíce hlavně na evangeliu a odmítajíce z části pozdější tradici. Tato třetí skupina dělí se na dva oddíly: jeden oddíl takových, kteří v církvi zůstávají, a druhý oddíl těch, kteří z ní vystupují. Ti, kteří vystupují — prozrazuje abbé Bourrier — vedeni jsou z valné části ke kroku tomu příkazem celibátu. Vystupují však také proto, že konkordatem kněžstvo vydáno úplně na milost a nemilost biskupův, a pro všecky ty nesvobody, jež tito na ně uvalují, stává se stav jejich nesnesitelným. — Zprvu na vyklouzlých, „abbés évadés“, spočívalo sic velké odium, ale toto poslední léta pomíjí a dnes „abbés évadés“ jsou od lidu váženější, než kněžstvo církevní. Abbé Bourrier soudí to podle toho, že na řeči a konference jejich se lidé houfně sbíhají. Třeba by ovšem bylo uvážiti, jací lidé se tu sbíhají a proč. „Abbés évadés“ mají též svůj organ od října r. 1897. vycházející „Le Chrétien Français“ (Křesťan francouzský) a v Sèvres si zřídili zvláštní útulnu pro ty kněze od církve odloučené, kteří zatím hledají místo příhodné, a kněžími zůstati chtějí i mimo církev. Když se jim místo naskytne, vykonávají svůj úřad kněžský dále, ale hlásají místo „římských dogmat a pověr“ jen čisté evangelium! V Paříži zamýšlejí zříditi si ústav, kollej ku vycvičení odpadlých kněží pro úřad missionářský, pro hlásání budoucí reformy evangelické. Toto hlásání čistého evangelia nemá býti snad nějakou novou protestantskou reformací. Ale daleko od ní nejsou. Jejich hnutí vyjádřil prý zcela správně jistý vlivuplný protestant, jak svědčí abbé Bourrier, tím, že nazval budoucnost tohoto hnutí „triumfem protestantských zásad v katolických formách“.

Na základě příznaků tohoto hnutí těší se „Evangelischer Bund“ německý, že jde celou Evropou dnes vánek, který vzbudí v uspalých od Říma národech obvod reformační. V Rakousku jest Bundu tímto vánkem Wolfova a Schönererova agitace. Evangelíci z říše vysílají pastory co chvíle jako emissary do Rakouska, několik už jich vláda vykázala. Ve Francii, ježto Němci by tu špatně byli přivítáni, ujímají se hnutí reformního pastoři angličtí.

* *
*

Věda a umění. Dne 26. dubna dávána poprve Lošťákova opera „S e l s k á b o u ř e“, jejíž libretto upraveno p. Jar. Kvapilem z Šubertova „Jana Výravy“. Ludvík Lošťák patří k mladé generaci hudební a bylo

tudíž obecenstvo zvědavo, jak se mladá ta generace ve velkém představí na jevišti s vůdcem svým. O hudební stránce díla praví kritik jistého pražského listu: „hudba nevyniká sic zvláštní originalností, ale za to svědčí o velké neznalosti, nehotovosti a povrchnosti. Je to nálada, které dává skladatel především přednost. Orkestru svěřen hlavní úkol. Znám málo tak povídavých průvodův operních. Při tom všem tolik prázdnoty, tolik neumělosti, že se divíte, jak práce tato připuštěna mohla býti na naše jeviště, kde již před 30 a více lety provozovány byly opery Smetanovy. . . O polyfonii se p. Lošťák nestará. Hřeší proti všem pravidlům a zásadám. Ničí a boří vše, co dosud v komposici za vzor stávalo, ale při tom nového nic mu nenapadá, nic lepšího nenalezá. . . Hudba je velmi melodická, mascagnovská intermezza jen se tu hemží, ale svou rozvleklostí a bezmyšlenkovitostí uráží ucho posluchačovo" atd. — Kritik jiného listu praví však: „Lošťák přináší do české produkce operní něco nového: odpor proti vládnoucí učené, málo melodické, odbornické hudbě školy Fibichovy a snahu po návratě k hudbě svěží výrazné a zpěvné, jejímž vzorem zůstane navždy Smetana. Selská bouře je skládána dle tohoto programu, jemuž neupře nikdo správnosti, kdo poznal trýzeň, jakou připravuje nezkaženému sluchu většina tak zvané moderní hudby. Hudba „Selské bouře" je veskrze prostá a průhledná, plná zpěvných sladkostí a prokládaná momenty silného dramatického vzruchu . . . Umí bavit ucho, neunavuje ho rozvláčnostmi (leda v předehrách) a dovede počítat s efekty. Výraz jeho je plastický . . . Vytkne se mu snad, že themat nerozvíjí, nýbrž ponejvíce je toliko opakuje, že příliš ignoruje potřebu mnohohlasého slohu, ve vedení hlasů že je až příliš jednoduchým a thematickou práci že zredukoval na mininum, že jeví silné reminiscence na Smetanu a Mascagniho, ale mladý autor... prý... tyto vady později přemůže a odstraní."

Úspěch opery jedni prohlašují za „slabý", druzí za „silný".

Ve svém pražském dopise přináší organ německých mladých Gesellschaft (druhý březnový sešit) tuto kritiku české hudební produkce: „Smetana a Dvořák, Dvořák a Smetana, za tento očarovaný kruh se české kruhy hudební nedostanou. Oba mistři jsou a zůstanou bohy, jimž i mladá generace se klaní a za nimi slepě jde. Tak to chce počestná kritika, tak to chce i hudební správa opery v „Nár. divadle", a skladateli nezbývá, chce-li přijíti ke slovu, než se poddati a v pokoře jíti vyšlapanou stezkou. Jako dříve tak i teď žádá české obecenstvo „národní" hudbu; zapomíná však, že národní hudba jen tehdy se může udržeti a prospívati, značí-li pokrok." — Dopisovatel mluvě o skladbách Horákově: „Na večer bílé soboty" a Rozkošného „Satanelle", onomu prorokuje při jeho silném talentu budoucnost, o Rozkošném praví: „Jeho poloviční talent stále zřetelněji se prozrazuje; už dávno si tolik zadal, že nikdo už jeho posy vážně nebere."

Sbor pro zřízení druhého českého divadla v Praze konal schůzi dne 18. dubna, na níž podávána zpráva o krocích jeho. Vyslal deputaci k ministerstvu, aby vyřízení záležitosti uspíšeno bylo. Zdravotní rada činila totiž námitky proti stavbě v městském parku, že tím sadův

ubude. Obec pražská má tudíž vykázati, kde za ubylý sad zřídí nový sad podobné rozlohy, aby „plíce“ města tou stavbou neutrpěly. Sbor obrátil se tedy na městskou radu, aby se brzy vyslovila a jednání nezdržovala. Usnesl se vypsati soutěž na zhotovení nákresů pro losy divadelní loterie, a jinou soutěž na plakáty pro tuto loterii. Soutěž se povede pod patronancí „Manesa“ — tedy „mladého“ českého malířstva.

Porota ku posouzení návrhů na pomník Bol. Jablonského přiřkla první cenu Frant. Ronzovi, druhou J. Kvasničkovi. Pomník Bol. Jablonského státi bude v Krakově na hrobě básníkově.

Z nadace kněze Filipa Čermáka Tuchoměřického rozděleno letos opět 6 cen (27. dubna). Cenami vyznamenány „Modlitby k Neznámému“ (Svat. Čech: 200 zl.), „Skvrny na slunci“ (Jaroslav Vrchlický: 200 zl.), „Radúz a Mahulena“ (Julius Zeyer: 200 zl.), „Staropražské novelly“ (Z. Winter: 150 zl.), „Mládí a jiné povídky“ (G. Preissová: 150 zl.), „Světla a bludičky“ (Jan Rokyta: 100 zlatých.) — V poslední schůzi „Svatobora“ udělil podporovací spolek tento cestovních podpor 1300 zl. a sice 11 spisovatelům: M. A. Šimáčkovi, K. Maškovi, Dru. K. Kadlcovi, J. Laichterovi, Vilému Mrštíkovi, J. Merhautovi, Fr. Řehořovi, Dru. D. Panýrkovi, F. H. Žundálkovi, F. K. Hejdovi a Jiř. Sumínovi (pí. A. Vrbové).

Národopisná společnost českoslovanská měla 14. května svou valnou hromadu, na níž vykonány nové volby a vyřízeny běžné záležitosti. Dopisujícími členy společnosti nově jmenováni slavisté: professer K. Th. Sumcov (z chark. univ.), Dr. J. Šišmanov ve Srědci a Dr. Ante Radič (Záhřeb). Předsedou zvolen professor Dr. J. Zubatý.

Proti žofínské resoluci přátel staré Prahy ozvala se městská rada pražská, jako proti zhanobení pověsti své a úmyslů svých. Starosta sám vystoupil proti resoluci a zvolena komisse tříčlenná, která se měla uradit o podobném manifestačním velkolepém projevu! Prozatím s velkoleposti i s projevu veřejného sešlo.

V ústřední říšské komissi pro zachování uměleckých památek jednáno v posledních jejich schůzích opětně o některých památkách moravských a českých: Na opravu kostela v Jasené povoleno 200 zl., konservator má však dohlížet na opravu; Konice zažádala o opravu maleb a štuk na kostele, komisse vyslala konservatora na prohlídku. Konservator V. Dvořák do Žďáru na prohlídku vyslaný sděluje, že ani fresky na venkovní zdi nejsou ohroženy, ani kostel není v desolatním stavu a trhliny nejsou nebezpečny. Komisse usnesla se prozkoumati blíže mince z nálezu ve Veselí; objevené nedávno zbytky starožitných zdí u Znojma a Suchohrdlí uznány za zcela obyčejné vinařské terassy. Z Čech předložila obecní rada nymburská plány na opravu kostela, jež komisse schválila jako zdařilé. Ministerstvo povoluje Dominikánům pražským půjčku na další opravu kostela svatého Jiljí. Konservator Boža Dvořák sděluje o potřebě opravy starého romanského kostelíka sv. Václava (z 11. století) ve Vracově. Místodržitelství české vyzváno z ministerstva, aby dohodlo se s komissí o ustanovení vhodného dozorčího organu, jenž by vedl další opravu na památném kostelíku

sv. Jiří na Hradčanech. Plány na opravu fresk v památném kostele v Kuněticích ministerstvem i komissí schváleny. Naporučeno ministerstvem ihned se uchopiti opravy kostela svatého Víta v Krumlově a ještě v r. 1899. ji skončiti. Malíř Bohumil Melichar sděluje o svých pracích nástěnných v kostele sv. Jana v Jindřichově Hradci. Obnoveny většinou staré fresky na stěnách a stropě se nacházející. Komissi učiněno též sdělení o stavu a hojnosti, jakož i spořádanosti městského musea Jindřichohradeckého.

Rakouský umělecko-výtvarný spolek měl svou valnou hromadu ve Vídni 13. května. Spolek jest sice rázu i ducha celkově německého, přece však i českých a jiných slovanských umělců jest v něm velká řada. Dá se to odůvodniti velmi dobrým finančním úspěchem toho uměleckého združení. Předsedou jest Josef Engelhart. Ve výboru čteme též české jméno Novákovo.

Na nepřípadný, nevyvinutý způsob našich zábav, při nichž se nebavíme, zvláště na prázdnotu a jalovost, nejčastěji však hrubost a sprostotu tak zvaných lidových zábav, poukazuje v socialistické českoněmecké revui pražské „Akademie" (z dubna) Vítězslav Stein. Lidu k zábavám nevychováváme, o zábavy se vůbec nestaráme, myslíce si, ty že nepotřebují zvláštní práce nebo studia. V Německu, Francii a j. pořádají prý ankety o tom, jak dodati zábavám lidovým živné, zdravé a ušlechtilé stravy, u nás nic. Vítězslav Stein ostatně sám nic nenavrhuje, jen kritisuje. Že by se však u nás nic nepřemýšlelo o tom, jak se baviti, zvláště při našem tak silně rozvinutém spolkovém životě, není pravda. Třeba nebylo veřejných anket, ale předsedové, jednatelé a výboři různých těch spolků všech stran, mohli by zajisté vykládati o tom, co se nasmýšlejí a nahloubají mnohdy, co zas a jak zas. Většina spolků baví se ovšem stále velmi primitivním způsobem: tancem, kartami, pivem, výlety, deklamacemi, zpěvem. Ty tři poslední věci patří konečně mezi ušlechtilejší zábavu, ale také mezi nudnější věci. Chuti něco nového pro zábavu provésti by nechybělo, ale chybí vůbec duchů nadaných a vynalézavých, kteří by se společenskými zábavami pro naše kraje a naši dobu zabývali. Chybí toho tím více, že hry na zdravém vzduchu přišly v lidu našem zcela z mody, a mezi panstvem se po způsobu anglickém zavádějí fádné a nákladné hry anglické. Život společenský nám utíká stále víc do hospod a tu je těžko reformovat zábavy ve smyslu ušlechtilém a povznášejícím, zvláště, když větší díl se ponechává soukromému a výdělkovému počinu. Ostatně heslo římských povalečů: „panem et circenses" přestává vyplňovat celý den moderního člověka. Modernímu člověku dnes je nejmilejší zábavou různý druh práce, bádání a zkoumání, studií v tom a v onom — dnes se většina právě těch ušlechtilejších lidí, kteří se bavit dovedou, honí mimo denní úkol svůj ne za hrami cirku, ale za příležitostí k nabývání nových poznatků. Mnoho se dovědět, mnoho zkusit a mnoho poznat jest dnes heslem bavícího se moderního člověka. Ušlechtilejší zábavy berou se také tímto směrem. Chyba podobných zábav jest, že se skýtají jednostranně: obecenstvu se příležitost k novým

(zajímavým) poznatkům poskytne od pořadatele či pořadatelů, pak se však obecenstvo ponechá samo sobě, nedá se mu času, aby dle vlastní individuality zastavilo se, rokovalo, vnikalo, přemítalo, vracelo se k zajímavostem. Obecenstvo odchází z takové zábavy s tužbou neukojené sdílnosti a s pocitem nezpracovanosti dojmů, jimiž je zahrnuli. Tu pak nutně jde se na sklínku piva, kdež se obecenstvo po svém pak vymluví.

To je chybou všech ušlechtilých našich zábav: špatná vzájemnost mezi bavícím a baveným. Také Vít. Stein volá po větší „kollektivnosti" zábav lidových.

Národní akademie remešská hodlá vydati slavnou památku slovansko-francouzskou, známý onen evangeliář hlaholský, na nějž králové francouzští přísahali. Vydání bude dvojí, fototypické a polychromní. V čele stojí známý francouzský slavista prof. Louis Leger. Cena subskripční jest 100, 150 a 300 fr.

Jedna z takových těch pomocných knih, každému vzdělanci potřebných, na jejichž nedostatek nedávno na tom místě jsme poukázali, má v brzku vyplnit mezeru: totiž velký příruční atlas zeměpisný, jejž hodlá vydati knihkupectví J. Otty v Praze. Jsme věru zvědavi, jak to dopadne a také na cenu jeho. Meyerův německý příruční atlas o 112 mapách a hojné textové části stojí vázaný 13 m. 50 pf. čili 8 zl.

Koncem dubna učiněn znamenitý objev ve Svobodných Dvorech u Hradce Králové. Dělníci v hliništi přišli tu na kostru mamutí, která také celá vykopána a neporušena uchována. Jest to v té celistvosti druhý objev toho druhu. První celý mamut, uchovaný i se srstí a s masem nalezen v naplavenině ledové na severním pobřeží Sibiře (r. 1799.). Leč do rukou vědeckého světa dostala se i z tohoto celého zamrzlého mamuta jen kostra jeho (r. 1806.); maso (po tisících let!) zkrmili Jakuti svým psům. Kostra mamutí u Svobodných Dvorů ležela 2½ metrů pod zemí naplavenou, ložisko kostry mělo v objemu na 10 čtverečných metrů. Už před několika lety na tomtéž místě jednotlivé hnáty a kosti mamutí byly nalezeny. Důležito jest, že při kostře mamutí nalezeny též kamenné nástroje rukou lidskou zhotovené, z čehož opětně, jak už i dříve z moravských nálezů vysvítá, že mamut a člověk žili už či ještě v jedné době pospolu, tedy že člověk žil už na zemi v době třetihorní. [? Pozn. red.]

Nový roman hrab. L. N. Tolstého „Vzkříšení" (Voskresenije), jenž tolik hluku nadělal (v Rusku samém vychází censurou „opravený"), rozdmychal na Rusi afferu nakladatelskou. Tolstý prodal právo prvního vydání židovi Marxovi, majetníku „Nivy", za 12.000 rublů, jež Tolstý věnoval na přesídlení vypuzených duchoborců do Kanady. Ježto však Tolstý už dříve byl se vzdal veškerého práva autorského na své práce minulé i budoucí, jaly se ruské listy beze všeho roman z „Nivy" spolu otiskovati. Ale Marx začal se ohražovat, že on má výlučné právo vydavatelské. Listy ruské s rozhořčením tuto špinavost káraly, právo prvního vydání měl už Marx beztoho zajištěno tím, že jeho list „Vzkříšení" vždy první přinášel. Nabídl se proto „Ruský Trud" Tolstému, že on těch 12.000 rublů též věnuje, a to beze vší výhrady prvenství, jen

aby Tolstý rukopis Marxovi zadaný odňal. Konečně se rozhodla věc tak, že ruské listy po uplynutí jisté lhůty budou „Vzkříšení“ dle „Nivy“ otiskovati. „Niva“ následkem uveřejňování práce Tolstého rozšiřuje se v 400—500 tisících výtiscích. Roman mimo to vychází současně v Anglii v ruském necensurovaném vydání a překládá se současně do všech literatur světových.

V Petrohradě otevřeno nové divadlo, totiž pro operetty — „Olympia“.

Z jurjevské ruské university, jež před několika lety carským rozhodnutím z německé dorpatské počala přetvořovati se, odešel poslední německý professor, Dr. Volk, minulý měsíc. Dnes tedy jurjevská universita je docela poruštěna k velikému bolu a vzteku Němců pobaltických i v říši.

Srbové vydali nedávno první úplný katalog bibliografický své knižné literatury. Sestavil jej Miti Štajić. Katalog bude rok co rok doplňován dodatky nové literatury.

Vloni oznámená historická mapa všech charvatských zemí professora Al. Klaiće vyšla minulý měsíc. Pracována v měřítku 1 : 400.000. Pracována je ve třech barvách: červená barva značí období nejstarší až do r. 500., zelená od r. 500. do 1500. a černá období nejnovější. V obvod hranic charvatské historie vzaty: Charvatsko se Slavonskem, Bosna, Hercegovina, Černá Hora, Novi Pazar, západní Srbsko, jižní a západní Uhry až po Blatno, Istrie, Krajina, Hradišťsko a Goricko, jižní Štyrsko a jižní Korutany. Mapa je tudíž zároveň historickou mapou národa slovinského a značné části větve srbské. Vše na mapě jest původu a rázu národně-charvatského.

Matice polská ve Lvově, jejímž předsedou je zemský maršálek hrabě Badeni, v r. 1898, dle jednatelské zprávy, podané při valné hromadě dne 10. května t. r., prodala 60.000 knížek vydaných Maticí. Strženo za ně asi 10.000 zl. Mezi lid v tomto Mickiewiczově jubilejním roce rozdáno 80.000 výtisků „Pana Tadeusza“, z ostatních děl Mickiewiczových 15.000 výtisků a brošur o životě a pracích Mickiewiczových rovněž 15.000. Prostonárodní encyklopedie vydaná Maticí rozešla se též v několika tisících výtiscích a chystá se její nové vydání. Číslice tyto, srovnáme-li je s výkazem, který podává „Moravská Revue“ o odebírání českých děl na Moravě, nutí k přemýšlení.

Úmrtí. V Krakově 25. ledna zemřel Anatol Lewicki, profesor rakouských dějin na jagelonské universitě, ve věku 59 let. Hlavním dílem jeho jest obšírná monografie „O povstání Świdrygiełły“, vydaná nákladem Krakovské akademie. Lewicki byl z nejlepších znalců dějin 15. věku. Vydal „Index actorum saeculi XV.“, z nejlepších dějepisných pramenů té doby. V německém „Archiv für österreichische Geschichte“ uveřejnil práci „Pohled na politiku krále Zikmunda Lucemburského za dob válek husitských hledíc k Polsku“. Dále napsal „Krátké dějiny polské“ pro lid“ a „Z nejdávnějších dějů města Přemyšlu“. Lewicki věnoval se výhradně vědecké práci. Byl dopisujícím členem Krakovské akademie. — Dne 15. dubna (3. dle star. kal.) zemřel v Petrohradě

akademik, ředitel carské veřejné knihovny Afanasij Feodorovič Byčkov, jeden z předních pracovníků v literarním, historickém a bibliografickém oboru. — V Německu zemřel darmštadtský professor, známý darwinista Dr. Ludvík Büchner (1. května), jehož spisy (zvláště pověstný „Kraft und Stoff" z r. 1855.) vynikaly víc fanatismem strany než objektivní přesvědčivostí. Přes vědeckost knih Büchnerových věda dávno přešla k dennímu pořádku, v nevědeckých hlavách však dosud ještě síla jeho slova získávala stoupence. — Literarní Francie utrpěla opět dvě ztráty ze svých nejlepších. Zemřel tu 12. května Henri Becque (* 1837), dramatický spisovatel, jehož jednoaktovka „Navette" a drama mravů pařížských „Parisienne" zustanou vzory dramatu francouzského z druhé polovice století. Pro ostrou a břitkou satiru svého mravnostního líčení měl H. Becque až do poslední hodinky velmi mnoho nepříznivců. — Dne 16. května zemřel „král kritiky" francouzské Francisque Sarcey, nedělní kritik „Tempsu" od r. 1867.

Letoší rok jest obzvláště hojně rokem jubilejním: staří i mladší mistři, v umění i ve vědě a téměř všichni národové jsou súčastněni. Rusi mají své století Puškinovo (26. května 8. června), Srbi své Zmajovo, Poláci Slowackého, my svého Čelakovského, Němci 150leté narozeniny Goetheovy, Francouzi 100leté naroz. Balzacovy (20. května), 200leté naroz. Racineovy; Hollanďané měli své Dyckovo a Spinozovo; Španělé slaví 5. června 300leté jubilejní narozeniny svého největšího malíře Velasqueza, Italové v Komu slaví 100leté jubileum prvního Voltova článku atd. atd.

Město Kolín nad Rýnem pořádalo letos (7. května) po zpusobu starých trubadurských turnajů, jež dochovala novověku Barcelona v závodech svých katalonských pěvců, růžový turnaj krásného umění písemného. Královna rumunská jako spisov. Carmen Sylva byla královnou turnaje, protektorkou pak jmenováno město Barcelona, podle jehož vzoru vše zařízeno. Svým obchodním bohatstvím pověstný Kolín dokázal, že krásné umění jako zábava dobře situovaných lidí nejlépe je zabezpečeno. Bezstarostné veselí jest půdou umění nejpřiměřenější. Na růžovém turnaji kolínském zastoupeny byly tyto druhy krásného písemnictví: milostné básně (korunovány 2, vyznamenána pochvalou 1), nábožné písně (korunovány 2, vyznamenány pochvalou 4), vlastenecké zpěvy (korunován 1), novelly a krátké povídky (korun. 1), humoresky (žádná za hodnou neuznána!), mimo to ballada z historie města Kolína a poetický reflektivní monolog, ona dle programu, tento mimo program turnaje vyznamenány a odměněny. — Vyplývá-li, kromě ušlechtilého závodění a ušlechtilé zábavy, z takového růžového turnaje poetického též nějaký úspěch pro literaturu, pochybuji i v Kolíně samém.

Do polovice května vystaveno v Berlíně zvláštní dílo umělecké: Sixtinská Madonna, vyšitá hedvábím od slečny Kláry Ripbergrovy. Způsob vyšívání, jehož Klára Ripbergrova použila, je zcela nový, odchylný od dosavadního zpusobu vyšívání barevného. Je to jakýsi impressionismus ve výšivkách. Barvy tu nanášeny jehlou co nejživěji, jako asi barvy na Uprkových obrazech, aby zdaleka vznikl dojem syté barvitosti a živého barevného zjevu.

V Londýně pořádá se letos v Niagara-Hallu veliká výstava plakátová, či spíše výstava pro celý vývoj reklamy, od nejjednodušší formy její v oznámení až do uměleckých plakátů moderních. Mezi tvůrci tohoto uměleckého plakátu zaujímá i náš Mucha vedle Chéreta a Willettea své význačné místo. — V Brusselu otevřena pražvláštní výstavka umění soudcovského. — Mezi velikými uměleckými výstavami letošími Berlín dožívá velmi špatného zvuku, ne tak ani pro hodnost vystavených prací, jako pro nedbalost uspořádání, v kteréžto nedbalosti ani žádné moderní schválnosti viděti nelze. — V Remeši provedena nedávno premiéra hymny papežské, již Svatý Otec složil k loňskému 1400letému jubileu pokřestění Franků. Na slova ta hudbu složil remešský skladatel Théodore Dubois. Hymna proměněna velmi zdařilou skladbou ve způsobu vážného oratoria ve skvostnou a velkolepou, ač jednoduchou církevní skladbu.

* * *

Z národního hospodářství Ve vyrovnání rak.-uherském nastala nová horká chvíle. Nový president uherské vlády přinesl si i novou formuli pro vyrovnání. S Bánffym byla smluvena v Išlu zatím tak zvaná „formule išelská“, ministrpředseda Széll zaměnil ji svou Széllovou formulí. Odtud nové vyjednávání, nové rozmrzení, nové bojovné posy na obou stranách. Formule Bánffyho byla jednoduchá: prodloužiti zatím vyrovnání do roku 1903 (místo 1907). Széll navrhl prodloužiti celní smlouvu do r. 1903., ale bankovní až do roku 1910. Ježto banka společná je velikou výhodou jen pro Uhry, nastalo z takového návrhu rozhořčení na rakouské straně. Széll ostatně není proti tomu, aby zatímní vyrovnání platilo ve všech částech jen do 1903, ale žádá i pro toto zatímní vyrovnání na 4 léta, aby banka rakousko-uherská ustavila se na ten čas dle dohodnutí mezi minulými vládami po novém svém statutě. To však nechce banka ani rakouská vláda. Difference v těchto bodech vyhlazovány vzájemnými poradami obou vlád v poslední době.

Když vloni koncem srpna ustavující schuze hospodářsko-báňské rady (oddělení zemědělské z celé prumyslovo-hospodářské rady) pro odpor německých zástupcu z Čech dopadla tak rozladěně, vyhověla vláda letos počátkem roku přání německých rolnických zástupů z Čech a rozmnožila zástupce zemědělských společností.[1] Tak hospodářsko-lesnické oddělení vzrostlo na 75 členu, z dřívějších 61. Nově zřízená rada má nyní schuzi svou koncem května. Průmyslová rada mezi tím už rok pracovala a radila se, hospodářská teď teprv začne, bude-li sestavení její nynější k všeobecné spokojenosti. Instituce tato zůstane i tak velkoagrarním po výtce německým sborem s nádechem silné agrarní výlučnosti, ale při tom všem malého významu a malé moci. Jest to vlastně doplnění parlamentu ve směru odborném, ale bez práv a svobod parlamentarních.

[1] Nespokojené Čechy dostaly 6 nových zástupcu z těch 14.

Počátkem května konána anketa ve Vídni z podnětu a pod vedením „pracovní rady“ a ministerstvu obchodu o „sprostředkování práce“. Voláni zástupci dosavádních ústavů a spolkův práci opatřujících a to jak dobrovolných a odborových, tak výdělkových a i komunalních, pokud už i takové v Rakousku na několika málo místech zřízeny. Tak se bude asi od počátku už hromaditi v pracovní radě hojný material k budoucím reformním úkolům socialním, jež vláda společně s parlamentem míní prováděti. Jen aby material nezůstal mrtvým materialem. Co se zprostředkování práce týče, naše ústavy a spolky práci opatřující nemohou podati širokého základu statistického, že sem tam cennou nějakou zkušenost už mají. — V Brně zprostředkováním práce vedle výdělkových kanceláří a odborových společenstev zabývala se filialka říšského práci opatřujícího spolku, na moderních zásadách této instituce socialní založeného. O výsledcích tohoto opatřování práce za minulých deset let podává statistické údaje některé zpráva brněnské obchodní komory za minulý rok 1898.

U spolku pro zaopatřování práce ucházelo se vloni 1269 o zprostředkování místa. Bylo však možná místo zaopatřiti jen 796. Hlavní obvody, kam obyčejně doporučí spolek práci hledajícího, jsou: Brno samo s okolím, Dolní Rakousy, Morava, Čechy, Štyrsko, Uhry, Balkanské země. Umístiltě spolek ten od r. 1890. celkem 8190 práci hledajících; a z toho v Brně a v okolí 7528 čili 91·02%, jinde 662 čili 8·08%. Z oněch 662 připadá na Dolní Rakousy 227, na Moravu (bez Brna) 200, na Čechy 111, Štyrsko 29, Slezsko 22, Uhry 18, Řecko 11, Hor. Rakousy 10, Srbsko 10, Halič 8, Rumunsko a Německo po 4, Bukovina 3, Dansko, 2, Tyrolsko, Bulharsko, Švédsko po 1. — Tato řada zemí není nahodilou, nýbrž přesně vyznačuje příležitost práce, a zároveň styk dělnický mezi Moravou a okolím jejím. — Tatáž zpráva mluví též o činnosti jiných dvou socialních důležitých institucí brněnských: totiž o živnostenských soudech: textilním a kovodělnickém.

U živnostenských soudů vloni podáno 55 žalob u textilního a 10 u kovodělnického. Celkem 65 žalob, z nichž polovice 31 podáno pro spor o náhradu za propuštění z práce. Pro spor o mzdu podáno 15 žalob, pro spor o nedodržení smlouvy pracovní nebo mezdné 19 žalob. Většina rozepří urovnána mimosoudně (43 případů), soudním narovnáním 5 případů skončeno, ve 2 případech bylo třeba přikročiti k závaznému rozsudku, když snaha o narovnání byla marna; v 15 případech před započetím jednání žaloba vzata zpět. Zaměstnávalo tedy soud živnostenský vlastně jen: 42 případů textilní soud, 8 případů kovodělný soud. Při soudě textilním jest to nejmenší číslo za celé desítileté trvání těchto soudů. Vyřizovalť tento soud od r. 1889. postupem let: 106, 96, 89, 122, 57, 92, 93, 69, 49, 42 případů. Také počet případů u kovodělnického soudu je minimalní: tu vyřízeno soudně od r. 1889.: 7, 11, 14, 33, 45, 7, 22, 8, 12, 8 případů. Onde činí prumér 82, tu 17 případů soudně vyřizovaných. Poměr mezi rázem a povahou vyřizovaných sporův jest skoro týž jako poslední rok. Nejvíc sporů bylo třeba projednávati stran náhrady za zrušení pracovního poměru (roční průměr 34 čili

41%), stran zrušení pracovní smlouvy a stran mzdy byly případy skoro stějně četny během desítiletí, totiž onde byl roční průměr skoro 23, tu přes 23. — Při kovodělnickém průmyslu vyřizován nejčastěji spor o mzdu (průměrem ročně v 8 případech = 50%).

Největší část své zvláštní zprávy věnovala obchodní komora mezi jednotlivými odvětvími průmyslu brněnskému vlnařství, průmyslu to, jenž kdysi slávu Brna založil, dnes však s těží se udržuje na své výši pro špatný odbyt vlněného zboží, zvláště na trzích mimorakouských, kde dříve vlněné výrobky brněnské bývaly hledány. Částečnou příčinu úpadku toho v posledních letech shledává komora v politických poměrech říše, jež nejsou jistotě a stálosti ani v průmyslu ani v obchodě příznivy. Vlnařský průmysl zaměstnával v roce 1895. v brněnském komorním obvodě ještě 17.933 dělníků, kteří dle úrazového výkazu mzdy obdrželi téhož roku 5,210.558 zl. mzdy, což činí průměrem na jednoho dělníka 290 zl. ročně. V roce 1897. však už počet dělníků sklesl na 16.220 a mzda na 4,638.657 zl., čili na jednoho dělníka připadlo už jen 286 zl. roční mzdy.

Při zprávě o dolování kamenného uhlí v rosickém revíru uvádí se obyčejně výhodnost krátké šichty pro horníka i pro majetníka dolů na základě zvýšené těžby. Tak i tentokrát zpráva uvádí o tom tyto zajímavé doklady. Na dolech rosické těžařské společnosti obnášela těžba v tříletém průměru při šichtě 11½hodinné roku 1882.—1884. 2,188.853 metr. centů, čili výkon jednoho havíře v jedné šichtě byl 20·83 *q* uhlí a roční průměr na dělníka vůbec připadající 1683·7 *q* uhlí. V následujícím tříletí průměr ten stále ještě při 11½hodinné šichtě byl 2,155.814 *q* veškerá těžba uhlí; šichtovní výkon havíře 21·11 *q*, průměrná těžba jednoho horníka za rok 1594·1 *q*.

Zajímavo jest, jak čísla tato vstoupla po zavedení šichty 9hodinné, při níž půl hodiny třeba čítati na vjezd a výjezd, tak že skutečná práce důlní snížena proti dřívějšku o 2½ půlhodiny, čili o celou pětinu (22%). Tržba celková průměrem tříletí 1891—1893 vstoupla na 2,800.562 *q* uhlí, výkon havíře za jednu šichtu vstoupl na 22·72 *q* (dříve byl 20—21 *q*!) a roční průměrná těžba na jednu hornickou duši rozpočítána byla: 1892·2 *q* (dříve 1684—1596 *q*!). Tedy roční průměrná těžba na osobu vstoupla o 200—300 metrických centův uhlí.

V tříletí následujícím (1894—1896) byl průměr a výsledek celkový ještě příznivější: celková těžba vstoupla na 3,150.367 *q* a šichtovní výkon havíře na 24.8 *q* uhlí, roční průměr na osobu vůbec 2178 *q*!!! Tedy tu roční těžba na osobu připadající byla už o 500—600 metráků vyšší. Tedy, ač pracovní doba snížena o pětinu, přece těžba se zvýšila o třetinu! Je to pravé paradoxon! Ale přece skutečnost je potvrzuje.

Také dvě minulá léta potvrzují číslicemi svými tentýž zjev: zkrácení nemírné pracovní doby přináší zvýšení a zdokonalení práce dělníkovy. Byla celková výroba r. 1897. 3,344.000 *q* a r. 1898. 3,400.000 *q*, šichtovní výkon havířův r. 1897. 22·10 *q* a r. 1898. 21·45 *q*, průměrný roční výkon na jednu osobu připadající r. 1897. 1985 *q* a r. 1898. 1986 *q*. Tedy opět roční průměrný výkon o 300—400 *q* vyšší.

Zároveň však zkrácením doby pracovní vzrostla nejen výkonnost horníkova, ale i jeho mzda. Průměrná mzda havířova obnášela r. 1882. až 1884. 121 kr., r. 1886. -1888. 120½ kr., r. 1891. -1893. 147 kr., r. 1894. -1896. 146 kr., r. 1897. 146 kr. a konečně r. 1898. už 150 kr. Tedy mzda havíře vstoupla při tom o 30 kr. denně, vstoupla o 25%, o čtvrtinu mzdy bývalé. Vedle havířů zaměstnáni jsou ovšem i jiní dělníci v dolech, kteří uhlí nakopané vyvážejí z dolů: běhači nebo vozičí, a kteří je venku nad dolem čistí: čističi. Také mzda těchto vstoupla, ale méně: u běhačů ze 87 kr. na 99 kr. (r. 1891.), na 100 kr. (r. 1894.), na 96 kr. (r. 1897.) a konečně na 90½ kr. (r. 1898.). Tu v posledních letech mzda opět klesá, ježto závisí od množství vyveženého uhlí za osobu. Souvisí to tedy s jinými poměry a okolnostmi. Přece však i r. 1898. je stále ještě vyšší než r. 1882.—1884. Mzda čističů vstoupala obdobně se mzdou vozičů: ze 60·8 kr. na 74·3 kr. (r. 1891.), na 70 kr. (r. 1894.), na 63·7 kr. (r. 1897.) a na 62·8 kr. (r. 1898.). Zvýšila se tedy vzhledem k posledním letům jen o 3 nebo 2 kr., ale přece se zvýšila.

Moravská úrazová pojišťovna v poslední své výroční zprávě (za r. 1897.) přináší stále ještě potěšitelnou zvěst, že nemá schodku, jako sousední ústavy český a dolnorakouský. Zpráva založena na nově uspořádané statistice. Vloni totiž vláda dosavadní úpravu zpráv a statistiky úrazoven pozměnila. Krátký obrys své působnosti mají podávat úrazovny co nejdříve po skončeném roce; podrobnější statistiku však až později. V této statistice změněno hlavně to, že mnohé údaje široce specialisovány, jiné úplně vypuštěny. Změna přivodila lepší přehled a nová některá hlediska, jež jsou pro posouzení úrazového pojišťování důležita. Změnou tou hodlá vláda více světla vnésti do otázky, jak upravit úrazové nebezpečenství u jednotlivých odborů průmyslových a jak tedy zvýšit též úrazový příspěvek. Některé odbory dosud v poměru k četnosti úrazů a k tíži jejich platí příspěvek malý, jiné zase veliký. Na příspěvkovou svou výši obřemeňují úrazovnu tyto odbory hlavně: mlýny, hutě, lomy a jámy i zpracování kamene a zemin; lučební prumysl, otápění a osvětlování, papírny, koželužny a gumové továrny, dřevěná výroba, to jest ze 17 skupin odborových 7 jich platí v příspěvcích méně než by mělo. — Pojišťovna úrazová pro Moravu a Slezsko za dobu své působnosti uložila do konce r. 1897. uhražovacího kapitalu 2.886.396 zl., z jehož úroků vyplácela koncem roku 3.952 ročních důchodů. Z těchto důchodů patřilo invalidním dělníkům samým 2.603, ostatní pozůstalým po dělnících při úrazu zabitých a sice 452 vdovám, 820 sirotkům a 77 ascendentům (rodičům a jinakým příbuzným). Veškeré ty důchody vyžadovaly roční částky 241.525 kr. Průměrný důchod u vdov byl: 57 zl. 57 kr., u sirotků 39 zl. 40 kr., u ascendentů 50 zl. 56 kr. Důchod invalidů jest dle míry neschopnosti různý od 5% mzdy do 60% mzdy — tento poslední při naprosté neschopnosti k práci. Za rok 1897. přibylé důchody pro 582 invalidů toho roku kolísají průměrně dle míry neschopnosti k práci od 35 zl. do 179 zl. ročně. Dvě třetiny všech invalidu toho roku přibylých

postižený jen onou nejmenší mírou invalidity, pročež průměrný duchod 35 zl. vykázán 375 z nich. Zcela neschopnými k práci stalo se 28 úrazem postižených. Smrtí skončilo 154 úrazů — číslo dosud na Moravě ze všech let předešlých nejvyšší. Po těchto 154 zabitých jest 285 pozůstalých, jejichž průměrný duchod vykázán 93 vdovám 57 zl. 66 kr., 181 sirotkům 35 zl. 82 kr. a 11 ascendentum 61 zl. 22 kr. — Úrazův ohlášeno vůbec 10.662, z nichž však jen 2829 vyžadovalo akci úrazovny. Počet podniků pojištěných obnášel 58.881, z těch bylo průmyslových podniků 10.743, hospodářských 48.131.

Podle příkladu statistických úřaduv práce ve Francii, Anglii a Belgii bude i náš pracovní úřad vydávati měsíční přehled statisticko-socialní. Bezpochyby od října začne, ne-li už od druhé polovice roku. Program sdělán pro tuto „Sociale Rundschau" dle vzoru anglické „Labour Gazette" (vychází sedmý rok už) a francouzského „Bulletinu de l'office du Travail" (vychází šestý rok) a podobného belgického „Bulletinu" (vychází čtvrtý rok). Má proto obsahovati zprávy z trhu pracovního („Arbeitsmarkt" — franc. „Revue du Travail" — angl. „State of employment" a různé odborné „reports"; v tomto oddílu podávati se bude za každý ukončený měsíc předešlý přehled příležitosti ku práci, zaměstnanosti, obchodního chodu atd. Statistický úřad navrhuje zprávy ty řadit dle průmyslových okresu a dle odborů, po případě dle smíšené soustavy. Francouzský „Bulletin" podává zprávy dle departementu, třídí je dle původu zasílatele. Anglická „Labour Gazette" shrnuje svou zprávu v krátký všeobecný přehled a důležitější odbory projednává zvláště.

V obsah listu zabrány budou dále zprávy: o sprostředkování práce, o změně mzdy a pracovní doby, jak udává měsíčně „Labour Gazette" a belgický „Bulletin". Francouzský tohoto oddílu nemá, ač je velmi důležitý. Dále zprávy o stávkách a výpovědích. Zprávy o právních případech ze socialního zákonodárství; široce vzatou socialní politiku, týkající se hlavně všech druhů spolčování a sdružování socialního; dále záznamy socialního zákonodárství a sdělení z úřadu práce samého.

Anglická „Labour Gazette" stojí číslo 1 penny, ročník o 12 číslech 1 šilink (60 kr.); francouzský „Bulletin" stojí číslo 20 centimů, ročník o 12 sešitech 2 fr. 50 cent. (1 zl. 20 kr.), náš rakouský časopis úřadu práce má státi o 12 číslech ročně 1 zl., číslo po 10 kr. Že bude vycházet jen v řeči německé, rozumí se u nás samo sebou. Nedávno „Hlas" plaidoval též pro české vydání z toho důvodu, že velká většina dělnictva rakouského je česká, a ne-li česká, jistě slovanská. Bude snad tedy i český národ zajímat tak jako německý statistika pracovních poměrů. — Ve Francii i v Anglii organy úřadu práce jsou zároveň organem průmyslové výroby, nemožno ani oba zájmy oddělit. U nás na velmi mnohých místech význam veliký dosud má i zemědělská práce. Zprávy o socialních poměrech v tomto odboru práce byly by neméně zajímavy a snad i poučny. „Úřad práce" jest ovšem částí ministerstva obchodu a nemůže zasahovat do kompetence ministerstva orby. Ale to je právě chybou, jež vložena úřadu práce zrovna do

kolébky. Samostatný, na všecky strany volný a kompetentní úřad práce lépe by svému úkolu vyhovoval. Zatím ho nemáme a musíme se pro začátek spokojit s polovicí socialního obrazu společnosti naší, jaký nám bude organ „úřadu práce“ přinášet.

Mezinárodní ochrana dělnická jest myšlenkou od berlínské konference roku 1891. císařem Vilémem svolané, stále víc a více se ujímající. Horlitelé z roku 1891. sice ochabli, ale povstali za to jiní. Mezinárodní sjezdy na ochranu dělnictva sice mnoho dosud nevyřídily, byly vždy jen akademickou schůzí, ale může brzy přijít doba, že budou aspoň sborem jakési ankety pro evropské státy. V Německu spolek pro mezinárodní ochranu dělnictva, mající v čele bývalého ministra obchodu Berlepsche, věhlasného socialního politika, na poslední schůzi své usnesl se připojiti se k výboru minulým mezinárodním sjezdem brusselským ustanovenému a působnost výboru toho všemožně podporovat. Tak dostává se mezinárodnímu brusselskému výboru na ochranu dělnictva první široké podpory sdružených cílevědomých vrstev celé jedné říše. Po mezinárodní konferenci míru, na níž nic-li jiného, aspoň další vývoj ustanovení ženevské konvence je zabezpečen, nebylo by nemyslitelno, že by se mezinárodně přistoupilo i na zmírnění osudu těch bojovníků, kteří sice ne děly, puškami a bodáky bojují, nýbrž různými nástroji pracovními, proto však jsou armádou mnohem důležitější a cennější, než všecky ty šavličkové armády celého světa a všech věků pospolu, kdy byly a budou.

(Rozhled školský odložen pro nedostatek místa.)

Ročník IV. (XVI.) Číslo 7.

HLÍDKA.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV ŠKALSKÝ.

Předkládaje laskavým čtenářům znamenité dílo věhlasného arcibiskupa metropolity Varšavského Zikmunda Szczesného Felińského, považuji za svou povinnost předeslati stručně i životopis slavného autora.[1]

Arcibiskup Zikmund Szczęsny Feliński narodil se 1. listopadu 1822 ve Vojutyně na Volyni. Roku 1833. zemřel jeho otec a zanechal tři syny a tři dcery; o tuto četnou rodinu pečovala potom matka Eva. Víru a ctnosti křesťanské, které potom v duších všech se rozvinuly a vykvetly, sluší přičísti jejímu vlivu. S dorůstajícími dětmi odebrala se Eva Felińská do Křemence, aby snáze mohly býti vzdělány. Sotva však se usadila, byla obviněna, že poskytla jednomu vystěhovalci přístřeší, a uvězněna v Kyjevě. Dne 11. března 1839 odvezena na Sibiř do Beresova, odkud po několika letech převezena do Saratova. Teprve r. 1844. vrátila se do Wojutyna a tam dne 20. prosince 1859 zemřela.

Péče o osiřelou rodinu spadla úplně na 17letou dceru Paulinu, dívku slabého organismu tělesného, ale silnou duchem lásky a zasvěcení se. Teprve později ujali se sirotků jiní dobročinní lidé.

Szczęsny studoval gymnasium v Klewani. Potom odebral se na universitu moskevskou, aby studoval mathematiku. Po ukončeném studiu byl nějaký čas vychovatelem dítek svého pěstouna a odebral se konečně do Paříže navštěvovati Sorbonnu a francouzské kollegium na výklady filosofické a historické. V Paříži seznámil se s Juliem Słowackim, slavným básníkem polským; mezi oběma ustálil se velice přátelský poměr.

O Szczesném dí se: ... Polák horoucně milující vlast a minulost naši ... hluboké nábožnosti ... charakter milý ... přísných mravů, sáhajících

[1]) Dle spisu P. Dra. Winc. Smoczyńského: »Ksiądz Zygmunt Szczęsny Feliński, arcybiskup metropolita Warszawski«.

až do askese... Bylo v něm znáti pečlivý váchov domácí, daný mu od matky, o níž mluvil vždy s velkou synovskou láskou.[1]) Účastnil se poznaňských událostí roku 1848. spolu se Słowackim, Fredrem a Czarnowskim. Utrpěv těžkou ránu do hlavy, vrátil se do Paříže, kdež, získav si prodloužení průvodního listu, oslavil poslední chvíle velkého básníka Julia Słowackého, jenž zemřel 3. dubna 1849.

V té době rozhodl se Szczęsny věnovati se stavu duchovnímu a odešel proto na Volyň, aby prosil o přijetí do semináře v Žitomíři. Byv přijat, byl poslán r. 1852. na akademii katolickou do Petrohradu. Metropolita Hołowiński zkrátil mu pobyt v akademii ze 4 na 3 léta a dne 8. září 1855 vysvětil ho ve své kapli na kněze, ačkoli sám byl nemocen, a ustanovil ho při kostele sv. Kateřiny. Po čtyřletém pobytu svém při tomto kostele byl povolán Feliński za professora filosofie na akademii a ustanoven i duchovním jejím vůdcem.

V tom čase založil v Petrohradě světskou společnost „Mariina rodina", jež pomáhala kněžím v pracích duchovních. Shromáždění bylo potom přeneseno do Varšavy a přineslo hojné ovoce.

Dne 6. ledna 1862 byl prohlášen v Římě za arcibiskupa Varšavského a dne 26. ledna obdržel v Petrohradě biskupské svěcení u přítomnosti mnohých vynikajících osob. Od cara dostal prsten a berlu biskupskou. Brzo po posvěcení odjel do Varšavy přes Poznaň; ale doba jeho arcibiskupství, trvající do 14. června 1863, byla pro něho bolestnou trnovou korunou. Od věřících přijat s nedůvěrou, protože přijel z Petrohradu, s druhé strany tísněn od moskevské vlády, ničeho se nestydící a neuznávající žádných zákonův a práv. Aby nedůvěra věřících byla odstraněna, nepomohla ani bulla papežská ani pastýřský list arcibiskupův, psaný s horoucí láskou k církvi a vlasti. Nepomohlo nic, že ve svém listě děl: „... Polákem jsem, Polákem chci umřít, neboť tak žádá božský a lidský zákon. Náš jazyk, naše děje, naše národní obyčeje považuji za drahé dědictví po otcích, které povinni jsme zachovati svým nástupcům, rozmnožíce pokladnici národní výtěžkem těžké práce... Chci z celé duše jíti s celým národem... Sjednoťme se tedy všichni ve společné lásce k církvi a vlasti!"

Dne 12. června bylo mu oznámeno, že jest vyzván od cara do Petrohradu. Odjel tedy po mši sv. dne 14. června do Petrohradu, ale byl na cestě zadržen tajemníkem pro království Polské, Płatonowem, jenž ho vyzval, aby se ospravedlnil z nařknutí. Složil tedy zde Feliński několikaarchovou obranu, k níž přidal i úvahu o postupu moskevské vlády v Polsku. Pro tento svůj list byl vypovězen do Jaroslavě nad Volhou. Vyhnanství to trvalo celých 20 let; ani v něm však nezahálel výtečný arcibiskup. Otevřel kapličku, kterou směli navštěvovat jen katolíci, opatřeni vstupenkou od politického komisaře. Jak si ho vážili i pravoslavní, plyne z toho, že k němu přicházeli a prosili o požehnání. I po jeho odjezdě mnozí, jdouce kolem domu, v němž bydlil, odkrývali hlavu se slovy: „Zde bydlil svatý člověk!"

[1]) Historya dwóch lat, 1861—1862, IV.

Po smrti Alexandra II. byl Feliński propuštěn za hranice s tou podmínkou, že se zříká Varšavského arcibiskupství. Místo něho obdržel od sv. Otce Lva XIII. titul biskupa z Tarsu. Roku 1883. opustil Jaroslav a přijel do Haliče, kdež se usadil v Dżwiniaczce u Chocinia. Třikráte navštívil z Haliče Řím; potřetí r. 1888. při jubileu 50letého kněžství Lva XIII.

Za svého pobytu v Dżwiniaczce, ačkoli měl právo na odpočinek, přece zpovídal tak rád a mnoho, že bylo nařízeno sloužícím, aby všechny lidi ohlásili, kteří hledali útěchy.

Celý život jeho byla neustálá práce. Napsal mnoho kratších článků, listův a vydal větší díla: „Wiedza chrześcijanska i bezbożna wobec zadań społecznych", „Wiara i niewiara w stosunku do szczęścia społecznego", jehož překlad tuto podáváme, a „Pod wodzą Opatrzności".

Po celý život nesl těžký kříž tiše, pokorně. Peněz nehromadil, tak že náklad na rakev a pohřební potřeby musil hraditi kníže-biskup Krakovský. Byl opravdu idealním biskupem . . .

Silné jeho ústrojí tělesné, jež dlouho vzdorovalo těžkým zkouškám, konečně podlehlo. Nohy jeho opuchly a jaro působilo na něho hůře než zima. V květnu a červnu trochu se pozdravil, ale na krátko. Na začátku září, pozoruje, že stav jeho se horší, odjel do Karlových Varů. Vody však počaly naň zle působiti, pročež obrátil se zpět do Haliče. Dojel však jen do Krakova do hôtelu Pollerova, odkud byl převezen do paláce biskupského.

Na poslední cestu obdržel apoštolské požehnání od sv. Otce. Pozoroval, že se blíží konec pozemské jeho pouti. S velikou trpělivostí snášel bolesti, vydávaje jen časem tlumené vzdechy.

Dne 17. září 1895 o $^1/_2$7. hodině ráno skonal ten veliký vyznavač, okrasa polské společnosti a ozdoba církve katolické. Za velké účasti kněží latinských i ruských byl pohřben v Dżwiniaczce.

Za života jsa vzorem pro lidi, jak se má sloužiti Bohu a lidem, pro kněze pak jsa vzorem svatého a ctihodného života, žije po smrti v srdcích svého národu.

Úvod.

V žádné epoše dějinného rozvoje lidstva nepanoval tak velký chaos v zásadách společenských jako v přítomné době, a to ne v tom neb onom kraji, ne v názorech o té neb oné ojedinělé otázce, nýbrž v celém světě civilisovaném a ve všech odvětvích veřejného života, počínaje od pojmův elementarních, na nichž založen společenský řád po dlouhou řadu let.

Jaký jest počátek, jaký cíl společnosti? Které jsou nutné podmínky k její existenci a rozvoji? Vše to jsou otázky, na něž dnes často i nejvzdělanější lidé úplně opačné dají odpovědi!

O kolik však existence té roztržky jest nepochybná, o tolik nejasněji jeví se její příčiny; neboť každý dle vlastního názoru o věci snaží se tu hroznou roztržku vysvětliti. Když na př. stoupenci lidovlády usilují svaliti celou vinu na panující lidi, kteří prý spravujíce se s pokolení na pokolení jen osobní nebo dynastickou ctižádostí, podstatné zájmy poddaných národu zanedbávali, často s úplným vědomím je obětujíce vlastním výhodám a prohlubujíce tím ustavičně propast, jež dělí trun od národa, naopak obránci monarchistického absolutismu, kteří v silné a neodvislé vládě vidí nejen nezbytnou podmínku veřejného pořádku, nýbrž i jedinou kotvu spásy uprostřed bouří společenských, neváhají tvrditi, že přítomný antagonismus mezi vládou a poddanými byl způsoben šílenými výstřelky nerozumných škorpilu, kteří toužíce ze zásady po převratech ve všech říších, nepřestávají vystupovati nenávistně proti živlům zachovávajícím ani tehdy, když vládnoucí všemožně se starají, aby štěstí národa zajistili. Tatáž protiva v náhledech dá se postřehnouti i v oboru moralních pravd, neboť zatím co hlasatelé neomezené svobody myšlenky a víry vidí v panujícím dnes chaosu filosofických a moralních pojmů následky příliš dlouhé nevolnosti rozumu, jež tak dalece odnaučila rozum samostatné činnosti, že získav konečně náležitou neodvislost, nemůže přijíti do rovnováhy a ztrácí někdy žádoucí střízlivost, kterou jen stálá spekulace mu může vrátiti; tehdy rutinovaní politikové, kteří užívají náboženství spíše za nástroj udržeti na uzdě vášně národa, než za mistra ctnosti a cestu ku spasení, rádi by vložili na její členy jařmo povinností, doufajíce, že tak ukrotí nejlépe samovůli lidu. Proto málo se starajíce o vnitřní podstatu a nadpřirozenou sílu, o to především usilují, aby říše měla svoje panující náboženství jako má svou dynastii, a aby moc vládní skýtajíc všemožnou péči panujícímu vyznání, pracovala spolu s jeho sluhy k tomu, aby všichni obyvatelé byli přivedeni k jednotnosti víry, třebas že čistě materielními prostředky. Všechny ty názory, jak vidíme, nevnikají v samu podstatu otázky, jistou jen se obírajíce stránkou; různíce se úplně od sebe, to mají jediné společné, že příčinu zmatku vidí ve zlé vůli jisté části společnosti, působení pak proti tomu zneužívání a omezování svobody viníku považují za jediný prostředek zlému zabrániti.

Nepopírajíce nikterak zhoubný vliv zlé vůle individuelní na veřejné záležitosti, soudíme přece, že i po odstranění toho činitele, kdyby to bylo možno, zůstalo by ještě velké zřídlo tření a nedorozumění, jehož ani úsilí jednotlivcu, ba ani společné nemohlo by zameziti, ježto tryská ze samé přirozenosti lidské povahy. Zřídlem tím jest vrozená našemu

rozumu jednostrannost, kterou zlá vůle nesmírně podporuje, ale netvoří ji nikterak, ježto i před pádem byl člověk schopen jednostranných úsudků, jak to dosvědčuje chování se Evy, která, opanována žádostí vše věděti, pouští se zřetele následky své neposlušnosti a vrhá se nerozumně v propast. Výminečné stanovisko člověka v hierarchickém žebříku bytostí z ničeho stvořených jest přirozenou příčinou toho psychického zjevu. Jako slabý obraz svého Tvůrce, člověk roznécuje se krásou, dobrem a pravdou, kteréžto věci vidí buď ve viditelném nebo v duchovním světě; avšak jako bytost omezená, obklopená hranicemi času a prostoru není s to, aby obsahoval celek nejen Tvůrce, nýbrž ani stvoření, tak že překvapen jednotlivými dokonalostmi Boha nebo vlastnostmi Jeho děl ano jakoby oslněn jimi obrací svou chválu k jednomu bodu, ztráceje z vědomí celek a oslabuje tím harmonii svých pojmův a soudu. Ne proto tedy úplně bloudí, že popírá pravdu nebo že dobrovolně zrak od ní odvrací, nýbrž že pohlížeje s jedné strany na předmět pozorovaný, jinou činí jeho přirozenost, soudě o něm dle existujících skutečně, ale jen dle pozorovaných vlastností. Ježto však každý pozorovatel tutéž otázku s jiného stanoviska pozoruje, proto ve světě rozumovém se stává totéž, co se děje ve světě fysickém, kolikrátkoliv několik divákuv, umístěných na ruzných místech, dává zprávu o dojmech doznaných: každý zrak vidí něco jiného, třebas že byly všechny oči obráceny na jeden předmět. Hledí-li na př. na tlupu složenou z lidí a zvířat, jeden vidí a nejdukladněji popisuje nejbližšího sobě člověka, zatím co druhý s nejhlubším přesvědčením dokazuje, že lidé tam nejsou, ježto stojící před jeho očima velbloud obrovským tělem svým vše ostatní před jeho zrakem zakrývá; pokud odporující neprohlédne těch okolností, spor muže trvati do nekonečna.

Posloucheјme rozmluvu i nejučenějších mužuv a postřehneme, že při celé ruznorodosti a někdy i protivnosti hlásaných náhledu v každém zdání jest jistá dávka pravdy, ale pochopené zvláštním zpusobem, jenž nebere zřetele na jiné její základní části, a proto ve svém pochopení je zmrzačená a někdy konečně v praktickém použití zhoubná. Všeobecná náklonnost lidského rozumu k jednostrannosti objasní také onen zjev v životě veřejném, na nějž hledíme denně a zejména že i nejzdravější a až do nitra láskou k vlasti proniknuté společnosti rozpadávají se na politické strany, z nichž každá stojí na obranu nějaké polovičaté pravdy a válčí o ni často s nejlepší věrou proto, že nepostřehuje výlučnosti svých náhledu. Jakmile však tomu tak jest, kdož nepřisvědčí, že zlá vule a trvání nesmyslné při bludu

nebo nespravedlnosti není jediným zřídlem hádek a nedorozumění, ježto neméně hojně plynou ony z oné schopnosti společné dobru i zlu, kterou jsme nazvali jednostranností názorů.

Jest ještě jedna známka společenského ducha velké důležitosti, kterou sluší míti na zřeteli, ježto má ona taktéž velký vliv na civilisační pochod lidstva; známkou tou jest náklonnost mass k následování. Kdyby všechny schopnosti byly obdařeny stejnou silou samostatnosti, tu pro jednostrannost náhledů srazilo by se na veřejném kolbišti tolik různorodých náhledů, s kolika stanovisk možno se dívati na rozbíraný předmět; ježto však jsou tak rozloženy, že sotva excellentní vlohy bývají obdařeny neodvislostí soudu, ohromná však většina na slepo nejednou postupuje za cizím úsudkem, proto v oboru duchovním tvoří se jakoby souhvězdí a spíše planetní soustavy, kde světlo a síla jednoho slunce rozumového celým tlupám vévodí, táhnouc k sobě houfy a uváděje je na jinou cestu; kolikrátkoli na rozumovém obzoru jasnější vynoří se talent, hned vstupují v jeho stopu zástupy a vyhlášenou od něho nějakou částečnou pravdu nebo objevenou částečku krásy přijímají za bojovné heslo a stává se jím nejednou pro několik pokolení, potud s fanatickým zápalem v ústech všech hřmíc, pokud nový talent, na tentýž předmět s jiného stanoviska pohlížeje, nehne davy v úplně opačný směr. Periodické přílivy, abych tak řekl, a odlivy zálib a odporů lidstva k nějakému druhu předmětů, k nimž se odnáší, zovou se modou, školou, veřejným míněním nebo duchem času; komu však neznámo, jak sobecky, ba i tyransky rozkazuje každé z těchto božstev, stejně plné vrtochů jako nestálé? Uprostřed takových podmínek snadno můžeme předvídat, co by se stalo s loďkou společenskou, vrženou na šílené vlny lidských choutek, bez osvědčené ruky u kormidla a hvězdy směrodatné na nebi. Stav společností předkřesťanských a více ještě nynější stav říší, jež se neřídí jiným kompasem než veřejným míněním, nepochybnou dá na tu otázku odpověď.

Proto Otec nebeský, jemuž na srdci leží především štěstí lidstva, nenechal společenskou loďku na pospas proměnlivého ducha času, nýbrž rozsvítil pro ni v přístavě jasnou svítilnu, k níž má směřovati, a dal jí neomylného kormidelníka, aby ji bezpečně uprostřed skal podmořských a hrozných vírův uvedl do toho přístavu. Ta svítilna je Zjevení, tím kormidelníkem je církev. Díky té nadpřirozené pomoci s nebe, nejeden již nýbrž dva činitelé, božský a lidský, pracují v civilisačním rozvoji, a to tak, že vůdcové vynikající vlohami vyhlašují vždy nové názory o životní otázce, které houfy následovníků nadchnou a jež oni za své

heslo uznávají; avšak sotva nějaká popularní zásada zahřmí ústy davu, hned neomylný strážce zjevené pravdy ocení moralní její cenu na svém kameni zkušebním, tam jen pečet stvrzení kladá, kde ne lesknoucí se pozlátko, nýbrž skutečné zlato svítí. Jakkoli velká část dějepisců společenských blahý onen vliv církve na civilisaci zavrhuje, přece nemohou povahu činů změniti a každý nestranný pozorovatel snadno se může o tom přesvědčit.

Pokusíme se načrtnouti v hlavních rysech průběh rozvoje společností křesťanských, abychom dokázali působnost současnou obou zmíněných činitelů civilisačního rozvoje, t. j. jednostrannost názorů se strany vůdčích rozumův a neomylné jejich ocenění se strany církve. Nebude to ani vypsání dějinných událostí, ani vypočítávání od církve založených vědeckých a dobročinných ústavů, pomocí jichž působilo křesťanství na osvětu a moralní vývin národů, nýbrž prosté ukázání hlavních směrů působnosti církve v různých epochách dějinných.

(P. d.)

Nová zpráva o potopě.

Dr. Alois Musil.

Čtenářům „Hlídky“ je známa chaldejská pověst o potopě, zaznamenaná v době Alexandra Velkého od kněze Berosa, jakož i zpráva klínovým písmem na 12 tabulkách, nalezená roku 1872. od Georgea Smitha v knihovně krále Ašurbanipala ze 7. století před Kristem.

K témto přibyla nová, mnohem duležitější, neboť pochází z doby Abrahamovy a jest jinak zpracována. Nález tento vybízí nás opět, abychom k starožitnostem assyrským a egyptským co nejvíce přihlédali, neboť potvrzují pravdu Písma sv., vyvracujíce jak přehnanou kritiku moderních směrů rationalistických, tak ukvapenost mnohých exegetů katolických, hledajících v Písmě sv., co v něm není.

Význam tento pochopily mnohé university a přiměly vlády, aby daly soustavně zkoumati končiny zemřelých národů. Tak mají Američané

rozsáhlé kopaniny v Niffaru, starém Nippûru, učený de Sarzec přerývá pro vládu francouzskou rozsáhlé nánosy pískové při Telloh a „jeho vznešenost pán náš sultan“ si vyhradil okolí Babylonu, svěřiv veškeru práci učenému knězi O. P. Dru. Scheilovi.

Dr. Scheil našel za sedmého pobytu v Babylonsku zlomek tabulky, obsahující po každé straně na čtyřech sloupcích nové vydání babylonské pověsti o potopě. Bohužel jsou sloupce 3., 4., 5., 6. úplně odlomeny a sloupce 1., 2., 7., 8. zkomoleny, tak že zbývá z puvodních 439 řádek na prvém sloupci několiknáct bezvýznamných úryvku, na druhém pak čteme:

ať . . .
ať zkazí? . . .
ať vyhubí, ať zničí . . .
za jitra ať deští zkázu , . .
ať ji prodlouží za noci . . .
ať je zaleje povodní . . .
Pole hrozně zpustoší, město . . . (eklu u-at-ta-ra ki-ṭu-šu)
Co Rammânu vykonal v městě . . .
Domluvil a vyrazil s jekem (is-su-u nâ-gi-*gu*)
vyvýšil křik . . .
Oni pak se nebáli . . .

Na sedmém sloupci:

Êa otevřel ústa svá . . .
řka mně . . .
Proč pak chceš usmrtiti lidi . . .
Já vztáhnu ruku svou k člověku . . .
Potopa, o níž se zmiňuješ . . . (*a-bû-bu* ša ta-ḳa-ab-bu . . .)
ať si jest jakákoliv, já . . .
které jsem zplodil . . .
zpráva jemu bude podána (ši-pi-ir-šu i-ba-aš-ši)
aby je zachránil . . .
a plodil a . . .
aby vešli do (korábu)
ať vezme vesla i závory (pi-ir-*ki*?)
ať přijde . . .
ať přivede (li-ir-*tê-di*?)

Z osmého sloupce zachováno dosti mnoho:

. . . dokonalý . . .
. . . co učinil lidem.
Adram ḫasis otevřel ústa svá a
děl pánu svému:

(Následuje podpis.)

Druhá tabulka pověsti:

I-nu-ma ṣal-lu a-pi-lum
Zatím co odpočívalo lidstvo

řádku: 60, 60, 60, 60 / 60, 60, 60, 10 1, 1, 1 / 1, 1, 1 / 1, 1, 1

Ellit-Aja, mladý písař.

Měsíce Šebata den 10, 10 1, 1, 1 / 1, 1, 1 / 1, 1

v roce, kdy Ammi-zadûga král
tvrz Ammizadûgovu
při ú-tí Eufrata
. . . vystavěl z cihel.

I z nesporých těchto zbytku mužeme přece poznati obsah děje. Buh Ea dopustil spánek na Adram-ḫasisa a zjevuje mu, co se v nebi přihodilo.

Rammânu, zlý buh bouře a vetru, rozhorlil se na lidi a chce je vyhladiti. Rozvodní reku, otevře tůně vodní, zaplaví zemi a bude se kochati zoufalým křikem tonoucího lidstva.

Ea, nejstarší z bohu, jenž prvého člověka stvořil a lidstvu zákony udělil, smiluje se nad svým dílem a brání je proti rozhněvanému Rammânu. Ať si zuří, ať rozpoutá živly sobě poddané. Ea podá mocnou ruku svému vyvolenci Adram-ḫasisovi a zachrání jej i s jeho rodinou. Radí mu, aby si udělal loď, vesel do ní a vzal s sebou vše potřebné.

Zařízení lodi bylo asi dukladně popsáno. Adram-ḫasis se ještě dotazuje na jednotlivosti, jimž dobře neporozuměl.

Obsah nám připomíná zmíněný epos Gilgamešuv, jenž líčí události potopy. Že se jedná skutečně o známé biblické potopě, je zřejmo z 5. řádku 7. sloupce, kde čteme slovo a-bû-bu, kteréhož se užívá pouze o velké potopě.

Týž předmět je tudíž obsahem obou pověstí, ale přirovnání našeho zlomku s eposem od George Smitha nalezeným ukazuje, že máme před sebou jiné zpracování.

Hlavní osoba, chaldejský Noe, sluje v eposu Gilgamešově Ḫisud, kdežto v našem je to Adram-ḫasis. Mimo to předpokládá náš zlomek, že stvořitel člověka, Ea, poučuje svého chráněnce ve snu, kdežto ve Smithově pověsti je to teprv na konci podotknuto.

Babylořané sami rozlišovali zprávu naši od eposu Gilgamešova, neboť tento byl znám a uváděn dle počátečních slov: „Viděli tůně vodní", kdežto náš zlomek patří k pověsti o potopě: „Zatím co lidstvo odpočívalo."

Částkou téže pověsti je snad malý úlomek tabulky, kterou přinesl z Babylonska učený assyriolog Hormuzal Rassam, neboť i na ní čteme jméno Adram-ḫasis. Jak dlouhou byla celá pověst, nevíme, ale můžeme se kojiti nadějí, že se najdou časem nové ještě zlomky, z nichž bude možno sestaviti pověst aspoň z větší části, tak jak se podařilo důmyslnému George Smithovi z různých kousků slepiti známý epos o babylonské potopě.

Tento nebyl prací původní, nýbrž opisem staršího díla, a byl zhotoven pro knihovnu ninivskou v 7. století před Kristem. Náš zlomek též není prací původní, je to též opis starší básně, ale má již i náš opis sám stáří ctihodné, neboť pochází z doby krále Ammîzadûga, čtvrtého nástupce krále Ḫammurabiho (v I. knize Mojž. 14[1] psáno Amrafel), vrstevníka Abrahamova.

Arabská dynastie Ḫammurabiho nastoupila v Babyloně vládu — jak se teď uznává — v polovici 23. století před Kristem (kolem r. 2232.). Prvý král Šumu-abu vládl 14 let, Šumu-la-ilu 36 let, Zabu 14 let, Apil-Sin 18 let, Sin-Mubalit 20 let, Ḫammurabi 43 let, Šamšu-iluna 38 let, Abîšna 25 let, Amni-satana 25 let, Ammî-zadûga 22 let, Šamšu-satana 31 let.

Dle toho vládl Ammî-zadûga počátkem 19. století před Kristem.

Údaje tyto jsou historicky odůvodněny, neboť jsou potvrzeny nejen zprávami cizími a pozdějšími, nýbrž též úředními akty současnými. Máme zprávy zmíněného Berosa, jenž psal za Alexandra Velkého, máme seznam všech králův, úřední to kalendář assyrský, máme záznamy, nápisy a dopisy krále Ḫammuraliho, Ammîzadûga i jiných.

Tak zejména nedávno nalezen a teď od správy British Museum uveřejněn seznam předchůdcův Ammîzadûgových, vypracovaných za jeho vlády.[1]) Jména v něm uvedená souhlasí úplně se záznamy cizími, ba i doba vlády sedmi předchůdcův Ammîzadûgových odpovídá až na menší odchylky údajům odjinud známým. Tak jest věrohodnost starých zpráv babylonských dosvědčena, a s ní též pravdivost současných záznamů biblických dotvrzena.

Počátkem 19. století před Kristem Pánem, v roce stavby tvrze při ústí Eufrâtu — a můžeme se nadíti, že se časem i tohoto dopídíme — dne 28. Šebatu dokončil mladý písař Ellit-Aja (Mullil-Aja) svůj úkol. Jeho jméno je složeno, a druhá polovice nám praví, že se dal pod

[1]) Cuneiform Texts from Babylonian Tablets, VI., obr. 9, 10.

ochranu mocné bohyně Aja, jíž byly zasvěceny školy sipparské. Byl tudíž mladistvý Ellit-Aja žákem některého učeného mistra sipparského, kde se učil čtení, mluvnici, pravopisu, náboženství, dějinám a později snad též právu, diplomacii a astrologii.

Odkud to víme? Zachované knihovny školní nám ukazují jak učivo tak methodický postup. Víme, jakých kde užívali slabikářů, jaké měli mluvnice, známe chyby pravopisné a máme tisíce tabulek o vyšším umění.

Náš Ellit-Aja byl nadaný a pilný, a jeho učitel byl muž svědomitý, jenž na své žáky bedlivě dohlížel. Dosud uveřejněné spisy z oné doby nevydávají nejlepšího svědectví učitelům a spisovatelům, neboť jest v nich mnoho chyb, a písmo samo jest nejasno.[1]

Ellit-Aja však psal bedlivě a pozorně písmem babylonským, odlišoval a vyznačoval i nejjemnější čárky ostrých klínův a držel se věrně starého textu, z něhož studoval. Tabulka, s níž naši pověst o potopě opisoval, byla již tehda velmi stará, neboť byla některá místa tvrdé vypálené hlíny tak setřelá, že jich nemohl Ellit-Aja přečísti. Vlastní domněnky napsati nesměl, nebylo jeho úkolem starou tabulku doplňovati, nýbrž věrně opisovati, i zaznamenal nečitelná slova užívaným řečením „hibiš = smazáno", jak stojí v prvém sloupci našeho zlomku.

Každý desátý řádek označil číslem 10, a na konci napsal, kolik řádek má celá tabulka. Vypočítal to starým způsobem babylonským na kopy šůšu. Napsal sedmkrát vedle a nad sebe kopu a k desítce devět jedniček, a tak víme, že měla celá tabulka 439 řádek, a že byla tudíž rozdělena na osm sloupců, z nichžto čtyry odlomeny.

Učitel prohlédl jeho opis, poopravil sem tam ve vlhké hlíně některý neurčitý tah a shledav, že jest opis věrný i zřetelný, určil ho pro školní knihovnu. Za tím účelem přidal Ellit-Aja letopočet, nechal vlhkou tabulku v peci stvrdnouti, zařadil ji do knihovny, a dnes skoro po 4000 letech posuzujeme jeho rukopis — rukopis z doby Abrahamovy...

Co bychom za to dali, kdybychom měli rukopis z doby sv. Cyrilla a Methoda nebo sv. Václava, tedy z nepatrné doby tisíce let. Kdyby se u nás bylo psalo na hliněné, potom vypalované tabulky nebo do kamene, jasně by před námi ležel celý vývoj náboženský, národní i mluvnický; nebylo by tápání v historické tmě, nebylo by hádek o pravost RZK, o původnosti cyrillice či glagolice...

[1]) Srv. *L. W. King*, The Letters and Inscriptions of Khammurabi, King of Babylon. 1898.

Kolikrát mně prolétly podobné myšlenky duchem, když jsem prohlížel ohromná musea v Kahýře, když jsem stál před velechrámy nebo hroby egyptskými, jejichžto zdi jsou dějinnými a národopisnými knihami tohoto velevzdělaného národa. A co byste řekli táhnouce na hřbetě jízdného velbłouda ohromnou svobodnou poušti a vidouce skalní stěny uhlazeny a pokryty nápisy bohatých Nabatejců nebo Palmyřanů, těchto podnikavých Benátčanů starověku.

A nebyly to pouze události světodějné, které zaznamenávali. Též pouhé pozdravy, střelné modlitby k ruzným bohum, vzkaz přátelům, zaklínací rčení, slovníky cizích řečí, pokyny pravopisné, závěti, ruzné odkazy, lékařské rady — vše zaznamenáno. Znalost písma byla již ve třetím tisíciletí veliká. Psali nejen učenci a písaři z povolání, ale i obchodníci, vojáci, ba i obyčejný lid uměl čísti a psáti. Psalo se všeobecně písmem klínovým, neboť byla assyrština úředním jazykem celé veleříše babylonské, ba vytlačila na čas i egyptštinu a byla řečí zahraničního úřadu Amenophise III. a IV. v Egyptě, jak víme z listu Tell-el-amarnských, o nichž se čtenářové v některém z nejbližších čísel „Hlídky“ dovědí více.

Nové a nové nálezy osvětlují víc a více nejstarší dějiny, o nichž se ještě před nedávnem nevědělo leda z Bible, a jimž se proto nevěřilo.

Teď, kdy máme aspoň ponětí o obrovské vzdělanosti a literatuře egyptské, kanaanské a babylonské v dobách Mojžíšových, Abrahamových i starších, zasmějeme se čtouce Renana a jiné kritiky namítající, že Mojžíš nemohl psáti Pentateuch, poněvadž bylo tehda písmo neznámo

Psáno v březnu 1899.

První tři kapitoly Písma.

Jan Oliva. C. d.

Když jsme takto poznali cíl společnosti lidské Bohem samým předepsaný, poučuje nás dále zpráva biblická o tom, jak Bůh Adama názorně, prakticky, skutkem uzpůsobil pro tento cíl. Především hledí v něm vzbuditi živou touhu po nějakém společníku, aby tak dobrovolně, svou svobodnou vůlí přál si společníka. Za tou příčinou, jak praví text, „způsobil, že přišla zvířata a ptáci po párech k člověkovi." Tím zrakem poznal, že všechna zvířata, všichni ptáci jsou živi ve společnosti, a jen on že je sám a sám; tu přirozeně vzniká v něm touha po společnici. A ta touha ještě mocněji se v něm upevňuje tím, že dal přivedeným zvířatům jména. Poněvadž šla v párech, musil jmenovati vždy samce i samici, což jistě trvalo delší dobu a tím silně zakotvena v duši jeho touha po společnici života. Tato touha zřejmě k nám zaznívá z verše 20. „pro sebe však nenašel žádného pomocníka, jenž by se jemu vyrovnal." Tato poslední slova nejsou bez příčiny řečena, naopak v nich viděti, jak text biblický výtečně je sestaven. Měl zajisté Adam již pomocníky, měl je ve zvířatech a ptácích, jež jmenoval, neboť jmenováním jich ukazoval zároveň svou duševní převahu, svou moc nad nimi. Jmenování je vždycky výrazem panování. Doklady, jsou-li potřebny, najdou se u II 17. a zvláště u sv. Tomáše a dle něho u Dra. C. M. Schneidra.[1] Moc nad zvířaty neosobil si Adam sám od sebe, nýbrž dostal ji od Boha. „Bůh předvedl Adamovi zvířata, aby jim jména dával, přenášeje tak na něho državu všeho toho, nad čím vládu svěřil jemu a dada shromážďujícímu se živočišstvu jako vědomost o tom, kdo by byl pánem jejich a komu by bylo se strany jejich poslušnost prokazovati." Lenz 326. Tím panování Adamovo nad přírodou podstatně doplněno. Uvedením do ráje nabyl panství nad stromy a rostlinami, předvedením zvířat pak panství nad živočichy; panství nad nerosty a vodou dostal zároveň s panstvím nad rájem: měl tedy již fakticky, skutkem vládu nad přírodou, nastoupil, uvázal se v obor své moci na světě. Konkretním výrazem této vlády Adamovy nad přírodou byla řeč, jména, jež věcem přírodním dával. Soudě dle celkového znění textu biblického, byla to řeč již dokonalá ve svém způsobě a tím ukázáno zároveň, že Adam na duši i na těle

[1] V „Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie" VIII. v stati „Die Grundprincipien des hl. Thomas und der moderne Socialismus."

byl úplně dospělý. O věci je více náhledů mezi theology. Držím se zde náhledu textem nejvíce opodstatněného, jak nejnověji dokazuje i Fr. Schmid v „Zeitschrift für katholische Theologie", 1899, str. 23. a násl. Jiného mínění je slavný apologeta Pavel Schanz v „Tübinger Quartalschrift" a ve své Apologii (2. vyd. I. 304). Dle náhledu mnou drženého jeví se řeč Adamova, jsouc dokonalou, jako zvláštní, mimořádný dar Boží. Význam toho vysvětlen výše.

Tímto faktickým, skutečným nastoupením vlády nad přírodou začal zároveň první obor kulturního života, hospodaření. Hospodaření zajisté podmíněno ovládnutím půdy, rostlin a zvířat jako pomocníků a všechny tyto podmínky, jak ukázáno, byly Adamovi již dány.

Ruku v ruce s počátkem hospodaření jde počátek vědy, a to vědy jak theoretické tak praktické. Člověk při hospodaření obohacuje stále své vědomosti o přírodě a pořádá je nutně v jakýsi pořad, a tím vzniká věda přírodní, experimentalní. Lenz 329. U Adama však byl rozdíl ten, že on vědy té nenabýval jenom svým zkoumáním, jako my, nýbrž že mu byla také od Boha vlita, vlita proto, že jako prvý člen lidstva potřeboval hned míti ty vědomosti, jichž je ku vládě nad přírodou potřebí.

Když takto Adam živě pocítil touhu po nějakém sobě podobném pomocníku předvedením před sebe zvířat v páru, když poznal, že takového pomocníka potřebuje k lepšímu a úplnějšímu ovládnutí přírody a k vyměňování svých myšlenek pomocí řeči, když tedy takto byl dokonale připraven, aby poznal cenu a výhody společenského života, vyhověl Bůh touze a přání jeho a dal mu takového pomocníka způsobem popsaným v textě biblickém ve verších 21—25.

„Pustil tedy Věčný Všemohoucí hluboký spánek na člověka." Těmito slovy ukazuje text, že tu nejde o obyčejný spánek, nýbrž o nějaký zvláštní, hluboký, a proto všeobecně se vykládá tento spánek jako vytržení mysli, extase. A náhled ten je zcela odůvodněn dalšími verši. Bůh seslal spánek ten na Adama jednak proto, aby necítil bolesti při tom, co s jeho tělem mělo se díti, jednak aby poznal dobře celý toho průběh a význam. Hh 58. A že Adam to poznal, udávají hned na to verše 23 a 24. Jakmile přivedl k němu Bůh stvořenou ženu, poznává v ní ihned bytost zcela různou od těch, které posud viděl na zvířatech, poznává ji jako svou Bohem mu danou pomocnici a proto radostně volá: „Tato jest konečně kost z kostí mých atd." Kde však jen dva lidé jsou, jsou k sobě vždycky v jakémsi právním postavení, jeden je nevyhnutelně podřaděn, druhý nadřaděn, když ne

jinak, alespoň vlohami, schopnostmi. A tato všeobecně platná, všelidská pravda je i v textě biblickém náležitě projádřena. Nový to důkaz, že ten text není jen tak ledabylo sestaven. Ačkoliv Adamovi byla žena dána jako pomocnice úplně jemu tělesně rovná, jakkoli měl z ní velikou radost, přece nezapomíná, že i mezi nimi musí býti právně ustanoven zákonitý poměr, aby věděli, jak jeden k druhému se má chovati. A tomu všemu dán výraz tím, že Adam dává pomocnici své, ženě, jméno.

Výše jsme pravili, že pojmenováním zvířat ukázal svou vládu, své panství nad nimi, proto z pojmenování ženy zcela důsledně jde, že i nad ní dostal od Boha moc, vládu. Neměla tedy býti v ráji anarchie, nýbrž spořádaná vláda.

Avšak vláda muže nad ženou neměla býti krutá, přísná, měla to býti vláda lásky, aby tak byla následovkyní vlády Boha nad světem, jež jest rovněž vládou lásky. To zřejmě praví verš 24. Jsou ovšem někteří, kteří verš tento mají za vysvětlivku vloženou později do textu. Ale zajisté správněji činí, kdo verš ten považují za slova Adamova. Celá povaha a jednání Adamovo dosud vysvětlené pro to svědčí, a výkladem výše na začátku tohoto odstavce podaným ukázáno, jak zcela dobře se sem hodí. Kdo zvláště ve verši tom všimne si výrazu „opustí otce i matku“ a „přidrží se ženy své“, musí hned poznati, jaké povahy mělo býti to společenství Adama a ženy jeho. Adam tu sice mluví o budoucnosti, kterou ve vidění od Boha poznal, ale slova ta platí i o něm, neboť nedá se mysliti, aby on jako praotec neplnil toho, co plniti dle jeho předpovědi budou jeho potomci.

Slovy „přidrží se ženy své“ vyjádřena slovy praotce Adama první svatba na světě, po vyřknutí těchto slov bylo hotovo první manželství, Adam a žena z něho stvořena byli manžel a manželka. Tím verš tento podává nám zprávu o uzavření, o vzniku nejstarší a základní společnosti lidské, o manželství. — Poněvadž pak to byla společnost první a nejstarší, musíme ve zprávě o ní nevyhnutelně nalézti všechny podstatné znaky sňatku manželského. A tak tomu je skutečně. Sňatek manželský je základ, z něhož má časem vyrůsti rodina; sňatek je člen jeden a to samostatný, rodina je člen druhý, a to podružný. A tuto okolnost dvojí velmi pěkně naznačuje text, když praví nejdříve „přidrží se ženy své“ a tak naznačuje společenství nejen těla, ale hlavně duší, a pak teprve praví „a tak budou dva k jednomu tělu (jedno tělo)“, totiž dle obecného výkladu, z obou povstane nové tělo, dítky jejich. Pěkně obojí tuto věc vyjádřil Dr. Ant.

Brychta [1] takto: „Významné užívá arciotec člověčenstva dříve slov: Přilne k manželce své... načež teprv obcování s ní podotýká.“ Dle toho „vlastní a pravý základ manželství jest unio animarum = sloučení myslí a srdcí, základ hlavně a především duchovní, an se jeden snoubenec druhému, vstupuje s ním v manželství, cele a nerozdílně věnuje a jemu v tomto okamžiku právo na sebe odevzdává, jehož se ale obě strany vzdáti mohou, zkrátka: ‚Matrimonium non facit coitus, sed voluntas.‘ Pleťské sbydlení nemůže tudíž býti ani podstatou, ani hlavním účelem manželství, nýbrž toliko prostředkem k dosažení účelu vyššího“, o kterém výše více pověděno. — Podstatným znak manželství jest jeho nerozlučnost. A i tato okolnost je naznačena ve verši našem, alespoň zavinuté, jak dokazuje týž Dr. Brychta takto: „Přivinulost pohlaví žádá sobě stále míti osobnost vyvolenou, a proto nemůže býti pouze dočasnou a chvilkovou“; „vzájemná, samým Tvůrcem člověku vštípená milostnost pohlavní úplné a trvalé věnování se jednoho snoubence druhému vymáhá. Tím rozeznává se společenství manželské od obyčejného sloučení pohlavního, jež na tělesné pouze a smyslné náklonnosti spočívajíc a jsouc prosto všeho vyššího základu a pojidla, jest spojení čistě zvířecí. Společenství již tak vznešené a úzké, že ze dvou člověků stává se jeden, nemůže býti leč 1. trvalé a naprosto nerozlučné a tím samým 2. pouze dvoučlenné.“ — Obojí pak stránku, duchovní i tělesnou, manželství vystihuje týž autor krátce takto: „Fysicky podmíněno jest manželství přirozenou rozdílností a přiměřeností pohlaví, tak že se obojí pohlaví natura duce k sobě vine, aby se odstranila, jak učí bohoslovci, jakási nedokonalost, jenž rozdvojením člověka na dvě pohlaví povstala. Těsným svazkem manželským, jemuž i ta nejútlejší a nejpřirozenější vazba, spojení totiž dítek s rodiči, ustupuje, doplňují se vzájemně mohutnosti tělesné i duševní člověka, ana osobnost snoubence jednoho splyne s osobností snoubence druhého téměř v jednu.“

Tak poznali jsme na základě textu biblického počátek manželství a tím počátek společnosti lidské, jak opět pěkně pronáší Dr. Brychta těmito slovy: „Tím vzala původ společnost prvotní a nejstarší, společnost manželská, jež se časem vedle vůle Stvořitelovy, majíc rod lidský zachovati a rozmnožiti, rozšířila v společnost rodinnou, z kteréžto se opět během času vyvinula ona veliká rodina národů, kterou společností lidskou nazýváme.“ [2])

[1] Právo manželské. 1883 (litlogr.), str. 7. Z téhož spisu vzaty i další citaty o manželství (str. 7. 11. 10. 9.—10.).

[2]) Dr. A. Brychta: Právo církevní str. 67.

Jak jsme viděli, povstala tato prvotní a nejstarší společnost působením dvou činitelů, Boha a člověka. Dle toho zcela správné můžeme říci, že tu má platnost dvojí zákon, dvojí řád právní, božský, jevící se zákonem, řádem přirozeným (touhou po společnici a přilnutí k ní dle výše vyloženého), a řád, zákon lidský, jevící se v pojmenování ženy, což je prvním projevem zákona tak zvaného lidského a specialně občanského (lex civilis). Scheicher[1]) 38. Poněvadž však člověk povstal a udržuje se jenom z vůle Boží, následuje z toho, že zákon lidský má vždy podřizovati se zákonu božskému, a tomuto stanovisku dán výraz ve zprávě biblické tím, že Adam byl uzpůsoben, aby poprvé lidský zákon projevil, Bohem samým ve vidění, v extasi. V tomto smyslu praví zcela dobře KL 5, 554: „Bůh založil první rodinu (Gen. 2, 21—24) a dal hlavě její obor jistých práv." Tak doplněn řád právní výše vylíčený při nastoupení vlády Adamovy nad přírodou. Obojí tento řád právní týkal se jak Adama tak ženy jeho, poněvadž „byla mu rovnou pomocnicí." Tak fakticky ve společnosti lidské dostala **první vznik kultura právně-socialní.**

Dostala však fakticky vznik i kultura idealní. Adam jeví se ve zprávě biblické jako učitel ženy své, oznamuje jí, jak vznikla z těla jeho. A mimo to, jak ukazuje 3, 3, znala přikázaní o stromu zapovězeném, znala je, jak všeobecně se vysvětluje, poučením od Adama.

Adam známost o povstání ženy a o účelu manželství měl však od Boha, poznal vše ve vytržení mysli, v extasi. Tak se stal účastným milosti Boží nazývané „darem daná" (gratis data), poněvadž mu ji Bůh udělil do duše proto, aby tím prospěl lidem, především ženě své (a nepřímo sobě), když jí oznámil původ její, a potom i všem lidem, poněvadž znají původ své pramatky. Tím přecházíme ke kultuře posledního stupně, kultuře náboženské. Text biblický výslovně nepřipomíná žádné stránky života náboženského. Ale ze souvislosti můžeme vyčísti, že Adam i žena jeho, skutkem poznávajíce výhody manželského svého žití, měli díky vzdávati tomu, jenž jim k tomu dopomohl, Bohu samému. Poněvadž pak díky jejich hlavně myšlenkami a slovy čili modlitbou jeviti se měly, vidíme, že nepřímo naznačuje nám text původ, příčinný vznik bohoslužby po stránce nad jiné významné, co se týká modliteb. A také skutečně v dějinách vidíme, že všichni opravdu řádní manželé, manželé sobě věrní a k sobě přilnulí, byli vždy nábožnými, pravými služebníky Božími, a v tom poznati můžeme dalekosáhlý význam stavu **manželského i po stránce náboženské.**

[1]) Compendium repetitorium theologiae moralis. 1890.

Hluboký a obsáhlý význam mají slova posledního verše, jímž celý tento odstavec se končí, dostávaje takto jakoby svůj vrchol, svou korunu. „Byli pak oba nazí, totižto člověk i žena jeho, a nestyděli se.“ Těmito slovy naznačeno zvláštní dobrodiní Bohem prvním lidem poskytnuté. Text biblický svým zněním a souvislostí dává na srozuměnou, že tu jde o věc podivuhodnou. Byli zajisté oba dospělí, za plného světla denního, u přítomnosti Boží a přece nebylo v nich toho, co nyní u každého člověka by se v podobném postavení jistě jevilo, nebylo v nich tělesné žádostivosti. Život jejich byl tak spořádán, že mysl byla čistá, prázdná všeho nekalého a tato čistota mysli odrážela se skrze oči i na venek, pohlížejíce jeden na druhého uznávali v sobě především tvory Bohem k svatosti a spravedlnosti stvořené. Jejich duše poslouchala úplně Boha a duše zase úplně poslouchalo tělo. A tomuto stavu jejich říkáme nyní původní spravedlivost (originalis iustitia) nebo také původní neporušenost (integritas). Někteří učenci dávají uvedeným názvům širší obor, vyrozumívajíce jimi všechno to, co Bůh Adamovi udělil od jeho postavení do ráje až do této posledně uvedené okolnosti (tedy všechno to, co se vypravuje v 2, 15—25). Udělené tyto všechny dary nazývají též mimopřirozenými, praeternaturalními, rozeznávajíce je tak od darů přirozených (duše, tělo) a nadpřirozených (milost Boží posvěcující a účinlivá.[1]) Dary mimopřirozené obyčejné theologové jakostně, qualitativně, nedělí. Myslím však, že jakýsi rozdíl postřehnouti se dá. Musíme především dobře si vymeziti pojem mimopřirozeného. „Praeternaturale zovou theologové to, což k přirozenosti věci nezbytně nenáleží, také z ní o sobě nevyplývá, o síle její a mohutnosti její z ní vyřinouti nemůže, což ale, ač přirozenost zdokonaluje, jí přece nad její řád nevyvyšuje, alebrž praeter naturae ordinem anebo i intra; anoť dobra toho nějaký začátek nebo nějaká praeformace v přirozenosti samé a v jejích silách jest.“ Lenz 242. Máme-li zřetel hlavně k poslední větě a srovnáme-li s tím co řečeno u téhož autora na jiných místech, poznáme, že rozdíl činiti můžeme. Slyšme proto nejdříve ta místa. Na str. 297. stojí dle svatého Tomáše: „Jakož byl prvý člověk schopen pohlavního obcování a plození, tak byl i podle duše dokonalý, že mohl ihned jiného vyučovati a řiditi. Avšak nikdo nemůže jiného vyučovati, leč by měl vědoucnost. Proto byl prvý člověk od Boha tak spořádán, že měl vědomost o všech věcech, v nichž člověk zrozený může býti vyučován. Sem se řadí všecky věci, jež

[1] Dary mimopřirozené a nadpřirozené slují dohromady také dary přidané (dona superaddita) Ottův Slovník 7, 845.

jsou „virtute“ obsaženy v principech o sobě (per se) známých, a které tudíž od člověka po přirozeném pořádku (naturaliter) neboli přirozenými silami poznány býti mohou.“ K tomu dodáno na str. 305: „Vědoucnost Adamovi přidělená nebyla „scientia per se infusa“ neboli nadpřirozená o sobě, alebrž scientia supranaturalis infusa per accidens, to jest ona byla pouze nadpřirozená způsobem, jakým byla dána, a nikoli předmětem svým, podstatou svou, specie sua, entitate sua. Podle toho nelišila by se vědoucnost Adamova, ku věcem směřujíc stvořeným, od té, již nabýváme sil svých napínajíce.“ A na str. 310: „Prvý člověk obdržel od Boha ctnosti, které jmenujeme vlitými ctnostmi mravnými, ale vlitými „per accidens“, nikoliv „per se“. Vlitá mravná ctnost „per accidens“ jest ctnost, která sice „specie sua“ se neliší od té, již jsme byli přirozenou snahou dosáhli, ale která se stala majetkem naším „supernaturaliter“, neboli „praeternaturaliter“ bezprostředným působením Božím . . Bůh vlil Adamovi mravné ctnosti veškery, jichž může člověk přirozenou snahou svou poznenáhla dosíci.“ Srv. též str. 327. Z těchto výroků soudím, že mezi dary prvního člověka praeternaturalními možno činiti jakostný rozdíl. K některým byl by došel svými přirozenými silami a pomocí Boží po delší době; že mu byly dány hned, bylo „pro zvláštní tu okolnost a mimořádnou, že byl Adam prvý člověk a praotec lidského pokolení.“ Lenz 308. K těmto darům počítám: 1. vyšší vědomosti rozumu vlité, zvláště řeč, 2. panství nad přírodou, 3. ctnosti mravné per accidens vlité. K ostatním darům nebyl by nikdy mohl dojíti svou snahou, svým přičiněním, bez udělení Božího byl by vždycky bez nich zůstal, protože v přirozenosti lidské jeví se spíše opak jejich. Dary ty jsou vlastně, významně praeternaturalní. K nim počítám: 1. soulad dokonalý mezi silami vyššími a nižšími, tak že tyto oněm byly podřízeny (originalis iustitia v užším smyslu, integritas), 2. nesmrtelnost těla a impassibilitu, tak že tělo jejich nebylo nemocem a svízelům podrobeno, 3. ráj s celou svou blažeností a zvláště strom života. Výhody tohoto rozdělení ukážou se nám později při rozpravě o dědičném hříchu. (P. d.)

Několik slov o literarní vzájemnosti slovanské.

Podává F. Bartoš.

10. Hledíc k fraseologii, tu hojné germanismy českého originalu ruský překlad nahrazuje vazbami přesnými a slovanskými: Kdo ví, po čem děvče bude tlusté (38) — kdo znajet, počemu děvka tolstějet (40). Přece ale dal si říci (223) — odnakož on poslušalsja meňa (250, poslechl mne). Mnoho práce mi dá, než ho najdu (269) — mnogo on mi dělajet chlopot (302, mnoho mi dělá starostí). Nedá se vždy utajit, co člověkem hýbe (267) — nělza vsegda utajiť (301). Ach, babičko, kdybych vám já to mohla vypovědí; ale to se nedá (231) — prosto vyskazať něvozmožno (260). Voda je zázračná, jíž moci tisíce lidu za zdraví děkuje (154) — voda ščitajetsja čudotvornoju, i tysači ljuděj obvjazani jej svoim iscělenijem (171). Já dělala húné (107) — ja tkala odějala (118, určitější!). Dělala Milovi kříž (247) — ona blagoslovila Milu (278). Vidíte Milu, jakého dělá pána (128) — posmotritě na Milu, kakogo barina razygryvajet (142). V létě si z toho nic nedělali (34) — lětom eto ničego ně značilo (36). I to nic nedělá (54) — eto ničego (59; mor. „o to nic“). Děvčata si z toho nic nedělaly (185) — děvušky ně obraščali na eto vnimanije (206; č. nedbaly toho). Už si z toho nic nedělejte, pane Jiříku (226) — vy na eto ně smotritě (253). Z té já si málo dělám (230) — ja o něj malo zabočus (258). Dělala jsem si z toho hřích (219) — to ja sčitala grěchom (246). Jen se nedělej, jako bys to ráda neměla (63) — ně pritvorajsja (69; nepřetvařuj se). Na to my v horách držíme (111) — my v gorach už tak privykli (123). Hlad nemáme (105) — věď my ně golodni (116). No, Mančo, nemáš hlad? (208) — Čto, Manča, ně golodna ty? (233). Babička hotova jsouc se zaléváním (213) — končiv polivku (239). Bratr chtěl mi postoupiti sedničku (107) — brat ustupal mně komnatku (118). Už viděla kolik švestek chybí (23) — už viděla, skolko nědostavalo sliv (23). To nejde (177) — tak nělza (197). A když to nepůjde (230) — a jesli i eto ně udasťsja (258). Řekli, že to nešlo (216) — Otvečali, čto ně bylo vozmožnosti (247). Matné oči (85) — mutnyje glaza (95). Já za to nemohu (55) ja v etom ně vinovata (60). Psům nemusela být ta hudba velmi příjemna (173) — sobakam věrojatno ně nravilas eta muzyka (193). Pan Leopold musil dostat rozkaz, aby babičku ku kněžně dovedl (266) — polučil, věrojatno, prikazanije (300). Napadla mne lítost (241) — mně stalo žal jeja (274). Mně tak napadlo, kdybych viděla... (45) — mně prišlo v golovu (48). Hádejte, děti, kdo

u nás je? Dětem nenapadlo hned (231) — Děti ně mogli dogadaťsja (260). Což ti nemůže napadnout, že to byly tři měsíce? — kak že eto ty ně možeš dogadaťsja, čto eto byli tri měsjaca? I co vás napadá? (176) — čto vy eto! (196). Ti chudáci jsou hůře na tom (109) — těm běďnažkam bolše dostanětsja (223). Tatík jí domlouval, aby Jiříka nechala jít (220) — moj otěc sam ugovorival jejë odpustiť Jiržika (246). No, to by si nechal Mila líbit (254) — nu, eto by ponravilos i Milě (286, to by se líbilo). Nemyslete si, že ji nechal pán Bůh schválně pro vás vyrůst (47) — ně dumajtě, čto Bog vyrostil jejë dla vas (51). Komu pak asi patří ty krásné hvězdy? (20) — či že eti chorošeňkija zvězdočki (20). Pan Prošek rád měl skleničku vína v domě pro hosta milého, a k těm pan myslivec patřil (25) — U pana Proška byl vsegda stakan vina dla milago gosťa, kakovym byl i ochotnik (26). Pokaždé dostaly po malém bochánku, švestkami neb jablky plněném (9) — každy iz nich polučal po pirogu so slivami ili jablokami (8; č. nadívaném). Babička nemohla radost svoji přes srdce přenést (112) — serdce babušky bylo perepolněno radosťu (124). No, i to jsme přestáli (108) — no, my etu něvzdogu perežili (119). Však to přišlo i s námi tak daleko, že... odnakže i my došli do togo, čto... (119). Myslila jsem tenkráte, že o rozum přijdu (100) — ja dumala togda, čto sojdu s uma (111). Otec nemohl přijít k odpovědi (252) — ně mog jemu ničego otvětiť (283). Nesmí za těžko mi přijít (268) — ně dolžno lěniťsja (302; nesmí se mi leniti). Nač se člověk z daleka dívá, přijde (= kommt vor) jinak než z blízka (268) — esli čelověk smotrit na vešč izdali, to ona jemu kažetsja inoju něželi v blizi (301). Mně přichází to s lidmi jako s těmi bylinkami (268) — mně kažetsja, čto v ljuďach jesť schodstvo s travkami (302). Kdybych neslyšela tu píseň, ani by mi Boží hod nepřicházel tak veselý (184) — eslib ja něslychala etoj pěsenki, to prazdnik Božij ně veselil by meňa (205). Vy jste tomu kupci zaplatila, co scházelo (159) — a veď vy zaplatili kupcu vsë, čego ně dostavalo (177). Ptala se jí, jestli jí něco schází (78) — sprosila jejë, čto s něj dělajetsja (86). Já vím, že bych tam byla dobře schována (= gut aufgehoben! 109) — znaju, čto obo mně by tam pozabotilis (121; že by se o mne postarali). S tím byly panímámy ovšem srozuměny (155) — pani-mama vpolně soglašalas (172). Teta je srozuměna, aby si ho vzala (250) — těťka soglasna na ich brak (282). Mlynářovic měli také dcerku, v stáří Barunky (34) — u melnika byla takže dočka, rovestnica Barunkě (37). Chlapec v Barunčině stáří (232) — malčik Barunkinych lět (261). Obrátila se na druhou stranu a spala (158) — povernulas na drugoj bok i zasnula (176). No, to

poslední jsi, matko, trefila (44) — poslědněje — to vot ty — matuška, ugadala (48; uhodlas). Psi čuměli jim do tváře (60) — sobaki smotrěli im prjamo v glaza (66; do očí). Jádra tvořily hvězdu (182) — Sěmena sostavljali zvězdočku (202). Dole žene se potok přes skaliska a tvoří samé vodopády (239) — obrazuja množestvo vodopadov (269). Víš-li se pamatovat, Kašpare? (183) — Pomniš, Kašpar? (204). Ale já tu nemohu déle vydržet (66) — no, ja uže ně mogu doléje vynosiť (72). Sotva jsem úzkostí na místě vydržel (84) — ja ot stracha jedva ustojal na městě (93). Ale člověk mnoho vydrží (100) — no čolověk mnogo možet vynesti (111). Vždyť pak ho nemohla vystát (80) — věď ona těrpěť ně moglo etogo soldata (88). Proč mu neřekneš, že ho nemůžeš vystát? (66) — počemu ty něskažeš jemu, čto ty němožeš vynosiť jego? (73[1]). Zamyslila se, ale Barunka vytrhla ji otázkou (166) — ona zadumalas, no Barunka prervala jeja razmyšlenija voprosom (184). Proč si nevezme někdo to srdce a neřekne jí? (61) — počemu ně rěšitsja nikto donesti jej? (67; neodhodlá se). Poznenáhlu začalo jí být nevolno (8) — malo-pomalu jej dělalos nělovko (6). Také Mařenka začala povídat (80) — Mašenka tože razkazala vsë (88). Pes začal hrozně výt (84) — sobaka strašno zavyla (93). Chasa začala výskat (203) — Moloděž zašuměla (227). V křoví u zahrádky slavík začal zpívat (205) — v kustach u ogoroda zapěl solověj (229). Začala mše (126) — obědňa načalas (139 = začala s e). Bouřka se zatáhla (265 = verzog sich!) — groza prošla (299). Kdybyste k nám nepřišla jednu neděli, mně by se neděle nezdála být (35) — jesliby vy něprišli v voskresenije, dla meňa by, kažetsja, i prazdnik ně v prazdnik (38; mně by, zdá se, neděle nebyla nedělí). — Shrnující „zkrátka“ překládá se všudy „slovem“. Kam jdete, co to nesete? ptal se a zůstal stát (43) — kuda idětě, čto něsëtě, sprosil on ostanovlivajas (46; zastavuje se). Položil tvář do dlaně a chvíli zůstal sedět (242) — i s minutu posiděl tak (272).

11. Podstatně a venkoncem ruský překlad liší se od českého originalu svým slovanským pořádkem slov: Jak zaslechly zpěv, b ě ž e l y děti úprkem matkám vstříc. Než d o š l o procesí do vesnice, t r o u b i l i si už chlapci na nové trubky. Po modlení v kapličce p o d ě k o v a l i poutníci svému vůdci (162) — Zaslyšav pěnije, d ě t i so vsëch nog brosilis navstrěču matěrjam. Preždě něželi p r o c e s s i a došla do děrevni, m a l č i k i uže igrali na novych dudkach. Pomolivšis u časovni, b o g o-

[1]) »Vynosit« v tomto smyslu ovšem po česku říci nelze; ale za něm. aushalten, ausstehen máme také svá slovesa: Člověk mnoho s n e s e, Nemohu ho cítit, vidět. Místo »já tu nemohu vydržet« řeklo by se na Moravě »vybyt«. Mnoho tam vystál = zažil, zkusil.

molcy poblagodarili svojego božaka (180). Když tam byli, vzal Tomeš paní mlynářku k tanci (185) – jedva oně vošli v kuchňu, Tomeš priglasil na taněc melničichu (207). Ráno při snídaní kázala matka dětem (205) — Utrom za zavtrakom mať nastavjala dětej (229). Jak by mohla obstát vaše hračka před proudem rozkaceného živlu, který stověké stromy a pevné domy vyvracel (202) — kak že mogla vaša igruška ustojať protiv bystroty razsviréněvšej stichii, kotoraja sokrušajet stolětnija děrevja i krěpkije doma (226). Jan si přece jen přál být již v tom stáří, kde by mohl k p. Beyrovi jít (235) — Jan vsë-taki želal byť poskorjěje v takom vozrastě, kogda jemu možno budět idti k p. Bejeru (264). Ráno, než se děti oblekly, stál již Orlík na vorách (243) — utrom, raňše čěm děti odělis, Orlik byl uže na plotach (275). Poněvadž tetě hospodářství i hlídání chorého nechat nelaskavé by bylo (250) — potomu čto ně chorošo bylo by ostaviť na odnu ťotku i chozajstvo i uchod za bolnym (282). A tak napořád: podmět před slovesem, ve větách vedlejších sloveso určité ne na samém konci atd.!

*

Syntaktických úchylek, jimiž se ruština liší od češtiny, je poměrně velmi málo. Takové jsou na př.:

Nominativ osobní náměstky i bezdůrazový vyjadřuje se při slovese: Davno uže prošlo to vremja, kogda ja poslědnij raz ljubovalas milym licem mojej babušky — co jsem posledně se dívala. Jeslib ja uměla — kdybych znala. No dlja meňa ona ně umerla — mně ale neumřela.

Za naše přídavné jméno přisvojovací ruština užívá genitivu: glaďa kaštanovyje volosy Barunky — a hladí tmavohnědý vlas Barunčin.

„U meňa dom, u meňa nět děněg“ za naše: mám dům, nemám peněz. U babuški byli dvě dočery i syn — babička měla syna a dvě dcery. U babuški volosy bělyje kak sněg — babička má bílé vlasy jako sníh.

Sloveso přibývati jest osobné a pojí se s nominativem: Babuška zamětila, čto voda pribyla (222) — babička viděla, že vody přibylo (198).

Mimo to jsou v ruském překladě některé úchylky od českého originalu, jež nejsou asi daleko od germanismů: Že mu dá tolik poživy, co unese (49) — skolko on v sostojanii budět uněsti (53 = „im Stande“). Budem moci vrátit se do Čech (100) – My buděm togda v sostojanii vernuťsja v Čechyju (111). Teď se budou moci ošatit (112) — těper oni budut v sostojanii prioděťsja (124). Ale to vše nebylo

tak hrozné jako strach, které mělo děvče před nocí (51) — no vsë eto bylo ničego v sravněnii so strachom (55 = im Vergleich). — Za praegnantní sloveso české bývají často rozličné opisy: „Dám vám vázaného povříslo“, smála se Kristla (129) — podaruju močalku, otvěčala so směchom Kristinka (143). „Ale jen poslouchej. Fousková chrápe, jak když kamení sype“. smála se Anča (156) — dobavila ona so směchom (173). „A což jste jim nikdy nepsala?“ divila se kněžna (103) — Ot čego že vy nikogda ně pisali? sprosila s udivlěnijem kňagiňa (114). „Pro koho to všecko chystáte?“ divila se panímáma (155) — sprašivala s udivlěnijem panimama (172). „To si nedávejte svou maličkou punčošku“. naváděla Kristla (177) — skazala šutlivo (197). (P. d.)

Písemnictví a umění.

Prvá zmínka egyptská o Israelitech.

Dr. Alois Musil.

Škola Graf-Wellhausenova jásala, že se nenašlo nejmenší zmínky o pobytu Israelitů v Egyptě v bohaté literatuře soudobé.

Před třemi lety našel professor Flinders Petrie v jednom thebském chrámě žulovou stelu (úzkou kamennou desku) zbudovanou od krále Merenptaha II., na níž se opěvují vítězné činy tohoto faraona Exodu. Mezi množstvím uvedených vlastních jmen četl Petrie též jméno Israelitů, jak psal ve své zprávě akademii pařížské. Exegeté konservativní jásali, hyperkritikové popírali, a umírněná škola pokroku čekala. zda se prvotní čtení skutečně potvrdí. Nejlepší egyptolog. E. Naville. studoval nápis bedlivě a výsledek své práce uveřejnil ve zprávách o činnosti francouzských egyptologů, řízených učeným Maspérem. Místo nejdůležitější přeložil následovně:

Ḫeta jest pokojný a Kanaan je spoután všemi nehodami. Aškelôn je pokořen, dobyt od Gezera. Jamnie není více. Israelité jsou zničeni, nic z nich nezůstalo. Syrie se podobá vdovám egyptským. Veškeré kraje jsou bez výminky v pokoji, neboť kdokoli vzdoroval, byl pokořen od krále Merenptaha.

Professor Naville stotožňuje Heta s Hittity, jejichž veleříše se jak známo prostírala od Orontu až do Malé Asie, ale dějiště naše neleží přece tak severně. Veškerá následující místa jsou v jižní Palestině i měli bychom logicky i Hetu tam dole hledati. A Písmo svaté (I. Mojž. 23, 3 n.) zná benê-ḥēt při Ḥebrônu, mohl tudíž kmen Hittitů, Ḥeta vládnouti nad pohořím jižně od Jerusalema, kdežto Kanaʿan znamenalo Egypťanům nížinu, biblickou Šefelu, západně při pohoří Ḥebronském ležící.

Sem nás přivádí Aškelôn i severovýchodně od něho ležící Gezer (nyní tell gezâr západně od el-Atrûn) a v Šefele třeba hledati též Inuamma, které professor Naville správně stotožňuje s Jamnii, ač professor Sayce upozorňoval na Jinuamma, město známé z tabulek Tell-el-Amarnských a ležící v Coelesyrii.

Egypťanům známé město v Šefele Inuamma upozorňuje nás na chybu Masôretického čtení hebrejské bible Jos. 15, 46. Masôreté četli zde יָמָּה (wajámmâ = k moři), což nemá pravého smyslu, kdežto ve verši 11. mají v těchže místech osadu יַבְנְאֵל (Jabneʾêl). LXX má v nejstarším a nejsamostatnějším rukopise B (Vatikanském) ve verši 11. Λεμνα a ve verši 46. Γεμνα, což nám ukazuje prvotní čtení Ιεμνα, Ismanie, jak se toto místo ve II. Paral. 26, 6 a jiných jmenuje.

Tam kde klade professor Naville „Syrie", stojí v egyptském textě Har. Toto slovo značí dle souhlasu předních egyptologů biblické Ḥority, kteří sídlili původně (I. Mojž. 36, 20 a j.) jižně od Mrtvého moře, v pozdějším Edomsku. A mně jmenovali domorodci severní hranice starého území edomského el-ḥôr a el-huwêr. Pak není slovo Har správně a úplně přepsáno Syrií, která přece v nejstarších dobách v sobě tyto končiny nezahrnovala, nýbrž mělo by býti slovo původní, Ḥorité ponecháno, nebo Edomskem vysvětleno.

Har (Edomsko) se podobá vdovám egyptským? Proč? I zde nám pomáhá Písmo svaté. Z I. Mojž. 36, 31 n. lze souditi, že vládli v Edomsku pouze králové volení, při čemž se asi náčelníci (allûf) jednotlivých kmenů tak hned nedohodli, i trvalo po smrti králově delší čas bezvládí. Edomsko zbaveno vrchního pána, lkalo nad svou rozervanou opuštěností jako vdovy egyptské, a politika faraonů se dařila.

Pozoruhodno, že chlubný velebitel faraonů nikde netvrdí, že by byly zbraně egyptské tyto končiny porobily. Pouze domácí rozbroje jsou příčinou, že má veleříše egyptská, vyslancové krále Merenptaha, vliv na záležitosti kanaʿanské a edomské.

Nával Israelských mohl býti nadvládě egyptské nebezpečným, ale tito místo aby se dali cestou do Kanaʿanu, zmizeli v poušti sinajské, kde se potulují jako Šasu — beduini — a jsou tudíž pro Egypťany bez významu, jsou zničeni a nezůstalo z nich ani potomka.

Ba mohli bychom skoro ještě přesněji určiti, kdy byli Israelité pro Egypťany jako zničeni.

Pokud byli při Sinaji. blízko egyptských dolů v Mafkat. nebyli Egypťané beze strachu. Když pak po roce vytáhli k severu a poušti parânstaranskou se blížili hranicím kana'anským. byla jisté o každém jejich pohybu podána zahraničnímu úřadu egyptskému spolehlivá zpráva. a egyptští poslanci na různých dvorech kana'anských nelenili vybízeti města jižní Palestiny k obraně. Proto našli vyzvědači israelští všechno k válce připraveno. proto byl první náraz Israelských od krále 'Aradského tak krvavě odražen. Teprv po zoufalém útěku poražených Israelitů. když byl Mojžíš odtáhl ještě více k jihu. a na smrt odsouzení dospělí potomkové Jakobovi se toulali v roklích el-tîhijje a el-'Araby. mohli si Egypťané říci: „Po Israelitech jest veta!“

Nález tento je též velmi důležitým pro určení faraona poroby a Exodu.

Známo. že někteří tvrdili a dosud tvrdí. že byl faraonem Exodu Amenophis II. (kolem 1461—1436 před Kristem). poněvadž tato doba lépe odpovídá letopočtu biblickému. Přijímá se totiž všeobecně. že nastoupil Šalomoun vládu r. 962. před Kristem. neboť to souhlasí jak s assyrskými a egyptskými údaji soudobými. tak s řeckými prameny určujícími vládu Hiramovu od r. 969.—936. A od čtvrtého roku vlády Šalomounovy (958) až po Exodus se čítalo 480 let. tak máme rok 1438. před Kristem. který padá do panování Amenophise II.

Ale vzhledem k tomu. že jsou časové údaje biblické neurčity. poněvadž hebrejský způsob psáti čísla písmenami zavinil při opisování mnoho omylu. tak že má LXX jiné letopočty než text Masôretův (hebrejský). zde na př. ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ καὶ τετρακοσιοστῷ 440 záměna מ s פ). nemůžeme jich příliš dbáti. Vznikly by nám totiž nové obtíže při vysvětlování 1. hlavy II. Mojž.. neboť byla právě dynastie Amenophisova téhož původu jako Israelité a všudy Semity podporovala. Dále známe z tabulek tell-el-amarnských podrobně poměry egyptské i kana'anské za pozdějších faraonův. a o Israelitech v Kana'anu ani zmínky.

Až když byla dynastie Hyksů vypuzena a domorodí vládcové ničili a potírali veškeré její stoupence. nastaly Israelitům doby na počátku II. Mojž. vylíčené a Ramses II. (kolem r. 1324.—1258. nebo 1348—1281) byl faraonem poroby a za jeho syna a nástupce Merenptaha II. vyšli Israelité z Egypta. Tento dal zmíněnou stelu do chrámu zasaditi pátého roku své vlády. z čehož plyne. že se udál exodus brzy. když byl nastoupil na trůn. což opět souhlasí jak s návratem Mojžíšovým. tak e snahou domoci se lepšího postavení na počátku vlády nového krále.

O theorii spánku a hypnosy.

Podává Josef Filipi. (Č. d.)

II.

Poněvadž imaginace jest, jak jsme viděli, mohutnost tak úslužná nebo aspoň vždy tak horlivá, požádejte ji o maličkou službu: aby vám představila p. Bernheima v Nancy v sále nemocnice Saint-Pierre, kde vynikající professor chce ukázati skupině studentů, jak se hypnotisuje a čeho hypnosou se dosahuje. Nalézají se zde nemocní čtyřicetiletí stiženi různými neduhy, kteří skoro všichni byli již podrobeni léčení hypnotickému. Jakmile vstoupil, obrátil professor své zraky ku třetímu lůžku na pravé straně. Lužko jest prázdno; ale vidíme téměř u samého lužka toho, jenž ho obyčejně zajímá: jest to mladík asi dvacetiletý, souchotinář; měl špatnou noc, a očekávaje ranní poradu, podlehl únavě a usnul tvrdě na své pohovce. Doktor se tiše přiblížil, a obklopen studenty, kteří bez hluku přistoupili, počíná mluviti k nemocnému hlasem velice jemným, trochu zdlouhavým, přerývaným maličkými pausami: „Spěte... neprobouzejte se... spěte... spánek vám prospěje... jest třeba, abyste spal... spíte dobře... máte velice dobrý spánek... neprobudíte se..." Pak uchopiv opatrně mladíkovu ruku, dodává: „Zdvíhám vaši pravou ruku, nedávejte jí dolů... vaši levici rovněž... nedávejte jí už dolů." Obě ruce zustávají skutečně ve vzduchu. Za několik okamžiků zase je sklonil p. Bernheim, až na kolena nemocného, a obraceje se k žákům svým, praví: „Vidíte, že jsem ho uspal bez obtíží: přetvořil jsem prosté jeho spánek. Není to tak nesnadné; nicméně jsem nucen vás upozorniti, že se to u každého nepodaří: jest potřebí buď předchozí přípravy buď zvláštní náchylnosti a vždycky s úplným porozuměním velice jemně postupovati. Nyní uvidíte, jak bude poslušným!"

Obraceje se tu znovu k nemocnému, praví obyčejným konversačním tonem: „Aj, vy máte ve své pravé ruce krásnou kytici růží... můžete čichati její vůni... velice krásně voní." Na rtech mladíkových kreslí se spokojený úsměv; zdvíhá ruku, aby pohodlně mohl přivoněti si k imaginerní kytici, a vdechovati dychtivě její vůni. Pan Bernheim pokračuje: „Není tu už kytice, kytice zmizela; avšak, zde, na ukazováčku vaší levé ruky sedí krásný pták... pěnkava... pohlaďte ji!" Mladík obrací zraky své na svou levou ruku: víčka jsou lehce polootevřena; fysiognomie dává na jevo radost spojenou s jistým překvapením: dělá pohyb, jakoby hladil ptáčka, který se posadil na levou jeho ruku. To trvá několik okamžiků; potom ruce se uvolnily a sklesly: vidění asi bezpochyby zmizelo. „Slyšte, začíná opět M. Bernheim, slyšte... buben... trubky... pluk defilující... Podívejte se na to z předu oknem." Nemocný nedává se dvakráte pobízeti, zdvihne se rychle a jde k oknu: neotvírá ho, ale dívá se se živým zájmem a dupaje oběma nohama na parkety, označuje rázně krok, dávaje tak tím ještě lépe uchu slyšeti bubny. Postava nabývá trochu barvy i života, pronáší i

několik slov nedokonale artikulovaných, která nám unikla. „Pozor!“ praví mu tu p. Bernheim, „vy jste vojákem, ovšem, jste vojákem... Pozoruji i z vašich port, jež máte na ramenou, že jste četařem,... četařem... ano, vy jste četařem.“ V tom okamžiku děje se malá zajímavá scena; mladík se úplně přeměňuje; vzpřimuje se; začíná choditi a přecházeti pevným krokem, s pyšnou chůzí, kroutě si a toče kníry, které soudíme-li dle pohybu měly by býti značně dlouhé. V tom se zastavuje, oči veliké otevřené a upřené na zeď: „Pozor!... do řady!... Vizte tento druh karfiolu!“ Učinil krok v před s hrozivým obličejem. „Nabijte!... k líci zbraň!... palte!“ Při horlivosti, kterou četař ukazuje, nemohlo by se asi cvičení tak hned skončiti, proto mu p. Bernheim pošeptal, že vojáci se vrátili do kasáren, a že má jíti zpět ke své pohovce, kdež skutečně se posadil tak klidně, jako kdyby se nic nebylo stalo. A tu zručný operatér podávaje mu kotlík čaje, který obyčejně píval, praví: „Vy jste se při velení trochu uhřál: zde sklenička kořalky, která vám udělá dobře... pijte.“ — Pije. — „Už dosť, jest poněkud silná.“ — Ošklíbá se a kašle. „Nyní budete spáti ještě dvě hodiny.... úplně klidně... budete dobře spáti... Až se po dvou hodinách probudíte, budete cítiti úplnou volnost, budete v dobré náladě, a maso, jež vám přinesou, shledáte velice chutným.“

Vizme, bude-li nám nesnadno toto vše vyložiti. Především vzpomeňme si, že mladík spí. On spí: tedy dle zákonů psychologických o spánku, jež jsme konstatovali, buď jeho smysly nebudou pracovati, buď jejich činnost nebude normalní a uspořádaná — tedy, po druhé jeho rozum více méně nevolný, nebude již vykonávati ani své kontroly ani svého povinného vedení. — Po tomto prvním všeobecném pozorování pozorujme události v tom pořádku, jak jsme je právě viděli vyvíjeti. P. Bernheim mluví: mladík se neprobouzí, a slyší. Neprobouzí se proto, poněvadž p. Bernheim mluvil velice tiše, a tak, aby nezpůsobil otřesení a překvapení nervů, což by mohlo míti za následek přerušení spánku; slyší, jako jsme viděli, že mnoho jiných spících slyší. Avšak pozorujme moment, kdy p. Bernheim mu tvrdí, že má v ruce kytici růží, nebo na prstě ptáka a on čichá ke kytici a hladí ptáka. To jest zcela jasné. Když slyší imaginace mladíkova tato dvě slova: „kytice ruží“ a „pěnkava“, představí si tyto dva předměty úplně tak jako naše imaginace si je více méně představí, když čtete na této stránce dvě slova: „kytice ruží“... „pěnkava“. Pouze proto, že jste probuzeni; že náš rozum v plné činnosti vás ujišťuje svědectvím zraku a hmatu, a rozličnými reflexemi, že kytici a ptáku vaší imaginace neodpovídá v přítomnosti žádný předmět, nic vás nenutká, abyste čichali nebo hladili. Naopak zase, poněvadž rozum našeho nemocného nemůže pro spánek tak uvažovati a podrobiti kontrole smyslů obrazy, které jsou mu předloženy, nic v něm neodporuje těmto obrazům a považuje je podle zákona o „obrazech neodporujících“ za skutečné, cum offeruntur imaginariae similitudines, inhaeretur eis quasi rebus ipsis, nisi contradicat sensus aut ratio. Když tomu tak jest, není nesnadno uhodnouti, co nastane. Jakmile imaginace jest probuzena, jest úplně místno souditi,

že ani její sousedkyně, emotivita, nespí. — Nuže viděli jsme, když naše emotivita nebo vůle cítící se nachází před předmětem, považovaným za skutečný, a zároveň půvabný, okouzlující, z jakékoliv příčiny žádoucný, že sympatie, příchylnost, snaha zmocniti se skutečně předmětu a s ním si hráti rodí se sama sebou, a tato mohutnost nemá klidu a nepřenechává toho jiným, dokud jejím žádostem nebylo dosti učiněno; dokud nervy motorické a svaly od ní závislé a vedené imaginací nevykonávají nutné pohyby k dosažení toho, co ji okouzluje, a připuštění jejích zábavných důkazů. Tak pohlédněte, co se děje v našem mladíku: on vidí v ruce pravou kytici, na prstě skutečného ptáka: a ježto miluje růže i ptáky, a ježto je zvyklý těšiti se květinami tím, že vdechuje jejich vůni, a s ptáky tím, že je hladí, proto vidíte, jak pozdvihuje kytici, aby k ní přivoněl a jak usmívaje se vztahuje ruku na ptáka, aby ho pohladil, a tak když je známa existence a výkony různých našich mohutností, všechno se lehce vysvětlí: a račte si toho dobře povšimnouti, všechno se lehce vysvětlí, aniž by bylo třeba v nejmenším utéci se k nějaké přímé akci vůle p. Bernheimovy na tohoto mladíka. P. Bernheim nepůsobil na jeho vůli. Nemohl ani: protože žádný, ať jest vyvýšen jakkoliv, nemůže působiti přímo na vůli lidskou, ba ani jí vtisknouti nejmenší náklonnosti: to může jediný Bůh, poněvadž jediný, jakožto stvořitel vůle, má na ni vliv dosti hluboký, aby v ní vzbudil nebo v ní změnil náklonnost, jaká se mu líbí, non potest ulla creatura directe agere in voluntatem, ut eam immutet necessario vel qualitercumque inclinet, quod Deus potest.[1] Žádná vůle stvořená, andělská, ďábelská, nebo lidská, nemůže působiti na vůli cizí, na vůli mou nebo vaši, jiným způsobem, než pouze tím, že jí předkládá předmět, který ji bude s větším nebo menším úspěchem drážditi přemlouváním: „... potest ex trinsecus aliquid proponendo voluntati eam aliqualiter inducere, non tamen immutare“.[2] Hypnotisér působí na vůli své osoby pouze jako rozum, který, jak to krásně řekl svatý Tomáš, „neřídí vůli tím, že ji nakloňuje k cíli, ale tím, že jí ukazuje na cíl, non quasi inclinans eam in id, ad quod tendit, sed sicut ostendens ei quo tendere debeat.“[3])

Tak to činil p. Bernheim. Tím, že jasně pronášel a opakoval mnohokráte ona slova: „kytice růží ve vaší ruce — pták na vašem prstě“, snažil se, dodati vyniknutí a barvy obrazům: a skutečně, podařilo se mu působiti na imaginaci, a ostatní následovalo a muselo následovati.

[1]) Svatý Tomáš, Quaest. Disput. De Veritate q. XXII. a. 9.
[2]) Ibid.
[3]) Ibid. art. II.

Z písemnictví polského.

Referuje dle různých pramenův ALOIS KOUDELKA. (O.)

Nejvíce však nadání ze všech mladých zdá se míti *W. Reymont.* Před několika lety uveřejnil řadu povídek a novellek, jež prozrazovaly bystrého ducha postřehujícího, mladistvou energii a neostýchavost, rozhodný realismus a zálibu v dramatických situacích. Už v těch drobotinách ukazoval co nejživější zájem o divadlo, o život kočujících lidí, společností divadelních. Z tohoto prostředí vzal látku k svému prvnímu většímu romanu „Komedyantka“. Jako centrem, kolem něhož se celá povídka točí, strmí tu Janka, mladá dívka neobyčejné duševní samostatnosti, povaha, jež nesnese nižádných pout, jež ani nechce snášeti vlády otcovy, jež v noci svou rodinu opouští a ke kočující společnosti herců se dává, jež okouší všech trpkostí toho života hereckého, až konečně vidouc se zklamanou ve svých tužbách po svobodě a lásce, pokouší se o sebevraždu. V druhém však romaně „Fermenty“ téhož autora setkáváme se s Jankou zachráněnou a zase v domě přísného otce jejího. Spisovatel líčí, jak se o její ruku uchází šlechetný, ale prostý člověk, jenž je však Jance proti mysli; jak se Janka vzpírá podati mu ruky, jak ji opět třpyt jeviště svede, až konečně přece povoluje a stává se chotí věrného uchazeče o její ruku. V prvním díle poutá povahokresba Jančina a podání bouřlivě náruživého otce jejího; v druhém však díle pozorovati zejména ke konci tu a tam mezery a nedůslednosti v provedení. Reymont uveřejňuje teď nový roman „Zaslíbená země“ ze života polsko-ruského města Lodzi, polského to Manchestru.

K. Tetmajer napsal povídku „Anděl smrti“. Sochař zamilovaný jest od své milé zamítnut. Když se pak doví, že se jeho bývalá milenka provdati chce za jistého boháče, aby za jeho zády mohla se milkovati, popadne ho vztek, i mstí se tím, že zrobí mramorové sousoší, jež představuje nevěstku, jež má podobu jeho nevěrné Marie. Socha má býti právě v den jejího sňatku veřejně vystavena, ale tu přichází do umělcova atelieru mladá dívka, jež sochaře sama beznadějně miluje, aby jeho podlý plán pomsty zmařila. Na její prosby rozbije sochař skupinu, ale sám hned na to klesá mrtev k zemi. — Roman trpí přílišnou povídavostí hrdiny a vylíčení společenského prostředí je dosť chabé. Nový důkaz, že člověk může býti výtečným lyrikem, o čemž svědčí téhož spisovatele třetí svazek „Básní“, ale špatným epikem. — Jinou knihou, jež rovněž jako „Anioł smierci“ velikou sensaci způsobila, jest „Żywot i myśli Zykmunta Podfilipskiego“ od *Jos. Weyssenhofa.* Není to v pravém slova významu roman, poněvadž nemá jednotného, organicky se rozvíjejícího děje; obsahuje spíše memoary muže, jenž považuje se za nositele západní kultury s patra shlíží na polské barbarství, kuchařovi lekce udílí v připravování omáček; všem svými krasovědeckými přednáškami imponovati chce, ale v jádře vzato ani křenu ani dřenu

nemá, o mravním fondě jeho ani nemluvě. Je to zkrátka výtečně psaná satira na šarlatána; Francouzi by řekli „cabotina“.

Z cestopisů zasluhují především zmínky práce *St. Belzy*. Z posledních prací jmenuji: „V sídle padišahově“ (1898) a „Na březích Bosny a Narenty“ (1899). Všecky Bełzovy cestopisy vyznačují se kromě vědeckého materialu živostí líčení a správným nazíráním na lidi a kraj. — Kníže *Pavel Sapieha* navštívil r. 1888. onu zemi, ku které se dnes obracejí zraky všech cizí kůstky chtivých diplomatův evropských, totiž Čínu, a dojmy z cesty té uložil v knize „Cesta do východní Asie“ r. 1899. vydané. Úsudek, který podává o Číňanech, není nikterak témto lichotivý. „Podvodnost a zlodějství toho lidu přesahují všecky meze. Věru naprosto nemožno jest ubrániti se zlodějům jako vlci na vás čihajícím. Peněz zrovna nekradou, ty můžete nechati na stole ležet, ale pokrmy a vůbec co jim do rukou padne. Ukrutnost Číňanů nemá sobě rovné. Má-li býti nějaký zločinec popraven, putují houfně a zdaleka, by se popásli na mukách nešťastníkových. Jak takové exekuce vypadají, toho dokladem stůj tento případ. Jistá dvacetiletá žena, nemohouc už déle snášeti týrání svého tchána, probodla jej nožem. Trestem za to byla na kousky rozřezána. S operací začato u prstů na noze, potom uřezány jí byly články prstů na rukou, potom ruce a nohy v kloubech, atd.“

Z memoarů vzpomenuto budiž *Kl. Kołuczkowského* vzpomínek na tažení Napoleona do Ruska. Kołuczkowsky súčastnil se toho tažení osobně, proto také v jeho vzpomínkách naleznete denní záznamy o pohybech velké armády francouzské do Moskvy a zpět. „Památník“ *Z. Kaczkowského* (r. 1899.) podává zajímavé zprávy o poměrech v Haliči v letech 1833.—1843. Zajímavým příspěvkem k poznání doby Napoleonovy jest *Fr. Paszkowského* monografie „Kníže Jos. Poniatowski, jeho život a jeho činnost“ (1895). Pozoruhodné srovnání Słowackého se Shelleym a Mickiewicze s Byronem podává *J. Matuszewski* ve svých essayích pod titulem „O domácích a cizích“ (literatech). O Mickiewiczovi dí, že od „Wallenroda“ bral se dále původní cestou a vytvořil, dostoupiv vrcholu své tvorby „Pana Tadeusza“, jenž dýchá zcela jiným duchem, než nejzralejší a nejdokonalejší výplod B. Musy „Don Juan“. Obě básně stojí na reální půdě, v obou obráží se „pravé jádro lidí“, obě rovnají se sobě co do umělecké ceny a provedení, ale co do ideje z míry se liší. „Don Juan“ je kosmopolitickou básní, kdežto „Pan Tadeusz“ národním eposem; v oné zvučí vášeň, zuří hněv, ironie a posměch, kdežto „Pan Tadeusz“ hárá jasným a teplým žárem, mohutným, ale pokojným pathosem. — *J. Kallenbacha* dvousvazkové dílo „Adam Mickiewicz“ není tak životopisem, jako spíše psychologickou a esthetickou studií básníkových děl.

Na jevišti největšího úspěchu docílila *G. Zapolská* svým dramatem ze židovského života, „Malka Schwarzenkopf“, a pak kusem „On“. — Pro úplnost zmiňuji se ještě o *K. Glinského* tragedii „Almansor“, jež přes mnohé krásné episody nečiní tragického dojmu pro nedostatečné motivování. — Méně šťastným také byl *K. Zalewski* v podání choulo-

stivého a nebezpečného problemu, který si obral za předmět svých „Pout". Hrdinkou „Pout" je choť a matka, jež z lásky k svému dítěti opouští dráhu hanby a vrací se kající Magdalenou do domu svého chotě. — A ku konci zmiňuji se o knížečce *Antonína Chołoniewského* „Nesmrtelní", v níž si obral za terč své více méně zdařilé satiry, neboť tepe i zevnější zjev jejich, literaty lvovské, a to počtem 47, a sbírky básní *J. Kasprowicze* „Planý keř růžový", jenž opěvá lidskou bídu, ale s nadějí v lepší budoucnost.

Z francouzské literatury.

Referuje ALOIS KOUDELKA.

Francouzská literatura utrpěla v r. 1898. dvě těžké rány; odebraliť se k otcům Daudet a F. Fabre; p. Zola práskl po svém hrdinském zastání se žida Dreyfusa do bot a na útěku — bezpochyby — ztratil péro své, neboť od té doby nic od něho nevyšlo. Zkrátka řečeno, zašla v r. 1898. třpytná hvězda francouzského písemnictví; než nezašla, jenom se schovala na čas, aby se jich pak tím více nových a ještě třpytnějších vyrojilo na obzoru. Třpyt jedné rozlil se už po všem světě, i u nás nedávno zasvitla. Míním tím *Edmonda Rostanda*. Sotva které dílo bylo v tak krátké době do všech světových řečí přeloženo, jako jeho „Comédie héroique: Cyrano de Bergerac". Autor její docílil už r. 1897. pěkného úspěchu v „Théâtre de la Renaissance" svou „Samaritánkou". Chotí jeho je spisovatelka svazku básní „Les pipeaux". Sám Rostand vystoupil poprvé na kolbiště literarní svazkem lyrických básní. Roku 1894. vyšel jeho první divadelní kus „Les Romanesques". O místě děje napsal pod seznam hrajících osob: „La scène se passe ou l'on voudra, pourvu que les costumes soient jolies" (t. j. děj se odehrává kdekoliv, jen když kostymy jsou pěkné). Ačkoliv už kus tento bohat byl na humoristické nápady a jakkoliv mile vykresleny obě postavy milujících — neboť „Romanesques" jest romantikou věrné lásky — přece právě neurčitost místa odnímá kusu tomu hodně ze svěžesti životní. Po roce však učinil už Rostand potřebný krok do skutečného světa. Jeho „Princezna Loitaine" vystupuje ve 12. století a předpokládá doby křižákův a trubadurů. Hluboká a dojemná symbolika kotví v postavě hrdiny Joffroya Rudela, jenž puzen touhou po vzdálené, nikdy nespatřené, ale básnickým srdcem tušené princezně, vydá se do světa, aby v jejím objetí ducha vypustil. V tom kuse ukázal už také Rostand svou budoucí dovednost dramatické techniky. Poukazuji zvláště na III. děj. Loď, s kterou Joffroy pluje, zakotví po dlouhém bloudění u Tripolisu. Joffroy však na smrt nemocen nemůže sám na pevninu, i posílá svého přítele Bertranda k princezně Melissindě s prosbou, aby k němu přišla, aby

ji aspoň, dřív než umře, shlédl. Bertrand musí si cestu k princezně proklestiti s mečem v ruce. Melissinda pokládá sličného a hrdinského Franka za Joffrova Rudela, jehož písně srdce jejího dobyly. Když se omyl vysvětlí, jest už pozdě: Melissinda miluje živého Bertranda a ne skonávajícího trubadura na lodi. Také Bertrand počíná podléhati kouzlu, tu pohled otevřeným, na moře hledícím oknem pamatuje ho na přítele. Ještě vlaje se stožáru bílá vlajka, ale každou chvíli může nahražena býti černou — toť ujednané znamení, že smrt vyžádala si oběti své. Melissinda zavře okenici; nevidouce lodi, snaží se na ni také zapomenouti. Zavanutí větru od moře otevře zase okenici. „Zavři ji!“ praví Melissinda. Ale Bertrand necítí k tomu odvahy, musil by ven vyhlédnouti. Melissinda chce býti statečnější, ale v půli cesty se obrátí. Plaše choulí se do koutku, odkudž nemohou moře zříti. Ale vanutí větru od moře, jež nad hlavami jejich táhne, nedá svědomí jejich usnouti. Tu zazní venku hlasy hovořící o lodi s černou plachtou. Pozdě! Následuje úchvatně pravdivé vylíčení, jak zpráva ta působí na mysli obou, i poznávají, že by spolu nikdy šťastni nebyli, i cítí místo lásky nenávist k sobě. Nový křik. Mellisinda přistupuje k oknu, a nastojte! na Joffrovově lodi dosud věje bílá plachta, co zatím v dáli mizí cizí loď s černou plachtou. Tedy přece ne pozdě! Příznivá náhoda uchránila je hříchu, i mohou ještě své povinnosti dostáti. — A opět pokrokem v před jest poslední kus Rostandův. Cyrano de Bergerac jest historická osoba ze 17. století, pověstná nesčetnými souboji, svým neuvěřitelně velikým nosem a tím, že v jistém smyslu byl Molièreovým předchůdcem, ježto tento z jedné z Cyranových komedií několik scen si vypůjčil. Rostand podržel tyto rysy, prohloubením pak a zušlechtěním toho duchaplného a vtipného charakteru vytvořil psychologický problem veliké přítažlivosti. Při vší duchaplnosti zdá se, jakoby Cyrano pro svůj nos propadl směšnosti. Arci břitkost jeho vtipu a meče zjednají mu „respekt“. Ale což zachvátí-li duši takového muže veliká vášeň, rozhoří-li se srdce jeho prudkou láskou k drahé vlasti, bude-li moci se naditi, že láska jeho bude opětována? A to právě přihodí se Cyranovi. Miluje svou sličnou příbuznou Roxanu a ona se mu vyznává ze své lásky k panensky krásnému Christianovi z Neuvilletteu, jejž až dosud toliko od daleka vídala. Na její žádost seznámí se Cyrano s Christianem a shledá v něm uskutečnění Roxanina ideálu. Třeba jen ponechati volného průchodu stavu věcí, ale Cyrano míní jinou cestou spíše cíle dosíci. Nabídne Christianovi svého d u c h a, píše mu napřed milostná psaníčka, pak to ale jde dále. Roxana dá Christianovi dostaveníčko pod balkonem svého domu, toť se ví, že večer. Romeo a Julie, ale v jakém vydání! Dokud je Christian sám, tož stále cukruje jedno a totéž: „Miluji tě“. Tu se vplouží Cyrano pod balkon a začne napovídati. Roxana rozrušená naslouchá, až Cyrano přemožen svou náruživostí Christiana odstrčí a sám začne cukrovati. Roxana neznamená klamu. Christian odtáhne do boje, v němž padne. Tím vzata Cyranovi všeliká možnost, aby Roxaně otevřel oči. Roxana vstoupí do kláštera. Cyrano zůstane jí na blízku a pomáhá jí truchliti. Jak ho to sladkohořce jímá, když Roxana čítá listy, které

on jí psal, a když věčnou lásku a věrnost přísahá tomu, jehož srdce v těchto lístech mluví! Teprve jeho hodinka poslední přináší vysvětlení. Poslední list Christianuv, jejž sama mrtvému z kapsy vzala a jehož nikdo jiný nemůže znáti než ten, kdo jej psal, má Roxana za ňadry. Cyrano praví jí, aby mu psaní to ukázala, i jme se je předčítati. Překvapena vroucností, která vyznívá z úst ducha beroucího, vzlédne, a tu vidí, že psaní dávno Cyranovi z ruky vypadlo: poprvé mluví Cyrano svým jménem k Roxaně. — Neméně zajímavé jest líčení doby. První děj líčí představení v hôtelu de Bourgogne, jenž předveden se všemi svými zvláštnostmi z té doby. Ač veliký počet osob tu vystupuje, přece vše se pohybuje velice hladce a obratně. Skvostným žanrovým obrázkem jest II. jednání: La Rotisserie des poëtes. Nesmí býti přehlédnuto, že se Rostandovi opravdu podařilo představiti muže, jenž vtipem a duchaplností srší. Co však zvláště vytýkám, že v kuse tom dosazen opět na prestol idealismus místo oškutné nevěrnosti manželské, jež se zdá býti jediným zamilovaným thematem dramaturgu francouzských. Ano, krása opět slaví své triumfy, ono umění, jehož úkolem jest (jak dí Goethe) podávati zdáním klam vyšší (ušlechtilejší) skutečnosti. Lichou a zavržitelnou však snahou je zdání tak dlouho realisovat, až zbude pouze sprostá skutečnost.

Od Rostanda k *Pierre Louysovi* po stránce ethické jest asi skok přímo krkolomný, a přece i on horuje o obnovení klassického ducha, ovšem že v době jeho úpadku. Poslední práce jeho zovou se „La femme et le Pantin" a „Léda". Ať se na nich chválí sebe více styl a technika, tolik jest a zůstane pravdou, že to lektyra enervující, a jest věru smutným úkazem, že takové věci, ve kterých by lecjakýs pérem vládnoucí bordelový pacholek hravě palmu slávy dobýti si mohl, o překot čtou dámy! Toť, prostě řečeno, „sviňologie" a čtenáři toho....! — O nic lepším není *Marcel Prévost*, jehož „Demi vierges" také honem do češtiny přeloženy, jakoby se náš národ bez takového raffinovaného neřádu neobešel. Týmž duchem prodchnuty jsou jeho „Lettres des femmes" a jiné práce.

Taktéž nezdravým čtivem jest „L'Impasse" od *P. Bonnetaina* při veškeré skvěle psané a dojemné studii psychické. Učenec, Surène, ožení se s Lucií, bytostí roztomilou, ale politování hodnou, jejížto nevinnost zaprodala její teta hře oddaná zpustlému světákovi. Surène ví o tom, i snaží se napraviti, co surovost a nelidskost byly zkazily. Rozumí se, že bez úspěchu; neboť co by byly potom mravné zákony, kdyby je lidé mohli hned nohama šlapati a hned zase s malou námahou rehabilitovati bez zůstavení stop? Pomíjejíce kluzkosti následujícího, podotýkáme, že Lucie měla dítě se svým zhanobitelem. Dítě to, Marta, vychováno v nevědomosti svého původu dospívá v pravou kopii Lucie, třebas že ne duševně zvrhlou, ale tím, že dohání k smrti Surèna, svého domnělého otce, jenž se do ní zamiluje po smrti Lucie, ale ve své šlechetnosti (sic!), aby zachoval čistotu Martiny duše, bere si život.

(O. p.)

Z literatur jihoslovanských.

Lublaňští bohoslovci vydali 9. svazek své ročnice „Pomladni glasi" (Jarní hlasy) za redakce A. Ratajce. Moravany zajímá rozprava nadepsaná „Blaženi Klemen Marija Dvorjak", líčící čtrnácti obrázky život našeho krajana Klementa Dvořáka čili Hofbauera. Krom toho kniha obsahuje několik povídek a básní a zábavnou rozpravu o včelách. Slovinská kritika doporoučí vřele knihu mládeži pravíc o ní, že má „ušlechtilý obsah v ušlechtilém rouše." — Nákladem L. Schwentnera v Lublani vydána kniha „Kranjska v slikach in spisih" (Kraňsko slovem i obrazem). Je to sbírka obrazu ruzných míst kraňských, jež vzaty z díla „Österreich in Wort und Bild" a opatřeny slovinskými vysvětlivkami. Kniha stojí 90 kr. — V Celji počali v květnu vydávati nový odborný časopis právnický, jemuž dáno jméno „Slovenska pisarna". Vydává jej čtvrtletně spolek slovinských úředníkuv advokatních a notářských. Stojí člena 75 kr., nečlena 1 zl. ročně. — Ve „Sbírce povídek, básní a národních báchorek", jež v Celji pod jménem „Naš dom" vydává a rediguje Dragutin Hribar, obsaženy jsou v 3. svazku dvě povídky, obě však přeložené. Fantastická povídka „Vojna leta" přeložena je z ruštiny (A. Borum) a povídka „Doma in na tujem" (Doma a v cizině z polštiny Felician Pintowski). Svazek stojí 20 kr. — Z hudební literatury slovinské možno vytknouti „Album slovenskih napevov". 50 slovinských hudebních nápěvu, jež pro klavír upravil Fran Gerbič. Album vydáno nákladem Schwentnerovým v Lublani a stojí 1 zl. 50 kr. Nápěvy uvedeny beze změny, klavírní doprovod je snadný. — Svetolik P. Ranković napsal roman Сеоска учитељица (Vesnická učitelka), jejž Matice srbská poctila cenou 100 zl. Roman vydán v Bělehradě. — Zajímavou historickou rozpravu vydal J. N. Tomić pod názvem Покрет Срба у околини Клиса 1603 год. (Ruch mezi Srby v okolí Klisu r. 1603.) Je to otisk z „Glasa Srpske Kraljevske Akademije" LV. — V Mostaru vydala tamní nakladatelská firma Pacher & Kisić sbírku cestopisných črt Marka Cara Низ родно Приморје (Podél rodného Přímoří). Marko Car je Přímořan, a to, co napsal, zná dobře z vlastního názoru. Líčení je živé. Vypravování o starém a novém Dubrovníku, o Lokrumu, Hvaru, Hercegu Novém atd. se čte velmi pěkně. — Touž firmou vydána sbírka drobnějších prací A. G. Matoše pod jménem „Iverje, Skice i Sličice". Dr. A. Tresić-Pavičić, redaktor „Novoga Vieka", jehož je Matoš spolupracovníkem, praví o něm toto: „A. G. Matoš je nejlepší dnešní charvatský humorista. Sloh jeho je kořeněn nejveselejším šprýmem, ale bohužel někdy také příliš palčivou kopřivou satiry. Neodpouští nikomu: kouše, trhá, seká, štulcuje, píchá, bodá jako pes, had, luňák, sršeň, vosa, komár a blecha. Není tak vysoké hlavy, které by se nedotkl, ani tak vznešeného nosu, na nějž by mušky jeho nedoletěly." „Iverje" atd. uveřejňovalo původně „Бранково Коло" v Srb. Karlovcích. — Srbská kritika chválí knížečku B. Stankoviće Из старога јеванђеља (Ze starého evangelia), obsahující

na 90 stranách 5 obrazů (Djurdjev dan. Prva suza [slza]. U noći. Stanoja. Uvela [zvadlá] ruža). Knížka vydána v Bělehradě a stojí 1 frank.

Přátele starých památek jihoslovanských zajímati bude spisek steněvského faráře L. Ivančana „Kapela sv. Martina u Podsusedu“. Účelem spisku jest, aby zachráněna a zachována byla jedna z nejstarších památek charvatských. — Pozornosti zasluhuje „Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena“, jejž vydává Jihoslovanská akademie věd a umění. Redaktorem „Zborniku“ je Dr. Ant. Radić. Poslední svazek obsahuje rozpravu „Narodna glazbena hudební umjetnost u Dalmaciji“ a různé materialy, jež týkají se víry, pojímání světa a různých obyčejů lidových.

Tolstého „Vzkříšení“ uveřejňuje v srbském překladě „Бранково Коло“ v Srb. Karlovcích.

Časopisecká odborná literatura srbská rozmnožena dvěma novými časopisy. Jsou to „Позоришни Гласник“ (Divadelní věstník) a „Српски Занатлија“ (Srbský řemeslník). P.

Ruská literatura v roce 1898.

Podává A. Vrzal. (C. d.)

Sbírka dvaceti povídek *V. V. Umanova-Kopljanského*, nadepsaná „Nezamětnyja dramy“, činí dojem spisovatele nadaného, ale časem uneseného nuceností, hledaností výmyslu. Živá a zajímavá je novellka „Váseň“, líčící plamennou lásku chudého umělce k bohaté kněžně, milující ho po svém, srdcem i rozumem, povzneseným citem, nedopouštějícím nic hrubého, nízkého v lásce. Jindy líčí spisovatel sobecké spisovatele, bezsrdečně hubící ženy, jež se jim oddaly, aby nepřekážely spisovatelské jejich karrieře; jindy předvádí dělce a úředníky, pozbývající ve víru života pojmu o smyslu života; jindy kreslí lidi na posledním stupni mravního pádu. Nejslabší jsou „dětské povídky“ a „pohádky“.

N. Telešov v „maličkém románě“ „Děti“ fotograficky věrně kreslí nemoc dětí, diftherii i smrt jejich; roman působí na čtenáře těžký dojem, ale neposkytuje uměleckého požitku.

V. M. Gribovskij (Gribov) ve svých „Studentských povídkách“ staví proti sobě život studentů petrohradské university, blouznivců, theoretiků, milovníkův abstraktních otázek a život studentů v pařížské Latinské čtvrti, praktických mladíků, již vědí už napřed, co chtějí. Povídky o studentech francouzských jsou zábavny, ač ne vždy dosti slušny; vážnější a obsažnější jsou novelly: „Jedinenije“, „Ispytanije“ a „Tetuška“. V nich autor líčí, co sám zažil a viděl, bez přikras, bez tendence. *A. N. Kljunkin* vydal sbírku 11 povídek („Zloby žizni“), napsaných pěkným literarním jazykem, ale málo poutavých, kromě

vážné povídky „Opozdili se“. V manželství nešťastný muž měl dítě s guvernantkou, jíž měl k tomu, by dítě vychovala sama, slibuje jí náležitou podporu. Ale dívka dala dítě do selské bezdětné rodiny, kde dítě měli rádi. Když muž ovdoví, vrátí se milované dívce, a jako poctivý a upřímný člověk vezme sedmileté dítě své k sobě; ale praví rodiče jsou dítku cizí, nejsou pro ně otcem a matkou, nýbrž pány. Oba rodiče udělali, co mohli, aby zahladili minulý hřích, ale nemohou, opozdili se, neměli dítka svěřovat cizím rukám. *A. Kuprin* ve svých povídkách i náčrtkách („Miniatury“) poddal se opojnému vlivu pařížských titěrných, feuilletonických povídek o jezdkyních v cirku, o cizoložnicích, o ženských se zkaženými vkusy, jaké předvádí v povídkách: „Allez“, „Oknem“, „Konec pohádky“ a „Natalja Dmitrijevna“. Kde však autor vede si samostatně, pozorovati sympathický talent, pěkný sloh, jako v náčrtcích: „Bregett“, „Nocleh“, „Obraz“, „Přátelství“. — *Viktor Ryškov* vydal novellu „V pautině“ a sbírku tří náčrtku „Na bolničnych kojkach“. V novelle líčí se pokus mladého, vzdělaného, ale naivního pána, Mečtajeva (= Blouznivce), jejž marně varoval starý přítel, pokus odejíti z hlavního města, usaditi se na vsi a přinášeti vsi užitek dle sil. Mečtajev usadil se na vsi, uvízl v „pavučině“, z níž sotva se vyškrabal, zanechav tam pavouku svých 15 tisíc. Je to poučná historie pro mladou intelligenci, chtějící žíti idyllicky na luně přírody. V náčrtkách, nadepsaných latinskými názvy nemocí: „Sycosis“, „Gangraena manus“ a „Lupus“ cítiti autora-lékaře, jenž podrobně líčí nemoce tělesné, ale při tom všímá si hlavně duševního stavu nemocných. V první povídce předvádí se chudý herec, jenž v době velikého postu, kdy v Rusku nesmí se hráti, aby nezhynul hladem, musí se tvářiti nemocným, musí lháti, klamati, ač jinak je to hodný člověk. V náčrtku „Lupus“ vidíme mladíka, stiženého hroznou nemocí, jenž 17 let tráví v klinice jako zajímavý předmět k dokázání nezhojitelné formy této nemoci.

„Novelly a povídky“ *N. G. Taranovského* napsány suchoparným, protokolarním tonem, jenž nehodí se k „vánočním pohádkám“, ve sbírce uveřejněným. Za to v „povídce soudního vyšetřovatele“, nadepsané „Vrah-umělec“ ton vypravování odpovídá charakteru vypravujícího i předmětu vypravování.

Současný úřednický, byrokratický svět živě nakreslen v humoristických scenách, nadepsaných „Otstavka i naznačenije“ od veterana ruské literatury *D. V. Grigoroviče* (nar. 1822). Sceny ty připomínají v mnohém Gogolovy sceny téhož druhu. *Al. Lugovoj* pravým jménem *Al. Tichonov* uveřejnil ve Věstn. Evropy novellu „Vzjatka“, v níž klade otázku o nevyhnutelnosti t. zv. kompromissu, ospravedlňování úplatku. Hrdina, znamenitý petrohradský úředník Požarskij, je muž hrdý svou bezúhonnou, nepodplatnou čestností a věrným sloužením úřední povinnosti, ale protestovat proti úplatnosti druhých nemůže, i smiřuje se s nevyhnutelným zlem, hledí na úplatné úředníky skrz prsty, nazývá je excellencemi, cítí, že je obklopen atmosferou úplatku, že atmosfera ta ho dusí, tlačí, že „těžkým břemenem“ je zachovati

dobrou reputaci, zůstati poctivým uprostřed všeobecné úplatnosti. Je to smutný obraz hniloby vyššího byrokratického světa.

Tak zvaný vznešený svět líčí konservativní spisovatel *Konst. Fed. Golovin* v novelle „Balověň sčastja“, v níž kreslí šlechetného mazlíčka štěstí, člověka, jenž obdařen vším, ale na každém kroku setkává se s nezdarem a zklamáním následkem hnusnosti obklopujícího kruhu lidí ničemných. Ve „Věstniku Evropy“ vyšla jeho povídka „Políček“, v níž snaží se dokázati nemožnost názorů na čest a souboj, panujících ve vznešeném světě. Názor autorův na otázky ty není originalní, a poutají pouze některé bytové tahy v povídce, jež daleko zůstala za dřívější novellou „Andrej Mologin“, líčící mravní pád člověka, jemuž nezištné snahy z let universitních nestačily na dlouho, tak že první pokušení svedla ho s cesty přímé, první nehody odňaly mu chuť k práci, a zůstalo v něm jenom netrpělivé očekávání nezaslouženého štěstí. — *Vas. Gr. Avsějenko* (nar. 1842), jenž psával do Rusského Věstniku, napodobuje B. Markeviče, uveřejnil ve Věstniku Evropy novellu „Molodo-zeleno“, v níž napodobuje Boborykina i v kresbě osob i ve flirtování hrdinův i v lehkých rozmluvách o ideách Tolstého a inženýrské karrieře. Poněkud originalní je mladý inženýr Lachov, jejž autor uznává za positivního hrdinu naší doby. Týž zamiloval se do manželky petrohradského dělce, s nímž měl míti souboj, ale pak zapudil ze srdce mladistvé okouzlení, všeliký neporušený cit, všecko, co „mlado-zeleno“ a zůstal věren slepé, bezdušné modle průmyslu. — *F. E. Romer* vydal sbírku novell, povídek a článků s názvem „Skazki i pravda“. V „Prázdném srdci“ nakreslil bohatou slečnu, typickou sobkyni, rozmazlenou vychováním, nečinností statkářskéko života, láskou slabého otce a zbožňováním četných ctitelů. Z nudy baví slečna „prázdné srdce“ tím, že pohrává si se svými ctiteli, nepomýšlejíc na následky hry té. Romer vypravuje živě, zajímavě, kreslí typické postavy. V stati „O úlohách kritiky“ odsuzuje t. zv. kritiku publicistickou. Jeho roman „Pod raznymi ugolkami“ v konservativním Rusském Obozrěniji předvedl konservativního zemce. Thematem romanu je řešení otázky o tom, proč u otců, hluboko poctivých a čistých idealistů, děti jsou suchoparní a zatvrzelí sobci, toužící jen po požitcích, bohatství. Uměleckých předností roman nemá.

Ze spisovatelek žen kromě paní Merežkovské napsaly v posledním roce práce do časopisův Avilova, Olga Šapirova a Mikuličova. *Avilova* v novelle „Naslědniki“ líčí typy zatvrzelých, bezdušných, bezsrdečných lidí, otce a ještě tvrdšího syna. Garušin, drobný statkář, chce pomstíti se zchudlému knížeti Baratynceevu, jemu dlužujícímu, za ponížení, jež snášel v domě jeho on i otec. Otec chtěl nabýti vážnosti a pocty pomocí milovaného syna, jejž chce oženiti s nehezkou, ale hodnou dcerou Baratynceva. Ale syn, který nemá k otci žádné lásky, chce prodati otci svůj souhlas k sňatku jen za polovici statku otcova, a Garušin-otec pozdě poznává, že jediný člověk, jemuž k vůli s jinými se znepřátelil, nechápe ho, je mu cizí. *Olga Šapirová* v novelle „Ne pověrili“ činí hrdinkou a obhajkyní práv ženských hysterickou, dosti zkaženou,

zlou a lenivou dívku, která by chtěla jen poletovat s kvítka na kvítko jako motýlek a mužským nadává „hanebníku“ za to, že nevěří upřímné snaze její nabýti poctivé samostatnosti. Omrzelo se jí postavení vydržovaného děvčete a chce tedy vstoupit k opeře, ale má k tomu jen hezké oči, však žádný hlas. Špatné hájení práv ženy! Pí. *Mikulićová*, jež proslavila se svou „Mimočkou“, uveřejnila v Sév. Věstniku povídku „Střemcha“, skládající se z dvou spolu málo souvislých částí, jejichž themata i nálady se liší. První část je historie čisté lásky poeticky naladěné dívky Maši k mladému doktoru na klinice v Kijevě, kamž dívka přijela za nemocnou tetkou, a kdež pozná ony stránky života, jež před ní dosud skrývali. Zde pozná stinné stránky ženské otázky, seznámivši se s tak zvanými ženskými nemocemi. Vzpomínkou na čistou lásku zůstane jí pouze v sadu kliniky utržená ratolest růžové střemchy. S odjezdem Mašiným do Petrohradu nastal divný duševní převrat. Mašu pojala náboženská ekstase. Ona celé dni tráví v kostele, modlí se, postí se, spává na podlaze, dává almužny. Příbuzní chtějí ji vyléčiti z této chorobné nálady i provdají ji za bezsrdečného, zatvrzelého čtyřicetiletého muže, od něhož Maša všecko snáší s pokorou a trpělivostí. Spisovatelka neseznámila nás s duševním procesem, jímž z poeticky naladěné, rozkvétající hodné dívky stala se exaltovaná žena, mravní stránku lásky a manželství nakreslila bledými tahy. Zdá se, že spisovatelka více milovala hezkou, ale prázdnou hlavičku Mimočky, než hrdinku Střemchy, ač tato zasluhuje více lásky. Tklivý zármutek, melancholická nálada vane na čtenáře z povídky o čisté duši.

Historické novellistice v Rusku nedaří se. V posledním roce vydali pouze *M. M. Filippov* a *V. V. Michějev* historické novelly. Onen ve svazku „Historických novell“ uveřejnil dvě práce. První z nich, „Dvorjanskaja česť“, z dob carevny Kateřiny II., má obsah, čerpaný ze starých listin, ale je napsána nudně, rozvláčně, není v ní barev, charakterisujících druhou polovici 18. století. Barvitější je krátká povídka ze života staro-řeckého. — Ještě slabší je „uglická pověsť“ Michějevova „Otrok-mučenik“ ze života uglického koželuha i jeho rodiny v 17. století. (O. p.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

Codex diplomaticus II.

VIII.

4. Přemysl I. král. Červenec 1201. — G. I. a 1.

Original zde, se signaturou G. I. a. 1. popsaný Drem. Lechnerem na uv. místě str. 133. (otisku str. 11.). Neuvádí tam jenom, že na rubě nejstarší obsah: Datum super decimam episcopalem in prouincia Golasschicz, novější rukou pak dodáno: et donatio ville Drisycz. Pod tím číslice IIII., pod jiným obsahem číslice XXIX.

Codex dipl.	Original.
str. 5. ř. 1. indiuidue	indiuidue;
ř. 2. christiane	christianę;
ř. 5. condicionis humane ... mee	condi*t*ionis humanę ... meę;
ř. 6. eterne	ęternę;
ř. 10. Golasizch	Gola*s*sizch;
ř. 11. tečky:	třeba vynechati, nebo po slovech de aratro jest v originale místo prázdné až do konce řádku;
ř. 11. ecclesiastice	ęcclesiasticę;
ř. 17. diuine ... approbant	diuinę ... a*b*probant (sic);
str. 6. ř. 1. ecclesie	ęcclesię;
ř. 5. a 6. dominice incarnationis	dominicę incarna*c*ionis — vedle: indic*t*ione.

IX.

31. Přemysl I. král. Olomouc, 1207. — C. I. a 3.

Original zde, má signaturu C. I. a 3. Nejstarší poznámka na rubě listiny jest: (Priui)legium Premisl regis Boemie tercii super libertatibus ecclesie Olomucensis, novější rukou připsáno: et Cremsir. (sic). Listina měla tam prve díru, která jest podlepena pergamenem a na líci přepsána snad v předešlém věku.

Codex dipl.	Original nemá † po chrism. »C«.
str. 38. ř. 1. Prem*y*ssl	Prem*i*ssl;
ř. 4. *v*eneratur	*u*eneratur;
ř. 10. exac*c*ionum .. decreuimus	exac*t*ionum; ale výrok věty decreuimus ve zdejším originale schází. V rekognici potvrzovací listiny Innocentia III., kterou učinil Matěj arcibiskup Mohučský 13. června 1326 zde v originale nalezené, ale nezařaděné, po „renouantes priuilegia“ následuje teprve výrok věty: decreuimus.

	V kopiáři I. ho není, jakož ani „spectat", o němž bude níže řeč; v listině z 9. října roku 1523., kterou král Ludvík potvrzuje svobody kostela olomuckého, i ve vidimovaném opise jejím z roku 1644., máme: decernimus.
ř. 11. edificacione et reedificacione	edifica*t*ione et reedifica*t*ione;
ř. 13. Jus	*I*us;
ř. 2. po „remaneant"	doplňuje kopiář I. snad podle druhého originalu: *ecclesie;*
str. 39. ř. 2. a 3. *v*ero	*u*ero;
ř. 4. iudicio	iudi*t*io;
ř. 5. *v*el ... *v*tilitatis sed apu*d*	*u*el ... *u*tilitatis sed apu*t*;
ř. 6. satisfa*cc*io	satisfa*ct*io;
ř. 7. *v*t	*u*t;
ř. 9. condiciones	condi*t*iones;
ř. 11. precedencium	preceden*t*ium;
ř. 18. *v*endicabantur	*u*endicabantur;
ř. 24. nec aliquis ea audeat	kop. I. snad dle druhého exempláře: u t n u l l u s h e c a u d e a t ..
ř. 25. *v*endicare	*u*endicare;
ř. 30. spectat	Výrok věty *spectat* **schází** v originale zdejším, v opise bully Innocentia III. z roku 1207., v rekognici Matěje arcibiskupa z r. 1326., v kopiáři I. i v přepise listiny z roku 1644. **Jest** v obnovených Ludvíkem králem privilegiích a v přepise jich vidimovaném z roku 1644.
ř. 31. *v*tilitatem .. pertinen*c*ium	*u*tilitatem pertinentium;
ř. 33. quid*e*m principes	quid*a*m principes;
str. 40. ř. 4. *v*enerit	*u*enerit;
ř. 8. brecizlauensis	brecizlau*i*ensis;
ř. 13. Sdizlao	Sdisslao.

X.

33. Konfirmace listiny č. 31. Innocentiem III. z 9. ledna 1207.

Udává již Dr. Lechner, že original dle poznámky Bočkovy kusý jest v kapitolním archivě Olomuckém, sign. A. I. a 6. Zde jen rekognice Matěje arcibiskupa Mohučského z 13. června 1326 (original má pouze datum Aschaffenburg I d u s I u n i i), mimo kopie pozdější. Rekognice psána jest na pergameně tenkém prostředně velikém s pečetí z bílého vosku visutou na pergamenovém proužku poškozenou velmi; zbylať z ní pouze část spodní, představující postavu arcibiskupa od kolen dolů v oděvě církevním s palliem. Ostatní ulomeno. Nejstarší záznam na

rubě: littera confirmacionis priuilegiorum ecclesie olomucensis secundum recognicionem episcopi maguntini per papam Innocentium tercium; k tomu přidáno rumělkou číslo V. E. A tužkou připsáno rukou snad Dra. Branowitzera: Sieh Boczek No. XXXIII.

Rekognice zní: Nos Mathias dei gracia sancte Moguntine sedis archiepiscopus, sacri imperii per Germaniam archicancellarius. Ad vniuersorum noticiam presentibus cupimus peruenire nos vidisse legisse, ac manibus tenuisse litteras sanctissimi patris et domini domini pape Innocencii tercii vera ipsius bulla signatas, quarum tenor per omnia dinoscitur fere talis. [Listiny u Bočka č. 33. a 31. II. str. 41. a 38. sled.] Končí: Verum quia eedem littere per minus diligentem ipsarum conseruacionem in quibusdam verbis in eis contentis fuerunt laniate ac vetustate consumpte. Nos indempnitati ecclesie Olomocensis, prout ad nostrum spectat officium, et quantum nobis est possibile, prouidere cupientes, predictas litteras ad peticionem honorabilium virorum Yenczonis decani et Sboronis prepositi ac capituli Olomocensis sub nostro sigillo duximus transcribendas, ratum et gratum habentes, quantum ad nos pertinet et nobis a iure communi priuilegio seu statuto conceditur, quidquit in eisdem litteris continetur. In cuius rei testimonium presentes damus litteras, sigilli nostri appensione communitas. Datum Aschaffenburg Idus Iunii anno domini millesimo trecentesimo vicesimo sexto.

V rekognici Matějově pozměněn dle jeho věku latinský pravopis. Na jednu hrubou chybu diplomatáře třeba upozorniti. Nazývá tam na str. 41. ř. 5. sám papež olomuckého biskupa Roberta „venerabilis in Christo **pater**", což jest **zhola nemožno** dle zvyku kurie. Však také i rekognice Matěje arcibiskupa i kopiář I. na uvedené Dr. Lechnerem straně i dotčená jim copia simplex listiny s dosavadní signaturou C. III. a. $\frac{1}{2}$ mají, jak se dá předpoložiti, zcela správně „venerabilis in Christo **frater**."

XI.

45. Král Přemysl I. Kroměříž 1209. Kopiář I. fol. B. VII.

Kopiář I. zaměňuje dle zvyku své doby *u* na počátku slov hláskou *v*, jenom na jednom místě (ř. 5. str. 52. u Bočka) ponechává vedle sebe: *v*tilitati . . . *v*t in eadem *v*illa; jméno královo píše Premizl (u Bočka str. 51. ř. 2. Premuzil) ř. 4. má Wrat*y*zlai, ř. 10. exa*cc*ionum, ř. 13. místo tištěného „statuentes" čte: *saueccientes*. Str. 52. ř. 2. a 3. má „curialibusque vel inbeneficiatis" (**bez** quoque). Ř. 11. má: H*e*nricus, ř. 14. Zewise, Semizlaus, 15. S*v*dizlaus. 16. Thizeli*m*us abbas de Welegrad.

XII.

47. Innocentius III. Lateran 9. dubna 1210. — A. I. a 1.

Dr. Lechner sice vytýká: die Urkunde ist jedoch falsch eingetragen, da sie mit Rücksicht auf das Monatsdatum ins Jahr **1211** zu setzen ist; ale papež Innocentius byl posvěcen a korunován u sv. Petra

22. února 1198, třináctý rok jeho papežství počíná 22. února 1210 a končí 21. února 1211. (De Mas Latrie. Trésor de chronologie d'histoire et de géographie. Paris 1889 col. 1114.) Tedy 9. duben třináctého roku papežování Innocentiova jest skutečně **9. duben 1210 a ne roku 1211.**

XIII.

II. 143. Král Přemysl. Brno, 2. března 1223. M. I. a. 1.

Codex dipl.	Original.
str. 146. ř. 4. ter*t*io	ter*c*io;
ř. 6. Boru*th* L. Boru*ta*	co za *t* následuje, jest setřeno; podle zbylých známek může býti jenom: Boru*th*.

Pečet rozdrobená na modrých nitích zašitá v plátně.

XIV.

162. Vladislav markrabě. Kralice, 11. května 1225.

Codex dipl.	Original.
str. 163. ř. 2. seruien*c*ium	seruien*t*ium;
ř. 4. e*c*iam	e*t*iam;
ř. 5. *nos* Wladizlaus	*ego* Wladizlaus; zde bylo poznamenati, že věta, jejíž podmět jest v singulare, končí výrokem v plurale, a Boček že k vuli výroku změnil konstrukci věty;
ř. 6. participes esse cupientes L. správně dle originalu: Particeps esse cupiens	
ora*c*ionum	ora*t*ionum;
ř. 7. Petri *et* Pauli	Petri *atque* Pauli;
ř. 8. in *v*illa	in *u*illa;
ř. 10. ac retribu*c*ionem	retribu*t*ionem;
ř. 11. *v*ille	*u*ille;
ř. 12.	při slově concedi*m*us jest korrekturu pozorovati;
gra*c*ie nostre beniuolen*c*iam	beniuolen*t*iam, tedy ř. 5. zkr. gre rozvésti třeba gra*t*ie;
ř. 13. iamdicta *v*illa... inquieta*c*ione	iam dicta *u*illa ... inquieta*t*ione;
ř. 14. infesta*c*ione	infesta*t*ione;
str. 164. ř. 1. edifica*c*ione	edifica*t*ione;
ř. 2. *v*iolen*c*ia	*u*iolen*t*ia;
ř. 3. e*c*iam	e*t*iam;
ř. 5. *v*illa ... in custodi*am* curie principis	*u*illa ... in custodi*a* curie principis;
ř. 6. *v*ille	*u*ille;
ř. 7. *v*t ... *v*oluntate. Si *v*ero	*u*t ... *u*oluntate. Si *u*ero;
ř. 9. in *v*illa ... *v*iolentam	in uilla ... *u*iolentam;
ř. 11. *v*igilantibus	*u*igilantibus;

ř. 13. subscripcione	subscriptione;
Andreas Agazo	Andreas agazo;
ř. 17. Rudolphus	Rudolfus;
ř. 18. incarnationis.. Indiccione XIII.	incarnationis.. indictionis tercio decimo (sic).

Pečet utržena, zbyly však ztvřelé dvé niti černohedvábné. Záznam nejstarší na rubě: *Super* Mostkowicz, ut bona non impediantur nec aliquas contribuciones faciant. Pozdější český: Swody wsy mostkowicz.

XV.

255. Markrabě Přemysl. 1234. C. I. a. 5.

Str. 136. (14) píše Dr. Lechner: fol. IV' folgende, Nr. 2 kommt im Copiar die Urkunde 2. 285 sqq. deren Original hier liegt, signiert C. I. a 5. Zatím jesti zde original pouze onoho přepisu v kopiáři I. na uvedeném místě, kdež listina, již uveřejnil Boček II. 285 sl. jest potvrzena a rozšířena královým synem taktéž Přemyslem markrabím moravským, jak dokazuje poškozená jeho pečet na nitích žlutého hedvábí, na níž čísti lze + PREMI[ZL D|EI GRACIA MARCHIO MORAVIE. Písmena EI GR jsou na odlomku pečeti, kterýž se však drží na nitích dotčených. Když jsem pečet dosti málo očistil, ukázala se písmena ACIA zcela zřejmé. Na pečeti jezdec na koni uhánějícím, v levici drže štít s orlicí, která má křídla v letu roztažená, v pravici kopí s praporcem vlajícím.

Záznam na rubě psaný příčky od spodu navrch: Priuilegium Primisel marchionis Morauie super libertatibus ecclesie Olomucensis (pozdější rukou): et Cremsirensis — super multis villis, que in hac ex nomine ponuntur. Pod „super multis" dodáno sotva čitelné et super Rathay. Stranou nad tím: II. Nad záznamem opět č. II. a pod číslem: Rataÿ.

Počátek zní: In nomine sancte trinitatis et indiuidue vnitatis. Ego Premizl dei gracia marchio Morauie Roberto dei gracia Olomucensi episcopo et eius successoribus ac ecclesie Olomucensi in perpetuum. Cum sit honestum et iustum cuilibet iura sua conseruare tamen uidetur esse conuenientius et iusticie magis consonum sacrosancte ecclesie cuius proles sumus generosa eiusque sacramentis regenerata ipsius iura illibata custodire et ut integra et inconcussa permaneant prudenter et mature prouidere. Decreuit itaque nostre prudencie prouida sagacitas ad peticionem uenerabilis patris nostri Olomucensis episcopi Roberti qui in. presenciarum est ecclesie Olomucensis priuilegia ab illustris memorie rege Boemorum patre nostro Othacaro nomine qui lingua boemica Premizl uocabatur eidem ecclesie Olomucensi concessa et a predecessoribus suis principibus ac ducibus Boemie et Morauie plenarie ac lucidius renouare et quicquid a tanta regis clementia est indultum totaliter confirmare. Ut autem liberalitas nostra ubique clareat profusius, etiam quedam beneficia libertatis sancte ecclesie Olomucensi profutura superaddidimus quatinus ex nostris adauctis beneficiis beati

apostoli Petrus et Paulus et gloriosus martir sanctus Wenceezlaus de cuius sanguine traximus originem nobis sint aput deum propicii ac pro nostra salute et remedio animarum predecessorum nostrorum et precipue inclite memorie patris nostri intercessores existant assidui. Priuilegium autem patris nostri tale est sicut in subsequentibus apparet in quo priuilegio etiam quedam libertates continentur quas excellentis memorie Wladizlaus auus noster secundus rex Boemorum ecclesie Olomucensi concessit et concessas confirmauit et sui appensione sigilli ne in posterum uiolarentur roborauit. C. In nomine sancte et indiuidue trinitatis. Ego Premizl dei gracia rex Boemorum tercius etc.

Boček udal na str. 287., že listina, jak ji otiskl, ex originali archivi Cremsiriensis pochází. To však se nezakládá na pravdě: neb jak dotčeno, v archivě zdejším jest original konfirmace listiny Přemysla krále z roku 1207., potvrzené papežem Innocentiem: z této listiny vzato vše až po slova „irritetur, prohibemus“ (Boček II. 38 a 285). Vše, co následuje na str. 285. sl., náleží jak i počátek této listiny moravskému markrabímu Přemyslovi. Nebo jako jenom bezprostřední poddaný kostela olomuckého mohl nazvati biskupa olomuckého svým duchovním otcem (*patris nostri* Roberti, králové čeští píšou o biskupu Olomuckém vezdy venerabilis in Christo pater), tak mohl také jenom příslušník biskupství Olomuckého psáti: Vt autem ex nostre deuotionis affectu quem erga deum habemus letetur semper *mater nostra* sancta Olomucensis ecclesia et ampliori beneficiorum honore gaudeat se esse excelsam, ex nostra mera liberalitate hanc eidem graciam conferimus quod quasumque possessiones episcopi emunt uel canonici nomine ecclesie, prescripta gaudeant libertate, etc.

Markrabí Přemysl rozmnožuje i rozšiřuje zde svobody kostela olomuckého, jakož byl předem načkl slovy: Ut autem liberalitas nostra ubique clareat profusius, etiam quedam beneficia libertatis sancte ecclesie Olomucensi profutura superaddidimus etc.

Nechci pronésti zde soud, zdali jest listina, které schází obvyklý konec, na níž také svědci nejsou uvedeni, která není datována, jest puvodní čili nic, ale tolik podotýkám, že uvedená výše slova patris nostri Roberti, v proměně přiměřené roku 1256, patri *nostro* Brunoni a Vt omnia autem matri *nostre* sancte Olomucensi ecclesie v listině Přemysla II. krále, jak ji má kopiář pergamenový z 14. věku (Boček III. č. 234. str. 214.), jejíž znění se svědky zcela jinými týž kopiář i transsumpt z roku 1417. připisují markrabímu Přemyslovi, nenasvědčují původnosti listiny z roku 1256.

XVI.

219. Přemysl markrabí. Znojmo v listopadu 1252.

Codex dipl.	Kopiář I. fol. F. II. v.
str. 240. ř. 1. Premisl	Premizl;
ř. 4. fideli capellano nostro Gregorio	fideli nostro capellano Gregorio
ř. 6. in ipsias villa	in ipsius uilla:

ř. 8. precepta e*w*angel*ii* attendentes	správně: precepta e*u*angel*ica* attendentes;
ř. 11. i*m*portunam	i*n*portunam;
str. 241. ř. 2. Pr*i*borius iudex Olomucensis	Preborius iudex Olomucensis;
ř. 3. *Z*la*u*ata . . Wo*kk*o subcamerarius	*S*la*w*ata . . . Wo*cc*o subcamerarius;
ř. 5. filius Prothi*u*en	filius Prothiwen;
ř. 6. *S*udomirus filius *S*udomiri	*Z*udomirus filius *Z*udomiri;
Pabianus. Woina filii Luder L. Pabianus *et* Woina filii Luderi	Pab*y*anus *et* Wo*y*na filii Luderi;
ř. 7. filius Weli*z*	filius Weli*s*;
Zbi*z*laus. Pred*b*or filii Milo*s*lai	Zbi*s*laus *et* Pred*w*or filii Milo*z*lai;
ř. 7. a 8. Rat*i*bor. Tworimir filii Budizlai	Rat*y*bori*us* *et* Tworimir*us* filii Bud*y*zlai;
Cod. dipl. a L. ř. 8. filii Pr*i*borii	filii Pr*e*borii;
ř. 9. Bo*s*e . . . Neplah filii Neplah	Bo*z*e . . . Neplah (v kopiáři vynecháno: filii Neplah);
ř. 9. a 10. . . Gilye filii Jankonis . . . Ratmirii	. . Gylie filii Ianconis . . . Ratymiri;
ř. 10. Jacssa . . . *S*cripen	Iacssa . . . *Z*cripen;
ř. 11. Datum in Znoym . . . Bartholomei	Datum in Znoyma . . . Bartolomei;
ř. 12.	rok vypsán literami;
ř. 13. mense Nouembris	mense Nouembr*i*.

XVII.

277. Král Václav I. 1236. — Kopiář I. fol. F. III.

Codex dipl.	Kopiář I.
str. 316. ř. 3. Olomuc	Olomuc*z*;
ř. 4. super libertatibus suis	super suis libertatibus;
ř. 7. cum fuimus in Moravia	quando fuimus in Mora*u*ia;
ř. 8. presumpt*uose*	presumpt*orie*;
ř. 8. contra omnem nostrum mandatum	nesprávné grammaticky „omnem" vypuštěno v kopiáři;
ř. 11. optentu . . . uobis	o*b*tentu . . . *v*obis;
ř. 12. presumptione ablata quantocicius	presump*c*ione ablata quanto*cius*;
ř. 15. uolumus L. uolumus	*v*olumus;
ř. 16. uobis	*v*obis.

XVIII.

301. Král Václav I. 1. prosince 1238. Kopiář I. fol. D. VII.

str. 350. ř. 3. inperpetuum	in perpetuum;
opertet	op*o*rtet;
ř. 5. ea litterarum	ea *et* litterarum;
ř. 8. sil*v*am . . . in Loden*icz* L. Lodin*ecz*	sil*u*am . . . in Lod*nicz*;

ř. 12. e*v*idens	e*v*idens;
ř. 15. Rathiborius . .	Rat*y*borius;
*S*zemezlaus L. *S*ezemezlaus	*Z*ezemeslaus nebo snad raději *Z*eze-me*s*laus;
str. 351. ř. 1. *S*danimirus	*Z*danimirus;
ř. 2. archid*i*aconus . . . N*ich*olaus archid*i*aconus	archid*y*aconus . . . Nicolaus archid*y*aconus.

Dětské časopisy v Rusku.

Podává A. Vrzal.

Úkolem dětských časopisů jest, by účinně podporovaly rodinu i školu ve vychovávání a vzdělávání dětí, poskytujíce dětem záživnou, srozumitelnou a vzdělávací četbu. Co v té věci podávají současné ruské časopisy pro děti?

Nejstarším ruským časopisem pro děti je illustrovaný měsíčník Dětskoje čtenije, vycházející v Moskvě, kdež také založen byl 1785 Nik. Iv. Novikovem. Zaniknuv 1789, byl časopis tento častěji otiskován před r. 1819. tu v Moskvě, tu ve Vladimiru, což svědčilo o potřebě časopisů pro děti. Teprvé koncem let třicátých a počátkem let čtyřicátých počala rozvíjeti se dětská literatura, vydávány dětské almanachy a knihy pro děti. Pod vlivem článků N. Pirogova (1810—81) v Morském Sborniku 1856 začalo ono pedagogické hnutí, které v oné době neméně zajímalo rusku společnost než reforma selská a jiné reformy. Zakládány školy, vydány nové učebnice K. D. Ušinského (1824—1870), barona N. A. Korfa (1834—1883), Vodovozova a jiné, konečně 1869 znova založen v Petrohradě A. N. Ostrogorským časopis Dětskoje čtenije směru popularně vědeckého. Časopis ten, do něhož kromě redaktora přispívali V. P. Ostrogorskij, V. A. Viskovatov i A. Jak. Gerd, získal záhy dobrou reputaci. R. 1877. převzal redakci časopisu toho V. P. Ostrogorskij, jenž prvotni popularně-vědecký směr změnil v umělecko-literarní, a zavedl přílohu „Pedagogičeskij listok", věnovanou otázkám domácího vychování, prvopočátečného vyučování a školy. Kolem časopisu toho skupil se kroužek pedagogův a spisovatelů pro děti; v redakčních schůzích posuzovaly se články, jež měly přijíti do tisku, i otázky o směru dětské literatury a vychování vůbec. Za prvních patnáct let svého trvání časopis přinesl celou řadu povídek, básní a popularně-vědeckých článků, z nichž vznikly sbírky, které dosud mají důležitý význam v literatuře pedagogické a dětské, na př. „Ruští spisovatelé jako vychovávací a vzdělávací material pro zaměstnání s dětmi", „Dobří lidé", „Ze světa velikých podání" od *V. P. Ostrogorského:* „Uprostřed přírody", „U dělníků", „Ve svém kruhu", „Po Božím světě" od *A. N. Ostrogorského:*

„První povídky z přírodopisu“ *V. A. Viskovatova*: „Zaduševnyje razskazy“ (2 sv.) a „Byvalščina i skazki“ *G. V. Zasodimského*: „Pověsti, skazki i razskazy“ (4 sv.) *N. P. Vagnera (Kot.-Murlyka)*: „Na pamjať starago roda“ i „Kak poživeš, tak i proslyveš“ *Žofie Pavl. Sobolevé* (*V. Samojlovič*. † 1881); „Ruští bohatýři“, „Pohádkový svět“ *O. Šmidt-Moskvitinové (Rogové)*: „Podsněžnik“ *M. N. Pleščejeva*: „Dětské povídky“ *P. Nezvanova* (*P. N. Tice*, † 1885) a j. Ale po r. 1884. reputace Dětského čtení klesla, až r 1888. převzal redakci *D. D. Semenov*, jenž časopis ten opět povznesl. R. 1891. převzal vydání Dětského čtení *Jak. V. Borisov* a redakci *P. V. Goljachovskij*, kteří k účastenství pozvali staré spolupracovníky (A. N. i V. P. Ostrogorské, P. Zasodimského, V. V. Ogarkova, N. Borisova, A Valujeva-Munta) a přilákali nové síly k spolupracovnictví. Když pak v listopadu r. 1894. časopis Dětskoje čtenije přenesen byl do Moskvy, kdež vydavatelkou jeho stala se E N. Tichomirova a redakci jeho převzal D. J. Tichomirev, Dětskoje čtenije vstoupilo na novou dráhu v dětské literatuře, v těsný svazek s literaturou pro dospělé, přibravši za spolupracovníky tak zv. „velké“ spisovatele, kteří mají „jméno“ v literatuře ruské. Dříve totiž do dětských časopisů psávali spisovatelé „dětští“, neumělečtí, jimž nedostatek literarní uměleckosti nedovoloval přístupu do „tlustých“ časopisu pro dospělé

Spisovatelé ti psali „dětsky“, t. j. neumělecky, jednotvárně. U všech těchto spisovatelů bylo pozorovati tytéž hlavní vlastnosti: psali stale poučně, citlivě, mnohomluvně, strojeně, vypujčovali si zametané sujety druh u druha, odchylovali se od vychovávací pravdy skutečného života a vymýšleli si látky k dílum literarním. Ale nyní přibráni za spolupracovníky Dětského čt. skuteční spisovatelé, kteří vnesli v dětskou literaturu, do té doby monotonní a neuměleckou, svěžest, oživení, větší obsažnost a rozmanitost, literarní uměleckost. A tak vydávané Dětsk. čtenije mělo veliký vliv na dětskou literaturu jak ve výboru, tak ve zpracování látky pro děti. V belletristickém oddílu D. čt. vyskytují se jména předních spisovatelů ruských: Ant. Čechova, K. Baranceviče, D. Mamina-Sibirjaka. Vas Nemiroviče-Dančenky, P. Zasodimského, M. Albova, G. Mačteta. Ign. Potapenky, K. Staňukoviče, P. A. Sergéjenky, N. P. Vagnera (Kot-Murlyka), V. S. Lichačeva. D. Mordovceva, Kruglova, Pozňakova, Solovjeva-Ne-měio-a a j. Z básníků píší tam: V. L. Veličko. L. Medvédev. V. Ladyženskij. Fedorov-Davydov, P. Tulb. N. Novič. Lebedev a j. Nelze nám pro nedostatek místa vypočitávati všecky cenné básně, novelly, povídky, pohádky, uveřejněné v časopise tomto za poslední léta, i obmezíme se poukázáním na lepší práce r. 1898. Tak *Ign. Potapenko* uveřejnil tu pěknou novellu „Dva talenty“, v níž živě, pravdivě, umělecky nakreslil dva zástupce talentu hudebního, skromného dělníka s prostředním talentem (Němce) a Rusa, obdařeného velikým nadáním, spoléhajícího jen na talent, kterého nezdokonaluje prací, jako jeho společník. *D. Mamin-Sibirjak* v pohádkách „Světljački“ nakreslil poetické obrázky přírody v noci, v lese i na jezeře, a zobrazil

v nich vtipně život dvou světlušek. Úchvatně a živě nakreslil tu také obrazy, vzaté z ruských pověr: lesního ducha, vodníka i rusalek, jež seznamují nás názorně s tím, jak vznikly pověry ty a kolik je v nich půvabu i realní pravdy. Mamin-Sibirjak jako spisovatel pohádek a báchorek může býti nazván originalním mistrem v oboru umělé pohádky a báchorky, jak o tom svědčí jeho sbírky pohádek pro děti: „Alenuškiny skazki", „Razskazy i skazki" (2 sv.), „Zarnicy". Prostě, srdečně, tklivě napsána povídka *P. Sergějenky* „Milosrdná sestra". Upřímnou pravdivostí a tklivostí vyznačují se povídečky *K. D. Nosilova:* „Nešťastná příhoda", „První hanba", „Dědouškovi jeřábi" a „Biskupův příjezd", kde zvláště dojemně nakreslen starý kněz, vychovávající své vnuky, budící v nich lásku k lidem i přírodě. Dobrosrdečným humorem dýše povídka *K. S. Barancevič* „Obnovitel rodinné slávy". „Vánoční stromek dědečka Mitriče" a „Domu" jsou dojemné obrázky ze života dětí vystěhovalců. Teplotou dýše vypravování kostelního hlídače o dalekém dětství v povídce *V. M. Michějeva* „Večer na školním noclehu". Zmínky zasluhují ještě povídka ze selského života „Druhové" od samouka *S. T. Semenova* a obsažný náčrtek *P. Levického* „Na vzějzžej".

(O. p.)

Nová díla.

Dr. G. Wolff: Beiträge zur Kritik der Darwin'schen Lehre. Leipzig 1898. Cena 2 m.

„Es bricht sich zweifellos allmählich die Erkenntnis Bahn, dass es mit dem Darwinismus eine arge Täuschung gewesen ist, und man sucht ihn möglichst anständig wieder loszuwerden." Tím ovšem nelze rozuměti veškery Darwinovy práce, která bez odporu byla veleplodná, ale hlavní zásady jeho, mechanický názor přírodní. Spisovatel pádně a znalecky hájí rozpravami svými zásadu původní účelnosti v přírodě ústrojné. Podstatu organismu klade totiž v „účelnou přizpůsobivost k zevnějšku", která právě jen bytostem organickým dána, a to prvotně; darwinismus, který tajemství to chce vysvětliti, mlčky nějaký život již předpokláda a dodatečně účelnost do mechanické soustavy své opět zavádí. Spisek jest velmi cenný.

JUDr. Kamil Henner: **Různění překážek manželských na veřejné a soukromé není kanonické.** V Praze 1899. Str. 155.

Velezajímavá monografie zabývá se známým rozlišováním mezi překážkami manželskými veřejného a soukromého práva. Lišení toto v našich učebnicích téměř zobecnělé není původu kanonického, nýbrž pochází z proslaveného díla Boehmerova „Jus ecclesiasticum Protestan-

tium" z roku 1731. Odtud přijato jest nejen do pruského obecného Landrechtu a zákonodárství rakouského, ale také od valné většiny novějších kanonistů. P. spisovatel větu svou provedl tak bohatými doklady od nejstarší literatury kanonistické počínaje, zároveň s přesností tak vědeckou, že nelze nepřisvědčiti jeho vývodům. V církevní praksi ovšem rozdíl zůstává mezi překážkami, pro které žalobu proti manželství podati může každý věřící a soud zakročuje z moci úřadu, a mezi překážkami, pro které právo to zůstaveno jest toliko manželu, jehož právo bylo porušeno. Ale ve vědeckém díle rozvrh výše vyznačený již místa míti nemá. Kdo přečetl rozpravu tak důkladnou, zajisté jediné má přání, aby z péra tohoto dostalo se nám úplného zpracování práva kanonického v jazyku českém. Dílo tímto duchem psané, úctou k zákonodárství církevnímu provanuté bylo by ozdobou literatury české a splátkou dluhu, který u českých kanonistů zde dosud ještě se pohledává. DR. J. HODR.

J. Munzar: **Výroba zvířecí a zemědělsko-průmyslová.** Nakl. J. Otto v Praze 1899. Str. 138.

Autor, ředitel hospodářské školy ve Slaném, nazval obsažný spis svůj příspěvkem k ocenění vlivu výroby zvířecí a zemědělsko-průmyslové na výrobu rostlinnou. Jest však způsob jeho založen šíře, vystihuje výrobu zemědělskou ve všech dnešních moderních zjevech jejích. Spisovatel uchyluje se od německého počítání stejně, jako professor Lambl navrhuje a zastává odchylnou taxaci od dosavadní německé. Dělí se totiž v Munzarově spisku pravé výrobky od odpadků, čímž hospodářství či hospodářské počítání a cenění klade se na přirozenější základ. Spisek není proto snad jen theoretickým a nepřestává jen vytčením zásad. Po stránce praktické obsahuje vše, co hospodářsko-výrobní správověda obsahovati musí. Hospodářům, zvláště vzdělanějším poskytne dobrý základ pro ocenění jejich vlastní těžby hospodářské a poukáže po případě na chyby a omyly, jichž se při dosavadním svém plánu dopouštěli. Je to jedna z knih, jež od hesel, jaké často v hospodářských časopisech a popularních knihách se vydávají, odvádí hospodáře na půdu rozumného počítání a ocenění vzájemného vztahu nejhlavnějších odvětví jeho hospodářství.

A. Hamon: **Duševní povaha anarchisty.** Přel. Jaroslav Jiroušek. Knihovna Rozhledů XXIV. V Praze 1898. Stran 154. Cena 90 kr.

Spisovatel si vyžádal od čelnějších anarchistů všech téměř národností a různého zaměstnání obšírné udání důvodů, jež k anarchismu je vedly. Tedy jakási anketa písemní. A předpokládaje úplnost a pravdivost odpovědí jejich hledí z nich, jakož i ze spisů anarchistických indukčně „určiti idealní duševní typ anarchisty“ (str. 22.) čili „nalézti filosofického ducha nauky anarchisticko-socialistické.“ I shledává v něm tyto prvky: buřičství, lásku ke svobodě, individualismus, lásku k bližnímu, cit pro spravedlnost, smysl pro logiku (!), dychtivost po poznání, proselytismus.

Odpovědi, anatomicky rozkouskované a jednotvárně vedle sebe kladené, unavují a budí odpor. Většinou logické, socialné-ekonomické a psychologické kotrmelce neb cynické přiznání skutků nemravných! U čtenářstva duševně nevyspělého mohly by však také pusobiti svůdně, zvláště když spisovatel anarchistu kreslí s láskou, opravdu idealně. — Zásadní stanovisko, s něhož autor psychologii anarchistovu sestavuje, je chybné. Přiznává se bez obalu k determinismu. „Jako determinista myslím, že člověk je nezodpověden za svoje myšlenky a svoje skutky... Není to ani zásluhou ani proviněním, že má tyto myšlenky, že koná tyto skutky.“ (str. 4.) Ta zásada nemůže ovšem nemíti vlivu i na vývody spisovatelovy. — Překládati by se měla jen díla nejlepší a nejpotřebnější. A z takových spisek tento není.[1] DR. JAN SEDLÁK.

Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik. Herausgegeben von Dr. Matthäus Klimesch. Prag 1897. Verlag der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Str. 299.

Kronika „Heermannova“ (nepravý autor byl třeboňským proboštem v l. 1663—1699), pečlivě prof. dr. Klimeschem vydaná ve spisích král. společ. náukové v Praze, má původní název v rukopise „Rossenbergische Cronika“ a mimo dějiny rodu Rožmberského má mnoho vzácných a důležitých zpráv z dějepisného místopisu, z dějin kulturních, církevních, říšských i vojenských, týkajících se království Českého, ano jest hlavním pramenem dějin jihočeských za druhou polovici 15. a za prvou polovici 16. století. Ačkoli obsažná kronika tato byla známa Dudíkovi, Marešovi, Proschkovi a Pangerlovi, přece o ní obšírněji nebylo pojednáno, ostala rukopisem. Prof. Klimesch, pilný německý pracovník o dějinách českých, sebral všecky zprávy o proboštovi Heermannovi, rozeném v Magdeburce, a v předmluvě promlouvá o vzniku a ceně kroniky, kterou podal tisku, jak toho již dávno zasluhovala. Opisu kroniky této zachovalo se dosti. Vydavatel domnívá se neprávem, že autorem „Ros. kr.“ jest Heermann.

Text kroniky této jest vlastně zpracování, ano překlad Rožmberské historie, pilně sepsané posledním archivářem Rosenberským Václavem Březanem, dobrým českým historikem, ale první tři díly Březanovy historie byly r. 1753. půjčeny rajhradskému dějepisci P. Bonav. Pitrovi, nebyly vráceny a ztratily se. Překlad a zpracování i vzdělání Heermannovi připisované jest za original jejich český německou náhradou. Prof. Klimesch nezvratnými duvody dokazuje, že „Rossenbergische Cronika“ jest v jádru svém původně dílem Březanovým a hlavním pramenem jejím jest práce mravenčího archiváře nejbohatšího soukromého archivu českého, o čemž svědčí i zachovaný Březanův krátký výňatek z Rožm. kroniky v Jindř. Hradci, otištěný v Čas. Č. Musea r. 1828. Cena Rožm. kroniky leží hlavně v opisech původních listinných památek a pramenův, které Březan vybral z Rožm. archivalií třeboňských, z archivů cisterc. ve Vyšším Brodě a v Zlaté Koruně, klariss. v Č. Krumlově, august. v Třeboni, kapit. pražského, kruml. městského atd.

[1]) Při této příležitosti upozorňujeme na důkladné články Dunina-Borkovského S. J. o anarchismu v letoším ročníku »Stimmen aus Maria-Laach« seš. 1., 2., 4., 5.

Vydání Klimeschovo pořízeno jest dle rukopisu, chovaného v zámeckém archivě Buquoyském v Nových Hradech v Čechách. Napřed jest otištěna „Epistola dedicatoria", věnovaná Adolfovi Vratislavovi hr. Šternberkovi, rytíři řádu zlat. rouna, nejv. purkraběti pražskému, datovaná Heermannem v Třeboni 19. listop. 1694. Heermann podepsal se tam „obseruantissimus sacellanus Norbertus Heermann, abbatiae Trebonensis can. regul. s. Augustini praelatus et praepositus". Dedikace tato jest mnohem pozdější, nežli kronika sama.

V Rosenberské kronice, jako v originalním letopise Březanově, dán jest nepravý ovšem a nehistorický původ rodu Rožmberského do Italie (Ursini, Orsini). Jednotlivé odstavce větší, po případě rozdělené do menších kapitol, jsou označeny nápisy dle jednotlivých náčelníkův a vladařů rodu Rožmberského. První odstavec zní: „Von dem Witko Vrsino, wie er anfenglich in diese Gegend hindter die Donau zue dem Behmerlandt kommen sei", a kronika končí se odstavcem „Von dem hinkenden Herrn Peter." Poslední událost zapsána jest k roku 1542.

Vydavatel kroniky, jak píše „Heermannovy", velmi pilně opsal text, přičinil pod čarou velmi mnoho poznámek a vysvětlivek a ukázal, že bedlivě ovládá nejen látku, ale i různé prameny tištěné i netištěné. Kniha jest právě tím velmi cenným a jistým příspěvkem k dějinám rodu Rožmberského i k dějinám českým.

V poznámkách a vysvětleních pod čarou přáli bychom si důslednějšího psaní vlastních jmen osob a míst českých. Vydavatel na př. píše pod čarou správně Céč, Sokolči, Ústí, Kozíhřbet, Křeč, Poděbrad, Újezd, Spulíř, Mezné atd., ale jinde a častěji Zawisch (Záviš), Oususchi (Úsuší), Peter Wyschně, Rendel von Ouschawa, Retschitz, Ratzek Chlewetz von Malschin, Seltschan, Kromeschin, anebo Kotzléřow, Týřow, Wlček, Wodňan, Zajic, Přibik, ano i Strschibrschecz (Stříbřec)! Také korrektura není bezvadna, na př. na str. 4. Urherer (správně Urheber), na str. 7. demsellben (demselben), na téže straně verwatete (verwaltete), na str. 22. nrkundlich (urkundlich), na str. 24. Rosenberg (Rosenberg), na str. 27. nerrant (narrant), na str. téže Resenbergern (Rosenbergern), na str. 68. gedrukt (gedruckt), na str. 102. von Swejschin (Svojšín), na str. 130. Aeträge (Beträge), na str. 211. Awt (Amt), na str. 255. ewähnten (erwähnten) atd.

Na konci vydání jest velmi pečlivý seznam místní, osobní a věcný, při čemž nezjištěné události historické jsou právem v závorkách. Dle tohoto výborného a spolehlivého seznamu lze Klimeschova vydání „Heermannovy" Rosenberské kroniky velmi dobře užiti i ku genealogii různých rodů i k místopisům čelných míst našich.

K seznamu jest přidána rektifikovaná genealogická tabulka rodu Rosenberského, jehož skutečným praotcem byl Vítek I. z Prčic, stolník český a kastellan kladský a prácheňský (1169—1194), a posledním jest Petr Vok (1539—1611, zemřel 6. listop. a byl manželem moravské šlechtičny Kateřiny z Ludanic, horlivé vyznavačky víry bratrské; zesnula r. 1601.; poslední Rožmberkovnou byla Eva, sestra Petra Voka a choť slavného hrdiny Mikuláše Šubiče Zrinského.

Vydání cenné kroniky jest práce záslužná a svědomitá, ale vydavatel má mylné mínění o původci Rosenb. kroniky. Bylať kronika dle soudu arch. Frant. Mareše (Český Čas. Hist., V., 2.) zpracována dříve nežli v Třeboni pusobil probošt Heerman (tak ho jmenuje Mareš), jenž ani česky neuměl a z Březanových pamětí tudíž nemohl překládati. Rukopis Novohradský, jejž prof. Klimesch otiskuje, není tedy psán vlastní rukou Heermanovou, a Heerman není vubec ani historickým spisovatelem. Proto by měl zníti nápis kroniky této: „Die sogenannte Norbert Heermann's Rosenberg'sche Chronik", jako mluvíme o kronice řečené Dalimilově. FRANT. J. RYPÁČEK.

Vas. Němirovič-Dančenko: **Starý dům.** Z ruského přeložil Jan Unzeitig. Ottovy laciné knihovny národní sv. 168. V Praze 1899. Nakl. J. Otto.

Hrdinou romanu je spisovatel Gorkin-Stěpňak, jenž po dvou úspěších v literatuře náhle přestal psát, ustavičně připravuje se, že vystoupí s velikým dílem, které by upevnilo slávu jeho. By takové dílo vytvořil, usadil se na léto v lázeňském městě L., kdež seznámil se s dvěma sestrami, Naděždou a Lizavetou, Stavrokovskými, dcerami kdysi bohatého statkáře, jenž zchudl a skončil samovraždou. Starší je typ „polopanny". Naděžda zahrává i se spisovatelem a dává mu naději, že si jej vezme, až on dokončí svůj roman. Ale Gorkin-Stěpňak přichází k smutnému vědomí, že se „vypsal", a nikdy již nic nenapíše. Charakter spisovatele tohoto není dosti jasný, propracovaný, nejsou vyjasněny příčiny smutné ztráty tvorby, talentu. Postava hrdinčina není právě originalní, ač je zdařileji nakreslena. Oba končí zároveň samovraždou, nedosti motivovanou. Některé sceny napsány živě, ale zajímavé postavy současné nejsou dokresleny.

Viggo Stuckenberg: **Slunce.** Přeložil H. Kosterka. Symposion, č. 5. Str. 96. Cena 50 kr.

Je malířem, takto i natěračem. Ovšem malířem! Do večera u přítele pije, na noc jde ke svému „slunci" (má vlastně dvě takové „slunečnice", jednu již dosaženou, druhou jen vytouženou), od rána do poledne vyspává, pak jde k příteli a da capo. Ale v této prostotě poskytuje knížka tolik duchaplnosti a bonmotu, že se z ní několik dekadentu poděliti a nasytiti může; jen jest se obávati, aby nám toho naši dekadenti nepředkládali po porcích znova a znova ohřívaných. „Ty lásky pse", odkopává hrdina na konci Margrethu. Je to silné, ale zdravé.

V téže sbírce „Symposion" (č. 6.) uveřejňuje *Jan z Wojkovic* svou „sbírku pros" **Mysteria amorosa.** Str. 137. Cena 70 kr.

Jako jedna jeho postava i on až příliš „mluví k nervum" (str. 137.), ale to přeludně, mocně a vrývavě, lépe než věc zaslouží. Jakost její vysvitá z titulu: mysteria lásky; spisovatel míní zvláště lásku mladou, vznikající. Snad mimo úmysl stává se líčení jeho častěji bez potřeby kluzkým. Omamující jest venkoncem. Některé partie jsou skvostné

humoristické, protože úmyslně vážné; jiné zase hluboce citlivé. Psychologické nadání p. spisovatele jest bez odporu hluboké. Doufejme, že najde také vděčnější, sebe důstojné předměty.

Guy de Maupassant: **Svědomí vrahovo.** Přeložil Pavel Projsa. Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 253.

„Svědomí vrahovo" nadepsána vlastně jen jedna povídka ze všech těch šestnácti, z nichžto některé ani zdaleka nemají nic tak strašného do sebe, ale nadpis ten postaven v čelo celé knihy bezpochyby pro větší přítažlivost.

Zovou Maupassanta mistrem drobnokresby. A jest jím opravdu, i když drobotina taková kolikrát jinak za mnoho nestojí. Charakteristikou na př. rozkošný ve svém druhu jest dopis přítelkyně o významu „Knírů". Maupassant je rád kriminalistou a při zvířecí stránce člověka nad potřebu rád prodlévá.

Leoš Janáček: **Návod pro vyučování zpěvu.** Nakladatel A. Píša v Brně. Stran 57. Cena 1 zl. 60 kr.

Návod tento zajisté na první pohled nemálo překvapí. Žádného téměř textu, žádných pravidel ani pouček, samá nota a značka. Výklady ponechány výhradně učiteli, který v četných, zcela případných vzorcích notových má bezpečnou oporu vyučování a dokladů. Řed. Janáčkovi jde nejen o to, aby žák zpěvu r o z u m ě l, nýbrž aby také zpívati u m ě l, a odtud ta rozmanitost příkladů, velmi pečlivě, s pravou znalostí věci i potřeby žákovy vybraných. Pozoruhodno jest, že p. spisovatel káže správnou intonaci řídití průvodem k l a v í r n í m, který také všude podán. Dílo toto objemem skrovné, obsahem však těžké a vydatné co nejlépe doporučujeme.

Leoš Janáček: **Ukvalská lidová poesie v písních.** Nakl. A. Píša v Brně 1899. Cena 80 kr.

Komponují se písně v národním tonu s „nenárodním průvodem" a různé jiné, ale naše krásné písně národní jsou zapomínány stále víc a více od skladatelův i zpěváků.

Veden snahou národní písně na Ukvalsku zpívané pro vždy uchovati sebral a klavírním průvodem opatřil ředitel Janáček třináct krásných písní pod názvem svrchu uvedeným. Ve většině sbírek takových jednu velikou vadu nacházíme, a to p o c h y b e n ý p r u v o d klavírní. Buďto je to obyčejné harmonisování písně, a to často ještě i s nepochopením toniny, aneb je to obvyklý šablonovitý průvod klavírní.

Průvod písní ředitele Janáčka jest jiný. Je to rázovitý průvod cimbalový takřka pro klavír upravený, ovšem nutno jej pochopiti a s porozuměním přednášeti. V průvodu tomto písně moravské národní jak náleží vyniknou. Jest si přáti, aby tyto krásné písně hodně mnoho našly odběratelův a aby tento sešit nezůstal osamotnělým, nýbrž aby ho následovalo více podobných.

A. —A.

SMĚS.

Črty z psychologie Slovanů. Pod tímto názvem podává slavný ruský psychiatr professor Sikorský pokus ku sestrojení psychologie Slovanů. Věc je i pro nás zajímavá, ač spisovatel přihlížel téměř výhradně jen k národu ruskému. Následující řádky citovány dle referátu v Časopise českých lékařů: Anthropologickými výzkumy byla odkryta řada zajímavých fakt, týkajících se určité stálosti *fysických* vlastností plemen a ras. Tyto fysické vlastnosti nemění se ani během dlouhých dob. Podobnou stálostí vyznačují se i *duchovní* vlastnosti plemen a ras. Črty národní povahy, její přednosti a nedostatky přenášejí se na nová pokolení: po tisíci letech u určité rasy potkáváme se s týmiž vlastnostmi národní povahy.

Vlastnosti slovanské povahy projevují se zřejmě v nejdůležitějším zjevu života: *v aktě sebezachování*. Ruský národ platí velikou daň smrti v boji s fysickou přírodou: úmrtnost následkem nemocí v Rusku převyšuje podobnou úmrtnost u všech ostatních národů Evropy. Tím více překvapuje, že Slované, zejména pak Rusové, projevují velikou sílu v díle mravního sebezachování, hlavně v střežení se takých zel, jako je sebevražda a zločin. Statistika ukazuje, že u Slovanů, zejména u Rusů připadá na 1 milion obyvatel *samovražd* 30, u Němců 311, u Francouzů 219, Angličanů 66 — tedy Slované zajímají místo poslední. *Vražd* spácháno bylo na jeden milion obyvatel v Italii 96, v Španělsku 55, v Rakousku 22, ve Francii 15, v Rusku 10. Pro zločiny *proti mravnosti* odsouzeno z 1 milionu obyvatel ve Francii 21·7, v Italii 7·4, v Rusku 3·7. V takových rozměrech se tedy jeví mravní sebezachování u Slovanů vzhledem na hlavní formy zločinu. Je zřejmo, že i toto mravní sebezachování nepodává se samo sebou, ale že vyžaduje mnohé ztráty sil, že potřebuje mnoho zvláštní napínavé práce: fysické i mravní, což snadno přivádí k únavě ducha. Že Slované nepodlehli této únavě duševní, vysvětluje to autor pro Rusy častým *odpočinkem*, vzorným svěcením svátečních dnů, které mají tudíž význam mravní i fysiologický.

Nejtypičtější rysy národního charakteru slovanského jsou dle Sikorského *zármutek, trpění a povznešenost ducha v neštěstí*. Charakterizuje Turgeněva, jako národního spisovatele, jak Brandes dí, „že v dílech Turgeněva jest mnoho citu a tento cit vždycky vyznívá zármutkem charakteristickým, hlubokým zármutkem, je to tatáž nota, která zní ve všech slovanských písních.“ Význačným jest, že tento slovanský zármutek je daleký všeho pessimismu a že nevede ni k zoufání, ni k sebevraždě, naopak to je ten zármutek, o němž praví Renan, „že vede za sebou veliké následky“. U ruského člověka jeví se tento cit jako stálý a přirozený východ z těžkého vnitřního napjetí, které by se jnáče mohlo projeviti nějakým zhoubným duševním rozčilením, na př. hněvem, strachem, úpadkem ducha, zoufáním a pod. V neštěstí, v okamžicích nebezpečí života vyniká snad někdy u Slo-

vana hněv a podráždění, leč daleko častěji zármutek, spojený s odevzdáním se osudu a vžitím se do událostí.

Jiný zvláštní rys je trpělivost. S psychologického stanoviska, dle mínění autora, představuje trpělivost napjetí vůle, směřující k potlačení fysické neb mravní bolesti; neupadání do sentimentalnosti, stoické podrobení se osudu a hotovost snášeti bolesti — je-li to nevyhnutelno — tvoří charakteristickou tvářnost ruského trpení. Nejdůležitějším plodem tohoto ruského trpení jeví se ovládání sebe samého, způsobilost potlačovati v sobě rozčilení a vnášeti pokoj do vlastní duše. Tuto zvláštní črtu ruské národní povahy krásně zobrazil Tolstoj ve své pověsti: „Sluha a pán.“ Způsobilost proměňovati všecka silná pohnutí duše v tichý cit zármutku, činí Slovany velikými v neštěstí a poskytuje jim možnosti, aby zachovali klid a sebeovládání ve vážných chvílích života.

Nejpůvabnější vlastností slovanského plemene je — jeho idealismus, vytékající z jeho jemného citu. Slovanská melancholie, praví Daudet, žalostná jako sama slovanská píseň, zvučí v hloubce literarních děl slovanských spisovatelů. To je ten lidský vzdech, o němž se mluví v kreolské písni, ten příklop, který nedovoluje, aby se svět udusil: „Kdyby svět nemohl vzdychati, udusil by se!“ Tento vzdech všude slyšíš v pracích slovanských básníků.

K počtu zvláštních vlastností slovanské duše náleží — nerozhodnost, či slabost povahy. Příkladem budiž Turgeněvův „Rudin“. Touto vlastností vynikali zvláště „lidé čtyřicátých let“; vlastnost tuto nazvali kritikové reflexí, zadržující činnost. Žurnalisté ukazují, jako na vynikající příklad slovanské nerozhodnosti, na ten fakt, že ruská armáda v r. 1878. zastavila se u bran Cařihradu a nevešla dovnitř. Jedni praví, že je to slabost, leč jiní vidí v této nerozhodnosti — důstojné jednání.

Podstata této váhavosti záleží zajisté v obavě vyřknouti slovo neb vykonati čin, který nepřipouští opakování se. Je to ostražitost, která často překročí meze. Tento duševní rys těsně souvisí s jemně rozvinutým citem Slovanův a je následkem převahy citu v jich duševní organisaci. Na vytčených základech konstruuje Sikorski ideal slovanské povahy. Jak dalece od tohoto idealu odchýlil se náš lid, český čtenář dobře vycítí. Sv.

Světové osady.[1]) Třetina obyvatelů této zeměkoule žije pod vládou jiné třetiny lidstva, jež od svých poddaných vzdáleno jest tisíce a tisíce kilometrů, v osadách. Obyvatelstva kolonií a zemí stojících pod protektoratem aneb odvislostí od říší cizích, páčí se v okrouhlém počtu asi na 531 milionů: říše pak, jež nad oněmi vládnou, mají celkem 851 milionův obyvatelů.

Téměř polovice oněch 52 milionů čtverečních mil, jež měří povrch pevnin na této zeměkouli, jsou kraje nazývané zeměpisci a politiky různými, více méně eufemistickými názvy, jako osada, protektorat, odvislost, kraj pod vlivem, kraj zájmů atd. Tři procenta půdy v Evropě a jižní Americe, 27% v Asii, 43% v severní Americe, 80% v Africe a 90% v Australii jsou osadami. Dle populace jest 1% v Evropě a v jižní Americe, 10% v severní Americe, 35% v Asii, 80% v Africe a 90% v Australii usazeno v koloniích.

Zajímavé jest, že 3/4 těchto osad nachází se v pásu a krajích horkých,

[1]) Dle článku O. P. Austina v americké revue „The Forum“ květnové číslo.

kdežto všecky říše vládnoucí nad osadami leží v krajích mírného pásu severního. Tak rozřešen byl boj: „Sever proti Jihu“.

V následující tabulce sestaven jest graficky poměr jednotlivých říší tak zvaných mateřských (někdy ovšem macešských) ku svým koloniím.

Říše	Počet kolonií	Rozsah (v čtverečních mílích)		Populace	
		mateřská země	osady	mateřská země	osady
Belgie	1	11.373	869.260	6,495.885	30,000.000
Čína	5	1,336.841	2,923.800	386,000.000	14,500.000
Dansko	6	15.289	87.124	2,185.235	129.554
Francie	23	204.092	3,304.419	38,517.975	50,372.013
Hollandsko . .	7	12.648	629.922	4,928.658	31,717.099
Italie	2	110.646	188.500	31,290.490	850.000
Německo	8	208.830	1,025.460	52,279.915	11,536.100
Portugalsko . .	6	36.038	799.770	5,049.729	7,908.654
Rak.-Uhersko .	2	240.922	19.733	41,231.342	1,568.092
Rusko	2	8,516.139	114.320	126,683.312	3,200.000
Spojené Státy .	4	3,557.000	167.736	75,194.000	10,217.415
Španělsko . . .	4	197.670	248.588	17,565.632	540.700
Turecko	5	1,115.067	855.277	24,128.690	12,393.477
Velká Britanie .	52	120.979	11,187.572	39,824.563	356,781.196
Úhrnem .	127	15,683.534	22,421.791	851,375.427	531,714.301

Jak patrno, jest Velká Britanie největší velmocí osadní, ježto má polovinu všech osad na světě co do rozsahu a $^2/_3$ co do populace. Po ní přijde Francie, pak Německo a Hollandsko.

Rakousko-Uhersko, Rusko, Turecko, Čína a Belgie mají nad některými z krajin nahoře uvedených jen protektorat. V Americe a v Asii téměř všecky osady náležejí Anglii. Afrika jest v pravém slova smyslu rozdělena mezi jednotlivé národy evropské, hlavně Anglie má 20 kolonií v rozsahu 3 milionu mil a více než 55 milionů obyvatelstva, Francie 17 kolonií (3,300.000 mil, 50 milionů obyvatel). V Australii patří 3,250.000 čtver. mil Angličanům, kteří zde mají na 5,250.000 poddaných.

Co se tkne způsobu, jakým osady tyto od mateřských krajů jsou ovládány, nejlepším příkladem jest zde Velká Britanie. Rozděluje veškeré své osady na 3 druhy. První třídu tvoří tak zvané „osady koruny“, jako jsou Trinidad, Hong-kong, Gibraltar a jiné. Tam vedou vládu zákonodarnou sbory, jejichž členy jmenuje z části koruna (neb její zástupcové v kolonii), z části komory obchodní, soudní atd. Do druhé třídy náležejí osady, jež spravuje jakýsi sněm zástupců lidu, avšak pod vrchním vedením koruny. Sem patří na př. Bermudy, Barbados, Bahama atd. Konečně v třetí třídě

jsou kraje svobodné, jež mají svou vlastní vládu a jimž koruna jmenuje pouze svého gubernatora. Takové jsou na př. Kanada, různé osady australské, Nový Zéland, Tasmanie, Kapsko a Natal.

Velká Britanie ponechává tudíž svým osadám dle poměru větší neb menší volnost a samosprávu. Francie naproti tomu vládne i v osadách dle zákonů země mateřské. Tři senatoři a 6 poslanců hájí v Paříži zájmy Alžíru, a podobně i ostatní osady posílají své zástupce do senatu a parlamentu. Pouze Madagaskar jest podroben přímo a úplně ústřední vládě.

Dnes ovšem mají a čím dál tím více nabývají osady důležitějšího významu pro země mateřské, než druhdy mívaly. Dříve byl častější styk země mateřské s kolonií téměř nemožný; jediné, co kolonisatoři obyčejně v osadě dovedli, bylo, že zemi co možná nejvíce okradli, lid proti každému cizinci a tím i proti kultuře evropské co možná nejvíce znepřátelili a poštvali, a pak odjeli, aby lupu svého doma v bezpečí mohli užíti. V době dnešní umožňují však dopravní prostředky mnohem bližší styk říše mateřské s osadami a vliv oněch, hlavně v příčině civilisace na domorodce jest rok od roku znatelnější a blahodárnější.

Mimo to i v příčině obchodní jest blahodárný vliv zemí mateřských na kolonie nepopíratelný. Tak jedině ze tří osad britských vyvezeno bylo r. 1897. zboží za 266,463.000 liber šterlingů, kdežto r. 1857. nedostoupil export ani na 74 milionů lib. šterlingů.

ALOIS SVOJSÍK.

Sultan turecký jest nesmírně chtivý věděti vše, co se kde o něm píše. Každodenně předkládají se mu výtahy ze všech hlavních časopisů světa v překladech a tyto čte velmi pozorně. Mimo jiné jest jeho Veličenstvo velmi netrpělivé a nesnese nejmenší bolesti fysické. Jednoho dne bolel jej velice zub, a na radu lékařovu měl si jej dáti vytrhnouti; než ne a ne se k bolestné operaci odhodlati. Zavoláni otroci a osmi z nich vytrhal lékař zdravé zuby, aby sultan viděl na vlastní oči, že to není tak strašné. Na konec prohlásil přece sultan, že raději nechá zuby bolet, než by podobné tortuře se podrobil.

Řád čestné legie francouzské není jen pouhým titulem, nýbrž přináší svému nositeli i hmotné výhody. Nejnižší stupeň, obyčejný rytíř čestné legie, bere doživotně roční plat 300 franků ze státní pokladny. Důstojník řádu dostává 500 fr., kommandér 1000 franků. Vrchní důstojník 2000 fr., majitel velkokříže 3000 franků ročně. Nyní jest celkem 30.305 členů řádu čestné legie francouzské z nichž většina jsou pouzí rytíři (25.322). Velkokřížů jest 35, vrchních důstojníků 172. Celá instituce tato stojí Francii kolem 10 milionů franků ročně.

AL. SV.

Vědecké observatoře v missiích jesuitských. (O.) Na Kubě při jesuitské kolleji v Belenu (Real Colegio de Belem), kde je i tiskárna, nalézá se též observatoř, jež za vedení P. Benito Viñesa († 22. července 1893) dosáhla zvučného jména. Zásluh jejích vzpomíná W. F. R. Phillips, ředitel klimatologického oddělení ve Washingtoně ve spisu svém: Climat of Cuba 1898 takto: „Je škoda, že z dřívější doby je pramálo pozorování meteorologických jevů na ostrově. Toliko na jedné stanici jsou pozorování systematická a po delší dobu, totiž observatoře kolleje belenské v Havaně. Začaly roku 1859.

a trvají dodnes.“ Také skutečné práce Phillipsova spočívá hlavně na Observaciones meteorológicas otcu. vydaných v několika svazcích a opatřených mnohými přehledy a mapami. Nástroje observatoře jsou nejnovějšího druhu. Ústav vyměňuje své zprávy s mnohými jinými ústavy všech zemí. P. Viñes je autorem slavného vědeckého díla: Apuntes relativas à los huracanes de las Antillas (Poznámky o orkanech na Antillách). Mimo toto dílo 4 kráte ročně vycházejí: Observaciones magnéticas y meteorológicas hechas en el Observatorio del Real Colegio de Belen de la Compañía de Jesús, en la Habana; nyní je řídí nástupce Viñesuv P. Lorenzo Gangsiti. Roku 1895. vydána v Havaně brochura zemřelého P. Viñesa: Investigaciones relativas à la circulación y traslación ciclónica en los huracanes de las Antillas (Zkoumání o bouřných vírech podobných cyklonům na Antillách) s předmluvou, v níž je vylíčen vědecký význam autora. Spisy jeho přinesly mu mnohá čestná vyznamenání. Byl členem vědecké společnosti v Brusselu a členem mnohých společností v Německu a ve Francii, obdržel čestný diplom, stříbrnou a zlatou medaillii na výstavách ve Filadelfii 1878. v Barceloně 1888, čestné uznání meteorologické sekce na výstavě v Chicagu a častokráte byl tázán o radu v otázce cyklonů vládou Spojených Států. Své pozorování vydával i pro plavce v rouše popularním a spisky tyto jsou plavcům v moři antillském nezbytny. —

Na Madagaskaru je meteorologicko-astronomická observatoř v Ambohidemponě u Tananariva. Jakožto ústav astronomický je observatoř tato nejvyšší na celé zemi 1400 *m* nad hladinou, kdežto Mount Hamilton v Kalifornii jen 1300 *m*, jako meteorologický ústav je dle výšky šestou. Observatoř tato byla založena roku 1887. Již dříve však byla tu malá meteorologická stanice. Vědecké práce v observatoři se účastní hlavně P. Colin, žák známého P. Perryho S. J. a P. Roblet. Tento dostal cenu od pařížské zeměpisné společnosti za krásné topografické studie o Imerině a kraji Betsileu. Cena tato, největší jakou společnost má, z nadání Herberta Fourneta, záleží ve zlatém pamětním penízi a v obnosu 6000 franků. Zpravodaj o ceně p. Alfred Grandidier, pravil: „v celém dějepisu cestovatelů není druhého příkladu takové obsáhlé a dukladné práce jako je P. Robletova“. Samojediný, v krajině téměř úplně divoké, za ohromných překážek a nezřídka s nebezpečenstvím života, zhotovil Roblet v roce 1872. až 1884. mapu vzpomenutou. Za tou příčinou musil změřiti 32.000 čtverečných kilometrů, vystoupiti na 3000 hor a více než 1500 nástinu na stolku provésti. K tomu ještě přišlo triangulování země Betsileu. Od r. 1888. byl mu pomocníkem P. Colin, zakladatel jmenované observatoře, první to francouzské na jižní polokouli. P. Colin dostal cenu Jérôme Pontiho. Jiný jesuita obdržel cenu za svá studia zvířeny a květeny madagaskarské. Observatoř má podobu ┌┬┐ a sestává ze 4 okrouhlých pavillonů, každý o zvláštní kupoli. Tři pavillony v průčelí leží v čáře polednikové. Ve vzdálenosti je ústav meteorologický, opatřený všemi moderními nástroji. Mimo hlavní stanici u Tananariva jsou zřízeny ještě stanice poboční v Arivonimamě, Fianarantsoi a Tamatavě v r. 1882. Observatoř má spojení s mnohými jinými ústavy ve všech zemích. Za své zásluhy byl P. Colin jmenován Officier d'Académie, a za 3 léta potom dostal stejné vyznamenání s P. Robletem, totiž název: Officier de l'Instruction publique.

V Přední Indii s několika vyššími ústavy jsou spojeny menší observatoře. Nejznamenitější observatoř je při kolleji sv. Františka Xav. v Kalkuttě. Původcem jejím je P. Lafont a dostává státní podporu. Za své práce obdržel P. Lafont r. 1880. řád Indian Star. Zvláště si ho vážil markýz Dufferin, bývalý místokrál indický a později velevyslanec v Paříži. Na jeho podnět byl P. Lafont vládou francouzskou jmenován Officier d'Académie. Byl též Fellow university v Kalkuttě a roku 1896. stal se syndikem university. Nynějším ředitelem observatoře je P. Eduard Francotte.

I mezi černochy na dolním Zambezi zřízena observatoř. Původcem jejím je P. Ladislav Menyharth († 1897) rodem Maďar. Potřebné nástroje daroval kardinal Haynald. Tato observatoř je první ve vnitru Afriky co do hojnosti a důkladnosti zpráv. Zprávy nyní uveřejňuje Lissabonská zeměpisná společnost. (Katholische Missionen 1898—99 čís. 1. 2. a 7.)

Na ochranu řeckých starožitností. Vyhledávání a prodej starožitností v Athenách a ostatních památných místech Řecka provozuje se od let po živnostensku od organisovaných obchodních společností. Obchod tento kvete zejména v poslední době, tak že mnoho cenných památek starého umění řeckého zapadá do ciziny k pohaně Řecka. Na zakročení protektora řecké archeologické společnosti, korunního prince Konstantina, vypracoval ministr osvěty Estaxias osnovu zákona, kterým učiní se přítrž tomuto nedůstojnému obchodování. Osnova prohlašuje všecky v Řecku nalezené starožitnosti ať movitého či nemovitého rázu za majetek řeckého národu. Právo majetkové, jakož i péče o nalézání, udržování a uschování památek připadá výhradně státu. Vykopávky k archeologickým účelům podniknouti lze toliko s předchozím dovolením ministra osvěty. Přestupky proti tomu trestají se vězením od 1 měsíce do 2 let, též ztrátou čestných občanských práv do 5 let. Najdou-li se staré stavby nebo památky rázu nemovitého, pozemek, kde byly nalezeny, přechází hned do majetku státního a soukromý majetník obdrží náhradu dle platných vyvlastňovacích předpisů. Movité umělecké předměty jest do 5 dní po nalezení ohlásiti generalnímu foru starožitností nebo nejbližšímu místnímu úřadu odevzdati. Přestupek trestá se vězením od 14 dní do 2 let a peněžitou pokutou od 200 až do 10.000 drachem. Majetník pozemku, kde umělecké dílo nalezeno, dostane na odškodnou polovici ceny díla, kterou stanoví zvláštní komisse. Nálezy, které do pěti dní se neodevzdají, budou státem zabaveny bez jakéhokoliv odškodného. Kdo by tajně kopal na cizích pozemcích, aby našel starožitnosti, potrestán bude vězením od 6 měsíců do 3 let. Předloha tato bude předložena sněmovně a vyřídí se ještě v tomto zasedání. — U nás jináče! o.

Pod protektoratem vévody a vévodkyně Janovské ustavil se komitét, jenž pořádati chce v Turině mezinárodní **výstavu a konkurs obrazův a soch** představujících hlavu božského Mistra, Krista Ježíše. První cena v obnosu 3000 lir udělena bude porotou onomu uměleckému výtvoru, jenž bude absolutně nejlepší „nejen uměleckým provedením, ale i vnitřním, náboženským pochopením.“ Al. Sv.

Není právě největším potěšením býti **manželkou presidenta republiky.** Tak paní Mac Kinleyová, choť presidenta Spojených Států, dostává denně přes 200 dopisů, na něž většinou sama odpovídá.

Universita Stanford v Kalifornii, nazvaná dle svého mecenáše, dostala od tohoto na darech úhrnem 100 milionů franků. Milionář Stanford chtěl tak uctíti památku svého předčasně zemřelého syna. Universita Stanford jest nejbohatším ústavem toho druhu v Americe a snad vůbec na světě. Al. Sv.

Na ostrovech Fidži užívá se jako peněz zubu tuleních ve dvou barvách, bílé a červené. Zuby obarvené na červeno platí asi 20krát tolik jako bílé. Místo v peněžence nosí tamní domorodci jmění své na krku zavěšené; bílé a červené zuby tulení činí velmi pěkný konstrast na černé jejich pleti.

Dejte hádati někomu, **kolik asi váží dospělý lev** a uvidíte, že jistě neuhádne. Obyčejně se hádá 150—175 kilogramu. Než lev váží 250 kilogramu i více. Hlavně jeho kosti jsou massivní a těžké jako slonovina. I tigr neváží o mnoho méně než lev. Před dvěma lety zastřelená tigřice v Bengalu vážila 260 kilogramů.

Literarní soutěž. Dr. A. Podlaha vypisuje na původní roman nebo povídku pro svou illustrovanou revui tyto tři ceny: I. 300 zl., II. 200 zl., III. 100 zl. Thema libovolné; kromě zdařilosti obsahu i formy vyžaduje se mravní nezávadnost. Práce označené heslem, jímž opatřena budiž i uzavřená obálka, v níž nacházejž se plné jméno autorovo, zaslány buďtež nejdéle do 15. srpna t. r. Dru. A. Podlahovi v Praze 128.-III. Každý konkurrující autor sám navrhnouti může tři osvědčené literaty do jury; jména jejich buďtež napsána pod heslem zevně na obálce. Práce cenou poctěné budou ovšem i mimo to ještě honorovány.

Z německé etymologie. V čítance pro slezské školy je prý v článku o Osoblaze (Hotzenplotz) též etymologie jména. Slavný zakladatel měst, Olomoucký biskup Bruno, žádán, aby také v oné krajině zřídil město, tázal prý se žadatelů: Jo, hobt's denn Plotz? (habt's denn Platz?), a odtud vzniklo jméno Hotzenplotz. — Podobně v Brně odvozují Wranau od Frauenau, Řečkovice chtějí překládati Reckendorf atd.

Knihy v Americe. Podle odborného časopisu „The publishers weekly" vydáno bylo r. 1898. ve sjednocených Státech Severní Ameriky 4886 děl samostatných. V r. 1897. vyšlo 4928 děl, byla tedy produkce o 142 větší.

Lidové universitní běhy. Nedávno ukončeny byly lidové universitní běhy tohoto školního roku ve Vídni. Celkem bylo ve 4 seriích 71 běhů, které navštíveny byly od 7148 osob, o mnoho četněji než loňské. Nejčetnější návštěvu vykazují běhy o hvězdářství, pitvě a nejstarších dějinách. K nim počtem návštěvníků druží se běhy filosofické. Avšak nejen ve Vídni, lidové universitní běhy zavádějí se i po venkovských městech Dol. Rakous. První běh pořádaný v Novém Městě za Vídní, navštíven byl od 826 osob, druhý v témže městě a v městech Liesingu a Kremži, vykázaly spolu 1246 účastníků, což jest účast celkem očekávaná. Většinu účastníků i letos dodal dělnický stav. Dodati dlužno, že za příkladem vídeňské university první šla česká universita v Praze, university v Krakově, St. Hradci a Inomostí, jakož i vysoká technická škola v Brně.

ROZHLED.

V Brně, 25. června 1899.

Církevní zprávy. Ze služeb „biskupa" švýcarských starokatolíků Dra. Herzoga propuštěný (pro špatnou odsluhu) Dr. Iška jal se vydávati v Praze „Národního katolíka". Hodlá se tedy už asi trvale usaditi v českých zemích a svou „záslužnou" činnost věnovati jen svým rodákům. Bude pracovati ve jménu národnosti pro svou církev. Není pochyby, že z Ruska dostane se mu podpory. Starokatolíci sic nepřijati, tak jak jsou, v „jednotu a společenství" církví východních, ale jak nedávno jsme ruskými hlasy dovodili, jsou církvi pravoslavné milejší než „papisté". Je-li Dr. Iška k čemu, může proto u nás povstat brzy pořádná církevně-národní mela. Nám však zdá se, že Dr. Iška není „tanti", aby se stal Husem 20. století.

Mezitím co v Rakousku akce „los von Rom" stala se už dávno jen politickonevěreckou kocovinou, protestanté němečtí rozplameňují se pro ni stále více. Zvláště výbojný „d. Evangelische Bund" podniká nové sbírky, tiskne stále nové brožurky a pořádá plamenné schůze na podnícení.

Maďaři na rok budou slaviti 900letou památku pokřesťanění svého. Že opět k této své národní slavnosti donutí i ostatní národnosti uherské, jest po příkladu nedávného 1000letí usídlení v Uhrách nepochybno. Katoličtí žurnalisté za té příležitosti chystají sjezd svůj. — Katolická autonomie projednaná v 27členném výboru čeká už jen na projednání v plném církevním kongressu. — Hnutí za národní maďarskou liturgii mezi sjednocenými Maďary z podnětu agitačního zemského výboru pro tu věc ustaveného, bude vrcholiti v pouti do Říma, jež podniknuta má býti v říjnu. Jak hnutí toto jest mezi lidem samým živé, vidět z toho, že zemský výbor musí účastníky z lidu do deputace verbovat a zvláště platit.

Otázka protektoratu rozvíjí se dále. Vedle žárlivosti německé přicházejí i starší už italské choutky k řeči. — Rakousko má též svůj protektorat — nad koptickou církví v Egyptě; vydobylo si jej specialní štědrostí panovníka svého pro missie v prastaré církvi koptické. — Italský protektorat přetřásá prof. Nocentini v půlměsíční revui římské „Nuova Antologia" z 1. června. Italská vláda missionářům v Číně, když před několika lety nechtěli moci se dáti pod protektorat italský, podporu odřekla a pense missionářům ze zrušených italských klášterů pochodícím zadržela. A v Číně přece z 39 missijních biskupství (vikariatů a prefektur) 14 jest jich spravováno Italy. Missionáři italští zprvu, ač na pasy francouzským vyslancem vydané vysílaní, obraceli se sami s důvěrou na vyslance italského, ale nikdy od něho

zastání nedošli, až když se před 5 lety jednalo o zřízení nunciatury v Číně a Francie je, žárliva na svůj vliv, překazila, tu italská vláda k jedné nesnázi sv. Stolice přičinila ihned novou, žádajíc tehdy, aby italští missionáři podrobili se jejímu protektoratu. Když se odvolali na pokyny sv. Stolice, následoval onen trest od vlády italské. Pomoci a podpory tedy italská vláda se nechopila, ale při první příležitosti jala se nutit, hrozit a trestat. Prof. Nocentini tudíž dává vládě italské na uváženou, nebylo-li by záhodno vymknouti italské missionáře v Číně zpod protektoratu francouzského tím, že by je vláda i lid účinně podporoval, přispíval na missie jejich a zastával se jich. Za dnešního stavu věcí má a měla Francie na svůj protektorat nad nimi i přirozené právo: ona je vydržovala.

Ústupky a ujednání smluvené mezi francouzským vyslancem a čínskou vládou vedly ve franc. a něm. časopisectvu k debattě o tom, rozšířen-li tím francouzský protektorat i na německou missii v jižním Šantunu, či tato-li zustala vyňata. Znění noty čínsko francouzské oprávňovalo by k prvnímu. Praví se v ní, že katol. biskupi, když ve sporu s místní správou po dobrém se neshodnou, mohou vyjednávat s vládní radou čínskou jen prostřednictvím francouzského vyslance. Leč stávající už teď omezení, a to je právě vyjmutí německé missie zpod vlivu francouzského (r. 1887. a 1888.), zustává tím netknuto — jak praví vatikanský dopisovatel vídeňskému listu zahranič. minist. „Polit. Corr."

V konsistoriu slavném konaném 19. června jmenováno 11 nových kardinalů, z nichž jeden z Rakouska (knížeb. gor. Missia) a jeden z Francie, ostatní jsou italští biskupi a hodnostáři kurie, nebo aspoň italskými příslušníky a rodáky (patriarcha cařihradský a antioch.). Mimo to jmenoval papež ještě 2 jiné kardinaly in petto. Collegium kardinalů tím ovšem ještě zcela doplněno není. S nově jmenovanými 11 jest teď 64 kardinalu. Z těch jest 37 Italu, 7 Francouzu, 6 z Rak.-Uh., 5 Španělů, 2 Němci, po jednom z Belgie, Anglie, Irska, Polska, Portugal, Sev. Ameriky a Australie. Sv. Otec Lev XIII. za svého panování jmenoval už 128 kardinalů (69 z nich už zemřelo).

Kongregace ritů v květnové jedné schůzi ohlásila zahájení processu o blahoslavení i kanonisaci sluhy Božího Mich. Garicoitze, zakladatele kongregace kněží Nejsvětějšího Srdce Páně. — K vzbuzení processu kanonisace patrona a rodáka diecese brněnské, bl. Klementa Marie Hofbauera dějí se rovněž přípravy.

Dne 28. května zahájen synod jihoamerických biskupů z tak zvané latinské Ameriky, totiž z území od Ohnivé země až po severní hranici Mexika. Dostavilo se 53 biskupů a arcibiskupů (40 + 13) ze všech států jiho- a středoamerických. Z jednání samého, jež je tajné, nepronikne sic mnoho na veřejnost, ale že veliké jednomyslnosti není, vidno už ze sporů při volbě předsedy a z jiných neshod etiketních.

S velkým očekáváním hleděno vstříc letošímu sjezdu katolíkův italských ve Ferraře. Je to pochopitelno po loňských drakonických opatřeních Rudiniho proti katolíkům. Liberalní listy pro-

rokovaly malé účastenství. viděly na sjezdu samém zamlklost. bojácnost. Libovaly si. jak „klerikalové“ po jediném ostrém klepnutí „krotnou“. Vždyť prý najednou prohlášeno. že katolíci jsou poslušni světské vlády a zákonů jejich a ctí je. Také mezi horlivějšími účastníky sjezdu žehráno na přílišnou „krotkost“ projevu. Leč sjezd třebas nebyl tak velkolepý jako poslední dva sjezdy. zvláště ne jako milanský (r. 1897.), mnoho jim nezadal. vše šlo obyčejnou mírou. Činěny i předsedajícím i řečníky často zmínky o nespravedlivém útisku se strany vlády. ale jinak práce a porady zabývaly se positivními návrhy hospodářsko-socialními. jako by se nebylo nic stalo. Může se říci. že v plném rozsahu potvrdila se slova předsedova. když navazuje na známé Dupuyovo slovo při attentatu Vaillantově: v sezení se pokračuje — pravil: Přes to že vláda vrhla nám bombu svých nařízení, v ruchu katolickém se pokračuje („dopo la bomba dell' anno scorso, per l'azione cattolica italiana la seduta continua“). — Sjezd ferrarský byl šestnáctým. Prvý konán v Benátkách 1874. První čtyry konány rok po roce. Mezi pátým a šestým nastala čtyrletá přestávka. podobně mezi šestým a sedmým a tříletá mezi sedmým a osmým. Tak mezi rokem 1877. až 1890. konány jen čtyry sjezdy: 1879. 1883. 1887. 1890. Na to konány zase sjezdy rok co rok. až loňský rok činí opět přestávku z pochopitelné příčiny.

Vloni v dubnu biskupové pavijský a padovský podali návrh, aby se zřídila katolická vědecká společnost v Italii. jež by si obrala za úkol positivně i polemicky a apologeticky pěstovati hlavní obory moderní vědy v souhlase s vírou, a udávala tím jaksi ton katolické vědě mezinárodní. Tento účel nevysloven sic. ale cítiti jej v celém pojetí. Není to konečně nic zvláštního — vycházejíť z Říma vždy směrodatné pokyny; leč věda katolická jako věda neměla vždy své sídlo v Italii a Římě. Tak na př. vezmeme-li hned nejmodernější vědu sociologii, před Římem a Italií už sociologie katolická vyvinuta v Anglii a v Německu jako system vědy katolické a dosud obě země spolu s Francií dominují nad Římem a Italií. Stejně možno říci o přírodních vědách. jež v Německu na katolickém stanovisku dočekaly se netušeného rozvoje. ač i Italie má svého Secchiho. Ale přece i tu bude dohánět.

Dle prozatímního statutu „vědecká společnost generalní pro katolíky italské“ bude se dělit na tři sekce: 1. studií náboženských. apologetických a filosofických; 2. studií socialních. národohospodářských, právnických. politických a dějepisných; 3. vědy fysické. přírodnické a matematické. — Druhá sekce už je utvořena pod názvem „jednoty katolické pro studium socialní“. Tato jednota se tedy jen připojí ve smyslu nových stanov a podřadí k celé společnosti. Jednota tato vydává už na sedmý rok svůj organ: „Rivista internazionale di scienze sociali e discipline ausiliarie“. — Také druhé dvě nově zakládané sekce budou dle příkladu své starší družky vydávat své věstníky: riviste internazionali. jedna „di scienze religiose. apologetiche et filosofiche“ — druhá „di scienze fisiche, naturali e matematiche“, nebo

jakkoliv jinak nazvané. — Účel společnosti bude 1. podporovati rozvoj věd v souhlase s věrou; 2. sjednotiti katolíky italské ve vzájemný styk při studiu věd všeho druhu; 3. navázati a udržovati spojení s jinými vědeckými společnostmi italskými a zahraničními; 4. všemožným způsobem šířiti pravou kulturu. — Předsedou čestným společnosti bude některý biskup italský; skutečný předseda bude míti titul předsedy generalního. — Zatímním předsedou do ustavení se celé společnosti jmenován pisanský professor Gius. Toniolo, jenž už jest presidentem „jednoty socialní". Správcem první sekce zatím jmenován mons. Feder. Sala v Miláně a sekce třetí prof. P. Maffi v Pavii.

V poslední době, při urputnějších bojích politických a při nesnadné posici francouzských katolíků, poslal Sv. Otec dvojí napomínku a pokyny katolíkům francouzským. Jedny uloženy v listě k arcibiskupu z Bourges, druhé v listě ke kardinalu pařížskému Richardovi. V onom listě podotýká papež, že nic se nenaskytlo, proč by pokyny dané franc. katolíkům v r. 1892. a v encyklice „rerum novarum" měnil. Vylučuje každou změnu mínění, praví Sv. Otec: „Ještě jednou tedy a s veškerou vážností napomínáme katolíky francouzské, říditi se dle našich svrchu zmíněných pokynů v největší svornosti". — V listě ke kardinalu pařížskému zmiňuje se papež o úspěchu spolku katolických dosud docíleném. A mluvě o chování katolíků francouzských v politice, praví: „Nechať se rozhodně postaví na půdu stávajících zařízení francouzských, a jen na této půdě ať se snaží o společné dobro náboženství a vlasti své v jednotě a svornosti, jež každého katolíka produševňovati má. Toť bylo vždy pravou rolí věrných synů církve a zůstane jí snad všude i v budoucnosti" — dodává Sv. Otec.

Američtí němečtí katolíci nemohouce zapomenouti ústrku, jakého se jim dostalo od „amerikánské" strany vypuzením professora Schrödera z katolické university washingtonské, teď když ten domnělý „amerikanismus" v psaní sv. Otce ke kardinalu Gibbonsovi byl odsouzen, ozvali se též. Jeden z četných svatodušních sjezdů katolíků německých v Americe v Kentucky přijal totiž resoluci, v níž praví: „Významuplné psaní sv. Otce o převráceném amerikanismu naplňuje nás velikým zadostučiněním s ohledem na jistého katolického učence německého. Vždyť jest list ten také potvrzením a ospravedlněním jeho neunavné činnosti a jeho marného boje proti naukám a názorům nyní od samého náměstka Kristova odsouzeným..."

Biskup sv.-pavelský mons. Ireland, za hlavního zástupce odsouzeného směru považovaný, dokončil svou cestu evropskou staviv se a řečniv mezi katolíky belgickými, francouzskými a anglickými.

Známý professor frýburský Dr. Kraus, jenž pod jménem Spectator po tři léta psával své církevní dopisy v liberalním duchu do mnichovského „Allgemeine Zeitung", v posledním listě červnovém sděluje, že se vzdává kriticko-politické činnosti na poli náboženském a církevním. Na rozloučenou ještě dává vedoucím kruhům církevním, hovoře o odstředivém a reformačním duchu na všech stranách církve, toto naučení:

„Organismus takové ohromné společnosti církevně-náboženské, jak je katolictvo, může trvati na dále jen tehdy, když mezi ústředím a mezi periferií zavládá zdravý na vzájemné důvěře založený poměr. Poruší-li se tento poměr z té či oné strany, nastává ochuravění, jež může míti sic časem jen ráz místní, ale vzrůsti může též přec na nemoc celé těleso společnosti zachvacující a rozkládající. Od několika desítiletí jsme svědky stále se množící nedutklivosti ústřední moci církve a rovněž neustálých pokusů určitých církevních směrů a stran, aby tuto ústřední moc svým vlivum a zájmum naklonily. A s druhé strany jsme od několika desítiletí svědky poznenáhlého processu odpadání na obvodě církve. Starokatolictví bylo prvním vážným příznakem toho druhu. Nynější doba přináší nové zjevy, jež ovšem jen hnus a odpor vzbuditi mohou. Všestranné zarmucující hnutí „los von Rom“ v Rakousku (?), odpadnutí kněží „évadés“ ve Francii sem náležejí. Ale i když odezíráme od těchto proticírkevních směrů, spozorujeme všude, v Evropě i v Americe, počátky duševního hnutí, jež sic dosud drží se dogmatu, ale nechce se nijak spokojiti se starodávnou školastickou formou. Musil by člověk býti hluchý a slepý, aby se nedal přesvědčiti, že nadešla pro církev vážná hodinka a že církev může zle dopadnouti, podaří-li se jisté straně přivésti kurii římskou v protiklad se zákony kritického a historického pátrání, jež se dnes všem vzdělancům stávají nezbytnou denní potřebou, ťak jako v r. 1633. se postavila na odpor všem přírodním vědám odsouzením Kopernikovy světové soustavy. Duševní rozpoložení přítomnosti rovná se úplně tomu, jež vedlo k r. 1517. A taková situace, toto napjetí mezi ústředím a periferií, kdyby potrvalo, musilo by podle zákona dějinného vývoje vésti k roztržce.“

Obyčejně se mluví nyní všude o návratech ke katolictví, konverse duchů hlubších jsou na denním pořádku. Jak vidět, jsou však také lidé, kteří vidí a hlásají opak, kteří nevidí mohutnění, ale prorokují rozpadání.

Anglická katolická církev hodlá budoucí rok jako jubileum 50letého znovuzřízení katolické hierarchie v Anglii (30. září 1850) zasvětiti vysvěcením velikolepé kathedraly westminsterské v Londýně.

Katoličtí biskupové zamítli nový zákon o sňatku, jenž vydán na podnět nonconformistů (rozkolníků) anglických. Dle dosavadního zákona manželského pouze u sňatku uzavřeného před knězem státní církve anglikanské nemusil býti úředník jako svědek státní přítomen, neboť anglikanský kněz je zároveň státním organem. Ke sňatkům uzavíraným před knězem dissidentským nebo katolickým musil býti volán též komissař státní jako svědek platnosti manželství před státem. Nyní zákonem nedávno přijatým propůjčen i kněžím vyznání od státní církve odtržených i kněžím katolickým charakter organu státních při žehnání sňatku. Biskupové katoličtí (provincie anglické) na své synodě povelikonoční pro svou církev tento zákon zamítli. Větší jsou prý nevýhody, jež z takovéhoto postátnění pro církev katolickou plynou, než výhody.

Po prohlášení vlády, jímž tato odrazila útok liberalní strany v dolní sněmovně proti autoritě biskupské, budou biskupi anglikanští konečně nu-

ceni vyslovit se zásadně o sporu v církvi své a říci rázné slovo. Na synodě své v říjnu letošího roku konati se mající položeno do denního pořádku i rokování o otázce ritualistické. Slyšeny mají býti obě strany. A má se navázat smíření na vše strany! Nejen ritualistům předepsat, kam až dle ducha církve jíti smějí ve svém obřadomilství, ale i s nonconformisty se má navázat srdečnější spojení než bylo dosud. Kdo však konečně spor ten rozhodne, vylíčuje presbyterianský pastor John Watson pod pseudonymem „Jan Maclaren" v „North-American Review" (květen) v článku „Náboženská situace v Anglii". Ukončení toho sporu je prý otázkou celého anglosaského plemene. Neboť církev anglikanská svázána je s národem anglickým přemnohými pouty, jež dotýkají se podstaty národu. Povede-li ritualistický ruch k nové roztržce, značí to zpříma vydávání církve anglikanské Římu; a tu prý svobodu na obě strany chtějí laikové, vysoká církev však chce vše znova skližovat v jednotu. (Církev anglikanská episkopalní dělí se obyčejně na „vysokou", „nízkou" a „širokou" jako církevně-politické strany — biskupi, klerus a laikové.) Leč spásu vidí J. Watson v tom, že mnoho Angličanů nepatří ani k „vysoké" ani k „nízké" ani k „široké" církvi. Nestarají se ani o otázky dogmatické ani o otázky ritualní. Nad učenou theologickou diskussí jest jim zdravá, citu plná, praktická řeč (kázaní); mají rádi v kostele pěknou hudbu a zpěv; ctí svého faráře, koná-li svou povinnost u nemocných a umírajících, u chudých a u dítek během týdne, a nestarají se o to a neposuzují to nijak, obleče-li si pak v neděli ornát (dle ritualistů) či ne. Když se mu to líbí a dokud křivdy nepůsobí, nečiní mu v tom opposici... Je to strana lidí mírných, ale nicméně ne lhostejných ke svému náboženství, přísně se držících víry otcův, a za nic by se nedala přivésti nazpět k Římu. Když pak uvidí, že anglikanská církev je v nebezpečí, učiní s těmi několika horlivci krátký process. A její zasáhnutí je to, jež otázky dnešní trvale rozluští... ne ve prospěch ritualistů však, myslí Jan Maclaren. — S ohledem na bezmocnost vysoké církve vůči celému hnutí a stále se množící boje mezi ritualisty a protiritualisty tento výsledek prorokují i jiní: lid se sám chopí nápravy, ale nebude to pak reformace, nýbrž revoluce.

Podobně jako minulé vlády po válce řecko-turecké, tak i dnešní Theotokisova má v úmyslu reformovati církev řeckou, jež přispívá nejvíc k neutěšenému stavu společenského života a mravu. Každý nový ministr kultu přichází ovšem s novými plány. A ježto řecká ministerstva nemají dlouhého trvání, zůstávají plány toho kterého ministra jen na papíře nebo v jeho hlavě. Ostatně sdělili jsme už dříve, že metropolita athenský sám začal reformovat. Leč nynější ministr vyučování a kultu má zvláštní reformy na mysli: zreformovat biskupy, kněze i mnichy. Biskupy zbavit vlivu protestantských universit německých a mnichy zbavit jejich jmění, jež pokládá za hlavní překážku jejich pokroku v dokonalosti. To se ví, že jmění klášterní by státu nepřekáželo na cestě k dokonalosti. Ostatně stát by učinil z mnichů státní pensisty, státní úředníky a svěřil by jim pěstování theologických věd v řecké církvi.

Mezi řeckou a ruskou církví či spíše politicko-církevní sferou patriarchy řeckého a politickou sferou ruské vlády nastal tichý boj řevnivosti. Řecká vláda dosud všecky patriarchaty východní církve v Asii obsazovala svými lidmi. Teď vlivem ruským stalo se, že na patriarchat antiochenský zvolen ne chráněnec patriarchy řeckého v Cařihradě, ale chráněnec ruský, a sice ani ne rodem Řek, ale domorodý Syřan. Turecká vláda, která s jedné strany (řecké) dostala protest proti volbě, s druhé strany však vyzvání, aby ji neprodleně potvrdila, byla v úzkých a nechala věc nerozhodnutou. Nepovolila-li už, není pochybno, že povolí vlivu ruskému. Leč zámysl ruský při tomto sporu není prý jen politický, ale výhradně církevní. Mluví se totiž o tom, že svatý synod ruský hodlá dáti návrh na svolání ekumenického sněmu církevního všech církví východních. Proto pomalu hledá nabýti vlivu nad jednotlivými autokefalními církvemi východními, a hledí tudíž jednotlivé z nich vymaniti z vlivu řeckého, v němž dosud výhradně se nacházely. Neníť si pravoslavné Rusko jisto, že by Řekové, ač dosud dosti povolni a poslušni, nedělali opposici v otázkách, kde by se jednalo o moc jejich. A takovou otázkou jest urovnání schismatu řecko-bulharského. Patriarcha cařihradský exkomunikaci nad církví bulharskou vynesenou sotva by byl ochoten sníti a exarchu bulharského opět ve společenství a jednotu přijati, kdyby viděl většinu církví východních na své straně. Ostatně dohady tyto jsou pro svou dalekosáhlost příliš nepravděpodobné. Nejjednodušším jest, že ruská vláda hledá usazením sobě oddaného patriarchy získati vliv politický v Asii, jakož se jí o to jedná na celé čáře asijské od Indu do Bosporu.

* * *

Věda a umění. Malé slavnosti národní slaveny byly a budou: o svatodušní pondělí zasazena Karlu Jar. Erbenovi pamětní deska na rodném domku jeho v Miletíně pod Zvičinem. Řečnil při tom rodák jeho K. V. Rais. Podnětem k této oslavě našeho nedoceněného Erbena nebylo žádné jubileum časové (narodil tě se 7. listopadu 1811, zemřel 21. listopadu 1870), nýbrž pouhá pieta k jeho dílu a jménu. — Dne 17. července v den narozenin (126tých) J. Jungmannových má se konati v Hudlicích slavnost převzetí domku jeho v majetnictví národní. Obec vinohradská totiž rodný domek Jungmannův vykoupila. Je to jaksi dozvuk lonské 125leté památky narozenin jeho. — Ježto letos v prosinci připadne 25letá památka úmrtí Arnošta Förchtgotta-Tovačovského (narozen 28. prosince 1825, zemřel 18. prosince 1874) oslaví rodné jeho město Tovačov památku svého oblíbeného rodáka skladatele národní pěveckou slavností v druhé polovici července (22. a 23.) — Na paměť 50leté památky smrti Chopinovy († 28. října 1849) hodlá město Varšava zříditi museum Chopinovo na způsob musea Mozartova v Solnohradě nebo musea Matejkova v Krakově. Ruský „Svět“ Komarova navrhl za té příležitosti v odvděk Polákům za důstojnou oslavu Puškinovu postaviti Chopinovi v některém z hlavních

měst ruských pomník. — Oslava Puškinova 7., 8., 10., 11. a 12. června slavená tedy minula už. Z cizích závažných projevuv utkvěly Rusum nejlíp projevy francouzské: o těch v tisku nejdéle mluveno. Ze slovanských projevů nejzávažnější byly pozdravy dvou odstavených politiku: našeho stařičkého Riegra a neméně stařičkého srbského Ristiće. U nás zvykli jsme na lidové nadšení, nám slavnosti bez lidového hřmotu nejsou ničím — úřady naše s námi národních svatku neslaví. Ruská oslava však byla ven a ven úřední. Rozdíl také spočívá v tom: naše slavnosti začínají nějakou večerní maškarádou a serenádou. Puškinská slavnost začala mší svatou za duši zemřelého slouženou samým metropolitou petrohradským Antoniem. Také v domě, kde Puškin skonal: „po Mojkě čís. 12.", nyní knížeti Volkonskému patřícím konána panichida. Městská rada k této panichidě zapůjčila svuj památný obraz knížete sv. Alexandra Něvského. — Střed slavnosti spočíval v sezení Akademie nauk. Slavnostního sezení súčastnili se nejvzácnější hosté. Zahájil je velkokníže Konstantin Konstantinovič, car zaslal telegram. Na to řečněno o významu Puškina jako národního básníka (professor A. N. Veselovský), o mravních a společenských idealech Puškinových (senator a professor A. Th. Koni.) Po skončení řečí čteny přípisy: knížete Mikuláše černohorského, od ruské delegace v Haagu na konferenci míru, od královské srbské akademie, od společných literarních jednot ve Výmaru, od české národní akademie císaře Františka Josefa, a od spolku pěstitelu ruské slovesnosti (Rusínu), na to od ruských ústavů, universit, akademií a spolků všeho druhu.

Pozdravy od ostatních slovanských a mezi nimi i českých osob a spolků čteny na banketě Puškinově uspořádaném petrohradským tiskem týž den 7. večer. Tu mluvili též cizí hosté (mezi nimi ředitel národního divadla pražského Fr. A. Šubert). — Pokud se účastenství lidu samého a všeobecného slavnostního nadšení týče, tu praví ruské listy, Moskva vynikla nad Petrohrad.

Úmrtí. V Celovci 6. června zemřel probošt na domě Dr. Valentin Müller ve věku 80 let. Od r. 1866. byl ředitelem kněžského semináře, pak studijním ředitelem a vrchním diecesanním dozorcem škol. V roce 1876. odmítl volbu za knížete-biskupa v Lublani. Zesnulý byl vždy věrným synem slovinského národa a horlivým podporovatelem jeho osvětových snah. Co celou řadu let byl předsedou spolku „Družba sv. Mohora", založeného biskupem Slomškem. Za vedení Müllerova spolek tento dosáhl znamenitého počtu členstva, r. 1898. čítal 77.131 členu. Téhož roku rozšířil mezi slovinský lid 462.786 knih. Mezi buditeli slovinského lidu Dr. Müller bude míti vždy čestné místo. — Dne 7. června zemřel spisovatel český Jan Antoš (narozen 1. ledna 1860). Koncem května a počátkem června zemřeli v Rusku: první doktorka práv do státní služby v Rusku přijatá F. M. Kaufmannová, bojovnice a spisovatelka emancipační a první ruská (z ruské lékařské akademie vyšlá) lékařka MUDr. V. Kaševarova-Rudněva. Věda ruská ztratila dva z pilných pracovníku: byzantinistu professora a akademika V. D. Vasiljevského a professora N. J. Grota, spisovatele

filosofického. Ve Vídni zemřel 2. června „král valčíku“ Jan Strauss, známý skladatel operett a lehké hudby vídeňské. — V Paříži zemřela slavná malířka, nejvýtečnější snad z malířek, Rosa Bonheur (26. května).

„Nový Život“ ohlašuje na srpen na Velehradě svůj poradní sjezd. — Dne 4. června konal spolek svatého Lukáše v Praze, spolek to výtvarných umělců a přátel umění svou výroční schůzi. Spolek jest jednotou podpůrnou, v r. 1898. vyplácel 6 pensí starobních a 9 vdovských, v obnosu celkovém 3079 zl. — Jmění spolkové činí úhrnem 84.373 zl. Členů všech třech druhů jest 194 (zakládajících 74, přispívajících 76, činných 44). — Jednání sjezdu žofínského, uspořádaného přáteli staré Prahy vydáno jako brožurka. Městská rada posud slíbeného velkolepého projevu pro svou starožitnicko-uměleckou politiku neprovedla.

Ač letos přibyl literarně-umělecký měsíčník směru tak zvaného realistického, hodlá nový literarní časopis vydávati p. F. X. Šalda, a to hned týdenník svého směru kritického. — V 3. čísle „Literarního Obzoru“ p. spisovatel V. Štech nabádá k myšlence založiti ústředí pro knihovníky, jež by jim bylo radou a podporou při vedení knihoven. Ústředí toto mělo by býti jednotou se svým „věstníkem“ dle myšlenky p. Štechovy.

Národní divadlo pražské hodlá na podzim uspořádati cyklus Smetanův. — Nová hudba p. Košťákova proti vlivuplným „starým“ prohrála. Jeho opera odstavena. — Dne 17. června vystoupila v opeře „Dinoře“ mladá zpěvačka Cecilie Šmídova, jež dle jednomyslného úsudku pražských listů slibuje býti jednou z budoucích „div“ — pro tak zvaný koloraturní obor operní.

Vedle velikého příručního atlasu u Otty oznamuje se jiná novinka: firma nakladatelská Bursík a Kohout chystá vydávání všeobecného velikého zeměpisu. Chce počíti Afrikou, bezpochyby pro lepší reklamu, neboť dnes zájem k tomuto dílu světa se pojící jest největší. Leč ani politický, ani hospodářský vývoj Afriky není ještě ukončený, tento zvláště teprv začíná, že zachycený obraz nebude už po vydání díla pravdivý v těchto dvou směrech. Bylo by tudíž lépe začíti ustálenějším kontinentem.

Úřední vládní list (Wiener Zeitung) přinesl 16. června nařízení ministra vyučování, jímž se upravuje ustanovování učitelů na universitách, hlavně pro odbor živých řečí, umění a umělecké dovednosti. Postavení jejich je závislo na svolení kollegia a professorů filosofické fakulty a na kolejném.

Nařízením téhož ministra vyučování oznamuje se změna učebního plánu v realiích na gymnasiích, hlavně pro matematiku a fysiku a přírodní vědy. Ježto pokus se změnou učebního plánu v těchto vědách přírodních už dříve učiněn a osvědčil se, má se jen rozšířiti na všecky ústavy. Změna učebního plánu v matematice a fysice předložena po důkladném prý šetření a vytazování znalců. Změna má záležeti ve zjednodušení látky.

V květnových schuzích ústřední umělecké komisse pro zachování památek přišly na řadu tyto věci moravské a české. Morava: Podána zpráva o městském starožitnickém museu v Telči, jež jak ústřední komisse do stanov jeho vložiti dala, v případě zrušení nesmí býti rozprodáno ani rozděleno, ale v celku svém přeneseno do zemského mor. musea nebo jiného většího musea. — Na památné mausoleum v Krakovči (u Konice), jež trpí deštěm a nepohodou počasí, usneseno zříditi ochrannou střechu. — Na opravě velehradských věží schválila komisse návrh prof. Ferd. Hracha s podmínkou, aby dnešní vyvršení báni bylo zachováno, totiž s plechovými sochami svatých Cyrilla a Methoděje. — Pro opravu kaplí v kostele konickém a obrazu v nich povolena státní podpora. — Kostel v Jasené shledán jako budova beze vší umělecké ceny, a proto oprava jeho vypuštěna z péče a dohledu komisse. — Komisse upozorněna na zajímavou stavbu pavlánského kláštera v Mořicích, jenž dnes jest hospodářskou budovou a na památnou barokní kapli při něm.

Čechy: Státní dráha dodala komissi dvě popelnice s ornamentem hádkovitým u Žatce nalezené a ze 7. až 12. století pocházející. — Ministerstvo povolilo 2000 zl. na opravu skříní a maleb freskových v „Mozartově sále" knihovny universitní v Praze. — Na opravu chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře povolilo ministerstvo 25.000 zl. s podmínkou, aby to, co ještě schází, jinak uhraženo bylo. — Upozorněno na oltářní obraz v Úsobí, jenž bezpochyby od mistra Škréty pochází. — Památný romanský kostel freskami zdobený v Týnci má býti opraven; náklad 4000 zl. schválen. — Umělecko-historicky zajímavá budova děkanství v Sušici, jež se má opravovat, aby opravou zněšvařena nebyla, komisse vymínila, aby jen nejnutnější změny při opravě se dovolily. — Upozorněno prof. Branišem na kostelík hřbitovní v letech 1320. až 1330. postavený na Horách Kašperských. — Památný oltář sv. Rocha z kostela Všech Svatých v Litoměřicích, jenž po odstranění pohozen, vzat komissí v ochranu a o zachování jeho je postaráno. — Kaplička od Dienzenhofera postavená v lese u Motol shledána v bezpečném a neporušeném stavu, přes zprávy poplašné.

Zmaj Jovan Jovanović, nejslavnější lyrický básník srbský, slavil dne 25. června v Záhřebě, kde nyní žije, padesátileté jubileum své literarní práce. Jovan Jovanović se narodil 24. listopadu r. 1833. v Novém Sadě.

Ruský spisovatel Ant. Čechov, jenž nachází se na léčení svého plicního neduhu na Krymu, prodal majetníku „Nivy" Marcksovi právo na své práce dosavadní za 75.000 rublů. Za budoucí práce Marcks s ním učinil smlouvu na 500 rublů za arch.

Tolstého „Vzkříšení" vyvzalo nejen v Rusku nakladatelskou afféru, ale i v Německu. Majitel „Vossische Zeitungu" F. Fontane dal totiž z pravého necensurovaného originalu překládat „Vzkříšení" a odporučoval je ovšem z toho duvodu, že je to vydání necensurované. Marcks se proti tomu ohradil, že právo prvotisku má jen on a nikdo

jiný, že ohromným prý honorářem (40.000 rublů prý obnášel) koupil je výslovně od hrab. Tolstého, jenž s žádným jiným vydáváním současným nebo předčasným nesouhlasí. Leč zajímavo na tom sporu je to, že Marcks dokázal nakladatelské firmě F. Fontane & Co., že její necensurovaný překlad ve „Vossische Zeitung“ je víc zkomolený a více v něm schází, než v ruském censurovaném originale. F. Fontane doznal, že měl za hodno v překladu některá závadná místa vynechat, protože do veřejných novin je považoval za příliš silná! Censura ruská ve „Vzkříšení“ škrtla totiž v 28 prvních kapitolách jen 210 řádků (z 4351), F. Fontane škrtnouti dal však přes 500 řádků! Celé dílo má 90 kapitol. Ruská censura škrtla dosud jen něco, co se týkalo ruské pravoslavné církve a pak něco z pojednání o „veřejných domech“. F. Fontane dal škrtati to, co by zvláště čtenářky „Voss. Zeitungu“ mohlo urážeti, a slíbil, že až ve knihové formě vydá „Vzkříšení“ nezkrácené. — Hr. Tolstý prý těmito neustálými spory o své nejnovější dílo jest velmi rozmrzen.

Mladá generace ruských spisovatelů chystá Tolstému na počest jeho práce almanach dle posledního díla jeho pojmenovaný „Vzkříšení“.

O Glébu Ivanoviči Uspenském, jenž nalézá se jako choromyslný už dlouhou dobu v ošetřování v privatním ústavě Dra. Sinani v Novgorodě, přinesly „Novosti“ nedávno zprávičku: Schází stále a stav jeho jest stále beznadějný. Duševní tma už se nerozprchne nikdy. Mučí jej dle všeho stále obrazy žurnalistické a spisovatelské jeho činnosti dřívější: tak ony dny stále se dožadoval, aby ho zavedli k „černorabočim“ (dělníci hrubé práce). Jinak ke všemu a zvláště k cizím je lhostejný.

Charvatsko-slovinští studující, kteří napojeni moderními socialně-pokrokovými ideami začali před třemi lety vydávat svou revui „Hrvatska Mysl“ — a předloni ji změnili na „Novo Doba“, zase i s touto po prvním ročníku byli hotovi. Obě ony revue vycházely v Praze. Teď v květnu jali se pokračovat ve Vídni. Vydali, na týchže zásadách 1. číslo revue nazvané „Glas“, jež zatím se slibuje už jen na půl roku.

„Slovanský Přehled“ se odevzdává „v ruce odběratelů“. Nemohl by druhý rok vycházet, kdyby dosavadní odběratelé se i pro druhý rok nezavázali a nové aspoň každý jednoho nepřihlásili! Nevíme, komu to smutné vysvědčení vlastně platí: zda naklad. firmě Šimáčkové či apathické veřejnosti, zvláště mládeži. Snad obojím. Ale způsob odevzdávat časopis v ruce odběratelstva jest rozhodně velmi pohodlnou reklamou!

Koncem května pořádán sjezd o tuberkulose v Berlíně. Sjezd byl quasi mezinárodní. Cílem a výsledkem sjezdu bylo důkladné osvětlení — pokud dnes je to na základě vědeckém možno — všech sem spadajících otázek. Hlavně tři skupiny: příčina, rozšiřování, léčení projednávány. Jako příčina souhlasně vyhlášen tak zvaný Kochův bacillus tuberkulosní. Popřeno, že by tuberkulosa byla dědičná, ale disposice připuštěna. Šíření nákazy děje se člověkem nemocným (vy-

bozenými při kašli zárodky, nebo nakaženým dobytkem, nejčastěji mlékem krav perlovkou stižených, zřídka masem hovězím nebo vepřovým. Ač veškeré třídy společnosti tuberkulose podléhají, přece pařeništěm nákazy jsou chudé, nezdravé, těsné byty, lidé slabě živení, přepracovaní a špatně bydlící. Léčení je možno za dosavadního stavu vědy jen pomocné. Jako takové nejúčelnější jsou dnes léčebné ústavy, sanatoria, léčící vzduchem a dietou. Pomocným lékem jest hlavně kreosot. — Některá data sdělená na sjezdě jsou zajímavá. Tuberkulosa, hlavně tuberkulosa plicní jest nemocí všech pásem. Jako široko rozvětvená epidemie vyskytuje se teprv od druhé polovice 17. století. Čísla rozšíření pro Německo udána tato: nemocno jest v té chvíli na 225.000 lidí tuberkulosou všeho druhu, spíše více než méně, to je tedy přes 40 osob z každého 10.000 obyvatel. Ročně umírá nemocí tou (v Německu) z lidí od 15. do 60. roku 88.000. Z ročních případův invalidity při invalidním pojišťování 11% jich připadá na tuberkulosu (z 151.000 ročních průměrem případů 16.800). Nejvíce trpí leta 27. až 30. věku lidského. V ostatních letech věku nevystupuje tak zhoubně. Úmrtnost povšechná lidí od 15. do 60. roku jest v Německu 9·1 promille, z toho na tuberkulosu 2·95‰. Třetina! Národnímu bohatství by ročně přibylo 7 mil. marek, kdyby se podařilo tuberkulosu na rok zastaviti. V ruzných společenských třídách dle majetku rozdělených přichází tuberkulosa v ruzném stupni četnosti: z 1000 lidí majících příjem přes 3500 marek, umírá tuberkulosou prúměrně 1, z 1000 lidí s 2000–3500 marek umírají 2, s 1200–2000mark. příjmem 2·5, s 900–1200mark. příjmem 4 a pod 900markový příjem 5.

Z jiných sjezdu zaznamenáváme: sjezd elektrotechniků ve Vídni (14.—16. června), na němž projednány některé duležitější otázky technicko-právní, jako: telegrafie bez drátu, inspektorat elektrotechnický (k dohledu na závody elektrotechnické), Nernstova žárovka, právní ustanovení o odcizení síly elektrické z vedení proudu, benzinový pohon, statistika elektrická a pod. Budapešť zastoupena byla účinněji než Čechy a zvláště než Praha. — Ve Stokholmě zasedá od polovice června sjezd hydrografický, hlavně některými evropskými pomořskými státy obeslaný; předmětem porad jeho jsou poměry severoevropských moří.

V Londýně konán sjezd knihkupcuv evropských (od 2. do 9. června). Otázky jej zaměstnávavší odnášely se hlavně k bibliografii, ochrana novinek na trhu knihkupeckém taková, jaká se novotám modellů vubec poskytuje, úprava styku mezi nakladateli a spisovateli cizozemskými a pod.

Akademie pro vzdělání žurnalistů zařizuje se v Paříži Není to ve Francii první pokus a první ústav. Při katolické universitě v Lille podobná akademie utvořena už dříve, třebas měla zatím jen název socialně-právního kursu pro vzdělání mužu veřejnému životu se věnujících. V program tohoto tříletého ústavu spadaly skoro všecky věci žurnalistovi potřebné. Také v Paříži má se žurnalistická škola spojiti s „volnými kursy sociologickými". Škola pařížská má býti specielněji zřízena. Žurnalistické kolleje v Americe jsou už ode dávna

domovem. Stávají dodnes při čtyřech universitách. Jest ovšem otázkou, zda žurnalismu se dá naučit ve škole. Ale tolik jest jisto, že mnohdy a zvláště u nás a v menších národech a stísněnějších poměrech vůbec žurnalistům do všestranných vědomostí, aspoň těch, jakých je při každých novinách potřeba, schází mnoho.

Pařížská Akademie zvolila na místo zemřelého člena žurnalisty Ed. Hervéa dne 17. května po opětované volbě Pavla Deschanela, nynějšího předsedu sněmovny. Literarně jest Paul Deschanel znám jako národohospodářský a politický spisovatel; jeho díla týkají se otázek osadních, hospodářských a socialních. Jinak však není z vynikajících. Jest už třetím členem z politické areny do Akademie vzatým, ostatní dva téhož rázu jsou konservativní katolík hrabě de Mun a bývalý ministr Hanotaux.

Jako Francie má pro vzdělání svých umělců tak zvanou cenu římskou (stipendium pro vzdělání umělecké v Římě), tak severoamerické Spojené Státy založily si nyní cenu pařížskou, jako podporu a stipendium pro mladé nadané umělce i spisovatele, aby se dále vzdělávali v Paříži.

Turecký generalní štáb dohotovil podle vzoru map generalních štábu rakouského a německého zeměpisné popsání poloostrova balkanského, pokud jest pod panstvím tureckým. Mapa evropského Turecka v tomto zpracování generalního štábu jest první obšírnou mapou zemí těch; obsažena jest na 60 listech v měřítku 1 : 210.000.

Novinku divadelní zavedl balet francouzský v Alexandrii: představování uměleckých obrazů jednotlivých mistrů. Tedy mistrové malířství v živých obrazích. Pokus učiněn s Milletovým „Angelus". Kdyby se taková slavná díla malířská v pečlivé ovšem reprodukci tímto živým materialem (pokud možno i po stránce duševné pohnuté) s jeviště podávala, bylo by to konečně lepší použití jeviště, než jak se ho zneužívalo dosud duchaprázdným celkem baletem.

Řecký ministr vyučování Petridis před několika lety obrátil se na evropské vlády a hlavně německou s otázkou, zda by nebyla ochotna přistoupiti na nejnovější řecké důkazy, že výslovnost novořečtiny a starořečtiny se shodují, aby zavedla na svých gymnasiích výslovnost novořeckou. Vlády odpověděly ochotně, aby vláda řecká připravila vědecký podklad pro anketu o této otázce, a že jsou volny dle výsledku ankety třebas změnit nynější výslovnost řečtiny, tak zv. „Erasmovu" v „Reuchlinovu". Teď asi po pěti letech přichází nynější řecký ministr vyučování Estaxias se sdělením, že professor Papadimitrakopulos určený podklad k anketě připravil, a že jej v brzku přeložen do důležitějších evropských jazyků rozešle. Anketa, ukáže-li se nezbytnou, konala by se v Athenách. — Nejvíc záleží Řecku na získání Německa, jehož filologové školy Erasmovy nynější způsob výslovnosti řecké nejlepšími důvody podepřeli a rozšířili do všech evropských států. Návrh Řecka nevychází ovšem z nějaké vědecké povýšenosti jeho v tom oboru, ale z národní ješitnosti řecké. Řeky mrzí, že na evropských gymnasiích učí se jiné řečtině, než jakou oni mluví. S týmiž důvody mohli by

Italové a Francouzi přijít, abychom četli latinu po jejich. Otázka vědecky je už tedy napřed skoro rozhodnuta, neboť není myslitelno, že by řecké dvojhlásky byly zněly stažené, jak je Řekové nynější vyslovují. Jakož vůbec jest nonsens tvrdit, že nějaká řeč po 2000 let je též všemi svými zvuky a svou výslovností, jaká byla před 2000 lety; zvláště uváží-li se náplvv cizí krve a cizích národů, jakému od dob Alexandra Velikého podléhal řecký živel.

Starosti Řecka jsou ohledem na jeho starožitnost i ještě jiného druhu. Jeho vlastní lidé po živnostensku rozprodávají starožitnosti, nalezené po různých krajích Řecka, do ciziny. V Mnichově objeveno nedávno celé takové ústředí, kde se věci z Řecka k prodeji určené kupily; bylo to už malé museum o 600 číslech asi, různých sošek starořeckých a jiných památek. Vláda dala rozkaz vyslanci v Německu a snad i v jiných státech, aby rozprodané poslední dobu starožitnosti hleděl zase zkoupiti. Zatím však, podotýká k tomu „Voss. Zeitung", jež zprávu tu z Řecka přinesla, starožitnosti řecké jsou lépe uschovány v museích evropských než doma. Neboť v Řecku zacházejí se svými památkami zrovna vandalsky. Vláda sic nad důležitými nalezišti a vykopanými už budovami ustanovuje hlídače — ale ti, ježto jsou bídně placeni, nejen že nehlídají, ale ničit a roznášet památky sobě svěřené pomáhají.

Letoší kopací práce v místech starožitných v Řecku před nastávajícím úpalem letním skončeny. Ústav anglický objevil poblíž starého Korinta památný onen pramen „peiréné"; jest to starý korintský velikolepo založený vodovod uvnitř skály, na níž dle mythu nevěsta Jasonova, dcera korintského krále, Glauké zahynula. Ve skále vytesáno pět nádržek spolu spojených, z nichž voda odváděna dolními kanály do města. Jeskyně, v níž bassiny se nacházely, ozdobena z předu portalovitým sloupovím. Nalezeny tu též úlomky několika soch ženských, bezpochyby bohyně pramenu a královské dcery samé, jakož i jiných. — V ukončeném nedávno prvním ročníku „Jahreshefte des österr. archäolog. Instituts" popsány zevrubně už dříve na tomto místě dotčené vykopaniny rak. ústavu v Efesu. — V berlínské společnosti pro anthropologii, ethnologii a archeologii podány minule zajímavé zprávy došlé od výprav starožitnických, dlících v Asii, v Armenii a v Babyloně. Z armenské výpravy sdělili Dr. Belek a Lehmann o nálezech u Topsany: Nalezen klínový nápis o Tiglatpilezerově vítězství, jímž celou Chaldei podrobil Assyrům. U Mossulu a Ninive nalezeno několik nápisů. Z jedné tabulky vyčetl Dr. Lehmann, že Assyrové a Babyloňané počítali své měsíce od nového, tedy neviditelného měsíce. Výprava zabývala se zvláště sbíráním vědomostí o staré Chaldei a památkách řeči i staveb k ní se vztahujících. — Babylonská výprava Dra. Koldeweye dorazila nedávno na místo a počala v květnu vykopávati na pahrbku Kasr, zakrývajícím ruiny paláce Nebukadnezarova. Po víc než 2000 let vstává tudíž mohutná tato stavba opět z hrobu. Odkopána ona mohutná zeď hradební, jež město a palác obkličovala. Staří dějepiscové řečtí sdělují o ní, že několik vozů pohodlně vedle

sebe na ní jeti mohlo. Rozměry této odkopané hradební zdi líčí Dr. Koldewey takto: Hradba tato sestává z vnější zdi stavěné z cihel pálených se známkou krále Nebukadnezara; tato vnější zeď má šířku $7^1/_4$ metru. Za ní jest nasypaný z písku a štěrku násep široký $21^1/_2$ metru; vnitřní zeď stavěná tak jako vnější. má šířky $13^1/_{10}$ metrů. Celá zeď tedy jest tlustá 41·85 metrů! Nalezeno několik úlomků z nápisu monumentalních. Důležitý jest nález polévaných cihel s reliefy, jimiž palác a zajisté i hradební zeď po vnitřní straně na mnohých místech byla ozdobena. Cihly polévané a hlazené měly barvy, pokud se jeví z nálezu. zelenou nebo modrou. reliefy představují části těla lidského. lvů a jiných zvířat, rosetty a pod. Dne 15. května dokopáno se k vnitřní zdi nějaké budovy za hradbou ležící. bezpochyby prý zdi samého paláce. (Výprava babylonská. již německá věda archeologická hodlá se postaviti v čelo prací ostatních národů, stojí ročního nákladu 100.000 marek.)

V téže berlínské společnosti v květnovém sezení přednášel Dr. Brunnhofer o původu ariů sanskritských. Zastává se náhledu, jejž doložil hojnými nálezy. že i indičtí Ariové do svých sídel nynějších došli z prasídel Ariů z Medie a Persie. Kdy se vystěhovali, nedá se určit. Něco bližšího však vychází z té okolnosti. že zpěv o Asvině. která jako hvězda jitřenka jarního ekvinoctia jest opěvána v staroindických zpěvech. mohla jen kolem r. 6000. před Kristem býti viděna ve výši polarní 42—45° čtvrt hodiny před východem slunce. A tato výše ukazuje na sídla v Medii a Persii.

Anglický archeolog Gowland zabývající se starožitností východoasijských národů. hlavně Japanců. přichází k tomu náhledu. že nynější Japanci na souostroví přijíti musili z dalekého západu. Původní obyvatelé Japanska, Ajnové. dosud na severu sídlící, byli od nich vytlačeni. Hroby kamenné od nejstarších přistěhovalců japanských pocházející nemají však podobu s hroby žádného národa východoasijského a zvláště ne se staročínskými hroby. Hroby ty nacházejí svou obdobu pouze v hrobech západní Asie u Kaspického jezera nalezených. v tak zvaných „dolmenech". Hroby tyto vyskytují se v době od 200 let před Kristem do 600—700 let po Kristu. Tedy 2—3 století před Kristem může se bráti za onu mez časovou, od níž v Japansku usídlil se nynější národ na území dříve ajnoském, národ přišlý odtud. odkud zdá se, že vyšly všecky národy, ze střední Asie. od jezera Kaspického.

Dr. Eduard Glaser v příloze „Allgem. Ztg." mnichovského rozvíjí s novou vehemencí dávnou svou hypothesu. jež však se skoro všeobecně zamítá. že staří Feničané přišli do svých syrských sídel z jižní Arabie. z tak zvané „země kadidla". osazené „habašity", nazývané na památnících staroegyptských slovem „pvnt". jež se může čísti „pún". „poenat", „púnit" a pod. Země. vlastně kraje na východním pobřeží Afriky, na sokotorském souostroví a jihozápadním pobřeží Arabie. bylo osazeno tímto kmenem „púnat". jenž sprostředkoval obchodní styky nejstaršího lidstva v jižní Asii a v Africe usedlého. Kmen „pún" byl mohutným kulturním kmenem. od něhož se v dávné

době už oddělila jedna část a přešla na druhou stranu přešivku suezského a počala tu tentýž obchodní sprostředkovací úkol, jaký původní vlasti zastávala. Theorie tato jest velmi zámluvná sice, jen že dosud málo důvody podepřená. Ale důvody tak na př. samo jméno, podobu nářečí autor její přece udává, nedovedeme však posoudit, na pokud jsou jen zdánlivé a vratké. — Rakouská expedice, jež letos v zimě vydala se do jižní Arabie a prošla Hadramaut a Sokotoru, kdyby byla bývala lépe řízena, mohla ne sice plné světlo, ale aspoň nový doklad na tu neb onu stranu otázky přinésti. Země ony jsou v ohledu starožitnickém i v ohledu národopisném slabo prozkoumány.

Theorie professora české techniky K. V. Zengera o elektromagnetickém vlivu slunce (jinak už hodně stará) zase letos přišla k řeči po vydání jeho spisku: „Die Meteorologie der Sonne und das Wetter im Jahre 1889, zugleich Wetterprognose für das Jahr 1899." Škoda, že myšlenka českého učence zavdává podnět k tak prudkým, či spíše posměšným posudkům! Kladou to na roveň s Falbovými prognosemi. Myšlenka sama, že slunce „je mohutný otáčející se elektromagnet, jenž tímto svým pohybem i planety v oběh uvádí a v něm udržuje", není konečně tak abstrusní, ale další důsledky, jež odtud pan professor vyvozuje pro vzdálenosti a dobu oběhu[1] jednotlivých planet, pro poruchy atmosferické i psychické (! na zemi naší, zabíhají do „astrologie" a četné jsou i svévolnosti v počítání a schválnosti v pozorování, jež se vyvracejí jako chybné nebo nepřesné a libovolné. Konečně však vidno z prognosí p. professorových, že se dosti shodují se skutečností: epochy sluneční že se opětují s pravidelností svého vlivu na zemi. Takových epoch v roce jest, kolik rotací, vlastně polorotací slunečních, 29. Leč periody slunečních skvrn, jež souvisí s prognosí p. professorovou, udávají se ne 10leté, ale delší.

Uhry, ač už mají mezi planetoidy od loňska i svou jmenovkyni („Hungaria" od Witta objevená), ač vloni v Pešti pořádal se mezinárodní astronomický sjezd, neměly dosud státní hvězdárny své. Má se jim jí dostati ne péčí vlády, ale soukromým věnováním. Soukromá hvězdárna u Komárna v Ó-Dalle darována majetníkem jejím Dr. Konkolyem, ředitelem meteorologického státního ústavu, státu. Tak Uhry mají teď jednu státní a dvě soukromé hvězdárny, z nichž jedna jest otců Jesuitů v Kaloče, druhá v Kamenci. Rakousko má 5 státních a 3 soukromé hvězdárny.)

Vídeňská akademie věd podnikla šetření, nepůsobí-li v hloubce zemské zvýšení teploty též na tíži zemskou. Šetření konal plukovník R. Sterneck v několika dolech různé hloubky (od 272 do 1100 metrů) na svých vlastních k tomu konci zhotovených přístrojích. Šetření nevedlo zatím ke spolehlivému výsledku: bude prý třeba ještě na více místech v hloubce zemské pokusy konati, aby se vedlejší zjevy od zákonitých odloučiti mohly.

---

[1]) Doba oběhu planety rovná se násobku nějakému polorotace sluneční. Tato polorotace sluneční jest 12·5935 dní. Oběh Merkura kolem slunce rovná se 7násobnému, Venuše 18-, země 29-, planetoidu DQ 51násobnému počtu dní jedné polorotace.

V sezení královské akademie anglické („Royal Institution") na památku stoletého trvání jejího 7. června konané, ve své slavnostní řeči professor Dewar předložil svůj nejnovější vynález: zkapalnění vodíku. Vodík tekutý jest velmi prchavý, proto professor Dewar při svých pokusech obkládal zkapalněný vodík zkapalněným vzduchem, aby zabránil vypařování se vodíku. Ovšem experimenty byly velmi skoupé: mohl ukázat jen křivuli, v níž zkapalněný vodík byl obložen bílou hmotou ztuhlého (tekutého) vzduchu. Zkapalněním vodíku docílí se naprostého vakua, tak že rtuť destilluje dovrchu. Temperatura zkapalněného vodíku obnáší 225 stupňů Celsia pod bodem mrazu.

* *
*

Z národního hospodářství. Konečně ustanoven modus vyrovnání mezi oběma vládami po velmi tvrdé houževnatosti, s níž obě vlády stály na svém: rakouská na ujednání s Bánffym v Išlu, uherská na ujednání vlády Széllovy s opposicí (n. b. proti vyjádření naší vlády). Maďaři svou politikou dosáhli toho, že chtíce nemožné, dostali zas o kousek víc toho možného na útraty naše. — Rozdíl obojího ujednání, tak zvané „formule išelské" a „formule Széllovy" spočíval v tom: vláda Thunova ujednala s Bánffym toto: prozatímní vyrovnání bude platit do r. 1903., načež spolu s obchodními smlouvami cizími uzavře se mezi oběma vládami nové vyrovnání na obyčejnou dobu smluvní. Bankovní smlouva však dle smluveného nového statutu bude platit do 1910. — Vláda Bánffyho vyšla vládě rakouské vstříc tím, že dopustila do r. 1903. vyrovnání i bez parlamentu rakouského, jen § 14tým vyhlášené. Rakouská vláda souhlasila zase s přáním uherské vlády, spojit vyrovnávání s Uhry s obchodními smlouvami s cizími státy. K vůli bance samé zase obě vlády usnesly se přes termín vyrovnací prodloužiti privilegium bankovní do 1910. Uherská měla výhodu v dlouhém zajištění už napřed nejtučnějšího právě sousta z celého vyrovnání; rakouská se dala k tomu pohnout zajištěním nového vyrovnání v roku 1903. Pro Rakousko tedy jednalo se o odvrácení rozluky hospodářské mezi oběma polovinami říše.

Po pádě Bánffyho však k vůli opposici stran neodvislosti nový ministerský předseda Széll vypustil z išelského ujednání to, co rakouská vláda nejvíc cenila: totiž, že r. 1903. vyrovnání bude znovu uzavřeno. Tak Uhry z išelské formule ponechaly vše, co bylo výhodným pro ně, jedinou kompensaci pro nás, totiž „perennitu" vyrovnání škrtly. Vláda uherská oznámila rakouské 25. ledna t. r., že v kompromissu s opposicí formule išelská změněna v tom smyslu, že klausule perennity vynechána. Rakouská vláda ihned odpověděla, že s tím nemůže souhlasiti. Leč na to v Uhrách nehleděno a perennita z išelské formule škrtnuta.

Následkem toho se mohlo státi, že v r. 1903. celní jednota by byla přestala a bankovní zůstala. Bankovní jednota naše s Uhrami však neznamená nic jiného, než ponenáhlé nasycování kapitálu lačných Uher lacinými penězi z Rakouska. Zasycuje-li se země nějaká kapitálem,

mohutní její průmysl, neboť kapitál v hospodářském životě národa k jinému není potřeben, než aby prumyslu za základ a podnět sloužil. Celní jednota značí zase, že Rakousko má v Uhrách proti veškeré cizině chráněné přístupné tržiště pro své prumyslové výrobky. Jakmile toto tržiště by nebylo chráněno, rakouský průmysl sotva by přes svůj snadný přístup obstál v soutěži s cizinou hlavně s Německem. Uhry jsou však tržištěm našeho a i cizího prumyslu po tak dlouho, pokud samy prumyslu vyvinutého nemají. Nastoupí-li u nich doba, že domácí průmysl bude stačit hraditi veškerou potřebu, přestává výhoda celní jednoty pro nás sama sebou. Nuže a tato doba není daleká. Uherská vláda snaží se soustavně a úsilně prumysl uherský podporovati a zrovna ze země vydupávat. Šlo-li to dosud těžko, šlo to jen proto též, že bankovní obchody rakousko-uherské banky byly vůči Uhrám vázány nějakým kontrolním regulatorem proud mírnícím. Novou smlouvou bankovní nastává však „parita" obou polovin říšských v bance. Ředitelství pešťské jest v pujčování úplně neodvislé od společného vrchního organu, a vláda muže každý protest vrchní správní rady, nebo generalního direktora zmařit protiprotestem svého komissaře.

Nastalo tedy odstraněním klausule perennity choulostivé stanovisko pro nás: celní jednota, dosud snad přece cenná pro nás, může r. 1903. přestat, ale napájení uherské pudy prumyslové naším kapitálem bude trvati dále proti nám a na úkor náš až do r. 1910. Vláda rakouská tohoto stavu nemohla dopustiti. Vláda uherská vymlouvala se, že s ohledem na opposici nesmí ustoupiti. Tak konečně, po dlouhém domlouvání a z nátlaku vlivuplných kruhu na obě strany, učiněn kompromiss.

Bankovní smlouva a celé vyrovnání se prodlužuje do roku 1907. Do r. 1903. platí vyrovnání prozatímně (tedy i § 14). Do té doby obě vlády se smluví o sazbě pro nastávající obchodní smlouvy s cizinou a o definitivní vyrovnání další až do r. 1913. Kdyby k definitivnímu vyrovnání (u nás parlamentně přijatému) nedošlo, závrou se obchodní smlouvy s cizinou též jen na 4 léta, do r. 1907., a pak znovu o oboje se bude jednati na základě autonomního tarifu, to jest nastane smlouvání ne o jednotu celní, ale o samostatnou smlouvu obchodní, která ovšem může s celní jednotou také býti totožná. Bankovní smlouva s novým statutem platí tak dlouho, jak dlouho trvá vubec vyrovnání a celní jednota mezi oběma státy. Zruší-li se však bankovní jednota a to každý rok z těch třech nedodržených (dle išelské i Széllovy formule) akcionářum náhrada 11 zl. na jednu akcii. Akcií dle nového statutu je 150.000 (po 700 zl.) Roční náhrada tedy by činila 1,650.000 zl. a za léta 1908. až 1910.: 4,950.000 zlatých. Co se kvoty týká, sejdou se ještě kvotové deputace a budou znovu jednati o dohodnutí vzájemném.

Místo jednoduchých „formulí" předešlých tedy tento nový kompromiss je hodně zakličkovaný, s ústupky na obě strany. Rakouská vláda dosáhla toho, oč se celý spor točil a čeho u nás se hrozili: bez jednoty celní není ani jednoty bankovní. Uherská vláda pak dostala zase ústupek

pro svou opposici cenný, že samostatné určování a smlouvání, tedy hospodářská rozluka je v kompromissu už výslovně určena, sice jen jako možná za těch a těch podmínek, ale přece jen už vyslovena.

V Uhrách proti kompromissu tomu hlasu nepozvednuto. Pro Uhry se konečně věc zhoršit ani tuze nemohla. Hůře je u nás. Německá opposice, která čekala už už na pád vlády, je velmi s kompromissem nespokojena. Třeba se naň dívat s dvojího hlediska: značí zhoršení proti išelské formuli, značí však odvrácení nebezpečí ze Széllovy formule plynoucí. Ostatně tento „modus" už špatnosti či dobrotě vyrovnání mnoho přidati nemohl. Jakost vyrovnávání spočívá ve věcných ujednáních různých těch předloh vyrovnacích, a ne v tom, vyslovena-li, či nevyslovena možnost rozluky. V Uhrách tuto možnost rozluky prozatím na dohlednou dobu odmítají, vyjma obě strany neodvislosti.

Jeden politický úspěch ještě Uhrům z kompromissu vyplynul: nenáviděné jméno „Rakousko" strčili poprvé v úřední listině naší polovici říšské, jež dosud měla jméno „království a země na radě říšské zastoupené".

Koncem května svolána po své reorganisaci hospodářská rada. Zemědělská sekce její zabývala se některými poslední dobu akutními otázkami agrarními a zaujala zvláštní stanovisko k otázce družstev rolnických. Tato dle resoluce professorem Bráfem navržené jsou žádoucna, ale mají z říšského zákona o družstvech těch vyloučena býti ustanovení, jež jim dle předlohy Ledeburovy určovala i cíle výdělkové hospodářské. Tedy mají zůstati jen družstvy stavovskými. Pro myšlenku, jež jako hospodářská svépomoc hlavně na mysli tanula všem, znamená to celé zhoršení.

Také tak zvaná „pracovní rada" doplněna novými členy. Počet členů zvýšen o dva ve skupinách zástupců zaměstnavatelských, i dělnických i odborných znalců. Český živel posílněn tím o jednoho člena (zástupce dělnictva). Budoucně tedy pracovní rada skládati se bude ne ze 32, ale ze 40 členů: z 10 zástupcuv ústředních úřadu, z 10 zástupců zaměstnavatelských, z 10 zástupců dělnických a 10 odborných znalců. Čeští členové jsou: mezi továrníky 1, mezi dělníky 3, mezi odborníky 1. Z jiných národů slovanských mají své příslušníky jen Poláci, mezi odborníky totiž 2 své. Zástupce úřadů počítáme za nelišné.

Nařízením ze dne 30. května zavádějí se tak zv. instruktorové živnostenských společenstev. Úkol jejich bude pobádati, a radou býti společenstvům živnostenským k účinnější práci společenstevní, zvláště na poli hospodářské svépomoci jejich, jež jim novellou k zákonu živnostenskému r. 1897. umožněna. Mají tedy býti asi tím, či něčím více než učitelé kočovní pro rolnictvo. Nebudouť jen poučovat, ale mají moc i nápravu zjednávat, kde nápravy bude třeba. Jest záhodno vyčkati, zda instituce tato ospalosti mezi živnostnictvem odpomůže. Zřízení instruktorů bylo též jako přání z kruhu přátel živnostenských vyslovováno. Tomu přání tedy se vyhovělo.

Po loňském tržebním deficitu našem letošní obchodní statistika značí zase návrat k dřívějšímu stavu. Předežňová bilance končívala skoro vždy nedorostem vývozu, anebo jen slabým přebytkem vývozu

nad dovoz. Letoší rok, prvních pět měsíců po loňské silné obilní konsumpci naší, zase nás prozrazuje jako říši obilní a hojností surovin vládnoucí. Statistika tržby naší podává totiž čísla: vyvezeno za 357 milionů zl., dovezeno za 336·9 mil. zl. Tedy plus tržební jest 20 mil. zlatých; vloni v prvních pěti měsících měli jsme však minus tržební 58·8 mil. zl. (dovoz 362·4 mil. zl., vývoz 303·6 mil. zlatých). Zvláště pokud se týče zemědělských produktů tu dovoz letos klesl o 34 mil. zl., vývoz vstoupl o 16½ mil. zlatých. Také vývoz prumyslových výrobku všeho druhu se zvětšil o 35 milionu zlatých, kdežto dovoz zustal skoro stejný.

Vydaná právě zpráva továrních inspektoru za rok 1898. nehlásá proti r. 1897. nijakého pokroku na poli socialním. Přirozeně socialní poměry následkem loňské nouze předežňové musily se všeobecně zhoršiti. Tím se dá vysvětliti snad i některý zjev, jenž zdá se úpadkem socialního smyslu. Ač ve zprávách živnostenských inspektoru rok s rokem srovnávati se přesně nedá už proto, že zpráva vztahuje se vždy na jiné závody a tudíž přináší něco jiného zase a tedy nemluví o vývoji téhož prostředí. Dotkneme se jen údaju, jež jsou buď úplné nebo možno je pokládati za pruměrné. Úrazu stalo se v závodech celého Rakouska 57.000, z toho smrtelných bylo 482. — Osob zákonem chráněných protizákonně používáno při práci: v řemeslech 448, v továrnách 878. A z toho dítek pod 12 let v řemesle 95, v továrnách 89, od 12 do 14 let v řemesle 118, v továrnách 393. Poměrně mnoho dítek shledáno zaměstnaných v řemesle oděvnickém a živnosti stavební a v továrnách textilních, v závodech zeminy dobývajících nebo obrábějících (cihelnách asi) a v továrnách oděvnických. — Doba pracovní udána ze 4723 závodu (továrních). Z těchto všech mělo 11hodinnou (normalní) dobu pracovní 1974, 10hodinnou 1017, 10½hodinnou 787, 11½hodinnou 456, 9hodinnou 202, 9½hodinnou 183, 12hodinnou 90, 8hodinnou 8 a 8½hodinnou 6 závodu. Pod normalní pracovní dobou tedy shledáno menší polovičku závodů, s normalní a nadnormalní dobou pracovní byla větší polovina závodu (⁵/₉). Ze závodů v tomto počtu uvedených tvoří textilní celou čtvrtinu (1015) a z těchto doba pracovní byla 11hodinná v 731, 10½hodinná ve 156, 10hodinná ve 109; osmihodinnou pracovní dobu měly jen 2 závody, 9hodinnou jen 5 závodu, 9½hodinnou 10 závodu. Za to také ještě 12hodinnou měly 2 závody. Ze všech odboru prumyslových v tomto výčtu udaných textilní odbor co se týče pracovní doby nejhuře si stojí, vyjma závody potravinné (cukrovary, sladovny, pivovary, mlýny a pod.), kde přes polovičku závodu mělo dokonce 11½hodinnou dobu pracovní a 271 11hodinnou (ze 752 všech těch závodu). Leč toto jsou závody pracující většinou nepřetržitě, ve dne v noci. Ale ze závodu pouhé denní práce pokud se týká doby pracovní nejhuře postaveny jsou textilní závody. Letoší boje textilních dělníku jsou tudíž zjevem skutečností ospravedlněným. Dělnictvo dohání bojem svým postavení aspoň takové, jakého soudruzi jeho v jiných odborech už sobě byli vydobyli dříve.

* *
*

Školství. Třicátou ročnici vydání nových zákonů školských liberalní veřejnost rakouská neslavila tak hlučně a okázale, jako slaveno čtvrtstoletí. Sem tam některý „Lehrerbund" na rychlo v poslední chvíli zbubnoval „slavnostní" schuzi, ale o nějakém rozruchu a všeobecné účasti nebylo ani stopy. Nejvíce ještě hluku nadělali vídeňští liberali, ne však z přesvědčení, že školství, jak bylo uspořádáno zákonem ze dne 14. května 1869, jest vzorem dokonalosti a nepotřebuje oprav, nýbrž více proto, aby poškádlili stoupence výchovu křesťanského, obhájce školy náboženské. Nešetrná vyzývavost a domýšlivá agitace židovsko-liberalní a židovsko-socialní strany, jež za každou cenu chtěli pro své prý nejlepší dílo způsobit mohutné projevy uznání a souhlasu, způsobily zdravou reakci. Na mnohých místech dokonce lid rozhodně se ozval proti školské soutavě liberalistické a důrazně reklamuje školu náboženskou, jež není „přemoženým stanoviskem", jak ústy vůdce svého Dr. Fuxe prohlásili nedávno liberali, nýbrž stává se otázkou akkutní. Reorganisace, nebo třebas reformace školé soustavy na základě křesťanském není již nedostižným snem, vidinou v mlhavé dálce, nýbrž jeví se na obzoru nedaleké budoucnosti jako vážný předmět porad ne bezúčelných. Obhájců náboženské školy, vlastně křesťanského výchovu přibývá nepopíratelně a nebude-li z táboru nadšených ctitelů konfessionelní soustavy školské přestřelováno, není doba daleká, kdy tato soustava vystřídá směr liberalistický, jenž 30 let vládl, ale neosvědčil se.

Tyto vývody plynou z projevů, jaké letos byly učiněny o sněmech zemských, v nichž částečně již referováno, částečně dnes je zaznamenáváme.

Tak sněm solnohradský jednomyslně i hlasy liberalními schválil předlohy zákona, aby školní návštěva povinná snížila se na 7 let, úlevy jakékoliv aby přestaly a místo nich zavedlo se dvouleté povinné vyučování opakovací, jež by se konalo v neděli.

Český sněm schválil zákon o školách minoritních, dle něhož nákladem země zříditi se mají minoritní školy všude tam, kde napočtou 40 dětí jiného jazyka než ve škole místní jest vyučovacím, nejméně tři léta, když rodičové v obci takové jsou usedlí. Tím vzkříšena část staročeských punktací. Také oprava řádu disciplinarního.

Veškeré sněmy zemské letos velmi podrobně jednaly o věcech školských, a to nejen o nákladu, nýbrž i o vnitřní organisaci, o časové opravě škol vůbec a výchovu zvláště. Téměř na všech sněmích zástupcové venkovských obcí dožadovali se snížení školní povinnosti na 7 let s následujícím doplňovacím vyučováním ve školách pokračovacích. Ba v Čechách poslanec Šťastný, mluvčí agrarníků, vážně navrhl polodenní vyučování na venkovských školách při 7leté návštěvě povinné a obmezení měšťanských. Týž poslanec žádá stejné školy pro město i venkov a odsuzuje měšťanské školy, v nichž prý si učitelé se žáky jen hrají a ničemu kloudnému je nenaučí. Žák měšťanské školy prý neumí ani vypočítati, zač je vejce neb obilí. Posudek celkem zajisté nesprávný a neodůvodněný. Stížnosti na školskou soustavu naši však tou měrou se množí a se všech stran se ozývají, že správa vyučování

konečně bude nucena k reformě vážné, a sice žádoucna jest nejen reforma obecného, ale i školství vyššího. Nám by se nejvíce zamlouvala reforma školství v duchu americkém tak, aby na základech nábožensko-mravního vychovu již ve škole obecné žák nabyl oněch vědomostí, jež uzpusobují ho k praktické činnosti v životě veřejném již v mladém věku. U nás ani absolvent střední školy ještě vlastně ničím není a jen tak z nouze bývá přijat za úředníka podřízeného rázu. Teprv akademické vzdělání universitní doplňuje vědomosti a uzpůsobují náležitě k praktickému životu ve všech oborech lidské činnosti. Zcela jinak v Americe. Tam i nejvyšší úřady jsou dostupny bez akademického vzdělání. Vždyť i předsedové Unie byli mužové s obyčejným vzděláním, jakého poskytuje americká škola obecná, a mnozí velmi mladí lidé vykazují zcela zaokrouhlené vzdělání proto, že tam nejsou nižší školy přípravkami pro vyšší studium, nýbrž dávají celkové vzdělání jistého stupně. Veškeré školy jsou roztříděny ve čtyry skupiny: školy obecné (public school), školy vyšší (high school), kollegia (college) a university. Každá poskytuje úplný okruh jisté vzdělanosti. Pro určitá povolání jsou pak zvláštní odborné kursy večerní na universitách, letní kursy prázdninové, veřejné přednášky odborníku, vzorné knihovny každému přístupné. Po škole obecné vstupují žáci buď do vyšší školy nebo navštěvují jistý kurs, zvaný „manual-trainings-school" anebo „businesscollege", kde se učí účetnictví, těsnopisu, obchodní korrespondenci, psaní strojem a p., načež ihned mladí lidé vstupují do písáren, obchodův atd. Vzdělávají se a postupují pak vlastní pílí soukromou. Takovým způsobem nepotřebují dlouhých a nákladných studií a žáci nejsou přetíženi, protože věcem pro praktický život bezcenným se nevyučuje.

Na zrušení maturit nelze ani mysliti. Ministr prohlásil, že maturita je nezbytným dusledkem svobodného učení universitního, jež předpokládá dukladnou přípravu a prupravu předběžnou a jistý stupeň smyslu pro vědu, a o tom všem jenom důkladná maturita vydává svědectví.

Přes to však pozoruje se jistý úpadek vysokého učení. Tak na př. v „Neue Fr. Presse" dokazuje K. Kraus z vlastních zkušeností úpadek vídeňské university. Studoval poměry alma mater Vindobonensis a našel, že tam zavládl bezpříkladný nepotismus. Uvádí 16 dokladu z fakulty medicinské, kde syn po otci nebo bratrovec po strýci dědil stolici. Kromě toho jsou prý professoři v úzkém spojení s majetníky sanatorií udržujíce s nimi nejintimnější styky. Že takový nepotismus universitní studium a vědecké práce nezvelebuje a nepovznáší, je zřejmo, neboť synové nedědí vždy vlohy a nadání otců.

U nás učiní se pokus s vyučováním trestanců. Nedávno vydal ministr spravedlnosti výnos ke všem příslušným úřadum, v němž nařizuje, že se mají trestanci vyučovati. Učitelé trestancuv obdrží 20—30 kr. za hodinu vyučování, roční náklad však nesmí u jednoho úřadu přesahovati 50 zl. Za málo peněz moc muziky ani zde nebude.

Obchodování dětí v hostinských místnostech zakázala zemská školní rada česká z mravních příčin. Zákaz plně jest odůvodněn a byl by i u nás na místě.

Česká universita na Moravě — dle ujištění zástupců naší politiky — nemá na vrchu valných nadějí; proto (!) také akce lidová usnula. Ve Vídni za to sbírají adressy, aby nám sem dali universitu německou. To ještě také! Proč nejdou moravští židé a položidé do Černovic, pomoci tamější německé universitě? V boji proti „klerikalní“ škole, t. j. škole proniknuté duchem náboženství a mravnosti, našli se, jak obyčejně, roztodivní kamarádi; dojemná je zvláště shoda realistů pražských s moravským počestným Dr. Fuchsem, jehožto lživou řeč, v „Hlase“ authenticky vyvrácenou, o škole samčanské, onino bez ostychu opakovali. Calumniare audacter...

Pozoruhodnou definici — až hrůza „klerikalní“ — čteme v 7. sešitě letošních „Ped. Rozhledů“, jež hájí durazně nutnost obmezení „svobody“, o níž ještě nedávno mívaly tytéž kruhy mínění zcela jiné. Učitelstvo na Roudnicku prohlásilo, že nesouhlasí s útoky, jaké učinili někteří řečníci na poslance ve schuzích. Tento projev jediný list učitelský uznal za oprávněný proto, že každý má zcela svobodně své mínění projevovati. Ostatní všechny zle zcuchaly „hrobaře“ roudnické a při této příležitosti takto mentorují české učitelstvo liberalní: „Nic na světě není absolutního a že zejména to nejvzácnější, z čeho se muže kdo radovati, má a musí míti dle okolností svoje meze. Svoboda mínění jest arci žádoucí v míře nejhojnější; jí, užívá-li se jí opravdově a ne strannicky, věci dobré může se znamenitě sloužiti. Něco jiného však jest svoboda činu. Tu jest i při nejlepším mínění klásti si meze co nejužší. Kdyby dle mínění onoho časopisu měla pro každého platiti volnost a svoboda na celé čáře, zvláště při činu, k čemu potom byla by organisace? V pojmu organisace zajisté především zahrnut je pojem a dobrovolně uložená povinnost omezovati se, podrobovati se celku.“ — Ku podivu, když autorita církve totéž hlásá a žádá, je to snaha po neomezené nadvládě. Projev tento vážným zjevem psychologickým a zároveň dokladem, že liberali doliberalovali a chytají se břehu v podobě po dlouhá léta kaceřované — auktority, jíž dávají jméno: organisace.

Jiným směrem v učitelstvu zbankrotěl ve Vídni liberalismus německý a utopil svým pádem i vychvalovanou humanitu. Mladší učitelstvo zcela nepokrytě pracuje ve službách socialní demokracie a toto učitelstvo soustředěné v liberalním spolku rozhodně žádá, aby soukromá škola Komenského na dále ve Vídni nebyla trpěna. Zase dukaz, kam člověk dospěje, zhostí-li se křesťanské mravouky.

České učitelky rozhodně odsuzují volnou konkurenci oduvodňujíce odpor tím, že učitelé nemyslí pod heslem tím skutečnou volnou konkurenci na všech školách a ve všech poměrech, nýbrž že chtějí vlastně učitelky znenáhla vytlačiti z dívčích škol, alespoň pokud se jedná o místa řídících.

Schodek povážlivý vykazuje školský spolek „Komenský“, kterýž nese celé břemeno českého školství ve Vídni. Na uhražení nejnutnějších potřeb schází 2789 zl. Také doklad, jak nynější „národ“ vlastenčí. Proslavnostkujeme, promanifestujeme tisíce, ale o zachování českého dorostu ve Vídni se nestaráme, na to není peněz.

Důležitý pokrok učiněn v Čechách tím, že všeobecné školy řemeslnické, jichž je dosud 8, převzaty budou do správy zemské a tím toto odvětví odborného školství bude trvale zajištěno a také rozmnoženo. Všeobecné školy řemeslnické dobře se osvědčily, znamenitě prospívají, mají hojnost žáků a jsou velmi obliběny. V letošním zasedání českého sněmu podána o nich velmi příznivá zpráva a schválen návrh, aby převzaty byly na účet země, když stát povolí přiměřenou podporu trvalou. Dosud připlácela říše 5000 zl. ročně na trojtřídné školy takové: v Mladé Boleslavi, Kolíně, Kutné Hoře a Litomyšli; na dvojtřídnou ve Volyni dával subvenci 4000 zl. Celkem stálo těchto 5 škol ročně 64.000 zl. a sice připlácela země 16.000 zl., stát dal 15.700 zl., spolky a obce 31.700 zl., takže školství tak potřebné dosud bylo odkázáno na dobročinnost těch, kteří bez toho již reptají na přílišná břemena.

Smutným příznakem rozrušenosti všeobecné jsou dosti četné *samovraždy učitelův*, úkaz jindy nevídaný. Ponejvíce páchají učitelé samovraždy následkem předrážděnosti v domnění, že jsou pronásledováni. Nápadno je při tom, že venkov súčastněn je větším procentem než města.

Včelařský kurs pořádá včelařský spolek v Kolci u Slaného od 24. do 27. července. Tím naskytuje se učitelům příležitost, aby se v ušlechtilém tom hospodářském odboru důkladně zdokonalili.

Jak se lidé a s nimi také názory mění. Do nedávna prohlašován byl každý za ukrutného škůdce učitelstva, kdo se opovážil říci, že také v učitelstvu nejsou sami andělé. Dnes hlavní organ těch nejpokrokovitějších P. z B. ve článku „Hrobaříci“ — namířeny arciť proti „klerikálům“ — píše takto: „Namane se otázka, zdaliž odkrýváním našich bolestin stavu našemu více škody než užitku nezpůsobujeme? Rozhodně ne! Nesdílíme náhledu, že by slabosti a špatnosti na tělese učitelském měly se ukrývati. Čím více nedostatky a chyby své budeme skrývati, tím více tajně porostou a na celém jako rez na železe svou proceduru zkázonosnou prováděti budou.“ — Zcela souhlasíme a doufáme, že nyní bude i stoupencům neradikálních směrů dovolena věcná a střízlivá kritika nepopíratelných vad a nedostatků panující soustavy školské. Ku článku dodáváme však, že hrobaříci vyskytují se vždy jen tam, kde nepěkně zavání mršina, a že konají službu zdravotní policie. Jsou-li tedy učitelé neliberálí, neradikálí a nesocialisté hrobaříky, pak je to, proti čemuž se oni vzpírají, mršinou, jež musí býti odstraněna z ohledů zdravotně pedagogických.

Referujíce o časopisech, vyslovili jsme se uznale o „Škole našeho venkova“, jež považovali jsme za list seriosní. Dnes máme mínění jiné. Časopis tento klesl na niveau ostatních štváčských plátků, s nimiž klidný rozbor sporných otázek vůbec není možný.

Katolický spolek slezských učitelů pruských měl dne 23. května valnou hromadu v Hlohové, jíž súčastnilo se 300 členů. Minulého roku přijal 1899 marek. Svaz ten soustřeďuje 104 místní spolky, jež mají úhrnem 3033 členův. A u nás?!

Případ Mirvaldův jest ostatně výmluvným komentářem, kam jsme u nás dospěli. Učitel Mirvald z Čiháně u Klatov uprostřed školního roku byl povolán ku cvičení. Při jakési příležitosti v roztržitosti jsa vyvolán, ozval se slovem „zde". Šikovatel se hrubě obořil na četaře Mirvalda, který byl postaven před vojenský soud a odsouzen na tři měsíce do žaláře. Komentáře k této události nečiníme.

Zajímavé, skoro bychom řekli typické jsou dvě školy rakouské, kteréž okatě dosvědčují, že starý duch byrokraticko-germanisační dosud ovládá školskou soustavu rakouskou a proto Němci tolik hájí a brání tu svou „Neuschulu" dobře vědouce, že školy konfessionelní brzy by odzvonily takovým snahám. Jest v Bukovině, zemi slovansko-rumunské, kde kromě úředníka snad zněmčeného marně bychom hledali čistokrevných Teutonů, jediný ústav učitelský — německý. K vuli rovnoprávnosti také na jihu v zemi Slovinců, jediná realní škola v Lublani je — také německá, proto prý, že světovou „Vermittlungssprache" je němčina a slovinští realisté po slovinsky by nedovedli konati technická studia na proslavené technice v Praze a nenaučili by se stavět stroje a mosty.

Zajímavé jest školství korutanské, až na dvě vesměs německé, nebo německo-slovinské, ač celé východní Kraňsko jest čistě slovinským územím. Všichni tamnější učitelé jsou členy šulferajnu a hlavní poněmčovatelé slovinského lidu. Napsalť jistý kraňský časopis německý, že v Rožné Dolině — území slovinském: „Ist der Lehrer der Wächter des Deutschthums an den Sprachgrenzen und hat das deutsche Banner auf den Zinnen der Karawanken aufgepflanzt." Jak z toho patrno, všude nese liberalní „Neuschule" stejné ovoce. Veškerý náklad na kraňské školství činil roku 1872. celkem 205.468 zl; roku 1882. již 315.458 zl. a r. 1892. celkem 457.126 zl., letos 591.500 zl.

Korutanskému sněmu předložila vláda osnovu zákona, jímž se zavádí náboženství do škol realných. Sněm vládní předlohu zamítl a tak i na dále v Korutanech páni realisté zustanou bez náboženství. Proto však — dle mínění liberalu — náboženství nijak prý není ohroženo.

Časový návrh propagují vídeňské listy učitelské, žádajíce opravu přijímacích zkoušek pro střední školy. Místo zkoušek má býti zřízena připravka, čímž by arciť prodlouženo bylo studium na 9 let. Suplenti mladí nemají býti zařaďováni do nižších tříd, nýbrž mají vyučovati ve vyšších ročnících, kdežto v nižších zkušení učitelé starší by měli vyučovati. Zároveň žádají vídeňští páni reformu škol měšťanských v ten smysl, aby rozšířena byla na 4 úplně od školy obecné odloučené třídy. A ku podivu: pro tyto školy žádají zvláštní přijímací zkoušku, rozšíření učiva o algebru a těsnopis. Učitelstvo by mělo skládati zkoušky na vysokých školách a metodického výcviku by kandidat měl nabýti jednoročním hospitováním ve škole měšťanské. Již nechybí než doktorat, akademický senat a rektor magnificus.

Ve Vídni zase kápli na chytrý nápad, jak by za peníze království a zemí opatřili sobě velkolepé školské museum. Zatím chtějí říšské

museum, jehož zřízení a vedení by obstarávala zvláštní společnost — arciť za „pomoci“ říše. Zároveň zříditi se má centralní knihovna veškeré veřejnosti přístupná. Museum má znázorňovati školské a vychovatelské poměry v jednotlivých zemích a jeho vývoj od nejstarších dob až podnes. Také musí upozorniti na nejlepší zřízení školská v cizině. Permamentní výstavou nejlepších pomucek a nářadí rodičům a všem interesentům usnadní se porozumění a pochopení věcí školských. Museum chce usnadniti a umožniti výrobcům a vynálezcům odbyt, jakož i vzácné drahocenné pomůcky jednotlivým školám nedostupné opatřiti a učitelstvo s nimi seznámiti. Říšské museum dávati má popudy k novým myšlenkám a podporovati rozvoj školství a výchovu umožněním hlubšího vzdělání učitelstva dukladným archivem, přednáškami odbornými, a šířiti tím i v lidu znalost výchovu a školství.

Akademii železniční zřizuje klub rakouských úředníku železničních ve Vídni. Nový tento druh škol má odchovati zdatné úředníky střední kategorie. Akademie železniční bude míti 4 ročníky a za přípravu se žádá střední škola, což rozhodně je požadavek přemrštěný.

O školství bulharském vyslovil se tyto dni jistý znalec velmi nechvalně. Nerozumná, potřebám země neodpovídající soustava zle se mstí. Nazřizovali si tam samých gymnasií; na školy odborné úplně zapomenuli. Gymnasistům poskytovali stipendií, aby mohli do ciziny na university a tak si odchovali celé zástupy študovaných darmošlapu, celým světem nespokojených, ale o řemeslníky vzdělané je nouze. Práce tělesné se každý, kdo o školu zavadí, štítí jako morové rány a vyhledává lehké zaměstnání, aby plně hověti mohl bezuzdnému požitkářství.

Velmi rozumný zákaz vydala školní rada v Sasku: zakázala žačkám šněrovačku a předepsala jim volný, řasnatý šat. Z duvodu nejen zdravotních, ale i mravních se doporučuje podobné nařízení i pro naše žačky.

Za to v Berlíně kocourkuje městská rada socialisticko-židovská. Správkyně sirotčince, arciť katolická řeholnice, dala nepolepšitelného darebáčka tělesně potrestati. Rozkaz provedl posluhovač rákoskou i u nás dosud obvyklým zpusobem, jenž v Prusku jest dovolen. Sestru obžalovali, ale soud úplně ji osvobodil. Než to nic nepomohlo. Neznabozi v berlínské radě vládnoucí chtějí prosadit, aby řeholnicím sirotkové byli odňati a dáni do městské vychovatelny, a to přes vuli císařovny německé — protestantky — kteráž se ujala katolických řeholnic. V Pozňanské vesnici Pudliszki protestantský učitel zbil 8letého hocha za to, že polsky mluvil, a hoch následkem bití zemřel, a učitel nebyl tak pronásledován. V Seneburku učitel bil žáka proto, že neuměl, a když noviny ho za to káraly, byly obžalovány.

Ve všem praktičtí Japončíci hned od nejútlejšího věku vedou děti k tomu, aby obou paží při práci stejnoměrně užívali a také psáti je učí hned od počátku pravicí i levicí, tak že tam není ani praváku, ani leváků, nýbrž sami dvoupažáci.

Proti studiu žen, pokud se věnují medicině, rozhodně se vyslovila klinika v Dobrosoli (Halle) z duvodu vědeckých i mravních. Klinika ta současně vyzvala ostatní kliniky německé k projevum podobným, neboť při společném studiu obého pohlaví zahnízďuje se mezi studentkami cynismus místo vážných snah vědeckých. Emancipace žen stala se kalamitou a s mravností se octla v konfliktu, praví se v onom projevu.

Dopolední vyučování, jaké na pokus zavedeno bylo roku minulého v Hale n/S., není novinkou. Ve Lvově dávno na všech školách mají je zavedeno a chválí si je rodičové i učitelé. Naši venkované zajisté by radostně souhlasili, kdyby na vesnických školách tatáž soustava byla možná, jen že by se muselo vyučovati místo od 8. do 1., od 9. neb 10. do 2. Za uvážení zajisté tento způsob vyučovací stojí.

Hry školní vyhlašují se za velkou vymoženost a znamenitý prostředek vychovávací. V Anglii však soudí o nich jinak. Hlídka „The New Review" líčí účinky školních her na mládež takto: Dříve bavívali se žáci hrou v době mimoškolní. Nyní chápají se místo palestry a míče knihy pochybné ceny a cigaretty. Časté hry omrzely je právě tak jako řečtina a latina.

Ročník IV. (XVI.) Číslo 8.

HLÍDKA.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil Břetislav Skalský. (Č. d.)

V prvních třech stoletích své existence církev především o víru bojovala, o níž dávala nejvýmluvnější svědectví krví svých mučenníku; v ohledu na zásady společenské však bořila jen pohanské pojmy o vládě. jejím poměru k poddaným. Hlásajíc zásadu, že Bůh jest nejvyšším Pánem, zemští vládcové pak že jsou jen jeho náměstkové, církev dávala již tím úplně nový základ vládní moci, stavíc vuli Boží za nutný základ všeho zákonodárství a uvolňujíc poddané od poslušnosti, kolikrátkoli rozkaz vlády protiví se zákonu Božímu. Když dodáme k tomu zásadu křesťanského bratrství, jež zakládá dustojnost člověka na synovství Božím a srovnává tím před obličejem Tvurce rozdíly i mezi nevolníkem a císařem, snadno pochopíme, jak hluboký musil nastati převrat v myslích křesťanů proti společenským pojmům dříve ještě, než nějaká říše stala se křesťanskou. Obrácení Konstantina Velikého a jím i celé říše římské otvírá novou epochu pusobnosti církve jak pomocí bezprostředního poměru k nejvyšší moci, tak i pomocí pusobení křesťanství na římské zákonodárství; přizpusobení však zásadních jeho pojmu k životu společenskému počíná se na širší základně teprve po přijetí vůdcovství křesťanského náboženství od velitelů zvítězivších hord barbarských, které obdržely po poražených Římanech dědictví. Bylo třeba především ten bohatý, ale nezpracovaný společenský material duchem křesťanství napojiti vštěpováním nejpřednějších ctností křesťanských v jednotlivá srdce. Avšak i v té elementarní práci, vzdělati totiž moralně ty hordy

nevzdělané, vidíme onen všeobecný civilisační zákon, že postup neděje se současně ve všech směrech, nýbrž vystupuje vždy jedna ctnost nad jiné, jež jest praktikována od mužů velké svatosti, kteří svým příkladem a horoucností ducha zástupy strhují do svých šlépějí, dávajíce tak hlavní charakter celé epoše. Ovšem volba ctnosti, jež se má prakticky prováděti, záleží více na nutných potřebách než na osobní zálibě vůdců; to však nezmění nikterak zásady historického rozvoje mravnosti. Jako v kolébce církve, když násilná moc krvavým pronásledováním nutila k odpadlictví ukrývající se ještě vyznavače kříže, a když sama povaha věci domáhala se od věřících hlavně ochoty k mučení, křesťanů během tří století šly tisíce na smrt mučenickou pod vůdcovstvím nejdříve apoštolů, potom takových neoblomných vyznavačů, jako Ignáce, Vavřince, Sebastiana a tolika jiných svatých obojího pohlaví; tak později, když kříž triumfující zatřpytil se již na koruně císařské a vyznavačům jeho ne již meč katův, nýbrž bohatství, rozkoše a vyznamenání kynulo, tak že krocení vášní a pohrdání světskými žádostmi stávaly se ctnostmi nejpotřebnějšími, příklad Antonínů, Benediktův a podobných jim svatých kajícníků zalidní nejprve jeskyně a podzemní skrýše Thebaidy a potom tisíce klášterů, kvetoucích zbožností a heroickým umrtvováním. Když pak války s barbary počaly uváděti v hanebné poddanství vždy větší zástupy věrných, jimž horší než smrt hrozila záhuba, totiž věčná, našly se vybrané duše v lůně církve, jež neváhaly pro osvobození těch nevolníků zoufalých obětovati nejen jmění, nýbrž i vlastní svobodu, přijímajíce okovy za ty, které nebyli s to již vykoupiti. Onen duch obětavosti neuhasl a nevyčerpal se v církvi nikdy, tak že každá nová potřeba věřících hned z jejího lůna vyváděla nové bohatýry milosrdenství, kteří zasvěcujíce se bez výhrady pro dobro bližních, celé zástupy následovníků nacházeli. I boj s heretiky vyvolává celou armádu apologetův a exegetů, kteří nejen přijímají ve svá díla celou tradici prvotní církve, nýbrž dávají pevné základy vědeckému výkladu víry; aby usnadnila věřícím přijetí křesťanské osvěty, církev vždy prostřednictvím svých sluhů zakládá školy a akademie, tak že vedle kostela, jenž zachovává duši a zákony milosrdenství, jež pečují o tělo, stávaly i příbytky věd ku vzdělání rozumu. Není tedy divu, že národové křesťanští doznavše od církve skutečně mateřskou péči, obraceli se se synovskou důvěrou na náměstka Kristova poddávajíce se jeho vedení nejen v náboženských, nýbrž i společenských otázkách.

Sotva však církev učinila barbary mravnějšími a ustálila mezi nimi svou morální moc, když tu nával mohammedanského fanatismu

hrozil celé křesťanské společnosti. usiluje vedrati se do srdce Evropy současně se strany Bosporu i Gibraltaru. Na štěstí víra horoucí oživila zároveň všechny křesťanské národy. všeobecná pak důvěra náměstkovi Krista umožnila společnou obranu. Opanování Svaté země od Saracenů takovou bolest a takové pobouření probudilo v srdcích věřících. že dostačilo pozdvihnouti prapor kříže s heslem vysvobození hrobu Kristova z rukou nevěřících. aby se shromáždilo pod tu korouhev tisíce ozbrojených ramen. V oné bohatýrské epoše válek křížových vidíme opět takové obry víry a oběti. jako Petr poustevník. Bernard a král Ludvík. kteří vzavše s sebou nesčetné zástupy ocelových rytířů takto ne již ochranný. nýbrž výbojný boj s proměnným štěstím vedli přes dvě století s půlměsícem. A ač s konečným účelem materielním výpravy se minuly. přece nával mohammedanů byl zadržen a ničivost jeho z valné části zlomena. Po celý čas trvání válek křížových rytířská šlechetnost a odvaha chrabrá jsou hlavním znakem ducha času.

Dosud. jak vidíme. všeliká iniciativa vycházela z lůna církve. věřící pak a důvěřující společnosti křesťanské s větší nebo menší ochotou odpovídají na vyzvání společného vůdce. Po výpravách křížových duch náboženský počíná pomalu stydnouti. dočasné pak zájmy vždy více vycházejí do popředí a stanou se ponenáhlu hlavním účelem výpadu. jak vládců tak i poddaných jim národů. Dřívější rytířská nezištnost. jež se zasvěcovala službám víry. ustupuje duchu lupičstva a nájezdů. jenž ani zločinu se nevyhýbá. jen aby vzrostlo v zámožnosti a síle. I náboženský ústroj společnosti a zákonodárství založené na hluboké víře sloužilo knížatům chtivým lupu a panování za nástroj k dosažení jejich cíle. Kořistíce z toho. že tehdejší kodex trestní počítal přestupky proti náboženství za největší zločin. panovníci počali stíhati odpadlíky a kacíře pro svou politiku nebo chtivost. odsuzujíce je k smrti nebo do vyhnanství a obohacujíce svůj majetek jejich jměním. Nejhůře bylo tam. kde vášně silněji s obou stran byly povzbuzeny dlouhou a tvrdošíjnou válkou plemennou. jako ve Španělích po pokoření Maurů. Ne církev. nýbrž vláda měla účast v těch krvavých pronásledováních; ježto však ustanovená od duchovní moci inkvisice podávala úsudek o velikosti a povaze viny. k němuž rámě světské přidávalo trest. předepsaný zemským zákonníkem. proto v pozdějších dobách hleděli svrhnouti celou ohyzdnost trýznění na církev i přes to. že papežové nejednou napomínali panovníky. aby zanechali nekřesťanské přísnosti. Abychom pochopili. čím byla inkvisice v mysli církve. stačí popatřiti na to. že v Římě existuje dosud a zabývá se oceňováním nové nauky v ohledu

nové nauky a mravuv, aby zachránila věřící před falší: a koho dnes pohoršuje ta inkvisice? Pro pozorovatele dobré víry jest i ten argument neméně přesvědčivým, že jedním z nejpřednějších inkvisitorů byl svatý Dominik, ten nedostižný athleta zbožnosti a umrtvování, který vytáhl na potlačení Albigenských ne s kohortou pochopuv a apparatem na kruté trýznění, nýbrž pěšky, sám a bez všeliké zbraně, kromě apoštolské horlivosti a pokory. Církev učila vždy a učí i dnes, že lež nesmí se klásti na úroveň pravdě; že všeliká vláda, jež obdržela moc na zemi z ruky neomylného Boha, jest povinna věnovati péči jen zjevené od něho pravdě, vystříhajíc naopak své poddané od osidel falší jim nastavených; oddělujíc však vinu od vinníka, církev hřích zavrhuje bezpodmínečně, kajícímu však a litujícímu hříšníkovi ráda a úplne odpouští; i vůči zatvrzelým jediné takových užívá prostředku, které by mohly sloužiti jen k vlastnímu jejich dobru. To však, že i násilníci nosili někdy mitru nebo purpur, jen dokazuje, že ani nejsvětější povolání není prosto lidských křehkostí, že i v ovčinci Kristově vedle věrných a dobrých pastýřů bývají také nájemníci nebo i vlci v rouše beráněím; takovým však platí bolestná slova Spasitelova: Nevíte, čího ducha jste. Syn člověka nepřišel duší zatratit, ale spasit. (Luk. 9, 55.)

I v oné periodě shodného spolupracování vlády s církví nebyl nedostatek ani krvavých zápletek mezi světskou a duchovní mocí; příčinou však těch hádek byly jediné osobní bludy a vykročení buď duchovních nebo světských předáků, v zásadách však panovala úplná jednota. Proto po rozřešení skutečného sporu hned dávné vracelo se dorozumění, nezustavujíc ani stínu nedůvěry. Teprve podstatná a trvalá nebo z různosti zásad plynoucí nedorozumění mezi duchovní a světskou mocí počínají se od tak zvaného obrození vědy, když po konečném úpadku císařství východního byzantští učenci, utíkajíce na západ, přinesli s sebou neznámé tam nebo zapomenuté staré řecké spisovatele, budíce v myslích touhu po pohanské filosofii. V poměru k stydnutí víry a lásky křesťanské ono tak sladké nedávno jařmo Kristovo vždy více počíná tížiti rozum vzdělaný řeckými mistry.

Současně objeví se touha ve dvou směrech po vybavení se z mateřské péče církve; učenci pracují na vybojování úplné svobody myšlenky, politikové pak nezávislosti politiky. Ani jeden však, ani druhý obor nesměl vystoupiti hned proti křesťanství, které příliš hluboko zapustilo kořeny v srdcích národu, než aby mohlo tak snadno býti vyrváno. Proto nedotkli se nejprve povahy Zjevení, nýbrž protestovali proti výhradnému právu církve, k vykládání pravého významu Božích

přikázaní, popírajíce též nejvyššímu pastýři věřících právo kontrolovati vládní věci. Tak politika neméně než filosofie podavše si ruce, společně počaly pracovati na odstranění vlivu církve na rozvoj křesťanské společnosti, hlasitě však dosvědčujíce, že nejen neútočí na náboženství, nýbrž že chtějí navrátiti mu prvotní čistotu, odstraníce uvedené do něho od Říma novoty a ohraničujíce vtírání se Stolice apoštolské do politických záležitostí.

Úplné odtržení se několika říší protestantských od církve bylo prvním ovocem oné touhy po civilisačním proudu vymaniti se z kontroly náboženské; avšak i země, jež zůstaly ve svazku s náměstkem Kristovým, nezbavily se docela ducha nedůvěry a odporu; učenci pak a politikové ani na chvíli nepřestali pracovati na oslabení svazku spojujících společnost ještě s církví, s tím jediné rozdílem, že kdežto protestantská reformace pracovala více na základě dogmatickém, nahražujíc dávnou víru novou, hotovící se převrat na základě katolickém přibral charakter čistě filosofický, jenž směřoval k zboření všeliké víry. Než však směr ten celou Evropu pronikl, jeho původcové musili počítati s převážným vlivem duchovenstva, a proto mnoho jim šlo o to, aby vyvolali rozdvojení i ve středu samých pastýřů; vycvičeným diplomatům nebylo těžko vrhnouti kost neshody. Jednota církve žádá nejen neomylný tribunál v otázkách víry a mravu, nýbrž i nejvyšší moc rozřešující neodvolatelně otázky pořádku. Odtud papežovi přísluší právo jmenovati na nejdůležitější místa církevní hodnostáře; jakkoli však Stolice apoštolská bere ráda ohled na přání kapitol a panovníka, přece žádný biskupský stolec nemůže býti kanonicky obsazen bez dekretu hlavy církve. Snadno můžeme pochopiti, jak mnoho šlo vládám toužícím po úplné neodvislosti, o získání si práva ustanovovati věřícím pastýře; známý v dějinách boj o investituru jest nejlepším toho důkazem. Nelíbilo se však panovníkům, aby se přiznali před národem k sobecké ctižádosti, zvláště když bylo tak lehko zakrýti skutečné pohnutky zdánlivým dobrem veřejným. Tedy kořistíce ze všeobecné touhy po neodvislosti, válčící vlády se Stolicí apoštolskou počaly namlouvati duchovenstvu, že závislost jeho od Říma je škodlivým zneužitím moci, kterému dlužno učiniti konec obsazováním všech duchovních míst bez odvolávání se na Stolici apoštolskou a rovněž neuznáváním žádného ustanovení papežského za závazné, pokud parlament ho za takové neuzná. Nový ten řád, známý ve Francii pode jménem svobod galské církve, dvojím způsobem sloužil záměrům vlády: neboť oslabuje s jedné strany vliv Říma, podroboval s druhé strany zemské duchovenstvo v úplnou odvislost od moci

světské, bez práva konečně odvolati se na papeže. Později, prošedši školou zkušenosti, duchovenstvo nazvalo stav ten otroctvím galským; nejprve však tak velký byl půvab nabízených svobod, že značná část kleru nechala se do těch osidel chytiti. Svoboda stávala se vždy více heslem ducha času, tak že od té doby postupující zřícenina křesťanských institucí ve společnosti odbývá se vždy jménem svobody, i tehdy konečně, když dokonaný čin je zjevným a pobuřujícím jejím znásilněním. Svoboda stává se druhem božstva, jež zaujímá část modloslužby, veřejné mínění však kamenuje každého, kdo osmělí se neklekat před ním na koleno. Zhoubná ta zásada, jež hrozí společnosti zkázou, jestli nebude rovnováha navrácena v pravý čas, nejjasněji ukazuje pravdivost našeho tvrzení, že jednostrannost názorů neméně hrozným nebezpečím je pro společnost než úplná protiva; neboť kdo neuzná, že svoboda dobře pochopená a přijatá do domácností jest nejen žádoucí, nýbrž i nutnou podmínkou štěstí? Avšak postavená za poslední cíl, jemuž vše jiné se má obětovati, stává se nejmocnějším činitelem rozkladu. Bez jasného pochopení a mocného určení konečného našeho cíle nemožno jest oceniti prostředky k tomu vedoucí dle pravé jejich hodnoty; proto třeba především na to přistoupiti, že jediným konečným cílem, důstojným pro člověka, jest Bůh, k němuž jak individua tak i společnosti z hrůzy před vlastní záhubou nutně mají utíkati. Přijmouce tu zásadní pravdu, snadno mocí zdravé logiky, snadno odhadneme cenu každé pomůcky, ježto každá tolik zasluhuje uznání, jak nás přibliží k touženému cíli.

Oceňujíce svobodu s tohoho stanoviska poznáváme s jedné strany její nesmírnou důležitost jakožto daru vnitřního, který jest jeden z nejdůležitějších rysů naší podobnosti s Bohem, neboť bez svobodné volby neměli bychom ani zásluhy ani práva k odměně; s druhé pak vidíme hrozící nám nebezpečí ze zneužívání svobody, neboť učinivše špatnou volbu, odvracíme se od konečného cíle a ztrácíme tím jediné skutečné štěstí. Tak svoboda objeví se nám ne jako bezohledné dobro, žádoucí samo sebou, nýbrž jako podmínečné, potud užitečné, pokud bude dobře užito a k hlavnímu cíli uzpůsobeno. Proto pokud křesťané na to pamatovali, svoboda nikdy nebyla přeceňována i přes to, že ji každý považoval za neocenitelný poklad; míra však její důležitosti byla velmi jednoduchá, dokonalá, když se úplně shodovala s vůlí Boží, nespravedlivá a záhubná, jakmile stála proti Tvůrci. Proto první podmínka křesťanské svobody byla úcta k zákonu Božímu, před nímž všechny choutky lidského sobectví dobrovolně se kořily. Teprve když křesťané počali si málo vážiti zákona Božího, i pojmy volnosti počaly se

bortiti, tak že svobodná touha po vlastní zálibě a vlastním zisku nazvána jménem svobody. Jakkoli jednotlivé výstřelky v tom směru pro zkaženost lidské přirozenosti vždy v křesťanské společnosti existovaly, přece v zásadě byly odsuzovány po dlouhé věky i od těch konečně, kteří se jich dopouštěli svou křehkostí, ježto bázeň Boží měla vrch nad zkázou. Teprve ctižádost panovníků po neomezené moci, která se neuměla krotiti, vyjednala těm pojmům právo existovati ve společnosti křesťanské, konečně i na příkoří církvi, stojící při zákonu Božím. Politický rozum nesměje ještě vrhnouti se zjevně na zásady mravnosti osobní, uvedl onu theorii sobecké svobody do veřejných záležitostí a vybaven z úzkostlivosti náboženských vynalezl onu prostřední cestu, jež neodtrhujíc se ještě otevřeně od vymáhání víry, přece zájmy vládní úplně zbavila jejího vlivu. Byly odděleny povinnosti politika od povinností křesťana a ponechány ty ostatní ještě pod kontrolou církevní, první pak z ní úplně vyloučeny. Postavivše zisk vlády za jediný účel politiky, počali otevřeně hlásati, že vláda nejen k žádným obětem jménem úmluv přísahou potvrzených není zavázána, nýbrž že náleží jí právo kořistiti z každé možnosti, svrhnouti se sebe těžké břímě a získati si výhodnější podmínky buď vnitřní nebo vnější. Podle té zásady všechny konstituce a smlouvy mezinárodní mohou býti bez hříchu zničeny, jakmile zdar říše toho žádá, vládcové pak za to jedině jsou odpovědni, zda v pravou chvíli a poctivé prostředky si obrali k dosažení cíle vytknutého. Proto odtud každá zajištěná a výhodná správa pro říši, třebas že moralně nejohyzdnější, všeobecnou chválu získala politikovi, který ji zavésti dovedl. Tak dvojí se utvořilo svědomí vládcu: veřejné a privatní; tentýž panovník nebo všemohoucí jeho ministr, který za přivlastnění si cizího majetku nosil by na čele hanebné znamení zločince, pokrývá se pomíjející slávou za kraj násilím dobytý, jejž vydobyl pro svého pána na slabším sousedu. (P. d.)

První tři kapitoly Písma.

Jan Oliva. (Č. d.)

Povážíme-li, že žena byla dána Adamovi za účastnici jeho života rajského (2. 18), povážíme-li dále, že Adam mluví (2. 24) o otci a matce a budoucích sňatcích, tedy o budoucnosti, tak, že předpokládá, že budou v tom stavu, v jakém on a jeho žena tehdy byli, vidíme, že zde máme naznačeno nepřímo, že všechny vlastnosti duše i těla, jaké Adam a žena jeho měli, měly plozením se přenášeti co do podstaty na všechny jeho potomky. Jakousi záruku toho poskytovalo stvoření Evy, bylť zajisté zvláštním druhem lidského zrození. Bychom dobře postihli význam toho, co všechno potomci Adamovi od Adama plozením dosáhnouti měli, třeba vylíčiti přehledně všechny dary, které od Boha dle dosavadního našeho výkladu obdržel. Srv. o tom Lenz 341 ... Ottův Slovník 1, 161. Vidmar, Compendium repetitorium theologiae dogmaticae 273, Egger, Enchiridion theologiae dogmaticae specialis 235.

Dary přirozené:	Duše a tělo se všemi mohutnostmi a vlastnostmi vrozenými.
Dary mimopřirozené nižší:	Vyšší vědomosti rozumu vlité; řeč; panství nad přírodou úplné; manželství; ctnosti mravné per accidens vlité.
Dary mimopřirozené vyšší:	Původní spravedlnost v užším smyslu, nesmrtelnost těla; impassibilita, ráj; strom života.
Dary nadpřirozené:	Milost B. vnější (přikázaní, poučování Bohem). Milost B. vnitřní: darem daná (vytržení mysli Adama). Bohumilým činící (posvěcující se svým průvodem; účinlivá).

V tomto schematu je též řeč o manželství. Spisovatelé obyčejně úplně je ignorují při darech mimopřirozených. To jest jistě nesprávné. Někam se musí dáti, protože tak zřejmě ve zprávě biblické se uvádí. Kam je zařadit? Slyšme nejdříve, co věda o tom praví. KL. 4. 142: „Ehe ist zunächst im naturrechtlichen Sinne die Verbindung eines Mannes und eines Weibes zu ungetheilter (geistig-leiblicher) und unauflöslicher Lebensgemeinschaft. Durch die Erschaffung des ersten Menschenpaares hat Gott selbst die Ehe als eine natürliche sociale Institution (officium naturae) begründet und für alle Zeiten angeordnet, indem er zugleich als deren Zweck die Erhaltung und Fortpflanzung

des Menschengeschlechtes bezeichnet (Gen. 1. 27; 2. 18. 23. 24). Ebenso wurden durch den genannten göttlichen Schöpfungsact, wie dies auch der Stammvater des Geschlechtes kraft göttlicher Inspiration erkannte und aussprach (Gen. 2. 23. 24), die beiden wesentlichen Eigenschaften klar angedeutet, welche die eheliche Verbindung dem von Gott gewollten Zwecke entsprechend besitzen sollte: die Einheit oder der monogamische Charakter und die Unauflöslichkeit." Dle toho, a podobně se vyjadřují, pokud mi známo, všichni ostatní, náleželo by manželství do darů přirozených. A přece myslím, že to není ve všem správně řečeno. Autoři nečiní rozdíl, že v 2. kapitole Genese je řeč o něčem jiném než v 1.; obě ty zprávy spojovati bez rozdílu k sobě, nejde. Pohleďme na původní text! V 1. 27. stojí: „Ploditele i ploditelku = samce i samici stvořil je", a v 2. 23. a 24. stojí výslovně „muž a žena." Tento muž a tato žena jsou ovšem tytéž osoby, jako v 1. 27., ale nemají tytéž dary a týž účel! Vždyť Adam do ráje postavený a panstvím obdařený byl osobou týž Adam, jenž mimo ráj byl stvořen, a přece jaký rozdíl v jeho vlastnostech! Manželství, o kterém Adam v 1. 23. 24. mluví, nezakládá se, jak víme, v prvé řadě na plození (vždyť i u zvířat je plození potomku z jednoho samce a jedné samice), nýbrž na přilnulosti, přivinulosti pohlaví ne chvilkovém, ale doživotním, ve vzájemném vyměňování schopností a dokonalostí duše, na vzájemném vyměňování všeho toho, co Adam a žena jeho v ráji na darech mimopřirozených dostali. Z toho pronáším jako svuj náhled, že manželství v té podobě, v jaké se nám jeví v 2. 23. 24., patří k mimopřirozeným darum. To, co podáno v 1. 27., směřuje k darum pouze přirozeným. Vnitřní duvod pro to uvidíme ještě dále. Jen tolik připomínám, ze uvažování skutečného života lidského v ohledu pohlavním, jaké se nám po všechen čas v dějinách jeví, podporuje tento náhled, dávající manželství ve smyslu 2. 23. 24. uzavřené a zachovávané na vyšší stupeň, než pouhé, třebas dlouholeté a svorné spolubydlení a pohlavní obcování mužského a ženské ve smyslu 1. 27. n., neboť zde schází vyšší schválení, schválení a milost potřebná Boha samého, jaké dány byly v ráji. Nikdo také neupře, že manželství zachovávané podle 2. 23. 24. bylo za všech časuv opravdovým a zvláštním dobrodiním pro lidstvo, dobrodiním souřadným k řeči, k mravním ctnostem a p. Dle toho kladu manželství, vylíčené v 2. 23. 24., k mimopřirozeným darům nižším, jelikož by byli lidé přirozeně dospěli k němu, ale v ráji na poprvé dáno bylo „praeternaturaliter". Tím logicky spojena dvojí okolnost v citatě výše položeném vyznačená, že jest manželství jednak řádu přirozeného, jednak Bohem bylo výslovně založeno.

Nyní již můžeme plné odpovéděti k otázce svrchu uvedené. v jakém rozméru by byli potomci Adamovi dédili po Adamovi a žené jeho udélené jim Bohem dary. O darech přirozených se to rozumí samo sebou. Z darů mimopřirozených by byli dédili: nesmrtelnost téla a impassibilitu. původní spravedlnost a ráj se stromem života. tedy právé ty dary. které jsme nazvali mimopřirozenými vyššími. Za to by se byli musili učit védomostem o vécech přírodních. řeči. a ovládání přírody po zpusobu détí nynéjších. ovšem že mnohem snadnéji a rychleji. Totéž platí o osvojení si ctností mravných. A že by manželství byli mohli teprve uzavírati, až by dospéli. netřeba dokazovat. Vyjmenované tuto dary jsme nazvali mimopřirozenými nižšími. Že jsme dříve dobře délili. zde vidíme a ještě později uvidíme. Dary nadpřirozené byli by dédili všechny, ač ovšem ne všechny v stejném rozsahu. což hlavné platí o milostech darem daných.

* * *

Způsobem posud vylíčeným seznali jsme stav, v jakém byli Adam a žena jeho v ráji, a v jakém méli býti všichni jejich potomci. Krátce můžeme ten stav naznačiti tak. že lidé byli Bohem uzpůsobeni, aby plně a náležitě mohli zde na svété vytvořiti kulturu. civilisaci bohumilou. Znali svou přítomnost. nahlédli částečně i do budoucnosti. Byli tedy. abychom tak řekli. poučeni po stránce statické. Bylo však třeba, aby poučeni byli i po stránce dynamické. bylo třeba oběma ukázati, jaký vlastné by býval jejich stav, kdyby byli neobdrželi od Boha darů mimopřirozených a nadpřirozených. kdyby byli zůstali ve stavu pouhé lidskosti. Poučení takové, dle důvodů výše podaných. logicky jest nutné a užitečné. Nutné, ponévadž bez něho védomosti lidské by byly zůstaly na delší dobu neúplné, zajisté se škodou pro ně. a užitečné proto, ponévadž lépe, názorněji mohli poznati lásku a dobrotu Boží, která z nízkého stavu je povznesla. „Dobrota. krása a účelnost atd. stvořeného světa září v úplném jasu teprv tenkráte. když se neuvažují jednotlivé bytosti o sobě a pro sebe, nýbrž když se na svět patří jako na celek, v němž teprv užitečnost, duležitost a nutnost jeho jednotlivých částí v pravém světle svém se jeví.“ [1]) A poučení takové dynamické. čili jednající o minulosti všeho toho. nad čímž vládnouti měli. skutečné obdrželi první lidé od Boha poučením a zanechali je potomkům svým v úpravě, podané v 1, 1—1. 31.

---

[1]) *Dr. J. Pospíšil,* Filosofie atd. II. 811.

Tím přicházíme k zprávě biblické, proslavené pod jménem hexaemeron (šestidenní). Literaturu o těchto několika verších nemožno ani spočísti a posud není docíleno nijaké shody v jejich výkladě. Proto nemohu zde zabývati se věcí příliš, jen potud, pokud vyžaduje účel přítomné práce. Připomínám výslovně, že církev nechává tu učencům volnou ruku. Zprávy zde položené jsou hlavně z H. a Pospíšila. Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. Část II. Kosmologie. 1897.

Nejdříve podám stav této otázky v přítomnosti, načež připojím náhledy své.

Jsou to hlavně dvě věci, které tu činí nemalou potíž: pořad stvoření jednotlivých věcí a mezi tím činěné zmínky o šesti dnech. Jak tyto dvě věci spojiti, aby se vyhovělo vědě a víře, o to jde. Za tímto účelem podniknuto mnoho pokusuv, ale žádný posud nedošel všeobecné úchvaly.

Pokusy ty v hlavních rysech jsou takto seřaděny:

1. Jedni odkazují šestidenní před periody geologické, vědou žádané — theorie potopy (jinak literarní);

2. druzí po periodách geologických — restitutionismus;

3. jiní mezi periody — interperiodismus;

4. opět jiní v periody — periodismus (jinak concordismus);

5. mnozí staví šestidenní nad periody, a to:

a) jako řečnickou figuru nad věc — allegorismus;

b) jako poesii nad prosou — poetismus;

c) jako oratorickou dovednost nad skutečný stav — idealismus;

6. jiní rozeznávají mezi podstatou zprávy a jejím vyzdobením — opravený mythismus;

7. někteří popírají, že by v textě byla řeč o práci šesti dní — liturgismus;

8. theorie „mystického allegorismu“;

9. theorie „vidění“.

Jednotlivě nyní probereme udané pokusy.

1. „Theorie potopy“ klade oněch šest dní, o nichž ve zprávě biblické je zmínka, před utváření vrstev geologických, pravíc, že všechny tyto vrstvy později, hlavně potopou, povstaly. Poněvadž však nemožno srovnati dlouhé geologické doby s časem, uplynulým od počátku lidstva, snaží se přívrženci této theorie důvody geologickými dokázati, že utváření vrstev mohlo se státi v několika málo tisíciletích. Dni ve zprávě zmíněné považuje se za naše dni o 24 minutách. Cílem zprávy je dokázati, že týden tvůrčí je typem tého dne pozemského.

Naproti tomu činí H. námitku, že tím opouštějí své vlastní pole, theologii, a zabíhají na cizí a tak jsou vydáni mnohým nesnázím, odkázáni na milost geologů, tak že konečně jim nezbývá než jen registrovati, co který geolog příznivého pro ně pronesl, ale areopag vědecký celkem vzatý je proti nim. Ano přírodověda k žádné jiné theorii nestojí tak příkře, jako k této. Doba, theorií touto stanovená pro zkameněliny (od stvoření lidí), nedá se ani zdaleka přirovnati k oněm ohromně dlouhým dobám, jichž geologové a palaeontologové vesměs žádají k utvoření jednotlivých vrstev zemských a zkamenělin v nich uložených.

2. „Theorie restituční" klade šest stvořitelských dní po utvoření se vrstev zemských. V nesmírných dobách dospěla země k rozkvětu; tu však zvláštní katastrofou přišla do stavu thohuvabohu (1, 2), z něhož ji Bůh v šesti dnech o 24 hodinách přivedl do stavu rajského. Vrstvy zemské pocházejí z doby před a při katastrofě. Nemůže tedy býti sporu mezi Písmem a vědou, protože jednají o věcech docela různých.

Exegese nemůže ani proti ani pro tuto theorii mluviti. Tu jediné přírodověda může vysloviti svůj souhlas nebo odpor. Geologie však je proti ní, protože není prokázáno, že by jednotlivé periody geologické končily vždy katastrofou, spíše přecházely klidně jedna v druhou. Mimo to podle této nauky je prasvětové ústrojenstvo dle zcela jiného plánu zřízeno, než naše organická říše dne 3., 5. a 6. stvořená, a proto není také mezi tímto dvojím ústrojenstvím nic společného. Než tento názor, s nímž theorie restituční stojí a padá, v této všeobecnosti se nikterak na pravdě nezakládá. Mnohé organické druhy objevují se zároveň ve květeně a zvířeně jak prasvětové tak i nynější; ústrojenstvo fossilní a nynější jest jediným těsně souvislým celkem, v němž není žádné mezery a propasti, ano ani žádné přesně vyznačené meze; všude jeví se nenáhlý a nepřetržitý postup od tvarů méně dokonalých ku tvarům dokonalejším.

3. Mezi první a druhou výše uvedenou theorií, které můžeme vhodně též zváti anteperiodismus a postperiodismus, stojí jako třetí „interperiodismus". Dle ní jsou dni stvoření pravé o 24 hodinách, ale nenásledují nepřetržitě za sebou, nýbrž mezi dvěma dnoma leží vždy celá perioda geologická.

Naproti tomu namítá se právem, že pak by se nemohlo mluviti, že v šesti dnech stvořil Bůh svět, t. j. jen v šesti dnech, neboť jenom tak možno mluviti o sedmém dni odpočinku. Šest dní dlouhými periodami od sebe oddělených bylo by špatným obrazem nepřetržitého téhodne.

4. „Periodismus“ opouští od výkladu slova jôm o 24 hodinách a vysvětluje je o neurčitých, libovolně dlouhých dobách. I kdyby se mu to exegeticky podařilo, zbývá mu dokázati, že geologický rozvoj země dá se pohodlně rozděliti na šest období a že ta období svým obsahem se shodují se zprávou biblickou o jednotlivých dnech. Dříve pro překvapující podobnosti velice rozšířený upadá nyní tento systém. Neboť výkladu jeho o slove jôm vadí, že se děje všude zmínka o večeru a ránu, což předpokládá den o 24 hodinách; totéž plyne z postavení noci a dne ve verši 5. A o shodě s výsledky nové vědy také není možno veskrz mluviti. H. probírá článek Cosmogonie mosaique v DB. a praví dle něho, že věda dělí dějiny ve dvě hlavní periody: před vznikem života a po něm. První perioda opírající se o astronomii a fysiku, jest „eminent conjecturell“; druhá, jistější, spočívá na geologii. Tu pak praví H., že většina oné tak vychvalované shody jest „eminent conjecturell“. Tu se ukazuje periodismus v pravém světle: je závislý od stavu vědy v tom kterém čase. Periodisté na počátku století viděli frappantní shody mezi biblí a vědou ve věcech, vědecky nyní zavržených, a podobné se stane nynějším periodistům a po nich budoucím. Konají práci Sisyfovu. Slova svá potvrzuje názorně H. tímto schematem:

DB.	Bible:
a) Dle Laplaceovy theorie byl svět z počátku plynovou koulí; o takové kouli možno oprávněně vykládati slova Gen. 1, 2.	*a)* Tohuvabohu, v němž země byla vespod a nad ní vody, není jistě žádnou plynovou koulí.
b) V dalším výkladu Lapl. theorie se přijímá, že páry oné plynové koule pro svou hustotu nepropouštěly přímé, nýbrž jen rozptýlené světlo; hvězdy bylo možno viděti teprve později.	*b)* Bible líčí v prvém dnu jen ustavení pravidelného střídání dne a noci.
c) Plyny přešly částečně ve stav kapalný.	*c)* Vody přešly částečně ve stav podobný plynovému (2. den).
d) Vystoupily pevniny a ukázala se bujná vegetace doby uhelné.	*d)* Země vystoupila a ukázala se úplně dokonaná vegetace quaterní.
e) Hvězdy staly se viditelnými.	*e)* Bůh učinil hvězdy.
f) Ukázali se četní obojživelníci, několik létavcův a ryb v útvarech triasovém, jurském a křídovém. O rybách ostatně Gen. 1, 20 není řeči.	*f)* Ukázali se quaterní létavci a vodní zvířata i ryby.
g) Ukázali se ssavci a člověk.	*g)* Ukázali se ssavci a člověk.
h) To vše dělo se v dobách nestejné délky. *a* a *b* dohromady byly „délky nezměrné“; *e* trvalo kratčeji než ostatní periody.	*h)* *b* až *g* = šestkrát 24 hodin.

Na základě toho H. volá: o frappantní shodě není možno mluvit. Mimo to potvrzení dvou prvních dnů jest mimo obor geologie. Že celá země z počátku byla pokryta vodou, geologie jistě nepotvrdila a Laplaceově theorii je to přímo odporné. I se čtvrtým dnem nemůže se věda světská spřáteliti. Jen vzhledem k organismům jest jakási podoba, ale nikoliv úplná shoda. Ve zkamenělinách vystupují rostliny i zvířata současně; také vývoj jednoho období není úplným při začátku druhého, nýbrž flora a fauna vyvinují se stejnoměrně od nejnižších tvarů k nejvyšším. O celém periodismu možno říci s Bruckerem: „Na neštěstí nemají všechny pokusy periodistů nijakého podkladu v textě Genese. Chceme-li všelijaké subtilnosti ze slov Mojžíšových vyčísti, musíme nejdříve zapomenouti, co Mojžíš psal.“ Proto se musíme diviti, že ještě mnozí od periodismu spásu čekají. (P. d.)

Ze života pro život.

Autonomie doslovně značí svézákonnost. Zákonnost jest pozoruhodným prvkem v ní, upozorňujíc na mnohé vlastnosti, jakých řádná a zdárná autonomie vymáhá. Nám obyčejně tane na mysli jen část slova autonomie, značící samostatnost, neodvislost, svobodné sebeurčování. Je to arcif věc veliká, člověka důstojná, toho člověka, který má svobodnou vůli a tedy fysicky sám se determinuje, mravně pak sám v sobě, ve svém rozumu, ve své rozumové přirozenosti pravidlo života nosí, byť ani nebyl jeho původcem a tedy ani rozhodčím o něm. „Býti svým pánem“ je tak hezké, tak lákavé! A snaha po tom jest konečně, jak právě zmíněno, zcela oprávněná, protože přirozená. Jen že opět nesmí se klásti hlavní a jediný důraz na to „sám svým pánem“, nýbrž také na slovo poslední, svým **pánem**.

Esthetické cenění autonomie, ono právě, které pohlíží hlavně a skoro výhradně na svůdnou stránku samostatnosti, nesmí nás do té míry zaujati, abychom neprohlédali k jádru věci a zanedbávali cenění věcné, ethické, teleologické, takové totiž, které uvažuje také životní význam a účelnost, prospěšnost nebo škodlivost věci. Praví-li pak

pořekadlo, že člověk nemůže si najíti horšího pána než je sám, tedy dává nám na uváženou též rub autonomie, ať osobní, ať společenské. Stává-li se totiž bezuzdnou libovůlí a bezzákonností, má sice pořád ještě onen esthetický vzhled svobody a nezávislosti, který mnohé tak oslňuje, ale je proto přece jenom něčím, co býti nemá a trvale býti nemůže. Tu, jak známo, i přívrženci takové svobody bývají rádi, když proti jiným uživatelům svobody takové jsou nějakým třebas otrokářem i zotročencem chráněni. I autonomie tedy předpokládá nějakou poddanost, jelikož předpokládá pořádek a proto též pravidla a zákony jeho. A s tím vrací se veškera ta tolik nenáviděná přítěž autority a poslušnosti, kázně a svornosti atd., jak se všechny ty průvodkyně zákona a vlády jmenují.

Nebudu tak nemoderním a zpátečnickým, abych jim tu snad dělal obhájce. Ne sice proto, že bych se bál plouti proti proudu a říci slovo proti obecné horečce svobodářské, ale proto, že se u nás, v našem milém národě i jinak již dosť uhnětenėm a zotročeném, obojího, poslušnosti i svobody, tak tuze nadužívá. Potácíme se odjakživa z krajnosti do krajnosti (viz toho radikála, který líbá ruku!), a v obojí nás uměji nepřátelé naši dobře postihnouti a využitkovati. Zvláště svobodářské záchvaty a výstřednosti byly u nás ode dávna příležitostí, aby mocnosti nám nepřejné mohly zakročiti. Často bylo to skutečně potřebno, neboť byly a bývají chvíle, že by svobodáři ze samé lásky k svobodě — ale to jen k své vlastní nevázanosti! — druh druha poškrtili; řádění pražských realistů-humanistů na př. proti věcem a osobám katolickým stává se již tak šíleným, že s lidskostí má velmi málo společného a věcné, realistické, je tím méně. Při tom lichotí a podkuřuje se živlům pouličním, ovšem zatím docela pohodlně, neboť až ovoce z takového semene dozraje, nebudou to zajisté oni novináři, kteří společnost uklidní a spořádají. Budouť oni pak sami rádi, když někdo jiný jejich čest neb život proti odchovancům jejich zachrání. Tak to aspoň bývalo a bezpochyby zase bude.

Jest na bíledni, že právě autonomie předpokládá u širšího obecenstva mnohem více než jakákoliv jiná organisace společenská. Býti vůdcem a vedeným zároveň, tedy dvojí úkol, vyžaduje zajisté více než pouze jeden z nich, než pouhé poddanství a poslušenství. Býti řádně svým pánem jest už v soukromí dosti nesnadné, nad to pak, jde-li o společnost, jež celá má vésti a býti vedena.

Minule bylo tu podotčeno, jak málo se osvědčuje naše národní autonomie, ač jí dosud tak poskrovnu, jen tak na ukázku. Není sice

ani v těch drobných ukázkách provedena veskonecem, aby totiž celá tělesa měla stejné účastenství jako v poslouchání tak i řízení, neboť odezírajíc od nějakých omezení, sesmekne se moc takořka vždycky na jisté osoby, jež nezastupují právě celku. Ale kus samostatného sebeurčování je tu přece, tak že by to stačilo na provedení důkazu, co v té věci dovedeme. Nezdaru jest, jak řečeno, mnohem více nežli zdaru, a skorem by člověk byl rád, že nikoli všecko, co by naše autonomie ráda provedla, také skutečně provésti se podaří.

Kde jsou příčiny toho nezdaru? Jest jich asi mnoho, ale jistojistě není mezi nimi ta, která se davům obyčejně za vnadidlo vyhazuje, nedostatek prý všeobecného hlasovacího práva; všeobecným hlasováním ovšem třeba tu rozuměti vůbec všechny způsoby, jakými obecenstvo svá rozhodnutí může uplatniti. Ani ti, kteří všeobecné hlasovací právo hlásají, nevěří mu poctivě, leda by svých lidí a sebe samých neznali. Není tu řeč o budoucnosti, ač ovšem i takto jistě velice daleké ještě, ale jak nyní věci jsou, bylo by ono holým neštěstím a zlo by se jím jen zvětšilo. Chce-li kdo příklad, ať se podívá do autonomních organisací socialně-demokratického dělnictva, co tu neplech, co tu zlotřilostí — arciť hodně těch vůdců, které si dělnictvo povolává v čelo. A „uvědomělosti" se tu přece nenedostává, ba naopak, lidé ti vědí mnohem víc než je pravda.[1]

Jednoho však si hned zde, když o socialistech mluvíme, můžeme všimnouti, a to po případě snad i k následování, tuhé totiž organisace mass, nad niž tužší mají snad jen zednáři. Je prý tu volnost, rovnost a bratrství, tedy svoboda v nejširším rozsahu, ale jen taková, jakou organisace připouští, totiž právě v názorech a projevech společenských, jako v náboženství, v politice atd. — žádná, v nemravnosti a nevázanosti osobní ovšem úplná. Pro nás je tu zatím hlavní stránka prvá, vzorná kázeň a zákonnost v organisaci, vzorná ovšem ve svém způsobu, jehož každý nesnese; zbožňovatelé socialistův — ať upřímní neb falešní — kteří pořád stydlavě zapírají, že socialisté jsou vědomky či nevědomky židovskými pochopy a pacholky, zeptejtež se dnes, po brněnské stávce, dělníků samých na to! Je tu sice jakási vnitřní volnost slova, lidé mohou se vymluviti do syta, pokud to vůdcům není nepříjemno, ale to je také všechno. Pak nastane kázeň a poslušnost, ne k vůli krásnému pořádku a ctnosti, nýbrž k vůli výsledku, jenž pro někoho bývá vždy dobrý, buďto pro všechny aneb aspoň pro vedoucí židy a jich náhončí.

---

[1] Knihovna Dělnické Akademie na př. dle „Času" učinila pro své obecenstvo zdařilý počátek „vzdělávání", vydavši spisek „O vývoji tvorstva dle Darwina". Darwina — dnes předkládati! — a dělníkům. To, prosím, není zpozdilost a zpátečnictví.

Tu máme jakýsi vzorek autonomie se stránkami světlými i stinnými, jak jich také jinde dosť a dosť. Především jedno jest jisto, nač již na začátku upozorněno: autonomie má posuzována býti jen podle výsledků, k jakým vede, tedy prakticky. Všechno blouznění o slávě a kráse její jest nemístné, není-li opatřena tak, aby celku i částem všemožně prospívala; samým zpíváním, že „ještě naše slovanská řeč žije“ a že „jeszcze Polska niezginęła“, lze to dotáhnouti tak daleko, že ji musí zachrániti — někdo jiný než národ sám. A není dobře opatřena předně, není-li v ní přísné zákonnosti. Zákonodárce jinak není podroben zákonu, zde však, an zákonodárce a poddaný jest jedno, třeba každému, od prvního do posledního, co nejpřesněji šetřiti samodaného zákona. Takovou svobodu, která jest osobní libovůlí, naprosto třeba vyloučiti; jest-li zajisté každá výsada ranou zákona, tím více jest jí libovůle v autonomii, jelikož i výsady řídívají se jistými pravidly, libovůle nikoli.

Důsledky takového libovolného jednání mohli bychom stopovati v autonomii naší církevní, národně-kulturní, politické a jest-li ještě jaký obor možný. Zlý příklad přicházívá svrchu a ruší nejen dobrý řád, nýbrž budí i nedůvěru a podkopává předpoklady autonomie, z nichžto sebevláda a kázeň jsou nejpřednější. Přehmatem poškození odcizují se tomu kterému společenstvu, pozbývajíce důvěry ve své stoupence a ve svou věc. Tak se nikomu neimponuje a nikdo se nezíská, zvláště, když kromě ústrků ve vlastní straně žádají se ještě oběti vůči nepřátelům.

Tedy zákonnost a kázeň! Ale kam se poděla svoboda? Tkví právě v sebeurčování a v poslušnosti k vlastním zákonům. Naopak nevázanost jest otročení nerozumu a rozpoutané vášni, jež ve společenském životě nabývá rozmanitých podob, na příklad strannictví, nespravedlivosti, šplhavosti atd.

V zákonnosti předpokládá se zákon, jenž je dílem rozmyslu a dobré vůle. A tu jsme u druhého podstatného požadavku autonomie, dobrého zákona, věrného výrazu svědomité rozvahy toho kterého společenstva. Co všechno v tom vězí, čeho všeho k tomu potřebí! Jaké znalosti, jaké svědomitosti! Hledejme to všechno na př. v našem národě, jakožto zákonodárném celku, a představme si určitě, jak by autonomie naše dopadla! Hedejme nějaké středisko, ve kterém by se všechny strany sešly! Hledejme na př. jen špetku snášelivosti a uznalosti u stran, jež nepatrny jsouce významem všechno chtí terrorisovati. Myslím, že cena sebe větší na tuto otázku zůstala by dlouho vypsána, tak dlouho, dokud se poměry zúplna nezmění, čehož arciť pražádné známky se nejeví.

O tuto nesnáz, jak totiž dobrého zákonodárství a jeho zachovávání dosíci, rozbíjí se všechny ostatní, byť sebe lepší snahy jednotlivcu. Mluví se o výchově lidu. V této věci bude přední starostí, vychovati lid v kázni, bez níž není řádu. A řekněme hned, že bez kázně není autonomie. Tato zajisté předpokládá donucovací prostředky co nejskrovnější — vlastně by nemělo tu býti žádných — ale bez výchovu k sebekázni nebude ani řádu a zákonnosti.

Avšak pohleďme, jak se lid vychovává. Předně kdo je ve věcech těchto vychovává. Náboženství a škola, jež učí také ctnostem občanským, má tak málo vlivu, že zmůže jej kdekterý pisálek novinářský. Hlavní tedy úkol připadá novinám a vůbec tisku, pak činnosti spolkové. Jací lidé u nás z pravidla noviny obstarávají, jest vůbec známo. Zvláště vůdčí noviny české jsou notorickým příkladem bezhlavosti a bezcharakternosti, a tím hůře, že intelligence naše — prý i kněží v Čechách — na „Nár. Listy" přísahají; „Lidové Noviny" na Moravě jakoby jim z oka vypadly.

Kázeň není ve skutečnosti možná bez jakési autority, a nejen tyto jmenované a četné krajinské listy veškeru autoritu kromě své vlastní zásadně podkopávají, tak že nějakého výchovu od nich nikdy se nelze nadíti. Ale i ti samozvaní vudcové, kteří hrozně mravně a humanitně se tváří, mají na mysli jen sebe, rozsévajíce jen rozkol a pustý svár; nejpevnější hradbou proti choutkám jejich jest náboženství českého národu, a protož potřebí napřed to zhanobiti a zhnusiti ostatní poddá se již snadno. Je to zase hledání pravdy, ale jen takové, která se jim líbí, a v tom je každý prostředek dobrý, každý pomocník, ať se jmenuje Luther nebo Knox, Hutten nebo Hus, vítaný, jen když pomůže „staré modly", jak oni říkají, káceti.

Nuže ano, jsou autority neoprávněné vedle oprávněných, a sotva nalezne se jaká, se kterou by ve všem souhlasila celá společnost, jež za ní stojí. Každý z nás zajisté si přeje autority popularní, demokratické, jež by zastupovala věrně smýšlení a potřeby svých stoupencův. Ale s druhé strany žádáme též po autoritách, aby své stoupence vedly, je poučovaly a řídily. Potřebí zajisté vzájemného styku a domluvy, každý člen té které společnosti má právo přispěti k němu volným projevem přesvědčení svého, ale není rozumným zpusobem možno, aby každý přesvědčením svým prorazil. A čím více týká se věc společných zájmu, tím spíše třeba jakési kázni se podrobiti, neboť jen společným úsilím může společnost ke zdaru vedena býti.

Nazvěme si to konečně, jak chceme, třebas organisací neb jednotou neb svorností neb solidaritou neb jakkoliv jinak, tajemství úspěchu jest

jedině v ní. Ale ovšem ne tak, jak si je představují autoritáři, aby každý slepě jich poslouchal, ani ne tak, jak si je představují věční štváči, aby každý poslouchal jich, nýbrž dorozuměním všech činitelů.

Možno-li i k tomu vychovávati, aby obojí strana, autoritářův i nespokojenců, zůstala si vědoma své omylnosti a tedy s jakousi skromností si počínala, nevím. Po dobrém málokde se vyrovnávají, všude boj a osobní rýpání, špatné to ukázky autonomních schopností a příprav. Na jedné straně — i mezi námi! — zásada velice pohodlná, ale nebezpečná, že komu dal Pán Bůh úřad, dal také rozum, a to na všecko, na druhé zase bezohlednost a bezuzdnost, ať stojí co chce — Bůh to naprav! Povede to asi jen ke zmatkům a k seslabení, mnozí v tom snad zcela zahynou a věc aspoň bude značně poškozena. Nedivil bych se nikomu, kdyby z omrzení takové „veřejné" činnosti vůbec nechal a na úzký kruh svých prací se omezil. Nemůže to arciť u všech býti, mnozí vůbec soukromě ani nic dělati neumějí, leč jen veřejně bouřiti a agitovati, ale i skutečných vůdců ve veřejnosti jest potřebí, jen že dobrých bude asi čím dále tím méně. A toť opět zlým znamením pro snahy autonomní, ať v náboženství, ať v politice neb hospodářství.

*

Naznačeny tu některé ukázky autonomního hospodářství našeho, které nevydávají nám právě vysvědčení zralosti. Není snad všechno pravda neb aspoň ne tak tuze pravda, co se vytýká samosprávě v Českém Museu (některé akvisice), v Národních divadlech pražském i brněnském, ve věcech školských a j. Žádné dílo lidské není venkoncem dokonalé, a všem vyhověti nelze. Není ani jisto, že by kritikové těch zlořádů byli lepší, kdyby oni měli rozhodovati. Ale stává-li se chyb mnoho, a to takořka soustavně, pak je věc už na pováženou. Buďto je chyba jen v lidech anebo ve věci anebo v obou zároveň. Toto bývá pravidlem, tak že universalního léku předepsati nelze. Dobré zákony a přísné jich šetření — to sice zní jako takový recept, avšak i v užších i v širších společenstvech najdou se cestičky, kterými nejlepší zákony a největší bedlivost obejíti lze. Buďto jsou si osobnosti příliš blízko, aby jedna druhé pomáhaly, anebo příliš daleko, aby o sobě nevěděly!

To vše platí o autonomismu v naší domácnosti, mezi námi navzájem. Jest si ho — theoreticky — přáti co nejvíc, ale prakticky nevím jak včasný a šťastný by byl. V širších vrstvách roste sice intellektuelní schopnost proň, ale za to mravní způsobilosti a ctnosti proň potřebné nahoře i dole ubývá; Aristidův nepřibývá mezi předáky

Zavilejší ještě stává se otázka autonomismu ve spolužití se sousedy třebas nepřátelskými. Pohleďme na klasický příklad českých obecných škol v Brně a ve Vídni. Obecné školství, jak známo, náleží do samosprávy zemské a obecní. Jaké byly tajné pohnutky tohoto zákona, který se co možná vždycky proti nám obracel, ať už odpíráním škol českých, ať vynucováním škol německých v českých obcích, není mi známo; idealní láska k věci a k národům to jistě nebyla, neboť je to zákon hasnerský, liberalní. V Brně tedy urvali jsme již některou tu školu, protože zákonné podmínky naplněny ne jednoduše, nýbrž několikerou snad mocninou, a dále proto, že — státní úřadové nebrali vždycky a napořád (často ano!) v ochranu autonomní vzpurnosti brněnské, a protesty byly nebezpečné.

Ve Vídni je trochu jinak. Útočí se na vládu, že nevynutí škole české práva veřejnosti a nových škol českých. Možná, že by vláda s dobrou vůlí něco pořídila, ale možná také, ba pravděpodobno, že nikoli, neboť Vídeň není Praha, a takové zasahování do autonomie vídeňské ve prospěch náš by se asi hladce neodbylo jak u nás. Bylo by snad dobře, kdyby vláda i s nebezpečím porážky od vyšších instancí tento pokus podnikla, aby podala důkaz dobré vůle k nám a starostlivosti o plnění zákona, zároveň pak aby skutkem přibila na stěnu sveřepou bezzákonnost opposiční strany, ale to, myslím, není diplomatické; my pak máme málo síly, abychom k tomu donutili, po případě záda vlády krýti dovedli. Zákon je veliká moc, ale musí býti dobře ozbrojen.

To tak namátkou příkladeček. V církevních věcech ostatně není tam ve Vídni lépe. Autonomie vídeňské konsistoře, vlastně jednoho nebo dvou členů jejích, je právě tak nespravedlivá, a je snad ještě horší, jelikož není už dokonce žádné instance, která by tu nápravu učinila. Protestanté vymohli si (dle doslechu) české učení ve Vídni, katolíci nemohou dosíci ani českých bohoslužeb. Odsuzujeme-li nespravedlivé jednání úřadů světských, tedy je nespravedlivost úřadu duchovního tím křiklavější, jelikož spravedlivost je základní a stežejnou ctností křesťanskou; ovšem ti praví podaření byrokrati rakouští jsou všude stejní, ať nosí kabát takový či onaký. P. V.

Písemnictví a umění.

Ruská literatura v roce 1898.

Podává A. Vrzal. (O.)

Své sebrané spisy vydal vloni básník, myslitel, novellista i cestopisec *Konstantin Konst. Slučevskij* narozen roku 1837. Dosáhnuv v Heidelbergu hodnosti doktora filosofie, sloužil v ministerstvu vnitra a pak v ministerstvu císařských statků. První básně jeho vyšly v Obščezanimatelném Věstniku 1857; později, r. 1860, vyšlo v Sovremenniku 13 jeho básní, z nichž některé, na př. ballady Statuja, Vestalka vyznačovaly se básnickými přednostmi. Brzy po tom však Sl. docela umlkl. Jsa básníkem, u něhož otázky umění stály na prvním místě, viděl, že v tehdejším společenském hnutí, kdy umění pokládalo se za zbytečnou rozkoš, bez níž zatím možno obejíti se, není místa pro básníka čistého umění. Teprve později vystoupil znovu na jeviště literarní, napsal celou řadu básní, romanův, novell i povídek, jež 1898 vyšly v 6 svazcích pod názvem „Sočinenija“.

Slučevskij není básníkem společenských nálad, nepěl nikdy o tom, čím žila společnost ruská v tu dobu; jeho poesie jest úzce individualní, poesie vně hnutí života, žijící zvláštním světem. Mimo to i vnější vlastnosti jeho zvučného, krásného verše, ale naplněného neobyčejnými, podivnými obraty, vadily jeho popularnosti. Sl. zřídka obrací se bezprostředně k citu; jestiť básníkem hlubokých, originalních myšlenek, umělcem-myslitelem. Jasných obrazův u něho není; hra polotonů, polostínu neokouzlí obyčejných čtenářů. Poesie jeho nelíbila se v šedesátých letech, kdy společenské sympathie byly na straně materialismu a žádaly, by každý obíral se realními, vezdejšími potřebami života, kdežto poesie Sl. založena na víře v existenci zvláštního nadsmyslného světa, důležitějšího než je viditelný svět tento. Nespokojen těžkými okolnostmi života, Sl. ve své mystické náladě unesen tímto nadsmyslným světem, v který pevně věří. Kromě prvních ballad, v nichž jeví se vliv francouzské školy Parnassu, poesie Sl. je výrazem této jeho filosofie, čistě ruského světového názoru, víry v existenci dvou světů. Nejvýraznější básně jeho vyznačují se mystickým předvídáním druhého světa. Tento světový názor jeho je zřetelný v erotických básních: autor je prost výbuchu tělesné vášně, v lásce váží si oné způsobilosti okřídlovati člověka, jež člověka přenáší do druhého světa. Jeho milostné písně jsou plny nadšení před duší její, před jejím světem blouznění a snů, který básník zří v jejím obličeji, zvuku řeči, kroku. Takové jsou: „Jako bílé labutě“, „Jsi něžnější bělokřídlé holubičky“, „Pozoruji-li v pulnoc“, „Po šepotu hlubokého

ticha" a j. Jiným motivem lyriky Sl. je příroda; i tento motiv je proniknut vědomím nadsmyslného světa. Většina popisu jeho věnována jednotvárné, nudné severoruské přírodě, ale jeho pronikavý básnický zrak dodává zvláštního smyslu a nové krásy těmto na oko nudným obrázkům přírody, jak o tom svědčí oddíly básní: „Iz černozemnoj polosy", „Murmonskije otgoloski". A v této nudné severní přírodě autor líčí i lidi, umí v nich nalézti zvláštní poesii, jež závisí na duševním skladu, odrážejícím se v jednání jejich. Takový je hrdina nejlepší jeho tklivé ballady „Djaček", prostý stařec, jejž syn, vážná osoba duchovní, marně zve se severního zákoutí do Kijeva, by zde žil v pokoji a vážnosti; takový je hrdina nejlepší lyricko-epické básně „V sněgach", tichý, neotesaný Mordvín, plný nezištné, teplé víry v Boha. Málo sympathické jsou básně, proniknuté zvláštní ironií, pocházející ze styku vážného s nicotným, poetického s hnusným, poetických zjevů neviditelného světa s prosaickými zjevy viditelného světa. Úmyslná trivialnost výrazů, nesrozumitelný humor je známkou těchto básní, jež najdeme i v oddíle „Iz černoźemnoj polosy" i v oddíle „Pěsni iz ugolka".

Básník takového světového názoru není přítelem skutečného života, z něhož by rád uprchl. Sl. nežil s ruskou společností, neozýval se na hnutí společenské. Mluví-li o vnějším životě jako pozorovatel, cítiti trpké noty odzizenosti, opovržení k nedokonalosti světa; mluví-li o sobě, poesie jeho dýše pocitem nekonečné unavenosti životem a touhou po klidu, jak viděti v „Písních z koutu", plodu stařecké musy, v nichž není sice zpěvnosti, jako v prvních básních jeho, ale pozorovati bodrost ducha. U Sl. nepozorujeme malomocného strachu před smrtí, jako u Apuchtina, on jaksi pomalu umírá a hledí na umírání to s klidnou lhostejností. S řídkým sebeovládáním představuje si Sl. obraz vlastní smrti, pozoruje, jak ztrácí paměť, lituje sice, že smrt je na blízku, ale klidně hledí smrti do očí; bodrý dojem činí pozdní jeho „Písně z koutku".

Lyricko-epické básně jeho, vlastně povídky ve verších nejsou bez vysoko poetických míst a obrazův, ale netěší se veliké sympathii čtenářův. Sl. nevěnoval jim dosti času, aby propracoval jednotlivosti, neměl trpělivosti, by jasně nakreslil všecky obrazy. Je v nich pozorovati nepropracovanost sujetu, mnoho mezer, nejasnost a neurčitost obrazu. V delší filosoficko-mystické básni „Eloa" unáší nás v nadoblačné kraje, filosoficky osvětluje věčný světový boj mezi dobrem a zlem, mezi božským milosrdenstvím a hrdostí ducha odporu. V této čistě náboženské básni pochodní lidumilnosti je Kristus, z jehož božské slzy zrodila se Eloa, čistý duch, nesoucí na svět požehnání Boží. Týž motiv, vyzvání k lásce, milosrdenství a odpuštění zní v básni „Kacíř": fanatický mnich, pronásleduje kacíře, sám stal se kacířem, ale před smrtí kaje se a napomíná spolubratry k milosrdenství. V básni „Přizrak" jsou nejasné vzpomínky na sektantské hnutí za Alexandra I., jež mělo vliv na hrdinku básně; ale učení sektantů není charakterisováno. Neurčitý dojem působí báseň „Tři ženštiny": autor chtěl ukázati na

dnešní svazek mezi těmito ženami a na vliv jejich na hrdinku, ale nevyjádřil toho ve verších. Nejasný dojem působí také veršované povídky: „Larčik“, „Byvšij kňaz“, „Bez imeni“, „Tože nravstvennosť“, kde výborně zachyceny mravy pitvorného aristokratického světa v Londýně, a „Pop Elisej“, kde zachycen boj selského popa s vášní jeho k sousedce, a tklivě vylíčena smrt jeho. V básni „V sněgach“ jsou pěkná místa, na př. popis života strážníka v zákoutí uralském, obraz 12 měsíců, sedících kolem hranice; ale historie krvesmilné lásky nemanželské dcery statkářovy k jeho nevlastnímu bratru je málo poetická. Věrností tonu a koloritu vynikají historické básně: „Bunt“, „Zemětřesení“ a „V katolickém klášteře“. Z humoristických básní zasluhuje zmínky „Zabajkalskaja vdova“ a „Viťaz“.

Pro myslitele, jakým je Slučevskij, je těsný obor čisté poesie. V poesii nemá dosti místa rozum. Širší prostor abstraktní myšlence otvírá se v umělecké prose, v belletristických dílech, kde myšlenka nezápasí s formou, a lehce obléká se v tento druh umělecké tvorby. Proto tento umělec-myslitel tak často své myšlenky oblékal v uměleckou prosu, že mezi 6 svazky jeho spisů tři zaujímají romany, novelly a povídky. Svůj úplný filosofický názor rozvil Sl. v novele „Professor nesmrtelnosti“. Lékař Abatulov, muž neobyčejného ducha a obšírného vzdělání, smělý myslitel, usadil se s mladou hezkou ženou na odlehlém statečku, léčí lidi zadarmo a dokazuje na základě positivních věd, že duše lidská je nesmrtelná, ale do kostela nechodí, zavrhuje vnější obřady při hluboké své vnitřní víře. Abatulov je zajímavý mystik a básník na základě přírodozpytce, jakýsi mystický racionalista, jehož abstraktní vědomosti neuspokojí, i obrací se k víře. Myšlenka, již vložil autor v dílo své, souhlasí s hlavními ideami hrdinovými. Tutéž myšlenku o individualní nesmrtelnosti duše autor častěji nastínil v lyrických básních. V obšírném romaně „Virtuozy“ převedl Sl. ruskou společnost opletenou „výtečníky“, neuznávajícími žádných zákonů kromě svých nenasytných chtíčů. V novelle „Zastrělščiki“ vystupují před nás různí „harcovníci“, štěpovatelé osvěty a průmyslu na Urale i v Baškyrii, kde drze obírají obyvatelstvo závodův i naivní Baškyry. Živě nakreslena postava poctivého doktora, jenž provádí revisi v závodě sympathické kněžny Birské, by pomohl nešťastným. V „pohádkách“ a „povídkách“ vážné filosofické myšlenky oblečeny v uměleckou formu. Prostotou a tklivostí uchvacují „historické povídky“ z prvních dob křesťanských; „Murmanské povídky“ živě líčí obyvatele ruského severu, kam autor provázel velkoknížete Vladimíra Alexandroviče.

Kromě Slučevského ze starších básníků se sbírkou „Básní“ vystoupil *P. J.*, básník tak zvané přechodné doby let osmdesátých, vrstevník Nadsona, jemuž ustupuje v básnickém nadání, hudbě verše, síle a kráse obrazu. Nepatrné básnické nadání jeho daleko není přiměřeno jeho enthusiasmu, ohnivé víře v idealní stránku života, v konečné vítězství dobra. Kdežto ideal Nadsonův je čistě individualní, ideal J. je společenský: je to básník-publicista, jenž myšlenky své

vtěsnává v nepoddajnou formu verše, a nedovede ohně svého enthusiasmu vlíti čtenářům.

Z mladší básnické generace nejlepší sbírku básní na trh literarní dodal *K. D. Balmont*. „Tišina“ (tak slove sbírka jeho) jest už třetí sbírkou původních básní tohoto překladatele Shelleye, jehož vliv na básníka patrný. Shelley byl pantheistou, splýval s přírodou a oduševňoval ji, miloval svobodu, vlastně nevázanost, byl nepokojný a hrdý, ale optimisticky pohlížel na svět. Balmont je pessimista, ale také rád splývá s přírodou, stotožňuje se s ní, osazuje přírodu vlastní fantasií vytvořenými duchy. V té věci pozoruhodny jeho básně „Odmodnevka“, „Prekrasen lik zvézdy“, „Ja volnyj véter“. Zamilovanou jeho přírodou je severní příroda, jíž je véren. Vliv Nietzschův na Balmonta jeví se v opovržení člověčenstvem slabým, zavrhování soustrasti, touze po samotě, sympathii k silným, již nepodobají se jiným, obyčejným lidem. Ale odezvami na motivy Shelleye a Nietzschea nevyčerpává se poesie Balmontova. Samostatně napsány četné krásné básně této sbírky, na př. „Mertvyje korabli“, apotheosa smělým severním mořeplavcům, „Morskaja pěsňa“, „Čto slyšmo na gorach“ a j. Z milostných básní vyniká „Iz dalnich morej“ a „Do poslědňago dňa“. Umělecky a originalně nakresleny obrazy přírody: „Tišina“, „Anglijskij pejzaž“ a „V Oksfordě“. Verš Balmontův je zvučný, melodický.

Ap. Korinfskij vydal sbírku básní, nadepsanou podle první básně: „Gimn krasotě“. Ale právě tento „Hymnus kráse“ je nezdařilé napodobení dekadentů, hledajících novou krásu, nové formy umění. Je tu mnoho neupřímnosti, strojenosti: básník nutil se býti modním. Kdykoli však K. je véren sobě, pronáší své zdravé, mravní a společenské názory, opěvá krásu, dobro i pravdu, píše krásné verše. K. ozývá se předně na zlobu dne, na současné bedlivé všímání si metafysiky, otázek o víře, o původu světa. Velmi prosté jsou jeho kresby přírody, na př. „Nakanuně léta“ a „Pod séňju sosen“. Popisuje přírodu, básník rád a vhodně užívá slov z ruských bylin, aby naznačil, že líčí přírodu ruskou. Z ballad, jež autoru tak se daří, ve sbírce je pouze jedna: „Dva brata“, a ta nezdařilá. Objemná sbírka obsahuje mnoho nezdařilých čísel; básníku třeba více autokritiky.

Paní *M. A. Lochvická*, jejíž první sbírka „Básně“ byla poctěna cenou akademie véd, vydala nyní druhou sbírku básní, psaných zvučným veršem, bohatých zdařilými srovnáními, ale ještě jednotvárnějších než básně sbírky prvé. V té opěvala stále týž cit, lásku tělesnou, lásku nevěsty k ženichu, ženy k muži, nyní pak výhradně pěje o smyslné rozkoši.

Dětské časopisy v Rusku.

Podává A. VRZAL. (O.)

Celkem jsou to zajímavé obrazy pravdivého života, pusobící uměleckou pravdivostí na děti. — Dětskoje čtenije přineslo v minulém roce hojnost dobrých veršů. Redaktor jeho dobře ví, že děti mají rády zvučnou formu v jazyku, dobré rýmy, vzdělávající umělecký vkus dětí, a proto popřál hojně místa básním dobrého obsahu, jako jsou: „Vstalo slunce" a „Zimni cesta" od *P. Tulba*, „Požár" od *V. P. Lebedeva*, „Či vzdechy slyšeti v tmavém boři" od *Noviče*, „Hromničná" od *Fedorova-Dvydova* a j. Druhý, tak zvaný „naučný" oddíl Dětského čtení je rovněž tak bohatý a rozmanitý obsahem, jako belletristický. V něm převládají články dějepisné, životopisné, národopisné, zeměpisné a přírodopisné. Z dějepisných náčrtků třeba zaznamenati novellu z doby Lžidimitrije prvního „Nakanuně licholětja" od paní *Sizové*, historické povídky *D. Solodovnikova* (Volostnoje gore) a *V. Lebedeva* Želtovodskaja obitel). Obsažný je náčrtek *B. Glinského* o Alexandru II. a jeho vychovateli, básníku Žukovském; znalec Ukrajiny *D. Evarnickij* líčí živě „Vánoce v Malorusku" a „Dobrého pastýře". *Iv. Ivanov* napsal pěkný životopis Alexandra II. Z národopisných náčrtku zaznamenáme stať V. M. „Čechija i čechi". Obsažný je zeměpisný článek *D. A. Koropčevského* „Pojasa zemli" a téhož kulturně-historický článek „Dětská léta W. Shakespearea". Je tu také stručný, ale pěkný článek o Palackém od V. G. Přírodopis zastoupen je články *Vl. A. Vagnera* („Otcové a děti", „Kam poděli se naši letni zpěvavi ptáci?", *A. Meč* („Všude život".) V oddílu „Po bělu světu", věnovaném současnému životu, živě vede se korrespondence dvou přátel, cestujících po Evropě i Rusku. Obsažně shrnuty drobné zprávy o ruzných věcech v oddílu „Iz knig i žurnalov". Dále následují žerty, hádanky a jiné drobnosti. V uměleckém oddílu nalezáme hojnost dobrých kreseb, illustrujících text, od V. Andrejeva, Iv. Gugunova, P. Litvinenky, V. Maksimova, K. Čičagova, A. Stepanova a jiných. Příloha Dětského čtení, „Pedagogičeskij listok", vychází čtyřikrát za rok a věnována otázkám domácího vychování, elementarního vyučování i národní školy. V „Pedag. listku" tiskne se „kritický ukazatel pedagogické i dětské literatury",[1] obsahující krátký popis i rozbor nových knih pro děti a mládež, všech učebnic, pomucek pro rodiče, vychovatele i učitele. Do Pedag. listku píší: V. A. Golcev, A. Skabičevskij, I. Ivanov, Obolenskij, D. Koropčevskij, D. Tichomirov a j.

[1] Kdo by chtěl seznámiti se se starší dětskou literaturou v Rusku, tomu poslouží ukazatel F. Tolla „Naša dětskaja literatura" (1862), nebo příruční knihy o dětské literatuře od M. V. Soboleva: „Biblioteka izbrannych sočinenii dlja dětej" a »K jelkě« (1890).

Z přehledu tohoto patrno, že Dětskoje čtenije přináší novelly, povídky, pohádky a básně od nejlepších spisovatelů současných, seznamuje děti s dějinami vlasti i s událostmi života současného (v oddílech „Po bělu světu“ a „Iz knig i žurnalov“), s činností vynikajících mužů, podává užitečné vědomosti z různých oborů přírodních věd a snaží se důsledně dávat odpovědi na živé potřeby současné doby, býti časopisem, a ne měsíční sbírkou nahodilých statí, almanachem pro děti. D. čt. chce děti seznámiti s tím, co hýbe současností, v podobě přístupných, umělecky a živě psaných článků. Na „Dětskoje čtenije“ předplácí se do ciziny 8 rublů. Je to nejlepší dětský časopis v Rusku.

Totéž předplatné je na dva jiné illustrované dětské časopisy, z nichž „Dětskij otdych“ založen 1881 v Moskvě, „Rodnik“ pak 1882 v Petrohradě. S Dětským čtením mají oba tyto časopisy mnoho společného podle programu: ve všech třech jsou tytéž skoro oddíly: povídky, pohádky, básně, historické články, životopisy vynikajících lidí, vědecko-popularní statě, obeznamující s přírodou i člověkem, cestopisy, žerty a hádanky. Kdežto však Rodnik má také pedagogickou přílohu „Vospitanije i obučenije“, Dětskij otdych nemá žádné pedag. přílohy, nýbrž jenom na konci každého sešitu podává krátké zprávy o nových knihách pro děti.

Rodnik, časopis „pro mládež a sebevzdělání“, vydává N. N. Morev a rediguje *Al. Nik. Almedingen* (dříve redigoval jej s E. A. Sysojevou). V dřívějších letech byl časopis tento živější, obsažnější, a zvláště popularně-vědecké stati jeho z péra redaktora samého, pak D. Kajgorodova, A. Nikolského, N. Kuznecova, dále zajímavé životopisy od V. P. Avenariusa (na př. životopis básníka Surikova, „Otročeskije gody Puškina“, „Junošeskije gody Puškina“, „Žizň i prikljućenija Gogolja studenta“, cestopisy Převalského) — zajišťovaly časopisu přední místo v dětském časopisectvu. V posledních letech reputace jeho klesla. Roku 1898, v belletristickém oddílu Rodnika uveřejněna povídka *Mamina-Sibirjaka* „Drahokam“, v níž autor mistrně kreslí život sibiřských hledatelů drahokamův. Ale nahromadění negativních typů taškářů v povídce, v níž není světlého paprsku, nepůsobí dobře na citlivou mysl dětskou, odnímá jim chuť k životu, energii. *K. Staňukovič*, známý spisovatel povídek ze života námořního pro dospělé i děti („Sredi morjakov“), napsal podivnou pohádku pro děti „Malčik i želtogrudka“, v níž vypravuje o chlapci, jenž ze žárlivosti uškrtil ptáčka a pak jej oplakával. Ve vzpomínkách hraběte *L. L. Tolstého* „Jaša Poljanov“ je mnoho teploty, upřímnosti, ale zůstávají daleko za svým vzorem: „Dětství, chlapectví a jinošství“ hraběte Lva N. Tolstého. Nejlepší belletristickou prací Rodnika je povídka *Vl. Tichonova* „Michrjutka“, zajímavé vypravování o „psu věštím“, jenž ve válce turecké přebíhal od oddílu k oddílu a kamkoliv přišel, oddíl ten byl naznačen k boji. Osudy jeho živě líčí autor. Prostě, dojemně napsány povídky *K. Nosilova* „Vorona“ i „Pascha sredi samoědov“. Slabá je historická povídka z dob zápasu Novgoroda s Moskvou, nadepsaná „Klad“, od *K. Teplova*. Tím vyčerpána nebohatá

belletrie Rodnika, jehož básnický oddíl je bezcenný. Vědecký oddíl Rodnika zaujímá dvě třetiny celku. Zajímavá však je pouze stať redaktorova „Vanil“ a článek *A. Paramonova* „Ochranitelnaja okraska životnych“. K vědeckému oddílu třeba počítati oddíl „Dělo i otdych“, kde *A. P. Nečajev* podává pěkné článečky z nerostopisu. Životopisy Bělinského, Gaaza, Archimeda a Gladstona od *Iv. Ivanova* psány dosti suchopárně. Dějinám vlasteneckým věnuje se málo místa, ač děti rády čtou dějepisný povídky a náčrtky. Současných otázek v oddílu „Iz sovremennoj žizni“ redakce málo si všímá. Vůbec Rodnik v posledním roce činí dojem nikoli časopisu, který dotýká se těch neb oněch současných zájmů, nýbrž sbírky nahodilých článků, vycházejících měsíčně, ale nespojených nijak se současností. Redakce pedagogické přílohy Rodnika, „Vospitanije i obučenije“, věnované „otázkám rodinného vychování, domácího vyučování a dětského čtení“ obzoru knih pro děti, účastní se P. Kapterev, V. Gorinevskij a P. Litvinskij.

Charakter pravého časopisu spíše než Rodnik má v poslední době měsíčník Dětskij otdych, který 1881 v Moskvě začaly vydávat a redigovati Jelena Vlad. Soračeva a Jevg. Vikt. Napalkova. Byly to tehdy jakési sbírky literarních prací pro děti, jež vycházely měsíčně. Pěstována tu hlavně část zábavná. Tu vyšly obšírné romany *Vas. Nemiroviče-Dančenky* „Na kraju gibeli“, *A. V. Kruglova* „Kotofej Kotofejevič“, *Evg. Turovi* „Sergěj Bor-Ramenskij“ a jiné. Koncem roku 1894. převzal vydání Dětského otdycha Anat. Iv. Mamontov, redakce jeho pak ujal se P. R. Freiberg a 1895 Jak. L. Barskov, za něhož obsah časopisu stále se zlepšuje. Přispívají tam skoro tiž spisovatelé, jež vidíme v Dětském čtení. Belletristický oddíl Dětského otdycha 1898 je velmi bohatý. Zvláště živě napsána novella *P. Nevěžina* „Postrělenok“, vypravující o nezbedném synu venkovského učitele, nazvaném „větroplach“, jenž pod živým dojmem napomenutí umírajícího otce mění se v pilného hocha, který svou energií přemůže překážky, jež stavějí se mu v cestě ke vzdělání. Podobné thema má slabší povídka *Klavdii Lukaševičovi* „Prvni kroky“. Dojemně, pravdivě a upřímně napsány povídky *V. Sysojeva* „Na pepelišče“ a „Maleňkoje carstvo“, *P. Zasodimského* „V lese“, *A. Smirnova* „Na plotu“ a *E. Čebyšov-Dmitrijevovi* „Artuška Běglyj“. Básní je v Dětském otdychu málo; nalezáme tu báseň *L. Umance* „Saul“, krymskou veršovanou pohádku „Dva kamňa“ od *M. D. Jazykova* a několik lyrických básní od téhož. Vědecký oddíl je dosti slabý a chudý. Nejlepší ještě jsou rostlinopisné články *V. Freiberga* „Chlopatčik“ a *Andreje Osipova* cestopisné náčrtky „Po nové zemi“. Citelný je nedostatek historického oddílu, jenž dodal by živosti časopisu. Živě napsán životopisný nástin „Velikij skazočnik“ Andersen od *Altajeva*. Mnoho krátkých a zajímavých zpráv ze současnosti nalezáme v oddílu „Otgoloski“. Viděti snahu redakce, by z Dětského otdycha, jenž měl charakter periodického sborníku, učinila pravý časopis, odpovídající na otázky současnosti.

Od roku 1896. vydává Alexandra Ark. Davydova v Petrohradě dvakrát za měsíc časopis **Vschody**. Ve dvanácti sešitech, vycházejících 15. dne každého měsíce, nalézáme překlady povídek a kompilace vědecké; dvanáct pak tenkých sešitů, vycházejících 1. dne každého měsíce, přináší maličké původní povídky, kompilace přírodopisné, v oddílu „Dlja mladšich bratjev i sester“ povídečky pro děti útlého věku, a konečně stručné zprávy o nových knihách pro děti. Současnému životu Vschody nevěnují pozornosti a mají spíše charakter sbírky než časopisu dětského. Z původních povídek posledního roku vyniká „Matrosik“ od *K. Staňukoviče*, náčrtek plný životní pravdy, činící hluboký dojem. „Maličký tyran“ od *Ign. Potapenky* líčí rozmazleného hocha, jenž dělá nepěkné kousky, vodí za nos rodiče i doktora a na konci náhle se změní. Kompilativní jsou články *A. P. Nečajeva* „Ararat“ a *V. Radiča* „Zaporožskaja starina“. Slabá je historická povídka „Kňaz Vjačko“ od *Sizové*.

V Petrohradě od r. 1888. vychází dvakrát za měsíc Čitalňa narodnoj školy, časopis N. N. Moreva, určený pro žáky škol selských. Každé číslo tohoto časopisu skládá se z 2—5 oddělených sešitků, vložených do společné obálky. Každý sešitek obsahuje ukončenou povídku, náčrtek historický nebo životopisný. Současných událostí časopis téměř si nevšímá. — Od r. 1877. v Petrohradě M. Volf vydává a N. Ch. Vessel rediguje týdenník „Zaduševnoje slovo“; založen byl S. M. Makarovou. Je to vlastně dvojí časopis, jeden pro děti od 5 do 10., druhý od 10 do 14 let, vycházející pod společným názvem. Ale časopis ten neodpovídá požadavkům dětské literatury, předvádí hrubé výjevy, ošklivé násilí nad lidmi, kreslí samé negativní typy, což nehodí se pro něžný věk dětí. Příloha časopisu toho je Pedagogičeskij listok. — Pro malé děti hodí se pěkně illustrovaný časopis „Igrušečka“, který 1880 založila *T. P. Passeková* (1810—1887); po smrti její rediguje jej *A. N. Peškova-Toliverova*, která 1894 přidala k časopisu přílohu „Na pomošč materjam“, kdež jsou rady pro matky, jak vychovávati a vyučovati děti před školním věkem. Do Igrušečky píší tytéž spisovatelé, kteří nabyli „jména“ v literatuře pro dospělé. V oddílu „Dlja maljutok“ jsou povídečky pro děti do 8 let.

„Maljutka“ je moskevský časopisek pro děti nejmenší a obsahuje ročně 12 sešitků s 12 premiemi hraček.

Celkem třeba vyznati, že ruské časopisy pro děti nemají dosud charakteru pravých časopisů, bázlivě vzdalují se pravé cesty časopisecké, cesty živého života, živých zájmů. Nejúspěšněji na cestu tu nastupuje v poslední době Dětskoje čtenije.

Z francouzské literatury.

Referuje ALOIS KOUDELKA. (O.)

Daniel Lesueur, pod kterýmžto jménem prý se kryje žena, podává v romaně „Lèvres closes“ vysvětlení, co vlastně hledají Francouzky v manželství. Není to spojení duší, nýbrž jediné a výhradně tělesnost. Jenom tělo a pochoť tělesná, toť parola; ctnost, čest, věrnost, vlast a povinnost — eh, hloupé cance! A potom se divte, že na stolci francouzských dívek a matinek ditto skví se ve skvostných vazbách: P. Louys, Zola, Prévost e tutti quanti! Tím máte také vysvětleno vše, co tam zhnilého. Než vraťme se k „Lèvres closes“. Obsah jejich, t. j. „Zavřených (mlčících) rtů“, je tento: Marcienne de Gélys podvádí svého chotě, advokata, s mladým hejskem Philippem d'Orlhac. Svatová její doví se náhodou o její zpronevěře. Tato svatová jest věrná manželka a milující matka jakož i hodná sestra. Lze si představiti, jak na takovou duši ono objevení působí. Bratr-advokat marně se dotazuje po příčině její změny, konečně, třebas sestra úst neotevře, vytuší, že má jeho choť v podezření z nevěry. Ale — nastojte! — v hněvu svém obrací se proti sestře, jež tím upadá v těžkou nemoc. Na smrtelné posteli žádá od Marcienny slib, že upustí od Filipa, což se také stane. Toť kostra, masem na ní jsou reflexe francouzské ženy o světě a lásce. Jak ty vypadají, naznačeno svrchu.

A. Charpentier napsal o tomtéž thematě roman „L'Initiateur“, jemuž připojil dopis od Alf. Daudeta, jenž vlastně jest odsouzením — arci maskovaným a ironickým — romanu toho. Zcela upřímně a jasně vyjádřen zněl by asi takto: „Milý p. kolego! Tvůj Stephane (tak se zove hrdina romanu, hrdinství jeho záleží v podvádění ženy, maitres, jež jsou však všecky tak hodné, že tomu „magovi pochoti tělesné“ tvoří harem) je pr...., tvuj řád (to mají býti ty dámičky) „Štěpánek“ je hrozným nesmyslem chorobné fantasie, a zavlékání svatých jmen a věcí do toho jest hanebnou blasfemií.“ Pravím, tak by upřímně a bez obalu pověděn zněl soud Daudetův o romaně tom. Škoda jen, že to tak jasně nepověděl.

Za to doporučiti lze roman *V. Cherbulieza* „Jacquine Vanesse“. Hrdinkou romanu toho jest mladá dívka, která vychována jest v takovém okolí — a bohužel prý tohle prostředí ve vyšších kruzích francouzských obecné! — že se jí zhnusí živobytí. Není divu, že hledá v pokusu sebevražedném východu z toho pekla. Pokus se však nezdaří. A tu následuje vlastní řešení problemu, který si spis. vytkl: kterak a čím vyléčiti tu chorou a života omrzelou duši? Předně: odstraněním z dosavadního prostředí a vyměřením praktického účelu jejímu životu, a po druhé: všelékem lásky.

Paul Bourget, jehož slávu vlastně upevnily veliké romany, jako „Mensonges“, „Disciple“ a „Notre Coeur“, v poslední době je šťastnějším v drobnějších věcech. Tak rozhodné přednosti zasluhují povídky ze sbírky

„Complications sentimentales“ před jeho romanem „La duchesse bleue“. V romanech stává se unavujícím svou rozvleklou analysí, kdežto v povídce krátké vede si živěji. První z povídek v uvedeném svazku sluje „L'écran“ (t. j. španělská stěna). Touto „stěnou“ (zábarkou) jest vikomtovi Bertrandu d'Aydie líčená láska k Alyettě de Lautrec místo pravé lásky k sličné a lehkomyslné Emmelině de Sarlière. Konec tohoto hraní si na schovávanou je ten, že se opravdu zamiluje, ovšem beznadějně, do Alyetty. V druhé povídce „L'inutile science“ líčí Bourget politickou bezcharakternost tak, jakoby to ve Francii pokládáno bylo za zcela neviňoučkou a zcela přirozenou věc. Špatný to kompliment francouzským politikům! Nejjemnější a nejlepší je třetí povídka „Sauvetage“. Tu předvádí se čtenáři dva zástupci starší generace, pan Bassigny a paní Jançonová, z jejichžto nedovoleného poměru vzejde dceruška, Nicole. Když Nicole netušíc, na jakém srázu se to octná, začne popřávati sluchu svudným řečem zpustlíka z řemesla, tu spojí se oba staří hříšníci, aby ji zachránili. Zachránění se podaří. — Míní-li však Bourget takovým způsobem pracovat o mravním obrození své generace, tož dává se chybnou cestou.

Známá spisovatelka *Gypová* klesá čím dál tím více se stupínka umělkyně na řemeslnici. Toho dokladem její poslední roman „Lune de Miel“. A není divu, napsala v nepříliš dlouhé době přes 46 svazků. — Za to obrátila na sebe pozornost *Mme. Jean Bertherovová* povídkou ve starověku hrající „La Danseuse de Pompéi“. — Pěkné jsou také povídky *Jeanne Schultzové* pod titulem „La Main de Sainte Modestine“, z nichž co nejdříve nějakou ukázku podáme.

V loňské „Hlídce“ referoval jsem obšírně o Fr. Coppéeově knize „La bonne souffrance“, jehož utrpení přivedlo k Bohu, a tutéž touhu po útěše náboženství, totéž vítězství křesťanského utrpení, jímž se člověk teprve pánem přírody stává, nalézáme vyjádřenu, třebas jiným způsobem, v povídce *Andréa Gladesa* „La Résistance“. Hrdinkou povídky té je Christina, jež ode všech odstrčena opustí rodiče, bratry a příbuzné, aby následovala jako milenka bohatého opilce Lionela do Paříže. Její snaha přivésti ho na lepší cestu, zůstává marna, a tak jest jí bojovati proti všem. Na štěstí vštípila jí dobrotivá Prozřetelnost náklonnost ke studiu. I navštěvuje medicinské přednášky přítele svého otce. Její surový milán stluče ji proto. V zoufalství běží se utopit, ale je zachráněna. V nemocnici shledává se s otcem, s nímž se vrací do domova. Ale ani tam nenalézá útrpné duše. I obrací se znova ke studiu, aby v něm hledala útěchy v utrpení a chleba pro sebe a dítě a snad i — štěstí. Skutečně zamiluje se do ní mladý medik, u smrtelného lůžka dítka sblíží se a vezmou se. Konečně usměje se na Christinu hvězda po mnohém utrpení.

Eugène de la Gueyssie dokazuje v prvním díle svých „Confessions“, jenž nese titul „Les bonnes gens“, že pravé štěstí nekvete ve víru světa, ale v tichém koutku rodinného života. Jak tato práce, tak i romany a povídky *George Beaumesovy* velebí požehnání, jež přináší poctivá práce, zejména blahodatná vláda počestné ženy v rodině. Místem, kde děj povídek Beaumesových se odehrává, je slunná jižní Francie. Poslední

roman jeho sluje „Les Guissera". Dokladem pak tvrzení, že bez smyslu pro život rodinný není štěstí, jest povídka „Sommations respectueuses" ze sbírky novellek *Masson-Forestiera* „Angoisses de juge". — Ve svět budoucnosti vede své čtenáře *J. H. Rosny* svou sbírkou povídek „Un autre monde".

Hugues de Roux napsal už haldu romanu, z nichž některé, jako „Marins et soldats" a „O mon passé" lze nazvati „honetními"; poslední jeho práce „Gens de poudre" jest romanem skutečně romantickým. Dějištěm Alžírsko, ale postrádá žhavých barev jižních. Hrdinky Sonia, žena, jež všude jenom hanbu a smrt, kamkoli vkročí, seje; opakem jejím jest Ourida „Růžička", postava jakoby vyklouzlá z P. Lotiho romanu. Vše protkáno a opatřeno pásmem dobrodružství všeho druhu. Ponévadž vše tu podává autor jen jaksi letem, jakoby kinematograficky, lze i tuto práci zařaditi mezi knihy neškodné.

Paul Renaudin vydal u Perrina řadu črt a studií ze života pařížského dělnictva „Silhouettes d'humbles". Je to kniha, z níž vyznívá upřímná soustrast s chudinou, plná nadšení a víry, a co ž hlavní, spis. je také umělcem, umí se ovládati.

René Bazin náleží také ke skupině spisovatelů katolických, a můžeme říci, že zaujímá mezi nimi jedno z předních míst. Vždyť i odpůrci rádi jej srovnávají se George Sandem co do způsobu psaní. Poslední práce jeho slove: „Terre qui meurt". Je to historie bažinatého kraje vendéesského a jeho obyvatelstva, jež ponenáhlu opouští kraj ten, odtud název „Vymírající země".

A. Theuriet napsal ve svém stylu „Villa Tranquille". Je to historie něžné lásky mezi Robertem de Bellesvaux a Lazarinou de la Bannerie, nota bene choti druhého. Obavy, aby láska jejich nebyla prozrazena, a konečné hladké všeho rozuzlení v rámci mistrného líčení přírody, činí děj romanu onoho.

Melchior de Vogüé obral si za předmět svého romanu „Les morts qui parlent" několik otázek socialních, jež zmítají dnes myšlení obyvatelstva francouzského.

Historickým romanem, vynikajícím výtečnou znalostí doby a osob konsulatu a císařství, jest *P. Adama* „La Force", kdežto *Estaunié-ho* „Le Ferment" jest opět romanem socialním. Míní pak „kvasem" nepokojnou, horující intelligenci synů dělníkův a rolníků, kteří se příliš mnohému naučili a teď dychtí a touží po věcech, o nichž otcům jejich se ani nezdálo. — „L'Anneau d'Améthyste", třetí to svazek „Histoire Contemporaine" *Anatola France*, dotýká se taktéž socialních a politických otázek, jakož vůbec celá jeho „historie" není ničím jiným nežli satirou, druhdy fraškou, ale z velké také části blasfemií, stávajících poměrů společenských. — *Jean Aicard* napadá zase v „L'ame d'un Enfant" výchov, který skýtají university mládeži. — *Jean Borel* studuje v „Devant le Bonheur" zvláštní povahu, za našich dob zhusta se vyskytující, totiž mladíka pozorujícího a posuzujícího celkem správně, ale nečinného. — Z ostatních pozoruhodnějších uvádíme *H. Férrea* „Les lieus factises",

naturalisticky psaný roman. *L. Daudeta* satiru „Sébastian Gouvès" a *Ernesta La Jeanette* a *Réné Boylesve.*

Z básníků dlužno předem vytknouti *A. Le Braza* „La Chanson de la Bretagne", z kteréžto básně dýše duch mladosti, síla zdravého realismu, prostého všeho nadsazování, affektace nebo brutality. Sálá z ní vroucí láska k Bretaňsku.

M. Lebeya „Les Poèmes de l'Amour et de la Mort" vyznačují se neobyčejnou průzračností a prostností slohu, jakož i hověním trudnomyslnosti, indické „nirvaně".

Jean Bach Sisley podává ve své sbírce „Artiste et Poète" dojmy, jaké v duši jeho vyvolaly umělecká některá díla (obrazy a sochy), jež byl viděl. — *Montiera* „L'Ideále Jeunesse" nese se směrem křesťansko-didaktickým, podávaje dojmy z mladých let, snaží se jimi zušlechtiti a temperovati snahy a tužby mládeže.

Maurice Rollinat opěvá ve svých „Paysages et paysans" půvaby venkova a obyčeje, jakož i mravy obyvatelů venkovských. Jenom že si libuje po Poeovsku v líčení hrůzných a výstředních scen.

Jean Vaudon jest básníkem katolickým, vedle však námětů čistě náboženských, jako básní na P. Marii a Ježíše Krista, převládá ve sbírce jeho poslední „Pluie et soleil" struna krajináře, proto také předmluvu ke sbírce té napsal A. Theuriet.

Jako v romaně a povídce patrna snaha po kritisování vad a chyb nynějších společenských poměrů, tak jest tomu i u dramatických spisovatelů. Aspoň práce, jež větší a širší zájem vzbudily, nesou se tím směrem. Vytýkáme *M. de Curela* „Nouvelle Idole". V dramatě, jež lze nazvati dramatem idejí, předvádí autor dva hlavní živly duše lidské: mohutnost poznávací a cítící (rozum tedy a vůli) v konfliktu. Nevyvozuje sice sám přímo žádných důsledkův a naučení, ale ze zpracování vychází na jevo, že rozum sám nemůže nikdy býti sobě stačícím vůdcem nikomu na cestě tímto životem.

Nemenší sensaci způsobil *Brieux* svým kusem „Berceau" (Kolébka). Je to vlastně útok na zákon francouzský o rozvodech manželských. Odezírajíce od našeho stanoviska náboženského, jež v dramatě nikterak v úvahu nevzato, nemůžeme uznání odepříti spisovateli přes přepínání a sofisování za krok, který učinil ve prospěch rodinného života.

Satirickými kusy jsou *H. Lavedana* „Le vieux marcheur", v němž mrská záletnost starých vyžilců, a *Maur. Donnaya.* Z historických kusů nejvíce vyniká *Em. Bergerata* „Plus que Reine", jehožto hrdinkou jest první žena Napoleonova, císařovna Josefina.

Dr. Wenzel Frind:

Das sprachliche und sprachlich-nationale Recht

in polyglotten Staaten und Ländern mit besonderer Rücksichtnahme auf Österreich und Böhmen vom sittlichen Standpunkte aus beleuchtet.

Wien 1899. Str. 392. Cena 2 zl.

Pověst, jež předcházela knihu, nežli jsem ji dostal vypůjčiti, byla s to, aby v kritikovi kannibalské choutky jen roznítila. Kanovník na Hradčanech, bývalý professor moralky, osobnost, jež může snad v době nejbližší zaujati místo ještě mnohem rozhodnější — ta obsáhlým spisem čistě vědecky se nesoucím připojuje se k bohopustým protestům proti jazykovým nařízením, která byť nebyla ve všem šťastná a proveditelná, přece značí pokus o nápravu učiněných křivd a o jakousi rakouskou spravedlnost. Právě proti nespravedlnosti jejich však namířen prý jest spis. Člověk mimovolně táže se, nemá-li tu před sebou zase jednu známou zvláštnost našich německých krajanů, zvláště kněží, kteří přes veškeru ryzost povahy, svědomitost a učenost domnívají se aneb aspoň počínají si, jakoby i ten milý Pán Bůh tam na nebi česky sice také rozuměl, ale obcovací řeč měl německou. To rozčilí člověka, zvláště našince, který jest si vědom tolikých a tolikerých bezpráví proti nám spáchaných.

Avšak úvodní úvahy spisu p. Dra. Frinda i nejzuřivějšího útočníka odzbrojí svou věcností, klidem a citem pro spravedlnost. Bohužel netrvá to dlouho, právě jen tak dlouho, jak dlouhý jest úvod. Jakmile se dojde na praktické otázky určité, dojem spisu Frindova, takto tedy důkladného a pro samou učenost až rozvláčného a těžkopádného, jest nevlídně byrokraticko-centralistický, němcourský. Cítíte, že tento přítel jednotného a mocného Rakouska staatserhaltende Partei!! kdo by se tu nezasmál? by vás tu raději ani neviděl, ať jste Čech nebo Polák nebo Slovinec. Proto se zálibou cituje slova josefinského reskriptu z května 1784, welcher Nutzen daraus für das ganze Reich erwachsen würde, wenn in demselben nur in einer Sprache gesprochen wird! Různost řeči Bohem dopuštění má také dobré stránky, jen kdyby ta neněmecká většina tady v Rakousku Němcům nezavazela aneb dokonce nežádala, že i pohodlní Němci k vůli ní za její krvavé daně mají úřadovati její řečí; toť přespříliš mnoho žádáno, takového něco je dle p. autora unsittlich.

Inu ano, Moralisten — schlechte Christen, říkává se ode dávna. Panu autorovi, jehož učenost tu zazářila v nejlepším světle, přihodilo se totéž, co celým pokolením. Nejvyšší zásady mravnosti předložil a objasnil velice pěkně — ty zevrubné excursy iustitia commutativa, legalis a distributiva (směnná, zákonná, podílná) jsou náramně hezké. Ale nevedou k hezkým koncům, protože applikace jejich je zhusta nesprávná, mnohdy i sofistická. Již Pascal řekl, že lidé i mathematické, tedy evidentní, poučky dovedou překroutiti, protiví-li se jejich zájmům. Kdež pak tedy kasuistika!

Kdyby pan autor vedle učenosti a vědomosti moralisty byl bral více na potaz také svědomí moralisty, nebyl by vydal knihy této, jež nejenom jest nevčasná a dráždivá, ale namnoze zhola nesprávná, a tím urážlivější pro nás, že napsána jménem katolické mravouky.

Již ve výkladech o iustitia legalis a distributiva počíná si p. autor zcela ve smyslu metternichovském, jakoby němečtí hofráti a sectionsšéfi ve Vídni = stát, l'état c'est moi byli samými nebesy ustanoveni a všichni národové Rakouska byli tu jen k vůli nim, aby jim dělali štafáž a odváděli na ně daň peněžní i krvavou. Názorům p. autorovým o všesvrchovanosti jeho (= vídeňskocentralistického) státu divím se tím více, an tak snadno a velice nedůsledné a nebezpečné smiřuje se po způsobu moderním s faits accomplis, zvláště jsou-li proti Čechům namířena. Vždyť nikde není psáno, že by stát musel právě býti tak zřízen, jak si jej pan autor představuje, a tím také odpadá mnoho z legalních požadavkův a z obav jeho, pokud se týkají jednoty a síly státu našeho. O Maďarech, jejichžto jednání ovšem jest nejen odstředivé, nýbrž i státoborné, opatrně mlčí, ač příklad jejich asi má na mysli, když nepřímo tolik bojuje proti decentralisaci a federalismu. Avšak o tom mohu zajisté ubezpečiti, ten národ, jenž po tolikerých a tolikých ústrcích ukázal se až dosud vždy skutkem „staatserhaltend" (jak německý vyhejčkaný si říká), ten není a na dlouho nebude schopen skutku státozrádných. Ale konečně kdyby i politika žádala takové státní omnipotence, jakou p. spis. hájí, jménem mravouky nelze ukládati poddaným tolik, co jim po spis. ukládá prý dle iustitia legalis, a státu vindikovati tolik, co mu vindikuje týž p. autor prý dle iustitia distributiva. Nikoli, stát má více povinností a poddaní více práv, než myslí p. autor, který příliš mnoho se stará o uniformitu státu a pohodlí několika byrokratů a příliš málo o spokojenost a přirozený vývoj státních občanů. „Stát (a úředník) je k vůli občanům a ne občané k vůli státu." Pan spis. sice tento výrok uvádí na jistou míru, a v tom úplně souhlasím, že výrok nemá platnosti naprosté a tak výlučné, jak zní, avšak má více platnosti, než p. spis. uznává. Slovem se bojí p. spis. o Rakousko vůbec, duchem však o Rakousko německé. Tím řečeno všechno.

Zevrubně probrati bohatý obsah knihy vedlo by příliš daleko; pan spis. také se často opakuje a jádro věci rekapitulacemi zastírá. Jest oběti knihu dočísti. Myšlenkový chod jest asi tento:

Řeč především je prostředkem dorozumívacím a vlastností, dobrem jednice i národu, který jedině je právním podmětem, nikoli řeč sama. Objektivní (dorozumívací) cena řečí jest nestejná, subjektivní (Affectwert) jest ovšem stejná: přirozeně každý svou mateřštinu nejvíc miluje, ale ne s každou řečí se stejně daleko dojde. Mravně tedy zavázán je člověk hledati prostředky, jak by se nejlépe dorozuměl: vlastenecké právo mateřštinou mluviti obmezeno jest povinností touto, jejíž rozsah řídí se právě tím, jakou měrou ta neb ona řeč v těchto okolnostech jest prostředkem dorozumívacím. Není rovnoprávností, dáti každému stejný díl, nýbrž dáti

každému, co mu náleží. Stát má povinnost chrániti řeči každého jakožto dobra osobního, ve vzájemných stycích však práva a povinnosti řečí, vlastně jejich uživatelů, rozdělovati dle jejich ceny dorozumívací, nejlépe percentualně. Ve svém zájmu potřebuje mnohojazyčný stát jedné řeči úřední; ne státní řeči, jakoby to byla řeč státu, nýbrž jen v tom smyslu, že je to mezinárodní prostředek dorozumívací v tomto státě. Tou dle relativní ceny a dle dějin je v Rakousku němčina.

Naučení z fabule jest:

Uzavřené území (na př. 97% proti 3%) jest mravně oprávněno. Mravně neoprávněno jest žádati, aby všichni úředníci v Čechách (i v uzavřeném území) uměli česky, neboť tam není čeština všude prostředkem dorozumívacím a tedy neprávem povoluje se cizí řeči právo řeči obvyklé a domácím ukládá se neoprávněné břemeno. Armada a státní úřady mějte němčinu za řeč úřední, samosprávné úřady mějte aspoň ústřední místo tlumočnické. Aby se jazykové spory předešly, budiž kodifikována jak tato jednotná řeč, tak také řeč obvodů nesmíšených a smíšených a všechny pokusy výbojné neb revindikační potlačovány. V úřadech administrativní cestou může se snad více učiniti pro strany úředního jazyka neznalé, ale písemnosti ať se řídí zákonem.

Jak podotčeno, podle §§ bylo by to všechno hezké. Ale summum ius summa iniuria. Němcům, kteří sedí u plné mísy, snadno se mluví; oni snadno snesou i zákony, které by dle písmeny byly stejně jim nepříznivé jako nám, na př. o uzavřeném území. Ale oni vědí, že proti nim se ostří jejich nikdy neobrátí, jim se tedy snadno filosofuje. P. spis. ačkoli chce analysovati všeobecně, zaznamenává přece jen přehmaty a nároky naše; rozumíť se samo sebou, že utlačovaný se brání, a pak ovšem snadno se stane beránkem vodu kalícím. Není sice pravda, že spis p. Dra. Frinda je mommsenovský,[1] ale svým povzneseným formalismem stává se snad bezděky skoro stejně příkrým.

Hlavní vady spisu jednotlivě jsou tyto:

Správná věta, že řeč společensky nabývá mravní ceny hlavně jako prostředek dorozumívací, provedena po mém soudě příliš mechanicky a jednostranně bez dostatečného ohledu na kulturní význam její, o který přece také státu jest se starati. Sám p. spis. na str. 121. uznává, že i z důvodu pouze vlasteneckého (nikoli dorozumívacího), který jinak na dorozumívacím závisí, lze trvati při mateřštině v obcování, kdyby ji druhá strana schválně odstrkovala. V této situaci jsme my druhé národnosti v Rakousku napořád, neboť veškero snažení panujícího idiomu k tomu směřuje, aby náš byl odstrčen a potlačen. A bráníme se nikoli z nacionalismu sobeckého a bezohledného, jejž každý odsouditi musí, nýbrž z důvodu přirozených, že každý člověk i národ má zásadně právo zachovati a pěstovati vrozené vlastnosti, tedy také na př. vzdělávati se, pokud možno.

[1] Slova o vyhynutí menších národů míní p. Dr. Frind historicky, že totiž mohou vyhynouti, což ovšem jest pravda. Pravdou také jest, co jsme často proti chauvinismu opakovali, že řeč a národnost nemá ceny absolutní, nýbrž jen jako dobro k dobrému cíli, k blahu časnému i věčnému.

mateřštinou, a stát, jenž od nás vymáhá tolik povinností, má zas povinnost, onen přirozený vývoj umožniti. Nepravím, co p. spis. právem vyvrací, že by každý povolán byl k rozvoji absolutně největšímu, neboť stát nemůže v tom napravovati přírody a nemožnosti. Avšak tolik smíme zajisté přirozeně žádati, aby národové zde usedlí byli na roveň postaveni co do možnosti kulturního vývoje na základě vlastní národnosti, zvláště když ne nějakým válečným právem neb otroctvím, nýbrž dobrovolnými úmluvami ke státu přivtěleni.

Tento poměr postaven v knize vzhůru nohama. Čech neosvojí-li si důkladně němčiny, nemůže nikde postoupiti, ani ve vojsku ani v úřadě.[1] Ba znám úředníky, kteří nemohli postoupiti, jelikož uměli dobře česky i německy, byli „daher hierorts unentbehrlich“, kdežto jejich kollegové lenošní Němci, protože neuměli než německy, postupovali výš a výše do ústředních úřadů. Dle p. autora je zcela přirozeno, že Čech má dvojí práci, učiti se též cizí řeči vládnouti, a Němec jen svou mateřštinou, aby tento nejsa schopen všude úřadovati byl za svou lenost, neschopnost anebo zpupnost proti českému idiomu strkán za naše peníze na vyšší místa, onen pak uvázl na nižších. To je tak zcela dle známého: Und ist er schon gar zu dumm, so kommt er ins Ministerium — sit venia verbo! To by bylo snad dle psané moralky p. autora, ale mravné by to nebylo a přirozené teprv ne.

O. p.

O theorii spánku a hypnosy.

Podává Josef Filipi. (Č. d.)

Druhá scena, jíž jsme byli přítomni, nepotřebuje výkladu po tom, co jsem řekl o první: „Aj! buben... trubka... pluk jdoucí kolem... Vyhlédněte z okna.“ Buben, trubka, pluk staly se skutečnými z téhož důvodu, jako právě kytice a pták. Pouze sympathie mladíkova probuzena těmito obrazy, byla jinak činnou. Pomyslete si přece, pluk!... Ti krásní důstojníci se zlatými epoletami, s mečem blýskavým.... ti krásní vojáci vždy tak uchvacující, chrabrého vzezření... ti, kteří chrání Nancy a brány Francie!... Slyšeti, že jde kolem pluk, a běžeti se na něho podívat, jsou dva akty, z nichž přirozeně jeden žádá druhého, a jež zvyk ještě úžeji spojil.

Avšak jest zde ještě jiná věc: v téže chvíli myslí, že jest vojákem, četařem, a dává rozkazy při cvičení! — Scena jest trochu složitější než předcházející; avšak i ona má tytéž příčiny a dá se vyložiti úplně stejně! „Vy jste vojákem, vy jste četařem, máte porty.“ Tato slova vzbudí příslušný obraz v mozku: on se vidí v obleku vojenském jak pěkně vyšňořený četař. Jeho rozum neříká mu, že to je absurdní, a

[1]) Před nedávnem nemohl bez němčiny ani akademického vzdělání nabýti. A takové parijství pěstoval by kulturní stát?! A to za všechny ty oběti peněz a krve?! A to »vom sittlichen Standpunkte«?

proto myslí, že jest skutečností to, co se mu zdá, jako stařec ve snu se považuje za mladíka,[1]) galejník za předsedu soudního dvoru, kuchtík za velikého pána. Ale tento obraz četaře budí v něm celou spoustu jiných obrazů a vzpomínek. Ach! četaři, vídával je, když jako prostý hošík chodíval do školy, a později jako mladý učeník do dílny, schválně si zacházíval, aby se mohl projíti na Champ-de-Mars. Viděl je tu veleti četám, hrdé, vysokomyslné, nervosní, bručivé, jak každý před nimi ustupuje, každý jich slepě poslouchá; jak na pouhé jejich slovo pěšáci se zdvihají, sklánějí, útočí na sebe, chrání se, odcházejí. Četaři, ach, jací to lidé! Umínil si pevně, že, až jedenkráte bude sloužiti, za každou cenu bude se snažiti dostoupiti tohoto stupně. A všechny tyto obrazy, všechny tyto vzpomínky, všechny tyto touhy dávno již nahromaděné v naivní duši, byly zase vyvolány v citlivosti mladíkově, když p. Bernheim mu řekl: „Vy jste četařem.“ Vzhledem k tomuto obrazu nachází se ne ve stavu indifferentním, ale v stavu prudce vášnivém. Tu velmi ochotná imaginace postaví do plného světla všechny ty obrazy, jež doprovázejí obyčejně obraz četaře, totiž obrazy pohybu, pochodu, fysiognomie, řeči, čety vojínů atd.; a poněvadž nic neodporuje, považují se za uskutečněné; a náš jinoch ani nepochybuje, zdali je pravým četařem, a unavuje se, mluví a velí jako skutečný četař.

Bylo by zbytečno opakovati všechny tyto výklady, aby bylo patrno, jak mu p. Bernheim suggeroval obraz návratu k pohovce, pohyb to, který ze zvyku stal se mu tak snadným, a jejž vykonal bez váhání, nebo jak při pití kašlal proto, že doktor mu potom tvrdil, že podávaný čaj jest sklenička silné kořalky. Vhodnější snad bude připamatovati čtenáře na to, že dle pozorování podaného v první části této kapitoly člověk v somnambulismu ať přirozeném, ať umělém, jest necitelným pro předměty související s jeho předsudky. Četař a čaj jsou dva obrazy, které v mozku našeho člověka netvoří dvojici; avšak na příklad četař a sklenička kořalky, to jest jiná věc! a proto tedy věří, že to jest kořalka a nepoznává čaje.

III.

Avšak nezdržujme se již déle u příliš snadného výkladu těchto zjevův; a to tím spíše, poněvadž p. Bernheim nám reservuje ještě zajímavější. Mezi tím, co jsme dissertovali, hypnotisoval jiného nemocného, čtyřicetiletého úředníka od dráhy, který málem byl by se otrávil požitím rozdělaného vápna, a jehož nervový systém od této nehody byl snad více poškozen než žaludek. „Ne, nikoliv“, praví mu, „vy nemůžete choditi.... nemůžete už udělati ani krok... nemůžete již ani pronésti mého jména... vy to nemůžete už... jest vám to nemožno... pokuste se, neučiníte to... nemůžete to učiniti.“ A skutečně, ubožák vzdor žádosti, aby sebou pohnul a pronesl jméno p. Bernheima, zůstává na místě jako přibitý a nepodaří se mu pronésti jméno doktorovo, který pokračuje: „Bude to hned ještě zajímavější: odjedu na dvě minuty

[1]) A. Maury, Le Sommeil et les Rèves, p. 92.

a když zase přijedu, N... mne nebude viděti, bude mu absolutně nemožno mne viděti." Tyto dvě minuty velice dobře se nám hodí k vyložení této nehybnosti a oněmění, jež jsme právě viděli tak podivným způsobem povstati. Než kdo ví, zdali se nám to podaří? Zkusme to přece!

Řekl jsem, že osoba byla ponořena v spánek hypnotický. Musíme tedy počítati s tím, co již stanoveno bylo: 1. že jeho smysly nejeví činnost uspořádanou, ale více méně nesouvislou; 2. že jeho rozum nevykonává již pravidelného dozoru. Avšak tato poznámka, jakkoliv pravdivá a důležitá, nám málo pomohla. Nám jest zapotřebí seznati psychologické podmínky, nutné k tomu, aby člověk mohl pronésti slovo, nebo vykonati nějaký vědomý pohyb. Když tyto podmínky poznáme, najdeme snad, co schází při jednom i druhém panu N., a pochopíme už, proč zůstává nehybný a zvláště němý.

Podivuhodně jemné a přesné analyse Aristotelovy, Alberta Vel. a sv. Tomáše nám dovolují stanoviti tyto podmínky.

„Při vědomých pohybech, které vykonáme", praví sv. Tomáš, „první impuls dává skutečné, žádané dobro, jež buď rozum, buď imaginace představuje". „In motu animalis movens, quod non movetur, est bonum actuale appetitum, prout est intellectum vel imaginatum." [1]) Dle tohoto textu, který zahrnuje v sobě celou theorii, vyžadují se tři podmínky, aby nastal pohyb vědomý: první, aby pohyb, jenž se má vykonati, byl představen imaginací: jest patrno zajisté, že nebudeme chtíti pohyb, který si nedovedeme představiti. Druhá jest, že imaginace nám ten pohyb ukazuje jako dobro buď prospěšné, buď příjemné: když předmětem vůle jest dobro, my můžeme chtíti pouze dobré, ať se jeví a hodí tak či onak. Praví se tu opět, že obraz pouze s dobrodiním rozumového a oceňovaného soudu jest pravým motorem, který považuje pohyb, jejž představuje, za žádoucný. Třetí podmínka jest pro nás nejdůležitější: vyžaduje totiž, aby obraz představoval dobro skutečné „bonum actuale", to jest dobro uskutečněné nebo uskutečnitelné. Viděli jsme zajisté,[2]) že může vůli podlehnouti ne dobro astraktní nebo čistě chimerické, nýbrž dobro naprosto uskutečněné, neb aspoň takové, které se jím může státi. Jestliže tedy imaginace ukazovala vůli pouze dobro neuskutečnitelné, ačkoliv jinak žádané, nepokusila se tato ani v nejmenším a uvedla v činnost údy a způsobila pohyb.

Jest samozřejmo, že tyto tři podmínky, které applikujeme na pohyby přenosné a chápavé, musí býti rovněž znalé pohybů, o nichž zkušenost nás poučila, že jsou nutny k vydání hlasu pronesení slova. Tak svatý Tomáš na jednom místě, kterému se zcela jistě podiví naši fysiologové, kteří pojednávají o řeči a afasii [3]) praví výslovně: „Slovo nebo řeč, jedná-li se o člověka může znamenati vlastně tři věci, verbum tripliciter in nobis proprie dicitur: poprvé znamená slovo artikulovaný hlas, slovo ústy pronesené verbum, quod ore profertur; po druhé slovo

[1]) Commentar. De Anima, lib. III., lect. XV.

[2]) Albert Veliký, De motibus animalium, lib. II., tract. II., cap. V.

[3]) Grasset, Leçons de clinique médicale, leçon I. De diverses variétés cliniques d'aphasie.

znamená myšlenku duchem pojatou, intellectu conceptum; konečně po třetí značí obraz, který představuje slovo pronášené, od něhož i vychází, ipsa imaginatio vocis... a qua procedit."[1]) Z toho tedy, co řečeno bylo všeobecně o pohybech, concludujme na pronášení slova: vůle nepokusí se, aby bylo proneseno organy dotud, pokud imaginace neukáže jeho obraz a pokud mohutnost rozumová nestanoví, že akt pronésti slovo jest **vhodný** a **možný**.

Vraťme se nyní k našemu hypnotisovanému a vizme, naplnil-li naznačené tři podmínky. Předně, on o tom nemohl pochybovati: slova p. Bernheimova zrodila v jeho mozku obraz vykonati pohyb a pronésti slovo. Zároveň jest třeba připustiti, že vykonání těchto aktů zdálo se mu žádoucným a dobrým. První dvě podmínky jsou tedy naplněny. Avšak třetí není. Náš člověk nevidí tyto akty jako „dobro uskutečnitelné, bonum actuale": naopak on je považuje za nemožné. Vždyť p. Bernheim mu řekl a důrazně opakoval: „Vy se nemůžete hnouti s místa . . . nemůžete pronésti moje jméno.... nemůžete... jest vám to nemožno." Věří tomu, poněvadž to slyší. Kdyby byl jeho rozum svobodný, opravil by tento soud; vysmál by se tvrzením doktorovým, ale ovšem poněvadž jest ve spánku hypnotickém, jest jeho rozum vázán a ztratil svou moc dozorčí. Jeho vůle nerozhodne se pro akt potřebný k uvedení organů v činnost; všechno se omezí u něho na marné a bezmocné žádosti; nehne se tedy z místa a nepronese jméno p. Bernheima. Případ tento pokračuje tak, jak toho žádá theorie.

Když p. Bernheim, jak již řečeno, za několik okamžiků se vrátil do sálu, našel X... na témže místě, na němž ho zanechal. „Nuže, vy jste nevstal, já jsem vám to řekl. Pokuste se o to, libo-li: nepodaří se vám to." Mezitím, co p. Bernheim na něho takto mluví, X... pohlíží roztržitě a indifferentně kolem sebe. „Ale pohleďte přece na mne, jsem před vámi... mluvím k vám... Vidíte, pánové, že pro něho neexistuji: mohu mu dělati, co chci, a všechno bude, jako kdyby se nestalo." Po těchto slovech p. Bernheim uchopí X... za rameno a prudce jím třese, pak bere špendlík a píchá ho do ruky, do konečku prstů, do nozder, přibližuje špičku k vyvaleným očím, propichuje mezi ukazováčkem a palcem levé oční víčko, obrací je a opře nahoře lehce špendlík. Za celou tu dobu X... jevil stále úplnou lhostejnost: neodtrhl rukou, neodvrátil obličeje, nezavřel očí aniž dal na jevo známky údivu nebo bolesti. Jest vidno, že to, co my jsme viděli, pro něho vůbec neexistovalo.

Nebudu se zdržovati výkladem, že totiž mohl X... zcela přirozeně v onom stavu nepozorovati p. Bernheima a že naprosto necítil píchání jeho, protože s jedné strany jest notoricky a vědecky dokázáno, že u somnambulů stává se sítnice necitelnou často i k světlu nejostřejšímu,[2]) a že s druhé strany může člověk býti, aniž by se k zázraku utíkal, necitelným k bodnutí špendlíkem, když tak mnozí byli necitelni k bodnutí mečem; tak vypravuje se na př., že jistý vojín křičel po nepřátelském

[1]) Summa theolog. I., q. 34, a. 1.

[2]) Maury, Le Sommeil et les Rêves, p. 207.

hromadném výstřelu: „Nic se nestalo, vše v pořádku" právě v tom okamžiku, kdy koule mu roztříštila rámě. Zajímavo bylo by a rád bych o tom mluvil, poznati stav nebo stavy psychologické, odpovídající této necitelnosti. Na neštěstí osoby po pokusu zapomínají, co se s nimi dálo; potom, ježto zřídka nacházíme i u lidí vzdělaných umění a zvyk analysovati svůj psychický život a z něho počet klásti, jak můžeme toho očekávati od duchů nevypěstěných a neschopných každé reflexe, byť jen trochu subtilnější a prohloubenější? Poněvadž tedy nemůžeme čekati od našeho nemocného, aby nám vypravoval, co se v něm dělo, pokusme se trochu sami to vysvětliti s pomocí všeobecných poznatků psychologických, jež jsme vyložili.

Princip, který snad úplně dominuje i v případě tomto i v jiných případech analogických, sv. Tomáš formuloval na místě krátkém sice, ale velice důležitém takto: „Nikdy mohutnost poznávací nepoznává něco skutečně, nemá-li toho úmyslu, vis cognoscitiva non cognoscit aliquid actu, nisi adsit intentio. Proto někdy imaginace poznává obrazy pouze tím, že je podržuje ve svém organu, t. j. že intence neodnáší se k nim, quia intentio non refertur ad ea. U bytostí obdařených vůlí je to ovšem věcí vůle, pohnouti ostatní mohutnosti k činnosti, ale vždycky tak nečiní, appetitus enim alias potentias in actum movet." [1]) Předmět tedy může působiti na některý náš smysl a vtisknouti do něho svůj obraz, než ačkoliv jest obraz v duši, in organo conservata, nemá nevyhnutelně za následek dojem. Tak že z toho, že obraz p. Bernheima je přijat do oka pacientova, z toho, že jeho špendlík propichuje mu kůži, neplyne nutně, že pacient skutečně vidí p. Bernheima nebo cítí píchání. Bude míti tento dvojí pocit, zrakový a hmatový, pouze tehdy, bude-li zrak i hmat k němu pozoren a pohnut. Nejsou však takovými. Proto tedy zajisté vůle nesměla, nemohla jich pohnouti a učiniti pozornými. Vůle, jak jsme před chvilkou viděli, netouží a nesnaží se o to, co mohutnost rozumová nebo estimativní uzná nemožným. Nuže N... jest pevně přesvědčen, že jest nemožno, aby viděl p. Bernheima. Tento jej o tom úplně přesvědčil. Jeho vůle ani v nejmenším se nesnaží, aby přišla k tomuto výsledku, a následovně nepohne ani zrak ani jiný smysl k dosažení něčeho, co se vztahuje k přítomnému p. Bernheimovi.

Ale, řekne snad někdo, proč ho nevidí, když ho slyší? Odpověď je snadná. Nevidí ho z důvodu již uvedeného. Slyší jej, poněvadž od té chvíle, kdy p. Bernheim začal jej hypnotisovati, jest v úzkém vztahu s ním, poněvadž jeho pozornost je soustředěna na mluvícího p. Bernheima. Mluvením p. Bernheim zajal pozornost N... intentionem animae. A to jistě nám vysvětlí, proč je tak bezmocný, aby se naklonil, t. j. pohnul své mohutnosti k něčemu jinému než k tomu, co mu suggeruje vynikající oparatér.

Ale jest absurdní a nelogické tvrditi, že někdo slyší člověka hovořiti a nepozoruje jeho přítomnosti. Ovšem, avšak vy zapomínáte, že jednáte s člověkem, který jest ponořen do hypnotického spánku, a že

---

[1]) Summa cont. Gent. lib. I., cap. LV.

vlastní známka činnosti lidské za spánku jest nesouvislost, kontradikce, nelogičnost. Vzpomeňte si na své sny! Jest patrno, že necitelnost, kterou jeví N.... je prostě případ „citlivosti vybrané", který jest dosti častý ve spánku obyčejném a zcela obyčejný v somnambulismu. Něco zázračného zde naprosto není. Rozum sám vysvětluje si v dosti hojné míře, jak tento zjev mohl povstati.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

Codex diplomaticus III.

XIX.

128. Václav I. král. Brno, 11. prosince 1248. — C. I. a. 7.

Boček.	Original.
str. 95. ř. 1. gra*t*ia	gra*c*ia;
str. 96. ř. 1. *v*ite	*u*ite;
ř. 3. diui*t*iis	diui*c*iis;
ř. 4. 5. t*y*tulis insigniti; quia ... felici*t*ius ... *v*irtute	t*i*tulis insigniti. Quia ... felici*c*ius ... *u*irtute;
ř. 9. *nob*is *pro*mittit L. - kop. I. prý *pre*mittit	orig. zřetelně beze zkratku: *nos per*mittit, kopiář I. správně: *nos pro*mittit omylem;
ř. 10. *u*iros	*v*iros;
ř. 11. uelu*t*	orig. i s kop. I. uelu*d*;
ř. 18. *e*t	*u*t;
ř. 19. Honora *Deum*	orig. i s kop. dle Prov. 3, 9. Honora *Dominum* (dnm);
ř. 21. *v*niversa	*u*niversa;
ř. 28. alienam	ali*g*enam;
ř. 31. *u*obis ... *im*perpetuum	*v*obis ... *in* perpetuum;
str. 97. ř. 3. quo*t*iescu*m*que L. quo*t*ienscu*n*que	quo*c*ienscu*n*que;
ř. 8. diu*t*ius ... detine*nt*	diu*c*ius ... detin*et*, neboť podmět věty jest *consuetudo*;
ř. 9. 10. uestre deuotionis serui*t*iis, que	uestre deuo*c*ionis serui*c*iis, quam (devotionem etc.) exhibetis;
ř. 12. *u*ite *u*estre	*v*ite *u*estre;
ř. 17. Dyonis*i*	Dyonis*ii*;
ř. 18. Anno domini MCC	millesimo ducentesimo (vypsáno).

Obsah na rubě: Priuilegium super omnibus decimis per totam dyocesim Olomucensem novější rukou nad tím:

Wenceslai regis. Č. XVIII. shoduje se s kopiářem I. Pečet na hedbávných nitích žlutých a modrých. zachovalá, z bílého vosku. dvojitá, zašita jest v plátno. Na jedné straně jest na trůně sv. Václav s nimbem, v pravici drží praporec na kopí vlající. v levici štít s orlicí u noh, kolem jest nápis: † SANCTVS WENCEZLAVS BOEMORVM DVX; na straně druhé král v oděvě královském s korunou na hlavě sedí na trůně drže v pravici žezlo, v levici pak říšské jablko s křížem; kolem jest nápis: † PAX REGIS WENCEZLAI IN MANV SANCTI WENCEZLAI.

XX.

129. Týž král. Brno 11. prosince 1248. — C. I. a. 6.

Str. 97. ř. 4. munificen*t*ia *v*endicat	orig. munificencia *u*endicat;
str. 98. ř. 1. i*m*peria	orig. i*n*peria;
ř. 3. *v*iris	orig. *u*iris;
ř. 5. *v*os et alios viros litteratos, nobiles et discretos	*u*os et alios uiros nobiles litteratos et discretos;
ř. 12. Olom*u*censi	olom*un*censi (olomucensi);
ř. 21. b*u*rcrauio de Star*k*enberch. Bors*ch*one	b*v*rcravio de Star*ch*enberch, Bors*c*one..
ř. 22. H*u*gone	H*v*gone.

Obsah na rubě: Priuilegium super iure patronatus in Ra*i*grad. Pozdéji připsáno k tomu: et omnis iurisdiccionis temporalis ipsius episcopi et ecclesie Olomucensis per Wenceslaum regem Boemorum. Pečet dvojitá zachovalá na nitích hedbáví žlutého a červeného (ovšem značně vybledlého), jako při čísle 128.

XXI.

131. Václav I. král. Brno, 11. prosince 1248. — D. I. a 1.

Str. 100. ř. 12. marsalco nostro	marschalco nostro.

Pečet, která visela na hedbávných nitích červených a žlutých, ztracena úplně. Záznamu starého na rubě není.

XXII.

138. Bruno biskup, 22. února 1249. — S. I. a 1.

Záznam na rubě: Super Chotun et prethoca in boemia (novější rukou): iure (emphiteotico přetrženo) concessionis feodalis. Dále číslo „XVI. k“ rumělkou. Pečet poškozená na červených nitích hedbávných má nápis: [† B]RVNO DI GRA OL[OMV]CEN EPISCOPVS.

XXIII.

163. Přemysl markrabí, 15. června 1251. — Kop. I. fol. D. VI. v.

Str. 137. ř. 1. In nomine sancte trinitatis et indiuidue vnitatis. L. In nomine sancte et indiuidue trinatis. Amen.	Cop. In nomine sancte et indiuidue trin*itatis*. Amen;

Prem*i*zl	Prem*y*zl;
ř. 3. i*m*perpetuum	i*n*perpetuum;
ř. 6. se*u*	se*v*;
ř. 11. Grad*i*censium	Grad*y*censium;
ř. 12. *v*ulgariter	*w*lgariter;
ř. 13. domini *Z*dislai	domini *S*dyzlai;
str. 138. ř. 4. In nomine etc. L. In nomine sancte et indiuidue trinitatis et cetera	In nomine indiuidue sancte et indiuidue trinitatis et cetera;
ř. 5. Grad*i*censium	Grad*y*censium;
ř. 6. prout *in* nostri ...	prout nostri (omylem vynecháno *in*);
ř. 9. i*m*perfectuum	i*n*perpetuum;
ř. 11. *S*p*i*tata	*Z*p*y*tata;
ř. 13. *S*udomirus filius Sudomiri	*Z*udomirus filius Sudomiri;
ř. 13. Brec*y*slauensis	Brec*eyz*lauiensis;
ř. 14. Bel*k*ouice	Bel*c*o*w*ice;
ř. 15. Pardus filius Fabiani. Lasco. *S*ulizlaus filius Pro*tiuen*	Pardus filius Fab*y*ani. Las*ch*o. *Z*ulizlaus filius Pro*thiue*;
ř. 16. in Znoim	in Znoim*a* (rok vypsán literami).

XXIV.

166. Bruno biskup. Osoblaha, 1. srpna 1251. — R. IV. d. 1.

Original zde znám jenom jeden.

Starý záznam na rubě: Zuper Hirsicz (později dopsáno): feodum Brunonis episcopi. C. xli.

Codex dipl.	Original.
Str. 140. ř. 2. inperpetuum	in perpetuum;
str. 141. ř. 13. sicut permissum *est*. gaudeant	sicut p*re*missum, gaudeant (bez *est*); kopiář také: sicut premissum est;
ř. 15. ser*u*iente	ser*v*iente;
ř. 18. perpetue L. perpetuo	třeba dle Wattenbachova návodu čísti perpetu*e*, jinak by i ř. 21. bylo čísti: ad*o*rant, což by byl čirý nesmysl, kopiář zřejmě: perpetu*e* firmitatis;
ř. 23. L*u*dwicus	L*v*dwicus;
ř. 24. Hoze*n*pla, A*ll*bertus	Hoze*m*pla, jako níže vypsáno jest Hoce*m*ploz, A*l*bertus;
ř. 25. Bartolomeus	Bart*h*olomeus;
ř. 28. e*v*iden*c*iam	e*u*iden*t*iam.

XXV.

222. Týž biskup. Olomouc, 7. listopadu 1255.

Dr. Lechner o této listině píše: Nach Boczek waren hier 2 Originale. jetzt ist nur eines hier, signiert: Lehen Rosswald R. III. c. 1 Die Einschnitte für die 3 in der Urkunde indicierten Siegel sind

vorhanden, die Siegel fehlen. Die älteste Aufschrift lautet: Litera brunonis episcopi super wllensteyn. lxv.[1] Gedruckt nach dem fehlenden Original, falls nicht wegen des Zeugen Mje dasselbe erdichtet ist, was wegen der Uebereinstimmung der Nummern mehr als wahrscheinlich sein dürfte. Cituji jej: exemplář **prvý**.

Poslední „kritické" poznámce rozuměj a věř si, kdo chceš: kdo by byl podvrhl druhý exemplář listiny Brunovy? A proč? a nač? Snad pro jediného svědka Mje? Či není lze „Mje" objasniti pouhým omylem tiskovým? Ano, a skutečně není-to nic více než omyl tiskový, neboť i druhý exemplář zde jest a sice ve schráně manství Slavkovského, má signaturu R. IV. b. 1. Cituji jej: exemplář **druhý**.

Pečet kapitolní jest utržena. Pečet biskupova (+ BRVNO DĪ GRA OLOMVCEN EPISCOPVS, obraz v prostředku: biskup s mitrou, v levici berlu držící, pravicí žehnající) zachovaná až na okraj na dvou místech ulomený, pečeti Herbordovy vršek ulomen, ve středu jeho znak: tři meče křížem přeložené, z nápisu snadno přečteš ještě: RBORDI DAPIFERI, obě na nitích červenohedbávných. Nejstarší obsah na rubě: super Rodoluesualt et Godouridestrop, novější rukou připsáno: et fwlstayn, jinou: feodum brunonis episcopi, rumělkou XIIII. k.

Boček str. 198. ř. 1. gra*c*ia	Or. gra*t*ia;
ř. 4. e*t*iam li*t*erarum	„ obojí ex. e*c*iam li*tt*erarum;
ř. 6. *u*tile	„ exempl. prvý *v*tile, druhý *u*tile;
ř. 12. obser*v*atum	„ oba ex. obser*u*atum;
ř. 20. plura conscia	„ oba ex. nekrácené: *plena conscientia;*
ni*h*ilominus	Or. oba ex. ni*ch*ilominus;
ř. 23. e*t*iam	ex. prvý e*t*iam, druhý e*c*iam;
ř. 25. mol*e*ndinis	prvý mylně: mol*a*ndinis, druhý: mo*l*endinis;
str. 199. ř. 6. pe*r*misserat	oba ex.: p*ro*miserat, prvý beze zkratku;
ř. 8. per li*t*eras ... *et* con*v*entus eusdem ...	li*tt*eras *et* (druhý: *ac*) con*u*entus e*ius*dem;
ř. 11. tamen medietatem	obojí ex.: *tantum* medietatem;
ř. 15. 16. rite *et* rationabiliter ... firme *et* stabiles	obojí ex.: rite *ac* rationabiliter ... firme *ac* stabiles;
ř. 17. *et* capitulo nostro	obojí ex.: *ac* capitulo nostro;
ř. 19. dubiet*as* seu friuole questionis	„ „ dubie*tat*is seu etc.;
ř. 22. Anno Millesimo	„ „ anno *domini* Millesimo;
ř. 24. *Mje* preposito	„ „ *Nycolao* preposito;
ř. 26. Willelmo L fälschlich Wilemmo, Cop. Wilhelmo	„ „ Wi*ll*em*mo*;
Ludowico de Mede*v*iz	„ „ Ludowico de Mede*u*iz;
ř. 28. Theodorico	obojí zkr. Theodico, t. j. Theoderico.

[1] Vlastně nejstarší záznam: Zuper wllensteyn, později nad to napsáno: littera brunonis episcopi.

XXVI.

226. Přemysl Otakar. Brno, 1. ledna 1256. — A. I. a. 2.

Codex dipl.	Original.
Str. 203. ř. 1. L. *I*n nomine etc.	*I* počáteční v originale schází:
Inserovaná listina ze 17. prosince 1255 u Bočka č. 223.	
III. Str. 200. ř. 1. Botscho comes Bernensis et	v listině Přemyslově schází: *comes Bernensis et*;
ř. 11. fundacioni	funda*t*ioni;
ř. 15. uillas et medietatem uille	ville et medietatem ville;
ř. 17. Helhuta cum *P*arrochia	Helhuta cum *B*arrochia;
ř. 18. cum iudi*c*io e*c*iam . . . et attinen*c*iis	cum iudi*t*io e*c*iam . . . et attinen*t*iis;
ř. 19. Item apud . . . uillam Htře-lawiz et in ea curiam cum duabus cultis cum . . . L. duabus cultis *aratis*	Item aput . . . villam H*s*relawiz et curiam cum duabus cultis a*ratu*ris cum etc.;
ř. 21. attenti*c*iis	attenti*t*iis;
str. 200. ř. 3. C*uo*nradus	C*v*nradus;
ř. 4. Zmil et Cono fratres Both-schonis	Zmil et Cono fratres (schází: Both-schonis);
ř. 6. de Luczh	de Lvzh;
ř. 7. Pr*i*metiz	Pr*e*metiz.

Pečet poškozená na nitích hedbáví zeleného a žlutého.

XXVII.

232. Biskup Bruno. Olomouc, 2. června 1256. — R. VI. b. 1.

Nejstarší záznam: Super quibusdam bonis in prouincia Zlawizin připsáno něco později: et tenetur soluere possessor dimidiam marcam auri domino episcopo olomucensi et **dimidiam marcam auri capitulo ecclesie olomucensis.** Novější: Littera brunonis episcopi super 1 marcam auri iure feodi. lxiiii., souhlasí s kopiářem L., jako l tak i poslední číslice j jest otřena, ale ještě zcela patrna. Pečeti utrženy, zbyly niti fijalového hedbáví.

Codex dipl.	Original.
str. 209. ř. 3. persuadet	náleží k textu, bylo vynecháno, jest psáno nad řádkem;
str. 210. ř. 9. *u*illarum	*v*illarum;
ř. 13. peti*t*ioni	peti*c*ioni;
ř. 19. *u*ille	*v*ille;
str. 211. ř. 6. muni*c*ionem	muni*t*ionem;
ř. 8. co*m*putari	co*n*putari;
ř. 9. labore*s* jest opravováno, dokazuje černý zcela inkoust a zbylá čárka nad textem svědčí, že zde bylo labor*i*;	

ř. 10. *ex*pensas — bylo původně *im*pensas, přepsáno rukou původní v *ex*pensas;
ř. 17. iurispatronatus — iuris patronatus;
ř. 21. *u*enatione — *v*enatione;
str. 212. ř. 3. He*y*dolpho — He*i*dolfo.

XXVIII.

262. Bruno biskup, 3. ledna 1258. — Kopiář I. fol. H. VII. r.

Str. 251. ř. 10. kop. má v textě quadraginta sex mansos, in margine lxvi.;
str. 253. ř. 2. schází v kopiáři: nostros;
ř. 3. čte kopiář: presentes *esse* etc.;
ř. 15. schází dle kopiáře na konec: *et aliis quam pluribus fidedignis. Datum loco et die prefatis.*

XXIX.

264. Alexander IV. papež. Viterbo, 13. února 1258. — Kopiář I. fol. J. I.

ř. 10. místo partibus minim*e* sint contenti má kopiář správně: partibus *minimis* sint contenti.

XXX.

323. Přemysl II. Otakar, 21. května 1261. — F. I. a. 1.

Codex dipl.	Original.
str. 311. ř. 1. Othacarus	Otacharus;
ř. 2. Styrie	Stirie;
str. 312. ř. 11. iamdiu	rozděleno: iam diu;
ř. 16. Hulyn ... Hulyn L. Hulin	orig.: Hul*y*n cum ipsa forensi villa Hul*i*n;
ř. 21. et ecclesie	et etiam ecclesie;
ř. 24. ualeat	valeat;
ř. 33. Luhtenburch	Lichtenburch;
str. 313. ř. 3. Jaenzo	J^a^enzo.

Nejstarší záznam na rubě: Priuilegium de hulin[ensi conce]ssione. slabiky v závorkách nejsou docela patrny; novější rukou připsáno výše: littera premussel, pod tím: prawcziz nemcziz et aldendorf. č. VIII. Na nitích hedbávných žlutých visí pečeť uražená vosková dvojitá, na obou stranách jezdec na koni uhánějícím, v pravici kopí s praporcem vlajícím nesoucí, v levici štít. Na štítě jest v averse český lev dvojocasý a kolem nápis: † PREMIZL DEI GR[ACIA IVVEN]IS REX BOEMOR. Na reverse štít s břevnem příčným s nápisem: OTACHARVS DEI [GRACIA DVX AVS]TRIE ET STIRIE.

XXXI.

324. Smil kastellan brumorský. Olomouc, 21. srpna 1261. — F. I. a. 2.

Nejstarší obsah: Hoc priuilegium est dominorum monasterii de Smylheym que mihi data est ad seruandum. Nápis ten svědčí, že nepochází z doby, kdy mniši na statcích klášterních vládli, nýbrž světští

páni: jeden z nich napsal tento záznam. Nesprávno tedy jest, co píše o něm Dr. Lechner: ...dass dies Priuilegium dem Kloster Smilheim gehörte und **dort** aufbewahrt wurde. Jiný: Littera fundacionis de Strieiis (?).

Také český: Jest tomu listu jak psán jest, tři sta a dvanáste leth; svědčí na klášter Smilheym v Vizovic jsoucí. Memoriale 1573 factum.

Codex dipl.	Original.
str. 313. ř. 2. de Striel*t*z	de Striel*c*z;
str. 314. ř. 1. abba*t*iam	abba*c*iam;
ř. 6. consen*t*iente	consen*c*iente.
ř. 12. distinguunt L. distingunt	distinguunt (distingnt).

XXXII.

350. Kapitola olomucká. Olomouc, prosinec 1262. — Kopiář I. fol. K. VII. r.

Str. 346. ř. 1. Lup*ty*n	kopiář: Lup*th*in;
ř. 6. Olomu*c*	kopiář: Olomu*cz*, jináč se to jméno nepíše.

XXXIII.

353. Bruno biskup. Olomouc, 29. března 1263.

Nejstarší záznam na rubě: Datum super Chorin. později nad něj připsáno: „In feudum“, a za něj: „circa Gelcz feodum“, jinou rukou: „et in Myloticz brunonis epi.“

Codex dipl.	Original.
str. 349. ř. 13. fe*o*dali	fe*u*dali;
ř. 14. sil*v*is	sil*u*is;
str. 250. ř. 20. infe*o*dationem	infe*u*dationem.

XXXIV.

363. Bruno biskup. Olomouc, 29. dubna 1264. S. I. a. 2.

Nejstarší záznam: super Bycowicz, později před to napsáno: Infeudacio a za ta slova: brunonis epi.

Codex dipl.	Original.
str. 362. ř. 2. *e*t	*a*t;
str. 363. ř. 6. pertinen*c*iis	pertinen*t*iis;
ř. 11. *communiri* L. správně dle originalu: roborari	kop. I.: communiri;
str. 364. ř. 7. pre*dicta*	original i kop. I. správně: pre*missa*.

XXXV.

364. Týž biskup. Olomouc, 29. dubna 1264. — S. I. a. 3.

Original jest zde, signatura jeho výše udána. Pečeti na hedbávných nitích zelených a červených, biskupova poškozená, kapitolní se známým obrazem biskupa Zdika dosti zachovalá. Nápis na rubě: Super Zewicz (později připsáno: feudum (nad ta slova rukou známou): littera brunonis episcopi.

Číslo LVIII. souhlasí s kopiářem. Listina jest na třech místech až do textu poškozena na straně, kde končí řádky.

Str. 365. ř. 2. heredibus	original: heredibus *suis*; kopiář nemá *suis*;
ř. 7. seruiciis	original: serui*t*iis;
ř. 16. *v*el	„ *u*el;
ř. 23. *v*ult	„ *u*ult;
ř. 25. tabernas duas molendinum vnum super Albiam (dle kop. I.)	„ tabernas duas *et* molendinum vnum super Alb*e*am, však nad *e* jest čárka jako nad *i* bývá;
str. 366. ř. 1. *u*illa	original: *v*illa, v kopiáři schází;
ř. 27. ecclesie nostre necessariam et honestam (tak i kopiář I.)	„ ecclesie nostre *vtilem* necessariam et honestam;
ř. 33. Olomucensis archid*i*aconus	original: Olomucensis archid*e*aconus;
str. 367. ř. 4. pro nobis et nostris successoribus nostris (tak i kop. I.)	„ pro nobis et nostris successoribus etc.

Tím zároveň podán důkaz, že kopie pro tisk pořízena dle kopiáře I. a při kollationování s originalem vepsáno uilla (str. 366. ř. 1.)

XXXVI.

369. Přemysl II. král. Praha, 3. února 1265. — Kopiář I. fol. D. II. c., ne pak, jak udává Boček D. III., aniž jak jej opravuje Dr. Lechner D. VII.

Str. 371. ř. 1. má kopiář I. Austrie dux..., ř. 9. d*y*ocesis, ř. 12. *v*el.
Str. 372. ř. 2. čte kopiář správně: pia et libera*lis* donacio, ř. 3. *e*llatenus, ř. 4. i*m*mutari, ř. 6. rok vypsán písmeny, ř. 7. *et* domino Brunone, Babenb*ur*gensis...

XXXVII.

377. Biskup Bruno. Modřice, 1. ledna 1266. — Kopiář I. fol. K. VII. c.

V našem kopiáři jest zachována listina pravopisem starším. Značnější úchylka od tištěného textu str. 380. ř. 20. Gizcone canonico (místo *custode* canonico).

XXXVIII.

380. Týž biskup. Olomouc, 2. června 1266. — Kopiář I. fol. P. III.

V opravách Lechnerových str. 147. čísti třeba *predictorum* XII laneorum, ne: predicto cum XII. laneorum.

U Bočka III. str. 383. ř. 26. schází v kopiáři *E* před: ego Benedis. V kopiáři jest: Actum in Olomu*u*ch, ne: Olomuch, jak dle ř. 16. čte Dr. Lechner.

Odchylky pravopisné u jmen jsem pominul.

Nová díla.

Prokop Procházka: **Nauka o domácím hospodářství.** Druhé vydání upravil Josef Rosický. Nakl. Fr. A. Urbánek v Praze. Str. 192. Cena 1 zl. 60 kr.

Jakožto 14. svazek své „Bibliotheky pedagogické" vydal nakladatel Urbánek sbírku velmi vhodných rad a pokynů pro nastávající hospodyně. Obsahujeť kniha lehce psané statě o lidském obydlí, o topení a topivu, osvětlení, domácím nářadí a nábytku, o výživě těla a potravinách i nápojích, o proměně živin úpravou kuchyňskou, různé přísady a jich význam, důkladné poučení o tkanivech a látkách oděvných, ozdůbky, domácí zdravotnictví, nejdůležitější věci z lučebnictví a případné poučení o všech surovinách a jich zpracování. Některé slohové nesprávnosti kazí dobrý dojem. Na př. neustálé „má býti" několikráte po sobě následující nesvědčí o velké péči a zručnosti stylistické. Jinak však jest kniha dobrá, obsahuje množství výborných pouček i návodův a vyhoví každému, kdož chce se poučiti o věcech domácnosti se týkajících. K.

Český rolník. Poučná kniha pro mladé hospodáře. Na základě vlastních dlouholetých zkušeností sepsal *J. A Prokupek*, rolník. Nakl. J. Otto v Praze 1899.

Prokupek jest netoliko starý praktik, ale i po mnohá léta činný a plodný spisovatel hospodářský. Očekáváme tudíž práci ne tuctovou, cennou, a nemýlíme se. Srozumitelně, bez učeného balastu zbytečného plynně vypravuje spisovatel o půdách a živinách, o nástrojích a nářadí zemědělském, o věcech hnojařkých a osevním postupu; probírá správně chov dobytka, lukařství, meliorace půdy a končí zajímavé úvahy věcně i formálně dobré povšechnou rozpravou o hospodářských poměrech naší doby a významu rolnictva. Kniha jest výsledkem četby obsáhlé a více než 40leté vlastní zkušenosti, tudíž vzácným pramenem správných rad a pokynů pro život praktický vhodných, a to nejen pro mladé rolníky, nýbrž pro každého, kdož se zemědělstvím zabývá. Kniha Prokupkova patří ke spisům dobrého zrna. K.

Věstník královské České společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná. 1898.

Z českých článku ve „Věstníku" podává *F. Marat* podle rukopisu křižovnického archivu k tisku upravený „Soupis poplatnictva 14 krajuv království Českého z r. 1603.", duležitý to pramen pro statistiku, místopis a rodokmeny české šlechy z počátku stol. XVII. Vydání je pečlivé, vydavatelem doplněné a na konec summarně uspořádané; celkem 20 císařských panství, 81 měst a 1825 osob (stavu panského, rytířského, městského, duchovních a svobodníků) přiznávají 27 svobodných manů, 23 rychtářův a dvoru svobodných, 12 nápravníku, 464½ Chodův a podsedku, 144.831½ poddaných usedlých lidí (gruntů), 12.548 šosovních a sousedu, 669 městských, 132 předměstských lidí, 32.425 komínu, 1308½ far a kollatur, 1018 mistrův a 1750 pacholkuv

ovčáckých, 817½ kol moučných a sladových, 246 domů židovských, tak že viděti zřetelný obraz o počtu obyvatelstva a jeho majetku té doby. — *Václav Schulz* uveřejňuje z panské registratury v Litomyšli „Drobné zprávy o Albrechtu z Valdštejna z let 1626—1633“; nejsou tu v 43 listech sice žádné nové objevy, ale přece objasňují se hrozné útrapy časů války třicetileté. — Od *Václava Novotného* je článek: „Listy Husovy“; poznámky kritické a chronologické, v nichž hledí hlavně 98 listů Husových přesné co do času zařaditi, při čemž se mnohdy z důvodných příčin odchyluje od mínění posud běžného, ač ovšem ani tu všech nesnází a pochybností řešiti nemuže. — Zajímavý příspěvek k dějinám stavu selského v Čechách podává *Dr. V. J. Nováček* článkem: „Šetějovice, vesnice škol kutnohorských, 1600—1622,“ v němž je plno drobností o životě na vesnici. — *Hynek Gross* uvádí ve známost Václava Březana „Paměti o vladykách Olbramích ze Štěkře“, kratičké to pojednání rodopisné. — Od *Dr. Hermenegilda Jirečka* jsou: „Životopisy některých právníku českomoravských ze XIII. a XIV. věku“; životopis mistra Jana z Gelnheusenu nutno však již doplniti a opraviti dle článku Jaromíra Čelakovského v Časopisu Musea kr. Č. 1898 str. 494—501. — O původu a významu jmén „Rujana, Wittow, Arkona“ píše *Fr. Ad. Šubert* a dovozuje, že Rujana má kmen ru od slovesa routi (= tahati, trhati, dráti, rváti), prvotvar jména byl Ruja, druhotvar Rujana, Rujan, třetitvar Rujana a Ruň, obyvatelé byli Slované a zvali se Rujané nebo Ruji, zkráceně Rané; Wittow že jest od slova Vit, Svantovit a že znamená poloostrov Švantovitův, ostrov Pána svatyně, Boží ostrov; Arkona že jest od slova Jarkun (koncovka on je latinská), a že znamená „červený svatohrad“. — *Vavřinec Josef Dušek* popisuje „Archiv královského města Loun“, který sám pořádal, a naznačuje bohatství a duležitost jeho. — „Francouzský rukopis o cestě císaře Karla IV. do Francie v letech 1377—1378,“ podává *V. Tille* a uveřejňuje obsah česky, a *Jan V. Novák* otiskuje „Studijní řád kathedrální školy Olomucké“ biskupem Markem asi r. 1563, škole daný, o němž sice pochybno, zdali vubec platnosti nabyl, přes to však přece jest zajímavým příspěvkem k dějinám středověkého školství.

Dr. Fr. Nábělek, c. k. professor v Kroměříži, vydal právě svým nákladem a přispěním České Akademie Františka Josefa velkou mapu nebe v zemích našich viditelného pod názvem: **Nástěnná mapa severního hvězdného nebe až po 40° jižní deklinace.** Kreslena jest v projekci stereografické, hvězdy prvních tří velikostí, pak hvězdy velikosti čtvrté a některé … málo … velikosti páté, jimiž souhvězdí se vyznačuje, jako Malý Vuz, Koruna… jsou označeny hvězdicemi bílými, ostatní, až šesté velikosti, označeny jsou hvězdicemi bledomodrými, pozadí jest modré. Rozdělení mapy jest v souřadnicích rovníkových a ekliptikalních. Předměty viditelné jen dalekohledy, jako: hvězdy podvojné, potrojné…, shluky hvězd, mlhaviny, … pak hvězdy zmizelé označeny jsou barvou tmavočervenou. Barvotiskem docíleno, že mapa i při obsahu velice

bohatém přece jest přehlednou. Text k mapě jest na okraji. Též jest na ní znázorněn poměr velikosti slunce k hlavním oběžnicím a poměr vzdáleností oběžnic od slunce, pak tabulka vzdáleností některých stálic, aby bylo možno učiniti si ponětí o velikosti prostoru. Mapa nástěnná posouzena byla c. k. hvězdárnou ve Vídni a doporučena středním školám c. k. ministerstvem kultu a vyučování vynes. ze dne 13. května 1899 č. 9833. Mapa 190×185 $^{cm}/_{m}$ velká na plátně s listami stojí 13 zl. 50 kr. Autor posílá je frankované — příjemce hradí porto — a platí se na složní lístek, tedy bez útraty poštovného.

Od téhož autora vydány byly nákladem vlastním mapky příruční, a sice: „Hvězdné nebe severní až po 40° jižní deklinace.“ Celkové uspořádání jako na velké mapě. Velikost 52×50 $^{cm}/_{m}$, cena 50 kr., na plátně v kapesním formátě 70 kr. Pak otáčecí mapa: „Obzor hvězdný“, 52×50 $^{cm}/_{m}$, cena 1 zl. 50 kr. K mapám přidány jsou malé brošurky. I tyto mapy doporučeny byly školám vys. c. k. ministerstvem vynes. ze dne 20. června 1898 č. 14.588.

Z kanonického práva oznamujeme tyto římské novinky:

Carolus Lombardi: Iuris canonici privati institutiones, quas in scholis Pontificii Seminarii Romani tradidit. Vol. I. II Romae 1898.

Mich. Lega: Praelectiones in textum iuris canonici de iudiciis ecclesiasticis, in scholis Pont. Sem. Rom. habitae. Lib. I. Vol. I. „de iudiciis eccles. civilibus in genere“ str. 709. — Lib. I. Vol. II. „de iudiciis ecclesiasticis civilibus in specie et in primis de ordinatione Curiae Romanae“ str. 564. Romae. Typis Vaticanis (1898).

Guilelmus Sebastianelli: Praelectiones Iuris Canonici quas in scholis Pont. Sem. Romani tradebat. L. I. De personis str. 506. (1896). L. II. De rebus str. 444. Romae. Typis Vaticanis (1897).

Fakulta církevního práva u sv. Apollináře v Římě má věhlas světový. Znamenití kanonisté De Angelis, De Cavagnis, Santi jej založili a nynější professoři jej šíří dále slovem i písmem. Zdravá nauka, řídká znalost práva jak církevního tak římského, neúmorná píle a praxe v kongregacích, cíl: prospěch posluchačův a šíření pravých zásad, jsou vynikajícími jejich vlastnostmi. Od svých předchůdců různí se tím, že probírají a vysvětlují text církevního práva ne „ordine legali“, nýbrž „ordine logico“. Nikdo nepopře, že tato methoda jest vědečtější. Professor Lega o ní zvláště jedná v předmluvě.

Těžko říci, kterému z děl svrchu uvedených dáti přednost. *Lombardiho* „Institutiones“ jsou průpravou k zevrubnějšímu studiu práva církevního (k textu). Instituce pojednávají o celém právu všeobecně, filosoficky. Zdá mi se býti úkolem velmi nesnadným k studiu práva církevního klásti základ, o celé ústavě církevní jasně jednati a při tom nezabíhati k jednotlivostem. A Lombardi svému úkolu dostál ku podivu. Jasně, pěknou latinou, a pokud úkol jeho mu dovoluje, i zevrubně jedná v I. svazku o podstatě církevního práva a jeho pramenech; o osobách (kleru, řeholnících, laicích); v II. svazku pak

o kultu, o svátostech a svátostinách, o beneficích a statcích církve vezdejších. Ostatek podá ve svazku III.

Kdo sleduje knihu *Legovu* snad se pozastaví nad obšírností, s kterou projednává „polegomena in iudicia ecclesiastica". Zaujímají přes půl knihy. Ale právem. Jsouť základem soudu. Kdo je promyslí, hravě studuje statě následující, probírající soud sám jak civilní tak kriminalní. V prolegomenech přední místo přičítám pojednání o držení (possessio), jeho právech, jeho ochraně. „Possessio" jest jednou z nejnesnadnějších a přece nejdůležitějších odvětví právnických. Zbudována jsouc na právu římském, vyžaduje znalost pojmu držení a jeho ochrany dle onoho práva. Právo kanonické však pojem držení, jenž u Římanů se vztahoval jen na věci hmotné a na servitury, rozšířilo také na záležitosti duchovní (beneficia, manželství atd.) Kanonista tedy musí pojem držení věcí hmotných applikovati na záležitosti duchovní. Že právě tato applikace není tak snadná, dokazuje cap. ult. De rest. in 6. (II. 5), kterou hlavu i největší kanonisté klamně vysvětlovali interdiktem „recuperandae", kdežto se tam jedná o interdikt „retinendae possessionis". Lega uvedl výklad do pravých kolejí, a usnadnil tak a zjednodušil applikaci, škrtl výjimky, odstranil obtíže, kterými si vykladači Dekretálek lámali hlavy.

Vůbec, a to jest první předností knih, snaží se Lega, nechávaje kasuistiku stranou, postaviti všeobecná pravidla, dle nichž pak jednotlivé případy samy se řeší. Že tímto projednáváním práva celá spousta výjimek a odboček, vyšlapaných kasuisty, padá, jest na bílední.

Sloh Legův jest sloh starých římských právníků.

Totéž dlužno říci o knihách *Sebastianelliho*. Legu předčí stručností a průhledností.

Zvláštní chvály zásluhuje láska, jaká se u všech tří učenců jeví k jejich posluchačům. Hk.

Jan Patrný: **Písně mládí.** Praha 1899. Nakladatel F. Šimáček. Str. 74.

> Lesklá směs je modních zjevů,
> poklon, frasí, lživých směvů
> bez hloubky a idealu —

Divívám se té nevděčnosti mnohých básníků, že si tak stěžují do té prázdnoty života; vždyť nebýti jí, neměli by o čem zpívat, jako na př. nadaný a obratný veršovec náš. „Chceme si zpívat, chceme se bít". to tak! Na štěstí zapomíná básník tu a tam na onu marottu a básní od srdce o blahu mládí a lásky, „bez hloubky a idealu" sice, ale přece upřímně a vroucně. Jen by neměl té nenáviděné „Moralky" stíhati porokem „pokrytského studu", neboť to není právě nic jiného než nač on sám naříká, že

> dav pustých sordinu mu ideálu s hlučným [illegible] spílá
> a bláto na křídla mu hází sněhobílá.

A pak pozor před frasovitostí!

K. Dostál-Lutinov: **Království Boží na zemi.** Nový Jičín 1899. Str. 88. Cena 70 kr.

Co do formy zevnější vykazuje se sbírka tato veškerým apparatem veršovnictví „moderního“ v onom určitém smyslu hledané duchaplnosti, bizzarních nápadů, neurovnalosti a prosaičnosti. Jsou tu i „básně v prose“, ještě však lepší, než verše jako na př.:

> Do Bonnu — je tomu as třicet let —
> přišel na kliniku rolník, na jazyku vřed.
>
> Professor prohléd jej — čelo mu přeletly stíny,
> svolal kol sebe studenty mediciny.
>
> Tu Aesculapova bujná mláď
> se hlučně vhrnula, kol zůstala stát — atd.

Mluva jest velmi často až povážlivě nebásnická, nesuggestivní. Někdy ovšem velikolepé náměty básní samy za autora, ale tak daleko se tím přece umění nenahražuje, aby stačilo vystřihnouti lokalku z novin o zahynutí tří kněží na lodi (str. 47). Nechutenstvím jest „Bonapart nepokojný.“ Vedle pěkného překladu velebné hymny „Caelestis urbs Jerusalem“ je tu naopak zase původní latinský hymnus o sv. Tomáši Aqu. kromě jednotlivých veršů latinských; jak jsem již u jiných takých básní podotkl, máme snad té latiny jinde tak právě až dosť. Ve jmenované hymně „Caelestis...“ sloha čtvrtá „Tu hřmějí dláta...“ zřetelněji by měla vyjádřiti původní smysl, totiž tajemství utrpení v životě křesťanském, jež se tam srovnává s úpravou zdiva. Odkazuje ostatně k některým pěkným básním, podotýkám stran modliteb do sbírky vřaděných, že minou se zde úplně s cílem, neboť modlitba, na př. „Ježíši, Synu Davidův, smiluj se nade mnou!“ jest hluboce realní a praktická, nemajíc tu patřičné půdy ani pozadí.

NB. Nepohlížím na sbírku pod úhlem „modernosti“ (jakožto hesla) neb nemodernosti, neboť básně p. K. Dostála-Lutinova k tomu nikterak nevybízejí, nemajíce pranic „moderního“ do sebe (ani v „Sedmikrásách“ ani tentokrát), a pro mne otázka o „moderně“ v určitých případech je docela vedlejší; hlavní jest mi pokaždé: jsou to básně či ne? Též u jiných jest „modernost“ často jen sebeklamem.

Z Německa oznamuje se s neobmezenou chválou dramatická trilogie „**Weltenmorgen**“, složil *Eduard Hlatky* (u Herdera ve Fryburku, str. 322, cena 4·20 m.)

Látka udána těmito hesly: Im Himmel: Der Sturz der Engel. Im Paradiese: Der Sündenfall. Auf der Erde: Das erste Opfer. — Náboženským thematům potřebí skutečných umělců; dilettantské a neschopné ruce je jen snižují a v opovržení uvádějí.

Fr. X. Svoboda: **Pestré povídky.** Ottova Lac. knih. nár. č. 166. Str. 358.

Některé práce Svobodovy rád čítávám, protože je v nich něco. Bývají sice trochu povídavé, někdy chtí býti příliš duchaplné a nejsou, ale cosi vážného a příbuzného z nich mluvívá. Tato sbírka je skutečně

až příliš pestrá, některé povídky mohly směle zůstati doma; „Kratochvíle se (sic) dřevěnými hračkami“ jsem, přiznám se, ani nedočetl. Více výběru!

V „Knihovně našeho lidu“ (Brno, r. III, č. 1. a 2.) vydána povídka *V. K. Javorníka* **Bludičky** a cestopisný náčrtek *M. Weinbergra* **Vzpomínky z cest.** Str. 264 a 100. Cena 64 kr. a 25 kr. Ročně předplácejí se na **„Knihovnu našeho lidu“** 2 zl.

„Bludičky“ p. V. K. Javorníka, v němž vítáme nového nadaného belletristu, pohybují se v ovzduší šulfrajnské školy. Dvě dítky obuvníka Kadeřávka, které jí obětovány, minou se se slibovaným blahobytem, syn upadne mezi anarchisty, dcera uzavře nešťastný sňatek s pokřtěným židem, oba pak brzy stihne smrt. Hlavní vadou pěkné jinak povídky jest, že následky nerozumného vyučování cizím jazykem, životní nehody, nedosti přirozeně se svou příčinou souvisejí a jenom násilnou tendencí s ní spjaty. Jinak neblahý vliv továrních židů a Němců na náš lid vylíčen zdařile.

Vzpomínky z cest týkají se výletu na Slovensko a do Pešti; jsou svěže psány a leckterému výletníku také snad prakticky poslouží.

Bohumil Brodský: **Vesnické obrázky.** Část II. Praha 1899. Nákl. Cyrillo-Meth. knihkupectví. Str. 301. Cena 1 zl.

Ráz povídek ostal si celkem stejný. Milostné poměry a manželský život na venkově jsou jim opět hlavní látkou. Spis. propracovává se k povídkám většího slohu, ale zdá se mi, že cestou příliš vyjetou, nesvou. Kniha hodí se jen dospělým čtenářům.

Otakar Bystřina: **Hanácké figurky.** Druhé, rozmnožené vydání. Nakladatel A. Píša v Brně 1899. Stran 184. Cena 1 zl. 20 kr.

Pan spis. předvádí několik hanáckých typů v hospodě a u soudu, přidávaje pak ještě některé různé náčrtky opět buď za účelem povahoLíčným nebo více dialektologickým. Rozumí se tedy samo sebou, že nemáme tu úplného obrazu života hanáckého, který by takto nebyl právě nejutěšenější; jsou to takhle jen výlupkové ze života toho, skutečně podařené figurky.

Místy jest vtip a humor neodolatelný. To dělá nehledaná a nenucená upřímnost, jakou se ti lidé podávají a v jaké je p. spisovatel vystihl. Některé obraty jsou přímo skvostné, jež budí jen lítost, že p. spisovatel tuto cestu činnosti opustil. Mnohé rysy hanácké povahy, především vadné, jako schlubnost a neústupnost, vystiženy znamenitě.

Kdo dovede hanáčtinu čísti a jí rozuměti, bude míti požitek dvojnásobný, tam totiž, kde mluví osoby samy; v ústech p. spisovatelových (náčrtek „O dovičem“ na př.) už se to tak pěkně neposlouchá, je to nepřirozené. Ze psané hanáčtiny ovšem čtenář nehanák mnoho míti nebude.

SMĚS.

O kultu Buddhově v Evropě zmínil se při své zahajovací řeči nástupce indologa Bühlera na vídeňské universitě Dr. L. v. Schroeder. Vykládaje vliv indické kultury na život náš evropský popřel předně veškeren vliv moralky indické na učení křesťanské a zvláště to, že by Kristus byl býval učení své přejal anebo jen napodobil z filosofie Induv. O kultu Buddhově pak pravil doslova toto: „Žádné indické jméno nedosáhlo tak rozšířené známosti mimo hranice Indie jako jméno „Gâutama Buddha", onoho lva z pokolení Çâkja. O jeho osobě a učení každý něco ví, nebo si myslí, že něco ví. Během nynějšího století povstala v Evropě samé mohutná literatura o tomto muži, jež vedle celé řady přísně vědeckých děl, zvláště veliké množství popularních spisků obsahuje. Každý časopis musí míti nějaký článek o Buddhovi, každý spolek chce o něm slyšeti nějakou přednášku.[1] Muž, jenž před půl třetím tisícem let v Indii kázal, stal se dnes v Evropě veličinou významu aktuellního. A když nedávno Waddel a Führer objevili rodné jeho místo Kapilavastu, bylo to událostí prvního řádu a záležitostí celého lidstva. Ano studium buddhismu stalo se dnes mnohým záležitostí „srdeční", citovou.

A Buddha zasluhuje si zájmu pro svůj lidský a svuj historický význam; zasluhuje ho pro svou šlechetnou, velikou, mravně vyspělou, duchovně význámnou a působivou osobnost. Jeho moralka jest velmi dokonalá a mohli bychom se lecčemu od něho přiučiti, zvláště snášelivosti k těm, kdož jsou jiné víry a jiného mínění. Leč tím nechci hájiti snad těch, kdož staví buddhismus proti křesťanství anebo jako Th. Schulze a K. E. Neumann sní a bájí o vítězství idejí indických nad křesťanskými v budoucnosti. Počet těch, kteří toto „učení" bezmyšlenkovitě opakují, není malý. A dnes už i v křesťanských kruzích se znepokojují nad tím, vidíce v tom vážné nebezpečí pro křesťanství. Já se však na celý ten ruch dívám klidněji. Vážným nebezpečím se buddhismus pro křesťanství státi už proto nemůže, jak já za to mám, že schází k tomu všecky podmínky. Vykoupení, jež Buddha hlásá, jest vykoupením od stěhování duše. Kde však není víry ve stěhování duší, tam jest i toto vykoupení zcela bez významu. A vykoupení jest přece cílem každého náboženství. Proto může se člověk zajímati o osobnost Buddhovu a buddhismus, o jeho čistou moralku, ba může pro to vše horovati, s nadšením to studovati, ale přece neuvěří-li ve stěhování duší, nemá příčiny, proč by se stal buddhistou. A že by víra ve stěhování duší někdy v Evropě vrchu nabyla, nebo vůbec se nějak značněji rozšířila, tomu snad nikdo dnes nevěří. Také ono balamucení, jež Jacolliotovou knihou „la Bible dans l'Inde" mezi lidmi se sem tam uchytilo, jakož i švindl od některých nesvědomitých zisku-

[1] Kult Buddhy rozšířil se hlavně z Anglie přes Francii do ostatní Evropy. Tu však nikde nezapustil takových kořenů, jako právě v oněch dvou zemích.

chtivých lidí provozovaný s indickým „okkultismem“ a „tajným buddhismem“, nechová v sobě valného nebezpečí. Pod světlem vědy se tyto strašidelné mátohy samy sebou rozplynou...

Jest to cosi jako renaissance, tu renaissance indická, jež teď přišla do mody v Evropě. Ale přece vliv této renaissance není dnes a nebude ani takový, jaký měla na život Evropy renaissance klassického pohanství . . . Nuže čeho se máme nadáti v budoucím století od Indie a jejích duševních pokladů? To jediné se může s jistotou říci: budoucí století přinese mohutný pokrok v exaktním indologickém bádání ve všech oborech vědění. Teče už dnes širokým klidným proudem a proud ten v budoucnosti zúrodní široké lány vědy naší. Mnohé jest ještě v začátcích. Tak na příklad, ať jen jeden uvedu, důkladné studium indické filosofie počalo teprv nedávno (Deussen, Garbe). Jakmile studium toto s dostatek pokročí, bude třeba začátek dějin filosofických jinam pošinouti. Dějiny filosofie nemohou už pak počínati Thalesem, ale indickou filosofií. A také srovnávací vědy budou míti z indologie užitek a dostane se jim podnětu k novému rozvoji, pokročí se pak hodně dále k oné mohutné stavbě všeobecné srovnávací ethnologie.

To by byl příspěvek Indie vědě evropské. Ale i esthetický a ethický význam Indie pro Evropu zmohutní. Snad přijde doba, snad se jí ještě dožijeme, že synthesí ducha Götheova a Schillerova s tím, co romantika nejlepšího vytvořila, dnešní „moderna“ bude poražena. Pak se obrátí oči všech zase na ony věčně krásné básnické plody indické, pak se i u nás do nich zahloubají a lépe jim porozumí. A až v budoucím století bude se bojovati onen veliký boj mezi individualismem a socialismem, mezi egoismem a altruismem, pak indické „tat tvam asi“ [1]) najdeme jakožto mohutného spojence po boku křesťanství, v boji proti brutalně egoistické moralce „pánů“, proti kultu „plavé bestie“ a proti kultu zločince, k němuž onen zcela nezarathustrovský moderní Zarathustra byl vyzval. Neboť věčné táž mravouka, jíž nám Písmo svaté hlásá jako slovo Boží, nalézá se i u Indů filosoficky vyvinutá na oné zásadě „tat tvam asi“ — mnohem dokonalejší, mnohem šlechetnější mravouka, než jest ona „panská moralka“, tolik dnes slavená.“

Čelný spiritista, známý i u nás svými „inspirovanými“ hvězdářskými spisy Camille Flammarion, stal se odpadlíkem či lépe reformatorem spiritismu. Učitel Flammarionův Allan Kardec sepsal totiž svého času knihu „la Genèse“ („Genesis“ — „stvoření“ dle první knihy Mojžíšovy) nazvanou. V této byla také část astronomická. Tuto část diktovalo mu medium Camille Flammarion a mediem mluvil sám duch Galileiho — tak aspoň Allan Kardec světu objevil. V „Genesi“ vedle jiného stálo též, že Saturn má osm měsíců. Leč letos v březnu objeven hvězdářem Pickeringem devátý měsíc Saturnův. A tu Flammarion poznal, že duch Galileiho přece jen nic nevěděl, když jeho ústy mluvil. Či lépe řečeno, že to Galilei nebyl, ale p. Flammarion sám, který mluvil — a ten ovšem nevěděl o tom, co dosud objeveno nebylo. Camille Flammarion popírá tedy vůbec sdělování duchů zemřelých, a celou spiritistickou nauku k tomu se vztahující. Místo mluvení a sdělení ducha zemřelého prostřednictvím media postavil Camille Flammarion větu:

[1]) „Tat tvam asi“ vše-jedno božské, jest základem pantheistické filosofie buddhismu.

že medium sděluje vše ze svého tak zvanou „exteriorisací“ svého vlastního ducha. Proto také žádné medium nemůže sděliti ničeho nad dosavadní poznatky své, nebo poznatky některého člena ze společnosti. Tedy strašidelné duchy umrlých popřel, ale něco přece té strašidelnosti spiritismu ponechal: „exteriorisaci“, vystupování duše z těla a nazírání její přímé na — cizí vědomosti! Velmistr a učený vykladatel spiritismu Allan Kardec prý ostatně na reformu Flammarionovu přistoupil a vydají spolu „Genesi“ opravenou, bez spolupůsobení Galileiho, pouhou „exteriorisací“ ducha Flammarionova splozenou.

Zvláštní příspěvek pro **psychologii vzdělanců** podává „Chronik der christlichen Welt“ ve svém 27. čísle t. r. pod názvem „Bílá mše v Paříži.“ Zprávu svou uveřejňuje doslovně dle francouzského časopisu „Matin“ ze dne 21. června 1899. Zprávu tuto zde uvádím doslovně.

Před nějakou dobou vyprávěl zpravodaj „Matinu“ o „černé mši“, při níž byl, a kteráž je vzrušující bohoslužbou „ctitelů satanových“ (nesmí se tato věc nikterak stotožňovati s mystifikacemi Leona Taxila a Miss Diany Vaughan). Hned po tom obdržela redakce „Matinu“ přemnoho dotazu a žádostí od těch, kteří chtěli si zjednati přístup k tomuto zvláštnímu kultu, avšak též vysvětlení spolupracovníků, kteří správnost dotyčných sdělení popírali, tak že byla přinucena, znova prohlásiti úplnou hodnověrnost podaných zpráv — redakce jen poněkud zahalila příběh „gazou“ (jemnou tkaninou) — a zároveň dodati, že nemůže nikomu přístup vymoci, poněvadž hranice, které oddělují kult satana uctívaného v podobě kozla od obyčejné erotické orgie, jsou příliš nejisty, aby tomuto kultu věřící získávala. Vedle této „černé mše“ týž dopisovatel, Serge Basset, podává zprávu o bílé mši, k níž byl pozván od gnostiků. Essay psán je pravým pařížským espritem a podává tolik zajímavého a pro znavenost náboženskou ve velkých městech panující význačného, že jí nesmíme čtenářům zatajiti.

V Paříži jsou gnostikové, přívrženci Valentina, Simona, Montana,[1] a tito gnostikové tvrdí, že jejich mysterie nikdy neumlkly v stínech tajemných chrámů. Tradice jejich se udržovala s pokolení na pokolení a nebylo století, aby krev jejich mučenníků netekla. Není ovšem nebezpečí, míní Basset, že by perfecti a perfectae, již slaví uprostřed Paříže jemné a vonné obřady svého náboženství lásky, šli vstříc krutým pronásledováním, za to je tím větší vytržení těch, jimž je popřáno býti přítomnu.

Patriarch moderních gnostiků, Synesius, — pod tímto pseudonymem kryje se jeden z nejznámějších současných básníků — pozval Basseta, aby se účastnil jejich bohoslužby, aby poznala se jejich církev a nebyla zaměňována s kultem satanovým.

V síni bíle upravené nalezl Basset asi 30 osob. Na jedné straně mužové v černém obleku společenském se širokou bílou stuhou, na druhé damy v černých šatech rovněž s bílou stuhou. Černá opona dělí předsíň od choru, v němž je oltář. Na oponě modrým hedvábím jsou vyšita slova: „Pojďte sem všichni, již toužíte po pravé lásce, Bůh je láska.“ S přívětivým pousmáním zavedla kostelnice — „elle est très bien, cette petite sacristine“

[1] Vpočtení Montana ku gnostikům třeba přičísti na vrub moderním gnostikům. — O nových těchto gnosticích se stanoviska náboženského krátce zmíněno v Hlídce II. 816.

— Basseta na vykázané místo a dala mu ritual, aby mohl bohoslužbu sledovati. Bohoslužba počíná slavným zpěvem chorovým v antické melodii a padání tonu za oponou:

Lucerna Pleromatis
lucet mei semitis;
Inclinavi cor meum,
ad tuum eloquium.

(Světlo vší plnosti svítí na mou cestu; srdce mé naslouchá slovům tvým.)

Najednou opona se rozhrne, lze vidět oltář ve skvělé bělosti, zlatem ozdobený, v jednom moři světel. Patriarcha slouží mši. Je to muž prostřední velikosti, šedého vlasu a majestatního milého pohledu. Má černý oděv katarů, v prostřed stažený zeleným „knosti", ozdobený 33 páskami a sytě fialovou orientalní mitru. Přisluhují mu 2 biskupové se štolou a Antonským křížem. Za nimi paní zářící krásy — je to „vrchní diakonissa" — pozdvihuje ruce nad chorem panen, oděných vesměs tunikou a „peplonem" starých. Plné světlo padá na jejich bílé šaty a nahá ramena, na klidný jich obličej, postavy to ze živého mramoru. Patriarcha žehná množství, jež se uctivě kloní, pak jde k diakonisse a praví: „Accipe osculum pacis", načež se obejmou a políbí na to jdou biskupové k pannám a vzájemně se objímají a líbají jako dokonalí věřící bratři a sestry.

Na toto přijímání duší následuje „Credo", které přednáší diakonissa za enthusiastických pohybů: „Věřím v Boha všehomíru, jediného otce, jehož myšlenka, svatá Ennoia, kdysi od věčnosti zároveň s ním hierarchii svatých aeonů zplodila... Věřím, že poslední svatých aeonů, Sofia, láskou k otci naplněná, násilím se chtěla k němu dostati, avšak tíhou své touhy vržena byla do prostor nižších... Věřím, že z této touhy zrozena byla Sofia Achamoth, která zplodila nedokonalého demiurga, pořadatele hmoty, stvořitele nebe a všehomíra... Věřím, že aeon Christus, plod svaté Pleromy, když byl obnovil harmonii Pleromy, zrušenou touhou Sofie, v Ježíši vstoupil na zemi, že oba mu inspirací vnukli učení evangelia a že ho teprve v momentu jeho utrpení opustili. Věřím ve vykoupení všehomíra v lásce a skrze lásku."

Po tomto Credo diakonissa odstoupila a patriarch udělil požehnání: „Perfecti a perfectae a vy, hylikové,[1]) svatí aeonové buďte s vámi!"

Nyní teprve počalo svaté officium, podobné římsko-katolické mši, avšak s podstatnými odchylkami. Slavně bylo recitováno řecky místo z evangelia sv. Jana[2]) a pak unášející vidění z jiné doby. Za officia a konsekrace prováděl chor panen za vedení diakonissy mezi oltářem a oponou posvátné tance, jichž pohyby a skupiny měly to vyjadřovati, co slova nemohou vyjádřiti, nejvyšší symboly náboženství Valentinova.

Přijímání: Pohyby svatých panen jsou živější, náruživější, prudší, život proudí bílými mramorovými postavami, oči se blyští, těla chvějou, linie a kruhy mystické básně před oltářem objímají patriarchu, jenž před oltářem Deus propator čistou hostii (v podobě kříže Antonského) přináší:

[1]) Hylik je člověk posud hmotně, zemsky smýšlející, nepronikbnuvší posud k dokonalosti gnose.

[2]) K tomu dodává redakce »Chronik«: »Pro známost bible mezi vzdělanými Pařížany je toto místo charakteristické. Co všechno si Basset představuje evangeliem sv. Jana?«

„Bůh je láska“, volá a všichni vpadají: „Bůh je láska! Milujme se vespolek, dokonalí mužové a ženy“, načež sleduje modlitba: „Beati vos Aeones vera vita vividi — vos, emanationes — pleromatis lucidi — adeste, visiones — stolis albis candidi!“

Nyní byla podávána večeře Páně pod obojí způsobou a políbení pokoje znovu spojovalo bratři a sestry, Basseta nevyjímaje. Požehnání Pleromy „svatého Ducha gnostiků“ ukončila vlastní mši, na niž následovala nyní zvláštní scena. Objeví se sv. Magdalena. Je to žena v bílém závoji, pochodeň v ruce, a blíží se za vzlykotu k oltáři. Náplň bolesti a bídy zříti jí na tváři. Zaražen jejím pohledem dělí se chor svatých. Děvčata utíkají na pravo, zatím co krásná kajicnice kleká před patriarchou. Jeden z biskupů přistoupí a těší ji. Zpovídá se a patriarcha dává jí rozřešení a požehnání: „Helena Ennoia Hedone Sofia stůjtež při tobě, přijmi políbení pokoje!“ Dva jemné milosrdné polibky vzpřímí zoufalou, oči jí září radostí, jde k diakonisse a obejme ji. A opět nekonečně sladký a cudný polibek pojí všechny věřící. Patriarcha směje se u vytržení a praví: „Bůh je láska.“

Bouřlivě začnou tanečnice svůj rej. Je to pohled i skeptika omamující. Jsou to snad dcery Řecka na zlatých polích Jonie velebící Apollina Musageta a Minervu Purificatrix?

Ite missa est... zvláštnímu kultu, neboť následujícímu „Consolamentum“ nesmí žádný hylik býti přítomen. Jeden věřící vstává a žádá se vší zdvořilostí, aby pan Basset odešel.

Předchůdce Röntgenův byl v první polovici tohoto století řecký Dr. Eseltia. Tento v roku 1846. na podzim zaslal londýnskému Athenaeu zprávu o vynálezu svého „anthroposkopu“, jímž prostředkem elektrických paprsků mohl viděti vnitřnosti těla lidského. Pravil, že může pozorovati oběh krve, zažívací process, položení vnitřností, zauzlení a pohyb nervu. Leč Dr. Eseltia se svým nálezem zapomněn, svět si ho buď nevšimnul, nebo on sám neměl té obratnosti ani té vytrvalosti, aby nález svůj učinil přijatelným. Po 50 let lidstvo musilo znovu čekati, než nová náhoda s lidským důmyslem spojená důležitý ten vynález učinily.

Několik zajímavých číslic z vídeňských nemocnic. Ve všech veřejných nemocnicích vídeňských ošetřováno bylo r. 1896. celkem 79.898 osob, z toho počtu 58·76% mužu, 41·24% žen. Úmrtnost byla 9·85%. Ze závažných operací vykonáno: otevření dutiny břišní a operace na organech břišních 427, z nich vyléčeno 265, zemřelo 126; velkých operací na kostech a kloubech 207, z těch zemřelo 11; otevření dutiny lebeční 16, z těch vyléčeno 12; amputací 255, z těch zemřelo 25. Vzhledem ku příslušnosti ošetřovaných bylo 40·57% nemocných příslušníky zemí koruny české. Největší počet ošetřovaných vykazují měsíce zimní a jarní, nejmenší srpen a září. Největší úmrtnost připadá na březen až květen. Dr. J. S.

Půjčovny knih. Jistý vídeňský denník rozebral nedávno dobré i stinné stránky zápujčených knihoven čili půjčoven knih. Pozorování pisatele pana Sosnoského nejsou bez zajímavosti. V úvodě praví, že německé obecenstvo nekupuje knih, nýbrž svou literarní potřebu uhražuje vypůjčováním knih. Tato soustava škodí sice nakladatelům i spisovatelům, ale je konečně přece menším zlem, když aspoň z půjčoven jdou literarní plody do obecenstva,

poněvadž není nijak zaručeno, že by více knihy byly kupovány, kdyby půjčoven nebylo. Půjčovny knih naopak mají velký význam pro přítele literatury, který lacino a rychle seznamuje se s nejnovějšími plody, často i pro spisovatele, který stává se čteným, známým a od nakladatelů hledaným. Význam tento mají jen velké půjčovny knih, jako jsou ve Vídni Ehrenbergova a Lastova, která vedle Nikolaiovy v Berlíně jest největší na pevnině. Kdyby vedena byla statistika o půjčování, dal by se sestrojiti zajímavý obrázek o literarní fysiognomii a psychologii obecenstva. Statistika taková se nevede, ale pisatel ukazuje přece k některým zajímavým zjevům. Před 10—15 lety ovládal historický roman. Tehdy v Lastově půjčovně byl Ecksteinův roman „Claudier“ v obrovském počtu 340 výtisků. Nyní četba romanův ustoupila dramatům Ibsenovým, Sudermannovým a Hauptmannovým, a co se z oboru povídek a romanu čte, nejsou to citlivé plody Marlittové, nýbrž věci moderní. U německého čtoucího obecenstva převládá přízeň k autorům cizím. Realisté Tolstoj a Dostojevský, mystik Knut Hamsun, Kipling jsou dnes velmi hledáni. Z francouzských spisovatelů čtou se nejvíc erotikové Zola, Guy de Maupassant, Pierre Louys, Marcel Prévost. Spisy Zolovy méně erotické už tak netáhnou. Otázka uměleckosti u obecenstva nerozhoduje, spíše moda. A tu se žalem pisatel vyznává, že ženy a dívky německé zuřivě hltajíce nejkluzší věci, už se velmi odcizily starým dobrým německým mravům. o.

Trochu cifer. Literarní spolek Slovenska Matica v Lublani měla r. 1898. členů přes 13.000. — Družstvo Vlast v Praze má asi 2100 členů („Vlast“ r. XV. str. 911). — V Německu jest letos 7083 knihkupectví a přibylo jich za posledních pět let 864. — Historický spolek v Praze r. 1898. měl 117 členův a za rok příjmů 324 zl., vydání 68 zl (!) Předsedou jest V. V. Tomek. — Matica hrvatska v Záhřebě roku 1898. měla 11.008 členův a 42.413 zl 54 kr. řádných důchodů.

Krakovský spolek osvěty lidové r. 1898. přijal 5250 zl. 66 kr., vydal 5244 zl. 22 kr. Záložní fond obnáší 8500 zl., fond na vydávání knih 13.352 zl. 11 kr. Spolek v témž roce založil nebo doplnil knihovny v 36 okresích. Knihovnám rozesláno 11.623 knih v ceně 4700 zl. 45 kr. Členů měl spolek 990.

Časopisy na Islandě Ostrov Island má pouze něco přes 70.000 duší, pro které se vydává 21 časopisu, z nichž jsou dva ženské a dva časopisy pro děti. Nejstarší jest politický časopis „Skjódólfur“, který vychází od 5. listopadu 1848. Založen byl jako list vládě opposiční a mnohdy nepohodlný. Celkem založeno bylo za posledních 50 let na Islandě 69 časopisů. Duševní stravu pro lid obstarává celá řada básníku, spisovatelův a žurnalistův. Islanďané vůbec jsou dovední stylisté a obratní polemikové. Téměř každý sedlák dovede sestaviti zprávu do novin. Z obrázkových časopisů je nejčelnější „Eisnreidin“ (Lokomotiva).

Pohlednice (pohlední lístek) či „rozhlednice“, jak Slovinci a Charvaté ještě lépe říkají (razglednica), tvoří nejen nevinný a poměrně ušlechtilý ba i vzdělávací sport, ale též hojný pramen výdělku tiskařům a — poště. Náš průmysl zmocnil se odvětví toho dosti zdárně, ač trochu pozdě: bylo by dobře, kdyby naše krajinky i jiné výjevy od nás dostaly se do širého světa. I vídeňská jedna firma (Karel Schwidernoch II. Pillersdorfgasse 4) opatřila si četné obrazy z našich měst a krajin a vkusně je reprodukovala:

jak sama ohlašuje, vydala přes 10.000 různých vzorků. Mluví se už dokonce i o mezinárodním sjezdu těchto výrobců pohlednic. Co se úpravy a krásy týká, vynikli tu zvláště Němci, kdežto Angličané v tomto oboru umění zůstávají velmi pozadu. Mezinárodní sjezd proto by se přičinil o povznesení čistoty a krásy jak ve vybírání tak v reprodukování pohledů.

Romanská a norská (germanská) psychologie. Španělská spisovatelka Emilia Pardo-Bazanová v Revui des Revues odrážela nedávno útoky evropské kritiky na drama španělské, kteří prohlásili, že jeviště Calderonovo nemá dnes žádných důstojných nástupců, že drama španělské je dnes velmi plytké a bezcenné. Spisovatelka španělská hájí drama španělské, že i ono má svou psychologii, že i ono dbá na hlouku ducha normalního. Psychologie latinského kmene je však jiná, než psychologie Norů: jest to psychologie vášně zdravého člověka, ne však psychologie nenormalních stavu duševních, psychologie nervosy, pomatenosti — není pathologická. V severních germanských literaturách hlavní psychologický moment jest moment šílenosti, v jižních, latinských literaturách však moment vášně. Mezi těmato dvěma stanovisky leží ovšem ohromná propast. Severní kritikové nerozumějí našim dramatům, my nechápeme jejich. — Poněkud snad má pí. Emilia Pardo-Bazanová pravdu, ve všem však sotva. Norská psychologie pomatenosti a nenormalnosti jest právě jen modou a ne národní psychologií Seveřanu vůbec. Italský verismus a škola d'Annunziova jest přece z latinské racy.

Důležitá statistika. Organisator Clarkovy university americké, vášnivý statistik Dr. Hall, podjal se zvláštní statistiky: „o loutkách“ a dětské povaze při hře s loutkami. Dle „Revue des Revues“ uvádíme z této statistiky některá čísla. Při trestání loutek počínalo si z dítek, jež Dr. Hall dal zkoumati: 41 posílalo loutky spat, 34 je bilo, 32 jim našlehalo, 25 je vyplísnilo, 20 je zavřelo do almary, 13 jim uložilo domácí vězení, 12 je zavřelo na klíč, 17 je posadilo do kouta, 11 jimi třepalo, 7 je pohlavkovalo, 7 dítek jim velmi přísně vyhubovalo. Jak své loutky jmenují: 199 dítek dle svých kamarádu, 87 dle význačných vlastností loutky, 54 fantasticky a zcela vymyšleně, 35 dle historie loutky, 33 dle dárce, 26 je zkrátka nazývají „dolly“, t. j. „děcko“, „loutka“, „panenka“, 21 dává jim co chvíle jiné jméno. Čím je krmí: 88 dítek mlékem, 75 chlebem, 62 koláčem, 45 vodou, 33 cukrovinkami, 27 suchary, 19 brambory, 8 mraženým, 3 hrozny, 3 ořechy atd.

Psí hřbitov nedávno v Paříži zařízený pojal teď počátkem července prvního „drahého nebožtíka“ v půdu svou. Francouzké listy se smějí útlocitným majitelum a majitelkám psíku, že hřbitov sice zařídili, ale o službu ohledávání „mrtvol“ a o umrlčí komoru se nepostarali. Hrůza! stane-li se které to neštěstí, že „pochová“ svého psíka jen zdánlivě „zesnulého“.

ROZHLED.

V Brně, 25. července 1899.

Církevní zprávy. Náhlá smrt kardinala kníže-arcibiskupa pražského Fr. Schönborna vyvolala opět onen smutný zjev, jakého při obsazování vysokých míst církevních vždy znovu a znovu svědky býti musíme. Možné i nemožné kandidatury „urozených" lidí se shora přemílají bez ohledu na potřeby a přání věřících, jimž má budoucí hodnostář býti vrchním správcem duševním. Mezi urozenými kandidaty jmenován i princ Max saský; jistý uherský list přinesl z Vatikanu (prý) zprávu, že uvažují tam o něm zcela vážně. Nepokládajíť prý ho za cizince v Rakousku pro spřízněnost s mnohými šlechtickými rodinami rakouskými. Ostatně on sám odřekl i rodina jeho.

Tentýž maďarský list přinesl zprávu, že v budoucím listopadovém konsistoriu jmenován bude mezi jinými Olomoucký kníže-arcibiskup Theodor kardinalem.

Agitace německo-nacionalní „los von Rom" zdá se, že už zcela se rozplynula v nic; ztratila už svou zábavnost i pro samy původce své. Snad už přestala být i výnosnou, čímž hlavní její přitažlivost pominula. — V Tyrolsku nacionalové obrátili celou svou akci proti biskupu Brixenskému, čímž vyzvali zase s druhé strany vřelé projevy katolíků.

Budoucí měsíc má se konati v Pešti konference uherských biskupů, aby zaujal episkopát konečně určité stanovisko k církevní autonomii, jak 27členný výbor kongressu ji vypracoval. Rovněž zahájí se tu přípravy pro oslavu 900letého pokřesťanění Uher na budoucí rok připadající. — Dne 20. až 23. srpna koná se sjezd uherských katolických spolků tovaryšských a současně sjezd katolických učitelův uherských.

Sbor kardinalů pro záležitosti obřadní Congregatio rituum projednal 9. května apošt. process, týkající se úcty blah. Raymunda z Kapuy (1318—1399), XXIII. generala řádu dominikanského. Letos v říjnu připadá právě 500letá památka smrti jeho. Dne 27. června konáno sezení v záležitosti blahoslavené služebnice Boží Rity z Kascie, sestry z řádu poustevnického sv. Augustina; na schuzi počato jednání o 4 zázracích, jež pro blahoslavení její předneseny. — Dne 2. července slavnostním dekretem papežským prohlášeno před shromážděnou kongregací rituum v papežských pokojích, že se přikročí s jistotou ku prohlášení za svatého blah. Jana Křtitele de la Salle, zakladatele školních bratří, jakož i ku blahoslavení několika missionářů umučených při hlásání slova Božího v Číně, Tonkinu a Kočinčině, jakož i ku blahoslavení ctih. Luzzaga, občana z Brescie. — Dekret týkající se

kanonisace blah. Jana Křtitele de la Salle vyličuje zásluhy světcovy, dotvrzuje zásluhy pro jeho kanonisaci přednesené a kongregací rituum prozkoumané i stvrzené. Process kanonisační započal 20. července 1897 a skončen slavnostním sezením kongregace u přítomnosti Svatého Otce 21. února 1899. — Dne 11. července v sezení kongregace rituum usneseno: rozšíření mše sv. Bedy Ctihodného jako učitele církevního na celou církev; stvrzení úcty blah. Marka Criado, kněze z řádu nejsv. Trojice pro vykupování zajatců; schválení officia a mše sv. ku poctě blah. Raymunda z Capuy. Přehlíženy a zkoumány spisy sl. Bož. Jeanu Jacques Clierovi připisované.

Dr. Josef Müller vydal druhý díl svého „pokrokového“ spisku ve Švýcařích. Oba díly jsou spojeny, tak že prvý díl: „Die wissenschaftlichen Reformen“ vychází tu vlastně ve druhém vydání s dodatkem „die praktischen Reformen“. Prozatím poznamenáváme, že druhý tento díl ostře tepe některé vady „in regimine“ diecesí bavorských především a útočí jako hnutí reformní vůbec na jesuity.

Velké reformné-demokratické hnutí, jež venku za hranicemi vysoké vlny vzdouvá, u nás v českém zátiší odráží se jako ve vypouklém zrcadle: máme na mysli batrachomyomachii Vlasti a Nového Života o „topiče“ a „brzdaře“ v církvi. K tomu ještě ve Vlasti si ty brzdaře a topiče z Nového Života načisto pomátli.

Vatikanská „Civiltà Cattolica“ ve svých posledních sešitech zaujímá stanovisko k dozvukům o Amerikanismu, jak v různých listech se vyskytly. Zaznamenává s uspokojením list arcibiskupa z Milwaukee mons. Bedřicha Katzera a list biskupa Saint-Cloudského (Minnesota) mons. Jakoba Trobeca. List tohoto jest krátký a stručně se jím vyslovuje souhlas a radost nad poučením sv. Otce. Arcibiskup Bedřich Katzer poslal sv. Otci list delší. Ježto věřící jeho jsou většinou němečtí katolíci a on sám jest Němec, jest tenor listu jeho vysvětlitelný ze samého německého stanoviska, jež katolíci němečtí vůči amerikanismu zaujali. Arcibiskup Katzer praví mezi jiným: „Mezi našimi krajany Američany jsou velmi mnozí a zvláště žurnalisté katoličtí, kteří sice tvrdí o sobě, že ony odsouzené bludy amerikanismu odsuzují a zavrhují, ale znovu a znovu jako druhdy Jansenisté prohlašují, že žádný Američan nikdy tyto bludy nevyznával a svatá Stolice že byla v omyl uvedena falešnými zprávami a že vedle uhodila a proti smyšlenkám bojovala. — Jak tento způsob jednání uráží sv. Stolici a jest pravověrného katolíka nehodný, to všichni katolíci němečtí naznávají; vždyť zřejmě jsou přesvědčeni o tom, že ony bludné nauky i slovem i písmem, třebas ne vždy otevřeně a zřetelně, mezi nimi hlásány byly, a toho nikdo, kdož katolicky cítí, zapříti nemůže, že učitelský úřad církve nejen se vztahuje na pravdy zjevené, ale i na fakta s dogmatem ve spojení jsoucí a jest mu tudíž vlastní neomylným úsudkem usuzovati nejen o objektivním smyslu nějaké nauky, ale i o skutečnosti, o existenci bludných nauk samých. — Mimo to velice litujeme způsobu psaní a mluvení některých i katolíků, kteří z nevlastenectví amerického viní ty, kdož dosvědčovali, že bludy amerika-

nismu u nás bují, i ty, kdož nad listem Svatosti Tvé radost a dík projevili...“ Arcibiskup na to sám schvaluje odsouzení amerikanismu a děkuje sv. Otci za ně.

List arcibiskupa Katzera spolu podepsali dva biskupové Jakob Schwebach, Šebast. Messner a apošt. vikář Bedřich Eis. Datován je z hodu božího Svatodušního, list druhý 21. června.

„The Catholic World“, měsíčník otců Paulanů, následníků Heckerových, přinesl v květnovém sešitě „listy Ganganelliho“, potomního papeže Klementa XIV., v nichž františkánský „frater Ganganelli“ zastává zásady amerikanismu velice podobné. Ježto listy tyto mají se právem za podvržené, špatně jimi amerikanismu posloužено.

V červencové „Contemporary Review“ Theol. Dr. Barry píše o církevním hnutí dnešním. Jest prý to demokracie, jež vlivem anglického kmene dere se do církve katolické. Zárodky a základy veškerého „regimen“ v církvi jsou prý tak demokratické jak nikde v žádné jiné společnosti. Leč během doby a hlavně vlivem španělským (vlivem řádu jesuitského) koncem 16. století demokratický systém poněkud ustoupil španělskému absolutismu. Teď po 300 letech proti tomu španělskému systému počíná vlivem anglosaské racy odboj. Šťastnou budoucnost lidstva vidí Dr. Barry ve sloučení těchto dvou činitelů: církevně-katolického a politicky-anglického. Katolické vyznání jest jedině konkretním náboženstvím, jedině ono jest historickým křesťanstvím. Naproti tomu anglická svobodomyslnost jest nejvyšším vrcholkem civilisace se zřetelem na moment politický a správní. Tyto dva dary božské Prozřetelnosti přejeme si viděti sloučeny v jedno ku blahu veškerého lidstva. Dá Bůh, že všichni národové vrátí se ku katolictví a že všickni katolíci vysvobozeni budou z mrtvé ruky caesarismu.

Se zřetelem na opětované výtky, že katolíci němečtí stojí, jak statistikou dokázáno, pozadu za protestanty, pokud se týká dorostu vědeckého a vysokých studií vůbec, založen ve Frýburku (im Breisgau) katolický spolek studijní, jenž si obral za úkol z nasbíraného fondu podporovati nemajetné katolické studující, dávati přičinlivé a nadané hochy katolické na studie a tak přispívati k rozmnožení studovaného dorostu katolického.

Velmi časty jsou stesky a výtky zahraničných časopisů, že Rakousko přispívá materielně velmi málo k podporám velikých katolických ústavů. Zvláště pro spolek „rozšíření víry“ jsou příspěvky jeho menší než nejmenších katolických státu a zemí evropských. Tak ve výkazu příspěvku za rok 1898 „spolek rozšíření víry“, ústřední to ústav pro podporu katolických missií, vybral z celého katolického světa 2,680.369 zlatých. (Protestanté angličtí a američtí sebrali na podporu svých missií přes 20 mil. zlatých.) V onom obnosu 2½ mil. zlatých nejsilnějším dílem zastoupena jako vždy Francie. Rakousko stojí s pouhými 27.291 zlatými v zadu za Belgií, Italií, Španělskem, Anglií (nekatolickou ve své většině), za Irskem (!), Švýcary (!), ba i Nizozemím — teprv na jedenáctém místě. Jest to vlastně celá

monarchie rakousko-uherská, jež těch 27.000 zlatých do těch 2½ mil. přispěla a sice Rakousko samo 25.156 zl. a Uhry 2135 zlatých. Je to ovšem divná věc, když 33½ milionů katolíků neobětuje ani tolik, co 1 milion katolíků švýcarských nebo 3 miliony chudých katolíků irských. Pohled na řady naší šlechty ovšem to vysvětlí — mimo to celé to politické rozvrstvení Rakouska i Uher je takové, že nemožno ani jiného očekávati. Cizina ostatně nechápe a neví, nač na všecko musí chudí slovanští národové rakouští hlavně katol. cítící sbírati; panující národové jsou právě v nejbohatších vrstvách svých prožráni liberalismem od hlavy do paty. Konečně ten 1½ milion židů také má jistý vliv, zvláště pokud slouží jako houba ssající bohatství z celé říše. Takové cizí absorbce svého jmění nemá žádná katolická země, jako právě Rakousko-Uhersko!

Synod jihoamerických biskupů skončil 9. července přijetím slavnostním u sv. Otce. Sjezd přijal a schválil na 1000 dekretů, týkajících se poměrů života katolického v Americe latinské. — Ve Francii začínají radikalové a socialisté útok proti Jesuitům; podán návrh na jejich vypovězení z Francie. -- Divnou historku protijesuitskou sdělují listy z východní Asie. Tu Jesuité na své hvězdářské observatoři v Manille vydávali zprávy meteorologické, zvláště pro východoasijská moře velmi důležité, neboť byly spolehlivými pro zvěstování bouří mořských. Zprávy tyto rozesílali zdarma telegraficky z Manilly do Hongkongu, Šanghaje a Singaporu. Když teď vrchní velitel vojska amerického general Otis v Manille zavedl svou vojenskou správu, požádal ředitel hongkongské meteorologické stanice Dr. Doberck, aby Jesuitům toto rozesílání zpráv meteorologických bylo zakázáno. A americký vojenský úřad ovšem ve své lásce k vědě a své „svobodomyslnosti“ nemeškal a učinil po vůli p. ředitele Dobercka. Tento žádost svou prý přednesl z řevnivosti. Meteorologické zprávy Jesuitů totiž velmi často a správně zvěstovaly opak toho, než co zvěstovaly zprávy hongkongské stanice.

Sv. Stolice zanáší prý se myšlenkou zrušit své „non expedit“, jímžto zdržovala dosud katolíky italské bráti činnou účast v politice státní v Italii. V „Nuova Antologia“ ze dne 16. června poslanec benátský z mírných Molmenti vyzýval katolíky k opuštění passivity politické: dnes prý beztoho jen s nechutí většina katolíků toho hesla poslouchá a mnozí už se odštěpili. Po odstranění hesla toho tito dnešní odštěpenci vrátí se do řad katolických, které vzrostou tak, že na Montecitorio ve sněmovně budou stranou rozhodující. Dnes prý „cattolico“ v Italii je souznačným s „antinazionale“, což mnohé věrné národovce odráží. — Na tato a jiná vábná slova odpověděly však katolické listy italské rozhodným „ne“. Dnes liberálové volají katolíky na pomoc jen proto, aby jim pomohli zahnat zlé duchy republikanismu, socialismu a anarchie, jež oni sami svým protináboženským vystupováním vyvolali. Přes to však by liberálové nepřestali na katolickou stranu pohlížet jako na protivníky své. Spoluúčastenství katolíků jest možné jen jako následek náboženského

smíření státu s církví, nikdy však nedají se svésti katolíci k oportunismu a zvláště ne takovému, jenž by pomáhal jen liberalům. (Il cittadino 29. června).

Katolický armenský patriarcha měl býti volen v Cařihradě koncem července. Za zemřelého msgr. Azariana, jenž nežil v míru s patriarchou východní církve armenské (zajisté z důvodu, za něž nemohl), čekali i východní armenský patriarcha i turecká vláda konciliantní osobu — zvláště dosavadního zástupce patr. kat. Avedisa Arpiariana. Volba však nepadla na něho, nýbrž na biskupa Caesarejského. Volba patriarchy armenských katolíků koná se na základě ujednání papeže Pia IX. s cařihradskou vládou. Notáblové arménští po poradě s biskupy sestaví kandidatní listinu a tuto předloží portě. Porta nemilé kandidaty z ní vyloučí a ze zbylých volí pak sbor biskupů armenských nového patriarchu, na nějž přenese pak turecká vláda i civilní moc vrchního politického správce „národa" katol. armenského. Pro toto udílení patriarchovi vrchní politické moci sv. Stolice usoudila za vhodno, předkládati turecké vládě listinu kandidátů a proto také přibírati k sestavování listiny této velmože armenské jako zástupce lidu.

Věda a umění. Od té doby, co se může počítat v korunách, vypadají u nás literarní konkursy nějak velikolepě! Honzí se to samými stovkami. Nedávno jistý zemský ústav vypsal na sepsání celé vědecké knihy cenu — 100 korun. Cenu 50 zl. by byl sotva kdy vypisoval. Ale 100 K. to se už dá napsat a i říci! Kolik taková cena má pobídnout k vážné, předmět (a tu ještě zcela speciální) vyčerpávající práci, to nevíme. Jedná-li se o nějakou drobotinu, pak zajisté ty stovkové koruny ceny budou dostatečny. — Družstvo brněnského divadla zase vypisuje cenu na činohru z moravského života a na libretto k moravské opeře. To nechápeme, proč ta „moravština" má býti příznakem nějaké krásy slovesné, o níž se přece v obou případech jedná. Proč ne drama a libretto vůbec? Či mají to býti kusy folkloristické nebo topografické? Je nějaký ten kroj nezbytný? Jak to zasahá do dějů lidských a do života lidského nějak zvláště — snad jinak než v sousedním Slezsku, nebo v přilehlých Čechách?! Mají to býti sociální a hospodářské poměry? Ty jsou na samé Moravě několikerého stupně a odpovídají sociálním poměrům všech zemí sousedních. Je náš moravský život tak význačný, že ta marka jeho na tom libretu či dramatě nebude schválná? Má-li se to odbýti kostymem, pak to snadno obstarají až v garderobě. Vezměme si na příklad význačný kus moravský: Mrštíkovu „Maryšu". Nemyslíme, že by byla tak typicky moravská, že by se nedala na příklad bez újmy své význačnosti provésti úplně v rouchu selském! Zvláště při prácích dramatických, kde se jedná spisovatelovi jen a jen o vnitřní děj lidský a osoby jeho, neboť vše, čím na oko se působí, on už v moci nemá, jest takový ráz místní vždy jen něco strojeného. Na to je pak na divadle režisér. A jak často i tu

se stává, že autor „moravštinu“ nebo „slováčtinu“ v kuse předepíše a režisér to přece pak spacká! Nejpřirozenější místní značka díla je vždy autor jeho sám. Je-li vskutku umělec, pak od něho bez toho nic jiného nedostanete, nežli duši toho lidu, v němž sám žije. Proto by takový konkurs účelněji zněl: jen moravští spisovatelé se smějí ucházet. A byl by též jako konkurs brněnského divadla tak v pořádku. Ač taková místní výlučnost zase není nic chvályhodného v národě už beztoho nepatrném.

Socialisté si chtějí sestavit svou zvláštní čítanku pro děti — ovšem čítanku, které sotva se bude ve školách užívati. Vypisuje na články do čítanky té konkurs tiskové družstvo strany. Čítanka má býti pro dítky od 10 do 14 let a má vštěpovati dítkám 1. mravní názory třídy proletářské proti moralce kapitalistické, tedy jiné názory o práci, chudobě, bídě, almužně, dobročinnosti, poměru k boháčům a práceďárcům, než jaké dosud propagovány nynějšími čítankami; 2. emancipační ideje socialistické o rovnosti a stejných právech všech lidí; 3. politické a praktické státní vědomosti (o mezinárodnosti, pravém vlastenectví, o válce a její zločinnosti, o proletářských názorech na dějiny dynasticko-militaristické); 4. moderní idey přírodovědné (! odstraněním mythologických pojmův o určení člověka, o životě posmrtném !) atd.; 5. obrazy ze skutečného života dítěte proletářského v přírodě, v rodině, ve škole.

Konkurs je trochu krátký — do 31. srpna, tak že se bojíme, že po tomto sdělení se naši čtenáři nebudou až moci ani súčastnit!

Výbor prvního sjezdu slovanských novinářů vydal šťastně už teď zprávu sjezdovou. Bylo by to divné vysvědčení novinářské pověstné hbitosti, kdyby v tom asi neležela vypočítavost na oživený zájem pro sjezd první v té nynější blízkosti sjezdu druhého. Či snad ne?

Jednota pro dostavění chrámu sv. Víta v Praze měla 10. července svou výroční valnou hromadu, při níž sděleno, že jednota má 18 zakladatelů, 3 příznivce, 577 skutečných, 218 přispívajících a 1263 méně než 5zlatových členů. Příjmy roku minulého obnášely: 6000 od Jeho Velič., 10.000 od hr. Thuna, předsedy ministerstva, 5000 zl. od prob. mons. Hory, 50.000 zl. zemské a 20.000 zl. státní subvence, příspěvky členů 26.647 zl., dary 5368 zl., odkazy 1830 zl. Celé jmění obnáší 167.367 zlatých. Z toho vloni vydáno 129.432 zlatých. — Voleno ve schůzi té zároveň nástupce zemřelého stavitele prof. Mockera. Zvolen jím mladý (30letý), ale už s dostatek osvědčený a umělecky vyškolený architekt Kamill Hilbert, rodák lounský.

Křesťanská akademie v Praze na své výroční valné hromadě 23. června podala tuto zprávu o stavu a působnosti v roce minulém: Členů čestných má 2, zakládajících 43, činných 51, přispívajících 382, úhrnem 478 členů. Příjmů bylo 2627 zlatých, vydání 2081 zl. (zbývá 547 zl.). Přednášek o církevním umění konáno 10; uspořádány zase cyrillské (už desáté) exercicie pro zpěv a hudbu chrámovou. Při akademii působí odbory: vědecký, cyrillský (hudební) a umělecký i archaeologický.

V Ústřední vídeňské komisi pro umělecké památky ve schůzi 23. června vyslovena radost nad prohlášením od zemského výboru

království českého novým řádem stavebním pro města Prahu, Plzeň, Budějovice. Nový tento stavební řád vyhovuje požadavkům moderně uměleckým i přáním přátel starých památek. Zemský výbor sám učiní soupis památných budov, pomníků, studní atd. a jiných uměleckých památek, jež nesmí nikde ze žádných důvodů zničeny býti.

Pražská Umělecká Beseda pořádá letos výstavky obrazů ve venkovských městech v Jindřichově Hradci, Soběslavi a Pardubicích. — Vláda zakoupila z pozůstalosti Mároldovy pro obrazárnu akademie vídeňské obraz „A la mairie" za 800 zl. — Krajan náš malíř v Paříži dlící Alfons Mucha zvolen od vlády za ředitele dekorací rakouského oddělení výstavního na výstavě 1900 a za dekoratéra oddělení bosensko-hercegovského. — Jako jiné ústavy umělecké v Rakousku bude míti i umělecko-průmyslová škola pražská na pařížské výstavě vykázanou plochu pro svou specielní výstavku (v rámci oddělení rakouského).

Výbor pro zřízení druhého divadla pražského rozhodl se, když jinak to nejde nijak ku předu, najati místnosti divadla Variété k činoherním představením — pouze na část roku ovšem. — Dramatický skladatel Vítězslav Novák skládá prý operu na libretto jistého moravského spisovatele; jakož už dříve byl napsal ouverturu k Mrštíkově „Maryši."

Národní pražské a krakovské divadlo umluvily spolu, že na jaře příštího roku uspořádají na vzájem výměnu činoherního ensemblu: pražský půjde na čtyři hry do Krakova, krakovský do Prahy.

U Českého Brodu počali pátrati po hrobě Prokopa Velikého u Lipan padlého. Šlo se po tradici lidové a počato kopati ve špýcharu p. Straky u „Milnerova zámečku." Po několikadenním kopání přišlo se na zasypanou studánku, snad onu, u níž dle tradice Prokop Veliký byl pochován. Kopáno hlouběji a přišlo se na kosti, jež zatím dány znalcům ku prohlédnutí.

Museum království českého dle zprávy výboru obohaceno letos těmito dary: bibliotékou spis. Josefa Svátka o 2000 svazku, sbírkami cestovatele Jos. Kořenského, v nichž nalezá se vzácný úlomek meteoritu u Bandonga 10. prosince 1871 spadlého; dále ze sbírky Šáryho pověstný „nejkrásnější trilobit" Ilaenus Bouchardi.

Poslední dobu utvořil se v Praze spolek za podpory městské rady pražské ku stavbě sanatorií pro tuberkulosní. — Konečně také i u nás něco!

Polský týdenník „Moderny", samým Przybyszewskim založený, dlouho se neudržel. Oznamují jeho zánik. — Zdá se, že také staronová „Moravská Revue" půjde touže cestou všeho pomíjejícího. Největší překážkou takovým moderním pokusům jsou totiž pro nie „nenadšení" nakladatelé a tiskaři. — Spisovatelé polští sdružili se nedávno po způsobě našeho „Máje" ve spolek „Kasa literacka", spolek podpůrný pro spisovatele i jejich rodiny. — V polském národním pantheonu zahraničním — na zámku Rappersvylu ve Švýcařích má se zřídit na paměť loňského jubilea museum Mickiewiczovo. Museum Mickiewiczovo dnes nachází se v Paříži; v 6 světnicích nashromážděny tu

památky k životu a práci básníkově se odnášející. Museum toto má být zakoupeno z přebytku sbírky na pomník varšavský vloni uspořádané. Zbytek ten činí 80.000 franků. V Rapperswylu nachází se už museum Kościuszkovo. — O divadlo krakovské a povznesení jeho zasloužilý ředitel Tadeusz Pawlikowski po 6leté činnosti odstoupil a správu po něm přejímá Josef Kotarbiński, sám herec a kritik divadelní. Scena krakovská má pověst nejlepšího polského divadla. — Na sjezdě slovanských žurnalistů v Krakově odpadnou letos referáty o tisku jednotlivých slovanských národů. Řeči budou věnovány tudíž praktickým otázkám o organisaci tisku slovanského. Referáty zatím rozděleny mezi Čechy a Poláky: „O založení svazu slovanské koresp. kanceláře“ (Prokop Grégr); „O založení slovanského spolku žurnalistického v Rakousku“ (Hovorka); „Úkoly a cíle slovanského tisku“ (Dr. Beaupré); „Založení denníku franc. nebo něm. výhradně slovanským zájmům věnovaného“ (Dr. Sokołowski); „Způsob informování zahraničního tisku o slovanských věcech“ (P. Ledóchowski).

Materielní výsledek slavnosti Puškinských páčí se „Synem Otečestva“ na 350.000 r., „S. Peterburgskými Védomostmi“ však přes milion rublů, jež vydány na různé osvětové a dobročinné cíle. — V Paříži založena „Société des études russes“ pod čestným předsednictvím Léona Bourgeoise, jenž jako ministr přičinil se o zavedení ruštiny na francouzská lycea (vyšší gymnasia). Společnost bude podporovati všemožným způsobem studium jazyka ruského. Střediskem prací i hlasatelem působnosti její jest organ „Revue des études russes“, jejíž první sešit nedávno vyšel. Přes své spojení politické s Ruskem a přes nadšení pro Rusko přece Francouzi stále více vědí o Anglii, Německu, Italii, a jim též stále víc pozornosti věnují, i jazykům národů těch se učí. Přirozeně ovšem, jsouť to sousedé a styky s nimi trvají už po tisíciletí.

Slovinská „moderní“ mládež brána dosud pod křídla charvatské moderny a tu odchovávána (Novo Doba, Glas, Mladost jsou dvojjazyčné a „trojnárodní“). Slovinská universitní mládež má však svůj organ pouze v katolické „Zoře“, jež ve Vídni na pátý rok vychází. Modernisté slovinští však ohlásili se už pochybnými výplody knihovými. Cankarova „Erotica“ zkoupena hned po vyjití v celém nákladu od lublaňského biskupa Dra. Jegliče a spálena. Jiný modernista Otto Župančič vydal nyní sbírku básní „Čaša opojnosti“, jež aspoň není tak scabresní jako Cankarova sbírka. Vyznamenává se za to moderní mlhavostí.

Velkou gramatiku charvatského a srbského jazyka vydal professor záhřebské university Dr. Tomáš Maretić („Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika“). Spisovatel přidržel se hlavně dvou pramenů jakožto tvůrců řeči spisovné, Vuka Karadžiće a Djury Daničiće, kteří čerpali z národu samého.

Při oslavě Zmaja Jovana Jovanoviće vypuklo staré nepřátelství mezi Srby a Charvaty v pouliční bitky. Vinu svádějí jedni na druhé. Srbi nazvali si Maďarův a Maďaronů a Charvaty nepozvali, totiž pozvali,

ale urážlivým prý způsobem. Leč Charvati slavice před tím právě jubileum svého Trnského nepozvali zase Srby, ba ani starého přítele jeho Jovana Jovanoviće samého. Srbi tudíž opláceli. Mládež universitní v Záhřebě pak za to vymstila se účastníkům Zmajovy slavnosti sprostým útokem, jaké známe u nás ze slavností našich ve zněmčených městech.

V Bulharsku nejčilejší literarně jsou dnes, možno říci, socialisté. Vzaliť původ z intelligence za hranicemi vlasti, na západě, vzdělané a novými naukami nasáklé. Advokati, professoři, technikové a zvláště mnoho učitelstva čítá se k socialní demokracii. Mezi tímto jest socialistů tolik, že vláda sama pomýšlela už na repressalie, a učitelé socialisté, kteří chtěli organisovat se samostatně odloučeně od jiných učitelů, z toho ohledu od toho upustili. — Tak na příklad bulharští socialisté mají dříve svůj vědecky-politický organ, než naši, hojnější překladovou literaturu a knihovny lidové. Nedávno počala ve Varně vycházeti nová lidová knihovna socialistická „Narodno četivo" u Štefana Georgieva, sešitky za nestejnou cenu, ale laciné, popularně psané. — Ruská vláda za to jediný vědecký organ Marxistův „Načalo" zásada úplně zastavila a zakázala.

Od nového roku vychází v Pešti redakcí slavisty něm.-maď. Adolfa Strausza revue „Die Donauländer", jež svým červencovým sešitem zakončila svůj první svazek — všímá si podunajských zemí a národů slovanských, maďarského i rumunského. Část článková je výlučně národopisná a jazykozpytná, hospodářský moment zemí podunajských nachází však povšimnutí v části zpráv a přehledu. Leč třeba že tu byly sem tam cenné příspěvky k poznání hospodářského života, přece většinou tato část nečiní dojmu bezprostředního a soustavného úsudku; jest výstřižková a útržková většinou. Zajímavo však je, že tento soustředěný zájem našel si místo v Uhrách, v maďarsko-německém ovzduší.

Počátkem r. 1896. vstoupil v Římě v život nový spolek hlavně německý „Římský umělecký spolek", jenž si obral za účel býti středem všech umělců přicházejících do Říma, tak aby ve spolku tomto nalezli přívětivého uvítání, poučení a vzájemnou výměnou myšlenek mohli vyjasniti a doplniti své umělecké názory. Tomuto úkolu hledí spolek dostáti jednak vědeckými přednáškami, jednak praktickým cvičením. Vědecké přednášky mají mladé umělce seznámiti s obsahem víry, s předpisy liturgickými o umění, s dějinami umění, církví a státu, s uměním křesťanského starověku, zkrátka se všemi otázkami vědy a veřejného života, pokud se týkají umělce. Praktická cvičení dějí se pravidelnými schůzemi, společnou návštěvou výstav uměleckých, výlety za příčinou umění, konečně i dopisy s venkovskými členy, vynikajícími umělci a přáteli umění. Z přednášek sluší jmenovati z posledních let tyto: sochař Weirich: „vnitřní obsah plastiky"; msgr. de Waal: „modlitby a apokryfní evangelia vzhledem k svaté rodině"; P. Gregor Gasser: „usnesení koncilu, týkající se umění a zobrazování apoštolů"; prof. Seitz: „nutnost jednoho slohu, jakožto jednotícího prostředku v umění"; malíř Hieronymi: „vztahy

školy nazarenů k Frankfurtu n. M.“; msgr. Dr. Wilpert: „technická a umělecká cena maleb v katakombách“; malíř Schumacher: „mezinárodní umělecká výstava v Mnichově ve sklenném paláci v zimě 1897 se zvláštním zřetelem k nejnovějšímu směru uměleckému“; prof. H. Schroers: „fresky frà Angelika v klášteře San-Marco ve Florencii, vysvětlené pomocí psaní svaté Kateřiny Sienské“. Z praktických cvičení zvláště vynikla společná návštěva musea Campo santo a Appartimenti Borgia ve Vatikaně. Nynější představenstvo „Römische Künstlerzunft“ je složeno takto: msgr. Dr. Nagl, I. předseda professor Seitz, II. předseda prof. Rhoden, jednatel malíř Schumacher a pokladník sochař Weirich.

Dne 5. července zemřel v Krakově Dr. Josef Majer, bývalý professor při lékařské fakultě Jagelonské university. Narodil se r. 1808., diplomu doktora lékařství nabyl r. 1831. a po polském povstání, jehož se súčastnil jako lékař sboru dělostřeleckého, byl roku 1833. jmenován professorem farmako-dynamiky na universitě v Krakově, rok na to professorem chirurgie, později měl stolici fysiologie a anthropologie. Za nového rozmachu germanisace po r. 1849. byl prof. Majer jedním z nemnohých, kterým dovoleno přednášeti po polsku. Professorem zůstal do r. 1877. R. 1860. stal se předsedou Společnosti nauk, kterou proměnil v Akademii věd a umění, a byl jejím předsedou do r. 1889. Dr. Majer napsal řadu odborných děl. Jmenujeme „Fysiologie soustavy nervové“ roku 1854., „Fysiologie smyslů“ 1857., „Vliv povětří na organismus“, s professorem Skoblem vydával po řadu let „Roczniki Wydziału lekarskiego“, slovník anatomický a německo-polský slovník názvů lékařských, r. 1862. vydal bibliografii přírodnických děl polských, „Literatura fisyografii ziemi polskiej“, spisky „Dlouhé žití člověka“ a „Poměry anthropologické“. Vedle povolání lékařského věnoval se i veřejnému životu, byl členem obecního zastupitelstva krakovského, okresní školní rady, zemským poslancem po celou řadu období sněmovních, konečně povolán i do panské sněmovny a jmenován tajným radou. Zemřel po krátké chorobě v 92. roce věku, zanechav po sobě památku jednoho z nejzasloužilejších professorův a učenců krakovské university. — Dne 22. června dle ruského kalend. zemřel znamenitý ruský orientalista, zasloužilý professor petrohradské university A. Th. Golstuňskij. Vydal zvláště „Kalmycko-ruský slovník“ a přehlédl a opravil překlad bible do mongolštiny, pořízený Nilem. — Ztrátou citelnou pro Rusko byla smrt A. Th. Byčkova, patriarchy ruské a světové bibliografie. Jsa představeným největší ruské knihovny, byl živou encyklopedií všeho druhu vědomostí a upřímným rádcem všech vědeckých pracovníků, tak že právem byl nazván professorem Golubinským nejlepším bibliothekářem na zemi. Proto památka jeho vděčně se ctí i u cizích učenců, jak viděti z knihy nedávno vydané Angličanem Croninem o purpurovém kodexu evangelia v císařské veřejné knihovně. Kdokoli přišel, byl u něho stejně vážen a ochotně ukázáno mu všechno, co již o otázce, kterou se chtěl zabývati, bylo napsáno. Často se stalo, že mladý učenec se velice zarazil vida, jaký materiál bude museti prostudovati. Tím způsobem stal se Byčkov původcem mnohého

důkladného díla. Nikdy však nehledal osobní slávy. Zemřel 2. dubna (dle starého kalendáře). — V cizině zemřeli: Orientalista Dr. Albert Socin z lipské university (27. června); nejstarší žurnalista německý, 95letý chefredaktor „Fremdenblattu“, Leopold v. Blumeneron (29. června); francouzský romanopisec a člen francouzské akademie V. Cherbuliez (2. července); slavný orientalista belgický, professor katolické university lovaňské, mons. Dr. de Harlez (17. července).

Na mnichovských divadlech zavedla vláda daň z lístku. — „Théâtre français“ odmítlo postaviti ve svém schodišti poprsí kritika divadelního, nedávno zemřelého Francisquea Sarceye, jenž je divadlu tomu odkázal. Rozhodnutí to roztrpčilo veřejnost literární, zvláště z toho důvodu, že Sarceye odmítli jen proto, že byl pouhým kritikem!

Podobně lidovému divadlu v Oberammergau v Bavořích a v Hořicích v jižních Čechách jsou hry francouzského lidu v Menil-Jeanne d'Arc ve francouzských Vogesách. Na 140 herců a herček z lidu dává každý čtvrtek veliké představení v „Grand théâtre populaire abrité“ ve zcela věrném historickém provedení veliké mysterium „Jeanne d'Arc“.

Nově objevena podobizna od Raffaela pochozí z malé rodinné obrazárny italské. Považována dosud za práci italského malíře Ridolfo Ghirlandojo. Má se za to, že podobizna představuje bratra Angela Doniho, jehož podobizna i podobizna paní jeho Maddaleny Doni dávno známy byly a jako skvosty umělecké chovají se v Palazzo Pitti v Římě. — O drážďanské Raffaelově „Madonně Sixtinské“ od několika let snaží se hyperkritik Dr. Ludvík Jelínek dokázat, že není pravá. Shrnul nedávno všecky důvody své v celém spise. Tvrdí, že drážďanský obraz jest pouze bezvýznamnou kopií původního obrazu, jenž nebyl na plátně malován, ale na dřevěné desce. Liší se už také na první pohled prý od ostatních Madon Raffaelových. Byl prý zřejmě malován ve způsobě emailové techniky. Opírá tento svůj nejhlavnější důvod o jediný pramen, Vasariho, jenž dosvědčuje, že Raffael pro „černé mnichy“ u San Sista v Piacenze maloval tabuli pro hlavní oltář, na níž zobrazena Panna Maria se Sixtem a sv. Barborou, zvláštní prý to a řídký obraz. Ve světě umělecko-vědeckém těmto pochybnostem Dra. Jelínka ceny nepřikládají.

Brussel dokončuje opravu své historicky památné a umělecké radnice z 15. století. Práce na obnově trvají už 30 let; náklad byl veliký. Dnes však až na výplň soškových výklenků jedné strany celá radnice září už v historické kráse své 15. věku.

V Anglii stává společnost na ochranu historických a malebných krajinek. Na poslední schůzi výroční oznámeno, že společnost chystá se zakoupiti a zachovati národu jezera Killarneyská v Irsku. Jsou krásou svou proslulá jako jezera skotská. Teď však měla přijíti s panstvím Muckross do rukou bohatých Američanů, kteří tu chtěli zříditi soukromý park a tak nejkrásnější partii Irska učiniti obecenstvu nepřístupnou. Společnost obrátila se na stát, aby panství Muckross zakoupil a tak v ruce státu převedl krásná jezera Killarneyská. Ale vláda odmítla. Společnost obrací se proto k celé veřejnosti anglické s prosbou o podporu a příspěvky, aby jezera mohla býti vykoupena a zřízen tu národní park

přístupný všemu národu. Společnost v minulé své působnosti už uchránila tak velmi mnoho skvostů přírodních před zhoubou a před odcizením. — Bože, taková společnost by u nás v Čechách a na Moravě měla práce! Naše krásná příroda skoro výlučně patří židům a Němcům, sem tam nespolehlivému šlechtici českému. Lidu a národu samému skoro nic!

Ze sjezdů budoucích zajímavější budou: mezinárodní na ochranu dítek v Pešti (v září); mezinárodní sjezd ofthalmologů (očních lékařů) v Utrechtě od 14.—18. srpna, na nějž přihlášeno na 200 účastníkův a 100 řečníků. Na podzim má býti do Wiesbadenu svolán sjezd všech německých akademií, ale spolu mají býti pozvány i akademie vědecké jiných zemí a národův, aby tu spojily se v jeden „mezinárodní akademický svaz". Věhlasná anglická akademie Royal Society, jež od několika let má svěřeny průpravné práce a též budoucí vedení mezinárodní vědecké bibliografie, je tohoto interakademického sjezdu spolusvolavatelkou.

Bádání napoleonistické nabylo takových rozměrů, že pěstovatelé toho odboru vědeckého hodlají se budoucího roku sejíti v Paříži ku zvláštnímu kongressu v den památné bitvy u Marenga (14. června 1800). Podnět vyšel z Italie. Tu v Alessandrii utvořil se už mezinárodní výbor pro kongress a svaz napoleonistů všech zemí a národů.

Počátkem července zemřela „mère Adèle", matka Adela, jež jako dívka 18letá byla Milletovi modelem jeho slavného obrazu „Angelus" („Anděl Páně" — na poli rolník a žena ustanou od práce a modlí se). Zajímavo je při tom, že proslavený a v celém uměleckém světě známý model Milletův je původu českého. Její děd přistěhoval se do Francie z Čech — slul Mochener (Mošna? Možný?), byl tkalcem. Mladá vnučka jeho šla sloužit v rodině Milletově a tu jako služku venkovskou zobrazil ji Millet na svém obraze — model tedy ke slavnému tomuto obrazu „stál" zdarma. Millet sám za obraz obdržel 2500 franků. Poslední cena, jež za obraz vyplacena, obnášela (1889) 553.000 franků.

V c. k. akademii umění ve Vídni rozdělovány 21. července ustanovené prémie 40 různým umělcům výtvarným z Rakouska. Ze 40 cen těch dostalo se vídeňským umělcům 17, českým 4, moravským rovněž 4, Štyrsku, Uhrám a Dolním Rakousům bez Vídně po 3, 5 jiným rakousko-uherským zemím (Slezsku, Bukovině, Tyrolům, Přímoří, Charvatsku) a Německu po jedné.

Na oslavu 50leté památky úmrtí Petöfiho (31. července 1849), národního básníka maďarského, hodlá společnost jeho jména zakoupiti v Pešti dům na jeho jméno a zaříditi v něm Petöfiho museum, podle vzoru podobných musei odjinud.

Svého druhu jediná jest společnost zeměpisná v Uhrách pro zkoumání přírodnické jezera blatenského. Důkladné, obšírné práce společnosti této vydávány periodicky. Bádání dotvrdilo, že jezero jest zbytkem moře odteklého z nížin uherských. Voda jezera blatenského obsahuje velké množství chloridu (soli), tak že solnatostí svou převyšuje veškerá jezera středo-evropská. Poslední publikace zabývají se zkoumáním flory jezerní.

Skvělé příklady hlubomořských posledních výprav německé a belgické, jež byla zároveň antarktickou výpravou, nové a nové vyvolávají podobné podniky. Anglická antarktická výprava se připravuje. Spojené Státy pak už s přípravou lodi „Albatross", jež má zkoumati jižní část Tichého oceanu, jsou hotovy. Také výprava rusko-švédská, poněkud zdržená, vedle měření stupňového a zkoumání souše na Špicberkách má se věnovati též zkoumání poměru mořských v okolí.

Měření stupňové velikého rozsahu chystá se z anglické strany v Africe. Měření to má se podniknouti na příč celou Afrikou podle stupně 30 vých. délky od Greenwichu. Délka tohoto měření obsáhla by tudíž 66 stupňů, čili na 1000 mil délky. Před 70 lety vykonané měření stupňové v Rusku (V. Struvem), spolu s měřením africkým by zaujalo 105 stupňů téže skoro délky poledníkové — od $34^1/_3{}^0$ jižní šířky až k $70^2/_3{}^0$ severní šířky.

* * *

Z národního hospodářství. Nejnenáviděnější část vyrovnání, totiž zvýšení potravních daní a cla na petrolej provedeno mocí nařizovací § 14. zákl. z. ze dne 17. července. Tím tedy vyrovnání z prozatímnosti vstupuje v definitivní úpravu dle nových úmluv — aspoň jedna jeho část. Lhůta, v níž nařízení nabudou platnosti, určena pro zvýšení daně cukerní a úpravu poměru s tím spojenou, od 1. srpna t. r., pro daň z lihu a piva od 1. září, zvýšené clo petrolejové od 1. ledna 1900.

Se zvýšením daně cukerní z 13 na 19 kr. na kilo (či vlastně 13 kr. daň spotřební a 6 kr. daň prodejní) vstoupí zároveň v platnost ustanovení, jež nutno zavésti pro případ přechodu cukru z jedné říšské polovice do druhé. Nynějším vyrovnáním, jak už jsme dříve se zmínili, každá říšská polovice vybírá nepřímou spotřební daň z cukru, piva a lihu pro sebe. Platí to dosud hlavně pro pivo a cukr, jenž se od nás vozí do Uher a tu spotřebuje. Celá daň spotřební per 19 zl. z q cukru a 17 kr. z litru 10stupňového piva se musí té polovici říšské platiti po případě nahraditi, v níž se konsumuje. Pro cukr proto už od 1. srpna vydávají se zvláštní průvodní lístky pro zásilky více než 2kilové z Rakouska do Uher nebo naopak, nebo z Bosny do některého ze států smluvních a naopak.

Spolu se zvýšením daní těchto pivní zvýšena z 16·7 kr. z 1 l. 10stupňového piva na 17 kr., z lihu zůstala daň nezměněna 35 a 45 zl. z hl. 100°, zavedeny v život tak zvané sociální slevy. Při pivě slevy na dani malým pivovarům do 2000, do 5000 a 15.000 hl. roční výroby obnášejí 15 %, 10 % a 5 % daně. Při lihu slevy poskytují se tak zvaným lihovarům hospodářským, jejichž ráz v nařízení zvláště vytčen. Sociální ustanovení při výrobě cukerní nastupuje při restituci přespočetné premie vývozní. Premie vývozní totiž obnáší úhrnem 9 mil. zl. Ježto však cukrovary vyberou po 1·60 zl. a 2·30 zl. za vyvezený 1 q cukru více než 9 mil. zl., musí pak přebytečnou vybranou část restituovati. A tu restituce tato postihuje hlavně veliké cukrovary, jimž

se tak premie zkracuje, kdežto malým cukrovarům se ukládá v míře nejmenší od 25.000 q vývozu počínajíc 1 kr. per q. Jiná sociální ustanovení, jež přispějí k sesílení vývozu u piva a lihu, stanoví tak zvané vývozní bonifikace, vrácení totiž daně spotřební, jež se byla dříve zaplatila a výhodu vývozní premie u lihu 10 zlatých na 1 hl. a u likérek 1·75 zlatého na 25 l.

Zvláště ve zlé vykládá se vládě zvýšení daně cukerní o 6 kr. na 1 kilo. Tu pořádá se od socialistů schůze za schůzí. Jest to pochopitelno. Z ceny cukru dostává teď už stát větší polovici, z té druhé menší polovice část zisku raffinérek jde na udržování kartellu čistíren a surováren, takže v jednom kilu cukru platí konsument velkou polovici ne za cukr, ale na daně a jiné poplatky státní i nestátní. Při dnešní všeobecné potřebě cukru je taková daň odiosní, více než při pivu a lihu, ježto tyto dva předměty konsumu jsou přece jaksi schválnější a zbytečnější než cukr, který se počítá k živinám moderní fysiologií, tak jako mouka a tuk a podobné.

Vláda se vymlouvá, že přicházejí nové požadavky a že jim nutno vyhověti novým zvýšením pramenů. Vídeňský „Arbeiter-Zeitung“ předložil vládě zbytky rozpočtové posledních 10 let a tu zbytky tyto od r. 1894 tvoří vždy na 30 i přes 30 milionů zlatých, jež by úplně tedy stačily na úhradu zvýšené potřeby. I když se o 30 či 36, jak vláda vypočítává, milionů zlatých rozpočet zvýší, přece právě na to vystačí ten přebytek roční, jenž by jinak zůstal mrtvě ležeti ve státním pokladu. Vládní „Wiener Abendpost“ na to slabě odvětil jen, že třeba míti nějakou hotovost režijní v pokladnách vždy, že tudíž nejde to na krejcar pokladny ty vyprázdniti. Leč na tu režijní zálohu stačily by snad už ty miliony ve státních pokladnách od minulých let nahromaděné, nebylo by potřebí rok co rok k nim zbytečně vylákaným přebytkem až 30 milionovým přispívati.

Za minulý půlrok podržela naše zahraniční tržba zase svou minulou plusovou tvářnost. Podržela-li ji přede žněmi, je to znamením, že v tomtéž směru teprve zmohutní po žních. Jsmeť stále ještě ve spolku s Uhrami mohutným zemědělským státem exportním. Proti loňskému prvému hladovému pololetí jeví letošní tržba zvýšení bilance v náš prospěch o 98·4 milionů zlatých. Vloni za první půlrok měli jsme passivum o 67·5 mil. zl., letos máme aktivum o 30·8 mil. zl. (430·4 mil. zl. vývoz, 399·5 mil. zl. dovoz). O zvýšení aktivní bilance přičinily se však nejen dobré loňské žně, tak že nebylo třeba obilí přede žněmi dovážet, a naopak více mohlo se i vyvážet, ale též zvýšený vývoz polo- i celotovarů. Toto náhlé kolísání tržní bilance dává na rozum, že tak krátký čas jako jest půlrok a celý rok, pro posuzování a porovnávání její není přiměřený. Hospodářský život národů vyrovnává se a kráčí určitými kroky, jež dlužno měřit na delší periody než jednoho roku.

V pracovní radě skončena od 26. června do 6. července anketa o domácké práci v konfekčním průmyslu. V sezení pracovní rady z 10. července podána zpráva o anketě té, jejíž průběh byl širší veřejnosti nepřístupný. Leč protokolly o anketě budou veřejnosti podány.

Ovšem ty už nedojdou tak širokého povšimnutí, jakého by byly došly současné, mnohdy zajisté sensačně přibarvené zprávy v listech denních. Za tuto ochotu konfekcionářům prokázanou shrnula se na ministru obchodu ve schůzi pracovní rady dosti ostrá řečnická opposice. Vedle krátké zprávy o anketě domácké práce podána též zpráva o provedené anketě v revíru ostravsko-karvínském o poměrech v hornictvu, jakož i o provedené anketě o úpravě ve sprostředkování práce.

Brněnská stávka, již dlužno pokládati za jednu z největších a nejurputnějších v Rakousku, skončila po dlouhém vyjednávání polovičním splněním požadavku dělnického. Doba pracovní zkrácena celkem na $60^1/_4$ hodiny týdně v létě a $60^1/_2$ hodiny týdně v zimě. Tak sama pracovní doba byla by asi 10hodinná. Vybojovány tedy 2 hodiny týdně.

Velký nevídaný boj socialní rozzuřil se počátkem června v Dánsku a dosud neskončen. Jedná se ne o stávku, nýbrž o tak zv. „lock-out“, vypovězení či výluku veškerého dělnictva z práce na tak dlouho, pokud se podmínkám od zaměstnavatelů položeným nepodrobí. Je to tudíž opak stávky. Stávkou postižena celá třetina prumyslového danského dělnictva vůbec. Zaměstnavatelé (hlavně odboru strojnického a stolařského) chtějí zkusiti touto výlukou, dá-li se bujné dělnictvo zkrotiti. Nejedná se ani tak o splnění těch požadavků, jež oni postavili, jako o zkoušku: kdo je silnější, o podrobení dělnictva vyhladověním a rozbití organisací dělnických. Pro solidaritu získáni zaměstnavatelé němečtí a švedští, aby nepřijímali žádného z vyloučených danských dělníků. Dělnictvo za to doma podporováno jest nejširšími vrstvami lidu, hlavně rolnického a městského řemeslného. Boj proto zabírá skoro celý beztoho nečetný národ danský 2½ mil. duší a má už citelný vliv na celé hospodářské postavení jeho.

* *
*

Školství. Na četných schůzích a sjezdech přetřásají se otázky rázu povšechně stavovského a tak ani v době prázdnin, kdy jindy skutečně si hovělo učitelstvo v naprostém klidu a nově sbíralo sil, svěžest tělesnou i duševní oživovalo, posilňovalo, nyní klidu si nepřeje, neoddechne si k nemalé své i výchovy škodě. To věčné napínání ducha i těla, ta nepřetržitá práce moří mladé učitelstvo, činí mrzáky z nás přečetné a předčasem řady naše prořídí povážlivě. Nebývalá úmrtnost poměrně mladých učitelů, nebývalá chorobnost ve stavu učitelském a pak themata porad a sjezdů učitelstva, jež skoro bez výminky všude jednají hlavně o hmotných a právních požadavcích učitelstva nejlépe illustrují, kam dospělo učitelstvo za 30 let neobmezené vlády „svobodné“ soustavy školské na čirém materialismu nešťastně zbudované. Divíme se opravdu, že dosud nikdo nesrovnal „starou“ školu s „novou“ po této stránce. Objevily by se zajisté překvapující výsledky.

Pěkným příspěvkem k těmto studiím bylo by vídeňské zřízení školské, jež trpí na 300 náležitou kvalifikací vyzbrojených „substitutů“, kteří z většiny na prázdniny se propouštějí a na počátku školního roku zase jako čeledíny je najímají za 1·40—1·60 zl. denní mzdy.

Tento nešvar hlavního města říše a úřadu vychovatelského nedůstojný pokládáme za hlavní, byť i ne jedinou příčinu onoho koketování „mladých“ s mezinárodní demokracií socialní.

Jistý rozpor mezi „starými“ a „mladými“ se ostatně všude jeví. Jest to odpor proti autoritě zjevem všeobecným a nezůstalo tudíž ani učitelstvo nedotknuto prudkým vlněním, jak čeří veškerý soudobý život společenský. U nás tyto proudy dosti dlouho na venek dávaly si nátěr velmi lákavý. Nazýván bojem za volnost a svobodu proti reakci a zpátečnictví, jenž méně chápavým hlavám znázorňován a vštěpován pod heslem „boj proti klerikalismu“. K nemalému a nepříjemnému překvapení vlastních tvůrců tohoto hnutí konečně i u nás dospělo tam, kam dospělo všude jinde: k boji proti autoritě, již jakž takž dosud representují „staří“. Útoky dosti hrubozrné na dosavadního vrchního velitele svobodářského učitelstva moravského „umírněného mladocha“, Slaměnka, který první dal povel k boykotu učitelstva katolického, jest výmluvným dokladem k našim vývodům. Jest však zároveň dokladem, že mezi katolicismem a liberalismem ani ve škole kompromiss trvalý není možným: buď křesťanský výchov — anebo socialistická pedagogika se všemi důsledky. Cesty střední v životě a rozvoji národů není.

Česká technika v Brně má býti otevřena již letos. Hledá se teď vhodná budova, když jakýsi p. Jellinek, v jehož domě část německé techniky umístěna, najednou vypověděl smlouvu, uslyšev, že dům jeho vládou teď zamluvený má býti propůjčen české technice. Z pražské techniky účastní se jednání p. rektor magn. Dr. Slavík, od místodržitelství moravského hlavně p. místodržitelský rada Navrátil. Jeho Excellence pan místodržitel Spens-Booden ovšem — nikoli, leč snad jen negativně.

Dalekosáhlá novota zavedena ministrem vyučování na gymnasiích. Vydal nařízení, jímž katecheti jmenováni členy komissí maturitních s právem hlasovacím, jedná-li se o žáky katolické. Zároveň s ostatními členy musí býti nyní také katecheta nepřetržitě přítomen ústní zkoušce maturitní a podpisuje též vysvědčení maturitní. Svobodomyslné a nekatolické listy se pro toto nařízení durdí a hrozí odporem — však jen papírovým.

Zároveň vydán k ředitelům středních škol výnos, jímž se vyslovuje přání, aby se s velikonoční svatou zpovědí spojily třídenní duchovní exercicie, a to z pravidla nedělí květnou počínaje do středy v týdni velikonočním. Katecheti mohou přibrati na výpomoc i cizí kněze v dorozumění se zemským školním úřadem a prostřednictvím ředitelství.

Třetím výnosem změněn na vyšších gymnasiích učebný rozvrh pro mathematiku a fysiku, čímž se vyučování zjednodušilo a žákům ulehčilo, aniž utrpí celek prohloubenosti po stránce vědecké. Nový učebný plán, jímž také zavádějí se jisté změny v přírodopisu, nabude platnosti ve školním roce 1899—1890. Následkem změn mají se veškeré učebnice přepracovati, tak že v budoucím roce budou zase nové učebnice.

Zajímavou novinku zaznamenáváme také na učitelských ústavech. Otčenáš zaveden tam opět do ročníku veškerých. Jen že se zatím ještě nemodlí všichni čekatelé hlasitě, nýbrž jenom jeden, kdežto ostatní konají tichou modlitbu. A svět se proto nezbořil — a nezboří se ani, až zase všichni nastávající učitelé se budou příkladně modlit a vzorně konat veškerá náboženská cvičení svého vyznání.

Úsudky nelichotivé o platné nyní soustavě školské pronášejí se již i z kruhu svobodářských. Tak na př. gymnasialní vzdělání ostře bičuje a odsuzuje Dr. Burckhard, bývalý úředník v ministerstvu vyučování a posledně ředitel divadla. Případně poukazuje na divnou nesrovnalost: učiva stále se ubírá a nářku na přetěžování žáků přibývá. Hlavní příčinu všeho nezdaru vidí v tom, že u nás do škol byl vnucen německý recte pruský způsob učebný, který v žáku i učiteli udusí individualitu, ničí chuť ku práci a všechno vtěsnává v šablonu. Pro samou methodiku zapomíná se, oč vlastně běží. Nedbá se čemu se naučí, nýbrž jak se učí. Methodismus zabil u nás vyučování. Učiteli se předpisuje učebný postup v nejpodrobnějších instrukcích, nakazuje se mu, co napřed a co potom má činiti a jak to i ono říci třeba. Kritik, jenž velmi pochvalně se zmínil o bývalé soustavě vyučovací a velebil výsledky učby i výchovu za dob starších, úsudek nelichotivý uveřejnil v „Neue Fr. Presse“ a brněnský „Učitel“ jej v č. 4.—8. v překladu podal české veřejnosti. Neplatí úsudek také o školách ostatních? Vida, jak ten kaceřovaný „starý“ system vychovatelský a vyučovatelský, ta stará škola „klerikalní“ — bylať v době minulé gymnasia právě tak duchem katolickým řízena jako školství ostatní, tedy „klerikalní“ — přece jenom nebyla tak zlá a nedostatečná, jak se neprávem z neznalosti věcí domnívají lidé zaslepeni frasemi liberalistickými.

Studijní stipendia cestovní udělena ministrem kultu pro letní semestry 1899 a 1900 na cesty do Italie a Řecka prof. pražské realky Dr. Lud. Singerovi, prof. Jihlavského něm. gymnasia Juliu Helbensteinovi, prof. mor.-třebovského něm. gymnasia Janu Gallinovi a prof. českého gymnasia v Brně, Tom. Šilenému. Nepochybujeme, že rozhodovala zde jenom skutečná potřeba vědecká a ne ohledy jiné, přece však nelze utlumiti údiv, že z Čech vyslán jediný professor z tak velkého počtu středních škol.

Také vlastní program politický chystá české učitelstvo, zatím ještě jednotný pro všechny. Později snad dojde na speciální programy pro různé kategorie stavovské.

Literaturu dětskou velmi nepříznivě posuzují „Ped. Rozhledy“ a naznačují požadavky doby vzhledem k české mládeži. Mnohé výtky a tužby tam projevené i my bychom podepsali.

Na základě jisté stížnosti rozhodl správní soudní dvůr, že škola měšťanská není školou povinnou a tudíž nemůže býti nikdo nucen k návštěvě školy měšťanské.

Německý psycholog Dr. Rehmke, nyní rektor university v Greifswalde, dokazuje, že ve škole obecné nelze s prospěchem patřičným učiti v jedné třídě více než 30 žáků.

Petice katechetů. V české sněmovní komissi školské podával poslanec kanovník Dr. Krásl zprávu o petici katechetů za zlepšení služného. Navrženo, aby vzhledem k lepším a namáhavějším i nákladnějším studiím katechetů přiřčeno jim bylo větší služné než světským učitelům obecných škol. Ve příčině vyučovacích hodin navrhuje komisse školská, aby povinnost vyučovati 25 hodin byla obmezena na 22 hodin, ve všech případech, kdy musí katecheta vyučovati v rozličných budovách, aby exhorta se včítala do počtu vyučovacích hodin jako 3 hodiny, dále aby podmínky pensionování zvláštních učitelů náboženství byly příznivěji upraveny nežli dosud, zvláště však se nejbližším příbuzným po zemřelém katechetovi dostalo ze zemského fondu odbytného. Žádosti, aby katechetům přiřčeno bylo právo, by mohli býti jmenováni správci škol, mohlo by se vyhověti, když bude míti katecheta vysvědčení učitelské způsobilosti.

„Česká Škola Měšť.", organ moravských učitelů odborných, přimlouvá se za ustanovení zvláštních zemských školdozorců pro školy měšťanské, a sice pro jednotlivé odbory různé inspektory. Již nechybí než doktorat a rektor magnificus.

Ministr vyučování hodlá některé učitele průmyslových škol vyslati na studijní cesty do Paříže, a sice v době výstavy. Vídeňští učitelé domáhají se toho, aby také ze škol obecných a měšťanských byli vysláni učitelé do Francie. U nás [illegible] takových [illegible] dosud [illegible].

„Österr. Schulzeitung" zle naříká na dolnorakouské inspektory, že prý se úplně přizpůsobují „klerikální" soustavě vládnoucí [illegible]. Také z přečetných [illegible] jednu z nejhlavnějších [illegible] že prý nejsou členy okresních spolků učitelských a nepodporují spolkový život tak, jak bývalo před 10 lety, kdy při každé schůzi býval školdozorce a účinně súčastňoval se jednání. Za to velmi chválí německé inspektory v Čechách: ti že jsou dosud [illegible] „klerikalismem" neporušeni. [illegible] mezi německým učitelstvem bují duch tak eminentně rakouský?

Období sjezdové je v plném květu. Jako jindy, vedení v tom směru má i letos učitelstvo německé, jež chystá velké sjezdy svobodomyslného učitelstva v Liberci, [illegible] (Zwettl), Žitavě (Zittau) a Hradci. Netřeba snad zvlášť dokazovati, že se bude pokračovati v duchu „brněnském".

Pěkných výsledků dopracovali se Školní bratři ve Vorarlberku. Ze semináře učitelského vyslali již 137 učitelů, a sice vyučuje z nich 80 ve Vorarlberku, 22 v Tyrolích, 17 v Dol. Rakousích, [illegible] v zemích jiných různých působí. [illegible] má ústav Školních bratří 1[illegible]5 chovanců, mezi nimiž je 5 z Moravy a 9 z Čech.

Zmínili jsme se již kdysi, jak školy dívčí v cizině směrem více praktickým se vedou. V tomto směru vyniká zejména dívčí školství švédské. Tamnější školy mají velmi prakticky zařízené dílny školní, z nichž však veškeré práce ozdobné jsou vyloučené a jenom ruční práce pro domácí potřebu denní se pěstují. V nejvyšších třídách obecných škol je šití domácích [illegible] všeobecně zavedeno tak, aby každá žákyně [illegible] samostatně pořídila [illegible]

prosté oděvy domácí. Ve školní kuchyni vzorně zařízené, učí se dívky nejvyššího ročníku vařiti chutná a živná jídla, cvičí se v odhadování hodnoty a ceny potravin, navádějí je k pracovitosti a čistotě. Samy všechno umývají a poklízejí, poznávají zařízení krbu, učí se ceniti a šetřiti paliva, provětrávání kuchyně a vůbec všem výkonům praktickým. Jak daleko jsme u nás od takových škol dívčích.

O ženském studiu na universitách v Prusku přinesl „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" statistická data za posledních pět let (od školního roku v 7 semestrech 1895). Z 10 universit pruských jen na jedné do dnes ženy nestudují, v Münsteru. Pokud se návštěvy (hospitace) na ostatních universitách týká, tu nejsilněji v posledním zimním semestru byla navštěvována universita berlínská: 238 ženskými hospitantkami. Je to počet větší než na všech ostatních universitách pruských dohromady. Návštěva na nich sahala totiž od 10 do 33 hospitantek. A tu měly královecká universita 33 hospitantek, vratislavská 32, bonnská a göttingská po 26, greifswaldská a kielská po 17, hallská 15 a mariborská 10 hospitantek. Letoší zimní semestr vykazuje zvláště veliké zvýšení počtu hospitantek. V Berlíně v letním semestru minulém bylo 169 hospitantek, v letoším zimním už 238, v minulém zimním 188. Semestry před tím měly 116 (letní 1897), 95 (zimní 1896/7), 40 (letní 1896) a 66 (zimní 1895/6). Návštěva upadá na universitě göttingské, kolísá na vratislavské, hallské a kielské, roste na bonnské a královecké. Celkem na všech universitách vzrustal počet hospitantek v minulých sedmi semestrech: 117, 105; 223, 230; 347, 308; a 414. Co se předmětu, jež navštěvovány, dotýká, věnovalo se nejvíc hospitantek vždy nové filologii a literatuře (vstoupající příslušné číslice semestru jsou: 46, 53; 94, 94; 125, 107; a 146), dále filosofii (22, 15; 35, 46; 93, 69, 100), dějepisu (22, 14; 15, 39; 66, 58 a 71), umění a dějinám jeho (21, 16; 40, 32; 44, 54 a 66), filologii vůbec a archeologii (13, 15; 39, 45; 60, 48 a 55). Lékařství studovalo 2, 2; 8, 13; 11, 15 a 16 hospitantek, zubní lékařství teprv minulý rok 1, letoší rok 3 hospitantky. Mathematika, zeměpis, pedagogika, právní vědy, theologie a stará filologie poslouchány nejřiděeji. Dosti silně zastoupeny jsou však hospitantky v přírodopisu a státních vědách hlavně národohospodářství (od 10 do 40).

HLÍDKA.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil Břetislav Skalský. (Č. d.)

Není nic divného, že zbavivše vládu povinností křesťanské mravnosti, nedostupni jsouce bázlivcům z lidu, politikové dovolili si útočiti na vše, co dle jejich mínění mohlo by býti výhodným pro moc a neodvislost říše. Ježto však církev jako stráž jak veřejné tak i soukromé mravnosti nemohla přistoupiti na tak samovolné dělení povinností, žádajíc všude, aby tytéž nezměnitelné zásady spravedlnosti ode všech byly zachovávány, tu obránci absolutní neodvislosti vlády nazvali onu kontrolu církve ctižádostivým vkládáním se v práva moci světské a jménem svobody počali válčiti se Stolicí apoštolskou, bránice prý se před zamýšlenou usurpací. Ponenáhlu však ony sobecké zásady, z počátku jen do vlády zavedené, počaly vnikati v srdce národů křesťanských, stavíce na místo výroků bohabojného svědomí ohledy a výhody dočasné, tak že v životě společenském vždy všeobecnější se stávala zásada, že jen to možno nazvati nespravedlivým, co na úkor zákona Božího pro osobní zisk bude vykonáno; co však činí z lásky k vlasti, k přátelům, k rodině, to nemá býti počítáno za hřích. Důkazy, jakými se oháněli politikové, sloužily jejich nástupcům, rámě však duchovní moci nemohlo jich dosáhnouti, ježto je vláda jakožto svoje spojence ve válce s církví zakrývala svým pláštěm.

Rušíc tak vždy zjevněji moralnost křesťanskou a vybavujíc se z odvislosti i od učení církve, společnost křesťanská počala se stávati vždy více vášnivou po absolutní svobodě jak v oboru myšlenek tak

i činův. a tu teprve vlády porozuměly zhoubným následkům bludů. Bylo však. bohužel. již pozdě! Vlády samy již ztratily důvěru národu. tak že jen dvě cesty měly na výběr: buď se dáti nésti revolučnímu proudu, vztýčíc prapor absolutní svobody pro demokracii. nebo počíti smrtelnou válku o panování nad emancipovaným národem, jenž nechtěl nésti udidla. Vlády válčily s proměnným štěstím mocí spíše síly než moralní nějaké zásady. ježto přetrhavše samy svazky se zřídlem pravdy a dobra, jen praktické prostředky mohly stavěti proti revoluci. Některé vlády až dosud musí válčiti s hroznou silou převratu; jiné zanechaly války chtějíce se podrobiti násilí. aby stavše se povolným nástrojem revoluce. mohly zachovati aspoň dynastické a finanční svoje zájmy: byly však i takové. které poraženy v boji. úplně byly vyvráceny zůstavujíce vládu v rukou zvítězivšího lidu.

Zvítězivší vlády však nezměnily svého názoru o povinnostech svých a právech: vždy považují říši za existující samu sebou a mající plnost moci bez jakékoli kontroly s jiné strany. Ani ve jménu Božím ani ve jménu národu nikdo nemá právo vkládati se v konání vlády. ani jí ukazovati meze dovolené. Každý podobný pokus vláda počítá za vtírání se do moci vládní a dává hned pocítiti svou převahu zdvojením síly represse. Vlády pochlebující revoluci uznavše více méně zřejmě zásady lidovlády. usilují své stanovisko zachovati podskokem; neboť kořistíce ze své chytrosti a nabyté zkušenosti. tak hledí se řiditi složenou machinerií všeobecného hlasování. aby konečný resultat odpovídal vždy jejich tajným přáním. Proto v ohledu mravním možno. že stojí takové vlády nejníže. ježto jsou založeny na bludu. bez všeliké jiné zásady kromě osobního zisku. a i ten zisk je tak klamný. že chvilková výhoda často přichází nahradit nenadálou ztrátu. Politikové. kteří společenskou loďku tou cestou vedou, jsou podobni provazolezcům. kteří. aby vyloudili od zvědavého obecenstva groš na denní chléb. každou chvíli život nasazují; neboť jediný špatný krok rozbije jejich těla.

Avšak co nejdivnější se zdá naproti počaté válce mezi dávnou vládou a revolucí, je ta okolnost. že representanti národa zvítězivšího nechali na zemském praporu totéž politické heslo. které napsala naň absolutní monarchie. a sice: sekularisování říše. Jako někdy králové po zrušení přátelského poměru s církví o tom stále pracovali. aby vybavili vládu ze všeliké duchovní moci. tak i dnešní revoluční vlády nemají jiné starosti. než aby ze společnosti vyvrhly poslední náboženské vlivy. které v ní dosud zůstaly. Celý rozdíl záleží v tom. že. kdežto politikové válčící v zájmu všech panovníkův obraceli svůj meč proti náměstkovi

Boha na zemi, apoštolové lidovlády obracejí své střely proti samému nebi a Pánu země; v praktickém provedení končí obojí vypuzením náboženství ze všech odvětví veřejného života. A i zřídlo oné sekularisační horečky v obou případech je stejné: je to světovládná pýcha, hledící panovati bez kontroly a mezí. Známé rčení Ludvíka XIV.: „L'état c'est moi!" neméně modlářskou myšlenkou dýchá než dnešní heslo: „Demokracie!" neboť jako zde, tak i tam je zavržena vláda Boží. O co kdy, ptá se asi čtenář, šlo ve válce absolutismu s revolucí? Tu odpovídáme: kdo bude dědicem vyděděného ze svých práv Tvůrce. Panovníci, zaslepeni bezbožnou ctižádostí, hleděli svrhnouti Krále králů s trůnu, aby mohli si bez překážky přivlastniti udělenou moc náměstnou; avšak ne oni zasedli na uprázdněném trůně, nýbrž ti, nad nimiž chtěli panovati, a to jménem téhož Boha, jehož vrchní moc nad sebou zavrhli. Ovšem že onen nový vládce směleji a jasněji míří k svému cíli v sekularisační práci, než i sám nejzarytější odpůrce církevní moci; bezohledněji také mají se oni k dílu, než sami pohané; neboť jakkoli vláda pohanských panovníků dýchala často ukrutenstvím a tyranií, přece idea Boha jako Pána a vládce světa nikdy nebyla úplně ze života veřejného vymýtěna. Pokud dovolují nám historické památky sáhnouti v minulost, nenajdeme ani jednoho národu, jehož zákonodárství nebralo v ochranu úcty k Bohu a nepřikazovalo poslouchati jeho vůle; a třebas že pojmy jak o povaze božstva tak i o jeho působnosti byly více méně bludné, přece zásada, že táž všemohoucnost, jež nás povolala k životu, že má právo nás říditi, nikdy ve starověku nebyla úplně zavržena. Avšak, ptá se jisté čtenář, co činí tehdy církev? Činí to, co činila vždy, ježto jako neomylná nemůže změniti svůj postup a k duchu času nechce se přizpůsobiti, a také ani nemůže. I dnes jako v prvních stoletích svého mučennického bytí hlásá pravdivé zásady a tupí a zavrhuje falešné; i dnes vysílá na všechny strany zástupy horlivých apoštolů, kteří slovem a příkladem a nejednou i krví dávají bez bázně svědectví té nauce, jež tolikrát již dokázala, že ona jediná má kouzelnou moc léčiti jak individuelní nemoci tak i společenské; i dnes konečně s nevyčerpatelnou trpělivostí a obětavostí buduje znova sřícenou budovu společenskou, třebas že s největší námahou a nasazováním. Ovšem že dosud žádná vláda opravdu se k ní neobrátila s důvěrou, obětujíc jí své spolupůsobení v práci křesťanského obrození lidstva, ale v lůně samé společnosti návrat ku pravdivým tradicím katolickým jest vždy patrnější. Nejen galikanismus, josefinismus, i tak zvaný katolický liberalismus zanikají na obzoru beze stopy, nýbrž i uprostřed jinověrců

vždy více duší se navrací k opuštěné matce, tím horoucnější oplácejíce láskou, čím déle trvalo rozloučení. Velký zástup věřících na počet i obětavost skupil se v hustých řadách kolem oné skály, které nikdy pekelné brány nepřemohou, a stavíce proti demokracii a bezohledné svobodě zákon Boží a poslušnost k jeho církvi, obklíčují náměstka Kristova tak horoucí láskou a bezmeznou důvěrou, že ctnost, jež má dnes vrch ve světě katolickém, jest bez odporu věrnost k apoštolské Stolici, k všeliké oběti hotová.

Nejmocnější toho uzpůsobení je příčinou se strany papeže ohlášené dogma o neomylnosti papežově na koncilu Vatikanském, se strany věřících pak jediný svého druhu a úcty náboženské zjev u příležitosti jubilea Lva XIII. od milionů poutníkův a milionů darů světu ukázaný. Oba válčící tábory stojí pod svými prapory, k boji připraveny, avšak stává se vždy patrnějším, že materielní moc té války neukončí. Pravda a blud mají ve své podstatě tu nevyhnutelnou nutnost, že musí přinésti svým časem ovoce přiměřené své povaze; jakkoli tedy předsudky a vášně zaslepují rozum, přece většina lidstva má ještě tolik úsudku a dobré víry, že když uzří následky bludu, tak se nad nimi zarazí, že couvá bez váhání a vrací se na cestu pravdy. Přítomná epocha jest právě určena prohlížeti ovoce bezuzdné a bezbožné svobody. Poslední triumf lidovlády v jednom nejcivilisovanějším a nejmocnějším národě musí k úplné zralosti dovésti onen zakázaný plod vědomí dobrého i zlého, a jakmile lidstvo ho ochutná, hned otevrou se mu oči a poznavši svou nahotu počne se studem hanebný svůj úpadek oplakávati, s touhou a vděčností čekajíc na slíbeného Spasitele.

Z toho, jakkoli zběžného přehledu působení církve na společenský ústroj vidíme, že dobročinný vliv ten nejeví se v dějinném rozvoji událostí jako pochod zvítězivší na celé bojovné linii, nýbrž jest podobnější spíše k heroické válce, jež brání město v záloze; ta buď odráží mocný útok nepřátel, buď sama vysílá proti nim vždy nové houfy, z nichž každý pod jinou bojuje korouhví; hned po zahnání nepřítele skrývá se za hradbami tvrze a skládá u stupní oltáře trofej svého vítězství. Jakkoli však při každém novém útoku jen jeden oddíl na bojiště vystoupí, přece kořist na nepříteli dobytá jest majetkem celé zálohy. Tou kořistí pak, složenou pod stráží církve v její pokladnici, jsou ochráněné a objasněné pravdy, které obdrževše neomylnou sankci, činí dogmatické bohatství víry katolické, tak že i zloba protivníkův obrací se v zisk věřících. Udělené církvi od božského zakladatele privilegium neomylnosti dává jí tu nesmírnou převahu nad světskou

společnosti, že cokoli Duch svatý v ní bydlící za pravdu uzná, to na věky již zůstane pravdou a nikdy nemůže býti vyloučeno ze skladu učení katolického; na čem však světská umělost zůstává, duch času vyvrací stále ta slabá lešení, která sám nedávno uměle vystavěl. Kolik by možno bylo ukázati tvrzení vědeckých, jak zničených ideí ve světě tak i praktického jejich provedení, které byvše svým časem uznány za základ pravdy, dnes za dětinské a konečně i za nejapnou smyšlenku jsou považovány. Proto onen tak velebený od racionalistů civilisační rozvoj není nikterak trvalým rozvojem téhož pásma pravdy, nýbrž spíše stálým trháním staré příze, aby z nového materialu byla utkána; při tom nezřídka se stane, že bývá přetržena nit zlatá proto, aby ji zastoupila slabá pavučina.

Jestli tedy ona náruživost k novotářství jest pro rozvoj theoretických nauk škodliva, co můžeme říci o zdokonalení institucí veřejných a života společenského. Tu jednostrannost názorův a stálé vrhání se z jedné nutnosti do druhé již neopozdí, nýbrž učiní nemožným všeliký postup. Abychom se však skutečně o tom přesvědčili, pokusíme se představiti nejpřednější prvky společenského ústrojí jak ve světle zjevené víry, tak i ve světle rozumu z jejího vlivu vytrženého, aby sám čtenář mohl souditi o poměrné ceně jak jednoho tak i druhého základu.

I.

Hodlajíce vypsati podmínky štěstí společenského, musíme nejprve zodpověděti otázku: Co to je společnost? Zvláště však, jaký jest její počátek a účel? Co se toho týče, tuť v táboře věřících a pochybovačů jsou úplně protivná mínění. Racionalisté minulého století a první polovice nynějšího století zbavivše Boha všelikého vlivu na osudy lidské, spatřují v společnosti pouze výsledek lidské vůle, jež vyzkoumavši nesmírné výhody společenského života, povzbudila lidi spojiti se z příčiny dříve vytknuté. Dle jejich mínění je vláda výsledkem dobrovolné úmluvy, ujednané mezi obyvateli jistého kraje, aby si zabezpečili vzájemnou pomoc a dosáhli co možná největšího užitku ze společné práce. Dle toho náhledu společnost jest věc dobrovolná, jež nastala v jistém období civilisačního vývoje lidstva, ale mohla by nastoupiti dříve nebo později, nebo vůbec ani nenastati.

Opírajíce se tedy pouze o vlastnosti lidské přirozenosti a objevy, jež snadno odůvodňují její činnost, nedovolávajíce se Zjevení, pokusíme se dovoditi, že společnost je tak bezprostředním dílem Božím jako řízení

viditelného světa; že nezáleželo toliko na člověku, aby žil samotářsky nebo hromadně, nýbrž že spočívají v naší povaze zvláštní živly společenského života, tak že i forma prvotní společnosti byla nutným výsledkem nezměnitelných zákonu přírodních; že jakkoli původní ta forma vyvíjela se během času, přizpůsobujíc se časovým a místním okolnostem, že přece hlavní činitelové, jež dodávají organismu společenskému sílu životní a trvání, musí zůstati titéž, neboť odstranění třebas jen jediného hrozí nevyhnutelnou zkázou celé společnosti; že elementarní ti činitelové nalézají se i za našich dob v každé vzorné rodině; tam je tedy po nich pátrati a je rozbírati. Ukážeme konečně, že zabezpečení života a jmění spoluobčanův a rozmnožení zisku z jejich námahy náležitým uspořádáním práce společné stanoví materielní účel života společenského, že však má tento život společenský i účel moralní, samým Tvůrcem mu naznačený a k poslednímu cíli člověka přizpusobený, jehož poznání zbavilo by společnost nejdůležitější části vznešeného poslání jejího. Přistupujeme k odůvodnění svrchu uvedených vět, počnouce od nutnosti utvoření se lidské společnosti.

Ze člověk stvořen je k společenskému životu, je zřejmo z toho, že jest jedinou bytostí na zemi, jež může dorozuměti se pomocí slov s bytostmi sobě podobnými. Jest nemožno, aby bytost obdařená darem mluvy byla ustanovena k samotářskému životu. Avšak i fysická přirozenost lidská vyžaduje společnosti. Zvíře pokryté srstí nachází pokrm za každým skoro krokem a požívá ho v stavu přirozeném bez jakékoliv umělé přípravy; může se ukrýti v ledajaký brloh nebo v jeskyni, má buď sílu nebo chytrost nutnou k tomu, aby nástrahu odkrylo nebo jí uniklo, nepotřebuje konečně starati se dlouho o své potomstvo, neboť toto skoro hned po narození chodí a po krátkém poměrně živení matkou samo se živí a život svůj chrání; zvíře, všeobecně mluveno, nemusí znáti společenský život a přece zachovati může i individuelní i plemennou povahu, v čemž záleží celé jeho určení. Ale člověk, bytost poměrně slabá a útlá, nemuže snésti náhlých změn temperatury, potřebuje nejen získati si pokrm, nýbrž přiměřeně ho též připraviti; bytost neschopná aby se bránila před divokými zvířaty bez přiměřené zbraně a bez spolčení se většího počtu bratrských paží; bytost konečně, která musí se starati o své potomstvo po několik let, jež neobejde se bez oděvu, bez ohně a rozmanitého nářadí, zdaž by sama dovedla vyhověti všem těm podmínkám tak rūznorodým a těžko vyplnitelným, avšak k zachování života nezbytným? Postavme i nejsilnějšího a nejodvážnějšího muže do divoké pustiny, zbavme ho všeho, co nás v civilisované spo-

lečnosti obkličuje, a ten obr sám sobě nedá rady, jsa nucen mysliti stále na to, jak by získal výživu, oděv, byt a zbraň proti dravým šelmám, jež naň kolem číhají. Čítáváme o trosečnících vržených na nezalidněnou výspu, a srdce se nám svírá pod dojmem tragických scen, které z podobné situace nezbytně vznikají; neboť boj jediného člověka se živly k jeho zkáze sjednocenými musí dříve nebo později skončiti pádem člověka.

Táž nutnost ještě plyne i z toho, že všichni lidé neobdrželi jedněch a týchže schopností, nýbrž skoro každý jednotlivec vyniká v jistých pracích, v jiných však jest pozadu. Nemluvíme tu o schopnostech odborných, jež jsou výsledkem zvláštního vzdělání, nýbrž o přirozené schopnosti k tomu neb onomu zaměstnání, bez níž i nejúsilovnější práce zůstane jalovou prací. Zvířata, ptáci, hmyzové udržují vesměs od přírody schopnosti plemenné, společné celému houfu jistých organických bytostí; že však ty schopnosti odpovídají potřebám jistého druhu, stačí proto k nezávislému uchování jak individuelního tak i společného bytí bez utíkání se k vedlejší pomoci. Jinak věc se má s člověkem, který jedině ve společnosti je s to, aby všech svých potřeb si dobyl; neboť nejen nedostává se mu sil, nýbrž ani přiměřených schopností. V témže kraji, ba v téže rodině a při témže prvním výchově skoro každé individuum jinými jest obdařeno schopnostmi, tak že sama přirozenost činí způsobilým rod lidský k práci. Vidíme též, že na celé zeměkouli, a to od nejdávnějších časů každý člen velké rodiny lidské oddává se specielnímu zaměstnání, k němuž má větší chuť a větší schopnosti; to mu poskytuje možnost, aby ukojil potřeby nejen vlastní, nýbrž i svých bližních, začež dostává se mu navzájem pomoci bratrské v jiných zase oborech. Postup civilisace množí počet specielních zaměstnání ve společnosti, ale touha po účasti v práci vzniká z lidské přirozenosti, jež vedouc lidi instinktivně k vzájemné podpoře, nutí je sama, aby se spolčili.

(P. d.)

Odkud povolal Krištof z Teuffenbachu Hrváty na Moravu?

Odpovídá Alois Malec.

Záhadou, dosud nerozřešenou, jest zajímavá otázka, odkud Krištof z Teuffenbachu, pán na Drnoholci, povolal na Moravu Hrváty do osad Frjelištorfu, Gutfjeldu a Nové Preravy. Dějepiscové a spisovatelé vůbec, pokud známo, přestávali v té příčině na odpovědi jen všeobecné. Poukazovali přirozeně na království hrvatsko-slavonské. Volný ve své církevní topografii diecese brněnské z r. 1858. ve II. svazku na str. 67. píše, udávaje za pramen svých slov Schwoyovu topografii Moravy, svazek II. str. 119.: „Nicht nur vor und um 1510, sondern auch im weiteren Verlauf des 16. Jahrh. waren die D. Fröllersdorf, Guttenfeld und Neu-Prerau verödet, und erst um 1584 wurden sie von dem Gutsherrn Kristof v. Teuffenbach mit aus Croatien genommenen Ansiedlern besetzt . . .“ Tato zpráva Volného, vlastně Schwoyova, pramenem byla d'Elvertovi v genealogickém jeho článku v „Notizenblattu mor.-slezské sekce“ na rok 1876., z něhož opět Herben r. 1882. čerpal své zprávy v rozpravě: „Tři chorvátské osady na Moravě“ v časopisu „Matice Moravské“ 1882, v níž na str. 5. zmíniv se, že Krištof z Teuffenbachu koupil od Hartmanna z Lichtenšteina zámek a městečko Drnoholec, píše: „Kup stal se r. 1583. . . . Rok na to, tedy 1584 přivedl do jmenovaných už vesnic Gutenfeldu, Přerova a Fröllersdorfu osadníky z chorvátsko-slavonského pomezí, kteří stále ohrožováni byli nebezpečím od Turkův.“ Na tyto zprávy Herbenovy odvolává se více spisovatelů pozdějších. Volný (Schwoy) učinil udání nejvšeobecnější, Herben jde dále, vytýká určitě za starou vlast moravských Hrvátů „chorvátsko-slavonské pomezí“, ano udává i příčinu, co přimělo je, že opustili svou vlast a vystěhovali se na Moravu, — že „byli totiž stále ohrožováni nebezpečím od Turků.“ Poslední tuto příčinu přejal od Šembery, jenž v „Týdenníku“ Oheralově z r. 1848. č. 1. str. 2. praví, že Krištof z Teuffenbachu je povolal „z nynějšího tureckého Chorvátska, kteří učiněné k nim pozvání tím raději přijali, čím více tehdá ve své vlasti od Turka byli skličováni.“ Naproti těmto zprávám spisovatelů českých a německých spisovatelé hrvátští sunou starou vlast moravských Hrvátů v království hrvátském více na západ: Janko Barlè bezmála až k moři pravě, že povoláni byli „negdje iz senjske biskupije.“[1])

[1]) »Prosvjeta.« 1898. 6. str. 196. Zagreb.

a slovutný Ivan Milčetić k řece Slunj, an píše:[1] „Našu pazlivost bude riječi njemačke, česke i talijanske (v řeči moravských Hrvátů). Posljednje nas upućuje na blizinu primorja, gdje se sastaje kajkavština sa čakavštinom primajući riječi talijanske i njemačke. Iz takova kraja potječu moravski Hrvati, a ja bih tražio taj kraj ispod Karlovca, istočno od Ogulina. U one strane vode i njihova obiteljska imena, naročito vrlo rašireno ime „Slunjski." Hrvátští spisovatelé tedy označují poněkud blíže kraj Hrvátska, z něhož asi pocházejí moravští Hrváti, spisovatelé čeští a němečtí za vděk vzali s udáním povšechným, v příčině jistého místa v rozsáhlé vlasti Hrvátů velmi neurčitým. Neměli z čeho na jistý kraj usuzovati; zdá se, že jedině postavení Teuffenbachovo: „císařský generál chorvátsko-slavonské hranice" (Herben [2]) je zavedlo na „chorvátsko-slavonské pomezí."

Listin povolání Hrvátův na Moravu se týkajících asi nebylo a není! Nejednalo se tu ani o statky, ani o peníze, — nebyl to kup ani prodej, — nebyla to smlouva nějaká svatební nebo nájemní: šlo tu jen o robotěze, nevolníky, — a kdo tehdy pro paria vzal péro do ruky, — komu stál za to, aby o něm něco napsal, poznamenal? Arci praví se, že „Hrváti byli vyměněni za sto volů" (Herben str. 6.[3]), ale i kdyby to pravda bylo, nebylo přece proto naléhavě třeba něco psáti; výměna se vykonala, a psaní nějaké, s kým se vykonala, což na výsost by bylo pro naši otázku důležito, že by vedlo na panství nějakého velmože a tím i na starou domovinu Hrvátů, bylo zbytečno.

Podání lidu mluví tu v některém vzhledě dosti určitě, jak níže uslyšíme, ale samo nemůže se bráti za pramen historicky spolehlivý; nabývá ceny, když také jiné známky a zprávy jemu nejen neodporují, ale s ním ven a ven souhlasí. — Tak na zodpovědění dané otázky, ze kterého místa jejich staré vlasti povolal Krištof z Teuffenbachu Hrváty na Moravu, nemáme po ruce žádného pramene přímého, — jsme odkázáni opět jen na lid ten sám a jeho pána, Krištofa z Teuffenbachu! Ale to nám také úplně postačí. Z okolností, za jakých je Krištof z Teuffenbachu povolal, z účelu, za jakým se to stalo, ze života lidu

[1]) „O hrvatskim naseobinama u Moravskoj . . ." Zagreb 1899, str. 56.

[2]) »Časopis Matice moravské« 1882, 6.

[3]) »Podivuhodno je, že Chorváti sami nemají ústního podání o svém příchodu na Moravu. Od jednoho známého faráře, rodem Chorváta odtud slyšel jsem, že prý osadníci byli vyměněni za sto volů. Tu a tam kolují ještě jiné povídačky, které nemají nejmenší pravděpodobnosti.« Mat. Mor. 1882, str. 6. — Ústní podání o svém příchodu, jak níže uslyšíme, mají, a není asi ani tato zpráva o výměně za voly bez historického podkladu.

duševního i hmotného srovnáním možno určité usouditi na starou jejich užší vlast, kraj, místo, z něhož na Moravu vzati byli. Známky odtud nabyté a závěry přirozeně se vnucující jinde vlast tu ukazují, než naznačil Schwoy, Volný, d'Elvert, Šembera a Herben.

Pátrejme po ní hledíce napřed k osobě Teuffenbachově.

1. Krištof z Teuffenbachu byl věhlasným vojevůdcem. V celé řadě bitev porazil Turky na hlavu.[1]) Ale Moravě nenáleží jako velitel vojska, nýbrž jako hospodář, velkostatkář! Koupil r. 1583. panství Drnholecké se spustlými na něm osadami. Hledě tedy ku hrvátské kolonii na Moravě jím založené, jest odezírati od něho jako generala a držeti se ho jen jako hospodáře. Ne jako vůdce vojsk, ale jako majitel statku, na němž neměl dělného lidu, robotězu, přivedl do pustých vesnic osadníky. A tato myšlenka na Teuffenbacha jako hospodáře, jemuž nešlo o vojíny válkami vyškolené, ale o lid dělný pro panství, odnímá jej v naší otázce chorvátsko-slavonskému pomezí, kde měl pod sebou rekovné vojíny, a klade v příčině přivedení Hrvátů na Moravu jinam, odkud vzíti mohl tiché, dělné rodiny k zalidnění zakoupeného, liduprázdného panství. Vlastní jeho hmotný prospěch žádal, aby vyhlédl a vzal si lid, jejž znal ne tak z bouřlivých let válečných, jako z let míru a z dob plodné práce. Takové rodiny hospodářské a pracovné snaze mu bylo najíti jinde, než na chorvátsko-slavonském pomezí, kde všechna činnost jeho byla výhradně zasvěcena vojenství: se zdarem čeliti věrolomné, sveřepé výbojnosti turecké.

2. Toto povolání osadníků hrvátských na Moravu „z chorvátsko-slavonského pomezí“, jež dle Herbena stalo se r. 1584.[2]), jest v příčině naší otázky tím pravdě nepodobnější, že r. 1584. Krištofa ani nezříme činna na pomezí chorvátsko-slavonském; bylť tě toho roku městským velitelem vídeňským.[3]) Ba ani ne v roce 1583., kdy kup se stal, není na jihu: vidíme jej zaměstnána stavbou zámku Drnoholeckého.[4])

3. Krištof z Teuffenbachu pocházel ze zámožné, šlechtické rodiny ve Styrsku. Děd jeho Bernhard nakoupil tam velikých statků, jež otec Ondřej ještě rozmnožoval.[5]) Krištof jako syn byl dědicem části jich. Když pak koupil nové, pusté panství na Moravě, nepřipadá tu takměř

[1]) *Brandl*, »Urkundenbuch der Familie Teuffenbach. Vorwort XV. Brünn 1867. — *d'Elvert*, »Notizenblatt der historisch-statistischen Section.« 1876. Nr. 10

[2]) Časopis Matice Moravské 1882, str. 5. (Ve skutečnosti stalo se jiného roku.)

[3]) *d'Elvert*, »Notizenblatt« 1876, Nr. 10, str. 74. (Hormayer II., 3. Bd S. 52.)

[4]) Tamtéž.

[5]) *Brandl*, »Urkundenbuch der Familie Teuffenbach.« Jednotlivé listiny.

samo sebou na mysl, že někde a) buď z panství otcovského, nebo b) z okolí ze statku svých příbuzných vzal osadníky jako lid dělný, chudý, jemuž vhod bylo nabýti pozemků na pustém, liduprázdném panství moravském? Měl-li tam lid hrvátský, nebylo mu snáze tu jej vzíti, než z dalekého „pomezí chorvátsko-slavonského?" K čemu hledati v cizině, co měl doma nebo v okolí? Nač s většími obtížemi a výlohami stěhovati lid z daleka, měl-li jej doma nebo na blízku?

4. Skutečně, lid ten tam žil v bezprostředním sousedstvu se statky Teuffenbašskými, a ne neprávem domnívati se můžeme, že i na některých statcích těch samých. Píšeť Brandl v „Knize pro každého Moravana" 1863 na str. 57.: „Možno ovšem, že rodina Teuffenbachská, pocházející ze Štyrska, i chorvátské osady ve Štyrsku založila." Buď si již jak buď, poloha statků rodinných Hrváty mu odsud, ne z chorvátsko-slavonského pomezí, nabízela. Statky ty dotýkaly se hrvátských osad v Uhrách, rozložených po obou březích Pinky, přítoku Rábu, a rozprostřených k severu podél Neziderského jezera až k Prešpurku.[1] Dokazuje to Brandlovo dílo: „Urkundenbuch der Familie Teuffenbach", Brno 1867. Dle ní rozkládaly se statky Teuffenbašské ponejvíce východně od vtoku Marice do Mury, v severovýchodním Štyrsku až k samým hranicím uhersko-štyrským, tedy směrem k hrvátským osadám v Uhrách, až přecházely v bezprostřední jich sousedství. Listina 349. ze dne 16. dubna 1512 na str. 273. obsahuje smlouvu, dle níž Bernhard Herzenkraft podává svému švakru Bernhardu z Teuffenbachu vinohrad na Lafnici u Neidavy. „Neidau" na Lafnici ve Štyrsku sousedí s hrvátskými osadami: „Sentalek (Stegersbach, Szent-Élek) a Stinjaki[2] (Stinacz)" v Uhrách, západně od středního asi toku Pinky položenými. V sousedství těchto hrvátských osad nejbližším koupil také Bernhard z Teuffenbachu od Matouše, biskupa Solnohradského, desátek v dědičný majetek, jak dí jiná listina: 358 od 14. dubna 1530 str. 278. doslovně: „... auf dem hernachbenannten guetern Nemblich in Säfentall in Wagenpach, zu Geysldorf zu Mayrhofen, gannzen Zehendt zu Oberlimpach, zu Waltersdorf, an der Müll under Waltersdorf, zu Leytersdorf, Schwarzmannshofen, Spelprunn, Stainpach und Plawmaw alle gelegen in Waltersdorffer pfarr..." Všechny tyto osady: Geiselsdorf, Ober-Limpach, Waltersdorf, Leitersdorf, Speilbrunn, Steinbach, Blumau (Plawmaw) leží jednak při potoku zvaném „Safen", jednak mezi ním a říčkou Lafnicí, přítoku

[1] Pouze tyto Hrváty mám na mysli, když v dalším jmenuji je krátce: »Hrváti uherští«.

[2]) *Kurelac*, »Jačke«, Zagreb 1871 (str. III. v seznamu jmen).

Feistrice, nějakou hodinu na západ od svrchu řečených hrvátských osad v Uhrách: Sentálku a Stinjaků, položených nedaleko středního toku Lafnice, na levém jejím břehu. Tam měl Bernhard z Teuffenbachu také statky lenní, jež mu dal císař Maxmilian I. dle listiny 356. ze dne 13. prosince 1516 str. 277.: „...Item sechs höf in Marchpach. Item ein hof im Gremslag. Item ein hof und ein hofstat zu Chundorff. Item ein Paumgarten am Winssenperg. Item das dorf Speyelprun. Item zu Sebersdorff zwen höf drithalb huben.... Item zu Limpach.... Item zu Rorbach vier höff sechs hofstäts gestifts...; Item zu Geyseldorff zwo huben. Item in der Nurning ain hof. Item zu Ebersdorff ain hofstat. Item in dem Sephental dreyzehn Eimer... Wein.“ Dle listiny jiné: 369 ze dne 1. března 1542 str. 286. prodal Ulrich Altenburger, farář ve Friedbergu, bratřím Ondřeji a Baltazaru z Tiefenbachu dva vinohrady, jeden jmenovaný „im Gesenge“, druhý „am Kaltenprunnperg“, a dle listiny 370 ze dne 1. května 1546 str. 286. prodal Joachim Tretter, měšťan v Ašpangu, Baltazaru z Tiefenbachu roční nájemné 52 feniků „auf der Lagell-Mühle zu Stosser“. Friedberg leží v severovýchodním koutě Styrska vybočujícím do Rakous a Uher. Ašpang v Rakousích při samých hranicích štyrských; i tyto listiny s mnohými jinými ukazují, jak statky Teuffenbašské rozkládaly se v blízkém nebo bezprostředním sousedství hrvátských osad uherských.[1] Bylo tedy třeba Teuffenbachu bráti Hrváty z dalekého jihu, když je měl na blízku v Uhrách, v samém sousedství statku rodinných nebo dokonce na nich samých? Praví se, že Hrváti moravští vyměněni byli za sto volů; není to věc nemožná: nebylo tehda řídkým zjevem lidi kupovati; dle listiny 374. ze dne 21. září 1555 str. 289. Sebastian z Windischgrätzu, svobodný pán v „Thalu“, prodává svému švagru Servaci z Tiefenbachu více statkuv a lidi; nedála se tedy tato výměna pohodlněji a snáze na statcích blízkých, než na vzdáleném jihu?

Poloha rodinných statků Teuffenbašských ve Štyrsku činí tedy velmi pravdě podobným, že Hrváti moravští vzati byli ne z Přímoří, ani „z chorvátsko-slavonského pomezí“, nýbrž ze středu Hrvátuv uherských, buď z Uher nebo ze statku Teuffenbašských samých. A co

[1]) Ve století 16. bylo tam více osad hrvátských, než nyní tam nalézáme; neboť Kurelac píše v předmluvě svého díla „Jačke« na str. XVI.: »...za vremena, kad Jurišić Niko Kisek branio (1532) a branio ga Hrvatskom silom i svojim Hrvatskim junaštvom, moglo je našega naroda, ne velju da ga je bilo veće, er se ipak razplodio, nu je bio dalje i gušće razsadjen i nastanjen; a tomu zalibože svědoče tolika sela, někad Hrvatska, danas poněmčena ili pomagjarena.« (»Jačke«. Zagreb 1871.)

tato poloha činí pravdě podobným. lid náš hrvátský na Moravě po stránce své duševní. tělesné i hospodářské atd. činí nepochybným. jistým. Srovnání duševního i tělesného a vůbec všeho života našich Hrvátů se životem Hrvátův uherských dokazuje to nade vši pochybnost. Dokazuje to:

1. řeč jim společná, ven a ven jednaká: nářečí čakavské. čili ještě přesněji řečeno: čakavsko-ikavské. Než vejdeme v podrobné důkazy, vizme vzor jí vůbec:

Poštovani sused rihter!

Prosim zapovîjte vašim susedom Jivi Krizmaniću pak Mati Šekulinu. kî su va našoj lozi drv kupili, da oni ov tajedan dojdu vsakojački ona platit i dele onako 'zčistit kot su obećali. Sram bi je moralo bit kot poštene muže. da on nj'eve čvrsto obećane riči ne držû. Naša gmajna je njim prodala kot vrlim i poštenim mužem, ali moram reć: nisu vrli, ar ne držû rîči, kot se dostoji. Ne znadu onoga, da su se naši ljudi bili ur zagovorili vašim ljudem ča prodat, ar jako špotno činû; ali 'zopet se je ono ur bilo zabilo, a sad se pak 'zopet ponavlja. Zato, prosim, povîjte jim, da oni ove dneve oš drva platû, i do osam dan da budu čisti naši deli; ar ako ne, tako morete povîdat vsim vašim ljudem, da se neka ne nadije nédam već kada va Gerištofski lozi ča kupit. Ar to je mrazno: kupit, pak va pol leti ne platit. Z ovim vas pozdravljam vse dobro želeći

V Gerištofi dan 19oga febr. 1839.

Martin Buranić,
rihter.[1])

Každý Hrvát moravský slyše to. řekne: „To je naša rič". „tako mi govorime." Slyšme řeč tu i v písních z osad svrchu uvedených: „Sentalku" a „Stinjaku".

Sentalek.

Sirota 'e ptičica, kâ nîma perjica,
tako je dîvojka, kâ nîma miloga.
Ptičica b' letila, da b' kreljut imala,
divojka b' ljubila, da b' koga imala.

Stînjaki.

Nićt mi to ne hasni, ča mi se kdo klanja,
Ravno mi se vidi kako noćna sanja.
Druga sa veseli i va tancih skače,
A meni se srdce od žalosti plače.
Vnogi mi govori od lîpe ljubavi,
Nikdor ne govori, da bi pirovali.
Kîgod me kušuju, kada sam va tanci,
A bog najbolje zna, ča je komu v srdci.
Čagod je na svîtu, vse ću zapustiti,
Kad me dragi mili kani ostaviti.

[1]) *Kurelac*, »Jačke«. Zagreb 1871. XXVII.

První tři kapitoly Písma.

JAN OLIVA. (Č. d.)

Zcela jiného náhledu je Pospíšil 790—816 a 843—850 opíraje se o jiná vědecká díla. Obhajuje především slovo jôm ve významu dlouhé doby a dodává, že tomu ani nevadí slova „večer a ráno“. „Tvůrčí týden jest příčinou a vzorem našeho lidského téhodne, jenž jest jeho obrazem, odleskem, ektypem. A proto chronologický základní pojem, z něhož nám tu vycházeti jest, není den, nýbrž týden. Zdali však tento týden čítá sedm dní o 24 hodinách, aneb sedm století, aneb tisíciletí, anebo sedmerý počet ještě delších period, na tom v otázce týkající se ustanovení téhodne pranic nezáleží.“ „Šestero tvůrčích konu jsou dogmatickým podkladem našeho téhodne se šesti dny pro práci a sedmým dnem pro odpočinek a službu Boží určeným.“ Tím dokazuje autor, že není rozporu mezi biblí a vědou co do počtu period. „Než theorie konkordistická hledí také veškeren postup tvůrčích děl na jednotlivé dni, pokud se týče, na jednotlivé periody připadajících v úplný souhlas uvésti s resultaty geologie a palaeontologie.“ A když obšírně to probral, praví: „Nedá se upříti, že tato theorie ze mnohých důvodů se zamlouvá... Nicméně činí stoupenci ostatních theorií proti parallelismu mezi mosaickým šestidenním a resultaty geologickými mnohé námitky... Ačkoli mezi díly jednotlivých tvůrčích dnův a mezi naukou přírodovědeckou o vývoji země naší a jejího organického života ve mnohé příčině vládne obdoba, ano do jistého stupně i shoda, přece tato shoda není úplná.“ Proto se autor rozhoduje sice pro tuto theorii, ale modifikovanou Güttlerem. O té praví, že „snad jest pravdě nejpodobnější a to z těchto důvodů. Theorie tato doporučuje se jednak se stanoviska biblické exegese, jednak také se stanoviska resultatů moderní přírodovědy. Hlavní přednost její v tom záleží, že hájí historického postupu jednotlivých tvůrčích děl a dokazuje, že tento postup v hlavní věci úplně souhlasí s onou posloupností, ve které podle moderní přírodovědy celý vesmír vůbec a země naše zvlášť s veškerým svým organickým životem ze svého původního mlhového stavu se vyvíjela, až dosáhla stupně dokonalosti, na kterém nyní stojí. Jest sice pravda, že zcela jinak znějí slova, kterými líčí Mojžíš tvůrčí šestidenní, a jinak také slova, kterými moderní přírodozpytci své kosmogonické a geogonické soustavy osnují. Ale ačkoli Mojžíš valně se liší od moderních přírodozpytců co do formy líčení a

mluvnického výrazu, přece co do věci není mezi jeho dějepravou a mezi výsledky nynější kosmogonie a geogenie žádného podstatného rozdílu. Všechen rozdíl mezi Genesí a přírodní vědou je předně podmíněn různým stanoviskem, se kteréhož Mojžíš jakožto zákonodárce starozákonný vznik všech věcí líčí, a se kterého přírodozpytci vývoj všehomíru a naší země pojímají. Druhý rozdíl záleží v tom, že přírodovědecké kosmogonie buď vývoj celého všehomíru aneb aspoň naší sluneční soustavy vysvětlují, kdežto Mojžíš o všemmíru toliko v prvém verši Genese poznamenává: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi", a ihned na to přechází k líčení vývoje naší země a jejího života. Ačkoli Mojžíš a přírodověda stojí zcela na rozném stanovisku, není přece mezi Genesí a resultaty jednotlivých věd ve hlavních věcech sporů pražádných. K vůli jasnějšímu přehledu nebude od místa hlavní body harmonie Písma sv. a přírodovědy v této příčině vedle sebe postaviti.

Přírodověda učí:	Písmo sv. praví:
1. Na počátku byla beztvárná ve veškerém světovém prostoru rozptýlená hmota, z níž se celý vesmír (všecka tělesa nebeská i s naší zemí) vytvořil.	1. Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi.
2. Země naše byla žhavou koulí, jež byla prosta všeho organického života a byla	2. Země pak byla pustá a prázdná,
3. se všech stran obklíčena hustým mrakem vodních a různých mineralních par,	3. a tma byla nad propastí.
4. které ochlazením zhustly, v kapalnou tekutinu se proměnily a na povrchu zemském se soustředily.	4. a Duch Boží vznášel se nad vodami.
5. Tím, že ony mraky zhustly a na povrch země sprchly, zřídla hustota parokruhu naši zemi obkličujícího a světlo sluneční počalo osvětlovati samostatné těleso naší země.	5. I řekl Bůh: Buď světlo. A učiněno jest světlo.
6. Než různými látkami, které kapalná tekutina povrch naší země tvořící ze sebe vypařovala, zhustl zase parokruh naší země tou měrou, že nemohlo jím světlo pronikati, a tak se poznovu naše země zahalila v temnou noc, až konečně světlo nade tmou zvítězilo a	6. A oddělil Bůh světlo od temnosti
7. od té doby pravidelně jednu nebo druhou polovici naší zeměkoule osvětlovalo.	7. A nazval světlo dnem a tmu nocí.

8. Z jedné části plynových a parních látek, z nichž se parokruh skládal, utvořil se náš vzduch, kdežto část druhá v kapalnou hmotu se proměnila a na povrch země naší spadla.	8. I učinil Bůh oblohu a oddělil vody, kteréž byly pod oblohou, od těch, kteréž byly nad oblohou.
9. Utvoření azoických prahor způsobilo rozdíl mezi pevnou zemí a mořem, kterýžto rozdíl byl příčinou dalšího vývoje a výtvaru jednotlivých geologických period.	9. Řekl pak Bůh: Shromážděte se vody, kteréž pod nebem jsou, v místo jedno, a ukaž se sucho. I nazval Bůh sucho zemí a shromáždění vod nazval mořem.
10. Na pevné zemi vznikla nejnižší vegetace.	10. I řekl: Zploď země bylinu zelenou a vydávající símě, a stromoví plodné nesoucí ovoce podle pokolení svého, v němž by bylo símě jeho na zemi. I stalo se tak.
11. Mezitím očistil se vzduch dosud ještě mnohými parami prosycený tou měrou, že slunce, měsíc a hvězdy ve vší své stkvoucí záři naší zemi se objevily.	11. A učinil Bůh dvě světla veliká; světlo větší, aby panovalo nade dnem, a světlo menší, aby panovalo nad nocí; i hvězdy.
12. Vegetace a pravidelné střídání dne a noci jakož i jednotlivých ročních počasí poskytly možnost vzniku života animalního, jenž současně s vyššími druhy rostlinnými v jistém postupu a pořadu se vyvíjel.	12. I stvořil Bůh velryby veliké, a všelikou duši živou a hýbající se, kterouž vydaly vody ve tvárnostech jejich, a všeliké létavé podle pokolení jeho. — A učinil Bůh zvířata zemská podle tvárností jejich, i hovada i všeliký zeměplaz podle pokolení jeho.

Vývoj říše rostlinné i živočišné podle Genese a věd přírodních v tomto asi pořádku postupoval:

Podle přírodovědy:	Podle Genese:
1. Rostlinstvo bezděložné — zvířata vodní,	1. Byliny zelené — zvířata vodní.
2. rostlinstvo jednoděložné — plazy a ptactvo,	2. byliny vydávající sémě — plaz duše živé a létavé,
3. rostlinstvo dvouděložné — zvířata zemská.	3. stromoví plodné, nesoucí ovoce — hovada, zeměplazi i zvířata zemská.

Z toho přehledu vidíme, že Mojžíšova dějeprava, ačkoli neužívá vědecké terminologie nynější přírodovědy, přece s jejími resultaty ve hlavní věci úplně souhlasí. Při tom ovšem nechceme zapírati, že jsou dosud přemnohé otázky mezi 1. hl. Genese a moderní přírodovědou ještě sporny. Než tyto spory nedají se jen tenkráte nikterak urovnati, když přírodověda stůj co stůj chce s „Genesi se příti."

Periodismus objevil se v posledních letech v zlepšeném vydání jako kosmická theorie. P. Bourdais vysvětluje dni Genese jako kosmické dni. Babyloňané znali kosmický rok, v němž 365¼ obyčejných dní činí jednu vteřinu. 60 astronomických let tvoří jednu kosmickou minutu, soss. 60 sossů = 3600 obyč. roku tvoří kosmickou hodinu nebo saros. 12 těchto sarosů = 43.200 obyč. let tvoří kosmický den. Bourdais počítá hexaemeron 6 × 43.200 = 259.200 let. K tomu přijde neurčitá doba od prastvoření až k prvnímu dni.

Exegeticky nedá se proti tomu nic namítati. Ale hlavní závadou je, že uvedený system počítání je pouhou hypothesou.

5. *a)* „**Allegorismus**“ **upírá dním v Genesi skutečnost a** přičítá je pouze na vrub slohu Mojžíšova. Co Mojžíš v 1. 1. podává syntheticky, to v následujících verších rozvádí analyticky. „A proto jest sice doslovné znění dějepravy mosaické podržeti, avšak tomuto doslovnému znění jest jiný, allegorický význam podložiti.“ P. 834.

Třeba však podotknouti, že allegorie musí hned býti znatelna. Avšak o allegorii v hexaemeronu nemůže býti řeči. A mimo to by i odpočinutí Boží 7. dne musila býti allegorie a tak podobně mnohé jiné věci v prvých 3 kapitolách. „Ačkoli Písmo sv. má na prvém místě za účel, hlásati člověčenstvu pravdy nábožensko-mravní k jeho nadpřirozenému životu se odnášející, přece nemůže úplně od pravd přirozených odezírati. Řád nadpřirozený je zbudován na řádu přirozeném. A proto jsou přemnohé přirozené děje a pravdy, ve kterých se obojí tento řád stýká. Stvořil-li Bůh nebi a zemi, jak Genese výslovně praví a i rozum dokazuje, mohl je jen jistým a určitým způsobem stvořiti. Způsob, jakým svět vůbec a země naše se všemi svými bytostmi zvlášť vznikla, jest též předmětem zkumu přírodovědeckého. A proto musí se Genese s přírodovědou zcela přirozeně v této otázce stýkati. Poněvadž však je nemožno, aby mezi Písmem sv. a výzkumy přírodovědeckými vzniknul opravdový a skutečný spor, jest nezbytno hledati theorie, která by se jednak srovnávala s biblickou exegesí hexaemera, jednak však také byla práva výzkumům přírodovědeckým. A proto theorie allegorická, která od řešení této shody mezi hexaemerem a přírodovědou úplně odezírá, nestojí na stanovisku, na kterém biblická exegese naproti přírodním vědám státi musí.“ P. 837.

5. *b)* „Poetismus“ vykládá hexaemeron za báseň, hymnus bez historického základu. Tím nejvíce se přibližuje výkladu idealnímu.

Poetickou řeč i formu skutečně možno tu pozorovati. Avšak také historické události. Alespoň vždycky se zpráva biblická považovalo

jako historická: nechtěl-li Duch svatý úmyslně lidi másti, byl by musil nějak označiti, že se to nemá historicky vykládati. Zcela přirozeně mohla by se podobně poeticky vykládati zpráva o pádu, a tím bychom zabředli až k úplnému odmítnutí zpráv biblických.

5. *c)* „Idealismus" má nyní dosti přívrženců. Idealismus nepokládá oněch 6 dní za 6 dob nutně po sobě jdoucích, nýbrž jako šest logicky rozeznatelných oddílů momentů tvůrčí činnosti Boží, jako 6 Božích ideí stvořením uskutečněných. Místo: prvního dne stvořil Bůh říká: za prvé stvořil Bůh, za druhé... Dle toho chce zpráva biblická především nám oznámiti, že Bůh všechno stvořil, a tato náboženská, dogmatická pravda je při výkladu hlavní věcí; v jakém čase a v jakém pořádku to stvořil, to je nábožensky lhostejné. Že pak se činí zmínka o 6 dnech, je proto, aby vznikl sedmý den, neboť o ten šlo; vše ostatní je opět nábožensky lhostejné. Theorie tato vedena je tedy účelem, jaký Bůh po případě pisatel zprávy měl při sestavování zprávy. „Vzdává se slovného znění dějepravy mosaické o tvůrčím šestidenní a vysvětluje toto šestidenní jen v mystickém smyslu. Bůh nestvořil světa a jeho jednotlivých bytostí v šesti po sobě následujících dnech, nýbrž najednou. Co Bůh najednou stvořil, to Mojžíš v jednotlivé části rozvrhl a rozvedl, aby jasnější přehled a živější obraz Božského tvůrčího díla před oči představil nevzdělanému lidu israelskému." P. 816, 819.

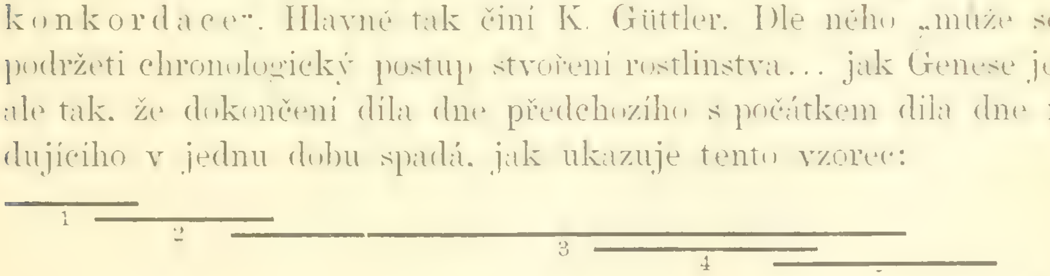
Proti tomu třeba uvésti, že smysl doslovný tak dlouho třeba přijímati, dokud by z toho nevznikl nesmysl. A to při hexaemeru doslovně pojatém není možno tvrdit. Mimo to, „není-li možno s nynějšími výzkumy geologickými a palaeontologickými srovnati literalní theorie, podle které Bůh vytvořil v šestkráte 24 hodinách naši zemi z chaotické massy tak, jak se nám nyní jeví, tím méně lze vzhledem ku přírodovědám připustiti, že Bůh v jediném okamžiku stvořil naši zemi tak, jak nyní jest." P. 819. Proto byla tato theorie zmodifikována v novější době hlavně Schäferem takto:

„Bůh chtěje Adama, jakožto prvního otce a učitele lidského pokolení o původu všech věcí poučiti, předvedl před jeho duchový zrak veškeren postup svého tvůrčího díla v 6 obrazech či viděních. V těchto obrazech nezjevil mu však jednotlivých stvořených bytostí ve všech jejich individualních podrobnostech, nýbrž představil mu jen hlavní úkony či momenty tvůrčí činnosti a vytvoření nebe a země, a to jen v nejzazších jejich obrysech. Postup a pořad těchto 6 obrazů jest idealní a značí vnitřní souvislost, v níž jednotlivá tvůrčí díla v božské světové idei k sobě se pojí a vespol se podmiňují. Tento

ideální postup či plán, podle kterého Mojžíš tvůrčí dílo líčí, nakreslil již sv. Tomáš Akv. ve své Summ. theol. I. qu. 70. art. 1. Učitel Andělský rozeznává ve tvůrčí činnosti trojí kon *a)* opus creationis, *b)* opus distinctionis, *c)* opus ornatus. Ve tvurčím šestidenní máme dva od sebe sice odlišné, ale přece těsně souvislé ternáry čili dvoje trojdenní. Tyto dva ternáry nenásledují po sobě, nýbrž běží současně, tak že čtvrtý den s prvním, pátý s druhým a šestý s třetím se zcela přirozeně pojí." P. 822—3.

Přírodověda shoduje se s touto theorií úplně, jelikož theorie tato odezírá od časového postupu zemských útvaruv a vzniku jednotlivých organických říší. Ale námitky jsou z exegese. „Theorie tato opouští bez dostatečných duvodu dosavádní církevní exegetickou tradici, která až na některé výminky dějepravu mosaickou o tvurčím šestidenní vždy více méně ve vlastním smyslu vykládala. Dějeprava mosaická činí na každého nepředpojatého čtenáře dojem, že Buh jednotlivá tato díla po sobě stvořil, a to v 6 po sobě neprostředně následujících dnech, pokud se týče, periodách. Jest sice pravda, že Písmo sv. má na prvém místě za účel, aby nás poučovalo o pravdách nábožensko-mravních Bohem zjevených. Že by však nikdy člověčenstva nechtělo poučovati o pravdách profáních, jmenovitě přírodovědeckých, toho nelze připustiti. Již tím, že Adam na rozkaz Boží dal každému zvířeti zvláštní, jeho přirozenosti přiměřené jméno, podán dukaz, že náš praotec ze Zjevení Božího také vědomosti profání čerpal. — Mimo to jest také na paměti míti, že náš lidský týden mnohem přirozeněji se vysvětluje Božským týdnem historicky projatým, než pouhými 6 obrazy či idealními hledišti v jedné a téže tvurčí činnosti Božské. Proto mluví i parallelní místo Ex. 20, 11. Ano, poněvadž den 3. 5. a 6. zahrnuje v sobě po dvojím díle, není logických momentu čili hledisk ve tvurčí činnosti jen šest, nýbrž vlastně devět, totiž: 1. světlo, 2. obloha, 3. pevnina, 4. rostlinstvo, 5. slunce, měsíc, hvězdy, 6. ryby, 7. ptactvo, 8. čtvernohá zvířata a 9. člověk." P. 828—830.

Aby se odstranily vady tyto, připadli někteří na myšlenku, theorii idealní spojiti s periodismem v theorii zvanou: „idealisovaná konkordace". Hlavně tak činí K. Güttler. Dle něho „může se sice podržeti chronologický postup stvoření rostlinstva... jak Genese jej líčí, ale tak, že dokončení díla dne předchozího s počátkem díla dne následujícího v jednu dobu spadá, jak ukazuje tento vzorec:

A poněvadž díla dní předchozích částečně spadají v dobu děl dní následných, musily se na povrchu zemském současně objeviti vyšší a dokonalejší druhy říše rostlinné s nižšími a méně dokonalými druhy říše živočišné. Tato theorie má tu výhodu, že od chronologického postupu neustupuje a při tom přece větší zřetel k resultatum přírodovědeckým béře, než theorie přesně konkordická." P. 831.

Než ani tato theorie mnohým theologum a přírodozpytcum nedostačuje. Největší obtíže činí stvoření slunce dne čtvrtého. Viz o tom **Vychodil, Apologie I. str. 190 n.**

Proto učinil P. Lagrange O. Pr. nový pokus, jejž H. nazývá „opraveným mythismem". Mythický mu znamená: popularní = metaforický = allegorický = idealní. Rozeznává v hexaemeru události od formy. Událostmi je mu stvoření na rozkaz B., výbornost stvořeného, uspořádání a požehnání stvoření, postavení člověka a ustavení téhodne. To všechno třeba vykládati doslovne. Naproti tomu 6 dní práce B. je allegorií, je to vzor pro lidskou práci. 6 dní je jakýmsi rámcem; odejmeme-li jej, máme pořad ne realní, ale logický stvořených věcí. Události jsou od Boha zjeveny, forma je puvodu lidského. Puvodní podání mohlo býti zatemněno, ale potom Mojžíšem nebo před ním očištěno. Přes to mohly některé strusky polytheistických, materialistických a přírodních názoru prvého lidstva na zprávě uváznouti a také uvázly. Tak země je pevná, nepohnutá, obloha jako pevná massa a podobné jiné. Podle toho pořad ve zprávě neodpovídá skutečnému stvoření.

Proti tomu se musí namítnouti, že Bůh a církev podávají nám jako inspirované nejen ony události bez rámce 6 dní, nýbrž celé hexaemeron, obsah i rámec zároveň. Nejen zjevení, i kniha, v níž je obsaženo, musí býti bez bludu. Zatemnení puvodního poučení Bohem během času není nikterak dokázáno. Šestidenní musí již proto býti správné, poněvadž Bůh na něm založil výsadu dne sedmého. Rozdělování obsahu a formy není nikterak opodstatněno textem. Jako další námitka přijde sem, co uvedeno již v úvodě k této práci.

(P. d.)

Ze života pro život.

Zemřel arcibiskup Pražský, kardinal církve katolické, český šlechtic, ušlechtilého srdce muž, svědomitý v úřadě svém, zemřel vykonávaje posvátné povolání své a za okolností, jež mohou vzbuditi jen soucit a soustrast, aspoň u člověka normalního, ať jest jinak smýšlení jakéhokoliv. Nebožtík nedovolává se ani tak útrpného: de mortuis nil nisi bene, jako pouhé spravedlivosti a slušnosti.

Vzpomínku věnoval mu ovšem kde který list, každý sebe dustojnou. A tu vynikly zvláště listy „humanitně“-realistické. Celá vzpomínka jejich záležela asi v tom, že osáply se na „církev“ za to, že nebožtíkovi vystrojen slavný pohřeb, že se při tom splašil kuň, že se zlomil řebřík a že kdosi přišel k úrazu. Z čehož jasně jim vysvitlo, jak spravována je církev vubec a jaká jest památka nebožtíkova.

Nemá prý se na světě nic nazývati bezpříkladným, ale tahle surovost snad nemá mnoho příkladův u lidí vzdělaných. To by snad i K. Havlíček přes veškero své proticírkevní bramarbasovství za své žáky tentokrát se zastyděl. Neboť tak daleko to v humanitě, pokud vím, přece nedotáhl, aby psal o mrtvém knězi nebo biskupovi jen proto, že to kněz, po případě biskup, takovýmto způsobem.

Tytéž listy náramně se horšily nad tím, že některé obrázkové časopisy uveřejnily též podobizny nebo výjevy ze života a pohřbu arcibiskupova. Kdy obrázkové časopisy zvěčňují teď kde koho, tak že by mohla někdy nastati otázka, komu se tím vlastně více cti prokazuje, zdali časopisu či oslavenci, jest tato vzteklost nad onou oslavou zvěčnělého arcibiskupa až příliš směšná, ale za přibití stojí; mohlať by se časem státi neuvěřitelnou, zvláště u těch, již bedlivě a záslužně — ale poněkud jednostranně a samochlubně — pěstují naši národní pathologii. Chápu, že se člověk při tom stálém pitvání stává otrlým a bezcitným k bolestem těch ubohých obětí, ale právě proto měli by oni anatomové sami o sesurovění národu, intelligence a žurnalistiky psáti s náležitým sebepoznáním a sebeceněním. Či snad vůči „klerikalům“ není žádná surovost dosti veliká a každá jest ještě humanitou? Nezapomínejme ani na pravidlo: dnes mně, zítra tobě, ani — a to ještě méně — na to, že ušlechtilost mravu jest vlastnost osobní a absolutní, která se uplatňuje vždy a všude, vůči každému, a neřídí se dle knoflíků. Učiníte-li mládež surovou proti klerikalům, v našem případě nad to ještě i mrtvým (!), bude surovou vůbec. A toho snad přece nechcete?

* *
*

Nápadno bylo a jest zajisté mnohému z nás, proč se protivníci o naše věci, na jichžto zdaru jim přece nezáleží, tolik starají a jak by měly neb neměly býti, rozumují. Vlastenecký řečník, jenž už zapomněl, že o Božím Těle neslouží se při průvodě u čtyř oltářů mše svaté, horuje docela vážně o to, abychom věrně s husitskými předky drželi se kalicha, ošemetností římskou nám odňatého. Novinář, jenž na náboženství nevzpomene, leč aby je potupil, horlivě zasazuje se o to, abychom všichni, a on ovšem též, místo cizáckého katolictví přijali slovanské pravoslaví. Feuilletonista, kterému modlitba a pobožnosti vůbec jsou modlářstvím, pohoršuje se nad nedůstojnou formou katolických pobožností, jak se tu a tam konají. Má snad pravdu, vždyť ani našinec nemůže tu se vším býti spokojen, ale divno jest, že stará se o důstojnou formu někdo, komu věc sama vůbec není ničím. Vždyť s věcí odpadá i forma, a má-li věc padnouti, lépe zajisté, neodívati jí formou důstojnou, která jí může jen prospěti a život prodloužiti.

Vůbec tedy, co znamená to ustavičné pytlačení cizích lidí v našich oborách? Oni zajisté chtějí žíti po svém. Nuže proč nám se nemá stejného údělu dostati? Chtějí nás snad míti lepšími? Ale v čem? Kdybychom zanedbávali vlastenecké povinnosti, na př. v podpoře národních zájmů, pak dobrá, zasloužíme výtky, ačkoliv by se z nás i tehda mnohý bránil proti takovým karatelům, kteří by napřed měli začíti u sebe. Ale tuto jde o věc nám vlastní a zvláštní, o věc náboženskou, o jejíž prospěch oni zajisté nestojí. Chtějí nás snad míti zbožnějšími a světějšími? To sotva, leč by snad měli na mysli svatost podle jejich evangelia, abychom totiž svoje přesvědčení nechali pěkně doma a život svůj zařizovali dle jejich příjemnosti a pohodlí, práva jim, povinnosti sobě přenechávajíce. Vždyť proto nám tak důtklivě doporučovali evangelický výrok o nastavení druhé skráně k políčku, jakoby to bylo celé a doslovné evangelium, a ovšem také hned ochotně nabízeli nám své služby, napřahujíce ruku k dobrodějnému políčku tomu... Pro ně evangelium vůbec neplatí, oni znají jen sofistickou applikaci pro nás.)

Prospěch a rozšíření čistého náboženství, jaký předstírají, není tedy a nemůže býti upřímným záměrem jejich, neboť by pak sami také nějaké náboženství pěstovati se snažili sami u sebe. Nemůže však to býti záměrem jejich už také z té jednoduché příčiny, že kdybychom my skutečně všichni své náboženství čisté chovali a jím se řídili, byli bychom skutečně činitelem nedostupným a nepřemožitelným, proti němuž by útoky jejich působily jako šípy chlapecké, jak dí Písmo. A právě

toho oni chtíti nemohou, neboť by se tím sami přiváděli ad absurdum a oprávněnost svou by tím popírali. Opravdová, všestranná a pronikavá obnova naše v duchu a pravdě náboženství našeho by záměry jejich právě ničila. Proto potírají a v posměch uvádějí i všechna zřízení, která k nápravě mravů našich směřují a k ní také, když jen poněkud zdárně se provádějí, skutečně vedou. Kdyby se nic dobrého nedálo, bude zle; děje-li se něco, je také zle. Proto jsou v táboře jejich tak příjemné ruzné osobnosti z nás, jež mají oprav a náprav plné huby jako oni, ale srdcem a skutkem daleko jsou od toho. Náboženství jest vinno tím, že intelligence podle něho nežije, ovšem; člověk sobě nerád vinu dává. Ale horlitelé takoví, kteří v životě církve vidí jenom stíny a na ni všechnu vinu náboženského úpadku svádějí, by přece měli předcházeti dobrým příkladem a ukázati druhým, jak se to dělá, když tě církev a její organy podle nich jen odpuzují a náboženství nenáviděným neb aspoň nevšímaným činí.

Slovem, proč napravovatelé sami nezustanou na půdě, kterou vzdělávati hodlají, proč utíkají ze zahrady, kterou meliorovati chtějí, a jen zdaleka házejí do ní kamením? Rozumí se samo sebou, že tím není řečeno, jakoby na naší straně bylo všechno v nejlepším pořádku, to ne, naopak nápravy stálé je všude potřebí, nahoře i dole, a nikdo si jí více nepřeje než každý věrný syn církve katolické; avšak většina výtek, jež se jí činí, pochází rozhodně z pramenů nečistých, z pohnutek nekalých.

Často bývá to špatné svědomí. Náboženství buďto vniternou silou aneb aspoň z jakéhosi zvyku přece poněkud se hlásí ke svým právum u člověka a upomíná jej na jeho povinnosti. Tyto však jsou nepohodlné, často již přestoupené a přestupované — život podle náboženství již dlouho nespravován. Jak snadno se svalí vina na druhé, na odiosní věc a na odiosní zástupce její, zvláště když oni tu a tam ještě skutečně vadami svými k tomu příležitosti poskytují! Pánové, ruku na srdce, jak se říkává, buďte k sobě upřímni! Pravda, že ta naše společnost, naše strana totiž, přece jenom není tak nejhorší, jak by se dle Vašich nájezdů zdálo, a že by pro Vás ještě vždycky nebylo tak velikou necti, mezi nás náležeti. A dejme tomu krásně, že zůstanete již, kde jste, mimo nás a proti nám, nemáte-liž prádla dosti sami mezi sebou? Každý konečně odpovídá napřed sám za sebe — nezdá se Vám však, že to stálé ostouzení naší věci a našich osob pochází odjinud nežli z lásky k dobré věci, že pochází ze vzteku a záští proti věci proradně opuštěné, která by poctivým spolupůsobením mohla býti podporována.

takto však jest jen diskreditována a poškozována? Obyčejná mluva říká tomu špatné svědomí, a není snad daleko od pravdy.

Vytýká se nám, že vystupujeme stroze jménem absolutní pravdy, kterou si osobujeme, ačkoli lze prý tu mluviti jen o relativní oprávněnosti toho neb onoho názoru. Na jiném místě poznamenáno tu již jedenkráte, že ve skutečnosti ani tato relativní oprávněnost našim názorům se nepřipouští, ba že kdejaký pisálek novinářský názoru svému výhradnou platnost proti našemu osobuje. Je tedy naše rozhodnost a domnělá neústupnost dráždí, nám však jejich roztříštěné, bezzásadné zásady mají imponovati. Všimněme si jen jejich kladné práce, zač asi stojí! Budiž tomu tak, že naše strana neučinila všeho, co učiniti mohla a měla, ale zajisté učinila tolik, že protivníci její z toho, a bez mála jen z toho, žijí a tyjí. Zde je také jedna příčina, proč je naše vniterné záležitosti tolik zajímají; existence i činnost jejich jest více negativní, a proto jest možná jen v odporu a „kritice" něčeho positivního. Říká se sice, že napřed potřebí odkliditi rum zakořenělých předsudkuv a nešvaruv, ale je přece jenom divné, že tolik a tak zdatných pracovníků jejich jen tím se obírá, aby druhým překáželi, nepamatujíce na to, že z toho lidstvo živo býti nemůže. Ale potřebují toho štvaní, aby aspoň nějak vynikli.

Škoda skutečně, že i nadaní a lepších věcí schopnější lidé naši síly své na toto bezúčelné, ba škodlivé štvaní vyplýtvají. Sami sebou se málo obírají, o sebe a své povinnosti si starostí nepřipouštějí, ale cizí hlava je pořád bolí. Zvláště my máme takových přátel až příliš mnoho, kteří nemajíce doma co dělati, lámou si nad námi často prazbytečně hlavu a když nechceme jednati po jejich vůli, nedůstojnými prostředky nás buď zastrašiti nebo zničiti usilují. Škoda opravdu, že tím jednak mnoho dobré činnosti s naší strany skutečně se zmaří, jednak tolik práce jinde potřebné se zbytečně vynaloží. Od zlovolných nepřátel možno se sice tu a tam něčemu přiučiti, ale nechati se jimi vésti, není možno, nechceme-li se sami úplně zapříti. A tak může neustálé štvaní, vedené úmyslem, jen aby se štvalo, někoho sice unaviti, někoho však také posilniti, aby útoky ignoroval a šel svou cestou dále, na pouliční pokřik se neohlížeje. V druhém případě je sice nebezpečí, že přeslechne i mnohou oprávněnou poznámku — a to se na naší straně bohužel někdy stává, že u vědomí své dobré věci stáváme se k vlastním chybám slepými — ale má-li se voliti mezi dvojím zmíněným způsobem, tedy zajisté lze schváliti jen tento druhý: neúnavné zlomyslné útočení pobádejž k neúnavné činnosti. Korrektivu bude ovšem vždy třeba, ale

takto bude nám ho hledati ne v kritice zlovolných nepřátel, nýbrž v nás samých, v daném základě a ve vůdčí oprávněné autoritě, v této tou měrou, jakou je k čemu autorisována. V.

* *
*

Velice pozoruhodná jsou slova arcibiskupa Varšavského, Zikmunda Felińského, v č. 7. „Hlídky" podaná p. B. Skalským. Týkají se onoho „velkého zřídla tření a nedorozumění, jehož ani úsilí jednotlivců, ba ani společné nemohlo by zameziti, ježto tryská ze samé přirozenosti lidské povahy. Zřídlem tím je vrozená našemu rozumu jednostrannost, kterou zlá vůle nesmírně podporuje, ale netvoří ji nikterak, ježto i před pádem byl člověk schopen jednostranných úsudků, jak to dosvědčuje chování se Evy, která, opanována žádostí vše věděti, pouští se zřetele následky své neposlušnosti a vrhá se nerozumně v propast." Slova právě uvedená a co ještě za nimi v odstavci tom na str. 493. následuje, měl by dobře vštípiti si do mysli každý, kdo uvažuje ať si ústně nebo písemně o kterékoli době v dějinách, kdo posuzuje jednání a myšlenky dob minulých. Avšak i posuzovatelé dob přítomných vysvětlí si právě udanou povahou lidské přirozenosti mnohé a mnohé současné události a projevy ať si ve světě myšlének nebo ve světě skutků, jednání. Důkazem v prvém oboru jest mimo jiné právě vydaný spis Dra. Josefa Müllera: Der Reformkatholicismus (II. Theil: Die praktischen Reformen), o kterém jistě s povolané strany ve „Hlídce" bude promluveno. Já zde omezuji se proto jen na upozornění, že tento v mnohém ohledu dobrý a záslužný spis na konci svém, ve stati o jesuitech, jest jistě jednostranný. O tom pozorný čtenář snadno se přesvědčí. — Důkazem v oboru druhém, v jednostrannosti v konání, jsou mnohé naše nynější katolické spolky. Jako dříve, asi před čtvrt stoletím, všechno se hnalo za heslem přírodověda, tak nyní se všechno žene za heslem sociologie, zakládají se o překot spolky a hlásá se beze všeho, v tom jediné že je záchrana a spása katolického života u nás. Kdo však blíže přihlédne k životu, k výsledkům cenným, jaké skutečně z toho plynou, nemůže přisvědčiti těm hlučným fanfarám, jaké se o každé takové schůzi do světa hlásají. Výsledek mnohých je roveň nule. Pociťuje se to nejen u nás, ale i v Německu, v tom Německu, v němž spolkový život katolický jest mnohem dále než u nás. Na potvrzení svých slov uvedu tu doslovně řeč nejd. biskupa Rottenburgského, Dra. Pavla v. Kepplera, již měl dne 10. dubna 1899 ve Stuttgartě, a již přinesl tamní list „Deutsches Volksblatt" 11. dubna v č. 81. Řeč tu měl nejd. biskup večer, v místnostech katolického spolku. Mluvil následovně:

„Důstojní a vzácni pánové! Zajisté jste v právu zvěděti, co děje se v duši vašeho biskupa v tento večer, v tento den, kdy biskup váš poprvé zavítal do největší obce své diecese a posvětil první kostel v tomto městě, co asi hýbe duší jeho ve středu velkolepého shromáždění katolických mužů, pod dojmem velice přívětivých slov uvítání a překrásných hudebních výkonuv. Ano, vy jakožto katoličtí mužové musíte cítiti touhu, dnešního dne slyšeti z úst vašeho biskupa slova povzbuzení, a biskup váš má plné právo při této příležitosti i vážná, dutklivá slova k vám pronésti, i taková, jaká obyčejný člověk snad nerad slyší a která mu nelichotí, která však muž katolický rád od svého biskupa přijme a k spáse své použije.

Této touze jdu milerád vstříc a otvírám vám srdce své.

Nejprve dám vám pocítiti radost tohoto svého srdce. Častěji jsem dnes vzpomněl si slov, jež napsal můj svatý patron ve svém listě k Římanum, k největší to obci křesťanské, a ve slovech těch vyznává, že děkuje Bohu, kdykoli si vzpomene na Římany a jejich víru, jež je rozhlášena mezi všemi bratřími, kdykoli vzpomene na jejich poslušnost, kterou se stali příkladem všem ostatním. Právě tak myslím a myslil jsem v těchto dnech. Rozvoj katolické obce ve Stuttgarte jde tak dobře, že máme všechnu příčinu býti spokojeni. Katolická obec stuttgartská se zmohla tak, jak ani veliký sanguinik neodvážil se doufati. Není tomu dávno, mluvilo se toliko o Stöckašské kapli; dnes byl posvěcen Stöckašský kostel, kolem něho utvořila se veliká obec a má svého duchovního pastýře. Další záruky tohoto rozvoje vidíme v blízké budoucnosti. Ještě před dvěma lety mnohý pochyboval, je-li třeba čtvrtého katolického kostela; před 10 nebo 15 lety neopovážil se nikdo na něco podobného jen pomysliti. A dnes doufám, půjde-li vše dobře, že v několika týdnech bude se moci začíti vyhazovati základy. Počet duchovních správců vzrostl; děkujeme za to jakož i za podporu stavby nových kostelů věrné pomoci král. katolické církevní rady a s její pomocí doufám, že za nedlouho budu vám moci poslati dva nové kněze pro duchovní správu. To jsou jistě dobré záruky, že zdejší katolická obec nejen početně roste, ale i organicky mohutní, a další záruku vidím v tomto shromáždění katolických mužů přečetně zde shromážděných, ačkoliv je to ve všední den a v hodinu ne právě nejpříhodnější. Díky věčnému Bohu a všem, kteří spolupusobili na rozkvětu katol. života.

Avšak tak je to již na světě: každá radost má přimíchanou žalost; každá naděje skrývá ve svém kalíšku krůpěj starosti, každou důvěrou zachvívá myšlenka bázně a úzkosti. Organický rozvoj katolické

obce, zvláště ve velkém městě, kdež obec ta je v menšině, je vždy dítkem těžkých starostí a úzkostí; vždyť velká města jsou dnes beztoho předmětem všeobecné starosti. Časy jsou ty tam, kdy lidé měli téměř dětinskou radost, mohlo-li se po sčítání říci, která města opět o 20.000 vzrostla. Nyní hledí se na vzrůstání obyvatelstva městského s obavou a hledí se nezdravý příliv do nich omeziti. Víme to a statistika suchoparnými, ale strašlivými číslicemi to dokázala: velká města jsou nejen střediska obchodu, dopravy, průmyslu a snad i umění, vzdělání a vědy: ona jsou i středisky všeho zlého, úhrnné výstaviště celé miserie přítomnosti: pauperismu, protiv a nenávisti třídních, hnízda socialní demokracie — a do toho vmysleme si postavenu malou katolickou osadu — jaké to nebezpečí pro její víru, pro katolickou kázeň a život!

Nepoddáváme se žádným illusím, nechceme toho zapírati, že přese vše to, co dobrého o rozvoji katolické obce ve zdejší osadě možno říci, ukazuje se mnoho kormutlivého. Roční výkaz naší ztráty je veliký. Co útlých dětských srdcí smíšenými sňatky naší církvi je ztraceno, to jsou úžasné číslice a jsou snad ještě větší, než víme. Tisíce jdou do kostela, ale není mnohem více tisíc, jež už do kostela nechodí? Sta mužů je zde dnes shromážděno kolem svého biskupa; ale nejsou tisíce tam venku plni nenávisti proti kněžím a biskupovi!

To je to, co duši naši tísní, i duši biskupovu. Rád by to změnil; ale sám nemůže, ba ani s pomocí kněží toho nedokáže; tu je nevyhnutelně třeba, aby i laikové účinně pomáhali. To jste vy též poznali a proto spolky si zarazili. Naše doba je po výtce doba spolčování, spolků; všechno je socialně naladěno. Ani nám nezbývá než využitkovati tento proud časový a socialně býti činnými. To jste poznali, to chcete a z části jste již svými spolky dosáhli, a to těší vašeho biskupa. Těší ho, že katolické spolky utvořily si v tomto spolkovém domě pěkné středisko. Zvláště pak velkolepé je, co děje se v oboru charity. Těší to vašeho biskupa, že tolik mužů z nejrůznějších povolání, i z vysokých státních míst, věnovalo se službě lásky k bližnímu, těší ho, že katolická věc je veřejně zastávána v parlamentě, ve spolcích, v novinách, a přeje si, aby osvědčování katolického smýšlení ve všech směrech co nejvíce do budoucnosti pokračovalo.

Nepotřebuji též varovati před jedním nebezpečím, jež spojeno bývá s vystupováním ve veřejnosti, před zpovrchněním katolického ducha, nemusím snad varovati před paradním katolicismem, před katolicismem v hostincích, před katolicismem zábav a vyražení, před katolicismem tanečním (catholicismus saltatorius), jak to kdosi již nazval.

Takovémuto zpovrchňování vnitřního života nemůžeme se oddati. Mám pevnou důvěru k vám, že nikdy nezapomenete, že prvním a nejpřednějším místem spolkovým, kde katolický muž má zastupovati katolické zájmy, je kostel, dům Boží, že první a nejpřednější shromáždění, ve kterém má býti, jsou nedělní a sváteční služby Boží, že první a nejpřednější řečí, kterou má konati, je řeč k Bohu, denní to ranní a večerní modlitba. Toho nikdy nezapomínejte a pokud toho nezapomenete, není nebezpečí, že vnitřek utrpí škodu projevováním se na venek.

Mluvil jsem otevřeně a musím se skoro omluviti jako se svatý Pavel ve svém listě k Římanům omlouvá, že k nim trochu směleji mluvil, ačkoli s nimi ještě dlouho nepobyl. I já jsem dnes poprvé k vám se přiblížil; ale chtěl jsem otevřeně mluviti, jelikož nevím, budu-li moci v tomto století ještě k vám mluviti.

Je to zvláštní doba, v níž žijeme. Tepna její bije rychle; vše je jaksi v rozechvění. Nevíme, co přijde; jsou to poslední stony století a porodní bolesti nového století. Nejsem pessimistou; nejsou to jen zápachy z hniloby, jsou to též vonné jarní vánky, jež letí naší dobou. Nemáme vůbec příčiny zoufati a malomyslněti. Je nám jako chlapci na lodi v nebezpečí, o němž pěje básník. Když vše ztrácelo mysl, patřil on vesele v nepohodu a když se ho po přestálém nebezpečí tázali, co mu dodalo takové důvěry a odhodlanosti, pěkně odpověděl: nemusil jsem se báti, neboť můj otec byl u vesla. Ani my se nemusíme báti; náš Pán a Spasitel je u vesla a jeho viditelný zástupce na zemi řídí loď a na stožáru je nápis: Non praevalebunt. Avšak tato křesťanská důvěra není proto, abychom ruce složili v klín a myslili, že nemusíme pracovati, ale proto, aby nás pobádala, abychom napjali všechny síly a věnovali se úplně dobré věci. Naše doba potřebuje celých mužů, kteří vnitř jsou zdravého jádra, a na venek projevují toto své zdravé duševní jádro přirozeným účinným způsobem. V počtech je zásada, že 40 půlek je 20 celých; v duševním hnutí naší doby platí zásada opačná, že 10 celých je více než 100 půlek a 1000 s Bohem je většinou, i kdyby proti ní stálo 10.000 bez Boha.

Proto s nejlepšími nadějemi hledíme v budoucnost. Doufáme, že je ještě tolik celých katolických mužů ve velkém městě, a i v tomto městě že věc katolická nebude couvati, nýbrž pokračovati.

Vyslovujeme-li takové naděje, potkáváme se ovšem na mnohých místech s velkým podezřením; myslí se, že toužíme po panování a že

máme cílem, snažiti se za dobrem církve na úkor státu a říše. O jak málo znají ti, kdož tak podezírají, co nás oduševňuje! Tu nemůže býti kollise: hledáme-li dobra církve, pracujeme tím zároveň o dobro lidu a vlasti, namaháme-li se o spásu duší, přispíváme tím vydatně k blahu lidu. O jak málo znají ti, kdož toho neuznávají, jak čistě a mocně plápolá v srdcích našich láska k vlasti! Nedáme se nikým předstihnouti v lásce a příchylnosti k své vlasti.“ o.

Písemnictví a umění.

Z maďarské literatury.

Podává[1]) Alois Koudelka.

„Tempora mutantur. . !“ s takovou zahajuje Leopold Katscher svůj referat o maďarském písemnictví za poslední rok počítaný od července do téhož měsíce v letoším anglickém „Athenaeu“, chtěje upozorniti celý svět na to, že v Uhrách počali si také všímati výtvarných umění, pro něž až do té doby nejevili hrubě smyslu. V čele stojí dílo *Alb. Berzeviczyho* „Italie“. Devatenáct kapitol pojednává o oněch místech, na kterých slavila italská renaissance své největší triumfy. Referent chválí bystrost a originalnost nazírání a postřehování u spisovatele jakož i poetické líčení krajin a míst. Spisovatel býval kdysi místopředsedou uherské sněmovny a státním tajemníkem v ministerstve vyučování. *János Hock* seznamuje zase výstavkami v četnějších městech pořádanými širší vrstvy obecenstva s uměním. Své ideje o praktickém vychování národa pro umění uložil v zajímavém svazku nadepsaném „Reforma umění“. Předseda národního musea uměleckého *E. de Radisics* pojednává ve dvousvazkovém díle „Poklady maďarského umění“ o sbírkách skvostů maďarského umění ve Vídni a Budapešti chovaných. *Tamás Szana* vydal jako třetí svazek své řady biografií umělců: „Život a díla Jánoše Jankó“, nejpopularnějšího to maďarského karikaturisty.

Z historických děl na prvním místě dlužno uvésti VI. svazek posmrtných děl revolucionáře *L. Košuta*, jenž obsahuje jeho „dějepisné studie“ a v dodatku část jeho politické korrespondence s králem Viktorem Emanuelem, Jeromem Napoleonem a jinými. *Gyula Schwarcz*

[1]) Dle č. 3740. londýnského „Athenaea“ a jiných pramenů. (Co se Athenaea týče, schází v něm letos referat o českém písemnictví; celkem i o ostatních literaturách dopadly zprávy hubeně, nepochybně děkovati dlužno za to blahodárnému působení dekadentismu a symbolismu na ty které literatury. Soudím tak z našich poměrů.

vydal čtvrtý díl své „Historie demokracie". V díle tomto obírá se římskou republikou až po r. 275. před Kristem. Schvarcz ve svých názorech velice se rozchází od Mommsena a jiných jeho stoupenců. Stálo by tedy za to, by si ho naši historikové trochu všimli. Ohromné dílo † *Sándora Szilágyiho* „Dějiny maďarského národu" ukončeno konečně desátým svazkem, jejž napsali *Sándor Márki* a *Gusztáv Beksics* a jenž obsahuje dějiny posledních padesáti let. Dějiny světové rozpočtené na 12 svazků jal se vydávati za přispění prvních odborníků *H. Marczali*. První dva svazky s četnými a nádhernými illustracemi o 700 str. už vyšly.

Co se týká krásné prosy, jako jiná léta, tak i v roce právě uplynulém v čele stojí se svými pracemi *Herczeg Ferencz* a *Bródy Sándor*. Onen vyniká zvláště svým bystrým pozorovacím talentem a jemným sarkasmem. Sloh i řeč jeho jsou plynné a průhledné, je znamenitým dialektikem a umí šťastně, třebas ne vždy prohloubeně, karakterisovati své osoby. Řada povídek a novell jeho jest už velmi značná; poslední povídka jeho nese název „Historie mladé dívky". *Bródyho* lze označiti krátce jako náruživého, náladám podrobeného básníka. Až do poslední práce holdoval do jisté aspoň míry naturalismu, poslední však svou prací, jež se všeobecně pokládá za jeho chef d'oeuvre, „Stříbrnou kozou" osvědčil se býti výtečným realistou. Čtyři studenti, praví to bohémové, tvoří střed, kolem něhož se celé jednání točí. Jsou to živé postavy jak co do dobrých tak i zlých vlastností. Jejich příhody poskytují básníkovi příležitost posvítiti si na rozličné společenské kruhy a jejich postavení k palčivým otázkám přítomné doby. Směsice humoru s vážností, jakou B. vynaložil na vymalování svých bohémů, staví ho po bok Murgerovi, jehož dokonce velikostí své koncepce předčí. Nechybí tu ani život symbolický. „Stříbrná koza" hraje tu roli symbolickou; „stříbrná koza" není nic jiného než hlavice hulky, jež musí putovati do zastavárny, o níž se však potom padlý vzchopí k novému životu. Dodatkem připomínám, že kniha vypravena s největší nádherou, jsouc illustrována od prvních maďarských umělců.

István Szomaházy, jenž dosud psával duchaplné a elegantní povídečky, vynikající bohatostí invence a námětu, pokusil se o delší práci v tom žanru „Lichými středami". Debut jeho v tom směru potkal se dle úsudku maďarských kritiků se skvělým úspěchem. Zvláště šťastným prý jest v podání protiv mezi štěstím rodinného života a jalové konvenčnosti společenské.

Zvláště však na poli krátké povídky vynikl *Arpád Berczik* sbírkou svou „Podzimní léčč". Arpád Berczik patří už k veteránům a nejlepším dramatickým spisovatelům maďarským. B. jest humorista a satirik první třídy. Heslem, kterým se řídí při spisování, jest Horacovo: „Ridendo dicere verum." Zvláště šťastným jest v politické satiře.

Též *Ambrus Zoltán* vynikl sbírkou povídek „Slečinka Pavučinka". Je to vlastně spřádání snů se životem skutečným a naopak zasahování tohoto v říši oněch, co tvoří obsah oněch povídek. Dojem povídek různý dle nálady, kterou provanuty.

Na poli dramatické poesie stojí opět v popředí *A. Berczik* se svou veselohrou „Himfyho hymny." Hrdinou jejím jest *S. Kisfaludy*, největší to maďarský básník vedle Petöfiho. *M. Jókai* napsal dvě dramata „Černá krev" a „Levente", jež však přes všecku popularitu starého autora na prknech nedocílila valného úspěchu. Také *Herczeg Ferenc* valně nepochodil se svým dramatem „První bouře", kdežto veselohra jeho „Gyurkovicsovy holky", zpracovaná na základě stejnojmenné jeho rozkošné povídky, přijata velmi příznivě. *Jos. Bayer* dostal od akademie věd první cenu za své monumentalní dílo „Dějiny maďarské literatury dramatické" k r. 1867. Cennou knihou jest *Dénes Szüryho* „Dramatické dojmy", v nichž se rozepisuje o Eleonoře Duseové, o Sardouovi, Dumasu ml. a j., hlavně však o Shakespeareovi. *J. Lenkei* napsal dramat. báseň „Kainova smrt." Báseň ta na jedné straně přijata — od mladých totiž — s velikým jásotem, na druhé však straně — u starých — s naprostým odsouzením. Z té příčiny buďiž tu podán její obsah poněkud obšírněji, aby si čtenář mohl sám jakýs takýs úsudek utvořiti. Výčitkami svědomí pronásledován uhání Kain pralesem, opovídaje vzdorovitými slovy válku Bohu. Ale hrožení to je pouhou komedií, snahou pouze oklamati sama sebe a druhé. Proti své ženě, Adě, jež přes bratrovraždu věrně k němu lne, staví se nervosním, nechtěje připustiti, že by byl obětí hryzotu svědomí. Proti Bohu staví se nadčlověkem. Aby pak Adě dokázal, že všemohoucnost Boží neochromila jeho bratrovražedné páže, chce zavraždit i svého mladšího bratra Setha. Darmo snaží se ho Ada od toho odvrátit, darmo za ním před ní prchajícím pádí, až vysilena k zemi klesne. Tu vystoupí Seth, duše prostná a dobrá, nalézá Adu; usmívá se jejím výstrahám ujišťuje, že Kaina láskou vyléčí. I strojí se k díkoslovné oběti. Při tom jej zastihne Kain. Rozpřede se hovor mezi oběma bratry, v kterém Seth jako u vidění líčí Kaina jako praotce dobyvatelů světa a rozbíječů otrockých okovů, jako arciotce všeho vzdoru a odboje, jako nepřítele všeho krásného, dobrého atd.; kdežto ze semene svého — opovídá vzniknutí Samaritů, kteří budou rány léčit, zarmoucené těšit atd., slovem: sebe prohlašuje za praotce lásky k bližnímu, za arciotce všech lidumilů. Proroctví to ještě více podráždí Kaina, jenž odstrčiv Adu, jež se mezi něho a Setha postaví, a vytrhnuv kůl z obětního oltáře bratrova, rozpřahuje se, aby jej jako kdys Abela skolil. Tu však zasáhne ho do srdce šíp vlastního syna Lamecha, jenž se právě nalézá na stopování zvěře a otce za drahovaný lup pokládá. Seth uzamyká jeho hasnoucí oči, když jej k lítosti byl pohnul bratrským polibkem. — Jak z toho vidno, ozývají se v Lenkeiově práci ohlasy z Byrona a Madáche, ač zpracování jinak zcela nové a samostatné.

Z jiných básnických produkcí buďtež uvedeny *Velszi Bárdu* (pseudon.) „Borie" (Mráčky); tenký to svazeček básní věnovaných matce. Sbírku lze označiti jako lyrický denník idealisty. Básně nepodávají sice nic nového ani v oči bijícího formou a látkou, a přece lze z nich vytušiti rodící se individualitu básnickou, v jejížto žilách koluje kanoutka krve těch, kteří věřili u vítězství dobra a již v boji

za dobro padli. — *A. Benedeka* „Moje závět“ je zvláštní báseň. Otec sděluje v dopisech dítkám svým své životní zkušenosti a názory. Je to kus životní pedagogiky. Ale jak to vše podáno! Věru knížečka, jež stojí za přeložení. Němci si aspoň pospíšili s překladem jejím. Překladatel: Dr. Schönwald.

Dezsö Ambrozovicsových „Básní“ tenor jest jemně záduměivý a weltschmerzlich. Hoří svému nad zkažeností světa ulevuje ve verších. Užívá dvou toliko barev, hnědé a černé, než přece se nestává jednotvárným. *Antal Radó*, jenž pro svou neobyčejnou znalost četných řečí a překladu z nich všeobecně maďarským Mezzofantim se zove, vydal sbírku básní „Zpěvy a děje“, jež náramně vlídně přijata právě pro svou umírněnost jak co do pathosu, tak i ironie a sarkasmu. *Emil Marai* vydal sbírku básní pod titulem „Nové básně“. Tu a tam je hodně „moderní“, v celku však nesou se jeho verše tenorem něžné elegičnosti.

Z ostatních odvětví zasluhuje ještě zmínky prof. *Gaála* „System politické ekonomie“ a *Gyula Mandella* I. svazek jeho „Encyklopedie ekonomistů“.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

XXXIX.

385. Týž biskup. Fulštýn, 1. listopadu 1266. — Kopiář I. fol. L. VI.

Str. 387. ř. 1. kopiář Theoderico:

Str. 388. ř. 15. kopiář Otto de Ly*uou*ia, ne jak Dr. Lechner opravuje: Lynauia.

XL.

401. Přemysl Otakar. Brno, 15. listopadu 1267. — A. I. a. 3.

Str. 401. ř. 2. morauie Moravie.

Pečeť dvojitá na hedbáví opleteném stříbrným drátem velmi poškozená.

XLI.

402. Bruno biskup. Osoblaha, 29. listopadu 1267. — C. I. a. 9.

Pečeti tři byly na nitích hedbáví červeného; první biskupova jest poškozena, z prostřední Přemyslovy nezbyly leč niti (poslední kousek vosku se odloupil od hedbáví), třetí kapitolní jest jakž takž zachována. Na rubě nejstarší obsah: T e s t a m e n t u m e t o r d i n a c i o B r u n o n i s e p i s c o p i d e b o n i s i n H o c z e n p l o c z (novější rukou přidáno: e t i n S t a r z i c z.

Codex dipl.	Original.
str. 405. ř. 3. Olomuc	Olomu*cz*;
ř. 4. Wit*o*niz	čísti třeba Wit*o*niz z uvedené výše příčiny. Středník (;) povinno vypustiti nebo Vitonice blíže jsou určeny dodatkem „circa Kreliz", u Kralic;
ř. 16. archid*i*aconatus	archid*i*aconatus;
str. 406. ř. 26. in Olmuz	in Ol*o*muz;
str. 407. ř. 11. e*t*iam	*e*ciam;
ř. 32. archid*i*aconum	archid*i*aconum (zkratek **d** a e).

XLII.

406. Týž biskup. Kroměříž, 13. prosince 1267. F. I. a. 3.

Na rubě rumělkou číslo: 1 C. při čemž podotknouti třeba, že 1 přepsána jest inkoustem černým, a před to v novější době napsáno N. Též jest listina inkoustem černým néco níže poznačena písmenem A.

Codex diplomaticus IV.

XLIII.

9. Biskup Bruno. Olomouc, ve svatvečer velikonoční, 7. dubna 1268. — S. I. a. 4.

Pečet Brunova dobře zachovalá, kapitolní rozdrobená zašita jest v černé sukno, obě na hedbávných nitích červených a žlutých. Nápis na rubě: Item super Chotun in Boemia, později připsáno: **brunonis episcopi feodum a rumělkou XVIII. k.**

Codex dipl.	Original.
str. 10. ř. 14. abstrictus	astrictus, ale mělo by býti astricti, nebo verbum věty jest sitis; řeč jest o přijímatelích manství Havlu z Löwenberka a jeho bratřích. Rovněž i v další větě mělo by býti vos... promp*tos* sensimus (ne promp*tum*) a studios*os* (ne studios*um*).

XLIV.

11. Týž biskup. Olomouc, 17. dubna 1268. — D. I. a. 2. (Č. 48.[1])

Na rubě záznam: Super quosdam laneos in Czezans et in Modricz (později připsáno): feodum brunonis episcopi. xlviii.

Bylo přidati k opravě extimacione (místo tištěného existimacione) že třeba čísti: estimacione.

XLV.

20. Přemysl II. Praha, 10. dubna 1269. — P. I. a. 2.

K str. 25. ř. 3. bylo dodati, že za pedicauit čísti třeba: predicauit. Pečet na hedbávných nitích žlutých a červených, avšak není

[1]) **Správně udáno č. 48., jenom že značka, kterou udává Dr. Lechner za rovnou 4,** znamená 5 a **ne** 4, za to zvláštní značka, jakou nalezl v kopiáři, ovšem znamená 4.

pouhý „Reitersiegel“ nýbrž pečet **dvojitá,** Přemysl jako český král sedí na trůně, na druhé straně jakožto vojvoda rakouský na koni uhánějícím se štítem v levici, přes nějž na příč břevno...

Jenom prostřední část pečeti jest zachována.

Nejstarší záznam na rubě: Datum super libertate quorundam bonorum circa lutomisl přetržen až na Datum, protože jest nesprávný; novější zní správně: Recognicio regis Otackari super questione cuiusdam silue et ratificacio componens (original ratifica-), tedy ne: ratificacionem, jak čte Dr. Lechner).

XLVI.

28. Biskup Bruno. Ketř, 6. prosince 1269. — E. I. a. I.

Pečet na pergamenovém proužku, zbyla z ní pouze zadní část.

Codex dipl.	Original.
ř. 2. immortalitate L. in mortalitate	inmortalitate;[1]
str. 33. ř. 4. Olom*u*censis ecclesie	Olom*un*censis ecclesie;
ř. 5. taktéž	taktéž;
ř. 6. *sc*ilicet	šp. *s*/licet;
ř. 9. in remuneracione*m*	in remuneracion*e*;
ř. 14. in perpetuum	inperpetuum;
str. 34. ř. 2. macellas	maccellas;
ř. 8. *v*illa	*u*illa;
ř. 10. *sc*ilicet	šp. *s*/licet (dvakrát, a ř. 11. jednou);
ř. 19. ciuitati mee	šp. ciuitati *me*;
ř. 28. assisterunt	správně: astiterunt.

XLVII.

35. Bruno biskup. Brušperk, 24. února 1270. — Kopiář I. fol. I.

Pravopis našeho kopiáře jest částečně jiný.

Codex dipl.	
str. 43. ř. 1. H*ey*nrico iudici *de* L. judici *in*	kopiář zřejmě: H*en*rico iudici *de*; a tak vždy v listině H*en*ricus;
ř. 2. i*n*perpetuum	kopiář: i*m*perpetuum;
str. 44. ř. 6. a násl.	číslice jsou vypsány až na datum;
ř. 28. 29. Platee vero ville memorate de fryczendorf protendent*es*	kopiář: platee vero memorate ville de friczendorf protendent*is*;
ř. 32. Datum in Br*uu*nsperg	Datum in Br*u*nsperg;
ř. 33. S. Walpurgis	S. Valpurgis.

XLVIII.

36. Bruno biskup. Olomouc, o veliké noci, 13. dubna 1270. — Kop. I. fol. M. VI. r.

Kopiář čte správně que *nobis* in ecclesie ... (místo tištěného str. 45. ř. 6.: „que in ecclesie“), ř. 7. A*l*bertus 15 circa *ciuitatem* Kelez (Boček: circa Gelez) str. 46. ř. 11. nostrum consensum 13. die sancto Pasche. Ostatní odchylky jsou pouze pravopisné, z nichž všimnouti si lze místo Paczcotluch nesprávné *Pa*stotluch, a místo Voyslaus (str. 46. ř. 10.) — Boizlaus.

---

[1]) Že nuteris u Lechnera str. 170. jest omyl tiskový místo mituris, jest očividno.

XLIX.

37. Bruno biskup. Olomouc, o veliké noci, 13. dubna 1270. — L. I. a. 1.

Připomenouti sluší, že číslo XVIII. k psáno jest rumělkou.

Codex dipl.	Original.
str. 46. ř. 4. feruen*t*ius	feruen*c*ius;
ř. 9. iudi*c*io	iudi*t*io;
ř. 11. ra*c*ione	ra*t*ione;
ř. 18. vasallorum	vassallorum;
ř. 21. e*o*rundem	omylem: e*a*rundem.

L.

63. Bruno biskup. Olomouc, 25. května 1272. — L. I. a. 2.

Nápis na rubě: super Zepy permutacio později připsáno: Brunonis littera lxII.

Codex dipl.	Original.
str. 94. ř. 11. aput Ghelcz	apu*d* Ghelz.
str. 95. ř. 2. po „Zepy“ nemá býti středníku (;).	

LI.

64. Týž biskup. Olomouc, 26. května 1272. — R. X. b. 1.

Zápis na rubě nejstarší: Zuper villa Bela později feodum jinou rukou: Brunonis episcopi. Pečeti na hedbávných nitích červených, biskupova poškozena velmi, kapitolní dosti zachovalá.

Codex dipl.	Original.
str. 96. ř. 6. et *quod* fidelitas	et fidelitas;
ř. 29. 30. bonis comparatis, *et*	bonis que comparabitis ut, má i kop. I.;
ř. 32. emticia	em*pt*icia;
str. 97. ř. 12. infe*r*dationem	infe*u*dationem;
ř. 26. datum	vypsáno literami: millesimo ducentesimo septuagesimo secundo.

LII.

71. Týž biskup. Olomouc, 15. května 1273. — S. I. a. 5.

Nápis na rubě: Zuper krachowiez (později připsáno: feodum jinou rukou): et allodium in Mossan. Nad tím zase jinou rukou: littera Brunonis episcopi. Číslo xlv., l. jest sice otřelé, ale ještě patrné.

Pečeti na hedbávných nitích zelených, biskupova poškozena, kapitolní dosti zachovalá.

Str. 103. ř. 13. slovo annis v originale jest opravováno inkoustem černějším, ale se nezdá, že by původně jináč bylo psáno.

Str. 104. ř. 3. Idus Maii	Idibus Maii (v originale zkratek): písmena Id šikmou čarou přetržena od pravé strany k levé.

LIII.

76. Týž biskup. Ketř, 6. prosince 1273. — Kopiář I. fol. L. V. r.

Str. 108. ř. 2. Vrolenwezensi L. Vrolenwezen	kop. I. *de* Vrolenwezen;
str. 109. ř. 1. 2. 4. Fullenstein	„ „ Ful*men*stein.

LIV.

78. Přemysl Otakar. Praha, 8. ledna 1274. — T. I. a. 1.

Dr. Lechner originalu nepoznal. Pečet na hedbávných nitích žlutých a červených dvojitá: na jedné straně Přemysl král na trůně, na druhé na koni jako častěji připomenuto; necelá, zachován jenom prostředek. Nejstarší záznam na rubě: Consensus regis Ottokari infeudacionis bonorum in Hullyn per episcopum Brunonem et capitulum eius. Číslo lxxvii. shoduje se s kopiářem I.

Otisk zcela správný; v originale jsou patrny korrektury: *r* v premium (tisku str. 111. ř. 5.) dále *t* v tam (str. táž ř. 10.), a ř. 11. perso*narum pericu*lis.

LV.

80. Bruno biskup. Kroměříž, 11. února 1274. — S. I. a. 6.

Nejstarší záznam: Zuper Muricz (později): feodum (jinou rukou): brunonis episcopi. Pečeti na hedbávných nitích zelených a červených biskupova i kapitolní poškozeny velmi.

Codex dipl.	Original.
ř. 19. Datum Cremser L. Cremes*i*r	Cremeser
ř. 20. za „cantatur“ , L. Steht im Original nach cantatur **keine Interpunction**	V originale **komma** 7 *mm* dlouhé.

LVI.

81. Bruno biskup. Olomouc, 7. března 1274. — Kopiář I. fol. K. I. r.

Codex dipl.	Kopiář I.
str. 114. ř. 2. noticionem	nocionem;
ř. 3. Cozelowe	Cozlowe;
ř. 7. ministerii	jistě nesprávně: monasterii;
ř. 8. a 9. in tendentibus hac mediante pecunia pro disponendis etc.	správně: intendentibus hac mediante pecunia *bona comparare et nobis eciam necessitatem habentibus de pecunia* pro disponendis etc.

LVII.

83. Týž biskup. Kroměříž, 25. února 1274. — Q. I. c. 1.

Nejstarši záznam na rubě: Super Bielowicz et Bisscupicz (později připsáno : ffeodum (jinou rukou : Brunonis. Číslo rumělkou xv. k. Pečet biskupova porouchaná na hedbávných nitích žlutých a zelených; kapitolní též poškozená na hedbávných nitích zelených.

Codex dipl.	Original.
str. 116. ř. 8. i*m*pendisti	i*n*pendisti;
ř. 9. l*v*crosum	l*u*crosum;
ř. 10. *qui*	v orig. opravováno;
str. 118. ř. 2. pisca*c*ionibus	pisca*t*ionibus;
ř. 3. *u*el	*v*el;
ř. 5. du*m*taxat	du*n*taxat;
ř. 12. *v*asallorum L. *w*asallorum *nostrorum*	*w*a*ss*allorum *nostrorum*;
ř. 13. estima*t*ione L. e*x*tima*c*ione	e*x*tima*t*ione, ovšem rozuměti dlužno e s t i m a t i o n e.

LVIII.

84. Týž biskup. Kroměříž, 4. března 1274. — T. I. a. 4.

Nejstarší záznam na rubě: S u p e r B y s e r t i c z (nad tím později připsáno): l i t t e r a B r u n o n i s e p i s c o p i; pod tím číslo lx. Pečeti **na hedbávných nitích červených, žlutých a bílých.**

Str. 118. ř. 5. sil*v*is. ř. 8. *w*assallorum. ř. 17. original Höburgh, tedy Ho*m*burgh, ne Ho*n*burg.

LIX.

85. Týž biskup. Kroměříž, 11. března 1274. — Q. X. d. 1.

Nejstarší záznam na rubě: Z u p e r M o s n i c z. R y c h o w i c z e t S t o l b a c h. Později připsáno: f e o d u m (jinou rukou): B r u n o n i s e p i s c o p i. Č. xlm.

Pečeti na hedbávných nitích fijalových, zelených, žlutých a bílých: biskupova poškozena, kapitulní velice porouchána.

Transsumpt na jednom místě v textě prožrán, pečeť úřadu biskupského v bílém vosku na pergamenové pásce má obraz Spasitelův.

Str. 119. ř. 10. earundem	v orig. korrektura;
ř. 12. st*e*ris	st*u*ris;
ř. 15. *v*a*s*allorum	*w*a*ss*allorum;
ř. 18. recogni*c*ionem	recogni*t*ionem;
ř. 21. *v*a*s*allorum	*w*a*ss*allorum;
ř. 25. t*y*tulo	t*i*tulo;
ř. 29. o*b*tineant	o*p*tineant.

LX.

86. Týž biskup. Kroměříž, 11. března 1274. — Q. X. a. 1.

Str. 120. ř. 2. suisque in perpetuum	v originale již původně opravováno; inperpetuum;
ř. 18. ius wasallorum	ius wassallorum, jako níže permissum, dvojí *s*;
str. 121. ř. 3. wassallorum L. wasallorum hat das Original	Original: wa*ss*allorum;
ř. 10. verum eciam	„ verumeciam, jedno slovo.

K ř. 16. násl. opravil Dr. Lechner, ale original **nemá** žádného *videlicet* před: ego Allexius (tak se tam píše jméno děkana kapitulního).

Bočkův pramen nebylo nesnadno udati, byloť jenom nahlédnouti do kopiáře I., tam čteme fol. L. V. r. Datum in Chremsir (v originale Datum Cremser), ale hned v předu jak u Bočka ř. 16. nos Olomucense capitulum super premissis omnibus consensum nostrum adhibentes *videlicet* etc.

LXI.

87. Týž biskup. Modřice, 21. března 1274. — Q. VIII. b. 1.

Nejstarší záznam: Zuper Zeleticz et Costelecz, nad tím jinou rukou: data in feodum, před „Zuper Zeleticz" připsáno později: littera Brunonis. Číslo: xlIII. souhlasí s kopiářem.

Str. 122. ř. 10.: X.	v originale: *decem*;
ř. 33. Dabitis	„ původně již opravováno:
str. 123. ř. 11. dabitis a ř. 12. vestre.. vestrorum	rovněž;
ř. 3. a 7. pecunia	original: peccunia;
ř. 21. apu*d* Modriez	„ apu*t* Modriez.

LXII.

89. Týž biskup. Kroměříž, 31. března 1274. — P. I. a. 3.

Pečeť biskupova porouchaná na nitích bílých se drží, černé střely, jsou jenom nepatrné zbytky z nich. Kapitolní upadla zcela. Záznam: Super Cochow (později připsáno : feodum (jinou rukou : Brunonis episcopi.

LXIII.

93. Přemysl Otakar král. Praha, 5. července 1274. — Kopiář I. fol. B. VI.

Str. 129. ř. 8. má kopiář: vel quomodolibet de ipsa disponendi.

LXIV.

106. Týž biskup. Olomouc, 30. dubna 1275. — Kopiář I. fol. L. V.

Str. 149. ř. 9. Gotfridisdorf	kopiář I. správně: Godfrid*e*sdorf;
ř. 14. dimidia esset nostra	„ „ dimidia nostra esset;
ř. 19. 20. in opido nostro Hoczemplocz	„ „ in op*p*ido nostro Hoczenpla;
ř. 22. 23. in Fullenstein quam in Hoczenplocz	kopiář I.: in *Fulmyn* quam in Hoczmpla:
str. 150. ř. 5. et profectum et utilitatem	kopiář I.: et profectum *ac* utilitatem;
ř. 7. castri nostri in fullenstein	„ „ castri nostri in full*men*stein:
ř. 15. gwerrarum	„ „ g*u*errarum;
ř. 18. Ita cum predictum . . .	„ „ správně: Ita *tamen* predictum, věta jest hlavní;
ř. 29. non possitis	kopiář I. omylem: no*s* possitis;
ř. 32. in opido nostro Hoczenplocz	„ „ in oppido nostro Hoczmpla;
str. 151. ř. 5. 6. confirmacionem huius donacionis . . . fact*e* L. richtiger: fact*am*	„ „ **jistě nesprávně**: confirmacionem huius donacionis factam, neboť může se vztahovati pouze na

	donacio, pročež správná konjektura nebo čtení: facte;
ř. 12. Modelicz	kopiář I.: Medlicz;
ř. 13. alii quam plures	„ „ omylem: aliis quam plures;
ř. 15. anno domini	„ „ anno *salutis*.

LXV.

108. Přemysl Otakar král. Praha, 2. srpna 1275. — Kopiář I. fol. L. V. c.

Str. 152. ř. 4. a 5. Fullenstein	kopiář: Full*m*enstein;
str. 153. ř. 1. de consilio	„ správně: de *consensu*;
ř. 2. literis	„ lit*t*eris;
ř. 3. ratificacionis	„ ratihabicionis;
ř. 5. sigilli ... communiri	„ správně: sigillis ... communiri.

LXVI.

116. Biskup Bruno. Kroměříž, 22. září 1275. — D. I. a. 3.

Záznamy staré na rubě vyškrabány, na místě jejich napsal r. 1807. svůj dlouhý baron Buol. Počáteční B ke jménu Bruno v listině schází.

Str. 162. ř. 17. wasallorum	original: wassallorum, srovn. řádek v listině násl.: premissum;
str. 163. ř. 3. vvlmenstein	original: *u*lmenstein;
ř. 6. Cremsirii L. Cremsir	„ Crems*e*r.

LXVII.

126. Přemysl Otakar. Znojmo, 27. května 1276. — Kopiář I. fol. B. VII.

Str. 175. ř. 1. prefulgentis	kopiář omylem: prefulgentes;
ř. 6. totis	„ nemá: totis;
ř. 11. pacifice ac quiete	„ pacifice *et* quiete.

LXVIII.

135. Kapitula Olomucká. Olomouc, 1276. — Kopiář I. fol. P. IV.

Str. 186. ř. 6.	v opravě Lechnerově čísti dlužno: laneum liberum (ne: librum);
ř. 10. pertinebunt	kop. mylně: pertineb*it* (podmět: cetera vero omnia);
ř. 20. 21. Item in Pascha L. in pascha	„ kopiář: et in pascha.

LXIX.

136. Bruno biskup. Kroměříž, 3. ledna 1277. — Kopiář I. fol. L. I.

Str. 187. ř. 4. ordinationes, que	kopiář mylně: ordinacion*is*, qu*i*;
ř. 8. Theodoricum	„ Theod*e*ricum;
ř. 15. Volentes ergo	„ Volentes igitur;
ř. 18. 19. auctoritate ordinaria in mandatis	„ auctoritate ordinaria *firmiter* in mandatis;
ř. 19. a str. 188. ř. 1. preposito suo et suis successoribus ante festum	kopiář: preposito suo ác suis successoribus *semper* ante festum.

Dr. Wenzel Frind:

Das sprachliche und sprachlich-nationale Recht.

(O.) P. Dr. Frind opírá tedy právo jednotné úřední řeči ve státě a uzavřených území, jakož i právo německých úředníků, že nepotřebují se druhé řeči učiti, o tyto předpoklady: práva řečí třeba zaříditi dle jejich ceny dorozumívací a obcovací; kdyby se i po německých čekatelích žádala znalost druhé řeči, tedy by oni byli „in eine ungünstigere Position als die Aspiranten anderer Zungen versetzt, welche letztere kraft der socialen Verhältnisse und auch in Rücksicht auf die Einheitsprache — also kraft eines anderen Titels — mehrsprachig sind und ausser ihrer Muttersprache zumeist die deutsche beherrschen."

V těchto větách jest pokud možno stručně zahrnuto jádro knihy; v nich také vrcholí nepěkná a urážlivá sofistika její, čelící k tomu, aby německá Einheitsprache stůj co stůj byla obhájena a německému živlu pohodlí s nadvládou bylo pojištěno.

Jak již poznamenáno, počítá p. spis. velice nedůsledně a nebezpečně až příliš s danými fakty, jež sama v sobě a proto i v důsledcích mohou býti zcela nemravná. Pan spis. přeceňuje němčinu jakožto řeč obcovací, zapomínaje jednak, že tak dlouho násilím u nás germanisováno, tedy utvořeno faktum nemravně, jednak že i přes to odpírá se tisícům našinců právo udati za řeč obcovací řeč mateřskou a vskutku obcovací, tedy že i skutečné faktum se překrucuje a na základě toho se práva stanoví. Dejme tomu, že bychom nechtěli — jak po právu nesmíme — násilím neb vůbec uměle čechisovati krajanův již úplně poněmčených: zajisté smíme a máme zastavovati germanisační pochod, byť i z polovice již vykonaný, jako na př. v městech moravských, kde tolik Čechů, ne ještě poněmčených, ale právě poněmčovaných odbývá za Němce. Co tomuto „faktu" řekne p. spisovatel? Jest odrodilství, tedy faktum toto, mravné? A vizme, jakými prostředky se faktum toto uskutečňuje. Ničím jiným než násilím a křivdou, že totiž německému živlu se všude shora nadržuje a český odstrkuje, tak že třeba nemalého hrdinství, aby se člověk na vše strany nahoře závislý při národnosti své udržel. A při těchto břemenech, jež uvalují se na celé národy v Rakousku, opovažuje se p. spis. mluviti o břemeni, jež by prý stihlo několik těch úředníků německých, kdyby jim bylo učiti se druhému zemskému jazyku! Kdyby se jen dalo 30—50 let násilnictví německého z minulosti škrtnouti, uviděl by p. spis., jak by jeho nadcenná němčina v Rakousku vypadala v percentech obyvatelstva! A dnes ještě! Kdyby německý tlak shůry přestal, užasl by za krátko, v jakých koncích by se „mravovědné" zásady jeho octly.

Vývody p. spis. slouží jen — snad nevědomky — známé německé chytristice: my dobyli jsme a udržujeme nadvládu v Rakousku — jakým způsobem, na tom nesejde — nyní však se nám to začíná hatit, tedy sem se zákonem, který by stanovil, že ta nadvláda je mravná a že se musí udržeti. Pro nemravný status quo hledají se teď mravné

důvody. Co již přestává býti, jakmile trocha spravedlivosti zavedena, má honem novou nespravedlivostí býti podepřeno. Nepřirozeným poměrům má touhle „mravovědou“ a zákonem dle ní sdělaným býti pomoženo. Vnucená Einheitsprache právě protože jí není, má býti znova dekretována.

Ale zájem státu? Není v této věci pražádný; ba proti Německu by bylo Rakousku zajisté mnohem lépe, kdyby bylo i úředně více slovanským. Centralisace vídeňská není potřebná, nýbrž naopak škodlivá ve všem všudy. Pan spis. neopatrně dotkl se kdesi také vídeňského parlamentu, jak prý se tam dorozuměti? Dobrá. Ale jak pak tedy se má — dle percent obyvatelstva — mluviti na českém neb moravském sněmě, v jaké Einheitsprache?! A co vůbec překáží federativnímu zřízení Rakouska? Zákon mravní přece ne!

Znamenitý přímo jest předpoklad, že neněmečtí čekatelé kraft der socialen Verhältnisse und auch in Rücksicht auf die Einheitsprache mehrsprachig sind und ausser ihrer Muttersprache zumeist die deutsche beherrschen. (245.) Ty „sociale Verhältnisse“ [rozuměj: politische Massregeln] se povedly! Logické schema je tu ostatně totéž, jako dříve: „Bojem o život“ byla našim lidem němčina vnucena, a i v českých školách z ruzných kalých i nekalých příčin horlivě pěstována, kdežto čeština v německých pohlavkována, a proto ať to zustane tak i dále. Avšak ono ani to faktum není správné, neboť od hezké řady let není již pravda, že našinci umějí „zumeist“ také německy, totiž tak dokonale, aby německým přednostum vyhovovali. Nic platno, tenhle dvojí loket, že se po neněmci žádá dvojí práce, po Němci ne, je neomluvitelný. Ostatně podotýkám durazně, že nežádáme, aby Němci byli nuceni učiti se česky, nikterak. Jen proti tomu protestujeme, aby Čech jen proto, že neumí dukladně německy, byl odstrkován, a Němec jen proto, že neumí a nechce uměti česky, byl nahoru postrkován.

Dotknu se ještě, abychom tu ne právě příjemnou rozprávku ukončili, percentualního počítání a cenění řeči. Pan spis. právem poukazuje na to, jakou mravní moc mají Němci za sebou, kolik milionu lidí po světě německy mluví; čeština proti tomu skoro mizí. Avšak věc má znatelný háček. Předně nejde o Němce a Čechy vubec, nýbrž o Němce a Čechy v Rakousku; oněch je tu 36%, těchto 23·3%, a dle spravedlivé statistiky je těchto zajisté mnohem více. Jsou práva a povinnosti, jak je p. spis. jednotlivým řečem přisuzuje, dle tohoto percenta? Jinými slovy: zasluhují Němci percentualně těch praerogativ, jaké jim pan spisovatel vymáhá? Tento nepoměr vzrustá, vezmeme-li v úvahu intellektuelní činnost těchto Němcuv a naši. Rakouští Němci přes veškeru protekci státní, přes tolik škol a peněz státních, až do nedávna byli ve vědecké a umělecké práci takořka sterilní, a v některých oborech umění nemohou se dosud s námi měřiti. Nejsou to výroky chauvinismu, to jsou pouhá fakta. Pan spis. ovšem na takové věci se neohlíží, on jen počítá a vyměřuje. Dle jeho nároku by za chvíli naše vyšší školství bylo zbytečné, neboť má-li vyšší státní služba býti jenom německá, pak české školy v karrieře jen vadí. Rakousko-německý

system ovšem snese i takové absurdity, jako jest jediná říšská německá Hochschule für Bodencultur, která snad má býti pro zvelebení solnohradských a tirolských hor?! A takových důsledků ze zásad páně spisovatelových nahledaly by se celé kopy. Zmiňuje se také o Severních Státech, jak prý tam vládne jediná angličina u veřejnosti. Dobrá, ať si vládne, ale není tím přece řečeno, že je to mravní požadavek nebo státní nutnost, která by nemohla zítra se změniti! Panu spisovateli je přirozeno (str. 297.), že v Karlovarech jsou u pošty úředníci znalí angličiny, frančiny atd., ale aby prý úředníci nějaké spojovací dráhy museli uměti anglicky, když právě Angličané projíždějí, toho nelze žádati. Ovšem že ne, ale srovnávati to s Čechem jedoucím v uzavřeném území je zase sofistika, jelikož Angličan není Rakušan, nemá zde žádných povinností, je vzdálený cizinec a dobrovolně tu cestuje, kdežto Čech v Čechách a na Moravě je doma a velmi často asi bude nucen v uzavřeném území úředně jednati, neřku-li jezditi.

Kniha p. Dra. Frinda na oko chtějíc smiřovati, jest naopak s to, aby rozeštvala, poněvadž podněcuje německou zpupnost a snižuje ostatní národy, místo co by Němcům poradila a za **přirozenou nutnost** vytkla, d o r o z u m ě t i s e s o s t a t n í m i r a k o u s k ý m i p ř í s l u š n í k y, v s t o u p i t i s n i m i v t ě s n ě j š í k u l t u r n í s t y k y (v literatuře, umění, hospodářství atd.), z nichž by měly obě strany prospěch, a proto učiti se pilně druhým zemským jazykům. To by bylo m o r á l n í a — r a k o u s k é. V díle p. Frindově není provedeno ani jedno ani druhé, je to celkem kniha urážlivá a vyzývavá, nevěcná a nespravedlivá. To osměluji se tvrditi po nejlepším vědomí a svědomí. — —

Dodatek mluví o poměru Církve k národnostem. Pěkná slova, ale z úst p. Dra. Frinda jim už nevěřím. Neníť ani možno, aby mládež podle exclusivních zásad jeho vzdělaná byla spravedliva. Já aspoň a myslím že každý poněkud jen rozumný český kněz by si pokládal za radost posloužiti i nějakému Hottentotu, kdyby se na Moravě octl, kdežto četní němečtí kněží toho ani Čechům učiniti nechtí, ač snadno mohouce. Vzdělá-li se pak mládež podle strohých a odpudivých zásad páně spisovatelových na školách středních (a snad i v bohoslovi), tu by bylo zrovna zázrakem, aby kněží stali se najednou jinými. Je-li p. spisovatel, muž tak učený a zkušený, naplněn takovými předsudky, což pak lze očekávati jinde?

P. Vychodil.

Nová díla.

Wetzer und Welte's Kirchenlexikon oder Encyklopädie der kathol. Theologie und ihrer Hilfswissenschaften. Zweite Auflage, in neuer Bearbeitung, unter Mitwirkung vieler katholischen Gelehrten, begonnen von *Josef Cardinal Hergenröther*, fortgesetzt von *Dr. Franz Kaulen*, Hausprälaten Sr. Heiligkeit des Papstes, Prof. der Theologie zu Bonn. I.—XI. Band. 1880—1899. Freiburg im Breisgau. Herder'sche Verlagshandlung.

Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. Begründet von J. J. Herzog. In dritter verbesserter und vermehrter Auflage unter Mitwirkung vieler Theologen und anderer Gelehrten herausgegeben von *D. Albert Hauck*, Professor in Leipzig. I.—VI. Band. 1896—1899. Leipzig, J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung.

Srovnání obou právě naznačených děl v mnohém ohledu je velice poučné. Nelze upříti, že nyní v Německu jak katolická tak protestantská theologie rozsahem i obsahem převyšuje theologická studia u jiných kulturních národů. Jakýsi summarní přehled, co na obou stranách posud vykonáno, mají podati díla výše jmenovaná. Při napjatosti a pozornosti, jakou jedna strana druhé věnuje, možno již napřed očekávati, že redakce obou děl přijímá mezi své spolupracovníky toliko osvědčené síly, které by mohly dobře obstáti v konkurenčním závodění. A tak tomu skutečně je. Přehlížíme-li řady spolupracovníků obou encyklopedií, setkáme se se jmeny, jež ve světě vědeckém mají velice dobrý zvuk. Zvláště tu třeba chváliti Dra. Kaulena, jenž milerád speciální články o některých osobách nebo zemích dává zpracovati učencům tam usedlým. Tak na př. stať Böhmen napsal Dr. Borový, stať o Sušilovi Dr. P. Vychodil. Bohatostí a důkladností svou obě encyklopedie nahradí snadno celou knihovnu speciálních knih theologických a údaji literárními zároveň dávají dobrý návod tomu, kdo by v té neb oné věci chtěl se blíže poučiti v odborných knihách. Z příčin tuto stručně naertnutých lze snadno poznati, že obě díla theologům té které strany a učencům vůbec jsou velice potřebná, ano nutná.

Po této všeobecné charakteristice podám podrobnější srovnání. Encyklopedie katolická je originální v tom smyslu, že první její vydání bylo podnětem, že i na straně protestantské pomýšleli na něco podobného. Po tom však evangelíci postupovali rychleji. Kdežto katolická encyklopedie má vydání druhé, má protestantská již třetí. Také tempo vydávání je u katolické encyklopedie volnější. Protestantská je rozpočtena na 18 svazků po 800 stránkách, na stránce 60 řádků, a bude hotova, soudě dle dosavadního průběhu, v 7 nebo nanejvýš v 8 letech. Katolická bude míti asi 13 svazků o 2110 sloupcích z nichž 2 tvoří stránku, sloupec o 61 řádcích, bude však celkem vycházeti asi 21 let. Tím některé články prvních svazků ukazují nesouměrnost s články posledních svazků. Věci této nedá se ovšem při díle encyklopedickém naprosto vyvarovati, ale rychlejší tempo při vydávání jistě mnohé předejde. Než chyba tato je celkem přece

jenom nepatrná a vyváží se jinou předností katolické encyklopedie úplně. Přednost tato záleží ve stanovisku, jaké je zaujato v otázkách věroučných. Encyklopedie katolická katolického přesvědčení věroučné nikde neukrývá, nezabaluje v obojetná slova, přímo a otevřeně podává učení víry a mravů. Zcela jinak vede si encyklopedie protestantská. Mezi řádky čtenář pozoruje, jaké namáhání to činí pisateli, aby na oko psal dogmaticky, kdežto smýšlení jeho velí mu psáti nevěrecky. Proto velice často věci věroučné, dogmatické jednoduše jsou vynechány (viz na př. článek o Adamovi, jenž má všeho všudy 105 řádků tak sestavených, že čtenář o významu jeho v životě nadpřirozeném dozví se pramálo, skoro nic) nebo omezeny toliko na dějiny, jak to které učení pokračovalo. Tak na př. o milosti ani slova o tom, kolikerá je milost, jak se jeví v životě a p. Zřejměji, bez ostýchání vystupuje nevěrecký směr ve článcích týkajících se knih zvláště starozákonních a jejich exegese. O inspiraci jejich jsou tu prapodivné náhledy. V této obojí věci katolická encyklopedie rozhodně předčí, ano právě v systematickém podávání katolické dogmatiky musí se uznati hlavní její přednost. Tím již napověděno, kde třeba hledati váhu a cenu encyklopedie protestantské. Je to obor historický, kritický. A není jinak možno, neboť hlavní theologická škola nynějšího protestantismu, z níž jsou vybráni přispívatelé, je ve znamení historie, evoluce, kritiky. Tu pak třeba přiznati, že i katolický theolog a učenec vůbec mnohému se může přiučiti. V tomto smyslu se obě encyklopedie vzájemně doplňují. Tím není řečeno, že by snad katolická encyklopedie článků historicko-kritických neměla. Má, ale ne všechny v tom rozsahu a hloubce, jako má protestantská. Tak na př. článek o svátostech je velice pěkně zpracován systematicky, ale nedostává se mu podkladu historicko-dogmatického. Za to má katolická encyklopedie články historické, které marně hledáme v protestantské.

I na stanovisko, jaké zaujímá jedna strana oproti druhé, třeba ukázati. Samo sebou se rozumí, že každá strana považuje náhledy své za jedině správné. Proti tomu se nedá nic namítat. Něco jiného však je, když ve vědeckém díle najednou vybuchne v příkrých slovech kritika druhé strany o věci, o níž autor je špatně poučen. V tomto ohledu třetí vydání encyklopedie protestantské je mnohem opatrnější než dřívější, ale někde přece jsou věty, jež diktovala do péra toliko zášť. Poukazuji na článek Aberglaube, Ethik (str. 551), Droste-Vischering, Freimaurer a p.

Co do literarních údajů je protestantská encyklopedie celkem bohatší. Přiznávaje to rád, nemohu však zamlčeti, že o katolických spisech leckdy nezaslouženě se mlčí, tak že protestant, neznaje katolické literatury bohoslovecké odjinud, musí dostati o produkci theologů katolických velice nepříznivé ponětí. Tak na příklad ve článku „Christenverfolgungen" od A. Harnacka není uvedeno epochalní dílo francouzského učence Paula Allarda: Histoire des persécutions. O kritickém velice nákladném vydání děl sv. Bonaventury, jež vydávají františkáni v Quaracchi v Italii, autor stati „Bonaventura" nemá dle

všeho známosti patřičné. Tyto poznámky dají se snadno rozmnožiti poukázáním na literarní údaje ve článku Einleitung in das alte Testament, Ethik atd.

Aby se však nezdálo, že jednostranně vytýkám jen encyklopedii protestantské, poukážu též na nedopatření encyklopedie katholické. Některé biografie a popsání některých biskupství je obšírnější než třeba. Někde by bylo lépe k vuli průzračnosti přidržeti se cesty historickodogmatické (na příklad v článku Rechtfertigung). Ve článku o synodě Pistojské je kritika příliš jednostranná a proto nespravedlivá. Jinde opět by bylo dobře užiti přísnější a přímější kritiky (na př. ve článku bulla sabbatina v 10. svazku; článek sám je opravením článku ze svazku I. str. 110., ale oprava měla býti ještě hlubší). Na všeobecnější stanovisko měl se postaviti autor článku Säkularisation. Biskupové tím ovšem přišli o mnohé příjmy, ale přece to nebylo tak hrozné neštěstí, jak slovník udává, neboť tehdejší nuntius německý Pacca pravil při tom významná a poučná (myslím hlavně na budoucí osudy biskupství v Uhrách) slova: „Německo bude míti sice chudší, ale za to tím zbožnější episkopat." V článku rituale romanum pohřešuje se pojednání o tom, kde a jak dalece zavazuje ritual ten. Scházejí některá osobní jména ze starého zákona a pod.

Oběma dílům třeba vytknouti jistou nestejnoměrnost v některých článcích. Tak na př. encyklopedie protestantská známému církevnímu otci sv. Efremu syrskému věnuje 3½ stránky a pensiovanému Barmenskému missijnímu inspektoru Fabrimu, zemřelému r. 1891., jednou tolik. O katol. encyklopedii povědéno o této věci v odstavci předešlém. — Obě díla neuvádějí současných theologů ve zvláštních biografiích, nechtějíce jich za živa kritisovati. Má to něco pro sebe, ale myslím, že by bylo lépe uváděti jejich vědeckou činnost, neboť je to jedna z hlavních součástí života církevního. Když tedy slovník jich neuvádí, nepředvádí nám plně život církve až do nynější doby a tím se stává nestejnoměrným. Alespoň divně na čtenáře působí, chce-li zvěděti některá data o nynějším Lvu XIII. a otevra slovník najde tam o jeho papežské činnosti, že 20. února 1878 byl zvolen za papeže a k tomu poznámku: Ad multos annos!

Konečně třeba se zmíniti o úpravě tiskové. Úprava protestantské encyklopedie od 4. svazku je lepší než dříve, ale i tu zůstává za katolickou, která na oko působí mnohem příznivěji, nenamáhá ho tak jako protestantská. Mimo to encyklopedie Kaulenova má stránky rozpůlené, čehož u Hauckovy není. Ono zařízení je jistě praktičtější než toto. Za to má encyklopedie Hauckova tenší a tím pohodlnější svazky, mimo to na konci každého svazku seznam hesel v něm probraných a po stranách číslicemi (vždy po 5) označený postup řádek, což je pro citování velice pohodlné a čehož u encyklopedie katolické není.

Dalo by se jistě mnoho ještě napsati o dílech tak obsáhlých, ale co podáno, postačí, abychom si učinili úsudek o významu obou. Význam ten možno označiti krátce v ten rozum, že theolog aneb učenec jednající o věcech theologických ať si z té neb oné strany bez

této své encyklopedie se nyní neobejde. Kdo pak má obě a pozorně stopuje přednosti i vady obou prakticky, zjedná si návod potřebný za naší doby k úspěšné práci v oboru vědy theologické, která přese vši nepřízeň doby přece jen je a zůstane hlavním studiem společnosti lidské.

o.

Džanašvili M. G.: Istorija gruzinskoj cerkvi. Sv. 1.

Dějiny Gruzie jsou „nepřetržitým martyrologiem", historií mučenického utrpení za víru Kristovu, a tak dějiny Gruzie úzce spojeny s dějinami církve křesťanské. Takové dějiny píše právě znamenitý Gruzinolog Džanašvili, jehož práce určena hlavně pro školu. V prvním svazku zvláště poutavě vylíčeno působení sv. Niny v Gruzii.

Věda a učenci katoličtí. Napsal *J. A. Zahm C. S. C.*, professor fysiky na universitě Notre-Damské v Americe. Dle druhého anglického vydání s dovolením spisovatelovým přeložil ThC. Václav Hazuka. V Praze 1899. Vzdělávací knihovna katolická. Str. 146. Cena 75 kr.

Nynější přírodověda dostoupila stupně rozvoje a pokroku, jenž naší době vtiskuje zvláštní ráz. Duch lidský vniká hlouběji a hlouběji do tajův a záhad přírodního života a nutí jej, aby potřebám lidským sloužil způsobem velerozmanitým a podivuhodným. Duch lidský jako obrovský titan krotí síly přírodní a slaví nad nimi vítězství za vítězstvím. Tímto znamenitým pokrokem plní člověčenstvo rozkaz Boží: „Rosťtež a množte se, a naplňte zemi a podmaňte ji sobě." I. Mojž. 1. 28. Tímto znamenitým pokrokem nezvratně dokázáno, že člověk je skutečně tím, čím jej prohlašuje Písmo sv., bytostí k obrazu a podobenství Božímu stvořenou, od Boha samého k tomu určenou, aby jeho jméno, jeho panství a vládu, jeho čest a slávu representovala vůči vnější přírodě.

Proto vítá křesťanská filosofie s radostí a vděčností každý nový vynález, každý nový pokrok přírodovědecký. Jestiť všeliký ten pokrok makavým důkazem povýšenosti lidské duše nad hmotu, povýšenosti nad ostatní tvorstvo viditelné, v němž se setkáváme všude a všude jenom s jednostejností a totožností úkonů, se stálostí a strnulostí, tak že na př. kdo pozoroval úkony jednoho chrousta, jedné včely, je to tolikéž, jakoby pozoroval úkony tisíce, milionu, ba miliardy chroustů, včel — jsouť u všech stejny.

Obor vědy vůbec a přírodovědy zvláště jest veliký, velmi veliký, ohromný; i podaří-li se komu, aby stručně a přece obsažně provedl nás tím ohromným oborem, provedl a ukázal, kterak nejzdárnější synové církve svaté a vůbec poctiví křesťané, lidé živé víry a ušlechtilých mravů ve všech dobách byli nejhorlivějšími a nejšťastnějšími pěstiteli vědy, předními průkopníky pokroku, mocnými sloupy vzdělanosti — podaří-li se komu takováto obchůzka, vykonal zajisté práci znamenitou, podal dílo velezáslužné. Šťastným takovýmto poutníkem a zároveň vůdcem je slovutný professor J. A. Zahm. V díle svrchu uvedeném předvádí nám majestátní řadu přeslavných učenců křesťanských z dob minulých i z doby přítomné; dolíčuje mistrným způsobem, kterak není nižádného rozporu mezi pravou vědou a učením církve. Pravíme

s důrazem: pravou vědou; neboť co namnoze vědou se prohlašovalo a prohlašuje, jsou pouhé hypothesy, domněnky, jež dnes platí, zítra jsou povaleny, protože nebyly logicky učiněny, nýbrž v přenáhlenosti, jen aby mohli jejich hlasatelé jako rozpustilí chlapci církev a její nauku potupiti.

Zdaž pomní, kdož se za našich časů vychloubají methodou zkušebnou a induktivní ve studiu věd přírodních a fysických, že jsme za ni díky povinni zvláště dvěma řeholníkům ze 13. století, dominikánu Albertovi Velikému, vznešenému geniovi věku toho, a jeho velikému souvěkovci, františkánu Rogeru Baconovi? Píšeť Albert Veliký v jednom díle: „Vše, co zde zaznamenáno, jest výsledek mé zkušenosti, nebo vzato jest od autorův, o kterých víme, že napsali, co jejich osobní zkušenost potvrzovala; neboť v takových věcech zkušenost jediné může poskytovati jistoty." A Roger Bacon vyznává ve spise „Opus majus": „Věda zkušebná, jediná učitelka věd spekulativních, má tři veliké přednosti před ostatními částmi vědění: předně zkouší pokusem nejvznešenější vývody všech jiných věd; za druhé odhaluje velkolepé pravdy, ku kterým by jiné vědy samy sebou nemohly žádným způsobem dospěti, přibližujíc k pojmům, s kterými jiné vědy pracují; její třetí důstojnost záleží v její vlastní moci, že bez ohledu na jiné vědy zkoumá tajemství přírody" (str. 38, 39).

Výtečná jest methoda induktivní: studujíce přírodu podle jejích principů, dodělali se učenci katoličtí od Galilea a Pascala až po naše časy tolikého zdaru ve svých bádáních a byli schopni podati tolik původních děl v každém oboru vědy. Než ač uznávali v induktivní filosofii mocnou pomocnici při studiu přírody a při seřaďování nesčetných událostí a zjevů, jež se jim naskytovaly při jejich výzkumech, byli sobě přece tito osvícení synové církve svaté dobře vědomi, kam až sahá její užitečnost, jakožto pomůcky výzkumné; vždy byli sobě vědomi, že obor jejího použití jest ohraničen a omezen pouze fakty a zjevy bezpečně pozorovanými a roztříděnými, a důsledky z takovýchto událostí a zjevů správně odvozenými; oni uznávali všichni **jsoucnost dvou vyšších a důvěry hodných vůdců — křesťanské metafysiky a božského Zjevení;** těmto byla jejich induktivní filosofie podrobena; vedle poznatků o faktech a indukce z nich podrželi vždy vědu o principech, jež posílena jsouc a doplněna pravdami zjevenými, chránila jich od bludu.

Zcela jinak vedou si ti, kdož neznají zásad metafysických a zavrhují nauky Zjevení Božího; místo aby pokládali methodu induktivní za to, čím skutečně jest, totiž za jedno z odvětví filosofických, které se má spokojiti oborem empirickým, užívají indukce výlučně, zavrhujíce všecky ostatní pomůcky a methody; zkrátka: popírají Zjevení Boží, neznají metafysiky. Toť moderní učenci a pokročilí myslitelé (str. 78): nechtějí viděti, co jest, a vymýšlejí, co není — praví už slavný Tertullian; práce jejich nekončí, leč sporem a nejistotou, jak už řečeno o sofistice Řeků: „Není ani vinicí, ani zahradou olivovou, nýbrž neproniknutelným lesem hloží a bodláčí, z něhož, kdož se tam odváží, přinášejí

sobě sice mnoho modřin, ale žádné potravy": platí o nich, co řekl Ruskin o Darwinovi: „Poutá tolik pozornost osob marnivé zvědavých, pošetilých a skeptických, a strhuje za sebou všecku nestoudnou pošetilost evropskou, podobaje se bledé kometě, jež provléká svůj neužitečný ohon pevnými hvězdami" (str. 49).

Neměli bychom této moderní vědy, nebylo by materialismu, pantheismu, agnosticismu, rationalismu, atheismu, kdyby nebyl předešel protestantismus. Němečtí reformatoři zavrhli církev a podrželi bibli, angličtí deisté zavrhli bibli a spokojili se s Bohem, francouzští encyklopedisté zavrhli Boha a uznali jenom hmotu; Luther brojil proti katolictví, Voltaire bojoval proti křesťanství, moderní materialismus opřel se náboženství jakémukoliv. Pantheisté minulého století tvrdili, že všichni lidé jsou bohové; materialisté našeho věku hlásají, že jsme všichni zvířata; jednou zamítnou „učenci" s Lalandem víru ve jsoucnost Boží, poněvadž prý ho neviděli svými teleskopy, podruhé pějí ve svorném choru nadšené chvalozpěvy na počest „bahna", našeho prý otce a všemocného tvůrce (str. 102).

Zaslouženým způsobem pokárán Luther za to, jak soudil o nesmrtelném Aristotelovi, o universitách a školách vůbec: prohlásilť, že studium Aristotela je zcela zbytečným, je prý Aristoteles vtělený ďábel, hrozný rouhač, bezbožný pochlebník, kníže temnosti, skutečný Apollyon, zhovadilec, nejhroznější podvodník lidstva, veřejný a úmyslný lhář, kozel, úplný rozkošník, člověk dvojnásob prokletý; učenci jsou vůbec u Luthra „kobylky, housenky, žáby a vši"; university jsou „brlohy lupičů, chrámy Molochovy, synagogy zkázy; měly by všecky býti povaleny; nad ně nic pekelnějšího nebo ďábelštějšího nepřišlo na zemi, aniž kdy přijde; je prý to dílo ďáblovo, jenž za vlády papežovy rozestřel sítě, aby chytal duše lidské zřízením škol a klášterů" (str. 110).

Však se také brzy ukázalo ovoce tohoto zběsilého počínání Luthrova a stoupenců jeho: roku 1521, bylo na universitě erfurtské 311 posluchačů, roku 1522, už jen 120, roku 1523, 72, roku 1524, pouze 34; podobně se dálo na jiných universitách.

Dolíčeno dále, kterak zuřiví protestanté stříleli a vyhnanstvím trestali své souvěrce, kteří přece byli vynikli v některém oboru vědy, jakými byli na př. Tycho Brahe, Kepler; kterak umlčován v Anglii markýz z Worcesteru, jenž dávno před Wathem byl vynalezl parní stroj — umlčován, protože byl poctivým katolíkem; kterak pošetile vzdorovali a nepřijali po dlouhou dobu opravy kalendáře, protože vycházela z Říma od papeže Řehoře XIII.

Dolíčeno důkazy nezvratnými, kterak církev katolická po všecky časy mateřsky se starala a stará se o vědu, pokrok a vzdělanost; právem zasloužila si chvály nejpřednějších celebrit. Veliký státník anglický a učenec Gladstone vyznal a nezapřel: „Od prvních tří století pronásledování kráčela římská katolická církev po patnácte století v čele lidské vzdělanosti a řídila hlavní duševní i hmotné síly světa, jež jako oři byly zapřaženy do jejího vítězného vozu. Její umění stalo se uměním celého světa, její genius geniem světa; její velikost,

sláva, velkolepost a vznešenost byla nejpřednější, ne-li jedinou chloubou celého vzdělaného světa" (str. 71). Takovýchto slavných svědectví jest mnoho, velmi mnoho v knize uvedeno. Fr. Jašovský.

Drevnosti. Trudy slavjanskoj kommissiji Imper. Mosk. Archeol. Obščestva. Sv. II. Moskva 1898.

Slovanský výbor při moskevské archeologické společnosti, založený před několika lety, energicky jeví činnost svoji a v krátkém čase vydává již druhý svazek svých prací. Třetinu II. svazku zaujímá vědecké ocenění činnosti Šafaříkovy od Lavrova i Brandta. Obsah „Starožitností" je vůbec rozmanitý.

Turajev B.: Bog Tot. Pokus studie z oboru staroegyptské vzdělanosti. Lipsko 1898.

Soukromý docent petrohradské university podává tu zajímavý příspěvek k egyptologii, studii bohu „Tot" a ženských doplňcích Totových. Jako srovnávací mythologové a badatelé v historii náboženství, tak i ti, kdo studují dějiny umění, najdou v knize bohatý materiál. Kniha psána velice zajímavě.

Lichva a úrok ve světle mravouky katolické. Napsal *Dr. Ant. Vřešťál*. Vzdělávací knihovny katolické svazek XIII. V Praze 1899. Stran 135. Cena 75 kr.

Nauka o úroku a lichvě měla a má značnou důležitost. Měla ji v minulosti, jak tomu nasvědčují přísné zákony kanonického práva a obšírná pojednání moralistů; má ji i v přítomnosti. Sám A. M. Weiss praví — snad trochu přehnaně — „die Zinsfrage ist die eigentliche sociale Frage". Dr. Scheicher a strana jeho sdružená dříve v časopisu „Monatschrift für christliche Social-Reform", jenž nyní slouží škole Friburské, označuje zrovna nezbytnou podmínkou zdárného rozřešení sociální otázky úplnou zápověď úroku ze zápůjčky. Proti nim Lehmkuhl a většina moralistů hájí mírnější stanovisko, jež i autor tohoto spisku předkládá: úrok ze zápůjčky jako takové je přirozeným zákonem nedovolen, ale v jistých okolnostech a zvláště kde peníze nepřímo jsou plodny, jako v době přítomné, dovolen. Liberalní oekonomové zas útočí na nauku katolickou o nedovolenosti úroku ze zápůjčky jako takové a viní ji, že překážkou byla pokroku. Tak Wilh. Endemann ve svých jinak opravdu pozoruhodných spisech: „Die national-oekonomischen Grundsätze der canonistischen Lehre", Berlin 1863 a „Studien in der romanisch-canonistichen Wirthschafts- und Rechtslehre", Berlin I. sv. 1874, II. sv. 1883, tak i nověji Dr. Eug. v. Böhm-Bawerk v „Kapital und Kapitalzins" Innsbruck I. sv. 1884 (str. 29—35), II. sv. 1889.

Již z toho patrno, jak důležito je státi tu na pevné půdě, nauce dosti obtížné rozuměti. Má to, jak spisovatel upozorňuje, cenu nejen sociologickou, nýbrž i apologetickou.

Spis tento chce v té obtížné otázce býti vůdcem a učitelem.

Podav etymologický výklad slov úrok, lichva, úžera (I.) pojednává spisovatel o úroku historicky: z písma sv., sv. Otců, kanonického a světského práva. Ukazuje, jak se změnou poměrů vyvinulo dovolení úroku. (II.)

Po té uvažuje úrok se stanoviska zákona přirozeného. Rozlišuje smlouvu zápujčky od ostatních podobných a označuje ji jako »směnu práva ve věci s právem na věc«. Zákon přirozený zapovídá z věci spotřební žádati zvláštní odměnu za užití věci. Peníze jsou věc spotřební, proto nelze z nich žádati zvláštního užitku (úroku). Obě návěsti objasněny, a námitky proti prvé vyvráceny. Ale mohou ovšem přistoupiti okolnosti vnější, které činí úrok dovoleným (tituly), a pak: v době naší návěst dolní ve své všeobecnosti neplatí. Peníze nejsou neplodny, nýbrž nepřímo plodny, mohou se plodnými státi, anyť zastupují statky veškeré. (III.)

Tato věta v části IV. vysvětlena, a dovozena moudrost, s jakou postupuje církev v zákonodárství.

Na konec mluví spisovatel o významu slova »lichva« u bohoslovce, právníka a lidu a pojednává o výši úroku. (V.)

Zpracování věcné je dukladné a všestranné, v částech sporných hladké, postup přísně logický, forma elegantní, řeč správná. Jen bychom si přáli, aby četné výrazy a věty latinské v textu byly vynechány a dány pod čáru, a aby dílko, jež přece jest opravdu vědecké, třeba spolu popularní, bylo opatřeno literaturou, o této otázce tak hojnou, a rejstříkem věcným. Dr. J. Sedlák.

Bliock J.: Buduščaja vojna v techničeskom, ekonomičeskom i političeskom otnošenijach. Petrohrad. 6 sv.

Účelem díla Bliochova je posoudit příští válku se stanoviska technického, národohospodářského a politického. První tři svazky věnovány technice války. Autor tu mluví o zdokonalení a vynálezech v oboru střelných zbraní, o rychlých úspěších dělostřelectví a přichází k úsudku, že dělu a ručnici náleží nyní hlavní význam ve válce. S úspěchy techniky množí se jen zhoubné účinky války. Dále obírá se spisovatel otázkou o evropských armadách, jejich složení, číselnosti, jakosti a velení, i dokazuje, že následkem veliké číselnosti současných vojsk již přípravy k válce budou požadovat neobyčejných výdajů, neobyčejného napjetí sil národu i energie vojevůdcu. Vojska trojspolku (Německa, Rakouska a Italie) vyrovnají se přibližně vojskům dvojspolku (Ruska i Francie). V nejlepším stavu je vojsko německé, pak ruské, rakouské, francouzské a konečně italské. Příští válka rozvine takové krvavé a hrozné obrazy před očima bojujících, že bude třeba neobyčejné chladnokrevnosti vojevudcuv i vojínů ve válce. Společenskohospodářské vlivy války budou tak hrozné, že většina státu nesnese napjetí ani rok. Zhoubnější ještě budou války na moři: výdaje na stavbu lodí jsou ohromné, technika vynalézá rychle zhoubná zdokonalení. Ve čtvrtém svazku autor posuzuje ekonomickou záhubu v případě války. Většina oněch lidí, jimiž pohybuje se ekonomický mechanismus státu, zanechá práce, půjde bojovat a mnozí nevrátí se; ztráty budou tím větší, čím vyvinutější je prumysl a obchod. Obchodní svazky budou

silně otřeseny. Ve finančním světě nastane veliká krise, silný úpadek kursu. Pro Německo, kdež silně rozvit obchod a prumysl, obtíže války budou velmi citelny; ani vláda, ani obecenstvo nebude s to, by zmenšilo neštěstí války. V Italii, kde beztoho obyvatelstvo je nesmírně zchudlé, válka bude mít velezhoubné účinky; špatný stav finanční nesnese ani slabého otřesení. Národnostní boje přivedou Rakousko v příští válce do postavení hrozného: ztráty budou ohromné a Rakousko bude blízko rozkladu. I Anglii, kde prumysl je tak bohatý, otřese silně příští válka. Ani Francie nemá úspor pro příští válku, obyvatelstvo téměř všecko bude povoláno do zbraně. Finanční krise v Rusku bude nevyhnutelna při malých prostředcích hotových a nedostatku národních úspor. Dále jedná autor o budoucích válečných potřebách a výdajích, o zaopatření vojsk prostředky nevyhnutelnými, o ztrátách v národním hospodářství ruzných zemí, i přichází k úsudku, že v případě války v nejhorším postavení octne se Anglie, v lepším poněkud Německo, Italie, pak Francie a Rakousko, v nejlepším Rusko. Výdaje na příští válku budou tak ohromné, že nebudou hraženy nikterak novými daněmi, jež lid přivedou k žebrotě. V pátém svazku autor ukazuje, že vlády pro případ války musejí počítati nejen s ekonomickým stavem lidu, nýbrž i s náladou lidu, jež není ve prospěch militarismu, všude rozvíjí se idea míru. Bloch podává historický nástin rozvoje idey míru, zvláště obšírně líčí činnost jednotlivých jejích hlasatelův i kongressu v 19. století, rozvoj socialismu i anarchismu (učení antimilitaristických). V šestém svazku krátce opakuje obsah svazku předešlých a přidává některé poznámky. Obrazy, které Bloch předvádí, sesílí antimilitaristickou náladu v lidu a přinutí hledat nové cesty, nové zpusoby k rozřešení mezinárodních sporů.

Krjukov A. N.: Danija. Selskoje chozjajstvo v Daniji v svjazi s obščim razvitijem strany. Petrohrad 1899.

V Dansku v tomto století nastal převrat v selském hospodářství: dříve Danové pěstovali obilí a když ceny obilí klesly, přizpusobili se novým okolnostem: hlavním úkolem sedláku je dobyt co nejvíce mléka i masa. Proto polní hospodářství se změnilo: zrnité obilí pozbývá svého významu a na místo obilí vstupuje píce. Kniha Krjukova zasluhuje pozornosti našich hospodářů.

Florinskij T.: Lekciji po slavjanskomu jazykoznaniju. Díl II. Kijev 1898.

Druhý díl pozoruhodného spisu Florinského věnován severozápadním jazykům slovanským: českému, slováckému, polskému, kašubskému, srbsko-lužickému a polabskému. Autor podává historické zprávy o studiu slovanského jazyka, ukazuje jeho rozprostraněnost a historické osudy, jeho zvláštnosti atd.

Dukladně podána charakteristika nářečí. Je to práce mnoholetá a svědomitá.

Krymskij A.: Musulmanstvo i jego buduščnosť. Moskva 1899.

Autor snaží se populárně vyložit dějiny islamu i současné postavení musulmanských národů, jejich duševní schopnosti i poměr k evropské civilisaci. Spisovatel líčí postavení islamu i jeho schopnost k osvojení si evropské vzdělanosti růžovými barvami.

Archangelskij A. S.: Iz lekcij po istoriji russkoj literatury. Pervyje trudy po izučeniju jazyka. Kazaň 1898.

Je to pokus historie ruského jazykoznalství, ale nedosti uspokojivý. Autor zúžil svou úlohu. Povrchně charakterisuje filosoficko-grammatické proudy, stručně vykládá o filologických pracích Vostokova, Buslajeva, mnohé věci připomíná jen mimochodem, na příklad filologické práce Aksakova. Pozorovat nesouměrnost, nesystematičnost v celé knize.

Sozonovič: K voprosu o zapadnom vlijaniji na slavjanskuju i russkuju poeziju. Varšava 1898.

Sozonovič po třetí vrací se k oblíbenému thematu — o ženichu a mrtvém bratru a stále mění své názory. Nyní soudí, že ruské báchorky o mrtvém ženichovi jsou odrazem západo-evropského proudu, jenž přešel na ruskou půdu skrz prostředí západo-slovanské. Půda, na níž stojí autor, je vratká.

Al. Jiráska Sebrané spisy. Díl XXVI. F. L. Věk. Obraz z dob našeho našeho národního probuzení. Část III. Str 493. Nakl. J. Otto v Praze 1899.

Třetí část „obrazu z dob našeho národního probuzení", nadepsaného „F. L. Věk", líčí další činnost tohoto buditele národního vědomí v D....šce, snažícího se v tomto venkovském zátiší „o zvelebení jazyka přirozeného", jazyka českého. Jirásek vypravuje velice zajímavě o jeho životě manželském, o radostech rodinných, o vychování dětí, na kterých marně snažil se užít vychovatelských zásad Rousseauových, o jeho náklonnosti k francouzským spisovatelům „jakobinským", pro kterouž měl i opletačky s úřady, o jeho lásce k Rusům, kteří v tu dobu častěji octli se v Čechách za válek napoleonských, o jeho blahobytu i zhoubě jeho značného jmění požárem, který zničil celé město. V toto vypravování vplétá spisovatel zajímavé zprávy o válkách s Napoleonem, o počátcích české literatury a divadelního ruchu, o V. Thamovi, jeho manželce Pavle, jež zamilovala se do lehkomyslného herce stavovského divadla Amlinga, o tom, jak Tham je nespokojen domácností, v níž mnoho nepříjemností působí mu tchyně, pí. Butteauova, i švakrová Betty, jak Tham žárlí na manželku a oddává se pití, méně a méně spisuje, jak propuštěn od divadelního ředitele v Praze, musí hledat výživu u kočující společnosti. Kromě Thama z tehdejších buditelů předvedeni: professor Vydra, „srdnatý Čech", hájící práva jazyka českého, s odevzdaností do vůle Boží snášející oslepnutí; dále nadšený vlastenec, šedovlasý optimista P. Vrba, roznášející české knihy po vlastech; Jan Nejedlý, professor české literatury na universitě; abbé

Dobrovský, mladý Ziegler a j. Vůbec třetí část „F. L. Věka“ důstojně řadí se k dvěma předešlým částem a tvoří s nimi velezajímavý obraz počátků našeho národního probuzení.

Bosenský mohammedan *Edhem Mulabdić*, učitel na škole dar-ul-mualliminské v Sarajevu, napsal roman „Zeleno busenje“, který nedávno v charvatském jazyku vydala „Matica Hrvatska“ v Záhřebu. Mulabdić je prvým moderním mohammedanským spisovatelem v Bosně a „Zeleno busenje“ prvým romanem z doby okupace. Roman chválí se jako dílo dobré charakteristiky, napínavého děje a plné citu. Mulabdić psal už od delší doby a s pěkným úspěchem do charvatského zábavného časopisu „Nada“ v Sarajevě. Roman „Zeleno busenje“ vychází právě ve volném německém překladě v časopise „Bosnische Post“ pod názvem „Unter'm grünen Rasen“.

SMĚS.

Zhoubný vliv zkoušek na zdraví lidské. Na sjezdě pro medicinu a vědy přírodní v Kyjevě mluvil Dr. Ignatěv o vlivu ročních zkoušek na zdraví žáků. Zkoušky jedné skupiny žáků, jež podrobil svojí prohlídce, trvaly 22 dní. Prostřední ztráta váhy obnášela kolem 2000 gr. Proto mluví Dr. Ignatěv o tyfu zkouškou způsobeném, jemuž připisuje podobné účinky jako tyfové zimnici. V Moskvě byly zkoušky na 3 léta odstraněny a žáci budou ustanovováni na různá místa podle ročních známek.

Mezinárodní kongress pro vysoké školy r. 1900. Výbor Société d'enseignement supérieur ustanovil v sezení dne 12. června m. r., že započne s přípravami pro mezinárodní kongress vysokého školství. Předběžný program jest již určen, může však ještě býti pozměněn. Porady budou odbývány o tom, jaká zařízení měla by se státi ve prospěch studentstva, jaký rozsah má míti vyučování universitní, dále bude rokováno o vzdělání učitelstva pro školy obecné, střední a vysoké.

Dr. P. Kirsch, kněz diecese Mohučské a úd Collegia Sapientiae ve Frýburku v B., jenž již po celý rok shledává v Římě **material k životopisu Benedikta XIV.**, učinil v archivu Vatikanském cenný nález. Objevil tam totiž několik objemných nevydaných prací učeného papeže. Jedna z nich jedná „De sacramentis“, druhá „De festis apostolorum.“ Obě díla jsou sepsaná v řeči italské a to pravděpodobně kolem r. 1757. Registr k celku jest z části vlastní rukou od Benedikta samého napsán. Rovněž nalezl Dr. Kirsch traktat „De Graecorum libris et ritibus“ v řeči italské, což zavdává podnět k domněnce, že díla v řeči italské byla pouze konceptem

a že přeložena býti měla do latiny. Díla tato nepochybně pocházejí z poslední doby papeže († 1758), každým způsobem z doby po dokončení Bullaria, jak vysvítá z rozličných citací. Jednotlivé traktaty nalezl na rozličných místech rozptýlené. Mimo to našel také 4 svazky korrespondence mezi Benediktem a kardinalem-arcibiskupem Lyonským, de Teucin. Týž, dříve v Římě, od r. 1742. státní ministr ve Francii, byl nejdůvěrnějším přítelem papeže, jemuž tento všechna tajemství srdce svého zjevoval a jehožto se ve všech důležitých politických a náboženských záležitostech o radu tázával. Celá korrespondence čítá 4000 stran a vrhá zcela nové světlo na mnohou událost oné tak pohnuté doby. Listů těch jest asi 800 v italské řeči. Jak ze článku rektora university toulonské, Batiffola v „Revue du Clergé français" (1896) vysvítá, nalézají se kopie 600 listu v řeči francouzské v ministerstvu zahraničním v Paříži. DR. JOSEF SAMSOUR.

Španělský rozpočet a duchovenstvo. Pod dojmem úžasných porážek španělských osnují se mnohé úvahy, správné i nesprávné. Správno jest, že tam mnoho zanedbáno, že v domovině i v osadách je mnoho nepořádků, nesprávno však jest, sváděti to na katolictví (klerikalismus), neboť kdo všude rozvratně a ničivě působí, jest právě liberalismus a zednářství, které si právě katolické země vybralo za rejdiště. Správno jest, že osady španělské byly vyssávány a přece zanedbávány, nesprávno však jest, blahopřáti jim k vítězství americkému, jakožto vítězství prý svobody a blahobytu. Španělé přese vše ukrutnosti nevyhubili domorodců, jako hubí Američané Indiany. Vítězství americké není než vítězství vydřiduššství a násilnosti nad právem, je to vlastně porážka Evropy. Přetřásá se také španělský rozpočet, v němž na školství prý věnováno 13 mil. peset, „na potřeby církve" 41$^3/_4$ a vede se nářek na to, že osvěta se tak zanedbává. To je jako kdyby se vytklo státu, že nedbá o dopravnictví, poněvadž věnuje více na stavbu železnic než na podporu fiakrů. Vždyť duchovenstvo španělské hlavně vyučováním se zabývá, co tedy se věnuje „na potřeby církve", připadá — kromě jiných lidumilných podniků — také na školství!

Prasídla slovanská v nynějších Čechách dovozuje v „Zeměpisném Sborníku" (čís. 8.) Dr. J. L. Barvíř z Ptolemaeovy Geografie a jeho jména Bainochaimoi. Dle Ptolemaea bydleli po obou březích Labe. Ač Tacitus prý neznal toku Labe v Čechách a ve své Germanii nechává Labe téci z Krkonoš ihned na sever, přece prý zdá se, že Ptolemaeovi tok Labe Čechami byl znám. Národ na horním Labi po obou stranách usazený Bainochaimoi jsou pravděpodobně Bojohemi, Boihemi, Boehemi, kterýmžto názvem staroněmecké rukopisy jedině a výlučně označují už slovanský kmen v Čechách usedlý. (Německý zeměpisec K. Müller rovněž Ptolemaeovy Bainochaimy stotožňoval s Bojohemy, maje je však za vypuzené od Markomanů předchůdce markomanské, Boje, kteří se pak usadili níže na Labi, když Markomané celé Čechy a Moravu osadili.)

Lidové knihovny množí se i u nás a už tím uznává se jejich důležitost. Avšak pochopení pro ně postrádáme právě tam, kde bylo by první povinností je podporovati mravně i hmotně: v kruzích vládních. Jesti jejich zařizování i udržování odkázáno na soukromou dobročinnost, ve státě neprobudil se posud cit povinnosti zaujati k důležité akci pro vzdělání lidu určité, ovšem přátelské stanovisko a se své strany po příkladě jiných států věnovati jistý

roční obnos na soustavnou práci v tomto směru. Vizme na př. malé Sasko. Tam už od r. 1878. dostávají lidové a dělnické knihovny podpory od státu. Vydáno na ně doposud ze státních peněz 394.000 marek. roku 1898/99. stanovena roční podpora na 20.000 marek. Podpory byly ruzné a obnášely dle potřeby 10—900 marek pro jednu knihovnu. V roce 1894. obdrželo podporu 429, r. 1895. 400 knihoven. Tak i v Rakousku by měl dobrým příkladem předcházeti stát; země, okresy a obce, hlavně města, zajisté by pak se svými příspěvky nelenily. Přestalo by známé vytloukání knih, které činí mnohdy cenu knihovny velmi pochybnou, i dovolávání příspěvkův u jednotlivců, mimořádnou národní daní už beztoho přetížených. Státními, zemskými atd. podporami dala by se zavésti do celé akce i řádná soustava a knihovny by nesly užitek, jaký si od nich i nynější zakladatelé při všech nedostatcích slibují. o.

Světová řeč. Na Leibnitzuv den konala berlínská akademie věd slavnostní schůzi, na níž professor Dr. Diels pojednal o Leibnitzově problemu „všeobecné vědy" a „všeobecné mezinárodní řeči", již Leibnitz chtěl sestaviti po způsobu a příkladu značek mathematických. Lidstvo v ruzných epochách historie mělo ruzné řeči světové, vědecké, mezinárodní, dorozumívací, diplomatické, či jak bychom je nazvali. Až do druhého století před Kristem byla assyrština diplomatickou řečí od Eufratu až po Nil. Od Alexandra Velikého až do Augusta byla zase řečtina řečí vzdělanců, řečí mezinárodní po celém okolí Středozemního moře. Od Augusta vedle řečtiny zaujímá místo světové řeči latina. A ta udržela se jako vědecká mezinárodní řeč až do nedalekých dob. Francouzský státník Richelieu pokusil se frančinu povznésti na jazyk mezinárodní vědecký a diplomatický a až do konce minulého století frančina jí skutečně byla. A dosud přes zmohutnělé vědomí národní jest diplomatickou řečí mezinárodní. Proti frančině zmáhá se nyní angličina víc a víc, jež dnes možno říci stala se už obchodní řečí mezinárodní, když nic víc. Pokusy velmi četné z posledních let sestaviti uměle nějakou řeč mezinárodní, snadnou, krátkou a stručnou a co největšímu množství kulturních lidí přístupnou, dokazují, že potřeba takové všeobecné mezinárodní řeči pociťuje se víc než před tím. Angličina pak dnes všemi vlastnostmi svými zdá se pro takovou řeč mezinárodní stvořena.[1]) Jest už nesmírně po celém světě rozšířena; jest snadnější než ostatní řeči, odházela už téměř všecky mluvnické změny slovní, jest řečí ponejvíce jednoslabičnou, kmenovou; jest smíchána z prvku germanských, romanských a řeckých — tedy z nejstarších kulturních řečí

[1]) **V červencové »Pearson's Magazine« Levin Carnac dokazuje dnešní rozšířeností** angličiny její světovou budoucnost. Srovnává množství lidí ruznými jazyky mluvících ve třech dobách světových: Koncem 15. stol. mluvily anglicky 4 miliony lidí. Počátkem tohoto století mluvilo už anglicky 21 milionů lidí. Toutéž dobou frančina rozmnožila se z 10 milionů (15. stol.) na 31 milionu lidí. Španělština vzrostla z $8^1/_2$ milionu na 26, italština z $9^1/_2$ na 15 milionů lidí jí mluvících; němčina zmohla se z 10 na 30 milionů, ruština z 3 na 30 milionu lidí. Dnes jednotlivé tyto řeči nestejně se zmohly. Angličina zaujala první místo: jí mluví 116 milionu lidí, rusky mluví 85 milionů lidí, německy 80 mil., francouzsky 52 mil., španělsky 44, italsky 34 milionu lidí. Koncem tohoto tisíciletí, tedy za sto let, bude prý pak poměr řečí evropských takovýto: Anglicky bude mluvit **642 mil. lidí, rusky 233 mil., německy 210 mil. lidí. Ostatní řeči za těmito třemi zůstanou u veliké vzdálenosti pozadu.**

evropských. Vypadá sice právě pro tu neskloňnost a ztuhlost svou a pro tu svou promíchanost nepěkná, pro nejasnost svých samohlásek nezvučná a nezpěvná, ale za to jest praktická, pohodlná — což pro mezinárodní dorozumívací řeč jest hlavní. — Malým národům dnes skutečně nic jiného nezbývá, než chtějí-li se uplatniti na vědeckém a kulturním zápasišti národů, přemoci svou národní samolibost a chopiti se pro své vědecké a kulturní práce tohoto vše-světového jazyka. Vždyť konečně snad dojde všeobecného uznání Goethuv výrok, že věda a umění není národní a výlučně vlastenecké, ale jako věda a jako umění vždy všelidské. Bylo-li 19. století stoletím národního probuzení a sjednocení, bude snad 20. stoletím mezinárodního sdružování. Dr. Diels přes to, že budoucnost světové řeči přiřknul angličině, hájil toho, aby učenci přijali zatím jako mezinárodní vědeckou řeč latinu, jako jí byla ještě pro velké učence 17. a 18. století: Keplera, Leibnitze, Linnéa a j.

Poměrná váha člověka. Německý lékař Mies zabývá se po delší dobu hydrostatickým vážením lidí. Na hydrostatické váze určí se totiž hned poměr váhy k objemu těla. Z této poměrné váhy těla lidského, jež není u všech lidí stejná, dalo by se snad všelicos usuzovat, Dr. Mies to jen zatím konstatuje. Vážil tři druhy lidí: normalní dospělé lidi, zločince a děti. Poměrná váha čili hutnost člověka normalního jest poněkud větší než poměrná váha nedospělého hocha, ale menší než poměrná váha zločince. Hutnost člověka obnáší 1·03 až 1·10. Dle toho zločinci jsou „nejjadrnější“.

Zajímavý převrat děje se v duších dnešních Francouzů s ohledem na Německo. Východní soupeř Francie byl do nedávna zneuznáván, nenáviděn je dosud, ač už ne tou měrou, jako léta bezprostřední po válce 1871, ale dnes se už učí Francouzi pohlížeti na Němce očima praktickýma. Prohlížejí si jejich prumyslový vývoj a oceňují jej, všímají si třebas že s trpkou řevnivostí vědeckého jejich pokroku a co hlavní jest, učí se v nebývalé míře německy. Studium jazyka německého jest dnes ve Francii na středních a vyšších školách nejoblíbenějším a nejsilnějším studiem linguistickým. Angličina, jejíž užitečnost se tolik hlásá v celém světě, a jež skutečně téměř ve čtyřech dílech světa jest řečí dorozumívací, daleko zustává pozadu za němčinou na školách francouzských. Tak na lyceu Condorcetové učí se 143 žáku něm., 34 anglicky, a v nižší třídě 150 něm., 38 anglicky. Na lyceu Janson-de-Sailly němčině se učí 89 a 90 žákův, angličině 27 a 30. V kvartě téhož ústavu jsou tři oddělení němčiny, pro angličinu se nesehnal dostatečný počet žáku na jediné oddělení. Na lyceu Montaigneové učí se 506 žáku německy, 188 anglicky. Na gymnasiu (école) Fénelonově v Paříži učí se německy 120 žákův, anglicky 11. Ani na venku mimo Paříž není tomu jinak: v Lille v rhetorice učí se německy 47 žákuv, anglicky 21; na gymnasiu v Marseilli, jež vzdělává mládež hlavně pro službu námořní, v níž zdálo by se především třeba angličiny, učí se dvě třetiny žáku němčině, třetina pouze angličině. Na pařížské obchodní akademii učí se ve třech ročnících němčině 43, 77, 74 žákuv, angličině pak 31, 70 a 70 žáků. Na škole budoucích diplomatu: „école des Sciences politiques“ jest počet žáků němčině se učících pětkrát tak veliký jako těch, kdož se učí angličině. — Považí-li se veliký počet lidí mezi Slovany a vubec na východě Evropy, německy se učících, uváží-li se německá emigrace do severní Ameriky, a

teď ta vzrůstající obliba řeči německé ve všech říších s Německem sousedících: Francii, Italii, Španělsku, Belgii, Nizozemsku atd. atd., možno říci, že němčina nastupuje dědictví frančiny, jako jazyk vzdělaného světa evropského, kdežto angličina se vedle ní vzmáhá na mezinárodní jazyk obchodní. Nemá dnes žádný jiný jazyk v Evropě takové rozšířenosti u cizinců, jako němčina mezi Neněmci.

Fraktura a antiqua v Německu. Pověstné německé gotické písmo, na něž jsou Němci hrdi jako na své národní písmo, a jehož zvláště radikalové němečtí dnes hájí, přece stále mizí více a více z německého tisku. I německý tisk chytá se stále více antiquy jakožto písma čitelnějšího a i úhlednějšího. Hlavně jest to literatura vědecká, která čím dále více se od gothiky v písmě odvrací. Německý měsíčník „Reform“ spočítal a odměřil obojí tisk v dílech německých mezi lety 1860 a 1898 vyšlých. A tu poměr obojího písma byl takový: Roku 1860. zabírala latinka 21·76%, r. 1870. 25·34%, r. 1880. už 34·92%, r. 1890. 38·56% a r. 1898. dokonce už 40·40% veškerých knihových tisků. Různé obory vědecké a literarní v tomto užívání latinky různou měrou jsou súčastněny. Nejvíce latinky užívají přírodní vědy a mathematika (90·18%), lékařské vědy (82·06%), inženýrství a stavitelství (77·25%), zeměpis (75·15%), obchod a průmysl (63·59%), umění a divadlo (63·14%), filosofie (61·80%), jazykozpyt a archeologie (60·44%). Nejčetněji užívá se ještě fraktury v belletrii, theologii (lidově-náboženských dílech) a pedagogice, totiž týmže pořadím jen v 7·60%, v 16·95% a v 22·34%. **Celkem vytisklo se r. 1898. 7003 díla antiquou a 10.329 děl frakturou.** Noviny zvláště politické skoro výlučně se ještě tisknou frakturou, ač právě **tu by měl býti tisk nejzřetelnější.**

Žalovaný kritik. Herec londýnský Sadlers žaloval divadelního kritika listu „The Star“, že svou odmítavou a ostrou kritikou poškodil jeho pověst a žádal náhradou 5000 liber šterlinků. Když došla rozepře k přelíčení porotnímu, namítnuto, že žádný z porotců Sadlersa hráti dosud neviděl, a nemohou proto posouditi „Starovy“ kritiky o něm. Přelíčení tudíž odročeno a porotci na soudní útraty odebrali se při prvním vystoupení uraženého herce do divadla. Nebyli asi příliš unešeni jeho hrou, protože Sadlers proti tomu protestoval, aby vynášeli o vině či nevině obžalovaného, když ho neviděli v témže kuse a v téže rolli, v jaké ho ztrhal kritik „The Staru“. Leč soud už i na základě toho vynesl rozsudek a odsoudil kritika k zaplacení odškodného herci obnosem — 2 farthingů, to jest dvou nejmenších mincí **anglických (naše 2 krejcary).**

Čeští studenti na Slovinsku zažili všelijakých příhod, na něž mohou **vzpomínati** s hrdostí, ale také několik, jež jim nejsou ke cti. Velice zahanbováni byli od slovinských co do zpěvu. Vítáni byli od nich hymnami a zpěvy českými, oni však neuměli nejen slovinských, nýbrž ani českých, a odpovídali tedy buď křikem nebo mlčením. Inu ovšem, vždyť naše jaré studentstvo má důležitější věci na starosti než takové naivity, jako je zpěv. Musíť reformovati národ, šířiti Husovy „myšlenky“, dělati při pivě politiku a ještě jiné věci. — Dle „Času“ potěšil prý jeden z pořadatelů-studentů našich Dra. Šernce, náměstka zemského hejtmana, v Lublani po přípitku

slovy: „Buďte ujištěn, pane doktore, podporou českého — studentstva“ a poklepal mu při tom blahosklonně na rameno. Přičtěme to třebas na vrub rozjaření, docela vysvětliti toho nelze, než neustálým podkuřováním a zneužíváním studentstva k agitacím jemu nepříslušným, místo co by mělo býti odkázáno do svých mezí, ke knihám.

Talenty v papežských knihtiskárnách. Dle „České Stráže“ (č. 32.) pravil prý kdosi na velehradském sjezdě „Nového Života“ mezi jiným: „Talentů máme dosti, ale nesmějí se hledati pouze v kaplánkách nebo v papežských a biskupských knihtiskárnách, nýbrž i mezi laiky.“ Předpokládaje, že výrok správně podán, nemohu ho mlčením pominouti, jelikož titul „papežská knihtiskárna“ má, pokud vím, jenom naše, a tedy slova ona jenom na ni se vztahovati mohou. Přihází se modernistům často, že nevědí, co mluví, ale takového nesmyslu, jako je tenhle o hledání talentů v knihtiskárnách, jsem už dávno nečetl. V knihtiskárně se mohou hledati dobří sazeči, tiskaři atd., ale kdo tam kdy hledal spisovatelské talenty, není známo. Neupírám, že by na př. z mého personalu leckdo aspoň takové verše usmolil, jako jistí modernisté, ale to by bylo jen vedlejší zaměstnání. Kromě personalu pak zbývám tu v papežské knihtiskárně jenom já podepsaný. Týká-li se tedy onen kompliment o „talentu“ mne, pak se panu řečníkovi z něho zdvořile děkuji, aby si ho pěkně nechal, neboť od něho o něj naprosto nestojím.

P. VYCHODIL.

ROZHLED.

V Brně, 25. srpna 1899.

Církevní zprávy. Dne 20. a 21. srpna konán krajinský sjezd katolický pro českou část litoměřické diecese v Turnově. Po velkých sjezdech brněnském a pražském, jež byly konstitutivními pro celou českou církev, takové sjezdy i ráz i význam mohou míti místní. Neměly by proto ani resolucí, jež dotýkají se všeobecných otázek, navrhovati a přijímati – leda že by z všeobecného sjezdu nějakou část přejaly a pro místní potřebu znovu resolvovaly. Stežejní otázky beztoho nedají se tuze ani projednat důkladně, ani nic nového o nich povědět se nedá a nepřísluší ani nového co usnášet, než co v Praze a v Brně bylo ustanoveno. Ostatně resoluce turnovské jsou většinou rázu jen povzbuzujícího, dotvrzujícího všeobecné katolické stanovisko, neustalujíce nových pravd a zásad.

Nacionalní a spolu protináboženské proudy německé stále povzbuzují k návrhům na rozloučení národnosti v Čechách i v ohledu církevním. „Obrana“, redigovaná dp. J. Šimonem, přinesla návrh českého kněze na zřízení biskupství v Chebu, jež by bylo výlučně německé. Německý alumnát pražský mohl by se do Chebu převésti. Snad by čistě německé biskupství dovedlo si vychovat i své německé kněze. Pokus o národní spolužití českých i německých žáků chce učiniti též dp. P. Kopal ve svém konviktě sv. Václava v Praze. U nás na Moravě, pokud chovanci obou národností v biskupských seminářích pacholeckých se stýkají, objevují se dobré výsledky toho styku. Němečtí studenti přicházejí obyčejně s velkými předsudky a s velkou záští národní zprvu, ale pomalu obcováním s českými druhy se umírňují a nabývají spravedlivějších náhledů. Jedni od druhých přiučují se druhému jazyku, a navykají si v těch letech pacholeckých líp na sebe, než později. V alumnátech už mnohdy na vyrovnávání protiv bývá pozdě.

Trpké lekce z arcibiskupské kanceláře v tisku politicko-konservativním dostává německý člen zemského výboru a náměstek předsedy zemského výboru Dr. Fux za své proticírkevní a liberalní výlevy v posledním zasedání sněmovním. Už dříve velmi důkladně byly vyvráceny jeho útoky proti škole na Samčance, t. zv. „arcibiskupské“, již uvedl jako důvod a odstrašující příklad proti klerikalní škole posledně ozvaly se některé listy okružním článkem proti jeho podezřívání katol. duchovenstva.

Spor křesťansko-socialní strany české došel už až k naprosté roztržce. Každá část pořádá svůj sjezd zemský — strana „mladých“ už jej 13. a 14. srpna pořádala, strana „starých“ — snad těchto přívlastků, ač se snad zcela nehodí, dle obecného zvyku jich užívání

můžeme použiti — sjezd svůj teprv uspořádati míní. Těžko je dnes oceniti, která má za sebou více stoupenců. Každá tvrdí, že ona; strana „starých" ovšem prohlašuje, že ona zůstala na dřívějším stanovisku a tudíž že celý katol.-politický tábor a tím i křesťansko-socialní jest při ní. Za to strana „mladých" praví, že má za sebou valnou část tábora křesťansko-socialního. Leč už to rozlišování katolíků na dva stupně jest nevhodno a škodlivo hnutí, jež beztoho v Čechách pevných širokých základů dosud nemá. — Ale pravili jsme už dříve, že k tomuto rozlišení musilo dojít dříve později, v důsledcích zásad jednou prohlášených. Zatím to byly víc osobní věci, jež jednolitý tábor roztříštily, ale rozdělené části nespojí-li se co nejdřív brzy, zcela zřejmě budou gravitovat i ke dvěma různým cílům. Zajímavo bude sledovat tento dvojí směr už snad hned letos z resolucí obou sjezdů, ač-li k druhému dojde a dojde-li i na něm k rozvinutí programu.

Křesť.-socialní sjezd zemský z Moravy má se konati 3. a 4. září na Velehradě.

Budoucí rok, jenž jako jubilejní milostné léto zasvěcen Srdci Páně a Vykupiteli vůbec, vzbudí asi svou zvláštní literaturu. Jednotlivá díla už se ohlašují nebo vycházejí teď. Vedle množství malých spisků rozjímavého a poučného obsahu budou to zajisté i velká díla přerůzného obsahu. Z Německa zvěstují první takové jubilejní dílo větší a vážnější: Dra. Mikuláše Heima „Unser Herr Jesus von Nazareth, der Menschensohn." — Život Ježíšův vypsán tu ze stanoviska historicko-lidského, vlastně celé přirozené okolí a období Ježíše z Nazareta — ovšem v duchu zbožného křesťana-katolíka.

Vloni založený zemský svaz uherských katolických tovaryšských spolků na sjezdě v Košicích letos po slavnosti sv. Štěpána 20. srpna měl první svou zemskou schůzi ve Stoličném Bělehradě. Sešli se, jak u spolků těchto samozřejmo, předsedové kněží spolků těchto a pojednáváno o nejbližších úkolech organisace a hnutí spolkového.

Národní ohraničování diecesí jest nejen heslem v Čechách a na Těšínsku, ale i v Uhrách prohlášeno vzhledem k Mezimuří, to jest cípu Uher charvatským obyvatelstvem osedlému a náležejícímu k arcidiecesi záhřebské. Otázku odtrhnouti toto Mezimuří od záhřebské diecese a připojiti je k některé z jiho-uherských diecesí, rozvinouti chtějí národně radikalní živly na příštím kongressu pro katolickou autonomii. Nejedná se jim ovšem o církevní hranice, ale těžce nesou, že charvatskému obyvatelstvu Mezimuří dostává se charvatských kněží a tím maďarisace se zdržuje.

„Kölnische Volkszeitung" v jednom z posledních čísel (748.) podotýká, že vláda pruská svou protipolskou politikou dochází výsledků, jakých si jistě nepřála. Lid polský a katolický z domu vytlačen hrne se do západních krajů průmyslových. Poněmčuje se sic, ale za to v krajích dříve čistě protestantských povstává silná katolická diaspora. Ve východních krajích vláda pruská uměle a násilně hledí vtrousiti do katolických krajů polských protestantské a německé osady, leč zároveň přirozeným během věcí opačný zjev pozorovati lze na západě:

vládní násilná protestantisace a germanisace na východě působí katolisaci a polonisaci na západě. V ohledu národním není lze mysliti, že se polský lid déle udrží, ale v ohledu náboženském už to asi tak zůstane. Vypuzení z domova katoličtí dělníci trvale zakládají katolické osady v protestantských krajích Vestfalska a Hannoverska.

Ve studiu theologickém na katolické straně německé zvěstuje statistika o potěšitelném rozvoji, na straně evangelické o rapidním úpadku. R. 1886. bylo evangelických theologů v říši německé: 4492, roku 1891. už 3826 a r. 1895. dokonce jen 2861. Za to katolických theologů v r. 1886. bylo jen 1157, v r. 1891. už 1280 a v r. 1895. bylo jich už 1469. Dle poměru obyvatelstva ovšem teprv v r. 1895. nastal přibližně správný poměr.

„Civiltà Cattolica" přináší další projevy amerických biskupů souhlasící s listem sv. Otce proti amerikanismu a dolíčujících, že takové hnutí bludné skutečně trvalo a bujelo, tedy že nejen zásady, ale i fakt v listu uvedený jest správný. Číslo z 5. srpna uveřejňuje list biskupů z Cincinnati, Louisville, Grand-Rapids, Covingtonu, Detroitu a Clevelandu. Biskup Clevelandský mons. Ign. Fred. Horstmann výslovně praví, že bludy listem papežským stížené obsaženy bez odmluvy v díle Elliotově: Life of Father Hecker („O životě P. Heckera").

Biskup Rochesterský mons. Mac Quaid rovněž v jedné z řečí svých posledních odsoudil vytáčku amerikanistů, že žádný amerikanismus neexistoval a ze spisů jejich, z řečí a chování jejich dolíčuje jim bludy jejich právě takové, jaké sv. Otec v listě svém odsoudil. Hnutí protiamerikanistické roste tedy shora do hloubi. Německý živel mezi americkými katolíky v tomto usvědčovacím ruchu vede hlavní slovo už ze svého protivného stanoviska proti americko-irské výlučnosti anglosaské. Leč i většina pravých anglických katolíků počíná upřímně odmítat hnutí, jemuž dříve snad přáli, když mu i nenáleželi. Za to však ani druhá strana nelení. Boj za ni vedou nyní — liberalové, jako všude, kde se o rozdmýchání sporů v církvi jedná.

Zmíněné číslo přináší některé historické vysvětlivky o postavení Jesuitů ke sporům a ke spisům Savonarolovým, hájí zvláště P. Laineza S. J. proti professoru Dru. Krausovi (z Allg. Zeitung), že by P. Lainez byl proti Savonarolovi štval a jej pomáhal odsuzovat a pak se z toho vymlouval. Z původní korrespodence členů řádu dovozuje Civ. Catt., že Jesuité tehdy ve sporu tom zaujali stanovisko úplně nelišné. P. Lainez jen z poslušnosti ke sv. Stolici převzal kritiku spisů Savonarolových. Sv. Ignác sic kázal spisy Savonarolovy z knihoven řádu odstranit, ale přes ten zákaz jeho udržely se spisy ty přece v některých knihovnách.

Jedna z proslulých knih „amerikanismu" přičítaných, professora Zahma „Evolution and Dogma" v r. 1896. přeložena do italštiny. Po odsouzení spisu professor Zahm úplně se podrobil. A sám poprosil teď v květnu překladatele italského, aby překlad díla jeho vzal z trhu knihkupeckého. Také překladatel veřejným listem prohlásil pak úplnou poslušnost rozsudku sv. Stolice.

Od 7. do 11. konán v Lourdech sjezd eucharistický, jenž sice zprvu zamýšlen byl jako místní, ale vyvinul se na mezinárodní hojným účastenstvím kněží a biskupů ze Španěl, Belgie, Italie, Anglie, Švycar, Německa atd. Jednáno také o mezinárodní organisaci nočních adorací, o zřízení bratrstva Nejsv. Svátosti a věčného klanění. Jednáno o vlivu eucharist. hnutí na obrození náboženské, na mravy národů; sděleno o zahájení processu blahoslavení P. Eymarda, zakladatele kongregace Eucharistinů. O eucharist. hnutí v Lourdech samých sděleno: ročně 6 milionů komunikantů přistupuje v Lourdech ke stolu Páně; při eucharistických průvodech bývá 60 až 100 uzdravení zázračných. S eucharistickými přednáškami a pobožnostmi spojeny též pobožnosti a manifestace k poctě božského Srdce Páně.

Anglický ritualismus počátkem srpna vstoupil do rozhodného okamžiku. Arcibiskup (anglikanský) canterburyský Dr. Temple poslal svým ritualistickým farářům — v Londýně hlavně — list pastýřský, jímž zakazuje užívání kadidla a světel, jakož i veškeré „romanistické zvyky". Bylo to první rozhodné slovo od církevního vrchního hodnostáře vyslovené, jímž se ritualistické obřady zakazují. Dřív jen byly diskusse, domněnky, napomínání. Čekáno tedy s napjetím, co se stane po přímém a výslovném zákazu. Bylo jen dvojí možno: poslechnouti nebo se vzepříti. Ritualističtí faráři nastoupili tuto druhou cestu. Jakoby zákaz ani nebyl býval vydán, v ritualistických farách konány obřady a bohoslužby v neděli po zákazu 6. srpna s kadidlem, světlem, v ornátech, zcela po římském způsobu jako dřív. Všech 38 kostelů, jež ritualisté v Londýně obsazeny mají, ritualistickými zůstaly. V řečech, jež ritualističtí kněží v kostelích měli, prohlášen zákaz primasův jako nespravedlivý a nesprávný, odřeknuta mu poslušnost a prohlášeno, že po tomto listě ritualistům nezbývá nic, leda od církve anglikanské se odloučit. -- Zač třeba zvláště bojovat, pravil jeden z nich, není ani tak používání kadidla, světel a podobné zvyky obřadní, jako úplná svoboda církve vůči parlamentu, vůči moci státní. Život církve vnitřní staví se prý pod diktát politických událostí 16. století, církev se stává otrokyní světské moci a stává se z ní pravá „státní církev" se svázanýma rukama. A než v takové církvi, to raději ven z ní!

Také mnohé z mírnějších ritualistův urazila forma zákazu primasova. Kdyby byl přišel s prosbami a omluvami, snad by si byli dali říci, ale on nejen s tím nepřišel, ale za základ svého zákazu položil i státní akty, a to je, hajitele církevní svobody, teprv urazilo. — Na druhé straně opposice a zvláště liberalní strana hájící vrchní moc státu a parlamentu nad církví i vnitřním jejím životem, vystupuje stále bezohledněji.

R. 1843. oddělila se od episkopalní církve církev skotská, teď se oddělují od ní ritualisté — a s nimi půjdou asi i mnozí takoví, kteří nesouhlasí s poručníkováním státu, třebas obřadomilci nebyli.

Třebas byl řecký patriarcha cařihradský, k němuž se byli stěžovatelé srbské pravoslavné církve uchýlili letos na jaře, na stížnosti jejich odpověděl listem pastýřským, jímž vyzýval obyvatelstvo k poslušnosti

biskupu, přece zůstali stěžovatelé v Cařihradě snažíce se dosíci toho, aby patriarcha nařídil aspoň vyšetření celé záležitosti. Konečně vida, že po dobrém se jich nezbude, patriarcha příkře je odmítl a kázal vrátit se domů, podrobiti se církevní vrchnosti a ustati ode všech žalob. — Teď jedna i druhá strana podezřívá se z úplatnosti. Stěžovatelé už dávno podezříváni, že sejí sváry za ruské peníze, patriarcha zase teď podezříván, že vynesl rozsudek ne po svědomí a přesvědčení, ale za peníze bosenské vlády.

Po mnoha letech konečně svolán zase církevní pravoslavný kongress rumunský do Sibině. Vedle jiného zabýval se otázkou kongruy. Sjezd byl bouřlivý, srazily se strany vládní a protivládní, jež ostatně byla ve veliké většině, a k níž i všichni tři církevní hodnostáři náleželi. Konečně příplatek vládní nesoucí jméno kongruy přijat 38 proti 28 hlasům. Opposice před otázkou touto jak vidět se roztříštila, bez ohledu na nebezpečí vládního příplatku mnozí ho přece přijali, ale mnoho dobrého si z něho neslibují, stálé konflikty s vládou předvídajíce.

Položka na vydržování pravoslavného chrámu při ruském vyslanectví ve Vídni zvýšena ze 3750 rublů na 6000 rublů počátkem příštího roku. — Žádost vyslance francouzského k dumě petrohradské o povolení místa na něvském prospektu (nejlepší část města) k vystavění nového chrámu katolického pobouřila ruský konservatní tisk. Zvláště „Svět" Komarova vyčítal dumě (městské radě), že povolnost tak daleko sahající je nemístná. Ruské pravoslavné chrámy že v cizině se musí krčit v ústraní, v úzkých neúhledných uličkách zastrčeny, jako na př. v samé Paříži. Pařížská městská rada a vláda francouzská, když žádáno v r. 1850. o místo na boulevardu St. Martin pro ruský kostel, nedovolily toho a zastrčily pravoslavný chrám do uličky Darue. Ve Vídni prý rovněž vůbec nechtěli dlouho povoliti vystavěti chrám pravoslavný, a nynější chrám ruský vystavěn při vyslanectví a také jen tak umožněn, že stojí skoro na dvoře vyslanecké budovy více než na ulici. Ani v Praze prý nechtěli dovolit stavbu pravoslavného chrámu, až konečně městská rada dala starý opuštěný klášterní chrám ruské církvi k používání. V Berlíně sice stoliční biskupský chrám pravoslavný nedožil se tolika obtíží, ale „Pod lipami" prý by ho též sotva byli dali postavit. Ostatně prý katolíci petrohradští mají dosti těch pěti dosavadních svých kostelů, nepotřebují šestého a na něvském teprv ne.

Otázka, co se židy ruskými, často přetřásá se i s náboženského stanoviska v rusko-pravoslavných kruzích. V červencovém svazku „Nabljudatele" (Pozorovatel) vysloven náhled, že assimilace židovstva ruského pouhým pokřesťaněním je nemožna. Židé sic přestupují v houfech ke křesťanství, ale i pak zůstávají zarytými talmudisty, používajíce křtu jen za zástěru svobodnějších piklů proti křesťanství ve prospěch židovství. „Nabljudatel" myslí, že není třeba ani židů převádět ku křesťanství, pokud se to děje tak neupřímně. Nebezpečím pro kraj, a to nebezpečím hospodářským i mravním nejsou všichni židé, nýbrž jen talmudisté. „Karajmové", kteří zavrhují talmud a vyznávají pouze pentateuch (patero knih Mojžíšových) za svůj náboženský

zákonník, jsou už zcela jiní lidé. Pracovití, mravní, prostí, rolnictvím se živící, lidumilní a snášeliví. Nemají té nenávisti k lidem jiné víry, jakou vyznačují se talmudisté, jimž talmud ji zrovna poroučí. Stačilo by tudíž převedení talmudistů v sektu karajmu. „Nabljudatel" myslí, že by to bylo možno tím, kdyby občanská práva udělila se pouze karajmům a talmudisté z nich vyloučili. Od karajmu jest pak i snadnější i opravdovější přechod ku křesťanství možný.

Černigovský korrespondent „Cerkovného Věstniku" v téže záležitosti židovské píše, jak zázraky u hrobu sv. Theodosia působí na židy. Zázračná uzdravení od tří let se tu opakující způsobily prý v tamních židech, jichž je tam na 30%, veliký převrat. Dříve rozhodní nepřátelé křesťanství, zprvu zůstali zaraženi pochybujíce, teď však se s křesťanstvím zpřátelili jako s náboženstvím vyšším od Boha milostmi nadaným a třeba nepřestoupili zřejmě ku křesťanství, svou náklonnosti se k němu netají, do kostelů chodí, zvláště obrazy svatého Theodosia kupují, k němu se modlí, na dary na jeho hrob se skládají spolu s křesťany, nechtějíce se dáti při sbírkách vyloučiti. Jest to v nich upřímný cit, jaký na jevo dávají, vždyť jsou to lidé prostí, chudí většinou, kteří uneseni zjevnou zázračností mnohých zjevů, zakolísali se ve svém přesvědčení, vypadli z rovnováhy a na novém něčem se dosud neustálili.

Ruská missie v Pennsylvanii se chlubí svým úspěchem, o němž sděleno na nedávném sjezdě pravoslavného duchovenstva východních států severoamerických v Pittsburgu. Missie, zvláště v Pittsburgu a v okolí, silno se zakotvila, a to jmenovitě mezi haličským lidem sjednoceným, jenž přišed do Ameriky za výdělkem vábcn jest pod záminkou staroslovanské bohoslužby do pravoslavných chrámů a od jednoty s katolickou církví pomalu tak jest odtrhován a „přinavracován" k pravoslaví. Sjednocení haličtí a uherští Rusíni tvoří také větší část východoamerických missií. Na katolické straně jest to nedostatek kněžstva slovanského ritu, jímž zaviňuje se tento úkaz. Rusův samých je velmi málo, ostatní příslušníci ruských pravoslavných obcí jsou totiž Srbové a Bulhaři i katolíci z charvatských diecesí se slovanskou liturgií. V pittsburgské missii založeno pro celý široký okruh družstvo k udržování missie, jež počalo vydávati svůj list „Svět" („Světlo") a rozšiřuje kalendáře i brožury k uvědomění a utvrzení nově získaných u víře pravoslavné.

V Basileji konán letos opět sjezd (třetí) „Sionistů" (15. až 18. srpna), židovské nábožensko-politické strany, která se snaží o národní znovuzrození a znovushromáždění lidu židovského na půdě palestinské. Přítomno bylo velmi mnoho stoupenců (300 delegatů), zvláště z Haliče, Rumunska a Ruska. Všichni tito židé z Haliče, Rumunska a Rusi stěžovali si na své zoufalé postavení — odtud také asi Sionismus, jako ideal blahé budoucnosti, zapustil u nich kořeny. Z Vídně a z Uher bylo sic též mnoho židů přítomno, ale ti už nejsou tak horlivými a nedočkavými. Vůdcem Sionistů však přes to je vídeňský žid Dr. Herzl. Prudké spory vyvolány delegatem berlínským a pak několika Rusy.

kteří začali útočit na komitét banky palestinské — a sice rusky, kdežto řečí jednací určena frančina. Konečně direktorum banky i výboru strany vyslovena neobmezená důvěra. Dr. Herzl, předseda výboru jednacího celé strany a též sjezdu, prohlásil za hlučného souhlasu, že „sionismus“ není hnutím náboženským, ale jen a jen národním. Že přijímá tudíž členy všech sekt židovských a všech stran politických a ze všech zemí! — Divný národ, jenž mluvil všemi jazyky, jen ne svou vlastní řečí!

* * *

Věda a umění. S installováním české techniky v Brně započato. Obchodní komora pražská žádá za zřízení vyšší české textilní školy buď v Praze samé nebo v Ústí nad Orlicí. Má tím býti udržena rovnováha národní s německou vyšší školou textilní, již brněnská obchodní komora za podpory státu zříditi má. — Na sjezdě východočeského rolnictva v Chrudimi 20. srpna, jakož i dříve už peticí ze „sdružení zemědělců českých“ žádáno za zřízení vyšší zemědělské školy v Praze a zároveň za zřízení školy zvěrolékařské. — Všecko to ústavy k odchování úředních a praktických sil odborného vyššího vzdělání. Ústavy tyto všecky už dostatečně jsou podepřeny odbornými příslušnými školami nižšími a odborné vzdělání nižší všech těch druhů značně už rozšířeno, ba zvláště hospodářské více rozšířeno ve vrstvách lidu našeho než v lidu německém.

Novinářský sjezd krakovský zkalen už napřed nesvorností slovanskou, rozumí se v tomto případě rusko-polskou. Vina leží na obou stranách. Rusíni prohlašují se uraženými proto, že přístup na sjezd byl vyhražen jen žurnalistům, jimž krakovský výbor dal svolení. Zvláště rusínský „Halyčanyn“ se zle na sjezd vyřítil tvrdě, že na něm budou jen polští šovinisté a čeští „židé“! Zajímavo jest věru, že k nám do Čech sem se z východní Haliče posílá výtka „židovství“! Rusíni prý půjdou až na pravý všeslovanský sjezd novinářský, jenž bude na rok v Paříži!

V Ústřední komissi pro zachování uměleckých památek jednáno v posledních schůzích o některých česko-moravských význačných památkách. V sezení dne 9. července podala komisse ministerstvu zprávu o umělecké ceně kostela sv. Mikuláše ve Znojmě. Ministerstvo totiž žádalo o úsudek za příležitosti značnější opravy kostela pro poskytnutí potřebné podpory. Komisse prohlašuje chrám ten za jednu z nejkrásnějších stavitelských památek Moravy, za imposantní stavbu kostela sloupového pozdní gothiky. Zvláště štít průčelí a vnitřek osmi štíhlými sloupy nesený, s velmi bohatě zdobenou přední stěnou choru činí dojem nevyrovnatelně umělecký. V sezení ze dne 24. července sděleno z Čech o objevu (u Viklic u Ústí n/L.) starodávné hrnčířské pece z doby předhistorické. Pec zařízena už je sopouchovitě, tedy náleží už druhému stupni umění hrnčířského, kdy hliněné nádoby vypalovaly se na tvrdost „zvonivou“; na prvním stupni se pálily na tuho v pecích milířovitých.

U Znojma objeveny hroby předhistorické se skrčenými kostrami a s ozdůbkami, jež prý svědčí o původu keltickém.

Vedle vzájemné návštěvy činoher pražské a krakovské chystá Národní divadlo v Praze hromadnou návštěvu opery do Petrohradu. Má se tím konečně prolomit onen led znevažování, jímž zamrzl každý pokus dosavadní udomácnit některé opery Smetanovy na petrohradských jevištích. Dle nálady petrohradských hudebních kruhů se však předvídá, že by i takový pokus zůstal bezvýsledným. Ruskou operu za to oblibuje si v posledním čase Berlín, vlastně císař Vilém: na jeho přání studují se Glinkovy opery.

V Pulji se chystá 3. září oslava 25leté památky na rakouskou výpravu k severní točně, na níž tehdy země Františka Josefa objevena a pro naši říši „okkupována“.

Ve dnech 14. a 15. srpna uspořádán v Antverpách slavnostní den van Dyckův, jehož 300leté narozeniny město slaví výstavou obrazů mistrových. Uspořádán ty dny průvod historický, zobrazující dobu van Dyckovu a jeho samého. Pozvány ke slavnosti všecky zahraniční ústavy vědecké a umělecké, jichž většina se súčastnila. Královský dvůr anglický, na němž van Dyck většinu života svého strávil, vyslal svého zástupce ke slavnosti.

Dne 28. srpna připadá 150leté jubileum narozenin Goetheových, jež literární veřejností německou použito k novým bádáním a výkladům děl i života básníkova. Redakce časopisu „Das litterarische Echo“ uspořádala anketu o vlivu Goetheově na nynější generaci, postavivši nejznámějším a nejznamenitějším „duchům“ nynějším tyto dvě otázky: 1. Které dílo Goetheovo na Vás nejsilněji působilo a dosud jest Vám nejmilejším? 2. Působil Goethe nějak na Váš vnitřní vývoj a světový názor a jak v tom ohledu působil? Velká část nejvážnějších právě jmen odepřela odpověď. „Litt. Echo“ uveřejňuje však přece na 50 odpovědí. Vůdce mladých, Richard Dehmel, ve své bohorovnosti na př. odpověděl: „Nenašel jsem v Goetheovi nic, čeho bych nebyl tušil; snad je to právě jeho největší význam, že sebe samy v něm stále znova a znova nalézáme.“ — Jiný „mladý“, L. Jacobowski však Goethea zbožňuje: „Veliký Wolfgang je částí světové duše, je dechem Božím. Tu skláním svou hlavu, tu zbožně vzývám.“ — Spis. A. Baumgartner praví: 1. Goethe nepůsobí jednotlivým svým dílem, ale celou rozsáhlou mnohostranností ducha svého. 2. Na můj vnitřní vývoj a můj názor světový Goethe vůbec nijak nepůsobil. Katolický výchov učinil katolickou víru základem mého přesvědčení a názoru světového, a ten mi dosud plně a beze změny dostačoval... Goethe sám mi nejvíc krásy, pravdy a jasnosti, kde se katolickému názoru života blíží...“

Na letošním sjezdě „Görresovy společnosti“ v Ravensburgu pronesl biskup Rottenburský, Dr. šl. Keppler, řeč směřující proti vyvyšování moderny a poklonkování moderním směrům, a odsuzování katolického proto, že těmiže cestami nejde. Bylo to odpovědí zároveň na známé sebeusvědčující heslo, že „nemáme literatury katolické“, že katolíci jsou inferiornější a pod. Nejd. p. řečník označil modernu sice jako naprosto

nepřipustného směru, ale postavil tuto zásadu: „Nemůže o to běžeti, aby moderním ideám a kulturním moderním zjevům se dávalo plné právo a panství v církvi a v církevních vědách, nýbrž ony se musí učiniti církvi služebnými a podrobenými; nejde tedy křesťanství modernisovati, ale naopak moderna se musí pokřesťaniti... Nemůže se jednati přece o to, abychom vypůjčovali si u moderního ducha prostředků, jimiž bychom zabránili nějakému duševnímu bankrotu církve! Naopak jest pouze myslitelno, že my kulturu dohasínajícího 19. a počínajícího 20. století propůjčením statků ze svého nevyčerpatelného fondu náboženství křesťanského před bankrotem zachráníme a tak lidstvo od nepopsatelné bídy a škody uchováme...“

Německá národnostní nedůtklivost a přemrštěnost nejen ve styku s námi Slovany, ale i na světovém mezinárodním vědeckém kolbišti se objevuje. Do Amsterodamu svolán byl letos mezinárodní sjezd gynaekologů (lékařů ženských nemocí). Němečtí lékaři zprvu převzali referáty i účastenství slíbili. Najednou však počala mezi nimi agitace, že předsedou sjezdu jmenován vyhlášený nepřítel Němců, professor Dr. H. Treub, a oni že to považují za urážku a sjezdu se tedy súčastniti nemohou. A také většina přihlášených odřekla a dostavilo se jen několik, kteří přes veškeren nacionální terror vytrvali dovozujíce, že sjezd jest vědecký a ne národně-politický. Zástupcové angličtí, francouzští a američtí prohlásili, že malicherné jednání německých kollegů považují za svou vlastní urážku, tedy za urážku mezinárodnímu vědeckému snažení učiněnou.

Jiná charakteristická známka německé „vědymilovnosti“ jest opětovné marné vyzvání učence významu Dra. Virchova ke sbírce na výpravu německou do armenské Asie. Na výpravu tuto, jež už se vlastně blíží ku konci, třeba bylo 15.000 marek, jež měly se sehnat dobrovolnou sbírkou. Leč přes nejtklivější vyhlášky vědecké společnosti berlínské a Dra. Virchova sešlo se jen na 6000 marek, tak že výprava před koncem svým jest ohrožena.

Na nevšímavost k vědeckým cílům a podnikům u anglické vlády a parlamentu (!) stěžují si skotští učenci. Na nejvyšší hoře Velké Britanie, Ben Nevis, zřízena totiž před několika lety (1883) horská meteorologická stanice (ve výši 1343 metrů). Stanici vydržovaly zprvu samy učené kruhy skotské dobrovolnými sbírkami. Leč úkol a rozsah stanice se stále zvětšoval, význam její rostl, tak že učenci skotští nemohouce už tolik sehnati mezi sebou a vidouce stanici v jejím trvání dobrovolnými sbírkami vůbec ohroženu, obrátili se k parlamentu anglickému o podporu 1000 liber na dvě léta zatím. Leč sněm žádost přes výmluvné důkazy a důvody zamítl. Tak jediná vysoká meteorologická stanice anglická jest na zániku v době, kdy na všech stranách právě těmto vysokým stanicím největší význam pro budoucnost vědy meteorologické se přisuzuje a ony v jiných krajích se hojně zřizují.

Pokus nové mezinárodní řeči vydal zase v Paříži nějaký L. Bolak, dle všeho původu slovanského. Aby pokus modernímu duchu se lépe zamlouval, nazval svou řeč „la langue bleue“, řečí „modrou“!

Kongressy v září a v říjnu mají se konati vědeckého mezinárodního rázu, zvláště některé zajímavé: 4. září mezinárodní meteorologický v Petrohradě, jenž jest vlastně jen výroční schuzkou meteorologů, jimž pravidelná mezinárodní pozorování meteorologická svěřena. Bude tudíž jen na úzký kroužek učenců obmezen. Cizina vyšle jen 16 zástupců. — Od 4. do 8. září konati se bude v Brusselu sjezd lékařů dermatologů, hlavně o prostředcích proti syfilitické nákaze se radících. — V Římě 5. až 15. sejde se veliký mezinárodní sjezd orientalistů, jenž dle všeho bude velmi četně obeslán a práce jeho rozděleny budou na mnoho pododdílů jednotlivým jazykům a národům východním (asijským) věnovaných.

Během srpna zemřeli: 5. německý filosof Karl du Prel, 16. srpna chemik vynikajícího světového jména Rob. Vilém Bunsen, 16. srpna jiný vynikající chemik (angl.), druh Farradayův Dr. Edw. Frankland.

* * *

Z národního hospodářství. Nenáviděný § 14. začíná býti kouzelným proutkem. Proto asi však od německé opposice bude tím více nenáviděným. Koncem července ohlášeno a počátkem srpna zavedeno jím sice zvýšení daně cukerní, daně pivní a upravení daně z lihu, zvýšeno clo na petrolej, tedy jedno rozhodné břímě uvaleno na poplatnictvo, tři ostatní věci celkem bez velkého přímého obtížení by se mohly minouti. Koncem srpna však tentýž paragraf začal rozdávat a ulevovat: přidáno státním sluhům od 1. září do 31. prosince, ale dle všeho nařízení není jen zatímním přídavkem, nýbrž od 1. ledna budoucího roku stane se stálou a trvalou úpravou platu; zvýšen roční příspěvek melioračního fondu na 1 milion zlatých, mimo to tak zvaná dotace fondu na 900.000 zl. Tím fondu, z něhož plynou státní příspěvky na tak potřebnou u nás úpravu řek, přidáno přes půl milionu zlatých. Dále upraveny a sníženy značně nařízením císařským poplatky z převodu jmění, z převodu pak usedlostí zemědělských do 2500 zl., a domků téže ceny úplně zrušeny veškeré poplatky; podmínkou ovšem jest, aby takovéto jmění rodině k obživě nebo k obydlí sloužící převádělo se v prvním stupni (či v prvním a druhém stupni příbuzenství: mezi manžely a mezi rodiči a dětmi. Převádí-li se tímto způsobem podobný majetek v ceně od 2500—5000 zl., platí se z něho nejmenší míra poplatku ½% (tedy 13 zl. 50 kr. až 25 zl., dosud však 38 zl. 50 kr. až 75 zl., a to bez přirážky ještě!). Poplatku nepodrobené „minimum" dosud obnášelo 500 zl. (v rodině). Mimo to ještě i v různých jiných případech převodů zvláště pro venkovský lid poskytnuty úlevy. Tak na př. při stanovení poplatku z výměnku bere se za podklad cena, jež počítá se jako 5násobný (místo dosavadního 10násobného) roční obnos. Ale veškerý převod jmění vůbec stižen menším poplatkem než dosud. I nejvyšší třídy jsou zdaněny níže než dosud byly, aspoň při převodu úplatném (koupí, výměnou a pod.) i nejvyšší sazba jest nižší (4% místo 4·4%), čímž plynulosti a přenosnosti jmění dosti značné pobídky se dostalo.

Nařízením upraveny dále třídy nebezpečnostní v úrazovém pojišťování: dosavadní rozdělení ve mnohém bylo učiněno dříve jen pokusmo a teď už skutečnosti neodpovídalo. třebas r. 1894. částečné opravy se byly staly. voláno proto už dlouho z různých kruhů průmyslových. aby roztřídění nebezpečnostní stalo se znova. podle zkušeností nabytých spravedlivější. — Leč mimo to ohlášena celá řada nových **nařízení přidávajících, rozdávajících a ulevujících.**

Pokud se nových oněch daní týká. cukerní už ve zvýšené míře od 1. srpna jeví se stoupnutím cen cukru ve velkém i drobném prodeji. Zvýšení při průměrné spotřebě cukru na osobu a tedy v rodinách chudšího lidu (20—40 kilogramů ročně) činí ročně 1 zl. 20 kr. až 2 zl. 40 kr. Jako daň jest ovšem i tento obnos odiosní. třebas jinak pro materielní postavení rodiny nebyl rozhodujícím. Po minulém zvýšení daně cukerní o 2 kr. na kilo (z 11 kr. na 13) nenastalo klesnutí konsumu cukerního. finanční ministerstvo tudíž doufá. že poplatnictvo i toto zvýšení o 6 kr. na kilo beze všeho zakolísání snese. Obnášelť totiž loňský konsum 3.439.000 *q* cukru. tak že za pět let stoupla spotřeba cukru o půl milionu *q* skoro. A to přes to. že v pětiletí to padlo zvýšení daně **cukerní z 11 na 13 kr. na kilo.**

Daň pivní jen zarovnána: zvýšena totiž ze 16·7 kr. z jednoho hektolitru o jednom stupni na 17 kr. Tak že při 1 hl. obyčejného českého 10stupňového piva daň se zvyšuje ze 1·67 zl. na 1·70 zl., tedy o 3 kr. Za to sládci dostávají víc než hojnou náhradu tím. že nezdaněná převářka stanoví se na 5% hektolitrových stupňů (dle množství i dle síly). kdežto dříve obnášela jen $^{4}/_{10}$ jednoho stupně. tedy jen na hustotu piva se vztahovala. Dřívějšího způsobu převářky mohli sládci využitkovati jen tak. že vařili dvojí pivo. na př. 10$^{1}/_{2}$- a 11$^{1}/_{2}$stupňové platíce daň jednou jen za 10-. podruhé za 11stupňové pouze a prodávajíce jinak pak pivo 11stupňové. Převářka dle množství podléhala prosté dani do 5%. přes 5% však už uvalena na ni pokuta. Oněch volných několik desetinek stupně ne každý sládek stačil plně využitkovat. tak že ne každý použil slevy daně zákonem dovolené. Leč jak úřední „W. Abendpost" v polemice s „Deutsches Volksblattem" dovozuje. nezdaněná mladinka dle minulého ustanovení činila jen 11$^{1}/_{2}$ milionu hektolitru stupňů. dle nového ustanovení však bude množství to obnášet jen 10·4 mil. hl. stupňů. Tedy i využití té slevy daňové bude menší o 198.158 zlatých (při stejném množství piva jako 1898 uvařeného). „Deutsches Volksbatt" však cenil zvýšení volného kvanta hl. st. jako present sládkům daný obnosem 2 až 2$^{1}/_{2}$ mil. zl. Sládkům nové čítání bude rozhodně milejším. vidno z toho. že přece tedy bude v celku pro ně i výhodnějším. Hlavní výhoda však neleží v 5% převářce. **nýbrž v povoleném 2% skontu při placení daně.**

Resoluce, jež na sjezdu části křesť. sociálů českých přijaty. u porovnání s předešlými sjezdy mají několik nových momentů: kladou důraz na odborné sdružování; rozeznávají mezi příjmy bez práce a příjmy z práce a navrhují různé zdanění: prohlašují „právo na práci": požadují bezplatné léčení pro nižší třídy: omezení možnosti stahovati statky

a jmění do jedněch rukou; omezení vojenských břemen. Přidáno mimo to novum: ženská otázka, poměr k intelligenci a socialní program obcí. Určování poměru k intelligenci značí, že tato část dělnictva křesťansko-socialního klade důraz na svůj proletářský stav, a jest si ho vědoma. V ženské otázce usneseny, odchylně od dosavadních resolucí na sjezdech socialních i všeobecně katolických u nás pořádaných, tyto věci: ženu sic určují hlavně pro rodinu, ale pokud musí z rodiny ven, žádá se pro ni vzdělání odborné a vzdělání vyšší svobodně přístupné; otevření nových pracovních a výdělkových oborů. Stejný postup s muži v těch oborech, kde pracují společně; žádá se organisace žen; a politická práva těm ženám, jež odborově sdruženy a v životě mimo rodinu činně zaměstnány jsou. — Socialní úkoly obcí vypočítány jak v oboru chudinství, tak policie zdravotní i mravní, tak v oboru zadávání prací obecních, tak v oboru působnosti obce veřejné a na poli humanitním — četné a hojné — celkem nejširší a nejdalekosáhlejší část programu, spolu i nejpraktičtější a až na některá ustanovení nejzdařilejší.

Program tento sám o sobě jako program jedné frakce nemá ovšem významu velikého, ale zmiňujeme se o něm proto, že jest výrazem proudu křesťansko-socialního, jenž radikalním se považuje sám i prohlašován jinými. Radikalismus tento, jak vidět dle toho, není zlý, leda v něčem neustálený a nejistý a nehotový.

Socialní demokracie chystá se letos ku svému velikému rakouskému sjezdu do Brna. Připravuje vedle jiných věcí zvláště široce debattu o národnostní otázce v Rakousku. Neshody, nastanou-li jaké, nastanou asi mezi stanoviskem jedné části soc. demokracie české a ostatními českými a jinorakouskými delegaty. Česká soc. demokracie sama není ještě ustálena, co a jak má vlastně chtít. Mnozí z ní nemají daleko k požadavku po samostatnosti zemí českých. Všeobecně navrženo ústředním rak. vedením zřízení národnostních svéprávných skupin, vedle toho pečlivá ochrana menšin. Leč to české soc. demokracii zdá se nestačí. Není pro trhání zemí na svéprávné národnostní skupiny. Dle všeho kloní se k tomu, aby věci za dnešní politické rozčleněnosti Rakouska vytvářely se dále ve smyslu naprosté rovnoprávnosti a pokud možno největší autonomie. Tedy celkem program nedaleký od programu dnešní pravice. Pro národní svéprávné skupiny budou dle všeho zvláště jihoslovanští, rusínští a němečtí delegati. — Na letoším sjezdu německé soc. demokracie v Hannoveru má se přetřásati opět názor Bernsteinův, jenž už vloni vedl k velikým a prudkým srážkám mezi evolučními a revolučními živly v soc. demokracii německé. Dr. Bernstein, nyní v Anglii žijící, jeden z hlavních — vědeckých aspoň — činitelů soc. demokracie německé, ode dvou tří let rozvinuje s velkým duvtipem na základě hospodářské a socialní statistiky názor, že Marx ve svých spisech, prorokující jednou náhlý krach starých hospodářských forem a vzniknutí nového světa a nového státu budoucnosti na troskách převratu — se zmýlil. Střední vrstvy nejdou vstříc proletarisaci a dělnické vrstvy pomalu sic ale zřejmě se povznášejí, tedy i ony pomalu vycházejí z pojmu proletářstva. Tedy evoluci, povlovným emancipováním

a nabýváním vlivu tříd dělnických nastává ten budoucí „lepší pořádek" společenský. Leč protivníci (vědecky apologii marxismu vede Kautský) hájí zásadu, že všeobecnou proletarisací a tedy konečně jen náhlým převratem a novou reorganisací společnosti dospěje se budoucích cílů: Marxův předpoklad o stálém a dalším chudnutí středních vrstev a o rozmnožování řad proletářstva že jest správný, třebas i všeobecná úroveň životní se při tom o něco zvyšovala nastalou socialní péčí státu a společnosti. — Ovšem k rozluštění podobných otázek jest sjezd místem nejméně vhodným. S otázkou tou souvisí ostatně v německé soc. demokracii i mnohé jiné politické otázky.

Americké Spojené Státy zamýšlely letos uspořádati velkolepý sjezd obchodní ve Filadelfii, kdež od pěti let zřízeno ohromné obchodní museum, při němž zaveden i úřad zpravodajský o všemožných obchodních záležitostech. Věc byla zamýšlena a založena tak, aby Amerika a Filadelfie tedy staly se ohniskem světového obchodu — aspoň v theorii, aspoň po stránce akademicko-obchodní. Netušený rozmach síly, vlivu a bohatství, jakým povzneseny veškery mohutnosti veliké říše severoamerické, myšlence té odňal známku přemrštěnosti a schválnosti.

Správa musea a výbor výstavy (kteráž spolu se sjezdem spojena, výstava obchodní a průmyslová ve velkolepém měřítku!) pozval k sjezdu tomu na září všecky obchodní komory, spolky i jednotlivce příslušného odboru v Evropě, Asii, Americe, Africe i Australii, aby vyslaly své zástupce a sjezdu se súčastnily, rovněž jako zpravodajský ústav vyzval všecky průmyslníky světa, aby s ním ve styk vstoupili. Pozvání všude hladce přijato a kde toho viděli potřebu, zvolili už své zástupce pro budoucí obchodní sjezd. V Německu však navykli si od nějakého času ze všeho dělat velkou událost. Německý chauvinismus ani tu se nezapřel. Obchodní komory tázaly se ministra obchodu, mají-li a smějí-li se sjezdu súčastniti. Ministr obchodu dal jim odpověď, že mohou jednati dle svého uznání. Ale dal cítit v listě svém, že sjezd vysoko necení. Z nejdůležitějších obchodních kruhův odesláno aspoň do Filadelfie odmítnutí, že za takového stavu věcí, jak americké Spojené Státy nakládají s vývozem německým a za té všeobecné napjatosti styku německo-amerických že nemožno jest německým kruhům se súčastniti obchodního sjezdu.

Rakouské obchodní komory zastoupeny budou, ač přede dvěma roky právě z rakouských delegací zavzněl ministrův hlas k celé Evropě, aby sdružila se proti mohutnému hospodářskému soku svému. Rakouští zástupci půjdou na sjezd, ač Spojené Státy poslední dobu právě zachovaly se vůči Rakousku tak urážlivě, odmítnuvše veškeré jednání a vyšetřování v záležitosti Hazletonské, kdež před třemi roky rakousko-uherští občané na veřejné silnici (ve stávce) byli od amerického soudního úředníka bez všelikého důvodu postříleni! Amerika tak příkře odepřela veškeré narovnání, ba i pouhou žádost svěřiti věc rozhodčímu soudu, že slušnější listy americké samy se nad tím pozastavily. Konečně jest i to správná zásada, že se s obchodně-kulturní záležitosti nemíchá politika, že zástupci obchodních komor rakouských jdou na sjezd, ač

právě rakouský vývoz tarifem zprvu Kinleyovým a teď Dingleyovým tak byl poškozen, že mnohá odvětví prumyslová (rukavičkářské, perleťářské) jimi skoro zničena.

V době všemožných odborných škol a akademií přichází linecká komora s návrhem zříditi školu pro železniční službu. Železniční a dopravní úřady už s jedné strany jsou tak samostatny a rozvětveny, s druhé strany požadavky na úřady ony kladené tak hojny, theoretické vědomosti pro úřady ony potřebné už tak hromadny, že myšlenka zvláštní školy železniční a dopravní jest zcela na čase. Divno, že právě Linec myšlenku onu má první uskutečnit, kdež přece železniční doprava nemá velikého střediska, ústí do Lince pouze dvě větší tratě (pražsko-budějovická a vídeňsko-mnichovská)!

Příprava obchodních smluv dospěla tak dalece, že dle předložené od obchodních komor osnovy otázek, rozesílají se oběžníky jednotlivým firmám prumyslovým, aby zaznamenaly svá přání ohledně cla a jiných obchodně politických ustanovení, v nichž by si přály budoucné změnu na povznesení odvětví vlastního, pokud vyváží do ciziny, nebo pokud dovozem z ciziny jest dotčeno.

* * *

Školství. Co jsme několikráte v těchto listech tvrdili a dokazovali, to konečně potvrzuje také Slaměníkuv „Komenský“. Praví v odpovědi „Českému učiteli“, který odůvodňuje přechod učitelstva českého k socialní demokracii, toto: „Chce-li organ učitelstva v království dosíci opravdu vydatné nápravy ve hmotném postavení učitelstva, ať zanechá podobných poznámek a nastoupí cestu právě opačnou. Vnikne-li jednou v řady naše podvratný socialismus, připravíme se o všecky přátele, kteří nám pomoci mohou, a bude na nás zrovna tak pohlíženo, jako na učitelstvo vídeňské; neboť z Vídně šíří se ten zhoubný jed, a učitelstvo, zejména mladší, mu podlehne, nenabudou-li organy učitelské rozumu. Nemícháme se ze zásady do záležitostí učitelských v království a nevšimli bychom si toho ani dnes, ale listy vaše čtou se též na Moravě a kazí nám naše mladší učitelstvo, které nyní — po úpravě — jest ještě nespokojenější než před ní. Proto slyšte varovný hlas moravský: Učitelstvo české musí býti venkoncem vlastenecké, musí jíti ruku v ruce s národem a jeho vudci, chce-li, aby práce jeho byla uznávána a aby za ni bylo též přiměřeně odměněno. Podvratný socialismus však zná jen žaludek, vlastenectví jest mu pouhým chauvinismem a ‚překonaným stanoviskem.‘ Zahnízdí-li se socialismus v učitelstvu, přijde konfessionelní škola se všemi svými důsledky a dočkáme se, že pro ni na konec budou hlasovati i poslanci svobodomyslní. Proto voláme: Obraťte, dokud je čas! Jinak pracujete do rukou jen zpátečníkům a tmářům.“

Zde tedy máme potvrzeno, co dávno věděl nepředpojatý pozorovatel denních proudů, že mladí z většiny již bez obalu hlásí se k mezinárodní demokracii socialní, kdežto starší nevědí kudy kam. Zatím ještě si hrají s ošuntělým, přežitým pseudoliberalismem, ale není doba daleká, kdy v učitelstvu budou jenom dva tábory: katolický a socialistický.

Chtěli jsme v dnešním rozhledu zase pohlédnouti se po listech učitelských. Ale posudek „Komenského“ zde doslova uvedený zbavuje nás této věru ne právě příjemné povinnosti. My k tomu jenom dodáváme: české učitelstvo musí zůstati nejen vlastenecké, ale i zbožné, **chce-li, aby lid mu svěřoval výchov svých dítek.**

A teď k jinému zjevu více než smutnému. V „Komenském“ čteme zprávu o úřední konferenci učitelstva okresu hustopečského, v níž, podle „Kom.“, předák liberalního učitelstva, předseda okresní jednoty učitelské a člen okr. školní rady, p. Schenk, řekl toto: „Včera dne 5. července konala katol.-politická jednota v Židlochovicích veřejnou schůzi, při které mluvil p. J. Kalvoda, nadučitel v Němčicích, o thematě: Máme-li příčiny oslavovati 30leté jubileum školních zákonu. Pan řečník mluvě se stanoviska nepřátelského, odsoudil nové zákony školní a prohlásil, že nepřinesly lidu požehnání, nýbrž záhubu. Z toho lid odnesl si vědomí, že zákony školní jsou škodlivy, když i učitel takto je odsuzuje. Pan Kalvoda měl mluviti za svou osobu a nikoli za učitelstvo. Táži se jménem učitelstva, smí-li na veřejné schůzi lidu učitel takto mluviti?“

Nechceme tento projev liberalního učitele po zásluze kvalifikovati. To si zajisté napadený vyřídí sám a katolické učitelstvo také asi odpoví na „liberalní kollegialnost“, jež tak ošklivě zapáchá nejsprostším **denunciantstvím.**

Aby však česká veřejnost poznala, jaký chaos zavládl v liberalních hlavách u věcech školských a zároveň dostala dukaz, že ten kaceřovaný „nepřítel“ školy, p. Kalvoda, mluvil vlastně z duše učitelstva českého bez ohledu na smýšlení politické; že mluvil pravdu věčnou, uvádíme zde doslovný citát z 10. seš. letošních „Pedag. Rozhledu“ vydávaných „Dědictvím Komenského“, redakcí J. Mrazíka, tedy nejméně tak povolaných strážcu „moderní“ školy, jakým je p. Schenk. Píšiť „Pedag. Rozhledy“ o třicetiletí školských zákonu takto: Německé učitelstvo v Rakousku oslavovalo před pěti léty čtvrtstoleté trvání „nových“ školských zákonuv a nyní opět se nutí k oslavování jubilea třicetiletého. Pravíme schválně, že se nutí k oslavě, neboť doba a poměry, jaké právě trvají ve školství obecném a učitelstva samého, naprosto nejsou zpusobily vyvolati právě u učitelstva ani jediný stupeň slavnostní nálady. Němečtí učitelé ale přece oslavují. Činí tak, protože původci těchto zákonů byli liberalní Němci. Při tom pořád se mnoho mluví o tom, jakých zásluh o obecný pokrok si získali Němci právě těmito zákony. Nelze ovšem upříti, že školství na půdě nových zákonu učinilo pokroky veliké, netušené, že se rozvilo a zdokonalilo. Avšak nutno se tázati, zdali se najde nějaká větev na stromě kultury lidské, která by za posledních třicet let nebyla se rozvila, nebyla rozkvetla a se zdokonalila? Není, pravíme, jediného oboru kulturního, kterýž by nebyl v poslední době značně pokročil. Jestliže tedy díme, že školství se rozvilo za dobu trvání školských zákonu, tož byl to také výsledek poměrů doby a poměry ty důrazně žádaly rozvoj školství. Byl tedy rozvoj a zdokonalení školství nutným požadavkem doby, jejž by byla **musila splniti každá vláda bez výjimky.**

Mluvíme-li však o rozvoji a zdokonalení našeho školství, nesmíme se domnívati, že toto zdokonalení jest dokonalost sama. Je-li něco shnilého ve státě dánském, jest možná, že se najde hniloby trochu také i někde jinde, a není-li všechno zlato, co se leskne, máme mnoho příčin skepticky pohlížeti na lesk našeho školství. Jaké pak jsou to liberalní a pokrokové zákony, když se může díti se školou a učitelstvem to, co se právě děje? Potřebujeme rozevřít jen kterýkoli časopis učitelský a dočteme se o událostech, ukazujících na poměry, jež jsou ve přímém kontrastu se svobodomyslností a pokrokovostí. Zákon, který nedal povinnost svou konajícímu učiteli ani stébla práva, zákon, který vydává učitele na milost a nemilost veličinám obecním a okresním, úřadu politickému a laskavosti duchovenstva, tedy všem a každému, zákon, jenž proti možné nespravedlnosti a nejrozmanitějším křivdám nedovoluje učiteli se brániti a práva svého hledati, takový zákon věru velice liberalním není a učitelé nejméně mají podnětu takovýto zákon oslavovati. Ostatně tvůrcové jeho, liberalní Němci, jací pak to byli a jsou v praxi liberalové? Oni jsou liberaly, ale to především vždycky pro sebe.

Sjezdův a schůzí učitelských bylo letos hojně. Valná schůze delegátův a Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě konána 7. srpna v Kyjově. O vnitřních záležitostech nebudeme zde šířiti slov — sdělují denní listy obšírně. Jenom resoluci zaznamenáváme k vůli informaci našeho čtenářstva. Usneseno mezi jiným toto:

„Učitelstvo moravské chce pracovati se všemi kompetentními organy pro povznesení národní ekonomie. Proto žádá pro své další vzdělání národohospodářskou společnost, by občas konala bezplatné národohospodářské kursy, jichž by učitelstvo súčastňovati se mohlo a aby sprostředkovala, by učitelstvu dostalo se laciných knih a časopisu národohospodářských. Zároveň žádáme i zemědělskou radu moravskou za mravní i hmotnou podporu v tom směru, zejména, aby se dostávalo každé správě školy zdarma po výtisku „Mor. Hospodáře".

Jakožto vůdčí zásady moravského učitelstva združeného v Ústředním spolku prohlášeny: 1. Láska k Bohu, vlasti a národu, k práci, idealům, pravdě a kráse budiž i na dále heslem našim. 2. Všichni vystupovati budeme proti nepřátelům školy novodobé. 3. Domáhati se budeme práv a svobod nám náležejících, vyššího vzdělání stavu učitelského, řádného platu za práci svědomitě konanou. 4. Hlasatelů hesel podvratných a tím i rozkolu v učitelstvu a v národě budeme se varovati.

V tutéž dobu konalo české učitelstvo valný sjezd v Praze, kterýž měl ráz zcela radikalní. Mladočeským poslancům dostalo se ostrých výtek a zároveň byla veřejně proklamována odluka od strany mladočeské. Mezi požadavky stavovské zařaděny: příprava na jednotné střední škole a dvě léta odborné studium na filosofické fakultě. Dosavadní učitelské ústavy ať se zruší, přiměřené služné tomuto studiu a práci vychovatelské odpovídající se dá. Veškerých požadavků má se učitelstvo české domáhati solidarně s učitelstvem slovanským i německým.

Sjezd učitelů německých ve Svitavách konaný, řízen byl v duchu loňského sjezdu brněnského a přijal tatáž usnesení.

Sjezd německých učitelů v Liberci konaný byl velmi bouřlivý. Napřed socialisté znemožnili jednání „starým“, načež nacionalisté rozbili schůzi „mladým“.

Nemilé překvapení způsobil učitelstvu správce zimní hospodářské školy chrudimské, p. Karel Šafránek, svými spisy o hospodářských poměrech českých okresů: chrudimském, čáslavském, ledečském a vysokomýtském, tedy nejbohatších krajích českých. Dokazuje, že ze 100 obyvatelů 26 neumí ani čísti ani psáti. Posuzujíc tento ve školství českém netušený zjev, píší „Selské Noviny“ v č. 22.: „Dejme tomu, že je tomu tak v okresu ledečském. Ale to vše přece neplatí ani o okresu čáslavském ani o okresu vysokomýtském; a přece ten rozdíl v počtu analfabetistů není v okresech těch tak veliký, neboť tam jest jich 22% a tu 26%. Přece v bohatých těchto okresech nejsou dítky bohatých sedláků nuceny při hospodářství pracovat, aniž v okresech těch je škol pořídku, aniž jsou tam cesty neschůdné. Proč tedy i tu tak mnoho lidí dnes, kteří neumí ani čísti ani psáti? Celá čtvrtina dítek se nenaučila za osm let návštěvy ani čísti ani psáti! A za to zaplatíme ročně více než 10,000.000 zl.! Ať leží vina kdekoliv, ale tolik jest jisto, že leží ve školství, a školství neřídí lid. To to ta moderní škola daleko nepřivedla a podle všeho nepřivede! Úřední výkazy zemské školní rady o této krásné stránce našeho školství v Čechách nemluví! Ovšem; mlčet také mnohdy znamená mluvit. Až se sejdou poslanci na sněmu, bude třeba se optati, kde toho vina, že v Čechách celá čtvrtina dítek za osmileté návštěvy se nenaučí ani čísti ani psáti. Jsme žádostivi na tu odpověď. Za dvě leta se musí přece naučit každé dítě čísti a psáti, chodí-li náležitě do školy a učí-li se tam náležitě. Patrně tedy dítky ani dvě leta do školy nechodí, anebo se číst a psát náležitě nevyučují. Jedno nebo druhé. Nedávno nám řekl k našemu úžasu učitel z nejbližší nám školy, že prý nelze na škole obecné vůbec děti naučit číst a psát. Na otázku naši, jak to přijde, odpověděl, že proto ne, protože nemá prý na to učitel času, jsa zaměstnán předměty jinými. Děkujeme za takovou školu obecnou, která dítky nenaučí ani tak zv. trivium, číst, psát a počítat. Že je nenaučí počítat, to se ví všeobecně; ale že by naše moderní škola je nenaučila ani číst a psát, to jest ovšem něco úplně nového, dosud neslýchaného. Neboť všude jinde se píše, že prý analfabetů v Čechách není. A přece nyní p. Šafránek úředně dokazuje pravý opak. Přičítáme mu to za velikou zásluhu, že nám odkryl pravdu, kterou officielní výkazy úřední naschvál zamlčují! My jsme jen zvědavi, na koho se teď bude strkat vina tohoto, můžeme se říci, hrozného úkazu.“

Školní zprávy středních škol obsahují letos téměř bez výjimky slavnostní řeči k vladařskému jubileu a historické články o panovnické době císaře pána.

Výtečnou myšlenku uskutečňují katoličtí kněží v Praze. Aby poněkud alespoň studující mládež středních škol byla chráněna před mravní nákazou, založili tam „Svatováclavský konvikt pro studující středních škol v Praze“. Kdy asi dojde na konvikty Cyrillo-Methodějské v Brně, Olomouci, Přerově, Kroměříži atd.?

Kam až národní šovinismus pronikl, lze posouditi ze zprávy „Politik“, že v Jihlavě měli žáci tamější německé realky za písemní práci: vyličiti velkoněmeckou slavnost tamější, a podle nadšení všeněmeckého, jaké v práci se jevilo, měla býti posuzována jakost úkolu. Tím se vysvětluje onen duch barbarský, jaký zahnizďuje se mezi dorostem německým.

Ministerstvo vyučování prohlásilo, že se posluchačům vojenských realek za jistých podmínek usnadní přechod na realku civilní nebo na školy technické, což pro žáky vojenských realek má význam dalekosáhlý.

„Slovenski Narod“ vyzývá slovinské abiturienty, aby vyhýbali se hradecké universitě a studia konali na universitě české v Praze. Po událostech celjských zajisté výzev pochopitelný.

Dle zprávy dolnorakouské zemské školní rady bylo v Dolních Rakousích ve školním roce 1887/88 celkem 149 škol měšťanských (74 chlapeckých, 75 dívčích) a 1563 škol národních (189 chl., 184 d., 1190 smíšených). Celodenní vyučování bylo v 1399 školách. Vyučovací řečí byla v 1533 němčina, v 10 n ě m č i n a a č e š t i n a. A pak prý tam není čeština „landesüblich“. Škol bylo jednotřídních 578, dvoutř. 352, třítř. 230, čtvřtř. 104, pětitř. 452, šestitř. 39. Soukromých škol bylo 109. Všech žáků 411.104 (204.434 chl., 206.670 d.). Ústavů pro hluchoněmé byly 4, pro slepce 3, pro zanedbané 6 a pro slabomyslné 1. Celkový náklad obnášel bez Vídně 3,590.843 zl., Vídeň sama 4,792.240 zl.

Jak mohutní katolické spolky učitelské, patrno z těchto číslic. Celkem jest nyní v Rýnské provincii 38 spolků (1439 členů), ve Vestfálsku 54 (1200), ve Wiesbadenu 27 (434), v diecesi Fuldské 19 (368), v provincii Saské 15 (256), v diecesi Hildesheimské 2 (135), v diecesi Osnabrücké 15 (320), v Braniborsku 1 (21), v záp. Prusku 44 (899), v diecesi Ermelandské 8 (134), v Poznaňsku 32 (560), v Bavorsku 5 (260), ve Falcku 12 (445), v království Saském 5 (138), v Elsasku-Lotrinsku 1 (250). Všecky tyto spolky jsou sdruženy ve velkou jednotu. Mimo to jest v kraji Trevírském 15 spolků (300), v Hessensku 7 (764), ve Slezsku 80 (2100), ve Würtembersku 1 (4000), t. j. 374 spolků s 10.000 členy. Kdy asi dospěje k podobné organisaci katol. učitelstvo v katolickém Rakousku?

Ročník IV. (XVI.) Číslo 10.

HLÍDKA.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

Avšak jestliže nedal by se materielní život člověka zabezpečiti bez vzájemné pomoci, tím spíše moralní jeho potřeby nemohly by nalézti ukojení bez společnosti. Časem zastavujíce se někde nad rozvojem ruzných odvětví vědy, viděli jsme, že obcování s lidmi, zvláště však stýkání se s civilisovaným světem, jest nezbytnou podmínkou normalního rozvoje našich duševních sil, jako zase stýkati se se světem viditelným jest nutnou podmínkou pravidelné činnosti smyslův; od společnosti učíme se mluviti, od ní přisvojili jsme si nahromaděné během věku výzkumy ve vědách a prumyslu; jejím prostřednictvím vnikají do našich srdcí náboženské pravdy a zásady mravní, tak že s celou jistotou muže se tvrditi, že člověk oddělený od společnosti nebyl by s to, aby se přiměřeně vyvinul jak v ohledu duševním tak moralním. Poklady uložené Tvurcem v hloubi lidského ducha ležely by mrtvé a dřímaly by neprobuzené v té bohaté pokladnici in statu potentiae spíše než in statu actus, kdyby poměry lidské společnosti je neobjevily a nepřinutily k vlastní činnosti. Síly ty se rozvíjejí a sílí v jednoduchém poměru nejen k účasti, jakou určité individuum má v civilisačním rozvoji vlastního okolí, ale též k účasti, jakou má toto okolí v civilisačním rozvoji celého lidstva. Čím větší kruh zaujímají vědecké, hospodářské a vládní poměry nějakého národu, tím vzdělanější budou jeho obyvatelé všestranně, neboť každý ojedinělý duch nachází tam prostředky k závěrum v oboru vědy, kam až jeho schopnosti sahají, zatím co v krajinách odloučených a pozadu jsoucích i nevšední talenty hynou, poněvadž jsou

zbaveny podmínek k dalšímu vzdělání nezbytných. Konečně člověk jakožto bytost rozumná prací, pokusy svými a duševním i mravním vzděláním zdokonalil nejen nitro vlastního ducha, nýbrž i svoje bytí moralní, tak že každou chvíli dobývá nové jakési buď individuelní, buď společenské výhody, jež potom potomstvu svému zustavuje. Tím způsobem každé nové pokolení ukojuje své potřeby vždy bohatší zásobou prostředkův. Aby však ony nabyté výhody a statky nemohly býti od chtivých lupičův ohroženy, jest péči práva a starostí stráže spravedlnosti; neboť individuelni síly nebyly by s to, aby zničily nástrahy bezuzdných zločincův, již chtějí raději ovoce cizí dovednosti si přivlastniti, než lopotnou prací starati se o svou vlastní výživu. A v tomto ohledu jeví se společenská organisace lidstvu velice nutnou.

Když se uváží ta okolnost, že člověk jako bytost svobodná a rozumná vědomě a z vlastního popudu zvykl směřovati k cíli, jehož užitečnost jest proň nepochybnou, mohlo by se tvrdit, že výše položené pohnutky dostatečnou jsou pobídkou, aby lidstvo ve společnost se spojilo. Avšak moudrost Stvořitelova příliš velikou duležitost společnosti lidské udělila, než aby jenom totiž na vykázané výhodě přestala, neboť samovůle zřejmě tu výhodu mohla by poznati, mařic prozřetelné záměry Boží svou bezohledností. Proto Tvurci zlíbilo se, aby toto předešel, tak uzpůsobiti lidskou přirozenost, že magnetickou, abych tak řekl, silou náklonnosti jest puzena k spojení svých zájmu s jinými lidmi, a tak je přinucena utvořiti s nimi společnost. Nepřekonatelnou však onou silou, jež je zároveň i nejmocnějším podnětem k spolčení i nejtrvalejším cementem společenské budovy, je přirozená láska, jež k sobě poutá lidi bezvýminečně a někdy i proti jejich vuli, pouze instinktivní silou jejich sympathií. Muž, jenž zamiluje si nevěstu přirozeným pudem, touží stále s ní své osudy spojiti; ten svazek vydá ovoce v dětech; táž přirozená síla lásky, jež sjednotila svou instinktní silou rodiče, obklíčí konečně i celé jejich potomstvo, spojujíc v jeden, solidarně spojený celek, všechny členy téže rodiny. Rodiče přirozeně milují své dítky, dříve ještě než se v nich objeví zlé nebo dobré vlastnosti; děti též navzájem dříve ještě než přijdou k rozumu, již milují otce i matku, sbližujíce se též navzájem, tak že každý z členů rodiny život společný považuje za první podmínku štěstí a trpí skutečnou bolest při každém rozloučení. Obojetnost a tím více nechuť v rodině považována jest povšechně i v přirozeném řádě za stav výjimečného zkažení, tak že i pohané děti, které nemilují svých rodičů nebo vespolek se nenávidí, zovou zvrhlými.

Poměr ten, že láska přirozená působí nezávisle od rozumu a vůle, majíc vliv na lidi a spojujíc je v rodinu ne jako výsledek vymyšleného ustanovení, aby přesvědčili se o výhodách odtud plynoucích, nýbrž především mocí instinktivní sympathie, jež rozum jen zatvrdí nebo svádí; poměr ten, pravíme, jest nesmírné důležitosti v otázce lidské společnosti, neboť nejen ukazuje, že utvoření se společnosti není výsledkem dobrovolné smlouvy, uvádějíc též do organismu společenského sílu oddělenou docela od rozumu a vůle, nýbrž i nutí nestranné badatele, aby počítali s tímto činitelem při řešení otázek společenských. Obraťme při tom pozornost k tomu, že ta láska přirozená, o níž mluvíme, velice se různí od oné krátkotrvalé náklonnosti, jež dokazuje, že i divoká zvířata se navzájem a v jistý čas zabývají svým potomstvem; neboť pomíjející ta náklonnost není s to, aby prvotní zárodek společnosti utvořila, jakmile nejdéle po několika měsících upevněné jí svazky se trhají a ničí úplně. Láskou přirozenou, která pojí lidi ve společnost rodinnou, rozumíme ten pocit, toliko člověku vlastní, více nebo méně silný, trvalý a nezištný, jenž jakkoli počíná nezávisle od rozumu a vůle, ve vznešenějších svých objevech jest nejen zbaven lehkomyslnosti a samolibosti, nýbrž až do hrobu trvaje ani před heroickým obětováním se necouvá. Jestliže rodina sama silou přirozeného rozvoje promění se během času v stát, tedy organické živly, v prvotné formě ji tvořící, musejí se nalézati ve společnosti z ní povstalé; že však láska, jak jsme viděli, stanoví v rodině onu slučovací sílu, jež ojedinělá individua slučuje a úplně spojuje v jeden organický celek, stát zbaven té síly bude náchylný k rozpadnutí se na základní prvky, kolikrát poutající moc vlády třebas jen na chvíli ochabne. Komu při tom nepovědomo, že láska rodinná tím je slabší, čím vzdálenější stupeň pokrevenství, spojuje spřízněné osoby, tak že v pátém, šestém koleně příbuznost ta skoro docela vyhasíná? Při takovém však uzpůsobení lidského srdce snadno lze předvídat, co by se stalo s onou spojující silou ve společnosti, třebas jednoho plemene, jež by čítala již několik desítek pokolení od společného praotce. Rozpadla by se na ojedinělé rodiny, co nejmenší kmeny, bez vzájemné lásky, a právě tím ani moralního cementu spojujícího všechny v jedno by se nedostávalo. Proto ve společnostech založených samým Tvůrcem, t. j. v národech, Prozřetelnost vlévá v srdce spoluobčanů neméně silný pocit než je láska rodinná, jenž jest rovněž tak vrozený jako ona láska k vlasti, jež oživujíc všechna srdce samoláskou dosud nezkažená, tak je upravuje k obětem pro vlast, že jsou hotova zasvětiti nejen osobní, nýbrž i rodinné zájmy pro dobro vlasti.

Onen pocit lásky k vlasti, jenž ani zapříti ani uměle vytvořiti se nedá, novým jest důkazem, že národové nejsou dílem lidským, že jich nevytvořily ani dobrovolné úmluvy, založené na společných zájmech, ani vlivy časových a místních okolností, nýbrž že je povolala k životu táž všemohoucí Moudrost, jež i srdce lidská vykrystalisovala; žádný zajisté spolek obchodní, byť i věky trval, není s to, aby roznítil v prsou svých členů novou lásku, neboť to jest privilegium samého Boha.

Úloha, kterou hraje ve společnosti láska k vlasti, jest nezměrně vážná a odpovídá úplně pusobení lásky rodinné v životě rodinném: je to, směle můžeme říci, motor vše v pohyb uvádějící a cement vše v jediný organický celek slučující.

Nemalou duležitost toho činitele a mocný vliv jeho na zdar říše znali již staří národové a jemu připisovali zasvěcení se bohatýrů, nejslavnější své triumfy. Stačí přečísti si, co praví dějiny řecké a římské o Leonidovi, Curtiovi nebo Regulovi, abychom pochopili, jak vysoko cenili pohané lásku k vlasti. Moc a vnitřní zdar každé říše na tom především záleží, v jakém jsou poměru srdce obyvatelu k vlasti, tak že bez nadsázky jest možno říci, že nejjistějším barometrem zdraví a síly životní jakéhokoli národu je stupeň jeho lásky k vlasti. Vyhasnutí toho svatého ohně na krbu národním bývá vždy nepochybnou předzvěstí konečného jeho pádu. Totéž jest nesmírně smutným zjevem společenské civilisace, což doznává většina publicistu pravice, že tak důležitý činitel nemůže býti nikterak nahražen ani ohledem na zájmy vlády ani, a to tím méně, ohledem na vlastní zájmy. Špatná je též zásada, že pro upevnění vnitřního zdaru vlasti stačí založiti zákonodárství na pouhé spravedlnosti a ustanoviti poctivé vykonavatele práva; pouhá spravedlnost zajisté neuspokojí potřeby životní jednotlivých lidí, když samojediná láska má tu kouzelnou moc.

Abychom se o tom přesvědčili, srovnejme zásady, jimiž se řídí milující se rodina při rozdělování práce a vytěženého z ní zisku se všeobecnými dnes v té otázce zásadami, přijatými politickým hospodářstvím. Pod rozumným vedením otce a matky, jež bere zřetel na sílu a schopnosti každého člena rodiny, každé dítě účastní se denních prací opravdu upřímně a ochotně, ale jedině v poměru ke svým schopnostem, tak že jedni nepoměrně více se přičiňují k společnému dobru než druzí; avšak když se dělí ovoce práce, každý z členu rodiny má z něho podíl ne v poměru ke své práci, nýbrž jedině v poměru ke své vlastní potřebě. Rodiče majíce důvěru u svých dětí, všechny stejně milují a jsouce od nich navzájem milováni, mohou směle se starati o blaho celé rodiny.

nepouštějíce s očí jak schopnosti tak ani potřeby každého jednotlivého člena. Proto na silnější a ku práci lépe vycvičené vkládají nepoměrně větší břemena než na slabé nebo neschopné. avšak při rozdílení výtěžku ze společné námahy ti poslední často nejštědřeji bývají obdarováni. Malé na př. děti a nemocní třebas nic nepracují. většími výhodami oplývají než zdraví a dorostlí. Když však věk nebo nemoc nějaká rodiče učiní k práci neschopnými. hned ustálí se jiný poměr v rodině: děti hlavně podporují a zastupují rodiče. na ně i na sebe pracujíce. Tak vždy je přerušena zásada solidarnosti. jež káže pamatovati na potřeby všech členů rodiny bez rozdílu. a zásada bezohledné svědomitosti. jež nutí každého pracovati dle sil a schopnosti bez ohledu na osobní zisk z práce. Láska vzájemná tu působí. že útěcha plynoucí z ukojení potřeb svých milých nebo z oslazení jejich osudu jest mnohem větší náhradou za podstoupenou pro ně práci. Jenom hlava plná předsudků nepřizná. že láska jest nejlepším mistrem vzorného rodinného života. neboť bez jejího dobročinného vlivu slabší a od přírody zanedbaní nikdy by své potřeby nemohli ukojiti.

Jak jinak objeví se otázka kořistění z ovoce společné práce ve společnostech založených ne na lásce. nýbrž na zásadě pouhé spravedlnosti. jež žádá, aby každý obdržel přiměřenou náhradu ze zisku. Na př. spolky řemeslnické. jež dělí zisk v poměru k ceně práce. Ze dvou dělníků. z nichž jeden obdařen je četnými. ale k těžké práci neschopnými dětmi. druhý však samojediný a k tomu mladší a silnější. poslední obdrží nepoměrně více než potřebuje k své výživě. zatím co první není s to. aby výdělkem svým ukojil nutné potřeby své rodiny při nejpilnější třebas práci. A co říci o případu. když oslepne nebo ochuraví hlava rodiny. jež dle té zásady nemá práva ani na kousek chleba. poněvadž nemuže si naň vydělati? Jestli milosrdenství nezachrání těch ubožáků. čeká je beze vší pochyby smrt hladem. A možno. ptám se. zásadu podobnou nazvat slušnou nebo společnosti prospěšnou? Není stokráte lépe založiti společenské ústrojí na téže zásadě lásky. na níž založena každá šťastná rodina? Některé vlády postrašeny hrůzným rozvojem socialních otázek. aby unikly převratu připravovanému od zoufalých dělníků. vešly již na dráhu smírčího kompromisu. a hledíce na kritické postavení proletariatu. vymýšlejí ústavy pomocné. schopné v případě neštěstí zachrániti rodiny umrlých nebo zmrzačených před smrtí hladem. Jakkoli snaha ta jest chvalitebná. přece těžko jest se naditi. že by docela vyhověly účelu. jsouce založeny na zásadě zájmu vlády, jež kdyby se necítila ohroženou socialní naukou. nestarala by

se nikterak o osud dělníkův. Aby reformy společenské v tom oboru učiněné skutečné blahé vydaly ovoce, nutno opříti se o zřejmou, pravdivou a dobročinnou zásadu. Zásadu tu lze lehko pochopiti, když každý zná vnitřní uspořádání rodiny: jest i pravdivou i slušnou, neboť rodina, zrnko budoucího společenského života, zůstane vždy pravzorem společnosti vedle vždy složitějšího mechanismu vládního přes to, že zásadní živly společnosti: vláda, právo a povinnost nacházejí se i v organismu rodiny i v organismu vlády; moralní však význam jejich jasněji a pravdivěji jeví se v prvním než v posledním. Bližší poznání a náležité ocenění podmínek moralního zdraví a zdaru rodiny jest nezměrným požadavkem nejen proto, že podmínky ty ukáží nám dráhu vedoucí k obrození churavé společnosti, nýbrž i pro důležitost téže rodiny, jež, jakkoli poznána a novotáři zlehčována, nepřestala býti pilířem držícím stavbu vládní. Úzký svazek, jenž spojuje vládu s rodinou, tak je přirozený a zřejmý, že zákonodárci všech národu minulých věků neustálou péčí ochraňovali domácí krb, aby ho obránili před všelikou škodou, jsouce přesvědčeni, že s rozuzlením svazku rodinných povolily by nepochybně i všechny jiné uzly, jež tvoří vnitřní spojení mezi společností. I v pohanském Římě, když zlořád a nevázanost dosáhly toho stupně, že hrozily zkázou i rodině, dekrety císařů postavily se na obranu rodinného krbu; otcové rodin obdařeni velkými privilegiemi, a to nikoli z nějakých náboženských nebo ethických pobídek, nýbrž jenom pro zachování vlády; dobře zajisté postřehli císařové, že rodina jest poslední hrází společenského pořádku. Rovněž pominuvše i nevázanosti mravů, jež následuje za zlehčováním manželství, nemužeme upříti, že pracovitost, pořádnost, ochotná poslušnost představených a vážení si ctnosti jsou hlavním nervem života společenského; všechny tyto ctnosti mají původ svůj v rodině. Kdož nepřizná, že člověk přirozeně se stará o zabezpečení živobytí nejen vlastního, nýbrž i osob, jichž osud jest mu nejbližším; ona starost o jejich potřeby, jež pobádá ho s jedné strany k horlivější práci, zdržuje ho na druhé straně od lehkomyslné marnotratnosti připomínajíc mu, že musí pamatovat také na zítřek. Povinnosti otcovské povznášejí vědomí vlastní důstojnosti v duši rodičů, kteří snažíce se dáti dětem dobrý příklad, pilněji se vystříhají pohoršlivých výstupů, než by to učinili bez té pobídky. Kolikrát lze viděti, že ohled na vysoké důstojenství otce a manžela z lehkomyslného větroplacha udělal statečného a následování hodného muže. Naučiv se svědomité starati se o rodinné záležitosti, každý příkladný otec stává se též nepoměrně rozvážnějším, kdykoli má míti

účast ve veřejné správě; neboť jasně pochopuje, že s poškozením společenské lodi i soukromé zájmy jsou poškozovány. Touha zůstaviti po sobě dětem dědictví, jest nejjistější zárukou úcty k té ctnosti; jen ten zajisté muže odkázati to, co má, svým dědicům, kdo sám stál na stráži práva dědičného. Děti též se své strany střízlivou a pečlivou starostí rodičů již od kolébky zahrnuté, navykají si viděti v představených nejen kárající ruku za poklesky, nýbrž i pečlivou správu; a jsouce zvyklé rodiču nejen poslouchati, nýbrž i úctu jim prokazovati, přenášejí úctu tu později na své představené, důvěrou svou a náklonností usnadňujíce jim těžké jejich poslání.

Ježto však tolik tak duležitých společenských živlův o rodinu se opírá, kdo muže ty škody spočítati, jež působí veřejné správě každá rána, jež poraňujíc životní organ, hrozí celému společenskému organismu rozkladem? Ó zajisté! Nemluvíme-li ani o úpadku nejpřednějších ctností moralních, jež kvetou jen v příkladné domácnosti, kolik škod nenadálých by padlo na lidstvo poškozením rodiny! Práce tratí svůj účel a půvab; láska neposvěcená a zbavená povinnosti stává se hračkou náhody; ctnost vydána jest na pospas vrtochum, šalbě nebo násilí; puvab vlády docela zrušen a vliv její založen jen na moci; zákonodárství zlehčováno, protože nezabezpečuje domácího štěstí. Co však hroznějšího nade vše, děti zbavené péče rodičův a vyňaté z rodiny, od kolébky vržené na pospas osudu nebo svěřené najaté péči, jež neznamenají ani trochu něžnosti nebo lásky, jíž Prozřetelnost vložila v srdce mateřské, vzrůstají neznajíce jiných žádostí mimo žádosti svobodného užívání, ani jiných zásad kromě přesvědčení o právu k tomu užívání. Rovněž dostačí nám představiti si společnost, kdyby zlořád se rozhostil pod každým krovem, kdyby všechny děti vychovány byly v nalezincích, abychom pochopili, co by se stalo s lidstvem po konečném zrušení rodiny. A kdo, ptám se, nezachvěje se před tím hrozným divadlem? A kdo neuzná, že poslední kotvou záchrannou uprostřed bouře zmítající lodičkou společnosti jest rodinný krb, o jehož rozbití nevěra dnes tak úsilovně pracuje? Že však máme starati se o zachování společnosti křesťanské a tím rodiny, aby mohla odpovídati tak vysokému poslání, musí býti sama rodina křesťanská, t. j. má povinnost starati se nejen o časné, nýbrž i o věčné potřeby svých členův; jinak zajisté nestane se ani úhelným kamenem ani prototypem křesťanské společnosti. Ani nejpříkladnější rodina jenom přirozenou náklonností oživená a nezaložená na lásce nepovznese se nikdy nad přirozené ctnosti, a to ani v těsném kruhu časných rodinných zájmu. Pokud jde o zabezpečení materielního trvání a svědomitého

postavení jak rodičův tak i dětí, prostého závrati a hotového obětovati se, stačí k tomu, aby spojenými silami dobyli pro každého člena rodiny co nejvýhodnějších podmínek; v poměru však k životnímu štěstí, jehož získání nemůže se obejíti bez četných a těžkých obětí časných statků, láska přirozená nejen nestačí, nýbrž často jest na závadu. Kdož neví z vlastní zkušenosti, že nejednou lidská náklonnost usiluje nás obrátiti od tvrdých skutečně, ale nutně křesťanských povinností? Kolikrát jich plnění stává se příčinou smutku nebo utrpení? Jen víra v život záhrobní a láska k nejvyššímu Dobru jsou s to, aby dostatečnou odvahou nás nadchly, abychom proti přirozeným náklonnostem obětovali zisk buď vlastní nebo svých milých. Jestliže však svazek rodinný má býti vzpruhou duchovního obrození a prospívání ve ctnostech všem jejím členům, tu kromě vzájemných svazků všichni členové rodiny musí býti oživeni láskou křesťanskou, jež učíc nás s jedné strany, jak máme milovati sebe i bližní, udílí nám s druhé strany nezbytnou sílu k plnění předkládané nauky.

Jen taková láska zachrání jak rodiče tak děti od zaslepenosti vlastní přirozené náklonnosti, jež zavírá oči nad všelikou obětí vymáhanou povinností, aby si zpříjemnila přítomnou chvíli. Nutnost oné lásky křesťanské tím více vynikne, jestliže od vnitřních svazků domácích přejdeme k poměrům sousedním, kam rodinné náklonnosti nesáhají. Tu se egoismu otvírá docela volné pole, jenom že ne v podstatě individuelního sobectví, nýbrž sobeckého zájmu rodinného. Tentýž otec v pracích a spořivosti otužilý, jenž necouvne ani před nejtěžší obětí pro vlastní děti, hotov jest ukřivditi sousedu nebo zahubiti ho, aby zlepšil osud drahé rodiny. Na stráži však zájmů zcela cizích, ba i nepřátelských stojí jediná láska křesťanská, jež přikázavši milovati bližního jako sebe sama, počítá všechny lidi bez výjimky mezi bližní. Láska křesťanská předpisujíc milovati Boha nade vše, mírní všechny náklonnosti k pozemským věcem, činíc je podrobenými nekonečné lásce Tvůrcově. Účinek té závislosti jest, že nejen samolásku, nýbrž i lásku rodinnou a lásku k vlasti staví v srdci křesťana na nižší stupeň, tak že zájmy království Božího stojí výše než zájmy rodiny. Tedy ne každá, nýbrž jen křesťanská rodina může sloužit za pravzor společnosti a státi se oním životodárným zrnem, z něhož strom veřejného zdaru vyrůstá. Táž povaha věci nás nutí, abychom se blíže seznámili s organisací křesťanské rodiny, k čemuž také v druhém díle přejdeme. P. d.

Odkud povolal Krištof z Teuffenbachu Hrváty na Moravu?

Odpovídá ALOIS MALEC. (Č. d.)

Řeč tato má nejen totéž ohýbání slov, ale i:

a) tutéž výslovnost.[1] Skupiny *čk* a *čt* vyslovují jako *šk* a *št*: nimški [83, 85] místo nimčki (= spisovnému: njemački), proštat [84, 85] místo pročtat. Ze skupiny *sv* a *zv*, *vz* vypouštějí *v* ve slovech: sav, vas (všechen), svaki (každý) a složeninách jeho, a při časování slovesa zjeti (uzeti, vzíti). Vyslovují tedy: sêga, sêmu, sêm, sîm, sî, sîh, sîmi místo svega, svemu atd. (všeho, všemu atd.); sâki, sâkoga, sâkomu, sâkom, sâkim, sâkih (každého, každému atd.); sâkojački (všelijak). Sada saki zna nimški [85]. Zam' si (vezmi si). Samohláska *o* vyslovuje se namnoze jako *uo*: glas *o* postaje redovno *uo* [100]: Pr*uo*derštov [82], z buogom [83], kuošići [83], muost [84], Buog plati [85], škuolnik [86], kuolarin [99], guodina [100], ruoža [100], kuokoš [100] atd. Samohláska *e* se velmi často změkčuje: žjep [100], zjet [100], susjed [100], desjet [100], vjenac [100] atd. Začátečnému *i* předsouvá se *j*: jîme [101], Jîve [101], jîgla [101] atd. „Već sam rekao“, praví sám Milčetić, „da naši (uherští) Hrvati govore od prilike jednako, kako i njihova braća u Moravskoj. To je čakavsko-ikavsko narječje“ [100].

b) Tytéž idiotismy, provincialismy.[2] Pluoc [50], mrvu [171] (trochu), hip [174], hipac [284] (chvíle), jačit [177], čuda [295] (mnoho), lapat [512] (pole), gospuôdin [651] (kněz, farář), svietohištvo [380] (svieto hižstvo, ženitba, stav manželský), pominka [527], pominat [425] (rozmlouvati), divîčica [570, 221] (děvče), kot [318, 366] (jako), pratež [118] (oděv), žitak [494] (život, obilí), hititi [262] (hoditi), kâča [478] (kâčina = had), jàrac [473] (ječmen), zaman [363] (darmo), zpahtati [160] (nacpati), peteh [509] (kohout), velim [318] (pravím, povídám), vreda [435] (vrijêda = brzo), rubi [455] (kusy oděvu), Ježuš Krištuš [514], ubadat [245] (spatřiti, zočiti) atd. — Dále za tytéž názvy krojové: hlače [76, 292, 515], hlače karmazinke, čižme kordovanske [255], škotija [246], porta [155], pero [435], šuba-šubica [263], hale [30, 148]. β) Tytéž názvy jídel: vrtanj [634] (koláč svatební), fanjak [612] (knedla), nuki [7], žganac [151] (noky), rizanci na mliki [14] (nudle): u moravských Hrvátů podobné rčení: hrjen na mliki (křenová omáčka), krhke pogačice, u mor. Hrv. jméno trávy.

---

[1]) Výslovnost Hrvátů moravských znám z osmileté zkušenosti; výslovnost Hrvátův uherských podává Ivan Milčetić, professor na gymnasiu varaždínském, ve svém spisku: »O hrvatskim naseobinama u Moravskoj, Donjoj Austrii i Zapadnoj Ugrskoj. Zagreb 1899.« U každého slova označuji číslem stránku tohoto díla.

[2]) *Kurelac*, »Jačke«. Zagreb 1871. Číslicemi označeny jsou »jačke«.

γ) Tatáž jména travin. věcí a předmětu hospodářských, částí stavení: pogačice [139], klinčaci [591], bažolak [71], škadanj [506] [612] (stodola), žitak [196] [505] (obilí), parma [505] (párník), lapat [505] (pole), križić [10] (10 snopů složených), kladnjica [605] (20 snopů srovnaných, mandel), buoča [565] (dýně), jarac [479] (ječmen), vježa [151] (síň), hiža (dům, světnice).
δ) Tatáž křestní jména, většinou sv. apoštolův obvyklá: každému bezmála Hrvátu říká se buď Jíve, Šíme, Máte, Jâkov, nebo Pjetar, Pavav, Tôma, Jandre, Bârtol, pak Jure [471], Miho [493] a Lovre [3] [20]; ženské: Anka, Manda, Minka, Kača, Bâra. Ba i stejná příjmení lze pozorovati: Vlašić [444], Babić [589], Galović [589] (= asi rozšířenému u moravských Hrvátů Halavić), Janković, Gašić, Dragšić (Milčetić, „O hrvatskim naseobinama" str. 87. n.), Sušić (str. 88. tamtéž).

ε) Tatáž úsloví. Zavezat se: i s drugim junakom srce zavezala [369], dan se načina [509] (rozednívá se), suze točit [183], [586] (slze prolévati), jiliš-piliš [475] (jídlo-pití) atd. (Kurelac, „Jačke".)

2. Národní písně. V jedněch týž obsah; uherští Hrváti zpívají:

Roža jesam, roža, doklje nimam muža,
kad dostanem muža, spade s mene roža.

Lipa jesam, lipa, dok ni v meni mlika,
kad dostanem mlîka, spade s mene dika.

(Kurelac, „Jačke", 153. Petrovo Selo.)

Moravští:

Roža sam ja, roža,
dokle nimam muža.
kad muža dostanem,
roža neostanem.

(»Hlídka« 1898, str. 844.)

Velmi zajímavo srovnati i známou: „Vince, vince..." (česká: „Pivo, pivo..."); uherským Hrvátům zní:

Oj vince, vince, vince črljeno!
kdo te bude, vince, piti,
kad ja budem v zemlji gnjiti?
Oj trava, trava, trava zelena!
kdo te bude, trava, kosit,
kad ja budem sablju nosit?
Oj roža, roža, roža rumena!
kdo te bude, roža, trgat,
kad ja budem maširovat?

(Kurelac, »Jačke«, 320.)

Moravským:

Vince, vince, vince čedleno!
do će tjebe, vince, piti,
kad ja moram v grobi gniti,
vince, vince, vince čedleno!
Luka, luka, luka zelena!
do će tjebe, luka, kosit,
kad ja moram palaš nosit,
luka, luka, luka zelena!
Gora, gora, gora visoka!
do će tjebe, gora, čuvat,
kad ja moram maširovat,
gora, gora, gora visoka!

(»Hlídka« 1898, str. 845. pod čárou.)

U jiných písní jsou celé verše stejné, nebo stejný počátek; v Uhrách:

Klinčac moj, klinčac moj s černimi očima,
a ja bi za tobum va Dunaj skočila.
Va Dunaj skočila, va sredinu morja,
to bi učinila verna ljubav tvoja.
(692 Pulja. Kurelac, »Jaćke«.)

Na Moravě:

Kad bi te, moj ljubi, kad bi te sbatrila,
veru by za tobum va Dunaj skočila.
Va Dunaj, va Dunaj, va široko more,
kad bi te sbatrila, drago srce moje.
(»Hlídka« 1898, str. 897.)

V Uhrách:

Drugim kape kupiš, meni glavu biješ,
druge ljubiš na koprivi, mene nećeš na blazini.
(243 Hrvatske Sice. Kurelac, »Jačke«.)

Na Moravě:

Ca sam ja pas,
za mene niećeš.
s drugimi ligaš,
s manum njećeš.
S drugimi ligaš po koprivah
a s manum njećeš po blazinah.
(Kuten, »Vienac« 1887, str. 91.)

V Uhrách:

Svet je i svet i presvet je
Sinak božji, sin Marije.
(489 Velika Narda. Kurelac, »Jačke«.)

Na Moravě:

Sviet je, sviet je, sviet je,
sviet je, i presviet je
Ježuš Krištuš vek vekom
u otajstvu oltarskom.[1])
(»Molitve i pjesme.« Brno 1895, str. 150.)

V Uhrách:

Ca mora to biti, jur dan se čini?
jur dan se naćina, još polnoći ni?
Pastiri pri čredah vsi glave vzdvižu,
i jedan drugomu vse tako kriču...
(493 Pandorf. Kurelac, »Jačke«.)

Na Moravě:

Ca mora to biti, ur dan se čini?
Ur dan se naćina, oš pol noći ni:
lipa j' svitlost, lipa j' svitlost,
zviezdie se lašću, velika j' radost...
(»Molitve i pjesme«, str. 120.)

Jiné písně nesou se ku známým místum v Uhrách, na př.: Železno (Eisenstadt, poutní místo), Horeštan u Šoproně (Ödenburg). Moravští Hrváti zpívají:

Kad bih ja jimala željezansko pole,
zasijala bi si bazalovo sime... (»Hlídka« 1898, str. 898.)

Horeštan je vilo selo
Ale jako nepoštjeno,
Mnoga žena v šenkaus hodi,
A divojka dicu rodi.[2])
(Kuten, »Vienac« 1887, str. 91.)
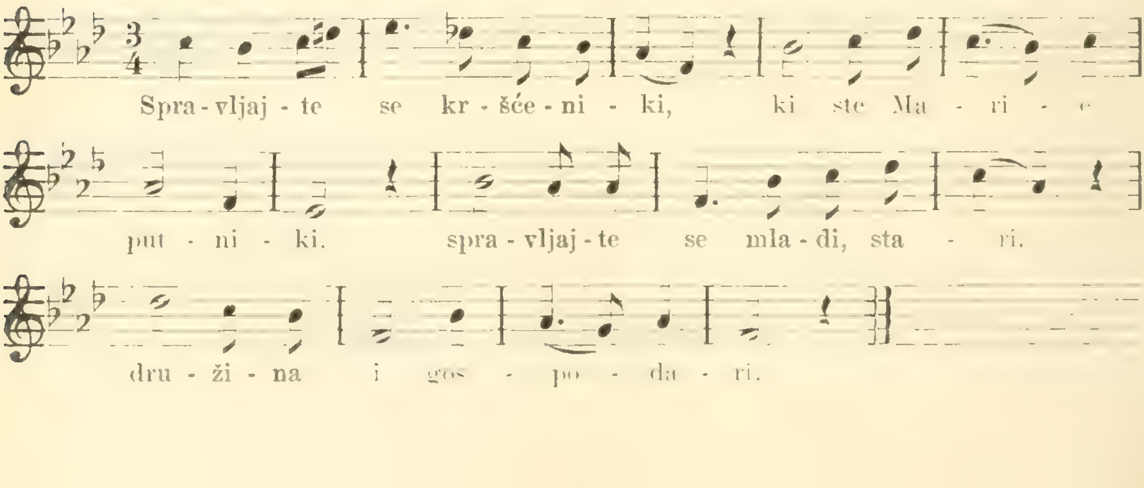
---

[1]) Původně zpívali: »...vekom pod svietim krušnim kipom«, což jest ovšem dogmaticky nesprávno.

[2]) Není to zachovaný zlomek »jačke od sel«, jak ji Kurelac podává ve své sbírce pod číslem 557.)

Kde vzala se ta jména míst uherských v mysli Hrváta na Moravě? Zdaž nejsou to písně, jež Hrváti naši s sebou vzali z Uher na Moravu a dosud nezapomněli? Neukazují tyto písně jasně, kde jejich bývalá. stará vlast? Některé písně mají moravští i uherští Hrváti stejné, od slova k slovu. Podávám jednu v plném znění, jak ji zpívají Hrváti uherští a jak ji každoročně „jačiju" Hrváti moravští, a ji napsanou má vůdce jejich do Železna. Jive Šuparić z Gutfjelda. Je to píseň duchovní, poutnická. V Uhrách (623 Kolnof [Kópház] Kurelac. „Jaćke"):

Spravljajte se kršćeniki,
Ki ste Marie putniki,
Spravljajte se mladi, stari,
Družina i gospodari.
Hodte simo, sestre, brati,
Siromahi i bogati.
Potrudite se nas sprohodit,
Naš dalek put nam slahkotit
A mi smo se odpravili
Pred našu mat čudnu v Celji.
Ježuš mili, ti nas peljaj,
K majki tvojej nas zapeljaj.
Daj nam putnika angela,
Rafaela arkangela,
Kot si ga dal Tobiašu
Za putnika v starom času:
Kî ne njega srićno peljal,
Doklen ga 'e domom zapeljal.
Peljaj i nas, ar si čuvar
Od boga postavan vsakdar.
Zato hodmo, ne štentajmo
K Marii Celjskoj šetujmo.
Ne bojmo se puta težin
Nit trîska, vrîmen ni godin.
Vse će Maria slahkotit,
Vse trude naše naplatit.
Marie ljubav i sinka
Peljaj vsakoga putnika.
I da bi nam bilo umrit,
Oh srîćan Marie putnik!
Put će nam mati pokazat,
I k Jezušu nas zapeljat.
S bogom ada jur vsa braća
Ostanite vi domaća!
S kratkum molitvum 'zručamo,
I ljubežljivo prosimo,
Oglejte se zadnjič simo.
Ako se još ki srdite,
Poglejte Marie dite.
Ća 'e ono za nas trpilo,
Kad je na križu visilo!
Jezuš, velim, otca prosi,
Da nepr'ételjem oprosti:
Oprostite i vi vsi nam,
Ali s' pr'ételj nepr'ételj k nam.
S bogom ada, vsa rodbina,
Dîtca i druga tujina.
Naše djelo i skrb će bit
Vas vse Marii izručit.
Da svojega sinka prosi,
Kóga va naručju nosi:
Da se zlo od nas odvrne,
K nam svoje lice obrne:
Kuge, glada, vojske brani,
Kâ nas plaši iz vsih strani.
Hodmo s bogom, čas se krati
Bog će nam blagoslav dati.

Tuto i její dojista velmi starý nápěv u Hrvátu moravských:

Píseň tato makavým jest důkazem, že moravští Hrváti pocházejí z Hrvátuv uherských. *a)* Není to píseň, již by moravští Hrváti snad později, docházejíce z Moravy do Železna do Uher si byli osvojili od Hrvátuv uherských; vždyť potřeba zpívati ji byla spíše, než na pouti do Uher nebo Maria Cel došli; napřed bylo doma v kostele ji zazpívati a pak teprv na pout se vydati. *b)* Když na pouti již byli, potřeba nenaléhala pořizovati si pracné opis písně, které u cíle pouti se nepotřebovalo, nýbrž snad zase až po čase; a na pouti samé, kdy pro mnohé pobožnosti lid od časného rána do pozdního večera jest na nohou, nebylo skoro ani kdy ani příležitosti, ba ani ne možnosti dlouhou celkem píseň opisovati. *c)* Píseň tuto mají moravští Hrváti psanou mezi jinými hrvátskými písněmi poutními. Kdyby nakrásně byli pořídili si na pouti opis jedné písně, nebylo tam přece možno opsati všechny; na to bylo třeba více času, neboť prostý venkovan, psaní nezvyklý, nepíše obyčejně ani rychle, ani ne mnoho najednou. *d)* Nad to, kde vzal se puvodní nápěv k písni té, svérázným nápěvum jiných písní přesně odpovídající? Arci mohl jej na pouti slyšeti moravský Hrvát od některého „staršího bratra" z Uher, ale není to pravděpodobno. U cíle pouti není již takové nálady, jako před odchodem na pout, aby „starší bratr" ji byl zaníceně a se zápalem zazpíval, ve druhu zálibu zpusobil, a tím mu ji odevzdal. *e)* Také řeč v písni té ve všech i nejmenších podrobnostech harmonuje překvapujícím zpusobem s řečí našich Hrvátu. Slovem: Hrváti moravští vzali tuto píseň s sebou z Uher na Moravu opsanou s jinými hojnými svými písněmi poutnickými, psanými, jež nepochybně také mezi uherskými Hrváty až dosud dobře známy jsou, jichž Kurelac všech neslyšel a tudíž ve sbírce neuvádí; a že napsanou ji měli, nepodlehla změnám takovým, s jakými se potkáváme v písních světských, svrchu uvedených, pouze v paměti zachovaných. Píseň tato pojí moravské Hrváty nejúžeji s Hrváty uherskými, ukazuje v Uhrách jejich bratry, ukazuje tam starou jejich domovinu. (O. p.)

První tři kapitoly Písma.

Jan Oliva. (Č. d.)

7. „Liturgismus“ popírá, že by dni hexaemeru byli dnové tvůrčí. Boha, nýbrž považuje je za naše obyčejné dny téhodne.

a) První stupeň této theorie je poeticko-liturgická theorie. Hexaemeron je hymnem, volně souvisícím s ostatní Genesí. Předmětem hymnu není stvoření světa, nýbrž ustavení dní téhodne; každý den je věnován památce některé tvurčího úkonu; tyto úkony rozeznávají se logicky, nikoli historicky. Buh stvořil světlo — vzpomínkou na to je první den, neděle atd.

Proti tomu třeba říci, že zpráva biblická je zprávou o stvoření a ne zprávou o zasvěcení. Mimo to výklad tento pomíjí duležitá slova „stal se večer a ráno“.

b) Z poeticko-liturgické povstala historicko-liturgická theorie. 6 dní jsou dny o 24 hodinách, nejsou to však dny tvurčí, nýbrž naše obyčejné dny téhodne.

Tu však třeba namítnouti, že mimo dny v 1. 5. 8. 13. 19. 23. 31. a 2. 3., které dle theorie jsou dny téhodne, je v 2. 2. druhý sedmý den; je to den odpočinku Božího, v němž Buh udělil 7. dni téhodne stálé posvěcení. Tomuto sedmému dni v 2. 2. musí předcházeti jiných 6 dní, o nichž však v textě není zmínky, leda bychom četli se Septuagintou a textem syrským a samaritanským „den šestý“ v 2. 2. Mimo to židovská tradice nikdy liturgicky text nevykládala. Tak přívrženci této theorie přicházejí k tomu, že v textě 7 dnum téhodne odpovídá 7 dní tvůrčích. Dle toho pak, jak tyto dny tvurčí vysvětlují, povstávají theorie: idealně-liturgická a periodicko-liturgická.

c) Hlavním pěstitelem theorie idealně-liturgické je E. de Gryse. Dny v 1. kap. jsou mu obyčejné dny téhodne o 24 hodinách. Bůh stvořil světlo a vzpomínkou na to je první den, neděle atd. Ve zprávě jsou dva oddíly: vypravující, jenž líčí Boha jako tvurce, a zákonodárný, jenž oznamuje zřízení 6 dní práce a sedmého dne odpočinku. Tak je tu dvojí řada o 7 dnech. Řada 7 dnu tvurčích a řada 7 dnu téhodne na památku oněch tvurčích dnu. Text poučuje nás výslovně o řadě dnu téhodne obyčejného, z dnů tvurčích zmiňuje se jen o sobotě Boží. Text poučuje nás o pořadí dní téhodne, nepraví však, že v témtéž pořádku byly věci skutečně stvořeny. Slunce nemusilo tedy býti stvořeno až 4. dne, ačkoli 4. den věnován jeho památce.

Nejslabší stránkou je zmínka o oddílu zákonodárném. Že nesvěcením soboty uráží se Bůh, vždycky se vědělo, ale nikdo posud neslyšel, že by leností ve všední den hřešil někdo proti kladnému zákonu Božímu v 1. kap. prohlášenému.

d) Ch. Robert pořadí šestidenní bere ve smyslu přísně historickém a tak háji theorii periodicko-liturgickou, jež je úplně shodna s výsledky vědy. „Rozdělení dnů je beze všeho vztahu k věcem stvořeným: jsou to dny našeho téhodne, z nichž každý je posvěcen památce jednoho nebo dvou děl."

8. Th. Lempl v Linzer Quartalschrift 1898, 9 n. odporoučí pro výklad šestidenní „mystický allegorismus". Neznámá dlouhá doba metaforicky je nazvána dnem; tato metafora se pak malířsky rozvádí, ježto konec doby jako večer, začátek jako ráno se označuje, a tato trojí metafora se udržuje po celý odstavec. Je tu však rozdíl, že allegorie obyčejná a řečnická se hned pozná, kdežto zde je allegorie zakryta, odtud název mystický allegorismus. Šestidenní je ovšem historické potud, že nám sděluje události minulé, ale větším právem musí se označiti jako prorocká část knihy Genese, jelikož minulé události, jež se tu sdělují, ne jinak než nadpřirozeným zjevením Božím dostaly se k vědomosti toho, jenž je první jiným sdělil. Mimo to však obsahuje odstavec ten i proroctví o budoucnosti, totiž o svěcení dne sedmého ode všech národů. Projádření proroctví je vždycky poetické, také hexaemeron je hymnus, báseň. Dle prorocké povahy šestidenní musíme posuzovati věcný jeho obsah. Šestidenní nepodává podrobný dějepis vývoje a ozdobení země a jmenovitě vzniku rostlin a zvířat; jen hlavní věci z toho jsou tu, několik velkých, summarních údajů, z nichž něco je jasné, druhé méně jasné.

Zvláštních námitek tu není třeba uváděti, poněvadž vše přichází k řeči při jiných systemech (theoriích).

9. Nyní přichází sám H. se svou „theorií vidění". Bůh prvému člověku, Adamovi, u vidění symbolem šesti dnů zjevil, jak svět byl stvořen. Připustíme-li, že tvoření bylo zjeveno člověku nikoli slovem, nýbrž u vidění, tož pochopíme popis o stvoření jako bezprostřední a přesný výraz toho vidění, v němž symbol a skutečnost splývají. Rozdíly, kteréž se jeví mezi vypravováním biblickým a vědou, lze tím srovnati, že věda nám předvádí způsob tvoření, jak se skutečně udál, kdežto Písmo sv. nám jej líčí, jak vypadal v obrazu vidoucího. Popularní mluva převládá v biblickém popise, neboť původce jeho sestupuje k představám člověka přírodního. Kosmogonie nepodává nám ani

důsledky geologických a paleontologických studií, ani filosofické a básnické výrony, nýbrž vyličuje mluvou lidovou průběh předlidských událostí. Theorie vidění je nejpříbuznější idealismu.

Zapletal[1]) praví o této theorii, že se mu pranic nelíbí. Je toho mínění, že všech těch úspěchů, jichž autor dochází, dojíti lze prostě tím, že celou popularnost prvé hlavy Genese dobře pochopíme. Tím ovšem nebude možno říci, že svět povstal v 6 dnech, t. j. u vidění, podobně jako hrdinové se potýkají na prknech. — Až do tohoto století biblické kosmogonie po jeho způsobu nikdo nevykládal.

J. Corluy si přeje, aby 6 dnům vidění odpovídalo ve skutečnosti 6 period tvůrčích a aby každá z těchto period vyznačovala se těmi tvory, o nichž vidění vypráví. Podobně Langevin, Kern a j. (H. 122).

Nejnověji zavrhuje theorii vidění, byť ne úplně, Schanz,[2]) pravě, že není podstatného rozdílu mezi touto theorií a theorií idealní, jež předpokládá inspirovaného pisatele zprávy biblické.

10. Když jsme přehlédli po řadě jednotlivé pokusy o výklad šestidenní, nebude od místa, když přehledně si sestavíme výsledky, k nimž všechno to dlouhé a úsilovné bádání až posud dospělo. Výsledky ty jsou:

D n i, o kterýchž v šestidenní se činí zpráva, exegeticky musí se vykládati jediné o našich obyčejných dnech o 24 hodinách. Nejsou to tedy nikterak dni tvůrčí, dni Boží, nýbrž dni lidské, které každý ze svého života zná, poněvadž je prožívá.[3]) Tyto dny nesouvisejí příčinně, nutně s obsahem šestidenní, můžeme je úplně vynechati, a zpráva biblická neutrpí nejmenší újmy. Následkem toho nejsou ve zprávě šestidenní označeny doby, kterých bylo potřeba pro vznik a vývoj jednotlivých říší organických i předmětu neorganických. Doby ty jsou, soudíc dle nynější vědy, periody blíže neurčitelné, které zasahují vzájemně do sebe, vzájemně se proplítají.

P o ř a d s t v o ř e n í celkem musí odpovídati výsledkům vědy, a čím více věda pokročí, tím větší shoda se najde. Velikou závadou u výkladě až posud jsou dvě věci: že země z počátku byla tmavá, vodou úplně pokryta, a stvoření slunce, měsíce a hvězd dne čtvrtého.

V celé zprávě možno pozorovati d v o j í m e t h o d u čili dvojí způsob referování o minulých událostech: methodu historickou a schema-

---

[1]) Časopis katolického duchovenstva 1898, 581 n. (jeho slov užito pro charakteristiku této theorie).

[2]) Theologische Quartalschrift. Tübingen 1899, 306 n.

[3]) Viz též Literarischer Handweiser 1890, 74, 1892, 592.

tickou. Methoda historická je zřejma při vypisování tvůrčích výkonů po sobě v jednotlivých dnech, methoda schematická přichází k platnosti při vypisování jednotlivých věcí stvořených v tom kterém dnu. Obě methody však přesně nejsou odlišeny, zasahují do sebe, aniž možno hned určiti, jak daleko která jde. To platí zejména o tom, zdali Bůh po každé zvlášť stvořil nové bytosti, anebo zdali vložil jen „rationes seminales“ ve hmotu a nechal účinkovati „leges secundarias“.

V šestidenní nejde jen o věci minulé, jsou tu též odstavce budoucnosti se týkající, jinak řečeno: základní osnova celé zprávy je historicko-prorocká.

Dle toho je tu patrný dvojí účel, pro který zpráva vzata do Písma sv.: jeden je přímý, přítomný, poučení těch, jimž nejprve byla dána, druhý nepřímý, pro budoucnost: ustavení téhodne občanského.

Sloh, vypravování po stránce formalní, jest historický, ale se stálým nádechem poetickým. Allegorie ve způsobě a podobě anthropomorfismu má též svoje místo.

Theorie, mající míti alespoň jakýsi nárok na vědeckou diskussi, musí zahrnovati v sobě všechny právě uvedené momenty.

Theorii takovou zde předkládám. Má-li míti jméno, nazvu ji synthetickou, ještě lépe akkommodační nebo-li „pedagogickou“. Vypadá pak takto:

Ať už si myslíme prvním přijímačem zprávy biblické Mojžíše nebo Adama, vždy původ její zůstane nadpřirozený, neboť v tehdejších dobách věda nebyla schopna ji vytvořit. Obsah zprávy však nepřesahuje vědomosti lidské přirozenými schopnostmi, byť i v dlouhých dobách, poznatelné, dosažitelné. Obsah je tedy oboru přirozeného, původ oboru nadpřirozeného, a takovým věcem dle výkladu výše podaného dáváme název mimopřirozený. Dobré porozumění tomuto slovu mnoho prospěje.

Z důvodů výše položených, které ještě dále se rozvinou, soudím, že prvním přijímačem této zprávy byl Adam a žena jeho. Bůh poučil první lidi po způsobu učitele (anthropomorfismus) jednak o minulosti všeho toho, co viděli a znali již od dřívějška, jednak o budoucnosti. Poučil je názorně, ukazuje jim všechny věci viditelné a na základě tohoto jejich názoru vypravuje jim o dobách minulých. Stanovisko tedy, na které se musíme postaviti, je ráj, z kterého pohlíželi na věci kolem sebe a nad sebou.

Poučení Boží trvalo celkem 7 dní, 6 dní o věcech viditelných, 7. dne o neviditelných. Dle toho soudím, že možno určiti, jak dlouho

trvali první lidé v ráji. O tom je mnoho náhledů, ten, který zde pronáším, není nový. Lenz výslovně praví (str. 430): „Zdá se aspoň pravděpodobno, že první rodičové nezhřešili v ten den, v němž byli stvořeni, a že tudíž také týž den nebyli z ráje vypuzeni. Více-li dnů ještě v ráji prodlévali, nelze na jisto pověděti. Ovšem že ještě jedna důmněnka jest, která praví: že Adam po osm dní v ráji trval, a spoléhá na dvou příčinách, a sice: α) jest prý pravděpodobno, že Kristus Pán byl počat a umučen v tentýž den, v němž Adam zhřešil; β) tím způsobem prý se ve shodu uvede učení otců, že Adam v tentýž den byl zhřešil, v němž byl stvořen. Než, ač se proti této důmněnce závažné důvody ozývají, není ona na jisto křiva.“ Škoda, že autor ony otce nejmenuje. — Na důkaz svého mínění prozatím uvádím: 1. Z rozmluvy ženy s hadem vysvítá, že ona i Adam jedli se stromův a že začali vzdělávati ráj, což vše vyžaduje delší dobu než jednoho dne. 2. Bylo zajisté vyměřeno, aby důkladněji seznámeni byli se životem blaženým v ráji, by tak názorněji poznali dobrotu Boží a svou lehkovážnost. 3. Pojmy, které v hexaemeru přicházejí, jsou z věcí konkretných a proto zajisté potřebovali více času, aby věci ty poznali a tak názorem svým pojmy o nich si získali. Alespoň nic v textě neukazuje, že by jim byl Bůh všechny pojmy nadpřirozeně vlil, jako to učinil při jménech zvířat. — Proto myslím si pobyt jejich delší, v tomto pořádku: Připustíme-li, že v pátek byli stvořeni, jak většina vykladačů myslí, pak v sobotu seznamovali se s rájem, oblohou, sluncem a p., zvláště pak dostali názor, co to je tma, světlo, den a noc, tak že na základě tom v neděli počalo pro ně zcela vhodné vyučování Boží dle pojmů, které již názorem získali, o tom, co stojí psáno ve zprávě pod prvním dnem. Vyučování Boží nebylo ovšem tak krátké, jako nyní je v bibli, kde máme takřka jen souborné opakování v několika slovech jistě delšího, protože názorného, lidem přiměřeného poučování, ale také jistě příliš dlouho netrvalo. Ostatní čas věnovali jednak seznamování se s rájem, jednak jídlu a p. Tak to pokračovalo v pondělí až do pátku, kdy poučení o věcech viditelných bylo dokončeno. Čím dále, tím více přibývalo látky, ale také byli oba názorem na věci připravenější, aby mohli sledovati poučování Boží. Vykládám si to tedy po způsobu psychologickém na základě sil, jaké až posud v duši máme. A tyto síly třebas se lišily vnímatelností od našich, přece podstatně byly týmiž.

Od zákonů psychologických přecházím k pedagogickým soudě, že poučování Boží co do rozsahu podávané látky bylo přiměřeno stavu

prvních lidí. Oni měli již mnohé poznatky z jednotlivých stupňů kultury; tyto poznatky potřebovaly přiměřeného doplnění a ucelení. a toho jim Bůh velice vhodně poskytl cestou historického vypravování. Tu poznali první a nejhlubší základ pro kulturu hospodářskou. společenskou, idealní i náboženskou a tak nabyli úplného, zaokrouhleného světového názoru o věcech viditelných a jich příčině.

Tento světový názor podal jim Hospodin dvojí methodou, vzájemně se doplňující: methodou historickou a schematickou. — Methodou historickou jim znázornil jednak, kdy která věc viditelná jeho pusobením (slovem) začala, jednak kdy dosáhla té podoby, v jaké ji (první lidé) před sebou viděli. Jinak řečeno: ve zprávě biblické je přesně udán jak začátek tak výslední podoba té které stvořené věci. A v tomto ohledu je šestidenní přísně historické. Názor svůj tuto pronešený opírám o tyto duvody: Kdo pozorněji čte Písmo svaté, přijde snad jako já k poznání, že tam máme ve věcech celého lidstva se týkajících obyčejně jen stručné poznámky, ale přece úplné, úplné v tom, že vždy udává se té které věci počátek a pak výsledek, čímž jsou nám dány na ruku při vědeckém bádání dva velice dobré pokyny: odkud musíme vycházeti a kam až jednou bádání vědecké, lidské, nanejvýš dojde. Mezi těmito dvěma mezníky je necháno pro rozumování lidské místa hojně, tak že si nikdo na zkracování nemuže naříkati. A pokyny ty, mezniky ty jsou tím pevnější a jistější, že jsou to fakta. Nechť si názory vědecké sebe více se mění, to Písmu neškodí; fakta tam stojí a státi budou stále, a jednou přece najde se výklad, jenž vyhoví zdánlivě nyní si odporujícím faktům. Proto musíme při výkladě stále pohlížeti na fakta Bohem v Písmě zaznamenaná; dokud výklad náš nevyhoví ve všem správně uvedeným faktům, dotud není správný, dotud musíme hledati nový. Buh zjevuje fakta, výklad jich podává jednak církev, jednak věda. Ale ani jeden ani druhý výklad nemůže ignorovati fakta zjevená, jimi je vázán, jeho úkolem toliko je objasňovati fakta dle potřeby té které doby; nad fakta výše není možno jíti. A proto není podstatného rozdílu mezi věřícím a učencem; oba směřují a jsou vázáni fakty, toliko výklad jich je rozdilný, ne ovšem qualitativně, ale quantitativně: výklad vědce je obsáhlejší subtilnější, filosofičtější, výklad věřícího obyčejného je méně filosofický, ale tím jistější, životnější. Oba však stále směřují k faktum, to je basis jejich snažení, to je cíl jejich práce. V tomto ohledu je Písmu zabezpečeno trvání pro všechny doby. Fakta v něm uváděná všeho lidstva se týkající budou stále žádati svého výkladu, budou ducha lidského pobádati, aby bádal o duchu,

jenž ta fakta učinil. Tímto způsobem krásně se ukazuje, že Písmo je schopno vždy i nejmodernější methody při výkladě. Známa jest snaha Dra. H. Schella dodati platnosti duchu, myšlence, při výkladě katolického světového názoru, známo, že theorii svou zakládá na pojmu ducha, myšlenky, duchem, myšlenkou chce všechno obnoviti. Tu však přichází jiný věhlasný učenec a apologeta, Dr. P. Schanz[1] a ukazuje na důležitost fakt těmito slovy: Allen Respekt vor der Macht des Gedankens! Ich habe dieselbe neulich selbst entschieden betont. Welche Gedankenarbeit liegt z. B. in der Geschichte der Astronomie und der gesammten Naturwissenschaft vor! Dennoch hat sich hierin gezeigt, dass die Macht der Thatsachen ebenso gross, in den Augen des sinnlichen Menschen sogar noch grösser ist. Das koppernikanische Weltsystem wäre nie zum Siege gekommen, wenn es nicht durch Thatsachen in der Natur seine volle Bestätigung und seine unwiderlegliche Beweisführung erhalten hätte... Gegen die rauhe Wirklichkeit der Thatsachen kämpft auch die Macht des Gedankens vergebens... Po delší úvaze pak spojuje obě a praví: „Man muss also das Studium der Thatsachen mit der Pflege des Gedankens verbinden." Toť tedy methoda nejnovější, a hle, jak uvidíme již v první kapitole nejstarší knihy Genese, je jí výtečně užito! Tam jsou zjevena fakta a dle nich každý snadno pozná, jakými myšlenkami, jakým duchem má o nich uvažovati; myšlenky ty podávají se samy sebou. „Jsou pak tyto: 1. Bůh všecko stvořil. 2. Všecky věci, které Bůh stvořil, jsou dobry. Od Boha nepochází nic zlého. 3. Bůh všecko stvořil ke službě člověka. Člověk má tohoto daru užívati vždy jen ke cti a chvále Boží. 4. Bůh dokonal stvoření světa v 6 dnech a odpočinul dne sedmého, aby i člověk 6 dní pracoval a sedmý den službou Boží posvěcoval a všecka dobrodiní od Boha přijatá vděčně si na paměť uváděl. Tyto čtyři dogmatické pravdy jsou hlavním a podstatným obsahem celého hexaemera. Vše ostatní, co se v něm mimo to vypravuje, otáčí se okolo těchto dogmatických pravd jakožto okolo svého středu a hlavního obsahu." P. 772-3. — Methody schematické užil Bůh při poučování o jednotlivých oddílech stvořených věcí. Probírá jednotlivé tyto oddíly a vysvětluje je prvním lidem, pokud znalost o tom jim byla potřebná a užitečná. Nejsou tu proto vyjmenovány všechny oddíly zvířat, rostlin, jak nyní v zoologii a botanice se vypisují, nýbrž jen ty, které znáti pro svůj stav potřebovali. Tu není zachován přísný pragmatismus, nýbrž rozhoduje tu účel, pedagogika. Než zdali skutečně názorem mohli všechny ty věci poznati, zvláště

[1]) Theologische Quartalschrift, Tübingen 1898, str. 36 n.

velryby? Mohli. po způsobu vidění Adamova. Ale nemusíme míti k tomu ani vidění, třeba jen si představiti polohu ráje. „Armenien war vor der letzten Flut eine Insel oder Halbinsel, welche sich terrassenförmig aus jetzt trocken gelegten Meeren erhob. und deren mildes Seeklima dem Menschen alle Bedingungen zu einem glücklichen Dasein erfüllte." K. L. 9. 1461. — Srv. k prvé methodě P. 795. Vychodil: Apologie I. 137.

Na základě předešlého tvrdím dále. že shoda mezi vědou a vypravováním biblickým musí býti. alespoň co se týká methody historické. Říkává se ovšem všeobecně. že bible není učebnicí přírodopisu. To je pravda, ale má-li býti slovem Božím. nesmí míti v sobě chyby proti přírodopisu. Neboť by každý musil říci: nemohu-li se na bibli spolehnouti v tom. co vidím. jak bych mohl na ni spoléhati v tom. čeho nevidím. Pak bychom neměli kriteria pro rozeznávání zjevení od pouhých mythologických kombinací. Zdá-li se nám chyba proti přírodopisu. musíme ji hledati ve svém výkladě. faktum zůstane. ale výklad se mění. Považme dále. že odborník ve vědě jedné jest dilettantem v druhé. ale o Pánu Bohu nemůžeme toho říci. on zajisté jest odborníkem ve všem. a proto co zjeví. musí býti pravda. Ale právě třeba dáti dobrý pozor na slova: co Pán Bůh zjeví. neboť v Písmě jsou mnohé věci z přírodopisu. které nejsou prosloveny jménem Božím. nýbrž obsahují jenom náhledy a výklady lidské. Svatý Jeronym výslovně praví: „Multa in Scripturis iuxta opinionem illius temporis. quo gesta referuntur. et non iuxta quod rei veritas continebat." Zkrátka: třeba dbáti při výkladě více psychologie lidové! Co však slavně jménem Božím jako zjevené se prohlašuje. i když věcí přirozených se to týká. nemůže býti nějak bludné. Proto přisvědčuji úplně slovům DB. 9. 1054: „On répète sans cesse que la Bible ne fait pas de science. C'est vrai; mais s'ensuit-il. qu'elle puisse se tromper sur les faits qui touchent à la science? On n'oserait sans doute le soutenir." (Říkává se stále. že bible neučí vědě. To je pravda; avšak zdali z toho následuje. že se může mýliti ve faktech. týkajících se vědy? To tvrditi jistě se nikdo neodváží.) (P. d.)

Ze života pro život.

Čeho jest katolickým spolkům socialním třeba? Spolkový život katolický se utěšeně vzmáhá. Můžeme si spokojeně říci, že jsme pochopili potřebu doby, že stojíme na její výši. Má o to největší zásluhu „socialní papež" Lev XIII., má o to zásluhu náš episkopat, má o to zásluhu vzdělaný a uvědomělý náš klerus, má však o to zásluhu nemalou i náš v jádru dobrý lid. Nechlubíme se, jen mluvíme o skutečnosti, jíž neupírají a nemohou upříti ani naši nepřátelé.

Ale tomu spolkovému životu je mnohého třeba, aby trval a zkvétal.

Aby trval, aby zasluhoval jména života, nutna jest nějaká činnost vnitřní, činnost ve spolku samém. Činnost ta, určená stanovami, musí se vztahovati na zábavu a poučení členstva. Pomíjíme zábav, jež arci nejsou bez důležitosti, podotýkajíce pouze, že musejí býti slušny. Mnohem důležitější je činnost druhá: na poučení členstva.

Poučení se má dostávati členům dvojím způsobem: privatní četbou a přednáškami.

Četba členů má velký význam, ale musí býti obratně řízena. Tu třeba především knihovny, knihovny třebas ne velké, ale spořádané, katalogem opatřené, řádně spravované a účelně rozmnožované. To poslední je nejdůležitější, ale také nejobtížnější. Prostředků bývá málo a co dávají dárcové, jest obyčejně odpadek knihovny jejich. Než hledě k důležitosti četby musí katolický spolek aspoň dle možnosti účelně knihovnu svoji rozmnožovati, netoliko v literatuře romanové, nýbrž i ve vědecké.

Řízení četby a doplňování nebo nahražování jí připadá přednáškám. Jaké mají přednášky býti, naznačuje již samo jméno spolku: katolické socialní. Členové mají býti uvědomělými katolíky a zběhlí v otázce socialní.

K prvému třeba přednášek z náboženství. Neříkej nikdo, že kázaní je v kostele. Tam koná se často jen rapsodicky, bez systemu a pak nemůže se přizpůsobiti tou měrou potřebám katolických mužů, jaké žádá doba přítomná. Zde zvláštní důraz třeba klásti na rozumnost zjevené víry katolické, a proto hlavně apologetické části probrati: předpoklady víry, zjevení, nauku o církvi, poměr víry a vědy atd.

K druhému cíli, aby totiž členové katolických spolků byli znalí otázky socialní, vedou přednášky ze sociologie a ekonomie. Tu třeba práce ve směru negativním a positivním. Negativně: vyvrácení

sociologických a národohospodářských bludů táborů protivných. zvlášť liberalismu a socialní demokracie. Positivně: objasnění nauk těch se stanoviska křesťanského. katolického. Vědecky správně. popularně. ale také — a toho se nejvíc zapomíná — systematicky. Socialní demokracie — o tom nelze pochybovati — jest agitační nástroj v rukách několika. a na konec v rukách židovských. Tu stačí ovšem papouškování nějakých „loci communes" z jejich listů. V našich spolcích by tak býti nemělo. Tu jde o opravdové poučení lidu. aby sám dobře vida. sám dobře poměrům rozuměje pracovati mohl zákonnými prostředky o svém prospěchu. o své záchraně. Proto třeba vhledu v otázku socialní. skutečného věcného přesvědčení, že u nás je pravda a na protivné straně blud. A takového přesvědčení nelze dosíci než přednáškami systematickými. Spisy Paulyho. Neuschlovy. překlad Cathreinova „Socialismu" a očekávaný překlad Antoinova „Cours d'économie sociale" poskytnou dosti pomucek. To by byla část více theoretická. Postupný výklad programu našeho tvoří pro nás sociologii a ekonomii praktickou.

Do sociologie theoretické možno zařaditi též nejdůležitější části věd státních a výklad nejpotřebnějších zákonů.

Jak vidno. látky jest mnoho. Jen velká tu vzniká otázka. kdo má ty přednášky míti. Patrno, že k tomu třeba značného stupně vzdělání. Jen ti. kdo sami se vyznají v otázkách onéch. mohou jiné o nich poučovati. Pokud se naše intelligence katolických spolků straní a pokud si spolky sami členů tak znalých otázky socialní nevychovají. připadne ta úloha knězi. Obtížná úloha — opravdová oběť. ale — co platno — je to moderní úkol knězův. a tam. kde takového spolku třeba — kněžova povinnost. Jen musí sám býti v sociologii a národním hospodářství doma. A tu nelze si zapírati. že příprava kněžova k tomuto modernímu jeho úkolu jest nedostatečna. že se většinou přenechává privatní práci kandidatově. jež v mnohém ohledu je nepříjemna. odpuzuje. že tím velmi postavení kněžovo v životě veřejném se ztěžuje a pokrok katolický spolků socialních zdržuje. Jakž jinak? Mladý kněz nestojí na pevné půdě. sám je poněkud dilettantem, ke každé přednášce potřebuje mnoho přípravy. pozbývá chuti — omezí se na nejnutnější: vnitřní život spolku trpí. Proto bude naše catonovské „Ceterum autem censeo" stále zníti: Našim katolickým socialním spolkům je třeba systematických přednášek křesťanské sociologie a ekonomie v theologických ústavech a zatím. a později také. aby na místa. kde takové spolky jsou potřebny a trvají. byli posíláni kněží oborů těch znalí a práci spolkové přející. To ovšem je věcí nejd. episkopatu.

Aby život spolkový zkvétal, třeba i činnosti na venek. Vnitřní činnost je té činnosti vnější nutným předpokladem, nezbytnou podmínkou, činnost na venek činnosti vnitřní květem, ovocem. Spolek socialní může žíti životem vnitřním a na venek nevystupovati — snad mu v tom brání poměry, snad není ještě dosti připraven, ale to jen na čas: přirozené ovoce se samo dostaví; spolek může však také rozvíjeti činnost vnější bez přiměřené práce vnitřní, ale také to jen na čas, brzo přestane, protože schází základ, scházejí síly. Jen kde se obojí družně pojí, lze mluviti o rozkvětu spolku.

Tou činností vnější nemyslím divadla, koncerty, výlety, ač i ty jsou vnější známkou života, nemyslím také manifestační schůze, veřejné přednášky, třebas jsou veledůležity, myslím vliv, působnost spolku na okolí, jež se jeví získáváním nových členů neb aspoň jakýmsi obrodem té nové společnosti v ohledu katolicko-socialním, vnikáním správných zásad v širší vrstvy, ovládáním veřejného života. Zvláštní nějaké příhody, potřeby veřejnosti, jakost a ráz slavností, především volby jsou toho vlivu, té vnější činnosti zkušebním kamenem.

Jest patrno, že podmínkou této činnosti jest vědění členův, o němž již byla řeč, jest dále bezúhonnost života jejich. Zásady naše jsou pravdivy, a pravda musí zvítěziti. Ale hlasateli té pravdy jsou lidé, a pravda jest proto od nich odvislá. Kde není život bezúhonný u členstva, tam činnost na venek jest nemožna. Členové, již slovy pravdu hájí, skutky potírají, více škodí dobré věci než prospívají. Proto se nesmí v katolických spolcích pěstovati hejřilství, jež jednotlivce i rodiny ničí. Spolky prý vynašel čert, naše ne. Proto nesmějí členové dávati pohoršení nepočestnými známostmi. Volná láska jest heslem socialních demokratů. Proto nutno zachovávati vespolek svornost. To jest velmi důležito. Špatný kozák, který nechce býti atamanem, praví přísloví, ale zle spolku, kde každý chce býti atamanem, každý chce poroučeti, nikdo poslouchati. Znám spolky, které by mohly kvésti, ale trpí touhle vadou. Duch poddajnosti, sebezapření je ctností křesťanskou, pýcha, vypínavost je hříchem.

Dále je k činnosti veřejné třeba zachovávati řádný způsob ve vystupování, říditi se vhodnou methodou. Příčinou bludu je buď nevědomost nebo zlomyslnost. V prvém případě nutno poučiti, nemoc vyléčiti, tu třeba mírnosti. V druhém nutna srdnatost, však i ta spojená s křesťanskou láskou. Vždy tu dbáti jest zásady: mírně ve způsobu, srdnaté ve věci. Ostatně s tou mírností, láskou křesťanskou se tropí často neplecha, užívá se těch výrazů poněkud frasovitě, žádá se

jí tam, kde jí mravouka nepředpisuje. Láska křesťanská musí býti spořádaná: napřed Boha, jeho církev miluji, pak teprv lidi. Kde Bůh, kde církev a její sluhové jsou urážení, kde zásady pravdivé zlomyslně napadány, tam právě křesťanská láska žádá důrazného odporu. Vždyť i Kristus svůdné fariseje tepal, chyby jejich odhaloval, na ně důrazně útočil. Ale ne nadávkami, ne spíláním; to neporáží, nýbrž dráždí; v tom naše spolky nesmějí následovati socialně demokratických.

Vedle osobního bezúhonného života a vědomostí jednotlivcův a řádné methody třeba ještě k veřejné činnosti (a ovšem také ke zdárné vnitřní) peněz a organisace. Však o tom jindy. s.

* * *

„Konec moderní ženy. Laura Marholmová, autorka „Knihy žen“, i do češtiny přeložené, přestoupila ke katolictví. Při této příležitosti byla se strany církve výslovně doporučena přízni katolického tisku... Nevíme, máme-li co činit se žalostnými konci vysíleného ducha anebo s bezcharakterním švindlem. Ale faktum je, že od nynějška je pí. Laura Marholmová literarní mrtvolou, neboť co ještě dále **napíše, bude sloužit jen duševním potřebám svíčkových bab.**“

To píše „Česká Stráž“ (směru realisticko-nevěreckého). O redaktoru jejím p. Fr. Khemlovi a snad ani o pisateli poznámky není známo, že by dosud byl něco napsal, co by sloužilo aspoň „potřebám svíčkových bab.“ Ale to je konečně vedlejší. Hlavní jest, jakou hloupostí, ba stupidností muže neznámý realistický pisatel beze studu a s úspěchem bojovati proti cizímu přesvědčení, jest-li to přesvědčení náhodou katolické. Ani my nerozhodujeme tu o otázce, pochází-li návrat paní Marholmové ku katolictví z „vysíleného ducha“ či z „bezcharakterního švindlu“, právě tak jako pisatel toho rozhodnouti nemuže. My ovšem známe ještě třetí možnost, která tu asi je skutečností, totiž upřímné přesvědčení. U lidí braku pisatelova je tato možnost neznáma, neboť již dávno asi zapomněl, že člověk muže také nějaké přesvědčení míti. U něho jest jen alternativa: „vysílený duch“ anebo „bezcharakterní švindl“, a proto těmito na výsost surovými přívlastky častuje najednou tak kavalírsky také dámu, nedávno ještě zbožňovanou, dokud za pravdou jen bloudila. Nezná pohnutek jejích, a přece ji tak neurvale hanobí.

Tomu se říká snášelivost a úcta k cizímu přesvědčení, jíž po nás tolik žádají, sami jí za mák nemajíce. To je jedna stránka věci.

Druhá je ten způsob psaní, osobně na výsost urážlivý, proti dámě, jež konečně nikomu neublížila aniž čeho jiného se dopustila,

nežli že podle vědomí a svědomí svého opustila dřívější názory, poučivši se o jiných, lepších, a že to poctivé vyznala. Tak alespoň z projevu jejího vysvítá, a dokud nevíme nic jiného o pohnutkách jejích — pisatel také nic neví — nemá ani protivník nejmenšího práva, házeti po ní kamenem, jak učinil tento humanitně-realistický vzdělanec. Zmíněno tu minule, že se takovým způsobem nezbytně živí v obecenstvu nejen fanatismus protináboženský, nýbrž surovost vůbec. Až pánové někdy pro změnu themat a pro balamucení svých čtenářů zase jednou spustí oblíbenou písničku o příčinách rostoucí nesnášelivosti a surovosti, ať uvedou mezi nimi na předním místě svůj způsob psaní o osobách jiného smýšlení. Budou tak pravdě nejblíže.

Dále zajímá v poznámce známý liberalistický způsob, jakým se posuzují autority. Dokud Marholmová psala hodně „moderně", hodně divoce, byla autoritou. Nyní dělají velebitelé její najednou, jako by všecko, co dříve věděla a uměla, byla zapomněla. Proto, že více a více studovala, více a více přemýšlela a zkoumala, až došla k názoru katolickému, proto a jen proto vmetne se jí ledajakým pisálkem nestoudná urážka o vysíleném duchu nebo švindlu. Ovšem, státi se liberalem neb realistou smí každý, na pohnutky se nehledí. Katolikem se státi nesmí nikdo, byť pohnutky byly sebe věcnější a sebe čistší; na to se takoví posuzovatelé neohlížejí. Opustiti liberalně-realistickou mělkost a nadutost nesmí nikdo, neboť to je bezcharakternost, byť to i následovalo po nejsvědomitějším pátrání a opravdovém přesvědčení. To je ten realistický pokrok v poznávání pravdy! Opustiti katolictví za to dovoleno z ledajakých důvodů, to je vždycky zcela charakterní, je vždycky pokrokové. Nepravím, že by každé takové další bádání a nové přesvědčení bylo — ať na té či na oné straně — v každém případě uvědoměnými správnými důvody podepřeno, tedy že by vždycky tu byl pokrok v pravdě, ale hned šmahem zlehčiti člověka, kterého jsme včera vyvyšovali, a to jen proto, že se stal katolíkem, to svede jen logika liberalistická. Neuznalost tato bije do očí tím více, srovnáme-li, jak našinci se chovají k odpadlíkům, kteří něco platného vykonali, a jak se chovají protivníci naši k těm, kteří jim dobré služby prokázali ale pak lepšího poučení a přesvědčení nabyli, a proto od nich odstoupili. Tak zajisté úplně upříti veškeru schopnost, veškero nadání člověku, který je tak dokázal, jako zde na př. pí. Marholmová, to dovedou jen snášeliví liberalisté. My zajisté, ač litujeme odchodu schopných svých členů, nevzchopíme se k tomu, abychom šmahem na nich odsoudili všecko, ba i to, co ještě budoucně udělají. —

to dovede jen prorok z „České Stráže“ a jemu podobní. Je to skutečně jednání, jehož nelze pravým jménem ani pojmenovati.

Souvisí to ovšem s předsudkem o inferioritě katolictví a katolíků. Naproti katolictví umlkají všechny frase o osobní svobodě, snášelivosti. Člověk se bez překážky může poturčiti, požidovštiti nebo buddhistou státi — zaznamená se to jakožto osobní libustka neb jako zajímavost, ba dokonce jakožto výsledek vážné snahy po pravdě; o katolictví nic takového neplatí, to je vždy zpátečnictvím. A kdyby aspoň člověka v tom zpátečnictví, které jest ryze věcí osobní, nechali na pokoji! Ale nikoli. Pravda plodí nenávist. A v tom je značný důkaz pravdy pro věc naši, že právě jen ona mezi živly tak různorodými, vespolek tak málo příbuznými, takovou zuřivou nenávist budí. A to důkazem pravdy vážné, neboť inferioritě náležela by spíše nevšímavost a pohrdání, jaké skutečně zakouší činnost naše v některých odvětvích, ve kterých jsme pozadu. Na takové spravedlivé ocenění však se tam nepomýšlí. Těm lidem je celá věc a každý zástupce její proti mysli, a poněvadž přese vše útoky nedaří se boj dle přání, katolická pravda nemizí, nýbrž se rozmáhá, proto ten vztek. Ale poněvadž není snad vzhledem k hrdosti lidské působivější zbraně nad porok zpozdilosti a inferiority, proto jím býváme tolik častováni. Mnozí se tím zastraší, u mnohých vznikne odtud neváženost a odpor. V tom jsou ti lidé dobrými psychology. Jak tu již podotčeno, i v obyčejném životě zahaluje se duševná nicota takovýmto nimbem povznešenosti. Z gymnasijních kollegů na př. domnívá se právník neb medik svou vědou vysoko býti nad bohoslovcem, třebas jen pomocí tohoto se studiemi protloukli a odborné zkoušky své po dlouholetém „studiu“ stěží složili. Ale konečně dobře nám tak. Nejenom že se všude neplčiňujeme, jak bychom mohli a měli: ale i to, co skutečně máme, si znevažujeme a znevažovati necháváme. Protivníci nám stále přednášejí o naší inferioritě, a my — opakujeme to po nich i tam, kde to není pravda, a sami tomu pomalu uvěřujeme.

Vím, že to naši lidé myslí dobře. Uznání nedostatku je začátek polepšení. Ale věc má dvojí háček. Jednak není hezké, na inferioritu pořád naříkati a sám buďto ničím proti ní nepracovati aneb ji bezcennými spisy neb jiného druhu podniky ještě jen dokumentovati. Nechci ukazovati prstem, ale příkladu je dost, a známých. Jednak, a o to zde hlavně jde, střely takové velmi snadno a velmi často zalétají jinam než kam bylo mířeno. Osoby jsou míněny a věc bita. U protivníků je to tak vypočteno — ačkoliv nikterak neuznávám všech těch mučenníků z naší strany, kteří domnívali se trpěti za

svatou věc a trpěli přece jenom za nedostatečná díla vlastní. Není to sice logicky správná indukce, ale pochopitelná a, jak pravím, protivníky zamýšlená: ta a ta díla jsou špatná, tedy nic kloudného nesvedete, váš princip a system je neúrodný, života a pokroku neschopný atd., na vlas tak, jak to napsal tam ten falešný prorok z „České Stráže". Jemu zajisté nezáleží na tom jako nám, aby na př. paní Marholmová a vůbec naši lidé něco dobrého napsali, naopak. A čeho si přeje, to také již tvrdí a předpovídá. Házeje však po osobě, chce zasáhnouti věc. Jest mu jakoby samozřejmým předpokladem, že katolictví není schopno zdárné činnosti literarní, ale tím, že tuto hloupost znova tvrdí, dělá zároveň náladu pro to, by se na činnost katolickou pohlíželo jako na bezcennou, a už napřed varuje přátele oblíbené spisovatelky, aby jim snad nenapadlo, též nové její projevy vážně přijímati. Je to zřejmý výpočet zákeřnictva, ale sluší uvážiti, že by i sebe lépe míněné výtky s naší strany mohly míti týž účinek, kdyby se tak stále bez náležitého rozlišování a hlavně bez platného přičinění o nápravu pronášely.

Prokázal jsem tu onomu výlevu neznámého pisatele v „České Stráži" příliš mnoho cti, ale nešlo mi tak o jednotlivce jako spíše o typ takového zběsilce, jejž i sebe menší úspěchy věci naší připravují o veškeru rozvahu a slušnost. Neboť opisů takovýchto realistických diktand koluje v novinách našich velice mnoho, a jsou velice svůdné i nákažlivé. Bylo tedy záhodno, vzorek takový pozorněji si prohlédnouti.

* * *

Školy zase naplněny, osvěta theoretická i praktická i nepraktická, jasná i nejasná, zase rozlévá se plným proudem do mládeže naší. Kéž jest nadějí vlasti i vlasti samé ku zdaru! Kéž vzdělá nám dorost vědecky, avšak i prakticky zdatný!

V obojím směru však, humanitním i realném a prakticky odborném, při veškeré vyškolenosti rozumu a zkušenosti, hlavním zůstává to jedno potřebné, ryzost povahy a bezúhonnost mravní, život křesťanský. A to nezdá se býti dosti obstaráno ve výchovu mládeže studující, zvláště ve školách odborných, obchodních, průmyslových a hospodářských. Již v poměru škol těchto na př. ke gymnasiu jeví se veliké nedostatky, ačkoliv i gymnasijní výchov zařízen více policejně než vychovatelsky. Zdá se vůbec, jakoby činitelé ve školství rozhodující chtěli stránku idealní tím více ze škol vzdáliti, čím materielnější ráz školy ty již mají. Víme, jak nakládáno s vyučováním náboženství v realkách; ve vyšších třídách se tam až dosud všude náboženství nevyučuje.

Nepoměry ty jsou velice křiklavé. Srovnejme na příklad žáka obchodní školy (neb akademie, vše jedno) s gymnasistou. Tento zajisté v dějepise a v předmětech filologických nalézá hojně duševné potravy, jíž by nejen vědomosti své rozmnožil, nýbrž také ducha a cit zušlechtil, sebe opravdu „vzdělal", aspoň umí-li učitel jen poněkud předměty ony účelně pěstovati. V odborných školách se předmětům takovým sice také vyučuje. Ale jednak jsou to jen drobty, a ty velice suché, co se tam podávají, jednak i toto vyučování zařízeno již — a zcela správně — směrem praktickým, obchodním nebo průmyslovým. Duše odtud odchází s prázdnou, a přece také pro sebe něčeho potřebuje a žádá. Je tedy víc než pochybné ceny chlouba, že obchodní školy neb akademie jsou emancipovány od vyučování náboženství a dokonce ode všech náboženských výkonů. Že žáci sami se tím na př. vůči gymnasistům pyšní, není nic divného. Ale staří, ti, kteří školy takové zřizují neb vedou, ti by měli míti více rozumu.

Rozumí se samo sebou, že v těchto výtkách budou hned větřiti konfessionelní školu, klerikalismus a kdoví co jiného. Ne, mluvme si jen pravdu. Mravnostní poměry mezi žactvem oněch zmíněných škol jsou přímo hrozné. Odtud pak má nám vzrůsti elita stavu obchodnického, peněžnického, živnostnického. Již nyní s bolestí pozorujeme úžasné úkazy nesvědomitosti, nepoctivosti a zhýralosti ve stavě tom. Nebude-li záhy postaráno o nápravu, požidovští se nám docela. A hlavním lékem od toho může býti jen patřičné pěstování stránky náboženské, na němž by všem činitelům zde rozhodujícím mělo záležeti. Nic nám nepomůže, že máme a budeme míti své odborné školy, vlastenecky a důkladně řízené, neodchová-li se nám jimi dorost mravný a svědomitý, dbalý uvnitř i zevně zákona Božího. Bez tohoto stane se veškera dovednost jen chytráctvím, které vede ku zpronevěrám všeho druhu a k záhubě.

Jakým způsobem a jakou měrou by se tu měla náboženská stránka pěstovati, nelze ovšem několika slovy vystihnouti. Bylo by snad i možno diskutovati otázku, jest-li naprosto potřebí vyučování školského či stačí-li účastenství při bohoslužbách, zahrnuje v to ovšem také kázaní atd. Nejdeť jen o náboženské vědomosti, nýbrž také a hlavně o praxi. Ale něco by se tu rozhodně státi mělo, a co nejdříve.

Požadavek tento je tím naléhavější, čím méně jinak u žactva tohoto postaráno o kázeň a mravní zvedenost v životě soukromém. Člověk věru nechápe, že s takou lehkomyslností ponechávají se hoši právě v nejnebezpečnějším věku 14—18 let docela sobě samým, bez veškerého takořka dozoru, beze všeho vedení, s pouhým spolehem na

„dobrý byt.“ Víme, jak zhoubně působí ta t. ř. svoboda na mládež akademickou. Zde jest nebezpečí mnohem větší, a přece tak málo se děje, aby se předešlo. Kázeň ve škole, byť byla sebe lepší, samotna nestačí. Dozor má sahati i do života mimoškolního, zvláště u studujících odjinud přišlých. Čím méně studium samo pěstuje citovou a mravní stránku jejich, tím více třeba napomáhati výchovem náboženským a kázní. Jinak pokazí se nám důležitá část národního dorostu, v jehož rukou z největší části spočívá národní majetek a tím také vliv na soukromé i veřejné poměry národu.

Písemnictví a umění.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

LXX.

141. Radiš a Lupinus, opati. Olomouc, 31. května 1277. — M. I. a. 3.

Nejstarší záznam na rubě: Super metas Wisstrowanky, novější: Super metas in Wistrowan. Pečeti visely na pergamenových proužcích, kapitolní schází, pečeti obou opatu ve vosku bílém velmi porouchané.

Dr. L.: Druck correct. (II. pg. 157.)

Str. 196. ř. 4. Cysterciensis original: Cystersiensis;
ř. 9. komma za slovem parte „ ho nemá;
ř. 11. de Horka „ de Horca;
str. 197. ř. 5. inconzelsa „ inconzelsa.

LXXI.

143. Biskup Bruno. Svitavy, 4. září 1277. — Q. II. b. I.

Pečet biskupova na proužku pergamenu v bílém vosku poškozená velmi, sotva znatelná. Kapitolní nebylo, není pro ni zářezu. Záznam na rubě: feodum in Branekesdorf et ceteris rukou pozdější: brunonis episcopi. Číslo rumělkou: I. 1.

Str. 198. ř. 2. Stangoni L. Stagoni Original: Ztagoni;
ř. 6. in „ in, bylo však původně na tom místě *et*;

ř. 7. rebus et persona — Original: rebus et persona (sic);

ř. 12. oppidi — „ *opidi*;

ř. 14. Swencer viginti — „ Zwencer vigi*ti* (sic);

ř. 16. sturis — „ ꝫturis;

str. 199. ř. 6. etiam — „ e*c*iam;

ř. 8. Sciendum — „ Zciendum;

ř. 13. 17. sigilli — Zigilli;

ř. 15. scholasticus — Zcholasticus;

ř. 18. Switauia — Zwitauia;

ř. 19. sabbato — ꝫabbato.

Připomněti dlužno, že v této listině není leč dlouhé *s*, jeho místo zastupuje písmeno, které i podobou i způsobem psaní není než ꝫ; na konci slov až na některé případy, kde jest dlouhé *s*, výhradně nalézáme ono ꝫ.

LXXII.

173. Týž biskup. Kelč, 27. března 1280. — F. I. a. 5.

Str. 236. ř. 2. in perpetuum — Original: inperpetuum;

ř. 8. promptitudine — „ omylem: propmtitudine;

ř. 9. bonis fidelibus — „ bonis *et* fidelibus;

ř. 13. Pustimir L. fälschlich: Pussimir — „ Pustimir;

ř. 15. steuris — „ ꝫteuris;

str. 237. ř. 15. Vvlmensteyn — „ *W*lmensteyn;

ř. 18. sigilli — „ ꝫigilli.

LXXIII.

175. Týž biskup. Ketř, 10. května 1280. — Kopiář I. fol. K. VIII.

Str. 239. ř. 7. dominus Bohuss — kopiář I. dominus Boh*us*;

ř. 14. Epimachi — „ „ mylně: Ephimachi.

LXXIV.

205. Mikoláš kníže opavský. Opava, 27. srpna 1282. — R. I. b. 1.

Nejstarší záznam na rubě listiny: s u p e r u i l l a S e o r o t h i n (novější rukou jiným inkoustem): p r o r e c o m p e n s a c i o n e d a m p n o r u m T h e o d e r i c o e p i s c o p o i l l a t o r u m (jinou rukou zběžněji psáno): e i d e m e p i s c o p o e t s u c c e s s o r i b u s d o n a t i (sic). Známou rukou jiným inkoustem: l i t t e r a b r u n o n i s e p i s c o p i. Číslo rumělkou: VI. k. Jiné záznamy jsou níže vyškrabány a psáno tam nově baronem Buolem. Tři pečeti na hedbávných nitích žlutých a červených, čtvrtá odpadla zcela, niti však jsou. Pečeť Mikolášova ve vosku bílém poškozená má uprostřed rytíře na koni, jehož hledí spuštěno, s kopím v pravici, na kterém vlaje praporec, se štítem v levici, drží se jenom na třech nitích červených; na rubě jest vytlačen sekret knížecí: uprostřed poprsí rytíře s hledím spuštěným, legendu zde nečitelnou přečetl jsem při listině následující.

Str. 271. ř. 6. vniuersis — v originale bylo „h“ napsáno, přes to učiněno písmeno *c* k slovu vniuersis;

ř. 14. Prerouiensi, quoad — original: Prerouensi, quo ad;
str. 272. ř. 9. Schowenburg L. Schawenburg — „ Schowenburg, jako při listině následující.

LXXV.

206. Týž kníže. Opava, 28. srpna 1282. — C. I. a. 10.

Nejstarší záznam na rubě: Super willa Bykow; později před to napsáno: littera nicolai ducis oppauiensis. a na týž řádek co prvotný záznam jest, in districtu oppauiensi.

Pečet Mikolášova jako výše; kolem poprsí rytířova v sekretu čísti lze dobře: † S. NICOLAI. DVCIS. OPAVIE. Z třetí a čtvrté pečeti zbylo po kousku vosku na hedbávných nitích žlutých a červených.

Str. 272. ř. 15. Theodrici — Original: Theoderici;
str. 273. ř. 3. uel ingenio — „ vel ingenio;
ř. 12. vtriusque — „ utriusque.

LXXVI.

227. Bedřich ze Schonburgu. Brno, 29. července 1285. — P. I. a. 4.

Nejstarší záznam zní: Compromissio | iurisdiccionis inter Fridericum de Schonburg | et episcopum Olomucensem. Slova „iurisdiccionis inter" jsou k nepoznání přetržena a k „Compromissio" připsáno kursivou latinskou věku asi XVI.: „compositionis inter."

Číslo rumělkou: v. l.

Sedmero pečetí dle Bočka neporušených na pergamenových proužcích jest více méně poškozeno, ale ani jediná bez vady.

Str. 297. ř. 5. Nouo Sedlicz — original: Nouosedlicz;
ř. 15. orig. Vlricum, ř. 17. Schonberg, ř. 21. observare, ř. 26. vtraque;
ř. 29. netřeba s Dr. L. čísti super demolicionem. v originale jest zkratek demolitoē, což jest správně demolitione;
str. 298. ř. 10. dominus Johannes de Chepow, v originale jest: dn̄s pbs, věrojatno: dominus plebanus de Chepow;
ř. 31. wasallis — original: wassallis;
str. 299. ř. 14. Ethlaw L. Ethlens — snad: Ethleus;
ř. 15. Hukenswald — original: Hrkenswald.

LXXVII.

229. Václav II. král. Hradec, 18. listopadu 1285. — R. IX. b. 1.

Nejstarší záznam na rubě: super Vchechouicz in districtu opauiensi; před to napsáno později inkoustem jiným a jinou rukou: priuilegium a pod to týmž inkoustem a touž rukou: Wenceslai regis. — Poznámka Bočkova tužkou: descripsi $\frac{2}{12}$ 839.

Pečet velice porouchaná není pouhý „Reitersiegel", nýbrž pečet dvojitá: avers představuje Václava jako krále českého v královském oděvě sedícího na trůně, po levici majícího štít s českým lvem dvojocasým, revers jako rytíře v plné zbroji.

Str. 300. ř. 4. privilegii	Original: priuilegii;
ř. 5. nouerint tam presentis	„ nouerint *vniuersi* tam presentis etc.;
str. 301. ř. 10. vniuersis	Original: uniuersis;
ř. 25. villa	„ uilla.

Při této listině i nejmenší úchylky od originalu jsou vytčeny. Zdali Boček sám vynechal slova Drem. L. poznačená nebo se to stalo při tisku, rozhodnouti by mohl pouze, kdo by nahlédl do jeho rukopisův. K vytčenému impeticionem srovn. výše str. 150. super demolitione.

LXXVIII.

240. Václav II. král. Brno, 11. března 1286. — Kopiář I. fol. D. VIII. r.

Str. 314. ř. 5. má kopiář velu*d*; ř. 20. quat*i*nus; ř. 23. *vel* seruitute et vexacione; ř. 25. *v*iolare; str. 215. ř. 2. Marc*i*.

LXXIX.

242. Týž král. Brno, 21. března 1286. — Kopiář I. fol. D. IV.

Str. 316. ř. 1. 2. Parcere parentibus	kopiář správně: *Parere* parentibus;
ř. 2. impendere	„ i*n*pendere;
ř. 16. eadem	„ mylně: ēadem, t. j. eandem;
ř. 21. Specialiter	„ *Z*pecialiter.

Ostatně jenom pravopis částečně jest jiný *t* za *c*, *c* za *u* a naopak.

LXXX.

260. Václav II. král. Olomouc, 27. září 1287. — Kopiář I. fol. D. VIII.

Str. 338. ř. 8. kopiář má Henrico ale str. 339. ř. 9. He*i*nrico; str. 339. ř. 17. in vigilia beati Wenceezlai, kopiář dodává: martiris.

LXXXI.

266. Dětřich, Jindřich a Erkembert Stange. Brušperk, 14. dubna 1288. — E. I. a. 2.

Nejstarší záznam: littera super omagio ecclesie et bonis Vridberg, Swensir etc. Číslo rumělkou: XIII. k.

Pečeti pouze tři na pergamenových proužcích.

LXXXII.

268. Dětřich biskup. Modřice, 14. května 1288. — Kopiář I. fol. L. I. r.

Str. 347. ř. 2. domino preposito	kopiář: domino ... preposito;
ř. 7. Pohorzelicz	„ Pohorz*i*elicz;
ř. 10. dyocesis	„ d*i*ocesis;
ř. 19. aput	„ apu*d*.

LXXXIII.

283. Václav II. král. Velehrad, 13. září 1289. — Kopiář I. fol. N. VIII. r.

Listina jest inserována v konfirmaci Karla markrabího z 26. června 1305 potvrzené jím jakožto králem českým 12. dubna 1348, jenom že v kopiáři našem má datum „in Velegrad anno domini M° ducentesimo octuagesimo quarto Idus Septembris.“

Str. 360. ř. 1. rex Boemie et marchio Moranie — kopiář vypouští *et*;
ř. 3. martyris — „ mart*i*ris (mris);
ř. 9. Wenceslai martyris pro — „ Wenzeslai mart*i*ris per etc.:[1]
ř. 12. Wenceslai — „ Wenczesla*y*;
ř. 17. exemtos — „ exem*p*tos;
ř. 24. protonotarii — „ prot*h*onotarii.

LXXXIV.

291. Dětřich biskup. Hulín, 19. června 1290. — Kopiář I. fol. L. III.

V kopiáři se píše v této listině výhradně Chremsir, Hvlin.

Str. 367. ř. 4. ut eis — kopiář správně: *et* eis;
ř. 22. Landsberg — „ „ Landesberg, ale vynechal: *qui*;

str. 369. ř. 1. annuimus, ut — kopiář správně: annuimus eis, ut;
ř. 7. 8. telonario, telonium — „ thelonario, thelonium;
ř. 15. Vvgezd, Moschnicz — „ Vgescd, Mussnicz;
ř. 16. scilicet Sulswicz — „ scilicet *Salz* Sulswicz.

LXXXV.

299. Kapitola olomucká. Olomouc, 21. září 1291. — Koncept stanov kapitolních z doby Stanislava Pavlovského biskupa str. 65.

Str. 279. ř. 1. Listina počíná v stanovách: *Nos Budislaus decanus Cyrus prepositus Fridericus archidiaconus totumque Olomucensis ecclesie capitulum,* Vniuersis presentium etc.

ř. 1. 2. stanovy správně: *affectu moueri,* ne: affectum morum;

ř. 2. stanovy správně: prouidere *uidemur* dum, ne: uolentes dum etc.;

ř. 3. „ „ *fundatoris* ecclesie nostre regum etc., ne: fundator etc.;

ř. 6. stanovy správně: *misteriorum* cultum, ne: ministeriorum;

ř. 7. „ „ pio *interuentu,* ne: pio intentu;

ř. 8. „ nesprávně: in eterne felicitatis gaudia iocundentur, místo gaudiis;

ř. 9. stanovy omylem vypouštějí slova Salutifero až animabus. salubriter jest v poslední slabice opravováno;

ř. 11. stanovy správně: *ordinamus,* ne: ordinauimus;

ř. 14. stanovy nesprávně: pro uiuis, místo prouisis, věrojatně správně: *sexaginta* denariis, za: LXX. denariis, též opis stanov z minulého století má str. 38. výslovně: *sexaginta* denariis;

ř. 16. stanovy správně: *fundatoris* Olomucensis ecclesie, ne: fundatoribus. neb závisí na „agetur memoria“ (ř. 18.);

ř. 18. stanovy nesprávně: agitur memoria et orabitur etc.;

ř. 19. „ *et* occasio legitim*e* excusauerit;

ř. 22. „ správně: *celebrabunt,* místo tištěného: celebrabit;

ř. 23. „ i tisk omylem: quindecim gradibus, místo: quindecim *gradualibus* (scil. psalmis);

---

[1] Jak vlastně rozuměti rčení: per notiuo celestis beneficii auxiliante subsidium a jaké zde chybí [illegible] [illegible] pověděti nemohu...

ř. 30. stanovy správně: reuerenter *intendent*, místo tištěného: intendunt;
Str. 380. ř. 1. stanovy správně: Ad hec etc.;
ř. 2. stanovy správně: et *porcionem* de carnibus, místo tištěného: et eciam de carnibus;
ř. 4. stanovy správně: *non excedat,* opis z minulého století: non *excedet,* ne: non extendit;
ř. 6. „ uarmisium (sic);
ř. 7. „ správně: adiecto *quod,* místo quia;
ř. 8. „ nesprávně: singulariter sedentibus, nesprávně také: singulas habent scutellas, prvotně bylo tuším správně psáno: *habebunt;*
ř. 11. 12. stanovy správně: in eisdem uini australici (sic) media urna et ceruisie ministrabitur quantum fuerit *opportunum,* ne: optimum;
ř. 16. stanovy správně: *porcione* ferculorum et potus penitus sit priuatus (statut omylem: primatus);
ř. 17. stanovy správně: *contigerit* absentari, ne: liceat absentari;
ř. 21. „ „ obediencie trans nemus silis (?) per obedienciarium etc.; co by *silis* mělo znamenati posud jsem se nedohledal; novější opis stanov právě před odesláním rukopisu nalezený má: trans nemus *sitis;*
ř. 23. stanovy nesprávně: commodo et ordine, místo: *hoc* modo et ordine, jak tištěno;
ř. 27. stanovy správně: obediencie de *Wsissa*, vlastně *Wsisca*, v listinách: Wsische, což jest lokál od „Vsisko“, kteroužto vsí, jak svědčí datovaná listina 21. srpna 1261 Přemysla II., jináč Otakara krále, Pardusem komořím olomuckým skutečně nadáno jest záduší „pro remedio anime sue et suorum progenitorum in gremio Olomucensis ecclesie quiescentium.“ Codex diplomat. Moraviae III. pag. 319;
ř. 29. statut správně: *disposuimus* prouideri *Idem* etc., ne: dispo*n*imus prouideri. Item;
Str. 381. ř. 3. statut správně: tercio die post *festum* Trinitatis;
ř. 4. statut správně: de bonis obediencie in Polkowic, ne Pricass;
ř. 6. „ „ licet in predictis, ne: et licet in predictis;
ř. 8. „ omylem: non tamen místo: *Illorum* tamen;
ř. 9. „ správně: annotalos *habent* anniuersarios, ne: habeant;
ř. 10. „ „ *nichilominus* celebrari;
ř. 11. „ nesprávně: et *tu* a sucessoribus, místo: et *ut* a successoribus etc., jak tištěno;
ř. 12. 13. statut: presentes fieri et sigillo capituli nostri fecimus communiri. Opis stanov kapitolních ze století minulého svědčí, že bezmála všecky tyto opravy oprávněny jsou.

LXXXVI.

308. Týž biskup. Hulín, 1. září 1292. — F. I. a. 7

Pečet na pergamenovém proužku porušená.

Dr. L.: Druck richtig. Nalezl jsem přece něco, a to:

str. 391. ř. 5. perpetuo original: perpetue.

Nebezpečenství okkultismu.

Dnes materialismus dodělává, počínají se ho vzdávati i největší jeho zastanci. „Akta materialismu jsou ukončena a nejpřednější stoupenci jeho to uznávají", dí Durdík právem. Tak duch lidský z jednoho poblouzení vyšel, ale k pravdě se mu nechce. Upadl do poblouzení druhého. To mu zase lépe vyhovuje nežli jasný, přesný, závazný spiritualismus křesťanský, on raději bere něco nejasného, temného, co lze přizpůsobiti jeho zkažené žádosti. Dnes možno říci, že jest spiritismus a okkultismus „un péril intellectuel de notre époque", jak je nazývá M. Georges Bois v knize své „Le péril occultiste", kde upozorňuje na nové mocně se ozývajícího nepřítele. O okkultismu již dříve napsal: „Věřím pevně, že ‚objection occultiste' bude mocnou zbraní válečnou řízenou proti církvi v století následujícím, jako objekce rationalistická a vědecká byla v století tomto." V nové své knize svrchu uvedené ale korriguje se pravě, že nebezpečenství očekávané a předvídané jest již tu. V předmluvě své pak poohlédá se po Francii, aby dotvrdil slova svá (V. „Revue du Monde invisible" II. č. 3., kde předmluva jest uveřejněna). Něco z ní podáme zde. Idee okkultistické mají již četné své obecenstvo, pro které vydává se již celá kollekce periodických časopisů; existují již společnosti, které odborně a specielně probírají a studují rozličná odvětví jako medicinu hermetickou, ritus swedenborgianský, alchymii magickou atd. Vydávají se kalendáře astrologické a p. K časopisům fr. druží se četné časopisy cizojazyčné (všech 89), neboť okkultismus svými doktrinami a relacemi jest internacionalní. Kongress chystaný o výstavě budoucí dokáže na novo, jak mocně se rozšířil okkultismus od kongressu konaného v l. 1889., kde spiritisté a okkultisté různých směrů sešli se, aby stanoveny byly základy společné. Dnes existuje již četná bibliografie okkultistická, které chápou se mnohá knihkupectví, a tak mimo tisk přibyl i druhý spojenec. Obecenstvo dychtivě čte věci okkultistické a proto různá díla nová rychle se střídají, stará díla znovu otiskují a vyhledávají[1] a draze platí. Autoři dříve pohrdaní a zneuznaní dnes na podiv antikvarů přicházejí k životu a slávě, o které za svého života se jim ani nezdálo. A „kdo přijímá tak horlivě a přesně (ubohý Voltaire, darmo tvoje práce!) zbytky pověry, které nepřemohl smích století skeptického a pýcha století učeného? Kdo? Čtenáři vybraní, lidé intelligentní: společnosti okkultistické rekrutují se v professích liberalních. Co chtějí? Vyvolávati ďábla? Oni v něho nevěří, neb aspoň nyní v něho nevěří, a tím se i chlubí, ale ‚věda' oprávňuje a ospravedlňuje vše. Kuriosita, toť zdroj věd okkultistických. Chtějí viděti, věděti, zkoumati . . ." Organisace okkultistická postoupila již tak daleko, že zřídila pravidelné, methodické, dle způsobu universitního vedené vyučování svých doktrin. „Existuje nezávislá Společnost studií esoterických a fakulta věd hermetických, které si počínají jako školy veřejné: přijímají žáky, roz-

[1]) Viz »Revue des Revues« č. 16.: Psychologie et Occultisme.

dělují a udělují stupně hodnostní dle předepsaných zkoušek atd.“ Tím nadějí se velikého rozvoje věd okkultistických a myslí, že stanou se a přejdou zde přetřásané zásady a doktriny i do učení officielního. Nejmocnější a nejdůležitější okkultistickou společností jest Martinismus (Martinisté[1]), který jest zorganisován jako Franc-Maçonnerie. Martinisté sice separují se od této a činí tak i v očích publika, ale v realitě nezadají si v ničem. Všechny associace okkultistické připouštějí realitu zjevů světa neviditelného a domnívají se, že snaha zjevy ty zkoumati jest zcela oprávněna a prospěšna. Heslo, které vystavují si (ovšem zavání banalitou), jest: boj proti materialismu. Prakse však ukazuje zcela něco jiného, neboť v mnohých bodech stojí naopak docela společně na stanovisku materialistickém. Nelze tedy popříti, že, ač dosud v začátcích jeví se nám hnutí toto, že přece počíná dobývati si půdy v celém světě. Jest nutno proto i sem zřetel náš obrátiti a hnutí ono v samých počátcích sledovati, poznávati a moci pravé vědy na dobrou cestu převáděti. I zde naše akce musí býti preventivní a nikoli ex post, až zase bude pozdě. „Hlídka“, náš nejseriosnější časopis, jest první, který má na nebezpečenství toto ukazovati. Tím snad by se vzbudilo i více interessentů o věc, která v příští době bude snad tak důležitá. Tak jest to i s jinými odvětvími moderní vědy, tak spiritismus, hypnotismus atd. Jest věru správné, co dí „Natur und Glaube“ o studiu spiritismu: „Immerhin ist es zu bedauern, dass gerade zu Arbeiten auf diesem Gebiete so befähigte Männer sich nicht auch von der praktischen Seite mit diesen Erscheinungen beschäftigen, zumal, ohne selbst mitwirken zu müssen, heutzutage so reichlich Gelegenheit geboten wäre, dies zu thun.“ Tím ukázáno i na druhou stránku, že, má-li práce v oborech těchto býti prospěšná a ovoce nesoucí, jest třeba i prakticky zasáhnouti a všímati si zjevu těch; neboť třeba doznati, že i pracím skutečně cenným nedostává se skutečného podkladu. Vždyť my o faktech těch ze zkušenosti nepíšeme a tak mnohé připisujeme všemu (na př. demonům), jen ne tomu pravému! „Freilich beruht dieser Mangel, der übrigens fast all den Arbeitern in dieser Richtung auf katholischer Seite anhaftet, auf dem Mangel an praktischer

[1] Něco na př. z předmětu ke zkouškám licenciatu: 1. Historie náboženská. 2. Exoterismus a esoterismus. Karaktery hlavních budovatelů jako na východě: Zoroastra, Budhy atd. Karaktery hlavních budovatelů na západě: Mojžíše, Orfea, Pythagory, Odina, Mahometa. 3. Učení esoterismu o hlavních principech náboženských dogmat: Unity, Duality, Trinity, Troj-Unity. Původ a applikace těchto rozdílů. Pád, Redempce, Reintegrace. Učení tradice. 4. Symboly: Vypočítati hlavní symboly užívané v náboženstvích orientalních; předměty, obrazy symbolické, jich charaktery, jich vztahy s esoterismem. Hlavní symboly u Egypťanů. Symbolismus řecký, latinský. Chybné koncepce mythologické. Učení esoterické zanechané v mythech. Zasvěcení do mysterií a líčení sestupu do pekel dle Homera, Virgila, Apuleia etc. Symbolismus hebrejský IEVE: Tetragramaton, Thora, Tarot, objekty symbolické kultu israelského. Historie symbolické Zoharu a Talmudu. Mythologie hebrejská. Symbolismus křesťanský. Některé detaily o symbolismu, který řídil konstrukci kathedral. Objekty symbolického kultu: kříž, kalich, berla, hostie. Vztahy esoterické a IEVE. Vztahy mše a ceremonií magických. Historie o původu symbolismu křesťanského. Vztahy se slavením starých mysterií. Zlatá legenda. Dante. La Rose-Croix. Symbolismus moderních společností. S. Martin a Martinismus.

Erfahrung sowohl in rein spiritistischen Dingen, als in den mit diesen verwandten oder sie bilden helfenden Erscheinungen. Daher sind die Autoren genöthigt über diese Dinge zu schreiben, wie über jene Länder, die man nur aus Reisebeschreibungen kennt.“ (Natur u. Gl. I. str. 5.) Na to nesmí se zapomenout, má-li náš boj býti účinným. A že i u nás jest i třeba dnes opravdověji se zjevy oněmi se rázně zabývati, neupře nikdo, kdo ohlédne se opatrněji kolem sebe. U nás již tiskem hojně propagují se idee spiritistické, okkultistické, a co kraju, kde spiritismus a p. stává se takřka novým náboženstvím! Proto videant consules. L.

Nová díla.

V. V. Rozanov: Religija i kultura. Téhož: Sumerki prosvěščenija. Téhož: Literaturnyje očerki. Petrohrad 1899.

Vas. Rozanov, bývalý učitel klassického gymnasia, vydal najednou tři sbírky filosofických, publicistických, pedagogických i literarně-kritických článků, jež byl uveřejnil v časopisech i novinách tak zvaných konservativních. Filosofem jeví se Rozanov v knize „Náboženství a kultura“, kdež nalézáme řadu statí o rozmanitých předmětech, na př.: „O studentských nepořádcích“, „Francouzsko-ruské dojmy“, „Demokratisace malířství“, „Rodina a život“, „Něco o šedé starobylosti“, — ale definice pojmu náboženství a kultury, stanoviska, s něhož autor pohlíží na ty věci — nenalézáme. V knize „Soumrak osvěty“ stotožňuje Rozanov kulturu s náboženstvím a hlásá myšlenky slavjanofilské, že ruský lid pracuje, namáhá se téměř jako zvíře, ale žije plností vnitřního života, „myslí, cítí, umírá jako křesťan, t. j. jako člověk, stojící na nejvyšším dostupném stupni osvěty“, kdežto člověk tříd vzdělaných pracuje sice jako člověk, ale „rodí se, myslí, cítí a konečně umírá téměř jako zvíře“. Jako publicista a pedagog zastává se ohnivě tělesných trestuv, ale jinak z praktické činnosti nabyl zdravých pojmu pedagogických. Jako literarní kritik Rozanov nejeví bystrozraku a uměleckého vkusu. Celkem knihy jeho prozrazují ducha méně než prostředního.

Ferd. Tadra: **Soudní akta konsistoře pražské.** Část V. (1406 - 1407) V Praze 1899.

Způsob, jakým soudní akta vydána, zůstal v tomto díle týmž, jako v předešlých. Rovněž i obsah je podobný. Zase však znamenati dlužno, že není tu jen snůška špatných činů duchovenstva z doby předhusitské: kdo ty hledá, bude velice sklamán.

Není správná u soudních akt povšechná frase, kterou Václav Novotný (Č. Časop. Histor. roč. V. str. 17.) je odbývá: „Tyto úřední

záznamy suchou formou svojí rýsují obraz života souvěkého duchovenstva markantněji, než by se to sebe výmluvnějšímu vypravování podařilo, dokumentují a sesilují žaloby, jež z úst kazatelů slyšíme. Obraz není příliš utěšený, ale za to tím životnější." Není pravda, že odtud nepříznivý dojem plyne, že viděti „poklesnutí mravní úrovně duchovenstva."[1] V této podobě je takový soud neodůvodněný, nespravedlivý; diktovala jej jenom předpojatost, která na všech stranách hledá odůvodnění pro vystoupení Husovo.

Nepopíráme nikterak, že by nebyly snad povážlivé zjevy v životě duchovenstva tehdy, ale zajisté byly i v životě společenském vůbec. Příliš časté směny obročí, pronajímání far, exkommunikace, kterou pro nepatrnou mnohdy příčinu bylo vyhrožováno a která skutečně mnohdy pronášena, neurovnané poměry patronatní, tak že na jednu faru více jich bylo presentováno, spory mezi kláštery a faráři o pravomoc, dosazování (ač málo kdy se stávalo) faráře, jenž neměl svěcení, domáhání se někdy fary per gratiam papalem — zajisté škodilo duchovenstvu. Ale srovnáme-li s těmito hříchy tehdejší doby provinění jednotlivců, shledáme, že toto nikdy a nikterak nedává směr době: hříchy jednotlivců v soudních aktech zrovna mizí pod spoustou zápisův uveřejněných.

Není také pravda, co V. Novotný v referátě svém dále tvrdí: „To jest charakteristické, že nešlo o zastavení a vykořenění zla: pohoršlivě žijící kněží, ač známi, nebyli vyhledáváni, hierarchie mnohé věci mlčky trpěla, nesáhla na kořen zla, ponechávajíc věc spíše náhodě." Takové paušalní podezřívání jest velice laciné, ale důkaz by byl velice nesnadný. Usvědčuje tu hned V. Novotného díl tento akt soudních na kolika místech, ať podívá se jen na př. na konec, najde hned citaci proti nepokojným kněžím, proti kommendatorovi v Kladsku, proč nesvolává farářů na schůzku, a jinde najde také podobné citace. Ostatně, kdyby byla i konsistoř, tak jak si V. Novotný přeje, vyhledávala pohoršlivě žijící kněze, jisti jsme, že zase by se jí v tvář vmetla inkvisice, poroba a otroctví, o než prý hierarchie usilovala, a jiné ještě pěkné věci, jak nyní obyčejným zjevem a zvykem jest.

Snaha učiniti Husa nadčlověka bez bázně a hany přivádí V. Novotného na scestí, že vidí jen u jiných chyby (srv. na př. famosní výrok: „Jest pravda, že tato soudní akta jsou jen jakousi „černou knihou", se zprávami jen o špatných činech duchovenstva." Ale příliš daleko jest to od pravdy. Je pravda, máme tu před sebou doklady chyb a provinění, na př. výslech o životě kněze Jaroslava v Benešově (str. 34), suspensi veřejného písaře a jiných kněží (str. 40, 118, 258), obvinění sakristánovo (74), odcizení některých věcí (267, 307, 328, 370, 452), spory kněží vzájemné (110, 114, 135, 158, 335), nedovolené prý

[1] Liberalové naši jsou jako špačci. Naučí se nějaké frasi a pak ji opakují bez ohledu, jest-li odůvodněna či ne. Od soudních akt slibováno si hrozných věcí, poněvadž měla jimi dokázána býti frase o zvrhlosti duchovenstva. Soudní akta uveřejněna, těch hrozných věcí tam není, ale nic naplat, ona přece musejí dokazovati »poklesnutí mravní úrovně duchovenstva«. Tak se to dělá.

vpadnutí do děkanství Vyšehradského (376. 418), nesprávné oddavky (455) a pohoršlivý život faráře ve Volevčicích (455) — ale na druhé straně máme hojnost dokladů, jak často křivdilo se duchovenstvu (40. 63. 160. 185. 229. 283. 308. 335. 341. 367. 369. 455), jak často vpadala drobná šlechta do zboží duchovenského, jak neradi platili kněžím, jak násilnou ruku vztahovali na ně atd. Zlomyslnost, pánovitost a zpupné násilí, čímž duchovenstvo pronásledováno, bylo ovocem kazatelů proti duchovenstvu, kteří rozdmychovali vášně, vnukali lidu nespokojenost a odboj proti autoritě a mnozí chápali se příležitosti, kterou jim duch času podával, aby sami užitku nějakého se dobrali. S vrchu jim od moci světské překáženo nebylo, neboť prchlý král Václav s bujným dvorem svým často také proti řádu se postavil; nebylo již spořádaných dob Karla IV.

Můžeme tedy pozorovati, jak společnost chová se proti duchovenstvu a tu se nám naskytují takovéto případy: Jan, farář ve Struhách, byl zraněn (45), mansionář Klement byl zraněn (152), bývalý farář ve Vodňanech Ryneš stěžuje si a dovozuje, že ho nepřátelé na smrt nenávidí (69), Hanek z Vratislavi, druhdy kancléř královský, byl v Hostouni od Oldřicha z Hazenburka zajat a vězněn a statek mu pobrán (188), klerik Rinold ze Zabrušan byl od Duchcovských uvězněn (220), Jakub, farář v Babicích, byl zabit (227), klerik byl od Pavla z Boru zraněn (311), panoše Mikuláš z Netvořic pobral faráři Hrochovi (313), Záviše, purkrabí z Humpolce, pobral břevnovskému klášteru a poskvrnil hřbitov v Pertolticích (316), farář Bedřich ve Svádové byl oloupen (337), rytíř Purkart z Roupova a jiní vpadli do zboží kláštera kladrubského (338. 356), Mikuláš z Borotína odcizil kostelu v Prčicích les (341), Martin, farář v Brazci, byl od Diviše z Jimlína hodně zraněn (350), Hankovi, faráři v Benešové, byly pobrány od Jindřicha z Humpolce užitky (381), týž Jindřich jal Jana, kanovníka brněnského (407), Jan, farář z Olešnice, vyžádal si dovolení, aby směl se na rok vzdáliti, protože se bál jakýchsi panošů (455) atd. Z ukázek těchto zajisté poznati, že postavení duchovenstva bylo velice nesnadné, a že proti němu prohřešovali se také se všech stran.

Říkává se také, že duchovenstvo bylo tedy živo v přepychu a poukazuje se zejména na kláštery. Jaký to byl přepych, osvětlují také některé zápisy: klášter křižovníků u sv. Františka musil prodati tvrz a dvůr Dolánky se vším příslušenstvím Elšce, vdově po Jindřichu Škopkovi z Dubé (53), a prodal i zboží své v Kralupech Janovi z Weilburka (412), klášter břevnovský si vypůjčil 100 kop (326). Jak skrovné byly důchody farní, vysvitá z četných nájmů far, a kolik měli mnozí peněz, viděti z četných dluhů.

Potěšitelným znamením jest, že i v této době bylo pečováno o zvelebení služeb Božích (13. 20. 22), nové oltáře a kaple zřizovány (62. 77. 80. 123. 155. 238), že úrok k vychování střídníka dáván (105. 164), že darování se stávala klášterům a kostelům (105. 111. 121. 145. 317. 401. 411), že přemnoho sporů se urovnalo v dobrotě, jakož vůbec odkládaly se pře, když byla naděje smíru, že souhlasilo se, aby s jiných

byla exkommunikace sňata (206). Mile zajisté dojímá, když čteme, že bratr zavražděného faráře vrahovi odpustil (227), že farář zavázal se z vděčnosti platiti svému předchůdci roční plat (396) atd. Není tu tedy jen tmavý stín a černá noc, nýbrž i jasné světlo a hřející teplo.

Různých podrobností na osvětlenou tehdejších zvyků, právních názorů, společenských poměrů je v dílu tomto dosť a dosť. Přezajímavy jsou soupisy věcí farních, oltářních a kostelních. Rovněž i místopis a rodopis hojnou měrou odtud čerpati bude. Dosti četné zápisy týkají se Moravy.

E. K.: Zaslugi gruzinskago monašestva i monastyrej dlja otečestvennoj cerkvi i obščestva. Tiflis 1899.

Spisovatel knihy této poukazuje předně na mravní sílu mnišstva vůbec a dále dokazuje, že v žádné zemi klášterní život neměl takového historického významu, jako v Gruzii. Veliké zásluhy jeho ukázaly se předně v rozšíření křesťanství nejen v Gruzii, nýbrž také u kavkazských horalů; kláštery byly dále útulky pro nešťastné a pronásledované; sedláci klášterní těšívali se větší svobodě než nevolníci knížat a šlechty; kláštery byly středisky vzdělanosti; mniši byli dovednými vychovavateli mládeže a překladateli Písma. Kniha psána objektivně, ale vřele.

ThC. Jan Pauly: **Popularní úvod do socialní otázky.** V Praze 1899. Stran 110. Cena 50 kr.

A. M. Weiss píše v úvodě ke své sociologii: „Jednati o otázce socialní popularně a přec tak, aby se tím věci prospělo, je těžší než psáti práci přísně vědeckou. Píši-li učenou rozpravu pro odborníky, mohu na to hřešiti, že ti, pro něž píši, sami si již doplní, čeho já řádně nepronikl. Píši-li však pro lid, musím sám ve všem míti úplně jasno než sáhnu k péru, jinak nesloužím ani pravdě ani světu. Popularní spisovatel musí zrovna tolik věděti jako učenec, však musí v látce své ještě více býti mistrem než professor na kathedře". (Apologie des Christenthums IV. str. VII.—VIII.) Dobře dí: Psáti o vědeckých otázkách opravdu popularně jest obtížno. Pauly to ve spisku: „Popularní úvod" dovedl. Označiv podstatu socialní otázky v trojím ramenu jejím (otázce rolnické, řemeslnické a dělnické) ukazuje, jak ji řešiti chce socialní demokracie — neplodně a jak ji rozřeší socialismus křesťanský. Vše to věcně správně, slohem prostým, každému přístupným — opravdu popularně. Vhodně připojeny resoluce sjezdu pražského a litomyšlského. Dr. J. Sedlák.

V. Danilevskij: Narodnyj dom i jego obščestvenno-vospitatelnoje značenije. Charkov 1898.

V nynější době, kdy potřeba rozumných a ušlechtilých zábav pro lid je všem patrna, zařízení t. zv. „lidových domů" poutá všecky lidumily. Autor ukazuje, jak by se lehce daly zřídit domy pro lid nejen v městech, nýbrž i ve vsích.

D. Žbanov i Vl. Jakovenko: Tělesnyja nakazanija v Rossiji v nastojaščeje vremja. 1899.

Sjezd ruských lékařů v Kijevě roku 1896. vyvolil si zvláštní výbor, který by sebral látku, vztahující se k otázce o tělesných trestech. V sebraných materialech zajímavy hlavně ony, jež dotýkajíce se zhoubného vlivu tělesných trestů na tělesné i duševní zdraví člověka.

Jan Opolský: **Svět smutných.** Nakladatel J. Pelel v Praze 1899. Revue Rozhledy. Cena 40 kr.

Knížka veršů, jež nemohla býti případněji nadepsána. Na titulní kresbě vidíte mladistvou hlavu, milou, ale vkleslou ve dlaň pravice a tak smutnou, smutnou; a stránku za stránkou čtete ten smutek otrávené duše a jest vám tak teskno, až úzko. — Jest vám líto té mladé duše, jak svoje krásné, veliké nadání — o to tuším sporu nebude — nese smutně v obět molochu dekadenční — řekněme - poetiky. Vrchlický napsal ve „Twardowském" pochybný axiom: „Já musím hřešiti, neb musím jísti…"; básník, který chce dnes obstáti před jistým literarním tribunalem, aby si větu onu zaměnil v heslo: „Já musím hřešiti, neboť chci psáti." — „Mówił już dla oklasku nie dla apostolstwa, śpiewał nie uczucie ale próżność swoją", řekl by znovu nebožtík Kraszewski. Jak dlouho ještě bude trvati, než svědomí doby dodá si odvahy a poví mužně: „Zašli jsme na scestí. Chybiti jest lidské. Ale až potud a nic dále!" Nejde o choutky ani o kaprice ani o podniky, ale o to by mělo jíti, aby talentum, jako jest J. Opolského, mohlo zasvitnouti kus hřejné záře v nešťastný onen „svět smutných" — — — - DS —

Henrik Ibsen: **Básně.** Přeložil Karel Kučera. Sborník světové poesie. Vydává Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění. Č. 62. Nakladatel Alois Wiesner v Praze.

Moderní dramata Henrika Ibsena. Rosmersholm. Činohra o čtyřech dějstvích. Přeložil Karel Kučera. Nakladatel F. Šimáček v Praze 1899. Cena 70 kr.

Jsme básníku K. Kučerovi opravdově povděčni, že se s panem H. Kosterkou chopil překladu děl Ibsenových. Dosti pozdě, ale přece. Neposlední zásluhou práce té bude, že i širší veřejnost naše bude si moci z vlastního názoru učiniti o Ibsenovi úsudek samostatný, nepřisáhajíc poslušně do slova na tirady, jakými zasypávají slavného dramatika jisté kritické proudy. My svoje křesťanské a slovanské stanovisko vytkneme svým časem ve zvláštní úvaze. Tuto jen - byť pozde — několik slov o Ibsenových básních drobných. Šířiti se netřeba: svědčíť kde která stránka knihy, že ani lyrika ani epika není básníkovi živlem vlastním. Tím nepravíme, že by tu vůbec nebylo čísel pozoruhodných. Ano, uvidíte v tom kaleidoskopu rozmanitých námětů čísla přívětivě rozmarná „Ptačí písně", „Zápletky", čísla, jež vás dojmou něžností a hlubokým citem („Kajka", „S vodní lilijí", „Ukolébavka", „Agnes", „Baruák", „Mé mladé víno"), čísla, jež vás i uchvátí svou mohutností

(„Vražda Abrahama Lincolna“, „Rýmovaný list“, zvláště pak „Terje Vigen“, jejž považujeme za nejlepší báseň z celé sbírky). Zaujme vás i kus subjektivní lyriky, v níž se nám autor jeví jakožto muž eruptivní vášně („Básnikova píseň“, „Příteli, revolučnímu řečníku“ a j.), jakožto člověk protříbený trpkou zkušeností („Síla vzpomínky“), který přes útěšný jas, jenž jej obklopuje („Z mé domácnosti“, „Díky“), má dosud právem proč se zachmuřovati („Stavební plány“, „Pták a ptačník“, „Světloplachý“).

Ale z toho zapadnete v celou řadu veršů bezvýznamných, sujetu dávno znechucených (na př. „Na horských pláních“) a přes podrobnosti více méně duchaplné těžko ztravitelných („Balonový list švédské dámě“ a jiné). — Že se dočítáte i apotheosy spojené Italie (ta ubohá!) a čehos o „vatikanské havěti a saní“, to již tak patří mezi inventarní svršky moderní poesie.

Jest nám upozorniti ještě na jednu okolnost, která tuším činí básníka mužem úctyhodným a která i nám dává zaslouženou lekci: jest to Ibsenovo horující ryzí vlastenectví. Že mu „politisch' Lied“ není totéž co „garstig' Lied“, svědčí dobrá polovice jeho knihy. — Dejme tomu, že by některý náš básník byl ještě tak troufalým a ve verši o nic horšími, než Ibsen, opěvoval naši minulost, naše přítomné snahy, zápasy a tužby a naší budoucnosti žehnal toho, co své vlasti svolává hrdý Seveřan: jak asi ten by pochodil u naší kritiky?! A co by asi musil dáti některému z našich přednějších básníkův, aby napsal a ve sbírku pojal báseň, jakou jest na př. Ibsenova „Školní budova. (Při vysvěcení)“?!

Překlad p. Kučerův svědčí, že mu Básně dělaly obtíže náramné.

[illegible]

To „Rosmersholm“ už jinak se čte! Než nevytýkáme, omlouváme. Četných lapsů tiskárny však omluviti nelze. — ps

Izdanija obščestva rasprostranenija poleznych knig. 3 svazky. Petrohrad 1899.

Ve třech dosud vydaných spisech „spolku šíření užitečných knih“ sebráno velmi mnoho cenné látky. Tak první svazek obsahuje „vzpomínky o studentském životě“ vynikajících ruských spisovatelův o professorech i studentských druzích. Tak V. O. Ključevskij vypravuje velmi zajímavě o svém professoru, dějepisci Solovjevu, jenž velmi skromně pohlížel na svou osobnost, na své práce i na svůj význam, svědomitě připravoval se na lekce a vůbec přísný byl k sobě samu. P. M. Obninskij seznamuje nás ve svých vzpomínkách s Granovským, Kudrjavcevem a Krylovem a pojednává o významu studentských jednot v letech čtyřicátých a padesátých. D. N. Sverbejev seznamuje nás s universitními professory roku 1813, Merzljakovem, Kačenovským;

Buslajev s universitou let třicátých. Kirpičnikov mluví o roku 1861. a Golcev o době ještě novější. — V druhém svazku mluví se o universitách anglických a studijních letech znamenitých mužů v Anglii. Poukazuje se na hlavní zásadu zařízení universit anglických, nezávislost, určení, tvořit lidi, a ne knihy, vychovávat budoucí občany. Velmi zajímavě vylíčen řád v universitách těch. Třetí svazek obsahuje zprávy o universitách německých a spolcích studující mládeže v Německu. Sloh v těchto dvou svazcích je trochu těžkopádný.

J. M. Kadlčák: **Z haličských potulek.** Dojmy a vzpomínky z cest. Knihovna našeho lidu, roč. III. čís. 3.

Známý prostonárodní spisovatel předvádí nám v přítomném spise řadu vzpomínek, jež zažil v různých dobách svého pobytu uprostřed našich kmenových bratří v Polsku. Pěkně, jednoduše líčí své dojmy, ostře rýsuje kulturní poměry i po stránce stinné, srovnává je časovými úvahami s poměry našimi a bezděčně vytryskne ze vznětlivé povahy zanícené teskný pocit slovanské nevšímavosti, trestné netečnosti. Obrazy jsou názorlivé, údaje skutečné a jisté a proto dospíváme ke správnému úsudku o haličských poměrech vůbec. Šlechta mocná a hrdá, která tisíce věnuje na přepych a chvilkovému obdivu obětuje blaho své i celé vlasti, nekoná svých povinností pro národ a je tak v područí pejzatého národa, jako ten drobný lid selský, pokleslý již v té míře, že ani své bídy nechápe a je v plném jařmu židovských spekulantů. Teprvé nynější dobou s jakýmsi úspěchem zakládáním místních spolků „Kółek rolniczych“ pracuje se o hospodářskou obrodu a záchranu zuboženého lidu. Na konec těchto zajímavých a poučných cestopisných obrázkův a kulturních črt přidány jsou drobné črty, jež formou lahodnou, žertovnou plně vystihují život polský vůbec, ať již spisovatel líčí život obecný nebo výjevy z ovzduší vojenského. Všude ta nejistota, naivnost a zrovna tupost zotročilá jest údělem našich pobratimů v Haliči a zajisté dlouho ještě potrvá, než z této strnulosti vyváznou. Knihu tuto odporučujeme vřele nejen našemu lidu, aby jednou prohlédl a patřil na své přátele, než i vyšší intelligenci, aby z vlastního názoru poznala příbuzný kraj a lid slovanský a nebloudila jen po krajích cizích, nevlídných. Případná jsou slova spisovatelova: Jděte k čertu s tím vaším slovanstvím! Vždyť neznáte ani svého vlastního domova, zlaté Moravěnky, nevíte, jak to vlastně vypadá v nejbližší Lhotě! Fr. St.

Michal Srubjan: **Obrázky ze Slovácka.** Nakl. F. Šimáček v Praze 1899. Str. 159. Cena 30 kr.

Kresbičky p. Srubjanovy jsou zcela charakteristické, obsahem i slohem, zachycené však jenom s jedné stránky, řekl bych furiantské a milostné; hlavně tato převládá. P. spis. píše ovšem i o vážných věcech, ale také jen s veselou náladou, která ho neopouští ani při věcech, nad nimiž by člověk raději zaplakal; míním na př. zálety, mnohdy povážlivé, nebo ty „presíze“, o nichž p. spis., třebas jen žertem.

praví, že je měl odjakživa rád, že se mu do duše vřezali. Dle toho také příhody vypravované jsou celkem malicherné. Do vypravování vsunuto hodně pěkných písní slovenských. Na jednom místě pochutnávají si o Štědrém večeru na klobásech: to snad p. spis. je protestant, ač jinak toho v knize nepozorovati.

Z víru života. Povídky a črty od *J. Arbesa*. Ottovy Laciné knihovny č. 169.

Šestnáct drobotin rozmanitého genru: od prakalendářní anekdoty („Zázračný doktor") — až po skutečné tragedie života („Tys mne srazila" a „Mezi prvním a třetím zvoněním"), od pedagogické drobotiny, — zákoutí Arbesovi oblíbené, ale nadobro nesvědčící, — až po bezohledná životní dramata (zejména „Ždibek popelu"). Cena čísel jest velice nestejna. Čím méně Arbes rozřeďuje své barvy, tím účinnější tvoří obrázky. Srovnejte si v této příčině svižnou, úměrnou humoresku „Honba na přítele" s čísly jinými, na př. s odpornou črtou „O první kavalkadě" a hned poznáte onen rozdíl. Za nynějších poměrů naší beletrie dlužno pochvalně vytknouti okolnost, že se opar feminismu vznáší pouze nad prvními čtyřmi kresbami této knihy. —ps—

Jonáš Lie: **Když slunce zapadne.** Roman. Z norského přeložil Václav Petrů. Ottovy Lacinné knihovny č. 170.

Věděl, že žena jest mu nevěrna, ale přece jen ještě nedoviral; na letním sídle, kam kromě něho neměl přístupu žádný, leč ona, otrávil zamilovaný její mls a čekal. Ostane-li živa do jara, bude on nejšťastnějším člověkem na světě. Zneužije-li letního bytu k záletu, sama se odsoudí. A zneužila a zahynula na místě. Zde jest moralka romanu, který mimochodem řečeno psán jest skutečně napínavě a aspoň tolik má taktu, že toho jistého kaliska před očima čtenářů nerozšlapává. Charakteristika jest určita a jista. Struktura knihy jest taková, že každý obrázek z vlastního děje má dvakrát tak široký rámec všelijakého povídání. Může-li se kniha dáti do rukou směle, ponecháváme po tom, co stručně udáváme, za věc svědomí a okolností. —ps—

R. J. Kronbauer: **Sjezd a jiné novelly.** Ottovy Laciné knihovny č. 171. Str. 211.

Pět novell (Sjezd, Dělostřelec od Solferina, Skvrna, Věčnost, Souboj) ceny prostřední. Nejdelší „Sjezd" chtěje vykládati o jubilejním shledání abiturientů připne se na jednoho, schátralého to šlechtice: skladba slabá, roztříštěná. Ostatní snaží se působiti ostřejším dojmem, tu bídy a bezvýsledného zápasu, tu překvapivých obratů. Hrubých barev, jakým jsme u Kronbauera zvykli, naneseno také zde.

Georges Eekhoud: **Kees Doorik.** Přeložil Arnošt Procházka. Nakladatel J. Pelcl v Praze 1899. Cena 80 kr.

Kdyby snad literatura kmene Ňam Ňam obohacena byla novinkou, kde by se lidské údy, které se dosavade kryjí šatem, a funkce, které se dosavade štítí světla, nazývaly a líčily způsobem nejobhroublejším a zejména, kdyby se tam muž jmenoval překrásným jménem „samec"

a žena ušlechtilým názvem „samice“: jsme jisti, že by se nám novinky té dostalo překladu neméně pečlivého a neméně vkusně vypraveného, než jest knížka svrchu nadepsaná. — Pacholek Kees Doorik by rád dostal ovdovělou hospodyň, a ta by sama nebyla od toho, ale intriky jejího bratra to zamezí; za to si ji okuje pobuda Jurgen, jejž Kees ze vzteku zabije. — Mezi těmito obsahovými hraničníky rozvinují se před čtenářem sceny, popisy a reflexe, kterým se z většího dílu prostonárodně říká — odpusťte — svinské věci. My nebozí zatemnělci divíme se, nač a proč se takovéto tovary prodávají; jest-li genius naší literatury smýšlení jiného, není nám povědomo. — DS —

SMĚS.

Počátky socialní demokracie v Rakousku byly L a s s a l l o v s k é. Roku 1867. poslal Ferd. Lassalle svého zástupce Jindřicha O b e r w i n d e r a do Rakouska, aby jeho straně zjednal co nejvíce stoupenců. V prosinci (15.) tohoto roku provedena první organisace ve Vídni. Střediskem („Centrale“) byl d ě l n i c k ý v z d ě l á v a c í s p o l e k ve vnitřním městě a ve všech okresích a předměstích filialky, zvané Lesezimmer. Rok na to zřízeno již více vzdělávacích spolků v čelnějších městech.

Aby se dosáhlo větší moci p o l i t i c k é, bylo třeba agitace ž i v n o s t e n s k é. I počaly se zřizovati t. zv. „G e w e r k s c h a f t e n“, jichž cílem bylo potírati společenstva řemeslnická (G e n o s s e n s c h a f t e n) a činiti propagandu socialní demokracie. Heslem stalo se odstranění m e z d n í h o p o m ě r u.

Ale vudce strany Oberwinder hrál dvojitou úlohu. Volal dělnictvo v boj proti kapitalismu, ale současně přijímal podpory od hlavních representantu kapitalismu, od Neue Freie Presse, Scharfa, Etienna a zvláště od bankéře Deutsche. Jinak řečeno: vydal již tehdy stranu v r u c e ž i d o v s k é.

Zatím však rozmnožil se počet přívrženců M a r x o v ý c h. Oberwinder ze „strany dělnické“ vyloučen a na jeho místo nastoupil nejhorlivější stoupenec idejí Marxových v Rakousku K a r e l K a u t s k y, jehož matkou byla manželka vídeňského malíře při dvorním divadle, filosofská blouznilka a socialní spisovatelka.

Kautsky, inspirován jsa dílem přímo z Londýna od Marxa a Engelsa, dílem od redaktora časopisu „Socialdemokrat“ z Curychu, žida Bernsteina, dílem od Liebknechta, hleděl sjednotiti všecky strany: internationalní, Oberwinderovu a radikalní. Ale jeho umírněná politika nelíbila se mohutné frakci radikalní. Nechtěli býti pouhou filialkou socialistů německých, i postavili se na vlastní nohy. Přítel Kautského, barvíř B a r d o r f, zvolen redakcí časopisu

„Zukunft“, Kautsky na schůzi v Brně r. 1882. marně proudu radikalnímu se opíral. Sama přízeň židovská naklonila se straně mocnější: radikalní. Nastává éra Peuckertova (Most, Neve, snahy anarchistické).

Žid Dr. Ellbogen, kterýž byl právním zástupcem anarchistů při processech, hledí od r. 1887. sjednotiti hlavní tři strany: socialně-demokratickou, radikalní a anarchistickou „vědeckými přednáškami“.

Korrespondence žida Jindř. Mandla s Kautskym vyjasnila poněkud spletené poměry, vudčí (či platící) duchové židovští, přestrašeni bývše anarchismem, naklonili se zas ke straně umírněné: socialně-demokratické, jež teď slaví vítězství. Žid Dr. Viktor Adler, přítel Pernerstorferuv, vydavatel listu „Gleichheit“, ujímá se reorganisace strany.

Program hainfeldský (31. prosince 1888 a 1. ledna 1889), sjezd vídeňský (28. června až 1. července 1891) a návrh organisační na sjezdu vídeňském (5.—9 června 1892) daly základ nové straně socialně-demokratické.

To jsou v krátkosti dějiny počátků socialní demokracie v Rakousku. Vliv semitský je v nich zcela patrný. s.

K ochraně dělníků proti alkoholu staví generalní ředitelství státních dráh badenských u nádraží v Heidelberku kavárnu 7 *m* širokou a 11 *m* dlouhou spolu s jinými k tomu potřebnými hospodářskými budovami. Kavárna tato má býti přístupna jak dělníkum a sluhum při dráze zaměstnaným, tak i dělníkum a vozkum ku dráze dojíždějícím. Budou se v ní prodávati káva, čaj, mléko, mineralní vody a jednoduché zákusky. Zároveň má býti vystavěna místnost, v níž by mohli dělníci po práci odpočívati, tak že by nemajíce příležitosti a pokušení k mrhání peněz a k poživavosti chráněni byli před návštěvou hostinců. Tím, že dělníci nepožívají alkoholu, má býti zvýšena zároveň také bezpečnost jízdy po dráze, neboť jak známo, alkohol pusobí po jisté době podrážděnosti nervů jakousi ospalost a zmalátnělost.

Živnostenský soud v Treviru doporučuje prácedárcum, aby při přijímání dělníků dali jim vyplniti formulář, ve kterém mají státi tyto věty: kdo přijde opilý ku práci, kdo v době práce jest opilý, kdo bez předběžného dovolení nebo dostatečné omluvy do práce se nedostaví, může býti potrestán pokutou až do výše prumérné denní mzdy. Použití trestu děje se ve prospěch dělníkuv. Prácedárcum se dále také doporoučí, aby týdenní mzdy nevypláceli v sobotu, nýbrž snad nejlépe ve čtvrtek. Navrhují se také odměny pro střídmé dělníky, o kterých ovšem někteří soudí, že by dělníky vychovávaly k podvodu a pokrytectví. Odporučovalo by se též u nás. (Monatsschrift Gesundheitspflege č. 7. 1899.) —R.

Působení průvanu na člověka. Professor Dr. K. Chodounský podrobil se v řadě pokusů vlivu pruvanu za rozličných podmínek. Tak na př. při teplotě — 3⁰: když po delším rychlém chodu pot na celém těle vystoupil, svlékl se rychle a zůstal nahý klidně po 15 minut v nejostřejším průvanu; při temperatuře — 4⁰ C. nahý po teplém umytí těla bez osušení; při — 5⁰ temperatury po 30 minut pouze ve vlněné košili, která před pokusem do ledové vody byla dána a nevyždímanou zůstala.

Pokusy ukázaly: 1. Oblečený člověk neztrácí a nezíská tělesné teploty ani v ledovém průvanu. 2. Působí-li ledový průvan na nahé tělo, stoupá

temperatura tělesná od minuty k minutě až 1·3° C. nad normal v době půl hodiny. Po pokusu klesá temperatura v 20 minutách až o 0·3—0·4° C. pod normal; v několika málo minutách se však zase vyrovná. 3. Působí-li ledový průvan na zahřáté a potící se tělo s rozšířenými kožními krevními cevami, následuje ihned stažení jejich a tělesná temperatura počíná stoupati. 4. Puls zůstává ve všech případech nezměněn. 5. Průvan nezpusobil nejmenšího zachlazení a zdraví zůstalo trvale neporušeno.

Z těchto výsledků jest č. 5. v nápadném odporu se všeobecnými zkušenostmi. (Naturwissenschaftliche Rundschau č. 22. 1899.) —R.

Rozvody manželské ve Francii. Dne 21. července r. 1884. přijat byl francouzským parlamentem návrh zednářů, jímž stanoven byl bezpodmíněný rozvod manželství. Žid Naquet mohl se chlubiti svým vítězstvím. Dlouho trval boj, stálo to mnoho namáhání, než přijat byl tento bezbožný zákon. Než tak důležito bylo vítězství, jeho následky měly býti tak překvapujícími, že otec tohoto zákona mohl se pokládati za bohatě odměněna. Dvanáctileté používání zákona poučuje nás o tom dostatečně. Před zákonem z r. 1884. bylo i ve Francii rozvedení od stolu a lože, kteréž vedle nového zákona potrvalo dále. Od r. 1872.—1875. dosáhly návrhy na rozvedení od stolu a lože průměrně počtu 2647. Tento počet byl každým rokem větší, což při stále prudším boji proti náboženství a mravnosti nemůže býti s podivem. V následujících čtyřech letech dosáhly roční návrhy pruměrně počtu 3264; a v letech 1880.—89. výše 3648. Smutná to, avšak jistá známka pro úpadek Francie! Po zavedení nového zákona je však stoupání ještě větší. Statistické údaje „Journal officiel“ udávají nám tato čísla:

	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892
návrhy na rozvod .	4640	4581	6605	6247	7075	7415	7398	8015
návrhy na odloučení od stolu a lože .	2910	3017	2549	2107	2194	2041	1926	1981
Celkový počet .	7550	7598	9154	8417	9269	9497	9324	9996

Seznamy z následujících roku nebyly ještě uveřejněny. Z částečných však šetření, jež podávají zprávu o jednotlivých departementech, vysvítá, že návrhy na rozvod jsou stále četnějšími. Beze vší přeháňky můžeme tvrditi, že za posledních 12 roku, tedy po novém zákoně, počet návrhů se více než ztrojnásobil. Jak s tím souhlasí krásný slib obhájcu rozvodu, kteří slibovali, že rozvod jen v řídkých asi případech navržen bude? Zmenšení návrhů na rozvedení od stolu a lože lze snadno vysvětliti. Při rozvodu dostávají totiž rozvedení úplnou nezávislost, kdežto při rozvedení od stolu a lože trvá manželství i dle zákona dále. Než nevysvětlují snad četnější sňatky přibytku rozvodu? Naprosto nikoli. Naopak, počet sňatku se ponenáhlu zmenšoval. Kdežto v roce 1885. bylo ještě 283 170 manželství uzavřeno, klesl 7 roku později počet sňatku na 269.332. Obyvatelstva, sňatků, manželských porodu ubývá, rozvodů naproti tomu přibývá! Kde setkáváme se s největším počtem rozvodův? Jak bylo lze očekávati, jsou případy rozvodů řídky v obyvatelstvu venkovském, kde ještě víra a dobré mravy vládnou, kde ještě náboženství a jeho sluhové méně svého vlivu a vážnosti pozbyli. Naopak ve velkých městech jsou rozvody na denním pořádku. V departementu Seinském samém

byl od francouzských soudů čtvrtý díl rozvodů prohlášen! Více než polovina processů na rozvod byla počata od dělníků továrních. Právě tedy ona část obyvatelstva, ve které nevěra tak mnoho přívrženců získala, stojí v popředí. Ještě na jinou zajímavou okolnost obrací statistika naši pozornost. Málo návrhů na rozvod bylo učiněno od manželův, kteří méně než pět let žili spolu v manželství. Zdaž nemusí nás to podivem plniti, že nemožnost společného života nebyla dříve od jednoho nebo druhého z manželů poznána? Či povstává tato nemožnost teprve tehdy, až vášeň ochladla, až povinnosti, často obtížné povinnosti, při malém požitku větší a těžší oběti ukládají? Pak nebyl by rozvod ničím jiným, než zákonným uznáním a schválením konkubinatu. Tento vzrůst rozvodův uspokojil však jen částečně zednáře, kteří v nešťastné Francii zákony dávají. Týž žid Naquet, jehož přičiněním zákon z roku 1884 byl schválen, navrhl po 2 letech, aby každé rozvedení od stolu a lože tři léta po rozsudku soudu platilo jako úplný a nepodmíněný rozvod, když by toho jedna strana, třebas i vinná, žádala. Tento návrh, jenž od senátu byl zavržen, byl v sezení komory dne 11. července 1893 znova přijat. Lože jest pevně odhodlána neustoupiti, dokud se jí nepodaří manželství a rodinu, základy společnosti, podkopati. —R.

Vědecká nepředpojatost, o níž tak často v učených kruzích se hovoří, ve skutečnosti často divně se ukazuje, proměňujíc se v pravý opak. Důkazem toho je fakt, o němž podává zprávu J. Happel v „Zeitschr. für Missionskunde u. Religionswissenschaft" v II. r. na str. 240. Týká se recense knihy Chantepie de la Saussaye „Lehrbuch der Religionsgeschichte". První vydání této knihy J. Happel přísně zkritisoval, a následek toho byl, že autor její, Ch. de la S., u druhého vydání nakladateli svému, J. C. B. Mohrovi, zakázal, aby se neopovažoval redakci jmenovaného časopisu zaslati redakčního výtisku. To však nevadilo jmenovanému kritikovi, objednal si knihu za své a kritisuje v udaném ročníku. Chantepieova kniha požívá ve vědeckém světě veliké autority, z ní většinou v Německu (a i u nás) studují se dějiny náboženství jednotlivých, tedy základy tak zvané srovnávací vědy náboženské, a proto nebude bez užitku poslechnouti kritiku Happelovu. Kritik píše: Může to právem platiti jako znamení o nutnosti učebnice dějin náboženských u nás, že „druhé, zcela přepracované vydání" knihy veleobsáhlé bylo umožněno v 10 letech, a že kniha tato přes pochybený svůj rozvrh, nedostatečnou nábožensko-filosofickou prohloubenost považuje se za „naši" učebnici dějin náboženských. Označení „druhé, zcela přepracované vydání" týká se podstatně obsahu knihy. Všeobecný, možno-li říci, nábožensko-filosofický a ethnologicko-geografický oddíl vynechán, jistě ku prospěchu knihy, tak že tato představuje se nyní úplně v rouše nábožensko-dějepisném. Ještě podstatnější změnou je, že Chantepie de la Saussaye přibral si pro jednotlivá náboženství zvláštní spolupracovníky, což však musí se uznati za pokrok ceny velice pochybné. Právě nejlepší, nejvýznačnější stránka, jež má lišiti učebnici dějin náboženských od jiných nástinů, pojednávajících týž předmět, jako jsou na př. nástiny dějin světových, že totiž jednotlivá náboženství národní jsou projednána se stanoviska celkového, ztrácí se úplně encyklopedickým takovým zpracováním. Strakatý vzhled, jenž takto knize jest dán, ukazuje se zvláště tím, že někteří spolupracovníci, jako na př. redaktor sám, jsou přívrženci theorie vývojové, jiní nikoli; ten neb onen

odstavec ukazuje opravdu hlubší zájem o věc, kdežto jiní mají náboženství jen za jakési symptomatické onemocnění lidského ducha a považují za jeho vnitřní jádro hrubě realistické a massivní projevy velkých davů; jiní opět považují dějiny náboženství za dějiny theologických a sektařských hádek. Za nejzdařilejší považuji odstavec o náboženstvích severních Semitův od Dra. F. Jeremiase a odstavec o náboženství Peršanův od Dra. Lehmanna, jenž i průběh jeho jakož i průběh náboženských dějin indických dobře vystihl. V nástinu islamu od prof. Houtsmy činí velice příznivý dojem posouzení Mohammeda; naproti tomu počátek islamu ze staroarabského náboženství není dostatečně naznačen, a celý popis velice připomíná bezbarvý sektařský dějepis. Nejvlastnější práce redaktorova, náboženství Řeků, Římanův a Germanů, má známé přednosti i nedostatky jeho studií dějepisně-náboženských: obsáhlou vědomost věcí a dovedné jich podání, nedostatek hlubšího pojmutí předmětu. Kdežto druhé vydání jeho díla znamená pokrok alespoň v tom smyslu, že se vylíčení dějinné částečně vymanulo z pout moderní theorie vývojové a přihrádky „animismus, fetišismus“ atd. skoro již odhodilo do starého haraburdí, v dějinách řeckých popřál jim bohužel sám redaktor předního místa, a následkem toho nemá ani ponětí o hluboce nábožném duchu, provívajícím básně Homerovy. Odstavec o náboženství egyptském od Langeho charakterisuje se sám těmito větami: „Důkladný nástin náboženské víry není tu možno podati.“ „Staré formy náboženských představ a kult byly podstatnými známkami náboženství... obraz, jejž dle pramenův o egyptském náboženství můžeme podati, je nutně neúplný, jednostranný a nejistý.“ Že pan Lange dle toho se držel, dosvědčujeme mu, ale mnohem raději bychom byli viděli zde Brugschuv nástin egyptského náboženství, ačkoli dle p. Langeho „celkem je to vylíčení theologického zpracování náboženství, jak se vytvořilo v Heliopoli.“ O náboženství israelském psal p. Valentin jun. Dle něho je náboženství israelské jahvismus, a „jahvismus byl původně jen rámcem, jenž znenáhla se doplňoval...“ „Neurčitost zevnějších forem umožnila jahvismu, aby se mohl dle potřeby vžíti v rozličné okolnosti, nebo lépe řečeno (!), tyto okolnosti v sebe pojati, aniž by tím utrpěl na svém charakteru.“ Sapienti sat! Náboženské dějiny Japanu, práce to p. Buckleye z Chicaga, nechť tu je přikryta závojem zapomenutí. (Kritika tato podána na str. 238—240. jmenovaného z počátku časopisu.) Prosím!

Železnice od Nilu do Yang-tse. Mezinárodní závodění má své dobré stránky. Rusko snaží se úsilovně předstihnouti ostatní státy stavbou železnic. Sibiřská dráha slibuje časem státi se hlubokou brázdou, po níž pokrok bude postupovati do ostatních zemí kolem severních končin asijských, jimiž probíhá. To popohnalo C. A. Moreinga, že v „Nineteenth Century“ dokazuje potřebu „všebritické železnice do Číny.“ Případ je mu velice jednoduchý. Jeti z Londýna do Šanghaje přes Brindisi a P. O. dráhou vyžaduje 33 dní a stojí v první třídě 80 liber, sibiřskou dráhou do Vladivostoku a lodí do Šanghaje vyžaduje 15 dní a stojí 40 liber. Proč by nebylo možno pojistiti obchod, jenž by jinak nevyhnutelně přešel do rukou ruských, Angličanům? Moreing je tak laskavý, že podává hned k svému návrhu mapu a rozpočítává jednotlivé oddíly dráhy, jíž by tak rád viděl: z Alexandrie do zálivu Akabah v Egyptě 250 mil, z Akabu do Bussory a Koweitu (v Turecku a neodvislém státě) 1000 mil,

z Koweitu na pomezí Baluch (v Persii) 700 mil, z Persie do Kurrachee v Indii 520 mil, z Kurrachee do Kunlongu v Indii 2800 mil, z Kunlongu do Šanghaje v Číně 1600 mil, celkem 6670 mil, z čehož již 2000 mil je postaveno. Mimo to třeba uvážiti, že okolnosti pro stavbu této dráhy jsou mnohem příznivější než byly pro Rusko při stavbě sibiřské dráhy. Autor podotýká, že Amir Jebelu Šomer, skutečný panovník střední Arabie, úplně schválil návrh železnice skrze své území, a výhody, jež by přinesla dráha poutníkům mohammedanským na svatá místa, získaly by pro tento návrh vydatnou pomoc mohammedanského světa. Mimo to je dobře míti na paměti, že jakmile navržená dráha by dosáhla Indie, převrátí úplně námořní cestu a obchod s Australií. Jest asi 3500 mil z Madrasu do Perthu, hlavního města západní Australie, a poněvadž se pomýšlí na spojení australských kolonií, bude co nevidět Perth spojen dráhou se Sydneyí. Tak bude možno dostati poštu a cestující do Perthu místo dosavadních 24 za 18 dní a odtud do Sydneye ve 4 dnech. Je patrno, že název „všebritická železnice“ musí býti vykládán volně, poněvadž přes polovičku zemí, kterými má dráha jíti, není Anglii poddaných. Avšak autor praví, že „Velká Britanie jest uvyklá považovati své postavení a vliv v Indickém oceanu jako nejvyšší“; než „ačkoli Velká Britanie má dohled a faktické panství nad zálivem perským a ačkoli podél břehův arabských a uvnitř Arabie její vliv je převládající, nedostává se jí mocné podpory pro upevnění moci, jakou by jí jistě dráha přinesla.“ Obchodní a vojenské výhody takové dráhy jsou nepochybny.

James Sully, známý i u nás svou psychologií pro účely vychovatelské, míní, že **základem vychovatelství** musí býti experimentalní psychologie. Dobré vědecké pozorování jediné dle něho je s to, aby nás dovedlo k bezpečným, ve vychovatelství zužitkovatelným výsledkům. Naproti tomu Münsterberg, jeden z nejpřednějších filosofů v Americe, professor na Harvard University, v přednášce své konané r. 1895. před klubem učitelů z Massachusetts, při vší úctě a vážnosti k experimentalní psychologii jako vědě, pro pokrok v pedagogice odpírá jí všechen význam. „Tact, sympathie, interes“ učitele jsou prý mnohem cennější než všech oněch 27 psychologických laboratoří ve Spojených Státech! Kdo má asi pravdu?

V posledním výročním sezení spolku, který má za účel dohled a udržování **domu Shakespearova** v Stratfordon-Avon, konstatováno, že v minulém roce vydáno bylo 34.000 placených vstupenek k návštěvě tohoto domu; návštěvníci tito byli příslušníky 35 různých národností. Více než 10.000 osob navštívilo též dům Anny Hathawayovy, manželky Shakespearovy.

A. S.

Obě půlky **lidského obličeje** nejsou téměř nikdy absolutně stejné. Ve dvou mezi pěti případy nejsou obě oči ve stejné přímce; 2/5 lidí vidí na jedno oko lépe než na druhé; pravé ucho bývá obyčejně něco výše než levé.

ROZHLED.

V Brně, 27. září 1899.

Církevní zprávy. Obsazením pražského arcibiskupství vyřízena zase jedna trapná záležitost v české provincii církevní. Ndp. Leo bar. Skrbenský nar. r. 1863. M. l.! — Nový metropolita sjednocené církve ruské v Haliči, arcibiskup Kuiłovski, přijat při svém nastolení počátkem měsíce příznivě ode všech stran jak od mladonárodovcu Romaňčukových tak i od starých kol organu „Halyčanyn“ se kupících. Tito jen v „Hal.“ kladli novému metropolitovi na srdce, aby co nejbedlivěji střežil staroslovanského obřadu rusínské sjednocené církve, o nějž prý mnoho nepovolaných lidí usiluje. — Starorusíni (pro Rusko a jednotu s ním horující) obviňují totiž stále Poláky a zvláště Jesuity, že smýšlejí o obřad staroslovanský a chtějí Rusíny zlatinisovat.

Pravoslavní bukovinští Rusíni stěžují si na útisk z dvojí strany: národní se strany rumunské a národně-církevní se strany Polákuv. Ač prý ze 500 farností pravoslavných v Bukovině je jich rusínských na 350, přece prý ohromná většina kněžstva je rumunská, jež se o stádce své nestará a nechá prý si je svobodně rozchvacovat od latiníku a unitu. Biskup pravoslavný zaderský na to musil přijít, aby místního řecko-pravoslavného metropolitu v Černovicích na to upozornil, že v jeho vlastním metropolitním kostele mají obřadní knihy unitské místo pravoslavných.

Na konferenci uherských biskupu, na níž přijat návrh církevní autonomie tak, jak sestaven byl 27člennným výborem, došlo ke srážce s rumunskými biskupy, kteří se opírali tomu, aby budoucí autonomní statut platil také pro rumunské sjednocené. Žádali, aby jim jejich dosavadní autonomie církevní byla ponechána jako církvi samostatné. Bojíť se, že s novou autonomií vtrhne též maďarisace k nim. Bylo jim namítnuto, že císařský dekret sjezd církevní svolavší, nečinil rozdílu mezi katolíky maďarskými a rumunskými. Že tedy musejí se svým návrhem obrátit na vyšší místo, ani konference biskupská ani sjezd sám o tom nemůže rozhodovat.

V posledním čase z rozhodnutí ekumenického patriarchatu cařihradského zřízena v Bosně nová pravoslavná eparchie — čtvrtá. Biskupství totiž Dabro-Bosenské jako velmi rozsáhlé rozděleno: část přidána eparchii Zvornické (kraj „Maglaj“) a v severozápadním koutě Bosny zřízena nová eparchie Banjalucko-Bihaćská. Pravoslavná Bosna od té doby rozdělena na diecese: Dabro-Bosna, Zahum (Hercegovina), Zvornik a Banjaluka-Bihač.

Částečné eparchie pravoslavné v Bosně dobyly si na cařihradském patriarchátě nového práva, totiž práva zříditi si appelační soud. Dosud právo appelace bylo v Cařihradě. Patriarchat teď toto právo povolil eparchiím bosenským pro jejich politickou samostatnost, vlastně dovolil jim zřídit jen meziinstanci, které dřív nebývalo. Nejvyšší appelační právo však i nadále si ponechal.

Ruská církev žárlivě pohlíží na katolické úspěchy mezi Slovany na Balkaně, zvláště v Macedonii. Nedávno zpravodaj „S. Peterburgských Vědomostí" žaloval na to, jak katolíci dobyli pevné posice ve Skoplji. Kladou tam základní kámen k novému katol. chrámu Páně. Zpravodaj s žalem vyličuje, jak Rakousko tu řeďruje katolictví. Vlivu rakouskému podařilo se vymoci na turecké vládě, že katolíci používají ve Skoplji zvonu na věži chrámové, čehož pravoslavným Bulharům a Srbům nedovoleno, ač katolíků je tu 25 rodin, pravoslavných 14.000 d. Pravoslavné kostely musejí používat klepadel místo zvonu, totiž dvou desek, jedné kovové, druhé dřevěné, mezi nimiž zvoník dřevěnou paličkou spíše bubnuje než zvoní! Pravoslavný lid na celém Kosovu poli a kolem jest téměř nucen zříkat se své pravoslavné víry, aby unikl před násilnostmi albanskými. Přestupuje proto k moslemství a pak má pokoj, nebo ke katolictví a pak jej chrání mocným svým vlivem Rakousko. O ruském zastání ani potuchy. Rusko v celém tom kraji kromě skopeljského konsula jiného zástupce nemá. — Pravoslavná církev macedonská jak řecká tak srbská i bulharská užívá dosud obřadných zpěvů byzantských, jež jsou žalostně sešlé: „není to ani vytí ani huhňání", praví zpravodaj. Proto církve stydí se za takový zpěv, objednávají si chorální zpěvy z Rakouska a z Němec. Tak se do církevního zpěvu pravoslavného v Macedonii vkrádá „švábská muzika". — Rusko prý musí vystavět tu ve větších městech své chrámy a poslati sem své duchovenstvo, aby toto čistými obřady a krásnými zpěvy pravoslavné církve ruské pomáhalo církve východní v Macedonii vymaniti z pod škodného vlivu propagandy rakousko-latinské.

Rakouští „losvonromisté" nalézají stále ještě v protestantech říšsko-německých horlivé podporovatele. Žádné poukazování na nečistý pramen této agitace nedovedlo říšsko-německé protestanty rozčarovat a ochladit jejich horlivost. Protestantští pastoři chodí z Němec do severních Čech na missie, pokud nejsou vládou naší v úkolu svém zdrženi. Nedávno jednota evangelických farních spolků na své schůzi ve Stendalu (7. září) jednohlasně přijala tuto resoluci: „Shromáždění zástupců evangelických farních spolků prosí srdečně všecky evang. duchovní ve svých církvích buditi účast a sbírky konati pro nově se tvořící obce církve evangelické v Rakousku. Prohlašuje, že mu to bude velikým potěšením, najdou-li se mladí horliví duchovní, kteří by byli ochotni sloužiti Pánu v nově založených obcích. Prosí, aby každý člen farního spolku složil zvláštní příspěvek, aby se přestupujícím katolickým kněžím mohl poskytnouti pro první čas útulek, a prosí též předsedy farních spolků, aby se poptali, kde by ve faře evangelické ochotni byli takovým nově k protestantismu přestouplým katolickým

kněžím popřáti na zatím přístřeší." — Předloni protestanté strhli nehorázný křik, že sjezd katolíku německých v Landshutě v Bavořích se usnesl o tom, aby se založil fond, z něhož by ku katolictví se vrátivší pastoři první čas podporováni byli! A ukázalo se, že katolíky německé na prázdno podezřívali. Jejich vlastní agitace a honba za katolíky prodávajícími se je teď usvědčená v celé své nemravnosti a podloudnosti. Přes to oni budou stále křičet o katolické rozpínavosti!

Sjezd katolíků německých v Nise (XLVI.) byl čtvrtým sjezdem katolíku na slezské půdě (1849, 1872 a 1886). Ježto Nisa a zvláště hornické okolí jest silně polsky promíchané a celé krajinné a lidové pozadí na východ jest polské, dožadovali se Poláci toho, aby i polštině na sjezdě dopřáno bylo místa. Představenstvo sjezdové odmítlo úplné provedení utrakvističnosti na sjezdě, ale slíbilo, že pro polské účastníky a pro polský lid zvláště jest ochotno, nějakou ze schůzí úplně věnovat, a mimo to, pokud bude třeba i tiskopisy pečovat pro vyrozumění polského lidu o jednání sjezdu. Polský tábor — beztoho už dlouho nejednotný — rozdvojil se tudíž: radikalnější a zároveň liberalové stáli na úplné utrakvističnosti, konservativní spokojili se s nabízeným způsobem. — Sjezd sám co se manifestační i věcné stránky týká, nebyl za minulými velkolepými sjezdy. Význam a ráz sjezdů katolických vynikl v malém 24tisícovém městečku teprve značněji, než dosud ve městech lidnatých. Dokázáno, že i tu se mohl rozvinouti v celé své zvyklé okázalosti. A celé město spolupůsobilo. — Listy všech barev bez rozdílu tuto manifestační velkolepou stránku sjezdů katolických doznati musejí. Též politicky, socialně, kulturně a vědecky stojí německé katolické sjezdy na výši, jaké ani po těchto stránkách sjezdy v jiných zemích a sjezdy jiných stran nedosahují. Přes výtky „reformistů" (na př. výrok Müllera samého), že sjezdy katolicko-německé jsou „paškvilem" na sjezdy katolické, jaké bývaly v dobách dřívějších zvláště za „kulturního boje", sám tisk protestantský a liberalní i když úštěpkuje a haní, svědčí o jiném.

Známý liberalní národohospodář Karel Jentsch v Hardenově „Zukunft" (č. 51.) ke sjezdu připíná tyto všeobecné poznámky, jež vyplynuly z dojmu, jaký naň sjezd učinil: „Že by pokrok ve vědách mohl kdy náboženství podvrátiti, nikdy jsem nevěřil ani se neobával... Svatost náboženství nemá se od pokroku věd ani filosofie čeho obávati... Ne, náboženství nepominulo, jak se zkostnatělí liberalové dosud domnívají — ale v Německu pominul jen kulturní boj, a vše, co s ním souvisí, pominulo . . ." „Katolická církev je starší a větší a koření hlouběji v potřebách lidí, než kterýkoliv moderní stát s celou svou armádou." Na konec praví spisovatel: „Před 25 lety jsem se súčastnil velkých oněch schůzí plných alkoholického i idealního nadšení, na nichž zaznívalo volání: „Řím musí padnouti, Řím padne!" Ale všichni ti tehdejší nadšení bojovníci nezatřásli tou budovou starodávné církve právě tak, jako hoši neotřesou základy starobylého domu, když nožíky svými poškrabou jeden z balvanů na jeho pilířích."

Literarní otázka. která poslední dobou dosti rozvířila literarní i novinářskou společnost. vyzněla v ten smysl na sjezdu. aby katolíci starali se účinně podporovat zatím to. co mají: vydávat i upravovat staré ze starověku a středověku. podporovat novodobé své spisovatele — a to ostatní už přijde samo sebou. Materielně zajištěná literatura rozvine se sama.

Budoucího roku na ukončení století hodlají němečtí katolíci svolati mezinárodní kongress katolický do Mnichova. Jest ovšem otázkou. zda by se pro mezinárodní sjezd našla také příhodná látka ku projednání. kdyžby sjezd měl býti něco nového. jiného než dosavadní mezinárodní vědecké sjezdy katolické.

Prof. Ruhland v „Magdeburger Zeitung" uveřejnil opravu proti útokům protest. listu toho na frýburskou katol. universitu ve Švýcařích. a sděluje v opravě toto: „Není pravda. že všichni professoři na frýburské universitě jsou katolíci. já na př. hned jsem protestant. Není pravda. že velká část professorů zdejší university jsou duchovní. Z 58 docentů na universitě působících mimo bohoslovnou fakultu jest pouze jeden knězem. Není pravda. že by o volnosti bádání na universitě ani řeči býti nesmělo. Já jsem ve svém bádání a vyučování úplně svoboden. ani v nejmenším překážky se mi nekladou." — A přece celá německá veřejnost i katolická postavila se vloni na stanovisko 8 professorů proti universitě frýburské brojících. Či by jich krokem byla bývala zjednána náprava?

„Osservatore Romano". jenž se pokládá za list kurie římské a přinášívá také autentická ohlášení její. dostal tyto dni od katolických německých listů velmi ostré napomenutí. aby psal podruhé s rozumem a mírnil se. List ten totiž po svátku křestném Sv. Otce (20. srpna) přinesl zprávu o tom. co Sv. Otec pravil přijímaje gratulanty. Mluvil prý k nim o propagandě protestantismu v Italii. „Oss. Rom." dle všeho se zprávou o řeči Sv. Otce spojil i svou úvahu. neboť tak. jakými obrazy a slovy on propagandu protestantskou vyličuje. nechtějí listy ani protestantské věřit. že by Sv. Otec byl mluvil (mluví se stále o drzosti protestantské. propaganda a ústavy její se přidobňují k nevěstkám na ulici v kočáře se roztahujícím atd.). Když listy a ba i sjezdy protestantské v Německu věci té použily k novým útokům na papeže a na celou katolickou věc. tu katol. listy německé zvláště „Kölnische Volkszeitung" uznaly za vhodno věc nevymlouvat. ale na list kurie římské se obrátit s rozhodným napomenutím. aby byl slušnější i tam, kde sám ze sebe mluví.

Koncem srpna. kdy konán katol. sjezd německý. konán též sjezd katolíkův anglických ve Stockportě. Počátkem září konán s dychtivostí očekávaný sjezd katolíků španělských v Burgos. otázkou dynastickou na dva tábory rozdělených. Sjezd. od něhož čekáno. že rozvedené tábory smíří. tím spíše snad. že Sv. Otec rozhodně listem svým nejen ke svornosti. ale i ku věrnosti k nynější dynastii napomenul, sjezd přece nesjednotil a nespojil. Ba naopak ukázal se vlastně sjezdem většinou svou karlistickým. jenž proti vládě a dynastii i proti papež-

skému napomenuti ohlásil oposici. Biskupové přítomni byli téměř jediní s druhé koruně věrné strany a několik laiku. Kněžstvo téměř všechno bylo karlistické. Leč vystupování většiny této nebylo přece tak drsné a nesmiřitelné jako doposud. Naopak přijata i resoluce navržená biskupem oviedským, aby katolíci španělští spojili a sloučili se v jednu mohutnou stranu na tomto základě: „spojiti se pod autoritou Sv. Otce; dáti episkopatu, aby vypracoval program společný; utvoření národního katolického spolku, tvoření diecesních a farních spolku; podpora těch kandidatu při volbách, kteří budou od biskupů přijati; zřízení socialních stolic na biskupských seminářích; rozšířené a zmocněné vyučování katechismu v dělnických kruzích.“ — Mimo to sjezd žádal, aby § 29. ústavy šp. byl změněn tak, aby kněži byli volitelni v kortesy (sněm); dále, aby kněži byli osvobozeni od daně spotřební (ne tuze socialní požadavek!), aby byli vyjmuti z pravomoci občanských soudů v jistých případech. — Po stránce socialní a hospodářské sjezd mnoho čerpal z prakse katolíků německých, jakož vubec německé sjezdy katolické staly se vzorem všech podobných sjezdu v jiných zemích. Tak zvláště drobná hospodářská práce mezi selským lidem má býti prováděna dle vzorův u nás zdomácnělých.

Nepřestávaje na napomenutích poslaných katolíkum francouzským ústy biskupů, již u něho byli v audienci přijati, Svatý Otec poslal nejnověji biskupum francouzským encykliku, jež však nedotýká se ani tak politického postavení dnešního jako vnitřních záležitostí katolických ve Francii. Encyklika jest rozuzlením otázky francouzského „amerikanismu“, jak pod různými zjevy se poslední léta v životě církevním ve Franci ohlásil. Otázku seminářu a opravy škol katolických skládá sv. Otec v ruce biskupův a jejich rozhledu ji svěřuje. Kněze napomíná k poslušnosti vůči biskupům, k horlivosti ve službě a péči o věřící.

Řecký „fanar“ nedobojoval dosud boj o patriarchat antiochejský, jenž mu byl vlivem ruským a probuzením kněžstva i lidu syrského konečně vyrván a už zas osiřel nový řeckovýchodní stolec patriarší: dne 5. září zemřel 101letý alexandrijský patriarcha Sofronios Mejdancoglu, rozený Řek z Cařihradu, jenž byl i patriarchou řeckým v Cařihradě r. 1863. až 1866. V r. 1870. přijal pak (72letý) stolec v Alexandrii, kdy ještě slovo řecké bylo mocné při obsazování nejvyšších míst církve východní.

Církevní svépomoc jest u nás méně známa a rozšířena než na Rusi v pravoslavné církvi. Tam snad pro její vyšší obřadnost a širší členitost snaha po takové svépomoci dosáhla už na mnoha místech cíle a konečně i úspěchu. Potřeb při obřadech je víc a tudíž ležela na snadě myšlenka, aby církev sama si závody zřídila, jež by potřeby ony opatřovaly. Nejčastější jsou závody svíčkařské, jež pro celou diecesi se zřizují. Takový závod v podolské eparchii na př. měl roku minulého 57.502 ruble čistého výtěžku. Konečně výtěžek není u mnohých hlavní věcí — ač výtěžek ten není nijak bezužitečným: opatřujíť se z něho zase jen jiné potřeby církevní. Stává-li kde takového závodu,

pak ovšem nastává přirozeně shora nátlak, aby se potřeby v něm a výhradně v něm opatřovaly. Tak eparchialný orlovský sjezd zavázal k tomu nejen správce farnosti, ale odporučil též blahočinným děkanům, aby při volbách kostelních starostů (z laiků v obci) zavazovali nově zvolené starosty písemně, že budou odbírati svíce jen z diecesního závodu. Starosty ze závodů diecesních svic neberoucí, ať by jinak byli jakkoliv dokonalými, nenavrhovat na vyznamenání. Podobně duchovní správcové, kteří o to nepečují, aby starosta kostelní vše z diecesních závodů odebíral, nemohou nikdy uznání biskupského doufati. — V tambovské eparchii vedle svíčkářského závodu diecesního založili si vinný sklep diecesní, chtějíce pro bohoslužbu tím způsobem zaopatřovat nejen laciné, ale i dobré a poctivé víno.

Na mnohých místech šli konečně i jiným směrem. Při zmíněných závodech nebyl zajisté hlavním důvodem zisk z obchodu kostelními věcmi, ale hlavně záruka čistoty, jaká se vyžaduje pro bohoslužbu. Biskupa minského přiměla obava před katolickou nákazou, aby zavedl na svém pacholeckém semeništi vyučování „ikonopisectví" — malbě ruských obrazů. Závody s ikonami, jež nezbytny jsou v každém nejchudším příbytku, nejsou ještě pojaty jinde v diecesní církevní svépomoc, ikonopiscové provozují své umění na zakázku jako umění polořemeslné a svobodné.

V podolském eparchialném věstníku velmi ostře odsuzují vybíravost kněžstva pravoslavného v místech. „Uprázdněná místa v bohatých a výhodných farnostech velmi rychle nacházejí kandidaty. Ale t. zv. „bědné příchody" (farnosti), jež mají obyvatelstva od 600 do 700 duší a pozemnosti snad jen 30 až 40 desetin (1 des. > 1 ha), nenacházejí dlouho a dlouho žádného žadatele. Dalo by se konečně vysvětliti, že o taková místa se neucházejí kněží s velkou rodinou a mnoha dětmi; ale divné je, že taková místa se pomíjejí i mladými, sotva ze semináře vyšlými duchovními, kteří ještě životních běd ve službě církve nezkusili, a u nichž ještě, jak by se zdálo, ideální názory nevyvětraly. A což pak fara s 700 obyvateli a s 33 desetinami farní země jest už tak ubohou, že musí měsíce čekat, než nějaký takový ten „idealista" se přihlásí, jsa ochoten blaho své „pastvy" svému předpočísti. Ve velikorusských eparchiích (diecesích) takové fary neplatí za bědné, ale za lepší, třeba že země tam nebyla tak dobrá, jak tu u nás a platu duchovenstvo tam nemá. A ba i v sousední chersonské eparchii nemusí takové farnosti tak dlouho čekat na kandidata jako u nás..." žaluje dále bezpochyby sám „preosvjaščennyj" na vybíravost a zpovykanost kněžstva ve své bohaté a úrodné diecesi.

Vloni jedna část perských Nestorianů, vlastně biskup jejich Jan vstoupili do lůna církve pravoslavné a odřekli se bludů Nestoriových. Leč lid asi 15.000 věřících musejí teď pravoslavní ruští missionáři poučovati a k pravoslaví převáděti. Ale přece asi 3000 duší nechce teď ani slyšeti o nové víře, zůstávajíc věrno staré víře otců svých. Ruští missionáři za to však vyvrátili všecky úspěchy, jichž si tu dosud mezi Nestoriany byli dobyli němečtí a anglikanští protestanté (hlavně z Ameriky).

Nespokojenost z opozdilosti duchovenských kruhů pravoslavných v oboru literatury a krásných umění projádřena v minulém čísle petrohradské revue „Strannika". „Strannik" poukazuje na důležitost a význam literatury a umění v životě moderního člověka, zvláště v městech v životě takměř každého občana. Oboje stává se silnou mocí, a oboje však také jde svou cestou od církve; síla ta tak najednou širokého práva nabyvši táhne zástupy od církve. Duchovenstvo tudíž nesmí jíti kolem těchto nových proudů literatury a umění nevšimavě. Zvláště duchovní žurnály ruské, jichž je valná řada, nesmějí prý nadále literaturu ignorovat. A třeba nejdřív přistoupiti s kritickým rozborem, nespoléhati na úsudky slavných kritiků, i ti mnohdy nehleděli na zájmy náboženské. Duchovenstvo musí literaturu roztříditi samo na plevy a zrno. — Tak tedy už ani státní censura není pro ruskou církev jistou zárukou. Její ústavy, zařízení a zákony sic chrání před útoky — chrání autoritu státní pravoslavné církve, ale duší věřících nechrání. A tu má přispěti duchovní tisk sám.

Ruští rabíni židovští sešli se na sjezdě ve Vilně, osm největších „gaonů" z nich usneslo se tu na resoluci proti sionismu, jež rozeslána po obcích židovských, sionismem zvláště nakažených. Resoluce praví: „Jsme proti založení říše čistě židovské, neboť naše právo (Talmudu) jí nedovoluje (!?). Jsme proti šíření kultury (!?) židovské a proti osazení židů v Palestině a Syrii, pokud se to vše nebude díti pod dozorem a ochranou rabínů, kteřížto mají povinnost chrániti a udržovati v čistotě náboženství židovské."

Vražda Anežky Hrůzové v Polné za tak zvláštních okolností spáchaná vzbudila zájem celého světa evropského, ba křesťanského vůbec. Ovšem tisk, jenž není zřejmě antisemitský, u nás i za hranicemi odmítá rozhorleně možnost vraždy tak zvané rituelní. Zajímavo jest, že katolický tisk cizí, zvláště německý, stejně odmítá zvěsti o vraždě rituelní, jako náš tisk liberalně-židovský. Tak na příklad „Köln. Volksztg." dovozuje podle dekretů papežských od Innocence IV. počínajíc, že vraždy tak zvané rituelní není a že církev takové podezřívání židův odsuzuje. Konečně vzdálenému tisku katolickému je těžko nabýti pravého názoru o případě. Zmíněný list hájí vždy střízlivé vystupování katolíků, maje už trpké zkušenosti, jichž katolíci z lehkověrnosti své (Taxil, Diana Vaughan) draze koupili. Poslední dny veškeré korporace českých židů: spolek českých rabínů, židovská obec pražská, spolek židovských obcí českých, obecní rabinat pražský, ústřední spolek ku pěstování židovských záležitostí v Čechách odvolávají se k veřejnosti, zapřisahají se, že židovská víra nezná obřadu, z něhož je podezřívána, a zaklínají obyvatelstvo, aby nedalo sluchu fanatickým našeptávačům. Provolání ta vesměs vydána po přiznání odsouzencově!

* * *

Věda a umění. Z druhé české techniky v Brně zaveden bude od 1. listopadu zatím jen oddíl inženýrský, tři ostatní prý zřizovány budou postupně. Professoři zatím jmenováni čtyři: Dr. K. Zahradník

prof. v Záhřebě), prof. Jan Sobotka (na víd. techn.), Jaroslav Jahn (ass. víd. geolog. ústavu) a akad. malíř Hanuš Schwaiger.

Dne 29. srpna potvrzeno císařským dekretem nové, vlastně obnovené na tři leta předsednictvo jednotlivých tříd „české akademie Františka Josefa pro vědy, literaturu a umění“, a sice potvrzen dvorní rada Dr. Ant. rytíř Randa za presid. I. třídy, dvorní rada Dr. Karel rytíř Kořistka pro II. třídu, professor Fr. Kott za presid. III. třídy, a vrchní st. rada Josef Hlávka za pres. IV. třídy a prof. Dr. Bohuslav Raýman za sekretáře akademie.

Ponuknuto letoším jarním provedením cyklu Wagnerova na německém divadle v Praze, odhodlalo se Národní divadlo koncem září uspořádat cyklus Smetanův. Připravované k tomu cíli „Čertova stěna“ a „Dvě vdovy“ octly se opět jednou na prvním českém jevišti, na němž zvláště „Čertova stěna“ od r. 1893. nebyla hrána a před tím sotva do tuctu repris čítala.

Starobylý ráz Prahy stal se opět příčinou sporu návrhem rady městské na rozšíření Husovy ulice, tak aby se stala spojovací drahou mezi Starým Městem a jeho malým i velkým náměstím a Novým Městem a částmi k němu na jih přiléhajícími. Za příčinou lepšího spojení bude se musit ovšem něco obětovat, ta či ona ulice. Ba ani samé Husovy ulice nebude na to asi dosti. Také Václavské náměstí potřebovati bude prodloužení a širšího spojení se Staroměstským velkým náměstím, než jaké dnes skytá řada uliček z té strany ústících.

Druhý sjezd slovanských novinářů v Krakově, pořádaný přes dobrovolné i nucené neúčastenství poloviny národů slovanských z naší monarchie, byl přece opětně zjevem pozoruhodným. Volen šťastně právě Krakov, snad jiné město by letos ani nebylo sjezdu vidělo. Dobrovolně se neúčastnili sjezdu Rusíni a Srbové, nuceně, totiž ze zákazu museli se ho vzdalovati Slováci a uherští Charvaté. Možno říci zkrátka, že sjezdu ať už zplna či zpola účastnili se jen latinští Slované — Slované latinkou píšící.[1] Cyrillika scházela. Pro slovinský tisk, jenž nemá skvělého postavení, bylo místo sjezdové příliš daleko, proto asi účastenství Slovinců bylo též menší než vloni v Praze, sotva pro co jiného. Jsouť Slovinci skoro nejhorlivější hlasatelé vzájemnosti a styků slovanských.

Přes onu trpnou abstinenci a přes zákaz nad uherskými žurnalisty vynesený, sjezd měl průběh vážný, cílevědomý a vroucný. Pokud se zmíněno o nerozhodnutých dosud otázkách mezi slovanskými kmeny, byla to hlavně rusko-polská otázka. I sami Poláci jí dotýkali častěji i čeští řečníci ji v řečech svých protřásali, zvláště když red. Samostatnosti pražské pokáral přílišný, bezmyšlenkový rusofilismus mnohých našich listů. Leč to vše bylo jako mimotní, ač dosti času i slov zabralo. A což hlavní, nerozladilo nikoho.

[1] Dle seznamu účastníků před sjezdem vydaného přihlášeno a súčastnilo se: 53 polských, 29 českých, [illegible] slovinští, 2 rakouští chorvatští žurnalisté (4 Slováci a 3 uher. Charváti).

Pěkně o vzájemnosti slovanské na banketu v neděli promluvil slovutný kritik polský, professor Maryan Zdziechowski:

Poukázav na mysl v básni charvatského učence a básníka professora Mitroviće „Andjeo Slavjanstva" vyslovenou, že věčným losem Slovanu jsou bratrské spory jejich, ale nad těmito spory vznáší se přece anděl lásky vzájemné, v poesii aspoň. A tuto lásku a vzájemnost našimi literarními předáky hlásanou dovozuje příklady: Slovák Kollar napsal česky svou „Slávy dceru"; v líbezných písních Stanka Vraza vtělila se pospolitost Slovincuv a Charvatu; srbský básník, sám slavný Jovan Jovanovič (Zmaj) pravil, že Charvati i Srbové dnes mají jeden společný pramen krásna v poesii, největšího svého společného básníka Preradoviće. Malorus Ševčenko, v životě svém svázán byl četnými přátelskými svazky s Poláky a tak prakticky provádél to zapomnění vzájemných křivd a urážek, jež mnohdy nadchly a oživily jeho písně. Konečně hold složený nedávno Mickévičovi v Petrohradě a Moskvě od literatů ruských a naopak Puškinovi od literatu polských v Krakově živo svědčí, že spolná úcta velikých idealu vytváří harmonii mezi společností polskou a nejlepšími syny Rusi. — Professor Zdziechowski pravil dále, že Poláci už nezasluhují výtky lhostejnosti k věcem slovanským. Naopak sami žádají soucit a bratrské rozsudí mezi bratry slovanskými. Žádá, aby mezi nesúčastněnými Slovany aspoň tak soudili o sporu polsko-ruském, jak o něm soudí sami vynikající duchové ruští a zvláště: L. N. Tolstoj, Solověv, Pypin, Čičerin.

Co se resolucí a návrhů na sjezdě přijatých týče, vyjímáme z nich tato věcná ustanovení: 1. Tisk slovanský jest povinen směřovati ke vzbuzení a udržení citu vzájemnosti mezi slovanskými národy, aby národní ráz každého kmene na podstavě společných kulturních zájmů byl zachován: Povinností tisku slov. jest tudíž bránit a podporovat každý slovanský kmen v boji za politický národní byt se nacházející. Ve sporech mezi slovanskými kmeny samými nesúčastněný tisk slovanský nechať zaujímá nestranné a věcné stanovisko, uznávaje právo každého kmene na samostatný rozvoj, na užívání jeho vlastního jazyka v kraji jím osazeném. — 2. Vzájemnost slovanského tisku jest provozovati prakticky: výměnou tiskopisu; každý větší slovanský list nechať dostává výměnou všecky hlavnější slovanské časopisy; má se prováděti doporučováním slovanských listu majetnějším rodákum, aby tím jak vzájemné poznání tak i hmotná zabezpečenost tisku se šířila; utvořením cestovního fondu pro mladé žurnalisty; zařízením stálého dopisování mezi redakcemi listuv. — Vzájemnost nechať se provádí též zpusobem duševním: nechať vzájemnost vzniká z idei plemenné a osvětové vespolnosti kmenů slovanských; nechať se jeví vzájemnou přízní a láskou; každá jednotlivá literatura slovanská má se všeobecně šířiti a popularisovati. — 3. Co se týká kanceláře korrespondenční pro slovanské zájmy, tu věc odkázána k další přípravě, aby už však pro třetí sjezd byla hotova. Zatím má stálý výbor přípravy vésti, v jednotlivých kmenech mají se vybírati zpravodajové. — Leč hned ohlásil se člen redakce krakovského „Času", Josef Hopcas,

že on zamýšlí zřídit takovou tiskovou kancelář zatím soukromě pro zpravodajství ze světa slovanského pro Poláky a zároveň o Polácích a Slovácích pro ostatní slovanský svět. Vyžádal si z krakovských novinářů trojčlenný kontrolní výbor nad svou zpravodajskou kanceláří. Sjezd návrh přijal.

Tím částečně myšlenka splněna. Budoucí zpravodajská slovanská kancelář má však býti ve Vídni a zpravovati o světě slovanském nejen všechen tisk slovanský, ale i tisk cizí. — Žádáno rovněž za telefonické spojení Krakova s Prahou (na dobu sjezdu bylo toto spojení povoleno s poplatkem 3 zl. za minutu).

Vedle zpravodajské kanceláře žádáno za vydávání listu společného. Tu však se náhledy rozešly a i srazily. Navrhovatel sám žádal list německy psaný a pro Slovany samy informační v oborech politiky, literatury a umění a kultury vůbec. Professor M. Zdziechowski poukázal na to, že takový list už máme ve „Slovanském Přehledě" pražském, jenž je o to lepší, že není německy, ale slovanským jazykem psán. Konečně na vrchu zůstal návrh založit list politický pro informaci ciziny cizím jazykem psaný a literárně uměleckou revue psanou všemi jazyky slovanskými. — Jednotné mysli z toho nevyniklo.

O společném spolku novinářů slovanských usneseno, aby se zvolil výbor k vypracování stanov tohoto spolku. Hotové stanovy ať se předloží ku schválení vládám a slovanští novináři pak ať se vyzvou ku přistupování. Polští žurnalisté žádali od českých, aby přistoupili i oni k mezinárodnímu spolku žurnalistů, jak Poláci už to byli učinili. Nebo budoucí spolek slovanských novinářů že může k mezinárodnímu spolku žurnalistů přistoupit jako spolek rakousko-uhersko slovanský.

Na úhradu výloh s přípravou třetího sjezdu spojených (určen na rok v Záhřebě) navrženo vydati sborník v duchu slovanského almanachu s pracemi poučnými o životě a bytě jednotlivých kmenů slovanských. O rozšíření knihy mají pečovat všecky listy, a z čistého výnosu jejího nechať se hradí rok od roku přípravy se sjezdem spojené.

Jako po pražském sjezdě zůstal pražský přípravný výbor, tak teď zůstává polský v permanenci, až do budoucího léta, kdy odevzdá práce přípravnému výboru charvatskému.

Ze sjezdů slovanských vynikl, jako vždy, svou hojnou účastí všech slovanských kmenů, a r c h e o l o g i c k ý s j e z d k i j e v s k ý. Sjezdy ruské archeologické společnosti bývají jindy skoro mezinárodní, bývať hojná účast i z Německa a Francie. Tentokrát však pouze Francie z neslovanských národů byla súčastněna. Z Němců říšských přítomen nebyl nikdo, ale, jak tito praví, bezúmyslně, náhodou se to stalo. Referáty týkaly se hlavně dřevné ruské a polské starožitnosti. Poláci tentokrát společně referovali s ruskými učenými, totiž poprvé referováno i v jazyku polském. Dr. Kopera z akademie krakovské svůj referát „o zabytkach (památkách) polskich w zbiorach rosyjskich", počal také takto: „Tu v tom sále, z toho místa promlouváno už po francouzsku, po německu, dovolte mi tedy, vzácné paní i vzácní pánové, předložit svůj referát v jazyku bratrského národa — v jazyku polském . . ." Jiný

referent polský předložil sjezdu tyto návrhy: aby ve Varšavě utvořeno bylo „Tovaryšstvo archeologické", jež by vydávalo své práce v jazyku polském; anebo aby se tam zatím ustavil odbor carské moskevské společnosti archeologické, aby se ve Varšavě zřídilo historické museum polské. — Návrhy tyto přijaty od sjezdu s pochvalou. Sjezdu předsedala jako vždy hraběnka Uvarová.

Z jiných sjezdů slovanských jmenujeme jen: v srpnu sjezd žen polských v Zakopaném a sjezd polských techniků v první polovici září v Krakově.

Dne 20. srpna oslaveno 25leté trvání „Družstva jména Kačkovského", kulturně-literarního to spolku rusínského. Družstvo založené Naumovičem r. 1874. zůstalo dosud věrno prvotnímu účelu svému: chránit Rusíny před vlivem polonismu a latinismu a bojovat za kulturní jednotu s Ruskem. Za těch 25 let vydalo družstvo přes dva miliony exemplařů knih a spisků všelikého obsahu.

Fond na zřízení rusínského divadla ve Lvově dosáhl výše 36.096 zlatých.

Ruské úřední kruhy varšavské zamýšlejí zřídit tu lidové divadlo ruské (!). Sebráno a upsáno už k tomu cíli přes sto tisíc rublů. — Na polském divadle varšavském dávána nedávno novinka Luciana Rydła, pětiaktová báseň „Začarované koło", jež vyniká svou poetičností a řadí se prý dle souhlasu kritiků k nejlepším poetickým dramatickým výtvorům polským.

Juliovi Słowackému na oslavu 50letého úmrtí postaven pomník i na půdě poznaňské; aby však vláda pruská pomník někdy neskonfiskovala nebo vůbec už proti zřízení jeho nic namítati nemohla, postaven na soukromém pozemku v Miloslavi na statku hr. Kościelského.

Známý chvalně polský kritik Piotr Chmielowski vydal historicko-literarní studii „Nasza literatura dramatyczna".

Známý obhajce národu českého proti Mommsenovi, professor Dr. O. Balzer, nedávno jmenovaný členem akademie pražské, vydal „Dějiny Rakouska", jež prohlášeny i se strany německé (dv. r. Helfertem) za nejlepší dějiny pro potřebu universitní určené.

Dne 2. září připadla 150letá památka narození prvního možno říci žurnalisty ruského A. N. Radiševa. — Mladí přátelé literatury založili v Petrohradě „Bibliologický spolek" a hodlají na svůj vlastní náklad a svou vlastní pílí vydávat bibliografický věstník a práce ruzné toho druhu, jakož i zříditi ústřední kancelář bibliografickou, jež by všechny dotazy ruské „kniževnosti" se týkající zodpovídala. Stanovy spolku vládou schváleny. Spolek přijde zajisté velmi vhod i všem jinoslovanským přátelům literatury ruské, neboť při dnešním spojení s Ruskem a při těch poměrech, jaké na ruském trhu knihkupeckém vládnou, bylo to velkou věcí něčeho potřebného se dopídit.

Bývalý finanční ministr bulharský Iv. Sv. Gešov (za Stojlova 1894—1897) vydal nedávno spis „Dumi i děla, finansovi i ekonomičeski studii", v níž podjal se zvláštního úkolu. Uvádí řeči a pojednání svá před dobou svého ministerstva, a ukazuje tak na „dumi", myšlenky

své. Na to uvádí zákony a návrhy zákonův, ankety a pod. a vybízí k rozsudku, pokud jimi zadosť učinil dřívějším „dumám" svým. „Děla" ta skutečně odpovídají „dumám", jakž konečně u prvního národohospodáře bulharského jest pochopitelno. Ivan Gešov jest pokrokový sice už, ale přece jen liberalní národohospodář, jenž vzor svuj hledá ve francouzském spisovateli Leroy-Beaulieu. Leč svým ochranářstvím patří už zase do jiné školy. Jeho „děla" neodpovídají jen tam „dumám" jeho, kde síly jeho byly slabé na jich provedení. V knize vyslovuje I. Gešov požadavek, aby každý finanční ministr po svém odstoupení vydal podobný počet ze svého úřadování: vyložil své myšlenky před úřadem a ukázal na skutky v úřadě svém, jimiž své myšlenky snažil se provádět. To jest ovšem žádost, které by se nechtěli podvolit ministři ani v jiných pokročilejších státech než je Bulharsko. Tak náš právě odstouplý finanční ministr Dr. Kaizl těžko by „dumy" své se svými „děly" srovnával. Už proto, že ministr není na to, aby prováděl svou, ale musí se obyčejně podrobit proudům, směrům a vůlím — „dumám", za něž nemůže.

V našem a ostatním slovanském světě zaznamenáváme tato úmrtí: 1. září zemřel redaktor listu „Politik" Ignác Schick, nejstarší ze žurnalistů českých. — 7. září skonala spisovatelka Karolina Světlá, poslední leta života svého oslepla. — 15. srpna zemřel ruský moskevský professor Dr. Viktor Legonin, nejstarší z professorův university moskevské. Osvědčil se na poli soudního lékařství praxí i pérem. — 4. září zemřel Jovan Ristič, státník srbský. — 19. září skonal Vladimír hrabě Dzieduszycki, vynikající státník polský, činný na poli národohospodářském skutkem i pérem.

V Paříži zemřel 30. srpna slavný assyriolog francouzský Joachim Menaut.

Srpen a září jak obyčejně bohatými byly na sjezdy všeho druhu. Kromě uvedených bližších jmenujeme tyto mezinárodní: na ochranu dítek a kriminalistický (14.—16. září), oba v Pešti; sedmý statistický v Christianii, kdež před tím konán i mezinárodní interparlamentarní sjezd míru; poslední dny v září konaly se pak sjezdy mezinárodní pro literaturu a umění v Heidelberce (23. září); pojišťovacích lékařů (hlavně z dělnických pojišťoven) v Brussellu (25.—28. září) hlavně na podnět z Francie jako prvý toho druhu uspořádaný.

Počátkem nastávajícího měsíce konají se: mezinár. zeměpisný sjezd v Berlíně (od 30. září do 4. října) a mezinárodní sjezd orientalistů v Campidoglio v Italii (4.—10. října).

Dne 1. září otevřeno nově zřízené národní divadlo norské v Christianii za hojného účastenství dramatických představitelů všech téměř národů evropských. — Tak záhy proslulý po všem hudebním světě abbé Perosi složil nové oratorium: „Il Natale del Redentore" (Narození Vykupitele). — Zvláštní výstava se soutěží o cenu uspořádána v Turině. Na podnět „společnosti podporující rozkvět krásných umění" („società promotrice de belle arti") a za protekce královské rodiny

otevřena tu 10. září výstava obrazů Kristových. Jen zobrazení Kristova štětcem i dlátem k výstavě, jež byla soutěží zároveň, připuštěna. Zastoupeno několik set jmen uměleckých. Výstavu tuto nazval jeden z předních italských uměl. kritiků — profanací. Bez výběru vystavujíc vše, co zasláno, společnost výstavu pořádající krásným uměnám náboženským tedy mnoho neposloužila. Z množství zaslaných a vystavených věcí jen dva obrazy (Fontana a Reggianini) a dvě sochařské práce (Canonica, Pochini) zasluhují prý povšimnutí.

Nedávno nalezeny dva dosud neznámé obrazy hollandských mistrů Van Dyckův: „mučenická smrt sv. Klimenta", velký oltářní obraz ve veském kostelíčku v Minderhout v Belgii, kdež bratr malíře Van Dycka, premonstrat P. Valdmannus byl farářem. — V Amsterodamě nalezen zase neznámý dosud obraz Rembrandtův v kostele na Koningspleině. Polský historik Jiří Mycielski pátraje po obrazech malíře Krištofa Lubienieckého (ze 17. a 18. století) objevil s Dr. Bredtiem, učencem hollandským nejen několik děl Lubienieckého, ale náhodou i nového Rembrandta. Obraz R. představuje podobiznu mládence v černém šatě. Obraz zdá se býti z tvůrčí periody R. kol roku 1632.

„Lvova společnost", učený katolický německý spolek rakouský vydává od září dvouměsíčník literarně-umělecko-časový pod názvem „Die Kultur". Proč k tomu volil nešikovnou formu svazku za dva měsíce vycházejících!? — „Závodní divadlo dělnické!" První toho druhu ústav v Rakousku věnován tyto dni na počest jubilea císařského svému účelu. Císař sám byl otevření jubilejního divadla v Berndorfu přítomen. Divadlo vystavěl velkotovárník niklového zboží Ar. Krupp, spřízněný s „králem dělovým" v Essenách — rodem Prus a protestant.

Čedadská (Cividale) slavnost historika Lombardie Paula Diakona od 3. do 10. září konaná nevypadla dle významu oslavené osoby. Maličkost a malichernost výpravy snad také zavinila mnoho z toho, že nesešli se tu vybraní učenci historičtí, ale že vše mělo ráz silné smíšené společnosti. Sjezd historiků při té příležitosti pořádaný byl více sjezdem liberalních politiků. Paulus Warnefried kol roku 730. ve Foro-Julii, dnešní Čedad, narozený, jáhen (diakonus) akvilejské církve, vstoupivší později do řádu benediktinského na Montecassino byl jedním z nejučenějších mužů věku svého: básník, pedagog, znalec jazyků, spisovatel, kazatel, vykladatel Písma a nejvíce historik. Milý všem, vážen od knížat a králů; sám císař Karel Veliký pozvav jej na dvůr svůj pro učenost jeho už nepustil. Z historických jeho prací jest zvláště vedle dějin římských a dějin diecese metské ceněna nejvýš historie království longobardského. — Dle počátečních slabik hymnu od Pavla Diakona na počest sv. Jana Křtitele složeného — odvozena v hudbě tak zvaná „solmisace", totiž názvy jednotlivých not prvotní stupnice: ut — re — mi — fa — sol — la — si (*Ut* queant laxis — *Re*sonare fibris — *Mi*ra gestorum — *Fa*muli tuorum — *Sol*ve pollutis — *La*bii reatum — *S. I*oannes). Hymnus ten čte a zpívá se dosud v hodinkách církevních na den sv. Jana Křtitele.

Na mezinárodních sjezdech, pokud se nekonaly v Rusku samém, byla ruština vždy dosud z jednání vyloučena, připuštěny pouze angličina, francina, italština a němčina jako „vědecké řeči". I italština musila si někdy svého práva dobývati a ani všude si ho nedobyla. Leč potřebu znalosti ruštiny jako vědeckého jazyka, jako řeči, s níž nutno se seznámit, jako cestou, jež otvírá přístup k hojným pramenům, počínají už uznávat. Uznání toto ovšem mnohdy zračí se podivným přáním, proč že Rusové, když píšou o důležitých vědeckých věcech, píšou rusky a ne raději německy nebo francouzsky! Důležitost znalosti ruštiny zvláště pro poznání asijského světa za nezbytnou prohlašuje prof. Dr. Berthold v publikaci „orientalního semináře" berlínského „Ostasiatische Studien". Rusové dle jeho slov mají tak cenné a hojné příspěvky a prameny ve své literatuře ku poznání „východu", jako žádný jiný národ.

V západních Uhrách u Soproně učiněn nedávno paleontologický nález, jejž prof. Bella na místo přivolaný prohlásil za „unikum". Je to kostra předpotopního zvířete prý, jaké dosud nikde neobjeveno, a ve vrstvě, že dlužno ji pokládati za nejstarší asi objevený exemplář předpotopních ještěrů. Jen jestli to není maďarsky zveličeno!

V nějaké jeskyni v Kalifornii nalezena mumie ženy s dítkem, zvláštního typu plemenného, jenž i už dříve byl z některých pozůstatků a objevů znám a má se za původní obyvatele západního pobřeží severoamerického. Typ ten se vyznamenává neobyčejnou výškou a mohutností těla a zvláště velikými chodidly, na nichž prsty končí rovnou čarou, tak že noha vpředu je pravidelně zakončena. Dle zkoumání francouzského paleografa Le Plongeona o vymřelých předhistorických kmenech Mayův a Quichu, dlužno prý nález nyní v museu v městě kansaském Topeka chovaný klásti do doby 11.500 let před námi (?).

O záhadném hvězdářům povrchu Marsově nové objevy a domněnky pronesl anglický astrofysik Johnstone Stoney. Ze studia o expansi plynů vyvozuje, že planety různé velikosti a hutnosti mohou na povrchu svém udržet plyny poměrně ke své hmotě větší či menší expanse. Naše země neudržela plynův o větší expansi, než je rozpínavost vzduchu. Proto vodíkové páry, jichž na naší zemi při takovém množství vody by dosti bylo musilo zbýti, se od ní rozprchly, poněvadž expanse jejich větší byla než zemská přitažlivost. O takových lehkých plynech dovídáme se však z vidma atmosfery sluneční, které při své ohromné hmotě i lehké či rozpínavé plyny dovedlo si udržeti. Čím méně hmotná planeta, tím méně plynů dovedla si udržeti. Tak měsíc 80krát lehčí naší země neudržel ani vzduchu ani vodních par ani jiných plynů z našeho ovzduší známých. Podobně Mars mnohem lehčí než naše země nemůže míti ani vzduchu ani vodních par nemůže udržeti. Nemá tudíž ovzduší, a nemá ani vody na povrchu svém, poněvadž páry její nedovedl udržet. Je tedy mylnou domněnkou, že by poměry na Marsu byly podobny našim. Mračen a oblaků, jež hvězdáři se viděti domýšleli, tam není. Bílé jako výpary nebo sníh a led kolem točen má Stoney za sraženou kyselinu uhličitou, jež pro svou malou rozpínavost a snad i ve velkém množství udržela se jako „ovzduší", obal Marsův.

Z národního hospodářství. Cestou nařízení (§ 14.) provedena 21. září konečně i zbývající po prohlášení daně z prodeje cukru a úpravě ostatních daní spotřebních část rakousko-uherského vyrovnání. Tato část vyrovnání skládá se z těchto zákonů: 1. „Hospodářské poměry obou polovin říše" a tyto poměry upravují se vzhledem k celní a obchodní jednotě, vzhledem k vývozním bonifikacím a restitucím daně při vývozu; vzhledem k patentní ochraně a k ochraně známek a vzorku výrobních; vzhledem k dobytčímu trhu, vzhledem k pojišťovacím společnostem; zavádí se statistika tržní při vzájemné výměně zboží mezi Rakouskem a Uhry (dosud statistiku takovou vedly jen Uhry, ne však Rakousko). 2. Zákony bankovní, jež zahrnují v sobě zákon o úplném stažení státovek z oběhu (z nichž dosud zvláště pětky v neztenčené téměř míře v oběhu zůstávaly). Zákon o ražení stříbrných pětikorun (nápis jako na zlatníku stříbrném bude latinský) o váze 24 grammů, velikosti 36 millimetrů v průměru (z kilogr. stříbra vyrazí se 41⅔ pětikorun). Nových těch mincí, v nichž bude stříbra asi za 1 zlatý, vyraženo bude za 64 milionů korun. Dále zákon o vydávání 10korunových bankovek z říšské rakousko-uherské banky; bankovek těchto smí se vydati nejvíc za 180 milionů korun pro obě polovice říše. Bankovky tyto jako náhrada za stažené státovky budou kryty 160 miliony korun ve zlatě, jež obě vlády v bance uloží. — Dalším zákonem ku měně a bance se vztahujícím jest zákon o vydání zlata ze státních pokladen státní bance, o dluhu 80milionovém. Jiný zákon zavádí obligatorní počítání v korunách při všech úřadech od 1. ledna 1900. Konečně prodloužení privileje státní rakousko-uherské banky, změna stanov jejich, zajištění státního podílu na zisku bankovním, účast ve správě a pod. 3. Třetí řadu zákonů datovaných jako nařízení z 22. září tvoří: nařízení o zrušení mlecího řízení od 1. ledna 1900; nařízení o železničním spojení a dopravní vzájemnosti mezi Rakouskem a Uhrami; nařízení o veterinární službě při obchodu s dobytkem mezi Uhrami a Rakouskem.

Zákony, dosud vlastně nařízení vyrovnavací, uvedeny v život v té formě, v jaké během čtyřletého vzájemného domlouvání sestaveny. Zbývá ještě kvota, pro jejíž určení mají se znovu voliti tak zv. kvotové deputace od říšské rady rakouské i uherské. Vláda Thunova, či Thun-Kaizlova, jak ji obyčejně jmenovali, vydavši nařízení vyrovnavací odstoupila. Vzala na sebe odium tohoto vyrovnání, odium takové, jaké asi dosud na žádné vládě nelpělo. Nevydávala ovšem takováto nařízení pro své potěšení, ale ze státní nutnosti. Finanční ministr Dr. Kaizl byl asi poslední, který by podobné zákony a nařízení byl schvaloval. Obět své minulosti přinesl ve službách národa. Neboť nebylo lhostejno, kdo v době té na vládních křeslech sedí, třebas ministři měli vývojem věcí posledních let ruce úplně svázány. Tak zvýšení spotřebních daní a vyrovnání v této formě bylo už věcí nezměnitelnou od roku 1895. Vláda odstupující kde mohla neblahé poměry zmirňovala. Přes to odium, jehož nezavinila, ale na sebe vzala, nechává po sobě tolik světlých zákonodárných stop jako málokterá z vlád před ní, a vlády do roku 1897, neměly tak obtížných poměrů! — Jednou z posledních záslužných

prací a činem státní štědrosti byly dva zákony cestou nařízení vydané bezprostředně před zákony vyrovnacími: jeden se týká úpravy akciového práva, druhý zvýšení a úpravy platu finančním úřadům a strážím. Činorodý parlament sotva by byl provedl více a sotva lépe za půldruhého roku.

Dle dříve sděleného nařízení ministerstva obchodu o společenstevních instruktorech jmenováni instruktoři takoví pro české země tři: v Čechách pro česká společenstva jeden a pro německá jeden, na Moravě se Slezskem pro obojí jeden. Instruktoři pro německo-alpské země jmenováni dva: pro Dolní a Horní Rakousy jeden (se dvěma pomocníky), pro ostatní alpské země rovněž jeden (též se dvěma pomocníky); pro slovinské kraje Štyrska a Krajinu s Goricí jmenována jen pomocná síla, přidělená alpskému instruktorovi. Instruktoři vzati skoro všichni z konceptního politického úřednictva. Na počátek snad jich bude dosti, ale na další vývoj společenstevní, zvláště když jejich působnost jej má vzmociti, bude jich málo. Přirozeně aspoň pro každý obvod komorní jeden instruktor by nezbytně byl potřebný.

Obchodním komorám doručen ministerstvem obchodu návrh na zamezení nekalé soutěže v obchodě a výrobě. Obchodní komory mají o podaném návrhu podat dobrozdání. Návrh budoucího zákona zamýšlí zamezit hlavně tyto zlořády: označování zboží cizím jménem, cizím původem; označování vyšší jakosti, většího množství; vyhlašování padělku za pravé zboží; předstírání láce a snížených cen z různých pravých nebo dělaných příčin a j.

Pro uschopnění parlamentu k opětné činorodé práci vystoupili průmyslníci z obvodu obchodní komory pražské, obrátivše se pamětním spisem na poslance české i německé. Nepřijat ovšem appel jejich ani z té ani z oné strany příznivě.

Pro „pracovní radu“ uchystán už jako výsledek nedávné ankety návrh zákona, jímž by se zavedlo státní a všeobecné sprostředkování práce. Ústavy státem k tomu účelu zřizovaly by se pokud třeba aspoň v každém soudním okresu. Místní obce by byly sběrnami poptávek a přihlášek, jež by pak okresním ústavům sdělovaly. Tyto ústavy by ostatně nejvíce samy přímo přijímaly a vyřizovaly poptávky a nabídky práce. Ústav takový řízen by byl správním výborem z polovice ze zaměstnavatelů, z polovice z dělníků voleným, jehož předseda by byl jmenován (minist.) a žádné z oněch obou stran nenáležel. Tedy správa by byla na zásadě socialní rovnosti. Tyto vlastní ústavy práci opatřující byly by spojeny v ústřední zemské komissi, která by přebytky poptávek a nabídek mezi nimi sprostředkovala a vyrovnávala. Hlavní ústředí celého opatřování práce by bylo při ministerstvě obchodu. Bylo by to ústředí konstitutivní, dozorčí a vedoucí. V něm by se zpracovávala statistika a vedl rozhled po hospodářských poměrech a tak rozumné náplyv nezaměstnaných sil odváděl v obory, jež snesou rozmnožení výroby. — Sprostředkování práce by bylo bezplatné pro strany, a třebas všeobecné, totiž na všecky jakékoliv obory práce a služby rozšířené, přece jak pro zaměstnavatele tak pro dělníky svo-

bodné. Vedle ústavů státních ponechány by byly i všecky dosavadní druhy poptáváren: spolkové, společenstevní, obecní i soukromé. Spolkové i společenstevní a obecní ústavy k zaopatřování práce přizpusobíce se novému zákonu dostaly by státní pravomoc a podporu, podržely však svou autonomii. Soukromé ústavy by se obmezily přísnějším podmiňováním koncesse.

Nejchoulostivější otázku, jak se státní ústavy práci zaopatřující mají zachovat v čas stávky, luští návrh tak, že to ponechává svobodnému rozhodnutí správního výboru toho kterého ústavu, chce li sprostředkovat práci dále i pro závod stávkou stižený či nechce. Že by to bylo rozluštěním úplně vyhovujícím, nemožno říci. Toto ustanovení mohlo by vésti k rozvášnění ve výborech samých a k nepřátelství mezi jednotlivými ústavy, když by při stávce v odboru, jenž do více okresů zasahuje, jeden výbor správní rozhodl tak a druhý onak. Ostatně od návrhu ke skutečnosti jest ještě daleko. Ale návrh sám a už i myšlenka zavésti všeobecné státní zaopatřování práce jest velikým socialně-reformním činem. Státních ústavů k zaopatřování práce v evropských státech v žádném dosud nestává.

Počátkem září (3. a 4.) konal se na Velehradě sjezd zemský křesťansko-socialní organisace moravsko-slezské. Po svatodušním organisačním sjezdu vyškovském byl to první programový sjezd strany na Moravě. Už ve Vyškově projevena veliká čilost a horlivost k práci na všech stranách. Na Velehradě, kdež delegatů spolkových bylo více a zastoupeny byly nejen dělnické, ale i rolnické a řemeslnické křesťansko-socialní spolky, práce byla ještě čilejší, živější a širší. Program velmi obsáhlý a na poprvé na sjezdu samém pro krátkost času ani dobře neprobraný, leč přece zásadně celistvý a jednotný jest nejširším z našich křesťansko-socialních programů, kdy kde v našich českých zemích přijatý. Sjezd vyznamenával se velkou pohotovostí a hladkostí jednání a v každé mnohdy hodně široké debatě skoro naprostou jednomyslností. Mnoho z těchto potěšitelných známek prvního sjezdu vděčí se pečlivé přípravě svolavatele a celého přípravného výboru.

Pokud se zásad v programu vyslovených týče, tu dlužno doznati: sjezd velehradský šel nejdál, jak daleko dosud nešla žádná resoluční schuze, žádný dosavadní sjezd křesťansko-socialní v českých zemích a vůbec v Rakousku. A to vše bez tření mezi „starými“ a „mladými“, bez „radikalů“ a „zpátečníků“, na jeden ráz a jedním dechem za společné práce a souhlasu všech.

Program velehradský zdá se na první pohled postrádati dvou nejdůležitějších bodů každého dělnického programu: totiž usnesení o mzdě a o pracovní době, dvou to činitelích, jež v životě dělnickém a hospodářském vůbec jsou nejdůležitější. Leč tu považiti dlužno, že sjezd velehradský připojil už práci svou k programu křesť.-socialnímu v Litomyšli 8. a 9. září 1894 přijatému celou československou organisací křesťansko-socialní. K bodům těm v programu litomyšlském nedá se zatím nic připojiti, což by valně stanovisko strany osvětliti nebo po-

změniti mohlo. Program velehradský má ovsem jen zatímní platnost, než nějakým budoucím všeobecným sjezdem československým buď schválen, buď poopraven bude.

Obsah a zásady programu, o němž se udá někdy příležitost šíře promluviti, jsou tyto: 1. V „dělnickém pojišťování" postavil se sjezd na stanovisko potřebných oprav v dosavadním pojišťování a doplnění pojišťování pojištěním invalidním a starobním pro všecky vrstvy lidu pracujícího. Pokud oprav dosavadního pojišťování se týče, sjezd přijal za své požadavky dělnictva vůbec, na anketách úrazové a nemocenské přednešené, a to i přes to, že na anketách za dělnictvo mluvili skoro sami socialní demokraté. Zatím vybízí sjezd k široké svépomoci ve spolcích, dokud nebude závazně a všeobecně státem věc rozluštěna. 2. Sjezd žádá za odborové (v Litomyšli žádáno „zájmové") sdružování pod ochranou zákona, na odborovém společování pak chce založiti hlavní zjevy socialní svépomoci a socialní správy. 3. Pominuv „ženskou otázku" v její triviální už skoro způsobě, žádá sjezd soustavnou a účelnou ochranu a organisaci všech žen bez rozdílu. 4. Co se týká dobročinných a jiných socialních a humanitních opatření, tu sjezd tentokrát vyslovil se pro trojí: pro útulny pro dělnice i dělníky, pro stavbu rodinných domků dělnických, pro právní ochranu či tak zvané lidové kanceláře. 5. Z otázky rolnické a řemeslnické vybrány hlavně úkoly, jež luštiti má sdružování u rolnictva dosud jen dobrovolné, u řemeslnictva povinná společenstva. Svépomocná činnost, hybnost za pokrokem a vývojem doby jest úsilím a radou všech bodů dřívějších i těchto resolucí. Jako zvláštní odbor svépomoci pro všecky kruhy a vrstvy pracovního lidu vhodně odporučeny Raiffeisenky, a vytknuty jim i jednotě rozsáhlé cíle socialní a hospodářské ve straně.

Co nejvíce ze všech vlastností resolucí těch ceníme, je to, že na všech z nich a všude znáti, že podány takřka v nejmodernější formě hospodářského a socialního myšlení ze zásad křesťanských vyvinutého. Nejsou proto, aby byly, nenavazují na přežilé formy a doktriny, ale nejsou také prudké ani přepjaté, ulahozeny jsouce ve všech požadavcích svých zřeteli pravé křesťanské humanity.

Ve dnech 24. září a následujících sešel se v Brně **sjezd socialní demokracie rakouské**. Celorakouské sjezdy soc. dem. konají se teď po dvou letech vždy. Poslední byl 1897 ve Vídni. Na sjezdu tom organisace strany změněna v ten způsob, že celá říše rozdělena na šest národnostních samostatně sdružených skupin. Dle síly své na prvním místě stojí **skupina německá** (1327 spolků, 114.056 členů a 4807 členek; 33 listů politických, z nich 1 denník, 23 odborových časopisů); po německé jest **českoslovanská skupina**, od r. 1893 vlastně už samostatně sorganisovaná úhrnem má 846 spolků se 48.683 členy a členkami; listů má 19 politických, z nich 1 denník, 14 odborových, 5 jinakých[1]; ostatní skupiny jsou ještě příliš labilní v síle své; skládají se po výtce jen z živlův agitačních, vlastního vojska jest

[1] V r. 1893. všech těchto časopisů bylo 27 a rozešly se v 1.706.266 výtiscích, kdežto r. 1898. bylo listů 38 a tisklo se jich ročně 8.287.000 čísel.

ještě málo, a co ho jest, to jsou ještě jen nejistí dobrovolníci. Mezi těmito ještě daleko nejsilnější jest skupina polská (má 7 listů); skupina italská jest už z těch tří, které jsou spíš pomyslné než skutečné (má 1 list týd.), skupina slovinská, dříve ještě dosti silná, založením křesťansko-socialní organisace slovinské upadla docela; měla jeden list dřív, i ten zašel; hlavní kádr její, dříve železniční dělníci, jsou většinou teď křesť. socialy, s vlastním křesťansko-socialním železničním listem svým; skupina rusínská teprv se právě tvoří, odlučujíc se od radikalů, s nimiž dřív byla za jedno; čítá dosud ponejvíce na židovský proletariat, ten se od rolnické radikalní strany rusínské teď odloučil a ustavuje si svou socialně-demokratickou organisaci, pro niž se chystá i list politický.

Dle toho možno cenit rakouskou socialní demokracii ve všech těch šesti národních skupinách sdruženou asi na 180 až 200 tisíc, to už i s členy přechodnými.

Sjezdu brněnského súčastnilo se 116 delegatu, z nichž bylo jich 64 německých, 38 českých, 10 polských, 2 slovinští, 1 rusínský a 1 italský. Z Německa přítomen byl posl. Frohme, z Italie Cabrini, z Uher Baron jako hosté z ciziny stranou socialně-demokratickou vyslaní. Nejživější debatty na sjezdě týkaly se taktiky strany a národnostní otázky. Socialní demokracie usnesla se totiž zasáhnouti svým letoším sjezdem do národního boje v Rakousku a ukázati na jednotném programu socialistickém všemi národnostními skupinami přijatém, jak se národní otázka může jedině rozluštit. Leč na sjezdě nescházelo výčitek, jež zvláště čeští delegati metali německým. Z resolucí národnostních pak narazila na sebe dvě mínění, jež musila býti uměle rozpředena a urovnána ve zvláštní komissi. Národnostní otázku chtějí socialisté shodně luštit dle národních samosprávných celků (samosprávných v kulturních svých potřebách) v demokratickém lidově spravovaném Rakousku; všude naprostá rovnoprávnost, menšiny chrání se zvláštním zákonem. „Dorozumívací řečí je řeč zatím německá", navrhl společný celorakouský výbor; „jest řeč od případu k případu národy samými volená", navrhli čeští soudruzi; „každý jednotlivec stará se sám, aby porozuměl jazyku svých jinojazyčných spoluobčanů", navrhli jihoslované. Výsady zákonem uznané pro nějakou státní řeč nechtějí ani ti ani oni. V tom se shodují. Ale jedni vycházejí z prakse (jim pohodlné), druzí z idey. Ke konečným usnesením sjezdu se ještě vrátíme budoucně.

Počátkem září sešly se anglické spolky odborové — trade unions — ke svému výročnímu sjezdu do Plymouthu. Letoší sjezd neměl toho lesku a té duležitosti v jednání svém jako minulé. Už nesvornost napořád propukující, politické otázky, valná část se vzdalující a vyloučená (strojnický odbor) a i sám program neaktuelní nedovedly jednání lesku přidati. Letoší sjezd nad to zvrátil usnesení lonského sjezdu o navázání užší solidarity s jinonárodními odborovými organisacemi zasíláním zpráv a vyměňováním duležitých situačních sdělení, jakož i pořádáním společných mezinárodních sjezdů.

Školství. Novou organisaci školství chystají v Němcích na základě změněných učebných plánů upravených tak, že se rozsah učiva zmenší, aby větší procento žactva postoupilo do vyšších tříd, než jak dosud bylo dosaženo. K tomu navrhuje školní rada Dr. Sickinger z Mannheimu, aby kromě zjednodušení učiva zavedeny byly zvláštní třídy pro žáky nechápavé. Do první třídy chodili by všechny děti společně, pro žáky pak, kteří ani po dvouleté návštěvě této třídy nedosáhnou cíle vytknutého osnovou učebnou, zřídí se oddělení zvláštní, tak že by bylo jedno oddělení pro velmi nadané, jedno pro méně nadané a jedno pro neschopné. Do takové třídy pomocné by se vřadili také oni žáci, kteří nevyhoví v II. třídě ani když ji opakovali a tak by i dále nadaní žáci vřaděni byli do třídy s rozšířeným učivem, žáci neschopní by pak pozvolna postupovali v třídách pomocných. Návrh podobný se vyskytl také ve Vídni.

Na velehradském sjezdě křesťansko-socialní organisace vysloven požadavek, aby školní povinnost nucená trvala do 13. roku, načež by do 16. roku měla nastati povinná návštěva hospodářských škol pokračovacích. Zároveň žádá se rozšíření a prohloubení školství hospodářského, jež má býti vydržováno zemí a státem.

Ve valné hromadě katol. spolku českého učitelstva na Velehradě konané pojednal naduěitel Josef Apetaur o reformě zpěvu a hudby chrámové a naduěitel Kadlčák probral socialní úkol učitelstva. V téže schuzi usneseno zříditi učitelskou zádruhu, pořádati cecilianské exercitie a založiti fond cestovní.

Nový ústav ku vzdělání učitelek byl letos zřízen v Řepčíně u Olomouce českým řádem dominikánek, čímž našim dívkám opět nový zdroj vyššího vzdělání byl otevřen. Ústav obdržel nedávno právo veřejnosti.

První internat pro studující realky zřízen letos v Jevíčku v budově, v níž byla prozatímně umístněna realka. Internat zřízen pro 40 studujících. Jsme přesvědčeni, že příkladu následovati budou také jinde a že brzo při každé střední škole bude zřízen internat, kterýž svědomitým správcům svěřen a rozumně řízen bude rodičům zárukou, že dítě do ciziny vyslané neoctne se na zcestí.

Svépomoc utěšeně se ujímá v učitelstvu německém v Čechách a ve Vídni. Zemský učitelský spolek německý v Čechách zřídil záložní spolek spořitelný, v němž 425 členů má na podílech 22.000 zlatých a a 70.000 zl. uděleno půjček. Pojištění studijní má kapital 34.645 zl. a počítá 36 pojištěnců. Studentským útulnám uděleno 1875 zl. podpory na 11 místech. Podpurná nadace císaře Františka Josefa má 35.000 zl., nadace Disterwegova 3577 zl.

Školství v Bukovině. V roku 1897.—98. bylo tam celkem 349 obecných škol s 829 třídami, a to 137 jedno-, 102 dvoj-, 40 troj-, 39 čtyř-, 29 pěti-, a 2 šestitřídek. Vyučováno celý den na 101, polodenně na 162, částečně celo a z části polodenně ve 84 školách. Zhusta vyučuje ve 2 třídách 1 učitel a chybí 560 tříd, aby provedena byla povinná všeobecná návštěva školy.

Znamenitých úspěchu docíleno hospodářskou organisací učitelstva německého ve Vídni. soustředěného ve spolku „Lehrerhausverein". kterýž dne 27. května t. r. konal 13 valnou hromadu výroční. Spolek ten má 7674 členu (za rok přibylo 1278!!) Oddělení hospodářské vykazuje obrat peněz 687.359 zl., kromě sníženého jízdného na dráhách, vstupného do ruzných výstav, koncertu atd.. sníženého předplatného. čímž členové získali 30.000 zl. Roční výtěžek obnášel 37.682 zl. Nyní uzavřena smlouva s hudebním nakladatelem knihkupcem, kterýž členum poskytne ruzných výhod a spolku nad to ještě dá provisi z každého účtu. Spořitelna spolková má 1144 členu 331.173 zl. vkladů a 17.000 zl. zisku; zaručovací jistina obnáší 15.469 zl. Kromě toho má spolek starobní pojišťování, dva domy spolkové slouží výhradně účelům spolkovým. má své vlastní nakladatelství a cestovní oddělení. jež o prázdninách vypravuje společné cesty. Členy a místní skupiny má v celé říši; r. 1898. bylo 7674 členů. 9884 zl. příspěvků. 146.252 zl. příjmu, 136.187 zl. vydání. 142.832 zl. jmění, 15.605 zl. zisku, z oddělení hospodářského 37.682 zl. příjmů z provise, 7.455 zl. výtěžku z nakladatelství a 247 zl. darů. Letos uzavřena smlouva s hôtely „spolkovými", kteréž členům poskytnou slevy a pokladně provisi. Říšský podporovací fond právě založený poskytuje nejen podpor. ale soustřeďuje moralně veškeré učitelstvo. Pusobí jako zapsaná pokladna výpomocná. Spolek obstarává členům veškeré potřeby a výrobky v nejlepší jakosti za mírné ceny a těží z toho ještě vydatné pro spolkovou pokladnu.

Rozumný spolek. V Berlíně zřídili spolek rodičů, kteří budou si děti vyměňovati v ten způsob. že rodiny městské o prázdninách. ve svátky atd. své děti pošlou na venkov. kdežto venkované zase vyšlou děti do měst. aby poznaly život městský a prohloubily všeobecné vzdělání oněmi vzdělávacími prostředky. jakých jenom města poskytují. jako jsou různé sbírky atd. Aby se děti naučily hravě cizím řečem bez nákladu citelného, chce spolek navázati styky s cizozemskem a prostředkovati výměnu dětí různých národností. Myšlenka zajisté dobrá a chvályhodná.

Reprobace při státních zkouškách podle výnosu ministra kultu a vyučování ze dne 4. července t. r. může býti vyslovena i na čtyři měsíce při judicielní a státovědecké zkoušce výminečně v případech zvláštních ohledů zasluhujících.

Návštěva divadel bez pruvodu a dozoru v Americe dovolena je teprve 16letým mladíkům. Jistý 15letý mladík potrestán byl šestiměsíčním vězením za to. že bez dozoru byl v New-Yorku v divadle. A u nás?

Ročník IV. (XVI.) Číslo 11.

HLÍDKA.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil Břetislav Skalský. (Č. d.)

II.

Podmínky rozvoje, trvání a zdaru rodiny.

Proti chaotické směsi pojmů, jež nastala ve všech táborech organisujících se po příkladě církve jak v náboženských tak i společenských otázkách, pletouc tak jednoduchý předmět jako organisace rodiny, nemožno píšícímu spolehnouti se na jakékoli všeobecně uznané zásady, nýbrž je začíti, abych tak řekl, od abecedy, ba i samozřejmé zásady dokázati praktickými důkazy. Proto předkládajíce věřícím výroky písma sv., nepřestaneme na tom, nýbrž budeme hleděti každé svoje tvrzení dokázati důvody čerpanými z přesvědčení, aby je každý snadno mohl pochopiti.

Vzhledem k tomu, že základem rodiny jest manželství, začneme studii svou od otázky uším křesťanským neobyčejné: od monogamie a polygamie, kterou evangelium tak dobře řeší.

Abychom prakticky seznali, že jen svazek jednoho muže s jednou ženou je s to býti bezpečným základem rodinného života, k tomu dostačí nám pohled na východní haremy; neboť pohled ten přesvědčí každého badatele dobré vůle, že mnohoženství ponižujíc ženu a činíc z družky mužovy ne již služebnici, nýbrž jeho vlastnictví, bezduchou hračku, vzhledem k dětem však pouze jejich kojnou a pěstounku bez jakéhokoli vlivu na mravní výchov jejich, pohled, pravím, na toto duchovní snížení ženy v haremu nedovoluje pochybovati, že mnohoženství nejhůře zabezpečuje rodinné zájmy. Jestli tedy u mohammedanů, kde vlivem víry

a dávných zvyků muž cítí se povinen na své útraty živiti všechny své ženy až do smrti, žena však nechává se bez odporu zamykat neprotestujíc proti takovému stavu věcí, jenž se zdá býti přirozeným; jestli tedy u mohammedanů, pravím, polygamie má tak smutné následky, oč škodlivěji působila by na společnost přetvořenou v modlu bez vyznání, kde zásada rovnoprávnosti obojího pohlaví a emancipace žen snímá s muže poněkud starosti o rodinu, ženě však zůstavuje právo vybaviti se každé chvíle ze závislosti na muži. Jistě haremy nevěrců, kdyby někdy dle vzoru Mormonů se utvořily, naplnily by se vždy novými obětmi vášně, vrhajíce na ulici bez lítosti všechny idealy strhané s oltáře srdce. A což máme říci o politování hodném potomstvu, jež jest odkázáno od kolébky nejednou na vyhození z domu otcovského do veřejných ústavů, když ne na smetiště pouliční? Avšak ani monogamie nebude s to, aby zabezpečila osud rodiny, a nestane se jejím sloupem, chce-li zákonodárství vedle ní uplatniti rozvody; jen tehdy zajisté oba manželé bez váhání mohou k vedení společného bydla vložiti všechny svoje jak moralní tak materialní zásoby, nemají-li obavy před rozerváním manželského svazku. Vždyť již právem přirozeným vymáhá svazek manželský nejen společný život a jmění, nýbrž i jednotu citův a přesvědčení, bez čehož hlavní účel manželství, t. j. výchov dítek byl by pochybný; zdaž možná jest, ptám se, tak dokonalá pospolitost při rozvižitelnosti toho svazku? Přece nemůže býti řeči o sjednocení dokonalém bez obapolné oběti, ba nejednou i bez dlouhé a tvrdošíjné války; kdo však sílu podobnou chce si zachovati, věda, že než nad sebou konečného vítězství dobude, účel předsevzatého boje bude zmařen zrušením manželství?

Každý, komu není lhostejná moralní stránka manželství, neváhá přiznati, že jen naprostá nerozvižitelnost může zabezpečiti i obezřelost potřebnou před sňatkem i shovívavost po jeho uzavření. A zajisté: který, ptám se, mladík nepřiklekl by k oltáři s první dívčinou, jež ho dovedla rozehřáti, bez váhání, kdyby věděl, že volno mu bude opustiti nevěstu? Všeliké ohledy nutící dnes k rozvaze vůči pobouřené vášni by neodolaly, neboť měl by mladík právo odpověděti na každou námitku: „Jestli s ní nebudu šťasten, opustím ji bez váhání."

Po uzavřeném sňatku první nedorozumění, první prudká scena, ba i první prudší úder srdce, vyvolaný záletným pohledem jiné ženy, stačil by opustiti ženu; totéž nastati by musilo i se strany ženiny. A jaký osud čekal by děti takových manželů, není těžko uhodnouti, když vedle otřesení majetkem povstala by potom ona roztržka citů mezi otcem a matkou. Dnes v nejednom kraji je zákonitě uznán rozvod;

že smutné následky jeho se nejeví v celé hrůze, to jest jen proto, že mínění všeobecné jest ještě proti němu a tím jsou rozvody omezeny a s obtížemi spojeny. Ale to mínění je výtvorem a následkem křesťanské nauky o nerozvížitelnosti manželství: kdyby té nebylo, co by chránilo rodinu před záhubou?

Možná, že nám někdo namítne, že Starý Zákon, ačkoli působením Božím byl napsán, přece rozvody dovoloval. Než na tu námitku sám Spasitel odpověděl, dosvědčuje, že Mojžíš jedině pro tvrdost srdce židů dovoloval ženu opustiti. Aby však stran věčných ustanovení Stvořitelových nezůstavil žádné pochybnosti, Syn Boží dodává: „Což jste nečetli, že ten, jenž učinil člověka z počátku, mužem a ženou učinil je? a řekl: Protož opustí člověk otce i matku, a přidrží se manželky své, i budou dva v jednom těle. A tak již nejsou dva, ale jedno tělo. A protož co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ (Mat. 19, 4—7.) Hřích prvotní tak zkazil lidskou povahu, že povinnosti muže a otce při doživotním žití s jednou ženou převýšily by často lidské síly; proto Bůh trpěl dříve jak dvojženství tak i mnohoženství a rozvody, nechtěje na člověku žádati více, než tehdy mohl vyplniti. Jakmile však Vykupitel přišel a nesmírnou láskou dal nám lék schopný vyléčiti nás od hříšné zkázy a prvotní síly navrátiti duchu, tehdy i prvotní povinnosti uložil v manželství, povznášeje ten svazek k hodnosti svátosti a milostmi zvláštními ho obdarovav, jichž pomocí stalo se opět možným to, co dříve patriarchům se zdálo tvrdým. Jestliže Kristus manželství u křesťanův ustanovil za svátost, plyne z toho, že u křesťanů jen svátostné manželství je skutečné, a kde není svátosti, tam nemá manželství takového půvabu života, tam nastává divoký život, konkubinat, stav horší než u pohanů, kde přece, ač bez svátosti, jest opravdové manželství. (Syllabus 73.) Jakmile však tomu tak jest, kdož z věřících nevidí, jak nenahraditelnou škodu působí křesťanské rodině ti bezohlední publicisté, kteří, aby upevnili vládu, chtějí nahraditi slib svátostný civilním pseudo-slibem. Kdyby však právo civilní monogamii a nerozvížitelnost manželství učinilo nutnou, přece bez milosti svátostné nemůže dáti manželům síly k plnění jejich povinností, tak že zákonný stav rodiny neshodne se nikterak s jejím skutečným stavem. Ovšem že i svátostná manželství nejsou vždy vzorná, ale mohou býti a při dobré vůli bývají vzorná, zatím co zbavena lásky dříve nebo později nutně musí vzíti škodu buď vzhledem k vzájemnému životu manželů nebo k výchovu dítek.

Kdo může říci, že vzájemná povinnost je dostatečným rukojmím manželského štěstí, že není třeba ani pomoci z nebe ani žádných strážců

věrnosti tam, kde pravá láska má stráž nad srdcem? Nepopíráme, že vzájemná povinnost nesmírně usnadní dobrý rodinný život, oslazujíc soužení a zdvojujíc útěchu; ale kdož neví, že cit, založen jediné na přirozené vzájemné sympathii, zřídka počítá svoje trvání na léta, neboť základem té lásky vedle čistě smyslného pudu jsou předměty smyšlené: tedy když bělmo spadne s očí, hned s rozuzlením přichází i ledový chlad. Každou chvíli slyšeti lze vzájemný nářek manželů, z nichž každá strana připisuje doznané sklamání straně druhé viníc ji, že nemá těch vlastností, jež se zdála míti před sňatkem. Jestliže tedy uznání povinnosti založené na uznání vůle Boží neukojí rozjitření, stoupnou vášně do té výše, že společný život stane se konečně mučírnou. Je-li v nynější společnosti jistý počet šťastných manželství, kde muž a žena na sklonku života vespolek se blahoslaví, tu ničemu jinému neděkují za tu jasnou shodu v domácnosti než náboženství. Neboť náboženství posilnivši srdce k tvrdému boji životnímu, časem staví před oči manželům jak těžké povinnosti spojené s tím stavem, tak i velkou zodpovědnost za neplnění jich a káže jim čekat odplatu za námahy v podobě úplného štěstí až za hrobem.

Tímto způsobem jsa připraven, vstupuje křesťan rozvážně a bez klamu do stavu manželského ne proto, že jenom v něm doufá nalézti útěchy, nýbrž proto, že cítí se do něho povolaným a očekává, že pomocí milosti Boží snáze než na jiné dráze zaslouží si spasení. Věda dále, že při zkaženosti lidské povahy nikdo není prost vad a křehkostí, neklame se, že ve své snoubence nalezne samé dokonalosti životní; proto třebas také nejeden nedostatek odhalil, neznechutí si jí ani nenaříká na svůj osud, nýbrž s pravou pokorou pracuje na zdokonalení své ženy dobře jsa si vědom, že i on má mnoho vad, jichž se má zprostiti, v čemž mu bohabojná manželka pomáhá. Tak čas a bližší obapolné poznání místo aby prvotní lásku oslabilo, očistí ji jen a posvětí udělujíc jí nadpřirozený charakter a tak ze srdce do svědomí sjednocenost přinášejíc. Avšak stane-li se, že bohabojný manžel nenalezne v družce své stejně hlubokých zásad náboženských, na nichž by snahu dokonalého pozorumění mohl opříti, tu ani ta rána, ač bolestná, nezlomí ho ani nesvede s dráhy, na niž nastoupil; pamatuje-li na převzaté povinnosti více než na očekávanou útěchu, přemýšlí především, aby vyhověl svým povinnostem. Víra v nerozvížitelnost manželství tak hluboko tkví v jeho svědomí, že opustiti manželku zdá se mu býti hříchem jako opuštění otce nebo matky; neboť jako povinnosti syna ne osobní úctou rodičů, nýbrž jich vysokou důstojností jsou vázány, tak i povinnosti

muže, nezávislé na vlastnostech ženy, pouze pro důležitost přísahy svátostné, musí býti vyplněny. Totéž týká se i ženy, již náboženství tímtéž způsobem zavazuje v hloubi svědomí, neodvisle od chování se doživotního jejího soudruha. Ale pravidelný rozvoj rodiny opírá se nejenom o nerozvížitelnost manželství, nýbrž ještě o dva jiné rovněž na vůli Boží založené sloupy, jež jsou: závislost ženy od muže a dětí od rodičů. Naznačiv trest prarodičům našim, když zhřešili, řekl uražený Tvůrce ženě: „V bolesti roditi budeš děti a pod mocí muže budeš, a on panovati bude nad tebou.“ (Gen. III. 16.) Že náš výrok nebyl zrušen ani po dokonaném vykoupení, jasně jest viděti ze slov apoštola národů, jenž po nanebevstoupení Páně pravil: „Ženy mužům svým poddány buďte jako Pánu; neboť muž je hlava ženy, jako Kristus hlava církve... Ale jako církev poddána je Kristu, tak i ženy mužům svým ve všem.“ (Efes. 5. 22.) Že však to nemá býti nevolnické poddanství, nýbrž poddanství plynoucí z víry a lásky k vůli Boží, patrno z toho, co praví týž apoštol mužům: „Muži, milujte manželky své, jakož i Kristus miloval církev a vydal sebe samého za ni.“ (Efes. 5. 25.) Evangelium tedy žádá ne libovolné panování, nýbrž laskavé vůdcovství od mužů sahající třebas až k obětování se. Totéž možno říci o poměru rodičů k dětem, jak vysvítá ze slov sv. Pavla: „Synové, poslouchejte rodičů svých, neboť to je spravedlivé“ (Efes. 6. 1.); tedy ne z bázně lidské, nýbrž pro Boha, t. j. s ohledem na vůli Boží skrze milost nadpřirozenou. K rodičům však dí: „A vy, otcové, nepopouzejte k hněvu synů svých, ale vychovávejte je v kázni a trestání Páně“ (Efes. 6. 4.), t. j. v bázni Boží a nikoli v obavě před hněvem a tresty lidskými. Proto rodiče nemají bráti za normu svého chování se k dětem svůj chvilkový rozmar, nýbrž sami řídíce se ve všem zálibou v Pánu, mají býti k nim v poměru tlumočníků vůle Boží. Zatím co vědomí zodpovědnosti za vládu nad dětmi od Boha obdrženou pobízí rodiče, aby nepovolovali zlým návykům jejich, láska přirozená, povznešená na roveň ctnosti křesťanské podněcuje jejich horlivost v moralním výchovu, v čemž příklad nestejně působí s napomenutím nebo s povzbuzením. Ono hledání nejprve království Božího a jeho spravedlnosti usnadní rodičům péči o budoucí zájmy svých potomků, neboť bez ohledu na hlas krve a těla, jenž rád by se těšil z přítomnosti milovaných bytostí až do smrti, a bez ohledu na ješitnost rodičů, jež touží po světovém vyznamenání a bohatství pro ně: bohabojní rodičové snaží se nejprve poznati vůli Boží vzhledem ke každému svému dítku, aby nezávisle od svých zájmů nebo libovůle mohli je vésti k jejich povolání. Připojíme-li

k tomu, co jsme řekli výše o rozdělení práce a zisku z práce nabytého, utvoříme si dosti věrný vzor křesťanské rodiny, jejímž nejlepším znamením jest ono společné přesvědčení, že z vůle Boží existující a snažíc se dosíci vykázaného od ní cíle, skládá onen solidarní celek, z něhož žádného člena ani vyloučiti ani učiniti poslednějším nedovolí vzájemná láska. Společná snaha rodičův i dětí působí, že nikdo libovolně o vlastních zájmech nepřemýšlí, nýbrž v každé práci všichni mají účast společnou na účelu, a to nejenom materielní ani ne výhradně dočasnou, nýbrž, a to především, věčnou, jež stanoví poslední cíl člověka. Vzhledem k tomu, že rodina jest i materialem, z něhož ohromná budova společnosti se buduje, i vzorem té budovy, musí nám čtenář odpustiti podrobný rozbor křesťanské rodiny, neboť on nám usnadní později ocenění důležitosti společenského organismu. Dříve však budiž nám dovoleno pohlédnouti na ono přetvoření, jež nevěra dokonává v lůně rodiny.

Viděli jsme, že hlavními články rodinného svazku vedle záměru Božího jsou: nerozvížitelnost manželství uzavřeného mezi jedním mužem a jednou ženou, závislost ženy od muže a dětí od rodičův a solidarnost celé rodiny založená na společných povinnostech, a konečně milost svátostná, posvěcující a posilňující svazek manželský. Pohleďme, co se děje s těmi živly rodinného života ve společnosti, jež se vymanila vlivům náboženským. Co se prvního týká, komu jest neznámo, že od té chvíle, co sňatek civilní získal si právo existovati v kodexech konstitučních vlád, usnadnění rozvodu stalo se heslem všech protivníků svátostného manželství. Kdekoli se dostala vláda do rukou tak zvané liberalní strany, hned ozvaly se ve sněmovně návrhy na usnadnění rozvodu, a to tolik aspoň, na kolik lze to učiniti vůči silné opposici katolické. Oportunismus tedy jen zadržuje dosud ruku nevěrcův od dokonalého zrušení manželství pomocí zákonu; neomeškají však to učiniti, až přijde pravá doba, t. j. jakmile budou se cítiti dosti silnými. Abychom se o tom přesvědčili, dostačí nám přečísti si theorie hlásané od těch publicistů, kteří tvrdí bez obalu, že svazek manželský je týrání tísnící srdce a vůli dvojice lidí, kteří mají míti právo rozejíti se, jakmile třebas jen jeden z nich nenalezne v manželství štěstí. Viděli jsme již dříve, že takový nejapný požadavek zruší manželství a tím též i rodinu a děti ponechá bez péče. Theorie nevěrců vymyslily však také lék na žalostné následky svobody manželství. Oni vkládají zejména na vládu povinnou starost o výchov dítek již od kolébky. Ale zdaž ono konečné rozloučení rodiny a obrácení společnosti v houf nalezenců nestaví již samo ony theorie na pranýř pohany u všech šlechetných

srdci, jež nechtějí pohrdati hodností člověka? Čeho však možno se nadíti od oné generace, jež nemůže ukázati na své rodiče a nezná ani péče mateřské ani starosti otcovy? Od generace, jejíhož srdce neohřálo teplo rodinné ani neposilnily tradice rodinných ctností? Jestli nad to pohlédneme na tu vážnou okolnost, že vlivy náboženské bývají co nejvíce odstrkovány od nevěrců z veřejného vychovu, snadno pochopíme, v jakou bezednou zkázu moralní upadla by mládež ubohá, zbavená najednou i péče mateřské i církevní, těch dvou rodiček, jež obdařivše nás nebem i zemí, mlékem rodinné a křesťanské lásky nás živí.

Proti takto postavené otázce o domácím krbu co říci jest o poslušnosti ženy k muži nebo dětí k rodičům? Oni hlásajíce zásadu rovnosti přirozené nejen již práv, nýbrž i schopností všech lidí, domáhají se jménem té zásady úplné rovnosti s mužem pro ženu ve všech oddílech práce jak domácí tak i veřejné. Apoštolové emancipace, nazvavše stanovisko ženy ve společnosti křesťanské zpátečnickým, žádají s jedné strany zákonné vymanění ženy z područí mužova, s druhé připuštění jí ku všem zaměstnáním, k nimž muž je připuštěn. Mají býti slabšímu pohlaví otevřeny všechny vědecké obory, všechny úřady jak veřejné tak i soukromé bez ohledu na přání mužův a otců. Znajíce zkaženost lidské povahy, nemůžeme se diviti, že podobné theorie nalézají nemálo přívrženců mezi svobodomyslnějšími ženami a mezi ženami libovůli milujícími. Jestli však ve výminečných případech v praxi uvedená emancipace může se zdáti výhodnou pro určitou ženu, ve smutném stavu octlo by se slabší pohlaví, kdyby otcové a mužové, přiznavše dcerkám svým a ženám právo výdělku na každém poli, přestali považovati za svou povinnost starati se o ne a o výživu celé rodiny. Každodenní zkušenost nás učí, že práce ženy ve všech oborech méně vynáší než mužova. Pohlédneme-li na čas, jejž žena mateřstvím ztrácí, tu by nerovnost produkce byla tak křiklavá, že by po zrušení spolku vypadla rozhodně v ohromný neprospěch žen. Avšak materielní nedostatek jest jistě nejméně zlým následkem emancipace; nepoměrně tížeji dotkly by se rodiny nedostatky mravní. Touha po emancipaci může povstati jen z existujícího již antagonismu zájmův. Avšak antagonismus v rodině jest nepochybnou známkou slábnoucí rodinné vzájemnosti. Vezměme vřele milující se rodinu a přikažme jejím členům, aby zrušíce společné zájmy, tak se nezávisle zařídili, aby si každý sám postačil nestaraje se o to, co jiní činí. Všichni jednohlasně zamítli by s rozhořčením ono libovolné dělení, jež zbavuje celou rodinu těch srdečných útěch, plynoucích ze vzájemného si vypomáhání. Dělení zájmů již povahou

věci vede k rozloučení osob, jež pracujíce samy o sobě, nemají příležitosti často se vídat; v mnohých však případech se stává oddělené bydlení příčinou zdaru. V manželství však emancipace je prvním krokem k rozchodu manželů; totéž pochopují i nevěrci, kteří snaží se použiti jí za klín k rozštípnutí patriarchalního kmene rodiny.

Ale emancipace má ještě jednu negativní stránku; že tato dosud s celou jasností nevystoupila, stalo se proto, že jsouc ještě ve stadiu vývinu, není každému oku viditelnou; stránka ta jest vliv její na výchov dítek. Kdož neuzná, že v rodině, v níž žena domáhá se rovných práv s mužem a nechce se podrobiti jeho vládě, také děti nemajíce před očima příkladu poslušnosti, musí naplniti se duchem zpupnosti a neposlechnou ani otce ani matky. Vzdorovitost ta nedá se zlomiti dosud užívanými prostředky moralními, jež pusobí na svědomí a rozum, ježto emancipační theorie odňaly jim hlavní jejich základ, t. j. úplné přesvědčení o jejich obapolné slušnosti. Co mohou říci rodiče dobře emancipovaní dítěti k odporu náchylnému, aby je přinutili k poslušnosti? Mohou se odvolati na Boží přikázaní o cti rodičů? Zdaž týž Buh neukládá i ženě poslouchati muže? Co děje se, jestliže vule lidem zjevená od Tvůrce ztratila svou vážnost v jednom i v druhém případě? Čerpané dukazy z rozumu vůči zásadě rovnoprávnosti přijaté od rodičů ztrácejí svou důležitost, neboť děcko také je člověkem a tedy nesmí býti odstrčeno. Jestli žena proti skutečnosti myslí, že má všechny podmínky samostatného života a že nepotřebuje průvodu mužova, proč neměli by se toho domýšleti i synové, kteří třebas že nedosáhli mládeneckého věku, přece silou a odvahou předstihují v ne jednom ohledu matku? Není třeba býti prorokem, abychom řekli, že nezmění-li rozvoj idejí socialních tohoto směru, staneme tváří v tvář tak zformulované otázce emancipace dětí, jak je dnes zformulovaná emancipace žen. Protináboženské zákonodárství v mnohých krajích upravilo cestu v tom ohledu, přikazujíc posílati děti obého pohlaví do bezkonfessionelních škol. Jakmile však vláda odejme rodičům jedno z největších práv Bohem jim udělených, t. j. právo na výchov svého potomstva dle svého svědomí, proč by neměly děti někdy toutéž cestou pomocí zákonů býti rodičům odňaty, aby zůstávaly již od kolébky pod výhradní péčí vlády? Není to též jedině otázka času? Zvláště tehdy, uvážíme-li ten smutný zjev v nevěreckých kruzích, že ješitnost a domýšlivost mládeže vzrůstá v témž hrozném poměru, v jakém láska rodinná a ochota k obětem vzájemným klesá. Kdyby však ten socialní převrat konečně se splnil, kdyby rodiče skutečně nastoupili roli podnikatelů, kteří dodávají státu

jistý počet hlav do škol. školní materiál, nemajíce na jich výchov vlivu. zdaž potřebujeme mluviti o tom, več by se obrátila zásada životodárná solidarnosti rodinné, vytryskující ze vzájemné povinnosti, jež práci v poměru ku schopnosti, avšak ovoce společné práce v poměru k potřebám jednoho každého rozdílí? Běda tehdy dětem slabým, churavým nebo jakkoliv od přírody odstrčeným! Budou zbytečným břemenem vlády, pohrdané a odstrkované, jež jako vřed společnosti k záporným silám v boji o existenci se počítá. A nemohli bychom se diviti, kdyby vláda, jež nezná mateřského milosrdenství, chtěla se dle vzoru Číňanů zbaviti oněch nepotřebných jedlíků společnosti. Stačí pohlédnouti na to, co se již dnes děje v mnohých továrnách, kde pracuje nezletilá mládež, abychom pochopili, s jakou bezohledností nelidská správa toliko zisku chtivá vykořisťuje nedozralé síly dělníků, nemajíc žádného slitování s jejich potřebami.

O svátostné konečně podpoře, kterou manželství křesťanské bohabojnému vedení rodiny udílí, nelze mluviti tam, kde toliko sňatek civilní za závazný jest ustanoven, aby vypudil církevní sňatek; po zavedení toho bude i on uložen do musea neuskutečněných předsudků. Ve společnosti nevěrců jsou manželé ponecháni v každém případě jenom samým přirozeným vlivům; ježto však pro lidskou křehkost jak vnitřní žádosti tak i vnější podněty spojují se k tomu, aby probudily v srdci sobectví a zničily ducha obětavosti, proto není divu, že vyrostla na takovém základě rodina, jež zatím, co zákonitě jest ničena, nemůže již žíti pospolu, nemajíc ani vniterného cementu křesťanské lásky ani vnějšího společného cíle svých záměrů.

Takové jsou vlivy víry a nevěry na vnitřní ústroj rodiny, odkud snadno lze souditi o důležitosti každého z těch dvou prvků. Přejděme nyní k ocenění těch vlivů na společnost. (P. d.)

Odkud povolal Krištof z Teuffenbachu Hrváty na Moravu?

Odpovídá ALOIS MALEC. (O.)

3. Národní kroj, jenž býval u Hrvátův uherských týž, jako u moravských. Parádní kroj moravských Hrvátů má u junáku tyto části: „čižme“, „hlače“, „košulju“ (vyšívanou), „lajbl“ nebo „rekl“, „svivan facuov“, „klobuk s perom“; u děvčat: „čižme“, krátké sukně, pestrý nebo vyšívaný fértoch, „opljeće“ (košile vyšívaná), „lajbl“ nebo „rekl“, „kuolarin“, na hlavu za stara: „slovenku“, u vdaných: „škofiju“ nebo „portu“. Ženatí nosili „hale“ (halinu). Bezmála všechny tyto kusy připomínají národní písně Hrvátův uherských. Jednotlivé kusy vyšívány jako u Hrvátů moravských. — Vyšívaná „košulja“ junákova vábí oko dívčino:

Marov.[1])

Ništ mi se ne vidi na mladom junaku,
neg tanka košulja svilom našivana,
kû mu nî šivala mati ni sestrica,
neg mu ju 'e šivala njega mila, draga.

Muž vzpomíná mladých let, kdy nosil „pero“ za kloboukem:

Velika Narda.[1])

Dokli sam junak bil, tri peri sam nosil,
kad sam se oženil, žena mi je vzela.
Žena moja, žena, kamo s' perje dila?
Trim mladim junakom sam je podilila.

K mladoženji zpívá se:

Vulka Proderštof.[1])

Ti si moreš 'znêti perja s krljačice,
ter moreš pozabit junačke pravice.

Jinde zpívá si junák:

Mučindrof.[1])

Ako sam neka sam uboge majke sin,
još se ufam nosit za skrljačum pelin,
za skrljačum pelin i ždraljevo pero,
i ždraljevo pero ter škrljak na hero.

Stinjaki.[1])

Plati, mila, plati moje tesne hlače,
kê sam ja razderal hodeć vsenek k tebi,
hodeć vsenek k tebi, premladoj rožici.

Hrvatske Šice.[1])

Nikdar nisam k tebi došal,
da ti ne bi ča donesal?
Prvič gjungje, drugič čižme,
a to čižme gordovanjske.

O „Železnom“ „jači se“:

Pulja.[1])

Muži ino žene lîpo mi se nosû,
mladenci i dîvojke s čižmicami hodu.

---

[1]) *Kurelac*, »Jačke«. Zagreb 1871.

Jaké oblibě těšila se „porta“?

Petrovo Selo.[1])

Porta, moja porta, ti lipa koruna,
lipi moj prvi dar od moje matere...

Za to o Jandrofu a Geci[1]) vtipně zpívají:

Jačka od sel.

Jandrofa se dobro čuvaj
takajše i Gece,
da te sbog strašnih škufijov
nikdor neureče.
Poznat je 'zdaleka sela
sbog duhe lana i ulja.

O Štikaproni.

V Štikaproni voda smrdi,
kê se vsaki straši,
kî neg k selu blizu dojde,
on se vas uplaši.
Ljudstvo onde oholi se,
v belih haljah hvalu išće.

Zbytky tohoto kroje národního, jenž u moravských Hrvátů v plné kráse se zachoval, našel u Hrvátův uherských ještě r. 1898. professor Milčetić: jsou to: „hauba“ a „lajbl“, „upljećak“ a „rikl“. „Sve žene nošahu nekada haubu i lajbl. Glavno bijaše u ‚lajblu‘ onaj dio, što pokrivaše pleći; na prsima bijaše vezan tracima i zakopčan sa pet srebrnih gumba. Na plećima se vidjahu dva ‚zlatna‘ luka. Jezgra ‚haube‘ bijaše od papira, povrh ovoga mala kapica bizarno izvezana. Pričinilo mi se, kao da to i ne bijaše domaća radnja. Na ‚haubi‘ (nošahu je mlade žene) se isticahu boje: zlatna, crvena, zelena, crna i smedja. Upljećak nošahu samo djevojke. Načinjen bijaše od baršuna sa svijetlećim ljuskama i trepetljikama, a tijesan preko ramena. Na prsima bijahu zlatni rinčaci (kao neke toke) i žužnje (svilne vrpce). Rikl: kratka ženska haljica od ovčje kože, obrubena izvana vunom, sa vrlo širokim ‚kraglom‘ (u Temjerju... u željeznej županiji kažu kuolarin). ‚Rikl‘ ne pokrivaše prsa, a zakapčaše se sprijeda sa 6 gumba (u množini gumbe)...“. U koliko sam mogao suditi po vidjenijim dijelovima starog odijela ovdješnjih Hrvata, ono bijaše u jezgri jednako nošnji moravskih Hrvata“ [97]. — Všechny tyto kusy kroje, celkem jen nepatrně pozměněné, mají moravští Hrváti. „Lajbl“ již svrchu uveden; „hauba“ tof dle popisu naše „porta“, „upljećak“ svrchu řečené „opljeće“, „rikl“ kožíšek našich žen, „kuolarin“ nejkrásněji vyšívaný kus z kroje moravských Hrvátů.

4. Národní zvyky a obyčeje. Život Hrvátů moravských a uherských jeví se na venek jednakými téměř zvyky a obyčeji; zase důkaz, že Hrváti moravští jsou větví, vzatou ze kmene Hrvátův uherských

[1] *Kurelac*, Jačke, Zagreb 1871.

a zasazenou na půdu moravskou. Zvyky tyto jsou tmelem, jenž slučuje moravské Hrváty v jednotný celek s Hrváty uherskými. Jen několik dokladův. O svatbě u moravských Hrvátů nevěsta přišedši ode zdavek k zahradě před oteckou „hižu“, hází dětem svatební koláč „vrtanj“ (vrt = zahrada); koláč ten dobře je znám Hrvátům uherským, jak svědčí píseň 634. ve sbírce Kurelcově.

Frakanava.

V ugrskoj krajini je još jedna mati,
ka mi sina hrani, oženit ga kani.
Ona ga ne hrani s vrhnjom nit s vrtanji
nego mi ga hrani s mudrimi rićami.

Jméno „vrtanj“ zárukou téhož u nich o svatbách zvyku.

O moravských Hrvátech napsal kdesi Volný, že jejich dívky se líčí. Viz o tom „Hlídku“ 1899. 2. str. 108. Uherská Hrvátka želíc své bývalé krásy, zpívá si:

Jandrof.

Ja sam cvala i procvala
kot črljena roža,
sad odhajam tr prohajam
kot jutrnja rosa.
Bela lica odpadaju,
starost zlamenuju.

S črljenimi sad žužnjami
sede vlasi kinčim;
ino s črljenum kredicum
bleda lica ličim;
ali čelo me vkanuje,
starost osvajuje.

Jak nápadná to shoda ve zvycích!

Na křtu sv. dávají se hochům nejčastěji jména sv. apoštolův a jména: Jure, Miho a Lovre; tak na Moravě, tak i v Uhrách. V jedné jediné písni (koledě), v níž pastýři jmenují se křestními jmény, kromě Vida a Štefa jsou ostatní jména výhradně sv. apoštolův: Jive, Šime, Toma, Mate, Jakov, Andre, a ovšem i hořejší: Jure, Miho a Lovre.[1]

[1]) Zajímavou tu koledu neváhám tu podati. (*Kurelac*, »Jačke«.)

Pandrof.

Ča mora to biti, jur se dan čini?
Jur se dan načinja, još polnoći nî?
Pastiri pri čredah vsi glave vzdvižu,
I jedan drugomu vse takto kričû:
»Jure, Vide, Šime, gori se vstante,
Ter tu lipu svitlost malo si poglejte.«
Jure ter i Šime gori se vstaju,
Na Ivu ter Vida tako kričiju:
»Postole obujte, halje si vzamte,
Surlice, torbice ne pozabite.«
Ive nut si vzame svoju torbicu,
Ter si ju natakne na batičicu.
Vid za njim poskoči, krljak pozabi,
Va hitroći mu je ostal na klinci.
Šime i oni drugi njim se neg smiju,
Da im se bradice vsenek stresaju.

Andraš i Matijaš pri ognju ležû,
Ter si pri njem svoje trbuhe teplû.
Kad i Toma vidi, da su pri ognji,
Na polji pri čredah tako im govori:
»Od ognja se vstante, nut vel'ke svîtlosti!
Stoprv je nastala, još dvanajsta nî.
A ti, Štefe, vzami iz te torbice,
Kê su ti va nutri, lîpe dudice.
Polož na ramena, na nje zaigraj,
Onu Betlehemsku lipo zadudaj.«
Štefe ih položi, počne dudati,
A stari pak Mate poskakivati.
Kad pastiri čuli o novom kralji,
Da se je narodil v Betlemskoj štali:
Počeli se jesu skup spominati,
Vsaki ga o sebi čim darivati.

Při odchodu dává se u jedněch i druhých: „Z Buogom“ (Milčetić, str. 83 85);[1] děkuje-li se zač, děkuje se ustálenými slovy: „Buog plati“ (Milčetić, str. 85).[1])

Na polích skládá se obilí v „križiće“ a v „kladnjice“.

Do nedávna u moravských Hrvátuv o pohřbech zpívali píseň pohřební všichni, kdož na pohřeb se sešli. Písně ty jsou i mezi Hrváty uherskými rozšířeny, jak dokazuje zmíněná sbírka Kurelcova.[2] Dojista měli naši Hrváti tento zvyk ze své staré vlasti uherské. — Shoda ve zvycích a obyčejích tak rozmanitých nemuže býti nahodilá, ale svědkem jest výmluvným dřívějšího pospolitého života Hrvátů moravských s Hrváty uherskými.

Významnými pro vypátrání bývalé vlasti moravských Hrvátu jsou poutě, jež do let sedmdesátých konali do Železna (Eisenstadt) v Uhrách (západně od Neziderského jezera). Kde vzal se u nich ten obyčej putovati právě tam, do Železna v Uhrách? Nechodí tam Slováci z Moravy, a jsou místu tomu poměrně bližší než Hrváti, nechodí tam Němci, — jen Hrváti! Proč právě jediní Hrváti ze všeho obyvatelstva Moravy? Poutních míst, na něž lid z Moravy rád putuje, jest, jak známo, mnoho: Maria Cell, Vambeřice, Šaštín (v Uhrách), „ke třem dubum“, ale Železno známo a oblíbeno na Moravě jedině Hrvátům! Vědí také o zmíněných těchto
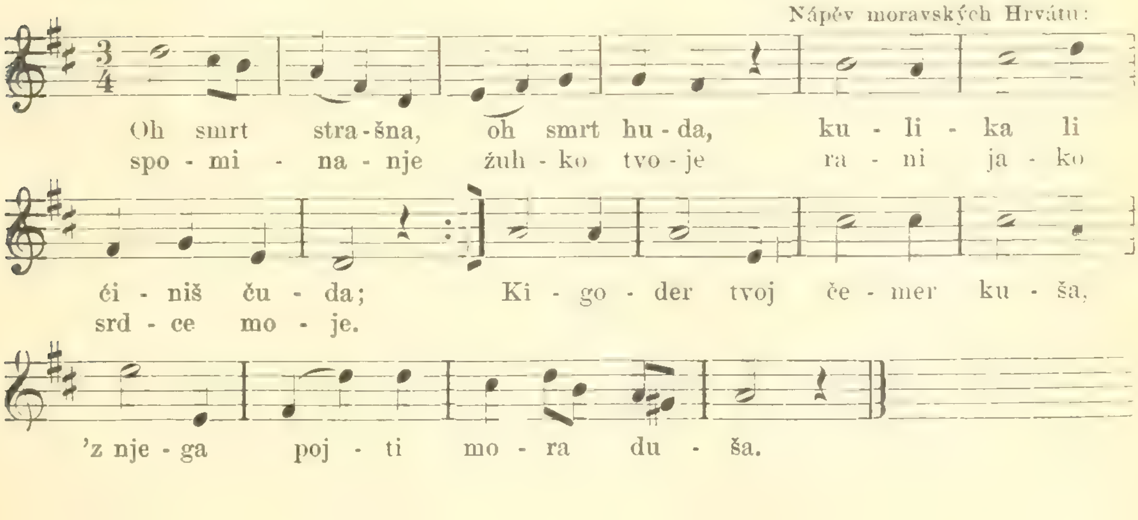
Lovre on mi nosi belu ovčicu,
A Mate pak muke punu vrîćicu.
Jakob on mu nosi lîpu gajbicu,
A va gajbi kosa, milu ptičicu.
Štefe on mi nosi svoje dudice,
A Iva črljene si jabučice.
Miha on mi nosi mehkâ perjica,
Da s' dîtetu spravi zimska duhnjica.
Angeli počeli lîpo spîvati,
I mladomu kralju hvalu davati:
»Hvala budi bogu, kî je na nebi,
A mir dobrim ljudem, kî su na zemlji.«

[1]) »O hrvatskim naseobinama«. Zagreb 1899.

[2]) Petrovo Selo. (Popîvka od smrti.)

Oh smrt strašna, oh smrt huda,
Kulika li činiš čuda!
Spominanje žuhko tvoje
Rani jako srdce moje.
Kigoder tvoj čemer kuša,
'Z njega pojti mora duša . . .

Nápěv moravských Hrvátu:

velikých místech poutních, chodívají i tam někdy, ale do Železna chodilo se nejraději! Jak jest vysvětliti zjev ten? Velmi snadno. Železno jest největší poutní místo uherských Hrvátů, je téměř ohniskem náboženského jejich života, zápalu a nadšení, střediskem všech Hrvátů, již po západních hranicích Uher jsou rozptýleni a živlem maďarským i německým hojně prostoupeni. Železno jim bylo ode dávna duchovním pojítkem, jež blahodárně také působilo na život jejich národní. Tu se poznávali navzájem, že jednoho jsou jazyka, jednoho kroje; tu probouzelo se poznání vzájemnosti náboženské i jazykové; klíčilo sebevědomí národní, vzklíčené pak sílilo poutěmi každého roku konanými, rostlo a mohutnělo! Poutě ty staly se duchovní i společenskou potřebou, znárodněly! Bez nich lid téměř ani nemohl žíti! Tak hluboce v život lidu zakořeněny zříme tyto poutě i u Hrvátů moravských; od nepaměti konaly se s velikým zápalem a nadšením; a z toho soudíme po právu, že obyčej tento pojí je úzce s Hrváty uherskými, že moravští Hrváti donesli si tento zvyk na Moravu ze své staré vlasti, a že tedy z těchto Hrvátův uherských pocházejí, z nich na Moravu vzati byli. V soudě tom utvrzuje nás milá vzpomínka na poutě tyto u moravských Hrvátů zachovaná. Když totiž na pouti své došli do hrvátských osad kolem Železna, tamní Hrváti chodívali jim v zástupech v ústrety, vítali je s nadšenou radostí jako své staré, milé přátele s pýchou o nich říkajíce:

5. „To su naši rodjâki."[1] Slova tato v živé paměti starých Hrvátů moravských uchovaná jsou vzácným dokladem starou vlast jejich zjišťujícím. „Rodják" je krevní přítel, a slova: „To su naši rodjâki" neomylně dokazují, že moravští Hrváti krví jsou spřízněni s těmito Hrváty uherskými, že tam hledati jest jejich předky, jejich dřívější domovinu.

Těchto Hrvátův uherských „koji su ostavili staru postojbinu svoju, strane primorske i Bosanske i nutrnje Hrvatske, te zamakli i otišli pak se nastanili po Ugrskih stranah, oko Dunajske vode i Pinke vodice, oko jezera Novoselskoga, oko Šopruna i Požuna, oko Kiseka i Rohunca itd."[2] značný jest počet. Samo úřední (maďarské) sčítání udává jej na 58.000.[3]

[1]) O litaniích ke Všem Svatým modlí se: Da duše naše, bratuov, rodjakuov i dobročiniteluov naših od vječne propasti izbaviš.

[2]) *Kurelac*, »Jačke«. Zagreb 1871. V.

[3]) Brockhaus' Conversations-Lexicon. 1895. B. XVI. S. 74.

Komitat	Maďaři	Němci	Slováci	Hrváti
Pressburg (Pozsony)	119.899	55.903	149.741	1.524
Wieselburg (Moson)	20.787	54.729	493	8.424
Ödenburg (Šoproň)	122.334	105.043	349	30.160
Eisenburg	197.389	125.526	226	18.197.

Kurelac v letech padesátých jich napočítal jednou tolik. „Danas“, piše, „toga naroda doseljenika, po onom čto sam ga ja pobrojiti mogao, bez onih dakako, čto su starosědioci oko Drave, može biti do svojih sto dvadeset tisuć.“[1] Šembera rozděluje jejich osady na jednotlivé stolice takto: Železnou 64, Šoproňskou (Ödenburg) 30, Mošoňskou (Wieselburg) 11, Prešpurkskou 7, Rabskou 1. Rozloženy jsou od ústí Pinky do Rabu směrem severním k Neziderskému jezeru, po západní a severní jeho straně až k Dunaji. Kurelac ve své sbírce „Jačke“ jmenuje jich přes šedesát. Ze kterých tedy těchto osad vzati byli moravští Hrváti? Osad těch výslovně jmenovati nelze. Nedá se tu téměř z ničeho na určité osady usuzovati. Neboť „vsi su oni tamo iste krvi, istoga plemena, istoga govora, vsi čakavci; osim ono nekoliko sel, čto je oko Bandola i Parapatić Brîga, od prilike devet ih na čislu, čto ih zovu Vlahia, te koji, bez ikakve sumnje, plemenom su Srblji, iz Bosne odkuda-li tamo se naselili...“[2] Snad by osady ty najíti se daly na základě matrik, když by v nich přišlo se na táž příjmení, jako mají nejstarší rodové Hrvátů moravských,[3] ale kde psaly se matriky v 16. století, kde psané zachovaly se? A kdyby i tato jména se našla, kde by se z matrik nabylo záruky, že soujmenovci a pokrevenci vystěhovali se na Moravu? Jen přibližně možno udati, se které strany těchto Hrvátů pocházejí Hrváti moravští. Kurelac dělí je na Hrváty horní (gornjake) a dolní (dolnjake) a nalézá nepatrné mezi nimi rozdíly. „Čto je možebit razlike u govoru i običaju, u nošnji itd., to oni bližje Šopruna (gornjaki) zavlače, kad govore, čim oni čto su nižje, krhko izgovaraju. Gornjaci... i veči su književnici, nego dolnjaci.... u njih ženski spol svoje pěsme piše i prěpisuje... I srdce je u gornjakov mekše i u pěsmah Němačkomu sentimentalismu je podpalo, čim su dolnjaci stare goš ćudi... Ob odělu to jednih, to drugih, to gornjakov, to dolnjakov, samo to jedno još sam zapametio, da je gornjakov odělo bogatije, u mužkoga i ženskoga, nego u dolnjakov; i da gornjački junaci momci pero pětelsko za klobukom nose.“[4] Popis „gornjakov“ velmi dobře hodí se na Hrváty moravské; majíť i oni „pero“ za kloboukem, v řeči „zavláčejí“, kroj jejich bohat, jsou „književnici“, a dle toho dalo by se souditi, že pocházejí z uherských Hrvátů horních, osedlých nedaleko Neziderského jezera. Tomu nasvědčuje i

---

[1]) *Kurelac,* »Jačke«. XVI.

[2]) Tamtéž.

[3]) Jak je ukazuje zlomek matrik frjelištorfských z let 1686—1688.

[4]) *Kurelac,* »Jačke«. XVII.—XVIII.

6. podání mezi Hrváty moravskými dosti temně zachované, dle něhož přišli od Železna (Eisenstadt). Vypravuje se, že přišlo 28 rodin: do Frjelištorfu 12, do Gutfjeldu 9 a do Preravy 7. Dojista nebyly rodiny ty vzaty z osady jedné, ale z více osad od sebe snad dosti daleko vzdálených.

Svědkové tak rozmanití a tak přesvědčivě mluvící nemohou mýliti; taková shoda vniterného i zevního života Hrvátů moravských a uherských nezvratně dokazuje jejich pokrevenství. Moravští Hrváti vzati byli na Moravu z krajin Hrvátův uherských; tam stará vlast jejich; pravlast pak dle Kurelca, Milčetića, Barleho a Kutena někde v „senjske biskupiji“ při moři Jaderském.

První tři kapitoly Písma.

JAN OLIVA. (Č. d.)

Z téže příčiny nemohu přisvědčiti hlasům, že bible je ve věcech přírodopisných v prvých 3 kapitolách popularní, popularní ve smyslu nevyvinutých, nepřesných názorů, asi v tom stadiu, v jakém si představují nynější učenci člověka t. zv. přírodního (Naturmensch). To bychom bez příčiny snižovali schopnosti prvého člověka a pak bychom si málo vážili poučení Božího, neboť by každý mohl říci: něco podobného nebylo třeba zjevovati, to by byl člověk také sám si skombinoval. Mnohé ovšem plete snadná forma, sloh, ale já myslím, že právě jasná, všem srozumitelná dikce je nejlepším odporučením pravého vědce, kdo věc dobře zná, srozumitelně čili popularně ji podá. — Naopak zase mnohým vadí, že nelze ve všem zjednati souhlas mezi šestidenním a nynější vědou a odtud, aby zakryli své rozpaky, říkají: bible je popularní a proto se nesrovnává s vědou. Jak viděti, cítí tito vědci, že srovnávají dvě věci k sobě nějak nepatřící a nechtíce ublížiti sobě, ubližují bibli, viníce ji z disharmonie. Já však myslím, že vina bude právě na opačné straně, při vědě a ne při bibli. Představme si dobře situaci. Šestidenní je zjevené, nejen pro Adama a ženu jeho, ale pro všechno lidstvo,

zůstane ve stejné platnosti od počátku lidstva až do konce lidstva, neboť zjevení B. nemůže si odporovati. Je to také tak s vědou? Nemění se naopak stále? Dosáhla již svého vrcholu, řekla poslední slovo? Každý vidí, že srovnáváním zjevení a vědy za nynější doby srovnáváme dvě nestejnořadé veličiny, veličinu stálou a veličinu stále se měnící. Tu ovšem nemůže dojíti uspokojujícího výsledku. Ale vina není na zjevení, nýbrž na nehotovosti, nevyspělosti vědy. Čím více bude věda dospívat, tím více shod mezi ní a šestidenním bude přibývat, až jednou se nalezne úplná shoda. A to bude nejlepší důkaz pro pravdivost bible. Pamatuji se, že Gebauer kdesi napsal, že čím více některý rukopis se blíží výsledkům postupující vědy, že tím je větší důkaz jeho pravosti, a podobně bude zde. Za nynějšího stadia vědy pomýšleti na úplnou shodu šestidenní a vědy není možno, jisté rozdíly tu jsou a ty rozdíly třeba vytknouti beze všeho vytáčení. Rozdílů těch však, jak řečeno, bude ubývati. Ovšem ne tím, že bychom z děl vědeckých vybírali si věci vhodné, odporujících nedbali. Chceme-li upřímně srovnávati, musíme na jedné straně do slova položiti názory díla vědeckého všeobecně uznaného a vedle slova bible, a pak srovnávati. — Harmonie potřebné nezjednáme ani tím, že bychom slova biblická v šestidenní vykládali pozdějším textem biblickým, neboť tu bychom opět srovnávali dvě veličiny nestejnorodé. Vnímavost a tvoření pojmů před pádem byly jistě poněkud jiné než po pádu, proto pojmy, jaké měl Adam při poučování Bohem, v něčem alespoň lišily se od pojmů, jaké máme my po pádu.

Toť asi theorie má, čili duch, s kterým přistupuji nyní k výkladu fakt hexaemeru. Jako úvod představme si situaci. Hospodin asi řekl: Co kolem sebe v nejkrásnějším pořádku, uspořádání vidíte, nad čím pány a vládci jsem vás ustanovil, nebylo vždy takovým, nýbrž stalo se, dospělo nynějšího stavu tímto způsobem:

Verš 1. předvádí nám krátce první, nejstarší fasi celého vesmíru a tím ovšem i země. Vesmír jeví se tu na počátku svého vývoje, zvláště pak onen vesmír, v němž nalézá se slunce se všemi svými oběžnicemi a se všemi svými sousedy hvězdnými. Byly tu tedy již všechny podstatné hvězdy, které až posud vidíme, bylo tu i naše slunce, ale ani slunce ani hvězdy nebyly ještě v té podobě, jako jsou nyní, byly na počátku svého života (rozvoje) Braun[1]) 302. 297. H. 6. Pěkně to pověděl sv. Augustin slovy: „Slova písma sv.: Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi, znamenají, že Bůh símě nebes a země učinil.

[1]) Über Kosmogonie vom Standpunkt christlicher Wissenschaft, 2. vyd. Münster 1895.

tak že všecky věci, jež na nebi a na zemi jsou, ze hmoty nutně vyjíti nebo vyvinouti se musily." Č. k. d. 1888. 220. Všechno jest ještě nehotové, v počátku svého vývoje. Jinak můžeme to též označiti, že byla stvořena světová hmota, nebo ještě lépe material pro vytvoření světa, a že byl již proveden základní plán nesmírné budovy světové, oddělena od sebe jednotlivá tělesa nebeská. DB. 2, 1045.

Tím zároveň nastal prostor a čas, základní to podmínka pro všechny bytosti jakkoli s hmotou spojené. Tím ukazuje se nám zpráva biblická jako nejmodernější úvaha o vzniku hmoty, prostoru a času, a tím velice filosofická, alespoň každá filosofie na tyto tři věci musí dáti největší pozor.

Když zpráva biblická seznámila nás s počátkem všehomíra i země, obrací se ve verši 2. k zemi. Co asi nám o ní poví? Dle mé theorie musí pověděti výsledek o zemi, výsledek o zemi té, jaká nám byla představena ve verši 1. tedy o zemi, jako části všehomíra. A tak tomu je skutečně. Země ve své podstatě jako část všehomíra čili vědecky řečeno země po stránce geologické jeví se nám tu již jako pevně pod povrchem svým usazena, mořem (?) obklíčena, ale posud beze všeho tvorstva, byla pustá a prázdná, tmou (?) zahalena nad oceanem (?). Jistoty ve výkladu všude není, poněvadž neznáme přesný význam původních slov a proto jsem, kde potřeba, dal znamení tázací. — Ani úplné jistoty není v překladě „pustá a prázdná", neboť Septuaginta má ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος = neviditelná a bez tuhosti (pevnosti) totiž na povrchu svém. Druhý výraz může se však přeložiti též „bez trvání, bez stání" tedy v pohybu; jaký pohyb se tím myslí, zdali na povrchu zemském, čili země kolem slunce, není zřejmo, ale výklad obojí obstojí. Kdyby se potvrdil výklad posledně jmenovaný, měli bychom tu zmínku o otáčení se země kolem slunce! -- Tolik však je jisto, že se nám tu země představuje ve své výslední podobě jakožto část všehomíra, kostra její, to, co jí dodává na vždy podoby země, tu již bylo. Věda to nazývá prahorami.

Země však není jen tělesem světovým, je též bydlištěm organismů všeho druhu. Má-li se osvědčiti theorie moje, musí býti ve zprávě biblické zřejmě označen počátek organického života na zemi a má-li věda pravdu, musí počátek organismů jak rostlinných tak živočišných spadati v dobu jednu, neboť „ve zkamenělinách nevystupuje zvířena po květeně, nýbrž obě téměř současně začínají nejnižšími formami" II. 63., musí se též ukázati, že první organismy vznikly ve vodě, neboť „vědou zjištěno jest, že ve vodách život vůbec se započal a mnohem

dříve se rozvinul na př. v moři silurském než na suché zemi" Č. k. d. 1888. 141. Tomu všemu měrou plnou vyhověno, když po zmínce o utvrzení kostry zemské text biblický ihned se zmiňuje o duchu Všemohoucího, jenž tvořivě vznášel se nad vodami. Stvořoval jistě organismy, ale organismy ještě ne příliš rozrůzněné, poněvadž se toliko všeobecně jmenují. Byl to tedy počátek života organického, Bohem samým způsobeného.

Větší obtíže působí pro výklad verše 3—5, v nichž děje se zmínka o vzniku světla na naší zemi. Jaké to bylo světlo? Obyčejně se odpovídá: diffusivní DB. 2. 1046. Avšak text sám udává přesně, že to je světlo sluneční, činící den a noc. Mimo to vzhledem k další zmínce o obloze (ve verši 6. a 7.) musí to býti světlo sluneční. Důvody viz Ottův Slovník naučný 7. 521. a 2. 980. A proč by to nemohlo býti světlo na př. země samé, vždyť země své světlo měla! V tomto smyslu je to také vysvětleno v DB. 2. 1046. Ale neprávem. Země měla své světlo, ale dávno před tím stavem, v jakém nám ji předvádí text biblický, jak jsme poznali při verši 2. V tomto verši je ve stavu, kdy svého světla již dávno neměla (Braun 297), je ve stavu tmavém. Proto světlo, o kterém ve verších 3. až 5. se děje zmínka, je světlo sluneční. A srovnává se to s mou theorií? Co pak nemělo slunce světlo své již od počátku svého? Jistě mělo, ale země ho od něho neměla, ve zprávě naší je počátek osvěcování naší země od slunce, počátek střídání se dne a noci a tím vše odpovídá mé theorii. Slunce jeví se nám tu vyvinutější než ve verši 1. a to snad vadí theorii? Nevadí, neboť zmínka o slunci neděje se k vůli slunci, nýbrž k vuli zemi.

Verše 6. až 8. naznačují naši nynější atmosferu. Je výsledkem dlouhého processu, ve kterém vzájemně na sebe působily země a slunce. Počátek tohoto processu udán je ve verši 2. posledními slovy. Věcně je tedy úplně na svém místě. Jak však třeba rozuměti oněm vodám nad oblohou? To je často kamenem úrazu pro exegety a nemohouce jinak, pomáhají si odkazováním k tomu, že Mojžíš musil se přizpusobiti názorům svých nevzdělaných rodáků, kteří si myslili, že voda nahoře se drží nad oblohou v nějakých nádržkách pevných, odkudž čas po čase se vypouští jako dešť, rosa a p. Viz o tom DB. 2. 751. Braun 296, H. 21. a j. A přece výklad špatný, podporující neprávem evolutionismus přírodního člověka v člověka vyššího. Vždyť přece znali ti dávní lidé mraky a také něco věděli o rose (neboť vypařování vody a usazování se jí na věcech studených znali). A třebas by podobná slova měli a podobné rčení, jak onino exegeté píší, přece každý ví,

že to je metafora, jako my jich máme dosť a jako jsem před chvilkou tuto sám napsal: kámen úrazu. Celá věc je prostá. Vody nad oblohou jsou zkrátka řečeno: ether. Výraz tu nesmí másti. Vždyť i slovo nebe má dvojí význam, jiný ve verši 1. a jiný ve verši 8. Že ether světový je pro naši atmosferu nevyhnutelný a ve vlastnostech svých dá se s vodou a ještě lépe se vzduchem (který ve výrazu „vody" je též zahrnut) porovnati, o tom viz Ottův Slovník 1, 302 a 2, 979. A jestliže by se i připustilo, že první čtenáři všemu tomu tak nerozuměli, jako my, na tom nezáleží, vzpomeneme-li si na to, co jsem výše pověděl o významu fakt a o tom, že zjevení to dáno pro všechno lidstvo, tedy i pro nynější vědomosti, jako je dáno i pro všechny další pokroky vědy.

Výklad veršů 9. a 10. v souvislosti zde podávané nečiní obtíží. Je v nich naznačen výslední stav, k jakému dospěl povrch zemský tím, že se vytvořily co do podstaty nynější souše a nynější moře. Počátek tohoto tvoření označen byl ve verši 2., zvláště máme-li zření k textu, jaký podává Septuaginta slovy „země byla bez tuhosti (pevnosti)", tedy ve stavu neustáleném, který však stále se upevňoval, až dosáhl podoby verši 9. a 10. naznačené. Zajisté že velice k tomu přispělo utvoření se atmosfery s naší soupodstatné, neboť tím slunce mohlo rychleji vysoušeti místa jen mělce vodou pokrytá. Jsou tedy verše oba věcně úplně na svém místě.

Dle povahy půdy podmíněna jest vegetace, rostlinstvo, a proto zcela přiměřeně po zprávě o zemi a mořích činí se zmínka o rostlinách. První pohled na zprávu biblickou ve verších 11. a 12. poučuje nás, že jsou tu schematicky naznačeny rostliny, jaké posud máme na zemi. Je zde tedy podán výslední stav onoho dlouhého processu, jaký zakusily organismy rostlinné od svého počátku, ve verši 2. oznámeného, až do vyvinutí v podstatě těch druhů, jež nyní máme. Zpráva dle obecnějšího překladu rozeznává tři říše rostlinné a tak se shoduje s vědou, jež rozeznává rostliny bezděložné, jednoděložné a dvouděložné.

Nejvíce obtíží při každém výkladu činily verše 14. až 18., neboť podle výsledků vědy nebylo lze zprávu biblickou a vědu srovnati v uspokojující výklad. Zkusme to methodou zde užívanou. Poněvadž o počátku slunce, měsíce i hvězd jsme slyšeli v prvém verši, musí zde dle theorie býti zmínka o výsledním stavu, k jakému slunce, měsíc a hvězdy dospěly, a poněvadž dle slunce hlavně se ostatní řídí, třeba na ně přede vším pamatovati. Proto nejdříve o tom, zdali výslední stav slunce, jaké nyní máme, shoduje se s postavením, jaké zaujímá zpráva biblická o něm, uprostřed mezi květenou a zvířenou. Tímto postavením

by text dle našeho mínění naznačoval, že slunce dosáhlo své nynější podoby po té době, kdy již nynější rostlinstvo v podstatě bylo hotovo, ale ještě před tou dobou, než dospěla k výslednému svému stavu zvířena. A vzhledem k zemi šlo by z toho, že slunce je mladší v nynější své podobě, než naše země v nynější své podobě. A tak tomu je skutečně. Pro důkaz odkazuji na Brauna str. 300—303 a 131—133, 249—252. Jen pro úsporu místa slov jeho neuvádím. Hh. XIII. pak praví: „Nach ihrer (vědeckého bádání) eigenen Theorie ging die erste grosse Pflanzenentwickelung unter dem fast ausschliesslichen Einfluss der Erdwärme vor sich, nämlich vor und in der sogen. Steinkohlenperiode, und erst nach dieser gewann die Sonne mehr und mehr den entscheidenden Einfluss auf das Pflanzenleben... Endlich hätten erst dann luftathmende Wesen auf Erden gedeihen können, nachdem die ungeheuren Wälder der Steinkohlenperiode ihren Dienst als riesige Reinigungsapparate der Luft versehen und die dem Pflanzenleben so förderliche, dem Thierleben aber so verderbliche Kohlensäure in sich aufgenommen und im Schosse der Erde (in den Steinkohlen) geborgen hatten." Srovnej Zeitschrift für kathol. Theologie 1890, 945 n., kde se dokazuje, že k podobným výsledkům dospěli scholastičtí exegetové dávno před Laplaceem.

Na výslední stav slunce ukazují také slova, jimiž v těchto verších stanoví se úkol slunce. Úkol ten je jistě stanoven vzhledem k člověku; slunce, měsíc a hvězdy jaksi se tím dávají do služby lidské, mají býti člověku k užitku. O organismech se to nepravilo posud, ale přijde to ve verších 28 až 30, neboť o těchto organismech co do vývoje bude se ještě dále jednati, kdežto tělesa nebeská dále se nepřipomínají. Jejich vývoj v podstatě je ukončen pro člověka. Toto poznání poslouží jistě k lepšímu pochopení theorie pedagogické užité zde pro výklad šestidenní.

Kdybychom chtěli, mohli bychom zde použiti snadno i té okolnosti, že „až do té doby po vší zemi stejná byla temperatura. Úkaz tento přírodozpytci vysvětlují tím, že za starších dob osa naší země kolmo stála na rovině ekliptiky, tak že slunce každodenně celou zemi od polu ku polu ozařovalo." Č. k. d. 147. Srovnej P. Schanz[1]) str. 72. Měli bychom tu tedy opět výsledek ve stavu, k jakému posud dospěla země ve svém otáčení kolem slunce.

Vše, co následuje, nečiní při výkladu již nijakých obtíží.

Verše 20. až 22. líčí nám výslední stav, k jakémuž dospěly ryby, ptáci a vůbec vše, co se hemží ve vodě a ve vzduchu. Není to

[1]) Das Alter des Menschengeschlechtes. Freiburg 1896.

vypočítáno po jednotlivých řádech a oddílech, nýbrž jen souhrnné. U zvířat vodních jmenují se nejdříve největší a po tom menší. Důvod toho může býti různý. H. 34. Snad tu velikými zvířaty vodními mohou se rozuměti vyhynulé nyní netvory mořské a ostatními ryby a vůbec živočichové vodní až posud žijící, nebo tu schematicky pokračováno jako při hvězdách, od většího k menšímu způsobem názorným, psychologickým.

Poslední stupeň organismů živočišných je naznačen ve verších 24. a 25. Opět tu převládá methoda schematická, založená na užitku, jaký zvířata člověku přinášejí. Nejvíce se ho dotýkají zvířata žijící ve .stádech jak viděti i z toho, že k Adamovi Buh zvířata nejdříve ve stádech přivedl a ukázal, a proto jsou dána tuto na první místo. Následují zvířata, která sice nenáleží k domácně chovaným, ale přece obyčejně v domech a ve dvorech se zdržují. Na třetím místě jsou zvířata divoká. Ve verši 25. je pořádek poněkud jiný, buďto náhodou nebo ordine dignitatis. H. 35.—36. Také bychom mohli říci, že se tu mohou rozuměti zvířata, žijící jako cizopasníci v jiných, předpokládají tudíž zvířata, na prvém a druhém místě uvedená a v tomto ohledu by byl pořádek dosti naznačen. Ovšem že zase opačně je to ve verši 24., ale tu by se řeklo, že zvířata, žijící v obou ostatních říšich položena do prostřed. A ještě jiné výklady jsou možné.

Zpráva biblická podává nám v nejhrubších obrysech postup zvířat nyní žijících: zvířata vodní, zvířata ve vzduchu, zvířata pozemní. „Geologie rovněž dosvědčuje, co bible praví o postupu fauny. Vodní živočišstvo, plazi, letouni a konečně ssavci obývající souš, toť hlavní rysy obrazu, jejž nám geologie o rozvoji zvířeny předkládá. Okolnost, že bible před více než třemi tisíci roky pronesla pravdu, již moderní věda za svůj nejvzácnější poznatek pokládá, jest důkazem jejího vyššího původu.“ Č. k. d. 1888, 216.

Verše 26. a 27. podávají nám, jak za tomám, přirozený výklad o tom, jaké jsou přirozené mohutnosti a vlastnosti člověka, jakožto posledního článku v řetěze organismů na zemi. Liší se však od veršů předcházejících tím, že podávají nám počátek lidstva, kdežto verše předcházející líčí konečný, výslední stav dlouhého processu, v jakém byly organismy. — Verš 26. nejprve nám líčí úradek Boží, jakoby plán, dle kterého člověka chtěl stvořiti. Tu pak mám za to, že v těchto slovech je naznačena nejsv. Trojice, tak že by člověk svou přirozenou povahou byl obrazem Trojice Boží. V textě stojí „ve svém obraze“, míní se tedy obraz Boží, a tu každý ví hned, že druhá božská osoba

se nazývá „obraz Boží“. (Litanie k Pánu Ježíši má: „Odlesku Boha Otce“, a ku Kolossenským 1, 15 napsal o Pánu Ježíši svatý Pavel: „Kterýžto jest obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření“, a k Židům 1. 3 jej nazývá: „Oblesk slávy a obraz podstaty jeho“.) Tu pak mám za to, že obrazem, dle kterého se míní první člověk stvořený, nerozumí se toliko podoba duševní, nýbrž i tělesná, tak že by člověk dle svého těla byl stvořen podle druhé božské osoby, ovšem ne co do jejího božství, nýbrž co do podoby, jakou chtěla tato druhá osoba jednou na světě na sebe vzíti. Aniž se smí namítati, že první čtenáři tomu takto nerozuměli. Adam osvícený Bohem a jiní praotci tomu takto jistě rozuměli, a ostatní v podstatě také, neboť lidé vždycky si vykládali, že člověk i co do svého těla jest podoben bohu (bohům). Mimo to víme, že písmo zjevené není jen pro některou dobu, nýbrž pro všecky, a že čím lidstvo bude více pokračovati, že bude míti relativně vzato lepší porozumění pro výrazy biblické. Věc tuto cítili jiní, jen že ji zabaleně jaksi pronášeli. Viz o tom LR. 2. poznámku, kde se praví, že d u š e lidská je stvořena podle obrazu Loga a doslovně pak se dí: „Deswegen ist das Urbild in dem fleischgewordenen Worte sichtbar der gefallenen Menschheit erschienen, dass es wiedererneuere das Abbild und zur Gleichförmigkeit mit sich erhebe.“ Další důkazy podám za krátko. Zde jen jako k analogii ukazuji k verši Genese 5, 3. (DB. 1, 171.) Slovy textu: „dle naší rovnosti“ pak rozumím třetí božskou osobu, Ducha svatého, dle něhož bychom měli své přirozené mohutnosti abstraktní. Jako důkaz ukazuji na učení o Duchu svatém v každé katolické dogmatice, dále na slova v symbolu sv. Athanáše: „Qualis Pater, talis Filius, t a l i s S p i r i t u s s a n c t u s“, a konečně na píseň při růženci obvyklou: „Sestoupil s nebe Utěšitel: — seslaný od Krista to svatý Duch, — Bohu Otci i Synu r o v n ý B ů h.“

Uvedenými slovy hodlám dokázati, že člověk každý celou svou přirozeností jest nevyhladitelným znamením nejsvětější Trojice Boží. Bůh Otec účastní se při něm látkou, z něhož jeho tělo je stvořeno, a pak duši, Bůh Syn svým vtělením od věčnosti pojatým dává každému podobu, formu duše i těla, a Duch svatý dává impuls pohybu a zvláště schopnosti rozumové a volní. Srv. KL. 5, 211. (P. d.)

Dr. Josef Krasoslav Chmelenský a Morava.

Ku stým narozeninám »panenského, milého pěvce« načrtl Fr. J. Rypáček.

Dne 7. srpna roku 1900. bude sto let, co narodil se v Bavorově nad Blanicí v Čechách Josef Krasoslav Chmelenský. Mějž ušlechtilý, „panenský, milý pěvec" krátkou vzpomínku v jubilejním roce Fr. L. Čelakovského.

Fr. L. Čelakovský psal z Prahy (28. listopadu 1838) příteli faráři Karlu Al. Vinařickému na Kovaň o těžké smrtelné nemoci Dra. Jos. Krasoslava Chmelenského, jenž 17. listopadu r. 1838. přijel z Moravy: „Pro mne pak nic není v světě, co by mi ztrátu tohoto přítele nahraditi mohlo. Jaký šlechetný muž jest Chmelenský, jaké srdce jeho, poznal já nejlépe za těchto posledních let; neboť čím více neštěstí mé všecky jiné aspoň zde v Praze žijící přátely buď zapudilo ode mne, aneb hrubě ochladilo, ano čím větší nehody mne potkávaly, tím větší láskou ke mně se družil a tužil, a bez něho sám nevím, jak bych byl tato léta přetrvati mohl, nepřijda u těžší ještě pády..."

Riegrův Slovník Naučný v díle III. na str. 1091. praví (Jak. Bud. Malý):

„Vlast v něm ztratila jednoho z nejvřelejších horlivců pro národní věc, literatura česká vzdělavatele a podpůrce, stát výtečného a spolehlivého úředníka, přátelé jeho nezapomenutelného, obětovného druha a člověčenstvo vůbec muže, jemuž v pravé šlechetnosti ducha málokdo se vyrovná."

Ottův Slovník Naučný (v díle XII. na str. 262.) píše: „Všecky práce Chmelenského zdobí zvláštní spanilomyslnost, něha a šlechetnost, která byla i povaze jeho vlastní („panenský Chmelenský"). Pro vlast, nade vše drahou, a pro přátele byl schopen každé oběti; komu mohl přispěti pomocnou rukou, tomu ji podal. Čelakovského hlavně on zachránil v letech nejkrutějšího nedostatku, jakkoliv měl veliké starosti vlastní." (Fr. Bílý.)

Ant. Truhlář ve „Výboře z literatury české" (v díle III., str. 216.):

„Byl muž povahy nad obyčej ušlechtilé a spanilé, bystrý posuzovatel, po Kamarýtovi nejlepší a nejobětovnější přítel Čelakovského."

Proč na počátek svého lístku jubilejního podáváme tyto výroky? Proto, abychom ukázali, že „panenský, milý pěvec", jak Čelakovský nazval svého Chmelenského, zaslouží vzpomínky především jako šle-

chetný člověk, pak jako ušlechtilý spisovatel a konečně jako opěvatel země Moravské.

Dr. Jos. K. Chmelenský, od r. 1835. místosudí dvorský a úředník královské České v Praze, básník veršů „vynikajících něžností citu, lahodou slohu a rythmickou hudebností“, z nichž některé znárodněly, divadelní i literarní kritik, spisovatel původních librett (Dráteník, Oldřich a Božena, Libušin sňatek) a překladatel librett cizích, upravovatel zpěvných textů původních i přeložených, autor dramatické básně „Lásky Čechovy“, epigrammatik, překladatel i z polštiny (Mickiewicz) i z vlaštiny (Vittorelli) a vědecký i esthetický badatel (Slovo o kritice, Manství česká, Karlšteinské manské právo, a chystal veliké dílo vědecké a historické: „Kniha manského práva českého“), přispěvatel do tehdejších almanahů (Novoročenka, Dennice) a časopisů (Čechoslav, Poutník, Květy, Vlastimil a zvláště Časop. Českého Musea a Česká Včela), pořadatel almanahů „Věnce“ a „Kytky“, nejšlechetnější z ušlechtilé trojice přátelské (Josef Vlastimil Kamarýt, Frant. Ladisl. Čelakovský a Josef K. Chmelenský) atd., úředním výnosem ze dne 8. listopadu r. 1836. dostal nařízení jako lenní úředník, aby příštího roku učinil soupis všeho příslušného majetku arcibiskupství olomouckého (tehdy smrtí výtečného arcibiskupa hr. Ferd. Marie Chotka [1831—1836], uprázdněného léna koruny České i také lenních panství Liechtenšteinských na Moravě i ve Slezsku.

Na Moravě a ve Slezsku pobyl Chmelenský s přestávkami od května r. 1837. do listopadu 1838. Pobyt Chmelenského na Moravě za těžkou úřední prací a zprávy i básně jeho jsou důležitým dokladem ku vzájemnosti česko-moravské. Dojmy moravské svěřoval pan místosudí svému „drahému Čelakovskému“, svému příteli, slavnému dějepisci Frant. Palackému, tehdy redaktoru „Čas. Čes. Musea“, a svým roztomilým veršům. Dle „F. L. Čelakovského Sebraných listů“ (nového laciného vydání v Praze 1869), dle listu psaného Palackému dne 10. prosince 1837 (v „Č. Č. Musea“ 1838 s názvem „Zprávy z Moravy“, roč. XII., sv. I., str. 84.—101.) a z básní skládaných r. 1837. a 1838. chceme složiti prostý obrázek jako milou a vděčnou vzpomínku na Chmelenského, doufajíce, že šlechetných, obětovných, vlasteneckých a zbožných mužů, jako byl Chmelenský, nebude zapomenuto.[1])

Hned v prvém listě psaném Čelakovskému z Kroměříže (26. července) 1837 píše Krasoslav Ladislavovi: „Moravu a Slezsko znám teď ve všech

[1]) Stručně o tom psal Frant. Bílý v pamětním listě »Morava svým maticím« na str. 3. a 4.

krajích, a všude jsem všemožně ohledával stránky, zdali by se z nich květ literatury naší vynutiti dal. Dlouho jsem váhal svůj soud o straně té pronésti, avšak teď pronáším směle, že ani za půl století se žádného ovoce dočkati nelze.[1] Lethargie zde vládnoucí je strašná, ano tak veliká, že se ani není co báti, aby se cizí chuť zde usadila. My máme zde pravidlo to: Pastvy a pivo, pivo a pastvy, to živilo naše předky, to uživí i nás; a pak dlouhý-li je život ten, aby jsme si hlavy trápili... Duchovenstvo, jako u nás, i zde ještě nejvíce by české řeči pilné bylo; ale i to za českým daleko kulhá. Větší díl praví: Co pro mou osadu potřebuji, to umím. — Tak to zde jest; protož se nespoléhej Čech ani na Slováka, ani na Moravana, a jenom přívalem osvěty z Čech se vší mocí přišlým, zatopí se všecka shnilost, a zbudí se činnost k literatuře..." List končí Chmelenský slovy naléhavými a srdečnými, které ukazují opravdovou starost a obětovnost přátelskou: „Neníť možná, abyste do nesnází nepřišel. V té věci mi otevřené a srdečně pište. Já mám právo na důvěru celou vaši, a jistě mne shledáte ve všem, že nejen ústy jsem váš ve všech nehodách věrný Chmelenský."

A již dne 5. srpna t. r. odpovědí na děkovací list Čelakovského píše Chmelenský opět z Kroměříže, že do Prahy se vrátí snad až v prosinci a v únoru r. 1838, že zase musí na Moravu a že musí o nařízeném soupise pracovati sám. Píšeť: „. . . já samoten mám za ohromnou tuto práci odpovědným býti. — Bůh mne posilniž!" A stěžuje si, že jest prací všecek utrmácen; neboť své „nejkrásnější hodiny musí službě královské obětovati".

Dne 24. srpna 1837 z Kroměříže píše Chmelenský Čelakovskému, že se tam s Palackým, „ač jen na krátký čas, avšak předce potěšil." A již 2. září t. r. píše Chmelenský Čelakovskému: „Palacký mi pravil, že se prý, jak doslýchá, v brněnské diecesi pro naši literaturu všelicos dobrého stává. Dejž Bůh, aby to pravda bylo. V olomoucké diecesi, předešlé mnohem větší, neděje se v tomto ohledu nic. Aspoň já jsem po čas celý nikde ničeho nespatřil, co by potěšitedlné bylo, a jsem teď pevně, přepevně přesvědčen, že nám Moravané — aspoň na mnoho let — ničím neprospějí a že kdyby Prahy nebylo, i české literatury by nebylo..."

Chmelenský byl, jak píše, v aktech zahrabán, těšily ho výslechy s Hanáky, a 11. září opět už psal Čelakovskému z Kroměříže: „Novin německých zde čtu dosť, o češtině zde však ani zmínka, v této, jak

[1]) Díky Bohu, že se nevyplnilo proroctví starostlivého Chmelenského!

ji jmenujeme, outlocité Moravě. Zdejší lid má vzdělanosti velmi potřebí. Hanák jest svou zámožností aspoň obstojný, ale Valach a Slovák! což tu bídy! Slovák jest příliš otrocký. Nerad s ním ouředně jednám. Nezastanu-li já ho, on se sám nezastane." Píše dále, že Buchlovem a vyhlídkou z něho byl očarován a že mluvil „s učeným Berchtoldem".[1])

Dne 15. září t. r. píše Chmelenský Čelakovskému z Kroměříže: „Úřední práce mi zde roste pod rukama, kdy hotov budu, to ví Bůh. Kdo tu práci sám nepodnikal, nemá ani ponětí o její ohromnosti. Skončiti-li mi ji Bůh dá, tedy něco jsem vyvedl, co ještě žádný úředník nevykonal..." Zalibuje si v Kroměříži a píše: „Můj život zdejší — pakli vzpomínání na mé drahé v Praze mi trpké není — v skutku velmi příjemný jest, a já tak dobře vyhlížím, a tak veselý i zdravý jsem, jak jsem ještě nikdy nebyl." Také dne 26. září t. r. si Chmelenský v listě Čelakovskému libuje: „Mně zde v Moravě velmi svědčí, ale teprve nyní... Výslechy s Hanáky jsem již dokončil, a jsem rád; nebo již bych si byl pomalu jich nehezký akcent navykl. Česky mluviti zde bez toho není příležitosti, nebo zde všecko vychování i nejmenších dětí jest německy. Kázaní jsou zde každý svátek dvě, jedno německé a jedno české. Děkan zdejší, rodilý Slezák, muž velmi vzdělaný, jest výborný český kazatel, jehož řeči rád poslouchám. S ním večer v kasinu denně whist hrávám. Uvidím rád, jak se v Chrlicích česky mluví. Vy byste se byl jistě smál, slyše mne hanácky mluvit. To mi však mnoho lásky u Hanáků získalo, a jen té veliké důvěře jejich má kníže co děkovati, že jsem tolik pro arcibiskupství vydobyl a do pořádku uvedl."

Dne 19. října t. r. se těší, že mu „přemilý Čelakovský" svým pilným dopisováním působí mnoho rozkoše a dokládá, že pobyt na Moravě jest mu milý a příjemný: „Já jsem aspoň v Moravě mnohem šťastnější, než jsem se býti domníval, a to snad jen proto, že zde o literních tretkách a pletkách ničeho neslyším. Věřte mi a uvidíte to, že Morava na mne a na můj budoucí život velice působila; stal jsem se praktičtějším, a to v nynějším sobeckém životě za mnoho stojí. Vloudí se mi arci mnohá slza v oči, avšak dá Bůh, že i ta vyprahne..."

Jsa velmi rozhořčen, že Čelakovskému intrikami nedostává se zasloužené professury na universitě Pražské, píše Chmelenský 31. října z Kroměříže: „O to buďte jist, že vždy a v každé i v té nej-

[1]) Bedřich Všemír hr. Berchtold z Uherčic, slavný lidumil a učenec.

nutnější době ve mně přítele nezměněného shledáte, a že spíše na sesutí světa než na nevěru mou věřiti můžete."

Pobyv ve Vyškově odebral se Chmelenský do Olomouce, odkudž dne 13. dubna roku 1838. psal Čelakovskému: „Zde jsem opět — Němcem, ne sice podle srdce, jakž by to se poněmčiti mohlo, ale podle jazyka. Já se nyní vždy na každou velkou hostinu těším; kdo mne zná, ví jisté, že ne pro její jídla a nápoje, alebrž proto, že toho dne všecko, co zde k honoratiorům se počítá, pozváno jest, a pak že aspoň při jednom stole — k němuž si obyčejně sami Čechové sedají — česky se hovoří. Já zde čtu moravský časopis: „Moravii", která aspoň dle své tendencí jména toho více hodna jest, nežli „Bohemie". V 13. čísle počíná artikul o moravských Slovanech jaksi z hlubokosti mé těžkosti — jsem dychtiv, jak věc tu pan Maňák provede . . . Mně se zde dobře vede, a cesta moje náleží k oněm, kde jsem velmi pohodlně se měl."

Dne 5. května 1838 píše Chmelenský Čelakovskému z Olomouce, že 6. t. m. již pojede do Opavy a že se blíže seznámil s p. Mošnerem. „Jest to v pravdě výborný muž, pln tichosti a mírnosti. Na Prahu nemůže zapomenouti."

Nemoc Chmelenského zavinila, že Čelakovský musil přítele upomínati o list. Dověděv se o nemoci Krasoslavově, psal mu Ladislav 8. července t. r. velmi důtklivě, ano vyčítavě napomínal k opatrnosti a k šetření zdravotnímu.

Chmelenský zdravějším jsa, již dne 17. července píše Čelakovskému: „Můj jediný Čelakovský! Jsem opět zdráv, a za to tím více Bohu děkovati musím, jelikož moje nemoc dosti nebezpečna byla... Nejspíše mne pošle doktor as na 14 dní do Karlovy studně (Karlsbrunn) . . ." Píše pak dále, že asi za tři neděle odstěhuje se do Koldštýna a že měl výlohy s nemocí, ale nezištně nabízí se příteli s pomocí další: „. . . Můj nejmilejší kmotře![1] Vy musíte býti budoucně otevřenější. Jste-li v nesnázích — pište: potřebuji tolik a tolik! — Budu-li moci, pošlu vám, nebudu-li, napíši: můj zlatý! tolik nemohu — ale vem to — to mne nebolí. — Tak to musí mezi náma býti; a myslete sobě vždy, že já vaším bratrem jsem — ano miluji vás — Bůh ví, víc než bratr bratra . . ." Bál se půdy slezské, že mu uškodí, a uškodila. A již 23. července (z Krnova) v listě Čelakovskému libuje si Chmelenský, že jest opět cele zdráv a že toho dne pojede do lázní, aby utužil zdraví a že dle ujištění Dra. Malíka nemoc se nevrátí.

[1]) Chmelenský byl kmotrem malého Ladislava Čel., nyní univ. prof. v Praze.

Čelakovský z ozdravění přítelova těšil se srdečně, jak projevil listem ze dne 25. července: „Můj nejdražší Chmelenský!... List váš poslední (ze dne 17. července) byl opět otisk ducha mého přítele, jak s ním v duchu a srdci se nosím. Nežehři na osud, že mi nechce nad jednoho více přátel přáti, neboť mi dopřál celého. Za dnů mladosti býval Kamarýt mým jediným druhým, ten mi odňat, a nahrazeno mi jiným v plné míře. Umím sobě pokladu toho vážiti... Potěšte mne brzy opět svým listem, po němž po každém mé srdce okřeje a při čtení jeho se rozhřeje. Valetudinem tuam cura diligenter!“

Chmelenský v listě z Krnova ze dne 19. srpna raduje se, že pomohl Čelakovskému: „Píšete, že jsem vám trn z nohy vytrhl. Zaplať pan Bůh!“ A vzpomínaje i svých nedostatkův a svých dítek, nezoufá, ale doufaje v Boha, píše: „Ale nechme toho; však on nás pan Bůh neopustí. Kde nejtíže, Bůh nejblíže!... S velikou radostí jsem četl zprávu v Moravii, v čísle 49. od 16. srpna o poctě, která se Šafaříkovi v Brně stala darováním stříbrné číše a brillantového prstenu. Zde vám pro něho odesílám jména oněch dědin v pruském Slezsku, kde se posud českopolsky (wasserpolakisch) mluví. Kde jsem se českého jména dopídil, dal jsem je do závorky, kde ne, musí Šaf. s německým za vděk přijmouti...“ Jest rád, že se ze Slezska opět odebere na Moravu, a to do Koldštýna a dokládá: „Zaplať pán Bůh! nebo v Slezsku jsem posud žádného štěstí neměl...“

Dne 7. září z Koldštýna (Golšténa) Chmelenský Čelakovskému projevuje touhu po Praze a píše, že se mu zámek líbí, ale dokládá: „Vůbec zde chudoba, jako všude v horách, veliká, jazyk vůbec německý, ač zde ve všech vesnicích aspoň české názvy vesnic vidíme, což bychom nadarmo tam v Slezsku hledali, kde pouze německá řeč se mluví. Němčina zdejší jest ale hrozná. Zde jsem aspoň vrchního, Čecha, rozeného v Černém Kostelci, napadl. Navyknul jsem ale tak té němčině, že i s ním německy mluvím. Není to prý zdvořilé, mluviti česky, když každý češtině nerozumí, třeba bychom v Moravě byli...“ Stěžuje si, že „Kytka“ nevychází a praví dále: „Na zdraví Šafaříkovo se v Brně mnoho flaší vypilo (on že nepil, vím jistě), a on? On se doma sotvy bramborami obživí. — Zle v literatuře, kde její koryfeové hladem umírají.“ O den později Chmelenský připsal: „Také vám musím nějaká curiosa z Golstena psát. Golsten, jemuž se komplimentem město říká, jest největší curiosum. Znáte Kovaň? — Tedy znáte i Golstén.

1. Na ulicích zde i v jiných místech stojí velikými literami psáno: Hier besteht die Armenversorgung (zde jest ustanoveno zaopatření

chudých, slyšte consequentiam: daher wird der einheimische Bettler gesetzlich abgestraft und der fremde abgeschoben (protož žebrák domácí právně potrestán, a cizí šubem odpraven bude). Laciný to způsob chudé zaopatřiti.

2. Jeden krejčí chtěl být mistrem, odmrštěn jest cechem a všemi ouřady, až konečně císař sám povolil, aby byl mistrem. Ten vzdor celému cechu dal dělat tabuli, která nad jeho krejčírnou jest vyvěšena. Vyhlíží takto: Nahoře stojí: Durch Seine Majestät Mein Meisterrecht besteht. Pod tím nápisem jsou nůžky krejčovské, a pod těmi jméno: Franz Schieszler, Schneidermeister.

3. Stal se ze mne veliký piják: nebo denně 18 i 20 žejdlíkových sklenic vody vypiji. Čujete oučinky Gräffenberku, jen 2 hodiny odtud vzdáleného. Proč tu vodu piji? — Jen proto, že mi Priesnitz pravil, že mi svědčit bude; a ona mi v skutku svědčí. Člověk musí jen Priesnice a Gräffenberg vidět, a pak bezděky k němu důvěrou se poutána cítí. Není nic skromnějšího nad Priesnice. Všecko se mi tam líbilo, jen jídlo ne — ach tu je veliká bída. Po mlíku s marcipánem ta nechutně připravená jídla, a zas mlíko a voda. Byty jsou z většího dílu cikánské skrýše — on ale divotvorec, a knížata i hrabata jedí mlíko s marcipánem, ostávají v hnízdech pod střechou přepažených a stanou se zdravými…“

Chmelenský brzy potom navštívil Prahu, choť, dítky i přítele Ladislava. Vrátiv se na Moravu, psal Čelakovskému naposledy z Rudy dne 30. října 1838. List má obsah velmi smutný — tušení brzké smrti. Píšeť Chmelenský na konci: „O mém zdraví velmi nerad píši, proto že to dnes tak, zítra tak. Od 19. t. m. zas doktoruji — medicinu a prášky, a zdá se mi, že oboje by se svého účinku chyběti nemělo. Já již téměř odvykl doufati. V celku bych myslil, že je mi líp, ale tělesná síla nepřichází… Zatím vás vezmi Bůh v svou ochranu i s rodinou vaší, a třeba se budoucně slova moje, jako posud, ve smíchu a přívětivosti neoblikala, buďte jist, že i můj pošmourný obličej a soužená prsa to samé srdce kryje vašeho nejstaršího přítele Chmelenského.“

Bohužel nedlouho již potom bilo věrné srdce toto.

Již 28. listopadu 1838 píše Čelakovský faráři Karlovi A. Vinařickému: „Především stav našeho Chmelenského mne nejvýš nepokojí a kormoutí. Přijel dne 17. t. m. ach, Bože! v jakém zpusobu zdraví svého! Byl-li jsem nad ním zaražen, když zde byl při sv. Václavě; nyní tím více. Z pokoje ubohý nevychází více… Onť sebe v horlivosti úřední ani necítil, a chovaje přes devět neděl neustále v těle

svém horečku, snažil, přemáhal se až do oupadu; až dále nemohl, tu teprv na domov a stav svůj si vzpomněl... Jsem přesvědčen, že cítíte se mnou, drahý příteli, v jakém sklíčení vám tyto řádky píši, a že stejně i vy, čehož Nejvyšší rač odvrátiti, ztráty této se lekáte. Tolik hodných a platných mužův nám zemřelo, takové nehody, nepřátelství a nedorozumění vznikly, taková rozervanost a rozplašenost na všech stranách, že štěstí by bylo, by zlé to ještě v horší nesáhlo a nás docela nepoplenilo! Od některého času nelze mi zhostiti se té smutné myšlénky, že s jazykem a literaturou naší den ke dni k horšímu se sebyluje, tak jakoby i blízký dokončení svého Jungm. Slovník ne základním, ale hrobovým měl býti jeho kamenem..."

Hoře přátelské, blízký skon šlechetného a dobrotivého Krasoslava tolik dojaly satirika Čelakovského, že, jako druhdy Jungmann, počínal zoufati nad budoucností národní. Rozšafný a pevný Vinařický listem ze dne 9. prosince hleděl utišiti roztklivělou mysl Ladislavovu, nabízí se, aby churavý Chmelenský dovezen byl k němu na faru Kovaňskou a tam na zdravém vzduchu a dietou, kozím mlékem byl léčen, rozptyluje chmury s čela přítelova a píše: „V nesnázi jeví se muž. Činiti sluší, nikoli naříkati. Není posavade ztraceno nic, času i místa získáno mnoho... Nedostoupilo-li se všady vrchu dokonalosti, není se čemu diviti. Skokem sama příroda ničeho nevyvádí... I doufám, že národ český tak brzy nevymře, a s ním ani jazyk jeho. Šedesát let řeže nám normálka jazyky; a přece ještě jsme neoněměli... Potřebí našim literatorům jen ušlechtilé chuti, osvíceného rozumu, mírného ducha, čistého srdce a vule, která méně sobě a více vlasti sloužiti usiluje. Pročež, drahý příteli, jen setrvejme — opuštěn jest, kdo sebe samého opouští — člověk i národ..."

Dne 2. ledna 1839 žádal Čelakovský Vinařického, aby přijel společného přítele Krasoslava zaopatřit, aby byl „posílen na cestu z této časnosti". Ale již druhého dne poslal Čelakovský na Kovaň list osudný: „Milovaný příteli! Našeho Chmelenského není více. Dnes právě v půlnoci Bůh ho k sobě povolal. Šlo to s ním velmi rychle. Včera odpoledne byl ještě při sobě a zaopatřen paterem Havránkem. Bůh nám dej posily tyto dni!..."

* *
*

Na dlouhý a obsažný list Frant. Palackého, poslaný Chmelenskému dne 10. října 1837 a uveřejněný v „Časopise Českého Musea" r. 1837,

(roč. XI., svazek IV., str. 473.—479.), svědčící o přátelských stycích historiografových s Chmelenským, odpověděl Chmelenský obšírným listem ze dne 10. prosince t. r. z Olomouce. List s titulem „Zprávy z Moravy“ byl uveřejněn v „Č. Č. M.“ 1838 (ročník XII., svazek I., str. 84.—101.) List ten charakteristický počíná se, jak jest vytištěn, slovy: „Šest plných měsíců minulo, co jsem naši krásnou Prahu a s ní milou svou rodinu a své drahé přátely opustil; za těch šest měsíců jsem však všecky kraje bratrské Moravy a oba kraje našeho Slezska více méně poznal, ano i s dílem pruského Slezska se oznámil.“ Píše dále, že až více vypozoruje, buď Palackému, nebo „svému drahému Čelakovskému“ bude podávati obšírné a spolehlivé zprávy o věcech moravských a dokládá: „Soud zkušeností opětnou stvrzený jest tuším nejjistější. Jednáť se tu o zemi, kterouž já srdečně miluji, kteráž by mi — kdybych sobě kdy Moravu bez Čech mysliti mohl — tak milá byla, jako kraje povltavské a polabské.“ Chmelenský si Moravu tedy zamiloval. Píše dále: „Dal-li pak ste kdy na to pozor, co Moravu a Slezsko zvláště pamětihodnou v historii nynějšího věku činí? — Věc, na kterou posud snad málo kdo, ano beze snadu žádný nevzpomíná, ač ji mnohý dobře ví. Chcete ji znáti? — Ta v tom vězí, že žádná země v rozlehlém mocnářství rakouském, ba snad i v Evropě. tak široko daleko ouvazkem lenním zatknuta není, jako Morava a Slezsko. Jest to něco zvláštního, ježto všude ouvazkové lenní se ruší, ano i v Čechách za předešlých let, ba i nyní volně se popouštějí...“

Chmelenský libuje si v manských svazcích moravských a slezských hlavně proto, že „nadřečená ta manství — manstvími a podmanstvími koruny české nazýváme“, potom široce se rozpisuje o největším a nejrozsáhlejším manství českém, totiž o arcibiskupství olomouckém, a slibuje, že budoucí listy jeho pojednají bohdá o všech krajích Moravy a Slezska tím způsobem, že do každého listu aspoň zahrne jeden kraj, a zprávy pak o celé Moravě a celém Slezsku že podá v listě posledním. Píše dále: „Mně jakožto místosudímu dvorskému království českého, jemužto arcibiskupství a knížectví olomoucké lenním ouvazkem připnuto jest, bylo nejvíce jen o to činiti, abych se dověděl, co kdo pro arcibiskupství olomoucké v ohledu světském, totiž pro léno české koruny, prospěšného podnikl.“

Probíraje se pak řadou biskupův a arcibiskupův olomouckých, připomíná zásluh jejich o rozšíření statků biskupských, hlavně Brunona, (1245—1281) „knížete církevního i jako státníka a reka pověstného“,

Karla Liechtensteina (1664—1695), který „bude se po věky jako dobrodinec největší olomouckého knížectví skvíti“, chválí práce prvých arcibiskupův a vypisuje domy, panství a statky komorní, které náležejí k arcibiskupství olomouckému lénem koruny české, a to na Moravě v krajích Olomouckém, Hradišťském, Přerovském (nyní ovšem Novojickém) a v Brněnském, pak v rakouském Slezsku a v pruském. Vypsav všecko, píše dále: „.....zajisté k tomu přisvědčíme, že arcibiskupství olomoucké nejpěknějším klenotem v bohaté koruně české vlasti jmenováno býti musí, a že i podnes toto knížectví, ač v onné slávě za času Brunových je nyní změnou času nenacházíme, přece láskou a štědrotou pozdějších knížat olomouckých, kteří jemu všecko své jmění, ano i svůj život v oběť podávali, takové jasnosti a slávy podrželo, že s rozkoší a s obdivem i posud na něm oko pozorovatelovo prodlívá.“

Chmelenský sebral velmi mnoho historického materialu o lénech moravsko-slezských, tak že by z něho byl mohl napsati knihu, a podává své dojmy z Olomouce.

„Olomouc“, píše, „jak vám bez toho známo, leží na dvou kopcích: na pravém břehu Moravy, v pěkné a úrodné krajině. Toto město kněži a vojáku líbí se mi mnohem více nežli Brno; rozumí se, když vukolí brněnské, vpravdě krásné a rozkošné vyjmu, právem je městu nepočítaje . . . Zde se nachází sídlo arcibiskupa, šlechtické kapitoly, krajského ouřadu, moravské university se třemi jen fakultami, stavovské akademie, gymnasia a kadetské i hlavní školy, magistrátu a okresní zprávy oupadkové s hlavní celnicí. Z kostelů, jichž zde 13, vyniká nade všecky arcibiskupský hlavní kostel sv. Václava zvláště překrásným, obšírným a velebnou jednoduchostí se vyznamenávajícím presbyterium, a služby Boží v něm v den velkých slavností konané mají tolik majestatnosti i chrámem tím i osobou arcibiskupovou a tolikerých kanovníků i jich co nejslavněji oděných sluhů, jaké aspoň já posud nikde neviděl . . . Co do společenského života — ten zde jest na plném rozkvétání. Residenci arcibiskupa (tehdy byl arcibiskupem hrabě Maxmil. Josef Somerau Bekh), jenž svou hostinností každého vítá a všecko dobré a krásné co nejštědřeji podporuje, jest takořka centrum všeho vyššího společenského života, jakož já toho — jsa jeho hostem a v residenci olomoucké arcibiskupské bytem — svědkem ustavičným bývám. Život ten zde podporuje velice zdejší divadlo a kasino.“ Divadlu olomouckému dává Chmelenský přednost před brněnským a přechází na kasino. „Kasino zdejší dosti prostranné, má skoro všecky

žurnály německé u nás ku čtení dovolené, ano — i pražské české Noviny a Českou Včelu. Z toho však nesuďte na jakési — třeba jen takové jakové zkvétání české literatury; nečteť tyto české časopisy žádný jiný téměř, leda purkmistr Kopřiva, prof. Mošner a advokát Čada, všichni tři rodilí Čechové. Jakož vůbec v Moravě, tak tu i v Olomouci literní život, zvláště co se literatury české týče, u velikém dřímání se nachází; neboť zde nejen massy mrtvé jsou, ale i jednotlivcové, jichž jen malá hrstka, málo kde živost jeví. Literatura německá spíše zde nejen ctitelů, ale i podporovatelů nachází, ač i to málo vydává. Nejvíce v ohledu tom působí společnost moravská pro zvelebení orby, zvláštní německý časopis mající. Zdejší professor hospodářství p. Nestler, náleží ku spisovatelům jeho, a on letošního roku v obšírném pojednání zásluhy Chotkovy o arcibiskupství olomoucké tam ocenil. — Zvláštního podotknutí zasluhují v ohledu tom zdejší professorové a doktorové práv: Helm, Horák, Scari z Kronhofu a Pachmann, slavně známí z prací svých i o sobě vyšlých, i do časopisu juridického ve Vídni podaných, jakož i advokátové a doktorové Offner a Čada. Offnerův řád soudní náleží bez odporu mezi nejlepší práce druhu toho. Ze spisovatelů česky píšících zde žijí: již výš jmenovaný Čech: professor Mošner, a Moravan: Boček, učitel české řeči na akademii stavovské. Nejnovější spis p. prof. Mošnerem letos vydaný Vám již známý jest; pan Boček však, vždy se svým, arci předůležitým diplomatářem se obíraje, tak do své práce této zabrán jest, že nám posavade, bohužel! ničeho českého, ano, ani jediného artikulu v časopise nepodal. Já s ním i v Kroměříži, i zde několik velmi příjemných hodin ztrávil.“ (O. p.)

Počátky křesťanství a vzdělanost řecká a římská.

Kulturně-patristická črta. Podává Dr. Jan Sedlák.

1. Když nastoupilo křesťanství dráhu životem, byla klassická vzdělanost ve světové říši římské v květu.

V Řecku ovšem lesk doby Perikleovy dávno byl již zašel, stálé pletichy politické a strannické boje malých států řeckých nebyly Musám a studiím filosofickým a literarním mnoho příznivy. Nebylo již tragiků jména Aischylova, Sofokleova neb Euripidova, komiků vtipu Aristofanova neb Menandrova, nebylo řečníků síly Aischinovy, Isokratovy a Demosthenovy, epika dávno neměla pěstitele význačnějšího, a i lyra jakoby již neměla strun. A filosofie? Veleduchy Sokratem, Platonem a Aristotelem na vrcholu se octnuvši střemhlav zrovna klesala. Co jsou stoikové proti velkému Stageiritovi? Co nauka Epikurova a skepse Arkesilaova a Karneadova? Eklekticismus posledních dvou století před Kristem neznamená nic jiného než neplodnost filosofie.[1]

Než třebas nebylo plodné práce, přece žilo vše a bujelo, co provedli věkové dávní. Řecko žilo v době poalexandrovské jen z duchovního kapitalu, nahromaděného předky — ale vzdělanost národa, z těch kořenů vyrostlá, byla přece v květu. Patrně byly ony kořeny velmi trvalé, velmi dobré.

Ba, byly takové, že nové vykouzlily květy i mimo Helladu, v Alexandrii a v Římě. Duch řecký, silný svou minulostí a obsahem svým, podmanil si hmotnou sílu barbarského vítěze. Národ římský, triumfující nad Řeky u Pydny, podlehl převaze řecké intelligence. Jest velezajímavo sledovati vliv řecký v Římě od prvých počátkův až ke „zlaté době“ Augustově.[2] Hellenismus vždy více se vzmáhá v městě Romulově a říši, jejíž hlavou jest Řím. Všichni velcí mužové římští byli oplodněni duchem řeckým. A i když latinismus z područí toho se hleděl vyprostiti[3] a na vlastní se snažil postaviti

[1]) Srv. *J. Döllinger*, Heidenthum und Judenthum. Vorhalle zur Geschichte des Christenthums. Regensburg 1857. S. 222—342: Die griechische Philosophie und ihr Einfluss auf die religiöse Sinnesweise und Haltung des Volkes.

[2]) Srv. *Theodor Mommsen*, Römische Geschichte. 5 Bücher. III. Aufl. Berlin 1861 (novější vydání — již osmé 1888—89 — nebylo mi přístupno); II. Buch Cap. 9; III. B. Cap. 14; V. B. Cap. 12. (III. Band S. 565 ff.: Die griechische Literatur in Rom; S. 581 ff.: Die hellenische Modepoesie.)

[3]) Viz *Mommsen* v díle jm. ll. cc. a zvlášť II. Buch Cap. 14. Hellenisirende Literatur — nationale Opposition. (I. Band S. 932—940.)

nohy, když nastala doba, zvaná **klassickou**, kteráž na **svém** základě svou chtěla budovati stavbu, stáli i tu Latiníci vlastně na chudácích, na podstavci cizím, žulopevném ovšem a lepotvárném, ale přece cizím, jemuž nad to stavba sama daleko neodpovídala. Ale zase ten život duchovní bujel, ta **vzdělanost římská**, z řecké vypěstěná, **kvetla** tak, že právě doba, kdy Spasitel mládí trávil v Nazaretě, právem se nazývá **zlatou dobou** literatury a, řekl bych, vzdělanosti římské vůbec.

2. A věru, jak **čilý ruch literarní a filosoficko-vědecký** byl ve staré idealní Helladě a v novém praktickém Římě!

Ač neměl starověk organisovaného školství, přece mládež pečlivě vzdělávána netoliko cvičbami tělesnými, nýbrž i naukami duchovními. Školy **grammatiků** pilně navštěvovány — školní čítankou byl u Řeku Homer, rovněž Hesiod, pak i Theognis, Solon a tragikové, u **Římanů** napřed latinská Odyssea Livia Andronika, potom, když řecké studium v Římě zdomácnělo, Homer, později teprv Ennius, Plautus a Terenc, konečně v době Augustové Virgil.[1]) Při takovém literarním vzdělání mládeže nelze se arci diviti zájmu, jaký se všude pro **poesii** jevil. V **Řecku** k tomu nemálo přispívaly ještě závody eleusinské, jakož i závodní představování her, tragiky sepsaných, a závodní předčítání básní vůbec. V **Římě** již za Caesara a tím více v době Augustové byla účast na literarním životě v lepších kruzích téměř všeobecna. Každý chtěl býti básníkem.[2]) Založeny ústavy, v nichž se bylo lze veršovnictví naučiti, zavedeny večírky s předčítáním plodů duchovních. Byla to pravá manie, jíž tepou satirikové a o níž **Horac** píše:

> Lhostejný národ ducha svého změnil, plane pouze
> touhou verše tvořit; teď chlapci i starci ctihodní
> ve vlasy sobě pletou břečtan, čtou básně při jídle.
> Teď básníme šmahem, vzdělaní spolu s nevzdělanými.
> (Ep. II. v. 108, přel. T. Hrubý, Ze života básníkův ant. 43.[3])

---

[1]) Srv. *F. Velišský,* Život Řekův a Římanů. V Praze 1876, str. 228 n., 243 n. — *Döllinger* v díle jm. str. 723 n.

[2]) *Tim, Hrubý,* Ze života básníkův antických. Velké Meziříčí 1888, str. 41.

[3]) Srv. *Mommsen* v díle jm. V. B. Cap. 12: »Na poli latinského spisovatelství nebylo lze si stěžovati (v době Caesarově) do nedostatku čilosti. V Římě bylo nazbyt knih a letáků všeho druhu, především však poesie. Vše hemžilo se básníky jako v Tarsu neb Alexandrii; poetické publikace staly se stálými hříchy mládí u živějších povah... Kdo to řemeslo uměl, napsal jak by nic 500 hexametrů, na nichž žádný mistr nenašel nic hany hodného, ale ovšem také žádný čtenář nic chvály hodného. I ženy súčastnily se živě na ruchu literarním... Společná poetická cvičení a básně o závod mezi dobrými přáteli byly něco obyčejného, a ke konci tohoto století byly již v hlavním městě otevřeny ústavy, v nichž se méně nadaní latinští poeti mohli naučiti veršovnictví za peníze...

Než ani vážnější pole duchovního oboru nebyla zanedbávána. Jest známo, jak oblíbeny byly školy retorů řeckých, a to netoliko v květu řeckého řečnictví, nýbrž i v době pozdější. U Římanů již samo státní zřízení vyžadovalo nutně vzdělání řečnického, ježto každá záležitost na foru se projednávala, a skoro všichni měli v jednání účast. Spisovatelství řečnické dostoupilo za Cicerona té výše, že téměř každý řečník své řeči vydával, že hostitel častoval hosti i svými nejnovějšími řečmi.

A s jak obecnou účastí zabýval se klassický starověk filosofií! Školy jonská, Pythagorova, eleatská, síně sofistických filosofův, akademie Platonova, Aristotelovy rozpravy, Zenonova Stoa a vývody Epikurovy jsou toho jasným dokladem. Řím ovšem filosofii mnoho nepřál, a též řecká filosofie má v době, o níž jednáme, v době vzniku křesťanství, ráz jakési zemdlenosti, ba zoufalství nad správným rozřešením obtížných otázek, jež si položila, ale přece se v Řecku i v Římě otázky ty projednávají, myšlenky starých filosofů se probírají a kritisují — „filosofové" jsou v stálých sporech.

Ruch literarní a filosoficko-vědecký byl v době prvého veřejného vystoupení zjeveného náboženství Kristova velmi čilý — vzdělanost pohanská byla opravdu v květu.

3. A nebyl snad ruch ten omezen pouze na vrchních deset tisíců, jak by se mohlo z přítomných poměrů na minulost souditi. I v lid vnikal a měl naň velký vliv. To lze při poesii lehko pochopiti z náboženského původu a rázu, jaký z velké části měla, a ze zvyku činiti ji majetkem obecným veřejným předčítáním, jakož i ze způsobu výchovu, při filosofii pak vysvětluje to hloubavý duch řecký — v Římě počíná ten vliv mnohem později, za to tím mocněji, a vysvětluje ho dosti touha po napodobování a přizpůsobování se vládnoucí modě.

Vznešenost a lepost formy básnické, hloubka myšlenek filosofických šlechtily rozum i srdce, působily blahodárně.[1] Než měla ta

---

Čtení stalo se modou, ba manií; při tabuli předčítalo se pravidelně, pokud nezahnízdil se hrubší nějaký způsob zábavy, a kdo se vydával na cestu, nezapomněl tak snadno vzíti s sebou nějakou cestovní bibliotheku.« (Sv. III. str. 567. n.)

[1]) Nadšeně vychovatelskou činnost poesie líčí *Horac* ve zm. listě II. v. 126.—138.: Básník šlechtí jinochy odvraceje je od smyslných hovorů, pravidla jim předkládá správná, kárá jejich zatvrzelost, hněv, závist, vzory jim předvádí, těší zdravé i nemocné. Modlitbou vláhu vyprošuje, nemoci odvrací, mír zjednává a hojnou přivodí žeň. Smiřuje bohy nebeské i podzemské. Srv. o tom vlivu básníků starých na kulturu pohanskou *Tim. Hrubý* v díle zm. str. 1.—3. a 171. n. Působnost její na vzdělanost naši rozebrána důkladně v tomto století za příležitosti vystoupení *Gaumeova* (* 1802, byl professorem theologie, pak

„veřejná“ vzdělanost i špatnou stránku. Mythy Hesiodovy a Homerovy o bozích byly až příliš lidské: všecky nectnosti lidské bohům přičítaly. Nemyslící duch byl tím sváděn k napodobování bohův i v nemravnostech, myslící člověk neměl na takových bozích záliby — klesal v atheismus a tím také ponenáhlu v nemravnost. V obojím tom směru poesie i filosofie řecká a římská zavinily velmi mnoho. Zvláště v Římě. Žasnouti musí věru, kdo čte o prostotě římské a bezúhonnosti mravů ještě počátkem století druhého a o zkaženosti již v prvém století před Kristem panující. Kolik viny na tom nese lehké básnictví řecké, jež tehdy do Říma se přenášelo a zvlášť na jevišti hrozné působilo spousty! Mommsen správně píše: Římskou vládu stíhá tu výtka ne že pro tuto poesii tak málo činila, nýbrž že ji vůbec trpěla.[1] V Řecku již Platon stěžuje si do toho znemravňujícího vlivu bájí o bozích[2] a žádá v Politei od básníkův, aby věcí ošklivých o bozích nelíčili, lidské podoby jim nepřičítali, nebudili strachu před smrtí, nevypravovali o nemužném pláči a nářku velkých mužův a bohů, nechválili lži a lakoty.[3] naznačuje tak zároveň, čím dle jeho mínění básníci chybovali.

V náboženském a mravním ohledu poesie řecká a římská mnoho kazila, majíc neblahý ráz polytheismu a atheismu a všech důsledků z nich plynoucích. Z téhož důvodu, jakož i pro nesouhlas jednotlivých filosofů v otázkách nejdůležitějších a pro své roztodivné názory světové nevyhovovala svému vznešenému poslání ani filosofie. Neznalost pravého Boha lpí jako Kainovo znamení na vzdělanosti řecko-římské. (O. p.)

---

generalním vikářem v Neversu ve Francii, † 1879), jenž všeliké klassické vzdělání na školách našich zavrhoval tvrdě, že vede k modernímu pohanství. Tu myšlenku vyslovil nejprv ve slavném díle svém: Ver rongeur des sociétés modernes 1851 a pak stále hájil. Abbé Landriot, Martin, především pak Jesuita P. Daniel (Des études classiques dans la société chrétienne. Paris 1853) dovodili proti němu momenty vychovávací plodů pohanských. Arcibiskup Dupanloup a papež Pius IX. postavili se na stranu jejich. Srv. o tom Historisch-politische Blätter 34, 629 ff. a Herd. Kirchen-Lex. V. 118 ff.

[1]) V díle jm. sv. I. str. 905.

[2]) Báje kretská o únosu Ganymedově Jovem zhoubně působila na mravy. De leg. I. P. 636. Mnohem důrazněji mluví o tom sv. Otcové. Tak *Minucius Felix* v Oktaviu hl. 22., *Kliment Al.* v Protreptiku a po nich všichni apologetové, kteří jich užívali dokazujíce nicotnost bohů pohanských z nemravných skutků, jež o nich báje vypravějí, z oplzlostí, jimiž pohané bohy uctívají, a znemravňujícího vlivu, kterýž báje ty na život mají. Zvlášť *Arnobius*, Adversus gentes ll. VII.

[3]) Polit. II. hl. 17. n. a III. hl. 1.—10.

Ze života pro život.

Smutné jest sice, má-li se člověk nebo národ vlastními chybami učiti; a čím větší chyby jsou, tím hůře. Není-li však jinak možno, tedy je zas přece lépe, naučí-li se jimi něčemu než kdyby v nich zůstal. Chyb takových nalézáme a nalezneme bohužel asi ještě dost. Abychom však i odjinud se poučili, obraťme dnes pozornost do ciziny, ke škole francouzské, jež i našim fantastům zdá se žádoucím eldoradem.

Jak známo, bylo roku 1882. ve Francii vyučování náboženství křesťanskému ze státních škol odstraněno a na místě něho zavedena tak zvaná moralka laiků neboli nezávislá moralka. Smutné následky zákonů těchto ukazuje nám nejlépe statistika kriminalní.

Roku 1880. vykazovala statistika kriminalní jména 20.480 mladých mužů ve věku 16—21 let a 2839 děvčat stejného stáří. Úřední zpráva sama prohlašovala výsledek tento za smutný, vyslovovala však naději, že spojeným snahám k povznešení mravnosti mezi mládeží podaří se docíliti lepšího výsledku. Snahy tyto vrcholily ve zmíněném školním zákoně z r. 1882. Splnily však naděje, jež v ně byly kladeny? Nikoli.

Jeden z nejlepších statistiků francouzských, Tarde, vyznává v „Revue pédagogique" ze dne 15. března 1897 veřejně, že naděje tyto ukázaly se naprosto mylnými. „Až do r. 1894. vzrostl počet nezletilých obžalovaných zmíněného stáří na 28.701 u mladých mužů, na 3616 u děvčat. Počet menších přestupků, mezi nimi zvláště tuláctví a krádeže se zvětšil. Počet vlastních zločinů, které náležejí před porotu, jen zdánlivě se zmenšil, kdežto počet největších zločinů stoupl. Tak bylo v letech 1856—1860 průměrně 20 16—21letých nedospělých lidí obžalováno pro vraždu. V době od r. 1876.—1880. stouplo číslo toto na 30. v periodě od roku 1890.—1894. na 39, tedy téměř o polovici. Nejlepším důkazem pro klesání náboženských a mravních názoru je sebevražda, jež nejvíce ze všech zločinců odporuje zákonům přirozeným a náboženským, jež také nikterak nemůže býti napravena, a proto bezednou frivolnost a mravní dekadenci předpokládá. Sebevražda má jediný důvod v omrzelosti života, kterážto obyčejně se dostavuje, když člověk ztratil víru a nevěra ovládla nitro jeho. Zbožný a ctnostný člověk nerozhodne se nikdy k tomu, aby samovraždou životu svému konec učinil. Největší však náboženskou zvrhlost ukazuje sebevražda lidí nezletilých. Počet takovýchto nezletilých sebevrahů ve Francii neustále od r. 1836. roste. Omezíme se pouze na údaj čísel od r. 1870. V tomto

roce byl počet sebevrahů, kteří ještě nedosáhli 16 let, 31 a stoupal pak vždy v době 5 let o 10, až r. 1894. dostoupil na 75. U nezletilých, kteří již přestoupili stáří 16 let, zvětšil se počet sebevražd způsobem úžasným v době 1870—1894, totiž ze 174—450. Od r. 1881.—1894. rozmnožily se sebevraždy dospělých o 153%, u nedospělých však o 176%; ačkoliv již u dospělých percento bylo tak veliké, přece i zde mládež překonala stáří.“

Francouzský statistik není s to, aby odhalil pravý pramen tohoto stále rostoucího zdivočení, totiž školu, z níž bylo vyloučeno náboženství křesťanské. Spíše snaží se ji hájiti a odmítnouti výčitku, která se jí činí. Učitelé náležejí dle něho k lidem úplně neúhonným, nemůže jim proto býti dávána vina za toto klesání mravnosti. Pamětihodný důvod. Učitel, třebas byl osobně sebe neúhonnější, nepůsobí mravně na mládež, nemá-li prostředků, jimiž by v ní probouzel cit mravnosti. Tento prostředek dává mu jediné náboženství, nikoli však neodvislá moralka, která jest jen produktem rozumu chladně uvažujícího prospěch a škodu, a proto snad zralé a zkušené muže k cílům mravním vésti může, nikoli však dítky a mládež, které nikdy rozum neodvrátí od zlého, nýbrž jen cit mravní, náboženským vyučováním probuzený.

Člen „akademie moralních věd“, Alfred Fouillé, vyslovuje se podobně jako Tarde o zločinech lidí nedospělých. Praví: „Dnes převyšuje počet zločinů mládeží spáchaných téměř dvakráte počet zločinů spáchaných od dospělých. A přece nedospělí nečítají ani zcela 7 milionů, kdežto plnoletí převyšují počet 37 milionů. V Paříži jest většina zatčených osob mladší než 21 let a téměř všechny dopustily se těžkých zločinů, v jediném roce (1880) na př. 30 vražd, 39 zabití, 3 vražd příbuzných, 2 otrávení, 114 vražd dítek, 4212 poranění, 25 žhářství, 233 provinění proti mravnosti, 458 velkých, 11.862 menších krádeží. Krásná to bilance této nadějné mládeže! Dnes mají se věci ještě hůře. Předčasná dospělost, tak praví se, jest jednou z nejvýznačnějších známek, z nejsmutnějších rysů časových.“

Dle A. Guillota (jiného francouzského kriminalního statistika) lze ve skutcích obžalované mládeže pozorovati bezměrnou zdivočelost, neobyčejnou smyslnost, vychloubání se nepravostí, s jakými nesetkáváme se při zločinech pokročilejšího stáří. Soudní dvůr seinský v Paříži konstatoval, že mezi 100 dítkami, jichž uvěznění žádali rodiče, bylo 89 odchovanců beznáboženských škol státních.

Proti přehnaně jednostrannému duševnímu vzdělání, které jest často již jen pouhou dressurou, vyslovuje se Fouillé, ač i on podobně

jako Tarde zastává se školy francouzské, takto: „Nikoli mluvnice, nikoli pravopis, ne arithmetika nebo počítání, ne dějiny nebo ťamosní geografie zameziti mohou zločiny dítek. I když dítko zná regulu de tri, i když zná předhoří hollandská a jezera americká, jeho vášně se tím nezmění. I když paměť naplněna jest příběhy, jmeny, daty, tím nebyly v duši ještě ony ideje probuzeny, které plodí vznešené smýšlení a neřest na uzdě drží. Učitel nemá vzdělávati pouze paměti, nýbrž hlavně svědomí.“ To jsou ovšem krásná slova, avšak problem jest v nich jen naznačen, nikoli však rozluštěn; neboť je právě otázkou, jak by se mělo svědomí vychovávati a náruživosti krotiti bez křesťanství a bez jistoty, jakou ono v duši dítěte a dospělého plodí o dobrotě a spravedlnosti Boží, o nesmrtelnosti, o nebi a peklu.

Zakrytě musí Fouillé sám připustiti, že důvěra v umravňující vliv positivních věd je vrátká. Francouzská vláda povolila při zákonodárství školském předsudkům politickým a protináboženským, jež v rozhodujících kruzích zavládly, a za to klidí nyní smutné ovoce těchto předsudků. Dokázala tím co nejjasněji, že politika nikdy nesmí hráti rozhodující roli v otázkách vyučovacích a školních. Takováto politika zasazuje tělu národa nejhlubší rány. A kdo má v rukou tuto politiku, kdo vede boj proti církvi a klerikalismu, aby je ze školy vytlačil a ji úplně státu vydal? Dle doznání Fouilléova, kterému asi velmi těžkým bylo: „Duchové omezení a hloupí, u nichž svoboda myšlení jen negace zplodila.“ Fouillé je tak poctivým, aby dodal, že negacemi nelze žádného národa vychovati.

„Ano, ve vášnivém boji proti klerikalismu jde dnes francouzská vláda tak daleko, že pro samou starost o svobodu svědomí zlodějův a vrahů duchovnímu správci nedovoluje navštěvovati vězně, nedají-li jich oni zavolati.“ Než nedostává se ani vyučování v moralce laické vězňům, nýbrž jsou ponecháni úplně sami sobě a vlivům života vězenského, který jejich pudy zločinné ještě více stupňuje.“

Následky této politiky školní obracejí se již proti vládě samé. Touto korrupcí, kterou v lidu a vrstvách vedoucích svým nepřátelstvím proti církvi způsobila, zahyne. Francie stává se opět bahnem, jež z ní, jak se zdá, atheistická moudrost státní v jisté době učiniti musí. Panamský a Dreyfusův process jsou jedovaté bubliny, jež bahno toto na povrch vyhání. Dokazují, v jaké míře síly zkázy a znemravnělosti ze špatné, Bohu odcizené školy do státu a společnosti vnikly.

Také v jiných státech bojuje církev katolická boj o školu. Její zástupci v parlamentě jsou názoru, že škola není pouhou institucí

státní, nýbrž že jest annexem církve. Odpůrci jejich, přívrženci všemohoucnosti státní, nazývají náhled tento středověkým, zpátečnickým. Z vlastního názoru nepřijdou tito vším ovocem positivních věd živení protivníci školy křesťanské, kteří také v jiných státech se domnívají, že lze vychovávati lid negacemi, k poznání bludu svého. Ale temné živly, které od nich mají svůj původ a rozvoj, přivedou je dříve nebo později způsobem nejbolestnějším k tomuto poznání. — R.

Písemnictví a umění.

K otázce zjednodušení českého pravopisu.[1])

Napsal Fr. V. Autrata.

Minulého roku vyšel v Brně nákladem časopisu „Naší Moravy“ spisek Dra. Ferd. Jokla „Zjednodušený pravopis“. Povšiml jsem si několikastránkového pojednání toho, pročetl jeho zajímavé vývody, a v mysli mé uvázlo odtud hejno myšlenek příbuzných těm, jež Dr. Jokl ve spisku vyslovil. Návrhy Dra. Jokla, jimiž chce reformovati náš pravopis, zalíbily se mi. Mohu je všecky podepsati a nelekám se, že za svůj podpis budu pykati klatbou té kritiky, která vystoupila proti Dru. Joklovi.

Ano, stavě se na stanovisko autora „Zjednodušeného pravopisu“, pokračuji odtud, kde on se zastavil; jdu dále.

Dr. Jokl chce, aby byl puštěn rozdíl mezi *i (í)* a *y (ý)*; chce, aby se psalo bez rozdílu pouhé *i* s výjimkou tvrdých slabik *dy, ty, ny* proti měkkým *di, ti, ni.* Výjimku tuto připouští „jenom z důvodu grafické jednoduchosti, aby nebylo potřebí v měkkých slabikách písmena *d, t, n* měniti v *ď, ť, ň,* v podobu to, která je stejně protivna a nepohodlna i píšícímu i čtenáři i sazeči“ (u Jokla str. 5. ad 3).

K stanovení této výjimky přiměl Dra. Jokla někdejší pád pravopisného návrhu L. Štúra na Slovensku, který „neuživ… jednoduchého prostředku rozeznávati slabiky *dy* a *di* ponecháním ypsilonu pro tvrdé v tomto případě, učil psáti *ďi, ňi, ťi,* které psaní bylo ovšem nepřijatné, jsouc příčinou nekonečného skoro užívání obměkčovacího znaménka…“ (cituji z Joklova spisku str. 7. ad 12.)

Já výmluvy Joklovy na Štúra neuznávám a tím již ani stanovení navrhovatelovy výjimky.

[1]) *Dr. Ferd. Jokl:* Zjednodušený pravopis. Brno 1898.

1. Myslím, že návrh na bezvýminečné zavedení *i* nebyl by nyní tak beznadějný jako za Štúra. Přijmeme-li zásadu pomíjeti délkování (viz u Jokla str. 5. ad 4. 1.), ubude se stanoviska grafického známkování značnou měrou. Považíme-li, že dle přijatých již zásad Gebauerových mluvnic pomíjí v dlouhé řadě feminin vzoru kost označování měkkosti koncové souhlásky, můžeme zaznamenati zase slušně veliký úbytek známkování. Když tedy tolik ulehčení ve známkování se nám naskytuje, tu snáze již lze se pouštěti s návrhem *ď, ť, ň*. Že by tato podoba byla protivna a nepohodlna, jak Dr. Jokl soudí, já subjektivně nemyslím, a kterému reformatorovi pravopisu by se přece příčila, tomu by nezbývalo než navrhnouti, aby *ň, ď, ť* vůbec bylo odstraněno, tedy třebas i ve slovech zeď, plášť, skloň, krafounký, Vodňany, ochraňovati atd. Ostatně by snad protivnost podoby *ň, ď, ť* dovedl někdo napraviti a litcům písma v libější podobě doporučiti; vždyť nám kolikrát předkládají písmena s podobou od neustálené tak odlišnou (moderní!), že je lze sotva přečísti, a přece myslejí ještě, že se našim očím zalíbí.

2. Graficky podivna je podoba *ch*. Pro všecky ostatní hlásky v abecedě máme písmena jednoduchá, jediné *ch* se píše a tiskne spřežkou. Ještě kdyby ta spřežka byla v souhlase s výslovností aspoň přibližnou! Ale ve zvuku *ch* nikdo neslyší ani nejmenší podobnosti *c*, které se ve psané spřežce objevuje. Mat. Klácel všiml si při svých jazykových studiích podivnosti písmene *ch* a navrhoval ve svém spise „Počátky wědecké mluwnictwj českého“ (Brno 1843) pro *ch* znaménko jednoduché, třebas prý řecké *χ*.[1]) Po více než 50 letech opakuji návrh Klácelův (nestojím ovšem právě na *χ*) věře, že tak nepatrná a přece dosti významná reforma jest proveditelna skoro bez obtíží.

3. Zmiňuji se nyní o *j*. Podle ustáleného zvyku píše i tiskne se s tečkou. Mně již několikráte připadlo, k čemu ta tečka tu je. Tím častěji shledávám podivnost tečkování *j*, čím hustší jsou případy, že do ruky se mi dostává písmo, kde *j* tečky postrádá. Mohl bych mysliti, že písař někde na tečku zapomněl, ale v některých písmech (v písemních pracích některých žáků) jeví se mi vynechávání tečky nad *j* systematické; snad provádí je leckde učitel na obecných školách. I myslím, když psaní *ȷ* bez tečky není spojeno se škodou, když dále patrno, že vynecháváním tečky ubude zase trochu onoho známkování, na něž se právem naříká, že návrh na odstranění tečky s *j* není nemístný a bez podstaty.

4. Navrhuji-li dále, aby příklonné podmínečné *-li* se slovesem svým se spojovalo a aby značka dělivá mezi oběma se vypouštěla, nečiním tím návrhu o věci nové a neslýchané. Někteří spisovatelé naši (Flajšhans, J. Vlček[2]) uznávajíce zbytečnost odtrhování tohoto *-li*, upustili již od ní, a jest tedy mým míněním, že by bylo třeba vynechávání

[1]) Viz o tom na str. 29. v mém »Přehledu písemnictví českého na Moravě 1830—1870« (vyd. v Prostějově 1898).

[2]) »Hlídce lit.« bylo to kdysi za zlé pokládáno, »Osvěta« ode dávna dělítko vynechává. R.

dělivého znaménka uzákoniti. Zřetelnost a vzhled vynecháváním neutrpí, jak přisvědčí, kdo četl kus textu, v němž *-li* se neodděluje. Ostatně novotu bychom mohli snadno srovnati s dávným zvykem vlaštiny, která ráda krátké náměstky lepí na předcházející slova (slovesa) bez dělivého znaménka; na př. datemilo (= dejte mi to), chiamarsi (= jmenovati se).

5. Zabývaje se zde oprávněností dělivé značky, připomínám si jednu podivnost při dělení slov na konci řádku. Jsme zvyklí děliti r o z - u m ě t i a n a - u k a a zakazujeme děliti r o z u - m ě t i, n a u - k a. Za příčinu dělení prvnějšího udáváme si, že druhá část slov těchto (a podobných) jsouc samostatna významem, nesmí svoji první samohlásku slabiku tvořící odtrhovati na prospěch předpony. Proti zvyklosti této namítám, že nemá býti bráno písaři právo v tomto zvláštním případě z malicherného důvodu děliti tak, aby třebas slabiky *roz-* a *-u-* na jednom řádku, *-mě-* a *-ti* na druhém umístil. Z dílu slova *rozu-* nikdo znalý češtiny nebude si přece tvořiti slabiky *ro-zu-*, nýbrž každý *roz-u-*, a myslím tedy, že opatrnost, která takovéto počínání nevylučujíc káže psáti na jeden řádek *roz-*, na druhý *-uměti*, je zbytečna. Slovo lze děliti tam, kde slabika (kterákoliv!) přestává a nová začíná, toho třeba dbáti.

6. Několik slov věnuji p ř e d l o ž k á m. Kdo všímá si pozorněji, jak se mluví, dá mi za pravdu, když tvrdím, že mluvící předložek jednoslabičných (vyjma d l e, k o l, s k r z, k r o m) neodděluje od jmen, k nimž patří, nýbrž vyslovuje se jmény jako jediný celek. Podle toho také žáci ve školách spoléhajíce se na mluvu slyšenou, zhusta píší slova s předložkami spojeně; ba cit pro úzkou sounáležitost předložek se jmény je tak mocný, že láká mnohdy ke spojování i takového žáka, který chybně zdůrazňuje první slabiku jmen na úkor jejich předložek. Spojování toto nezdálo by se chybou, naopak bych byl pro ně. Mluvě, jak jsem podotkl, to vyhovuje; mimo to je již leckde provedeno, zvláště při příslovcích: z v o l n a, d o k o n c e, p o t o m atd., a přibývá příkladů stále. Ostatně nauka o přízvuku nás pobádá k tomu nápadně. Učímeť se, že předložky jednoslabičné strhují na sebe přízvuk následujícího jména, a tím tedy s p l ý v a j í s ním.

7. Mohl bych tu hned dále promluviti o zbytečnosti č á r e k oddělujících z obou stran vokativ od ostatních slov ve větě, přes to, že při čtení požadovaná jistá změna hlasu a přestávka při čárce působí tu, správně dle pravidla školského provedena, velmi komicky a nepřirozeně; mohl bych promluviti, jak nadbytečny jsou čárky v jistém případě před spojkou *a* a před spojkami *že, aby* atd. u vedlejších vět, kdyžtě spojka sama již dostačí, aby se poznalo ukončení jedné a začátek jiné věty, a vlastně již to u r č e n í má, připojovati jednotlivé věty k jiným; mohl bych promluviti o podivnosti, která káže začátek větného celku značiti velkým počátečním písmenem prvního slova, ač tečka hlásající dokončení předešlé věty stačí k upozornění, že po snížení hlasu a jisté přestávce nastává větný celek nový: ale již pomlčím, abych se vyhnul výtce, že převracím na ruby veškera pravidla pravopisná a zavádím libovůli.

Oněch šest odstavců svých návrhů doporoučím úvaze všech, kdo reformě pravopisu našeho přejí. Při té příležitosti pak podotýkám, že

nestačí jen reformy navrhovati a kritisovati, nýbrž je potřebí starati se také o to, aby se pomýšlelo na praktické jich zavádění. A tu nemohu zapříti, že bych úplně zavrhl methodu Dra. Jokla, přímo nově navrhovaným pravopisem celé pojednání tisknouti. Pro interessenty bylo by stačilo podati ukázku na několika řádcích. Tak jak spisek psán, vynucuje dojem, jakoby novoty tu zavedené již byly bez podmínky diktovány. Moje mínění skromné je, že konečné stanovení změn pravopisných náleží naší akademii věd; té bych to přičtl za povinnost, aby se návrhy na změny pravopisu zabývala. Neděje-li se tak, pak je na místě způsob francouzský ve spisku Dra Jokla vzpomenutý: buďtež sestavovány a podávány na naši akademii hromadné petice jednotlivců i spolků (sborů), kterých pak tato instance nebude moci tak snadno ignorovati.

Jak se u nás překládá?

Ukazuje Al. Popovský.

V poslední době mnoho se překládá u nás, a dobře tak. Puvodní naše básnictví i belletrie poslední doby je namnoze velmi chatrné ceny. Bylo by tedy prospěšno, kdyby se překládaly v nedostatku puvodních prací dobrá díla cizích básníkuv a belletristuv. Ale tu právě třeba doznati, že překládá se u nás často, co právě padne do ruky, bez ohledu, má-li to jakou cenu uměleckou nebo literarní čili nic. A pak, jak se překládá! Bohužel, třeba říci, že často velice nedbale, ledabylo. Mnohý překladatel nezná ani jazyka, z něhož překládá, ani jazyka, do kterého překládá. Ostatně také díla vědecká překládají se u nás všelijak. Mnohdy přeloží se t. zv. „vědecký“ spis, bez něhož naše literatura dobře by se obešla, jindy zase přeloží se dobrý spis velice bídně.

Nejmladší škola chlubí se právě tím, že seznámila literaturu českou s cizinou, že přeložila tolik zajímavých spisu proslavených spisovateluv. Ale právě tato škola překládá často nedbale, jak na př. ukázal svého času V. Flajšhans v „Osvětě“ na překladě Nietzscheovy knihy: „Tak pravil Zarathustra“ od přísného kritika F. V. Krejčího, vydaném v „Knihovně Rozhledu“, vydávané a pořádané Jos. Pelclem. V též knihovně vyšel v těchto dnech překlad životopisného nástinu „L. N. Tolstoj“ od E. Solovjeva, pořízený *K. Kohlmanem*. Original vyšel r. 1894. v Petrohradě v bibliothece F. Pavlenkova „Žizň zaměčatelnych ljudej“. Pokud víme, je to první pokus obšírnějšího životopisu hraběte Tolstého a nemá zvláštních předností. Evg. Solovjev napsal na objednávku pro Pavlenkova celou řadu životopisuv, a mezi těmi není životopis Tolstého nejzdařilejší. Spisovatel sestavil jej hlavně na základě spisu Tolstého, v nichž uloženo mnoho autobiografických dokladů. Solovjev všímá si hlavně duševního rozvoje velikého spisovatele ruské země

náhlých změn v názorech jeho, ukazuje na odpory, jaké se vyskytly časem v jeho náhledech, stopuje krok za krokem rozvoj jeho náklonnosti a nadšení prostým lidem, ukazuje zárodky pozdějšího učení již v prvních pracích belletristických a probírá hlavní zásady filosofie i mravouky hraběte Tolstého. Činnost Tolstého autor spíše jen popisuje a omlouvá výstřednosti, než kritisuje. Kde nesouhlasí s Tolstým, buď prostě to konstatuje, nebo vyvrací praktickým příkladem, nebo rozumovým důvodem, který bere většinou ze spisovatelů, již psali o Tolstém, jako jsou: N. Michajlovský, S. Andrejevský, Cion a j. Že by autor dobře vyznal se v kritické literatuře učení Tolstého, toho nepozorujeme. V Rusku spis Evg. Solovjeva prošel téměř nepovšimnut. Tam činnost Tolstého daleko kritičtěji posouzena od jiných. U nás, kde beze vší kritiky s nadšením přijímá se všecko, co Tolstoj napíše, má překlad životopisu jeho své místo. Ale překlad p. Kohlmana nesvědčí, že by překladatel svědomitě prostudoval Tolstého, než počal překládat jeho životopis. Překladatel zná špatně rusky, překládal ledabylo, co neuměl přeložiti, pohodlně vynechal, místy překládal velice volně beze vší potřeby svévolně výrazy originalu tu mírnil, tu zveličoval; jindy překlad jeho podává pravý opak toho, co stojí v originale. I nelze souhlasiti s tvrzením „Rozhledů" (r. IX. č. 1.), že by překlad knihy Solovjevovy od K. Kohlmana přispěl tolik k „poznání a pochopení" činnosti a učení Tolstého, když ani základní věty učení jeho nepodává v překladě správném, ba překladem dokázal, že nemá ani pojmu o učení Tolstého v hlavních jeho rysech.

Překladatel vůbec nezná historických jmen, na př. Laplacea, Lavoisiera, Lyella (Rusi přepisují Laplasa, Lavuazje, Ljajelja [121], překladatel nevěda, co je to, na str. 149. vynechal to pohodlně), Zabela (Rusi přepisují Cabel, 5), L. Börnea (Rusi přepisují Berne, Kohlman vynechal jméno to), sv. Basilia V. (Vasilij Velikij je překladateli Blažej V. na str. 6.), Djuring (Dühring, 114) je mu Durnig (140), Sologuba (překl. píše Sallogub podle tiskového omylu v orig.), na str. 87. vynechal zmínku originalu, že Tolstoj v Berlíně navštěvoval přednášky Droysena, Du Bois Reymonda, že se seznámil s Fröbelem (v orig. str. 72.), protože nevěděl si rady s ruským přepisováním jmen těch, píše Fernay místo Ferney, Koppe místo Coppet (str. 5.) atd.

Srovnejme jen poněkud original s překladem, abychom viděli, jak p. Kohlman překládá. Tak »blasťaščij« (skvělý, znamenitý) Hugo (str. 5 v orig.) je mu »velebný« H.; »vnizu« (dole, 8), přeložil »v něm« (v domě); »v uglu« (v koutě) přel. »v rohu« (6); »tolkovanija Evangelija« (8) jsou mu »rozpravy« místo »výklady evangelia (6); »nazojlivosť« (dotěrnost, drzost, str. 9.) je mu »jízlivost« (7); na str. 7. po slovech: »28. srpna 1828.« vynechány dvě řádky z orig.; »nezamětno« (neznatelně, 9) přeložil »ani dost málo« (7); »vychodec« (vystěhovalec, 9) je mu »rodák« (7); slova »v Semibašennom zamkě« (v Sedmivěžatém zámku, 9) vynechal na str. 7.; »raznočinnych elementov« (nešlechtických živlů, 10) přeložil »různorodých živlů« (8); »bezmjatežno« (klidně, 12) je mu »bez zármutku« (10); »prekrasnyj chozjajin« (výborný hospodář, 12) je u něho »sličný muž« (10); »razsuždenija« (rozumování, uvažování, 12) přel. »rozkazy« (11); »neposredstvennaja natura« (bezprostřední, přímá povaha, 12) je mu »nezištná« povaha (11); »bezpečnyj« (bezstarostný, 14) přel. »klidný« (14); »nelovko« (neobratně, 14) přel. »nelitostně« (14); »neumělyj, choťa i poryvisto blagorodnyj« (nedovedný, byť

i vášnivě šlechetný, 16) přel. »prostý, tu a tam též dobročinný« (15); »svjaz« (milostný poměr, 16) je mu »sňatek« (16); »tščatelno razsmotrěnnyj« (bedlivě prohlédnutý, 18) je mu »pracně sestavený« (19); »archijerejam« (biskupům, 19) přel. »badatelům starožitností« (19); »Strašnyj sud« (Poslední soud, 19) je mu »strašným soudem«; »špaga graždanskago vědomstva« (kord občanského stavu, 19) přel. »trochu té znalosti města« (20); »pikniky« (společné hostiny, 20) přel. »výlety« (21); »neblagoobraznyje seminaristy« (neslušní sem., 21) jsou mu »nedosti dokonalí seminaristé«; »kataňja« (projížďky, 21) jsou mu »daremnosti« (22); »vot nakazanije« (to je trest, soužení!) přel. »počkejte, však vy dostanete!« (22); »trebovatelnyj« (osobivý, plný nároků, 24) je mu »vrtkavý« (25); »postupajut po vobraženiju« (jednají podle obraznosti, 25) přel. »postupují tam, kam je představy vedou« (27); »prjaniki« (perník, 26) jsou mu »kořeněné koláče« (26); »lovelas« (záletník, 28) přel. »tlachal« (32); »vstrětil zděš něčto novoobrazimoje« (nalezl zde něco hrozného, čeho nelze si představit, 29) přel. »nenašel, čeho hledal« (33); »polučenije kotorych i teper-to ne predstavljajet nikakich osobennych trudnostej dlja obezpečennago čelověka« (jejichž dosažení nepůsobí ani nyní zvláštních obtíží člověku zabezpečenému, bohatému, 30) přel. prostě: »jichž dosažení ani dnes nebývá vždy důkazem zvláštní píle« (34); na str. 38 má býti: »Igor byl zabit od Dřevljanů« (těch p. překladatel Dř. neznal, i vynechal slovo originalu »drevljanami«); »v krěpostničeskoj obstanovkě« (v nevolnickém okolí, 36) přel. »na vesnici« (42); »surovaja škola niščety« (drsná škola nouze, 37) je mu »přísnou« šk. n. (37); »vydajusčijsja« (vynikající, 37) je mu »nějaký«; »bezsoznatelnoje silnoje smuščenije« (bezděčná silná rozpačitost, 37) je mu »veliký smutek« (44); »nevěžestvo« (nevědomost, sprostota, 39) je mu »nevlídnost« (46); »niskolko ne smuščajetsja, kogda Tolstoj na každom šagu vyvodit jego na svěžuju vodu« (nikterak nezarazí se, když T. na každém kroku ho usvědčí, 41) přel. jednoduše: »vývody Tolstého mnoho ho nezajímají« (49); »produvnaja bestija« (prohnaný surovec, 41) přel. »člověk hrubý« (49); »sorvanec« (šibeničník, 42) přel. »neurvalý« (50); »trevolnenija« (bouře, nepříjemnosti, protivenství, 43) přel. »stopy« (51); »pojěchali vdol Volgi« (jeli podél Volhy, 43) přel. »jeli při dolní Volze« (52); »Čečenec« překládá stále »Čerkes«; »čudnaja ochota« (překrásný lov, 43) přel. »bohatý lov«; »inochodec« (mimochodník, klusák, kuň, jenž při chůzi současně zdvihá obě nohy po téže straně, 44) přel. »kuň cizí rasy« (53); »iz čechlov« (z pouzder, 44) přel. »z pasů« (53); »uplatiť v srok« (zaplatit v určitou lhůtu, 44) přel. prostě »splatit« (53); »preklonenije bližnich« (zbožňování bližních, 46) přel. »náklonnost k bližním« (56); »byť podstrělennym čečencem, nepropěvši daže svojej lebedinoj pěsni« (být postřelen od Čečenče a nezapět ani své labutí písně, 46) přeložil: »jako Čerkes, jenž před smrtí ani labutí písně nezapěje« (56); »dětskij« (47) je »dětský« a nikoliv »dětinský« (= rebjačeskij); »ispolnennyj glubočajšago smysla fatalizm« (plný hlubokého smyslu fatalismus, 47) přel. »v skutku se osvědčivší, vážný f.« (57); »voňučeje vjučnoje životnoje« (smradlavý soumar, 47) přel. »ošklivě páchnoucí člověk« (57); na str. 65. vynechal překladatel kuplet, vložený v orig. na str. 54.; »a to ničego« (jinak to nevadí, 56) přel. »ale to nic není« (67); »Velikije Kňazja« (Velkoknížata, 56) přel. »mocní knížata« (68); »nositsja svojim ja« (má v hlavě a na srdci své já, 59) přel. »dává se unésti svým já« (71); »legkij« (lehkomyslný, 63) přel. »volný« (76); »čistaja krasota« (čistá krása, 64) přel. »prostá krása« (77) a podobně »čistoje iskusstvo« přel. »ryzí umění« místo »čisté« umění; »Vzgljady eti pod raspuščennosť mojej žizni podstavili teoriju« (názory tyto bezuzdnost života mého podepřely theorií, 64) přel. »tento názor honosil se theorií« (78); »narodničestvo« (láska k lidu, 65) přel. »vlastenčení« (79); »sokrušaťsja« (rmoutit se, 66) přel. »rozvažovat« (80); »gadko vspomniť« (hnusno vzpomínat, 67) přel. »nerad vzpomínám« (81); »o těch, vydajuščich sebja golovoj« (o těch, kteří vydávají se za náčelníky, 71) přel. krátce: »o těch pravých« (86); na str. 88. vynecháno z originalu (str. 72.), že Tolstoj z Drážďan odebral se do Kissingen; »ja izmučilsja posredničestvom, školami i žurnalom« (unavil jsem se smírným soudnictvím, školami a časopisem, 75) přel. »unavil jsem se řízením škol a časopisu« (91); »pritvornoje vyraženije« (přetvářený, strojený výraz, 76) přel. »významný výraz« (93); »siděla u světca« (seděla u svícnu, 76) přel. »seděla poblíž« (93); slova »prožženyj jeryga« (vypálený ochlasta, 76) vynechal na str. 93.; »karty, sognutyje dubkom« (karty, ohnuté na způsob kůry, 76) přel. »karty obrácené« (93); slova »s vyrěznymi ukazkami« (s vyřezanými ukazovadly) a pak slova: »Vo glavě ... premudrost« (asi 5 řádek na str. 77.) nepřeložena na str. 94.; »peresmotr« (prohlídka, prozkoumání, 78) přel.

»pohrdati« (95); raspuščennyj (bezuzdný, 79) je mu »volný« (96); »kosvennymi putami« (oklikami, křivými cestami, 79) přel. nespravedlivě (97); slova »pěsňa o Vaňkě kljušničkě (82) nepřeložil; »lubočnaja kartina Ioanna Novgorodskago i čorta v kuvšině« (jarmareční obraz Jana Novg. a čerta ve džbáně, 82) přel. »vyobrazení Ivana Novg. jako obraz čerta ve džbáně« (100); Venuše »Milosskaja« není V. Miletská, nýbrž Milosská (100 a 101); na str. 101. odst. 3. měl být věrněji přeložen: »Spisovatelské drama hr. Tolstého N. K Michajlovský vysvětluje jeho ‚pravicí a levicí' (tak nadepsána stať Michajlovského), čili prostě starošlechtickým zakvašením podle rodu, vychování a podmínek života vedle lidových, demokratických snah . . .«, čímž lépe by byl vystižen original, než je to v překladu, který vynechal i výrazná slova »pravice a levice« Tolstého; okončatelnoje objasnenije (konečné dorozumění 85) přel. »poslední rozmluva« (104), ač nebyla to rozmluva, nýbrž dorozumění »odněmi načalnymi bukvami« (pouze začátečními písmeny), což přeloženo: »zcela obdobně« (tamtéž); »ja pišu istoriju pěgago merina, Cholstoměr« (píši historiji strakatého valacha, Ch.) přel. »Píši Cholstoměr« (tmt.); »i vse idet ponemnožku, choťa razumějetsja plocho, sravnitelno s idealom« (a všecko jde pomaloučku, ačkoliv ovšem špatně, srovná-li se to s ideálem) přel. »A tak pěkně hospodaříme, ovšem v malém, jak si lze jen představiti« (104); »to o pokupkě penzenskago iměnija, to o pokupkě samarskago iměnija, to o zavedeniji konnago zavoda« (tu o koupi penzenského statku, tu o koupi samarského statku, tu o zařízení hřebčince, 88) přeložil »o koupi toho či onoho statku, o nakoupení koní« (108); »vdumčivyj« (hloubavý, 89) přel. »citlivý« (109); »obidnyj« (urážlivý, na str. 89) přeložil »bídný« (str. 109); uvlekaťsja (dáti se unášeti, okouzlovati se, 91), přel. »zabývati se« (112); na téže str. vynechána v překladě věta: »No eti ljudi i javljajutsja světočami mira« (Však tito lidé jsou pochodněmi světa); neprotivlenije (neprotivení, 92) přel. »trpělivost«; obidnyja i prestupnyja protivorěčija (urážlivé a zločinné odpory) přel. »odporné časové rozpory« (112); v druhém odstavci na str. 115. nepřeloženy dvě řádky z originalu; »chorošo, nedurno po krajnej měrě« (pěkně, aspoň ne špatně, 94) přel. »pěkně, jen samou chválu« (115); »ponimajet narodnyj duch« (rozumí duchu lidu, 94) přel. »povznáší lid« (116); instinkt (pud, 96) přel. »cit« (118); »iskal s raznych storon etogo uspokojenija, soglasija s samim soboju« (hledal s různých stran tohoto uspokojení, souladu s sebou samým, 97) přel. »hledal v různých prostředcích klidu, spokojenosti vlastní osobou«, 119); »odnorodnyja vlečenija« (stejnorodé pudy, náklonnosti, 98) přel. »stejnorodé osudy« (120); »rastitelnaja žizň« (rostlinný, vegetační život, 99) přel. »přirozený život« (121); »zaměčeno kak-to« (poznamenáno kdesi, 99) přel. »říká se«; »gosudarstvennymi dělami« (státními záležitostmi, 99) přel. »panováním« (122); »dekabrskij bunt« (vzbouření dekabristů, 102) přel. »poměry spolku (něm. Bund) Dekabristů« (125); „osmějal naznačenije ministrom grafa Kiseleva" (vysmál se jmenování hrab. Kiseleva ministrem, 102) přeložil přímo báječně: „odvážil se narhnouti za ministra hraběte Kiseleva" (125: to se povedlo!!); »prikovan k tačkě navsegda« (připoután doživotně k vozíku, 103) přel. »odsouzen k doživotní těžké práci« (126); »no vdrug L. N. razočarovalsja i v etoj epochě« (ale nenadále L N. zklamal se i v této době — dekabristů, 103) přel. »Ale také v této době L. N. vymanil se ze svých illusí« (126); »Tolstoj vyskazal na dobrovolčeskoje dviženije vzglad« (T. pronesl názor na hnutí dobrovolnické, 103) přel. nesprávně o názorech Tolstého vůbec (126); »pokupka penzenskago iměnija razladilas« (koupě penzenského statku nepřišla k místu, 104) přel. »koupě pozemkového statku zase odložena« (127); »rabota toporom i zastupom« (práce sekyrou i rýčem, 105) přel. »štípání dříví a kopání« (128); »ja s utra do večera pjan« (od rána do večera jsem opilý — kumysem, 105) přel. »piji jej (kumys) od rána do noci« (129); »svirěpstvoval« (zuřil, 105) přel. »panoval« (129); »S odnoj storony školnyja děla, s drugoj — strašnoje dělo — sužet novago pisanija, ovladěvšij mnoju imenno v samoje ťaželoje vremja bolězni rebenka, i samaja eta bolězň i smerť« (S jedné strany školní zaměstnání, s druhé — hrozná věc — sujet nového spisu, jenž ovládl mne právě v nejtěžší době nemoci dítka, i nemoc tato sama a smrt! 106) přel. »Zabývám se jednak školou, — jednak čímsi strašlivým — dějem nového svého spisu, jenž mně tanul na mysli v nejkrutější době choroby mého děcka, choroby — smrti!« (130); »čudesnyj« (čarokrásný, 106) přel. »strašlivý« (130); »eta lětnaja žizň dlja meňa točno kak son: koje-čto ostajetsja iz mojej realnoj zimnej žizni, no bolše kakija to viděnija« (tento letní život je pro mne zrovna jako sen: něco zbývá

z mého realního života v zimě, ale většinou jakási vidění, 107) přel. »letní takový život sice ještě zcela nevymizel, většinou však žiji ve vidění« (131); »falšivoje sočuvstvije k čemu to neopredělennomu (nepravý soucit k čemusi neurčitému, 107) přel. »nepravý, zcela neurčitý nějaký pocit« (131); v listě Tolstého ze dne 6. dubna 1878 nepřeloženy dvě řádky (132); »gordo zadirajet golovu« (hrdě nosí hlavu vzhůru, 109) přel. »hlavu si láme« (134); »krasovatsja« (chlubiti se, 110) přel. »činiti se hezčím« (135); »ochotnik rekrut« (dobrovolný branec, 110) přel. »člověk« (135); konec 3. odstavce na str 137. podán kuse: »čto tut uže odno schodstvo sostavljajet goreč i čto k nim ne přiměšivajetsja zadnej mysli o tom« (že tu již sama shoda působí trpkost a že k nim nepřiměšuje se tajná myšlenka, 112) přel. »ježto si tu nelze mysliti« (137); »staratelnosť« (pečlivost, 112) je podle překladatele »lítost« (137); »prostiť« (odpustit, 112) přel. »vysvoboditi« (138); »poniženije« (ponížení, 113) přel. »utrpení« (113); »dumajet o novych porťankach i oderživajet borodinskija pobědy« (myslí na nové onuce a dobývá vítězství u Borodina, 113) přel. »myslí na pěkné šaty a přeje vítězství« (139); »probivajetsja naružu« (proráží na venek, 115) přel. »přichází k platnosti« (141); »otricanije« (117, popírání) přel. »zoufalství« (143); »eto čuvstvo silněje vsego vleklo meňa« (tento cit nejsilněji vlekl mně, 119) přel. »tento nesmírně mocný cit hnal . . .« (147); na str. 147. místo »šťastný« má být »nejšťastnější ze smrtelníků«; »vsego silněje bojalsja« (nejvíce bál se, 120) přel. »bál se spíše především« (148); na str. 147. a 148. v překladu vypuštěny četné verše z orig.; »privjazannosť k žizni — summa všech instinktov žizni, jich ravnodějstvujuščaja, eto tajinstvennyj eliksir alchimiji« (přichylnost k životu — souhrn všech pudů života, jejich výslednice, je tajemný životní elixir alchymie, 121) přel. »Láska k životu — souhrn všech životních pudů, jenž toliko snad v tajemném životním elixiru alchymistů měl by soupeře« (148: to se povedlo!); »vse že doroga jesť daže dlja Tolstogo« (přece cesta jest i pro T. 121) přel. »v takovém postavení ocitl se též T.« (149); »o proischoždeniji vidov čelověka« (o původu druhův i člověka, 121) zůstalo nepřeloženo; podobně na téže stránce 149. nepřeložena zmínka o »kitajskoj grammatikě« (čínské gr.).

Že překladatel nerozumí učení Tolstého, viděti zřejmě z překladu jeho. Tak slova jeho: »žizň čelověka zavisit ne ot odnogo světa razuma, kotorym on možet osvětiť samuju etu žizň, a ot obščich zakonov« (život lidský závisí nikoliv na jediném světle rozumu, jímž může osvítit sám život, nýbrž na všeobecných zákonech, 124) přel. »život lidský není odvislý toliko od světla lidského rozumu, nýbrž také všeob. zákonů« 153), což odporuje spojitosti: druhý bod učení Tolstého Solovjej naznačuje takto: »Religioznaja ideja praktična, t. j. vedet čelověka ne k sozercaniju, a k dějatelnosti, postupkam« (Idea náb. je praktická, t. j. vede člověka nikoliv k rozjímání, nýbrž k činnosti, ke skutkum, 126) a Kohlman překládá: »Idea náboženská je praktickou: vede člověka nejen ke správnému názoru na život, nýbrž také k činnosti, ke skutkám« (155). Tak se překládají základní věty z učení Tolstého! A dále: »otricajet« (zavrhuje, 126) přel. Kohlman »odpovídá« (155); »ne nužny« (nepotřebny, 126) přel. »bezvýznamny« (155); »v soveršenno uběditelnoj formě« (v docela přesvědčivé formě, 127) přel. »v málo přesvědčivé formě« (156); »on smuščen« (byl na rozpacích, 127) přel. »zachmuřil se« a níže »byl zarmoucen« (156); »mučenik« (mučeník, 128) je mu »následovník« (157); »šliškom sguščajet kraski« (příliš zhušťuje barvy, 129) přel. »trochu přehání« (159); »dějatelnosť uma i voobraženija« (činnost rozumu i obraznosti, 135) přel. »činnost duševního představování« (166); »nenavisť k učeniju mira vo imja učenija Christa« (nenávist k učení světa jménem učení Kr. či pro k vuli učení Kristovo, 136) přel. »nenávist ke světskému učení, jež se hlásá co učení Kristovo« (167); na str 169. opět neví, co je to »kitajskaja (čínská) nravstvennosť«, i nenamáhá se s překladem: »bluza« (bluza, halena, 145) je mu »košile« (178); »kvas« (domácí pivo, nákyslý nápoj ze žitné mouky a sladu, 146) překládá »syrovátka« (179); »izjaščestvo jazyka« (krása, elegance jazyka, 140) přel. »úchvatnost v řeči« (181); »pridatočnoje predloženije« (vedlejší, podřadná věta, 150) je u něho »konečná nebo dodatečná věta« (182); »prosvěščennyj turist« (osvícený turista, 151) je mu turista, »jenž k němu — k stromu — zavítá« (183; překladatel patrně prosvěščať — osvícovat — zaměňuje slovem: posěščať — navštěvovat); »goreč« (hořkost, 155) přel. »lítost« (188); »pribrať« (uklidit, 156) přel. »vyhlédnout si« (189.; »nizvedenije« (ponížení, 158) přel. »líčení« (192); místo »Andrej Goremyka« na str. 193. má býti »Anton G.«; »Chori i Kalinyči« jsou »Tchoři (to překladatel vynechal na str. 193) a Kalinyči«.

Ukázal jsem pouze na ony nesprávnosti překladu, jež ruší smysl a bijí do očí. Jednotlivé nesprávnosti, jako »přísný« místo »přímý« (55), »neodvolatelný« místo »neodolatelný« (145), »z r. 1856.« (str. 6.) místo *a* r. 1856. a j. pokládám za chyby tiskové. Dativ od Bezuchov, Kutuzov a j. je: Bezuchov*u*, Kutuzov*u*, nikoliv Bezuchov*i*, Kutuzov*i*

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

Codex diplomaticus V.

LXXXVII.

1. Dětřich biskup. Hulín, 1. února 1294. — F. I. a. 6.

Pečet v zeleném vosku na podkladě vosku bílého visí na pergamenovém proužku z polovice zachovalá. Obsah na rubě nejstarší: Conventio ecclesiarum in Hulin (nověji připsáno: videlicet super dimidiam marcam argenti super laneum quem Vlricus in Hulin tenuit.

Codex dipl.	Original.
str. 1. ř. 2. a 3. inperpetuum	in perpetuum;
ř. 14. in restaurum . .	in restaurum. (neschází nic);
ř. 22. Februarii —	Februarii.

LXXXVIII.

3. Týž biskup. Osoblaha, 21. ledna 1294. — Kop. I. fol. K. VIII. v.

Codex dipl.	Kopiář.
str. 3. ř. 1. Theodoricus	Theodericus;
ř. 3. Wischow	Wisschow;
str. 4. ř. 5. faueremus assensum	*preberemus* assensum;
ř. 7. de feodo inuestimus	správně: de *dicto* feodo inuesti*uimus* (bylať o něm řeč výše již);
ř. 9. et lancea	*vel* lancea.

LXXXIX.

14. Jindřich z Příbora. Příbor, 8. září 1294. — E. I. a. 18. Kop. G. str. 27.

str. 13. ř. 8. pro silua locanda L. pro silva locanda, obwol lociert nur Dörfer wurden, also verlangt der Sinn: pro villa locanda	Nesprávná poznámka, neboť Brandl Glossarium pg. 421.: curiam desertam locare dvur osaditi, den Hof neu aussetzen, bebauen, a v kopiáři fol. K. VIII. v. má v nápise listiny Brunovy z r. 1266: super vineas locandas aput Cremsir; v listině pak samé se mluví o založení a pronájmu vinohradův u Kroměříže: quod aput oppidum nostrum de Chremsir vineas locandas dedimus et plantandas.

XC.

25. Týž biskup. Brno, 26. února 1295. — S. I. a. 7.

Dva originaly, jak připomíná již Ant. Boček. Jeden má na rubě nejstarší nápis: Theodrici episcopi super feodum Bladowicz Newdorff etc. a číslo rumělkou X. k. Toho užil Boček. Jiný nápis: feudum in Bladouicz Neundorf Rietschz Drobroflahota (sic) et Kracowicz. Druhý exemplář s nápisem: Infevdacio quinque villarum Bladowicz. Newdorff etc. per episcopum Olomucensem Theodericum, číslo rumělkou, jak udáno výše, a pečet dosti zachovalou na hedbáví červeném a zeleném, a rok CCLXXXXV.

Kdekoli v otisku jest pomlčka —, býti má vlastně komma ,.

Codex dipl.	Original.
str. 25. ř. 12. Dobroslahota L. Debroslahota	Debrof/lahota (sr. níže v originale: *f*idelem, *f*asallum). Novější záznam obou originalů věku XVIII. také čte, ne jak Boček Dobroslavova lhota, nýbrž Dubrova lhota, což také oprávňuje čtení moje.

XCI.

28. Václav král. Brno, 10. května 1295. — P. I. a. 5.

Na hedbávných nitích fijalových a zelených pečet dvojitá poškozená: líc má krále na trůně, na jeho levici štít se lvem dvojocasým, na rubě rytíř na koni s praporem na kopí v pravici, v levici štít s orlicí. Nápis kolem není zachován. Listina pokálena jakous tekutinou.

Codex dipl.	Original.
str. 30. ř. 7. Philippus	Phi*ll*ippus.

XCII.

41. Bernard biskup Míšenský. Chotěboř, 20. ledna 1296. — A. I. a. 4.

Pečet porušená na pergamenovém proužku.

Codex dipl.	Original.
str. 42. ř. 7. dioecesani	dyecesani.

XCIII.

58. Dětřich biskup. Olomouc, 29. prosince 1296. — Kop. I. fol. K. IV. c.

Codex dipl.	Kopiář.
str. 57. ř. 4. capituli nostr*i* Olomucensis ecclesie	správně: capituli nostr*e* Olomucensis ecclesie;
ř. 6. Treb*i*censi	Trebecensi;
str. 58. ř. 8. Verum *quod*	Verum *quia*;
ř. 11. *preinformati* sumus	správně: *prefati* sumus;
ř. 28. ego Petr*it*us L. Petricus	správně: ego Petr*ac*us, jako jinde bezmála všade se píše.

XCIV.

73. Biskup Dětřich. Ostrava, 2. srpna 1297. — E. I. a. 3.

Nejstarší záznam: Datum super metas inter osstrauiam et Teschyn (později připsáno): littera episcopi Theodrici.

Číslo rumělkou: VIII. k. Pečet biskupova se sekretem na reverse porušena velice, kapitolní tolikéž poškozena. Obě na fijalovém a zeleném hedbáví.

Codex dipl.	Original.
str. 72. ř. 23. *Th*essynensis, co*m*posuimus	*T*essynensis, co*n*posuimus;
str. 73. ř. 2. me*m*bratim	me*n*bratim;
ř. 12. *v*el siluis	*u*el siluis;
ř. 21. co*mm*odum	co*m*odum.

XCV.

74. Měšek kníže těšínské. Ostrava, 2. srpna 1297. — E. I. a. 4.

Nejstarší záznam na rubě: super discordia ducis Thessinensis et episcopi Olomucensis in diuisione limitum terrarum thessinensis et episcopatus et eciam riparum (další nelze přečísti). Rumělkou: VII. k. Obě pečeti na pergamenových proužcích dosti zachovalé mají na rubě otisky menších pečetí obou knížecích bratří.

str. 74. ř. 3. noti*t*iam	noti*c*iam;
str. 75. ř. 3. in*u*enit	in*v*enit;
ř. 16. a 18. in posterum	inposterum.

XCVI.

75. Dětřich biskup. Kelč, 17. září 1297. — Kopiář I. fol. M. VIII. v.

Str. 77. ř. 13. fluuium B*o*zam	kopiář: fluuium B*e*zam;
ř. 14. *heres*	„ správně v plurale: *heredes*, neb i výše str. 77. ř. 10. a 27. jest: *heredibus suis* a ř. 13. *heredibus eiusdem*;
ř. 18. alia medietas illorum bonorum	kopiář správně: alia medietas illorum *omnium* bonorum;
ř. 26. 27. quando fuer*i*t acquisitum	kopiář: quando fuer*a*t acquisitum;
ř. 28. immutare	„ i*n*mutare;
str. 78. ř. 5. propterea	„ správně: *preterea*;
ř. 6. comiserat	„ co*mm*iserat.

XCVII.

89. Kapitola boleslavská. Boleslav, 24. dubna 1298. — C. I. a. 2.: Kopiář I. fol. F. I.

Str. 89. ř. 11. Wratislai ducis Boe*morum*	transsumpt: Bretislai (sic) ducis Boem*ie*, kop. I. Wratizlai ducis Boem*ie*;
str. 90. ř. 1. a 4. pomlčky (—)	nejsou v transsumptě ani v kopiáři;
ř. 21. pre*s*cisum	transs. i kop. I. správně: precisum;
ř. 22. Morauic*i* ponderis, quas idem episcopus	oba: Morauic*alis* ponderis, quas idem *dominus* episcopus . . .
ř. 28. cess*avimus* et resignauimus	oba správně: cess*imus* et resignauimus, jako ř. 31. „cessimus“ a str. 91. ř. 2. cessionem;
ř. 29. sex denari*orum*	oba správně: sex denari*os*;

ř. 31. patri et Olomucensi episcopo	oba: patri *suo* et Olomucensi episcopo;
str. 91. ř. 3. resignacionem	transs.: resignacionem *et refutacionem*;
ř. 5. negotio	trss. i kop.: *ingenio*;
ř. 6. remedium	trss.: *vllum* remedium;
ř. 7. Moguntino	oba: M*a*guntino;
ř. 9. ad sanct*am* dei *crucem*, L. e*u*angeli*am*	trss.: ad sanct*a* Dei *euangelia*, kop.: ad sancta Dei *euangelia*;
ř. 10. in *per*missis vel in aliquo *per*missorum	trss. i kop. správně: in *pre*missis vel; in aliquo *pre*missorum;
ř. 14. *per*missa	*pre*missa;
ř. 17. conuerse excepcionem doli...	conuerse, excepcioni doli (dativ excepcioni závisí na renunciantes);
ř. 21. existant. Constitucionem etiam omnium et quarumlibet exceptionum	existant, constitucionum eciam omnium et quarumlibet excepcionum (genitivy constitucionum . . . excepcionum . . . závislé na „beneficio et privilegio".

Jméno biskupa olomuckého psáno v kopiáři správně Theodericus, někdy i Theodricus.

Str. 91. ř. 29. kopiář píše: Nicolai Zeolastici a ř. 31. conuelli zigillo.

XCVIII.

91. Řehoř biskup Pražský. Praha, 8. května 1298. — Kopiář I. fol. E. VII. v.

Str. 93. ř. 19. pres*cisum*	kop.: pre*cisum*;
str. 94. ř. 11. quam *quod*	„ quam *quia*;
ř. 13. officere	„ efficere;
ř. 30. ut quod ab eis in hac parte factum fuerat, confirmari	„ vt *id* quod ab eis in hac parte *modo premisso* factum fuerat, confirmari (schází asi: *dignaremur*);
ř. 31. quoque	nemá náš kopiář;
str. 95. ř. 8. rok	vypsán literami docela.

XCIX.

92. Václav král. Praha, 17. května 1298. — C. I. a. 12.

Starý obsah na rubě listiny až na nepatrné zbytky vyškrabán a baronem Buolem nový obsah roku 1803. napsán. Pečet na žlutých a fijalových nitích hedbávných rozdrobená zašita v plátno.

C.

112. Dětřich biskup. Olomouc, 29. září 1299. — Kopiář I. fol. II. II.

Pravopis v našem kopiáři zdá se původnější než v kodexe olomuckém, odkud listina otištěna v diplomatáři.

Str. 118. ř. 1. Theodoricus	vlastně Theodericus, kop.: Theodricus;
str. 119. ř. 3. Petratus	správně: Petracus, jako jinde častěji.

Nová díla.

Louis Křikava: **V nocích bezhvězdných.** Nakl. F. Šimáček v Praze 1899.

Jednou dobrou stránkou se pan Louis (?) Křikava liší od svých kollegu: že nevyvěšuje ve své výkladní skříni dojmuv a rozmarů pustých orgií; ba vedou-li nás některé příznaky věnování rodičům, báseň „Lítost" a j.) po pravé stopě, jest duše poesie jeho dobrá, zachovalá. Tím více překvapuje, že jeho „poesie hlubokých očí, až k smrti truchlivých", zapadá opět a opět až k námětům zoufalství. Jsou tu čísla, jež svědčí o pěkném nadání, na př. „Rozbitá vása", „Výčitka", po formalní stránce i „Zoufalství". Ale co po všem, když básníka nic netěší! —DS—

Henry Greville: **Dosia.** Přeložil Pavel Projsa. Ottovy Laciné knihovny č. 172.

Autorka — (Henry Greville jest pseudonym paní Alice Marie Durandové — tvoří příliš mnoho a příliš chvatně, čímž její díla sebe sympatičtější značně trpí. Třeba tato Dosia. Myšlenka pěkná, hodná práce, ale provedení po mnohých stránkách tak kusé, neprohloubené. Místo typu vytvořila řadu podivínu s psychologickými zákony věru zvláštními. Dosia sama byla by vypadla celkem ještě nejlépe, kdyby jen nebylo až tolik přeháněno. Děj lokalisován na Rus, spisovatelce nezapomenutelnou, ale specificky ruského jest tu tak málo, že by děj mutatis mutandis snadno snesl na př. ovzduší portugalské. Chvályhodnou předností knihy jest zdravota, která z ní dýše. —DS—

Ferd. Schulz: **Moje nebožka.** Ottovy Laciné knihovny č. 173. Str. 231.

V povzdechu „moje nebožka!" zahrnut veškeren stesk prohlouplého vdovce, který přese všechen praktický a obchodnický smysl neznaje života nechal se oženiti, všechno značné jmění nové záletné ženě pojistiti, až na konec byl sotva živ z její milosti. Je to muž skoro nepochopitelný, tak jako ta jeho nebožka; vůbec p. spis. charakterisuje příliš ostře, jednostranně.

Povídky Schulzovy z pražských domácností čítávali jsme velmi rádi, a zasluhovaly toho. I tato přes vadu zmíněnou má mnohou pěknou stránku. Obsah jest úplně nezávadný.

Ant. Klose: **Drobty.** S kresbami V. Olívy. Nakl. J. Otto v Praze 1899.

Básník sbírky „Na zemi" podává tu osm drobotin prosou. Jakás elegance a určitost vane tou knížkou. Autor všude ví, co chce říci a dovede to pověděti i pěkně. Tím nemileji působí každá přiboudlost, jako na př. věta: „Lásku vyjádřit polibkem ani Ignác z Loyoly nezakázal." — Velmi pěkná jest črta „Na památku": starý otec si nese z města šaty po jediném synu, co umřel na vojně. — Láska nešťastná: „Zejtra večer"; nedoceněná: „Pravda"; vzkříšená: „Cestou k oltáři" a „Láska či věno?"; a láska — bez obalu řečeno — smyslná: „Mějte rozum, děti!". Číslo toto jest tak vzorkem, jak lze obscennost servirovat

ve způsobě nevinných bonbonuv. — Ostatní vypočtená čísla jsou však tohoto přímėsku prosta. — „Politické přesvědčení“ jest těžkopádné, jádro však má zdravé. Za to „Filosof, jenž se chce zastřelit“ — a neví, kam namířit, zda na hlavu či na srdce, mohl tuze směle odpadnout. Sám illustrator patrně nevěděl, nač připjati svůj obrázek. A přec jinde provází text tak příměrně. Jen ta rozzubená tvář, obklopená penízky, z nichž některé na obálce jsou i „pozlaceny“, ne, to není Anežka, jak ji kreslí pan Klose. — Přejeme autoru zdaru k budoucí prose; plevy ať jen pozvypálá: nepotřebuje jich. —DS—

J. J. Stankovský: **Milovský reformator.** Maloměstská povídka. Druhé vydání. Nakl. F. Šimáček v Praze 1899. Cena 70 kr.

Podobizna P. Cackého z Vlčkova „Zlata v ohni“ reprodukována tu tylovským apparatem v reformatora městečka Milova. I podrobnosti sem přešly na př. ony ženské pletky, hlavně pak farářovo důvěrné přátelství s protestantskou rodinou Kokosovou. V tomto vzhledě — a vůbec — byl Stankovský velikým idealistou; ani po stránce umělecké tímto živlem svému hrdinovi valně neposloužil. Mnoho romantiky dnes už přežilé. Technika též už zastaralá; za příklad uvádíme nezručnost, s jakou autor dobré odměňuje, zlé pak tresce i tím, že jejich postavy nadobro karikuje. A mnoho mělkosti: od té jesuitské šňupky až po znalost prostého obecního řádu. Přece však cti druhého vydání přejeme raději knize Stankovského, jinak přívětivé, než lecjakým moderním duchaplnostem. —DS—

Jan Lier: **Klín klínem.** Novela. Nakl. F. Šimáček v Praze 1899. Cena 30 kr.

„Novela“ jest nadepsáno, ale spletitých konnexí jest tu až nad roman. Opravdu až to vadí. Škrtněte třetinu té romantiky: obětujte kus pavillonu a celou Zvol a nejlépe i všecek Urbanův zálet: na trnovou korunu dostačí jeho ženě, mučennici, jiné mužovy vlastnosti; a slevte hodnou trochu s počáteční charakteristiky Rajského: beztak se záhy tříští; a odpusťte Sykorové tu frančinu a Noskovi ty nezáživné výstupy; a vypusťte roman Drtinův i s onou tajemnou krabicí ze zřícenin; a zmírněte po případě i tu katastrofu na kolejích při první jízdě: — a přec i tak zbude dosti, aby intence knihy došly k platnosti — a to umělecky, a by novela poutala zájmem nejživějším — a to solidním. Ve příčině poutavosti má Lier opravdu zručnost hodnou všeho podivu. Upozorňujeme též na jeho nevšední routinu co do popisu scenerie. Lze předvídati, že bude míti kniha mnoho dychtivých čtenářů. —DS—

SMĚS.

„Právo Lidu“ — a průvody dětí. „Smíchovské Listy“ píší: „Úřední příloha ‚Arbeiterzeitungu‘, vycházející k hanbě českého jména a českého jazyka, drala se zle na ‚Katolické Listy‘, že hájily účastenství mládeže při církevních průvodech a jiných příležitostech. [‚Smíchovské Listy‘ dodávají se svého stanoviska: dobře, proti tomu bychom nebyli. Náš názor o té věci je zřejmý.] Ale něco ‚Pr. L.‘, které trpí úžasnou důsledností a pamětí, musíme připamatovati. Kdo to je, který při demonstrativních příležitostech mobilisuje celou svou armadu i kojence u prsou matčiných pro své manifestace? ‚Pr. L.‘ to ví. Socialní demokraté výslovně nutí i ženy a děti, kdykoli něco pořádají, ba vlekou i děti na manifestace na Benátkách do ovzduší džbánků pivních a podobně. Proto ‚Pr. L.‘ nemá žádné legitimace kárati někoho z toho, co jeho strana soustavně páše sama.“

Ze zápisek Hanušových. Ke článku p. ředitele V. Vávry o stycích J. J. Hanuše s Helceletem zasílá nám redaktor „Sběratele“, p. V. Kocura, zajímavý příspěvek životopisný. Hanuš ve svých zápiscích z r. 1866. píše:

6. června v sobotu prohlídla vojenská komissí čítárny a knihovnu, aby ustanoviti mohla, co by se z nich hodilo pro ubytování rakouského vojska, neurčivši však času, kdy by mělo přijíti. 8. června čtlo čtenářstvo jako druhdy ve velké čítárně, k ubytování vojska určené. Okolo 11. hodiny oznámil však nějaký šikovatel, že nejdéle za 2—3 hodiny vojsko již sem přibude. Jelikož se již na dvoře i vojskem i vozotajstvem jen hemžilo, oznámil jsem asi o $^1/_2$12. hod. čtenářům, by kněh svých odvedli, ponévadž se knihovna uzavře. Dalo se ihned celé úřednictvo a služebnictvo do vyklízení kněh a nářadí, při čemž nám 4 podomci pomáhali. Truhlář počal pak zapažení připravovati, ale nehotov jsa ještě, dokončil kolem 3. hodiny mezi davem vojska brigády Ramingovy, jenž tu poprvé noclehoval. 19. června, úřadovalo se v místnostech menších, nám zachovaných, dále, ač východ do čítárny již byl jen volný prostřed vojska malými schůdkami, okolo sálu čís V. Mezi 20.—28. června střídala se různá oddělení rakouského vojska v příchodu a odchodu v Klementinu. — 29. června objevil se můj úraz při vystěhování z čítárny utrpěný poprvé zjevně, a došel jsem proto i professora Blažiny i bandažisty Wiederkoma. 1. července vyplácelo se netoliko služné za měsíc červenec, a to ráno, než dala se každému již odpoledne jednoměsíční půjčka napřed. — 6. července oznamoval hr. Lažanský na rozích a 7. července v novinách, že i se státními kasami, ba s celým místodržitelstvím ustoupí do Plzně. Téhož dne (7. července) úřadovalo se naposled v menších místnostech bibliotečních, ponévadž příchod Prusů byl již jist. Odpoledne téhož dne jel totiž arcibiskup a měšťanosta až do Chval pruskému veliteli vstříc, by vyjednávali s ním i co do ubytování i co do stravování vojska 8000 mužů silného v Praze. V noci o 11. hod. uzavřeno na radnici, že se položí do Klementina 2100 mužů. — 8. července okolo $^1/_2$12. v poledne

přibylo oněch 2100 mužů vskutku, z nichž na počátku 200 mužů do čítárny vtrhlo, načež pro nemístnost se as na 50 mužů umírnilo. — 9. července dal jsem veškeré knihy z místností čítáren menších na jich místo v knihovně uložiti, a to sluhy Legerem a Wiedemanem, pak Jintou a dozorcem Mayerem. Úředníkům a amanuensům dána týdenní lhůta k odpočinutí, jelikož pro množství vojska pruského ani místa nebylo vejíti volně do knihovny. Téhož dne zapažení, včerejším vtrhnutím vojska přerušené, se opět opravilo. Nápisy císařské a orly pobyly nedotčené. — 11. července vytrácelo se vojsko poznenáhla z čítárny a zůstaly v Klementinum jen zásoby vojenské. 13. července odpol. po 3. hod. přišel do příbytku mého pruský officier, jenž pravil, že má „Auftrag, die versperrten Räume im Clementinum zu besehen", abych mu tudíž knihovnu otevřel. Provedl jsem ho tudíž všudy, a dal si zvlášť otevříti pokoje zavřené úřadnické. Byl vlídný a odešel, poroučeje se. Do knihy navštěvujících knihovnu zapsal plné své jméno a stav. 15. července časně ráno po 3. hod. opustily bataliony prvního Garde Landwehrregimentu, jež ležely v Klementinu, stavení to, načež pobylo několik dní prázdno vojáku. 16. července sešli se úředníci a sluhové do bibliotéky, a rozdělili mezi sebou některé práce, by je vykonali doma. Téhož dne přibyli dva důstojníci prusští, jichž jméno jimi zaznamenáno je v knize knihovní, a žádali nejnovější a nejobšírnější mapy Moravy a Rakouska. Jelikož však nejnovější mapa Moravy Šemberova totiž je česká, nevzali ničehož s sebou. Rakouské mapy nové a obšírné nemáme žádné. 17. července v poledne přibyli opět jiní batalionové prusští do Klementinum, a to hlavně 13. Landwehrregimentu (Westphalen) 1. batalion, z nichž se uhostilo v čítárně 29 mužův. Dne 30. srpna pak dodává: odjel poslední muž pruský s tabákem z dvora Klementinského.

Hanuš sám veškeré vzácné rukopisy a tisky v bytě svém v Klementinu ukryl, a neodcházeje z Prahy, hlídal invasi, aby kouřící Prušáci knihovny nezapálili. Z tohoto stálého rozrušení a obav odnesl si vážnou chorobu, při níž předčasně sestárl, až r. 1869. 16. května při představení Tylova „Jana Husa" v areně raněn byv mrtvicí, dopraven byl do hostince u „Kravína" a odtud do Klementina, aniž už vědomí nabyl.

Skelná zrcadla ve starověku. Berthelot sdělil nedávno s Akademií des sciences výsledek nových bádání o skelných zrcadlech podložených kovy ve starověku. Roku 1895. na březích Hebry, deset kilometrů od Tatar-Bazardžiku, nalezly se zbytky nymfeonu, vesnického to chrámu, zasvěceného od Thraku místním nymfám. Mimo jiné předměty bylo nalezeno třináct zrcadélek kulatých ze skla, upevněných na podstavci, vsazeném do kovového rámce. Průměr celkový, totiž zrcadélka i výzdoby (garnitury), je 47 mm.; celek je kulatý. Konvexní zrcadlo skelné, v průměru 25 mm., je uprostřed v podobě kulovaté mističky. Tato je zasazena do kovové korunky (věnečku) ploché, široké 11 mm. Zrcadlo podobá se zrcadlům, nalezeným v okolí Remeše. Není cínováno; je prostě pokryto olovem. Není tu ani stopy po amalgamu, cínu nebo rtuti. — Na druhé straně známy jsou vykopaniny v r. 1896.—98. v zříceninách egyptského města Antinoe. Mimo mnohé jiné předměty našla se tu též zrcadla skelná podložená kovem. Výroba skelných zrcadel podložených kovem byla rozšířena po celé říši římské od Francie a Thracie až do Egypta; zrcadélka malých rozměrů, velice tenká,

vystupující ze skelných nafouknutých balonků, čímž nabyla konvexní formy. Do prohlubiny nalila se tenká vrstva rozpuštěného olova; sklo bylo tak tenké, že nepukalo dotykem vřícího olova; potom se zrcadlo upravilo do kovové výzdoby (garnitury), do sádry a ostatních okras dřevěných. Zrcadla takto zhotovená jsou velice jasná a dávají obrazy čisté, jako na př. zrcadlo z Antinoe, jsou však měnitelná vlhkým vzduchem. Výroba jejich pokračovala ve středním věku, jak dosvědčují texty Vincence z Beauvais, až do 15. věku, doby to, v níž vynález amalgamu cínového učinil možným natahovati bez ohně kov na plochy rovné a dáti tak sklu dostatečnou pevnost, jakož i tloušťku příhodnou, aby se mohlo náležitě přihladiti, v době, v níž zároveň započato řezati sklo diamantem. Takto přispěl Berthelot k historii jednoho odvětví průmyslu.

Největší klášter na světě. V srpnovém čísle „Harmsworthu" W. J. Wintle praví, že největší klášter nenachází se v některé katolické zemi, ale v protestantském Anglicku. Je to převorství Kartusianů, známé pod jménem St. Hugh v Parkminsteru, 8 mil od Steyningu v Sussexu. Čtverhran klášterní zahrady měří 600 stop délky, tedy největší to zahrada na zemi. Kolem této quadratury jsou celly pro klášterníky. Tyto celly nejsou, jak bychom dle našeho soudili, jednotlivé pokojíky, nýbrž je to celý domek o 4 prostorách, 2 na hoře a 2 dole, totiž studovna, ložnice a knihovna, dřevník, kde mnich řeže a štípá dříví, a tesařská dílna, kde tuží své zdraví. Každý žebrák dostane tu kus chleba a 1 penny. Dříve dávali mnohem více, ale nával do Parkminsteru je nyní takový, že magistrát byl přinucen vyzvati mnichy, aby omezili svou dobročinnost. Značná část chudého lidu v okolí je živa toliko almužnou z kláštera, jenž má 600 akrů polí a více domů v městě. Proti jiným klášterům většinu pobožností konají mnichové soukromě, ve svém příbytku. V kostele shromažďují se o půlnoci k pobožnosti, trvající $2^1/_2$ hodiny. Při zpěvu užívají zvláštního nápěvu, plačtivého a o pulnoci více vzlykají než zpívají. Není to nahodilé, neboť noční zpěv je nářek nad hříchy světa. Celkem za den a noc venují modlitbě 10 hodin. Je-li pravda, tak končí autor, co praví Tennyson, že „mnohem více vykonáno při modlitbě, než svět jen tuší," pak mnichové Kartusiáni v Parkminsteru nejsou poslední přátelé Anglicka. o.

Z úředních zpráv lékařských. Zdravotní zpráva pro král. české a markrabství moravské za rok 1897. obsahuje mnoho i pro neodborné kruhy zajímavých dat, z nichž následující uvádíme: Sňatků bylo v Čechách 47.637, na Moravě 18.972. Dětí narodilo se v Čechách 223.059, na Moravě 88.385. Úmrtí bylo v Čechách 159.161, na Moravě 61.205. Plus živě narozených oproti zemřelým obnáší v Čechách 65.487, na Moravě 24.774. Nemanželských dětí bylo v Čechách 13·49%, všech dětí, na Moravě 10·1%. Zajímavo vytknouti, že hlavně německé okresy vykazují značné procento nemanželských dětí. — V Čechách vykazují největší mortalitu okresy Most 35·6‰, Duchcov 33·2‰, Broumov 31·6‰, Karlovy Vary 28·19‰, Trutnov 31‰, nejmenší Čáslav 17·8‰, Rokycany 18·3‰, Tachov, Kralovice, Písek, Přeštice, Aš, Milevsko vesměs 18—19‰. Na Moravě mají největší úmrtnost okresy: Místek 34·2‰, Šternberk 30·2‰, Prostějov 30·6‰, nejmenší Budějovice 21·4‰, Krumlov

21·6‰, Dačice 21·8‰, Mikulov 22·8‰. — *Nejhlavnější příčiny úmrtí* jsou: vrozená slabost: Čechy 5%, Morava 4·7%; tuberkulosa: Čechy 1·5%, Morava 1·5%; infekční nemoci: Čechy 5·2%, Morava 7·5%; novotvary: Čechy 3%, Morava 3%; mrtvice mosková: Čechy 2·3%, Morava 2·1%. — *Návštěva lázní* celkem stoupá, ač jsou tu značné rozdíly: hlavně dlužno poukázati na to, že lázně v rukou českých se nalézající netěší se dosud té návštěvě, jaké by zasluhovaly. Ze 32 lázeňských míst v Čechách je v rukou německých 23! *Nemocnic* bylo v Čechách 73 veřejných a 90 soukromých, na Moravě 12 veřejných a 60 soukromých, jeví se tu křiklavě nedostatek veřejných okresních nemocnic na Moravě. STL.

— **V seznamu lékařských „fušerů“**, vydaném nedávno moravskou komorou, nalézáme různé stavy, též několik kněží obou diecesí. Lékaři si na to nemálo stěžují a myslíme, že to obapolné dobré vůli valně neprospívá. Církev ne bez příčiny kněžím jisté druhy lékaření vůbec zakázala; i ty pak, jež nejsou zakázány, jsou vždy choulostivé. Nejsou-li lékaři vševědoucími, jsou jimi ochotníci tím méně, a odium padá na stav, jenž beztoho má jinde práce více než dosť. Že jest místy velmi špatně postaráno o pomoc lékařskou, je pravda, a duchovní správce má zajisté právo i povinnost, hlavní předpisy i pomůcky zdravotní znáti, aby sobě i druhým v potřebě uměl poraditi. Ale professionelně provozovati lékařství, ať homeopathicky nebo kneippovsky neb jakkoliv jinak, se duchovním správcům nehodí, ať si říká kdo chce co chce. I Kneipp byl jenom jeden! A kolik, zvláště duchovních, zaplatilo nerozumnou applikaci methody jeho životem!

Vzteklina v Čechách. Dle úředních záznamů přichází každý rok v Čechách *více* případů vztekliny nežli *ve všech ostatních* korunních zemích rakouských *dohromady*! A protože je v Čechách nejvíce případů vztekliny, máme v rakouské monarchii Pasteurovy ústavy na léčení vztekliny — v Pešti, Vídni a Krakově! Bylo by to směšné, kdyby to nebylo smutné... STL.

Historické prostředky proti padoucí nemoci. Trpící lidstvo v boji proti strašlivé této chorobě neštítilo se prostředků nejbizzarnějších. Od nejstarších dob již užívány a lehkověrnými lidmi doporučovány na př. krtčí prášek, prášek z kostí popravených, prášek z kozího zubu, prášek z mosku a srdce zvířat, zpráškovatělé stolice novorozených a pávů, prášek z jater lidských a krokodila. U Římanů bylo zvykem píti krev zabitých zápasníků. STL.

Reklamní vašcetle uveřejňují naše noviny zcela bezmyšlenkovitě. Tuhle čtu obsah 19. čísla pražského čtrnáctidenníku a v něm m. j. také rubriky: Kritika. Literatura. Dívám se do čísla samého, tam po kritice a literatuře sice ani stopy, ale v obsahu i na přidané vašcetli skutečně oboje stojí. Ale konečně ze své zkušenosti soudíme, že jinak věc nejde. Redaktoři nemají ani kdy ani chuti zaslané výtisky prohlížeti, tedy jsou rádi, když se jim to tištěné pošle i s doporučením. Tu a tam se to má sice za zlé, ale jinak jest nebezpečí býti úplně ignorovánu, jako se děje časopisu našemu, ačkoli se z něho jinak i doslovně otiskuje.

Literarní Listy v Brně přestaly vycházeti. Dokud nebudou obnoveny neb nahraženy, rádi bychom práci jejich co do údajů literarních převzali. Kdo by se chtěl súčastniti, račiž se přihlásiti, bude vítán.

O původu ssavců praví dle „Živy" (č. 7.) O. C. Marsh,[1]) proslulý paleontolog americký (1831—1899), stavě se zejména proti domněnce, jakoby mezi dávnými plazy slušelo hledati předky ssavců: „Třída ssavců, jak je dnes známe, má v sobě tak rozdílné skupiny, že se tu opravdu vtírá úvaha, mají-li vůbec původ jeden a jediný . . . Jest více než pravděpodobno, že zvláštní podobnost zubů ssavčích k zubům nižších obratlovců jest jen výsledkem vývoje parallelního, adaptace podobným směrem, a nikoli známkou nějaké genetické příbuznosti." Více světla než dosud máme očekává tu M. od embryologie a paleontologie, od srovnávání koster a kostí. U obojživelníků pak shledává ještě nejspíše stopy vztahů k plazům i ssavcům, tak že by tam snad byl klíč k rozřešení otázky o původu ssavců.

Návštěva církevních ústavů v Belgii a Francii. Belgie má 53 seminářův učitelských, z nichž však jest jen 13 státních, 2 městské (Brussel) a 38, které náležejí rozličným kongregacím řeholním. V r. 1898. podrobilo se zkoušce na odchodnou 1027 seminaristův a seminaristek. Méně než $^1/_5$, totiž 205 byli chovanci ústavů státních. To zajisté nejlepší důkaz, jak veliké oblibě těší se v Belgii ústavy církevní. Ba i sami státní školdozorci tak jsou přesvědčeni o výbornosti těchto ústavů církevních, že sami posílají do nich své dcery ku vzdělání. Podobně četně, jak známo, jsou navštěvovány ústavy církevní též ve Francii. Aby této návštěvě byla učiněna přítrž, navrhl poslanec Lampué v generalní radě departementu Seinského, by do vyšších státních škol budoucně jen ti byli přijímáni, kdož navštěvovali státní gymnasia; zatím vyzval generalní radu, by v departementu Seinském pouze ti za úředníky byli ustanovováni, kdož nabyli předběžného vzdělání na školách státních. 70 hlasy proti 17 byl návrh přijat a mimo to i přídavek, dle něhož žádný učitel veřejné školy nesmí zároveň vyučovati na škole církevní. Zdali vláda toto ustanovení generalní rady Seinské potvrdí, třeba ještě vyčkati. — R.

Čistá voda jedem. Chemicky čistou vodou rozumíme obyčejně vodu destilovanou. Účinky její jsou známy. Odnímá tkanivu těla lidského soli a působí pryštění cev. Isolované živé organismy, buňky hynou v destilované vodě, poněvadž přijetím vody počínají pryštěti a tím ztráceti také schopnost, by podržely soli k životu potřebné a jiné rozpustné součástky. Proto jeví se tím voda destilovaná jako jed nebezpečný protoplasmu. Toto působení škodlivé objevuje se již při pití destilované vody. Již chuť jeví odpor a protestuje proti pití takové vody; napil-li se kdo náhodou takové vody, vyplije ji. V žaludku má za následek pryštění vrchních vrstev epithelu, jakož i vylouhování, tak že ponenáhlu odumírají. Toto místní otrávení ukazuje se při a po požití destilované vody vrhnutím a může míti za následek i žaludeční katarrh. Že toto škodlivé působení neobjevilo se posud nápadněji, lze odtud vysvětliti, že zřídka se užívá vody úplně čisté, neboť již čerstvě připravená obyčejná voda destilovaná není úplně čistá, tím méně destilovaná voda, jež přechovává se v laboratořích a klinikách, ježto zde k ní mají volný přístup rozličné plyny. Dále píše Koeppe: Voda z roztátého ledu je čistější než destilovaná voda. A tento čistý průhledný led podáváme mnohdy se

[1]) The Origin of Mammals v Americ. Journal of Science (1898. 11).

zálibou pacientům. Odtud lze vysvětliti tak mnohé vrhnutí při polykání ledu, tak mnohý slabý žaludek, tak mnohý žaludeční katarrh. Toto vysvětlení je zvláště případné při pacientech se žaludkem úplně zdravým, kteří když po operaci z jakékoli příčiny led polykati museli, potom vrhnutím reagovali a žaludeční katarrh si odnesli. Tyto škodlivé účinky polykání ledu jsou známy; avšak příčina byla hledána v bakteriovém obsahu ledu, ovšem že mylně, neboť led sám v sobě jest bakterií prostý. Opatrní klinikové radí proto užívati ledu umělého z vody destilované. Jest ovšem možno, že lze led umělý lépe snésti než přírodní, nelze však tvrditi, že je čistější. Proto právem radí knihy cestovní, aby cestující v horách nepožívali sněhu a vody z ledovců, jakož i vody z čistých horských potoku. Také je známo, že sníh a led neukájejí žízně, nýbrž naopak, že požití jich působí jakousi nevoli. Odtud s největší pravděpodobností lze za to míti, že voda ze sněhu a ledu blíží se vodě destilované, ano že, co se týče čistoty, ji převyšuje. Proto také jeví se podobné účinky jako při destilované vodě. Tvrzení, že studenost vody pusobí tyto účinky, nelze přijati; studenost vody je spíše příčinou, že škodlivost její se nepoznává, poněvadž podobně jako při polykání ledu nerv chuťový je ochromen. —r.

Dr. Jan Herben, redaktor „Času“, nedávno přestoupil formalně na protestantství, vlastně vystoupil formalně z katolické církve. Zde zpráva ta překvapila, neboť již dávno dle svého psaní proti katolictví pokládán za protestanta.

ROZHLED.

V Brně, 25. října 1899.

Církevní zprávy. K budoucímu jubileu „konce století“, jež příštího roku církev oslaviti hodlá okázalejším než jiná jubilea (25letá) zpusobem, chystá se zvláště mnoho velikých čistě náboženských i smíšených sjezdů. Každý navrhovatel sjezdu představuje si jej mezinárodním. A každý má také na mysli jiné určité místo. O sloučení všech těchto sjezdu v jedno na jednom místě a snad i v jeden čas, nebude pomyšlení. Pro věcnou stránku sjezdů snad by to bylo výhodnější. Ale má-li každý z nich býti projevem a povzbuzením, neboť bude se správněji víc „slavit“ než „pracovat“, pak účelnější bude jejich rozmanitost, rozhozenost, ať už účast bude jen národní či mezinárodní a snad i jako taková slabší. Poutě jubilejní do Říma počaly už v tomto létě. Pro přijímání poutníkův u sv. Otce vydán zvláštní řád, ježto nával poutníků se čeká větší než jindy.

Po encyklice k francouzským biskupům chystá sv. Otec encykliku k biskupům anglickým. Má se za to, že v listě tom zmíní se

i o nynějších ritualistických zmatcích ve státní církvi, jež se jeví jako touha odpadlé společnosti po návratu ke staré církvi katolické.

Angličtí ritualisté po výnosích, zakazujících užívati kadidla a svíček, jakž takž se upokojili a většinou i poslechli. Předseda „Church Unionu", lord Halifax, nepřestává sic prohlašovati, že je to největší neštěstí, jaké kdy církev anglikanskou postihlo; on jakož i jiní stoupenci, a zvláště někteří faráři z kazatelen stále opakují, že výnosy arcibiskupů Canterburyského a Yorkského jsou nekanonické. Ritualisté však zatím nic nepodnikají. Protivníci jejich překvapeni náhlou jich poslušností snaží se teď o dokonalé rozbití církevní jednoty jejich — „Church Union", a útočí zvláště na předsedu jejího. — Londýnská farnost u sv. Albana (Holborn, Londýn), považována dříve za tvrz ritualismu — podrobila se brzo po výnosech biskupských. Za to některé venkovské farnosti výnosů si ani nevšimly.

V druhém zářijovém sešitě „Civiltà Cattolica" zaujímá stanovisko k výtkám o „intransigenci", nesmířlivosti a neústupnosti papežské, jež zvláště činí Vatikánu konservativní, pololiberalní katolíci italští, katolíci neklerikalní jak se sami nazývají. Úvaha vyvolána asi oslavou „breccie", průlomu, vpádu bránou „Pia" do Říma (20. září 1870). Tato strana dovolává se vlastenectví papežova, podpory pro hynoucí blahobyt celého státu. V papežské intransigenci jest prý veliký odpor mezi dvěma vznešenými ideami, jež mají dle křesťanského názoru (jejich) jíti ruku v ruce, mezi citem vlasteneckým a náboženským. A na smířlivosti papežové prý závisí více než jen povznesení hmotného blahobytu Italie, víc než smír stran a živlů pořádkumilovných ve státě, závisí prý na ní i mnoho náboženských výhod. Dnes Italie hyne nejen politicky a hospodářsky, ale i mravně a nábožensky: moc světská právě pro intransigenci papežovu činí vše na příč kurii římské, rozdvojuje katolíky, maří náboženské a mravní povznesení lidu podporujíc a nucena jsouc podporovati liberalní strany a snahy jejich, neboť na stranách těch závisí. — Známé tyto výtky konservativců vládních v Italii revue jesuitská uvádí a zároveň je vyvrací, ne však dosti zdařile, bojujíc jen důvody z minulosti, citovými námitkami a pod. Hlavní dva body rozepře zůstávají na obou stranách nerozebrány: konservativci oloupení státu papežského přecházejí a o náhradě nemluví, suverennost papežovu slabo vymezují. Na druhé straně suverennita papežova stále se plete se suverenním územím, jakož vůbec neventiluje se ani v theorii možnost jiného dohodnutí, než jaké sv. Stolici mělo býti vnuceno zákonem garančním, a než jaké zdá se už naprosto nemožným: plnou rekonstrukci světského panství papežského v Italii. Civ. Catt. připadá tu i na ten důvod, že většina lidu italského netouží ani po jednotě státní, i dosud prý cítí lid italský krajinně víc než říšsky: neapolitan je pyšný a vědom si svého neapolitanství, pro italství však nehoří; rovněž severoital se zrovna příčí spojení s ostatní Italií, jak často v Lombardsku dosvědčuje odstředivé hnutí ve výbuchy propukající. Jak už jsme minule sdělili jednou výrok jednoho člena kurie k francouzskému zpravodaji učiněný — v kurii spoléhají na decentralisační hnutí v Italii, spoléhají na živý

dosud regionalismus, samou přírodou podporovaný — v tu chvíli, když spojená Italie se bude znovu rozpadat, bude vhodná chvíle k znovuzřízení papežského nezávislého území. Leč druhá strana na brzké vyrovnání náhlící a na intransigenci žehrající namítá, že chvíle ta nenadejde leda snad v tom smyslu, že by spojená monarchická Italie se převrátila ve federativní republiku, v níž však nároky svaté Stolice teprv na vždy pohřbeny budou, neboť v čele republiky budou státi nesmiřlivější lidé než jací stojí v čele monarchie. Mimo to hrozí se stále větší zkázy, jiż zatím liberalismus volně teď hospodařící natropí — potrvá-li dále papežské „non possumus" a „non expedit".

Politický spor tento objevil se i při posledním sjezdu orientalistů: předseda sjezdu Angelo de Gubernatis, když jistý učenec katolický své účastenství odvolal, a za příčinu udal zákaz, odebral se k prefektovi propagandy kard. Ledóchowskému, v jehož nepřítomnosti však jej přijal kard. Ciasca. Na žádost, aby dovoleno bylo kněžím súčastniti se sjezdu, odvětil mu kardinal — všem a komukoliv hromadně se dovolení dáti nemůže. Nechať jedenkaždý zvláště zažádá o dovolení. Na opětovné prosby předsedy sjezdu odvětil pak kardinal Ciasca: „Konejte shromáždění v Arezzu, nebo kterémkoliv jiném místě církevního státu, a všemu kněžstvu bude účast dovolena, jen ne v Římě!"

Kongregace Sacri Officii na dotaz jistého pařížského lékaře podala rozhodnutí, na pokud smí lékař katolický sačastniti se nebo zaříditi sám hypnotické pokusy. Při pokusech, jejichž průběh vědecky už znám jest jako zcela přirozený, musí lékař dbáti toho, aby buď pohoršení pokusem nedal, nebo nesvedl k pověře ty, na nichž pokus se děje, nebo přísluhu a účastníky při pokusu. Jinak při takových pokusech není žádné překážky. Jedná-li se však o pokusy, jejichž příčina dosud nezjištěna jako přirozená, tedy jest pokusu rozhodně zanechati. Je-li pochybnost o příčině a přirozenosti pokusu, tedy „tolerari potest" — neuděluje kongregace ani dovolení, ale ani zákazu — není-li tím dána příčina k pohoršení.

Všecky kongregace a officia kurie římské vyjma propagandu, Sacr. Officium, Datarii a Off. Fabricae S. Petri (úřad kostelní chrámu sv. Petra) přestěhují se tuto zimu do veliké budovy „Cancellarie", jež jest exterritorialní (italské vládě nepodřízené území). Zmíněné svrchu tři kongregace mají vlastní veliké budovy, z nichž však jediná Dataria jest též exterritorialní.

Rektorem kolleje „Germanicum" v Římě jmenován věhlasný sociolog P. Biederlack z Tov. Ježíšova, v rakouské provincii působivší. — Nová kollej zřízena pro Portugalsko.

Církevní zákony uherské jeví i ve statistických suchých číslech svůj neblahý účinek. Dle úředních záznamův o civilních sňatcích bylo r. 1898. uzavřeno v Uhrách 134.541 sňatků vůbec. Z tohoto počtu zůstalo jich 9271 bez církevního požehnání (= 7%). Největší díl těchto sňatků bez církevního přispění připadlo na židovské sňatky (2982) a na katolické sňatky (3800, u katolíků však hlavně na smíšené — 2500.

u židů hlavně na čistě židovské sňatky — 2643); také řecko-východní vyznání má mnoho těch, kdož po civilním sňatku o kněze už nestáli (1343, z toho 1097 nesmíšených sňatků). Vyznání protestantská měla nežehnaných sňatků 1103. Dle procenta příslušníků k jednotlivým vyznáním bylo tudíž zanedbání nejčastější u židů: při 4·1% všeho obyvatelstva vykazuje židovstvo pouze civilních sňatku 32%, řecko-východní tvořice 16% obyvatelstva, sňatků nežehnaných měli 14·4%, protestanté při 20·3% všeho obyvatelstva sňatků nežehnaných měli 12%, katolici (římští i řečtí) konečně měli při 60·4% všeho obyvatelstva sňatků nežehnaných jen 40·8%. Poměry v tom ohledu tudíž u katolíku jsou ještě nejpříznivější; zvláště vezmeme-li v úvahu pouze sňatky čisté, nesmíšené. Tu z čistých sňatků nežehnaných na katolíky připadá jen 17·5%, na protestanty 19·3%, na řecko-východní 17·5%, na židy 46·4%. Dle toho nejtíže postižena církev řecko-východní, když odezíráme od židovských sňatků, nemajících beztoho té posvátnosti co u křesťanův.

Arcibiskup Svato-Pavelský ve Spojených Obcích severní Ameriky, mons. Ireland, ve způsobě dopisu svému příteli dal uveřejniti jakýsi druh obrany katolického demokratismu. Dovozuje totiž v dopise tom takto: „Mezi katolíky jsou tři vrstvy duchem se různící: první vrstva majíc před očima stále velikou minulost církve a společnosti jí ovládnuté, chtěla by všecko to znova vzkřísit a na ideje a snahy dnes vládnoucí se neohlíží nebo je šmahem zavrhuje; druhá vrstva je těch, kteří jsou ve svém snažení upokojeni úplně klidným konáním svých náboženských povinností a celý cíl svůj i církve své vidí ve zbožnosti a dobročinnosti; třetí konečně vrstvou jsou oni, kteří stále stopujíce vývoj doby, snaží se činnost církve rozvinouti a vliv její rozšířiti tím způsobem, že vynalézají pro tu působnost církve prostředky a cesty tomuto panujícímu směru duchův a srdcí přiměřené. První vrstva lidí jest v církvi rozhodnou menšinou, prozrazuje ducha, jenž dalek jest velkého apoštola Pavla — apoštola Dobyvatele. Jsou to nehotoví bohoslovové, kteří relativnost za absolutno povyšují, nebo jedno s druhým pletou. Obmezené hlavy chtějí živou společnost formulkami vyjádřiti a vše dle jedné míry věčných zákonů přistřihnouti, co samo v sobě pomíjející a změnno jest. Jsou to malomocní a nebezpeční politikové, kteří horují pro přežilé systemy a znova staví zvrácené socialní instituce. Sami sobě přenecháni učinili by z města Božího nedobytnou pevnost, těsně uzavřenou s tajným východem a vchodem, aby nikdo nemohl z ní a do ní.

Druhá vrstva pozůstává ze širokých zástupů věřících. Jsou ze zvyku konservativní, klidni z pokory, úzkostlivi vůči všemu hnutí, bez něhož však není života. Ve dnech všeobecné jednoty, když duše volně žijí pod vládou nerušeného evangelia a tu se klidně vyvíjejí, stačí snad tato konservativní defensiva. Ale roztrženo-li pouto poslušnosti a jednoty, když různost víry společnost lidskou rozdělila, a ba i členy téhož národu roztrhla, tu církev povolána jsouc do široké areny zápasů, sporův a bojův, aby tu právům Božím opět platnost zjednala, sotva se bude moci spokojiti s takovýmito bojovníky a s jejich způsobem boje.

Třetí vrstva jest méně četná než druhá, je stejně menšinou jako první vrstva, ba ještě slabší obyčejně než tato. Avšak ona nejvíc pro církev za všech časů působí. Její zásadou je srdce získávati, ducha pronikati, svou lásku ku Kristu všude nositi; v řeči okolí přiměřené a cestou podle poměrův upravenou ducha evangelia v život jednotlivce i celé společnosti vnášeti, úsluhou všestrannou společnost si zavázati, ve všech oborech ducha lidského — politickém, vědeckém, filosofickém, literarním, uměleckém — s lidmi ve styk vstoupiti, ukázati jim, že církev není okovy přikována na jeden dějinný okamžik, na jednu fasi vědy, že naopak normalně živou účast jeví se vším jednáním a myšlením lidstva, že církev jako zástupkyně absolutismu Božího veškerý lidský absolutismus nutně potírati musí a už dle své podstaty a dle svého povolání už musí býti ochrankyní svobodného vývoje každé osobnosti, vysvoboditelkou ze všeho otroctví, hrází proti všemu utiskování . . .

Tím směrem pracuje třetí vrstva, již možno nazvati katolickým demokratismem, a středem tohoto vývoje v církvi jest sv. Otec Leo XIII. Je to choulostivé postavení, neboť jedná se o vybudování nových řádů. Je to však i postavení rozhodně vítězné, neboť dříve později mo e okolnosti a tok dějin sám si tuto cestu provalí, a provalit si ji musí, převratem, nalezne-li ji zatarasenu, poplyne však po ní klidně, nalezne-li ji upravenu ponenáhlým spádem účelných, cílevědomých oprav . . .“

C í r k e v n í s t a t i s t i k a N ě m e c k a nedávno farářem Pieprem ve Frýburku (Breisgau) vydaná opětně dosvědčuje nevýhodu katolíků proti protestantům: protestanté jako většina na státní moci súčastněná šíří se nejen přirozeně, ale i uměle u větší míře než katolíci mohou. Tak od r. 1871. do 1890. vzrostl počet protestantů o 21·29%, katolíků jen o 18·88%. Z tisíce obyvatel bylo roku 1871. protestantů 6230, katolíků 3621, r. 1890. protestantů 6277, katolíků 3516. Při smíšených manželstvích odnášejí si protestanté lví podíl z přírůstku dítek. Církev katolická, která zavazuje rodiče, aby všecky své dítky vychovali ve víře katolické, nedostává z dítek pod 16 let ani polovici, ba ani ne 2 pětiny! Tak v Prusku samém r. 1895. z 520.000 dítek ze smíšeného manželství pocházích do 16 let měli jich protestanté připsáno 292.700, katolíci jen 227.300. Přibereme-li ještě Hessko a Badensko a malé státečky německé, mají protestanté svůj podíl ve vyznání dítek ze smíšeného manželství větší dokonce o 81.600 dítek.

Dle národnosti jest z protestantů jen 4% jiné než německé národnosti, z katolíků však jest 27% neněmecké národnosti. Mezi Poláky samými napočítáno 91% katolíků a 9% evangelíků — čili z každého tisíce Poláků 908 katolíků, 92 evangelíků.

Z menšího poměrně vzrůstu katolíků německých jest zřejmo, na čí straně jest větší „propaganda“.

Z P e r s i e, odkudž mezitím došla zpráva o valném přestupování ku katolictví, píše „Civ. Cattol.“ missionář perský Dermuti Em. o d o b r ý c h v y h l í d k á c h k a t o l i c k é m i s s i e. Neschází ochoty v lidu, ale schází pracovníků. Lid touží nejen po vyučování náboženském, ale i po školách vůbec. Ruští missionáři pravoslavní probíhajíce města a kraje, hojně

zásobeni penězi, aby hned kde třeba pomohli, podporovali, a tak nejjednodušeji vděčnost a přichylnost získali církvi své. Přes to ledá, jak jsme sdělili, jen hrstka Nestorianů přešla k nim a ta shora byla převedena, ne však ještě sekta ona celá. Armeni jak katoličtí tak jiných ritů východních rozhodně však zustávají hluši k pravoslavné propagandě. Důvod udal jeden východní kněz armenský missionáři Dermutimu, řka: „Nikdy se nepřidáme k církvi ruské, ježto náš obřad a náš jazyk by byl tak vydán nebezpečí zániku a odstrčení; obrátíme-li se kdy kam, obrátíme se k Římu, ježto i jistější pravdu najdeme, i církev římská, tím jsme jisti, nejen ponechá nám náš krásný obřad a jazyk, ale i chrániti jej bude před zaniknutím a odstrkováním."

Minule zmíněný námi (dle Hałyčanina) spor pravoslavných Rusínů s pravoslavnou konsistoří rumunskou (obou diecesí Černovců i Radovců) blíže popisuje ruský dopisovatel krakovského „Czasu". Stížnost na utiskování vyšla od národní strany, z laického živlu složené, která v memorandu předloženém pravoslavné synodě domáhala se rozdělení metropole dle národností, podobné národnostní rozdělení konsistoře metropolní a střídavé obsazování obou stolců metrop. v Černovicích i bisk. v Radovcích střídavě jednou Rumunem, podruhé Rusínem. Proti tomuto memorandu podalo však rusínské pravoslavné duchovenstvo ke konsistořím a vládě svou vlastní žádost od přání národovců odchylnou. Duchovenstvo pravoslavné patří totiž ke straně tak zv. staroruské, nenávidící všecky novoty a všecko odlučování od tradicí a spolnosti s národem ruským v Rusku. Toto tedy bojíc se, že by v rozdělené konsistoři a arcidiecesi mohli v rusínské části opanovati jednou mladorusínské živly národovcu, jež podezřívá ze snah po unii (spojení s Římem), v memorandu svém odmítlo rozhodně rozdělování metropolie a konsistoře metrop. dle národnosti, žádajíc jen, aby před obsazování konsistoří dbalo se též příslušníků rusínských a do obcí rusínských, aby jen dosazováni byli duchovní rusínští. Deputace s memorandem přijata od obou biskupův i od místodržitele příznivě a dva nejzapřisáhlejší Rumuni ihned v konsistoři černovické musili učiniti místo Rusínům. Poslední čas i v občanském životě politickém vyvolali Rumuni svou panovačností odpor a přivodili tím proti sobě semknutí všech stran a národností v zemi i odpor samé vlády.

Politickými a jazykovými spory zakalil se značně i církevní život sjednocených Rusínů toto leto a podzim v Haliči. Nařízení biskupu řecko-katolických o užívání jazyka polského ve styku duchovní správy s úřady vzbudilo zlou krev v duchovenstvu rusínském, jež valnou částí svou náleží k straně radikalní. Známý posl. rad. a farář Daniel Taňačkevič svolal za tím účelem schuzi duchovenstva rusínského, aby porokovalo o záležitostech politicko-národních i stavovsko-zájmových v ruském kleru poslední dobu vyplynuvších na povrch. Leč schuze duchovní vrchností zakázána — měla to býti opravdová synoda, jež by byla reformovala všecky obory církevního života rusínského.

„Cerkovnyj Věstnik" petrohradský hovoří o zavádění polštiny jako vyučovacího jazyka v některých předmětech do středních škol

v království, smiřuje se sic s vyučováním polštině po polsku, ale náboženství chce aby se vyučovalo rusky. Názory jeho o té věci jsou zajímavy pro posouzení ducha pravoslavné úřední církve a jejího poměru ke katolictví. „Zavedení polského jazyka místo ruského do vyučování náboženství jest zcela neúčelným. Jest pochopitelno, proč Poláci chtějí, aby katolické náboženství podávalo se po polsku. U nich katolictví a polština spojeno v nerozlučnou dvojici, služebníci náboženští, kněží jsou nejhoroucnějšími a nejvytrvalejšími stoupenci a obhájci polského vyučování, neboť polské vyučování zákona Božího jest zároveň propagandou polských ideálův. Za to vyučování náboženství po rusku značilo by oslabení toho tradicionelního sloučení mezi polštinou a katolictvím. Kněží a s nimi všichni Poláci všemožně usilují, aby zachránili polský jazyk pro náboženské vyučování a skrývajíce pravou toho příčinu, praví, že ruština nemůže správně podati bohoslovných katol. výrazův. Tato výmluva není případna; ruský jazyk jest neméně ohebný než polský a jistě svépomocnější; svými domácími výrazy vyjadřuje pravoslavné bohoslovné pojmy a názvy. Neméně správně by tudíž vyjadřoval terminy římsko-katolické dogmatiky, vypomáhaje si v potřebách tak latinou jako polština. Leč nutno i s tím počítati, že Poláci nejsou sami, kdož vyznávají katolické náboženství v přivislinském kraji. Mezi katoliky čítají se i Žmudinci a Bělorusi, kteří doma polsky nemluví a z domu polsky neumějí. Nač ti mají býti nuceni učiti se náboženství svému po polsku?“

Uniaté, kteří po dobrém nedávají se započísti mezi pravoslavné, jak vláda a ruská církev beze všeho v zabraných částech bývalého království polského s maloruským obyvatelstvem určila, tvoří zvláštní vrstvu, jíž pravoslavná církev věnuje úsilovnou péči missionářskou. Jsou to „uporstvujušči“ — opírající se návratu k pravoslavné své církvi, od níž kdysi „lstí a násilím jesuitským“ odtrženi byli. Konservativní i církevní žurnaly ruské proto se zadostučiněním sdělují, když některá taková osada „úporná“ měkne a povoluje konečně. V „cholmsko-varšavském diecesním věstníku“ sděleno na př. o takovém kraji — v Lesně. Před několika lety, kdy v Lesně zřízen pravoslavný ženský klášter, přijalo lesenské i okolní „úporné“ obyvatelstvo jeptišky s nenávistí. Když v jedné z osad u Lesny vypukl požár a jeptišky přiběhly na pomoc hasit s vědry a ždbery, tu prý obyvatelstvo místo vděčnosti za pomoc, nechalo jeptišky od kluků kamenovati. Dnes však už táž osada jeptiškám veškeru úctu prokazuje. V okolí Lesny už i slovo „úpor“ zřídka slýchati; a ti, kteří snad i dnes ještě bloudí ve věcech víry, nečiní to ze zásadního úporu.

Podobně z grubešovského okresu ljublinské diecese pravoslavné, píše témuž listu protojerej Glinský po visitaci. „Grubešovský „újezd“ toť pole, na němž po tři věky národ bojoval za svou existenci — není možno leč že tu z toho dlouhého boje pozůstalo mnoho raněných — a ti těžce ranění toť „uporstvujuščie“. Leč dnes už je tu přece jen síla zdravého živého od boju se zotavšího ruského lidu pravoslavného . . . Viděli jsme tu křepkost národa v těsné jednotě s církví a

knězem. Farnosti viditelně se povznášejí a upravují, národní uvědomění se podnímá, ruská řeč se podporuje, a není daleko čas, že všecky ty farnosti grubešovského okresu ožijí čistě ruským životem po duchu pravoslavné církve."

Některá čísla sdělují se z poslední visitace biskupské mezi bývalými uniaty cholmsko-varšavské diecese. Tu v Sopocku uvedeno visitatorovi, že úsilím 6 duchovních v Sopocku a okolí podařilo se už obrátit nazpět 2400 duší „úporných". Leč ne vždy a všude tak zdařile věc pokračuje, v sousední jedné farnosti ze 2000 duší přivedeno prý jich nazpět sotva 70. Biskup sám tedy navštívil tuto zatvrzelou farnost a vyšed z kostela pozýval k sobě stojící hloučky úporných na ulici a od srdce k srdci k nim mluvil, tak že konečně tito si dali říci a celujíce vladykovi ruku přijali od něho aspoň brošurku vyzývající je, aby se navrátili k víře předků svých.

Nejen „úpornost" uniatu, ale i mravní a náboženskou vlažnost pravoslavných samých připisují pravoslavní kněží vlivu katolíku. Tak v „Podolských eparch. Vědomostech" z kameneckého okresu stěžují si, že pravoslavní vidouce na katolících, že nechodí do kostela, že nechodí ke zpovědi ani přijímání, zanedbávají úkony a svátosti ty také. Zvláště ve smíšených manželstvích, v nichž katolická církev osobí si právo na všecky dítky (pravoslavná jak vloni z výnosů pro kraje ruské unie bylo zřejmo též tak činí) je prý vychování dítek nedostatečné. Zvláště když matka je katoličkou, dítky nechodí ani do pravoslavného chrámu a s pravoslavnými se nepřiúčastňují. — Ovšem stejně by si a spíše vlastně mohli stěžovat katolíci. Neboť nucení dítek ze smíšeného manželství ku pravoslaví proti vůli rodičů, nevolnost přihlašovat je ku katolickým bohoslužebným úkonům — má za následek, že rodiče jednoho náboženství nesmějíce dbáti ani druhého nedbají.

Má i církev pravoslavná své Schelly a Müllery — ale trochu menší. Zatím jen jsou na výsost nespokojeni s vychováváním v seminářích. Tak v „Rusském Trudě" kněz T. Čerkasský bojuje proti neúčelnosti a formalismu studia seminářního velmi rozhořčeně. Tvrdí, že dnes z duchovních seminářů ruských vychází 99% všeho kněžstva bez povolání, bez přesvědčení a bez lásky ku svému stavu. Ze stížností různých „preosvjaščennych" na materialní snažení kněžstva, vysvítá, že T. Čerkasský asi nepřehání. „Nehledě na to, že jsme se museli naučit, vlastně vydřít celý cyklus bohoslovných nauk, nevycházíme ze semináře nábožnější ani mravnější, než nějací gymnasisté nebo realisté. Týmže právem a s těmiže vědomostmi mohli by povinnosti bohoslužebné zastávati vychovanci světské školy právě tak, jako my seminaristé... Nedostavše dobré vědecké přípravy k nastávající službě, cítíme se právě tak po skončení semináře jak „raci na mělčině". A tak potloukáme se skončivše seminář tu a tam, hledajíce napřed světského místa, a když nenajdeme, pak teprv se skřípotem zubův oblékáme se v řízu kněžskou... A přijda do fary, zprvu pociťuješ hrozné mučivé postavení. Zprvu ještě zamýšlíš vnutiti se v bohabojnou náladu, ale když to špatně jde, máchneš na vše rukou. Na farníky hledíš jen

jako na poplatníky své. Přijde-li kdo pohovořit si od srdce s tebou, potěšit se, poučit se, odbýváš ho, mluvíš suše, jednoslabičně — hledě už už, aby šel...“ Nemluví-li T. Čerkasský jen za sebe, pak by zbožný ruský lid byl opravdu k politování.

Pravoslavný církevní život na sporném pomezí šíří se hlavně pomocí klášterů pravoslavných a zvláště klášterů ženských. „Varšavský Dnevnik“ nedávno vylíčil úspěch takového kláštera ženského ve Viru a okolí. Virovské jeptišky získávají si prý očividně přízeň a lásku mezi veškerým obyvatelstvem i katolickým. Dopisovatel uvádí výrok i polského jakéhos kněze, jehož zvláště dotknulo, že sestry, když tam přišel do jich nemocnice zaopatřovat nemocného katolíka, čekaly ho u dveří kláštera a nemocnice s rozžatými svícemi (právě tak jako při zaopatřování pravoslavných činí) a šly v průvodu modlíce se před ním až na místo, kde ležel nemocný. Polský katolický kněz, jenž se ovšem takového přijetí od ruských pravoslavných sester nenadál, byl dojat a vyjádřil se k dopisovateli, že ať už o missiích pravoslavných mezi katolíky myslí kdo chce jak chce, přece že přiznati dlužno, že radostný jest ten zjev v životě, že pravoslaví nechodí už (?) v průvodu vojáků s tresty, žalářem a utiskováním, dělat si proselyty mezi katolíky, ale s láskou a milosrdenstvím církevních svých sluhů a služebnic...“

V pobaltických krajích ruských osazených Esty a Latyši, náboženství z většiny protestantského, vede se čím dál účinněji boj proti poněmčování chrámův a škol od německých pastorů. Vladá ruská a obyvatelstvo ruské brání tu Estův a Letův samo proti „panské nadvládě německé — i ve svém vlastním zájmu. Nedávno v Jurjevě vydaná brožura Grenšteinova „národní či panská církev“? obrací se prudce proti němčení v estských chrámech od pastorů. Od přijetí luteranství byla církevní historie kraje pobaltického historií neustálé germanisace. Že přes to Estové a jiné příbuzné národy pobaltské to přece vydržely a dosud žijí, děkují jen tomu, že pastoři byli sami podporováni leda jen nějakým kupcem a statkářem německým. Grenštein popisuje i křižácké války německých rytířův a zahrnuje celou dobu pokřesťanění i zluteranisování Pobaltí v jediný úsudek, celá historie Livonska nezná ani jediného případu, kde by kněžstvo ať katolické, ať protestantské bylo šlo s národem proti panské straně (německé). Grenštein žádá tudíž, aby církev luteranská rozdělila se na tři větve: německou, estonskou a latyšskou. Každá církev ať má svou národní bohoslovskou akademii, a každá obec ať si vybírati smí pastory své národnosti a ze své akademie. Patronat německých statkářů ať se zruší a právo potvrzovati zvolené pastory ať náleží jedině ruskému — ministru vnitra.

Na posledním sjezdě „spolku Gustava Adolfa“, politicky církevního to spolku protestantů německých, oživeny opět snahy a přání po tom, aby církve protestantské v Německu aspoň zevně nějaké spojení navázaly. Vyjádřeno přání to resolucí, jež všech těch 29 protestantských sekt německých vyzývá, aby aspoň svým přistoupením ku spolku Gustava Adolfa svou jednotu osvědčily proti sloučeným

v mohutný šik „ultramontanům“. Výzva ovšem jako všecky podobné dosavadní aspirace vyzní na plano. Úřední církev protestantská došla už letos bez toho velikého sklamání, kdy za příležitosti jerusalemské pouti Vilémovy chtěla veškerý protestantský svět připjat k jeho triumfalnímu vozu — a nejzávažnější církve protestantské ani jí na její nevinné vyzvání neodpověděly. Veliká světová jednota protestantská pod jednou hlavou — německým císařem — padla mezi nevyjevené sny — stejně i snahám po jednotě aspoň v Německu samém se zdaří. Bojíť se malé sekty protestantské vpadnout do područí oficielní církve zemské.

Pan Dr. Frant. Iška, vydavatel „Národního Katolíka“ v Praze, začal boj svůj proti hierarchii a klerikalismu mimo jiné brošurkou proti kněžskému bezženství, a to jménem — Husovým. To se podařilo!

Husovu Postillu začal vydávati J. R. Vilímek, upravenou od V. Flajšhansa, illustrovanou od L. Nováka. „Národní Listy“ strašlivou fanfarou to ohlašují na truc „ultramontanům“. Sami jsme toho přesvědčení, že by každému stoupenci jalových zásad a „Národních Listů“ velice prospělo, kdyby si něco z Postilly přečetl. I ten obrázek, kterak před zpovědnicí klečí lidé s rozličným zbožím (snad jakožto výkupným), je velice případný, zvláště pro nezištnou officinu p. Vilímka; a panu illustratorovi Novákovi zajisté může býti také celá ta věc lhostejna, neboť jeho zajisté zpovědníci mnoho neobtěžují, jinak by náboženského díla takto neozdoboval. Sešli se tu věru ti praví křesťané Flajšhans, Novák, Vilímek a Národní Listy. Husova Postilla jest jim nejdůležitější proto, že se varuje germanismů a že osvětluje kulturní poměry tehdejší doby. Tak se pohlíží na práci Husovu, na dílo náboženské, křesťanské, na „čisté křesťanství“ Husovo, jehožto jménem se provádí bohopustá, věru málo křesťanská štvanice. „Národní Listy“ vyslovují naději. že „dílo to na duševní vývoj lidu českého bude působiti vlivem hlubokým“. Na spolupracovníky „Národních Listů“ sotva.

* * *

Věda a umění. Z české obce umělecké a literarní na věčnost se odebrali tento měsíc František Řehoř, spisovatel. zvláště národopisný, znalec života našich Rusínův († 6. října, * 16. pros. 1857 ve Stěžerách). Jako malý úředník městské knihovny pražské veškeré své jmění a příjmy věnoval skupování cenných předmětův národopisných a cestám po haličské Rusi. Zanechal sbírky své Museům pražským: Náprstkovu a Národopisnému. Svou velikou odbornou knihovnu pak museu národnímu v Praze. — Téhož dne 6. října zemřel prof. Jan Ev. Hulakovský, spisovatel a hlavně překladatel bohoslovných i literarních děl francouzských (P. Didonových spisů). Narodil se v N. Brodě 27. prosince 1834. — Dne 7. října zemřel dlouholetý hospodářský zpravodaj novin pražských i venkovských D. Milrad. — Dne 8. října zemřel professor malířské akademie pražské Ed. Mařák (narodil se 29. března 1835), jeden z předních žijících krajinářů, vážený nejen doma, ale i v cizině jako „básník lesa“. Proslulé jsou jeho křídové lesní skizzy. Ještě v červenci věnovaly mu „Volné Směry“ celé číslo — jako na rozloučenou.

Dne 26. října slaví své 70leté narozeniny professor techniky pražské Dr. Vojtěch Šafařík, syn Pavla Jos. Šafaříka.

Dne 8. října konána slavnost odhalení desky zvěčnělému Frant. Douchovi na Malé Straně v Karmel. ulici, na domě, kdež Doucha (spisovatel bájek, básniček a povídek pro mládež, hlavně však překlady Shakespeara proslulý) se narodil 31. srpna 1810. — Na počest Karol. Světlé Poštovská ulice v Praze, kdež spisovatelka se narodila, pojmenována dle usnesení městské rady ze dne 3. října ulicí Karol. Světlé (!) — Dne 1. října odhalen na břevnovském hřbitově pomník Petrovi Fasterovi, známému neohroženému vlastenci a vůdci pražského hnutí v r. 1848. Pomník pořízen „Hostimilem“, bylť Faster hostinským v Praze.

Ve slovanském světě zemřeli: bývalý ministr. Polák, Edw. Rittner, spisovatel právnický, Vladimír Josef Plaskowski, humorista polský, redaktor „Kuryera Świątecznégo“ a „Muchy“; Ludvík Michałowski, mecenáš lvovský, jenž z nepatrných prostředků nashromáždil si cennou sbírku obrazů, vždy jsa umělcům polským otcem a přítelem, kteří se též kolem něho a v domě jeho shromažďovali jako v pravém uměleckém saloně. — V Petrohradě zemřel Petr Petrovič Sokolov, proslavený ruský malíř krajin a genru. — V Zemuni zemřel humorista charvatský P. Vilim Korajac.

Dne 17. října oslavována celou trojdílnou Polskou i za hranicemi paměť 50letého úmrtí největšího polského skladatele a virtuosa (na piano) Fryderyka Chopina (1. března 1809 až 17. října 1849). Po otci Francouz, po matce (Krzyżanowské) Polák, ve Varšavě vychovaný učitelem hudby v mládí měl Čecha Živného. Oslava záležela v koncertech Chopinových výtvorů, v řečech a pod. Slovanská národní melancholická hudba v něm nalezla sladkého a mocného ohlasu.

Národní divadlo pražské uspořádalo od 4. do 19. října cyklus oper Smetanových — první takový cyklus vůbec. — Smetanova „Prodaná nevěsta“ dávána 18. října v královské opeře drážďanské a přijata velikým nadšením.

Moravské Museum Františkovo letošním rokem přešlo do majetnictví země a musejní společnost koncem roku má se přetvořiti v novou dle nových (rovnoprávných) stanov.

Jednota „Výtvarných umělců“ pražských uspořádala výstavu malířsko-sochařskou; otevřena 14. října. Výstava, pro niž upravena zvláštní místnost, má býti stálou.

Pod názvem „České umění“ má v Praze býti vydávána nádherná sbírka puvodních českých uměleckých reprodukcí. Zahájena bude stem Jansových akvarellů ze staré Prahy. — Podobnou kollekci krásných koutků v uměleckém provedení vydali si Poláci před lety z města Krakova a Vavelu vzatých. Originaly malovali Kossak, Tondos a j.

Myšlenkou vysokých šlechtických kruhů rakouských jest uspořádati v Petrohradě vybranou výstavku rakouských výtvarných umělcův. Umění rakouské nepresentovalo se dosud v Rusku hromadně, tak jako poslední leta často činí umění francouzské. Zastoupena budou jen nejlepší

jména a nejlepšími pracemi. Ze 250 vybraných obrazu má jich býti 55 od českých mistrů.

V literarním a uměleckém obzoru navrhl Jar. Kvapil (číslo 9.), aby se zavedl buď v některém časopise nebo samostatný oznamovatel hotovených a připravovaných překladu, aby se tak předešlo maření sil, tím, že mnohdy tuže věc dva i více překladatelu překládá. V čísle 10. návrh ten rozšiřuje prof. B. Prusík též na vědecká díla, zvláště taková, jež vyžadují delšího času, a jež dvě stejná vedle sebe těžko se snesou, soutěžíce jedno s druhým slovníky, mluvnice a pod.) V čísle 11. počala už redakce takový oznamovatel tisknouti.

Na pařížskou výstavu pozváno české novinářstvo, aby uspořádalo tu svou specialní českou novinářskou výstavku, poučující o vývoji a rozsahu i celé duševní práci českého novinářství. Nabídka přijata, ale ježto podmínkou její byly nutné nějaké peníze na zařízení, a ty se subskripcí k tomu konci zavedenou nesešly, nabídka zase musela býti vrácena. — V „Nov. Životě" navrhuje (v čísle 10.) redaktor jeho Dostál Lutinov při překládání básní zachovati nejen rozměr, ale i rýmy originalu. Podává ukázku z Dantovy božské komedie, že to jde. Dobrá, z italštiny jde tak překládat — ale jak pak z jiných řečí!? Vždyť je známo, že zvláště germanské řeči a pak frančina mají v některých tvarech nenapodobitelné zvuky v češtině! A při samých překladech ze slovanských jazyku: v ruštině, v polštině, v jihoslovanských jazycích máte mnohdy totéž slovo, jehož se užívá v češtině, a překladatel ho nemuže použit v rýmu, protože má zcela jiný přízvuk v těch jazycích a rýmuje se třebas s nějakým zase takovým slovem! A pak není snad zvuk duležitějším umistění pojmu na konci verše a v rýmu?! Věc má ovšem též vážné a oprávněné stránky, ale že by práce ta byla p. Dostálovi šla tak hravě, ne, tomu nevěříme.

V posledních sezeních ústřední komisse pro zachování uměleckých památek přišly k řeči tyto věci: schválena opatření konservatora Sterze, jež byl učinil před opravou chrámu Páně v Kralicích, kdež v hrobce a v nápisech náhrobních chovají se některé jak umělecky tak památně duležité věci. — Konservator Rosmael stěžuje si na to, že přes slib jemu daný zbořili dřevěný kostelík v Kopřivnici, v němž zvláště umělecky památným byl hlavní dřevěný oltář. Komisse učinila potřebná opatření. Ovšem hlavní jest, aby na zakročení nenechala vždy tak dlouho čekati, jako v Kopřivnici, kde byla v čas upozorněna a nic nepodnikla. — Ze Znojma poslal konservator zprávu o předhistorických nálezech, jež učiněny při stavbě domku na Novosadech ve Znojmě: vykopány tu předhistorické hroby se skrčenými kostrami a bronzovými ozdobami. Věci ty uloženy v museu městském ve Znojmě. — V Pardubicích rovněž přes zakročení konservatora zbořeno celé křídlo děkanství; některé části budovy byly umělecky památné. Komisse nad případem rovněž vyslovila svou nelibost. Hodlá zakročiti u ministerstva, aby buď jejím konservatorum, buď na jejich požádání jiným státním úřadům byla udělena moc, překaziti rušení a ničení starých památek tam, kde uznaní znalci a organy ústřední

komisse se přimlouvají za jejich zachování. — Komissi předložen návrh oltáře, jenž má se v Teplé klášternímu chrámu postaviti ku poctě blahoslaveného Hroznaty z řádu sv. Norberta. Oltář má býti s reliquiářem — návrh schválen jako umělecký a slohu chrámu vyhovující. — V Libčevsi u Teplic starý dosavadní kostelíček obec chce zcela ponechat svému osudu a vystavěti nový větší, potřebám městyse vyhovující. Komisse míní se tedy ujati kostelíčka a přičiniti se o jeho zachování za příčinou jeho historicko-umělecké ceny. — Na opravu krásné lorettské kaple v kostele minoritském v Brně povolena záloha zatímních 5000 zlatých. Konservatorovi pak vymíněn dohled a moc nad opravami počatými.

Biskup slovanské diecese na Krku u Istrie sdělil komissi o svém úmyslu zařiditi v Krku diecesní museum, aby v něm ukládány byly památky umělecké porůznu roztroušené a špatně snad opatřené v různých kostelích, kaplích a klášteřích diecese, v starých opuštěných místech. Zvláště ihned by se tam přenesly vykopaniny a památnosti z rozebíraného chrámu P. Marie za hradbami v městečku Osoru (na Cresu) se nacházejícího.

Známý slavista polský, docent krakovské university Baudouin de Courtenay pro svou zápletku s uherskou vládou zbaven místa svého na universitě krakovské. — Nová dramata na třech polských divadlech hrána nebo ohlášena jako novinky: „Drużba“ od Mich. Bałuckého, ceny prostřední, a moderních spisovatelů S. Przybyszewského: Za późno (Pozdě) a Wyspiańského Klątwa (Kletba). — Politicky zajímavé jest drama „Twarda dola“ (Tvrdý osud) v rukopise od nejmenovaného autora zatím šířené, vylíčující těžké hospodářské a národní boje Poláků pod jhem pruským. — Na opeře, k níž libretto vzato z Malczewského Marie, pracuje hudební skladatel Vojtěch Gawroński. — Ve Vilně odhalen tiše pomník Ad. Mickiewiczovi, jenž tam konal universitní studia svá. — Nečastý zjev v Rakousku, že spisovatel belletrista na křesle ministerském octl se v nynějším polském ministru krajanovi Kazimíru Chłędowském. Činným byl belletristicky a publicisticky, zvláště v letech 1864. až 1880. Jeho práce zábavné jsou z oboru histor. románu, společenské povídky a satiry. Nevynikají ovšem vlastnostmi belletrie prvního řádu, ale přece nejsou tuctové. Nejvýraznější pro spisovatelskou činnost Chłędowského jest společenská satira „Zwierciadło głupstwa“ napsaná v r. 1877. V „Przeglądu Polském“ uveřejňoval Kaz. Chłędowski časté své články národohospodářské a cestopisné črty (1867 až 1880).

Požadavek rusínské mládeže v létě na akademickém sjezdě pronesený, aby pro Rusíny zřízena byla zvláštní universita, a tím utrakvistická lvovská rozdělena na dvě samostatné, osvětlil nedávno poslanec Barviňský několika případnými údaji statistiky školské, ale v tom smyslu, že Rusíni žádají za něco, čeho potřebu zapomínají prokázat. Na lvovské universitě studuje 1300 Poláků a jen 550 Rusínů, z nichž ještě 230 hned je theologů (vloni 1282 Poláků, 524 Rusínů, z těch 228 bohoslovců a 252 právníků). Na ostatní fakulty

zbývá tedy něco přes 200 posluchačů, z nichž většina zase studuje práva; filosofii a lékařství však 20 až 30 posluchačů. Na černovické universitě mezi 354 posluchači bylo Rusínů pouze 27 (2 na bohosloví), a přece Rusíni tvoří většinu v zemi. Poláků, kterých je roztroušená špetka v Bukovině, bylo na černovické universitě 33. Tedy žáci se musí ve větším počtu na university hrnouti, aby prokázali potřebu university samostatné. Také professorů Rusínů je málo. Češi prý když požádali o svou vlastní universitu, mohli poukázat na celou řadu docentův a professorů, kteří z nedostatku vlastního učiliště musí se rozptylovat po celé monarchii. Rusíni však nemají ani dosti professorů pro své dosavadní střední školy, 4 gymnasia v Haliči a 1 v Bukovině. Na universitě černovické vůbec ani teď dostatek rusínských professorův a nástupců (docentů) rovněž není. Učí tam pět professorů Rusínův, ale tři z nich přednášejí německy a pouze dva rusky; jeden v bohosloví, druhý na filosofii (literaturu a jazyk rusínský). Na universitě lvovské, jak vytýká Barviňský, rusínští posluchači ostatně ani do dnešních rusínských přednášek (dvou) se zapisovat nedávají. Kdežto síň, v níž přednáší polský professor literaturu polskou, bývá přecpána, síň, v níž ruská literatura se přednáší, zeje pustotou! — Podobně a víc ještě zůstávají pozadu Rusíni na poli technickém. Všech žáků rusínských na reálkách a realných gymnasiích bylo vloni asi 136, na akademii obchodní z 33 žáků — 3 Rusíni. Těmito údaji chce poslanec Barviňský podnítiti mládež k tomu, aby sama napřed prováděla důkaz, že samostatná rusínská universita jest možna a aspoň duševně zajištěna.

Tolstý hodlá svůj roman „Voskresenie“ rozšířiti o nových 15 kapitol. O námětu se praví, že vzal jej ze skutečného života (jistý proces před trestním moskevským soudem). Některé osoby romanu jsou živým obrazem jistých žijících osob. Tak v jedné osobě (Toporov) vykreslen prokurator sv. synodu, Pobědonoscev, osoba z celého Ruska dnes asi ve světě nejznámější, ale pro cizinu zrovna strašidelná. Mravní ničemnost tohoto činitele ruského znázornil prý Tolstý v Toporovu velmi pravdivě. „Voskresenie“ ostatně na Rusi samé v konservativních kruzích dělá tutéž zlou krev jako „Kreutzerova sonata“ a konservativní časopisy kladou je v úpadkovou dobu ducha Tolstého, nečistými popisy a rozbory chtějícího dáti — poučení! Schvalují proto zcela jednání amerického nakladatele „Voskresenija“, jenž nemravné odstavce vypustil a na protest Tolstého odvětil, „že redaktor vydavatel amerického listu jest nadán vysokým posláním v národě, aby šetřil společenských mravův a zároveň byl proto i přísným censorem všech prací u něho tištěných.“ Tuto censuru amerického nakladatele, v zemi s tiskem nejsvobodnějším na světě, dlužno prý vystaviti vzorem i evropským a zvláště ruským nakladatelům.

Ruští operní skladatelé Rimski-Korsakov a Cui zadali nové opery ku provozování carskému divadlu v Petrohradě. Rimského-Korsakova „Carská nevěsta“ však správou divadla zamítnuta jako slabá (od jednoho z nejlepších ruských operních skladatelů); opera Cuiho „Saracen“ (dle Al. Dumasova Karla VII. v textě pořízená) přijata.

V Petrohradě jak vidět vládne starý divný duch hudební stále. Skladatel Cui jest jak známo příčinou neúspěchu Smetanových oper v Petrohradě. jeho mocné slovo je odstranilo. — Ředitelem carských divadel v Petrohradě jmenován kníže Volkoňský, známý spisovatel a esthetik ruský.

V Kazani vydal Iovan P. Raganovič knihu: „Križanič i jeho filosofie nacionalismu", vyličuje život ideje, snahy a neúspěch zneuznaného prvního panslavisty, kněze katolického a Charvata Jurije Križaniče, jehož nepochopivše car ani ruské okolí jeho, poslali na — Sibiř. Spisovatel Raganovič Rusům představuje svého krajana, jenž ani ve vyhnanství pracovati pro Slovanstvo nepřestal, jako předchůdce Petra Velikého. Križanič stále zůstává nedoceněn, ač náhledy a úsudky jeho jsou vpravdě prorocké a mnohé z nich teprv nyní, jak se náleží, vynikají svou bystrotou a pravdivostí.

Společnost astronomická v Petrohradě, jež na vyzvání vlády utvořila komissi na prozkoumání otázky, zda příštím rokem možno by bylo ruský kalendář upravit podle západního Gregorianského, skončila své porady prohlásivši, že skládá úkol na sebe vložený, protože nemůže srovnati církevní reguli svátků pohyblivých s kalendářem západním. Radí tedy zatím jen klásti obojí datum vždy vedle sebe ve všech úředních zprávách a listinách, ale starý stil podržeti. Tyto těžkosti ruskou církví činěné zaviněny špatným výkladem Nicejského ustanovení o svěcení Velkonoce. Konec století tedy ještě neuzrál pro řešení otázky této, století dvacáté zatím povleče s sebou absurditu starého stilu dále. Ale snad už bude poslední. Diference od 28. února budoucího roku mezi starým a novým stilem bude 13 dní; ruský rok totiž bude přestupný.

Mukačovský biskup východně-sjednocené církve v Uhrách kázal svým kněžím zkrátka připraviti věci a listiny církevní pro přechod od starého k novému stilu, jenž zaveden bude v uherské sjednocené církvi od nového roku.

V Moskvě zasedala komisse zabývající se úpravou ruského středního školství. Z porad jejich vyplývá částečné sjednocení školy střední (gymnasia a realky). Realisté připuštěni budou stejně na ruské university jako gymnasisté. Těmto zůstane jediné pole university vyhraženo: filologie, jazykozpyt.

Dne 15. října postaven v Križevci v Charvatsku pomník Ante Nemčićovi, charvatskému básníku z illyrské doby. — Tomkovy Dějiny české převedl do charvatštiny Ivan Nep. Jemeršić, jenž nedávno vydal i historicky-statistickou příruční knihu „Hrvatski narod", psanou sic co nejpopularněji, ale důležitou pro informace o charvatském národě vůbec. — „Slovanský Přehled" v prvním sešitě II. svého ročníku přináší stížnost na nejlepší illustrovaný list srbsko-charvatský, bosenskou „Nadu", že v illustrované části hospodaří hrozně německý illustrator Arndt, redaktor části obrázkové. „Nada" přináší ze slovanského a zvláště bosenského života nedokonalé, karrikované spíše než umělecké skizzy, umělců a umění domácích ani slovanských

vůbec si nevšímá, leda až už musí, za to propaguje směry, vlivy a obrazy německé. — Dodati dlužno, že nejen ty výtky jsou oprávněny, ale že skvostně a velkým nákladem jinak vypravená „Nada“ jest v obrázkové své části vůbec velmi slabá i když od směru odzíráme.

Statistiku národní slovinského Přímoří s Istrií přinesl nedávno „sborník české společnosti zeměvědné“, otiskuje ji teď „Slovanský Přehled“. Nutno ji ovšem bráti s reservou, neboť je to statistika úřední. A víme, jak statistika ta pro národnost jest spolehliva u nás; horší ještě poměry jsou na jihu. Spisovatel to též podotýká. Ale úřední statistika sama o sobě položená, číslice ty, přece vryjí se v pamět jediné a restriktivní poznámku zatlačí. Bylo by dobře buď po pečlivém ocenění vydati zvláštní slovanskou národnostní statistiku rakousko-uherskou, nejlépe přibližnou, nebo vedle úřední vždy hned udávat opravu — rovněž přibližnou.

Tak na př. na statistiku Terstu s okolím pronikavě posvítil nedávno jeden řečník na lidové schůzi spolku „Edinosti“ v Tertu konané, hovoře o budoucím sčítání lidu a žádaje od vlády lepší dohled na vlašské úřady městské a policejní. V městě samém načítáno 7301 Slovinců, správný počet je nejméně dvojnásobný. Neboť při volbách v V. kurii bylo tu slovinských hlasů 3000. Voličstvo páté kurie se čítá za pětinu veškerého obyvatelstva (což však je nízko vzato, možno vzíti až desetinu!) Tak dle počtu těch voličů by v Terstě samém bylo nejméně 15.000 Slovinců. V okoli napočítala statistika úřední 19.000 Slovinců ze 37.000 obyvatel. Avšak zase z volební statistiky vidno něco jiného: při volbách do říšské rady bylo voličů v okolí na 2000 a z těch slovanský kandidat dostal 1461 hlasů, italský jen 524. Při volbách jistě též byl nátlak a ani volební výsledek není správný, ale přece i dle něho čitáno (20 lidí na jednoho voliče) vypadne na Slovince aspoň 30.000 duší. Terst s okolím čítá 162.000 lidí, z nich napočítali Slovinců na 26.000 („Sborník“ udává zevrubně 27.725 Slovinců). Vlastně jest v Terstu s okolím nejníže vzato na 45.000 Slovinců — tedy dobrá čtvrtina. Z některých úředně konstatovaných údajů zřejmo, jak na mnohých místech sčítací komisse si počínaly: tak v obci Rojanu u Terstu napočteno 70 Slovincův mezi 2395 obyvateli — ale slovinských školních dítek je tam 300! Volitelův slovinských je tam 200!

Národnostní statistiku balkanského poloostrova zvláště důležité v tom ohledu Macedonie a Bulharska přináší vídeňská „Geografische Rundschau“ v č. 10. až 12., z níž budoucně stručný výtah pro politickou zajímavost a důležitost přineseme.

Úmrtí v cizím literarním a uměleckém světě ohlášena: Giovanni Segantini (29. září), slavný malíř italských Alp (moderního směru); Paul Janet (4. října), politický a filosofický spisovatel francouzský (u nás přeloženy jeho dějiny vědy politické); Oskar Baumann (12. října), proslulý cestovatel a znalec východoafrický, rakouský konsul posledně v Zanzibaru; předseda italského družstva novinářského, spisovatel a žurnalista senator Romualdo Bonfadini (14. října). — Spisovatel bohoslovný, německý Jesuita, Tillmann Pesch (18. října).

Školství. Letošní zápis na středních školách českých nasvědčuje, že kulturně sílíme. Kdežto r. 1889. bylo všech žáků 17.019, přibylo za deset let 28% žáků; škol přibylo 40%. Celkem letos zapsáno 21.937 žáků.

České školství pokračovací v království rovněž se utěšeně zmáhá. V minulém školním roce měli v Čechách 358 pokračovacích škol, z nichž českých 203, německých 138, a to živnostenských českých 179, německých 113; obchodních 22 českých, 20 německých; smíšených 2 české a 2 německé; loďařské 2 německé. Dívčích bylo 17, a to živnostenských 9 českých a 4 německé; obchodní 1 česká a 2 německé; smíšené 1 česká. I zde patrno, že národ náš dovede vyráběti — převaha českých škol prumyslových, ale neumí z výrobku těžiti — převaha německých škol kupeckých.

Školství české výborně doplňují měšťanské školy, jichž je v království 378, a sice je 127 českých a 89 německých pro hochy, 92 českých a 70 německých pro dívky. Měšťanských škol soukromých je českých 3, německých 5, z nichž 7 dívčích (2 české, 3 německé) a 1 česká chlapecká.

Zajímavé číslice vykazují letošní zprávy o školství v Praze, kdež je 238 trvalých a 76 pobočných, celkem 314 tříd na školách obecných měšťanských. Těchto je 37. Ve školách měšť. je 1988 hochu a 2253 dívek, celkem 4241. V obecných školách je 6459 hochu, 5933 děvčat, úhrnem 11.392. Školou povinných českých dětí je 19.142, a sice 9782 hochu a 9360 dívek. Z těch do německých obecních a středních škol chodí 593 českých hochu a do obecných škol německých 655 dívek, kdežto německých dítek do českých škol chodí jen 100. Také známka doby.

K vuli srovnání uvádíme vzrust obecného školství ve Vídni. Tam bylo r. 1870. jen 83 obecných škol se 646 učiteli, což vyžadovalo půl milionu zlatých. Dítek bylo tenkráte 35.810 školou povinných. Roku 1889. již bylo ve Vídni 394 obecných škol se 4806 učiteli a 176.734 žáky. R. 1898. vyžadovalo školství obecné náklad 8.5 mil. zl.

V pokrokovém učitelstvu jeví se hnutí podobné onomu, kteréž úplně již zavládlo mezi „mladými“ učiteli německými. Hnutí to lze shrnout v heslo: prvě s náboženstvím ze školy a tudíž dusledně i prvě s knězem. Některé listy ještě stydlivě zapírají a omlouvají, že prý se jedná toliko o stavovskou volnost učitelstva, jiné však zcela upřímně se přiznávají k dusledkum onoho hnutí a nikterak nezatajují, že chtějí výchov a školu beznáboženskou v plném toho slova smyslu.

Výměnu myšlenek o ruzných sporných otázkách zahajují nyní také listy pedagogické. Brněnský „Učitel“ na př. probírá tím způsobem otázku vyššího vzdělání učitelstva. Tento způsob rozboru věcí sporných by se doporučoval také jinde.

Reorganisace měšťanských škol dožaduje se také moravské učitelstvo oněch škol. Na letošní valné hromadě Jednoty učitelu českých měšťanských škol na Moravě usneseno domáhati se vyššího vzdělání a přísnějších zkoušek pro úřad učitelský na školách měšťan-

ských. Vše arciť jenom pro nástupce. Nynější „odborní" páni již se asi spokojí s nižším svým studiem a méně přísnými zkouškami. Dále se domáhají rozšíření měšťanské školy, více péče po stránce vychovatelské, více volnosti ve škole a neodvislosti učitele od školdozorce, zjednodušení učby, méně úkolů písemních, zavedení rýsování a vubec bedlivějšího přihlížení k praktickým potřebám, což jest rozumno a potřebno. Méně zdaru lze očekávati od pokusů s novým směrem biologickým, jaký zastávají mladší učitelé a jich organy. V „Besedě Učitelské" tento nepravý biologismus nepěkně zbičován ve článku: Jak se vyučuje biologicky? Je zde opět důkaz podán, jak se u nás chytnou každé novoty a myšlenky v Němcích pronesené, ať se k nám hodí nebo ne, ať je zdravá nebo chorobná.

Tuto povrchnost v jednání a smýšlení velmi případné zachycuje pražský „Život" v 17. čís. na str. 404., kdež píše: „Dnes ve veliké většině jsme šosáky, neopravdovými břidily, kteří nemají nic svého, nedobývají pro svou hodnotu ničeho, ale běhají za cizí myšlenkou, finguji buď jalový aristokracismus „lesklé bídy", anebo zastírají hesly a vnějšími cetkami mělkost a inferioritu ducha. A máme-li přece ještě něco, jsou to jen slova, fraze." Ve „Vychovateli" pak případně (č. 19. str. 238.) známý satirik doplňuje obrázek znamenité v tato slova: „Ještě než opustíš učitelský ústav, vycvič se dobře v chameleonství, čehož si však neosvojíš, nebudeš-li pravým „liberalem". Každému dělej poklony, od něhož mužeš očekávati prospěch. Před panem hejtmanem mluv horlivě o dynastických citech, v hospodě se vynášej, že jsi národní učitel, a každého kněze ujišťuj, že jsi katolický učitel. Pravou barvu ukaž jen ve schůzích. Tam spílej kněžstvu a obviňuj je, že jest nepřítelem školství a vzdělanosti, a o katolických učitelích nikdy nezapomeň říci, že se zaprodali za niklák. Tak budeš slaven ve „Škol. Obzoru" a budeš se míti dobře, neboť nynější školský system jest pro podobné charaktery právě ‚passend'."

Úsudky tyto bohužel nejsou upřílišeny v ničem, jak patrno z časopisů, v nichž zřídka najdeme článek, kterýž stojí za čtení, za to však všude plno jizlivé polemiky a nectných útoků na věci neb osoby nemilé. Ve schuzích málo kdy se hovoří o věcech opravdu školských, v listech pořídku článků a zpráv věcných a opravdu „odborných". Nic než polemika nechutná a vášnivá traktáty formou i obsahem odporné.

Pro doklady netřeba choditi daleko. Tak na příklad ve „Škole a Národu" jakýs zakuklenec „Záhořanský" rouhavě se posmívá jisté učitelce, že ona, začátečnice neprobrala článek čítankový dle ustáleného receptu a vyvozuje z toho, že příprava na ústavech klášterních nestačí k povolání učitelskému. Pisálek tropí si nehorázný smích z toho, že učitelka ta vzala útočiště k sv. Antonínu a za vyslyšení děkuje ve „Sk. B. S. P." Neméně „nóbl" píše „Šk. n. v.", která se již tak zdokonalila v „odborné" polemice, že „Šk. Obz." je proti ní pravé neviňátko. List uvedený píše: „Když na ústavy učitelské půjde jen ten brak klerikalní a nejodvislejší stvury propagandy klerikalní, pak z ústavu

vycházeti budou duševní tupci, čímž národ ve svém kulturním rozvoji nedozírných škod utrpí" — a tím brakem míní učitelky vychované v soukromých ústavech klášterních!

Také v jednotách učitelských převládá polemický směr a věcných přednášek čistě školských neb výchovu a školy se dotýkajících je dosti skrovně.

Moderní vědeckost pak jeví se v časopisectvu hlavně tím, že měrou nevídanou hromadí názvy a jména cizácká i tam, kde zcela dobře se hodí české slovo. Na doklad poukazujeme ku článku Donáta „O pedagogické suggesci", kde ne zcela půldruhé stránky obsahuje 91 cizích slov. („Život" č. 15. str. 338.)

O rozdělení zemské školní rady moravské dle národnosti se jedná prý zcela vážně, že by pak tak okresní školní rady bylo třeba rozděliti, rozumí se samo sebou.

Zajímavou statistiku o postupu sestavila hodonská jednota učitelská na Moravě, dle níž mladý učitel by postoupil za skutečného učitele, rok 1898. bereme-li za podklad, v okresu Uher. Brod a Uh. Hradiště (m.) 9 let, pro Šumberk a Brno (venkov) 10 let, pro Krumlov, Valaš. Meziříčí a Třebíč 11 let, pro Místek 12 let, pro Brno (město), Jihlava (v.), Nové Město a Olomouc (v.) 13 let, pro Dačice, Velké Meziříčí, Boskovice a Holešov 14 let, pro Zábřeh, Přerov, Hranice a Nový Jičín 15 let, pro Litovel, Tišnov, Jihlavu (m.), Znojmo (v.) 16 let, pro Mor. Třebovou, Kroměříž (v.), Hustopeč a Uh. Hradiště (v.) 17 let, pro Šternberk, Prostějov a Kyjov 18 let, pro M. Budějovice a Vyškov 19 let, pro Hodonín 20 let, pro Kroměříž (m.) 23 let a pro Olomouc (m.) 28 let. Toť jsou přeskvělé vyhlídky do budoucnosti pro tyto mladé lidi! Nejméně jen (!) 9 let, nejvýše jen — 28 let!

Na konec pak zaznamenáváme „Vůdčí zásady vlasteneckého učitelstva" na sjezdě kyjovském letos delegaty schválené. Tam prohlášeno: 1. Láska k Bohu, k vlasti a k národu, láska ku práci, k ideálům, k pravdě a kráse budiž i na dále heslem našim. 2. Všichni v jednom šiku vystupovati budeme proti nepřátelům školy novodobé. 3. Spojenými silami domáhati se budeme: *a)* práv a svobod nám náležejících, *b)* vyššího vzdělání stavu učitelského, *c)* řádné odměny za práci svědomitě konanou. 4. Všech, kdož hlásají hesla podvratná a tím i rozkol v učitelstvu a v národě, budeme se varovati.

Katolické gymnasium slovinské, kteréž zakládá v Lublani arcibiskup Dr. Jeglič, má býti otevřeno v nedaleké budoucnosti. Vyučovati budou kněži, kteří již nyní konají příslušná studia na vídeňské universitě.

Vesnické útulny pro děti nevyspělé zřizují v Rusku. Posledně zřídili je v gubernii Poltavské nákladem zemstva. Výsledky jsou velmi dobré. Ubylo požárův a jiných neštěstí.

Bohoslovecký ústav kardinalem Koppem v německé Vidnavě za tím účelem zřízený, aby odchoval „německé" kněze, sotva asi splní naděje. Do I. ročníku přihlásilo se celkem 5 bohoslovců a z těch 3 zcela jistě jsou původu slovanského.

Pro vyšší studium připravují ženy 3 gymnasia v říši rak.-uherské. České v Praze, nejstarší, německé ve Vídni a maďarské v Budapešti. Toto mělo roku 1898.—99. v 3. roku svého trvání 216 žákyň, a to 75 katoliček, 25 luteránek a 85 židovek.

V Uhrách dosud je škola celkem náboženská. I tam, kde stát vede rozhodující slovo, pečuje se o náboženský výchov dítek měrou náležitou. Dokladem je nedávno vydané nařízení ministra vyučování, aby všichni učitelé chodili s dítkami do kostela a tam řádný vykonávali dozor příkladný.

Hmotné poměry učitelstva osvětluje velmi případné srovnávací přehled, kterýž uveřejňuje „Szkolnictwo". Podle něho obnáší služné:

	Strážník (sluha)	Učitel starší	Učitel mladší
I. tř.	840	800	500
II. „	720	700	500
III. „	600	600	450
IV. „	480	550	450
V. „	—	500	400

Kromě toho dostává strážník (sluha) oděv, byt a každý 3. rok přídavek, a sice 30, 60, 90, 120, 160, 200 a 250 zl.

Za to v americkém Novém Yorku vyměřeno nejmenší služné učitele na 900 doll. čili 2250 zl. a služné stoupá až na 7000 doll. Nový York sám vydává ročně okolo 30 mil. zl. na školství.

Co platí za škodlivo u katolíků, to se chválí u socialistu: snaha po vyšším vzdělání universitním. V neděli dne 9. října otevřena socialistická universita v Paříži, a tu všechny listy svobodářské s uznáním zaznamenávají tuto událost. Zároveň však všemožně zastávají se požadavku zednářu, aby řádům katolickým vyučování a výchov zcela byl zakázán.

Žákovské úrady pořádají mnozí professoři amerických škol za tím účelem, aby přímo od žáku zvěděli, kterým předmětum a prvé nejraději se učí, čímž zajisté nemálo přispěje se k objasnění tak mnohých záhad vyučovatelských. Takové „ankety" žákovské také u nás by nesly dobré ovoce.

Ve Francii škola vždy víc a více přichází do rukou žen. Již nyní je na státních školách a lyceích 54.000 učitelek světských. Rovněž i ve Švýcarech vzrůstá vliv ženy ve školství a výchovu veřejném. V bernském kantoně předložila vláda návrh zákona, dle něhož také ženy mají zasedati ve školních komissích prvého a středního stupně za týchže podmínek jako muži.

Ročník IV. (XVI.) Číslo 12.

HLÍDKA.

Dr. Josef Krasoslav Chmelenský a Morava.

Ku stým narozeninám »panenského, milého pěvce« načrtl FR. J. RYPÁČEK. (O.)

Chmelenský, odpovídaje dále na list Palackého, v němž byla zmínka o chystaném slovníku encyklopedickém, píše na konec: „O brzkém vydání Slovníku encyklopedického pro Čechy, Moravany a Slováky mi ještě nějaký čas pochybovati dovolíte; když z celého jeho chystání několik dobrých článku pro časopisy se docílí, to bude tušim celýoučinek, jestli se Vy sám v čelo pracovníku pro toto obrovské dílo nepostavíte. Mně tedy nezustává, než list tento Vašimi vlastními slovy končiti: Zdař to sám Bůh!“

O Chmelenském čteme (Truhlářův Výbor z lit. české, doba nová), že složil mnoho básní lyrických, „vynikajících něžností citu, lahodou slohu a rythmickou hudebností.“ Záhy již obracel se k Moravě, a když ji poznal, počal ji opěvati jako milenec.

V almanachu svém „Kytce“ na rok 1836. v básni „Sestry mé“ oslovuje sestry moravské:

> Dcery pěkné na Moravě,
> krasavice májové!
> Vy hledíte usmívavě
> na své krásy dulkové.
> Sotva v dulku svodném tváři
> lehký posměch že si hrá:
> již z nich »odpusť« sladké ráčí,
> duše jemná, citlivá.
> Vás já sestrami smím zváti,
> máti má — je vaše máti.

V „Kytce“ na rok 1838. čteme pak velmi známou a znational„Píseň hanáckou“ s počátečními verši:

> Aj což na světě mi schází
> v kraji Hany bohatém?...

V „Poputnicích“, uveřejněných v „Kytkách“ na r. 1837. a 1838. v básních „Pozvání“ a v „Opavě“ projevuje poetický poutník prostými, ale srdečnými verši vzájemnost národní ve všech zemích českých, a přichylnost a sourodnost Čech s Moravou pěkně vystihuje báseň „Dvě sestry“, končící povzbudnými verši:

Vzejde-liž vám předce ráno?
Po mlhách slunce laskavě?
V Čecháeh-li sto Čech schováno,
tisíc Morav v Moravě.

V básni „České srdce“ pozoruje básník různé řeči a nářečí na Moravě, an píše:

Zde valasky, tu slovácky,
tamto polština,
zde se němčina ozývá,
tam se zdá, že Češka zpívá,
odtud zní to podhorácky,
tam i frančina.
Morava se uzardívá,
jako jarní den.
Důkaz, dí, to mé mladosti,
hle, vzdor řeči rozdílnosti,
předce v těle mém přebývá
české srdce jen.

Nejvíce veršů „moravských“ čteme v „Kvítí polním z Moravy a ze Slezska“ a v „Růžích planých z Moravy a ze Slezska“.

„Kvítí“ obsahuje 31 epigrammů klassickým rozměrem psaných a charakterisujících jednotlivá města a místa, ve kterých básník prodlel. Chmelenský počíná Olomoucí, tehdy ohraženou, kterou oslovuje:

Kněžstvu ty město milé, buď zdrávo, ty město vojínů!
Ozdoba tvých knížat — žezlo i mitra i meč.
Již nekvěl, že osud ti do šířek nepřeje růsti:
Tím se ty více stkvíš — vzhůru se mocně nesouc.

Po charakteristice Svitav přechází k Prostějovu, nyní vrácenému své české původnosti, tehdy ovšem zněmčenému:

Město ty nejširší po hlavních, jakž tě nazývat?
Jsi Moravan čili žid? Ach, ta otázka bolí!

Tovačov oslovuje apostrofou:

Hle Tovačov! což řeknu o něm? Kniha jen Tovačovská
láká právníka — kraj podoben stu jiných.

Dobře jest naznačeno tovární Brno:

Město veleslavené, věru nejsi ty panna nevábná;
vše, co ku kráse chybí, šperk nahradil to i rám.

Po charakteristice Komárova, Chrlic a Čejče líčí Vyškov (básník píše Výškov):

Výškove! přirozenou's oborou, kde mladá Hana tančí,
s níž v lesních lučinách hrá směle laňka plachá!
Ač z tvé někdejší mnoho nezbylo slávy potomkum —
Troyer a Liechtenštein [1]) — kdo znova vás probudí?
Vítej, neb Kanaan otvíráš vlasti překrásné,
tvému podobný zpěv zněl při kolébce mi již.

Starobylý Přerov, tehdy město krajské, pozdravuje básník:

Kraj, Přerove mně milý, již dávno po tobě je nazván!
Jméno ty máš, clo i plat Hranice sobě drží.
Sláva tvá zhynula, kraje pěknost tobě ji nahraď:
nad zlato krásu slav, té se i sláva koří.

Krása a důležitost města Kroměříže, kde básník trávil dlouho, jak víme z dopisů Čelakovskému, jsou vystiženy nadšenými slovy:

Nevěsto stálá Olomuckých knížat a pánův,
po věky mladnoucí v objemu zahrad a luk.
Rozkoše měst velkých s uměním a přírody krásou
čárně si ustrojily v tobě celek jediný.
Vším blahem oplývej, spanilý ty Děvíne moravský,
nejsladší píseň má věnována ti buď.
Jáť zde poprv poznal, Moravan že přát Čechu muže;
Čech že Moravci přeje, známa ta pravda u nás.

Hostýn, posvátný a velebný, pozdravuje básník stručně:

Slavný Hostýne! vzdoroval's ty i zlobě tatarské,
zpíval o tobě Lumír — kdož pěti ještě by směl?

Přestavlky a zámek jejich nadchl básníka k pozdravu opravdu vzletnému:

Tobě to pozdravení, bohaté Hany zámku milostný;
pyšníš ty se Hanou, neb Hana, že's ty jejím?
Strážce mladý, zvědavý! — Okem orla na míle do dálky
touláš se v rovinách kolkola hustoklasých.
Sad z Lilií starodávného kmene tu kvete nově;
Grácie pěstí vrch — stav, Moravo, zde Olymp.

Chválí ozvěnu na hřbitově u Lipníka, pozdravuje Hukvaldy a velebí při tom arcibiskupa Chotka, jenž odhalil je světu.

Královské město krajské, Uherské Hradiště, oslovuje básník vzpomínkami historickými:

Což Morava, tvoje máť, se bojí o tě, má Přemyslavko,
že o tě lokty své kol kolem obvinula?
Kdož by nebál se! Památníkem jsi ty slávy rekovské:
Zde dlel náš Otakar, náš Svatopluk i Jiří.

---

[1]) Karel z Liechtenšteina a Ferd. Jul. hr. Troyer, slavní biskupové.

O svatyni Velehradské znějí zbožná slova vzpomínkou na svaté naše apoštoly takto:

Svat Velehrad! S Moravou zde ty, Čechie, klekni k modlitbě,
z tvých oblak Slovanům slunce vyblesklo nové.
Dvé hvězd největších zde na obzoru vzešlo křesťanstvu:
Mám-li je pojmenovat: Náš to Cyrill a Metud!

Krásný a široký rozhled s hradu Buchlovského popisuje básník nadšenými slovy:

Buchlove! kam to hledíš? do Uher, do Rakous, lidomil jsem;
zde stoje výše vrchů věčně slynouti budu.
Nad Moravou vládnu, třeba nechtěla vládu tu uznat;
S Berchtoldem čest má přešla na listy dějin.

Přešed Polešovice vzpomíná básník Jihlavy:

Jihlava jest to Moravci, Přelouč co u nás Čechu bývá:
a v městech těch obou zdráv, brachu, vládne rozum.

Cestu po Moravě končí básník apostrofou královského Znojma:

Znojmo romantické, svížím ověnčeno révím!
Břeh Dyje, ač žulový, tvé vnady k sobě vine.
Sláva cizí ti není: že tu knížata trůnila slavná,
tamto na skále hrad ještě potomku jeví.

Básník přechází do Slezska, počínaje Těšínem:

Ó mne Těšín potěšil, jeho kraj jest právě útěšný!
Statný tento jinoch sám zve manem se Čechův.

Prošed Jablunkovem a Velkou Polomí, krátce jako Těšín oslovuje Opavu:

Panno velekrásná, ctné sídlo knížat Opavských,
krásnější než ty tvá je vyhlídka — do Prus.

Přešed Rudoltice, Jindřichov, Ratiboř a Tlustomost, stane básník u Bavorova, který ho upomíná na rodný Bavorov nad Blanicí v Čechách, kde narodiv se, záhy osiřel. Elegicky zní oslovení pruského Bavorova:

Aj Bavorov pruský! nejmenší nejsi ty město,
a větší než můj nad Blanicí Bavorov.
Předc bych byl tě minul, jméno však tvé mi posvátné;
obsahujeť vše, co mé někdy bohatstvo bylo.
S pláčem líbám vás, vy popelnice otce i matky,
můj ples i pláč první ty jsi poprv uslyšel!

Cesta městy slezskými končí se Bohumínem:

Z Prus jdu; převezte honem k Bohumínu co mého přes Odru;
my cla nedáme; vezeť Čech slzy z Pruska jenom!

V „Růžích planých z Moravy a ze Slezska", jako v „Kvítí" měst a míst moravských a slezských, básnicky vzpomíná řek a charakterisuje Moravanky z různých končin moravských. Svědčí o tom nápisy básní: „Morava", „Odra", „Hana", „Visla" a pak „Slovácká nevěsta", „Hanácká nevěsta", „Valaská nevěsta", „Slověnka", „Lišňanka", „Horalka", „Cikánka".

Ukázkou buďte jen „Morava" a „Valaská nevěsta".

Morava.

Táhnu od strany severní
k jihu v rovinu;
matka dobrá, moji věrní,
zná svou rodinu.
Vlast celou pečlivě hájím,
pole, louky, sad;
stejnou láskou vše napájím,
poušť i vinohrad.
I ty lesy — lesy černé
v mé zrcadlo zří,
i ty hrady přenádherné,
kde jen sova dlí.
Kde stačit nemůže máti,
dcer vysílá šest;
v službě vlasti mužně státi
blaho jim i čest.
Co si o Vltavě zpívá
hlučně Šumava,
tak to též z mých hvozdů znívá:
»Máť jest Morava!
Máť jest ona všech milovná,
plesu — nářeku;
váha její přízně rovna
lásce — nevděku.
Nediv se, že stále pláče;
perly — její znak!
I když srdce slastí skáče,
mokne někdy zrak.«

Pěknou básničkou a zpěvnou i rozmarnou (bývá také o koncertech zpívána) jest „Valaská nevěsta", která zní:

Jede ženich můj! — hle, sedlo
od koně ho nedělí!
On a kůň jsou tělo jedno;
jede k mému veselí.
Dva provázky vrancem vládnou,
valachu té uzdy dosť!
Proto jeho kůň vždy tančí,
všeho nucení jsa prost.
Znám dědinku tvou i chyžku,
všecko mi tam vědomé;
snadno tvůj vraník utáhne
tebe, mne i věno mé.
Tys můj ples a já tvá rozkoš!
Ten se párek nese sám;
a že věno mé netěžké,
tím i lehké srdce mám!

Tak psal, tak smýšlel o Moravě muž, jehož můžeme zváti nejšlechetnějším ze šlechetných, nejobětovnějším z obětovných, nadšenec i vlastenec, horlitel i buditel, jemuž upřímně a přátelsky byli oddáni „otec vlasti" Frant. Palacký a pěvec „Ohlasův" i „Růže" Frant. Lad. Čelakovský, jenž o pohřbu (Chmelenský skonal 2. ledna 1839) Chmelenského dne 5. ledna 1839 želí, proč věčná vláda z prostřed díla odvolala pracovníka, jenž neunavně pracoval v dobrém boji a v blahém činu. Právem loučí se Čelakovský s dobrodincem svým slovy:

Odpočívej, perlo drahá,
na dně moře hlubokého
— — — — — —

až do jitra blaženého,
kde nás opět povolá
k jasným dnům hlas anděla!

A v roce skonu přítelova předmluvou ze dne 31. října 1839, tudyž krátce před památkou všech věrných dušiček, věnoval Čelakovský svůj „Ohlas písní českých" věčné paměti svého Vlastimila a Krasoslava; končíť předmluvu slovy:

„A tak ze všech dárkův, jež mi kdy Musa propůjčila, tento mi nejmilejší věnován budiž památce mých neocenitelných a příliš brzce z tohoto života vykročivších přátel — Josefa Vlastimila Kamarýta a Josefa Krasoslava Chmelenského — jménům, jimižto že vedle jiných národ český honositi se nepřestane, jist jsem."

* * *

Ku charakteristice vzácného vzdělání esthetického, vážného smýšlení vlasteneckého a starostlivého dychtění literarního vyberme si ještě některé význačné věty z výborné úvahy Chmelenského s názvem „Slovo o kritice", uveřejněné po prvé v „Časopise Č. Musea" 1837 (ročn. XI., sv. III., str. 263.—279.). Když už před tím v různých časopisech již od let jinošských, a zvláště pak v Palackého „Časopise Č. Musea" a v Čelakovského „České Včele" po mnoho let referoval o divadle a o nové literatuře, napsal Chmelenský znamenitou a dosud cennou rozpravu o kritice. Slyšme myšlenky jeho z r. 1837.!

„Kritika musí v každé literatuře své místo míti; kde té není, tam bychom posavade i nadarmo vyššího literního života hledali."

„Slova vlastenec a spisovatel byla synonyma, kdo se kde svou láskou k mateřskému jazyku projevil, musil chtě nechtě psáti, třeba ke spisování ani schopností ani povolání neměl, a kdo několik řádek anebo veršíkův napsal, jmenován byl vlastencem, ano často slovutným vlastencem."

„My nepotřebujeme mnoho spisovatelův ledajakých; naše literatura, právě že teprva od nedávna ze sna dvěstěletého procitla, může jenom rozumnými a dobrými spisovateli od opětného dřímání a snad věčného spánku zachráněna býti, jen takoví mohou jí opět vážnosti u sousedův, ano i u vlastencův získati, a to však jen tenkráte, když se špatnými knihami jejich bez toho obtížné snažení nekazí."

„Všemožná dokonalost v dosažení všeho, cožkoliv k dobru a ke cti českého národa a české vlasti počínáme, jest hlavním naším cílem, cílem každému pravému vlastenci přesvatým, cílem, před nímžto

všecko sobectví a každý nízký chtíč se skrýti musí, a protož třeba zvolna všecko odstraňovati, co prostředního jest, co však špatného, co nejrychleji mejtiti a udušovati.“

Za nejlepší časopisy tehdejší, kam měly býti psány dobré kritiky o spisech českých, považoval Chmelenský „Časopis Č. Musea“ a „Časopis pro katolické duchovenstvo“. Zajímavo jest, co Chmelenský, sám pilný přispěvatel do „Časopisu Českého Musea“ (již v I. ročníku ve svazku druhém r. 1827. čteme balladu Chmelenského „Věnec a prsten“), píše o Musejníku, vlastně o svém příteli Frant. Palackém, redaktoru jeho; ve slovech Chmelenského vidíme již Palackého celého. Píšeť Chmelenský (Palacký byl tehdy v Římě):

„Časopis musejní — nejstarší ze všech českých — má to veliké štěstí, že muž všestranně vzdělaný, veleosvícený, zkušený i hlubokým důmyslem i čistou mravností i moudrou povážlivostí ku každému vyššímu liternímu podnikání zcela schopný redaktorem jeho jest. Dary výborné, jež mu matka příroda u veliké štědrotě podala, objevily se nám v nejvyšší skvělosti v jeho historickém a krasovědném zpytování. Pan Palacký má vážnost ve veškerém slovanském literním světě, a dle svého dosavadního studium, zvláště vědy aesthetické, jest on nejen v stavu každou pro časopis musejní podanou kritiku ouplně oceniti a posouditi, alebrž i sám nejdůkladnější kritiky pro časopis ten psáti, jak to již nejen v Musejníku, ale i v jiných učených spisech často dokázal.“

„Čas jest, aby se časopisy již o domácí půdu rozdělily, a jen tím způsobem, že pro každý časopis dle rozličností předmětů i rozliční spisovatelé pracovati se uvolí, dá se očekávati i peknější květ, vznik a zdar časopisectví českého, posud ještě mnohé vady i na čele majícího.“

„Kdo má vlastně kritiky psáti? . . . Slovem, jen mužové, jako Čelakovský, Palacký, Šafařík, Vinařický a těm podobní, se s kritikou zabývejte. Nebo což jest posuzovatel, než veřejný soudce, a může to kdo jiný býti, leč muž všestranně vzdělaný, zkušený, moudrý a osvícený?“

„Mámeť za to, že každá i ta nejpřísnější kritika z jistého ohledu ctí jest, protože jen o takové knize se soudně psáti dá, a dle našich pravidel jen o takových kriticky jednati má, kde aspoň něco dobrého jest.“

„Každý posuzovatel, bera kritické péro do ruky, měj jako dějepisec pravidlo před očima: Psáti budu sine studio et sine ira!“

„Pravdivost a důkladnost jsou tedy hlavní potřeby každé kritiky . . .“

„I nejpřísnější kritika, kdežto kárání převahu mělo, ještě nikdy neuškodila; naproti tomu nevčasné chválení marných a sobeckých mladíků mnohého z nich pokazilo...“

Chmelenský, jehož výroky velmi dobře hodí se poměrům našim, končí: „Pravda, heslo všech dobře smýšlejících, buď i heslo každého, kdož se k spisování kritik odhodlává, ano jen vědomí, že ta jeho vůdkyní při spisování byla, jest mu pevnou záštitou proti překypující zlobě, uražené marnosti a nenasycené ctižádosti. Kdo v sobě dosti síly aneb povolání necítíš pravdu pronésti, nechej kritiky, protože nikdy jiný, leč fragmentární a nejistý soud vynésti v stavu nebudeš. Kdo se jednou věci jakékoli obětuješ, obětuj se jí s celým srdcem — polovičností nikde a nikdy v hod nepřijdeme...“

Josef Krasoslav Chmelenský byl z poctivých a nadšených buditelů vlasteneckých, kteří jedinci jsouce pracovali za deset, vykonali za sta, cítili za tisíce, doufali za miliony a oblažovali miliony.

Soubor spisu J. K. Chmelenského byl vydán r. 1870. v „Národní bibliotece“, v díle pátém, s názvem: „Dr. Jos. K. Chmelenského vybrané spisy. Svazek první.“ Patrně chystán byl také svazek druhý, ale nevydán. K prvému svazku jest přidána fotografie básníkova. Ve svazku tomto jest: Díl I. Láska Čechova, dramatická báseň o praotci Čechovi, díl II. Básně, a to nejdříve Výbor ze sbírky roku 1823. vydané (dle vlastních oprav spisovatelových), drobné básně a nápisy (mezi básněmi „Ohlas Žofii Jandové“, znělky věnované Žofii Jandové, aby básník zakryl nevinný klam svůj; napsal totiž „panenský pěvec“ roztomilé básničky a podepsal se „Žofie Jandová“), pak básně z „Novoročenky“ na rok 1824., básně z almanachu „Dennice“ na rok 1825. (mezi nimi dojemné „Elegie na břehu Blanice“; básník totiž, syn učitelův, velmi záhy úplně osiřel), básně z „České Včely“ na rok 1834., z almanachu „Kytky“ na rok 1836. (Panny české, Na nevinnost, Růže Tetínská, Otčina, Děvy slovanské atd.), z almanachu „Kytky“ na rok 1837., z almanachu „Kytky“ na rok 1838. (Chodníček lásky, Píseň hanácká), Poputnice čili písně cestujícího (Pohled na Prahu), Kvítí polní z Moravy a ze Slezska, výbor básní posud netištěných, Růže plané z Moravy a ze Slezska. V dodatku jest známý Spytihněvův soud (z Musejníka na rok 1837.) a deset ohlasů z anakreontických písní Jakoba Vittorelli (z Mus. na rok 1838.). Díl III. obsahuje „Prosu“, a to divadelní recense z „České Včely“ 1834, Něco o divadle ve Lvově a o překládání z cizích jazykův a další recense z „České Včely“, Slovo k českému herectvu, které ani penězi není

k zaplacení (z „České Včely“ 1835), o českých operách (tamže), o Tylově „Čestmíru“ (tamže; při tom se dovídáme, že Chmelenský chtěl již dříve než Tyl napsati drama o Čestmírovi, ale přesvědčiv se o nezpůsobilosti látky k truchlohře, napsal historický obraz o šesti zpěvích, vlastně báseň epickou „Vlastislav a Neklan“ a uveřejnil v Musejníku 1829), Slovo o kritice, Zprávy z Moravy (vyjímky ze psaní k panu Františku Palackému), Manství česká (z Musejníka na rok 1832.) a konečně Karlšteinské manské právo (z Mus. na rok 1835.).

Z veršů J. K. Chmelenského znárodněly některé písně milostné i vlastenecké, na př. Chodníček lásky (Pěkně na chodníček svítil mi měsíček, když jsem šel za svou milou), Přemysl (Doorávám, dokonávám, moje práce skončena), Píseň hanácká (Aj, což na světě mi schází v kraju Hany bohatém), Růže Tetínská (Nad Berounkou pod Tetínem růže již se červená), Píseň Čecha (Kde můj je kraj, kde má je vlast? To jméno má největší slast!) Velmi často byla a jest dosud zpívána Píseň Moravana, která jakožto výrazná a vlastenecká píseň J. K. Chmelenského, nechť zakončuje skromný náš jubilejní článeček o „panenském a vlasteneckém pěvci“.

Píseň, ovšem dosti známá, zní:

Přicházím přímo z Moravy
sem k vám do české země,
do vlasti síly, oslavy,
milé její mi plémě!
Milé mi jest, a Moravan
od Čecha bývá milován.
Jednoho těla oudové
od dávné jsme památky:
jsme bratří, jsouce synové
naší slovanské matky!
Čech Slávy syn i Moravan,
od jedné matky pěstován!
Ano, my národ jsme jeden
a jedno plémě silné;
jeden kořen, jeden i kmen —
vždy větve nerozdílné;
ten strom slovanský národ jest,
z nás každý — jeho ratolest.

Svatou my jednu máme řeč,
jeden jazyk mluvíme;
pro něj my rádi půjdem v seč,
život pro něj ztratíme;
nás jedna krásná řeč pojí,
my jsme a zůstanem svoji!
Kde zápasil kdy český lev
pro víru, vlast a krále,
moravská vlála korouhev,
byli jsme s vámi stále!
Nám král jeden a jedna vlast,
a stejný bol i stejná slast!
Kdy zazněl k bitvě Čechů zpěv,
i nás se vojska lekla,
kde Čech za vlast vyléval krev,
i krev Moravce tekla.
»Milujme se, jsmeť jedna krev!«
to heslo mé a můj to zpěv!

Kdo, zpívaje tuto významně národní píseň, vzpomene si poetického skladatele jejího? Památka Josefa Krasoslava Chmelenského buď požehnána v národě veškerém, a zvláště na Moravě!

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil Břetislav Skalský. (Č. d.)

III.

Dějiny společnosti světa předkřesťanského.

Dříve než přistoupíme k theoretickému rozboru nezbytných podmínek pro dokonalou společnost, nebude od místa, když pohlédneme nejprve aspoň na důležitější zjevy společenského života ve světě dávném, abychom se přesvědčili o nevyhnutelnosti nápravy lidského pokolení nejen individuelní, nýbrž i společenské, jež stala se Vykupitelem. Doufáme, že se čtenář nebude diviti, když mluvíce o prvotních dějinách lidstva, budeme se opírat o svědectví Mojžíše, jediného skutečného dějepisce předpotopní epochy. Bylo by spíše divno, kdybychom neuznávali tuto nejvěrohodnější historickou důležitost proto právě, že věříme o těch knihách, že byly sepsány z vnuknutí Ducha sv. Kdo se proto protiví našim důvodům, že je opíráme o biblický dějepis, ten již tím prozrazuje, že ne z lásky k pravdě to činí, nýbrž že jedině Zjevení se jeho úsudkům protiví. Prohlížejíce tedy knihy lidstva, vidíme již v zárodku lidské společnosti, v lůně nejprvnější a nečetné ještě rodiny, složené z vyhnanců z ráje a několika jejich dětí, vidíme již tehdy, pravím, blahodárné a budující síly vzájemné lásky mezi rodiči a dětmi, otravnou a rozkládající sílu sobectví, jež nakazivši jedem záští srdce Kainovo, vede ho k zločinu bratrovraždy. Přetrhané tím svazky rodinné nikdy již nevracejí se k prvotnímu spojení, a když synové Boží a synové lidští množíce se postupem času ve dvě oddělená společenstva se organisují, manželské svazky mezi potomky Setovými a Kainovými založené jenom na pouhé žádosti místo štěstí a rozvoje působí s obou stran spíše ztráty. Bratrovražedné plémě zbavené nezištné lásky vetřevši se do domácího krbu bohabojných potomků Setových, nakazilo je svou nevěrou a svým bezuzdným sobectvím, a tou všeobecnou zkázou vyvolaný strašný trest, potopa, činí konec dalšímu rozvoji společnosti, nutíc lidské pokolení, aby se vyvíjelo opět z jediné rodiny.

Pýcha nedalekých ještě potomků Noe, kteří věří více své dovednosti než neomylnému zaslíbení Tvůrcovu, přivádí nový, ač již méně krutý trest na provinilce, přinutivši je po zmatení jazyků rozejíti se na různé strany světové, což dá počátek četným národům a zalidnění různých stran světových. Avšak i jednojazyčné kmeny v poměru k rozštěpování se vždy na nová pokolení ztrácejí patriarchalní

jednotnost a rozpadají se na drobné jednotky společenské, z nichž každá skutečně samovládce svého má, avšak má tak malý rozměr a tak malou lidnatost, že s těží může býti srovnána s přítomným jich množstvím. Jaké byly tehdejší říše, z toho možno poznati, že patriarcha vyvoleného národa, sebrav jenom několik set ozbrojenců mohl poraziti čtyry spojené krále, vracející se od porážky jiných pěti králů (Gen. XIV. 14. 15.). Již od kolébky, jak vidíme, společnosti v říše sorganisované, ze sobectví zrozená touha po rozšíření svých říší a sesílení své moci nutí ty malé králíky, aby si přivlastnili cizí majetek a aby si podrobili slabší pod svou vládu. Pod zhoubným vlivem oné vášnivé touhy po vládě starají se jen o sesílení své vážnosti a svého bohatství na venek na útraty sousedů a uvnitř na útraty vlastních poddaných. Ti poslední zase toutéž odplácejíce sobeckou touhou, k tomu především směřují, aby co nejlépe zabezpečili vlastní zájmy, aby co nejméně veřejných břemen na sebe přijali. Není tedy divu, že při takovém kažení normalního rozvoje společenského života, který živí se a mužní toliko duchem obětavosti, plynoucím z lásky, musila se veřejná správa zasvěcená osobním zájmům konečně státi obětním oltářem, jak pro vládce tak i pro poddané.

Lépe nemohly se utvořiti poměry mezi nezávislými od sebe navzájem říšemi, kde na místě lásky k Bohu a bližnímu postavil se v mezinárodních poměrech plemenný nebo říšský zájem, což se děje rovněž ze sobeckých, třeba již ne osobních pohnutek, nýbrž jen pro vlast, bohatství a zdar. S odstraněním ideje bratrství mezi všemi kmeny velké lidské rodiny, spory a nedorozumění, která vznikla mezi sousedy, musila býti rozřešena brannou mocí; každá však nová válka rozohnila vždy více dávnou nenávist. Po bojích několikráte vzniklých skončilo vše tím, že po dokonané porážce vítězové vnutili svoje zákony přemoženým, odňali vládu jejich náčelníkům a přivtělili kraje jejich k vlastní říši, avšak již s těžkými podmínkami podrobeného lidu, t. j. buď dělali z přemožených pouze nevolníky, nebo v nejlepším případě vkládali na ně co nejvíce veřejných povinností a co nejméně jim skýtali z výtěžků společných tak, že nejednou všechna privilegia přešla časem ke stavu dobyvatelů, všechny však nejtěžší povinnosti dostaly se za úděl ujařměným. Mocný a vždy nejmocnější dobyvatel obklíčiv se četnými a oddanými sobě rytíři, kteří stávajíce se vždy bohatšími novým lupem, spolu se svým vládcem v majetku a moci rostli, vždy dále a dále rozšiřoval své výboje na vnějšek, uvnitř však stával se samovládcem a nejednou i ukrutným tyranem, zvláště k národům po-

drobeným, jimž vnucoval nesnesitelné jho, zaměňuje mnohdy lidi v dobytek. Roznícená pýcha ponenáhlu zabíjí v srdci ctižádostivého a vládychtivého vládce poslední zbytky víry a bázně Boží, staví však na místo potlačeného zákona Tvůrcova bezuzdnou samovůli tyranovu, jež dostupuje někdy až k tomu stupni šílenství, že od svých poddaných vymáhá pro sebe božskou poctu, jako na př. činili: Nabuchodonosor, Alexander Makedonský a mnoho římských císařův. A to jest první skála, o niž se rozbíjí zdar společnosti, vyhasnutí totiž lásky k Bohu a k bližnímu v srdcích lidských a zvláště: nadužívání síly a otroctví, které plyne z nadvlády. Tam však lépe se nedaří, kde bezuzdné davy lidu, kořistíce z veřejného nějakého neštěstí, nebo z neschopnosti vládce, svrhují s trůnu panovníka, aby místo něho ustanovily lidovládu jako nejlepší lék proti despotismu. Jestliže v srdci většiny národu zanikla láska k ctnosti a s ní i ochota k oběti a na místě jejím se uhostí špinavý egoismus, tedy i pod republikanskou formou vlády, osoby povolané buď k zákonodárství nebo k veslu vládnímu, místo aby hleděly na obecné dobro, budou hledati jenom svůj vlastní zisk, tolik se starajíce o skutečné štěstí lidu jako ten nejkrutější despota. Kořistíce z bludů nadužívání vlády, ctižádostiví a neméně sobečtí intrikáni, pod maskou péče o lid počínají hromaditi kolem sebe vždy četnější zástup pochlebníkův a získávajíce je pochlebováním a sliby, bouří společnost, podkopávají vážnost vlády a konečně přivedou říši k takové anarchii, že stane se buď lupem chtivých sousedů nebo upadne v poddanství některého mocného tribuna, jenž zničiv zbraní hydru bezvládí, ujímá se železnou rukou otěží vládních a zavádí zcela absolutní vládu. Tak říše založená na sobeckých tužbách, kolísajíc stále mezi absolutismem a anarchií, jako mezi Skyllou a Charybdou, nemůže dosíci nejen ani trvalého zdaru, nýbrž ani trvalého pokoje, neboť ničemný egoismus, vytlačiv z veřejných poměrů svědomitou práci a ochotu k obětem, plodí jenom nesnáze nebo tíseň. Jest však snad možnou věcí vymýtiti ze srdcí ono jedovaté sobectví s pomocí zdravé filosofie nebo jiných čistě lidských prostředků? Průběh dějin předkřesťanského lidstva určitě tomu odporuje, ukazuje na dlouhé řady fakt, jež dosvědčují, že i ten drobet dobra, s nímž se setkáváme ve starobylém světě, byl zachován pomocí náboženství a tedy božskou mocí a nikoli lidským přičiněním. Že však víra na celé zeměkouli začavši od Jordanu, k nepoznání přetvořená utonula v nekonečném modlářství, nebylo jiného prostředku k vyléčení ze sobectví, než onen lék vtěleným Slovem s nebe snesený, jenž sluje po křesťansku vykoupení.

Majíce setkati se s očekávanou námitkou, ptejme se raději sami: kde jsou skutečné duvody onoho obrození společenského křesťanstvím, o němž zde řeč? Hledíce na nynější stav větší části křesťanských říší, zdaž nevidíme tytéž základní živly, jež ku konečné záhubě přivedly pohanský svět? Ovšem že ještě dnes kraje dle jména řadí se pod korouhev kříže; to však, že uznávají církev za svou duchovní matku, pusobí nejbolestnější pocity těm zvláště, kteří věří z celé duše v obrozující sílu křesťanství. Máme však právo onen stav bezvýslednosti připisovati vykoupení, když tak snadno lze ho vlastním našim příkořím vysvětliti? Křesťanství nezměnilo přece lidskou přirozenost, ačkoli neomylné podalo prostředky k jejímu vyléčení; člověk obdařený svobodnou vůlí muže proto z nich kořistiti nebo jimi opovrhovati. Ježto však hlas vášně má snažší přístup do srdce než hlas evangelického sebezapírání, není divu, že ohromná většina lidstva uši si zacpává při volání Vykupitelově. A i uprostřed těch, kteří poslouchali Jeho hlasu, kolik přijalo spíše formu než ducha Evangelia tak, že i při zachovaných náboženských obřadech vnějších, v nejvážnějších životních otázkách čistě pohanskými zásadami se řídí. Tvrdošíjné zavrhování křesťanství od většiny lidstva jest příčinou neúčinnosti jeho v díle obrození celé oné massy pohanských národu, jež dosud žijí tak, jako žily před vykoupením; zdánlivé však jenom jeho přijetí, nebo když národové vodou křtu obrození v něm trvají jen dle jména, jest opět jedinou příčinou politování hodného stavu společnosti.

Filosofové a publicisté křesťanství skutečně nepřízniví tím objasňují obmezení vlivu jeho na společenské instituce, že učení mající za účel jedině zajistiti lidem věčnou blaženost a pohrdající ze zásady vším, co jest časné, nijak nemůže býti povoláno, aby řídilo organisaci říšskou, jejíž úlohou jest opět zajistiti národům blahobyt na zemi. Jakkoli se zdá, že toto tvrzení má jisté známky opravdovosti, jest v základech docela bludné. Neboť Spasitel hlásaje zásadu, že jen ten, kdo věrně plní v životě vůli Boží, muže dosáhnouti království nebeského po smrti, zakládá mravnost křesťanskou na pouhém vykonávání jak soukromých tak i veřejných povinností, ježto jak jedny tak i druhé jsou obsaženy ve vůli Boží lidem zjevené. Ovšem, že Syn Boží přišed na svět, ani sám bezprostředně nemíchal se do zájmů říší ani takového poslání apoštolum neudělil, pravda též, že nehlásal lidu, jaká mu náležejí práva, ať již v soukromém nebo veřejném životě, nýbrž přestal na tom, že každému jeho povinnosti vymezil; zasívaje však ve všech srdcích ono plodné zrno povinnosti, nejjistější základ kladl jak rodin-

nému tak i socialnímu životu, neboť kdyby každý vyplnil věrně to, co mu náleží, celá společnost byla by vzorně spořádána. Kdyby tedy všechna svědomí jak na nižších, tak i na vyšších stupních společenského žebříku osvícena a posílena byla v duchu nauky Kristovy tak, že by každý ochotně a věrně plnil svou povinnost, nebylo by třeba ani trestních zákonův, ani vězení, ani strážců veřejné bezpečnosti, neboť bázeň Boží a stráž vlastního svědomí podepřené láskou k bližnímu a láskou z víry plynoucí samy by postačily nejen k udržení vzorného pořádku ve společnosti, nýbrž i k zabezpečení všech, jak soukromých, tak i veřejných zájmů.

V témž duchu působil náš božský Zákonodárce za svého pobytu na zemi, seje na role srdcí lidských ono životodárné zrno, jež padnouc na půdu náležitě připravenou, v nebetyčný strom vzroste. Maje na mysli Syn Boží věčné naše spasení, nemohl pustiti s mysli tu důležitou okolnost, že věčná odměna čeká jedině ty, kteří dobrovolně a z lásky k Bohu vůli Jeho plní, jsa dalek všeho nucení, jež zbaví veškeré zásluhy, ty jedině přibíral, kteří z vlastní vůle za ním šli, z lásky přijímajíce na sebe jho povinností a žádných práv se nedomáhajíce zde na zemi. Proto shromáždil kolem sebe nečetný zástup, ale ta první křesťanská společnost představuje dokonalý vzor společenské organisace, opřené o lásku, o úctu k povinnosti a o vážnost k vládě. Kdyby všichni lidé z pokolení na pokolení celým srdcem a upřímnou vůlí se stávali syny církve, řídíce svoje jak soukromé, tak i veřejné poměry v duchu evangelia, náprava společnosti byla by nastala v 18 stoletích, nic nedbajíc na všeobecné proudy. Jenom zlost lidská na škodu byla tomu obrození, odvracujíc větší část národův od vstoupení do církve a působíc nesnáze, bouře a pohoršení v lůně i té společnosti, jež představuje království Boží na této zemi. Avšak jakkoli lidstvo jest daleko od toho idealu, jejž církev prvotní představuje, historie učí, že každý národ vždy se k němu co nejvíce blížil, kdykoli idea křesťanství nejvěrněji se jevila v obyčejích, zákonodárství a jeho písemnictví — a naopak: v poměru ke klesání ducha křesťanského upadal vždy národ ve zhoubnější zmatky. Ani délka trvání křesťanství v nějakém kraji ani hojný počet jeho vyznavačů ba ani péče, s jakou se stará vláda o náboženské ústavy, nemohou býti mírou vlivu dokonaného vykoupení na společnost; neboť ten vliv dá se měřiti jedině dle stupně přetvoření lidí a národních institucí v duchu evangelia. Nejednou nedávno obrácené kraje, přijímají-li horoucím srdcem víru a upřímně ji usilují prováděti v praksi, více jsou křesťanskými, než jiné, jež jsou obráceny před mnohými

věky; neboť mužná horlivost nových synů církve směle odstraňuje vše, co buď v zákonodárství jejich vlasti, nebo v obyčejích obyvatelů jejich jest proti učení Spasitelovu, zatím co chladná lhostejnost nejstarších jejích dětí často boří to, co pobožnější předkové nákladem nejednou nejtěžších obětí nashromáždili.

Pokud vláda a vážnější část národu dobrodiní vykoupení náležitě oceňuje, projevujíc bezmeznou důvěru církvi; pokud obmyslná a sobecká civilisace pohanská odpor a pohrdání v nich vzbuzuje, pokud zvláštní horoucí láska k Bohu a bližnímu hoří ve všech srdcích, potud společnost rozvíjí se jistě v duchu křesťanském, nezávisle na tom, zda dávno byla obrácena. Avšak když naopak skepticismus zapustí v národech své kořeny a touha po požitku obrátí dychtivost mass k materialním jedině požitkům, zatím co zůstává kleslé křesťanské společnosti pouze název, život její však vrací se k pohanské cestě, s tímtéž cynismem sobectví jako ve světě starobylém a s tímtéž periodickým kolísáním mezi despotismem a anarchií. Kdož neuzná, že, jestliže se v katolické říši objeví rozklad, bylo by nejméně vhodno přičítati katolicismu to, co vlastně jest následkem odstoupení od pravého jeho obsahu a co on tak důrazně zavrhuje? Církev katolická může odpovídati jedině za ty společnosti, které věrně postupují za jejím hlasem a nikoli za ty, jež s ní válčí, třeba že se nazývají jejími dětmi. Přítomný stav Evropy, který v některých říších někdy vzorně katolických až děsně připomíná bezuzdný a nejednou zdomácnělý stav pohanského Říma, jest nejlepším důkazem, že návrat k pohanským ideím musí přivoditi i zjevy pohanského života. Že však podstatu, a abych tak řekl, duši toho života stanoví, jak jsme viděli, postavení vlastního já za jediný účel všech lidských námah se zavržením povinností vůči Bohu a bližnímu, tento dnes tím sesílený egoismus jest onou zhoubnou rakovinou, jež zžírá náš společenský organismus, hrozíc mu zkázou i při obrovském stoupání blahobytu materialního, neboť postup ten jest tísněn vždy ještě větší touhou po požitcích.

I dnes jako ve světě pohanském se zaniknutím lásky v srdci, umřel i duch oběti; tam však, kde každý jen o sebe sama pečuje, neklada hranice svým touhám, není divu, že vždy méně jest upokojených, ale vždy více nepřátel proti stávajícímu pořádku. Proč v opravdu křesťanské rodině bojí se členové rozloučení více než ostatních neštěstí? Proč ve tvořící se společnosti křesťanské po sestoupení ohnivých jazyků s nebe ve večeřadle nebyla známa závist ani touha po vyvyšování se ba ani lhostejnost k utrápení bližního? Proto že v rodině nade všechny

city pozemské jest vzájemná náklonnost; v prvotní však církvi dle svědectví Písma sv. množství věřících bylo jedno srdce a jedna duše.

V lásce tedy spočívá celé tajemství jak vzájemné shody tak i spokojenost s přítomným stavem věcí, třebas by on o mnoho byl pozadu v ohledu na materielní život; láska opravdová a schopná přetrvat zkoušku času, muže býti ovocem jediné lásky s nebe udělené, neboť přirozený cit sám nestačí, jak vidíme ve světě pohanském, a ve světě zdánlivě jen dle jména křesťanském. Ano zajisté. Milost, živou vírou dosažená, rozlévajíc v srdcích čistou lásku a obrozujíc duši svatým svým plamenem, klade tím úhelný kámen, kterýž jest jedině schopný, aby udržel společenskou budovu; mluvíc pak jménem náboženských povinností k duši, nejopravdověji pomáhá při stavbě té velkolepé budovy. Nenadsazujeme tvrdíce, že říše, jejíž obyvatelé všichni byli by svatí, stala by se vzorem nejdokonalejší společnosti, ježto všechny jak veřejné tak i soukromé povinnosti byly by co nejsvědomitěji vyplněny, bez ohledu na jakoukoli dočasnou odměnu. Je-li však tomu tak, kdo popře, že křesťanství, jakkoli se nemíchá bezprostředně do vlády světské, jest přece mistrem veřejného pořádku tam, kde každé individuum poslouchá rádo jeho rad.

Po tom vysvětlení stane se čtenáři jasným, že mluvíce buď o křesťanské nebo nevěrecké společnosti, nemáme na zřeteli tu neb onu skutečně existující říši, ježto na celé zeměkouli nenajdeme ani jeden ani druhý takový typ v plném jeho rozvoji. V přítomném stavu civilisace, když různobarevné idee se stejnou lehkostí jako rychlostí probíhají celým světem, všude si získávajíce proselyty, každá jak malá tak i velká říše, jest vzhledem k ruznorodým prvkům zásad agglomeratu s tím jediné rozdílem, že v jednom ty, v druhém jiné prvky mají převahu. Analyse existujících společností za tím účelem, abychom ocenili jejich hodnotu, neb abychom horoskop jejich přivedli v budoucnosti na jevo, nepatří nikterak do plánu nynějších studií. Našim záměrem jest spíše ukázati na základě čistě logických důvodů, jakou by se stala společnost, kdyby každý její člen přizpůsobil v celém rozsahu křesťanské zásady jak k vlastnímu chování se tak i k veřejným institucím své vlasti, a jak by se opět změnila, kdyby v ní opanovaly zásady nevěrecké. Jestli úlohu tu náležitě vyplníme, nebude čtenáři těžko ocenit důležitost obou idealů.

První tři kapitoly Písma.

JAN OLIVA. (Č. d.)

Tímto svým uzpůsobením má a může člověk již ve svém přirozeném stavu následovati nejsv. Trojice Boží v její vládě a správě světa. Jako Ona vládne celým vesmírem, tak má člověk, znamení Její, podobně vládnouti zde na zemi. A tento účel, účel přirozený, projádřen ve verši 26. v druhé polovině. Všechny třídy zvířat má člověk ovládati: od vody postupuje jmenování ke vzduchu, odtud k zemi, kdež nejdříve se jmenují zvířata ve stádech žijící, potom divoká a konečně malá havět, všeobecná to říše, obsahující všechny organismy. H. 39.

Verš 27. vypisuje nám krátce stvoření člověka, jakožto obrazu nejsvětější Trojice, ve stavu přirozeném. O tom svědčí i slova: „Samce a samici stvořil je", tedy schopné k rozplozování potomků. O manželství pouze jednoho a jedné není tu řeči, nýbrž jen o schopnosti ploditi potomky vůbec. To třeba dobře pochopiti pro výklad dějin lidstva v ohledu pohlavním. Manželství, jak se 2, 23. 24. vypisuje, je stavem povýšenějším než tuto se předpokládá. Ovšem verš 27. monogamie nevylučuje.

Ve verších 28. až 30. udává zpráva biblická, kterak lidé první již podle svých přirozených schopností jsou od Boha postaveni za pány a uživatele všech věcí na zemi. Tak zcela pěkně pojí se tato okolnost k tomu, co jsem napsal výše o slunci. Po vylíčení jeho posledního stadia naznačil text službu, kterou má prokazovati s měsícem a hvězdami (a zemí) člověku. Nyní parallelně k tomu po ukončení stvoření a vývoje organismů naznačuje se, jak i ony sloužiti mají člověku. Tímto způsobem ukázáno úplně logicky, že všechno na zemi i ve vzduchu je tu pro člověka. Z toho mohli první lidé snadno poznati lásku, jakou je Bůh miluje i ve stavu jejich pouze přirozeném. Ale nejen první lidé, měli to a mají nahlížeti všichni lidé, neboť pro všechny bez výjimky to dáno od Boha. Svým zrozením nabývá každý na to práva. To výslovně je naznačeno ve verši 28. — A jakou službu mají organismy prokazovati člověku, v čem jich může užívati? I to naznačeno v textě, právě jako to bylo naznačeno výše při slunci. Bytosti živé, pohybem obdařené, měl člověk ovládati, nad nimi panovati, jak výslovně udává verš 28. Výrazem tohoto panování je, že jim dává jména. Rostlin měl požívati (verš 29.) a zemi naplniti a podmaniti =

vzdělávati (verš 28). — Nesmíme si ovšem mysliti, že by to byl nějaký nezměnitelný zákon. Toliko všeobecně naznačen veršem 28. poměr člověka k zvířatům, a veršem 29. poměr rostlin k bytostem živým. Zajisté že člověk hned z počátku požíval mléka a medu a naopak plody stromů a obilí jsou potravou mnohých zvířat. Zprávou se chce říci, že Bůh pro všechno tvorstvo připravuje potravu: obilí a ovoce je hlavně potravou lidí, zeleň hlavně potravou zvířat, obzvláště domácích. Mohlo by se také úplně dobře říci, že tu naznačeno, jaké potravy lidé dle svého povolání budou jedenkráte nejvíce požívati; potravy plynoucí z hospodářství (chovu dobytka a orby), tak že bychom tu poznovu měli naznačený výslední stav, tentokráte kultury hospodářské, jaká bude výplodem dějin lidstva. Můžeme to prosloviti i takto: První lidé a jich potomci mají od Boha právo na tyto věci, časem svým mohou toho všeho dosáhnouti, sobě všechno podmaniti. Všechny potřebné síly a schopnosti k tomu v zárodku dostali. Je tu tedy program budoucích dějin lidstva, úmysl Boží, kam má směřovati lidstvo veškerou svou činností pozemskou. Viz Hh 57. Krásně potvrzuje tento můj názor výrok známého učence katolického, Dra. Hertlinga, jenž píše v „Historisch-politische Blätter“ svazku 120. (1897) str. 221. takto: „Er (Albertus Magnus) hätte alsdann weitergehen und auf die Stelle der Genesis (1, 28.) verweisen können, wo den Stammeltern von Gott die Unterwerfung der Erde anbefohlen wird. Denn für diese Unterwerfung bildet ja die Kenntnis der in der geschaffenen Welt wirksamen natürlichen Kräfte, also jener Mittelursachen, die unentbehrliche Voraussetzung. Nur dadurch, dass es uns gelingt, die Gesetze und Bedingungen ausfindig zu machen, von denen im regelmässigen Laufe der Begebenheiten bestimmte Wirkungen abhängen, können wir die Natur in den Dienst des Menschen ziehen. Jenes Wort der Schrift sanctioniert somit nicht nur die grosse Culturaufgabe der Menschheit, sondern auch den Wissenstrieb der Forscher, die in unermüdlicher Arbeit bestrebt sind, alle einzelnen Glieder des Naturmechanismus nach Möglichkeit aufzuhellen.“ — A Fr. Reginald Schultes, O. Praed., v Commer's Jahrbuch für Philosophie etc. XIII. 208. píše: „Die Neuzeit leistet Wunderdinge mit den von Gott geliehenen Kräften der Natur, mit dem Anschein, als hätte sie bald den Auftrag des Herrn an die Stammeltern (Gen. I. 27.) erfüllt.“

Co posud o lidech jsem tu z přirozeného jich stavu pověděl, chci utvrditi dvěma citaty. H 38 píše: „Das Ebenbild Gottes, sagen

uns die Kirchenväter, lässt sich auch im Körper wahrnehmen; vor allem aber finden sie dasselbe in der geistigen, unsterblichen Seele, dem Abglanz Gottes, des reinen, ewigen Geistes, im Verstand und Willen, dem Widerschein göttlichen Denkens und Wollens; dann in der als Nachbild göttlicher Vorsehung dem Menschen über die sichtbare Schöpfung übertragenen Herrschaft; endlich in dem diese Herrschaft ausdrückenden aufrechten Gange, in der Gedanken und Willen kundgebenden Sprache, im Blick, in den Zügen. Das ist Gottes natürliches Ebenbild im Menschen; von diesem allein spricht ausdrücklich der Schöpfungsbericht, aus diesem allein leitet er des Menschen Herrschaft über die Thiere her. Doch mag man sagen, dass im natürlichen Ebenbild das übernatürliche versinnbildet und angedeutet wird. — Wohl mögen wir da begreifen, warum Gott mit Bedacht an die Hervorbringung dieses Ebenbilds herantritt. Der Mensch steht hoch über der vernunftlosen Schöpfung, dem Leibe nach zwar den Thieren, der Seele nach Gott verwandt. Gottes höchstes Werk und die Krone aller untergeordneten Schöpfungen ist die Hervorbringung des göttlichen Ebenbildes." — A Rohling 30 píše: „Da 26 *b)* das dominium terrae als Folge der Ebenbildlichkeit erscheint, so ist klar, dass ihr Wesen im Geiste wurzelt, wodurch eben der Mensch zu herrschen geeignet ist, obgleich wahr ist, dass im Leiblichen durch Haltung, Bewegung, Blick und Geberde das geistige Gottesbild auch nach Aussen einen Ausdruck findet."

Výkladem posud podaným znázorněno jest, kterak Hospodin poučil první lidi o původu a rozvoji světa a hlavně země. Většina toho je dějepisná, stala se před jejich stvořením, část ale (verš 28.—30.) stala se již za jejich vědomí, stýkala se s jich životem, to sami prožili. Obojí však týká se vědomostí potřebných k hospodaření v nejširším smyslu, obojí jest látkou pro tak zvané vědy hospodářské, ekonomii v řádu přirozeném.

Pravil jsem však při dřívějších výkladech, že s poměry hospodářskými úzce souvisí poměry socialně-právní; tomu-li tak, musí v šestidenní vedle poučení hospodářského býti též poučení socialně-právní, jinak řečeno, musí tu býti označen začátek věd socialně-právních, nejdůležitější jich pojmy v řádu přirozeném. Pojmy tu tedy jsou a učenci vždy je tu shledávali. Poznali jsme je při výkladu veršů 26. až 30. Tento text slouží za podklad k úvahám sv. Tomáše o panování člověka nad zvířaty a o užívání rostlin ve stavu rajském, o podmanění země a j. Úvahy ty jsou zpracovány přiměřeně naší době ve výše citovaném

článku Dra. C. M. Schneidra. Panovati nad zvířaty rozumem svým (poroučeti jim), užívati zvířat k svému užitku, požívati rostlin ku své výživě, na všecky tyto věci má člověk právo, to je přirozené jeho právo. Přirozené právo člověka však zasahuje též v obor obcování pohlavního; přirozená povaha obou pohlaví a dobro plodu vyžadují toho, aby tělesné obcování nedálo se nahodile, nýbrž mezi osobami nějak k sobě stále připoutanými, tedy dle řádu. Na těchto dvou základních pojmech (právo na věci a právo obcování) vybudována celá budova socialně-právní přirozené vědy.

Také počátek věd idealních tu musíme nalézti, má-li poučení prvních lidí býti úplné. A je tu. Důkazem verš 31. Ukazuje nám, jaká účelná spořádanost, teleologie, v celém vesmíru vládne, zvláště zde na zemi. Jedno prospívá druhému, jedno podmiňuje druhé, žádný z těch nepočetných tvorů není tu nadarmo, není zbytečným. „Vše jest velmi dobré.“ Jest ovšem pravda, že text verše 31. především platí o člověku, ve srovnání s ostatními tvory „dobrými“ je člověk „velmi dobrý“, a kdyby on nebyl „velmi dobrý“, nebylo by vše „velmi dobré“, ale přes to chvála ta neplatí jenom člověku, poněvadž člověk není „všechno.“ H 42. Platí to tedy o všem předcházejícím. Pěkně to vyjádřil P 811 takto: „Když Bůh člověku jeho fysický a právní poměr k ostatnímu tvorstvu vytknul a na pamět uvedl, přehlednul takořka ještě jednou všecky jednotlivé bytosti, které od prvního až do šestého dne stvořil, a shledal, že veškero tvorstvo jakožto jednotný celek jest velmi dobré, kdežto o jednotlivých částech, z nichžto se tento celek skládal, pravil jen, že jsou dobry. Dobrota, krása a účelnost atd. stvořeného světa září v úplném jasu teprv tenkráte, když se neuvažují jednotlivé bytosti o sobě a pro sebe, nýbrž když se na svět patří jakožto na celek, v němž teprv užitečnost, důležitost a nutnost jeho jednotlivých částí ve pravém svém světle se jeví.“ Tak dán počátek k vědeckému uvažování o světě, k teleologii a esthetice v celém rozsahu, jakož i k vědám, na nichž tyto spočívají. Vědy ty jmenujeme idealní. Jsou zde idealní pojmy, logicky rozlišené? Jsou. „Dobrý“ a „velmi dobrý“ jsou jistě jakosti, z věcí abstrahované, tedy idee, pojmy čistě duchové. Tak vzniká logika, psychologie.

A což věda náboženská? Dle výkladu při kultuře náboženské podaného zasahuje náboženství jednak do všech odvětví kultury, jednak je jevem samostatným. Dle toho věda náboženská jednak je spojena s vědami jinými, jednak samostatná. Je-li náhled tento pravý, musíme ohlas jeho nalézti i v šestidenní. A nalézáme. Vícekráte tam stojí slovo

„požehnal" (v. 22. a 28.), čímž ukázáno, kterak milost, požehnání Boží zasahuje i v přírodu, v přirozený její vývoj, a že tudíž nutno i při přírodovědě k tomu přihlížeti, má-li býti vědou dokonalou. — Jako pak samostatná věda, oddílná od jiných, povýšena nad ně, ale doplňující je jeví se nám věda náboženská ve veršich 2. a 3. kapitoly druhé. Zde je dáno poučení Bohem samým o životě náboženském, což je počátkem vědy theologické. Poučení to je odděleno od ostatního šestidenní přesně veršem 1., jenž vypravuje o ukončení všeho viditelného, je však formou slovesnou úzce spojen s předcházejícím, tak že tím postavení vědy theologické velmi pěkně je znázorněno. Poučení to, jak za to mám, dáno bylo přímo prvním lidem, v něm není nic o minulosti, nýbrž vše směřuje k budoucnosti. Vizme. Text výslovně praví, že „dokonána jsou nebesa i země i všechno uspořádání jejich", čímž dává na jevo, že viditelné věci a jejich poměry, zákony byly doceleny. To stalo se v době 6 dnů, dle naší theorie v době 6 dnů poučování Božího prvních lidí. Byl tedy dle našeho počítání pátek. Následovala sobota, den ve Starém Zákoně posvátný, den sedmý. O tomto dni praví text, že v něm „dokonal" Bůh svou tvůrčí práci a odpočinul ode vší své tvůrčí práce. Jak se to srovnává se dnem šestým, výše vzpomenutým? H. si myslí (str. 44.), že tu je chyba opisovačů a že má státi „dokonal šestého dne svou tvůrčí práci a odpočinul dne sedmého" a dovolává se rukopisů samaritanského, Septuaginty a Pešito. Není však naprosté nutnosti k takovéto změně, text nynější dá se velice snadno vyložiti, čímž odpadají mnohé námitky, jež H. dle své recense činí výkladům šestidenní. - Celou věc představuji si takto: Viditelný svět byl již dokonán, koruna všeho tvorstva, člověk, dle duše i těla vzal počátek a postaven za vládce a uživatele celé přírody. Ale dle naší theorie musí býti naznačen i výsledni stav člověka ve zprávě šestidenní, jinak by nebyla parallela k ostatním věcem, u nichž vždy je udán počátek i výsledni stav. A tu myslím, že právě v 2. a 3. verši je podán ten výsledni stav člověka a že byl mu oznámen sedmého dne, tak že teprv sedmého by byl Hospodin úplně „dokonal" svou tvůrčí práci a odpočinul od ní. A v čem ta tvůrčí práce spočívala, udává nám text ve verši 3. slovy: „Požehnal dni sedmému a posvětil ho." Každý, i obyčejný čtenář hned uhodne, co se tím rozumí: odpočívání od hmotné práce a zabývání se službou Boží. A tuto věc, jak totiž službu Boží mají lidé konati, Bůh sám lidem pověděl, poučil je o ní. A tím, třebas „dokonal" svou tvůrčí práci, přece nic hmotného nového neučinil, nýbrž

pracoval jen o duchu, o duši lidské, jako až posud činíme v neděli a ve svátek poučujíce lid a konajíce službu Boží. Že tím nevkládám nic do textu, je zřejmo;[1] vysvětluji jen ze stanoviska všelidského text. Každý zajisté ví, že posvěcení, má-li býti s výsledkem, předpokládá vždy jakousi vědomost o věci u toho, pro koho se to světí. A proto i Bůh, když člověku nařizoval svěcení dne sedmého, poučil jej zajisté dostatečně o tom, jak vše konati má. Toho poučení tu nemáme, důkaz, že šestidenní obsahuje jen nejstručnější opakování mnohem delšího poučování a vysvětlování Božího. Ale, že také poučení Bůh lidem dal, to určitě jde z textu. Důkazem následující citat z H. Je sice delší, ale proto přece jej uvádím, poněvadž velmi pěkně myšlenku mou podává. „So ist denn jeder siebente Tag fortan geheiligt, d. h. dem Dienste Gottes in besonderer Weise zugeeignet. Vor allem gehört er also nicht dem Dienste des Menschen, der Bestellung seiner Arbeit und seiner Geschäfte; in Hinsicht auf diese ist er nothwendig ein Tag der Ruhe. Aber Ruhe ist noch keine Heiligung, sie ist deren Vorbedingung oder, wenn man lieber will, deren negative Seite. Jedenfalls muss aber die Heiligung auch eine positive Seite haben. Der siebente Tag ward eingesetzt zum Gedächtnis nicht einfach göttlicher Ruhe, sondern der Gottesruhe nach der Gottesarbeit (V. 3.), also der Arbeit und der Ruhe, zu einem Gedächtnis des Schöpfungs-Heptaemerons; und zwar zu einem der Menschheit gemeinsamen, öffentlichen Gedächtnis, das nicht anders begangen werden konnte als durch öffentlichen Cult. Gegenstand dieses Cultes musste vor allem Gottes Lob sein, zu dem ja das Hexaemeron in allen seinen Theilen anleitet, Dank wegen der empfangenen Segnungen der Schöpfung und Bitte um künftige Zuwendung derselben, Sühne, wenn nothwendig, wegen deren Missbrauches. Bereits an der Schwelle des Paradieses kennen Kain und Abel das Opfer, den höchsten Cultact, welcher diese vier Zwecke in vollendeter Weise vereinigt. — Der siebente Tag ist eigentlich nur ein Abschnitt des am ersten Schöpfungstage ins Dasein gerufenen regelmässigen Wechsels von Tag und Nacht. Wie jetzt ein Zeitabschnitt besondere Segnung und Heiligung empfängt, so werden später besondere Orte, Personen, ein bestimmter Theil des Erwerbes, der Zehnte, besonderer Heiligung theilhaftig werden. **Der ganze Cult der Urzeit liegt am siebenten Tagewerke wie in der Knospe**

[1]) Dokonal může se rozuměti též = přivedl díla svá k nejvyšší dokonalosti skrze povýšení člověka do stavu nadpřirozeného; výsledek je stejný jako při výkladu hořejším.

enthalten. Wie im Hexaemeron überhaupt Gottes Vollkommenheiten und Obmacht sich offenbaren, so gibt das siebente Tagewerk **den ersten Anstoss zu Religion und öffentlichen Cult.** Ein erster Anstoss, sagen wir; denn das eine Wort ‚Heiligung' ist schliesslich doch noch recht vag, und diese Heiligung, soweit uns der Text zu schliessen erlaubt, wird dem Menschen eher durch Gottes Vorgang empfohlen, als durch positives Gesetz auferlegt . . .[1]) In der Heiligung des siebenten Tages erfährt die Unterordnung des Menschen unter Gott ihren concreten Ausdruck, der „Herrschaft" des Menschen werden ihre Grenzen gezogen. Gott greift in die sichtbare, dem Menschen untergebene Schöpfung ein; was er für sich heiligt, das soll der Mensch heilig achten. Heiligt sich Gott eine Zeit, so soll der Mensch während derselben feiern; heiligt er sich einen Ort oder eine Sache, so bleiben dieselben menschlichem Gebrauch entzogen. Gott greift aber ein, nicht gelegentlich blos, sondern in geregelter, fortdauernder Weise; er erwartet somit von dem Menschen die geregelte, fortlaufende Anerkennung seiner Obmacht" (str. 46.—47.). Co tu stojí o oběti, platí též o modlitbě (KL. 5, 147) a poněvadž modlitbou hlavně milosti účinlivé se dosahuje, je zde tato milost též nepřímo naznačena. Modlitba, klanění se a obět jsou nejstarším a nejrozšířenějším způsobem bohocty. (KL. 9, 878.)

Co jsem posud řekl o náboženství, je více konkretní jeho stránka. Je tu však také idealní stránka, příčina, proč Bůh náboženství výslovně ustanovil, proč nenechal člověka samotného časem k němu dospěti. Příčinou tou je účel, cíl, ku kterému člověka Bůh ustanovil. Cíl ten je věčný, nadpřirozený, měl přijíti k Bohu do nebe. A právě náboženství mělo býti prostředkem, aby člověk spíše cíle toho došel. Náboženství však v podobě zde naznačené, náboženství nadpřirozené, Bohem zjevené, nutně předpokládá změnu v duši člověka, změnu, činící duši co do jakosti zevnější lepší, a tomu říkáme milost Boží posvěcující. Tak nás text přivedl k nejvyšší dokonalosti, jaké člověk může dosáhnouti, k milosti Boží a skrze ni k životu věčnému, jakož i k vzájemnému poměru mezi Bohem a člověkem, k náboženství[2]) na zjevení založeném. Máme zde tedy výslední stav člověka, jehož počátek podán 1, 27. Vidíme zároveň, jak náboženství doplňuje a zdokonaluje člověka a přírodu ve všech směrech, vidíme zvláště ve vymezení moci lidské nad přírodou pod vrchní mocí samého Boha krásně naznačeno a prakticky rozřešeno to, co nyní sluje

[1]) R. 7 praví však výslovně, že tu »prohlášení zákona Božího o svěcení dne sedmého.«

[2]) Důkaz KL. 10, 1004. 6.

otázkou socialní. To všecko, o čem zde jsme mluvili, je však vědění, vědou, zvláště o uctívání Boha, tak že vším právem můžeme říci, že zde je počátek vědy theologické a to jak věrouky tak liturgiky. A to jsou právě dva základní pilíře každé theologie. — Ačkoli však idealní stránka takto naznačena v náboženství, přece i obyčejný čtenář dobře tomu rozuměl, neboť každý čtenář ví, k čemu kult směřuje, k tomu, aby se člověk Bohu líbil atd., což vše ukazuje k vyššímu nadpřirozenému cíli člověka. Viz též Hh 38. 39. — Tento nadpřirozený cíl a prostředky k němu dal Bůh člověku z pouhé lásky. „Podle toho rozeznává sv. Tomáš dvojí lásku Boží, prvou všeobecnou, jížto miluje všecky věci, jež byl stvořil, a jimž ‚esse naturale' uštědřil; a druhou zvláštní (dilectio specialis), jížto přitahuje tvorstvo rozumové ku příčasti v dobru Božím" a jimž uděluje „esse supernaturale." Lenz 363.

Památka na sedmý den, tak zvláštním způsobem Bohu zasvěcený, trvala vždycky v lidstvu. O tom níže více bude řečeno.

Na základě všeho předeslaného myslím, že theorie tuto zastávaná pro výklad šestidenní je při nejmenším tolik oprávněna jako výše uvedené theorie. Všude jsme dokázali, že udán počátek a výslední stav jakékoli věci, o které v šestidenní se mluví. Výsledním stavem ovšem nemíním, že by pak věc ta dále vůbec se nevyvíjela, nýbrž míním tu fasi, ve které ta která věc byla v době, když Hospodin poučoval lidi. A to jistě jest úplně psychologicky a pedagogicky jednáno. Než i budoucnost tu naznačena tím, že udáno stručně, jaký bude výsledek přirozeného rozmnožování se lidstva a pak cíl pro jednoho každého člověka zvlášť, pokud se týká milosti a náboženství. Tímto způsobem jest vyhověno těm, kteří považují šestidenní za historicko-prorocké.

Je tu však námitka. S výkladem podaným nezdají se shodovati slova Exodu 20, 10. 11.: „Sedmého dne... nebudeš dělati žádného díla... neboť v šesti dnech **učinil** Hospodin nebe i zemi, i moře, i všecko, což v nich jest, a odpočinul v den sedmý..." Odpovídám: námitka v podstatě stejná s veršem 1. druhé kapitoly. Vykladači však, jak jsme viděli, nad tím se nepozastavují, vykládajíce buď dny o dlouhých periodách, nebo o vidění, ve kterém Adam byl by jako přítomen tvoření Božímu, ačkoli ve skutečnosti přítomen nebyl a svět v 6 dnech o 24 hodinách dle výsledků vědy povstati nemohl. Proto ani slova Exodu nám tu nevadí při výkladě pedagogickém, neboť způsob, jakým Bůh poučil první lidi, necháváme tu stranou, a že tu přichází slovo učinil, možno dobře vysvětliti s H. 131—132 v tento smysl: lidé v době, o níž Exodus vypráví, nelámali si hlavy tím, co dni v šesti-

denní znamenají a jak s obsahem souvisejí, jako se nestarali o zdánlivý a skutečný pohyb slunce. Proto jako při slunci soudili dle očí, tak zde dle sluchu, považovali dni za obyčejné dni, ale tvůrčí, a dle toho pravili dětem svým: šest dní máte pracovati, sedmý odpočívati, neboť atd. A toto znění přijato pak do zákona v Exodu. Jako neopravil Bůh rčení Josuova o stání slunce, tak ani neopravil toho rčení. — Zcela správně možno zde též užiti slov sv. Tomáše, že v jistém smyslu „res fiunt, quando innotescunt". Dle toho pro první lidi věci ty počaly, když je poučením Božím poznali. a ostatní pak je jako výše u H.

Můžeme tedy zůstati při theorii pedagogické. Chci jen ještě k lepšímu jejímu pochopení poukázati na tyto okolnosti ve zprávě biblické. 1. Adam měl vzdělávati ráj. Aby tedy věděl. jak dlouho, kolik dní po sobě má pracovati, a který má odpočívati, poučil jej o tom Hospodin vypravováním a názorným mu ukazováním věcí stvořených v šesti dnech a odpočinutím dne sedmého. Byl to tedy svého způsobu dar praeternaturalní. 2. Zprávou biblickou velmi pěkně se ukazuje, jak všechna práce tělesná i duševní (svěcení 7. dne) má směřovati k Bohu; ukazuje, že práce tělesná má svůj vrchol, svůj cíl v práci duševní (svěcení 7. dne), čímž opět se ukazuje, že všechno od Boha vychází a k Bohu směřuje. 3. Podnět k veškeré činnosti lidské dává cíl, jaký má člověk na mysli. Proto velice vhodně, psychologicky i logicky úplně správně ukončuje se sedmého dne poučování Adama a ženy jeho ukázáním na jejich cíl. Tento cíl byl normou, pravidlem, podle kterého měli uspořádati všechno své další jednání.

Tím uvažování naše o stavu Adama a ženy jeho v ráji po stránce positivní jest ukončeno. K vůli lepšímu pochopení celého jejich stavu, jak byl posud vylíčen, podám zde přehlední schema.

Schema toto zakládám na rozdělení věd. O rozdělování věd mnoho napsáno, já sám mnoho let o problemu pracuji, aniž by výsledky byly uspokojivy. V tomto momentu míním, že rozdělení věd musí nám podati celý život lidský ve všech oborech, a to jak v přítomnosti tak v minulosti, neboť o každé činnosti lidské mohu míti vědu, a musí nám podati život ten methodou historickou, jak totiž vědy od svého počátku až na naši dobu se vyvíjely. U prvního člověka ovšem je proti dětem a dospívajícím ten rozdíl, že on byl hned dospělý stvořený a že měl vědomosti i o věcech přirozených nadpřirozeně vlité (dary mimopřirozené). Základem pro uvažování následující kladu rozdělení věd logické, podané Bernardem Bahlmannem ve „Philosophisches Jahrbuch" VII. 168.

Rozdělení věd l. c.	Zpráva biblická v našem seřadění
Úvod Začátky věd: 1. Experimentalní vědomosti (sbírání látky vědné) 2. »Summula« dialektických pravidel (určení formy vědné)	ráj a vlité vědomosti prvních lidí 2, 8—10
I. Vědy přirozené:	
1. Theoretické: 1^{0}. přírodověda	2, 15—19
2^{0}. mathematika	2, 15—19
3^{0}. všeobecná filosofie těles	2, 15—19
4^{0}. filosofie organismů	2, 20
5^{0}. filosofie o člověku	2, 23—25
6^{0}. všeobecná metafysika (ontologie) 7^{0}. specialní metafysika (theodicaea)	1, 1—2, 2
2. Praktické: 1^{0}. rozumu: *a)* nabývání idejí: α) samostatným bádáním	2. 15
β) vyučováním od jiného	2, 16—25; 1, 1—2, 3; 3, 9—24
b) sdělování idejí	3, 3 (vyučování Evy Adamem)
c) vzdělání rozumu	vše, co předchází, pak 3, 4. 5
2^{0}. vůle: *a)* vlastní: α) rozhodnutí vůle	3, 6 *b*[1]
β) vzdělání vůle	3 8—13
b) cizí: α) rozhodnutí vule	3, 6 *b*[3]
β) ethický výchov	3, 14—24
3^{0}. rozumu a vůle (esthetika): *a)* posuzování děl uměleckých	3 6 *a*
b) tvoření děl uměleckých	. . . . .
c) rozdělení uměn	. . . . .
4^{0}. zevnějšího provedení (? technika):	
a) vzhledem k člověku (medicina, gymnastika atd.)	. . . .
b) na věcech stvořených (ekonomika)	3, 6 *b*[3]
c) řemeslná umění	3. 7
3. Dějinné: 1^{0}. dějiny jevů přírodních	1, 1—25
2^{0}. dějiny lidstva: *a)* zevnější	1, 26—31
b) kulturní	2, 15 25
c) ethické	3. 1 24
3^{0}. dějiny božského plánu se světem	3, 14—19
II. Nadpřirozené vědy:	
1. Nedokonalé: víra	2, 3; 3, 20—21
2. Dokonalé: patření tváří v tvář	. . . . .

Kdo srovná toto schema s textem biblickým, pozná snadno, jak se schematu má rozuměti. Nemíní se snad, že by Adam všechny vědy zde jmenované byl znal tak, jak jednotlivé z nich zná nyní odborník té které vědy, aneb jak postupem doby známost v těchto vědách ještě pokročí, nýbrž to se chce říci, že měl Adam návodem Božím pro každou jmenovanou vědu v životě a vědomí svém dostatečný základ, na němž pak mohl pohodlně stavěti dále, jinak řečeno, Adam měl vědy

tyto jakoby in nuce, pokolení jeho mělo je přivésti k další dokonalosti. Můžeme též říci: Adam měl dobrou znalost (Bohem proto, že byl praotcem lidského pokolení, vlitou) věd formalních jakož i methody, jíž by co nejdříve mohl přijíti k úplnějšímu a obsažnějšímu poznání vědeckému. Poznání to bylo by se šířilo a upevňovalo nazíráním na nové předměty a logickým, formalním uvažováním o jich vztahu.

Byli ovšem, kdož vědoucnost Adamovu o věcech přirozených i nadpřirozených přeháněli. Tak Lenz 308 píše: „Vědoucnost Adamova byla vědoucnosti lidské ‚specie sua' rovná, ač stupněm vědoucnost naši do nesmírna převyšovala. Obsahovalať do sebe zajisté všechno, což člověckou silou vůbec poznati lze. Poznání jeho bylo jisté, bez bludu, neboť on poznával podstatu věcí ‚per species infusas'. Tou měrou se může říci: že byl Adam největší theolog, největší filosof, největší mathematik, největší astronom, největší znalec přírody, největší fysiolog.“ Mám za to, že je to nadsazeno, třebas se autor odvolával na sv. Otce mnohé. Neboť předně z toho, že Adam tak výborně znal zvířata v ráji Bohem mu předvedená, nejde nutně, že znal i všechna ostatní mimo ráj s toutéž důkladností, tak že nemusil býti největší zoolog; totéž platí o botanice a p. Za druhé z toho, že Adam nahlédl z milosti Boží do budoucnosti pokolení lidského co se týká rodiny (2, 24), nejde ještě, že také znal všechny budoucí státní útvary a podobné věci veřejného života. Právě tak možno souditi i o jiných jeho výše uvedených názorech. Upozorňuji tu na analogii, jíž se dotýkají „Stimmen aus Maria-Laach“ 1892 II. 547: „Wenn S. 187 (ve spise Dra. Schmida: „Christus als Prophet“) gesagt ist: vor der Sünde befand sich die Natur in einem weit besseren und weit harmonischeren Zustande, so ist das wohl auf das Paradies einzuschränken. Anderweitig dürfte es schwer halten, diesen Satz in seiner Allgemeinheit zu beweisen.“ A Lenz sám doznává tamtéž: „Bylať tedy vědoucnost Adamova rozsahu velikého tak sice, že nemohl Adam co do počtu toho, což věděl, pokroku činiti nižádného; dobře však ohledem na způsob, jak napotom poznával věci stvořené, anť k poznání toho, což byl vědoucností vlitou znal, svou vlastní zkušeností, svými smysly vlastními dospíval... Co se týká věcí stvořených, znal sice Adam per species infusas ‚druhy‘ (species), nikoli však všecky členy toho neb onoho druhu, neboť toho nebylo potřebí ani ku vzdělání rozumu, aniž k poučení jiných.“ — Mimo to uvažme trochu pozorněji, co jest konečným cílem člověka vůbec, uvažme, jak mnozí do nebe se dostanou, kteří nemají žádných zvláštních vědeckých poznatků ve věcech při-

rozených, učiňme z toho průměr, neboť v něm bude se nám jeviti člověk podstatou svou nejlépe, a poznáme, že nemusil býti Adam největším učencem, nýbrž že mu postačila i jakožto praotci celého pokolení lidského vědoucnost lidská průměrně vzatá. — Analogicky k tomu soudím, že není úplně správno, nazývati Adama největším theologem. Byť bych v celém rozsahu nepřijímal, přece jen v mnohém musím přisvědčiti slovům Dra. Schanze[1] na str. 379.: „Die Erfahrung zeigt, dass mit der Entwicklung der Kultur der Glaube nicht blos an Reinheit und Lauterkeit, sondern auch an Intensität und Tiefe gewonnen hat und zu einer gewaltigen Macht angeschwollen ist.“ Třebas slova tato týkala se po výtce stavu mimorajského, přece můžeme i z nich souditi na stupeň náboženské vědoucnosti Adamovy, a to na základě toho, že hříchem nebyla snad nějaká úžasná změna s Adamem provedena co do vědoucnosti, nýbrž v podstatě mu zachována. Bližší o tom viz v oddílu *C)* 2. — Podobně praví Fr. Reg. Schultes O. Praed. l. c. 209: „Die Einrichtung der menschlichen Natur weist deutlich auf die Berufung zum Fortschritt hin“, a na str. 215. dodává: „Der Fortschritt vom Unvollkommenen zum Vollkommenen erscheint als eine weise Form der göttlichen Weltregierung.“

Podané schema má hlavní zřetel na stránku vědeckou v životě prvních lidí, tedy se týká po výtce činnosti rozumové. Avšak v životě člověka velkou roli hraje i vůle. Proto třeba podati i takové schema, jež bere hlavní zřetel k činnosti volní. Vůlí svou člověk jedná, koná skutky, a proto toto schema obírati se bude hlavně disposicemi člověka ke skutkům a jich následkům v duši, čemuž výrazem technickým říkáme habitus nebo virtus (ctnost). Vypadá pak toto schema, líčící nám vnitřní stavy člověka, takto:

Řád přirozený:	Řád nadpřirozený:		
α) 1. podstata duše	α) 1. posvěcující milost		ctnosti nadpřirozené vlité od Boha; zůstává i při nich v člověku žádostivost
2. mohutnosti duše: rozum (v něm jsou vrozené jisté principy)	2. víra vlitá jako habitus		
3. vůle (v ní naturalis appetitus boni)	3. naděje, láska jako habitus		
4. disposice těla působící na rozum .	4. ctnosti intellektualní	jako vlitý habitus	
5. a na vůli . .	5. ctnosti mravní		
6. disposice místa (okolí, společnosti) působící na rozum	6. dary Ducha sv. pro rozum		
7. a na vůli	7. dary Ducha sv. pro vůli		

[1]) *Dr. P. Schanz:* »Über neue Versuche der Apologetik gegenüber dem Naturalismus und Spiritualismus.« Regensburg 1897.

	Řád přirozený:		Řád nadpřirozený:	
	β) 8. nástroj, návod, příklad . . .		β) 8. milost účinlivá	
	vykonání skutku přirozeného . .		vykonání skutku nadpřirozeného	
následek skutku pro	a) 9. rozum (dostává jakost, ctnost rozumovou přirozenou vydobytou)	následek skutku pro	a) 9. rozum (ctnost rozumová nadpřirozená)	ctnosti nadpřirozené vydobyté
	10. vůli (ctnost mravní přirozená vydobytá)		10. vůli (ctnost mravní nadpřirozená)	
	b) 11. tělo a nástroje (hbitost k přirozeně dobrému)		b) 11. tělo a nástroje (hbitost k nadpřirozeně dobrému)	
	c) 12. okolí (místo, společnost) [příklad přirozeně dobrý]		c) 12. okolí [příklad nadpřirozeně záslužný]	

Vypsaným způsobem vzájemně na sebe účinkují duše a tělo člověka s jedné, a místo a společnost, v nichž se člověk nachází, s druhé strany. Nikdy neustávají, stále jsou v činnosti a dle vzájemného, neustálého jich se propletání utváří se život lidský ať již přirozeně nebo nadpřirozeně dobrý.

Avšak jak tomu asi je, když člověk hřeší těžce? Otázka ta se zodpovídá dále, zde jen pravím, že milost posvěcující a všechny s ní spojené habity[1]) ztrácí, zůstává mu jen milost účinlivá, s kterou když spolupůsobí, dosáhnouti může opět ztracené milosti posvěcující způsobem ustanoveným od Boha.

Zdali pak vypsané stavy jevily se v životě prvního člověka? V písmě něco podobného není, ovšem máme-li na mysli slova tu užitá, ale je tam všechno, přihlédneme-li k duchu biblické zprávy. Důkazem toho jest mi vše to, co jsme slyšeli o darech mimopřirozených. Dary mimopřirozené, jak víme, mají svůj podklad v přirozenosti lidské, tak že by lidé k některým byli sami dospěli, kořenem jejich, příčinou jest milost posvěcující; spojují tedy v sobě obojí řád, přirozený i nadpřirozený, a dle toho musí se úplně ve svém celku srovnávati se schematem svrchu uvedeným. Tyto dary mimopřirozené nahražovaly u prvního člověka scházející mu životní zkušenost, scházející mu nabyté ctnosti přirozené, jaké by si byl po delší době svými skutky mohl získati. Z toho všeho tedy usuzuji, že když se dá dokázati, že člověk měl tolik mimopřirozených darů, kolik je skupin v uvedeném schematě, že pak nutně měl i přirozený i nadpřirozený postup ctností čili vnitřních duševních (a i tělesných) habitův. A to se dá dokázati, jak ukazuje toto schema:

---

[1]) Vyjma habitus víry a naděje, jež se ztrácejí toliko nevěrou a zoufalstvím.

Řád mimopřirozený.

α)	1. podstata duše	(milost posvěcující)	
	2. mohutnosti duše: rozum 3. vůle	původní spravedlnost v užším smyslu	dary mimopřirozené vyšší (vlastní mimopř.)
	4. disposice těla působící na rozum 5. a na vůli	nesmrtelnost těla; impassibilita	
	6. disp. okolí (společn.) působící na rozum 7. a na vůli	ráj; strom života	
β)	8. nástroj, návod, příklad	výchov Bohem	
	vykonání skutku		
a)	9. ctnosti rozumové	vědoucnost (přirozená) vlitá; řeč	dary mimopřirozené nižší
	10. ctnosti mravní	mravnost (per accidens vlitá)	
b)	11. následek skutku pro tělo	monogamické manželství	
c)	12. následek skutku pro okolí	panství nad přírodou	

Mám za to, že podaný důkaz je tak evidentní, že musí přesvědčiti každého. Kdož by tu však se nepodivil opět, jak výborně v každém ohledu je sestavena zpráva biblická! Zde i jasně se ukazuje, že to, co jsem napsal při výkladě věcném o rozdílu darů mimopřirozených, bylo správným.

Počátky křesťanství a vzdělanost řecká a římská.

Kulturně-patristická črta. Podává Dr. Jan Sedlák. (O.)

4. Kolébkou křesťanství jest Palestina, jíž celá ta kultura řecko-římská byla téměř cizí. Ovšem Židé v koloniích si ji osvojili, Židé v Alexandrii jí vynikali. Židé palestinští nebyli aspoň řeckého jazyka neznalí, ale od kultury mosaické se odchýliti bylo jim zločinem. Náklonnost k modloslužbě u nich vymizela, byli horliteli zákona. Proto asi Kristus nikde v Písmě sv. nemluví o poměru své božské nauky a církve své, již zakládá, ke vzdělanosti pohanské. Přišelť, jak sám dí, především ke ztraceným ovcím lidu israelského (Mat. 15, 24; Jan 10, 3). Ostatně možná, že udal ta pravidla apoštolům v době svého obcování s nimi po z mrtvých vstání, a že evandělisté jich nenapsali.

5. Ale jakmile se začalo křesťanství po obrácení Korneliově šířiti mezi Řeky, jak se založila v osvětovém středisku východu, v Antiochii první osada z pohano-křesťanův, odkud nová nauka rychlým krokem spěla Malou Asií do Hellady a do Říma, musely vznikati pochybnosti u věřících samých, bylo nutno dáti jim nějakou normu, jak se chovati k tak rozšířené a vlivuplné vzdělanosti pohanské. Pravidlo to dal „apoštol pohanů“ sv. Pavel. A nemohlo věru býti muže k tomu povolanějšího. Byltˇ sám klassicky vzdělán ve škole tarsenské, první po athenské a alexandrijské. E. Curtius, který v době nejnovější o hellenské vzdělanosti a literarním významu sv. Pavla psal, dí o něm: „Pavel nenaučil se řečtině jako missionář řeči domorodcův, aby se s nimi jakž takž dorozuměti mohl. Pavel se vůbec té řeči neučil k účelům missijním, on v ní vyrostl... Tarsus byl po Alexandrii nejváženější sídlo vědy. Tarsus měl tu přednost, že to bylo staré město, ležící na hranicích Syrie a Malé Asie, u moře a na řece, prastaré ohnisko východní a západní civilisace. Nebylo to město „dělané“ jako Alexandrie, kde ve dvorních a státních ústavech věda uměle se pěstila, nýbrž hellenismus se vžil v domácí obyvatelstvo. Strabo výslovně podotýká, že to množství slavných Tarsenských ve všech oborech vědy a umění byli mužové domácí. Tarsus byly Atheny maloasijské. Všeobecná touha po vědění oduševňovala občanstvo, jakž to Strabo vřelými slovy uznává. Tak mohli se i Židé, kterých tu ovšem na velkém světovém trhu bylo hojnost, zde nejlépe hellenisovati... V této atmosfeře vyrostl apoštol... Nalézáme u něho živou změnu řečnického tonu a takovou hojnou zásobu slov, jaké při uměle naučené řeči nelze

tak snadno dosíci. Užívá i slov řídkých, která dennímu životu byla cizí, a jeví velmi jemný smysl v užívání forem verbalních. Dovede vzbuditi nejněžnější city a jest silný v dialektickém postupu myšlenek jakož i v ostré debatě pro i proti, jakž se jí učilo v řeči soudní. Užívá básnických obrazů, jaké se nalézají u Pindara a Aischyla." [1])

Listy sv. Pavla a řeči uvedené ve Skutcích apoštolských ukazují opravdu vkusným sečleněním, dialektickou obratností a hloubkou myšlenek spisovatele filosoficky vyškoleného. A že básníky řecké dobře znal, dosvědčují citaty z nich. Tak v řeči své na Areopagu v Athenách výslovně se dovolává „jednoho" z básníků řeckých, který prý praví: „Jeho (Boží) zajisté i pokolení jsme" (Sk. ap. 17, 28) cituje tu cilického básníka Arata.[2]) Výstražná slova v I. Kor. (15, 33): „Nedejte se svésti: kazíť dobré mravy rozmluvy špatné" jsou z komika Menandra".[3]) trivialní poněkud výrok o Kreťanech v listě k Tit. (1, 12): „Kreťané vždy lháři, zlé bestie, břicha líná" z Epimenida.[4])

6. Svatý Pavel častěji v listech mluví o světské vzdělanosti a moudrosti a doporučuje věřícím vždy co největší skromnost a pokoru, poukazuje na moudrost vyšší, božskou, jíž se jim v křesťanství dostalo. Zvlášť v listě k Římanům a I. ke Korintským.[5]) A v tomto posledním

[1]) Sitzungsberichte der k. preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1893. S. 934. Citováno z *Baumgarten*, Geschichte der Weltliteratur. Freiburg 1897. 2 Bde. I. B. S. 148 f.

[2]) *Aratos* ze Soli v Cilicii, žák grammatika Menekrata v Efesu, žil od r. 257. před Kristem na dvoře krále macedonského Antigona Gonaty a na jeho přání napsal nejslavnější své dílo Φαινόμενα, jež začíná pěkným vzýváním Dia. Ve verši 5. jsou zmíněná slova Pavlova. (*Munk-Volkmann*, Geschichte der griechischen Literatur. III. Aufl. 1880. B. II. S. 456 f.) — Jsou však také v *Kleanthově* hymnu na Jupit. 5.

[3]) *Harnack* v nich vidí fragment ze ztracené nějaké tragedie *Euripidovy* a dovolává se Naucka »Fragmenta tragicorum graecorum [2]686. Gesch. der altchr. Lit. I., 2. p. 876. Jest však podobnější pravdě, že jsou *Menandrova*. Bylť básník ten velmi oblíben, a výroky z jeho komedií a pravidla životní často se citovala. Narodil se asi r. 342. před Kristem v Athenách, oddal se filosofii Epikurově, byl pozván od Ptolomea Lagi do Egypta a napsal přes 100 komedií. Některé z nich zachoval *Terenc* dosti obratnými latinskými překlady. (Srv. *G. Bernhardy*, Grundriss der griechischen Literatur. II. Aufl. Halle 1859. B. II. S. 612 ff.)

[4]) Srv. K.-Lex. IX. col. 1662.

[5]) Srv. Řím. 1, 22 o pohanech: »Pravíce, že jsou moudří, nemoudrými se stali.« Řím. 12, 3; 12, 16: »non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.« I. Kor. 1, 22—25: »Řekové hledají na nás moudrosti... my pak kážeme Krista ukřižovaného...« I. Kor. 2, 6: »Moudrost mluvíme mezi dokonalými: však ne moudrost tohoto světa,... nýbrž moudrost Boží.«

jest i jeho norma. Když byl totiž na počátku listu o poměru moudrosti božské a lidské promluvil, končí v hl. 3. 18 n.: „Zdá-li se kdo mezi vámi moudrým v tomto světě, nemoudrým buď, aby byl moudrým. Neboť moudrost tohoto světa jest nemoudrostí (hloupostí) před Bohem.“ [1])

Ostré opravdu slovo, tím ostřejší, že proneseno mužem, jenž sám tou moudrostí světa byl napojen. Ale pochopíme je, pomníme-li, že řád nadpřirozený Kristem zjevený nad hladinu řádu přirozeného nekonečně vynikal, a uvědomíme-li si, že neměla-li nová nauka pohanstvím býti nakažena — a že nebezpečí to bylo, dokazuje gnosticismus tak záhy počínající, — neměli-li věřící upadnouti v modloslužbu a nemravnost, k nimž ta světská vzdělanost, jak nahoře pověděno, svádéla, muselo křesťanství zaujati k ní aspoň v počátcích stanovisko odporu, a to tím více, že křesťané v prvních dobách byli většinou lidé prostí, a tudíž nebezpečí ono větší.

7. Literatura z doby poapoštolské z velké části se ztratila, spisy pak, jež máme, dávají o předmětu našem zprávy velmi skrovné. Než přece jest ze spisů sv. Otců apoštolských patrno, že pravidlo stanovené sv. Pavlem trvá.

Tak list Barnabášův častěji s velkým důrazem poukazuje na vědění nové, novou moudrost, novou γνῶσις, přinesenou Kristem (srv. hl. 6. v. 9. n.; hl. 19. v. 1.) a končí přáním, aby Bůh ve věřících tuto moudrost rozmnožil, pravě: „Bůh vám dej moudrost, poznání, vědění, γνῶσις, ale γνῶσις své spravedlnosti“ (hl. 21. v. 5.[2]). O moudrosti světské však platí i jemu slova Písma: „Běda těm, kdož opatrní jsou u sebe a rozumní v očích svých“ [3]) (hl. 4. v. 11.). Soudí tedy stejně jako sv. Pavel.

Sv. Kliment Římský obraceje se v listech na Korinťany, u nichž nebezpečí plynoucí ze styku se světovým názorem a životem pohanským nové poučení činilo nutným, kárá ostře pýchu a napomíná k pokoře (hl. 13—20.), poukazuje na to, že „Kristem otevřen zrak duše naší, a nemoudrá a zatemnělá mysl naše světlem se zaskvěla“ (hl. 36. v. 2.[4]), a s rozhořčením odmítá posměch pohanů, kteří nad

---

[1]) Poměry v Korintě jasně líčí a vztah sv. Pavla k osadě té vystihuje *Dr. Ignaz Rohr,* Paulus und die Gemeinde von Korinth. Bibl. Studien IV. B. 4. H.

[2]) Sr. *Sušil,* Spisy sv. Otcův apoštolských. III. vyd. V Praze 1874, s. 167.

[3]) *Sušil* op. c. s. 148.

[4]) Srv. *Sušil* s. 38.

učeníky Kristovy moudřejšími se býti mní. „Hloupí jen a nemoudří“, praví. „blázni a nezkušení smějí se nám v myšlenkách se vynášejíce“ (hl. 39. v. 1.[1]).

Velký biskup antiochenský sv. Ignac zas Efeské o této otázce poučuje. Podnět k tomu dala mu vynášivost pohanských vzdělanců v Efesu, kteří svou učeností se chlubíce na křesťanství s hněvem a rouháním útočili a ke svým bludům křesťany hleděli svésti. Sv. Ignac křesťanům velí: „Ke hněvům jejich lahodně se mějte, ke chlubnosti jich skromně, k rouháním jejich s modlitbami, ke bludům jejich ukazujte stálost u víře.“ (Ef. 10.[2]) Tedy opět pokora a stálost proti naukám pohanským.

Didache, autor listu k Diognetovi, Hermas v Pastýři, sv. Polykarp v listě k Filipským, Papias ve zlomcích nám zachovaných o předmětu tomto nemluví. Nehodil se asi do rámce, ve kterém se vývody jejich pohybují, a nejspíše nebylo ani třeba o něm mluviti. Pravidlo sv. Pavlem stanovené bylo křesťanům až do polovice 2. století směrodatným.

Písemnictví a umění.

Jak se u nás překládá?

Ukazuje Al. Popovský.

II.

Letos, kdy na Rusi oslavovali památku stoletých narozenin největšího ruského básníka Al. S. Puškina, o jehož životě a literarní činnosti bylo v „Hlídce“ již dříve promluveno, vyšlo v literatuře české několik překladů prosou psaných spisů Puškinových. Tak v Ottově Ruské knihovně, redigované Jar. Hrubým, vyšel I. sv. „Spisův Al. S. Puškina“ (Kapitanova dcerka a ostatní povídky prosou; u Vilímka v Illustrovaných romanech pro lid vyšla „Piková dama a ostatní krásná prosa“ Al. S. Puškina v překladě Jaroslava Janečka, s illustracemi V. Černého a j.; v Příteli domoviny vyšly „A. S. Puškina některé práce“ v překladě

[1]) Srv. *Sušil* s. 40.

[2]) *Sušil* op. c. s. 69.

Ladislava Macháčka; ve Světové knihovně vyšel „Dubrovský" v překladě N. Mrštíka. Již v dřívějších letech přeložili „Dceru kapitanovu" K. Šteťan, Ant. Pacák, St. Beran-Libštatský; Vil. Mrštík 1894 u Šimáčka vydal překlad „Pikové damy a jiných novell".

Dřívější překlady „Dcery kapitanovy" byly více méně nezdařilé, i bylo na místě pořídit překlad nový, správnější. Také ostatní povídky prosou bylo žádoucno podati čtenářstvu českému v dobrém překladě. Ale bylo-li třeba najednou vydávati tolik různých překladů týchž povídek? A jsou-li všecky překlady toho hodny, aby byly uveřejněny? Slouží-li všecky ty letoší překlady k oslavě památky Puškinovy u nás?

Naše kritika pronáší o překladech často úsudky velice lehkomyslné. Kritik mnohdy soudí o překladu, aniž sám zná originál, aniž srovnal originál s překladem. Tak Vlčkův „Obzor literární a umělecký" v č. 9. t. r. přináší posudek překladu L. Macháčka a N. Mrštíka, kde se praví, že překlad Macháčkův je doslovný, nečeský, N. Mrštíkův pak volnější a čeština. Referent jistě neměl v ruce originálu, jinak by toho nemohl říci. Referent přečetl si, co L. Macháček praví ku konci svého překladu: „Při překladu zachoval jsem úmyslně, pokud bylo možno, formu ruskou ze dvou příčin: aby poznány byly obraty, jichž mnohých sami můžeme užíti, a pak, aby zřejmo bylo, že překlad pořízen byl z originálu" — a hned viní překladatele, že překládal příliš doslovně, vytýká mu, že užívá nečesky zájmena „on", „slavnyj" že překládá „slavný" a dosti. Ovšem srovnávat překlad s originálem je práce nevděčná; ale kdyby referent „Obzoru literárního a uměleckého" byl se jí podjal, uviděl by, že L. Macháček překládá příliš volně a nesprávně. Prosa Puškinova vyznamenává se jasností, prostotou a úsečností, a toho právě nevidíme v překladu L. Macháčka, jenž překládá nejasně a přidává všelijaké zbytečné hledané obraty, jichž u Puškina nenajdete, a vůbec neřídil se tím, co praví o překladu. Jak vypadá doslovný překlad Macháčkův, snadno poznati z ukázek. Všech nesprávností překladu nelze uváděti, protože není na to místa a bylo by to zbytečno.

Tak »vměstě«¹) (zároveň, spolu) Macháček přel. »společensky« (6); »knigi, jim zaňatoj« (knihy, již vypůjčil) přel. »knihy, která ho zajímala« (6); »o skoroj vakanciji« (o blízkém uprázdnění místa) přel. »o blížících se prázdninách« (11; podobně nesprávně přeložil slova ta V. Mrštík »o brzkých prázdninách«); slova »po krajnej měrě« (aspoň) překládá »až po krajní míru« (9), »s největší péčí« (37), »co nejpřívětivěji« (126), »po krátké době« (44) a pod.; zloréčije (pomluva, utrhačství) přel. »zlořečení« (9; V. Mrštík př. »zlý způsob řeči«); segodňa (dnes) přel. »zítra« (10); spokojno ili bezpokojno (klidně nebo neklidně) př. »spokojeně ač nepokojný« (13); »i on bezo vsjakago sožalěnija ot meňa udalilsja« (a on beze vší lítosti vzdálil se ode mne) přel. a on bez jakékoliv lítosti vzdal se svého úmyslu« (17); „i žar uže naspěval" (a začínalo již horko) přel. báječně: „a pták žár (kasuar) již zazpíval" (14); bědnoj (chudobný) přel. »bědný«; opraviťsja (vzpamatovati se) přel. »vpraviti se v jich okolí« (19); »ja nemog vozderžaťsja ot vosklicanija« (nemohl jsem se zdržet, abych nevykřikl) přel. »nemohl jsem se ubránit sklíčenosti«; »izděvaťsja nad bědnoj ženščinoj« (posmívati se ubohé ženě) př. »hleděti

¹) Citujeme podle Suvorinova vydání: »Sočinenija A. S. Puškina« v 10. sv. Povídky prosou jsou ve sv. 6.

na ub. ž. (24): »zasědatel« (přísedící) přel. příruč! (27): zadneje krylco (zadní schodiště) překládá častěji zadní křídlo; naudaču (nazdařbůh) př. »s nezdarem« (31): pominutno (každé chvíle) překládá stále v tu chvíli (31, 32, 34, 37 a j.): boroda (brada, vousy) př. hlava (33); slova: »on iměl um priličija i nabljudenija«, bezo vsjakich pritazanij i bezpečno nasměšlivyj« (uměl být slušný a pozorný, beze všech nároků a bezstarostně posměvačný) přeložil nesprávně a beze smyslu porušiv interpunkci: »znal umění... překonati a pozorovati **beze všeho doptávání se a při tom byl jistý v posměchu** (39): »ona ne mogla ne soznavaťsja v tom, čto...« (nemohla nepozorovat, že...) př. nemohla se srovnati v tom, co... (39); zaměšatelstvo, ot kotorago možno bylo izbaviťsja (zmatek, jehož bylo možno zbaviti se...) přel. příležitost, pomocí které bylo možno vysvoboditi se« (40): predavajas miloj privyčkě (oddávaje se milému zvyku) přel. »vzdávaje se milé příležitosti«; ja ne vyderžal (nevydržel jsem) přel. »než vydržel jsem« (42): gdě vyjěžžali na dorogu (kde vyjížděli na cestu) přel. »kudy přijíždělo se na druhý břeh« (42): on nachodilsja v otjězžem polě (byl daleko na honě) přel. »odešel prohlédnouti vzdálený kterýsi svůj statek« (45): »ne smotrja na značitelnoje umenšenije raschodov dochody ne pribavljalis« (přes to, že výdaje značně se zmenšily, důchody nezvětšily se) přel. »nebylo viděti zmenšení vydajů, ani zvýšení důchodů« (46): kuda nam po anglijski razorjaťsja (kde pak, abychom po anglicku ožebračovali se) př. »kam pak nám po anglicku pustošiti!« (47): zojil (kritik) př. »soused« (47): prikaščica (správcová) př. »starostová« (50): »vozražala ona samoj sobě« (namítala sobě samé) př. »vyrážela sama sebe« (57): »on govoril jazykom istinnoj strasti« (mluvil jazykem pravé vášně) př. »slova svá pronášel s takovým hořem« (59); zaňatija, rozgovory (zaměstnání, rozmluvy) př. »zanícené rozhovory« (60); »otec načal bylo« (otec chtěl už začít) př. »nejprve počal« (65): vremja vse sladit (čas vše urovná) př. čas všecko oslazuje (71): nevěsta choť kuda (nevěsta jen což, hezká) př. »nevěsta aspoň k něčemu« (71): pokojnym podjačim (někdejším soudním úředníkům) přel. »diurnistům ve výslužbě« (75): »vzyvajus na sověsť čitatelej« (odvolávám se na svědomí čtenářů) přel. »dovolávám se pro ně soucitu čtenářů« (75): »kreščenskij« (tříkrálový) přel. třeskutý (62): »skromnyje v pritazanijach na počesti« (skromní v nárocích na pocty) **přel. »skromní v dotazech, ale poctiví« (77); »ja predpočitaju«** (dávám přednost) př. zařaďuji (77): slědujuščago po kazennoj nadobnosti (vyšetřujícího z potřeby státní) př. »povýšeného dle erarní potřeby« (77): razborčivyj cholop obnosil meňa bljudom (vybíravý sluha pominul mě, roznášeje jídlo) přel. ostražitý rab podával mně mísu (78): bludnyj (marnotratný) př. »ztracený« (78), zbloudilý (79): stol i krovať (stůl a postel) př. »také postel« (80): »už jej li ne bylo žitje?« (což jí něco scházelo? což nemohla snad vydržet?) př. »zdaliž ona nebyla můj život?« (82): »sverkajuščie palcy« (lesknoucí se prsty) př. »ohnuté prsty« (89); ponevolě (bezděky) př. »při nevůli« (89): za vorot (za límec) př. za vrata (90): krivoj (jednooký) př. hrbatý (92): gostinaja (přijímací pokoj, salon) přel. přední pokoj (95); večerňa« (večerní bohoslužby) př. klekání (100): rovněž tak př. V. Mrštík: »čego dobrago« (to by tak ještě scházelo) př. Neb co jest dobrého? (102; V. Mrštík př. To neznamená nic dobrého!): k obědně (na mši) přel. poledne (104): priměr byl zarazitelen (příklad byl nakažlivý) př. příklad byl podán (105); semnadcati lět (17 let) př. »dvacet sedm let« (109): »soblaznitelnyj« (pohoršlivý) př. »pošetilý« (110): »pritazanija samoljubija (nároky na samolibost) př. »vůle, přisvojovati si sám.« (110); »Čto ni govori, a ljubov bez nadežd i trebovanij trogajet serdce ženskoje věrněje vsěch razsčetov obolščenija (Mluvte si co mluvte, ale láska bez naděje a bez nároků dojímá srdce ženské jistěji, než všeliké výpočty svůdnosti) přel. »Netřeba vždy slov, neboť láska bez projevení naděje a žádostí dosahuje ženské srdce jistěji, nežli všechny lstivé výpočty« (111): postoronnij (cizinec) př. pozorovatel o vítězství (112): neprostitelnaja neostorožnosť (neodpustitelná neopatrnost) př. »nepromíjitelnost, neopatrnost« (112): umoljala za neje ne vstupaťsja (prosila, by se jí nezastával) př. »ustanovila, aby všeho toho opomíjel« (113): na sčet (na účet) př. »na čest« (113): »vse bylo istoščeno« (všecko bylo vyčerpáno) přel. »vše bylo unavující« (113): ja naslaždalsja (užíval jsem) př. »otužoval jsem se« (117): **„ty dolžna byla meňa razljubiť" (musila jsi přestat mne milovati)** př. **„tys byla nucena mne milovati"** (117): svět bezpoščadno gonit na samom dělě to, čto dozvoljajet v teorii« svět nemilosrdně pronásleduje ve skutečnosti to, co dovoluje v theorii př. svět bezpočetně pronásleduje z pravidla to, co... (117): otličalsja (vynikal) př. odpovídal (121): »gdě dvižutsja odně mašiny« (kde hýbou se samy stroje)

př. kde jediným strojem vše se pohybuje (124): drugoj sčastlivec (jiný šťastnoušek) př. »on, dřívější šťastnoušek« (124); dělovymi bumagami« (úředními listinami) př. »papíry, svojí prací« (124); »vjazali svoj čulok« (pletly svou punčochu) přel. »přepletaly své copy« (129); »po jego vyraženiju, ne terpěl« (jak se vyjadřoval, netrpěl) přel. při svých zábavách nestrpěl (135): „togo i gljadi, čto na pjanago natolkne sja, al i samogo na směch pjanym napojat" (než se naděješ, vrazíš na opilého, nebo tebe samého na posměch na mol opiji) přel. nesmyslně: „buďme i toho pamětlivi, že zábavou na nich má nám býti pohled na opilého tlučhubu, nebo si téhož pro smích sami opijeme" (138); na čelověka pochodit (podobá se člověku) př. »působí na člověka« (139); »spěsivyj« (vypínavý, pyšný) př. »přezrálý« (144). — Překlad »Rusalky«,[1]) jejíž původní text je v II. sv. »Spisů« Puškinových, je chatrný, verš pokulhává. Tak 11.—13. verš zní v orig. »ona (česť) — čto slovo: raz upustiš, nevorotiš. A koli nět na svaťbu už nadeždy, to vse-taki, po krajnej měrě, možno...« (čest je jako slovo: ztratíš-li ji, zpět jí nedostaneš. Není-li pak na svatbu již naděje, přece možno aspoň...) přel. porušiv interpunkci: »ona — jak slovo: ‚vypuštěné se nevrací', a pak již na svatbu žádné naděje. A pokud možno...« (158); »i čto vpered so mnoj ni slučitsja, gdě by ni byl ja...« (ať v budoucnosti se stane se mnou cokoliv, ať jsem kdekoliv...) přel. »a jak dál u mne ani být nemůže, kdekoliv budu...« (162); »ne věrju« (nevěřím) přel. »ne, věru« (164); »podmanivať« (svádět, vábit) př. »podmaňovat« (165); »počašče« (častěji) přel. »po čase« (167); »čudnyj slučaj« (divná příhoda) přel. »vzácný, poslyš« (175). Dále přeložena »Pohádka o caři Saltanu« z I. sv., báseň »Sestra a bratři« ze IV. sv. a »Anekdoty« i jiné drobotiny z IX. sv. I tu jsou místa špatně přeložená. Tak jego osparival (přel se s ním) př. patřil na něho (211);

---

[1]) Nesprávna je poznámka pana Macháčka o dramatickém zlomku »Rusalka«. M. neuznává R. za fragment. Však »Rusalka« jest v přítomné podobě své jistě zlomkem, nalezeným po smrti básníkově mezi jeho papíry a uveřejněným 1837 v Sovremenniku. Ukončení 6. výjevu, z něhož zachovalo se 16 veršův, a ještě další tři výjevy, jež měly zakončit drama, pokládaly se za ztracený. Tu však 1897 uveřejnil D. P. Zujev v Rusském Archivě ukončení »Rusalky«, tvrdě, že celou »Rusalku« předčítal Puškin 1836 u E. Gubera, kdež ji Zujev slyšel a poslední výjevy »R.«, které ho nejvíce překvapily, si zaznamenal. Mnozí pokládali text »Rusalky«, předložený Zujevem, za padělek. Ale Južakov v Rusském Bogatstvě zastává se zápisu Zujevova, v němž vedle nepropracovaných, zkomolených veršů, veršů často bez rozměru a smyslu, nalézáme verše pozoruhodné dokonalosti technické. Nyní pak »Izvěstija otdělenija russkago jazyka i slovesnosti imperatorskoj akademiji nauk« přinesla důkladný a přesvědčivý »Rozbor otázky o původnosti ukončení Rusalky« z péra F. E. Korše asi na 350 stránkách. F. Korš přichází k tomuto závěru: Námitky kritiku proti původnosti zakončení »Rusalky« jsou větším dílem nedostatečny ve svém základě, poněvadž Puškin předně nedosáhl absolutní dokonalosti, zvláště ne v jednotlivostech; za druhé, »Rusalka« ani v dříve napsaných a uveřejněných částech nebyla úplně propracována Puškinem, a konec její mohl být ještě méně propracován, jistě však ne více; za třetí, nejpodezřelejší místa v zápisu D. Zujeva obsahují chyby tím méně nápadné, že i v opis papírů P. pro tisk jeho spisů vkradlo se mnoho podobných chyb, a v jeho rukopisech na nečisto (a takým rukopisem byl asi konec »Rusalky«) je mnoho nečitelného. Ukončení R. podle zápisu Zujevova odpovídá programu »R.«, nalezenému mezi papíry P. Některá opakování z první části v ukončení »R.« lze si vysvětlil tím, že druhá část — jakožto první nástin — není propracována na čisto, a opakování snadno dala by se odstranit při zpracování konečném. Text Zujevův neobsahuje ani jediného obratu nebo slova, jichž by nebylo v nepopíratelných spisech Puškinových. Totéž platí o retorické a metrické stránce textu tohoto. Parallelní místa k jednotlivým místům ukončení »R.« nalezneme sice též u jiných ruských básníkuv, ale úplný material pro srovnání s textem Zujevovým podává pouze Puškin. »A skutečně«, končí Korš svou studii: »kde jest u nás takový básník a zároveň znalec Puškina, který mohl by napsat to, co zachoval od zapomenutí D. P. Zujev? — Je tedy pravděpodobno, že zápis Zujevův podává původní ukončení »Rusalky«, a bylo by žádoucno, aby příští překladatel »Rusalky« přeložil verše, zachované Zujevem, a obsahující krásný sbor rusalek (»Tumannoj rosoju okrestnosť polna«), rozmluvu lovců v lese a sen kněžnin, místa, jež prý Puškin sám uznával za nejlepší ve svém lyrickém dramatě.

»a Barkovu tolko togo i chotělos« (a Barkovu jen toho se chtělo) př. »a Barkovu jenom toho se nechtělo« (215); »podslušav tolki, vyzvalsja...« (zaslechnuv ty řeči, nabídl se) př. »znaje jediné povinnost, rozhodl se« (219); »o tom pri Petrě Vel.« (o tom za Petra V.) př. »o tom Petru Velikém« (224); „ne polzujuščijsja blistatelnoj slavoj" (netěšící se skvělé slávě) přel. báječně „neplazící se před blýskavou slávou" (224) atd.

Srovná-li nyní pan referent „Obzoru literarního a uměleckého" jen těchto několik ukázek překladu páně Macháčkova s originalem, jistě neřekne, že překlad lpí příliš na slově. Naopak překlad příliš odchyluje se od originalu, kde toho není třeba, bez potřeby mění formu, uvádí libovolně novou punktaci na př. na str. 9. překládá: „zdá se, že ho to rmoutilo po krajní míru; po dvakráte jsem zpozoroval...", kdežto v originale se praví: „eto ogorčalo jego; po krajnej měrě, ja zamětil raza dva..." [to ho rmoutilo; aspoň zpozoroval jsem asi dvakrát]; na str. 23. v překladě je: „Ach, vaše jasnosti", dodal jsem, „počíná se mně svítati, račte prominouti...", kdežto podle originalu mělo by býti: „Ach, vaše jasnosti!" pokračoval jsem, tuše pravdu: „Račte prominouti..." a j. Když p. překladatel nedovede správně přeložit nejjednodušší věci, jako: „na samom dělě", „pominutno", pak není divu, že ruská přísloví: „dolg platežem krasen" (dluh zbytý, hlava zmytá), „čin čina počitaj" (komu čest, tomu čest) překládá nesprávně: „půjčka po splátce krásna" (107), „hodnost ctí hodnost" (78) a pod. Takovému překladateli nelze raditi jiného, než aby dřív naučil se rusky, než z ruštiny překládá.

Ani úsudek o *N. Mrštíkově* překladu „Dubrovského" nepovedl se zmíněnému p. referentovi, tvrdícímu, že překlad M. je volnější, a proto mnohem lepší, než Macháčkův. Naopak, N. Mrštík překládá věrněji, drží se více originalu než Macháček, zná poněkud lépe rusky, a proto jeho překlad je o něco lepší. Ovšem i jeho překlad má některé vážné nedostatky, buď že překladatel nepřekládal doslovně, kde mohl a měl, buď že obratův a přísloví ruských nenahradil případnými obraty a příslovími českými, nám srozumitelnými.

»Tak razstrojennoje sostojanije« (rozháraný, do nepořádku uvedený statek) přel. »ztracené jmění« (5); »otjězžeje pole« (daleký hon) přel. »odlehlé pole« (6); »vreš« (žvaníš) př. »lžeš« (11); »trunil nad sověstu« (dobíral si svědomí) př. »trůnil vysoko nad svěd.« (13); »fevral« jest únor, ne »duben« (13); »obognal« (předhonil) př. »dohonil« (14); »borzyja sobaki« (chrti) př. »štvaví psi« (15); »zagovarivajetsja« (žvaní nesmysly) př. »zapovídá se« (17); »v životě i smerti Bog volen« (Bůh pánem života i smrti) přel. »v životě i smrti vůle Boží« (17); »choť počastu on sam sebě sudija« (ač často byl soudcem sám sobě) přel. »ačkoli by často potřeboval soudce sám« (19); »pletju obucha ne perešibeš« (hlavou zdi neprorazíš) přel. »bičem sekeru nepřešvihneš« (19); »ponomar« (kostelník) přel. »kdosi« (19); »pozdravlenija« (blahopřání) př. »pozdrav« (23); »smutilsja« (zarazil se) přel. »zamračil se« (23); »bolno spěsiv« (velice hrdý) přel. »měl velmi naspěch« (27); »i kojego lico prědstavljajet zděs Šabaškin« (a jehož osobu zastupuje zde Š.) př. nesprávně: »každý, jehož jméno tu Š. přečte« (30); »otrěšenije ot vlasti« (zbavení moci) př. »rozhodnutí úřadů« (30); »podjačij« je soudní úředník, s. sluha«, nikoliv »host« (33) a »darmožrout« (34); »perepiska« (korrespondence) přel. »zápisky« (33); »svojenravije« (vrtošivost, umíněnost) přel. »svůj zvláštní způsob« (40); »daže jesli otkažut jemu v blagosklonnosti« (i když odeprou mu přízeň) př. »i když ho blahosklonně propustí« (42); »podvody« (povozy) přel. »podvody« (50); »ja obmerla« (velice jsem se lekla, padla do mdlob) přel. »byla jsem celá mrtvá« (51);

»pozdravljaju« (gratuluji) př. »buďte zdráv« (54); »etot byl ne roziňa« (nebyl zevloun) vynechal po slovech: »nedal se napálit« na str. 54.; »sprjagaja s grěchom popolam glagol tušu« (časuje ne zcela správně ruské slovo »tušu«) přel. »spřádaje hříšně napolo...« (58); »trus« je »zbabělec«, nikoliv »hlupák« (72); »placha« (popraviště) přel. »smrt« (80); »nagrada« (odměna) př. »obět« (82); »on ne v silach soglasiťsja na svoj smertnyj prigovor« (není s to, by svolil k svému odsouzení na smrt) př. beze smyslu: »není s to, aby k tomu svolil na smrtelný svůj slib« (84) a pod.

Ačkoliv tedy překlad V. Mrštíka není bezvadný, přece je poněkud lepší, věrnější a doslovnější než Macháčkův.

V Illustrovaných romanech pro lid vyšly v překladě Jar. Janečka všecky povídky prosou, obsažené v VI. sv. „Sočinenij A. S. Puškina“. Nemůžeme soudit o Janečkově překladu všech povídek, majíce po ruce pouze 1. sešit sbírky „Illustrovaných románů“, obsahující počátek „Pikové dámy“. Ale soudíme-li dle této části překladu Janečkova, třeba říci, že ani tento překlad není bez vážných nedostatkův.

Tak na str. 1. »nedobroželatelnosť« překládá »nenávist« místo: »nepřízeň, závist«; »děduškě« (dědečkovi) př. »děvečce«, ač hned další slova mohla ho upozornit na nesprávnost (4); »nět, da i tolko!« (ne, a dosti, konec!) př. »ne, a tolik« (4; také V. Mrštík slova ta přeložil nesprávně: »když ne, tak dobře!«); »s neju byl korotko znakom čelověk...« (s ní byl důvěrně znám...) př. »měla nedlouhou známost s člověkem« (4); »ne smotrja na svoju tajinstvennosť« (při své tajemnosti) př. »při svém nadání« (5); »zaťanulsja« (zabafal, vtáhl kouř do sebe) př. »protáhl se« (5); »posěděť« (sešedivět) př. »váleti se« (10); »razsčetlivyje v větrennom svojem tščeslaviji« (vypočítaví při své lehkomyslné vypínavosti) přel. »zakládající si na svém tlachání« (11); »gostinaja« není »hostina« (11), nýbrž salon, hostinný pokoj; »gremučij« (řinčící) přel. »vrzající« (13); »ljudi« (čeleď) př. »lidé« (20); »tverdiť« (opakovati) př. »tvrditi« (59); »s pečalnym priličijem« (s teskllivou slušností) př. »s obvyklými smutečnými obřady« (30); »atànde-s!« (počkejte, prosím!) př. »počkáte si« atd.

Jak viděti, překladatel prozrazuje dosti často, že není vždy mocen jazyka ruského i dopouští se v překladu dosti hrubých chyb. Ostatně zdá se, že pan Janeček mohl se některým chybám snadno vyhnouti, kdyby byl věnoval větší péči překladu svému.

Celkem nejzdařilejší je překlad Puškinových prací prosou v „Ruské knihovně“. Jsou sice i tu některé chyby v překladech, ale celkem překlad vystihuje original. Nemalou zásluhu o to má p. redaktor, jenž mnohé poklesky překladatelův opravil, jak bedlivý čtenář snadno pozná.

V překladě »Kapitanovy dcery« od B. Prusíka nalézáme několik poklesků. Tak »da poťanet ljamku« (ať koná těžké práce služební) př. »ať si přitáhne torbu« (6); překladatel nečiní rozdílu mezi: »trideati pjati lět« (35 let) a »lět trideati pjati« (asi 35 let); »krivoj« není »shrbený« (22), nýbrž »jednooký«, jak později správně přeloženo; »darom čto ty starucha« (třebas jsi stará) přel. »darmo že's stařena« (51); »sovět« (svornost) přel. »rozvaha« (56); »vizg« (vřískot) přel. »hvizd« (56); »salnymi svěčami« (lojovými svíčkami) přel. »špinavými svíčkami« (82); »kistenem« (prakem) přel. »palcátem« (85); »dolg platežem krasen« (dluh zbytý, hlava zmytá) př. »dluh odplatou je hezký« (86); »utro večera mudreněje« (přes noc dobrá rada) přel. »ráno je večera moudřejší« (86); »ja vojuju choť kuda« (bojuji jen což) př. »já už nějak bojuji« (88); »razbojem« (loupežnictvím) př. »odbojem« (89); »on smutilsja, no vskorě opravilsja« (zarazil se, ale brzy vzpamatoval se) př. »zamračil se, ale brzy obrátil se« (90); »choroš gus« (čistý ptáček) př. »hodný chlapík!« (94); »major metal« (major měl bank) př. »major házel karty« (98); »tebě ne sdobrovať« (dej pozor, ať nepohoříš; neujdeš

neštěstí, jak později správně přeloženo) př. »ty se nepolepšíš« (101); »na dosugě« (v prázdné chvíli) př. »do syta« (106); »s serdcem« (se zlostí) př. »ohnivě« (107); »pokazanija jego dolžny byť važny« (výpovědi jeho jsou asi důležity) př. »trest (nakazanije) jeho musí být těžký« (109); »a ne v oslušaniji« (a nikoli z neposlušnosti) přel. »a z neposlušenství« (111) a pod.

V »Pikové dámě« *K. Štěpánek* přeložil »lět šestdesjat tomu nazad« (asi před 60 lety) na str. 260.: »před padesáti lety«; »karetnik« (kočárník přel. »hráč« (260); V. Mrštík »karetnik« přeložil rovněž nesprávně »karbaník« = kartežnik; »srjadu« (po sobě) př. »najednou« (262); »dvadcať« je 20, nikoliv »dvanáct« (272).

O. Kalašová slušně přeložila: »Povídky Bělkina«, »Dubrovský«, »Kirdžali«, »Mouřenín Petra V.«, »Kronika vsi Gorochina«, »Roslavlev« a »Egyptské noci«. Však i tu nalézáme některá nedopatření. Tak »na veršok« (na čtvrt pídi) přeložila »na píď« (131); »bezprestannyj« (ustavičný, nepřetržitý) př. »bezvědomý« (145); »gostinaja« (salon, hostinný či přijímací pokoj) překládá často »jídelna« (= stolovaja); »u Voznesenija« (u chrámu Nanebevstoupení Páně) přel. »u Voznesenského« (155); »oderžat slovo« (dostáti slovu) překládá »zdržeti slovo« (177); »španskija muchi« (španělské mouchy, puchýřníci lékařští) př. »baňky« (197); »kak placha« (jako popraviště) vynechala na str. 241. po slovech: »sňatek lekal ji«; »vozraženije« (námitka) př. »představa« (324); »oklady« (rámy) př. »pokrovy« (325); »bityj čas slušaješ« (po celou hodinu posloucháš) přel. »zabíjíš čas posloucháním« (326); »poslě Nibura« (po Niebuhrovi) přel. »podle N.« (343).

Ruská knihovna přinesla „Kapitanovu dcerku a ostatní povídky prosou“ jako první svazek „Spisuv A. S. Puškina“. Nevíme, míní-li redakce v dalších svazcích podat také překlady básní a dramat, dosud nepřeložených, či chce je vyplniti pouze překladem veškeré prosy Puškinovy. Máme za to, že by stačilo přeložit z Puškina pouze výbor z básní, z nichž některé máme již ve slušném překladě El. Krásnohorské a V. Junga, pak výbor z dramat i prosaických spisův, a že by bylo zbytečné překládat tak slabé věci, jako jsou „Istorija Pugačevskago bunta“, „Materialy dlja istoriji Petra V.“, „Kamčatskija děla“ a většina článkův, uveřejněných v 9. svazku „Sočinenij“, odkudž něco vybral p. Macháček.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CI.

114. Dětřich biskup. Olomouc, 21. října 1299. — E. I. a. 5.

Nejstarší záznam: Zuper quandam siluam (jiným inkoustem a jinou rukou): videlicet in Friburch quam donauit episcopus Theodricus cuidam Gerlaco (později připsáno): in feodum. — xlix.

Pečeti na pergamenových proužcích poškozeny obě.

Codex dipl.	Original.
ř. 9. silue	do textu nepatří;
ř. 11. sicilicet (omyl tisku)	scilicet ř. 12. Ostra*u*iam,
str. 118. sciuerint, vel poterint . . . in feodum	sciuerint vel poter*u*nt (sic) . . . in fe*u*dum

in perpetuum	inperpetuum;
str. 119. ř. 18. rok	v originale vypsán zcela.

CII.

116. Dětřich biskup. Pustiměř, 11. ledna 1300. — K. I. a. 1.

Nejstarší záznam na rubě listiny setřelý až k nepoznání: Theoderici episcopi permutacionis co následovalo, je vyškrabáno, že nelze již přečísti. Rumělkou XI. k. Novější rukou: priuilegium Theodrici episcopi super permutacionem ville Paskow pro libental et data in feodum.

CIII.

118. Dětřich biskup. Mohelnice, 27. května 1302. — L. I. a. 3.

Nejstarší záznam: feodum in willa Czessicz (nověji připsáno): episcopi Theodrici. Rumělkou: XII. k.

Dle listiny měly býti přivěšeny pečeti dvě, jest však jenom pro jednu v pergameně učiněn zářez, podobně biskupovu; byla na pergamenovém proužku.

CIV.

177. Jan biskup. Kroměříž, 27. května 1305. — S. I. a. 8.

Pečet biskupova na pergamenovém proužku zachovalá velmi dobře. Obraz: biskup ve slavnostním oděvě s mitrou na hlavě v levici berlu drží, pravici maje pozdviženu k žehnání. Nápis: † JOHANNES. DEI. GRA. OLOMVCENSIS. EPC. Na rubě pečet menší mající v prostředku lva ležícího, kolem jehož hlavy pozdvižené proužek s literami AVE. Kolem nápis: † S. SEC. EPI. OLOMVCENSIS. Kapitulní a městská olomucká pečet poškozeny velmi.

Str. 187. ř. 2. Cod. dipl. consensu Dr. Lechner: sciencia	Orig. *scitu,* čárka nad *i* tenounká nakřivlá naskytuje se i jinde;
ř. 11. Cod. dipl. nihilominus	Orig. ni*ch*ilominus;
ř. 15. „ „ requirantur	„ requir*u*ntur;
ř. 17. „ „ vel	„ *u*el;
str. 188. ř. 4. Cod. dipl. pecunie	„ peccunie;
ř. 7. Cod. dipl. capituli Olomucensis	„ patrně: capituli Olom*i*censis, ač hned vedle jest: ac ciuitatis Olomucensis. Není zde při vytčeném *i* rasury, aniž jest místo nějak otřelé.

CV.

179. Václav král. Praha, 20. června 1305. — M. I. a. 4.

Nejstarší záznam na rubě: priuilegium super [Strzielna et super] Budyssow; později nad řádkem napsáno: Wen[cezlai regis...] a před „Wencezlai“ připsáno později: restitutum. Pod tím přetržené č. xlı., pak č. lxxııı. Pro hnědou skvrnu písmena a slova v závorce nelze již s bezpečností udati. Královská pečet byla na šňůře z hedbávných nití červených a žlutých spletené. Nyní jí není.

Pergamen jest, kde byla listina prve složena, na několika místech přelomen.

Codex dipl.	Original.
str. 189. ř. 10. ut	*v*t;
ř. 13. ut . . . uidelicet	*v*t . . . *v*idelicet;
ř. 17. uidelicet	*v*idelicet;
ř. 18. archidiaconus	archid*y*aconus;
str. 190. ř. 1. prouinciali	prouin*t*iali;
ř. 5. v otisku Bočkově Dr. L. doplňuje po Ecclesie z originalu: esse et ad eam proprietatis iure pertinere, iuramento prestito firmauerunt. Nos bona ipsa eidem (restituimus, et ei) poznamenav, že v závorce obsažená slova jsou z otisku Bočkova, nebo prý original jest na tom místě pro hnědou skvrnu nečitelný.	Já zcela patrně čtu v originale: esse et ad eam proprietatis iure pertinere, iuramento prestito firmauerunt. Nos bona ipsa eidem *Olomucensi ecclesie* restituimus et ei atd. Otevřev kopiář I. shledal jsem fol. K. II. r. že i opisovatel v XIV. věku tak četl;
ř. 6. *u*olumus, *u*t	*v*olumus, *v*t;
ř. 9. pisca*t*ionibus	pisca*c*ionibus;
ř. 14. Datum Prage.	po slově „Prage“ není v originale tečky (.);
ř. 14. a 15. anno domini MCCC quinto	rok vypsán zcela literami: Anno domini millesimo trecentesimo quinto.

CVI.

190. Biskup Jan. Olomouc, 23. února 1306. — D. I. a. 4. a Kop. I. fol. E. IIII.

Nejstarší záznam: Super scolastriam Olomucensem in Lappanicz. Novější: Incorporacio ecclesie in Lapanicz ad scolastriam Olomucensem. později: MCCCVI. Dobře zachovány jsou na nitích hedbáví červeného a žlutého pečeti v bílém vosku kapitolní i biskupova se sekretem na reverse ve vosku červeném. **Našel jsem zde i jiný exemplář** (značka jeho zde v citatech: II.) s nápisem na rubě: Vnio ecclesie parrochialis in Slapanicz scolastrie Olomucensis ecclesie; něco níže: Transsumpta est etiam alia littera MCCCVI. Kapitolní pečet na pergamenovém proužku. Biskupská odpadla docela.

Na exempláři I. pečet biskupova a kapitolní ve vosku bílém na nitích hedbáví žlutého a červeného. biskupova. jak popsána jest výše s menší pečetí ve vosku červeném. kapitulní s biskupem Zdikem. Original II. má biskupovu pečet na pergamenovém proužku též takovou, jako I., jenom jest sekret v bílém vosku. Kapitulní schází; ovšem jest pro ni zářez v listině.

Str. 201. ř. 5.	v originale II. schází: exilem;
ř. 10. Budislay L. správně dle I.: Bud*yz*lai	„ „ „ Bud*iz*lai;
ř. 11. Ranciry L. správně dle I.: Ranc*yri*	„ „ „ Ranc*iri*;
ř. 25. prouentus predictos	„ „ „ predictos prouentus;

str. 202. ř. 2. cum vacat (dle I.)	v originale II. cum vacauerit;
ř. 4. uel L. správně dle I.: vel	„ „ „ uel:
ř. 5. vel	„ „ „ uel:
ř. 6. iura pazochie exsequatur	I. II. iura parrochie I. exequatur. II. e*xs*equatur;
ř. 9. L. spr. dle I.: nulla pro eis questio	v originale II. taktéž;
ř. 12. Bedrichowicz L. spr. dle I.: Bedrichouicz	„ „ „ taktéž;
ř. 13. Leschzen .. Slapanicz L. spr. dle I.: Lesczen	„ „ „ taktéž. I. Slapan*y*cz:
ř. 15. prout	I. pro*v*t;
ř. 17. Zelowicze	I. i II. Zelouicze;
ř. 18. L. spr. dle I.: Welethicze	II. Weleticze;
Jurzikouiczye L. spr. dle I.: Jurzikowicze	II. Jursicouicze;
Poruethouicz L. Porzyethouicze	správně oba: Porzyethouicze;
Cobolniczy	I. Cob*e*lnicz*y*, II. Cob*e*lnicz*e*;
ř. 19. vel	I. vel, II. uel;
ř. 20. aut temporalibus	II. aut *in* temporalibus;
ř. 23. L. spr. dle I.: ad nostram collacionem	ale II. ad collacionem nostram;
ř. 28. Budyslaus	I. Budizlaus;
ř. 29. predicti nemá I.	ani II. ani kopiář I.;
ř. 30. asssensu jest omyl tiskový	
ř. 32.	II. CCC⁰VI⁰ a oba: ka*ll*endas.

Nová díla.

Sborník Velehradský po delší přestávce zase se objevil mezi námi (r. VI. sv. 2.). Trvalou cenu má podrobnými a velezajímavými zprávami z dějin Velehradu, jehož památek nemůžeme si dosti vážiti. V tomto sešitě zvláště zajímavý a pro barbarství neznabožské osvěty významný jest článek o zrušení Velehradského kláštera a vandalském řádění s jeho památkami.

Obrázková Revue Dra. A. Podlahy námi již dříve ohlášená překvapila obecně nádherou uměleckou a bohatstvím obsahu, tak že zasloužila také nějakého pěknějšího jména, zvláště jakožto velevhodný list rodinný. Přejeme jí i dále mnoho zdaru.

B. Kočí v Praze odhodlal se k velikému podniku, vydávati 100 akvarelů V. *Jansy* pod názvem **Stará Praha**. Dílo jest jak památné, tak skvostné, i zaslouží všemožné podpory. Texty píše arch. J. Herain.

Ignát Herrmann: **Otec Kondelík a ženich Vejvara.** Drobné příběhy ze života spořádané pražské rodiny. Nakl. F. Topič v Praze 1899. Druhé vydání. Str. 507.

Ženich Vejvara jest magistratním úředníkem s nadějí na povýšení, otec Kondelík oblíbený malíř pokoju, majetník domův a hodné dcerušky, do které se Vejvara zamiluje. Celý průběh tohoto poměru, všelijaké dobrodružné zápasy trochu nešikovného a trochu nešťastného ženicha o nevěstu líčí překypujícím humorem znalý biograf pražského měšťanstva.

České čtenářstvo prý přijalo knihu s jásotem jsouc rádo, že prý se zas jednou upřímně může zasmáti. Souhlasíme úplně, ač některý příběh se nám zdá poněkud vynucený, kalendářní, vůbec toho dobrého trochu mnoho. Za to některé drobnokresby jsou skvostné, figura Kondelíkova a jeho panímámy rozkošná. Méně záliby nacházíme na ironii, která naznačena již v nadpise („spořádaná" rodina) a prosvítá i na místech, která upřímný přítel zdravého kmene národního by měl raději pojata, jak zasluhují, vážně. Snad si takové hlubší pojetí spořádané (bez ironie řečeno) pražské rodiny nechal p. spis. na jinou dobu.

„Slezská Kronika" vydala v nově tyto knížky: *K. Křena* **Pod hanáckým nebem** (30 kr.), *J. Vyhlídala* **Příhody z Vysoudilova** (40 kr.), **Paměti rytíře Hanuše** ze stol. XVI. (45 kr.), *Dra. F. Slámy* **Nebál se ani čerta** (10 kr.), **Podivín hrabě Hodic** (15 kr.). Cena velmi nestejná.

Tři povídky. Napsal *A. B. Šťastný.* Nakl. Šašek a Frgal ve Velkém Meziříčí. Str. 97. Cena 28 kr.

V povídce „Náhlé zbohatnutí" líčí spis. osudy zemanské rodiny, kteráž výhrou zbohatla, pak se octla ve zněmčelé společnosti panské a hýřivostí, z části nepoctivostí úředníkův opět schudla. Velmi případně je znázorněn vliv německého ústavu na českou dívku. V povídce „Bratr a sestra" líčí vliv zlé společnosti na vzdělaného mladíka, a ve „Schudlé tetě" podán obrázek z rodinného života za doklad, že nemáme milovati příbuzných jenom pro bohatství. Trochu těžkopádný sloh místy vadí. Knížečka hodí se spíše pro knihovny lidové. K.

Sny a tužby. Z blízka i z dáli. Povídky *J. Miloty.* Nakl. Šašek a Frgal ve Velkém Meziříčí. Str. 66. Cena 28 kr.

Spisovatel odhaluje zákulisí rodinného života úřednického a kreslí sny dívky zbožné, kteráž místo do kláštera konečně se dostane pod čepec. Motiv hodně starý. Tendence, že v mládí učiněných slibů netřeba později splniti, naprosto se nám nezamlouvá. Ostatní črty jsou romanovité napínavé, dráždivé. Příliš romantické ovzduší knihu pro mládež valně nedoporučuje, ač některé obrázky jsou velmi pěkné. „Matkou zachráněn", „Času dost", „Charpový věnec" zvláště se zamlouvají. K.

SMĚS.

Kolik stojí Rusko každý absolvent vysoké školy? Ze zprávy ministeria vyučování vysvítá, že největšího nákladu vyžaduje universita v Moskvě, totiž 945.000 rublů ročně, pak následuje medicinská vojenská akademie 530.000 rublu, petrohradská universita 407.000 rublů, kijevská 350.000 rublu atd. Dělíme-li sumy ročně vydané počtem ročních absolventův, tu připadá na jednoho absolventa petrohradské university 930 rublů, moskevské 1142 r., medicínské vojenské akademie 1315 r., petrohradského historicko-filologického institutu 10.664 r., číslo, které by nezasluhovalo víry, kdyby nebylo známo, že v roce 1896, tento ústav, který vyžaduje 117.307 rublů vydání, jen 11 mladých lidí vystudovalo. —R.

O výdělkové práci mládeže školou povinné promlouvá O. Janke (Das Rothe Kreuz, č. 9, 1899). Dle dosavadních údajů statistických jest v Německu 214.954, t. j. 10—15% dítek školou povinných výdělkově zaměstnáno v továrnách, dílnách, v domácí industrii a při hospodářství, kteréžto číslo každým způsobem nízko je vzato, poněvadž velká část pracujících dítek částečně z neznalosti, částečně úmyslně při statistických vyšetřováních nebývá udávána. Toto číslo obnáší nejméně kolem 500.000, tak že každé 8 dítko konati musí práci námezdní. Výkony pracovní převyšují namnoze malou sílu dítěte, a to spočívá škoda práce: 1. v příliš dlouhém trvání jejím, ježto tyto dítky pracují 6—8 hodin denně i více; 2. v nepříznivé době, ráno od 4 nebo 5 hodin nebo od 10—12 hodin v noci; 3. v tom, že dítky i častěji za dne výdělkově pracovati musejí; 4. v množství žádaných výkonuv; 5. v tom, že žákum volný čas je odňat netoliko ve všední dny, nýbrž také i ve svátek; 6. v mladistvém věku dítek k práci přidržovaných, z nichž v mnohých případech i takové dítky, které nedosáhly 6. roku, pracovati musejí. Hlavní důvod pro výdělkové vedlejší zaměstnání dítek, je bídné socialní postavení mnohých rodičů, mnohdy i požívavost a touha rodičů po lepším životě, jaký při výlučném výdělku dospělých není možný. Jen zřídka přihází se případ, že otec nebo matka oddávají se zahálce a dítky za sebe pracovati dávají. Větší dítky přijímají práci, aby si vydělaly peníze na šaty nebo na vstoupení do povolání, často také, aby jich použily dle své libosti. Další příčinou, proč práce dítek byla zavedena, jest snaha jednotlivých prácedárcův, aby si opatřili laciné síly pracovní. Pracovati mají dítky, neboť práce je nejlepším prostředkem, aby byly chráněny před zahalčivým životem a jeho nebezpečenstvími. Tělesná práce jest nejlepší protiváhou proti škodě, jež povstává z dlouhého sedění a z téměř výlučně duševní činnosti při školní práci, mimo to podporuje tělesný rozvoj a praktický smysl dítěte. Výdělková práce má kromě toho ještě tu přednost, že budí smysl pro výdělek a šetrnost. Proto nelze ji samu v sobě zavrhnouti, jen když děti rozumně k ní jsou přidržovány. Zavrhnouti se však musí práce dětí, která brání duševnímu a tělesnému rozvoji dítek,

je od návštěvy školy zdržuje nebo je v mravním ohledu ohrožuje. K ochraně dítek proti škodlivé výdělkové práci musí především zákonodárství přihlížeti. Čas vedlejšího zaměstnání měl by trvati v nejvyšším případě 3–4 hodiny; rovněž by muselo býti stanoveno, že práce nesmějí býti konány ráno před započetím školy a večer po 8 hodině. Dítky, které nedosáhly 10 let věku svého, neměly by býti vůbec výdělkově zaměstnávány. Dále mohly by býti také ty práce zapověženy, které pro dětské síly jsou příliš těžké anebo jinak v ohledu zdravotním nebo mravním škodlivy jsou. Hlavním ovšem prostředkem proti přílišnému přetěžování dítek prací jest a bude všestranná snaha po zlepšení socialních poměrů chudšího obyvatelstva, neboť tyto jsou **nejčastější a nejhlavnější příčinou práce dětské.** —R.

Vynálezce komory temné („Camera obscura"). Až posud nebylo o tom shody, komu přičísti vynalezení temné komory, této nejnutnější podmínky pro fotografii. Ze staré doby se jen vědělo, že Aristoteles učinil pozorování, že světlo sluneční, když prochází čtyřhranými otvory, tvoří nikoli přímočárné, nýbrž kruhovité světlé obrazy. Tento důležitý fakt zůstal však úplně nepovšimnut. Teprve 15. století pokročilo poněkud blíže k objevení temné komory, a jak se udává, byl jejím vynálezcem florentinský stavitel a učenec Leone Batt. Alberti. Údaj tento jest však mylný. Nejmenovaný životopisec podává totiž zprávu, že Alberti v malé bedně úzkým otvorem ukazoval vysoké hory, široké louky a vzdálené krajiny. Z toho soudili někteří chronisté, že Alberti vynalezl temnou komoru. Avšak ze zaručeného podání jde na jevo, že se nejedná o přímé obrazy přirozených předmětův, nýbrž jen o obrazy, které po způsobu dioramatu předvedeny byly. Později bylo vynalezení temné komory připisováno jistému Dom. Papnuziovi, portugalskému mnichovi benediktinskému. Důkaz však pro tento předpoklad nemůže býti podán. Mnozí zkoumatelé prohlašovali pak, že původcem a tvůrcem komory temné je Ital Giovanni Battista Porta a také ještě neprávem. Vlastním otcem jejím není nikdo jiný, než genialní Lionardo da Vinci. Eugen Müntz z Institutu de France podal pro to přesvědčivý důkaz v přípisu na pařížský časopis „Revue Scientifique". „Potřebujeme jen čísti", tak praví v dopisu tom, „velikého malíře a architekta, abychom pravoplatné důkazy proto nalezli, že skutečně znal všechny vlastnosti temné komory. Lionardo da Vinci věděl, že osvětlené předměty, jež nalézají se mimo zatemněný prostor, svůj obrácený obraz malým otvorem do něho vrhají a jak tento obrácený obraz na kusu papíru, který za otvorem držíme, může býti učiněn viditelným. Hieronymus Cardanus má dle vší pravděpodobnosti zásluhu, že otvor temné komory poprve čočkou opatřil. I Porta má přece značný podíl na tomto důležitém přístroji tím, že vynalezl přenosnou temnou komoru. Vlastní však objev temné komory musí býti uznán jako jedna z mnohých zásluh velikého Leonarda da Vinci." —R.

Nejnižší **sazby poštovní** z celého světa jsou v Japonsku, kde obyčejný dopis po celém mocnářství dopravuje se za 2 jeny (3 kr.). Láce tato je tím nápadnější, považíme-li, jak obtížný jest terén Japonska a jak málo **rozšířena jest tam síť železniční.** A. S.

ROZHLED.

V Brně, 25. listopadu 1899.

Církevní zprávy. Z Říma dochází zvěst za zvěstí, jak se tam chystají na vítání poutníků v budoucím jubilejním roce. Nejen ve Vatikáně ale i město a vláda činí přípravy. V trůnní řeči, jíž sněmovna tento měsíc zahájena také se výslovně činí zmínka o přípravách na veliké slavnosti katolického světa, jemuž Italie půjde v čele. — I liberalní Italie cítí teď povinnost stavěti na odiv své katolictví, neboť nechce poutníkův odrážet — vnesouť peníze do země. Mají sic různé vrstvy protiklerikalní Italie chuť i v budoucím roce oslav konati své zvláštní proticírkevní oslavy, ale úmysly ty už v počátcích svých jsou zakřikovány. Zvláště všestudentský liberalní sjezd, jejž liga studentská „20. září“ otitulovaná, svolati míní, z vyšších pokynův odpadne, anebo se mu položí úzké meze. Také lože zednářů chtějí pořádati svůj všeobecný sjezd — ale i z toho asi sejde.

Liberalové italští spoléhají na to, že přes jejich rejdy Vatikan přece nepozbude své přítažlivosti na katolický svět. A tak i oni svým choutkám protiklerikalním budou moci hověti, a poutníci své peníze přece do Říma zanesou.

Chystají se i v lepším smyslu: dráhy poutnickému komitetu římskému hodlají poskytnouti slevu jízdného 70 až 75%, tak že by dováželv od severních hranic až do Říma poutníky jen za čtvrtinu obyčejného jízdného. Podobně chtějí italské společnosti vymoci slevu na společnostech sousedních států: Rakouska, Švycar a Francie. Budou tedy snížené tarify u nás bezpochyby už z Vídně až do Říma, ne-li i ze vzdálenějších míst. Nejmenší číslo poutníků, pro něž slevy se povolí, musí však býti aspoň čtvrt milionu. Pravděpodobně však čekají nával poutníků jen 170 až 200 tisíc. Pro ubytování poutníků zařizují se už všechny rodiny téměř v celém Římě, a pro chudé poutníky zříditi se mají zvláštní hospice, co nejlacinější. — I Řím chce míti pro budoucí rok nějaké „clou“ pro nával cizinců: něco velikolepého jim poskytnouti. Navrhuje se osvětlení (elektrickým světlem) ohromné kopule vatikanské basiliky, jež by bylo nejpřiměřenější a poutníkům jistě milejší, než nějaké civilní „clou“ v městě samém.

Dne 27. října zemřel v Zadru metropolita dalmatský Dr. Jiří Rajčević. Zemřelý při provádění lonského srpnového dekretu kongregace ritu o slovanské bohoslužbě dostal se do sporu s národem a poslanci. Nepřálť bohoslužbě slovanské. Nepřeje jí ani dalmatská vláda zemská. Má se za to, že audience generala šl. Davida, dalmatského místodržitele u sv. Otce s touže otázkou souvisí, a že v p. místodržícím nedostalo se asi slovanské bohoslužbě na Pomoří vřelého zpravodaje a

zastance. Lonský dekret kongregace zatím vedle libovolného pronásledování v některých diecesích úpravy ani pořádku do otázky té nepřivodil.

V poslední době vydány dva politické projevy velepastýři našimi: list arcibiskupa olomouckého po bouřích protižidovských v některých východomoravských městech, napomínající k lásce a poslušnosti zákonu; arcibiskup sjednocených Rusínů ve Lvově vydal list ke kněžstvu svému o politické činnosti kněžstva, zvláště o vedení akce politické knězi samými, před čímž dutklivě varuje.

Spory církevně-národnostní v Bukovině se ještě přiostřily po sjezdu rumunského pravoslavného duchovenstva (30. října), na němž protestováno na dvě strany, proti rusínským požadavkům i proti vládě. Disciplinarkami, jež vláda proti účastníkům sjezdu, jako vrchní moc nad nimi majíc, zahájila, boj se zatím svedl na jiné pole, na kterém se asi roztříští.

Menšina 27členného výboru pro autonomii katolíků uherských vydala svůj statut proti statutu většiny. Ve smyslu demokratisování autonomie jde sic dále, ale jde též dále v bezohlednosti vůči dosavadním právům církví samostatných: „sedmihradského státu", a sjednocené církve rumunské. V onom směru žádá návrh menšiny, aby veškeré ústavy vyučovací byly úplně samosprávně katolíkům podřízeny, autonomné, aspoň z části, aby se obsazovala i vyšší beneficia, fundace katolické aby spravovaly autonomní organy; volby zástupců katolické autonomie ať se konají přímo a všeobecnou volbou ať se volí zástupcové nejnižší, tito volí vyšší atd. postupně.

Výbor pro uspořádání kongruy kněžské v Uhrách dospěl ve svých výpočtech a návrzích tohoto konce, že úhrnný požadavek na úpravu platů 800 zl. nedosahujících činil by 1,150.000 zl. ročně, i s těmi 100.000 zl., jež dnes už asi 600 duchovním přidány. Tento doplatek 1.150.000 kongruy mají převzíti na sebe vyšší bohaté nadaná beneficia, jak komisse navrhuje. A sice buď roční onen požadavek má se hraditi ročními příspěvky, jež platiti budou vysoká beneficia poměrně ke svým příjmům; nebo má se učiniti výpůjčka, a obnos ten kapitalisovati; úroky z tohoto kapitalu by se kongrualní požadavek ročně vyplácel. Tento na kongruu uložený kapital (asi 40 milionů zlatých) by pak vyšší beneficia ročními splátkami v jisté době let umořila.

Na katolickou universitu uherskou věnoval posledně též biskup Pětikostelský Samuel Hetyey 100.000 zl. a spolu pastýřským listem vyzval své kněžstvo a věřící, aby podobné sbírky mezi sebou zahájili. Zároveň dal už myšlence konkretnější substrat, navrhnuv, aby katolická universita zřídila se v Pětikostelí, kdež podobná beztoho od r. 1367. do 1526. stávala, a dnes beztoho dvě fakulty, bohoslovná a právnická v Pětikostelí už existují. Dříve už na katolickou universitu učinili odkazy Čanadský biskup Alex. Bonnáz a Vácovský biskup Konst. Schuster. I s upsanými v pětikostelské diecesi sbírkou penězi činí základní summa na universitu katolickou složená na půl třetího sta tisíc. Myšlenka katolické university má však své příznivce jen mezi

horlivějšími členy episkopátu uherského. A těch je menšina! Proto asi též na minulých biskupských konferencích návrh, aby příští slavnost tisíciletého pokřesťanění Uher byla zaznamenána založením katolické university, minul se s účinkem a došel chladného přijetí.

Zvláštní druh pastýřů mají katolíci uherští, zvláště na slováckém severu Uher v těch hodnostářích, kteří veškeren zřetel svůj obracejí ne na upevnění víry v srdcích věřících svých, ale na upevnění maďarisace. Slovácké listy zvěstují z posledních dnů zase o dvou maďarisačních fermanech, pastýřským listem nazvat se to přece nemůže, biskupů Spišského překazit podpisování slovácké petice a Rožnavského, zakládat spolky, v nichž by se lid učil maďarskému církevnímu zpěvu, aby v kostele konečně už všude se mohlo maďarsky zpívat!)

Dne 9. listopadu slavil hospic německý v Římě, jeden z nejstarších a nejslavnějších, památku 500letého založení svého. Nadán byl dvěma dánskými manžely Petrem a Kateřinou Dordrechtovými a založen papežem Bonifacem IX. bullou „Quanto frequentius“ 9. listop. 1399. Sluje hospic ten krátce též „Anima“. Jméno to pochází od obrazu, jenž umístěn nad portalem. Obraz znázorňuje Pannu Marii, u jejíchž nohou klečí dvě věrné duše prosící za přímluvu a ochranu. Odtud povstal latinský titul: Beatae Mariae Animarum, a italský „Santa Maria dell' Anima“ a z toho zkráceno „anima“.

Palestinský spolek německý v poslední své zprávě na sjezdu 13. listopadu ve Frankfurte podané vykazuje příjmu z dosavadních sbírek 421.000 marek, z nichž Porýní samo sebralo 183.000 m. Zajímavý jest poměr, jímž která země přispěla: připadá na jednu katolickou duši příspěvku ve Virtembersku $6\frac{1}{4}$ pf., v Porýní $5\frac{1}{2}$ pf., Vestfálsku $3\frac{7}{10}$ pf., Slezsku $3\frac{7}{10}$ pf., Badensku $1\frac{1}{4}$ pf., Elsasko $\frac{3}{10}$ pf., Hesensko $\frac{1}{10}$ pf. a konečně Bavorsko $\frac{1}{4}$ pf. Nápadný jest malý příspěvek bavorský! Bohaté a zcela katolické Bavorsko přispívá nejméně. Ostatně na malou štědrost a horlivost Bavorska stěžováno si dosud vždy a při všem!

Francouzská vláda nynější začíná jako vláda loží a socialistů zdvíhat boj proti řádům a proti církvi vůbec. Z důvodu, že snad jest jich přes počet zákonně dovolený 20, jala se nedávno prohledávat policie konventy assumptionistů, kteří jako činní rozšiřovatelé tisku katolického zvláště jsou trnem v oku. — Leč nejen tento bezvýznamný pokus vexace jest znakem doby ve Francii. Většina výboru rozpočtového a tu ovšem proti vůli ministra kultu škrtla 3.200.000 franků na vydržování vyslance ve Vatikáně a z příjmu 35 biskupů a 7000 farářů francouzských. Tím ovšem není ještě zajištěno, že také sněmovna to přijme. Jiný šleh veden proti školám katolickým, soukromým. Navrhuje se, aby na soukromých katolických středních školách směli z ustanovení státu bráni býti jen takoví učitelé, kteří 3 léta účinkovali na světském některém lyceu a od inspekce státní dostali blahovolné vysvědčení!

S patrným uspokojením přinesl „Bogoslovskij Věstnik“ duchovní akademie moskevské od korrespondenta svého N. Pisarevského článek

o hnutí „reformním“ ve Francii, jehož výsledkem jsou tak zvaní „abbés évadés“, kněží odpadlí. Pisarevský praví, že těchto asi 50 kněží odpadlíků má na straně své veškery šlechetné a intelligentní živly mezi katolíky francouzskými. V Paříži zatím vystavěny pro tyto odpadlíky tři asyly, kdež pro první čas nalezají ochrany a opatření. Všeliké hnutí proti disciplině a vysoké hierarchii a zvláště proti Římu jest ovšem pravoslavné církvi příhodnou příčinou jásotu, že papismus už dokonává!

V čem spočívá papežská suverenita a čím jest její nepřetržité trvání dodnes založeno, vykládá učený Jesuita P. Zocchi v prvním říjnovém čísle „Civiltà Cattolica“. Popírá, že by byla jen čestnou svrchovaností, jak právník Pierantoni a mnozí jiní z učených právníkův italských jako Brunialti, Brusa, Miraglia, Orlando, Palma, Scaduto a j. tvrdí, ale přisuzuje papeži svrchovanost vlastní, totiž realní a effektivní. Vysvítá to z celého děje, jímž papež v r. 1870. a 1871. o území římské připraven. Ne proto, že neuznal bezpráví spáchaného a dosud nevzdal se nároků svých, ani že Italie spojená chtěla mu vnutiti mír zákonem „o zárukách“, a v zákoně tom mu dává svrchovanost, nýbrž proto, že není v celém pásmu děju z let 1870. a 1871. ničeho, čím by svrchovanost papežova, již před tím přece měl a již celý svět uznával, byla bývala přerušena a zmařena. Papeži zustalo i potom území, na něž ruka nepřátelská nesáhla, třebas Řím byl býval vojskem papežským vydán. Žádnou smlouvou ani italskou ani mezinárodní nebyla prerogativa svrchovanosti papeži pro ono území, jež zbylo mu po obsazení Říma, odřeknuta a zmařena. Proto jest tu dějinná i právní kontinuita toho práva papežského, jež posledně při konferenci v Haagu mu italská vláda odpírala.

Zaznamenávají jako význačnou okolnost, že general řádu jesuitského přesídlil z dosavadního sídla svého Florencie do Říma, kdež od zabrání Říma nesídlil.

Práce přípravné pro pátý mezinárodní sjezd katolických učenců jsou již v plném proudu. Sjezd bude se konati v Mnichově od 24. do 28. září budoucího roku. Přístupné určeno na 4 marky pro katolické učence; učenci katol. z řádů budou připuštěni bez vstupného. Nečleni mezinárodního spolku učenců katolických mohou býti připuštěni na sjezd jen za vstupné od 20 franků výše, tímto příspěvkem dobývají však též práv příznivců stanovami spolku vytčených. Program, sekce, řeč jednací a jiné podrobnosti zatím ještě neurčeny.

Ostré polemiky vzbudila v tisku protestantském s katolickým — hlavně v Německu — odpověď kongregace „Sacri Officii“ na dotaz jakési představené společnosti sester nemocné ošetřujících. Dotaz zněl: smíli ošetřovatelka nekatolíků v katolické nemocnici na přání jeho zavolati nekatolického duchovního, aby mu náboženské útěchy poskytl. Odpověď zněla: „passive se habeat.“ Dekret tento vydán sic už vloni; do veřejnosti pronikl letos na jaře, ale protestantské noviny se ho chopily a spustily křik teprve teď. Křik povstal ovšem jen pro nepochopení stylu úředně-církevního, a pro ty subtilní distinkce, jež

pro „slabé" duše nejsou! Vyloženo si dekret tak, že katolická ošetřovatelka nemá na přání nekatolíkovo vůbec nijak dbáti: Kněze nekatolíka vůbec tedy nevolat. Dodatečně po tom křiku přišly pak římské listy, Osservatore Rom. i Civiltà Catt. s vysvětlením: Smysl rozhodnutí prý jest ten, že nezavolá nekatolíka duchovního k udílení svátosti, ale na rozmluvu s nekatolíkem nemocným. Ať si pak spolu ujednají, co chtějí, dále jí po tom nic není. Distinkce tedy leží v tom, jak vzkaz se vyřídí. Že tato jemná distinkce pobouřila, jest vysvětlitelno. Jest v tom dinstinguování, jež s ohledem na výsledek jest pouze formální, jakási schvální tvrdost k živému cizímu přesvědčení, jehož citlivost zvyšuje se ještě v tom případě okolností posledních okamžiků člověka.

Zakročení papežského nuncia v Mnichově vyzval neurvalý útok na sv. Otce, či spíše na ústav a hodnost papežskou učiněný na sjezdu evangelického „Bundu" v Norimberce. Pastor Buchwald užil tu o papeži slov Lutherových: „papež je hlavou a podporou všech zlodějů." Takové citace s příslušným vysvětlením si dovolují protestanté v zemi čistě katolické! A pak oni jsou to, jimž se stále ubližuje!

Myšlenka sloučení všech církví protestantských v Německu v jednu sebe volnější jednotu nabyla poslední dny tělesnější tvářnosti aspoň tím, že provinciální synody saská a braniborská vyzvaly vrchní církevní radu, aby jednání v tom smyslu se všemi církvemi zahájila. Poslední podobné pokusy o sloučení všech těch rozštěpených církevních obcí dály se po r. 1871, v roce „jednocení německého". Ale vyzněly na plano. Pokus nynější, dojde-li k němu, neskončí asi lépe, neboť dnes ani té nálady k tomu není, co jí bylo v letech sedmdesátých. Leč teď by se horlitelé pro jednotu spokojili třeba tak volným pojítkem, jako je boj proti Římu, jejž ovšem u všech církví protestantských lze nalézti. V tom se shodují ještě všecky ty církvičky. Protestantské země německé čítají dnes: 24 luteranských, 11 reformovaných, 7 sjednocených, 4 konfederované zemské církevní sbory. Tedy 46 různých církví, s různou vrchností, a přerůznými zásadami víry!

Také protestantská církev má svého „Schella", který ovšem při protestantské svobodě dopadl hůře nežli ten katolický. Jest to pastor Weingart z Osnabrücku, vůdce temních pokrokových. Zprvu mu uloženo podrobiti se. A už už se případ urovnával, konečně však vrchní církevní rada berlínská přikročila k sesazení pastora Weingarta, ježto nejen toho, co mu dovolila neuznávat, neuznával, ale ani toho, co ještě jakž takž s křesťanstvím ho slučovalo, neuznal: totiž z mrtvých vstání Páně. Pastor Weingart popřel totiž šmahem vše božské, nadpřirozené a zázračné v evangeliích. Zbavil Krista i jeho božství skutečného. — Není sice pastor Weingart jediný, který tak daleko ve volném výkladu evangelií pokročil. Jsouť mezi protestanty luteranského vyznání dva směry „konservativní", „církevnický", a „moderní" naprosto racionální a svobodářský. V každé téměř větší obci protestantské jsou oba zastoupeny, a zvláště kněžstvo protestantské rozděleno na takové dva tábory. Moderní směr však všude téměř jest leda trpěn, v nucené menšině, a zvítězí-li kde, většina žaluje a pak vrchní církevní rada

volky nevolky zakročuje. Postižený pastor Weingart jest proto jeden. který z mnohých vybrán a na pospas rozbouřeným vlnám hozen. Sesazen na jednom místě, leč volnou cestu má v jiných z těch 46 církví, a snad jinde proto bude tím váženější.

Už po několik let a předloni i vloni zvláště umlouvané spojení nepapežských církví úplně skončilo nezdarem — ani nejbližší sobě protestantské církve za tak lákavých okolností, jako byla cesta císaře Viléma II. do Jerusalema v jednotu nevstoupily. Tím méně jednota nastala mezi protestanty a řeckovýchodními církvemi. Přece však řecká cařihradská patriarchie a anglikanský „establishment" vstoupili v jednotu, jak se chlubí. Jest to zatím velmi slabá jednota; spočívátě v tom, že obě vrchní hlavy obou církví budou mezi sebou navzájem vyměňovat zprávy o církvích svých. Tedy jakási církevně-novinářská bursa, ale ne církevní jednota! „Cerkovnyj Věstnik" raduje se nad touto zprávou cařihradské „Ekklesiastiké Alétheia" (Církevní Pravda), ač pravoslavná církev ruská sama loňské námluvy anglikanské chladně odbyla, třebas byla i návštěvu „hlavy" církve angl. oplatila.

Význačným zjevem církevního lidového života ruského v době přítomné jest úcta k protojereji (arciknězi) kronštadtskému Otci Janovi. „Otec Jan" Sergiev Kronštadtský jest ctěn jako světec od lidu i kněžstva, nízkého i vysokého. Lid hrne se k němu tak, jak jen prostý lid celý náboženstvím žijící osobu svatosti proslulou zbožňovati může. Listy zvěstují co chvíle o uzdraveních na přímluvu Otce Jana, nebo i pouhým dotekem způsobených. Otec Jan jest zbožný prostý muž, vzorný sluha Páně, jak vypravují listy ruské i cizí návštěvníci, kdož jej spatřili. Výmluvný přesvědčivý řečník, třebas mluvil zcela prostě, uchvacuje slovem z duše mluveným, pohledem mírným a čistým a celým povzneseným zjevem svým. Odtud také ta jeho veliká moc nad lidem. Znám jest nejvíc ovšem v působišti svém Petrohradě s Kronštadtem (vojenský přístav petrohradský), ale i po celé pravoslavné Rusi. Dne 19. (31.) října slavil 70leté narozeniny svoje a příležitosti té využito k veliké oslavě. Den ten byl dnem velikých poutí do Kronštadtu, deputací a ještě více blahopřejných dopisův a telegramů, jichž posláno z celé Rusi daleko přes 2000. — Otec Jan Sergiev jest zároveň spisovatelem asketických a homiletských spisů, z nichž nejznámější i v cizině jest pěkné dílo jeho: „Moja žizň vo Christě" („můj život v Kristu").

Zvláštním výrazem ruské svépomoci jsou „selské milosrdné sestry". Myšlenka vznikla a provedena na poli církevně-náboženském. Farář novoladožský Lorčenko a lékař tamnější nemocnice Petrovský před osmi lety připadli na myšlenku připravovat dítky, zvláště schopnější děvčata venkovská k obsluze nemocných a k zdravotním opatřením. Z farní školy vybrány nejdřív tři nejschopnější dívky a poslány do novoladožské nemocnice na učení. Když se vyučily, rozešly se po svých rodinách a hned zase poslány druhé místo nich. Tak ponenáhlu v jedné, později v druhé, třetí vsi usazeny osoby obeznámené s nejjednodušším pravidly zdravotními a lékařskými. A osvědčilo se zařízení

to. Nákažlivé nemoci dřív zavlečeny do rodiny a do vesnice, bujely bez překážky. Teď vyskytne-li se někde nějaká, nemocný oddá se obsluze a vedení takové „selské milosrdné sestry" a nemoc se dále už péči její nešíří. Lid prokazuje selským ošetřovatelkám velikou úctu a poslušnost, a ony věnují se mnohdy velmi těžké službě své s obětovností a láskou příkladnou. Příklad ladožského okresu našel i jinde následování. Kněžstvo se toho hlavně ujímá, kde lékaři nečiní ze sobeckých zájmu překážek. Kněžstvo zasazuje se na konferencích i listech svých také o zavedení zdravotnického výcviku do národních farních škol. V eparchialních vědomostech poltavských nějaký duchovní navrhuje však zdravotní a lékařské vycvičení dcerek kněžstva pravoslavného, jež se obyčejně zase za pravoslavné duchovní provdávají. Pro dívky z rodin duchovních zřízeny bývají diecesní vyšší dívčí školy, na těch by takový výcvik byl možným a jest i žádoucím. Neboť nesčetné jsou případy, kdy lid v nouzi a tísni zdravotní, k nemocným, při poranění volá nejen „baťušku" = „tatíček", titul faráře, ale i „matušku" zvláště při nemocech ženských. Neboť lékaře dostati nemožno, nebo peněz není, a do nemocnice daleko a snad ani nemoc ani počasí nedovoluje i kdyby blízko bylo.

Seminaristé ruští postaveni byli vloni výnosem ministerstva vyučování zakazujícím jim přístup na gymnasia do špatného světla: jsou prý to živly podporující všude anarchismus, socialismus a podobné proudy, před nimiž třeba ostatní žactvo uchrániti. Toto mínění třebas ne oficielně v celé své přísnosti pronešené, jest ode dávna na Rusi dosti obvyklé. Děti duchovenstva hlavně nižšího „dáčku" a „psalomščiků" tvoří polointelligentní proletariat, jenž všude vnáší podvratné myšlenky. Pověstných nihilistu prý nejvíc bylo z tohoto druhu lidí. Tak seminaristum, již nejvíce z rodin duchovenstva pomocného i z kněžských rodin vycházejí uzavřen přístup ke státní službě, jejíž podmínkou je universita. Seminarista absolvovav svých šest tříd nedostane se nikam leda zase k duchovnímu nižšímu stavu, k němuž chodí s nechutí, a přemnozí teprve z donucení a bez povolání, jak minule jsme citovali, anebo uchytí se někde v podřízeném postavení u úřadu, v praktickém povolání a pod. Kdož mají prostředky a chuť i vlohy, jdou ovšem výše, na duchovní akademie, jež přijímají všechny, jak seminaristy tak obyčejné studující. Lépe postavené rodiny kněžské děti svých ani do seminářů nedávají pro onu špatnou pověst jejich a teď tím více pro vyloučení jich z řady přípravných ústavu středních. — Při nastávající reformě středních škol státních proto dle všeho podrobí se také semináře důkladné reformě, pokud možno — neboť dnes, jak si stěžují ani na život duchovní nepřipravují, ani vědomosti všeobecných gymnasialních nepodávají.

V moskevské komissi pro boj s alkoholismem podával zprávu též moskevský farář D. G. Bulgakovský, v níž dotkl se zvláště poměru duchovenstva ruského k alkoholismu. Činil tu venkovskému ruskému duchovenstvu ostré výčitky: nestará se o to, jsou-li v obci pijané, rozrušují-li svou náruživostí pořádek rodinný i obecní: nestará

se o to buď z pohodlnosti, buď proto, že před bohatým krčmářem se ukrčuje; leč nejen nestará se o vykořenění pijáctví, samo též hoví často náruživosti oné a špatný příklad dává. Proti tomuto paušalnímu obviňování duchovenstva venkovského (nižšího i kněží) uveřejněného v „Ruských Védomostech“ (9./21. října) vystoupil v „Cerkovném Véstniku“ (č. 43.) N. Pisarevský. Uvádí příklady obětovné a úsilovné snahy kněží vykořeniti pijáctví v obcích svých. Leč to jsou světlé příklady a zajisté výjimky. D. G. Bulgakovský však mluvil o široké obecnosti a o té jest skoro všude tentýž úsudek. Leč Pisarevský poukazuje též na těžké mnohdy bezpomocné postavení kněze venkovského: ruce mu svázány shora i zdola, úřady samy jsou proti němu; jest málo zkušený, nemá těch vědomostí a ani času ani příležitosti k nim jako kněz městský. Ve sněhu a mrazu trmácí se mnohdy hodiny a hodiny cesty za svou povinností, není divu tedy a „nesmí se mu vyčítati, že vyhoví vyzvání dobrých lidí a napije se vodky pro zahřátí, když mu podávají.“

Missie ruské pravoslavné církve v Americe podřízeny jedinému pravoslavnému biskupství, biskup sídlí v San Francisko — preosv. Tichon. Jest to tudíž diecese, že větší na světě není. A pravoslavní roztroušeni po celé severní Americe. Pravoslavným připadají velmi často, jak už jsme se zmínili, sjednocení Rusíni, přilákáni byvše slovanským obřadem. Pravoslavná církev proto teď zřetel obrací na tuto svou propagandu. Zřizuje se v Novém Yorku veliký chrám pravoslavný a obec církevní pravoslavná, aby tu na první ráně hned mohla se ujímati vystěhovalců haličských. Podobně zřízena missie pravoslavná v Buenos Ayres v Argentině, kam se proud vystěhovalců rusínských obrací hlavně poslední leta. A sjednocení Rusíni ovšem i tu snadno dávají se převésti k východní církvi, neboť všude kol vidí jen obřad latinský, jediná pravoslavná církev je zve k milému jim obřadu slovanskému. A obřad obyčejnému člověku je nade vše. Tak už hned první začátky pravoslavné obce argentinské po většině položeny uniaty a ne pravoslavnými.

* * *

Věda a umění. Čestnou členkou polského národního musea na zámku Rapperswyl ve Švycarech jmenována Eliška Krásnohorská, vedle jiných překladatelka „Pana Tadeáše“ Mickiewiczova. — Mickiewiczovy „Dziady“ („Zjevy duší“) hudbou Moniuszkovou provázené dávány dne 31. října poprvé na Národním divadle pražském jako hra dušičková. — Dne 24. října byla prvina kusu „Vpád“, jejž vypravili spisovatelé K. Leger a Fr. Procházka. Drama „dvojdomé“ však nezískalo zvláštní přízně. Socialně mravní pronikání živlu městského v živel selský podáno příliš po starosvětsku a selankovitě, bez moderního prohloubení poměrů. Ani dramatická stavba kusu nechválena. — Letos po druhé vystupuje ruská umělkyně pohostinsku na Národním divadle pražském: po pí. Savině pí. Elisaveta Nik. Goreva tragedka, jež vystoupila v Marii Stuartovně, Domově a Majorce (počátkem listopadu). — Pohostinsku vystoupiti měli koncem měsíce na českých

jevištích v Brně a v Plzni srbští manželé Simićovi od bělehradského dvorního divadla. — Dne 23. listopadu dávána v Praze poprvé nová Dvořákova opera na slova Ad. Weniga dle národní pohádky Němcové: Čert a Káča. Kritika pražská jako dosud i při minulých Dvořákových operách souhlasí, že opera není pole Musy Dvořákovy.

Ve zprávě za minulý divadelní rok (od 18. listopadu 1898 do 17. listopadu 1899) vydané rozepisuje se ředitel Národního divadla pražského Fr. Šubert též o možnosti pohostinného vystupování celého ensemblu na ruských divadlech. Možnost snad bude záviset od toho, jak letoší zimu přijmou Smetanova „Dalibora" v Petrohradě. Pokud se výletů do slov. světa týče, praví ředitel „snad dojde příštího roku k prvnímu kroku v tom směru několikadenní výměnou scen a činoherních umělců pražských s krakovskými. Zájezd do Moskvy a Petrohradu zůstává dosud v mlhavější dálce." S nedočkavějších vrstev však už při zmínce výměny krakovsko-pražské navrhují celé slovanské stěhování divadel: Bělehrad, Záhřeb, Lublaň, Praha, Krakov, Lvov, Varšava, Moskva; snad si i na carskou operu troufají v plánech svých!

Výstavka pardubická měla i ten úspěch, vedle mravního úspěchu výstavního, že 47 děl zakoupeno městem a okolím. Na venkovské město české jest to dosti značný počet koupí, povážíme-li, jak obecenstvo naše málo ještě jest naučeno ceniti si **původní** práce výtvarného umění. Kdyby podobného hmotného úspěchu se výstavky dodělávaly i jinde, bylo by brzy přece jen dosti snesitelno býti českým umělcem. — Na výstavce u Stajgrů prodáno za výstavní období jen 22 z vystavených děl. Výstavka ona byla jistým druhem secesse české, ale secesse vybouřených, polousedlých už živlu i uznaných už mistrů české malířské obce. Byla ne tak secesse směru, jako secesse od pořadatelstva výstav v Rudolfinu. Hmotného úspěchu jak vidět nedožila se lepšího než secesse skutečných mladých v „Manesu".

Ruský krajinář Nikolaj Jegorovič Lund uspořádá na 14 dní výstavku obrazů svých, jež po evropských městech od dvou let cestují, též v Praze.

Universitní lidové kursy pražské vstupují v život tento podzim a zimu podruhé od letošího jarního pokusu. Opět i bohoslovné vědy přibrány, což jest zcela v právu, ač se to liberalům a socialistům nelíbí! — Universitní komisse, pro šíření myšlenky a pro akci za zřízením university a techniky na Moravě jdoucí dne 12. listopadu podávala zprávu o dvouleté své působnosti. — Politické demonstrace osobní jsou řídkým zjevem na české universitě. Minulé dny uspořádány však v nebývalé dosud ostrosti proti professoru Masarykovi, za jeho brošurku, v níž se domáhá revise processu o vraždě polenské. — V letošním zimním semestru zapsáno na českou universitu 2888, nejsilnější číslo posluchačstva po vídeňské universitě, jako vždy. Z těchto studuje bohosloví 133, filosofii 620, práva 1691 a lékařství 444. Počet posluchačů lékařství od několika let ochabuje. Lékaři stěžují si na špatné vyhlídky (v „Novém Životě" č. 10. Dr. Svítilův plamenný výzev). Už? V Německu, Francii a Anglii připadá více lékařů na po-

měrný počet obyvatel. I u nás v tom oboru musí nastati ještě další stoupání. Vina jest asi ne v nadbytku, ale v neupravených poměrech. — Na německé universitě zapsáno 1222 posluchačů (39 bohosloví, 236 filosofii, 590 práva, 329 lékařství, 23 lékárnictví).

Německý Palacký vyrostl Němcům v osobě professora německé university pražské Ad. Bachmanna, jenž právě vydal svých „Geschichte Böhmens“ první svazek jdoucí až do r. 1400. Palacký — takový asi jako náš moravský nynější historiograf Bretholz. Němci chtějí-li už koho nazývati svým Palackým, mají Lipperta, jehož dějepisné práce z historie české skutečně něco značí.

Vypsán konkurs na pomník K. J. Erbenovi, jenž má býti postaven v Miletíně, rodišti básníkově, snad v paměť 50letého úmrtí (v listopadu 1900). Náklad na pomník rozpočten na 3000 zl.

Národohospodářská společnost pořádá své hospodářsko-sociální kursy lidové tentokrát v lednu až březnu. Ne však v souvislosti, jako minule — celý týden nebo déle, nýbrž jen po večerách. Způsob tento jest pro domácí vhodnější, pro přespolní ovšem, jako byly minulé kursy, tento nebude. — Vláda předložila osnovu zákona, jímž se má zavésti pro absolvované techniky, podrobivší se státním zkouškám titul „Dr. Ing.“, doktor inženýrství. K dosavadním čtyřem značkám universitním (Dr. Th., Dr. Ph., JUDr., MUDr.) přibude tedy ještě doktorat technický se značkou Dr. Ing. Tentýž titul přiznán bude i absolventům hornických akademií (Příbram, Lubno).

V sezeních ústřední umělecké komisse (13. a 20. října) podávány zprávy o těchto památkách: o nálezu mincí ze šestnáctého století na Hradisku u Olomouce; o zajímavém kostele z doby pozdní gothiky v Lideřovicích (u Dačic); zvláště oltářní obrazy jsou dosti značné ceny umělecké a postaráno býti má o jejich opravu a uchování. Správa kníže-arcibiskupského zámku v Kroměříži poslala zprávu o restauraci zámku, zvláště památného sálu zasedacího; při opravě na zevnější zdi shledána sgraffita ze 16. století, jež však neměla valné ceny umělecké; komisse proto dala svolení k jejich odstranění. Z Čech došly zprávy o nálezu mincí římských od Roudnice; o opravě dřevěného kostelíčka v Slavoňově (u Nového Města n. M.) z r. 1553. pocházejícího; uměleckou cenu mají zvláště nástropní malby z r. 1705. a o zachování jejich usnesla se komisse že nutno se přičiniti. — Nepříjemnou zprávu podal hr. Coronini o rozlití památných starých zvonů v Divače (u Terstu), jež nařízeno místním úřadem bez povolení a dotazu u konservatora. — U Teplic v Krajině nalezeno 163 hrobů z doby hallstattské s rozličnými starožitnými předměty. — Porečská společnost archeologická oznamuje, že zahájí kopání na ssutinách starého římského Nesactia východně od Pulje.

Diecesní museum zamýšlí zříditi krcký biskup Dr. Mahnič na ostrově Krku. V museu tomto míní umístiti a přechovávati všecky památky umělecké a dějepisné, které se nacházejí v kostelích, kaplích a v klášteřích v diecesi. Biskup Mahnič podal o záměru svém zprávu

ústřední komissi pro zachování uměleckých a historických památek a ta záměr biskupův schválila.

Kočující výstavky umělecké, podobně jako naše krajinské, pořádati hodlá letos ustavený „Związek Polek“ v Haliči, jmenovitě členky-artistky o myšlenku se zasazují. Výstavky pořádati mají místní výbory „Związku“. První podobná výstavka má býti ve Věličce. — Za příležitosti 500leté památky založení „všechnice“ (university) Jagiellonské na rok v Krakově konati se má též sjezd historiků polských — Lidové kursy universitní zahájeny poprvé v Krakově i ve Lvově počátkem listopadu. V Krakově ujal se přednášek spolek na počest jména Mickiewiczova založený k tomu cíli. Oba kursy však hned od prvopočátku stůňou nedostatkem posluchačů z lidu. — Koncem října dáváno poprvé v Krakově drama moderního dramatika polského J. A. Kisielevského „Sonata“, jež však přijato chladně pro svou nemodernost. Přes to drama má mnoho pěkných míst, jimiž druží se důstojně k předešlým příznivě přijatým pracím autora „W sieci“ a „Karykatury“. — Jediné v literaturách všech asi dílo bibliografické vydává učený literarní historik polský Karel Estreicher: „Bibliografia polska“ — dílo toto došlo minulý měsíc do svazku XVII. Ohromná tato bibliografie, jíž brzy bude vyčerpána a obsažena celá literatura polská od svých prvopočátku, v přehledném i soustavném kritickém sestavení, v prvních sedmi svazcích uzavírá bibliografii věku 19. až do 1890; druhá část čtyřsvazková sahá od prvopočátků až do konce 15. století. Poslední část obírá se vydáními ze století 15., 16., 17. a 18. Jednotlivé části uspořádány dle abecedy autorů, část třetí došla svazkem 17. k liteře G. Svazek ten obsahuje zároveň spíš obsírné monografie než bibliografie novin, gazet a gramatik polských z minulých 4 věků. Část tato bude dle všeho nejobjemnější, nejsouc ani z třetiny hotovou obsahuje už 6 silných svazků. — Vydavatel stále koná další studie a vynáší na světlo nové a nové objevy literarní, takže bibliografie jest namnoze též jediným pramenem dějin literatury polské.

U příležitosti výstavy světové v Paříži, jíž se ruská vláda súčastniti hodlá zvláště objemným a vyčerpávajícím způsobem, vydáno bude přehledné a informační dílo „Statistika ekonomičeskago děla v Rossii“, nejdřív rusky pak francouzsky. Statistika bude obsahovat údaje do konce r. 1898. — Bohoslovná revue petrohradská „Strannik“ chystá vydati ruský „Bogoslovskij encyklopedičeskij Slovar“ („Pravoslavnaja bogoslovskaja Encyklopedija“) ve třech svazcích, z nichž první vydán bude už roku budoucího. Počátkem října slaveno v ruských literárních kruzích dvojí jubileum: 35letého úmrtí kritika Apollona A. Grigorjeva (7. října 1864) a 75leté narozeniny básníka I. S. Nikitina (3. října 1824 — 28. října 1861), jež způsobem zvláště okázalým oslavilo rodné město jeho Voroněž.

Ve sbírce popisující jednotlivé země našeho mocnářství („Oest.-ung. Monarchie“) budoucího roku bude vycházeti poslední díl obsahující Bosnu a Hercegovinu. Velké museální publikace rovněž v ně-

meckém jazyku vydané („Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegowina") vydán právě šestý svazek ve Vídni. Obsahuje velmi cenné příspěvky jak k starožitnickému tak i dějepisnému a zvláště národopisnému poznání těch krajů slovanských. Súčastněni velmi čestně i naši krajané při vědecké práci té, zemřelý kustos musea sarajevského Fiala a nynější kustos C. Truhelka. Národopis obohacen hlavně pracemi domácích spisovatelů srbsko-charvatských.

O charvatském básníku a spisovateli I. Jemeršičovi, jehož překlad Tomkových dějin a nové vydání spisu „Hrvatski Narod" jsme ohlásili, přináší širší zprávu 3. sešit „Obrázkové Revue".

„Osvěta" v posledním svém sešitě počala uveřejňovati obrazy z národního a politického života charvatského od St. Radiće. Dle všeho přidruží se tato ukázka dobře k výtečnému vypsání slováckých křivd, v tomtéž časopisu podaném od J. Kálala.

Dne 18. listopadu slaveno od celého slovanského světa s pietou 50leté biskupské jubileum biskupa Ďakovského Jiřího Strossmayera. Skoro všecky důležitější korporace, všecky strany, důležitější osobnosti v národě našem složily stařičkému oslavenci, dnes nejidealnější postavě ve Slovanstvu, svůj hold.

Zemřeli: vlastenec a spisovatel slovácký i český vdp. Martin šl. Medňanský (3. listopadu, narozen 10. listopadu 1840), polský redaktor „Kuryera Poznańského", Dr. Maxmilian Kantecki (20. listopadu), professor zeměpisu a zeměpisný spisovatel z petrohradské university B. J. Petri, ruská spisovatelka Z. K. Ozmidova (pseud. Zeo), charvatský mladý básník Ante Jagar. — Dne 7. listopadu zemřel v Lublani slovinský a německý spisovatel Dr. Janko Pajk. Dr. Pajk byl posledně professorem ve Vídni, před tím pak professoroval po několik let také v Brně na druhém německém gymnasiu. Narodil se r. 1837. V letech 1875—1877 redigoval mariborskou „Zoru", která potom zanikla. Přispíval do různých časopisů slovinských; lonský „Letopis" uveřejnil poslední jeho slovinskou stať. Více psával německy a sice z oboru filosoficko-pedagogického. Mimo jiné pocházejí od něho tyto práce: Principien der Newton'schen Forschungsmethode. Brünn 1880. Über einige psychophysische Elemente der Pädagogik. 1885. Zur Theorie der menschlichen Wahrnehmungen. Brünn 1887. Platon's Metaphysik im Grundriss. Wien 1888. Poslední větší jeho dílo je: „Praktische Philosophie." Wien 1898. — Nežli přišel do Brna, professoroval v Gorici, Kranji a v Mariboru. Manželkou jeho byla známá slovinská belletristická spisovatelka Pavlína Pajková, jejíž některé povídky přeloženy B. Popelkou také do češtiny.

Letoší výstava umělecká v Benátkách měla velmi skvělý úspěch hmotný, svědčící o tom, že Italie dosud nepozbyla přítažlivosti jako trh umělecký. Prodánoť obrazů v ceně 365.000 lir.

Museum klassických náboženských obrazů zříditi hodlá Lvova společnost rakouská ve Vídni. Museum bude zároveň stálou výstavkou i tržnicí. Tímto způsobem má se pomáhati tomu, aby cenné reprodukce cenných děl starých i nových mistrů šířily se v katolických

rodinách a spolu výběrem musea Lvovy společnosti účinkovalo se i na tříbení vkusu v obecenstvu.

Římská stará basilika zvaná „Santa Maria de Cosmeddin“ letos vyvstala opět restaurovaná a náležeti bude k nejpamátnějším stavbám římským. Basilika opravena v původní své podobě ze století XII., jakou měla po výzdobě a přestavbě podniknuté papežem Kalixtem II. Basilika původně byla asi chrámem Cereřiným, později obilnicí v řecké čtvrti města Říma. V šestém století po Kristu přeměněna na chrám křesťanský Panně Marii zasvěcený.

* * *

Z národního hospodářství. Celý soubor otázek vyrovnávacích ocitl se opětně před veřejností politickou, snad už naposledy, v kritické své neduživosti. K dohodám mezi vládami o jednotlivé body obchodně-celního poměru připojila se i dohoda obou deputací kvotových po několikeré peripetii. Místo bývalého poměru 70 : 30 s praecipuem uherským 2%ovým, bude poměr nyní bez praecipua 65·6 : 34·4. Zvýšení činí právě 3%. Praecipuum byla dávka na společné záležitosti za Vojenskou Hranici bývalou odváděná. Po úhradě ze společných cel odváděly Uhry nejdřív 2% za Vojenskou Hranici a pak zbytek rozdělen na obě poloviny dle poměru 70 : 30. Dříve tudíž Uhry platívaly i s praecipuem asi 31·4% a Rakousko 68·6%. Ježto nyní praecipuum odpadne, platí poměr 65·6 ku 34·4 jako čistý. Tak nízko sešla rakouská kvotová deputace až ve svém smlouvání. Žádánoť zprvu poměr 58 ku 42, později 62 ku 38, konečné hranice nejnižší vytčena 65 a 35, leč ani na té se nezůstalo. Deputace kvotové se rozešly s nepořízenou, rakouská žádajíc (pro Uhry) 34.51, uherská povolujíc jen 34·25. Konečně na zasáhnutí samého panovníka vyšly si i tu ještě vstříc na půl cesty.

Na obou stranách se po této vzájemné „povolnosti“ jeví nespokojenost. Kdežto však v Rakousku všichni bez výjimky cítí, že naše povolnost přece jen až příliš byla Uhry využitkována, v Uhrách se proti zvýšené kvotě zdvíhá pouze bouřlivá opposice Košutova. Jakkoliv by byla bouřlivou, dlužno ji pokládat za naličenou, aby se až neřeklo, že v Uhrách se tuze radují ze svého vítězství.

Přídavek na kvotě vyrovnán je pro Uhry zákonem, jímž se dosavadní daně spotřební přikazují místu spotřeby a nikoliv místu výroby. Tím připadne nějaký díl z potravních daní za cukr, líh a pivo vybíraných v místě výroby, v Rakousku, Uhrám jakožto místu spotřeby. Mimo to poněkud se přirozená uherská kvota bude zvyšovat i tím, že podíl na celních dávkách bude z Uher čím dál silnější, jak postupně se bude blahobyt uherský zmahat a tedy více kolonialního zboží dovážet, a jak Uhry jako ochranářský stát zemědělský budou se vyššími cly hájit proti jihu a východu, přes to však pro nepostačitelnost své zemědělské výroby přece jen potřeby denní doplňovat z blízké ciziny. Tento poměr možná nastane už i v tomto desítiletí, pro něž kvota pevná smluvena (1900—1910). Dosud však kvota celní byla horší křivdou než kvota smluvná. Celní příjmy, jež plynuly na společnou úhradu do společné

pokladny, splaceny bývaly Rakouskem z 85%, Uhry jen z 15%. Poslední léta dosahovaly 50—60 milionů zlatých ročně. Tak i v této summě bylo uherských peněz jen na 8 milionů. Takovým způsobem pak vlastně Rakousko platíc ze 170milionového společného rozpočtu přes 127 milionův a Uhry jen 43, platilo v poměru 75 : 25 a ne 68·6 ku 31·4.

Působnost nového vyrovnání v části své celní a obchodní nařízením z 21. září uplatněná dělá už zlou krev. Volný dovoz všelikého dobytka vepřového z Uher k nám ukázal se neblahým v ohledu veterinarním. Dříve směl býti přivážen jen dobytek větší, silnější, nad 120 kg. těžký. Odstraněním této hranice otevřela se brána do Rakouska i horšímu a slabšímu vepřovému dobytku uherskému. A toto uvolnění ohlásilo se ihned zavlečením nákazy z Uher do Dolních Rakous. Není tudíž divu, že v hospodářském výboru říšské rady už voláno po tom, aby se zrušilo toto ustanovení a zavedl poměr dřívější. Pro nový případ nákazy vláda rakouská užila svého práva a uzavřela hranice proti Kamenci uherskému. Ale Uhři s tímto opatřením rovněž nejsou spokojeni. Pro jediný prý případ moru dobytčího nedají si zkracovat jednu z nejlepších výhod v celém vyrovnání.

Nejbližším úkolem říšské rady má býti aspoň přijetí zákona, jenž daně potravní přikazuje místu spotřeby. Neboť tu náhlí lhůta od počátku budoucího roku. Celé vyrovnání však nemá ve sněmovně poslanecké naději na přijetí, neboť možná jest, že najednou vyvstane proti němu většina říšské rady. Dle rozpoložení mysli ve sněmovně, pokud se jen s pouhé hospodářské stránky celé vyrovnání pojímá, zdá se, že strany, jež budou z politických ohledů hlasovati pro vyrovnání, vyváženy budou stranami, které z hospodářských a politických ohledů postaví se proti němu.

Od 1. ledna 1900 zavádí se pro státní úřady povinné počítání v měně korunové, jehož následovati bude beze všeho i občanské účtování už pro stejnoměrnost a jednotnost. Měna zlatá, t. j. opravdová výměna bankovních cedulí za zlatou minci, tak brzy přes to ještě nenastane. Dosud stále má Rakousko měnu — stříbrně-papírovou a ministerstvo financí co měsíc musí určovati ažio, dle něhož se řídí placení cla ve zlaté měně. Ažio toto drželo se dlouhý čas na 19% a 20% (1 zl. ve zlatě platil 1 zl. 20 kr. rak. peněz).

Průmyslová rada zasedala po několik dní (13.—16. listopadu) a jednotlivé její odbory probíraly otázky v kompetenci jejich spadající. V odboru pro přípravu budoucích obchodních smluv ministr obchodu musil ujišťovati, že přiznání o výrobě jednotlivých závodů nebude použito k ničemu jinému, než právě k posouzení toho, co by se mělo pro budoucí obchodní smlouvy změniti, co chrániti, v čem od ochrany upustiti.

Pracovní rada jednala počátkem listopadu o předložené osnově zákona, jímž by se zavedlo sprostředkování práce. Osnova přijata, jak navržena byla, až na to, že úřady sprostředkující neměly by se zřizovat, jak osnova chce, v krajských městech, jež nemají obyčejně v životě průmyslovém významu, ale dle potřeby i hustěji a na místech k tomu příhodných.

První soudy živnostenské, jež podle zákona letos v život vstoupivšího ustaveny, jsou vedle už stávajících teď ohlášené: šumberský, mor.-ostravský, krakovský a lvovský.

Dotazníky obchodním komorám zaslanými zamýšlí vláda nové rozdělení živností: zařadění nových odboruv a vypuštění jiných, jež buď pozbyly oprávněnosti jako samostatné, buď vymřely.

Zpráva o anketě pořádaná na jaře o poměrech v podomáckém průmyslu vydána nyní tiskem. Pracovní rada zamýšlí uspořádat novou anketu o poměrech v témže průmyslu. Jednalo-li se však na jaře hlavně o poměrech mzdových a pracovních, má nyní býti obrácen zřetel k poměrům obytným v tomto druhu práce. První anketa připouštěla tudíž odborový výběr, tato, jež během zimy prý se uspořádá, dovoluje za to jen výběr místní. A k tomu konci vybrána čtyry města: Praha, Prostějov, Lvov a Vídeň.

K anketě o poměrech dělnictva v uhelné pánvi ostravské pro odpor majitelů tamních dolů dosud nedošlo. Na tuto liknavost a ústupnost vlády před nedotknutelností uhelných majitelů žehráno v posledním shromáždění pracovní rady, tím více, jezto majitelé právě v tu chvíli otázku oživili novým bezohledným protestem.

Porada o stavu a nouzi severomoravských tkalcův a o způsobu nápravy zahájena na místodržitelství 18. října. Z poslanců pozváni k ní jen dva poslanci za pátou kurii, Dr. Stojan a Berner. Jako příslušný úřad zprávu podávala olomoucká obchodní a živnostenská komora. O výsledku zatím ještě nic známo není.

Vyrovnávací akce mezi Uhrami a spojeným s nimi Charvatskem je tichou a jakoby vedlejší, ale proto neméně smutnou hospodářskou válkou dvou států. Tu však Uhry jako moc mající Charvatsku jako ovládanému pouze diktují. Scházejí se sice tak zvané regnikolární deputace k určování kvoty, ale to vše jest jen formální. Uhry s Charvatskem počítají totiž naopak, než jak počítá Rakousko s Uhrami. Tu se praví: po zapravení společného příspěvku z celní pokladny zbytek nezapravený rozdělíme si podle klíče, teď 65·6 a 34·4. Uhry však s Charvatskem ten společný 34·4 %ový příspěvek skládají takto: Charvatsko si vypočítá, kolik potřebuje ze všech svých příjmů na zapravení autonomního vydání (školství, politická a soudní správa), a to určeno Uhrami na 44 % všech charvatských příjmů. Zbytek ponechají si Uhry jako příspěvek na společné záležitosti, na než platí dle kvoty. Toto rozdělování charvatských příjmův odůvodněno velmi dobrosrdečnou zásadou se strany uherské: kdybychom vám podle spravedlnosti napřed určili, kolik máte na společné záležitosti přispívat, pak by ten příspěvek ztrávil většinu vašich zemských financí. Proto nejdřív určíme kvotu autonomních potřeb a my jen s tím zbytkem se spokojíme, ať si třebas nedosahuje povinné míry společného břemene. — Vidět, že Maďaři umějí také býti „velikomyslnými“! Ta maďarská velikomyslnost se však Charvatům přece jen špatně vyplácí!

Uherská vláda svolala nedávno anketu, na níž požadovala od zástupců dělnických pokladen nemocenských dobrozdání, jak opraviti

nemocenské pojišťování dosud jen dobrovolné a soukromé. Zástupci pokladen vyslovili se pro způsob nemocenského pojišťování, jak u nás jest zavedeno.

Německému sněmu nastane úkol obírati se též opravou úrazového pojišťování dělnického, když už na jaře byl provedl opravu pojišťování nemocenského, invalidního a starobního.

Tak zvaná káznicová předloha vládní tak jako minule ve výboru, tak teď i ve sněmu zavržena. Tím sklamán záměsl zaměstnavatelů přísnými tresty káznice zastrašiti dělnictvo a zvláště vůdce jeho před zařizováním stávek. Ani mírnější návrhy nacionalně-liberalní nepřijaty sněmovní většinou za podklad rokování. Zásluha zamítnutí náleží katolickému středu, neboť on rozhodl svou velikou skupinou, učiniv z malé menšiny socialních demokratův a svobodomyslných velikou většinu.

Všesvětový obchodní sjezd ve Filadelfii v říjnu uspořádaný za příležitosti výstavy vývozní v témže městě vydařil se skutečně jak si toho Američané přáli. Sjelo se sem zástupců vlád i průmyslových sborů veliká řada, a vysláni odevšad ovšem mužové obeznalí a odborníci. Rakousko úředně zastoupeno bylo třemi odborníky: ministerstvo obchodní, vývozní spolek rakouských průmyslníkův a t. zv. „obchodní museum" vyslaly po jednom zástupci. Zvláště skvěle zastoupena byla — předně ovšem Amerika sama, dále Anglie a Francie. Též Německo přes svůj počáteční odpor objevilo se v dosti značném počtu. A zástupci němečtí přinesli hned sebou americkou myšlenku světového vývozního musea. Německo má si totiž zříditi podobné vývozní obchodní museum v rozsahu co nejširším. Dosavadní museum zámořské tržby v Hamburku zdá se maličké a nepatrné u porovnání s museem filadelfickým. Proto se propaguje myšlenka rozšířiti buď toto hamburské, nebo zříditi zcela nové veliké obchodní museum v Berlíně, takové, aby všem požadavkům přítomné i budoucí vývozní tržby německé vyhovovalo.

Pro světovou tržbu usnesl se sjezd na četných resolucích, o jejichž uskutečnění mají se zástupci jednotlivých států doma postarati. Nejdůležitější věci, jež v resolucích žádány, jsou tyto: nechať se zřídí světový mezinárodní úřad pro záznam obchodních známek; ať se zavede jednotný světový system v dopravě poštovních balíků; ať se zavede ve všech státech jednolitá obchodní statistika; ať se zřídí mezinárodní úřad ku sbírání a vydávání zpráv o roční sklizni plodin ve všech zemích; ať se pečuje o rozšíření a všeobecné uplatnění rozhodčích soudů; konečně ať mimoamerické státy podporují filadelfické museum v jeho snahách (jako kancelář vývozní pro zprávy do celého světa), ať konečně se naléhá na zřízení průplavu středoamerického pro světový obchod velmi důležitého.

* * *

Školství. Na sjezdě německého „Lehrerbundu" z Moravy letos konaném schváleny a zemské školní radě předloženy byly požadavky německých učitelek industrialních, jež žádají: Po dvouletém náležitém

vyučování definitivum. Služné pro zatímně ustanovené 360 zl., pro trvale ustanovené 500 zl. a k tomu šest přídavku dosažitelných po 3 letech, každý 10% základního služného obnášející. Kromě toho žádají přibytek služební nebo přibytečné a za vyučování přespolné přiměřené cestovné. Po 35 letech plnou pensi, po 5 letech služby 40% služného za výslužné a když dobrovolně se vzdá služby, odbytné, a sice polovici ročního služného. Disciplinarní předpisy jako mají učitelé. Vyučovati má 14 hodin a za každou následující hodinu 25 zl. ročně renumeraci. Více nežádají ničeho.

Veškeré učitelstvo rakouské v zemských organisacích soustředěné konalo dne 2. listopadu velký sjezd ve Vídni. Účastníků bylo na 3000 ze všech zemí. Učitelstvo vystoupilo jako jednolitý celek stavovský. Moravské učitele zastupoval ředitel Slaměník. Čeští, polští a slovinští zástupcové prohlásili solidaritu učitelů bez ohledu na pusobiště a národnost. Jednalo se hlavně o změnu § 55. říšského zákona školního v ten smysl, aby každý učitel službu nastupující měl plat úředníka XI. třídy hodnostní a postup tak jako je zaručen úředníkům IV nejnižších tříd hodnostních. Vláda se žádá, aby všem zemským sněmům předložila příslušný návrh zákona a stát nechť zemím připláci na školství 33% veškerého nákladu.

Také německé studentstvo konalo ve Vídni schůzi a prohlásilo za své požadavky: německou universitu na Moravě; změnu v ustanovování professorův universitních v ten způsob, že by ministr kultu a vyučování byl vázán na terno professorského sboru; zákonem zaručená nedotknutelnost osob v prostorách university a rampy universitní budovy; výhradní podřízenost spolkových záležitostí akademických pod pravomoc akademického senatu a přivtělení evangelického ústavu theologického k fakultě universitní. Rabínskou universitu zatím ještě nežádají.

Oděvní družstvo založili v Praze za tím účelem, aby chudobným studentům buď zcela zdarma nebo na splátky velmi mírné poskytoval se slušný oděv.

Popularní návod pro stravovatele a rodiče studentů středních škol vydán ve Vídni. Obsahuje poučení, rady a pokyny zdravotnické o bytech a jich zařízení, čištění, větrání, o šatstvu, výživě a způsobu života studentů. Návod bezplatně rozesílá školní úřad.

Bolzanův sirotčinec učitelský v Praze zřízen byl v první řadě z fondu, který roku 1881. založila Učit. Beseda. Přispěl k němu děkan Daneš 500 zl., děkan Sýkora 300 zl., děkan Náhlovský 100 zl. — z vynikajících liberalů oné doby není žádný mezi zakladateli. Roku 1883. měl 260 členů a 647 zl. jmění. Roku 1899. členů 144 a 27.773 zl. jmění. Všechny české spolky učitelské sebraly pro fond 150 zl. za rok. A pak prý humanita má nahraditi křesťanskou lásku a milosrdenství k bližnímu.

Vídeňským správcům škol bylo nařízeno, že mají do zvláštních tabulek zapisovati každou hodinu, kdy náboženství nebylo vyučováno, kterým předmětem hodina vyplněna a kdo suploval. Na konci školního roku tabulky mají býti dodány okresní školní radě.

Jiný dozor zavádí Německý bunt učitelský. V „Oest. Schulzt.“ uveřejňuje předseda onoho spolku oběžník veškerému učitelstvu „rakouskému“ platící, v němž vyzývá učitele, aby podávali zprávy o knězích, zdaž vedou život podle zásad jimi hlásaných. Zejména mají udávati, jsou-li na farách „neteře“, odjíždějí-li kuchařky na delší čas, zanedbává-li kněz hodiny náboženské, štve-li proti škole a učiteli, rozdává-li tiskopisy dětem, jaké předplácí noviny, zabývá-li se politikou atd. K takovým zbraním zajisté nesáhne ani jeden cti dbalý učitel charakter. Za bidného policejního špicla sníží se nanejvýš nějaký zastance socialistických názorů liberalistických.

V dolnorakouských spolcích učitelských ujímá se požadavek, aby kompetenti o místa učitelská nepředstavovali se členům místní školní rady. Podobné usnesení učinil učitelský klub „Ibbsthal“, jehož členové čestným slovem se zavázali, že slibu dostojí.

Důležité rozhodnutí zásadní učinil nejvyšší správní dvůr. Rozhodl, že žádný příplatek, obcí za souhlasu školního úřadu na zlepšení platu zákonem ustanoveného poskytnutý učiteli, nemůže od obce býti zrušen.

Učitelský konvikt zřídil zemský spolek učitelský v Pešti. Ústav je založen pro 150 chovanců. Konvikt, v němž zatím umístěno 50 studentů, počátkem tohoto školního roku byl otevřen. Vláda zajistila přiměřenou subvenci.

Školské poměry rakouské zračí se nejlépe v tom, že v Terstě stát vydržuje německou školu národní. Škol takových jest na jihu několik.

Návrh reorganisace učitelských ústavů prof. Hirnem vypracovaný nebyl prý schválen. Místo něho má nyní vypracovati nový návrh professor Willmann, což v táboře liberálů budí pochopitelný odpor. Willmann je prý stoupencem konfessionalní školy.

V poslední době zavedena byla ruština jako předmět vyučovací na slovinských středních školách. Toto vyučování však zemským presidentem krajinským bylo zrušeno a zakázáno (!).

Za to Rusko v dalekém Vladivostoku zřídilo „Orientalni institut“, t. j. vysokou školu, jež má pro Čínu, Japonsko a jiné země východní odchovati zdatné úředníky ruské v záležitostech obchodních a průmyslových jakož i v řečech domorodců vyškolených, kteří v diplomatické službě mají své obrovské vlasti konati dobré služby.

Upozornění.

Vzhledem ku stížnostem, že Apologie křesťanství příliš pomalu vychází, poněvadž samostatně jí pro skrovný odbyt vydávati nemožno, odhodlal jsem se [illegible] přátel, věnovati pokaždé arch »Hlídky« soustavným pojednáním z apologie křesťanské, jimiž by se po případě vyšlá dosud část doplnila. Kdyby se to ostatnímu ctěnému čtenářstvu nezamlouvalo, zastavím rozpravy ty opět.

P. Vychodil.